R. P. D.

LEONARDI LESSII

E SOCIETATE IESV THEOLOGI, ET SACROSANCTÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS,

OPVSCVLA VARIA,

Quæ ab ipso, dum in celeberrima Academia Louaniensi publici Professoris munus summa cum laude, eximio eruditorum applausu, & mirifico studiosorum concursu obiret, in diuersis scientiarum articulis conscripta, & superiori tempore sparsim edita fuerunt.

In gratiam, & pro singulari curiosorum ingeniorum vtilitate in vnum fasciculum collecta, & hac omnium nouissima editione diligenter reuisa, & extirpatis erroribus in publicum emissa.

DE SVMMO BONO
ET ÆTERNA
BEATITVDINE HOMINIS
LIBRI QVATVOR.

AVTHORE LEONARDO LESSIO E' SOCIETATE IESV,
Sacræ Theologiæ Professore.

AD 1. 2. SANCTI THOMÆ.

In quibus de illius natura, ſede, cauſis, & medijs acquirendi accurata, & tam ex Sacris Literis, quàm ſaniorum Philoſophorum ſcriptis conquiſita inſtituitur diſceptatio.

Superioribus annis in Germania ter typis excuſi, & venundati, nunc autem temporis prima vice in Italia, propter aſpirantes ad Summum Bonum, poſt diligentem correctionem prælo ſubmiſſi, & in publicum emiſſi.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, MDCXVII.

APVD ANDREAM BABA.

DE
SVMMO BONO
ET BEATITVDINE
SEMPITERNA,
PRÆFATIO.

I*NTER omnia quæ homini cognitu sunt necessaria, primum locum tenent Summum bonum, & Summum malum. Horum enim notitia maximè est necessaria, tum vt vitam rectè instituamus, tum vt exitium sempiternum declinemus, & finem nostrum, ad quem conditi sumus, assequamur.* Quid est, *inquit* Cicero, in vita tantopere quærendum, quàm quid sit finis, quod extremum, quod vltimum, quò sint omnia benè viuendi recteq; faciendi consilia referenda? *Et Seneca:* Quoties quid fugiendum sit, aut quid petendum scire voles, ad Summum bonum, & propositum totius vitæ respice. Illi enim consentire debet quidquid agimus. *Omnis enim directio vitæ humanæ ex fine, quem quisque sibi propositum habet, pendet. Nam sicut in scientijs omnis cognitio ducitur ex certis principijs, quibus illa scientia tamquam fundamentis nititur: ita in moribus & rebus agendis omnis actio & forma viuendi ducitur ex intentione finis. Itaque finis (vt Philosophi docent) habet rationem principij, & termini seu scopi, & regulæ.* Principij, *quia eius notitia & amor debet antecedere actionem, & animum ad actionem impellere.* Scopi, *quia ad illum tanquam scopum omnes nostræ actiones dirigendæ. Vnde sicut is qui scopum, quò sagitta est dirigenda, non videt, non potest eam rectè iacere, sed in incertum mittit, & laborem perdit: ita qui finem ignorat ad quem vita dirigenda, non potest rectè viuere, sed necessariò suo fine excidet, & à Summo bono aberrabit. Denique est vitæ & actionum nostrarum* Regula, *quia omnis nostra actio talis esse debet, vt vltimo fini nostro sit conformis. Ex fine omnis lex, & forma viuendi deducitur. Sicut nullus artifex absque regula & certa mensura domum, vel nauem, vel aliud opus insigne perficere potest: ita nemo turrim virtutis & probitatis sine norma vltimi finis. Ex quibus perspicuum est, nihil in hac vita homini æquè necessarium, atque sui finis, Summi inquam sui boni notitiam, & mali, vt actiones suas dirigat, & rectè viuendo illud assequatur. Intellexerunt id quoque antiqui Philosophi; ideoque omnium penè ingenia in huius rei inquisitione desudarunt.*

Lib. 1. De Finibus.

Epist. 71.

Finis est principiū in morib. Scopus.

Regula.

Verùm res est adeò sublimis & occulta, vt nemo eorum veritatem assequi potuerit, etsi in omnem se partem versarent, omnesque ingenij neruos intenderent. Solo Dei Spiritu hoc arcanum hominibus est patefactum, sicut & media, per quæ ad illud assequendum tenditur, vt Apostolus 1. ad Corinthios 2. docet. Nemo enim potest inuestigare consilium Dei, quod ipse de sua creatura apud se statuit, nisi Spiri-

tus Dei. Oculus, *inquit*, non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis *(id est, quæ hominis consilia, & interna decreta)* nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quę Dei sunt *(Dei consilia)* nemo cognouit nisi Spiritus Dei. *Quibus verbis apertè declarat, nullum Philosophorum potuisse cognoscere, in quo consistat Summum hominis bonum, & quibus adminiculis illud obtinendum (de vtroque enim ibi Apostolus loquitur) sed solo Dei Spiritu id hominibus reuelatum: primùm quidem per viros sanctos, & Prophetas in veteri Testamento, licet obscuriùs, deinde clariùs, & vberiùs per Filium Dei, & Spiritum Sanctum, quem ipse Apostolis est largitus.*

Itaque hæc res Christi doctrinam, & religionem sectantibus deberet esse manifesta; præsertim cùm Scriptura vtriusque Testamenti, ad illam nobis declarandam, inculcandam, & oculis mentis obijciendam, ferè tota occupetur. Verùm quia res ista valdè sublimis est, & à sensibus carnis, quibus plerique mortalium in vita ducuntur, valdè remota, fit vt pauci eam considerent, & maxima pars ita viuat, ac si, quid summum bonum, & malum sit, ignorarent, vel illud in rebus huius vitæ constitutum esset. Itaque statui vtriusque rationes, & momenta breuiter & dilucidè explicare, primùm in hoc tractatu Summi boni, posteà in alio Summi mali. Omnis enim error in hac vita ex eo prouenit, quòd ista vel ignorentur, vel non vt par est expendantur. Fieri nequit vt is qui assiduè ista duo, vel saltem alterum habet ob oculos, graue aliquod delictum perpetret. Memorare, *inquit*, nouissima tua, *(Summum bonum & Summum malum, in quorum altero hæc vita necessariò terminanda)* & in æternum non peccabis. *Neque solùm non peccabis, sed etiam ad omnia virtutis officia magna cum alacritate præstanda accenderis.*

DISTRI-

DISTRIBVTIO
OPERIS.

VT autem certa methodo procedamus, partiemur hanc tractationem De Summo bono in IV. Libros.

PRIMO LIBRO
OSTENDITVR,

SVmmum hominis bonum in nulla re creata esse constitutum, sed in solo Deo, bono increato & immenso.

SECVNDO
LIBRO AGITVR

DE admirabili mentis cum Summo bono vnione, per quam anima beata efficitur.

TERTIO.

DE beatitudine, & gloria corporis, nempe quam anima in suo corpore possidebit.

QVARTO.

De medijs quibus beatitudo certissimè comparatur.

LIBER PRIMVS
CONTINET CAPITA IX.

LIBER SECVNDVS
CONTINET CAPITA XXIII.

LIBER TERTIVS
CONTINET CAPITA IX.

LIBER

LIBER QVARTVS

CONTINET CAPITA XI.

INDEX RERVM TOTO HOC OPERE CONTENTARVM.

Con-

Huma-

D

E

F

G

H

Huma-

Visio

INDEX RERVM.

F I N I S.

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS.

LIBER PRIMVS.

Summum hominis bonum, cuius adeptione beatus efficitur, non esse quid creatum & finitum, sed increatum & immensum.

CAPVT PRIMVM.

Quid summi boni nomine designetur.

1 SVMMVM *hominis bonum* vocatur, cuius possessione homo dicitur beatus, seu cuius caussa cetera appetenda & persequenda; ipsum vero non propter aliud, sed propter se solum. Hinc etiam *extremum & finis bonorum* dicitur, & *ἔσχατον ὀρεκτῶν, extremum appetendorum*. Itaque hæc tria idem ferè valent, *Summum bonum, beatitudo, vltimus finis*. Hoc sensu Cicero scripsit quinque libros De finibus bonorum & malorum, hoc est, de summo hominis bono & malo. Quod enim est summum bonum hominis, necessariò est vltimus eius finis; quia propter ipsum cetera appetenda, ipsum verò propter se: qua in re consistit ratio vltimi finis. Rursum quod est summum hominis bonum, in eo necesse est consistere eius beatitudinem, (quam εὐδαιμονίαν Græci vocant) quæ nihil est aliud, quam summi boni possessio. Itaque tribus hisce vocibus passim, tamquam iisdem & eamdem rem designantibus, prout locus postulabit, vtemur.

2 Aduertendum tamen eas dupliciter accipi, nempe pro ipsa re extrinseca, in qua consistit summum bonum: & pro eius possessione, seu vnione qua nobis coniungitur. Summum enim bonum & vltimus finis, dicitur & res ipsa cuius possessione & fruitione beati sumus, & ipsa huius rei possessio & fruitio. Simili modo *beatitudo* accipitur pro ipsa re cuius vnione beati efficimur, & pro ipsa vnione. Illa à Doctoribus vocatur beatitudo obiectiua, hæc formalis. Cum enim nulla res extrinseca nostrum bonum esse, aut nos beatos efficere possit, nisi nobis vniatur, & nos quodammodo afficiat; vtrumque necessariò requiritur: nimirum ipsa res, & illius rei nobiscum vnio; & vtrumque nostra beatitudo, & summum bonum nostrum dicitur. Quamuis magis propriè nomen *summi boni* in rem ipsam quadret; nomen *beatitudinis* in rei vnionem & possessionem.

Beatitudo obiectiua et formalis. Ratio huius distinctionis.

CAPVT II.

Omnes homines beatitudinem & summum suum bonum appetere.

3 OMnes appetere se esse beatos & frui summo bono, experientia & ratione constat. *Omnium* inquit S. Augustinus, *sententia est, qui ratione quoquo modo vti possunt, beatos esse omnes homines velle*. Mimus quidam in theatro promisit se proximis ludis dicturum quid quisque vellet; eumq; ad diem constitutum conuenissent plurimi, omniumque mira esset expectatio, prodijt mimus, iussitque esse attentos. Deinde dixit: *Hoc omnes vultis, vili emere, & cara vendere*. Alius quidam dixit: *Omnes mortales se laudari exoptant*. Reprehendit hos S. Augustinus; quia multi inueniuntur viri iusti qui neutrum velint: vtrumque enim vitiosum esse, illud contra iustitiam, hoc contra veritatem. *At si dixissent*, inquit, *Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis; dixissent aliquid, quod nullus in sua non agnosceret voluntate. Quidquid enim aliud quisquam latenter velit, ab hac voluntate quæ omnibus hominibus satis nota est, non recedit*.

Lib. 10. De ciuit. c. 1.

Lib. 13. De Trinit. c. 3. & 4.

Ratio cur omnes beatitudinem appetant, est; quia tota ratio cur aliquid appetatur, est, quia apprehenditur vt bonum, & conueniens appetenti. Ideò enim facultas appetendi naturæ rationali data est, vt feratur in suum bonum, & consequatur suam perfectionem. Vnde quo aliquid apprehenditur vt maius bonum, eo magis appetitur. Itaque cum beatitudo ab omnibus concipiatur vt maximum bonum (vtpote omne nostrum bonum, omnemq; perfectionem in se complectens) oportet eam quoque maximè ab omnibus appeti, etsi nesciant quibus in rebus sita sit, aut quo modo ad eam perueniendum. 4

Cur omnes appetãt beatitudinem.

Neque solum omnes eam appetunt, sed etiam *necessario* appetunt; ita vt non possint illam, si per se spectetur, nolle aut odisse. Nihil enim in illa concipitur, quod possit vllo modo displicere. Itaque amatur ab omnibus necessario quoad specificationem actus, non tamen quoad actus exercitium, vt Philosophi loquuntur. Neque enim omnes semper de beatitudine cogitant; neque si cogitent, necessario actum amoris erga illam eliciunt, cum voluntas sit libera, & se possit ab actu circa quoduis obiectum in hac vita cohibere. Si tamen circa illam versari velit, non potest nisi amore & desiderio id efficere. Nemo potest verè & ex animo dicere; Nolo esse beatus; volo esse miser. 5

Necessario appetitur, non quoad exercitium actus, sed quoad specificationem.

Hæc dixerim de beatitudine per se spectata, & præcisa à difficultatibus illis quas experimur in medijs ad eam obtinendam. Plurimi enim etsi sciant qua in re beatitudo vera sit quærenda, & quibus vijs ad eam sit perueniendum: tamen mollitie quadam animi refugiunt laborem & molestiam, quam sibi in ea persequenda imaginantur; & propter illam veræ beatitudini summoque bono renuntiant, temporali voluptate contenti. Malunt enim tempore huius vitæ indulgere suis cupiditatibus, & aleam futurorum subire, quam eas hic coercere, & postea vitam præstolari beatam. Qua in re infinitam fascinatæ mentis insaniam demireris: præsertim cum non solum omni beatitudine sint carituri, sed etiam summis miserijs in- 6

Dupliciter beatitudo spectari pot. secundũ se, & vt coniuncta cũ difficultatibus mediorum. Multi odio habent eam, considerantes difficultates praui.

 uol-

uoluendi. Nemo tamen etiam ex istis est, qui non appetat beatitudinem saltem actu inefficaci, optando se beatũ: etsi media opportuna adhibere nolit. Vnde nec isti ita renunciat, quin saltem ejus aliquam partem vel vmbram sectetur. Etsi enim desperet se perfectam beatitudinem vmquam assecuturum, quæ est *status omnium bonorum congregatione perfectus*, vt Boetius ait: nititur tamen quantum commodè potest, vt ad eam proximè accedat, accumulando omnia huius vitæ bona, diuitias, honores, voluptates, & omnes molestias studiosè declinando, ex horum congerie fingens sibi quamdam beatitudinis speciem. In quibus enim hæc omnia simul iuncta reperiuntur, ij vulgò beati iudicantur, iuxta illud Psalm. 143. *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt*: nempe quæ ante commemorarat, liberi pulchri, pretiosa supellex, cellaria plena, successus prosperi, opes, honores. Tale est iudicium vulgi, quod quia spiritalia bona non percipit, sola corporalia æstimat.

Lib. 3. De consol. philos. prosa 2.

7 Quo fit vt omnes non solum beatitudinem appetant, sed etiam in omni re tam mala quàm bona appetant. Omnes enim cum aliquid appetunt, particulam aliquam integri boni, quo appetitus satietur, appetunt, sibique appetendo & conquirendo sensim congeriem illam bonorum struunt, qua imaginantur se beatos fore. Cuius etiam signum est, quod nemo in hac vita suas appetitiones sistat, sed semper ad alia & alia extendat, & obtenta augeri exoptet. Vnde qui congessit diuitias, quærit honores; quibus obtentis, quærit voluptates, & omnium molestiarum vacuitatem. Deinde in singulis eorum appetit crescere & confirmari: hac enim bonorum congerie sibi beatus videtur. Confirmat hoc S. Augustinus in Psalm. 118. Serm. 1. ita scribens: *Si vis esse bonus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt.* Et infrà: *Beatum quippe esse tam magnum est bonum, vt hoc & boni velint & mali. Nec mirum est quòd boni propterea sunt boni: sed illud est mirum quòd etiam mali propterea sunt mali, vt sint boni*, nempe beati. *Nam quisquis libidinibus deditus, luxuria stuprisque corrumpitur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cum ad suæ concupiscentiæ voluptatem non peruenerit: Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quomodo diuitias, vt beatus sit. Quicumque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicumque desiderat dominationem, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & viam miseriæ falsum beatitudinem requirentes, reuocat ad viam vox illa diuina: Beati immaculati in via*, &c.

In omni re quodammodo appetitur beatitudo.

8 Non tamen necesse est, vt in singulis rebus appetendis de beatitudine cogitent. Sicut enim qui exstruit domum, non est necesse vt in singulis lapidibus ponendis, vel lignis aptandis, de domo cogitet: ita qui sibi bonorum congeriem struit, qua appetitus satietur, non opus habet semper de ea congerie cogitare. Est ergo hæc appetitio beatitudinis non expressa & formalis, sed tacita & virtualis, ratione innati ponderis nostræ voluntatis, quo anima nostra in suam perfectionem completam ac beatitudinem propendet: ex cuius propensionis ac ponderis vi omnis appetitio cuiusuis particularis boni sequitur. Itaque quia omnis appetitio sequitur ex illo pondere voluntatis, quo anima in beatitudinem inclinat, eoque tendit vt appetitus aliquando satietur; rectè in eo pondere tacita quædam beatitudinis appetitio contineri, & per illud ipsa beatitudo in genere appeti dicitur, sicut appetitio finis continetur in appetitione mediorum: & dum media appetuntur ex affectu finis, ipse quoque finis virtute & tacite appeti censetur.

Non est necesse vt in singulis rebus cogitetur beatitudo.

Quomodo in singulis appetitur beatitudo. Omnes appetitio boni particulares proueniat ex pondere animæ ad bonū completum hominis.

CAPVT III.

Qua in re consistat hominis beatitudo, quodq; sit summum eius bonum, variæ Philosophorum sententiæ.

9 MAximæ olim hac de re Philosophorum exstitere cõcertationes. Lactantius lib. 3. Diuinarum institutionum c. 7. decem sententias cum suis auctoribus refert. *Epicurus*, inquit, *summum bonum in voluptate animi esse censet: Aristippus in voluptate corporis. Callipho & Dinomachus Cyrenaici honestatem cum voluptate iunxerunt. Diodorus in priuatione doloris summum bonum posuit*, id est, in dolore mitigando & sensim extinguendo: *Hieronymus in non dolendo: Peripatetici autem in bonis animi & corporis & fortunæ. Herilli summum bonum est scientia; Zenonis, cum natura congruenter viuere; quorumdam Stoicorum, virtutem sequi. Aristoteles in honestate ac virtute summum bonum collocauit. Hæ sunt ferè omnium sententiæ.* Hæc ille.

Decem Philosophorum sententiæ de beatitudine.

Sequenti capite ostendit omnes illos errasse, & luculentè refutat. Marcus Varro apud S. Augustinum lib. 19. de Ciuit. capit. 1. ostendit sectas Philosophorum de summo bono ita posse permisceri, vt ex ea permixtione CCLXXXVIII. sententiæ seu sectæ existant, non quæ aliquando fuerint, sed quæ esse potuerint. Quomodo autem illa permixtio facienda, & quibus differentijs additis tantus sententiarum numerus emergat, ostenditur clarè apud Augustinum loco notato.

Ex permixtione sententiarum existunt 288. opiniones de beatitudine.

Tres autem hac de re sunt sententiæ celebriores. Prima est, Summum hominis bonum consistere in voluptatibus corporis. Hæc passim tribuitur Epicuro, & eius sectatoribus, quam Torquatus lib. 1. De finibus apud Ciceronem multis rationibus confirmare nititur. Et quamuis Lactantius putet Epicurum locutum de voluptate animi, tamen aperte colligitur ex Cicerone, libro 2. De finibus, eum etiam complexum voluptatem corporis: in qua posteà Aristippus & alij Epicurei maximè summum bonum collocarunt. Epicurus tamen vtrasque volebat esse moderatas. 10

Tres sententiæ celebriores.

Secunda est, Summum hominis bonum consistere in virtute, siue in eo quod est *viuere conuenienter naturæ ac rationi*. Ita Stoici, quorum sententiam fusè expressit Iustus Lipsius in sua Manuductione lib. 2. cap. 14. & sequentibus.

Tertia est Aristotelis, qui constituit beatitudinem potissimum in perfectissima operatione præstantissimæ facultatis circa præstantissimum obiectum: hoc est in contemplatione Dei, & rerum diuinarum, quantum fas est homini. Requirit tamen secundario functiones virtutum moralium, & tertio loco bona corporis, vt sanitatem, pulchritudinem, robur: & bona externa, opes, honores, nobilitatem, liberos. Ita docet lib. 1. Ethicorum, cap. 7. & sequentibus. & lib. 10 cap. 6. 7. 8. quæ sententia omnia bona humana ad beatitudinem requirit, eamque in horum omnium collectione constituit, etsi diuerso ordine & gradu ea ad beatitudinem constituendam concurrant.

CAPVT IV.

Summum hominis bonum non consistere in voluptatibus corporis.

NOn solum Epicurei, sed etiam Mahumetani summũ bonum hominis in voluptatibus corporis statuunt. 11
De Epicureis id mirum non est, cum non agnouerint animorum immortalitatem, & putarint eos simul cum corporibus interire. Qua sententia posita, non omnino absurdè beatitudo in voluptatibus corporis ponitur. Nihil enim maius aut optabilius tunc exspectandum. Mahumetani verò agnoscant corporum resurrectionem, & post resurrectionem animorum immortalitatem, & vitam numquam desituram. Quo magis mirandum est, eos in corporis voluptate summum bonum etiã futuræ vitæ collocare potuisse. Sed hoc manifestè indicat maximam illius spurcissimæ gentis cæcitatem, vt quæ nullum bonum spiritale animo concipere possit: adeo vt ipsum quoque Deum (sicut & Angelos) immensa mole & figura corporeum statuat. Hanc doctrinam de futuræ vitæ beatitudine illorum propheta Mahumetus in suo Alcorano multis locis tradit. Azoara 2. *Bonos*, inquit, *Dominus in paradisum inducet, vbi dulcissimas aquas, pomaq; multimoda, fructus varios, & decentissimas ac munddissimas mulieres, omneq; bonum in æternũ possidebunt.* Rursus Azoara 28. *Credentes & benefacientes sua non amittent opera. Illi namq; paradisum fontibus amœnum, & illic annulos & torques aureos, & ornatus sericos virides & deauratos possidebunt, & in lectis nutantes accumbent. Et hæc est maxima merces & interminabilis.* En maximam mercedem & æter-

Mahumetani.

Sententia Mahumeti de futura beatitudine.

Maxima merces quã exspectant Turcæ.

æternam iustorum. Azoata 47. 48. & 62. rursus paradisi bona enumerat, nempe *mulieres mundas, fructus dulcissimos, aquas limpidissimas, lectos sericos, aulæa, puluinaria, scyphos, pincernas, hortos, viridaria, fontes*, &cet. Neque hæc mysticè (vt nonnulla similia in sacra Scriptura) sed propriè & corporaliter intelligi voluit, & omnes intelligunt.

Verum hæc sententia etsi magnam orbis partem occupet, prorsus absurda est, & porco magis quàm homine digna, multisque modis refutari potest.

12 Primò, Summum bonum hominis debet esse tale, vt hominem faciat meliorem & perfectiorem: imò debet efficere optimum & perfectissimum. ideò enim dicitur summum bonum, quia summè perficit, & in summo dignitatis & perfectionis gradu constituit. At voluptas corporis hominem non solum non facit optimum & perfectissimum, sed etiam reddit deteriorem. Nihil enim est quod æquè lumen rationis offuscet, ac mores corrumpat atque voluptas, vt videre est in illis qui ventri & libidini sunt dediti. Nihil enim his stupidius, nihil ad sapientiam & diuina percipienda ineptius, nihil moribus & vita inquinatius. Idem testantur etiam Ethnici scriptores: Cicero in Catone: *Diuinè Plato escam malorum appellat voluptatem, quòd ea videlicet homines capiantur, vt hamo pisces*. Et Seneca epist. 111. *Indulgere voluptati initium omnium malorum est.*

Ratio est, quia cum voluptas mentem excæcet, vt virtutis pulchritudinem, & vitiorum fœditatem non consideret, & ex altera parte suis blanditijs affectum hominis vehementer alliciat; fit vt nullum sit peccatum, nullum crimen adeò detestabile, in quod hominem non præcipitet.

13 Secundò, Summum bonum potiorem hominis partem, nempe mentem perficere & ornare debet. At voluptas hanc non solum non perficit, sed illius perfectionem & functiones maximè impedit, ipsamque brutam & stupidam reddit.

Tertiò, Summum bonum facit honore & veneratione dignum: quia summam homini excellentiam confert, & in summo dignitatis gradu constituit; ita vt altius conscendere, aut aliquid quod sublimius sit obtinere nequeat. Si enim aliquid sublimius posset consequi, hoc ipsum potius esset summum, non illud. Denique maximè eleuat hominem supra se, facitque Deo simillimum. At voluptas facit hominem vilem, abiectum, & despicabilem. Qui enim voluptatibus dediti, passim contemnuntur tamquam inertes, & gulæ Venerisque mancipia. Hinc illud Poetæ:

—— Epicuri de grege porcus.

Facit enim similem porcis, qui ad pastum & libidines abiecti: non Deo, qui longissimè ab omni corporali voluptate & contagione segregatus, contemplatione veritatis, hoc est sui ipsius, delectatur. Itaque voluptas hominem maximè dedecorat. *Quæ hostis*, inquit Seneca, *in quemquam tam contumeliosus fuit, quàm in quosdam voluptates suæ sunt: quorum impotentis & insanæ libidinis ob hoc vnum possis ignoscere, quòd quæ fecere patiuntur.* Epist. 19.

14 Quartò, Si voluptas esset summum bonum, fas esset illam quærere in omni re in qua reperitur, & ad eam obtinendam adhiberi possent quæcumque ad hoc opportuna. Itaque licita esset omnis libidinum turpitudo, licitæ comessationes & ebrietates, licita furta, rapinæ, homicidia, & omnia scelera per quæ ad voluptates perueniunt; summum enim bonum in omni re in qua reperiri potest, & omnibus medijs per quæ obtineri potest, quærere licet. Idem suis moribus confirmant ij, qui in voluptate summum bonum constituunt: nullum enim scelus, nullam turpitudinem, si absit metus legum, recusant. Nihil illicitum aut recusandum quod summo bono est consentaneum, vel aliquid opis commodiue adferre potest ad illud obtinendum.

Quintò, Rursus si voluptas esset summum bonum, vita illa esset expetenda propter cibum, potum, & venerea, in quibus consistit illa voluptas; & hæc non propter vitæ conseruationem, aut naturæ propagationem, sed propter voluptatem, ordine planè peruerso, & naturæ contrario; quæ statuit vt cibo & potu vtamur ad vitæ conseruationem, re venerea ad naturæ propagationem. Adiunxit autem his functionibus voluptatem tamquam condimentum & illecebram, ne propter molestiam negligantur. Itaque voluptas est propter has functiones, functiones propter vitæ & speciei conseruationem.

15 Sextò denique, qui voluptatem statuit summum bonum, eo ipso suum ventrem statuit sibi Deum, iuxta illud Apostoli: *quorum Deus venter est*. Ratio est, quia illud cuiq; est Deus, in cuius obsequio & cultu summum bonum suum constituit. Nihil enim agnoscit præstantius, aut quod huic sit præferendum. Atqui iste summum bonum suum constituit in obsequio & cultu ventris. Seruire enim ventri & libidini est illi summum bonum. Ergo venter est illi Deus. Cõfirmatur; quia illud cuique est Deus, ad quod omnia sua, etiam suam beatitudinem vltimò refert & dirigit. Ad Deum enim vltimò omnia referenda. Atqui hic omnia sua dirigit, etiam cibum & potum, &c. quorum fruitione se putat beatum, ad bonum ventris, ibique sistit. Ergo, &c. Talis erat ille Cyclops apud Euripidem in Cyclope, qui dicebat se Iouem non curare, sed maximum deorum sibi esse suum ventrem: huic se assiduè sacrificare, &c. *Venter est Deus eorũ, qui voluptatem corporis statuũt summum bonũ.*

16 Ex his manifestum est, voluptatem corporis non solum non esse censendam summum bonum, sed potius numerandam in malis, ac proinde sapienti fugiendam, quantum eius commodè fieri potest. Etsi enim per se sit quiddam adiaphorum, tamen tanta mala secum trahit, vt potius in malis quam in adiaphoris sit numeranda: nam mentem excæcat, virtutem elidit, in vitia præcipitat, corpus & animum eneruat, naturam humanam dedecorat, molles, inglorios, viles & despicabiles efficit, brutis assimilat. Denique omnes huius vitæ voluptates sunt valdè imperfectæ, multis sordibus & fœtoribus inquinatæ, multis doloribus permixtæ, & pleræque dolorum & molestiarum dumtaxat solatia. Voluptas enim edendi solatium est molestiæ quam adfert fames: bibendi, quam sitis; veneris, quam incitatio libidinis: ac proinde pares illæ voluptates sunt voluptati, quam leprosi & scabiosi, dum scabuntur, sentiunt. Præclare hæc omnia confirmat Architas Tarentinus apud Ciceronem in Catone, cum ait, *Nullam capitaliorem pestem quàm corporis voluptatem hominibus à naturam datam. Hinc patriæ proditiones, hinc rerum publicarum euersiones, hinc cum hostibus clandestina colloquia nascuntur. Nullum denique scelus, nullum facinus esse ad quod suscipiendum non libido voluptatis impellat. Stupra verò, adulteria, & omne tale flagitium nullis alijs illecebris excitari, nisi voluptatis. Cumque menti nihil sit præstabilius homini à Deo datum, huic diuino muneri nihil esse tam inimicum, quàm voluptatem. Nec enim libidine dominante temperantiæ locum esse, nec omnino in voluptatis regno virtutem posse consistere. Quod quò magis intelligi posset, fingere iubebat animo quempiam maxima voluptate concitatum: neminem censebat fore dubium, quin tam diu dum ita gauderet, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatione consequi posset. Quocirca nihil esse tam detestabile, tamque pestiferum, quàm voluptatem. Siquidem ea cum maior esset atque longinquior, omne animi lumen extingueret.* Hæc ille; qua sententia optimè ostendit tantum abesse vt voluptas sit summum bonum, vt potius sit dicenda summum malum, ac pestis quædam naturæ humanæ, cum id quod optimum est in homine, nempe lumen rationis extinguat, & ad omne malum animos incitet. *Sententia Architæ de voluptate.*

17 Denique Mahumetanorum sententia etiam multis alijs nominibus est absurda. Vel enim beati post hanc vitam egebunt cibo & potu ad corporis & vitæ sustentationem, vel non egebunt. Si egebunt non sunt beati, nec immortales, sed corpore sunt labili, quod fame & siti cruciari possit & dissolui, sicut in hac vita: illisque edendum & bibendum erit vitæ potius conseruandæ caussa, quam captandæ voluptatis. Si non egebunt, cur illis vtentur? An ideo, ne videlicet careant hac voluptate? Ita planè illi sentiunt, quia nihil maius aut dulcius gulę venerisque voluptate, animo concipere possunt. Sed comedere, & corpus purũ sordibus implere solius voluptatis caussa, natura id minimè postulante, res est absurda, rationi & naturæ aduersa. Necesse enim est hoc totum, cum natura non pollulet, verti in sordes & excrementa, & locum beatorum immani foetore compleri. Pari modo vel erit procreatio post hanc vitam, vel non erit. Si erit, vel *Refutatur sententia Mahometi et Turcarũ.*

proles erunt beatæ & immortales, & sic crescet numerus beatorum in infinitum; vel non erunt beatæ, sed mortales, ac proinde cælo exturbandæ, donec beatitudinem mereantur. Si non enim procreatio, quorsum vsus veneris? Solius enim voluptatis caussa vti venere, brutorum potius est animantium (quæ cum non possint intelligere in quem finem vsus veneris sit institutus, solam voluptatem apprehendunt, & in illam cæco feruntur impetu) quàm hominum luce rationis præditorum, qui scopum cuique operi præfixum spectare, & opus ad eum dirigere debent. Solent Turci Christianos per conuitium vocare *Canes*, sed nullo fundamento, cum Religio & institutum Christianorum potius sit angelicum vel diuinum, quam caninum. Longe verius & iustius ipsi vocari possent *Porci & Canes*, quorum summum bonum, sicut porcorum & canum, in ventre est & iis quæ sub ventrem, nihilque spiritale continet.

CAPVT V.

Summum hominis bonum non esse situm in honoribus.

18 Honores vocantur tum ipsæ dignitates, & munia publica ob quæ mortalibus honores exhibentur, vt sunt Maiestas Imperatoria, & Regia, & quilibet Principatus ac magistratus; tum externa omnia reuerentiæ & cultus signa, quibus homines suam submissionem, & Superiorum excellentiam testantur, vt detectio, incuruatio, genuflexio, erectio statuæ, ludi, festa, sacrificia. Eodem pertinent laudes, hymni, panegyrici, omniaque illa quibus homines ad aliorum honorem vel laudem vti possunt, hæc enim omnia ad honorem pertinent.

Quid honor.

Non defuerunt olim, nec modo desunt, qui summum bonum in honore diuitijsque fulfulto constituant, qui vulgo *Politici* vocantur. hi cum Cicerone maximum virtutis præmium censent honorem, nec posse homini aliquid maius obtingere. Vnde & Religionem ipsam, & omnem Religionis ac virtutis quem præ se ferunt cultum eo dirigunt, vt Principatus vel acquiratur, vel retineatur, vel amplificetur; quibus illud est assidue in ore, vel in mente: *Si iusiurandum violandum, Regni caussa violandum.* Horum antesignanus superiori sæculo Nicolaus Macchiauellus.

Sententia Politicorum. Ora. pro Archia Poeta.

19 Verum in his beatitudinem non consistere, facilè demonstrari potest. Primò, Quia summum hominis bonum, cuius possessione beatus efficitur, debet esse quiddam ipsi intrinsecum, & intime vnitum; alioquin eum non afficiet. Atqui honores omnes sunt bona extrinseca seiuncta ab eo qui honoratur: honor enim est in honorante, non in honorato: nam nihil est aliud quam testimonium eminentiæ alterius cum sui quadam submissione. Duo enim facit qui alterum honorat. Primo, Signo externo testatur quanti eum æstimet. Secundò, Eodem signo indicat, se illi tamquam aliqua ratione eminentiori submittere.

Beatitudo non consiste re in honoribus. Honor est bonum extrinsecum. Quid honor complectatur exterius.

Nec refert quòd honorans sæpe sit excellentior virtute, sapientia, dignitate, quàm sit is quem honorat: quia tunc considerat seipsum nude, quatenus ex se nihil præclari habet; alterum verò considerat vt præditum aliqua excellentia, ob quam illi honorem defert. Hoc modo etiam Princeps honorare potest hominem priuatum: omnis enim homo vt imago Dei, vt capax æternæ beatitudinis, vt virtute vel sapientia præditus, est honore dignus, habetq; quandam eminentiam supra alium sine tali excellentia spectatum, ratione cuius illi honor exhiberi cum quadam sui submissione potest; multoque magis si sit Christianus, si iustus, si Religiosus, si Sacerdos, si Episcopus, si Papa.

Quo modo inferior possit honorari à superiore.

Cum ergo honor nihil aliud sit quàm signum quoddam externum alterius eminentiæ & nostræ submissionis, manifestum est eum esse plane extrinsecum ei qui honoratur: ac proinde non posse esse eius summum bonum, cum illum non afficiat.

20 Dices, Afficit eum interueniente mentis apprehensione. Cum enim videt aut cogitat se ab omnibus honorari, laudari, celebrari, & se vndique honore & gloria tamquam luce quadam circumfusum, coniungitur ei hoc bonum vi mentis, magnoque eum gaudio perfundit, & sic ipse beatum sese iudicat.

Quomodo honor coniungatur honorato.

Respondeo, Si ita est, valde fluxum & instabile est hoc bonum, quod solum habetur dum cogitatur; & subito cum desinit cogitari, euanescit. At beatitudo & summum bonum debet esse quid firmum & stabile. Deinde si illud bonum nobis vnitur per cogitationem, semper de eo cogitandum erit, vt semper vnitum maneat, eoque semper fruamur, eiusque dulcedinem percipiamus. Immo ipsa formalis beatitudo sita erit in illa sui & suorum honorum contemplatione. Atqui turpe est, & animi summè ambitiosi, nihil nisi suos honores animo voluere, nihil nisi seipsum mirari & æstimare, & se itaque instar pauonis assidue circumspicere.

21 Secundo, Summum hominis bonum debet esse quid solidum, quod non sit positum in hominum opinione & arbitrio. Atqui honor nihil est solidi, sed res imaginaria, posita in hominum opinione & arbitrio. Duo enim sunt in honore, nimirum opinio hominum de alterius eminentia, & externum eius testimonium. Opinio illa est præcipua honoris pars, & veluti anima, quam homines ambitiosi maximi faciunt; quia imaginantur se per illam viuere illustres in mentibus hominum. Sed quid vanius quam ponere summum bonum in hominum opinione, quæ & maxime mutabilis est, & plerumque falsa: pauci enim suis momentis virtutem, aliaque bona æstimare norunt; nam fluxa & infima plerique maximè æstimant; solida & sempiterna parui. Vnde Apostolus: *Mihi pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die: qui autem iudicat me, Dominus est.* *Dies humanus* fallax est; quia in hac vita omnia occulta manent: *dies Domini*, verum de singulis dabit iudicium: quia omnia abscondita proferet in lucem, & ostendet orbi clarè qualis & quotus quisque sit, & fuerit. Quòd si illud quod in honore est præcipuum, & tamquam honoris vita, vanum est, vtpote mutabile & fallax, & in arbitrio alieno positum; multo magis vanum erit externum eius testimonium & signum, quod est honoris velut corpus. Si enim res ipsa vana est, multo magis eius signum & testimonium.

Summū bonū est quid solidum & firmum. Duo sunt in honore. Opinio hominis, & eius testimonium.

1. Cor. 4.

22 Tertio, Summum bonum debet esse tale, vt eius appetitio non possit esse vitiosa aut nimia; quia summè appetendum est, & omnes cogitationes & conatus ad illud dirigendi. Atqui appetitio honoris potest esse nimia & vitiosa: si enim non fuerit moderata, fiet *ambitio & cenodoxia*, quæ vbique gentium est detestabilis. Pari modo omnes vitæ suæ rationes ad suos honores dirigere, detestabile est; cum id ingenij sit tyrannici, quod omnia ad sua emolumenta, suumque honorem cum publico detrimento disponit ac refert.

Summi boni appetitio non potest esse nimia.

23 Quartò, Si in honore situm esset summum bonum, maxime in dignitate Regia; hæc enim & maximo splendore exterius fulget, & maximas opes ac voluptates coniunctas habet, & maximis honoribus ab omnibus colitur: vnde vulgo Regibus nihil videtur beatius, & apud Barbaros olim tamquam numina colebantur; sunt enim in rerum humanarum fastigio collocati, & omnibus huius sæculi bonis circumfluere videntur.

24 Verum si quis rem attentius introspiciat, videbit complures in hoc splendore miserias. Decem enim res in hac dignitate considerari possunt. 1. Vinculum illud iustitiæ, quo Princeps obstringitur ad bene regendum suum populum. 2. Quod peccata in illo statu sint grauiora, ratione exempli, vel damni ad plurimos pertinentis. 3. Obligatio reddendæ rationis Deo, cuius est minister, de sua administratione. 4. Honores. 5. Opes. 6. Voluptates. 7. Copia adulatorum, quibus plerumque septus. 8. Monitorum inopia. 9. Licentia malefaciendi. 10. Potestas benefaciendi.

Decem res in dignitate Regia considerandæ.

Primum non est magnopere expetendum. Nemo enim expetit onera, vincula, labores; sed malet sine illis frui beneficiis suo muneri annexis. Nullum onus regio grauius aut laboriosius: tenetur enim omnibus & singulis iustitiam administrare, & omnes ab hostibus defendere. Vt iustitiam administret; Primò, Debet nosse omnium suorum Iudicum & Officialium qualitatem, aptitudinem, & mores; nec quemquam in officio constituere, cuius aptitudo & probitas ei perspecta non fuerit. Secundo, Debet curare & excubare animo, vt omnes officium præstent,

Vinculū officij.

Duæ functiones necessariæ.

ſtent, vt iuſtitiam non vendant, vt muneribus non corrumpantur, vt cauſſas non extrahant, vt pauperibus ius dicant. Vnde danda ei eſt opera, vt cognoſcat quomodo vbique Iudices & miniſtri ſe gerant, & an ſuo munere probè fungantur. Tertio, Debet præbere aures ſuis ſubditis eorumque preces & querimonias benignè audire, libellos ſupplices excipere, eiſque quàm citiſſimè fieri poteſt reſpondere. Quarto, Debet curare vt omnes tranquillè & honeſtè viuant, & omnes religionis & morum corruptelæ, quoad eius fieri poterit, è medio tollantur. Vt Regnum ſuum defendat, infinitis rebus opus eſt, quæ non ſine maximis curis & laboribus colligi, diſponi, adhiberi, & adminiſtrari poſſunt; vt Regium munus omnium munerum & officiorum laborioſiſſimum meritò cenſeri debeat.

Regiū munus laborioſiſſimum.

In nullo enim munere occurrunt plura, vel difficiliora, vel maioris momenti negotia: in quibus ſi quid peccetur à Rege, ſi minùs attendit, ſi aliquid negligit, grauia ſequuntur incommoda, quæ omnia in ipſius caput refunduntur. Intellexit hoc præclarè glorioſæ memoriæ Carolus V. ideoque vt ſe hoc onere leuaret, & moleſtijs innumeris eximeret, & ſaluti animæ conſuleret, mature, nempe anno ætatis ſuæ LV. & Imperium depoſuit, & omnia ſua Regna in filium tranſtulit: quod cùm faceret, ex commiſeratione illacrymans, hiſce verbis vſus eſt: *Miſeret me, proceres, fily cariſſime, cuius humeris tam graue onus imponitur, quod dum geſturus eſt, vita ei in ſummis laboribus & moleſtijs eſt tranſigenda.* Hæc ille magnus Monarcha, tot victorijs clarus, tanta gloria toti orbi conſpicuus. Quo facto, duodecim famulis, vnoque equo contentus, ſe in ſolitudinem Deo ſibique vacaturus abdidit. *Magna ſeruitus eſt*, inquit Seneca, *ex magna fortuna. Omnium ſomnos vigilia Principis defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio.*

Seneca ad Polyb. conſol. cap. 26.

25 *Obligatio exempli.*

Secundò, *Obligatio exempli* non parum quoque grauat Regiam dignitatem, eamque ſuadet fugiendam. Sicut enim nihil ęquè fugiendum ſapienti atque peccatum, quod omnium miſeriarum eſt fons & origo: ita etiam id quod peccatum ipſum in ſe maius & enormius efficit, fugiendum eſt.

Peccata Regum cur grauiora.

Ex duplici verò capite peccata Regum, & aliorum in eminenti ſtatu poſitorum grauiora euadunt. Primò, Ratione exempli: quia omnium oculi in ipſos conuerſi; & quod ipſi faciunt, alij libenter imitantur. *Reges* enim *ad exemplum totus componitur orbis.* Secundò, Ratione latiſſimæ extenſionis, quia fit vt lædant plurimos. Sunt enim Reges in Republica, quod ſol in mundo. Sicut enim ſi ſol in ſuo curſu erraret, grauiſſimè mundus læderetur; ita Reſpub. grauiter læditur, dum Rex officio ſuo non probè fungitur: vt ſi iniquas condat leges, ſi ordini Eccleſiaſtico faciat iniuriam, ſi Religionem euerti aut labefactari ſinat, ſi iura prouinciarum aut ciuitatum temerè violet, ſi in iudicibus & miniſtris conſtituendis delectum non habeat, ſi latrones, fures, hæreticos, alioſque maleficos non coerceat, ſi aliquam muneris ſui, quod infinite multiplex eſt, partem non expleat: quo fit ſæpenumero vt vnum peccatum Principis ſit grauius quàm centum peccata hominis priuati. Atqui *pro menſura peccati, erit & plagarum modus.* Culpa enim & pœna debent exæquari.

Deut. 25.

26 *Obligatio reddēda rationis.*

Tertium valdè horrendum eſt. Si enim priuato cuilibet, qui ſuæ tantùm ſalutis curam geſſit, ſtrictum illud examen æterni Iudicis eſt formidandum; quanto magis formidandum illi, qui infinitorum hominum vitam & mores rexit, qui tot tantiſque negotijs ita ſemper fuit implicatus, & animo diſtractus, vt vix vmquam integrum ei fuerit, ſeriò de ſua ſalute cogitare. Si *de quolibet verbo otioſo reddituri ſunt homines rationem* in ſupremo illo tribunali, quantò magis de omnibus actis & neglectis, & permiſſis in tanta adminiſtratione? Grauiſſimis verbis hoc monet Spiritus ſanctus Sapient. 6. his verbis: *Audite Reges & intelligite, diſcite Iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo, qui * interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur; quoniam cum eſſetis miniſtri Regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium duriſſimum his qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia; potentes autem potenter tormenta patientur.* Vbi notandæ maximè duæ vltimæ ſententiæ: quas quicumque expenderit, non conſtituet in Regno & Principatu magnam felicitatē.

** ἐξιτάσεις examinabit.*

Quartò, *Honores* qui ab alijs nobis deferuntur, præterquam quod in ſe ſint res vanæ, & vacua ſigna, & bona imaginaria, qualia ſomniantium; hoc etiam habent incommodi, quod lumen mentis ita præſtinguant, vt homo ſeipſum non cognoſcat, & longè ſe maiorem quàm reuera ſit exiſtimet: itaque adimit ei & ſui notitiam, quæ tantopere à Sapientibus celebri elogio Γνῶθι σεαυτὸν commendatur: & eius loco inſerit pernicioſum errorem, quo animus in ſuperbiam omnium malorum fontem, intumeſcit. *Quid ſunt*, inquit S. Auguſtinus, *honores ſæculi, niſi typhus, & vanitas, & ruina periculum?* 27

Honores.

Honores mentem offuſcant.

Lib. de catech. rud. cap. 16.

Quintò, *Opes* cùm habentur, ſunt inſtrumentum omnis nequitiæ: cùm deſiderantur, incitamentum omnis iniquitatis. De quibus plura capite ſequenti. 28

Opes.

Voluptates.

Sextò, *Voluptates* peſtes ſunt animorum, & venena ſapientiæ ac probitatis, in quarum regno virtuti nullus locus relinquitur, vt ſupra num. 12. & 16. oſtenſum eſt.

Septimò, *Copia adulatorum.* Hi Principibus ſæpè nocentiores quàm hoſtes. Nam & veritatem illis plerumque occultant, & falſis laudibus dementant, & facta iniqua probant, & ſuis artibus eos circumueniunt, ac in fraudem, dedecus & perniciem ſæpenumerò impellunt. *Malum hominem blandè loquentem*, inquit Seneca, *agnoſce inimicum eſſe. habet enim ſuum venenum blanda oratio.* Vnde quidam prouerbium illud, Εἰς κόρακας, *Ad coruos*, commutauit in Εἰς κόλακας, *Ad adulatores*, quaſi peius ſit in adulatores incidere, quàm coruos paſcere. Hi enim corpus lacerant, illi animam perdunt.

Copia adulatorum.

Octauò, *Monitorum inopia* non paruum eſt malum, præſertim in Principatu, vbi tot ſunt lapſuum occaſiones, tot ſalutis pericula. Vnde Rex Dauid, perpetrato adulterio & homicidio, nouem pæne menſes permanſit in ſcelere, monitorum defectu. Tandem à Propheta Nathan reprehenſus, culpam agnouit, eamque pœnitentia delectauit. Simile accidit Theodoſio poſt cædem Theſſalonicæ factam, cum eſſet caſtigatus ab Ambroſio. Pauci ſunt qui potentes auſint monere, quia omnes timent offenſionem. Alti ſpiritus non ferunt reprehenſiones, & numquam deſunt qui factū excuſent, vel extenuent. 29

Monitorum inopia.

Nonò, *Licentia peccandi.* Hæc in Principibus eſt maxima, tum quia neminem timent, tum quia peccandi inſtrumenta illis ad nutum ſuppetunt. Magna ſanè illud eſt pars infelicitatis, in hoc dignitatis faſtigio. Nihil enim felicius, quàm non poſſe peccare; vel ſaltem ita vndique ſeptum eſſe, vt non facile poſſis & libere. 30

Licentia peccandi.

Decimò, *Poteſtas benefaciendi.* Hæc ſimiliter in Principibus eſt maxima. Quòd ſi ob aliquam cauſſam Principatus eſt expetendus, ob hanc ſolam expetendus eſt; ob hanc enim ſolam omnis Principatus eſt inſtitutus; nimirum, vt Princeps ſubditos ſuos defendat a malo, & dirigat ad bonum: vt hoſtes & vitia exterminet, & Religionem, Iuſtitiam, probitatem florere faciat. Hoc ſi benè præſtiterit, magna illum manent apud Deum præmia: ſi neglexerit, magna impendent ſupplicia. Qui ob alias cauſſas, ob opes, honores, voluptates, familiæ ſplendorem, & ſimiles fumos, Principatum aliaſque dignitates ambiunt, multum falluntur. Quia res illæ tanto onere, tantiſque laboribus & periculis non ſunt dignæ. Miſerum eſt, in temporalia negotia omnes animi vires, nullo alio quàm temporario fructu expendere. Stultum eſt, ea quibus ſolidum & ſempiternum honorem parare poteras, in vmbratilem & momentaneum effundere.

Poteſtas benefaciendi.

Ex his perſpicuum eſt, non eſſe magnam felicitatem in Principatu, ſed plurimam in eo eſſe miſeriarum ſegetem: nam & ipſe Principatus per ſe eſt grauiſſimum onus, & circumſeptus eſt omnibus illis rebus, quæ ad ruinam & exitium allicere vel impellere ſolent; & caret plerìſque adminiculis, quibus homo vel fulciatur ne cadat, vel a lapſu reuocetur, ſi ceciderit. Vnde ſimilis eſt Princeps baiulo cuidam grauiſſimum pondus per lubricam & anguſtam viam geſtanti, quem ante & retrò plurimi varijs modis ad lapſum impellunt, & nemo ſuſtinet, ne in præcipitium ruat. Confirmat hæc omnia S. Chryſoſtomus in cap. 12. Matthæi, homilia 45. *Non cogitas*, inquit, *quan-* 31

Princeps ſimilis baiulo.

tam honores perniciem solent adferre? facilè enim ad inanem gloriam extollunt, & in tumorem, superbiam, & aliorum contemptum impellunt: desidiam augent, & ipsi quoque leui aura commoti destorescunt; quodq; acerbius est, malorum praecipitia, in qua honores detrudũt, perpetua sunt atque praerupta. Hęc ille.

CAPVT VI.

Summum bonum non esse situm in diuitijs.

Cur summum bonũ videatur multis constitutum in diuitijs.

32 NON desunt hoc tempore qui audeant dicere, regnum caelorum nihil esse aliud quàm diuitias; infernum, paupertatem. Ratio est: Quia nihil in hoc mundo splendidius, nihil beatius videtur diuitibus, nihilque abiectius & miserius pauperibus. Omnis autem splendor in cultu, in famulitio, in domicilio, in supellectile, in epulis, in hortis, in rhedis & equis, prouenit ex diuitijs. Eaedem secum deferunt honores, & facultatem praebent omnium voluptatum. Itaque qui futura bona non credunt, & spiritalia non capiunt, putant summum bonum in diuitijs collocatum: quia in his omne bonum quod homines exoptant, quodammodò contineri videtur.

33 Haec sententia ad atheismum pertinet, sicut & aliae suprà refutatae: & facile conuinci potest. Primò, Summum bonum tale esse debet, vt propter se appetendum sit, & alia omnia propter ipsum, vt omnes Philosophi consentiunt. Atqui diuitiae numquam propter se appetuntur, sed propter alia. Pecuniae enim appetuntur, quia sunt instrumentum ad omnes res venales, & pecunia parabiles. Agri & pecora appetuntur propter fructus, fructus propter vsum, domicilium ad habitationem; supellex ad commoditatem vel splendorem, horti ad fructum vel amoenitatem, epulae ad voluptatem. Itaque cum diuitiae solum sint instrumenta & media ad alia bona obtinenda, & nõ propter se, sed propter illa expetendae sint, perspicuum est in illis summum bonum non residere.

Secundò, Diuitiae consistunt in pecunijs, in agris, in pecoribus, in domibus, in hortis, in supellectili pretiosa. Atqui haec omnia vel terra sunt (quae est infimum elementorum, & veluti mundi sentina) vel ex terra ortum habent, & ex terra constant, & in terram resoluuntur. Quomodo ergo hominem, qui summum dignitatis gradum in mundo obtinet, beare possunt? Quomodo quod infimum & vilissimum est, beare & perficere potest id, quod summum & dignissimum? Nihil enim fit melius aut perfectius coniunctione deterioris, sed potius imperfectius & deterius, praesertim si affectu illi inhaereat.

34 Tertiò, Omnes diuitiae ad corpus pertinent, eique commoda quaedam, etsi pauca, conferunt (non enim possunt ei dare sanitatem; robur, pulchritudinem, sensuum integritatem, longaeuitatem:) animo verò nihil boni tribuunt. Sapientiam enim & virtutem, quae propria animi bona sunt, conferre nequeunt. Atqui summum bonum maximè superiorem & praestantiorem hominis partem perficere & beare debet.

Quartò, Summum bonum non potest nimium appeti: quò enim ardentius id desideras, & ad illud consequendum omnes tuas cogitationes & conatus refers, eo melius & laudabilius agis. Atqui diuitiae nimium appeti possunt, & nimius ad eas acquirendas adhiberi conatus: talisque affectus auaritia est, vitium in primis detestabile. *Radix enim omnium malorum est cupiditas*, φιλαργυρία, teste Apostolo.

1. ad Timoth. 6.

35 Quintò, Si ea quae in diuitijs reperiuntur penitus inspiciantur, liquidò constabit in illis non solum nullam esse beatitudinis partem, sed etiam plurimas miserias, & beatae vitae impedimenta, siue de ea beatitudine loquamur quae in hac vita obtineri potest, siue de futura. Consideremus itaque haec tria: quid sint diuitiae in se, quomodo comparentur, & quinam earum effectus.

Quid sint diuitiae.

Diuitiae ipsae, vt iam monuimus, quid aliud sunt quàm vel terra mera, vel terrae miscella & terrena concretio? Aurum gleba rubra, argentum candida, gemmae vitrata, & instar vitri à natura decocta. Fictitiae enim ex vitro gemmae naturales pulchritudine aequant, magnitudine etiam longè superant. Cetera notum est plane ex terra & putredine nata & conflata, & in putredinem resoluenda: vt aurum, pecorum, iumentorum corpora, arborum & agrorum fructus. Vestes pretiosae quibus superbit mundus, quid aliud sunt quàm sanies vermium, vel excretiones cutis animalium? Cinis itaque superbit de cinere, sanies de sanie. Nam homo ipse secundum corpus nihil aliud quàm sanies & cinis, vt eius resolutio demonstrat. Omitto quòd haec omnia nobis sint extranea.

Iam vero quantis curis, molestijs, laboribus, periculis animorum & corporum res istae vilissimae comparentur & conseruentur, suo exemplo ostendunt omnes qui ad eas adspirant. Hi enim semper sunt solliciti, semper intenti vt aliquid lucelli captent, semper anxij ne damnum incurrant, mille curas & negotia animo semper voluentes: vt meritò Dominus in parabola Matthaei 13. diuitias *spinas* appellarit, quia earum sollicitudo assiduè animum pungit, non secùs ac spinae corpora eorum qui semper in medio spinarum versantur. Denique hisce curis & cogitationibus adeo sunt occupati, vt vix vmquam de sua salute cogitare possint. Quo fit vt omnia animi bona, quibus aeternas & caelestes opes cõparare poterant, in quisquilias absumant. 36

Quantis incommodis comparentur.

Consideremus nunc diuitiarum effectus. Hi sunt voluptates, honores, adulatores, insidiatores, pericula salutis, facultas malefaciendi, potestas benefaciendi. 37

Quinam effectus diuitiarum.

Voluptates diuitum.

Voluptates diuitum plerumque magnis compensantur incommodis, doloribus, foetoribus, fastidijs, cruditatibus, insomnijs, morbis; vt plerumq; ex epulis decuplo plus habeant molestiarum, quam habuerint oblectationis: praeterquam quod vita plerumque illis ex repletione & cruditate obungat breuior. Longe plus voluptatis capiunt agricolae & opifices ex pane cibario, & victu communi, quam illi ex pretiosis ferculis: quia optimum condimentum fames, hoc omnes cibos sapidiores reddit, quam omnia cocorum irritamenta. Hinc pauperibus corpora saniora, vires firmiores, somni placidiores, appetentia maior, sensus cibi & potus iucundior, animus tranquillior. Parum itaque ad voluptatem conferunt diuitiae.

Honores qui ratione opum deferuntur, vulgares sunt, & plerumque fucati. Non enim exhibentur, quod opes hominem honore dignum reddant, sed vt gratia a diuitibus ineatur, vel eorum offensio vitetur. Itaque hic adulatio potiùs est quàm verus honor. 38

Honores.

Si tamen considerentur vt sunt instrumentum virtutis, & multiplicis boni quod per eas fieri potest, sic propter eas aliquis honorari potest. Talis enim honor vel est testimonium boni vsus, qui est actus virtutis, ac proinde honore dignus; vel est prouocatio & incitamentũ ad bonum vsum. Longe maiores honores meretur virtus & sapientia.

Quatione diuites honorãdi.

Adulatores, quibus diuites saepe stipantur, valde perniciosi, & multorum malorum caussa. Vnde Sapiens: *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula blandientis*. Et Psalmista: *Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Hoc oleum adulatio est, qua diuitum capita blande sed noxie perfunduntur; quia vitijs omnibus fomentum & vires subministrat.

Adulatores diuitum.

Prou. 27.

Psal. 140.

Insidiatores, quos ipsae diuitiae excitant, numquam diuitibus desunt. Qua de caussa semper sunt anxij, semperque suis pecunijs, suaeque vitae metuunt. Neque solum fures externos & latrones, sed etiam domesticos formidant. Saepe enim frater fratri, & filius parenti mortem machinatur, vt eius opes possideat. Miserrimum est, semper in metu & anxietate viuere: maius est hoc incommodum, quam vt omnibus commodis, quae diuitiae adferunt, cõpensari queat. 39

Insidiatores.

Neque solum in periculis vitae corporalis & suarum opum versantur diuites, sed etiam in periculis vitae spiritalis, aeternaeque salutis. Insinuat hoc Dominus Matth. 19. Marci 10. & Lucae 18. *Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum caelorum. Et iterum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum caelorum.* Quibus verbis ingens periculum damnationis, & magnam difficultatem consequendae salutis diuitibus denuntiat. Idem periculum explicat Apostolus 1. ad Timoth 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quae mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorũ est cupiditas*, &c. Et Lucae 6. *Vae vobis diuitibus qui hic habetis consolationem vestram.* Haec sententiae si benè expenderentur, abunde sufficerent ad omnem opum superflui-

Pericula salutis in diuitijs.

fluitatem tamquam noxiam repudiandam.

Ratio cur opes tantum periculi adferant saluti, est: quia vt acquirantur, ad infinita peccata hominem impellunt, & iam acquisitæ commoditatem & audaciam omnium scelerum præbent, & tota vita mentem ita occupatam tenẽt, vt vix de sua salute cogitare queat. Itaque merito miseri & infelices cẽsendi, qui in diuitijs magnam se felicitatem obtinere putant. Magnum hoc cæcitatis mentis est indicium.

Facultas malefaciẽdi.

40 *Facultas malefaciendi* quam diuitiæ suppeditant, valdè noxia est. Si enim facultas deesset exequendi, infinitæ hominum malæ voluntates vel non conciperentur, vel conceptæ comprimerentur, vt non exirent in opus, & mundus viueret in tranquillitate. Nunc verò quia diuitibus facile est opum adminiculo exequi quidquid ira vel libido suggesserit, res humanæ misere turbantur.

Facultas benefaciendi.

Denique diuitiæ præbent *facultatem benefaciendi.* Per eas enim & Religio propagari, & salus animorum promoueri, & Respublica defendi, & pauperibus succurri, & peccata redimi, & æterni in cælis thesauri recõdi possunt. Hinc expedit Principes, & viros illustres opibus esse instructos, non vt ipsi inde splendidius viuant, aut luxu, vel alea, vel profusis largitionibus eas effundant; sed vt Religionem & Rempublicam defendant, vt egestatem inopum leuẽt, vt præclara opera ad plurimorum commodum & salutem instituant.

Hoc solum in diuitijs est boni.

41 Ex quibus patet, hoc solum in opibus esse boni, & ob hoc solum eas esse expetendas, quod facultatem benefaciendi suppeditent. Cetera ferè omnia quæ in illis reperiuntur, potius esse fugienda quam amplectenda; ac proinde ipsas quoque opes, quæ tantis incommodis sunt obsessæ & implicitæ, non esse expetendas, sed fugiendas, iuxta illud Sapientis: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo necessaria.* quam saluberrimam doctrinam passim tradit Seneca Epist. 20. *Multum est non corrumpi diuitiarum contubernio: magnus est ille qui in diuitijs pauper est, sed securior qui caret diuitijs. Nemo nascitur diues. Quisquis exit in lucem, iussus est lacte & panno esse contentus.* vide eumdem Epist. 16. 17. 18. 21. 22. Magni quidem æstimanda videtur potestas illa benefaciendi, tamen incommoda longè præponderant; vt sapientissimi quique non solùm doctrina & monitis, sed etiam suo exemplo nobis testatum reliquerunt. Deinde qui opibus carent, etsi opera illa externa præstare nequeant, quæ possunt diuites; non tamen idcircò fraudantur apud Deum mercede quæ talibus operibus est constituta. Quia apud Deum seria voluntas pro facto reputatur, & magnũ desiderium est instar operis.

Prou. 30.

Quanti id faciẽdum.

42 Denique diuitiæ plerumque ita excæcant mentes hominum, vel peruertunt affectus, vt vel non intelligant quas in res conueniat eas expendere; vel etsi intelligant, affectu tamen ab eis rebus sint alieni, & aliò se conuertant. Quo fit vt opes diuitum plerumque absque fructu in res friuolas vel noxias effundantur, in ambitionem, in luxum, in lusum, in substructiones inutiles, in picturas obscœnas, in hortos curiosos, aliasq; vanitates. Non modica hæc est diuitum infelicitas, quod nesciant benè vti. Rarò hæc duo coniunguntur, potestas benefaciendi ex diuitijs orta, & voluntas. Quibus adest potestas, plerumque deest voluntas; & quibus suppetit voluntas, vt plurimùm deest potestas: sicque hominum amentia fit, vt ea quæ ad redimenda peccata, & salutem procurandam concessa sunt, cumulum peccatorum augeant, & perniciem accersant.

Ex quibus perspicuum est, quàm parũ vel nihil habeant momenti diuitiæ ad felicitatem, non solùm eam quæ in futuro sæculo expectatur, sed etiam imperfectam illam, qualis in hac vita obtineri potest. Bene in eam sententiam Seneca: *Isti quos pro felicibus aspicitis, si non quà occurrunt, sed quà latent videritis, miseri sunt, sordidi, turpes, ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti. Non est ista solida & sincera felicitas: crusta est, & quidem tenuis.*

Lib. De prouident. sub finem.

CAPVT VII.

Summum bonum hominis non esse situm in functionibus virtutum moralium.

43 SEneca cum suis Stoicis plurimis locis tradit summum hominis bonum in *virtute* consistere. Loquitur autem de virtutibus humanis seu moralibus, nempe iustitia, temperantia, fortitudine, patientia, constantia, rerum contemptu, &c. Nam diuinas virtutes, fidem, spem, charitatem Ethnici non nouerunt. Itaque hominis beatitudinem ponit in illarum virtutum possessione, ita vt homo per illas sit beatus, etiamsi Phalaridis tauro sit inclusus, & extremis doloribus corpus expositum.

Hæc sententia continet multa generosè dicta, propiusq; ad veritatem accedit quam superiores. Eam tamen non assequitur. Primò, Quia si summum bonum in virtutis functione ponendum est, par est vt in præstantissimæ virtutis præstantissima functione circa præstantissimum obiectum ponatur, vt rectè Aristoteles lib. 10 Ethicorum cap 7. colligit. Atqui virtutes morales non sunt præstantissimæ, cùm versentur circa res humanas & infimas, neque nos Deo cõiungant. Ergo in illis non est situm summum bonum.

Secundò, Si virtute dicatur consistere summum bonũ, 44
vel id intelligendum de habitu virtutis, vel de functione. Atqui neutro modo verum est. Non enim potest dici consistere in habitibus virtutum: quia habitus non sunt propter se expetendi, sed propter operationes. Sunt enim secundum se res imperfectæ & veluti mortuæ, & natura sua destinatæ ad functiones. Summum autem bonum debet esse quid completum & vltimum, non destinatum ad aliquid vlterius. Neque etiam dici potest consistere in functionibus virtutum. Vel enim consistit in omnibus simul iunctis, vel in singulis. Non in omnibus simul: quia numquam vel rarissime simul in eodem omnes virtutum functiones conueniunt, & ita nemo vmquam vel rarissimè erit beatus. Non in singulis, tum quia singulæ functiones sunt solùm veluti partes summi boni, & perfectionis humanæ, non integra perfectio, aut integrum bonum; alioquin tot essent summa bona, quot sunt virtutum diuersarum genera: tum quia sic homo non deberet vmquam cessare à virtutum functione, alioquin summum bonum amitteret.

Tertiò, Omnes gentes, & omnes religiones cẽsent sum- 45
mum hominis bonum esse præmium virtutis & bonæ vitæ, hominibus a Numine conferendum. Hinc Ethnici à suis dijs felicitatem petebant, & eam præclaris factis & probitate promerendam putabant; statuebantque illam in campis Elisijs post hanc vitam, vel in stellis. Simili modo de ea sentiunt Turcæ, Iapones, Chinenses, & quotquot immortalitatem animorum concipiunt. Nemo autem ex his omnibus constituit summum bonum in ipsis functionibus virtutum, sed has requirunt vt media & viam ad illud perueniendi. Itaque hæc Stoicorum sententia omnium gentium iudicio & religione refutatur. Simili modo summum hominis malum nemo statuit in operibus prauis, sed in supplicio talibus operibus à Numine constituto.

Quartò, Summum bonum debet esse tale, vt eius spe 46
homines excitentur ad bene viuendum, & auocentur ab improbitate. Atqui pulchritudo virtutis non ita splendet in oculis hominum, nec ita æstimatur, vt eius solius desiderio excitentur ad benè viuendum: est enim res valde abdita, & à paucis apprehenditur, vnde animos hominum commouere nequit; imò etiam in animis eorum, quibus vtcumque nota est, parum virium habet. Quotus enim quisque est, qui voluptates fugiat eo dumtaxat nomine quod turpes sint, seu legi rationis aduersæ; & arduum virtutis iter amplectatur, quia pulchrum & rationi consonum, nullo alio commodo vel incommodo sibi proposito? Cuius rei vel hoc est perspicuum argumentum, quod ipsi quoque Stoici, qui hanc doctrinam venditabant, non sola virtutis pulchritudine, & vitij deformitate ducti fuerint, etsi id præ se ferrent & iactarent, sed potissimum laude & probro. Sicut & alij, qui apud Romanos vel Græcos clari extitere. Omnes enim ardebant gloriæ cupiditate. Testatur hoc multis locis Cicero: *Trahimur*, inquit, *omnes laudis studio, & optimus quisq; maximè gloria ducitur. Ipsi Philosophi etiam in illis libellis quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt: in quo prædicationem & nobilitatem despiciunt, prædicari se ac nominari volunt.* Ratio verò cur pulchritudo virtutis & vitiorum turpitudo non sufficiat ad animos hominum permouendos, est, quia blanditiæ & lenocinia voluptatum, quæ sensibus sunt obuia, longè plus virium habent ad affectum alliciendum, ad

Pro Archia poeta.

ipsas

ipsas voluptates sectandas, quàm turpitudo earum (quæ valde subtilis est, & vix mente concipitur) ad affectum ab illis auertendum. Sensibus enim accommoda vehementius mouent. Pari modo asperitas virtutis carni & innatæ cupiditati repugnans, maiorem vim habet ad animam carni amicam à virtutum itinere absterrendam, quam pulchritudo virtutis ad alliciendam. Opus ergo est alio & maiore bono, cuius spes magis ad bene viuendum impellat: & maiore malo, cuius metus à vitijs absterreat.

47 *Nulla res agit vt agat.*

Quintò, Nulla res agit solum vt agat, & in pulchritudine atq; excellentia suæ actionis acquiescat, sed vlterius aliquid intendit, quod per suam actionem consequatur; vt perspicuum est tam in ijs quæ natura, quam quæ arte operantur. Non enim cæli mouentur propter pulchritudinem & harmoniam illorum motuum, sed propter commodum mundi inferioris, præsertim humani generis. Neque vis quæ inest seminibus, plantis, animalibus, operatur solum vt extet bonum illius operationis, sed vt res formentur, nascantur, alantur, crescant, perficiantur, & fructus proferant. Neque animantia se mouent & operantur propter ipsum motum, sed vt ea quæ ipsis sunt commoda conquirant: quæ incommoda, declinent.

Pari modo omnes artifices aliquid vltra suæ artis functionem spectant, cuius caussa illam suscipiunt. Idem ergo dicendum de functionibus virtutum, eas non suscipi ob solum bonum & pulchrum, quod in ipsis cernitur, sed referri vlterius ad aliquid aliud quod sit præstantius, & animo maximè expetendum. Etsi enim singulæ virtutes non se extendant vltra proprium honesti, quod cuique propositum est, limitem; tamen animus qui illas possidet, & tamquam instrumentis vtitur, eo bono non est contentus, sed vlterius aliquid spectat, siue honor illud sit & gloria apud homines, siue futuræ felicitatis gaudium à Deo post hanc vitam refundendum. Ita plane est humanum ingenium, & sic natura comparatum, vt in virtutum officijs obeundis aliquid amplius spectet quàm pulchrum & bonū ipsarum functionum. Debet ergo esse aliquod aliud bonum, quod affectum potentius ad se trahat, & in virtutum functiones impellat. Quod etiam hac consideratione fiet magis perspicuum.

48 *Cur Deus admiscuerit voluptatem actionibus quibus natura conseruatur.*

Sextò, Deus auctor naturæ ijs functionibus quæ ad vitam propriam tuendam, vel ad speciem propagandam pertinent (nimirum sumptioni alimenti, & procreationi sobolis) magnas admiscuit voluptates, ne forte animalia pertæsa laboris & molestiæ, quæ sæpe interuenit, eas functiones negligerent, vel minus studiosè sectarentur, quam conseruationi sui, & naturæ propagationi conueniat. At plerisque functionibus virtutis, nulla fere, vel exigua voluptas coniuncta, sed ingentes sæpè labores, curæ, molestiæ, asperitates. Difficillima enim res est mortalibus frænare cupiditates, frangere impetus animorum, desideria moderari, extinguere inuidiam, affectus omnes intra rationis gyrum coercere. Triste & molestum iniurias perferre, odium & iram continere; patientiam in aduersis præstare, sua in egenos effundere, nomina debitorum inducere. Itaque cùm in functionibus ipsis virtutum nulla vel exigua sit illecebra, quæ animos alliciat, sed contrà multæ asperitates quæ auertant: opus omnino fuit extra illas constitui aliquas caussas quæ efficacius & ad virtutem impellant, & à vitijs absterreant, nempe præmia & supplicia post hanc vitam inferenda, sine quibus arduum virtutis iter item nemo vel ingredi, vel ingressum tenere, & vitiorum lenocinia contemnere vellet. Si enim functionibus illis infimis, quibus corporalis vita conseruatur vel propagatur, tantas Prouidentia admiscuit illecebras, ne omitterentur: quis credat illam neglexisse summas & nobilissimas, quæ virtutum sunt propriæ, nec vllos alios stimulos, quibus ad eas excitaremur, apposuisse? Itaque etsi virtus carni sit aspera, & vitia sint blanda: tamen consideratio præmij quod virtuti propositum (in quo est summa & æterna voluptas) temperat molestiam, facitque illam suauem ac expetendam; & consideratio supplicij in quod vitia præcipitant, voluptatem illorum reddit amaram & detestabilem.

49 *Merces debetur operanti in gratiā alterius.*

Septimo, His accedit, quòd is qui alteri seruit, & in gratiam eius operatur, mercedem ab opere suo distinctam mereatur. Non enim bonum operis sui sibi seruat, vt ipse eo fruatur, & suæ voluntati in eo obsequatur; sed alterius honori vel commodis impendit, ac proinde iustam ab eo præstolatur mercedem. Atqui homo qui ex virtute vitam instituit, ea in re alteri quodammodo seruit; nimirum Deo omnis iustitiæ & rectitudinis præceptori ac præsidi. Facit enim illud vt legem diuinam custodiat, Dei voluntati pareat, eique honorem habeat. Ergo debetur ei merces distincta à suo obsequio. Confirmatur; Quia si virtus esset sibi merces sufficiens, nemo vlteriorem expectare deberet. Hoc ipso enim quo ex virtute esset præstitum opus, iustam mercedem sui laboris accepisset, & ita ipsi esset satisfactum. Itaque neque militi qui strenue pugnasset pro Repub. neque famulo qui fideliter domino inseruisset, nec vlli alteri qui opus iuxta virtutis regulam confecisset; vlla alia merces esset persoluenda. Iniquum enim est vltra iustam mercedem alia stipendia exigere.

Denique absurdum est, & communi hominum iudicio repugnans, statuere quempiam beatum, qui tota vita in magnis afflictionibus absque vlla spe futurorum bonorum & gaudiorum versetur, quantumuis ipse virtuti det operam. Hic enim vere miser est & calamitosus: quod confirmat Apostolus 1. Corinth. 15. cum ait: *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus:* nimirum ratione laborum & afflictionum, quas Apostoli assidue sustinebant. Itaque si nulla esset alia merces, virtus non posset hominem huius vitæ malis conflictatum, beatum facere: sed ille vere esset miser; imò alijs qui bonis huius vitæ iucunde & tranquille fruuntur, miserior. 50

Ex quibus perspicuum est, hanc Stoicorum sententiam communi generis humani sensu, & etiam iudicio Apostoli, esse damnatam.

CAPVT VIII.

Summum hominis bonum non consistere in scientia & cognitione rerum creatarum siue corporalium siue spiritalium.

QVanta sit voluptas in rerum cognitione, testati suo exemplo sunt multi Philosophi, qui vel diuitias, vel honores & magistratus vel patriam contempserunt, & maximos tulerunt labores, vt Philosophiæ & rerum contemplationi liberius possent incumbere. vnde Anaxagoras rogatus cuius rei caussa natus esset, respondit, *Solis ac cali videndi*; vt refert Laertius in eius vita, & Lactantius lib. 3. cap 9. Sicut enim nulla est functio in homine præstantior cognitione: ita nulla maiores habet voluptates, teste Aristotele lib. 10. Ethicorum cap. 7. In hac tamen, si versetur circa res creatas, non consistit summum hominis bonum, nec per eam potest esse homo beatus. Vel enim hæc versatur circa res homine inferiores, vel circa superiores, vel circa ipsam naturam humanam. Atqui cognitio rerum inferiorum (quales sunt omnes res corporeæ, vt cæli, elementa, animalia, plantæ, metalla, & alia inanimia) non potest esse summum hominis bonum. 51

Summū hominis bonū nō cōsistere cognitione rerū corporaliū maximè corporalium.

Primo, Quia cognitio rerum spiritalium, nempe Angelorum, est longe præstantior & optabilior.

52 *Nullam rei essentiam possumus perfecte assequi.*

Secundò, Quia etiam cognitio quam habemus de corporalibus, est adeo imperfecta, vt nullius rei essentiam clare & distinctè possimus assequi. Cuius ratio est illa, quia omnis nostra cognitio oritur ex sensibus; vnde non potest se vlterius proferre, aut penitius & clarius rei essentiam penetrare, quam externæ qualitates & accidentia sensilia eam demonstrant, & ex illis colligi possit. Atqui externæ qualitates & accidentia sensilia non possunt nobis essentias rerum perfectè repræsentare: Primo, quia illæ ipsæ qualitates etsi sensibus percipiantur, tamen secundum suas naturas specificas sunt intellectui obscuræ, & quid propriè sit quælibet illarum, ignoramus: vt patet in luce, lumine, colore, calore, frigore, sapore, odore, sono. Quis mortalium harum qualitatum naturam & propriam rationem perfecte vnquam concepit? Itaque cum ipsæ nisi imperfecte cognoscantur, fieri nequit vt ex illarum notitia perueniamus in perfectam notitiam naturæ substantialis cui inhærent, cum hæc longe sit occultior. Deinde quia non omnia accidentia & proprietates rerum sub sensum cadunt: sunt enim innumeræ in rebus vires & qualitates, quæ nullo sensu percipiuntur, de quibus solum ex effectu vel operatione coniectamus. Itaque cum has ignoremus, vel non nisi valde obscure

scurè cognoscamus, fieri nequit vt essentiam propriam rei assequamur. Denique essentia rei est longè perfectior & sublimior & mirabilior quam sint qualitates & proprietates quæ ab illa dimanant; ac proinde est caussa earum æquiuoca, vt Philosophi loquuntur, id est diuersæ rationis, & eminenti modo effectus suos continens: talis autem caussa non potest perfecte ex suis effectis cognosci. Ex quibus perspicuum est, non posse nos vllius substantiæ corporalis naturam perfecte comprehendere.

53 Idem patet experientia. Nemo enim hactenus inuentus est, qui postquam plurimos annos rerum cognitioni incubuit, posset vel vnius muscæ naturam perfecte explicare, aut etiam animo concipere. Quàm enim admirabilis illius corpusculi structura? quanta partium varietas: quanta in omnibus proportio? quam apta ad vsus proprios in singulis conformatio? quanta celeritas motus? quantum acumen & viuacitas sensuum? Horum omnium ratio & caussa simplici & stupendo modo continetur in paruula illa animula. Hanc si quis perfecte nosset, etiam sciret qualis debeat esse & totius corpusculi, & singulorum membrorum structura, mensura, proportio, figura, color, temperies: & omnium horum posset adferre rationes. Hinc meritò dixit Sapiens;

Eccles. 8.

Intellexi quòd omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt sub sole: & quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniat. Itaque cùm nostra notitia qua res corporales cognoscimus, adeò sit confusa, obscura, & imperfecta; perspicuum est, non posse in ea nostram beatitudinem consistere. Idem quoque hac ratione probari potest. Nemo fit beatus coniunctione cum eo quod est deterius: neque summum bonum alicuius consistere potest in eo quod est ipso inferius, vilius & imperfectius; *Nihil enim beat mentem, nisi quod est supra mentem*, iuxta Platonicorum sententiam. Atqui omnia corporalia sunt inferiora & deteriora homine. Anima enim rationalis qua homo constat, omnibus rebus corporalibus, quantumuis eæ sint præstantes, longè est præstantior. Itaque summũ bonum animæ rationalis non potest esse situm in cognitione rerum corporalium.

54 Dices, Si hæc ratio aliquid valeret, etiam probaret, hominem non perfici cognitione rerum corporalium, etiamsi omnes eas exactè cognosceret: quia nihil euadit perfectius coniunctione rei deterioris. Illud tamen falsum est. Ergo hæc ratio non valet. Respondeo, negando maiorem. Potest enim id quod deterius est, seu minus bonum, aliquã perfectionem conferre præstantiori (nam eoam accidentia substantiam perficiunt) maximè quando illud deterius spiritali modo vnitur præstantiori, nempe per cognitionem sensus vel intellectus. Pertinet enim ad magnam animæ perfectionem, quòd ipsa spiritali modo in se formet omnia ista corporalia, & omnes illorum formas miro modo induat. Hæc tamen non possunt ei adferre beatitudinem: quia hæc consistit in coniunctione cum summo bono, cuius mens humana est capax.

Aliter responderi potest ex D. Thom. 1. 2. q. 3. a. 6. Res corporales non perficere intellectum humanum, nisi quatenus est in illis participatio quædam lucis intelligibilis, seu veritatis diuinæ, quæ est supra intellectum humanum: ac proinde non in illis sitam esse beatitudinem hominis, sed in cognitione illius lucis & veritatis, cuius in rebus corporalibus est tenuis quædam participatio & similitudo. Si enim res inferiores perficiunt intellectum ratione tenuis illius participationis ex luce diuina deriuatæ, multò magis ipsa lux diuina per se illum perficiet. Perspicuum ergo est, summum hominis bonum non consistere in cognitione rerum corporalium.

55 Sed neque etiam in cognitione rerum spiritalium quæ homine sunt superiores, quales sunt Angeli, eius summum bonum consistit. Primò, Quia hæc cognitio longe est imperfectior quàm ea quæ est de rebus corporalibus, adeò vt imperfectior vix fingi possit. Vbi enim sensuum lumen non præit, ibi veluti cæci sumus, & quasi in tenebris palpamus. Nam omnis nostra cognitio ducitur ex sensibus. Vbi ergo nihil est quod sub sensum cadat, ibi nihil possumus propriè & distinctè cognoscere. Atqui res spiritales nihil habent quod sub sensum cadat (sicut res corporales) quod illarũ conditionẽ nobis insinuet. Quare sicut cæcus se habet ad colores, ita fere noster intellectus ad substãtias spiritales: & sicut ille nõ potest formas & distinctiones colorũ cõcipere, ita neq; mẽs nostra species & discrimẽ rerũ spiritaliũ. Hinc fit vt solùm generalia quędam ex analogia rerũ corporalium quæ sub sensum cadũt, vel taliũ amotione de ipsis cognoscere possimus, idque confuso & obscuro modo: nimirum quòd partibus & membris, figura & colore careant; quòd sint res aere multò tenuiores, quòd omnia instar luminis peruadant, quod ventis leuiores & celeriores, quod ab omni corporea concretione segregatæ, quòd instar fulminis impetum habeant, quòd nulla vis corporea illis sit comparanda, quòd maxima vi intelligendi præditæ, quòd anima nostra multò sint præstantiores, quòd puræ sine corpore mentes, vigiles, acres, alacres, lucidæ, ardentes, expeditæ, infatigabiles; quod immortales, nullo vel cibo, vel potu, vel somno, vel veste, vel lecto egentes, nullis morbis obnoxiæ, nullis armis vulnerabiles, nullo æuo senescentes. Pulchrum quidem est & delectabile ista cognoscere, & coniecturam de admirabili earum natura facere; verùm quia nulla ratione possumus ex istis propriam illarum speciem & substantiam imaginari nullo modo hæc cognitio appetitum satiat, sed potius illum excitat ad perfectiorem notitiam quærendam: quæ non nisi diuino munere obtineri potest.

Summum hominis bonum nõ consistere in cognitione Angelorũ.

Ex analogia vel amotione corporaliũ cognoscimus spiritalia.

Ex quibus manifestum est, in hac adeò imperfecta notitia, quæ in hac vita acquiri potest, summum hominis bonum non consistere.

Quòd si alicui perfecta illarum mentium notitia diuinitus daretur (quod nemini forte puro homini fuit concessum) magnum perfectò ille obtineret bonum, ex eoque illi incredibile gaudium proueniret; nihilominùs tamen per illam cognitionem non esset perfecte beatus, nec illa esset eius summum bonum. Ratio est, quia etsi illæ mentes sint admodum pulchræ & sublimes, habent tamen esse participatum, & limitatum, suisque terminis clausum & circumscriptum. Vnde non continent totam boni & veri plenitudinem, solùm eius quamdam imaginem & imitationem. Itaque cùm mens humana sit capax illius boni; in quo est tota essendi plenitudo, & fons omnis boni & veri, in hoc eius summum bonum, non in Angelicis spiritibus statuendum est, quantumuis illi perfecte intelligantur aut videantur. Confirmatur; Quia illi non sunt fons & origo mentis humanæ, neque mens humana vllo modo ab illis secundùm suam substantiam pendet. Atqui summum bonum consistit in coniunctione mentis cum suo principio & origine; vt cui debet esse, eidem debeat optimè esse. Eiusdem enim est dare esse, & summe illud perficere. Confirm. secundo; Quia spiritus Angelici sunt socij & conserui spiritus humani sub vno communi Principe. Sicut enim in aula Principis terreni sunt varij ordines ministrorum, quorum alij alijs superiores; ita in magna supremi Principis Dei aula, quæ est mundus iste corporeus, sunt varij ministrorum ordines, quorum alij alijs superiores. Vnde sicut in aula Regia nullus superiorum ministrorum potest inferiorem ministrum ad supremum dignitatis gradum, cuius ipse est capax, euehere, sed hoc solius est Regis: ita nullus spiritus superior inferiorem beare potest. Quòd si Angelorum notitia & contemplatio mentem humanam beare non potest: multo minùs ipsa sui ipsius notitia beata erit. 56

Neque perfecta horũ notitia summum bonũ.

Ex his perspicuum est, summum hominis bonum non esse situm in alicuius rei creatæ cognitione.

CAPVT IX.

Vtrùm in hac vita beatitudo obtineri possit?

RESpondeo Primò: Perfecta beatitudo, quæ omne malum omnemque molestiam & miseriam excludat, in 57
hac vita obtineri nequit. Hoc satis ipsa experientia comprobat. Nemo enim post peccatum Adæ adeò vnquam felix fuit in hac vita, quin multis doloribus & molestijs tum interius tum exterius fuerit subiectus. Testatur idipsum S. Scriptura Iob 14. *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs.* Teneat quis orbis totius Imperium, & omnes huius vitæ præsto sint ei voluptates, multis tamen modis affligetur. Nam & agmen curarum, quæ illi quotidie è tot regnis obueniunt, & assiduę supplicantium interpellationes, & tristes euentus, & cre-

bræ

hæ seditiones, & multiplices indignationes, & infinitæ suspiciones animum exulcerabunt & lancinabunt, vt nullam vel quietem vel solidam voluptatem capere possit. Vnde qui exteriùs ita splendent, & vulgò videntur felicissimi, plerumque interiùs sunt miserrimi, infinitis aculeis confixum habentes animum. Quis vnquã Regum felicior Salomone, qui & sapientia & opibus, & pace & gloria, & voluptatibus huius vitæ præ omnibus abundauit: & tamen ipse postquam hæc omnia expertus, clamat; *Vanitas vanitatum, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus.* Itaque vbi summa videtur esse felicitas, ibi nihil nisi vanitas & afflictio spiritus.

Qui videntur felicissimi, plerumque interius miserrimi.

Eccle. 1.

Sed neque quisquam eorum, qui sanctitate illustres extitere in hac vita, perfectè beatus fuit: quia per multas afflictiones omnibus ad suum terminum perueniendum. Si enim *Christum*, qui est caput, Dominus & exemplar Sanctorum, *oportuit pati, & ita intrare in gloriam suam*: cur non patiantur, & aduersa multa sustineant eius serui, qui vestigia illius sectari conantur?

Luca 24.

58 Ratio verò cur nemo in hac vita perfectam beatitudinem consequi possit, est: quia hæc viribus humanis, sicut opes & honores, obtineri nequit, sed à solo Deo tamquam præmium & merces bonorum operum expectanda. Deus verò tamquam agonotheta & munerarius statuit vt tempus huius vitæ sit destinatum certamini, vt quilibet quamdiu in huius vitæ stadio versatur, vsque ad extremum momentum possit illud præmium promereri; ac proinde etiã ab eo excidere. Quo posito decreto (quod sane æquissimũ est, & homini commodissimum) fieri non potuit vt beatitudinis præmium in hac vita mortali cuiquam daretur. Præmium enim certaminis non datur nisi finito certamine: atqui certamen non finitur nisi cum vita: ergo præmium obtineri non potest nisi finita hac mortali vita, sicut & terminus viæ teneri non potest nisi decursa via. Adde quòd hoc præmium tale sit, vt excludat omne malum, & reddat hominem immortalem, & cælesti gloria fulgentem. Vnde non poterat consistere cum statu vitæ mortalis.

59 Dico secundò, Si loquamur de beatitudine imperfecta, hæc dupliciter considerari potest. Primo, Secundum se & bona sua quæ continet, absque vllo ordine vel spe ad aliquid maius: & hoc modo nullum bonum, nulla bonorum complexio in hac vita obtineri potest, quæ beatitudinis nomen mereatur. Ratio est, Quia miseriæ longe præponderant. Vnde sicut illud in quo plus est amaritudinis quam dulcedinis, dulce dici non potest (nisi fortè dulce vocetur quod minus est amarum quàm fel merum aut absynthiũ) ita nec illa bonorum collectio, cui plus malorum & miseriarum est admixtum, beatitudo dici potest. Quare vana sunt omnia quæ Philosophi de beatitudine huius vitæ disseruere.

Beatitudo imperfecta dupliciter spectari potest.

Secundò, Possunt bona quædam spectari quatenus sunt certissima via & dispositio infallibilis ad perfectam beatitatem. Et hoc modo illa bona nomen beatitudinis merentur. Talem beatitudinem potest homo in hac vita consequi, & ab ea verè beatus est dicendus, etsi in multis afflictionibus versetur. Ratio est, quia vera & perfecta beatitudo in istis bonis tamquam in semine, vel radice, vel dispositione continetur, & per ista ius datur ad illam.

Beatitudo huius vitæ consistit in iure completæ beatitudinis.

Petes, In quibus bonis consistit ista beatitudo? Respondeo, Primariò in virtutibus diuinis seu Theologicis, nempe in fide, spe, charitate: secundariò in ceteris virtutibus Christianis, quæ ex illis dependent. Quòd primariò in virtutibus Theologicis, patet: quia per has virtutes immediatè & summo modo vnimur Deo, quantum fas est in hac vita. Fide enim illum apprehendimus & cognoscimus; & ita illi coniungimur intellectu. Spe verò & charitate illum diligimus; & ita coniungimur ei affectu. Nullus autem modus vnionis in hac vita datur perfectior. Deinde quia per has virtutes & maximè per charitatem habemus ius ad summum bonum: per hanc enim efficimur iusti, & filij Dei, & heredes regni. Vnde sicut filius à Rege adoptatus habet ius ad regnum, & ratione illius iuris dicitur diues & felix: ita qui charitate præditus est, cum sit filius Dei adoptiuus, habet ius ad completam beatitudinem, quæ erit in cælo: & ratione huius iuris, verè potest dici diues & beatus.

Hoc ius primariò datur per fidẽ, spem, charitatem.

Denique quia per has maximè beatitudinem meremur, & nos ad illam disponimus. In alijs virtutibus non consistit hæc beatitudo primariò: quia neque perfectè nos Deo coniungunt sicut charitas, neque per se & vi sua nos iustos, amicos Dei & filios constituunt. Quia tamen earum functiones in homine iusto plurimùm iuuant ad charitatis augmentum, & ad incrementum illius iuris, quod iustus habet ad æternam beatitudinem, meritò in illis statuitur beatitudo secundariò.

Confirmantur hæc omnia ex Scriptura, quæ passim omnes iustos vocat beatos. *Beatus vir cuius voluntas in lege Domini. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis. Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Beati immaculati in via.* &c. Esse enim iustum, amare legem Domini, ambulare in vijs Domini, timere Dominum, esse immaculatum in via, remissa alicui esse peccata, esse præditum charitate, & similia, idem valent: nam sola charitas hæc omnia præstat; vnde ipsa sola per se beatos efficit. Simili modo Scriptura vocat beatos omnes illos, qui virtute aliqua præditi sunt, quæ ex charitate nascitur, vel eam supponit; quamuis mundo talis virtus abiecta videatur. Sic Dominus *pauperes spiritu, & lugentes, & mites, & iustitiam sitientes, & misericordes, & mundo corde, & pacificos, & persecutionem patientes propter iustitiam*, beatos vocat: non quòd hæ virtutes, aut virtutum actus per se ad hoc sufficientes sint; sed quia ex charitate nascuntur, eamque supponunt. 60

Psal. 1.
Psal. 111.
Psal. 31.
Psal. 118.

Matth. 5.

Vocantur autem hi omnes à Spiritu sancto beati, non præcise propter excellentiam illarum virtutum aut charitatis, sicut Stoici ob virtutes humanas hominem beatum esse volebant; sed propter certissimum ordinem & sequelam beatitudinis futuræ, quæ in charitate tamquam fructus in semine latet, & infallibiliter aliquando erumpet. Itaque beati dicuntur non tam propter beatitudinem imperfectam, quàm propter beatitudinem perfectam imperfecto modo (nempe in spe, non in re; in semine, non in fructu) habitam & possessam. Qui tamen imperfectus possidendi modus, beatitudo imperfecta non perfecta dicenda est.

Cur vocentur illi beati.

Ex his patet, solos iustos esse in hac vita dicendos beatos: & quo quisque est iustior & sanctior, eò quoque esse beatiorem: quia solis iustis completa illa beatitudo maiori vel minori mensura pro cuiusque merito est præparata. Omnes verò peccatores, quantumuis omnibus huius vitæ bonis circumfluant, esse miseros & ter miseros: quia extrema & æterna illis impendet miseria.

Soli iusti beati.

Omnes peccatores miseri.

61 Dices, Sicut datur aliqua beatitudo supernaturalis, quã per gratiam Dei consequi possumus: ita etiam statuenda est quædam beatitudo naturalis, quam viribus naturæ possimus adipisci. Confirmatur; Quia cuilibet rei intra limites naturæ respondet sua completa perfectio, cuius naturaliter est capax, ad quam viribus naturæ potest peruenire: alioquin numquam posset intra limites naturæ perfici. Hinc apud Doctores illa distinctio beatitudinis & vltimi finis in naturalem & supernaturalem: & duplex illa consideratio Dei, quatenus finis naturalis & supernaturalis hominis. Quæ distinctiones etiam locum habent respectu Angelorum.

An sit aliqua beatitudo naturalis.

Huic argumento vt satisfiat, notandum est, ad beatitudinem hominis naturalem hæc quatuor requiri. Primò & principaliter, Vt cognoscat Deum primam rerum omniũ caussam, & amet super omnia, quantum viribus naturæ cognosci & amari potest. In hoc enim consistit summa hominis perfectio naturalis. Aristoteles 10. Ethic. cap. 7. solum contemplationis Dei meminit, & in ea constituit felicitatem, quia amorem amicitiæ erga Deum ignorauit. Sed hic plane necessarius est, vt voluntas optimo modo perficiatur, & de ipsis bonis diuinis gaudeamus. Secundò, Vt secundùm virtutem ita perfectè viuat, vt abstineat ab omni peccato; nam peccatum cùm sit ingens miseria, magnumque luctum adferat, præsertim mortiferum, statui beatitudinis omnino repugnat. Tertiò, Vt corpore etiam bene sit constitutus: morbi enim & dolores non partes sunt miseriæ. Quartò, Vt hæc omnia firmiter teneat. Si enim facile possit amittere, semper esset anxius, nec vllum solidum gaudium percipere posset expectatione impendentis mali. Quibus positis tamquam perspicuis.

Quatuor ad beatitudinem hominis naturalem requiruntur.

Respondeo, Dupliciter hominem spectari posse. Primò, Prout subest præsenti Prouidentiæ ordini, sub quo nunc à 62

Deo

Duplex ordo Prouidentia sub quo homo potest constitui.

Deo est constitutus. Secundò, Vt subest alteri ordini, quẽ Deus intra limites prouidentiæ naturalis, vt auctor naturæ, potuisset instituere. Si primo modò spectetur, manifestum est, illum non posse vllo modo viribus naturæ beatitudinem naturalem obtinere. Primò, Quia non potest ita viuere, quin multis peccatis, & morbis, & doloribus sit subiectus, quæ longe à statu vitæ beatæ abesse debent. Plus enim ista continent amaritudinis, quàm bona omnia naturalia dulcedinis. Secundò, Quia ista bona firmiter teneri non possunt. Nam breuissimum illud tempus est, quo continenter contemplationi primæ caussę possumus intendere; & statim ad corporalia quæ sensibus sunt familiaria, relabimur. Vnde necesse est illud in quo potissimũ beatitudo collocanda erat, mox euanescere. Hoc tamen debebat esse maximè stabile & perpetuum. Pari modo gaudium animi, & bona corporis firmiter teneri non possunt, præsertim in tot aduersis, tantaque huius vitæ breuitate & fragilitate.

Addo, non solum viribus naturę non posse felicitatem naturalem in hac vita comparari, sed nec etiam auxilio gratiæ quæ modò datur: quia hęc non est eiusmodi, vt per eã continuò rerum diuinarum contemplationi vacare, & omnia peccata, & omnes morbos, dolores & mœrores possimus cauere. Quòd si loquamur de hac obtinenda, via meritorum, sic etiam illam consequi non possumus: quia nulla sunt merita, quibus beatitudo naturalis per se & separatim a beatitudine supernaturali obtineatur; sed omnia merita tendunt ad beatitudinem supernaturalem, in qua naturalis eminenter includitur.

63 Si verò spectetur homo secundo modo, nempe sub certo ordine prouidentię naturalis quem Deus potuisset instituere: sic posset aliquo modo suam beatitudinem naturalem obtinere. Potuisset enim Deus hominem condere ad aliquem finem, qui limites naturæ non excedit, & tali prouidentia eum regere, vt hunc finem possit promereri & simul cauere omne peccatum: vel si peccaret, pœnitentia quadam naturali resurgere, condonatione peccati gratis ad talem pœnitudinem obtenta. Quibus positis, si homo illam felicitatem, eo modo quo poterat, benè operando meruisset, debita ei fuisset ex ordinatione diuina. Et hoc sensu concedi potest hominem viribus naturæ posse suam beatitudinem naturalem consequi, & distinctio illa duplicis finis & duplicis beatitudinis admitti.

64 Sed dubium est, Vtrùm in eo statu totus homo esset futurus beatus, an solus animus? Occurrunt hic duæ sententiæ. Prior est, ipsum hominem fore beatum: hic enim est qui bonis operibus id promeritus est: Ergo ipsius debet esse præmium: postulat enim iustitia vt præmium detur illi qui meruit. Hac ratione sancti Patres probant resurrectionem corporum, nimirum, quia alioqui totus homo non acciperet mercedem; & corpus quod fuit consors laboris, non esset consors præmij: quod videtur alienum à iustitia & prouidentia diuina. Chrysostomus hom. 65. in Ioannem, & alibi sæpè, Theodoretus Diuinorum decretorum lib. 5. cap. De iudicio, Damascenus lib 4. De fide, cap. 28. Deinde, quia animæ naturaliter debitum est corpus. Cùm enim natura sua sit substantia incompleta, & instituta vt sit pars hominis, naturaliter exigit corpus tamquam compartem, vt se mutuò compleant, & hominem constituant.

Vtrùm in statu nudæ naturæ totus homo futurus beatus.

65 Nec obstat quòd resurrectio dicatur esse supernaturalis: quia id intelligendum de resurrectione in corpore glorioso, quam modo postulamur, non autem de ea quæ statui naturæ accommodata. hęc enim nullum postulat donum in substantia supernaturale, sicut nec immortalitas corporum, vt libro tertio ostendetur. Nec refert quòd viribus naturæ creatæ resurrectio fieri non possit, nec immortalitas donari corpori: quia etiam animus rationalis viribus creatis produci non potest, & tamen eius productio naturalis est, vt pote à Deo, qua naturæ est auctor, procedens. Sicut ergo corpori infantis naturæ viribus in vtero matris præparato, secundum legem prouidentiæ naturalis debetur anima, quæ non nisi virtute Dei dari potest: ita existenti iam animæ immortali debitum est corpus immortale: vel si ob aliquam caussam permissum sit mori, debita est illi corporis illius resurrectio & instauratio, ne in æternum opus Dei præstantissimũ, maneat in sua natura imperfectum, dissutum, & suis functionibus, naturalique modo

Resurrectio qua ratione dicatur naturalis.

operandi destitutum: quidquid autem naturali inclinationi est debitum, hoc ad ordinem naturæ pertinet, & prouidentiæ auctoris naturæ incumbit illud præstare. Hæc sententia est probabilis. Satis enim congruit testimonijs Patrum & rationi naturali.

Altera sententia est, In statu naturæ nudæ ipsum compositum, nempe hominem, non fore beatum, sed solùm animum. Ratio est, quia compositum est mortale, neque vi naturæ à morte potest præseruari: & semel mortuum nulla vi naturæ potest restitui; quia nulla est vis naturæ, qua posset fieri resurrectio corporum. Vnde passim Doctores dicunt eam non posse fieri nisi virtute Dei supernaturali, & eam ex parte caussæ efficientis esse supernaturalem. Ita D. Thomas lib. 4. contra gentes cap. 81. Scotus in 4. d. 43. q. 2. & 3. Sotus eadem dist. q. 1. 2. 3. & alij. Manifestum enim est, nulla vi creata fieri posse, vt omnes corporum particulæ post innumerabiles transmutationes & dissipationes in vnum coeant, & formentur in eadem corpora quæ antè fuerunt, & inserantur singulis suæ animæ. Neque etiam id fieri potest à Deo, quatenus dicitur auctor naturæ, id est, quatenus solum naturali modo & ordine operatur: opus enim hic est actione extraordinaria & miraculosa. Si enim illuminare cæcum est opus supernaturale & miraculosum, multò magis excitare mortuos, & omnium maximè excitare eos corporibus planè in auras dissipatis. Confirmatur ex Patribus, qui dicunt resurrectionem esse supra naturam, esse opus diuinæ virtutis, sola virtute diuina fieri posse, esse mysterium seu arcanum nostræ fidei. S. Augustinus libro 13. de Trinitate cap. 9. *Fides totum hominem immortalem futurum, qui vtique constat ex anima & corpore, non argumentatione humana, sed auctoritate diuina promittit.* Et in Psal. 88. explicans illum versiculum, *Qui sedes super Cherubim*, dicit, *nihil esse quod tantam contradictionem à Philosophis huius sæculi passum sit, sicut resurrectio mortuorum.* Gregorius homilia 20 in Ezechielem dicit *resurrectionem esse mysterium diuinæ virtutis, quod ratione comprehendi non potest.* Similiter Apostolus 1. Corin. 15. vocat resurrectionem *mysterium.* vnde etiam ponitur inter articulos fidei. Quæ omnia indicant non pertinere ad ordinem rerum naturalem, nec esse naturis rerum debitam, sed ad ordinem supernaturalem. Denique si totus homo foret beatus, deberet habere corpus immortale: alioquin infinities deberet mori, & infinities resurgere; quod repugnat statui beato, & superat vim naturæ.

Hæc sententia mihi videtur verior, siue resurrectio dicenda sit naturalis, siue supernaturalis. Ratio est, quia animo in illo statu suam beatitudinem assecuto, nullo modo expediret reuerti ad corpus. Primò, Quia vinculum corporis adimeret illi suam libertatem, qua solutus corpore fruitur, dum vbiuis esse potest, & cum Angelis in cælo versari; quæ libertas maximè est optabilis. Secundò, Grauaret animam, & motus eius celeritatem impediret. Tertiò, Deprimeret eius cogitationes ad res corporales, & impediret puritatem contemplationis Dei auctoris naturæ, & substantiarum spiritualium: quia hoc ipso quo animus est in corpore, nihil potest naturaliter, nisi corporali modo, & sub corporali imagine intelligere. Quartò, Impediret continuationem contemplandi. Vnde etiamsi corpus esset immortale per assistentiam Dei extrinsecam, vel per intrinsecam conseruationem temperamenti, animus horreret illi coniungi, & eius vnionem duceret infelicitati. Itaque qui in statu nudæ naturæ vult animum facere beatum ea beatitudine cuius in tali statu capax est, non debet eum religare ad corpus. 67

Animæ habenti beatitudinẽ naturalem nõ expedit redirẽ ad corpus.

Dices, Anima habet naturalem inclinationem ad corpus, & vnio corporis est illi naturaliter debita; hæc autem inclinatio non debet in æternum frustrari suo fine. Valdè in hoc nodo dissoluendo, in quo cardo rei vertitur, laborant Theologi. Quare vt respondeamus, notandum est, animam rationalem esse mirabile opus Dei. Etsi enim sit substantia simplex, sicut Angelus; tamen tres gradus diuersi animarum in ea miro modo continentur, ita vt virtute sit triplex, & triplicis generis habeat functiones, nempe gradus animę vegetantis, sentientis, & intelligentis. Habet igitur inclinationem ad corpus primariò quidem secũdùm gradum vegetandi, secundariò secundùm gradum sentiendi. Sed sicut secundùm hos gradus inferiores inclinatur ad corpus; ita secundùm gradum intelligendi, qui est 68

Obiectio de naturali appetitu animæ ad corpus.

Anima constat tribus gradib⁹ velut partibus.

supre-

supremus, & à quo omnem suam excellentiam habet, abhorret à corpore, nisi corpus tale sit, quod libertati & functioni intelligentiæ non officiat, quale non potest esse, nisi in statu supernaturali gloriæ.

Hinc fit vt habeat appetitus repugnantes.

Neque mirum videri debet in re tam multiplici constitui appetitus & inclinationes naturales quasi repugnantes, cum contineat in se naturas & veluti partes repugnantes. Nihil itaque incommodi, etiamsi illi ad corpus inclinationi numquam in posterum, vbi semel superatus fuerit, satisfiat. Primò, Quia iam semel illi abunde satisfactum est, quando animus primò fuit corpori vnitus; nam in hunc solum finem ab auctore naturæ eo statu censeretur datus ille appetitus. Vnde expleto eo appetitu per primam vnionē, censeretur quasi extinctus, nec amplius postulare corporis vnionem. Secundò, Quia quando inferior inclinatio vel appetitus impedit superiorem, expedit inferiorem numquam expleri: sicut si homo posset viuere in æternum, nihil foret incommodi, etiamsi caussa contemplationis semper abstineret ab officio generandi, ad quod tamen ei est appetitus naturalis, & quidem multo maior, quam animę ad corpus: eoque casu expediret appetitum naturalem numquam expleri. Tertiò, Omnibus caussis creatis inest appetitus naturalis ad suas functiones; tamen eo plurimis suspenditur vt numquam amplius exeat in actum, quia status gloriæ id postulabit. Ex his patet solutio illius argumenti. Etiamsi enim in eo statu post mortem corporis anima habeat aliquam inclinationem ad corpus, quatenus secundum se est apta vniri corpori; huic tamen non conuenit amplius satisfieri, tum quia illi satisfactum secundum auctoris naturæ intentionem & institutionem, tum quia id repugnaret alteri appetitui longe præstantiori, & cederet in magnum animi incommodum. Neque tamen ille appetitus frustratur suo fine: quia illum finem iam consecutus est per primam vnionem.

Cur anima coniuncta corpori.

69 Dices, Si in statu nudæ naturæ melius est animam esse sine corpore: cur ergo auctor naturæ illam primo alligat corpori? Respondeo, Ob multas caussas. Primo, Quia continet gradum vegetantem & sentientem, qui postulant fieri in corpore. Secundo, Quia alioquin illi gradus fuissent frustra in anima, cum numquam haberent vllum vsum; nam sine corpore omnibus suis functionibus destituerentur. Tertiò, Quia debebat esse propagatio in genere humano, quæ naturali modo fieri non poterat nisi anima coniungeretur corpori. Denique debebat ipsa se perficere in hac vita, vt corpore naturæ necessitate dissoluto, ab auctore naturæ acciperet complementum & præmium bonorum operum, nimirum maiorem notitiam ipsius, & substantiarum spiritalium. Debebat itaque incipere in corpore, sed eo dissoluto, non debuisset amplius reuerti ad corpus, sed totam vim suam conferre ad intelligibilia.

70 Nec refert quòd non habuisset vsum sensuum extra corpus: quia libenter tulisset hanc iacturam; imò eam posuisset in lucro, propter incommoda connexa huic vsui: abundè illi sufficisset intelligētia, sicut Angelis, per quam etiam corporalia percipere potuisset; quamuis non tam perfectè, quàm Angeli. Longè tamen perfectius cognouisset anima extra corpus quàm in corpore: quia hoc ipso quo habuisset modum existendi angelicum, debebat etiam ab Auctore naturæ accipere similem modum cognoscendi; præsertim meritis id exigentibus, quibus beatitudinem naturalē meruisset: vnde purè ipsas rerum essentias concepisset (quod in corpore non potest facere) quamuis minus clare & distincte quam Angeli.

Nunc ad ea, quæ pro altera sententia producta sunt, respondendum.

Ad argumenta à contrario.

Ad Primum, Homo non meretur nisi per animum: tota 71
enim ratio meriti est in animo; & ipsum opus quatenus est in corpore nō dicitur meritorium nisi denominatione extrinseca ab opere quod est in animo. Itaque satis est ipsum animum accipere præmium: nec vlla iustitia postulat, vt corpori aliquid detur nisi rursum vniatur animæ; quod in statu nudæ naturæ fieri non posset: & si fieri posset, animæ non expediret. Itaque cum corpori nihil debeatur nisi propter animam, nimirum quia debitum animæ in suo corpore; si id cederet in animæ incommodum, nullo modo debitum corpori.

Quod ad sanctos Patres attinet, Hi loquuntur supposito statu præsenti, quo expedit animabus vt corpora resumant: quia hæc erunt spiritalia & cælestia, quæ non solum animo in suis functionibus non officient; sed etiam magnam gloriam & voluptatem addent.

Ad Secundum, In eo statu etsi animus esset aptus coniu- 72
gi corpori, non tamen esset ei debitum, vt postquam semel corpus reliquit, ei rursum iungatur; sed potius esset debitum vt non iungatur, ne præstantiora bona in eo impediantur. Nec refert quod sit substantia incompleta, quæ ordinatur ad compositionem vnius substantiæ completæ, quia in eo statu post separationem à corpore esset quasi substantia completa; tum quia à natura non esset amplius ordinata ad compositionem, tum quia haberet modum existendi & operādi substantiæ completæ multo nobiliorem quàm possit habere in corpore. Denique non est substantia incompleta nisi quoad partem inferiorem, ratione cuius est apta vniri corpori. Longè autem melius est (cum vtraque a natura compleri nequeat) inferiorem manere incompletam; & superiorem perfici, quam inferiorem compleri, & superiorem manere imperfectam.

Quod autem de resurrectione dicebatur, etsi resurrectio quadam ratione possit dici naturalis, nimirum quatenus est animæ naturale habere corpus, & etiam debitum, supposita præsenti ordinatione (quo sensu interdum Patres eam naturalem vocant) tamen absolutè dicenda est supernaturalis: tum quia sola virtute Dei & supernaturali modo fieri potest: tum quia non est debita a Deo vt auctore naturæ, vt ostensum est: eò quòd cederet in detrimentum naturæ, seu beatitudinis naturalis, sed solum est debita, vt auctor 73
est ordinis supernaturalis.

S. Th. 1. p. q. 62. art. 1. & passim Thomistæ. Durandus in 2. d. 4. q. 1. Adam & Angeli non habuerunt beatitudinem naturalem.

Petes, Vtrum Adam in paradiso, & Angeli in via positi dicendi sint habuisse beatitudinem naturalem.

Respōdeo, Id quidem aliquo modo dici posse: sic enim quidam Doctores loquuntur; verum satis impropriè: quia omnis beatitudo, quæ in suo ordine est completa, seu quæ ob perfectionem suorum bonorum absque respectu ad vlteriorem beatitudinem hoc nomen meretur, postulat perpetuitatem & inamissibilem firmitatem, quam nec Adamus nec Angeli habuerunt. Vnde potius illa propositio neganda est, quàm asserenda, vt rectè docet Vasquez in 1. p. tom. 2. disput. 226.

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS.

LIBER SECVNDVS.

De admirabili mentis cum Summo bono vnione, per quam beata efficitur.

CAPVT PRIMVM.

Summum hominis bonum in vnione solius Dei constituendum, & qualis sit illa vnio.

Ipse Deus est summum bonum nostrum.

HACTENVS ostensum est summum hominis bonum in nulla re creata cōstitui posse; idque tum ob alias caussas, tum propter infinitam humanæ mentis capacitatem, quæ nulla re nisi infinita, in qua sit plenitudo veritatis & bonitatis, expleri potest. Talis autem res est solus Deus. Deus itaque est summum bonum nostrum, & beatitudo obiectiua: vnio vero cum Deo, quæ necessaria est, vt ipse nobis coniungatur, nosque afficiat, est beatitudo formalis. Nulla enim res à nobis distiucta potest esse summum bonum nostrum, aut nos beatos reddere, nisi nobis applicetur, aut coniungatur: vt per se notum est, & supra declaratum. Sed difficultas est, quæ & qualis sit hæc vnio, & quomodo fiat.

Vnio est necessaria, vt nobis hoc bonum cōmunicetur, nosque afficiat.

Multis enim modis concipi potest Deum menti nostræ vniri, seu coniungi. Primò, Vnione dependentiæ, qua assi-
2 duè mens nostra ab illo dependet. Sicut enim lumen dependet à sole, & ideò certo modo ei connecti debet: ita totus mundus & vniuersa creatura pendet à Deo, eique miro quodam modo cohæret & connectitur: quia assiduè ab ipso & esse, & speciem, & pulchritudinem, & vim omnem accipit. Si inter solem & lumen aliquid interponeretur quod illam connexionem luminis cum suo fonte interciperet, mox totum lumen euanesceret, & essent tenebrę. Pari modo si inter creaturam & Deum aliquid posset interponi, quod illius coniunctionem & cohærentiam cum Deo impediret, statim creatura instar luminis extingueretur, & euanesceret in antiquum nihilum, essentque tenebrę per absentiam luminis substantialis. Esse enim rerum est instar luminis vario modo rebus à Deo prima luce, fonte omnis lucis & luminis, participati. Hunc modum insinuat Apostolus ad Hebr. 1. cum ait: *portans omnia verbo virtutis suæ*. Verum in hoc modo vnionis non potest beatitudo consistere: quia hæc vnio omnibus rebus creatis est communis, vt ostensum est. Vnde etiam in pessimis & sceleratissimis reperitur: nam neque dæmones sine hac vnione cum Deo vel ad momentum subsistere possunt, vt bene docet S. Augustinus in Enchiridio cap. 27. Nisi enim ille assidue omnia portet, & teneat, & sustineat, necesse est illa in nihilum recidere.

Explicātur varij modi vnionis cū Deo.

1. Vnio dependentia.

3 Secundus modus vnionis est per intimam penetrationem, qua Deus ratione suæ immensitatis & subtilitatis omnibus corporibus & spiritibus est intimè præsens, multoque penitius quam lumen aeri, vel anima corpori. Hic modus differt à superiore: quia etiamsi creatura non dependeret à Deo, nihilominus Deus ratione suæ immensitatis & subtilitatis omnibus esset intimè præsens, omniaque penetraret & impleret. Insinuatur hic modus & superior Actor. 17. illis verbis Apostoli: *In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. Ipsius enim & genus sumus*: Sed neque hæc vnio ad beatitudinem sufficit, quia omnibus rebus communis est: neque propriè aliquam vnionem continet, sed solum præsentiam localem & indistantiam.

2. Per intimā præsentiam.

Tertius modus vnionis est per gratiam iustificationis: 4
per hanc enim ita nobis communicatur & vnitur Spiritus sanctus, seu ipsa diuinitas, vt ex hac vnione efficiamur filij Dei, tamqua participes effecti diuinæ naturæ. Quòd enim gratia iustificationis non efficiat filios Dei, non habet ex nuda sua physica perfectione; hæc enim etiam cum peccato mortifero absolute consistere posset, si Deus illam cōseruare vellet: sed ex eo quòd vniat nobis Spiritum sanctum, seu diuinam naturam, cuius est veluti vinculum. Filius enim quis constituitur nō ex collatione doni alicuius, sed ex communione eiusdem naturæ ab altero acceptæ. Vnde sicut Verbum diuinum est Filius, quia accepit diuinam naturam à Patre per æternam generationem; & humanitas Christi, vel (vt magis propriè loquar) ille homo qui dicitur Christus, est Filius Dei, quia accepit naturam diuinam per vnionem hypostaticam: ita homo iustus dicitur filius, quia naturam eamdem accepit per vnionem gratiæ. In modo tamen habendi illam naturam est maximum discrimen: nam Verbum diuinum ita illam accepit, vt sit illi vnita essentialiter, & per identitatem: humanitas verò eam accipit, vt vniatur ei substantialiter per coniunctionem in eadem hypostasi; iustis verò solum per accidens quoddam coniungitur, nempe per vnionem gratiæ iustificantis. Vnde gratia iustificans constituit nos filios Dei, non vt forma principalis à qua dicamur filij (hæc enim est ipsa diuinitas nobis communicata) sed vt vinculum & vnio illius formæ: quo modo ab vnione hypostatica ille homo dicitur filius Dei. Sicut enim ibi vnio hypostatica se habet instar vinculi non formæ principalis, ita hic gratia iustificationis. Habet autem gratia iustificans hanc vim non ex nuda sua entitate physica, sed ex ordinatione diuina rerum naturis consentanea. Nulla enim erat qualitas creata magis conueniens ad hunc effectum: vnde Deus illam ad hoc assumpsit, eique suo decreto hanc vim stabiliter annexuit. Differunt enim hæ duæ rationales formales, *esse iustum & esse filium Dei*. Esse enim iustum, est denominatio intrinseca à iustitia inhærente, per quam quis fit conformis legi diuinæ: quæ iustitiam est donum creatum, animam interius renouans, siue hoc donum distinguatur à charitate, siue non. Habet enim hoc donum ex

3. Per gratiam iustificationis.

Quomodo gratia iustificans constituat filios Dei.

Differunt esse iustum & filium Dei.

natura sua, quòd animam iustam, seu legi conformem faciat. Esse autem filium est denominatio partim intrinseca ab eodem dono iustitiæ, partim extrinseca à diuinitate nobis communicata & inhabitante, quæ per hoc donum nobis vnitur. Filius enim Dei est, cui spiritus Dei communicatur: vt colligitur ex Apostolo ad Rom. 8. & multis alijs Scripturæ locis. Communicatur autem per charitatem nobis intrinsecam. Itaq; quòd charitas faciat filium Dei, habet partim ex natura sua, quatenus filiatio supponit iustitiam: partim ex diuina ordinatione, quatenus vlterius nobis vnit ipsam diuinitatem, vt in nobis sit, & nos ex illa viuamus vita spiritali: & illa tamquam anima quędam supernaturalis nos in omnibus motibus nostris regat. Itaque est vnio motoris & mobilis.

3. Effectus sequētes iustificationis gratiam.

5 Hinc fit vt in ijs qui iustificantur, sequantur isti quinque effectus. Primò, Remissio peccatorum. Hæc enim fit per gratiam illam non ratione perfectionis physicæ, seu qua præcisè est donum creatum (ea enim ratione non repugnat peccatum cum hoc dono consistere) sed quatenus vnit nobis Spiritum sanctum, seu naturam diuinam. Secundò, Constituit filios Dei, tamquam naturæ diuinæ participes. Tertiò, Ita secum trahit naturam diuinam, eamq; nobis præsentem & inhabitantem facit, vt etiamsi ipsa non esset immensa, & vbique, tamen eam nobis intime præsentem sisteret. Ratio est, quia vnio Dei quæ fit per gratiam, non est solum vnio per affectum & amorem, vt quidam imaginantur, sed est vnio per naturæ communicationem, & inhabitationem Spiritus. Atqui non possumus dici filij Dei, & participes diuinæ naturæ, si ipsa non sint in nobis, sed procul à nobis sint separata. Hinc Spiritus sanctus dicitur nobis dari in iustificatione. & ipse Deus ad nos venire, & in nobis manere. Quartò, Tribuit ius ad vitam æternam, eaque nos reddit dignos. Quintò, Opera nostra bona efficit digna vita æterna. Non enim opera nostra quantumuis dicantur supernaturalia, per se & secundum physicam suam entitatem sunt digna vita æterna (cum *non sint condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*, iuxta Apostolum) sunt tamen condigna ratione moralis æstimationis, quā accipiunt à diuinitate inhabitante, & constituente filios Dei, seu quatenus sunt opera filiorum & Deificatorum. Verum hac de re fusius in opere De diuinis perfectionibus.

Ioan. 14.

Rom. 8.

In hac quoque vnione non potest nostra beatitudo cōpleta consistere, quia vnio ista communis est omnibus iustis etiam in hac vita mortali, & ordinatur ad vlteriorem vnionem & maiorem, quæ erit per visionem & amorem. In ea tamen rectè dicetur consistere beatitudo huius vitæ, de qua Scripturæ passim loquuntur, vt suprà ostensum: quia hæc vnio ius perfectæ, & completæ beatitudinis tribuit.

4. Per vnionem hypostaticam.

6 Quartus modus coniunctionis Dei cum homine est per vnionem hypostaticam. Hæc duo requirit: Primò, vt diuinitas tota intime præsens sit humanæ naturæ, & singulis eius partibus. Secundò, vt nulla qualitate interueniente, vniatur naturæ humanæ ita arctè immediatè, vt ex vi huius vnionis homo sit Deus, & Deus homo. Verum etiam in hac vnione non consistit beatitudo. Primò, quia alioquin sola Christi humanitas beata esset. Secundò, quia hæc vnio non minus est cum corpore Christi, quàm cum anima: atqui corpus per se non est capax beatitudinis. Denique omnes concipiunt beatitudinem tamquam quid vitale, positum in sensu quodam suauissimo, & gaudio de sū mo bono. Atqui vnio illa non est quid vitale, nec per illam sentitur suauitas summi boni.

5. Per trāsformatione in ideam.

7 Quintus modus est per transformationem in nostrum principium, & transitum in ideam à qua profluximus. Docent enim quidam contemplatiui, beatitudinem nostram in eo consistere, vt toti à nobis & ab esse nostro creato deficiamus, & transeamus in nostrum esse increatum & superessentiale, quod in nostra idea habuimus ab æterno; vbi vnum sumus cum Deo, vna essentia, vna vita, vna lux, vna beatitudo, vnus spiritus. Quæ sententia dupliciter intelligi potest: Primò, Vt secundum rem desinat nostrum esse creatum, & conuertatur in esse increatum: quæ fuit hæresis quorumdam tempore sanctissimi & admirabilis viri Ioannis Rusbrochij, qui floruit circa annum Domini M. CCC. LXX. Gerson impingit eam ipsi Rusbrochio; sed immeritò, vt benè ostendit Dionysius Carthusianus libro 3. De contemplatione, cap. vltimo: & ipse Rusbrochius eam tamquam impijssimam hæresim damnat lib. De septem custodijs cap. 14. & lib. 2. De ornatu spiritalium nuptiarum cap. 76. & sequentibus, & Opusculo quod inscripsit Samuel, seu De vera contemplatione.

Secundò, Vt ipsum esse creatum non desinat secundum rem, sed solum quoad sensum & affectum contemplantis, qui ita ad Deum rapitur, vt seipsum amplius non sentiat, sed solum Deum, in quem sibi videtur transformatus. Et hoc sensu ista sententia intelligitur à Rusbrochio, Dionysio Carthusiano, & alijs contemplatiuis; neque quidquam incommodi continet. Verum hic non requiritur alia vnio quàm ea quæ fit per visionem & amorem, vt infra ostendetur.

6. Per communionem visionis increatæ.

Sextus modus vnionis fit qui à quibusdam ponitur, per quem nobis communicetur ipsa visio Dei increata, & amor increatus, quibus seipsum Deus videt & amat. Verum in tali vnione beatitudinem nostram non consistere, immo hunc modum impossibilem esse, infrà cap. 2. ostendemus. 8

7. Per illapsum essentia diuinæ.

Septimus est per quemdam illapsum, quo essentia diuina immediatè & primario illabatur in essentiam animæ beati, & secundariò in potentias: quem modum ponit Henricus quodlibeto 13. q. 12. de quo infrà.

8. Per visionē & amorem creati.

Octauus est per visionem & amorem creatum. Hic solus nos formaliter beatos efficit. Itaque cum reliqui modi satis sint refutati, soli tres vltimi supersunt examinandi.

CAPVT II.

Vtrùm nostra beatitudo consistat in visione Dei increata, menti nostræ certo modo communicata & vnita.

Partem aientem docuere quidam Doctores tempore Gregorij Ariminensis, vt ipse refert in 2. d. 7. quæst. 2. contra 3. conclus. & multi Doctores putarunt hunc modum esse possibilem, teste Caietano 3. p. q. 9. artic. 1. Immo Hugo Victorinus tom. 3. tract. De sapientia animæ Christi, ad quemdam concionatorem multis rationibus ostendere nititur, animæ Christi non fuisse scientiam creatam, sed ei communicatam esse ipsam Dei scientiam increatam, ita vt per illam ipsa cognoscat infinita, atque adeo omnia quæ cognoscit diuinitas. *Indubitanter, inquit, affirmo, in anima Christi creatam scientiam non fuisse: nam qui creatam scientiam admittit in Christo, carnaliter potius quàm spiritualiter loquitur.* Hanc tamen sententiam non putauit omnino certam; vnde in fine addit: *Si quis in eo persistere velit, quod aliud fuerit illa sapientia, qua anima Christi sapiens extitit, alia qua anima Christi vnita fuit, ego nemini præiudicium facere volo,* &c. 9

Hugonis Victorini de scientia animæ Christi noua sententia.

Hæc sententia confirmari potest his rationibus. Primò, Subsistentia Verbi increata ita potuit naturæ humanę communicari, vt ipsa per illam formaliter subsisteret: ergo etiā visio increata potest ita communicari animæ, vt per illam anima videat. Si enim vna perfectio diuina ita potest communicari, cur non omnes? Secundò, Essentia diuina reipsa vnitur intellectui beato in modum speciei intelligibilis, vt passim Doctores admittunt, præsertim sanctus Thomas cum suis discipulis: cur non possit eidem vniri per modum visionis? Si vt species impressa, & tamquam actus primus: cur non vt species expressa, quæ est actus secundus & operatio? Hæ duæ rationes videntur probare, non esse impossibile quod hac sententia asseritur.

Tertiò, Si beati viderent Deum visione creata, illa esset finitę perfectionis, ac proinde non posset repræsentare Deū qui est infinitus. Ergo oportet illam esse infinitam, vt obiecto sit commensa. Si infinita, ergo & increata: quia nihil creatum potest esse infinitum.

Verum hæc sententia etsi fortè de Christo Domino propter vnionem hypostaticam tolerari posset, nullo tamen modo in alijs admitti potest: Primò, quia in illis cessat ratio talis communicationis, nempe vnio hypostatica naturæ humanæ cum persona diuina, quæ Hugonem mouit ad ita sentiendum. Secundò, Quia si beatitudo 10

Refutatur.

forma

formalis consisteret in actu visionis increato, omnes beati viderent in Deo infinita, atque adeo omnia quæ videt ipse Deus: imò essent æquè sapientes, & æquè beati ac ipse Deus, nec vlli inter ipsos essent præmiorum gradus aut inæqualitas: quæ omnia absurda sunt & erronea. Vbi enim est eadem forma, ibi effectus formalis est par; quia forma seipsā communicat, quantum communicari potest: vt si eadem lux, vel idem calor sit in duobus, illa duo erunt æquè lucida, æquè calida. Ergo si visio increata qua Deus seipsum comprehendit, & infinita in se videt, communicatur animæ, ipsa Deum comprehendit, & omnia videt quæ ipse Deus, imò ipsi Deo sapientia est par ac æqualis. Quæ omnia admittit Hugo in anima Christi, etsi in concedenda paritate nonnihil tergiuersetur. Sed res est manifesta. Etsi enim sit disparitas in modo habendi illam formam, nempe quòd diuinitas illam habeat per essentiam, anima verò per gratiam vnionis: ipsa tamen forma est eadem & æque efficax in vtroque, & ad eadem omnia se extendit. Sicut si calor qui igni sit essentialis, ponatur in ferro, erit quidem ferro accidentarius, non minus tamen ferrum erit calidum, nec minus calefaciet: quam ignis. Ergo si tota sapientia quæ est in Deo ponatur in anima, eique ita communicetur, vt anima per illam sit sapiens; non minus erit sapiens quam ipse Deus. Idem dicendum erit de amore. Si enim visio increata communicatur animæ, etiam amor increatus, & gaudium; quia hæc debent esse inter se conuenientia, & paria. Absurdum enim est, si visio est increata & infinita, vt amor sequens visionem sit creatus & finitus. Eadem enim horū trium est ratio: nec maior est difficultas in amore & gaudio, quàm in visione.

11 Tertiò, Si visio increata ita potest communicari animæ, vt anima per illam formaliter fiat videns; etiam reliquæ perfectiones diuinæ, vt potentia, sapientia, charitas, misericordia, iustitia, imò & ipsa Deitas eidem communicari poterunt: ita vt anima sit omnipotens formaliter per omnipotentiam Dei, sapiens per sapientiam Dei, amans per charitatem Dei, misericors & iusta per Dei misericordiā & iustitiam: imò vt ipsa sit Deus per immediatam vnionem Deitatis cum natura animæ. Quæ omnia sunt absurda. Sic enim creatura esset infinitè sapiens, infinitè amans, infinitè misericors, infinitè iusta. Etsi enim in modo habendi istas perfectiones esset discrimen, eò quod Deus illas habeat per essentiam, anima per gratuitam donationem: tamen non esset discrimen in ipsis perfectionibus, ac vtrobique essent prorsus eædem, & consequenter haberent effectum formalem infinitum.

12 Dices, Etiamsi perfectiones istæ in se sint infinitæ, tamen non haberent effectum formalem infinitum, quia non infinitè cōmunicarentur, sed perfectius vel imperfectius pro varia ratione vnionis. Potest enim eadē forma diuersis modis vniri. Idem dicetur de visione.

Communicatio formalis est plenissima.

Sed contrà, Quando aliqua perfectio, manens eadem & inuariata, communicatur alteri formaliter, ita vt illum denominet, communicatur non solum tota, sed etiam totaliter & plenissime, ita vt pleniori modo non possit; vt patet ex iis quæ supradiximus. Confirm. à simili; Quia vt humana natura subsistat subsistentia Verbi, debet hæc subsistentia illi naturæ perfectissimo & arctissimo modo vniri, ita vt non possit dari maior vel minor vnio hypostatica. Ergo similiter vt anima videat per visionem Dei increatam, vel amet per amorem Dei increatū, necesse est hos actus perfectissimè & plenissimè vniri animæ, ita vt maior vel minor ad hunc effectum dari nequeat. Vnio enim formalis non recipit magis & minus, si forma quæ vnitur maneat inuariata, sed semper est integra & plena. Quare sicut ille homo Christus est æqualis Patri, & Verbo, & Spiritui sancto secundum subsistentiam & personæ dignitatem, quia per æqualem subsistētiam subsistit: ita si anima videret per visionem increatam, esset æqualis Deo in sapientia, quia per eamdem sapientiam formaliter esset sapiens. Idem dicendum de ceteris perfectionibus.

13 Quartò, Hæc vnio esset magis sublimis & admirabilis, quàm vnio hypostatica: quia non solum per communicationem idiomatum diuinæ perfectiones tribuerentur homini, sicut fit in vnione hypostatica, sed immediate conuenirent naturæ humanæ, eamque denominarent, vt ostensum est.

Quintò, Ratio cur anima non possit vllo modo videre per visionem Dei increatam, est, quia videre est quoddam viuere; & visio est vita seu vitalis motio & operatio videntis: atqui implicat contradictionem, vt aliquid viuat, aut vitaliter moueatur aut operetur per aliquid sibi extrinsecum, vt per se constat. Ergo cum visio Dei increata nullo modo sit intrinseca animæ (neque enim est illi intrinseca per identitatem sicut Deo, neque per informitatem sicut intellectio creata) implicat vt anima per illam videat. Item visio est vitalis motio in obiectum visum: atqui vitalis motio debet procedere à principio intrinseco, nempe a forma viuentis cuius est veluti germen & partus. Hinc omnia quæ se mouent ad aliquid, viuere iudicantur: atqui visio increata nullo modo a nobis procedit; ergo per illam in obiectum ferri non possumus. Prior ratio etiam locum habet in reliquis perfectionibus; quia vt formaliter aliquod subiectum ab illis denominetur, debent illi esse intrinsecæ, vel per identitatem, sicut in Deo; vel per informationem, sicut iustitia creata inest animæ: posterior in solis actibus vitalibus.

Ex his perspicuum est, sententiam illam, quæ nostram beatitudinem constituit in visione Dei increata, implicare contradictionem, ac proinde nec in anima Christi admittendam.

Ad Primam rationem pro cōtraria sententia adductam respondeo, Esse magnum discrimen inter subsistentiam & visionem in præsenti negotio. Visio enim intrinsece includit duplicem ordinem ad videntem, nempe procedentis & informantis. Debet enim tamquam vitalis motio à vidente procedere, & in eo tamquam forma recipi & manere, vt ostensum: quorum neutrum visioni increatæ respectu animæ conuenire potest. At subsistentia neutrum postulat: non enim debet procedere à natura quæ per illam subsistit; neque etiam illi debet inhærere, sed sufficit vt extrinsece illam terminet, ac sustentet, sicut cum magnes sibi copulat ferrum, & arbor ramum insitum: quo fit vt inter omnes diuinas perfectiones sola subsistentia possit creaturæ communicari. 14

Respōdetur ad argumēta.

Cur subsistentia increata possit communicari creaturæ, non autem visio increata.

Ad Secundam, Caietanus & quidam Thomistæ mirè philosophantur, vt explicent quomodo essentia diuina vniatur intellectui creato in modum speciei intelligibilis. Sed, dicendum est, Non requiri ad hoc aliquam informationem, vel peculiarem vnionem, sed sufficere intimam præsentiam. Ratio est, quia essentia diuina non est verè species intelligibilis, sed est ipsum obiectum intimè præsens intellectui: quando autem obiectum præsens est, non requiritur species intelligibilis (hæc enim solum requiritur propter absentiam obiecti, vt eius vicem subeat, & eius loco cum potentia concurrat) quia ipsum per se concurrit cum intellectu ad visionem; idque vel per modum caussæ partialis efficientis, vel per modum termini specificantis. Sicut vt Angelus suam essentiam videat, non eget aliqua specie intelligibili, quia ipsa essentia per se præsens est eius intellectui. 15

In 1. p. q. 12. a. 2. & 3. p. q. 9. art. 1.

Quomodo essentia diuina vniatur intellectui creato.

Ad Tertiam, Visio qua Deus videtur à beatis, est absolutè finitæ perfectionis, vtpote res creata. Comparatiuè tamen est infinita, quatenus melior est infinitis visionibus naturalibus hominum pariter & Angelorum, etiamsi gradus angelici sine termino excurrerent. Ratio est, quia hæc visio est ordinis supremi, nempe diuini. Vnde mirum videri non debet si obiectum infinitum repræsentet, cum infinitis visionis inferioris ordinis æquipolleat. Confirmatur; Quia notio illa qua Angeli vi naturali mentis suæ Deum concipiunt, repræsentat obiectum infinitum, & tamen non est infinita. Ergo nihil vetat idem obiectum repræsentari visione creata: quæ etsi absolutè infinita non sit, infinitè tamen est perfectior quàm omnis cognitio naturalis angelica. 16

Visio Dei creata est comparatiuè infinita.

CAPVT III.

Vtrum beatitudo nostra consistat in quodam illapsu diuinæ essentiæ in essentiam animæ.

HEnricus Quodlibeto 13. quæst. 12. videtur primario constituere beatitudinem nostram in quodam illapsu, quo diuina essentia ita illabatur in animam, vt ipsa tota transformetur in Deum, sic vt non videatur esse 17

B 2 di-

distincta à diuinitate, sed esse quid vnum cum illa; sicut ferrum träsformatur in ignem, ita vt nihil appareat nisi ignis. Ex essentia verò animæ vult diuinitatem deriuari seu dimanare ad potentias, nimirum ad intellectum, vt clariùs Deum videat; & voluntatem, vt ardentiùs amet: vnde in visione & amore videtur solùm secundariò beatitudinem constituere. Hoc modo passim a Doctoribus explicatur sententia Henrici: quidam tamen aliter Henricum intelligunt. verùm quidquid sit de eius mente, quæ obscura satis est, hæc sententia sic intellecta non est admittenda.

Beatitudo non consistit in illapsu diuino essentiæ in animam.

Cyril. lib. 1. in Isaiam orat. 4. Damasc. libro 3. c. 15. 17. 19. & li. 4. c. 3. Nicetas in oratione 51. Gregor. Nazianzeni, quæ est epist. 1. ad Cledonium.

18 Primò, Quia iste illapsus non est præstantior quàm illapsus per vnionem hypostaticam, sed hic est longe eminentior & perfectior quouis alio qui fingi queat. Per hunc enim natura humana maximè fit Deiformis, & tota imbuitur diuinitate, sicut ferrum candens igne, vt Patres docent. In hoc tamen non consistit beatitudo: ergo minus in illo altero.

Secundò, Nullus potest esse nouus illapsus Deo in creaturam, nisi ratione noui alicuius doni. Cum enim Deus omnibus creaturis sit intimè præsens ratione immensitatis suæ essentiæ, qua omnia occupat, & ratione substantifici influxus, quo illas assiduè in esse conseruat & continet, non potest nouo modo illis fieri præsens, nisi ratione noui alicuius effectus & doni. Atqui beatis non infunditur nouum aliquod donum in essentiam animæ, quod non habuerint in via; sed solum lumen gloriæ, quod non pertinet ad essentiam animæ quà essentia est, sed quà intellectus est. Ergo non datur nouus illapsus in essentiam qui prior sit quàm illapsus in intellectum, vt vult Henricus.

Non potest esse illapsus nouus nisi ratione noui doni.

Dices, Gratia est in essentia animæ, hæc autem gratia accipit in patria consummationem; ergo ratione illius consummationis, erit nouum donum, & nouus illapsus in ipsam essentiam.

19 Respondeo, Incertum esse an sit aliquod donum in essentia animæ distinctum à charitate, quo anima fiat Deo grata. Sed ponamus esse distinctum, adhuc argumentum nihil euincit. Quia hæc gratia non dicitur consummari quasi aliquid ei addatur intrinsecus in ipsa animæ essentia, vbi illa residere dicitur: sed quia assequitur finem suum ob quem ab initio collata fuit, qui finis est visio & amor beatificus; totum enim opus gratiæ diuinæ complectitur & consummatur in visione, amore ac gaudio; nec aliquid vlterius est expectandum. Itaque consummatio gratiæ consistit in lumine gloriæ, & maximè in visione & amore beatifico; ac proinde ratione illius consummationis non est ponendus nouus illapsus in ipsam essentiam, sed solum in potentias.

In quo consistat gratiæ consummatio.

Tertiò, Ponamus beatis infundi nouum donum quo ornetur essentia animæ, & ex quo in intellectum dimanet lumen gloriæ, & in voluntatem abundantia charitatis, vt videtur velle Henricus. Eo posito fatendus est quidem nouus illapsus Dei in essentiam, & ex essentia in potentias; nullo tamen modo fatendum, beatitudinem consistere in illo illapsu, qui est in essentiam: quia etiamsi hic illapsus qua parte est in essentiam, sit radix & principium beatitudinis; non tamen est ipsa formalis beatitudo.

Illapsus in essentiã animæ non potest esse quid vitale.

Ratio est, quia beatitudo est aliquid vitale, vtpote vitalis quidam sensus & gustus bonorum diuinorum: atqui illapsus ille non est quid vitale, nec à nobis procedit, sed à solo Deo. Confirmatur; Quia beatitudo est vltima perfectio hominis, & complementum omnis boni, cuius homo capax est. Atqui vltima perfectio consistit in actuali operatione, non in habituali dispositione, omnis enim habitus ordinatur ad actum; actus autem non ordinatur ad vlteriorem perfectionem intrinsecam, sed ad obiectum, cui per se coniungit mentem, in quo est status. Denique nullum bonum, quantumuis sit magnum, quantumuis menti vnitum, potest illam facere beatam, nisi sentiatur, eiusque bonitas & dulcedo quodam modo gustetur. Ergo formalis beatitudo consistit in tali sensu ac gustu; ac proinde in vitali operatione.

CAPVT IV.

Beatitudinem nostram sitam esse in clara visione Dei.

Ostensum est, in nulla ceterarum vnionum, quibus creatura Deo coniungitur, beatitudinem consistere: superest ergo vt consistat in vnione quæ est per cognitionem & amorem; hæc enim sola est vitalis, & per hanc solam summum bonum sentitur & gustatur. Debet autem hæc cognitio esse perfecta, imò perfectissima inter omnes eas quarum homo capax est: perfectissima inquam, non intensione, sed specie & gradu cognitionis, ac modo cognoscendi. Beatitudo enim est extrema & summa mentis perfectio, qua mens perfectissimè Deo vnitur, ipsumque perfectissimè sentit & gustat, eiusque dulcedine perfruitur: ac proinde cognitionem perfectissimam postulat. Perfectissima autem cognitio est clara visio, qua res ipsa in se clare & distinctè absque medio cernitur tamquam præsens. Itaque beatitudo consistit in clara Dei visione. Hoc ita esse probari manifestè potest ex diuina Scriptura, quæ id passim non obscure insinuat. Psalmo 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* id est, Manifestatio seu manifesta visio gloriæ tuæ implebit omne meum desiderium: ac proinde in ea consistit beatitudo. *Gloria Dei* est ipsemet Deus; ipse enim est gloria sua, id est, pulchritudo, splendor, maiestas sua. Fit autem huius gloriæ manifestatio effectiuè per lumen gloriæ, formaliter per claram visionem. Psalm. 79. *Ostende faciem tuam, & salui erimus.* *Ostendere faciem* est efficere vt facies clare videatur: quamdiu enim non videtur, manet tamquam velata, & in abscondito delitescens. Psalm. 90. dicitur de iusto: *Eripiam eum, & glorificabo eum.* deinde explicatur, quæ sit illa gloria: *Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.* vbi æterna Dei visio insinuatur. Psalm. 15. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo* (id est, ostensione & visione vultus tui) *delectationes in dextera tua vsque in finem.* Psalm. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos: quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* quasi dicat, Tu es fons vitæ æternæ. Nam per lumen quod a te tamquam fonte vberrimo in animas nostras copiose effunditur, te primæuam lucem intuebimur: atque hinc fiet vt bonorum tuorum copia & dulcedine inebriemur, & velut torrente voluptatis copiosissimè potemur. Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Ioan. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* vbi manifestationem sui indicat esse summum præmium dilectionis. Et capit. 17. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Et quamuis ibi Dominus potissimum loquatur de cognitione per fidem, quæ phrasi Hebraica dicitur vita æterna, quia ducit ad illam, estque eius caussa; sicut & *mandatum Patris*, dicitur *vita æterna* Ioannis 12. v. vltimo: tamen etiam insinuatur ipsam vitam æternam consistere in visione Dei; quia fidei respondet visio, & cognitio imperfecta ducit ad perfectam. 1. Ioan. 3. *Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.* Hic summum bonum quod expectamus in vita futura collocatur in clara visione Dei. *Cum apparuerit.* id est, cum manifestatus fuerit, nempe Deus: Græcè ὅτι ἐὰν φανερωθῇ. vbi est eclipsis, & subintelligitur αὐτός. Etsi aliqui aliter hoc accipiant, de quo infra lib. 3. capit. 1. num. 11. Sed in idem redit. 1. Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Ex quibus patet, diuinam Scripturam collocare nostram beatitudinem in clara Dei visione.

Beatitudo consistit in clara Dei visione.

Probatur ex Scripturis.

Eadem est sanctorum Patrum sententia. Irenæus lib. 4. contra hæreses, cap. 37. circa medium docet, *æternam vitam vnicuique euenire in eo quod videat Deum.* Deinde id sic declarat: *Quemadmodum enim videntes lumen intra lumen sunt, & claritatem eius recipiunt: sic & qui vident Deum, intra Deum sunt, percipientes eius claritatem; viuificat autem eos claritas: percipiunt ergo vitam, qui vident Deum.* *Claritatem* vocat ipsam Dei increatam lucem. hanc perci- 21

Probatur ex Patribus

pimus

pimus per ipsam visionem, & in hac per visionem sumus, in eamque transformamur, & ab ea mediante visione viuificamur. Pergit Irenæus: *Propter hoc incapabilis visibilem se & comprehensibilem hominibus præstat, vt viuificet percipientes & videntes se. Sicut enim magnitudo eius inuestigabilis est, sic & benignitas eius inenarrabilis est, per quam vitam præstat ijs qui vident eum.* quasi dicat: Etsi essentiæ eius sublimitas sit naturaliter inuisibilis & incomprehensibilis; tamen bonitas eius, quæ non minus infinita est, per donum gratiæ fecit illam visibilem & comprehensibilem, vt per sui visionem vitam æternam iustis conferret. Deinde sic ratiocinatur: *Quoniam viuere sine vita impossibile est, subsistentia autem vitæ de participatione Dei euenit, participatio autem Dei est videre Deum, & frui benignitate eius; homines ergo videbunt Deum, & viuent per visionem immortales facti, & pertingentes vsque in Deum. Subsistentiam vitæ* vocat firmitatem & æternitatem vitæ, siue ipsam vitam æternam & consistentem.

Gregorius Nazianzenus Oratione in laudem Cæsarij, dicit contemplationem summi boni esse mercedem nostrorum laborum, & finem religionis Christianæ: *Vtinam,* inquit, *ad ipsum fontem postea perueniamus, pura mente puram veritatem obtuentes, ac laboris in virtutis studio exantlati mercedem hanc inuenientes, vt plenius illic summo bono, eiusque contemplatione perfruamur: quem quidem sacra nostra disciplina finem, atque Theologia studiosè tunc futurum vaticinantur.* Idem in plagam grandinis pag. 4. *Illos lux omni oratione maior exceptura est, & sanctæ regiæque Trinitatis purius iam clariusque collustrantis, totamque se cum tota mente miscentis contemplatio; quam quidem ego vel solam regnum cælorum potissimum esse arbitror.*

Gregorius Nyssenus lib. De beatitudinibus, explicans sextam beatitudinem, *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Promissio certè tanta est, vt superet extremum beatitudinis terminum. Quid enim aliud post huiusmodi bonum quispiam desideraturus, cum habeat omnia in eo quem videt. Nam videre vsu Scriptura idem significat quod habere; sicut illud, Videas bona Ierusalem, idem est quod inuenias. &, Tollatur impius ne videat gloriam Dei: per non videre non participem esse Propheta significat. Ergo qui Deum videt, omne bonum, per hoc quod videt, adeptus est: vitam interminabilem, incorruptibilem, æternam, beatitudinem immortalem, regnum sine fine, lætitiam continuam, verum lumen, gloriam inaccessam, perpetuam exultationem, omne denique bonum.*

Psal. 127.
Isaia 26.

S. Augustinus lib. 1. de Trin. cap. 9. *In visione merces tota promittitur delectationis & desiderij nostri.* Et cap. 10. *Tradet regnum Deo & Patri Christus, quando perducet credentes ad contemplationem Dei, vbi est finis omnium bonarum actionum, & requies sempiterna, gaudium quod nunquam auferetur à nobis.* Et cap. 13. *Ipsa visio quæ est facie ad faciem, summum præmium promittitur iustis.*

Damascenus lib. 4. De fide, in fine: *Qui bona egerint, fulgebunt sicut sol cum Angelis in vitam æternam cum Domino nostro Iesu Christo; videntes eum semper, & ab eo visi, & incessabili lætitia, quæ ab ipso prouenit, perfruentes.* Omitto ceteros.

22 Idem probatur Ratione. Cum enim beatitudo sita sit non in habituali aliqua dispositione, sed in actuali & vitali operatione, vt benè docet Aristoteles 10. Ethicorum capit. 7. oportet vt ea operatio sit perfectissimæ facultatis, & perfectissimo modo fiat, & circa perfectissimum obiectum, vt ibidem Aristoteles docet. Talis autem est clara Dei visio: hæc enim est operatio perfectissimæ facultatis, & perfectissimo modo circa perfectissimum obiectum versatur, nimirum clarè & intuitiuè. Obscura cognitio non sufficit, quia imperfecta: vnde nec appetitum satiat, sed inquietum relinquit, ac suspirantem ad claritatem. Similiter nec abstractiua, qua res non vt præsens, sed tamquam absens, vel non existens cognoscitur, quantumuis ea sit perfecta. Ratio est, quia est imperfecta si comparetur cum intuitiua, ac proinde non est perfectissima inter eas, quarum homo est capax, nec perfectissimo modo venit. Omnis enim cognitio quæ rem ipsam existentem & præsentem non ostendit vt præsentem, imperfecta est, quia hic defectus circa obiectum, non ex parte obiecti vtpote præsentis oritur; sed ex parte ipsius cognitionis non valentis illud vt in se est exhibere. Hinc vlterius sequitur, vt non satiet appetitum, sed relinquit afflictum & suspirantem ad visionem & præsentiam obiecti. Sicut enim sponsa quæ in imagine sponsi sui pulchritudinem contemplatur, eo magis ipsius præsentiam desiderat, & illum coram intueri, quò perfectius illum imaginatur: ita anima quò perfectius nouit Deum abstractiuè, eò vehementius suspirat ad eius visionem. Amor enim non quiescit, nisi dilecti fruatur præsentia. Vnde in visione est peculiaris vnio cum dilecto, quæ nullo modo reperitur in cognitione abstractiua. Ex quibus conuincitur, in sola clara visione, non in alia, quantumuis perfecta notitia, beatitudinem formalem collocandam.

Probatur Ratione.

23 Idem confirmatur ex eo quòd beatitudo nihil sit aliud quam summi boni apprehensio & possessio. Atqui visio Dei est apprehensio & possessio summi boni. Nam visione veluti manus complexu apprehendimus, firmiter tenemus, & possidemus ipsum Deum tamquam bonum nostrum nobis ad fruendum datum: ita vt in nostra potestate sit eius dulcedine frui, & omnes voluptates, quæ ex ipso hauriri possunt, sine fine percipere. Sicuti si summum bonum esset pecunia, possidere pecuniam, eamque videre & contrectare eo modo, vt inde summa voluptate afficiatur, esset hominis beatitudo. Ergo formalis beatitudo consistit in visione Dei.

Visio Dei est apprehensio summi boni.

CAPVT V.

Non solam visionem ad rationem beatitudinis sufficere, sed requiri etiam amorem & gaudium.

QVidam ex Doctoribus Scholasticis contendunt, totam beatitudinis essentiam consistere in sola visione: amorem verò & gaudium solum esse veluti proprietates ex beatitudine resultantes. Hanc sententiam passim sequuntur Thomistæ, eamque putant esse S. Thomæ: sed S. Thomas variè hac de re loquitur, & satis obscurè. Alij constituunt illam in solo amore: hanc sequitur Scotus, & quidam eius sectatores. Alij vtrumque requirunt; & insuper addunt gaudium, constituentes beatitudinem in visione, amore & gaudio: vel, quod idem est, in visione & fruitione. *Fruitio* enim complectitur amorem & gaudium. Ita S. Bonauentura, Richardus, Occamus, Marsilius, Dionysius Carthusianus, Ludouicus Molina, Gregorius à Valentia, & alij. quæ sententia mihi maximè probatur: idque ob varias caussas. Primò, Quia maximè est consentanea Scripturis, quæ beatitudinem explicant non solum nomine visionis, sed etiam nomine delectationis, gaudij & voluptatis. Psal. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos,* &c. Matth. 25. præmium bonorum operum vocatur gaudium: *Intra in gaudium domini tui.* Lucæ 22. insinuatur per voluptatem cibi & potus: *Ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Secundò, Quia est magis consentanea definitioni Ecclesiæ in Extrau. Benedicti XII. quam refert Alphonsus à Castro verbo Beatitudo, hæres. 6. vbi definitur, *quòd animæ iustorum hinc decedentes, si non egent purgatione, vident diuinam essentiam immediatè, se benè & clarè & apertè illis ostendentem: quodque sic videntes, eadem diuina essentia perfruuntur: nec non quòd tali visione & fruitione earum animæ sunt verè beatæ, & habent vitam æternam & requiem.* Vbi cum ait, *tali visione & fruitione,* &c. præter visionem videtur ad beatitudinem requirere etiam fruitionem, quæ complectitur amorem & delectationem seu gaudium. *Frui* enim est ex re amata & præsenti capere fructum, seu oblectationem.

24

Fruitio.

Ad rationem beatitudinis requiri etiam amorem & gaudium.

25 Tertiò, Quia est magis consentanea sanctis Patribus. Vide Irenæum, Nazianzenum & Damascenum supra. S. Augustinus lib. 8. De Ciu. cap. 9. *Nemo beatus est, qui eo quod amat, non fruitur: nam & hi qui res non amandas amant, non se beatos amando putant, sed fruendo. Quisquis ergo fruitur eo quod amat, verumque & summum bonum amat, quis eum beatum nisi miserrimus neget?* Hic Augustinus præter amorem ad beatitudinem maximè requirit fruitionem, quæ includit præsentiam rei, & voluptatem ex eius præsentia manantem. Vnde manifestum est, illum tres actus requirere a-

hæ seditiones, & multiplices indignationes, & infinitæ suspiciones animum exulcerabunt & lancinabunt, vt nullam vel quietem vel solidam voluptatem capere possit. Vnde qui exterius ita splendent, & vulgò videntur felicissimi, plerumque interiùs sunt miserrimi, infinitis aculeis confixum habentes animum. Quis vnquã Regum felicior Salomone, qui & sapientia & opibus, & pace & gloria, & voluptatibus huius vitæ præ omnibus abundauit: & tamen ipse postquam hæc omnia expertus, clamat; *Vanitas vanitatum, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus.* Itaque vbi summa videtur esse felicitas, ibi nihil nisi vanitas & afflictio spiritus.

Qui videntur felicissimi, plerumque interius miserrimi.

Eccle. 1.

Sed neque quisquam eorum, qui sanctitate illustres extitere in hac vita, perfectè beatus fuit: quia per multas afflictiones omnibus ad suum terminum perueniendum. Si enim *Christum*, qui est caput, Dominus & exemplar Sanctorum, *oportuit pati, & ita intrare in gloriam suam*: cur non patiantur, & aduersa multa sustineant eius serui, qui vestigia illius sectari conantur?

Luca 24.

58 Ratio verò cur nemo in hac vita perfectam beatitudinem consequi possit, est: quia hæc viribus humanis, sicut opes & honores, obtineri nequit, sed à solo Deo tamquam præmium & merces bonorum operum expectanda. Deus verò tamquam agonotheta & munerarius statuit vt tempus huius vitæ sit destinatum certamini, vt quilibet quamdiu in huius vitæ stadio versatur, vsque ad extremum momentum possit illud præmium promereri; ac proinde etiã ab eo excidere. Quo posito decreto (quod sane æquissimũ est, & homini commodissimum) fieri non potuit vt beatitudinis præmium in hac vita mortali cuiquam daretur. Præmium enim certaminis non datur nisi finito certamine; atqui certamen non finitur nisi cum vita: ergo præmium obtineri non potest nisi finita hac mortali vita, sicut & terminus viæ teneri non potest nisi decursa via. Adde quòd hoc præmium tale sit, vt excludat omne malum, & reddat hominem immortalem, & cælesti gloria fulgentem. Vnde non poterat consistere cum statu vitæ mortalis.

59 Dico secundò, Si loquamur de beatitudine imperfecta, hæc dupliciter considerari potest. Primo, Secundum se & bona sua quæ continet, absque vllo ordine vel spe ad aliquid maius: & hoc modo nullum bonum, nulla bonorum complexio in hac vita obtineri potest, quæ beatitudinis nomen mereatur. Ratio est, Quia miseriæ longe præponderant. Vnde sicut illud in quo plus est amaritudinis quam dulcedinis, dulce dici non potest (nisi fortè dulce vocetur quod minus est amarum quam fel merum aut absynthiũ) ita nec illa bonorum collectio, cui plus malorum & miseriarum est admixtum, beatitudo dici potest. Quare vana sunt omnia quæ Philosophi de beatitudine huius vitæ disseruere.

Beatitudo imperfecta dupliciter spectari potest.

Secundò, Possunt bona quædam spectari quatenus sunt certissima via & dispositio infallibilis ad perfectam beatitatem. Et hoc modo illa bona nomen beatitudinis merentur. Talem beatitudinem potest homo in hac vita consequi, & ab ea verè beatus est dicendus, etsi in multis afflictionibus versetur. Ratio est, quia vera & perfecta beatitudo in istis bonis tamquam in semine, vel radice, vel dispositione continetur, & per ista ius datur ad illam.

Beatitudo huius vitæ consistit in iure completæ beatitudinis.

Petes, In quibus bonis consistit illa beatitudo? Respondeo, Primariò in virtutibus diuinis seu Theologicis, nempe in fide, spe, charitate: secundariò in ceteris virtutibus Christianis, quæ ex illis dependent. Quòd primariò in virtutibus Theologicis, patet: quia per has virtutes immediate & summo modo vnimur Deo, quantum fas est in hac vita. Fide enim illum apprehendimus & cognoscimus; & ita illi coniungimur intellectu. Spe verò & charitate illum diligimus; & ita coniungimur ei affectu. Nullus autem modus vnionis in hac vita datur perfectior. Deinde quia per has virtutes & maximè per charitatem habemus ius ad summum bonum: per hanc enim efficimur iusti, & filij Dei, & heredes regni. Vnde sicut filius à Rege adoptatus habet ius ad regnum, & ratione illius iuris dicitur diues & felix: ita qui charitate præditus est, cum sit filius Dei adoptiuus, habet ius ad completam beatitudinem, quæ erit in cælo: & ratione huius iuris, verè potest dici diues & beatus.

Hoc ius primariò datur per fidẽ, spem, charitatem.

Denique quia per has maximè beatitudinem meremur, & nos ad illam disponimus. In alijs virtutibus non consistit hæc beatitudo primariò: quia neque perfectè nos Deo coniungunt sicut charitas, neque per se & vi sua nos iustos, amicos Dei & filios constituunt. Quia tamen earum functiones in homine iusto plurimùm iuuant ad charitatis augmentum, & ad incrementum illius iuris, quod iustus habet ad æternam beatitudinem, meritò in illis statuitur beatitudo secundariò.

Confirmantur hæc omnia ex Scriptura, quæ passim omnes iustos vocat beatos. *Beatus vir cuius voluntas in lege Domini. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis. Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Beati immaculati in via.* &c. Esse enim iustum, amare legem Domini, ambulare in vijs Domini, timere Dominum, esse immaculatum in via, remissa alicui esse peccata, esse præditum charitate, & similia, idem valent: nam sola charitas hæc omnia præstat; vnde ipsa sola per se beatos efficit. Simili modo Scriptura vocat beatos omnes illos, qui virtute aliqua prediti sunt, quæ ex charitate nascitur, vel eam supponit; quamuis mundo talis virtus abiecta videatur. Sic Dominus *pauperes spiritu*, & *lugentes*, & *mites*, & *esurientes iustitiam*, & *misericordes*, & *mundo corde*, & *pacificos*, & *persecutionem patientes propter iustitiam*, beatos vocat: non quòd hæ virtutes, aut virtutum actus per se ad hoc sufficientes sint; sed quia ex charitate nascuntur, eamque supponunt. 60

Psal. 1.
Psal. 111.
Psal. 31.
Psal. 118.

Matth. 5.

Vocantur autem hi omnes à Spiritu sancto beati, non præcise propter excellentiam illarum virtutum aut charitatis, sicut Stoici ob virtutes humanas hominem beatum esse volebant; sed propter certissimum ordinem & sequelam beatitudinis futuræ, quæ in charitate tamquam fructus in semine latet, & infallibiliter aliquando erumpet. Itaque beati dicuntur non tam propter beatitudinem imperfectam, quam propter beatitudinem perfectam imperfecto modo (nempe in spe, non in re; in semine, non in fructu) habitam & possessam. Qui tamen imperfectus possidendi modus, beatitudo imperfecta non perfecta dicenda est.

Cur vocentur esse beati.

Ex his patet, solos iustos esse in hac vita dicendos beatos: & quo quisque est iustior & sanctior, eò quoque esse beatiorem: quia solis iustis completa illa beatitudo maiori vel minori mensura pro cuiusque merito est præparata. Omnes verò peccatores, quantumuis omnibus huius vitæ bonis circumfluant, esse miseros & ter miseros: quia extrema & æterna illis impendet miseria.

Soli iusti beati.

Omnes peccatores miseri.

61 Dices, Sicut datur aliqua beatitudo supernaturalis, quã per gratiam Dei consequi possumus: ita etiam statuenda est quædam beatitudo naturalis, quam viribus naturæ possimus adipisci. Confirmatur; Quia cuilibet rei intra limites naturæ respondet sua completa perfectio, cuius naturaliter est capax, ad quam viribus naturæ potest peruenire: alioqum numquam posset intra limites naturæ perfici. Hinc apud Doctores illa distinctio beatitudinis & vltimi finis in naturalem & supernaturalem: & duplex illa consideratio Dei, quatenus finis naturalis & supernaturalis hominis. Quæ distinctiones etiam locum habent respectu Angelorum.

An sit aliqua beatitudo naturalis.

Huic argumento vt satisfiat, notandum est, ad beatitudinem hominis naturalem hæc quatuor requiri. Primò & principaliter, Vt cognoscat Deum primam rerum omniũ caussam, & amet super omnia, quantum viribus naturæ cognosci & amari potest. In hoc enim consistit summa hominis perfectio naturalis. Aristoteles 10. Ethic. cap. 7. solum contemplationis Dei meminit, & in ea constituit felicitatem, quia amorem amicitiæ erga Deum ignorauit. Sed hic plane necessarius est, vt voluntas optimo modo perficiatur, & de ipsis bonis diuinis gaudeamus. Secundò, Vt secundùm virtutem ita perfectè viuat, vt abstineat ab omni peccato; nam peccatum cùm sit ingens miseria, magnumque luctum adferat, præsertim mortiferum, statui beatitudinis omnino repugnat. Tertiò, Vt corpore etiam bene sit constitutus: morbi enim & dolores non paruæ sunt miseriæ. Quartò, Vt hæc omnia firmiter teneat. Si enim facile possit amittere, semper esset anxius, nec vllum solidum gaudium percipere posset expectatione impendentis mali. Quibus positis tamquam perspicuis.

Quatuor ad beatitudinem hominis naturalem requiruntur.

Respondeo, Duplicitèr hominem spectari posse. Primò, Prout subest præsenti Prouidentiæ ordini, sub quo nunc à 62

Deo

Duplex ordo Prouidentiæ sub quo homo potest constitui. Deo est constitutus. Secundò, Vt subest alteri ordini, quē Deus intra limites prouidentiæ naturalis, vt auctor naturæ, potuisset instituere. Si primo modo spectetur, manifestum est, illum non posse vllo modo viribus naturæ beatitudinem naturalem obtinere. Primò, Quia non potest ita viuere, quin multis peccatis, & morbis, & doloribus sit subiectus, quæ longe à statu vitæ beatæ abesse debent. Plus enim ista continent amaritudinis, quàm bona omnia naturalia dulcedinis. Secundò, Quia ista bona firmiter teneri non possunt. Nam breuissimum illud tempus est, quo continenter contemplationi primæ caussę possumus intendere; & statim ad corporalia quæ sensibus sunt familiaria, relabimur. Vnde necesse est illud in quo potissimū beatitudo collocanda erat, mox euanescere. Hoc tamen debebat esse maximè stabile & perpetuum. Pari modo gaudium animi, & bona corporis firmiter teneri non possunt, præsertim in tot aduersis, tantaque huius vitæ breuitate & fragilitate.

Addo, non solum viribus naturę non posse felicitatem naturalem in hac vita comparari, sed nec etiam auxilio gratiæ quæ modò datur: quia hęc non est eiusmodi, vt per eā continuò rerum diuinarum contemplationi vacare, & omnia peccata, & omnes morbos, dolores & mœrores possimus cauere. Quòd si loquamur de hac obtinenda, via meritorum, sic etiam illam consequi non possumus: quia nulla sunt merita, quibus beatitudo naturalis per se & separatim à beatitudine supernaturali obtineatur; sed omnia merita tendunt ad beatitudinem supernaturalem, in qua naturalis eminenter includitur.

63 Si verò spectetur homo secundo modo, nempe sub certo ordine prouidentię naturalis quem Deus potuisset instituere: sic posset aliquo modo suam beatitudinem naturalem obtinere. Potuisset enim Deus hominem condere ad aliquem finem, qui limites naturæ non excedit, & tali prouidentia eum regere, vt hunc finem possit promereri & simul cauere omne peccatum: vel si peccaret, pœnitentia quadam naturali resurgere, condonatione peccati gratis ad talem pœnitudinem obtenta. Quibus positis, si homo illam felicitatem, eo modo quo poterat, benè operando meruisset, debita ei fuisset ex ordinatione diuina. Et hoc sensu concedi potest hominem viribus naturæ posse suam beatitudinem naturalem consequi, & distinctio illa duplicis finis & duplicis beatitudinis admitti.

64 *Vtrùm in statu nudæ naturæ totus homo fuerit beandus.* Sed dubium est, Vtrùm in eo statu totus homo esset futurus beatus, an solus animus? Occurrunt hic duæ sententiæ. Prior est, ipsum hominem fore beatum: hic enim est qui bonis operibus id promeritus est: Ergo ipsius debet esse præmium: postulat enim iustitia vt præmium detur illi qui meruit. Hac ratione sancti Patres probant resurrectionem corporum, nimirum, quia alioqui totus homo non acciperet mercedem; & corpus quod fuit consors laboris, non esset consors præmij: quod videtur alienum à iustitia & prouidentia diuina. Chrysostomus hom. 65. in Ioannem, & alibi sæpè, Theodoretus Diuinorum decretorum lib. 5. cap. De iudicio, Damascenus lib. 4. De fide, cap. 28. Deinde, quia animæ naturaliter debitum est corpus. Cùm enim natura sua sit substantia incompleta, & instituta vt sit pars hominis, naturaliter exigit corpus tamquam compartem, vt se mutuò compleant, & hominem constituant.

65 *Resurrectio qua ratione dicatur naturalis.* Nec obstat quòd resurrectio dicatur esse supernaturalis: quia id intelligendum de resurrectione in corpore glorioso, quam modò postulamur, non autem de ea quæ statui naturæ accommodata. hęc enim nullum postulat donum in substantia supernaturale, sicut nec immortalitas corporum, vt libro tertio ostendetur. Nec refert quòd viribus naturæ creatæ resurrectio fieri non possit, nec immortalitas donari corpori: quia etiam animus rationalis viribus creatis produci non potest, & tamen eius productio naturalis est, vt pote à Deo, qua naturæ est auctor, procedens. Sicut ergo corpori infantis naturæ viribus in vtero matris præparato, secundùm legem prouidentiæ naturalis debetur anima, quæ non nisi virtute Dei dari potest: ita existenti iam animæ immortali debitum est corpus immortale: vel si ob aliquam caussam permissum sit mori, debita est illi corporis illius resurrectio & instauratio, ne in æternum opus Dei præstantissimū, maneat in sua natura imperfectum, diffutum, & suis functionibus, naturalique modo operandi destitutum: quidquid autem naturali inclinationi est debitum, hoc ad ordinem naturæ pertinet, & prouidentiæ auctoris naturæ incumbit illud præstare. Hæc sententia est probabilis. Satis enim congruit testimonijs Patrum & rationi naturali.

Altera sententia est, In statu naturæ nudæ ipsum compositum, nempe hominem, non fore beatum, sed solùm animum. Ratio est, quia compositum est mortale, neque vi naturæ à morte potest præseruari: & semel mortuum nulla vi naturæ potest restitui; quia nulla est vis naturæ, qua posset fieri resurrectio corporum. Vnde passim Doctores dicunt eam non posse fieri nisi virtute Dei supernaturali, & eam ex parte caussæ efficientis esse supernaturalem. Ita D. Thomas lib. 4. contra gentes cap. 81. Scotus in 4. d. 43. q. 2. & 3. Sotus eadem dist. q. 1. a. 3. & alij. Manifestum enim est, nulla vi creata fieri posse, vt omnes corporum particulæ post innumerabiles transmutationes & dissipationes in vnum coeant, & formentur in eadem corpora quæ antè fuerunt, & inserantur singulis suæ animæ. Neque etiam id fieri potest à Deo, quatenus dicitur auctor naturæ, id est, quatenus solùm naturali modo & ordine operatur: opus enim hic est actione extraordinaria & miraculosa. Si enim illuminare cæcum est opus supernaturale & miraculosum, multò magis excitare mortuos, & omnium maximè excitare eos corporibus planè in auras dissipatis. Confirmatur ex Patribus, qui dicunt resurrectionem esse supra naturam, esse opus diuinæ virtutis, sola virtute diuina fieri posse, esse mysterium seu arcanum nostræ fidei. S. Augustinus libro 13. de Trinitate cap. 9. *Fides totum hominem immortalem futurum, qui vtique constat ex anima & corpore, non argumentatione humana, sed auctoritate diuina promittit.* Et in Psal. 88. explicans illum versiculum, *Qui sedes super Cherubim*, dicit, *nihil esse quod tantam contradictionem à Philosophis huius sæculi passum sit, sicut resurrectio mortuorum.* Gregorius homilia 20. in Ezechielem dicit *resurrectionem esse mysterium diuinæ virtutis, quod ratione comprehendi non potest.* Similiter Apostolus 1. Corin. 15. vocat resurrectionem *mysterium.* vnde etiam ponitur inter arcanos fidei. Quæ omnia indicant non pertinere ad ordinem rerum naturalem, nec esse naturis rerum debitam, sed ad ordinem supernaturalem. Denique si totus homo foret beatus, deberet habere corpus immortale: alioquin infinities deberet mori, & infinities resurgere; quod repugnat statui beato, & superat vim naturæ.

Hæc sententia mihi videtur verior, siue resurrectio dicenda sit naturalis, siue supernaturalis. Ratio est, quia animo in illo statu suam beatitudinem assecuto, nullo modo expediret reuerti ad corpus. Primò, Quia vinculum corporis adimeret illi suam libertatem, qua solutus corpore fruitur, dum vbiuis esse potest, & cum Angelis in cælo versari; quæ libertas maximè est optabilis. Secundò, Grauaret animam, & motus eius celeritatem impediret. Tertiò, Deprimeret eius cogitationes ad res corporales, & impediret puritatem contemplationis Dei auctoris naturæ, & substantiarum spiritualium: quia hoc ipso quo animus est in corpore, nihil potest naturaliter, nisi corporali modo, & sub corporali imagine intelligere. Quartò, Impediret continuationem contemplandi. Vnde etiamsi corpus esset immortale per assistentiam Dei extrinsecam, vel per intrinsecam conseruationem temperamenti, animus horreret illi coniungi, & eius vnionem duceret infelicitati. Itaque qui in statu nudæ naturæ vult animum facere beatum ea beatitudine cuius in tali statu capax est, non debet eum religare ad corpus. 67 *Animæ habenti beatitudinē naturalem nō expedit redirē ad corpus.*

Dices, Anima habet naturalem inclinationem ad corpus, & vnio corporis est illi naturaliter debita; hæc autem inclinatio non debet in æternum frustrari suo fine. Valdè in hoc nodo dissoluendo, in quo cardo rei vertitur, laborant Theologi. Quare vt respondeamus, notandum est, animam rationalem esse mirabile opus Dei. Etsi enim sit substantia simplex, sicut Angelus; tamen tres gradus diuersi animarum in ea miro modo continentur, ita vt virtute sit triplex, & triplicis generis habeat functiones, nempe gradus animę vegetantis, sentientis, & intelligentis. Habet igitur inclinationem ad corpus primariò quidem secūdùm gradum vegetandi, secundariò secundùm gradum sentiendi. Sed sicut secundùm hos gradus inferiores inclinatur ad corpus; ita secundùm gradum intelligendi, qui est supre- 68 *Obiectio de naturali appetitu animæ ad corpus.* *Anima constat tribus gradib' velut partibus.*

supremus, & à quo omnem suam excellentiam habet, abhorret à corpore, nisi corpus tale sit, quod libertati & functioni intelligentiæ non officiat, quale non potest esse, nisi in statu supernaturali gloriæ.

Hinc fit vt habeat appetitus repugnantes.

Neque mirum videri debet in re tam multiplici constitui appetitus & inclinationes naturales quasi repugnantes, cum contineat in se naturas & veluti partes repugnantes. Nihil itaque incommodi, etiamsi illi ad corpus inclinationi numquam in posterum, vbi semel superatus fuerit, satisfiat. Primò, Quia iam semel illi abunde satisfactum est, quando animus primò fuit corpori vnitus; nam in hunc solum finem ab auctore naturæ eo statu conferetur datus iste appetitus. Vnde expleto eo appetitu per primam vnionē, censeretur quasi extinctus, nec amplius postulare corporis vnionem. Secundò, Quia quando inferior inclinatio vel appetitus impedit superiorem, expedit inferiorem numquam expleri: sicut si homo posset viuere in æternum, nihil foret incommodi, etiamsi caussa contemplationis semper abstineret ab officio generandi, ad quod tamen ei est appetitus naturalis, & quidem multo maior, quam animę ad corpus: eoque casu expediret appetitum naturalem numquam expleri. Tertiò, Omnibus caussis creatis inest appetitus naturalis ad suas functiones; tamen in plurimis suspendetur vt numquam amplius exeat in actum, quia status gloriæ id postulabit. Ex his patet solutio illius argumenti. Etiamsi enim in eo statu post mortem corporis anima habeat aliquam inclinationem ad corpus, quatenus secundum se est apta vniri corpori; huic tamen non conuenit amplius satisfieri, tum quia illi satisfactum secundum auctoris naturæ intentionem & institutionem, tum quia id repugnaret alteri appetitui longè præstantiori, & cederet in magnum animi incommodum. Neque tamen ille appetitus frustratur suo fine: quia illum finem iam consecutus est per primam vnionem.

69 *Cur initio coniuncta corpori.*

Dices, Si in statu nudæ naturæ melius est animam esse sine corpore: cur ergo auctor naturæ illam primò alligat corpori: Respondeo, Ob multas caussas. Primò, Quia continet gradum vegetantem & sentientem, qui postulant fieri in corpore. Secundo, Quia alioquin isti gradus fuissent frustra in anima, cum numquam haberent vllum vsum; nam sine corpore omnibus suis functionibus destituerentur. Tertiò, Quia debebat esse propagatio in genere humano, quæ naturali modo fieri non poterat nisi anima coniungeretur corpori. Denique debebat ipsa se perficere in hac vita, vt corpore naturæ necessitate dissoluto, ab auctore naturæ acciperet complementum & præmium bonorum operum, nimirum maiorem notitiam ipsius, & substantiarum spiritalium. Debebat itaque incipere in corpore, sed eo dissoluto, non debuisset amplius reuerti ad corpus, sed totam vim suam conferre ad intelligibilia.

70 Nec refert quòd non habuisset vsum sensuum extra corpus: quia libenter tulisset hanc iacturam; imò eam posuisset in lucro, propter incommoda connexa huic vsui: abundè illi suffecisset intelligētia, sicut Angelis, per quam etiam corporalia percipere potuisset; quamuis non tam perfectè, quàm Angeli. Longè tamen perfectius cognouisset anima extra corpus quàm in corpore: quia hoc ipso quo habuisset modum existendi angelicum, debebat etiam ab Auctore naturæ accipere similem modum cognoscendi; præsertim meritis id exigentibus, quibus beatitudinem naturalē meruisset: vnde purè ipsas rerum essentias concepisset (quod in corpore non potest facere) quamuis minus clare & distincte quam Angeli.

Nunc ad ea, quæ pro altera sententia producta sunt, respondendum.

Ad Primum, Homo non meretur nisi per animum: tota enim ratio meriti est in animo; & ipsum opus quatenus est in corpore nō dicitur meritorium nisi denominatione extrinseca ab opere quod est in animo. Itaque satis est ipsum animum accipere præmium: nec vlla iustitia postulat, vt corpori aliquid detur nisi rursum vniatur animæ; quod in statu nudæ naturæ fieri non posset: & si fieri posset, animæ non expediret. Itaque cum corpori nihil debeatur nisi propter animam, nimirum quia debitum animæ in suo corpore; si id cederet in animæ incommodum, nullo modo debitum corpori. 71

Ad argumē ta alterius sententiæ.

Quod ad sanctos Patres attinet, Hi loquuntur supposito statu præsenti, quo expedit animabus vt corpora resumant: quia hæc erunt spiritalia & cælestia, quæ non solum animo in suis functionibus non officient; sed etiam magnam gloriam & voluptatem addent.

Ad Secundum, In eo statu etsi animus esset aptus coniungi corpori, non tamen esset ei debitum, vt postquam semel corpus reliquit, ei rursum iungatur; sed potius esset debitum vt non iungatur, ne præstantiora bona in eo impediantur. Nec refert quod sit substantia incompleta, quæ ordinatur ad compositionem vnius substantiæ completæ, quia in eo statu post separationem à corpore esset quasi substantia completa; tum quia à natura non esset amplius ordinata ad compositionem, tum quia haberet modum existendi & operandi substantiæ completæ multo nobiliorem quam possit habere in corpore. Denique non est substantia incompleta nisi quoad partem inferiorem, ratione cuius est apta vniri corpori. Longè autem melius est (cum vtraque a natura compleri nequeat) inferiorem manere incompletam, & superiorem perfici, quam inferiorem compleri, & superiorem manere imperfectam. 72

Quod autem de resurrectione dicebatur, etsi resurrectio quadam ratione possit dici naturalis, nimirum quatenus est animæ naturale habere corpus, & etiam debitum, supposita præsenti ordinatione (quo sensu interdum Patres eam naturalem vocant) tamen absolute dicenda est supernaturalis: tum quia sola virtute Dei & supernaturali modo fieri potest: tum quia non est debita a Deo vt auctore naturæ, vt ostensum est: eò quòd cederet in detrimentum naturæ, seu beatitudinis naturalis; sed solum est debita, vt auctor est ordinis supernaturalis. 73

S. Th. 1. p. q. 62. art. 1. & passim Thomista.

Petes, Vtrum Adam in paradiso, & Angeli in via positi dicendi sint habuisse beatitudinem naturalem.

Durandus in 2. d. 4. q. 1.

Adam & Angeli non habuerunt beatitudinē naturalem.

Respōdeo, Id quidem aliquo modo dici posse: sic enim quidam Doctores loquuntur; verum satis impropriè: quia omnis beatitudo, quæ in suo ordine est completa, seu quæ ob perfectionem suorum bonorum absque respectu ad vlteriorem beatitudinem hoc nomen meretur, postulat perpetuitatem & inamissibilem firmitatem, quam nec Adamus nec Angeli habuerunt. Vnde potius illa propositio neganda est, quàm asserenda, vt rectè docet Vasquez in 1. p. tom. 2. disput. 226.

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS.

LIBER SECVNDVS.

De admirabili mentis cum Summo bono vnione, per quam beata efficitur.

CAPVT PRIMVM.

Summum hominis bonum in vnione solius Dei constituendum, & qualis sit illa vnio.

Ipse Deus est summũ bonum nostrum.

Vnio est necessaria, vt nobis hoc bonum cõmunicetur, nosque afficiat.

HACTENVS ostensum est summum hominis bonum in nulla re creata cõstitui posse; idque tum ob alias caussas, tum propter infinitam humanæ mentis capacitatem, quæ nulla re nisi infinita, in qua sit plenitudo veritatis & bonitatis, expleri potest. Talis autem res est solus Deus. Deus itaque est summum bonum nostrum, & beatitudo obiectiua: vnio vero cum Deo, quæ necessaria est, vt ipse nobis coniungatur, nosque afficiat, est beatitudo formalis. Nulla enim res à nobis distincta potest esse summum bonum nostrum, aut nos beatos reddere, nisi nobis applicetur, aut coniungatur: vt per se notum est, & supra declaratum. Sed difficultas est, quæ & qualis sit hæc vnio, & quomodo fiat.

Explicãtur varij modi vnionis cũ Deo.

1. Vnio dependentiæ.

2 Multis enim modis concipi potest Deum menti nostræ vniri, seu coniungi. Primò, Vnione dependentiæ, qua assiduè mens nostra ab illo dependet. Sicut enim lumen dependet à sole, & ideò certo modo ei connecti debet: ita totus mundus & vniuersa creatura pendet à Deo, eique miro quodam modo cohæret & connectitur: quia assiduè ab ipso & esse, & speciem, & pulchritudinem, & vim omnem accipit. Si inter solem & lumen aliquid interponeretur quod illam connexionem luminis cum suo fonte interciperet, mox totum lumen euanesceret, & essent tenebræ. Pari modo si inter creaturam & Deum aliquid posset interponi, quod illius coniunctionem & cohærentiam cum Deo impediret, statim creatura instar luminis extingueretur, & euanesceret in antiquum nihilum, essentque tenebræ per absentiam luminis substantialis. Esse enim rerum est instar luminis vario modo rebus à Deo prima luce, fonte omnis lucis & luminis, participati. Hunc modum insinuat Apostolus ad Hebr. 1. cum ait: *portans omnia verbo virtutis suæ*. Verum in hoc modo vnionis non potest beatitudo consistere: quia hæc vnio omnibus rebus creatis est communis, vt ostensum est. Vnde etiam in pessimis & sceleratissimis reperitur: nam neque dæmones sine hac vnione cum Deo vel ad momentum subsistere possunt, vt benè docet S. Augustinus in Enchiridio cap. 27. Nisi enim ille assiduè omnia portet, & teneat, & sustineat, necesse est illa in nihilum recidere.

2. Per intimã præsentiam.

3 Secundus modus vnionis est per intimam penetrationem, qua Deus ratione suæ immensitatis & subtilitatis omnibus corporibus & spiritibus est intimè præsens, multoque penitius quam lumen aeri, vel anima corpori. Hic modus differt à superiore: quia etiamsi creatura non dependeret à Deo, nihilominus Deus ratione suæ immensitatis & subtilitatis omnibus esset intimè præsens, omniaque penetraret & impleret. Insinuatur hic modus & superior Actor. 13. illis verbis Apostoli: *In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. Ipsius enim & genus sumus*. Sed neque hæc vnio ad beatitudinem sufficit, quia omnibus rebus communis est: neque propriè aliquam vnionem continet, sed solum præsentiam localem & indistantiam.

3. Per gratiam iustificationis.

Quomodo gratia iustificans constituat filios Dei.

Tertius modus vnionis est per gratiam iustificationis: 4
per hanc enim ita nobis communicatur & vnitur Spiritus sanctus, seu ipsa diuinitas, vt ex hac vnione efficiamur filij Dei, tamqua participes effecti diuinæ naturæ. Quòd enim gratia iustificationis non efficiat filios Dei, non habet ex nuda sua physica perfectione; hæc enim etiam cum peccato mortifero absolute consistere posset, si Deus illam cõseruare vellet: sed ex eo quòd vniat nobis Spiritum sanctum, seu diuinam naturam, cuius est veluti vinculum. Filius enim quis constituitur nõ ex collatione doni alicuius, sed ex communione eiusdem naturæ ab altero acceptæ. Vnde sicut Verbum diuinum est Filius, quia accepit diuinam naturam à Patre per æternam generationem; & humanitas Christi, vel (vt magis propriè loquar) ille homo qui dicitur Christus, est Filius Dei, quia accepit naturam diuinam per vnionem hypostaticam: ita homo iustus dicitur filius, quia naturam eamdem accepit per vnionem gratiæ. In modo tamen habendi illam naturam est maximum discrimen: nam Verbum diuinum ita illam accepit, vt sit illi vnita essentialiter, & per identitatem: humanitas verò eam accipit, vt vniatur ei substantialiter per coniunctionem in eadem hypostasi; iustis verò solum per accidens quoddam coniungitur, nempe per vnionem gratiæ iustificantis. Vnde gratia iustificans constituit nos filios Dei, non vt forma principalis à qua dicamur filij (hæc enim est ipsa diuinitas nobis communicata) sed vt vinculum & vnio illius formæ: quo modo ab vnione hypostatica ille homo dicitur filius Dei. Sicut enim ibi vnio hypostatica se habet instar vinculi non formæ principalis, ita hic gratia iustificationis. Habet autem gratia iustificans hanc vim non ex nuda sua entitate physica, sed ex ordinatione diuina rerum naturis consentanea. Nulla enim erat qualitas creata magis conueniens ad hunc effectum: vnde Deus illam ad hoc assumpsit, eique suo decreto hanc vim stabiliter annexuit. Differunt enim hæ duæ rationales formales, *esse iustum & esse filium Dei*. Hoc enim iustum, est denominatio intrinseca à iustitia inhærente, per quam quis fit conformis legi diuinæ: quæ iustitiam est donum creatum, animam interius renouans, siue hoc donum distinguatur a charitate, siue non. Habet enim hoc donum ex

Differunt esse iustum & filium Dei.

natura sua, quòd animam iustam, seu legi conformem faciat. Esse autem filium est denominatio partim intrinseca ab eodem dono iustitiæ, partim extrinseca a diuinitate nobis communicata & inhabitante, quæ per hoc donum nobis vnitur. Filius enim Dei est, cui spiritus Dei communicatur: vt colligitur ex Apostolo ad Rom. 8. & multis alijs Scripturæ locis. Communicatur autem per charitatem nobis intrinsecam. Itaq; quòd charitas faciat filium Dei, habet partim ex natura sua, quatenus filiatio supponit iustitiam: partim ex diuina ordinatione, quatenus vlterius nobis vnit ipsam diuinitatem, vt in nobis sit, & nos ex illa viuamus vita spiritali: & illa tamquam anima quędam supernaturalis nos in omnibus motibus nostris regat. Itaque est vnio motoris & mobilis.

5 Hinc fit vt in ijs qui iustificantur, sequantur isti quinque effectus. Primò, Remissio peccatorum. Hæc enim fit per gratiam illam non ratione perfectionis physicæ, seu qua præcisè est donum creatum (ea enim ratione non repugnat peccatum cum hoc dono consistere) sed quatenus vnit nobis Spiritum sanctum, seu naturam diuinam. Secundò, Constituit filios Dei, tamquam naturæ diuinæ participes. Tertiò, Ita secum trahit naturam diuinam, eamq; nobis præsentem & inhabitantem facit, vt etiamsi ipsa non esset immensa, & vbique, tamen eam nobis intime præsentem sisteret. Ratio est, quia vnio Dei quæ fit per gratiam, non est solum vnio per affectum & amorem, vt quidam imaginantur, sed est vnio per naturæ communicationem, & inhabitationem Spiritus. Atqui non possumus dici filij Dei, & participes diuinæ naturæ, si ipsa non sint in nobis, sed procul à nobis sint separata. Hinc Spiritus sanctus dicitur nobis dari in iustificatione. & ipse Deus ad nos venire, & in nobis manere. Quartò, Tribuit ius ad vitam æternam, eaque nos reddit dignos. Quintò, Opera nostra bona efficit digna vita æterna. Non enim opera nostra quantumuis dicantur supernaturala, per se & secundum physicam suam entitatem sunt digna vita æterna (cum *non sint condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*, iuxta Apostolum) sunt tamen condigna ratione moralis æstimationis, qua accipiunt à diuinitate inhabitante, & constituente filios Dei, seu quatenus sunt opera filiorum & Deificatorum. Verum hac de re fusius in opere De diuinis perfectionibus.

5. Effectus sequētes iustificationis gratiam.

Ioan. 14.

Rom. 8.

In hac quoque vnione non potest nostra beatitudo cōpleta consistere, quia vnio ista communis est omnibus iustis etiam in hac vita mortali, & ordinatur ad vlteriorem vnionem & maiorem, quæ erit per visionem & amorem. In ea tamen rectè dicetur consistere beatitudo huius vitæ, de qua Scripturæ passim loquuntur, vt suprà ostensum: quia hæc vnio ius perfectæ, & completæ beatitudinis tribuit.

6 Quartus modus coniunctionis Dei cum homine est per vnionem hypostaticam. Hæc duo requirit: Primò, vt diuinitas tota intime præsens sit humanæ naturæ, & singulis eius partibus. Secundò, vt nulla qualitate interueniente, vniatur naturæ humanæ ita arctè immediatè, vt ex vi huius vnionis homo sit Deus, & Deus homo. Verum etiam in hac vnione non consistit beatitudo. Primò, quia alioquin sola Christi humanitas beata esset. Secundò, quia hæc vnio non minus est cum corpore Christi, quàm cum anima: atqui corpus per se non est capax beatitudinis. Denique omnes concipiunt beatitudinem tamquam quid vitale, positum in sensu quodam suauissimo, & gaudio de sūmo bono. Atqui vnio illa non est quid vitale, nec per illam sentitur suauitas summi boni.

4. Per vnionem hypostaticam.

7 Quintus modus est per transformationem in nostrum principium, & transitum in ideam à qua profluximus. Docent enim quidam contemplatiui, beatitudinem nostram in eo consistere, vt toti à nobis & ab esse nostro creato deficiamus, & transeamus in nostrum esse increatum & superessentiale, quod in nostra idea habuimus ab æterno; vbi vnum sumus cum Deo, vna essentia, vna vita, vna lux, vna beatitudo, vnus spiritus. Quæ sententia dupliciter intelligi potest: Primò, Vt secundum rem desinat nostrum esse creatum, & conuertatur in esse increatum: quæ fuit hæresis quorumdam tempore sanctissimi & admirabilis viri Ioannis Rusbrochij, qui floruit circa annum Domini M. CCC. LXX. Gerson impingit eam ipsi Rusbrochio; sed immeritò, vt benè ostendit Dionysius Carthusianus libro 3. De contemplatione, cap. vltimo: & ipse Rusbrochius eam tamquam impijssimam hæresim damnat lib. De septem custodijs cap. 14. & lib. 2. De ornatu spiritalium nuptiarum cap. 76. & sequentibus, & Opusculo quod inscripsit Samuel, seu De vera contemplatione.

5. Per trāsformationē in ideam.

Secundò, Vt ipsum esse creatum non desinat secundum rem, sed solum quoad sensum & affectum contemplantis, qui ita ad Deum rapitur, vt seipsum amplius non sentiat, sed solum Deum, in quem sibi videtur transformatus. Et hoc sensu ista sententia intelligitur à Rusbrochio, Dionysio Carthusiano, & alijs contemplatiuis; neque quidquam incommodi continet. Verum hic non requiritur alia vnio quàm ea quæ fit per visionem & amorem, vt infra ostendetur.

Sextus modus vnionis fit qui à quibusdam ponitur, per quem nobis communicetur ipsa visio Dei increata, & amor increatus, quibus seipsum Deus videt & amat. Verum in tali vnione beatitudinem nostram non consistere, immo hunc modum impossibilem esse, infrà cap. 2. ostendemus. 8

6. Per communionem visionis increata.

Septimus est per quemdam illapsum, quo essentia diuina immediatè & primario illabatur in essentiam animæ beati, & secundariò in potentias: quem modum ponit Henricus quodlibeto 13. q. 12. de quo infrà.

7. Per illapsum essentia diuina.

Octauus est per visionem & amorem creatum. Hic solus nos formaliter beatos efficit. Itaque cum reliqui modi satis sint refutati, soli tres vltimi supersunt examinandi.

8. Per visionē & amorem creatū.

CAPVT II.

Vtrùm nostra beatitudo consistat in visione Dei increata, menti nostræ certo modo communicata & vnita.

PArtem aientem docuere quidam Doctores tempore Gregorij Ariminensis, vt ipse refert in 2. d. 7. quæst. 2. contra 3. conclus. & multi Doctores putarunt hunc modum esse possibilem, teste Caietano 3. p. q. 9. artic. 1. Immo Hugo Victorinus tom. 3. tract. De sapientia animæ Christi, ad quemdam concionatorem multis rationibus ostendere nititur, animæ Christi non fuisse scientiam creatam, sed ei communicatam esse ipsam Dei scientiam increatam, ita vt per illam ipsa cognoscat infinita, atque adeo omnia quæ cognoscit diuinitas. *Indubitanter*, inquit, *affirmo, in anima Christi creatam scientiam non fuisse: nam qui creatam scientiam admittit in Christo, carnaliter potius quàm spiritualiter loquitur.* Hanc tamen sententiam non putauit omnino certam; vnde in fine addit: *Si quis in ea persistere velit, quod aliud fuerit illa sapientia, qua anima Christi sapiens extitit, alia qua anima Christi vnita fuit, ego neminis præiudicium facere volo*, &c. 9

Hugonis Victorini de scientia anima Christi mira sententia.

Hæc sententia confirmari potest his rationibus. Primò, Subsistentia Verbi increata ita potuit naturæ humanę communicari, vt ipsa per illam formaliter subsisteret: ergo etiā visio increata potest ita communicari animæ, vt per illam anima videat. Si enim vna perfectio diuina ita potest communicari, cur non omnes? Secundò, Essentia diuina reipsa vnitur intellectui beato in modum speciei intelligibilis, vt passim Doctores admittunt, præsertim sanctus Thomas cum suis discipulis: cur non possit eidem vniri per modum visionis? Si vt species impressa, & tamquam actus primus: cur non vt species expressa, quæ est actus secundus & operatio? Hæ duæ rationes videntur probare, non esse impossibile quod hac sententia asseritur.

Tertiò, Si beati viderent Deum visione creata, illa esset finitę perfectionis, ac proinde non posset repræsentare Deū qui est infinitus. Ergo oportet illam esse infinitam, vt obiecto sit commensa. Si infinita, ergo & increata: quia nihil creatum potest esse infinitum.

Verum hæc sententia etsi fortè de Christo Domino propter vnionem hypostaticam tolerari posset, nullo tamen modo in alijs admitti potest: Primò, quia in illis cessat ratio talis communicationis, nempe vnio hypostatica naturæ humanæ cum persona diuina, quæ Hugonem mouit ad ita sentiendum. Secundò, Quia si beatitudo 10

Refutatur.

forma-

formalis consisteret in actu visionis increato, omnes beati viderent in Deo infinita, atque adeo omnia quæ videt ipse Deus; imò essent æquè sapiētes, & æquè beati ac ipse Deus, nec vlli inter ipsos essent præmiorum gradus aut inæqualitas: quæ omnia absurda sunt & erronea. Vbi enim est eadem forma, ibi effectus formalis est par; quia forma seipsā communicat, quantum communicari potest: vt si eadem lux, vel idem calor sit in duobus, illa duo erunt æquè lucida, æque calida. Ergo si visio increata qua Deus seipsum comprehendit, & infinita in se videt, communicatur animæ, ipsa Deum comprehendit, & omnia videt quæ ipse Deus, imò ipsi Deo sapientia est par ac æqualis. Quæ omnia admittit Hugo in anima Christi, etsi in concedenda paritate nōnihil tergiuersetur. Sed res est manifesta. Etsi enim sit disparitas in modo habendi illam formam, nempe quòd diuinitas illam habeat per essentiam, anima verò per gratiam vnionis: ipsa tamen forma est eadem & æque efficax in vtroque, & ad eadem omnia se extendit. Sicut si calor qui igni sit essentialis, ponatur in ferro, erit quidem ferro accidentarius, non minus tamen ferrum erit calidum, nec minus calefaciet: quam ignis. Ergo si tota sapientia quæ est in Deo ponatur in anima, eique ita communicetur, vt anima per illam sit sapiens; nō minus erit sapiens quàm ipse Deus. Idem dicendum erit de amore. Si enim visio increata communicatur animæ, etiam amor increatus, & gaudium; quia hæc debent esse inter se commensa, & paria. Absurdum enim est, si visio est increata & infinita, vt amor sequens visionem sit creatus & finitus. Eadem enim horū trium est ratio: nec maior est difficultas in amore & gaudio, quàm in visione.

11 Tertiò, Si visio increata ita potest communicari animæ, vt anima per illam formaliter fiat videns; etiam reliquæ perfectiones diuinæ, vt potentia, sapientia, charitas, misericordia, iustitia, imò & ipsa Deitas eidem communicari poterunt: ita vt anima sit omnipotens formaliter per omnipotentiam Dei, sapiens per sapientiam Dei, amans per charitatem Dei, misericors & iusta per Dei misericordiā & iustitiam: imò vt ipsa sit Deus per immediatam vnionem Deitatis cum natura animæ. Quæ omnia sunt absurda. Sic enim creatura esset infinite sapiens, infinitè amans, infinite misericors, infinite iusta. Etsi enim in modo habendi istas perfectiones esset discrimen, eò quòd Deus illas habeat per essentiam, anima per gratuitam donationem: tamen non esset discrimen in ipsis perfectionibus, ac vtrobique essent prorsus eædem, & consequenter haberent effectum formalem infinitum.

12 Dices, Etiamsi perfectiones istæ in se sint infinitæ, tamen non haberent effectum formalem infinitum, quia non infinite cōmunicarentur, sed perfectius vel imperfectius pro varia ratione vnionis. Potest enim eadē forma diuersis modis vniri. Idem dicetur de visione.

Communicatio formalis est plenissima.

Sed contrà, Quando aliqua perfectio, manens eadem & inuariata, communicatur alteri formaliter, ita vt illum denominet, communicatur non solum tota, sed etiam totaliter & plenissime, ita vt pleniori modo non possit; vt patet ex ijs quæ supradiximus. Confirm. à simili; Quia vt humana natura subsistat subsistentia Verbi, debet hæc subsistentia illi naturæ perfectissimo & arctissimo modo vniri, ita vt non possit dari maior vel minor vnio hypostatica. Ergo similiter vt anima videat per visionem Dei increatam, vel amet per amorem Dei increatū, necesse est hos actus perfectissimè & plenissimè vniri animæ, ita vt maior vel minor ad hunc effectum dari nequeat. Vnio enim formalis non recipit magis & minus, si forma quæ vnitur maneat inuariata, sed semper est integra & plena. Quare sicut iste homo Christus est æqualis Patri, & Verbo, & Spiritui sancto secundum subsistentiam & personæ dignitatem, quia per æqualem subsistētiam subsistit: ita si anima videret per visionem increatam, esset æqualis Deo in sapientia. quia per eamdem sapientiam formaliter esset sapiens. Idem dicendum de ceteris perfectionibus.

13 Quartò, Hæc vnio esset magis sublimis & admirabilis, quàm vnio hypostatica: quia non solum per communicationem idiomatum diuinæ perfectiones tribuerentur homini, sicut fit in vnione hypostatica, sed immediatè conuenirent naturæ humanæ, eamque denominarent, vt ostensum est.

Quintò, Ratio cur anima non possit vllo modo videre per visionem Dei increatam, est, quia videre est quoddam viuere; & visio est vita seu vitalis motio & operatio videntis: atqui implicat contradictionem, vt aliquid viuat, aut vitaliter moueatur aut operetur per aliquid sibi extrinsecum, vt per se constat. Ergo cum visio Dei increata nullo modo sit intrinseca animæ (neque enim est illi intrinseca per identitatem sicut Deo, neque per informationem sicut intellectio creata) implicat vt anima per illam videat. Item visio est vitalis motio in obiectum visum: atqui vitalis motio debet procedere à principio intrinseco, nempe à forma viuentis cuius est veluti germen & partus. Hinc omnia quæ se mouent ad aliquid, viuere iudicantur: atqui visio increata nullo modo à nobis procedit; ergo per illam in obiectum ferri non possumus. Prior ratio etiam locum habet in reliquis perfectionibus; quia vt formaliter aliquod subiectum ab illis denominetur, debent illi esse intrinsecæ, vel per identitatem, sicut in Deo; vel per informationem, sicut iustitia creata inest animæ: posterior in solis actibus vitalibus.

Ex his perspicuum est, sententiam illam, quæ nostram beatitudinem constituit in visione Dei increata, implicare contradictionem, ac proinde nec in anima Christi admittendam.

Ad Primam rationem pro cōtraria sententia adductam respondeo, Esse magnum discrimen inter subsistentiam & visionem in præsenti negotio. Visio enim intrinsece includit duplicem ordinem ad videntem, nempe procedentis & informantis. Debet enim tamquam vitalis motio à vidente procedere, & in eo tamquam forma recipi & manere, vt ostensum: quorum neutrum visioni increatæ respectu animæ conuenire potest. At subsistentia neutrum postulat: non enim debet procedere à natura quæ per illam subsistit; neque etiam illi debet inhærere, sed sufficit vt extrinsece illam terminet, ac sustentet, sicut cùm magnes sibi copulat ferrum, & arbor ramum insitum: quo fit vt inter omnes diuinas perfectiones sola subsistentia possit creaturæ communicari. 14

Respōdetur ad argumēta.

Cur subsistentia increata possit communicari creaturæ, non autem visio increata.

Ad Secundam, Caietanus & quidam Thomistæ mirè philosophantur, vt expliceut quomodo essentia diuina vniatur intellectui creato in modum speciei intelligibilis. Sed, dicendum est, Non requiri ad hoc aliquam informationem, vel peculiarem vnionem, sed sufficere intimam præsentiam. Ratio est, quia essentia diuina non est vere species intelligibilis, sed est ipsum obiectum intimè præsens intellectui: quando autem obiectum præsens est, non requiritur species intelligibilis (hæc enim solum requiritur propter absentiam obiecti, vt eius vicem subeat, & eius loco cum potentia concurrat) quia ipsum per se concurrit cum intellectu ad visionem; idque vel per modum caussæ partialis efficientis, vel per modum termini specificantis. Sicut vt Angelus suam essentiam videat, non eget aliqua specie intelligibili, quia ipsa essentia per se præsens est eius intellectui. 15

In 1. p. q. 12. a. 2. & 3. p. q. 9. art. 1.

Quomodo essentia diuina vniatur intellectui creato.

Ad Tertiam, Visio qua Deus videtur à beatis, est absolute finitæ perfectionis, vtpote res creata. Comparatiuè tamen est infinita, quatenus melior est infinitis visionibus naturalibus hominum pariter & Angelorum, etiamsi gradus angelici sine termino excurrerent. Ratio est, quia hæc visio est ordinis supremi, nempe diuini. Vnde mirum videri non debet si obiectum infinitum repræsentet, cum infinitis visionis inferioris ordinis æquipolleat. Confirmatur; Quia notio illa qua Angeli vi naturali mentis suæ Deum concipiunt, repræsentat obiectum infinitum, & tamen non est infinita. Ergo nihil vetat idem obiectum repræsentari visione creata: quæ etsi absolutè infinita non sit, infinite tamen est perfectior quàm omnis cognitio naturalis angelica. 16

Visio Dei creata est comparatiuè infinita.

CAPVT III.

Vtrum beatitudo nostra consistat in quodam illapsu diuinæ essentiæ in essentiam animæ.

HEnricus Quodlibeto 13. quæst. 12. videtur primario constituere beatitudinem nostram in quodam illapsu, quo diuina essentia ita illabatur in animam, vt ipsa tota transformetur in Deum, sic vt non videatur esse 17

distincta à diuinitate, sed esse quid vnum cum illa; sicut ferrum trãsformatur in ignem, ita vt nihil appareat nisi ignis. Ex essentia verò animæ vult diuinitatem deriuari seu dimanare ad potentias, nimirum ad intellectum, vt clariùs Deum videat; & voluntatem, vt ardentiùs amet: vnde in visione & amore videtur solùm secundario beatitudinem constituere. Hoc modo passim a Doctoribus explicatur sententia Henrici: quidam tamen aliter Henricum intelligunt. verùm quidquid sit de eius mente, quæ obscura satis est, hæc sententia sic intellecta non est admittenda.

18 Primò, Quia iste illapsus non est præstantior quàm illapsus per vnionem hypostaticam, sed hic est longe eminentior & perfectior quouis alio qui fingi queat. Per hunc enim natura humana maxime fit Deiformis, & tota imbuitur diuinitate, sicut ferrum candens igne, vt Patres docent. In hoc tamen non consistit beatitudo: ergo minus in illo altero.

Beatitudo non consistit in illapsu diuinæ essentiæ in animam.

Cyril. lib. 1. in Isaiam orat. 4.
Damasc. libro 3. c. 15. 17. 19. & li. 4. c. 3.
Nicetas in oratione 51. Gregor. Nazianzeni, quæ est epist. 1. ad Cledonium.

Secundò, Nullus potest esse nouus illapsus Deo in creaturam, nisi ratione noui alicuius doni. Cum enim Deus omnibus creaturis sit intimè præsens ratione immensitatis suæ essentiæ, qua omnia occupat, & ratione substantifici influxus, quo illas assiduè in esse conseruat & continet, non potest nouo modo illis fieri præsens, nisi ratione noui alicuius effectus & doni. Atqui beatis non infunditur nouum aliquod donum in essentiam animæ, quod non habuerint in via; sed solum lumen gloriæ, quod non pertinet ad essentiam animæ quà essentia est, sed quà intellectus est. Ergo non datur nouus illapsus in essentiam qui prior sit quàm illapsus in intellectum, vt vult Henricus.

Non potest esse illapsus nouus nisi ratione noui doni.

Dices, Gratia est in essentia animæ, hæc autem gratia accipit in patria consummationem; ergo ratione illius consummationis, erit nouum donum, & nouus illapsus in ipsam essentiam.

19 Respondeo, Incertum esse an sit aliquod donum in essentia animæ distinctum à charitate, quo anima fiat Deo grata. Sed ponamus esse distinctum, adhuc argumentum nihil euincit. Quia hæc gratia non dicitur consummari quasi aliquid ei addatur intrinsecus in ipsa animæ essentia, vbi illa residere dicitur: sed quia assequitur finem suum ob quem ab initio collata fuit, qui finis est visio & amor beatificus; totum enim opus gratiæ diuinæ completur & consummatur in visione, amore ac gaudio; nec aliquid vlterius est expectandum. Itaque consummatio gratiæ consistit in lumine gloriæ, & maximè in visione & amore beatifico; ac proinde ratione illius consummationis non est ponendus nouus illapsus in ipsam essentiam, sed solum in potentias.

In quo consistat gratia consummatio.

Tertiò, Ponamus beatis infundi nouum donum quo ornetur essentia animæ, & ex quo in intellectum dimanet lumen gloriæ, & in voluntatem abundantia charitatis, vt videtur velle Henricus. Eo posito fatendus est quidem nouus illapsus Dei in essentiam, & ex essentia in potentias; nullo tamen modo fatendum, beatitudinem consistere in illo illapsu, qui est in essentiam: quia etiamsi hic illapsus qua parte est in essentiam, sit radix & principium beatitudinis; non tamen est ipsa formalis beatitudo.

Illapsus in essentiã animæ non potest esse quid vitale.

Ratio est, quia beatitudo est aliquid vitale, vtpote vitalis quidam sensus & gustus bonorum diuinorum: atqui illapsus ille non est quid vitale, nec à nobis procedit, sed à solo Deo. Confirmatur; Quia beatitudo est vltima perfectio hominis, & complementum omnis boni, cuius homo capax est. Atqui vltima perfectio consistit in actuali operatione, non in habituali dispositione, omnis enim habitus ordinatur ad actum; actus autem non ordinatur ad vlteriorem perfectionem intrinsecam, sed ad obiectum, cui per se coniungit mentem, in quo est status. Denique nullum bonum, quantumuis sit magnum, quantumuis menti vnitum, potest illam facere beatam, nisi sentiatur, eiusque bonitas & dulcedo quodam modo gustetur. Ergo formalis beatitudo consistit in tali sensu ac gustu; ac proinde in vitali operatione.

CAPVT IV.

Beatitudinem nostram sitam esse in clara visione Dei.

OStensum est, in nulla ceterarum vnionum, quibus creatura Deo coniungitur, beatitudinem consistere: superest ergo vt consistat in vnione quæ est per cognitionem & amorem; hæc enim sola est vitalis, & per hanc solùm summum bonum sentitur & gustatur. Debet autem hæc cognitio esse perfecta, imò perfectissima inter omnes eas quarum homo capax est: perfectissima inquam, non intensione, sed specie & gradu cognitionis, ac modo cognoscendi. Beatitudo enim est extrema & summa mentis perfectio, qua mens perfectissime Deo vnitur, ipsumque perfectissimè sentit & gustat, eiusque dulcedine perfruitur: ac proinde cognitionem perfectissimam postulat. Perfectissima autem cognitio est clara visio, qua res ipsa in se clare & distinctè absque medio cernitur tamquam præsens. Itaque beatitudo consistit in clara Dei visione. Hoc ita esse probari manifestè potest ex diuina Scriptura, quæ id passim non obscure insinuat. Psalmo 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua*. id est, Manifestatio seu manifesta visio gloriæ tuæ implebit omne meum desiderium: ac proinde in ea consistit beatitudo. *Gloria Dei* est ipsemet Deus; ipse enim est gloria sua, id est, pulchritudo, splendor, maiestas sua. Fit autem huius gloriæ manifestatio effectiue per lumen gloriæ, formaliter per claram visionem. Psalm. 79. *Ostende faciem tuam, & salui erimus*. *Ostendere faciem* est efficere vt facies clare videatur: quamdiu enim non videtur, manet tamquam velata, & in abscondito delitescens. Psalm. 90. dicitur de iusto: *Eripiam eum, & glorificabo eum*. deinde explicatur, quæ sit illa gloria: *Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum*. vbi æterna Dei visio insinuatur. Psalm. 15. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo* (id est, ostensione & visione vultus tui) *delectationes in dextera tua vsque in finem*. Psalm. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos: quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*. quasi dicat, Tu es fons vitæ æternæ. Nam per lumen quod à te tamquam fonte vberrimo in animas nostras copiose effunditur, te primæuam lucem intuebimur: atque hinc fiet vt bonorum tuorum copia & dulcedine inebriemur, & velut torrente voluptatis copiosissime potemur. Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Ioan. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*, vbi manifestationem sui indicat esse summum præmium dilectionis. Et capit. 17. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum*. Et quamuis ibi Dominus potissimum loquatur de cognitione per fidem, quæ phrasi Hebraica dicitur vita æterna, quia ducit ad illam, estque eius caussa; sicut & *mandatum Patris*, dicitur *vita æterna*: Ioannis 12. v. vltimo: tamen etiam insinuatur ipsam vitam æternam consistere in visione Dei; quia fidei respondet visio, & cognitio imperfecta ducit ad perfectam. 1. Ioan. 3. *Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est*. Hic summum bonum quod expectamus in vita futura collocatur in clara visione Dei. *Cum apparuerit*. id est, cum manifestatus fuerit, nempe Deus: Græce ὅτι ἐὰν φανερωθῇ. vbi est eclipsis, & subintelligitur αὐτός. Etsi aliqui aliter hoc accipiant, de quo infra lib. 3. capit. 1. num. 11. Sed in idem redit. 1. Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Ex quibus patet, diuinam Scripturam collocare nostram beatitudinem in clara Dei visione.

Beatitudo consistit in clara Dei visione.

Probatur ex Scripturis.

Eadem est sanctorum Patrum sententia. Irenæus lib. 4. contra hæreses, cap. 37. circa medium docet, *æternam vitam vnicuique euenire ex eo quòd videat Deum*. Deinde id sic declarat; *Quemadmodum enim videntes lumen intra lumen sunt, & claritatem eius recipiunt: sic & qui vident Deum, intra Deum sunt, percipientes eius claritatem; viuificat autem eos claritas: percipiunt ergo vitam, qui vident Deum*. *Claritatem* vocat ipsam Dei increatam lucem, hanc percipimus 21

Probatur ex Patribus.

pimus per ipsam visionem, & in hac per visionem sumus, in eamque transformamur, & ab ea mediante visione viuificamur. Pergit Irenæus: *Propter hoc incapabilis visibilem se & comprehensibilem hominibus præstat, vt viuificet percipientes & videntes se. Sicut enim magnitudo eius inuestigabilis est, sic & benignitas eius inenarrabilis est, per quam vitam præstat ijs qui vident eum.* quasi dicat: Etsi essentiæ eius sublimitas sit naturaliter inuisibilis & incomprehensibilis; tamen bonitas eius, quæ non minus infinita est, per donum gratiæ fecit illam visibilem & comprehensibilem, vt per sui visionem vitam æternam iustis conferret. Deinde sic ratiocinatur: *Quoniam viuere sine vita impossibile est, subsistentia autem vitæ de participatione Dei euenit, participatio autem Dei est videre Deum, & frui benignitate eius; homines ergo videbunt Deum, & viuent per visionem immortales facti, & pertingentes vsque in Deum. Subsistentiam vitæ* vocat firmitatem & æternitatem vitæ, siue ipsam vitam æternam & consistentem.

Gregorius Nazianzenus Oratione in laudem Cæsarij, dicit contemplationem summi boni esse mercedem nostrorum laborum, & finem religionis Christianæ: *Vtinam*, inquit, *ad ipsum fontem postea perueniamus, pura mente puram veritatem obtinentes, ac laboris in virtutis studio exantlati mercedem hanc inuenientes, vt plenius illic summo bono, eiusque contemplatione perfruamur: quem quidem sacra nostra disciplina finem, ac summa Theologia studiosa tunc futurum vaticinatur.* Idem in plagam grandinis pag. 4. *Illos lux omni oratione maior exceptura est, & sanctæ regiæque Trinitatis purius iam clariusque collustrantis, totamque se cum tota mente miscentis contemplatio; quam quidem ego vel solam regnum cælorum potissimum esse arbitror.*

Gregorius Nyssenus lib. De beatitudinibus, explicans sextam beatitudinem, *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Promissio verò tanta est, vt superet extremum beatitudinis terminum. Quid enim aliud post huiusmodi bonum quispiam desiderauerit, cum habeat omnia in eo quem videt. Nam videre vsu Scriptura idem significat quod habere; sicut illud, Videas bona Ierusalem, idem est quod inuenias. &, Tollatur impius ne videat gloriam Dei: per non videre non participem esse Propheta significat. Ergo qui Deum videt, omne bonum, per hoc quod videt, adeptus est: vitam interminabilem, incorruptibilem, æternam, beatitudinem immortalem, regnum sine fine, lætitiam continuam, verum lumen, gloriam inaccessam, perpetuam exultationem, omne denique bonum.*

Psal. 127. Isaia 26.

S. Augustinus lib. 1. de Trin. cap. 9. *In visione merces tota promittitur delectationis & desiderij nostri.* Et cap. 10. *Tradet regnum Deo & Patri Christus, quando perducet credentes ad contemplationem Dei, vbi est finis omnium bonarum actionum, & requies sempiterna, gaudium quod nunquam auferetur à nobis.* Et cap. 13. *Ipsa visio quæ est facie ad faciem, summum præmium promittitur iustis.*

Damascenus lib. 4. De fide, in fine: *Qui bona egerint, fulgebunt sicut sol cum Angelis in vitam æternam cum Domino nostro Iesu Christo: videntes eum semper, & ab eo visi, & ineffabili lætitia, quæ ab ipso prouenies, perfruentes.* Omitto ceteros.

22 Idem probatur Ratione. Cum enim beatitudo sita sit non in habituali aliqua dispositione, sed in actuali & vitali operatione, vt benè docet Aristoteles 10. Ethicorum capit. 7. oportet vt ea operatio sit perfectissimæ facultatis, & perfectissimo modo fiat, & circa perfectissimum obiectum, vt ibidem Aristoteles docet. Talis autem est clara Dei visio: hæc enim est operatio perfectissimæ facultatis, & perfectissimo modo circa perfectissimum obiectum versatur, nimirum clarè & intuitiuè. Obscura cognitio non sufficit, quia imperfecta: vnde nec appetitum satiat, sed inquietum relinquit, ac suspirantem ad claritatem. Similiter nec abstractiua, qua res non vt præsens, sed tamquam absens, vel non existens cognoscitur, quantumuis ea sit perfecta. Ratio est, quia est imperfecta si comparetur cum intuitiua, ac proinde non est perfectissima inter eas, quarum homo est capax, nec perfectissimo modo venit. Omnis enim cognitio quæ rem ipsam existentem & præsentem non ostendit vt præsentem, imperfecta est, quia hic defectus circa obiectum, non ex parte obiecti vtpote præsentis oritur; sed ex parte ipsius cognitionis non valentis illud vt in se est exhibere. Hinc vlterius sequitur, vt non satiet appetitum, sed relinquit afflictum & suspirantem ad visionem & præsentiam obiecti. Sicut enim sponsa quæ in imagine sponsi sui pulchritudinem contemplatur, eo magis ipsius præsentiam desiderat, & illum coram intueri, quò perfectius illum imaginatur: ita anima quò perfectius nouit Deum abstractiuè, eò vehementius suspirat ad eius visionem. Amor enim non quiescit, nisi dilecti fruatur præsentia. Vnde in visione est peculiaris vnio cum dilecto, quæ nullo modo reperitur in cognitione abstractiua. Ex quibus conuincitur, in sola clara visione, non in alia, quantumuis perfecta notitia, beatitudinem formalem collocandam.

Probatur Ratione.

23 Idem confirmatur ex eo quòd beatitudo nihil sit aliud quam summi boni apprehensio & possessio. Atqui visio Dei est apprehensio & possessio summi boni. Nam visione veluti manus complexu apprehendimus, firmiter tenemus, & possidemus ipsum Deum tamquam bonum nostrum nobis ad fruendum datum: ita vt in nostra potestate sit eius dulcedine frui, & omnes voluptates, quæ ex ipso hauriri possunt, sine fine percipere. Sicuti si summum bonum esset pecunia, possidere pecuniam, eamque videre & contrectare eo modo, vt inde summa voluptate afficiatur, esset hominis beatitudo. Ergo formalis beatitudo consistit in visione Dei.

Visio Dei est apprehensio summi boni.

CAPVT V.

Non solam visionem ad rationem beatitudinis sufficere, sed requiri etiam amorem & gaudium.

24 QVidam ex Doctoribus Scholasticis contendunt, totam beatitudinis essentiam consistere in sola visione: amorem verò & gaudium solum esse veluti proprietates ex beatitudine resultantes. Hanc sententiam passim sequuntur Thomistæ, eamque putant esse S. Thomæ: sed S. Thomas variè hac de re loquitur, & satis obscurè. Alij constituunt illam in solo amore: hanc sequitur Scotus, & quidam eius sectatores. Alij vtrumque requirunt; & insuper addunt gaudium, constituentes beatitudinem in visione, amore & gaudio: vel, quod idem est, in visione & fruitione. *Fruitio* enim complectitur amorem & gaudium. Ita S. Bonauentura, Richardus, Occamus, Marsilius, Dionysius Carthusianus, Ludouicus Molina, Gregorius à Valentia, & alij. quæ sententia mihi maximè probatur: idque ob varias caussas. Primò, Quia maximè est consentanea Scripturis, quæ beatitudinem explicant non solum nomine visionis, sed etiam nomine delectationis, gaudij & voluptatis. Psal. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos*, &c. Matth. 25. præmium bonorum operum vocatur gaudium: *Intra in gaudium domini tui*. Lucæ 22. insinuatur per voluptatem cibi & potus: *Ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*. Secundò, Quia est magis consentanea definitioni Ecclesiæ in Extrau. Benedicti XII. quam refert Alphonsus à Castro verbo Beatitudo, hæres. 6. vbi definitur, *quòd animæ iustorum hinc decedentes, si non egeant purgatione, vident diuinam essentiam immediatè, se benè & clarè & apertè illis ostendentem: quodque sic videntes, eadem diuina essentia perfruuntur: nec non quod tali visione & fruitione eorum animæ sunt verè beatæ, & habent vitam æternam & requiem*. Vbi cum ait, *tali visione & fruitione*, &c. præter visionem videtur ad beatitudinem requirere etiam fruitionem, quæ complectitur amorem & delectationem seu gaudium. *Frui* enim est ex re amata & præsenti capere fructum, seu oblectationem.

Fruitio.

Ad rationem beatitudinis requiri etiam amorem & gaudium.

25 Tertiò, Quia est magis consentanea sanctis Patribus. Vide Irenæum, Nazianzenum & Damascenum supra. S. Augustinus lib. 8. De Ciu. cap. 9. *Nemo beatus est, qui eo quod amat, non fruitur: nam & hi qui res non amandas amant, non se beatos amando putant, sed fruendo. Quisquis ergo fruitur eo quod amat, verumque & summum bonum amat, quis eum beatum nisi miserrimus neget?* Hic Augustinus præter amorem ad beatitudinem maximè requirit fruitionem, quæ includit præsentiam rei, & voluptatem ex eius præsentia manantem. Vnde manifestum est, illum tres actus requirere;

nimirum visionem, qua res habetur præsens; amorem, quo diligitur vt summum bonum; & oblectationem, sine qua non est fruitio.

Idem lib. 1. De moribus Ecclesiæ cap. 3. ita ait: *Beatus, quantum existimo, nec ille dici potest, qui non habet quod amat, qualecumque illud sit; nec qui habet quod amat, si noxium sit: nec qui non amat quod habet, etsi optimum sit.* Hic requirit *amorem*, ita vt sine illo præsentia summi boni non possit beare. Vnde concludit ad vitam beatam requiri, vt optimum hominis (quod est Deus) ametur & habeatur. Habeatur, inquam, ita vt eo fruaris. Sic enim Augustinum intelligere illud *habeatur*, manifestum est ex ratione quam subijcit: *Quid enim est aliud quod dicimus frui, nisi præstò habere quod diligis?* hoc enim verum non est, nisi sub illo *præstò habere* intelligatur voluptas, quæ naturaliter ex præsentia rei amatæ oritur. Deinde addit Augustinus: *Nec quisquam beatus est, qui non fruitur eo quod hominis est optimum.* Ex quibus plane constat, S. Augustinum illos tres actus requirere; vt si vel vnus desit, non possit homo dici beatus.

Augustinus requirit tres actus.

Denique huic sententiæ varijs locis fauere videtur S. Thomas. nam 1. 2. q. 4. ar. 3. ad 3. dicit *perfectionem charitatis esse beatitudini essentialem quantum ad dilectionem Dei*, & 2. 2. q. 27. ar. 6. ad. 3. *vltimum bonum hominis esse inhærere Deo per charitatem.*

Quo modo beatitudo dicatur consistere in visione.

Nec obstat quòd S. Augustinus, & S. Thomas, & ipsa sacra Scriptura interdum insinuent beatitudinem consistere in visione Dei: quia non intendunt excludere amorem & gaudium, sed potiùs includere, vt quæ necessariò ex visione resultent: sed solùm excludunt cognitionem imperfectam huius vitæ, quæ cum visione clara non consistit. Hoc modo intelligit S. Thomam Dominicus Soto in 4. d. 49. q. 1. ar. 4. sub finem, vbi fatetur eum qui Deum videret, si per absolutam Dei potentiam impediretur ab amore vel oblectatione, non fore beatum. Simili modo explicat S. Thomam Dionysius Carthusianus in 4. d. 49. q. 1. & lib. De lumine Theoriæ Christianæ art. 45. & 46.

Neque hæc ratio loquendi insolens videri debet, cùm passim Scriptura & Patres dicant hominem iustificari *per fidem*: vbi non excluduntur, sed includuntur multi actus, vt timor, spes, pœnitentia, amor, qui tamen non necessariò sequuntur ex fide, sicut amor & gaudium ex visione. Tales loquendi formulæ in Scripturis, & vsu familiari, sunt plurimæ.

26 Quartò, Probatur Ratione. Primò, Ex communi omnium gentium apprehensione. Omnes enim beatitudinem concipiunt, quasi sit omnium gaudiorum & oblectationum complexio. Vnde S. Augustinus lib. 10. Confess. cap. 21. *Omnes ipsum gaudium, vitam beatam vocant.* Et cap. 22. *Ipsa est beata vita, gaudere ad te, de te, & propter te: ipsa est, & non altera.* Ergo sine gaudio non potest esse vita beata.

Probatur Ratione tres illos requiri.

Secundò, Beatitudo tollit omnem animi inquietudinē, & satiat appetitum, iuxta illud Psal. 16. *satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Atqui visio sine amore & gaudio non satiabit appetitum, sed relinquet planè inquietum & afflictum. Quis enim videns tantum bonum, tantamque pulchritudinem, non magnopere crucietur animo, si non possit illud amare, si nihil ex illo suauitatis aut oblectationis percipere? si non possit Deo tanta bona, quæ in ipso videt, gratulari, & ei congaudere? Confirmatur; Ex illa enim visione Dei nascetur maximum desiderium illius amandi, & gustandi eius suauitatem. Hoc autem desiderium, cùm violentè impediatur eius impletio, non potest non affligere animum. Vnde cùm talis visio nihil adferat solatij aut voluptatis, & ex altera parte adferat multum afflictionis ac doloris: non videtur rectè dici, integram beatitudinis essentiam in ea sola sitam esse. Si dicas nullum ex ea visione nasci desiderium amandi aut fruendi; iam nihil erit aliud quàm arida sine vllo affectu contemplatio, tamquam rei alienæ, & nihil ad nos pertinentis: vnde nec poterit dici possessio, aut tentio summi boni nostri. Ad hoc enim requiritur, vt æstimetur tamquam summum bonum, & affectus ad illud prout tale aspiret & anhelet: alioquin visio illius non erit comprehensio & possessio summi boni formaliter, sed solùm per accidens & valde materialiter. Æstimatio enim affectus faciat vt res per modum summi boni possideatur; vt patet in beatitudine

Visio sola non est apta tollere omnē inquietudinem.

falsa. Ideò enim auarus possessione pecuniæ se putat beatum, quia illas æstimat instar summi boni, & eo loco illas habet & amat, ac si re vera summum bonum in illis situm esset.

Tertiò, *Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus*: vt docet Boetius lib. 3. De consolatione philosophiæ, prosa 2. Atqui si desit amor vel gaudium, non poterit dici status omnium bonorum aggregatione perfectus, cum sit valde imperfectus, vt cui maxima animi bona violente sint ablata, vel intercepta.

Quartò, Perfectio animi consistit in assimilatione cum Deo: ac proinde summa perfectio in summa assimilatione. Vnde cùm beatitudo sit summa perfectio, postulat summam assimilationem, iuxta illud 1. Ioann. 3. *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est.* Atqui sola nuda aridaque visio non facit animum perfectè similem Deo, sed solum ex parte quasi dimidia, nempe secundùm intellectum, non secundum affectum. Ergo visio non est tota nostra beatitudo, sed solùm pars.

Quintò, Rursus beatitudo consistit in perfecta vnione vitali cum Deo: perfecta autem vnio non solum postulat coniunctionem per intellectum, sed etiam per affectum: quia non minus voluntas immediate attingit Deum quam intellectus; sunt enim hæ duæ facultates instar duorum brachiorum, quibus animus Deum complectitur, eumque sibi astringit & tenet. Ergo etiam vnio voluntatis ad rationem beatitudinis pertinet.

Sextò, Denique nemo beatus est, qui eo quod amat non fruitur: vt suprà ex S. Augustino ostensum. Atqui is qui non delectatur, non fruitur: ergo qui caret delectatione, non est beatus. Idem dicendum de eo qui bonum quod possidet, non amat, quantumuis illud sit magnum: hic enim beatus dici non potest, vt idem Augustinus affirmat.

Ex quibus perspicuum videtur, ad rationem beatitudinis hosce tres actus requiri, visionem, amorem, & gaudium seu delectationem: quæ duo modò pro eodem accipimus. Sic enim animus complete vnitur Deo, eoque vt summo bono suo perfectè fruitur. 27

Verum cùm duplex sit amor Dei, nimirum amor concupiscentiæ, & amor amicitiæ, vt Scholastici Doctores loquuntur, similiter duplex gaudium: dubium est vter actus amoris & gaudij ad beatitudinis rationem pertineat, an vterque potius. *Amor concupiscentiæ* dicitur quo Deum nobis amamus, cupientes eo frui in nostrum commodum. *Gaudium concupiscentiæ* est quo gaudemus de Deo obtento & possesso, sicut auarus gaudet obtenta pecunia. *Amor amicitiæ* in Deum est affectus quo cupimus ipsi Deo omne bonum tam intrinsecum, quàm extrinsecum, nulla commodi nostri habita ratione, sed solum vt ipsi Deo bene sit. *Gaudium amicitiæ*, quo gaudemus videntes Deum tantis bonis extrinsecus & extrinsecus affluere.

Qualis amor, & quale gaudium requiratur.

Quibus positis, Respondeo Primò, Amorem & gaudium amicitiæ ita ad rationem beatitudinis pertinere, vt sine illis animus non possit dici absolutè beatus. Hoc satis probant rationes supra allatæ: visio enim sine amore vel gaudio de bonis Dei relinquet animum valdè inquietum & afflictum, & vnio cum Deo erit solùm dimidiata, vt ostensum est. 28

Amor & gaudiū amicitiæ maximè necessaria.

Secundò, Amor tamen & gaudium concupiscentiæ nō videntur tantopere necessaria ad beatitudinis rationem. Ratio est, Quia si quis ita in Deum visione, amore, & gaudio amicitiæ esset absorptus, vt nihil de suis commodis cogitaret, nec de illis gauderet; sed solum de bonis Dei, quia Dei sunt; hic vere posset dici beatus: quia videret Deum, eoque frueretur, ineffabiliter de ipsius bonis gaudens. Neque ex eo quòd non gauderet de suis commodis, nasceretur inquietudo & molestia; quia beati de seipsis non sunt solliciti, sed omnia sua ad Deum referunt.

Non tantopere amor & gaudiū concupiscentiæ.

Tertiò, Ad completam tamen beatitudinis rationem etiam illi duo actus videntur requiri, & ita in vniuersum quinque actus circa Deum sunt necessarij: Visio clara, amor amicitiæ, gaudium amicitiæ, amor concupiscentiæ, & gaudium concupiscentiæ.

Ad completam rationē beatitudinis requiruntur quinque actus.

Probatur Primò, Quia omnes hi actus versantur immediate circa Deum, & sunt necessarij ad perfectam mentis vnionē cū Deo: ergo omnes pertinet aliquo modo ad bea-

titudinis

titudinis completam rationem, quæ postulat completam vnionem cum Deo. Quòd autem sint necessarij ad perfectam vnionem cum Deo, patet: quia singuli nouo modo mentem Deo coniungunt. Visio sistit Deum menti præsentem, eumque intus in animo detinet. Amor concupiscentiæ inclinat animum in Deum vt est bonum nostrum, vt illum per intellectum veluti per manum apprehendat, & præsentem teneat, nec dimittat. Gaudium concupiscentiæ est vitalis suauitas & quies in Deo iam obtento, quatenus est bonum nostrum. Amor amicitiæ est complacentia de bonis diuinis, quatenus Dei bona sunt. Gaudium amicitiæ est vitalis suauitas & quies in bonis diuinis, quatenus Dei bona sunt. Itaque singuli actus nouo & peculiari modo nos Deo coniungunt: neque coniunctio mentis cum Deo erit completa, nisi omnes illi actus adsint. Quòd verò sufficiant, manifestum est: quia non est alius modus quo mens immediatè vitali modo vniatur Deo.

29 Dices. Beatitudo formalis consistit in adeptione vltimi finis: sed hæc adeptio fit per solum actum intellectus, vt probat diuus Thomas q. 3. a. 4. Ergo beatitudo formalis consistit in solo actu intellectus. Respondeo, Non in sola & nuda adeptione seu possessione summi boni consistit beatitudo, sed in possessione, & alijs perfectionibus, quæ naturaliter ex illo actu resultant. Parum enim iuuat quod sim adeptus aliquod magnum, illudq; possideam, & præsens habeam, si illud non amo, nec vllam ex eo voluptatem capere possum. Sicut si diuitiæ essent summum bonũ, formalis beatitas non esset sita in nuda possessione vel præsentia pecuniæ, sed in possessione & fruitione. Addo, non esse perfectam boni adeptionem, nisi illud bonum ita sit in tua potestate, vt possis eo frui, & capere oblectationẽ. Imo ipsa visio Dei non habet rationem adeptionis summi boni, & vltimi finis, nisi adsit amor, quo sic ametur & æstimetur.

Beatitudo non consistit in sola boni adeptione.

Nec obstat quòd amor & maximè gaudium se habeant instar passionis ex visione resultantis; quia etsi respectu visionis ita se habeant, non tamen respectu beatitudinis. Ad hanc enim se habent non vt affectiones beatitudinem consequentes, sed vt partes ex quibus integra beatitudo consurgit. Non enim imaginandum est, beatitudinem mentis creatæ esse simplicem aliquam qualitatem, vel simplicem actum; cùm sit status omnium bonorum aggregatione perfectus, vt passim definitur, & ab omnibus concipitur. Itaque est complexio multorum bonorum, & multorum actuum, quibus summo bono perfectè coniungimur, illudque completè possidemus ac fruimur: etsi inter illos actus sit ordo, & alius ex alio dependeat.

CAPVT VI.

Quis horum actuum in beatitudine sit potior, visio, an amor, an gaudium?

30 SAnctus Thomas potiorem sensit *visionem:* Scotus *amorem:* Cardinalis Aureolus *gaudium.* Omnes hæ sententiæ suo modo, certaque consideratione veræ sunt. Possunt enim hi actus tripliciter spectari. Primò, Secundùm suam physicam perfectionem. Secundò, Prout sunt quædam bona Dei, & in eius honorem cedunt. Tertiò, Vt sunt bonum hominis, quod homo sibi appetit.

Vnde dico Primo, Si perfectio physica horum actuum consideretur, visio videtur præstantior, & plus momenti ad beatitudinem conferre. Primo, Quia se habet in beatitudine sicut radix in arbore, & cor in animali, & fundamentum in domo, & fons in flumine. In visione enim tamquam in fonte & radice amor & gaudium continentur, & ex illa necessariò emanant, illique ita innituntur, vt ea extincta nec per absolutam Dei potentiam possint conseruari, sic vt vitalem effectum tribuant: hoc est, vt animus per illum amorem amet, & per illud gaudium gaudeat. Cuius ratio est, quia voluntas non potest ferri in incognitum, sed solum in id quod ei ab intellectu proponitur; hoc enim est conditio quædam ad rationem obiecti voluntatis essentialiter requisita. Vnde inter actus intellectus & voluntatis est essentialis ordo & dependentia. Quare cùm amor & gaudium contineantur in visione tamquam in radice & fundamento essentiali, & visio nullo modo dependeat ab illis; manifestum videtur visionem esse perfectiorem. Semper enim caussa diuersæ rationis est perfectior suo effectu.

Visio est radix totius beatitudinis.

31 Secundò, Quia per visionem apprehendimus, & intus in nobis tenemus summum bonum nostrum, sicut manu tenemus pecuniam, visu pulchritudinem, auditu symphoniam, gustu dulcedinem, & ita tenemus, vt omni eius suauitate & pulchritudine frui possimus. Atqui talis apprehẽsio & possessio rei, per quam pro voto possumus illa frui, maximi in omni bono æstimatur, quia est fundamentum totius fructus & dulcedinis, quæ ex illo percipi potest. Itaque cum per visionem: non per amorem vel gaudium, apprehendamus summum bonum, & intus in nobis detineamus; perspicuum videtur visioni primas partes tribuendas. Incitat quidem amor, vt Deum per visionem teneamus, omnique conatu illum contemplemur; idem facit oblectatio, licet non eodem modo: neuter tamen actus formaliter est apprehensio vel detentio Dei, neuter illum formaliter præsentem sistit. Nam oblectatio seu gaudium iam præsentem supponit, cum gaudium sit de bono obtento: amor verò à præsentia & absentia abstrahit: quia nihil est aliud quam complacentia boni, aut velle alicui bonum: quod non includit, nec requirit rei præsentiam. Desiderium absentiam supponit.

Visione apprehenditur & tenetur summum bonum.

32 Dices, Quomodo verum est visione Dei ipsum Deum apprehendi & possideri? Non enim visione domus possideo & habeo domum: nec visione agri possideo agrum, nec videndo pecuniam possideo pecuniam.

Respondeo, Ad rationem perfectæ possessionis nihil aliud requiritur, quàm vt res ita habeatur præsens, & in potestate possidentis, vt possit ea vti & frui pro suo desiderio, & omne commodum & oblectamentum ex ea percipere, quod ex ea capi potest. Itaque cum per visionem Deus ita habeatur præsens & teneatur, vt videns eo frui, & omnem oblectationem, prout desiderat, ex eo haurire possit; visio Dei est vera eius possessio. Simili modo auditus symphoniæ, est possessio symphoniæ: quia ita per auditum tenetur, vt omnem oblectationem, & omne commodum eius percipere queas. Secùs est de visione pecuniæ vel domus: non enim videndo domum vel pecuniam ita habes illam in tua potestate, vt ex ea omne commodum illius capere possis; hoc enim non videndo sed inhabitando percipitur. Prouenit id ex diuersis rerum naturis, quæ vt sua commoda præbeant, vario modo nobis aptari & vniri debent, secundùm propriam cuiusque conditionem.

Ratio perfectæ possessionis quid requirat.

33 Tertiò, Visio Dei est quędam expressa similitudo & imago essentiæ diuinæ, & diuinarum personarum, per quam Deo simillimi tamquam dij quidam vel filij Dei efficimur. quod apertè insinuat sanctus Ioannes 1. Epist. cap. 3. cum ait: *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.* Vbi rationem similitudinis ponit in ipsa visione, quasi per hanc ei similes futuri. Idem passim tradunt non solùm Theologi, sed etiam Philosophi, qui docent intellectionem fieri per assimilationem intellectus cum re intellecta: imò ipsum intellectum per intellectionem transformari, & fieri ipsam rem intellectam, nimirum quia eius similitudinem induit, eique similis efficitur non naturæ conformitate, sed repræsentatione: sicut imago picta suo prototypo. Quod si omnis intellectio fit per assimilationem intellectus cum obiecto, necesse est perfectissimam intellectionem, qualis est clara visio Dei, fieri perfectissima assimilatione cum Deo: & consequenter visionem Dei esse perfectissimam imaginem, & veluti picturam diuinitatis, qua mens nostra similis Deo & Deiformis efficitur. Idem apertè docet D. Augustinus multis locis. Libro 9. de Trinitate cap. 10. *Omnis, secundùm speciem notitia, similis est rei quam nouit.* Et capite 11. *Habet ergo animus nonnullam speciei notæ similitudinem, siue cùm ea placet, siue cùm eius priuatio displicet. Quocirca in quantum Deum nouimus similes sumus, sed non ad æqualitatem: quia non tantum eum nouimus, quantum ipse est.* Et infrà dicit, *Cùm animus se nouit, iam habere in se similitudinem sibi æqualem.* Et lib. 14. cap. 17. dicit, *In anima tunc perfectam fore Dei similitudinem, quando Dei perfecta erit visio.* idque probat ex Apostolo 1. Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* & illo 1. Ioan. 3. *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Deinde subdit: *Hinc apparet,*

Visio Dei est expressa similitudo & velut pictura diuinitatis.

patet, tunc in imagine Dei (nempe anima nostra) *fieri eius plenam similitudinem, quãdo eius plenam perceperit visionem.* Ex quibus patet, visionem Dei esse perfectam Dei similitudinem, ex sententia S. Augustini.

Duplex genus similitudinis, per conformitatem naturæ, & per repræsentationem.

34 Verùm vt hæc meliùs intelligantur, Notandum est, generatim loquendo duplex esse similitudinis genus. Primum est per quamdam naturæ conformitatem, siue perfectam; qualis est inter ea quæ sunt eiusdem speciei: siue imperfectam & analogicam; qualis est inter sapientiam creatam & increatam. Alterum est per repræsentationem, qualis reperitur in eo quod institutum est ad repræsentandum & exhibendum menti alterum.

Similitudo repræsentationis est triplex, obiectiua, formalis, & effectiua.

Rursum similitudo repræsentationis triplex est: nimirum *obiectiua, formalis, & effectiua.* Quædam enim repræsentant solum obiectiuè: nempe ex quorum inspectione colligimus quale sit obiectum seu prototypum: vt sunt omnes imagines arte factæ. Alia repræsentant obiectum formaliter per se immediatè illud menti obijciendo: talis est visio oculorum, & imaginatio, & omnis cognitio ac visio intellectualis, quæ idcircò etiam Verbum dicitur, vt docet Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 16. Inter quos duos repræsentandi modos magnum est discrimen. Quod enim obiectiuè repræsentat, vt munere suo fungatur, primò menti obijci debet & cognosci, vt ex eo mens sibi colligat & formet similitudinem prototypi. Quod verò formaliter, non debet cognosci, sed per se immediatè exhibet menti obiectum. Vnde hic modus repræsentandi est longe perfectior. Cuius etiam signum est, quòd omnis repræsentatio obiectiua procedat à formali: omnis enim imago externa obiectiuè repræsentans procedit ab exemplari mediante conceptione & verbo mentis, estque opus illius.

35 Denique quædam repræsentant effectiuè, quæ nimirum effectiuè concurrunt cum potentia cognoscente ad producendam cognitionem, vel eam ad certam obiecti speciem determinant; vt species quæ vocantur intelligibiles, si aliquæ tales dentur; & species visibiles & habituales notitiæ, & lumen gloriæ, &c. Hæc enim omnia dicuntur esse similitudines rerum, & repræsentare sua obiecta, potissimũ quia sunt veluti semen notitiæ, & conceptus vitaliter repræsentantis.

Visio Dei est etiam imago Dei obiectiua.

36 Petes, Vtrùm visio Dei sit etiam similitudo seu imago Dei obiectiua? Respondeo esse etiam similitudinem obiectiuam: quia visio Dei talis est formæ ac speciei, vt illa probe inspecta & cognita, cognosci possit qualis & quantus sit Deus; sicut ex imaginis inspectione colligimus quale sit prototypum. Imò quidam putant, in illa posse cognosci diuinam essentiam clarè & distinctè, non quidem intuitiuè, sed abstractiuè. Denique ea quæ supra ex Augustino & Scriptura adduximus, probant visionem etiam esse similitudinem obiectiuam: alioquin per eam non efficeremur Deiformes, & Deo similes; hoc enim similitudinem obiectiuam denotat. Habet ergo se visio ad Deum sicut expressa & vitalis Dei imago, quæ ipsam eius essentiam perfectè repræsentat: sicut si daretur aliqua pictura, quæ non solum colorem & figuram externam rei, sed etiã essentiam prototypi referret.

Si physica perfectio spectetur, visio tenet primatum.

Ex his perspicuum est, inter istos actus, si eorum physica perfectio consideretur, visionem tenere primatum. Primò, quia est expressa Dei similitudo, quod amori & gaudio non competit. Amor enim non habet rationem assimilationis, sed impetus & inclinationis; gaudium verò est instar dulcissimæ quietis. Secundo, quia Deum præsentem sistit & tenet. Terriò, quia est radix & caussa ceterorum actuum.

Si consideretur vt sunt bonum Dei, amor tenet principatũ.

37 Secundò spectari possunt ijdem actus, vt sunt quoddam bonum Dei. In hac consideratione amor videtur tenere principatum. Amare enim nihil est aliud, quam velle alteri bonum eo fine vt ipsi benè sit. Itaque per amorem bea ti Deo cupiunt, imprecantur, & toto affectu quantum in ipsis est, conferunt omne bonum. Primùm quidem omne bonum intrinsecum & increatum; nempe iustitiam, potentiam, sapientiam, bonitatem, misericordiam, iustitiam, denique infinitam Maiestatem & gloriam: & gaudent Deum hisce bonis affluenussime præditum. Deinde cupiunt illi etiam omne bonum extrinsecum, & omnem creaturam seruire ipsius gloriæ, &c. Omne hoc bonum amor offert Deo, eo dumtaxat fine vt ipsi sit per omnia quàm optimè; quo actu nullus potest cogitari qui magis ad Dei bonum spectet. Sicut enim si actio aliqua esset, qua omnia hæc bona reipsa producerentur, & Deo conferrentur, ea maximum esset Dei bonum, quia per illam omne bonum acquireret; ita cùm talis actio non sit possibilis, sed illa tantùm qua hæc omnia affectu & voto offeruntur, cõsequens est hanc maximè ad Dei bonum pertinere, & à Deo potissimum æstimari. Vbi enim potestas deficit, ibi affectus acceptatur. Confirmatur ex rebus humanis. Nullus enim est Princeps, qui non pluris faciat se à subditis amari quàm videri. Et idem cernitur in priuatis: amor enim est primum & maximum donum, quo nihil magis donari potest, cùm per ipsum cetera omnia donentur.

Amor est maximum donum.

Nec obstat quòd visio sit summa quædam Dei gloria, cùm per eam infinita ipsius Maiestas in mentibus beatorum clarè resplendeat: quia amor totam hanc gloriam, & cetera omnia Deo offert, eiusque quantum fas est, caussa est & auctor.

Si spectentur vt bon à hominis, gaudium præualet.

Terriò spectari possunt illi actus quatenus sunt bonum hominis, quod homo sibi maximè appetit: hoc modo gaudium videtur esse potissimum. Quod enim quisque sibi maximè appetit, est gaudium. Hoc bonorum omnium est extremum, quo obtento nihil amplius restat quod homo sibi expetat. Hinc sacra Scriptura beatitudinem passim per gaudium & exuberantem voluptatem explicat, & nobis proponit. Matthæi 25. *Intra in gaudium Domini tui.* Psalmo 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Apocal. 2. *Vincenti dabo manna absconditum,* &c. vbi dulcedo præmij insinuatur. Et S. Augustinus lib. 10. Confess. cap. 21. *Omnes,* inquit, *ipsum gaudiũ beatam vitam vocant.* Denique absque gaudio & voluptate nullius boni possessio magni æstimatur. 38

Ex his patet qua ratione singuli actus suo modo principatum teneant.

CAPVT VII.

Vtrùm visio Dei procedat à mente beati, an extrinsecùs à Deo infundatur?

QVidam Doctores considerantes eminentiam & immutabilem firmitatem illius visionis, putarunt illam non elici, nec procedere à mente nostra, sed infundi extrinsecus immediatè à Deo, mente nostra solùm passiuè se habente. Idem sentiunt de amore & gaudio. Confirmatur Primò, Quia beatitudo est summum bonum, quod a Deo homini confertur: ergo non à nobis, sed à solo Deo procedere debet. Confirmatur secũdò, quia alioquin visio illa non erit stabilis & perpetua: poterit enim se mens aliò conuertere, & ita desinet Deum videre. Hanc sententiam tenent Guilielmus Occamus [a], Scotus [b], Durandus [c], Richardus [d], & alij quidam. 39

Verùm hæc sententia minimè est probanda. Constat enim ex Scripturis [e], vitam æternam consistere in hac visione. *Vita* autem omnis debet procedere ab intrinseco, & quasi ex imis visceribus eius, quod viuere dicitur, vt patet in omnibus viuentibus. Imò hac potissimùm nota viuentia à non viuentibus distinguimus, quod viuentia se ipsa moueant, & ex se in se motum caussent, quem idcircò vitalem vocamus; non viuentia se ipsa mouere valeant, sed ab extrinseco motum accipiant: ergo vt *Visio* sit vita animæ, requiritur vt ab ea procedat, & veluti germen pullulet. Confirmatur, quia alioquin modo mortuo in ea reciperetur, sicut habitus & aliæ qualitas extrinsecus expressę.

Visione Dei non posse esse extrinsecùs infusã.

40 Quod vt meliùs intelligatur, Notandum in visione tria spectari posse. Primò, est ipsa visionis substantia. Secundo, ipsius productio seu processio, & assidua dependentia à substantia viua, qualis est anima. Tertio, eius receptio in eadem anima. Substantia visionis est non modus aliquis tenuis, sicut in corporibus figura, sed solida qualitas & veluti pictura & imago obiecti, quæ ab Augustino *verbum mentis* dicitur. Hæc totam animam penetrat, ac pingit, eamque obiecto assimilat; sicut species colorum ope luminis ab obiectis in aerem diffusæ ipsum varijs coloribus & figuris pingunt, & viridem, flauum, cæruleũ, rubeũ, &c. miro modo efficiunt, etsi ob tenuitatem non videantur, nisi cùm certa ratione corpore denso & candido e regione

Tria in visione spectãda, ipsius substantia, productio, receptio.

a *Occã. in 2. d. 1. q. 5. & in 4. q. 12. a. 3.*
b *Scotus in 3. d. 14. q. 1. & in 4. d. 49. q. 12.*
c *Dur. in 3. d. 14. q. 1. & in 4. d. 46. q. 2.*
d *Richar. in 3. d. 14. & in 4. d. 49.*
e *Ioan. 17. Psal. 35.*

gione

gione opposito excipiuntur. hoc tamen exemplum rem nō exæquat: quia visio longè excellentiori modo obiectum refert, quam illæ species, quæ etiam maiorem affinitatem habent cùm specie intelligibili, quàm cum ipso actu intellectionis, seu visionis. Verùm in rebus istis inferioribus non habemus aliquid cui aptiùs illam comparemus.

Productio visionis fit à substantia viuente, à quo ita procedit, vt ab illa assiduè dependeat; sicut lumen solis in aere ita procedit à sole, vt continenter ab eo dependeat, & conseruari debeat. Receptio fit in eadem substantia à qua procedit. Idem cernitur in alijs omnibus actibus vitalibus qui idcircò immanentes dicuntur. Itaque visio vt sit actus vitalis, suumque effectum formalem tribuat, id est, vt per eam anima verè & propriè dicatur viuere & videre, duo requirit. Primò, Vt procedat & pullulet ab ipsa anima tanquam eius germen. Secundò, Vt in eadem recipiatur: vita enim rei non potest esse quid extrinsecum, sed debet viuenti esse intrinsecum, & intimè ipsum afficere. Itaque duplicem habitudinem includit ad ipsum viuens, nimirū procedentis, & informantis; siue effectus, & formæ.

41 *Potest produci à solo Deo, non tamen tunc erit vita animæ.* Ex quibus patet, illam imaginem spiritalem obiecti, quę visio dicitur, posse à Deo solo produci in mente hominis, ipsa mente non cooperante; quia ipse omnem influxum caussæ creatæ in effectum supplere potest. Verùm per talem imaginem anima non videbit, nec viuere dicetur; quia modo mortuo illam excipiet, sicut excipit habitus infusos, & sicut aliæ res mortuæ seu inanimæ qualitates impressas excipiunt. Videre enim non est tantùm illa imagine, quæ Visio dicitur, informari: sed est vitaliter informari, id est, cum productione ac processione illius ex intimis quasi visceribus. Pari modo Deus per suam absolutam potentiā conseruare potest illam imaginem extra animam & omne subiectum sicut & alias qualitates solidam entitatem habentes: & tunc etiam nemo per illam videbit, nullius erit vita, aut vitalis operatio, quia nihil viuere potest vita sibi extrinseca.

Ad rationem sententiæ contrariæ respondeo, Sicut ipsa visio Dei est eminentissima vita & vitalis operatio, ita etiam ab eminentissimo principio procedit, vt infrà ostendetur. Ad Primam Confirmationem. Beatitudo non potest procedere à nobis, neque produci solis naturæ viribus; potest tamen si vires illæ diuino munere roborentur, eleuentur, & adiuuentur: & quia tota excellentia illius actus prouenit ex Dei dono, & necessariò ex illo emanat, meritò ipsa Dei donum, & à solo Deo dari dicitur. Ad Secundam Confirmationem. Non est metuendum ne beati aliquando à visione cessent. Sicut enim in media luce oculis apertis & obiecto præsente visio necessariò emanat ex oculo; ita, & multò magis, visio beata necessariò emanat ab intellectu lumine gloriæ collustrato, cum obiectum semper sit præsentissimum, neque vllis palpebris possit obtegi, sicut oculi corporales.

CAPVT VIII.

Vtrùm ad visionem Dei requiratur lumen gloriæ, & qua ratione?

42 *Error quorundam.* NOn defuerunt olim quidam contemplationi perperam dediti, qui dicerent tale lumen non esse necessarium: hominem enim viribus naturæ posse suam beatitudinem assequi: nimirum si assuescat se introuertere, & ab omnibus imaginibus creaturarum expedire, & in fundum animæ se recipere. Ibi illum inuenturum Deum, & fruiturum in otio quodam & vacuitate omnium actionum: & in hoc otio constituebant omnem perfectionem & beatitudinem; per illud enim otium putabant se eleuari in ipsam diuinitatem, & vnum fieri cum Deo.

Describit hoc genus hominum fusè sanctissimus & illuminatissimus vir Ioannes Rusbrochius lib. 2. De ornatu spiritalium nuptiarum cap. 77. & 78 & in libello De vera contemplatione. Videntur hi planè fuisse illi ipsi quos Clemens V. in Concilio Viennensi sub nomine Beguardorum & Beguinarum damnauit, vbi octo eorum errores narrantur, qui planè consentiunt cum illis quos refert Rusbrochius. Porrò inter errores quos condemnat Concilium, quinto loco ponitur iste; *Quod qualibet intellectualis creatura in se ipsa naturaliter est beata: quodque anima non indiget lumine gloriæ ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beatè fruendum.* habentur ista Clementina Ad nostrum, De hæreticis. Vbi aduertendum, Concilium eo ipso quo damnat partem negantem, definire aientem; nimirum *quòd anima indiget lumine gloriæ ipsam eleuante ad Deum videndum.* Itaque hæc propositio absque errore negari non potest. *Concilij Vienn. definitio.* Quia tamen Concilium non explicat, quale illud lumen sit, & quomodo animam eleuet, non est Fide certū hoc lumen esse quid distinctum ab ipsa visione, vel ab influxu supernaturali ipsius Dei quo visio producitur: & ita opinio eorum qui putant visionem à solo Deo infundi, anima se merè passiuè habente, ab errore vindicatur. Nihilominùs huic definitioni maximè consentaneum est, vt hoc lumē statuatur donum omnino distinctum ab ipsa visione, *Quæ sit mens Concilij.* quod ad ipsam visionem eliciendam sit necessarium. Nam Concilium ait, *Animam per lumen gloriæ eleuari ad videndum Deum:* ac proinde distinguit lumen à visione. Lumen enim datur ad visionem, & animam ad visionem eleuat; visio autem non dicitur dari ad visionem, nec animam ad visionem eleuare. Pari modo ineptè ipse influxus Dei, quo visio producitur, lumen diceretur. Cōfirmatur, Quia non est dubium quin illi hæretici eo modo negarint luminis gloriæ necessitatem, quo passim à Doctoribus statuitur. Atqui Doctores passim per lumen gloriæ intelligunt donum à visione distinctum, quo anima dicitur illustrari, vt possit Deum intueri: vt patet ex D. Thoma 1. p. q. 12. ar. 5. & alijs qui de hoc lumine disputarunt. Tale itaque lumen ex mente Concilij omnino statuendum videtur.

Sed quidnam est illud lumen, & quodnam eius officiū, 44 *Quid sit lumen gloriæ.* & quomodo animam ad videndum Deum eleuat? Lumen illud est suprema quædam irradiatio, & participatio lucis illius, qua Deus seipsum videt, per quam intellectus ad statum diuinum eleuatur, & fit Deiformis. Si enim sol mundi istius corporei potest nubes aptè dispositas ita illustrare, vt ipsæ instar solis luceant, & soles quidam, quos parelios vocant, esse videantur: multò magis poterit Deus, qui est sol mundi incorporei, mentes rationales veluti nubes spiritales suo fulgore illustrare, vt ipsi omnino similes sint, & tanquam dij quidam diuino lumine fulgeant. Idem ex illis intelligere licet, quæ à sole istum visibilem fulgorem, qui pulcherrimè lucent. Nam vt Greg. Nazianzenus ait: Ὅπερ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ὁ ἥλιος, τοῦτο ἐν τοῖς νοητοῖς ὁ Θεός. *Quod in sensilibus sol, hoc in intellectilibus Deus.* Itaque ex analogia istorum corporalium spiritalia nobis concipienda sunt & explicanda.

Vt autem intelligatur officium huius luminis, & cur sit 45 *Officium luminis gloriæ multiplex statui potest, & maximè quadruplex.* necessarium; Notandum est, quadruplici ratione posse hoc lumen statui necessarium esse ad visionem Dei. Primò, Vt intellectum ritè disponat ad visionem illam à Deo impressam excipiendam. Verùm hæc sententia supponit visionem beatam à Deo extrinsecus infundi, & intellectū nostrum se habere tantùm passiuè, quod suprà refutatum est. Secundò, Vt ipsum lumen solùm vi sua visionem beatificam producat, intellectu nostro minimè cooperante. Insinuat Sotus in 4. d. 49. q. 2. a. 4. Verùm hac ratione visio non erit actus vitalis: nec vita animæ, quia non procedet ab anima, sed à lumine extrinsecùs animæ impresso: sicut quando aquæ vel ferro impressus est calor, ille calor solus operatur, & producit alium calorem aqua & ferro minimè cooperante, sed solùm instar subiecti sustentante. Simili modo anima se habebit solùm per modum subiecti sustentantis illud lumen & visionem ab illo productam. Deinde si lumen illud solum producit visionem, ipsum potiùs dicetur videre Deum & esse beatum quam anima. Videre enim est vitaliter operari: atqui anima hic non operatur, sed solum lumen, anima se merè passiuè habente.

Dices, Intellectus est potentia & qualitas quædam solida, reipsa ab anima distincta, & in anima tanquam subiecto recumbens: & tamen solus producit intellectiones naturales, quæ sunt actus vitales per quos anima dicitur viuere & intelligere: ergo pari modo dici poterit de lumine gloriæ & visione. Illud enim lumen est veluti intellectus quidam supernaturalis, per quem anima producit visionem supernaturalem: sicut per potentiam intellectiuam naturalem producit intellectiones naturales.

Responderi potest, Esse disparem rationem: nam intellectus etsi ponatur qualitas ab essentia animæ realiter distincta,

stincta, nihilominùs manat ab illa, & assiduè ab ea dependet. Vnde per ipsam anima dicitur vitaliter operari & viuere: lumen autem gloriæ venit ab extrinseco; & ita ipsius actus (si a solo lumine, procedit) non tribuitur animę nisi tamquam subiecto sustentanti.

Verius tamen puto negandum antecedens, & potentias animæ non esse statuendas qualitates ab essentia animæ distinctas; sed ipsam animæ essentiam, quatenus per se habet vim in se producendi varios actus, subire rationem multiplicis potentiæ, vt benè Scotus in 2. d. 16. qua de re alibi dicendum.

46 Tertiò, Potest hoc lumen censeri necessarium, non vt intellectum ea parte potentiæ eleuet, aut iuuet; sed solùm ex parte obiecti, vt illud instar speciei & similitudinis cum obiecto coniungat, eiusque vicem suppleat concurrendò cum potentia ad actum visionis. Ita quidam recentiores. In qua sententia multa continentur, quæ non sunt probãda. Primò, Intellectum humanum & angelicum ex parte potentiæ habere sufficiẽtes vires innatas ad visionem Dei, neque requiri ex parte potentiæ aliquod donum, quo ipsa compleatur & eleuetur. Secundò, Ad hanc visionem ex parte obiecti requiri quamdam similitudinem, per quam obiectum vniatur potentiæ in actu primo. Tertiò, Hanc similitudinem esse instar speciei impressæ (quam Philosophi speciem intelligibilem vocant) eamque loco obiecti concurrere cum potentia ad producẽdam visionem. Quartò, Hanc speciem esse lumen gloriæ. Quintò, Si Deus per se concurreret ad visionem per modum obiecti, non fore opus lumine gloriæ.

Lumen gloriæ non esse necessariū vt suppleat vicem speciei intelligibilis.

47 Primum quod in hac sententia supponitur, admitti non potest: quia certum est, vires innatas ad actus supernaturales esse ex parte sua insufficientes (quantumuis obiectum ex parte sua perfectè sit propositum) ac proinde eas debere ex parte sua compleri, aliquo dono vel auxilio supernaturali; vt possint actum supernaturalem elicere. Hinc fit vt quantumuis res fidei perfectè proponantur, explicentur, & concipiantur animo, non possimus illis assentiri vt oportet ad salutem, nisi potentia ipsa habitu fidei, vel auxilio supernaturali eleuetur & iuuetur ad talem assensum eliciendum. Simili modo quantumuis voluntati perfectè proponatur Deum esse amandum super omnia, non potest tamen illum amare amore supernaturali, nisi iuuetur ex parte sua dono charitatis. Quòd si ad tales actus qui multo minùs sunt excellentes & supernaturales, ipsæ potentiæ ex parte sua compleri & iuuari debent: perspicuum est, id multò magis esse necessarium ad visionem beatificam, quæ est in supremo gradu rei supernaturalis, & adeò sublimis vt vix intelligi possit quo modo mens creata illius sit capax. Confirmatur, Quia in actibus intellectus & voluntatis vel potentia sola totum efficit (vt quidam volunt) & sic necessariò debet compleri vt sit sufficiens principium actus supernaturalis: vel si obiectum, aut species vice obiecti debet concurrere cum potentia; ita concurrit, vt non augeat vel suppleât vim necessariam ex parte potẽtiæ, nec facit vt actus sit supernaturalis, aut clarus, & obiecto quodammodò commensus, sed hoc totum prouenit ex virtute potentiæ: & obiectum solum concurrit terminando & formando actum. Sicut cùm quis ceram applicat & imprimit sigillo, tota vis & impressio prouenit ab applicante ceram, & sigillum solum concurrit formando. Obiecta sunt instar sigillorum, aut formarum plasticarum, quibus nostra intelligentia velut cera aliave materia idonea formatur, vt similitudinem obiectorum accipiat.

Vires innatæ ad actus supernaturales debẽt cõpleri ex parte potentiæ.

Denique si illa sententia vera est, angelicus intellectus non minùs ex parte sua sufficiens erit per solas vires innatas ad clarè Deum intuendum posita specie ipsius Dei, quã sufficiens est ad intuendam essentiam Angeli alterius, præsertim superioris, si eius speciem habeat; quod nemo faciliè concesserit.

48 Secundum quoque probandum non est, quia nulla opus est specie impressa, qua Deus vniatur intellectui in actu primo, vt passim S. Thomas & alij docent: qui dicunt Deum non videri per speciem. Ratio est, Quia si species aliqua obiecti ad intelligendum requiritur, id accidit propter absentiam obiecti, nimirum vt quia obiectum per se absens est, & intellectui minime coniungatur, & per eamdem veluti per semen suum concurrat ad actum intellectus formandum, & obiecto assimilandum. Quæ ratio hic locum non habet: quia Deus est intimè præsens intellectui nostro, eique semper coniunctus & vnitus ratione essentialis dependentiæ, quia noster intellectus ab ipso assiduè pendet. Vnde superflua hic esset species media: quia multò melius & dignius est, vt essentia diuina per se concurrat cum intellectu nostro ad formandam visionem, quam vt concurrat per creatam quamdam sui imaginem. Hinc angelicus intellectus non opus habet vlla specie vt videat essentiam suam, quia ipsa per se intimè illi præsens est.

Hinc patet etiam tertium & quartum non esse probanda, tum quia tali specie hic opus nõ est, cùm obiectum per se adsit, & per se concurrere possit; tum quia lumen gloriæ ea communi Doctorum sententia non se habet instar speciei intelligibilis, quæ se tenet ex parte obiecti, sed instar habitus eleuantis & corroborantis potentiam intellectiuam. Adde, valdè probabile esse, nullam speciem impressam in cognitione intellectuali, præsertim intuitiua, esse necessariam: quia siue species adsit siue absit, potentia semper ab obiecto debet determinari. vnde superflua videtur species. Confirmatur, Quia si tales species essent necessariæ, omnes Angeli per se essent cæci, nec quisquam alterum, aut quidquam rerum quę in mundo sunt, cernere posset. Vnde deberent illis dari species tamquam conspicilla per quæ cernerent: vel potiùs tamquam noui oculi quibus efficerentur videntes. Omitto alias rationes. 49

Species impressas non esse necessarias in cognitione intuitiua.

Denique nec quintum probatur; Quia obiecti concursus non supplet defectum, qui est ex parte potentiæ, vt ostensum est. Vnde etiamsi essentia diuina ponatur concurrere cum intellectu instar obiecti vel speciei intelligibilis, nihilominùs intellectus ex parte sua debet esse perfectus & completus, vt possit visionem elicere.

Quartò, Potest hoc lumen statui necessarium vt potentiam intellectiuam eleuet tum ad eliciendam ipsam visionem, tum ad illam excipiendam. Et hoc est verum munus huius luminis. Quod vt intelligatur, Notandum est, secundùm veram sancti Thomæ doctrinam, omnem naturam intelligentem res omnes concipere iuxta modũ suum: quod intellige, quando modo naturali concipit. Hinc anima quamdiu est in corpore, concipit omnia, etiam spiritalia, per modum rerum corporalium, & sub phantasmate & spectro quodam corporali. Spiritus angelici quia puri & a corporis commercio liberi, res spiritales sibi similes purè concipiunt prout sunt in seipsis: quia tamen sunt naturæ limitatæ, non possunt clare & distinctè concipere naturam immensam, sed confusè tantùm vel diuisim, & per conceptus limitatos. Quidquid enim (vt idem S. Thomas docet) in aliquo recipitur, iuxta modum & capacitatem recipientis recipitur, eique certo modo debet aptari. Vt ergo mens humana possit clare & perfectè concipere naturam diuinam (quæ non solùm incorporea est, sed etiã immensa & illimitata) opus habet aliquo dono supernaturali, quo ad hoc eleuetur & iuuetur. Idem dicendum est de mente angelica. Donum hoc vocamus lumen gloriæ; tum quia solum in statu gloriæ datur, tum quia tota gloria beatorum ex illo tamquam ex radice procedit. 50

Vera sententia. Munus luminis gloriæ est eleuare intellectũ ad eliciendam & recipiendam visionem. Natura intelligẽs res oẽs naturaliter intelligit iuxta suũ modũ.

Idem explicari potest ex analogia rerum corporalium. Sicut enim vt materia capax fiat nobilissimæ formæ, quæ est anima rationalis, debet disponi & eleuari nobilissima dispositione quæ dignitati animæ respondeat; ita mens humana quæ ad formas intelligibiles se habet instar materiæ, vt fiat capax nobilissimæ formæ quæ est Dei essentia, debet eleuari nobilissima dispositione. Quod eò magis hic necessarium est, quòd mens humana non solùm debeat suscipere illam formam, sed etiam in seipsa producere expressam imaginem illius formæ per quam illa forma ipsi vniatur, nempe visionem. Nam per visionem ipsum obiectum, essentia inquam diuina, tamquam forma intelligibilis in mente exister, eique vnitur. 39

S. Thom. 1. p. q. 12. a. 5.

Sic igitur philosophandum est, mentem nostram esse quidem naturaliter capacem diuinitatis, sed valdè tenuiter & confusè. possumus enim ex rebus creatis multa de Deo cognoscere: vt esse naturam quamdam incorporeã & immensam; esse mentem purissimam infinitæ potentiæ, sapientiæ, bonitatis; esse omnium auctorem, & gubernatorem, & similia: quæ cognitio satis indicat esse in nobis vires inchoatas & imperfectas diuinæ cognitionis, per quas illum aliquo modo concipere possumus. Vnde consequens videtur, illas dono supernaturali, & auxilio diui-

Esse in mẽte nostra vim inchoatam ad visionem. At procedo posse dono diuino compleri.

no

no posse compleri, & ita eleuari ac iuuari, vt perfectè illum possimus cognoscere. Quod enim naturaliter est inchoatum & incompletum, seu tale vt imperfectè aliquid possit præstare, potest virtute diuina ita perfici & compleri, vt possit illud præstare perfectè. Sic oculi vespertilionis, qui non nisi valdè imperfectè solem intueri possunt, diuinitus ita corroborari possunt, vt clare & perfectè, minimeque conniuendo ipsum aspiciant. Quidquid enim ita sub obiecto alicuius potentiæ continetur, vt potentia vel cognoscendo, vel efficiendo illud aliquo modo, etsi imperfectè, attingere valeat, potest etiam perfectè ab illa attingi si diuinitus ipsa iuuetur. Pari modo omnis vis creata certam habet sphæram seu limitem suæ actionis, quem naturaliter non potest excedere: nec enim ignis in quauis distantia lignum vrere, aut oculus obiectum visibile cernere potest. Si tamen diuina virtute iuuentur, nullum habent limitem quem non possunt excedere: nec vlla obstacula in medio posita possunt actionem impedire.

Potest ignis vi sua naturali spiritum corpori vnitum grauissimo dolore affligere: poterit ergo, si diuinitus iuuetur, affligere simili dolore eumdem spiritum etiam à corpore separatum; & consequenter etiam alios spiritus incorporeos. qua de re plura suo loco. Omitto alia exempla, quibus hic modus eleuationis caussæ per se imperfectæ ad producendum excellentissimum effectum posset declarari.

Itaque cùm habeamus vim imperfectam & inchoatam ad cognitionem Dei, qua illum imperfectè cognoscere possumus, rationi consentaneum est, vt hæc vis possit diuina virtute ita compleri & iuuari, vt illum iam perfectè & clarè possimus intueri. Hoc autem fit per lumen gloriæ; quod est suprema quædam participatio lucis illius increatæ & superessentialis, qua diuina mens seipsam videt. Vnde hoc lumen est vis quædam intelligendi supernaturalis omni vi naturali eminentior, superaddita intellectui beatorum, & habens pro obiecto suo primario ipsam Dei essentiam.

52 Itaque vt breuiter & clare hanc rem, quantum fas est, explicem, tria præstat hoc mirandum lumen. Primò, Eleuat mentem ad statum diuinum, eamque efficit deiformem (vt S. Dionysius loquitur) & similem Patri. Mens enim sic illustrata & eleuata constituitur in actu primo, & vires accipit ad productionem visionis essentiæ diuinæ: ac proinde respondet intellectui fecundo, seu memoriæ fecundæ (vt Scholastici loqquntur) in Patre. Secundò, Expandit mentis capacitatem in immensum, vt fit capax immensi & illimitati boni: sicut si vter qui se tantùm sit capax vnius amphoræ, ita interiùs extendatur & dilatetur, vt possit intra se complecti totum Oceanum. Sicut enim lumen istud corporale facit vt oculus corporis se extendat ad huius mundi vastitatem, eamque intra se miro quodam modo complectatur: ita lumen illud spiritale & diuinum facit, vt mens cui insederit se possit extendere, & intra se quodammodò complecti totam Dei immensitatem. Hic tamen aduerte, hos duos effectus luminis gloriæ, quos per se ipsum formaliter præstat, non esse omnino distinctos, sed necessariò coniunctos: nam hoc ipso quo mentem eleuat, eique vires ad producendam visionem tribuit, eamdem etiam expandere debet ad illam visionem capiẽdam: quia illa visio non alibi quàm in ipsa, ab ipsa mente, ope luminis, est producenda. Tertiò, Mentem sic eleuatam & expansam determinat & rapit in visionem, eam eminenti modo iuuando, & simul concurrendo ad illius visionis productionem: & simul essentia diuina intime præsens intellectui, concurrit instar sigilli ad eam visionem formandã & sibi assimilandam. En primarium officium huius eminentissimi luminis; & modum quo producitur ista beatissima visio. Vtinam sicut obiectum & fons illius luminis menti nostræ intime præsens est, ita modicam illius luminis scintillam in eam infunderet: omnibus repentè malis essemus liberi; omnes tenebræ & ignorantiæ nebulæ discuterentur; & in æternam lucem statim beati respiraremus.

Tria præstat lumen gloriæ.

53 Ex his patet tria principia ad hanc visionem eliciendam concurrere, nimirum intellectum, lumen gloriæ intellectui infusum, & essentiam diuinam. Ab intellectu habet, quòd sit actio vitalis & vita animæ: à lumine gloriæ, quòd sit supernaturalis & diuini ordinis, & clara ac distincta cõtemplatio: ab essentia diuina, quòd sit illius imago & visio potiùs quàm alterius rei. Quandocumque enim plures caussæ partiales, vel quasi partiales, diuersæ rationis, vnam caussam integram constantes ad vnum effectum concurrunt; necesse est vt in effectu sunt diuersæ rationes & conditiones formaliter vel ratione distinctæ, quæ diuersis illis caussis partialibus per se & directè respondeant. Si enim esset aliqua caussa, cui nulla peculiaris ratio in effectu respondeat, frustra illa adhiberetur, vt quæ nihil peculiare effectui præstaret. Vnde fit vt ex diuersis rationibus quæ in effectu reperiuntur, colligere possimus, quæ caussæ ad illum debeant concurrere. Quare cùm in visione illæ rationes diuersæ reperiantur (esse vitam & vitalem intellectionem, esse opus supernaturalis & diuini ordinis cum diuina claritate, esse imaginem & visionem Dei) necesse est vt ab illis caussis procedat, quæ has conditiones & excellentiæ rationes possint ei conferre.

Tria principia ad visionem concurrunt, intellectus, lumen gloriæ, essentia diuina.

Quid visio à singulis suis principijs accipiat.

In omni effectu debet aliquid singulis caussis partialibus respondere.

Itaque necesse est, Primùm, vt procedat ab intellectu, seu à substantia intelligente: quia alioquin non erit vitalis intellectio, nec vita; ac proinde nec animam poterit beare, vt supra ostensum est. Deinde etiam debet procedere effectiuè à lumine gloriæ, vel auxilio supernaturali, quod vires illius luminis suppleat (hæc enim in præsenti negotio non distinguo) alioquin non erit supernaturalis nec diuinæ indolis, neque clare obiectũ repræsentabit. Non enim intellectus vi sua natiua potest talem excellentiam actui suo imprimere, sed opus habet dono aliquo diuino, cuius ope id præstet. Itaque illa excellentia per se & propriè prouenit ab hoc dono, & hoc donum per se primo & directè est illius excellentiæ caussa. 54

Denique debet etiam aliquo modo procedere ab essentia diuina cuius est visio & ad quam tamquam ad obiectum suum primarium terminatur; quia huius est similitudo & imago, & hanc clarè distinctèque repræsentat; quare ad eam formandam essentia debet concurrere. Sine enim tali concursu non facilè concipi potest quomodo ipsi essentiæ efficiatur similis. Cur enim conceptus quẽ mens in se format, est potiùs imago huius obiecti, quàm alterius, si obiectum nullo modo concurrit? sicut vt cera formetur à sigillo, necesse est sigillum aliquo modo cooperari. Adde, hanc esse sententiam S. Augustini, qui passim docet cognitionem formam ab obiecto, hoc est, accipere suam formam & speciem, per quam obiecto assimilatur. Lib. 15. de Trinit. c. 15. ita ait: *Tunc verbum fit verum, quando illud quod diximus volubili cogitatione iactari, ad id quod scimus peruenerit, atque inde formatur, eius omnimodam similitudinem capiens*, &c. Et cap. 16. *Cogitatio nostra perueniens ad id quod scimus* (attingens obiectum) *atque inde formata verbum nostrum verum est*. Et infrà: *Verbum Dei nihil habet formabile, quod esse etiam possit informe. Formabile verbũ* vocat conceptum confusum, vel cogitationem volubilem & incertam, vt cum veritatem inquirimus. Vide totum illud caput. Ex quibus manifestum est, ex sententia sancti Augustini cognitionem formari ab obiecto cognito, & ab eo similitudinem eius contrahere; quod sine aliquo concursu obiecti per se vel saltem per sui speciem (vt quidam volunt) intellectui cooperantis fieri non posse videtur.

Actum ab obiecto formari.

Vna hic superest dubitatio, Vtrùm intellectus humanus vel angelicus vi sua natiua possit cooperari lumini gloriæ & influere in visionem beatam cum solo concursu generali; an verò egeat peculiari concursu Dei, quo veluti instrumentum ad hoc eleuetur. Quidam putant ad hoc debere peculiari concursu eleuari. Ratio est, quia etsi ex intellectu & lumine gloriæ vna caussa integra & completa ex parte potentiæ constituatur: tamen quia tanta est eminentia illius luminis supra conditionem intellectus creati, opus est hunc nouo modo eleuari & iuuari, vt illi quasi ex æquo possit cooperari: sicut vt debilis cum robustissimo velociter trahat nauem, debet iuuari & impelli, vt alterum possit assequi, & ex æquo nauem cum illo trahere. Hæc sententia; si eminentissima illius visionis & luminis conditio spectetur, non videtur à ratione aliena, & alias quasdam perplexas quæstiones facile dissoluit. 55

An concurrat intellectus vt instrumentũ.

Nihilominus non videtur probanda. Si . o. intellectus postquam lumine gloriæ tam eminenter eleuatus est & corroboratus, adhuc opus habet alia peculiari eleuatione, vt lumini illi cooperetur, nulla videtur necessitas constituendi illius luminis, cùm intellectus cum solo concursu speciali possit ita eleuari, vt Deum clarè videat. Quid enim

opus

opus est lumine & illo speciali concursu, cùm specialis concursus etiam sine lumine sufficiat?

Nec refert quòd ille concursus tunc deberet esse paulò maior & fortior, vt etiam vim luminis suppleat: quia illud incrementum esset eiusdem rationis: & minus incommodi videtur ponere illum paulò fortiorem, quàm introducere tam difformem operandi modum. Deinde ex illa sententia sequitur, intellectum lumine gloriæ collustratum, non esse sufficiens principum visionis ex parte potentiæ; imò nec posse per diuinam potentiam dari aliquod donum creatum, quod sufficiens principium illius actus constituatur: semper enim adhuc opus erit peculiari eleuatione & concursu ex parte potentiæ, nec sufficiet concursus generalis: & hic defectus nullo dono creato poterit suppleri aut emendari: quod sanè non videtur dicendum.

56 *Concurrit vt caussa principalis, sed partialis.* Vnde verius puto, non esse opus alia eleuatione, aliòve peculiari concursu, sed sufficere illam quam intellectus intrinsecè accipit à lumine gloriæ, quo ita eleuatur & corroboratur, ac si esset illi non donum gratiæ, sed naturæ (sicut ferrum non minùs vrit, quàm si calor foret illi naturalis) adeò vt cum solo concursu generali tum sibi, tum lumini debito, possit visionem illam ex suis quasi visceribus in seipso parere. hoc enim est longè perfectius, & illi beatissimo statui accommodatius, & diuina potentia dignius. Sic enim intellectus lumine gloriæ collustratus, erit caussa sufficiens illius visionis, nec habebit se tantùm vt instrumentum à Deo eleuatum, sed vt caussa principalis & connaturalis.

57 *Obiectio.* Dices, Si intellectus per suas natiuas vires concurrit cum lumine gloriæ; ergo quò intellectus erit perfectior, eò quoque visio erit perfectior, quia caussa integra visionis erit perfectior. Ergo si Angelus & homo habeant paria merita, Angelus habebit maius præmium quàm homo: præmium enim est ipsa visio. hæc in Angelo etiam cum pari lumine erit perfectior.

Responsio. Ad hoc multis modis responderi potest, sed duobus maximè probabiliter. Primò, Concedendo visionem cum pari lumine in Angelo fore perfectiorem & clariorem quàm in homine, si homo aliunde non iuuetur. quam sententiam tenent plurimi Doctores, Scotus in 3. d. 13. §. Ad tertiam, loquens de actu fruitionis; & d. 14. q. 4. agens de cognitione animæ Christi, qua cognoscebat omnia in proprio genere. & in 4. d. 50. q. vltima. Durandus in 3. d. 14. q. 1. in fine. vbi dicit, si Angelo daretur tantum luminis gloriæ, quantum habet anima Christi, Angelum fore beatiorem anima Christi, ratione maioris perfectionis naturalis intellectus. Idem docet Paludanus eadem dist. Richardus in 4. d. 49. a. 2. q. 8. & a. 3. q. 2. Ioannes Maior, & Supplementum Gabrielis eadem distinctione, Caietanus in 3. p. q. 10. a. 4. & alij complures, inter quos Ludouicus Molina in 1. p. q. 12. a. 6. disp. 2. vbi optimè eam probat. Ratio præcipua est, quia quando duæ caussæ partiales totis viribus ad eumdem effectum tamquam vna integra & adæquata caussa concurrunt, animo concipi nequit quo modo effectus non fiat perfectior, si altera ex caussis partialibus sit perfectior. Si enim est perfectior, perfectiùs influit in effectum, eiusque influxus est perfectior. Nisi confugiamus ad potentiam obedientialem, & dicamus alteram illarum non operari viribus naturæ, sed agere peculiari eleuatione & concursu supernaturali Dei: quod paulò ante improbatum est. *Visio cum pari lumine in impari intellectu erit impar.*

Ad casum illum parium meritorum, & paris luminis in homine & in Angelo, respondet Molina, Hominis intellectum natura sua imbecilliorem peculiari concursu Dei adiuuandum, vt tam perfectè cooperetur lumini, quàm intellectus angelicus. Alij verò Doctores non grauatè concederent, eo casu angelicam visionem fore perfectiorem, & Angelum per idem lumen fore magis beatum, quia producet meliorem visionem: immediatum enim præmium non esse visionem, sed lumen gloriæ: sicut in hac vita præmium meritorum est augmentum gratiæ, non vsus gratiæ. Præmium enim propriè est id, quod à solo Deo datur, ad quod recipiens se passiuè habet: vt patet in omnibus præmijs; quæ pro opere rependuntur. Visio verò habet rationem præmij mediatè: quia ex præmio dato & natura recipiente statim necessariò resultat. Neque hinc sequitur, visionem non fore præmium secundum se totam, sed solùm ex parte: quia secundùm se totam & omnes suos gradus est à lumine, neque illum excessum perfectionis habere posset sine lumine. Hæc sententia videtur rationi & principijs Philosophiæ satis consentanea.

Secundò, Dici potest, illam perfectionem maiorem non efficere magis beatum, nec pertinere ad incrementum præmij, eò quod non addat maiorem claritatem aut perspicaciam visioni, sed solum sit veluti perfectio materialis. Tota enim claritas prouenit non à perfectione naturali intellectus, sed à lumine solo: nec potest ipso lumine esse intensior, quod secundùm supremum potentiæ operatur. Vnde vbi par lumen, ibi par claritas, etiamsi vis intellectiua sit impar. Imo fieri potest, vt visio quæ in ratione entis & naturaliter est præstantior, sit obscurior vel minùs clara quàm ea quæ in ratione entis est imperfectior: vt patet in visione hominis & aquilæ. Visio enim hominis cùm sit res immaterialis, & sedem habeat in ipsa anima rationali secundùm probabilissimam sententiam, est multò præstantior in ratione entis, quàm visio aquilæ quæ est materialis: tamen hæc est longè clarior & penetrantior. Si id accidit in visione corporali, nihil mirum si simile quiddam possit reperiri in visione spiritali: præsertim cum naturam horum actuum non satis assequamur.

CAPVT IX.

Quænam videantur à beatis in Deo, vel cum Deo?

QVi hominem videt, quantumuis potentem & sapientem, externam speciem videt, animi verò pulchritudinem & perfectiones non videt: qui verò Deum videt, omnes quoque ipsius perfectiones & opes tum internas tùm externas videt. Itaque beati vident fontem vitæ, fontem lucis & sapientiæ, fontem bonitatis & veritatis, pulchritudinis & dulcedinis, gaudij & beatitudinis. Vident ipsius essentiæ infinitatem, magnitudinis immensitatem, æternitatis longitudinem, iudiciorum abyssum, maiestatis altitudinem, & immutabilem throni eius firmitatem. Vident eius omnipotentiã qua omnia condidit, sapientiam qua omnia excogitauit & formauit, bonitatẽ qua omnia perficit, & ad se trahit. Vident ipsius misericordiã qua peccata cõdonat, & iustitiã qua non condonata castigat. Deniq; vident diuinas personas, & earũ æternas ac eminentissimas processiones. Quomodo Filius à Patre gignatur vt Verbũ & sapiẽtia Patris, & maneat in Patre. Quomodo Spiritus sanctus ab vtroque procedat vt amor, & in vtroque permaneat. Quomodo hi tres personali distinguantur proprietate, ita vt sint tres hypostases, tres personæ per se subsistentes, & tamẽ simul vna numero sint essentia, vna simplex diuinitas, vna potentia, vna sapientia, vna bonitas, vna maiestas, vna lux, vna immensitas, vna æternitas. 58 *Videt beati essentiam diuinam, & omnes eius perfectiones, & personarum diuinarum processiones.*

Qui Deum vident, hæc omnia simul clarè, firmiter, immutabiliter, & distinctè vident. non diuersis notionibus & visionibus, sicut nos illa concipimus, sed vna simplici & lucidissima visione: vident enim illa omnia in Deo sicut re vera in ipso sunt. Sunt autem in ipso non diuisim, & per distinctas formas, sicut sunt in rebus creatis, & sicut à nobis concipiuntur; sed per vnam simplicissimam & eminentissimam rationem Deitatis, per quam ipse stupendo & incomprehensibili modo est omnia, quæ ipsi formaliter inesse dicuntur. 59 *Videns hæc omnia simplici visione.*

Secundò, Vident altissima fidei mysteria, nempe Trinitatis (de quo iam dictum est) & Incarnationis, quomodo natura humana in infinitam altitudinem supra omnem creatam naturam sit eleuata, & diuinitati in Verbo hypostaticè & substantialiter copulata: ita vt Deus verè & propriè sit homo, & homo verè & propriè sit Deus, quod omni intellectui creato naturaliter est incomprehensibile. Mysterium quoque Eucharistiæ, quomodo totum Christi corpus cum toto sanguine, cum anima, vnione hypostatica & diuinitate, cum omnibus animæ & corporis gloriosi dotibus sit sub specie panis & vini facta consecratione, idque toties quot sunt illarum specierum particulæ. Denique vident mysterium iustificationis & glorificationis, & cognoscunt clarè omnia Scripturarum arcana, omnes prophetias, omnes figuras, omnes symbolicas adumbrationes, om- 60 *Secundò, Vident mysteria fidei, & omnia S. Scripturæ arcana.*

nes

nes mysticos sensus. Hæc enim omnia vel expressim, vel implicitè & generatim crediderunt in via: fidei autem merces est visio, & clara cognitio. Idem insinuat S. Augustinus libro 20. De Ciuit. cap. 21. *Quid*, inquit, *videbimus nisi Deum, & omnia illa quæ nunc non videmus credentes?*

Vident cælestem curiam.

61 Tertiò, Vident splendorem & pulchritudinem cælestis curiæ, & ciuitatis filiorum Dei: ad quam omnes huius mundi ciuitates & palatia lusum sunt, & nullius pretij mapalia. Vident omnes beatorum Angelorum & hominu ordines, numerum, merita, dignitatem, gloriam: & omnes exactissimè cognoscunt. Par enim est vt ciuitatem suã, & domum patris sui, & fratres suos ac ciues optime norint, & bonitatem Dei ac misericordiam in singulis admirentur & laudent.

Carcerem dãnatorũ.

62 Quartò, Vident etiam horrendum damnatorum carcerem, seu abyssum infernalem, & omnia tormenta istic impijs & peccatoribus à diuina iustitia disposita. Vident impiorum numerum, demerita, supplicia, & suppliciorum in singulis mensuram. Indicat hoc Scriptura Isaiæ vltimo, vbi de impijs dicitur: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni*: id est, omnibus qui salui fuerint erunt sempiternum spectaculum. Apoc. 14. de ijs qui Antichristo adhæserint dicitur: *Cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni, & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum, nec habent requiem die ac nocte.* Congruit enim vt tam illustre opus iustitiæ diuinæ beatis assiduè ob oculos versetur: tum vt gaudeant se tantis malis ereptos, & Deo gratias eo nomine agant; tum vt eius iustitiam magis admirentur & laudent.

Prouidẽtiæ ordinẽ qua mundũ administrat.

63 Quintò, Vident diuinæ prouidentiæ dispositionem, ordinem & cursum, qua Deus ab initio mundi vsque ad finem vtitur cum genere humano, cum singulis Regnis, & singulis hominibus: ac proinde norunt omnia quæ in mundo gesta, perinde ac si ea coram oculis suis spectassent cùm gererentur. Ratio est, quia facta singulorum parere debent singulis etiam reprobis, vt appareat quàm iustè pro meritis quisque mercedem recipiat, quàm iustè huic detur gloria, & tanta gloriæ mensura; illi supplicium, & tanta supplicij mensura. Apertè id colligitur ex Apostolo 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Vt autem opera singulorum sic pateant, opus est & facta eorum externa patere, & consilia seu intentiones, & quid diuina prouidentia cum singulis egerit, quoties bonas inspirationes immiserit, quot occasiones salutis obtulerit, quoties ad pœnitentiam vocauerit, quoties mala impendentia auerterit, quanta patientia sustinuerit. Horum enim omnium cognitio est necessaria, vt fiat iusta æstimatio status & meritorum cuiusque. Quod si reprobi & damnati hæc vtcumque cognoscent per diuinam illustrationem; multo clariùs, altiori ac ampliori modo id cognoscent beati, lumine gloriæ collustrati.

Hæc cognitio totius decursus mundi erit similis intuitiuæ.

Aduertendum tamen hanc cognitionem, etsi futura sit clarissima, & rerum actionumque particularium, non tamen fore propriè intuitiuam; quia hæc in creaturis requirit obiectorum præsentiam, vti modò suppono, illa verò obiecta omnia præterierunt. Erit tamen similis intuitiuæ: quia cum circumstantijs temporis, & loci, & modi, & instrumentorum, & personarum: sicut cùm aliquid oculis cernimus, aut cùm eorum quæ curiose vidimus, optimè recordamur, ponendo illa ob oculos cum omnibus circumstantijs. Hoc modo ea quæ a singulis per totum mundum decursu totius temporis gesta, & quæ à diuina prouidentia circa singulos acta, beatis ob oculos versabuntur, perinde ac si ea præsentia intuerentur. Itaque scient totius mundi historias, nec opus illis erit ad historicos recurrere, quorum libri plerumq; multis erroribus vel odio, vel gratia, vel ignoratione veritatis scatent.

Vidẽt structurã mundi.

64 Sextò, Vident totum vniuersum, & omnes eius partes, & partium singularum naturas, vires, magnitudines, mensuras, proportiones, intercapedines, actiones, passiones, & motus. Denique nulla erit species rerum vel corporalis vel spiritalis, quam non perfectè cognoscant. Colligitur hoc manifestè ex S. Augustino, qui multis locis docet vniuersam creaturam a Deo primitus conditam duplici ratione à beatis Angelis cognosci, nimirum cognitione matutina & vespertina. *Matutinam* vocat eam, qua cognoscuntur in Verbo secundùm esse increatum, incommutabile, & æternum, quod in ipso habent, id est secundùm suas conceptiones & ideas. *Vespertinam*, qua cognoscuntur secundùm suum esse creatum & mutabile, quod in seipsis habent. Ita lib. 4 De Genesi ad litteram, multis capitibus, & lib. 5. cap. 34. & alijs multis locis, vt infra ostendetur. Idem insinuat Diuus Thomas 1. p. q. 12. ar. 8. & alij passim Doctores; estque maxime rationi consentaneum, vt hæc omnia saltem secundum suum esse creatum clarè videant. Ideò enim hæc sunt condita, & tam multiplici specie exornata, tantoque ordine disposita, vt cognoscantur, & cognoscendo opus, mireintur & laudemus opificem. Nihil itaque debet manere occultum. Beati ex omnibus debent laudare suum conditorem, qui eorum causa hæc omnia fecit. Accedit quòd ad hæc cognoscenda sit in nobis naturale desiderium, quod decet ibi expleri. Neque verò hoc ob multitudinem, varietatem & distantiam rerum videri debet impossibile. Si enim oculus corporeus res innumeras, & longissimo interuallo dissitas simul comprehendere potest; & si vndique lucidus foret ac liber, totum simul mundum posset intueri: quanto faciliùs & perfectiùs id poterit oculus mentis lumine gloriæ illustratus?

Imo valde probabile est, totum hoc vniuersum, omnesque eius partes ab Angelis & dæmonibus simul videri, etsi non ita distinctè & perfectè in hoc generali intuitu videantur singula, ac si per se & seorsim inspicerentur: sicut exemplo oculi rotundi & acutissimi visus declarari potest. 65

Neque solùm hoc vniuersum eiusque partes intuentur, sed simul vident earum dependentiam, qua assiduè dependent à Deo, & ab eo suum esse & speciem accipiunt, & firmissimè in eo conseruantur, alioquin in nihilum mox ruituræ. Vident enim Deum in rebus omnibus, tamquam lucem omnia penetrantem & formantem; & res omnes in Deo tamquam in formante, ambiente, & conseruante. Cũ enim ipsa extrema, nimirum creatorem & creaturam clarè videant, non possunt non simul videre connexionem & dependentiam alterius ab altero, creaturæ à creatore, præsertim cùm hæc ipsi creaturę sit essentialis, nec sine ea plenissimè queat ipsa cognosci.

Septimò, Cognoscunt etiam multa futura quæ ad ipsorum familiam, vel ad amicos aut inimicos pertinent; item orationes viuorum quæ ad ipsos diriguntur, & honores ac contumelias quæ ipsis hic fiunt. Denique omnia quæ hic exteriùs geruntur, vel actu cognoscunt, vel facilè cognoscere possunt. Ita ferè sentiunt communiter Doctores, etsi multùm dissentiant in modo quo hæc cognoscuntur: de quo proximo capite dicendum. 66 *Cognoscunt multa futura.*

Vt igitur in summam colligam quæ diximus, vident beati essentiam diuinam, & omnem eius perfectionem, personarum processiones, omnia fidei mysteria, omnia Scripturarum arcana, omnem Sanctorum gloriam, omnia impiorum supplicia, totum diuinæ prouidentiæ ordinem, & humani generis cursum, totius vniuersi structuram; & à Deo dependentiam; denique ea quæ in mundo geruntur, & in primis quæ ad eos quoquo modo pertinent.

CAPVT X.

De modo quo ista à beatis videntur.

Explicimus breuiter quàm multa & mirabilia videantur a beatis; nunc ostendendum quibus modis hæc omnia videantur: in essentia diuina, an solum in proprio genere. Multi modi statuuntur à Doctoribus. 67

Omnia cognosci in Deo vt in causa.

Primus est, quo pleraq; omnia iam cõmemorata videantur in essentia diuina tamquã in causa; ita vt ex vi visionis diuinæ essentiæ cernantur, dum visio nõ sistit in diuina essentia, sed vlteriùs trãsit, & terminatur ad ipsas creaturas, nõ solum vt sunt possibiles, sed etiã vt actu ea sũt: sicut cũ causa aliqua ita perfectè penetratur, vt ex vi illius cognitionis, cognoscãtur distinctè effectus, quos potest producere. Quę sentẽtia probari potest: quia Deus sic oĩa cognoscit, vt expressè docet & probat S. Dionysius Areopagita. c. 7. De diuinis nominibus, vt dicit: *Deũ ex se & in se secundũ causam omniũ notionẽ & scientiam rerum habere anticipatam, & comprehensam, & secundum vnicam causæ complexionem*

seu comprehensionem omnia scire, &c. Atqui beatorum cognitio est participatio cognitionis diuinæ; ergo ipsi similiter res cognoscunt. Hunc modum amplectitur D. Thomas 1.p.q.12.a.8. & multi alij Doctores, estque valde mirabilis, si est verus; nullus enim fingi potest sublimior.

68 *Nō cognoscūt res creatas in Deo vt ī causa.*

Sed hic modus non paruas habet difficultates. Primò, Si illa videntur ex vi visionis diuinæ essentiæ, necesse est vt à primo momento beatitudinis videantur, quia visio ista est omnino immutabilis; neque fieri potest vt ex vi illius aliquid noui videatur, quod ab initio visum non fuit, nisi ipsa mutetur. Atqui parum videtur probabile, beatos ab initio suæ beatitudinis videre omnes preces, omnia vota, omnia festa, omnes honores, omnes statuas, omnia sacrificia, omnes oblationes, omnes peregrinationes, omnia ieiunia, quæ ad ipsos honorandos, & aliquid ab ipsis impetrandum à viuentibus fient, & omnia miracula quæ ipsi facturi sunt; quæ tamen omnia ad eorum statum pertinere dicuntur, ac proinde in Verbo videri debent, vt isti auctores volunt. Quid enim opus est illa ab initio videre, cùm abunde satis sit si ea videant suis temporibus dum fiunt, & & ad illos diriguntur, vel cum aliquid ab ipsis petitur. Tūc enim satis tempestiue nos exaudire & succurrere possūt.

Hinc quae vidi in fine, visione sublimi: sentite de Dno in bonitate; tota simul esse perfecta possessio interminabilis vitae. [handwritten marginal note; uncertain reading]

Vt autem cognoscantur cùm fiunt, non est opus ea videri in diuina essentia tamquam in causa; quia possunt in seipsis directè & immediatè cognosci, maximè à beatis. Si enim Angeli & dęmones naturaliter possunt cognoscere ea quę hic ad eorum honorem vel contumeliam fiunt, & preces ac inuocationes quæ ad ipsos diriguntur (præsertim si signo externo prodantur) multò magis id poterunt beati per lumen gloriæ. Imò valde probabile est, Angelos & dęmones etiam internas nostras cogitationes, cùm eas ipsos dirigimus, cognoscere: sicut mutuas inter se cogitationes & desideria posita simili directione norunt, vt rectè S. Thomas docet 1.p.q.107.a.1. & 5. Neque corporis nostri crassities, vel distantia locorum obstat quò minus beati è cęlo hoc intueri queant, cùm visio spiritalis omnia penetret, neque à locorum interuallo, vel medij interiecti dispositione pendeat. Ex quibus patet, superuacaneum videri, illa à principio, & in diuina essentia videri.

Angeli & demones quando cognoscūt nostras cogitationes, & quo modo.

69 Secundò, Quæcunque videntur vi beatæ visionis, firmiter & immutabiliter videntur in omnem ęternitatem: quia non possunt desinere videri, nisi illa visio mutetur, quod nullo modo fieri potest. Atqui parum credibile est omnia illa, nempe hominum preces, vota, festa, honores & similia, quę ad eorum statum pertinere dicuntur, firmiter & immutabiliter non secus ac ipsam essentiam diuinam à beatis in omne ęuum esse intuenda: quia hęc parui sunt momenti, & parum ad eorum beatitudinem refert, siue actu cogitentur, siue non cogitentur, pręsertim postquam transierunt. Denique nec inter mortales honorificum est vel laudabile, assiduè honores sibi exhibitos, vel beneficia alijs pręstita ob oculos habere.

Idem dixerim de ijs quę ad familiam pertinent, vt sunt successus prosperitatis, siue carnalis (qualis Abrahamo & Iacobo reuelatus) vel spiritalis (qualis est ordinis Religiosi) propagatio, illustria facta, sanctitas, vigor instituti, disciplinę eneruatio, lapsus Religionis, plurimorum scandala, & apostasia. Satis enim est hęc videri dum fiunt, vel à Domino ijs quorum interest opportunè reuelari. Nec opus est vt ab initio beatitudinis, & in omne ęuum hęc menti beatorum obuersentur.

70 *Angeli interdū ignorant quæ ipsis agenda.*

Tertiò, Angeli sancti sępè ignorant ea quę ab ipsis agenda sunt, quę tamen maxime ad eorum statum pertinent, sed de his Deum consulunt, & nouas accipiunt reuelationes, vt ex cap. 10. Danielis colligitur, & communiter Doctores tradunt. Ergo non cognoscunt illa in diuina essentia. Multo ergo minus Fundatores Religionum cognoscunt in essentia diuina ea quæ pertinent ad ipsarum Religionum successum, &c.

Quartò, Quia vix concipi potest, quomodo ista facta particularia ab hominum libertate pendentia, & nullum ordinem ad rerum naturas, vel ad diuinam essentiam vt causam habentia, videantur à beatis ex vi intuitionis, & penetrationis ipsius essentię. Ergo sine magna aliqua ratione vel auctoritate non est statuendum.

Quintò, Si loquamur de natura spiritali & corporali, nempe de ipso vniuerso & partibus eius, maior videri poterat ratio. Verùm nec illa quidem videri in essentia diuina vt in causa, ex eo probari potest, quòd nihil sit in essentia diuina, ratione cuius hæc potiùs creatura quam illa repræsentetur. Omnes enim res tam quæ actu creatæ, quàm quæ possunt creari, æquè & eodem modo in illa continentur tamquam in causa: nec illa maiorem propensionem aut connexionem habet cum his rebus quæ actu creatæ sunt, quam cum ijs quæ creari possunt, & numquam creabuntur; neque cum hoc mundo, quam cum mille alijs, qui fieri per eius omnipotentiam possunt.

Nec obstat quòd iste mundus iam actu à Deo dependeat, alius verò non dependeat: quia id non prouenit ex ratione essentiæ, quasi essentia diuina ex se hunc magis respiciat quàm alium; sed ex libera voluntate. Itaque cùm essentia diuina ex se eodem modo se habeat ad omnia possibilia, & actu existentia, nulla est ratio, cur ex vi intuitionis essentiæ hæc potiùs quàm alia creatura cernatur. Quare necessariò dicendum videtur, vel omnes creaturas à beatis in essentia diuina videri, vel nullas distinctè. Omnes autem videri non possunt, quia sunt infinitæ: nullus enim creatus intellectus simul est capax distinctæ cognitionis infinitorum, quia opus est infinito lumine & infinita attentione; vnde soli Deo conuenit simul cognoscere infinita, vt Scriptura insinuat, cum ait: *Et sapientia eius non est numerus*. Consequens ergo est, vt nulla hoc modo distinctè videatur. Quod in primis verum esse iudico, si loquamur de visione propriè dicta; seu cognitione intuitiua, qua res ipsæ videntur in se vt existunt cum circumstantijs loci, temporis, ordinis, operationis, &c. Cognitio enim in causa non terminatur ad effectus in indiuiduo vt existunt, sed in specie vt abstrahunt ab hoc vel illo indiuiduo: excepta cognitione Dei, qua ipse in sua essentia omnia videt propter infinitam efficaciam, quę se ad omnia in particulari extendi, vt statim dicemus. *Psal. 146.*

Si verò loquamur de cognitione abstractiua, concedi potest, omnia possibilia generali quadam ratione à beatis in essentia diuina cognosci, quatenus vident illam infinitam esse, omnipotentem, & infinitis modis imitabilem. Credibile tamen est, eos ex vi huius cognitionis non posse formare proprios conceptus creaturarum, & concipere quo modo singulæ sunt formandæ & creandæ.

Prætereà, si vident aliqua intuitiuè in Verbo, maximè decet vt videant societatem Sanctorum, & cælestem Ierusalem. Atqui hanc non vident in Verbo. Si enim illam viderent, cernerent illam completam, qualis futura est post iudicium, non qualis est modò, quando adhuc est imperfecta, & ædificatur in dies; ac proinde viderent numerum prædestinatorum: imò in particulari viderent omnes prædestinatos, eorumque coronas, & sedes, & mensuram gloriæ cuiusque; quod non est consentaneum doctrinæ sanctorum Patrum, & Ecclesiæ, quæ ita orat: *Deus, cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus*, &c.

Denique, si vident totum vniuersum in Deo tamquam in causa, vel vident illud solùm secundùm statum quem habet eo tempore quo primò vident Deum; reliquos verò eius status non vident: vel vident illud secundùm omnem statum, quem ab initio vsque ad finem habebit.

Neutrum rectè dici potest. Non prius: nulla enim est ratio cur in omnem æternitatem debeant videre vniuersum secundùm statum illius temporis dumtaxat, & non secundùm alios status; præsertim cùm alij sint magis admirabiles, & magis digni visione. Neque etiam posterius dici potest: quia sic cognoscerent omnia præterita & futura, & in primis diem iudicij, qui maximè erit admirabilis; quod Scripturis & Patribus non est consentaneum.

Si dicas, Non videri secundùm hos vel illos status, sed vt abstrahit ab illis: hoc est contra rationem visionis intuitiuæ, quæ fertur in rem consideratam cum circumstantijs loci, temporis, modi, &c.

Ob has rationes multi Doctores hunc modum videndi res in Deo non admittunt, quos refert & sequitur Gabriel Vasquez in p.1. disp. 50. vt sanctus Bonauentura, Scotus; Occa, Gabriel, Marsilius, Paludanus, Almainus, Petrus Alliacensis, Ioannes Maior, & multi recẽtiores.

Nec obstat quòd Deus hoc pacto res videat, longè enim est dispar ratio intellectus diuini, & intellectus creati. Ille enim quia plenissime essentiam & omnipotentiã diuinam com-

comprehendit, distinctissimè concipit omnia possibilia, & omnium possibilium complexiones; quæ cognitio hoc ipso quo aliquid ex istis aliquando actu existet, se ad illud extendit, absque vlla sui mutatione vel additione; & ita ex simplici intelligentia transit in visionem. Nullus autem intellectus creatus potest essentiam diuinam comprehendere, sed quantumuis perfectè illam videat, hæc tamen visio in infinitum à comprehensione distat. Deinde cognitio rei, vt est possibilis, non potest in intellectu creato fieri visio rei actu existentis, nec potest se ad illam rem extendere, nullo facto additamento; quia est limitatæ perfectionis.

72 Secundus modus est, quo videantur res creatæ in Verbo diuino, non ex vi visionis diuinæ essentiæ, vt nunc explicatum est: sed in ideis, seu exemplaribus suis; quæ Verbo peculiari modo tribuuntur, sicut potentia Patri: quia Verbum per intellectum procedit, & sapientia dicitur. Hunc modum multis locis statuit S. Augustinus. Docet enim sanctos Angelos, cum res crearentur, duplici modo eas cognouisse: nimirum in Verbo, & hanc vocat cognitionem Matutinam, & in proprio genere, hanc vocat Vespertinam: & ex istis duabus cognitionibus constituit ipse sex illos dies (quibus Genesis 1. creatus dicitur mundus) secundum sex genera rerum, quæ singulis diebus vel creata, vel distincta, & digesta ibidem narrantur. Quòd si Angeli hoc modo res cognoscunt in Verbo, dubitandum etiam nõ est, quin animæ beatæ, quæ sunt Angelis æquales, simili modo cognoscant. Hanc doctrinam tradit S. Augustinus lib. 4. De Genesi ad litteram, pluribus capitibus, præsertim à cap. 21. vsque ad finem libri; lib. 83. quæst. q. 46. & lib. 65. quæst. q. 26. & lib. 11. De ciu. Dei cap. 7. & alibi.

An res creatæ videãtur in ideis.

73 Verum hæc doctrina dupliciter intelligi potest. Primò, Vt cognitio creaturarum in Verbo, nullo modo se extendat ad illas vt sunt in seipsis, sed solum ad illud esse quod habent in Verbo. Secundò, Vt hæc cognitio primario quidem terminetur ad esse quod habent in Verbo; secundario tamẽ se extendat ad ipsas creaturas vt sunt in seipsis. Priorem modum amplectuntur quidam Doctores: qui vt intelligantur, Notandum est, creaturas habere duplex esse secundum Augustini doctrinam, nempe creatum & increatum. Creatum habent in seipsis: increatum in Verbo diuino, in quo sunt omnes rerum ideæ, seu rationes secundum quas ipsæ res sunt conditæ. Simili modo domus arte facta habet duplex esse: in seipsa, quatenus foris ex lapidibus & lignis sic compositis constat; & in mente artificis, quatenus ab illo concipitur. Nam conceptus ille est similitudo domus, & quoddam eius esse intellectuale, seu spiritale, per quod ipsa est in mente artificis. Itaque conceptus diuinæ mentis, quo distinctissimè & lucidissimè concipit creaturam, & quando vult eam producit ac format, est quoddam esse ipsius creaturæ, per quod ipsa dicitur esse & viuere in Deo & Verbo diuino. Et hoc modo omnis creatura in Deo est vita iuxta Augustinum, etiamsi in se sit inanima, vt saxum, terra, & cetera elementa: quia conceptio illius per quam in Verbo existit, quæque illius esse intellectuale censetur, vita est.

Dupliciter hæc sententia põt intelligi.

Lib. 95. qu. q. 26. & tract. 1. in Ioan.

Vult igitur S. Augustinus (vt illi Doctores ipsum exponunt) creaturas videri à beatis Angelis in Verbo non secundum esse creatum, quod habent in seipsis, sed secundum esse increatum, quod habent in Verbo: quia beati vident clarè ipsam Dei sapientiam, quæ est idea, conceptio & ratio, qua creaturas in se ab æterno concepit, & secundum quam in tempore foris produxit.

74 Verum si verba S. Augustini varijs locis expendantur, plus omnino velle videtur; nimirum cognitionem illam, qua cognoscuntur in Verbo secundum suum esse increatum, seu ideam, non ibi sistere, sed etiam ad ipsas creaturas, vt in seipsis sunt, extendi: nam ipse secundum sex genera rerum distinguit sex cognitiones Angelorum in Verbo, & sex extra Verbum: ex quibus tamquam ex mane & vespere putat constare sex illos dies, quibus Genesis 1. conditus legitur mundus. Sic enim ait libro 65. quæst. q. 26. *Sit ergo in cognitione spiritualium dies primus; in cognitione firmamenti secundus; in cognitione discretionis terræ ac maris tertius; in cognitione solis ac lunæ & stellarum quartus, in cognitione reptilium & volatilium quintus; in cognitione iumentorum & ferarum, vel ipsius hominis, sextus.* Itaque distinguit sex cognitiones Angelicas in Verbo, secundum sex genera rerum. Atqui nisi cognitio istarum rerum in Verbo terminetur ad res ipsas vt sunt in seipsis, sed sistat in contemplatione Verbi, non poterunt distingui cognitiones in Verbo iuxta rerum genera: quia res secundum illud esse quod habent in Verbo, nullam habent distinctionem: neque illud esse potest concipi vt multiplex, nisi in ordine ad res creatas: nulla enim est distinctio inter ipsas ideas nisi concipiantur in ordine ad creaturas existentes, vel possibiles. Ergo non possunt statui sex cognitiones in Verbo, quibus cognoscantur ideæ repræsentantes sex genera rerum creatarum, nisi & ipsæ res creatæ cognoscantur. Deinde S. Augustinus ibidem ait: *Omnis creatura antequam tempore suo fieret, in ipso Dei Verbo prius ab Angelis cognoscenda, & sic suo tempore facienda.* Atqui creatura non potest dici prius cognita in Verbo, si solum Verbum & sapientia diuina sunt cognita. Rursus ibidem Augustinus: *Creatura plus videtur in arte qua facta est, quàm ipsa in seipsa quæ facta est.* Atqui si cognitio qua cognoscitur in arte, nullo modo se extendit ad ipsam rem creatam, ipsa non plus ibi cognoscitur; quia penitus quid & qualis sit ignoratur. Idem lib. 83. quæst. q. 46. dicit, *Ideas videri ab anima pura, quatenus sunt propriæ rationes rerum singularum*, ac proinde vt sunt aliquo modo distinctæ; quod ipse apertè insinuat, cum ait: *Non eadem ratione conditus est homo, qua equus; hoc enim absurdum est existimare: singula igitur proprijs condita sunt rationibus.* Per rationem intelligit ideam, vt patet ex antecedentibus. Atqui vt sunt propriæ rationes rerum singularum, & inter se aliquo modo distinctæ, non possunt cognosci, nisi etiam ipsæ in se cognoscantur: quia nullam inter se habent distinctionem, nisi in ordine ad res ipsas. Idem lib. 4. De Genesi ad litteram cap. 22. docet, Angelos cum conderetur mundus, prius in Verbo vidisse rem quamlibet, quæ condenda erat, quam ipsa res in se conderetur. Item à Verbo accepisse cognitionem rei condendæ. Vbi clarissimè significat ipsos non solum vidisse generali modo rerum ideas, seu Dei sapientiam; sed ita distinctè, vt ex vi illius visionis etiam viderent res ipsas creandas.

Quomodo videantur in ideis secundũ Augustinum.

Itaque non videtur dubitandum, quin hæc sit S. Augustini sententias; & hoc modo illum intelligit S. Thomas, & plerique Doctores. Hic modus est etiam valde mirabilis. Si in Deo essent diuersæ rerum notiones ac conceptiones, sicut in mente artificis creati, facile esset intelligere, quomodo in Verbo videantur ideæ, vt sunt rerum propriæ notiones & exemplaria; & ex vi earum cognoscatur quales sint res quæ secundum illas creatæ vel creandæ; sed nullæ in Deo sunt distinctæ rerum conceptiones, sed vna simplicissima conceptio essentiæ ipsius, est omnium rerum creandarum notio, conceptio, & idea; nullam habens cum rebus creandis similitudinem, aut conuenientiam formalem, sed solum virtualem & eminentem. Vnde non apparet ratio, cur huius rei potius idea quàm illius videatur; cur rerum potius creatarum, quam non creatarum, &c. Nihilominus propter S. Augustini & Scholasticorum auctoritatem hæc sententia si rectè explicetur, est valdè probabilis: quomodo autem explicari possit, infrà ostendetur.

Tertius modus est facilior, quo res creatæ statuuntur cognosci directè in se ipsis dum existunt; vel in caussis suis necessarijs & determinatis, si tales causas habent; vel diuina reuelatione, si nec actu existunt, nec causas necessarias, sed liberas habent: qualia sunt futura & præterita quæ à libero arbitrio Dei, Angeli, vel hominis pendent. 75

Quo modo videantur res creatæ.

Itaque mysteria Fidei videntur intuitiuè in seipsis dum existunt: vt mysterium vnionis hypostaticæ, & Eucharistiæ, sanctificatio peccatorum, & omnia quæ sunt in cælesti patria, & quæ apud inferos. Item totius mundi ex suis partibus constitutio: vt rectè docet Scotus in 4. dist. 10. quæst. 9. & alij Doctores passim; omnes enim hunc modum admittunt. Ratio est, Quia ad hæc omnia clarè & perfectè intuenda sufficit lumen gloriæ. Quò enim lumen est superius, eo perfectius & ad plura se extendit: & quod sufficiens est ad clare intuenda superiora, etiam sufficiens est ad clarè intuenda inferiora, vt patet ex lumine naturali intellectus angelici, quod per se quidem & directè respicit obiecta spiritalia tamquam sibi commensa & proportionata: nihilominus etiam extendit se ad omnia corporalia, etsi inferioris ordinis. Pari modo lumen

Lumen gloriæ etiã se extẽdit ad res creatas & corporales.

 gloriæ

gloriæ etsi directè respiciat diuinam essentiam tamquam obiectum primarium & eiusdem ordinis; tamen etiam se extendit ad res creatas tam corporales quam spirituales, quas longe clarius facit videri, quàm lumen naturale intellectus angelici: idque sub altiori quadam ratione, nimirum vt intime sunt connexæ Deo, & habent dependentiam ab essentia diuina omnia creante, formante & conseruante: quæ dependentia & connexio absque lumine gloriæ clare & distinctè cognosci nequit. Vidêt quidem Angeli & dæmones lumine naturali res creatas, & earum essentiam; non tamen sublimi illo modo, ita vt videat eorum cum Deo intimam connexionem. Vt enim dependentia alicuius effectus a sua caussa perfectè cognoscatur, necesse est ipsam quoque caussam perfectè cognosci. Cùm ergo omnium caussa sit essentia diuina, a qua omnia essentialiter dependent, vt hæc dependentia perfectè cognoscatur, debet quoque essentia diuina perfectè cognosci: quod fieri nequit nisi per lumen gloriæ.

Idem confirmatur ex D. Gregorio lib. 2. Dialogorum cap. 35. vbi docet, animæ sinum per lumen diuinum ita expandi in Deo, vt superior fiat mundo, & totum mundum tamquam rem exiguam sub se per idem lumen videat.

76 *Triplex rerũ dependentia à Deo: vt à causa efficiēte exẽplari, & finali.*

Sed vt melius hæc res intelligatur, considerandum est; totum hoc vniuersum, & res creatas singulas, triplicem a Deo habere dependentiam. Primo, tamquam à caussa efficiente & conseruante. Secundo, vt a caussa exemplari. Tertio, vt a caussa finali. Vt prima dependentia perfectè cognoscatur, necesse est perfectè cognosci Dei omnipotentiam, qua omnia ex nihilo ad esse eleuantur & creantur. Vt secunda videatur, necesse est videri clare ipsum exemplar secundùm quod & per quod res formantur, & hanc vel illam speciem accipiunt: & hac ratione concedendum est, videri ideas a beatis, & res creatas videri in Verbo: nimirum quia vident conceptionem diuinæ mentis & rem creatam, & quomodo res ista secundùm illam conceptioně sit formata, & ab illa tamquam exemplari, & quasi sigillo, assidue dependeat. Conceptio enim diuinæ mentis omnia instar sigilli signat & format, & speciem singulis imprimit.

Neque ob rerum diuersitatem fingendæ sunt in Deo diuersæ conceptiones, quæ diuersis rebus respondeant; sed vna simplicissima notio, qua omnia perfectissime concipit, sufficiens est vt ratione suæ eminentiæ, qua omnes distinctas conceptiones eminentissime continet, & omnibus illis æquiualet, & infinite antecellit, omnia repræsentare, omniumq; exemplar esse possit. Quomodo tamen in particulari sit singularum rerum exemplar, non perfectè cognoscitur, nisi visis rebus quæ ab ea formantur. Sicut qui videt aliquod exemplar, non cognoscit statim quarum rerum sit exemplar, nisi visis rebus. Neque ad hoc opus est vt fiat variatio in visione beatifica; sicut vt cognoscam exemplar quod intueor, esse huius rei exemplar, & hanc rem ad illius imitationem esse factam, non est opus vt fiat aliqua variatio in visione exemplaris, & aliquid de nouo in illo videam quod anteà non videbam; sed sufficit vt videam hãc rem ad illius similitudinem esse formatam, quod antea nõ videbam. Vt autem hoc videam, opus est quodammodo triplici visione: nimirum visione exemplaris, & visione rei ad exemplar formatæ, & visione conformitatis rei cum suo exemplari, ac dependentiæ ab illo. Idem visu venit in contemplatione omnis propositionis. Visio exemplaris manere potest firma & inuariata. Visio rei ad exemplar formatæ potest de nouo incipere, & desinere, cum sit rei creatæ. Similiter visio conformitatis incipere & desinere potest: omnis enim conformitas, similitudo & proportio videri desinit altero extremo desinente videri; nam vtriusque extremi cognitio concurrere debet. Simili modo dependentia rei a Deo tamquam causa efficiente videri desinit, re ipsa desinente, etiamsi circa visionem Dei nulla fiat variatio.

Tertia dependentia est, vt á causa finali. Hęc cognosci perfectè non potest, nisi cognoscatur dignitas & excellētia diuinæ Maiestatis, quæ est omnium rerum finis, & ad cuius gloriam omnia sunt condita. Non enim extrinseca aliqua relatione ac destinatione omnia sunt propter ipsum, & seruiunt gloriæ ipsius; sed ex natura sua, & intima essentiæ ratione: neque aliqua res creari potest, quæ ex natura sua ipsius seruituti non sit addicta. Seruiunt autem ipsi vel mente (vt Angeli & homines) vel sua specie (vt cetera omnia) ipsum laudando, eiusque potentiam, sapientiam, bonitatem, iustitiam, misericordiam repræsentando, vel admirando, & laudando, &c.

His positis non est difficile concipere animo quomodo beati res creatas a Deo triplici modo pendere, & in Deo tamquam in causa contineri videant. Vident enim essentiã diuinam tamquam lucem in immensum diffusam & infinite perfectam. Vident totum vniuersum ab ista luce funditus penetratum & circumfusum: vident totius vniuersi ab illa luce triplicem dependentiam, ac intimam cum illa cõiunctionem, nimirum quomodo ab illa ex nihilo creetur: quomodo arte diuinæ mentis formetur, & notioni diuinæ seu ideæ conformetur: quomodo ipsius gloriæ natura sua seruiat, & totum sit ad ipsum. Hoc sensu verissime dici potest, omnia videri in Deo tamquam in causa; præsertim cũ omnia etiam intra illum tamquam intimum spatium contineantur, & omnia in illo tamquam omnipotente & omnitenente fundo (vt Dionysius ait) recumbant; & ipse penetret & ambiat omnia, sicut immensum pelagus penetrat & circumfundit spongiam, & lumen solis globum vitreum in aere pendentem. Vnde si spongia in mari existens rectè dicitur videri in mari, & globus vitreus in aere pendens, in aere ac lumine solis: multo magis & perfectius res dicentur videri in Deo, a quo triplicem habent naturæ suæ dependentiam, & cui intime sunt cõnexę. Neque ad hoc opus est, vt eadem prorsus visione videantur qua ipse Deus; sufficit vt eodem lumine & impetu: sicut cùm plura simul videntur, quæ eodem loco, & inter se connexa sunt.

77 *Beati triplici modo vidẽt res pendere à Deo.*

Quomodo res creatæ videantur in Deo.

Quod verò attinet ad ea quæ non existunt, sed vel iam olim præterierunt, vel aliquando futura sunt; si causas creatas habent a quibus necessario rerum cursu & ordine pendent, ea cognosci possunt a beatis ex vi ipsarum causarum, quas comprehensas animo tenent: vt sunt eclipses omnes præteritæ & futuræ, & reliquæ astrorum coniunctiones, oppositiones, aspectus: & omnia quæ ita ex vi astrorum fiunt, vt nulla causa libera interueniat.

78 *Quomodo quæ nõ existũt, videantur.*

Si verò pendent a libertate arbitrij, qualia sunt facta hominum, dæmonum, Angelorum, & diuinæ prouidentiæ multiplex gubernatio: ea si præterita vel futura sint, nec in seipsis inspici intuitiue possunt a beatis, cùm in se non sint; nec in causis suis certo cognosci, vt quæ sint liberæ & indeterminatæ; nec in decretis diuinis, quia hæc cùm libera sint, nec vllam necessariam cum essentia connexionem habeant, ex vi diuinæ essentiæ videri non possunt. Quod confirmari potest ex Apostolo 1. Cor. 2. *Quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est: ita quæ sunt Dei, nemo nouit nisi Spiritus Dei.* Loquitur Apostolus de diuinis decretis & consilijs. Restat igitur vt hæc videantur diuina reuelatione, vt Apostolus ibidem ait. Non tamen negauerim quin Deus possit ipsa decreta in se ostendere, ita vt intuitiue videantur & immediate: tunc tamen non est necesse vt videantur ex vi essentiæ. modus autem per reuelationem videtur accommodatior.

79 *Qualis reuelatio fiat beatis.* *Totus mundi cursus ponitur illis ob oculos.*

Sed quomodo fit beatis hæc reuelatio? Respondeo, Modo clarissimo & eminentissimo. Qua in re duo sunt consideranda. Primò, Quod ea quæ tot sæculorum decursu peracta sunt in mundo, ita clare illis ponuntur ob oculos cum omnibus suis circumstantijs, ac si ea oculis spectassent, & optima memoria conseruassent. Sicut enim per memoriam ita recordamur rerum præteritarum, & ita obijciuntur animo, ac si eas videremus: sic per illam reuelationem clarissimè ea quæ numquam vidimus vel audiuimus, obijcientur oculis mentis, perinde ac si ea videremus. Et sicut qui memoria benè retinet ea quæ vidit, non potest vllo modo de veritate rerum dubitare: ita & multo minus ipsi dubitare poterunt. Fiet itaque hæc reuelatio infusione cuiusdam notitiæ habitualis rerum gestarum, quæ similis sit notitiæ memoratiuæ, sed multò perfectior & certior. Manifestum enim ipsis erit, hanc notitiam à Deo infundi. Simili modo (etsi longe inferiore gradu) credendum Moysem fuisse illuminatũ de rebus ab exordio mundi transactis, vt eas certissime posset describere.

Quod ad futura attinet, longe ex his pauciora reuelantur, quia ordinarie non opus est ea cognosci priusquam fiant: & cùm fient, absque noua reuelatione cognoscentur. Quando tamen ratione officij circa homines, vel auxilij

ferendi

ferendi (vt fit in Angelis) vel aliter iuxta diuinæ prouidentiæ ordinem, opus est aliqua horum præsciri, vel diuinam voluntatem de rebus agendis cognosci: tunc simili ferè modo, quo præterita, reuelantur (etsi non semper cum tot circumstantijs) sed quantum opus est ad executionem, vel alium finem a Deo intentum. Prophetis hæc futura interdum satis clare & distinctè, interdum valde inuolute reuelabantur. Beatis verò semper clare, & absque inuolucris imaginum & visionum.

80 Secundò, Considerandum hanc reuelationem beatis fieri eminentissimo modo, nempe accommodatè lumini gloriæ, & iuxta illius proportionem. Prophetis fiebant reuelationes accommodate lumini cognitionis humanæ sub figuris & symbolis corporalibus. Angelis in via accommodatè lumini angelico, & modo spiritali. Beatis longe altiori modo, accommodatè nimirum lumini gloriæ, ita vt per hoc lumen reuelata quodammodò videant, & vera esse cognoscant.

Fit hoc eminentissimo modo, nempe accommodatè lumini gloriæ.

Vt preces & vota quæ ad eos diriguntur, cognoscant, non opus est reuelatione: multo enim clariùs talia cognoscere possunt lumine gloriæ, quàm Angeli lumine naturali mutuas inter se allocutiones.

81 Petes, Vtrùm beati hæc omnia simul & constanter videant? Respondeo, sanctus Augustinus lib. 4. De Genesi cap. 16. hac de re dubitat: *Fortassis*, inquit, *volubiles non erunt nostra cogitationes, ab alijs in alias euntes atque redeuntes, sed omnem scientiam nostram* (id est, quidquid sciemus) *vno simul conspectu videbimus*. Sed puto distinguendum. Si enim loquantur de rebus primarijs vniuersi, quæ semper existent, qualis est vnio hypostatica, ciuitas & congregatio beatorum, carcer infernalis cum damnatis ibidem conclusis, & mundi fabrica; valde credibile est, hæc omnia simul & perfecte & constanter videri: hæc enim constanter existunt, & in his maxime relucet potentia, sapientia, misericordia & iustitia diuina. Et ipsum lumen gloriæ est sufficiens ad hæc omnia simul & constanter, vt sunt in seipsis, cernenda. Idem planè videtur dicendum de sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, quam diu in mundo extiterit. Idem valde probabile est de omnibus rerum mixtarum speciebus, quæ in terra, aqua, vel aere reperiuntur, vt sunt species metallorum, lapidum, plantarum, & animalium, nam in his quoque sapientia & potentia Conditoris mirè relucet. Non tamen has species rerum nude & ab indiuiduis abstractas (vt quidam Doctores imaginari videntur) contemplantur: hic enim modus cognoscendi est incompletus: sed in indiuiduis aliquibus, in quibus voluerint.

Vtrùm simul & constanter illa omnia videant.

Præcipua videns constanter.

82 Si verò loquamur de rebus secundarijs, nempe de tota indiuiduorum multitudine, quæ in singulis rerum speciebus reperiuntur, non est necesse illa omnia semper distinctè videri: sufficit ea videri generali quodam modo; sicut cùm oppidum ingens è sublimi conspicimus, videmus omnes domos non exactè, sed generali quadam ratione; ita tamen vt ad singulas considerandas possimus nos applicare. Simili modo putandum beatos videre omnes res singulares, & earum actiones, cùm existunt: habent enim oculum mentis semper apertum, & non solùm in Deum, sed etiam in ipsum vniuersum, intra Deum quodammodò conclusum, & ab ipso assiduè dependens, immensum, & tot tantarumque rerum capacem.

Quomodo indiuidua rerum corporearum.

Neque vlla locorum spatia aut corpora interposita possunt obstare: quia tota mundi vastitas illis est instar vnius basilicæ vel aulæ, vt ex celeritate illorum colligi potest. Et omnis corporum densitas est instar vitri illorum aciei pellucida: quod pulchrè insinuatur Apocal. 4 & 15. per *Mare vitreum* quod erat ante conspectum throni. *Mare* enim istud designat multitudinem generis humani in terra; passim enim mare in Scripturis populos significat. *Vitreum* erat mare illud, quia pellucidum, sic vt omnia interiora tanquam per vitrum conspicua essent ijs qui iuxta thronum stabant. Vide Riberam in cap. 4. v. 6. Apocal. Si oculus corporis maximam rerum multitudinem, & maximo interuallo, simul videre potest: quanto magis oculus mentis, & quidem diuino lumine plenus? Denique Angeli & dæmones lumine naturali mentis suæ simul totum vniuersum qua parte rebus naturalibus constat, & omnia quæ in eo fiunt, simul generali & confuso quodam modo intueri possunt, sicut cùm quis e turri spectat vrbem vel exercitum; cuius signum est, quòd dæmones signis quibusdam inuocati, statim adsint. Multò perfectiùs nostra omnia vident beati.

Tota mundi vastitas est illis instar vnius aulæ vel basilicæ.

Pari modo non est necesse, vt distinctè semper considerent totum cursum rerum ab initio mundi, vsque ad hoc tempus protensum. Sufficit generalis horum consideratio, cum facultate se applicandi ad hanc vel illam partem seu periodum temporum exactiùs considerandam.

Ex his patet, quanta sit beatorum etiam extra Dei visionem (quæ omnem aliam contemplationem incomparabiliter superat) sapientia, quanta cognitio & contemplatio. Norunt enim perfectissime res omnes creatas tam spiritales quàm corporales; norunt omnium causas, omnium vires & facultates, omnium mensuras & proportiones, omnium operationes & effectus, omnium sympathias, antipathias, & idiopathias. Comprehensiuè enim cognoscunt totam creatæ naturæ essentiam. Denique norunt omnes omnium gentium historias. 83

Quanta beatorum cognitio extra Deum.

Addo, hæc omnia posse dici cognosci à beatis in Deo, & in Verbo. Nam quod ad res existentes attinet, quomodo in Verbo videantur, iam ostensum est: si verò de præteritis & futuris sermo sit, ea dicuntur videri in Verbo; tum quia eorum visio visioni Verbi est connexa, tum quia videntur eminentissima Verbi reuelatione. *Videre* enim *in Verbo* phrasi Scripturæ vsitata, est videri Verbi reuelatione. Hoc sensu iuxta Caietan. dictum est a S. Thoma 1. p. q. 57. a. 5. *Angelos etiam ea mysteria, quæ illis successu temporis reuelantur, videre in Verbo.* Notat enim ibidem Caietan. non solùm dici *videri in Verbo*, quæ in eo videntur formaliter, id est ex vi ipsius visionis Verbi, sed etiam quæ causaliter in eo videntur, hoc est, Verbo reuelante. Simili modo dixisse videtur S. Bernardus homilia 17. in Cantica: *Si Lucifer præsciuit homines futuros, & in partem gloriæ suæ profecturos, id absque dubio in Dei Verbo vidit.* hoc est, Verbi diuini reuelatione. Certum enim est Luciferum numquam vidisse diuinitatem Verbi. Denique hunc modum, videndi res in Verbo amplectuntur multi Doctores, vt S. Bonauentura in 3. d. 14. a. 2. q. 3. Scotus ibidem q. 2. Marsilius in 3. q. 10. a. 2. & alij quos citat & sequitur Gabriel Vasquez 1. p. disp. 50. cap. 7.

Quomodo dicantur omnia videri. Verbo.

CAPVT XI.

De Amore beatorum, Quid sit, Quænam eius causa.

EX clara diuinæ essentiæ contemplatione statim nascitur in beatis amor, qui potentissime ipsos in Deum trahit, ita vt nullo modo possint se cohibere. Quò enim bonum quod proponitur, est maius, eo trahit ad se affectum potentius, præsertim si clare cernatur. Atqui Deus est bonum infinitæ excellentiæ, continens omnia quæ quis desiderare potest, & clare ab illis cernitur. Ergo potentissimè trahit, sic vt nullo modo vis creata illi possit resistere, aut impetum quem animo imprimit, continere. Hic autem impetus nihil est aliud quam amor, quem bonum propositum per visionem miro modo affectui imprimit. Sicut enim magnes impetum quemdam imprimit ferro quo illud ad magnetem trahitur, & ei se arctè coniungit: ita Deus clare conspectus impetum quemdam imprimit animæ, quo ipsa potentissime in illum trahitur. Quod enim impetus vel pondus in corporibus, hoc amor in spiritibus. Amor ergo Dei est pondus & impetus & tractus naturæ spiritali accommodatus, quo in Deum tamquam centrum æternæ quietis fertur. 84

Amor est pondus spirituum.

Idem locum habet in cuiuscis rei amore: omnis enim amor est pondus quoddam & impetus, & tractus animæ in bonum adamatum: neque melius quam ex hac analogia ratio amoris potest concipi. Cum enim sit res spiritalis, non potest a nobis nisi ex corporalium analogia intelligi, qualis hic pulcherrima cernitur: vnde sanctus Augustinus lib. 11. De Ciuit. cap. 28. *Omnes res quasi locorum & ordinum propria habent appetitus. Nam velut amores corporum sunt momenta ponderum, siue deorsum grauitate, siue sursum leuitate nitantur. Ita enim corpus pondere sicut animus amore fertur quocumque fertur.* hæc ille. Pari modo amor est analogum calori sicut visio & intellectio luci. Sicut enim visio, & omnis formata intellectio est lux

Lux & calor analoga luci & amori.

quædam spiritalis, ita amor est calor spiritalis: & sicut lux corporalis gignit calorem corporalem, quo corpora incalescunt; ita lux spiritalis, nempe cognitio boni, gignit calorẽ spiritalem quo spiritus efferuescunt. Vnde in illa superna patria, vbi omnia lucis diuinæ sunt plenissima, etiam diuini caloris plenissima sunt. Visio Dei est sicut lux solis. Si enim corpora fulgebunt vt sol iste corporeus Domino re-

Matth. 13. ste, animorum fulgor in suo genere huic erit par. Si ergo visio Dei erit instar solis, amor Dei erit instar feruoris solaris: qui quantus sit, ex eo, quòd tanto interuallio terras exurat, pensari potest.

85 Ex his animo concipi vtcumque potest, quid & quantus sit iste amor: nunc dicendum quæ caussæ ad eius productionem concurrant. Hæ generatim sunt quatuor, voluntas seu anima, quatenus vi volendi prædita; habituale donum charitatis; visio; & essentia diuina. Voluntas & charitas concurrunt ad amorem ex parte potentiæ, sic vt intellectus & lumen gloriæ ad visionem: visio & essentia diuina ex parte obiecti. Nisi voluntas concurreret, amor non esset actus vitalis, nec vita animæ, ac proinde nec illam beatam redderet. Nisi charitas concurreret, non esset actus supernaturalis, ac proinde nec Deo dignus. Nisi visio & essentia diuina per visionem concurreret, non esset talis speciei ac formæ, non esset pondus & impetus in Deum: obiectum enim tribuit speciem & veluti formam actui.

Caussæ amoris beatifici quatuor.

Quo modo singulæ caussæ côcurrãt.

Voluntas per se insufficiens est ad tam eximium motum in Deum; habet tamen vires imperfectas & veluti inchoatas. Possumus enim vi natiua voluntatis Deum vtcumque amare, sicut vi natiua intellectus vtcumque cognoscere. Ergo diuina virtute potest hæc potestas perfici dono aliquo permanenti quo possit illum perfectè amare; nimirum tam perfectè, quam ipsum videt; ita vt amor sit æqualis visioni. Hoc autem donum est charitas: itaque charitas eleuat voluntatem & complet eam in actu primo ex parte potentiæ ad eliciendum amorem beatificum.

Hunc tamen nullo modo reipsa & absolutè potest elicere nisi interueniat visio, cuius præsentia adeò est necessaria ad productionem vitalem amoris, vt nec per potentiam Dei absolutam suppleri possit. Est enim prorsus impossibile amare incognitum. Habet ergo visio concursum quẽdam valde mirabilem in modum caussæ formalis, speciem tribuentis, vel potius tamquam applicatio illius quod instar caussæ formalis se habet, quod est obiectum, seu bonum illud quod amatur. Vnde passim Philosophi & Theologi tradunt, cognitionem obiecti concurrere ad amorem eliciendum per modum necessariæ conditionis, nimirum tanquam applicationem obiecti, seu boni quod amatur. quæ applicatio cùm vitalis esse debeat, & per vitalem actũ cognitionis fieri, nulla vi extrinseca suppleri potest. Nulla boni sufficit præsentia, nulla coniunctio & vnio: nisi per cognitionem & contemplationem intellectus præsens sic animæ, amari non potest. Idem cernitur in amore partis inferioris, quæ nullum bonum sensibile amare potest, nisi illud imaginatione præsens & coniunctum habeat. Hæc coniunctio in beatis fit per visionem.

86 Sed difficultas est, Vtrùm visio etiam effectiuè concurrat, & influxum physicum in amorem habeat? Res est incerta: satis tamen probabile est, ita etiam cocurrere. Quod probari potest, Primò, Exemplo ex Diuinis sumpto, vbi Verbum diuinum concurrit physice & reali influxu ad productionem Spiritus sancti, qui est amor productus: cur non idem fiat suo modo in rebus creatis, præsertim cùm in anima per visionem & amorem sit perfectissima imago sanctissimę Trinitatis, & processionis diuinarum personarum, vt infra ostendemus.

An visio côcurrat effectiuè ad amorem.

Secundo, Quia experimur fortem alicuius boni vel mali apprehensionem, tantam habere vim ad concitandum amorem, dolorem, timorem, vt non possimus resistere, nisi apprehensionem tollamus. Sane si apprehensio nihil reale in affectu efficit, nullum influxum ad amorem vel timorem producendum habet, sed solum obiectum ostendit, sicut qui externùs oculis imaginem obijcit: vnde tanta in anima turbatio, tantus impetus ad rem complectendã, vel fugiendam, vt nostri vix compotes simus?

Denique si lux corporalis est caussa efficiens caloris corporalis: cur cognitio quæ est lux spiritalis non cooperetur effectiuè ad calorem spiritalem? Anima itaque visione diuinæ essentiæ illustrata, vi illius lucis, eaque cooperante in seipsa parit amorem tamquam calorem spiritalem luci illi supparem. Simile etiam fit in hac vita iuxta illud Prophetæ Psal. 38. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* En calor & ignis amoris ex vi contemplationis. Vnde nisi tanta esset amplitudo mentis humanæ, vt cùm apprehendit aliquid specie boni, possec simul considerare in illo esse aliquem defectum, vel certè non esse necessarium illud amplecti: omnis apprehensio boni affectum eius determinaret, & raperet in amorem rei propositæ, sicut fit in brutis: quia apprehensio boni necessariò amorem excitaret. Itaque hæc sententia est satis rationi consentanea.

Obiectum etiam ad amorem concurrit: quia illum me- 87
diante cognitione in anima excitat, eique formam & speciem tribuit. Itaque duplicem concursum præbet. Primum, in modum caussæ efficientis, mediante cognitione tamquam sui imagine, vel semine, excitando amorem, vt dictum est. Secundum, in modum obiecti tribuentis speciem amori: obiectum enim tribuit speciem vt caussa principalis, cognitio vero vt conditio seu applicatio caussæ principalis.

Ex his patet dignitas & excellentia amoris beatifici, ad quem producendum & formandum tam miris modis & donum charitatis, & visio diuinæ essentiæ, & ipsa diuina essentia concurrit.

CAPVT XII.

Quos effectus amor beatificus habeat.

EXplicuimus breuiter caussas amoris: nunc declaremus, quantum assequi licet, eius effectus, quos in anima beata operatur. S. Dionysius Areopagita lib. De diuinis nominibus, multas diuini amoris vel proprietates vel effectus recenset. Ex quibus duo præcipui nobis explicandi: quorum alter est ecstasis, alter vnio cum dilecto. Priorem effectũ amori diuino tribuit lib. De diuinis nominibus cap. 4. parte 1. *Amor, inquit, diuinus ecstasin facit, non sinens amatores esse sui iuris, sed in ius eorum quæ amantur, & penitus transferens.* Hoc autem dupliciter fieri potest, Primò, Cũ ita affectus & cogitatio amantis transfertur in dilectum, vt sui & rerum suarum obliuiscatur, suaque omnia negligat. Tunc enim anima cogitatione & affectu quasi extra se egressa, tota in rebus dilecti versatur, vt iam non in suo corpore, & in se viuere videatur; sed in dilecto, & dilectus in ipsa. Hoc modo (teste Dionysio) *diuinè dictum ab Apostolo: Viuo ego iam non ego; viuit vero in me Christus.* Ita enim cogitatione & affectu erat in Christo & Christi caussa, vt eorum quæ ad sua commoda, honorem, vitam pertinerent, prorsus videretur oblitus. Simili quodam modo, vt idem Dionysius ait, Deus ipse ecstasin quamdam passus est, cùm præ amoris in genus humanum magnitudine, sui honoris quodammodò oblitus, nostram naturam & miserias suscepit, & tam indigna ac acerba in ea pertulit.

Dupliciter amor facit ecstasin.

Primò, cùm sui inducit obliuionem & neglectum.

Galat. 2.

Hic effectus excellenti modo reperitur in beatis: sic enim cogitatione & affectu trahuntur in Deum, vt à se ipsis planè exeant, nihil de rebus suis cogitantes, nihil sibi appetentes, nisi quatenus ad Deum id pertinet, eiusque gloriæ seruire potest. Itaque omnibus cogitationibus, curis, & motibus proprij amoris penitus extinctis, sibi quasi mortui sunt, & soli viuunt Deo. Exuerunt vitam humanam, quæ sua dumtaxat cogitat, & curat; & induerunt vitam diuinam, qua est Deum contemplari, & super omnia, & in omnibus amare & laudare. Non sunt amplius soliciti vt filij ac nepotes ad opes & honores (in quibus omnis pænè mortalium cogitatio & cura consumitur) promoueantur: neque de huiusmodi gaudent, cùm familiæ obueniũt: neque cùm auferuntur mœrorem concipiunt: imò neque dolore tanguntur, cùm suos damnari vident: sed laudant diuinam iustitiam, eamque seruari cupiunt. Hanc ecstasin operatur in illis amor diuinus.

Qualis ecstasis in beatis ex amore.

Alter modus quo fit ecstasis vi amoris, est, cùm ita mens 88
in Deum per contemplationem & amorem trahitur, vt functiones virium inferiorum, præsertim sensuum, cessent; sic vt homo non videat, nec audiat, nec sentiat quidquam: & interdum etiam facultatis vitalis operatio ita intercipitur, vt

Alter modus ecstaseos cũ virium inferiorũ defectu.

vt vix discerni possit an adhuc viuat. Hoc modo multi Sanctorum vi contemplationis & amoris ecstasin passi sunt. Quin immo etiam absque amore vi contemplationis talis ecstasis fieri potest. Verum talis ecstasis in beatis locum non habet; quia ex imperfectione quadam & imbecillitate prouenit: nimirum ex eo quòd anima dum per vires superiores intentissimè circa aliquod obiectum versatur, nō possit naturaliter simul vti viribus inferioribus, vt quotidiana experientia docet. Cuius rei caussa est, vel quia tota eius vis expenditur & veluti exhauritur circa illud obiectum; vel quia vires inferiores destituuntur spiritibus ad functiones earum necessarias, dum hi omnes sursum trahuntur, vt imaginationi & contemplationi illius obiecti seruiant. At in beatis etsi anima potentissimè trahatur in Deum, & tota in eius contemplationem & amorem impendatur; nihilominus diuino munere ita corroboratur, vt simul perfectissimè viribus inferioribus vti possit: neque spiritibus & alijs instrumentis ad functiones inferiores necessarijs vehementia contemplationis destituitur, præsertim cum ad eam rem nullis instrumētis opus sit, vt quæ absque ope imaginationis purissimè peragatur. Itaque vsus virium inferiorum, collocutio, actio multiplex, & procuratio rerum a Domino ipsis commissarum, nullo modo impediet aut imminuet attentionem contemplationis, aut amoris feruorem, sed vtraque perfectissimo modo præstabunt. *Angeli eorum*, inquit Dominus, *semper vident faciem Patris*. Quòd si rerum externarum procuratio minueret vel impediret attentionem vel dulcedinem diuinę contemplationis vel amoris, detrimentosa illis foret mortalium cura, præsertim cum per hanc nulla fiat eorum meritis accessio, sicut nobis in hac vita contingit. Etsi enim contemplatio & spiritalis dulcedo in nobis per externam operationem detrimentum patiatur in hac vita, nihil tamen nobis perit; quia actio externa ad honorem Dei obita, est valdè meritoria, & nobis hanc modicam iacturam consolationis sarciet in ęternitate, insigni visionis & amoris & gaudij incremento. Hęc verò ratio locum non habet in beatis, vt qui iam in termino sint constituti.

Vis contemplationis et amoris diuini, nō impedit alias functiones in beatis.

Matth. 18.

90 Petet aliquis, Quod sit illud donum quo beati sic corroborantur, vt actiones externæ non impediant internas, & internæ non impediant externas? Respondeo, Caussa cur externæ non impediant contemplationem & amorem beatificum, perspicua est: quia illa contemplatio & dilectio necessaria est, nec minus firma & stabilis, quàm ipsa animæ essentia, cum iuxta S. Thomam æternitate participata mensuretur. Itaque nulla vis creata illam intercipere vel minuere potest. Caussa verò cur illæ internæ functiones non impediant externas actiones, & sensuum functiones, cum totam vim animæ absorbere videantur, obscurior est. Ex duplici capite id videtur posse prouenire: Primò, Ex vi luminis gloriæ, quo anima ita eleuatur & corroboratur, vt illa visio sit illi quasi naturalis; ac proinde illius vim circa alias operationes non absorbeat, sed potius corroboret. Secundò, Ex eo quod Deus peculiari virtute animam ad illas functiones corroboret, vt conuenienter illi statui possit eas obire. Par enim est, vt non solum intellectu & voluntate in eo statu anima eleuetur, sed etiam ipsa per se tota ad omnes functiones suas corroboretur, ne alia aliam impedire queat, sicut in hac vita cōtingit. Qui enim intentissimè aliquid inspicit, non potest simul attentè audire, nec odorari, nec gustare, nec tactu discernere. Idem in alijs sensibus vsu venit. Ibi verò hæc imperfectio & infirmitas esse non debet.

Quo modo corroborentur.

91 Alter effectus amoris est Vnio amantis cum dilecto, & transformatio in dilectum: hunc ponit S. Dionysius lib. De diuinis nominibus c. 4. p. 2. ex hymnis amatorijs S. Hierothei. vbi S. Hierotheus ait, omnem amorem, siue carnalem siue spiritalem, esse δύναμιν ἑνωτικὴν καὶ συγκρατικήν: *vim vnionē & commiscentem*. nimirum, quia amantē cum amato vnit & commiscet in vnum, vt ex vtroq; vnum fiat.

Alter effectus vnio amātis cū amato.

Sed quomodo fit hæc vnio? Non solum affectu, sed etiā re ipsa, quantum fas est: amor enim impellit amantem vt re ipsa adsit amato, eique, quantum fieri potest, arctissimè se coniungat. Id patet in omni genere amoris. Ac primum in amore carnali, qui ad copulam qua coniuges fiunt vna caro, incitat. Secundò, in amore parentum, qui liberos suos optant semper habere præsentes, & eorum præsentia frui, eos amplecti & osculari. Amplexus enim & oscula sunt effectus, & consequenter signa amoris tum casti & spiritalis, tum impuri & carnalis, quia vnionem quamdam amantis cum amato, ad quam amor impellit, continent. Quòd si re ipsa amans amato adesse nequeat, saltem adest cogitatione & imaginatione, & hoc modo illi vnitur. Tertiò, in amore honestæ amicitiæ. Amici enim libentissimè simul sunt, & mutuo fruuntur aspectu & colloquio, amore eos vtrimque ad hoc impellente; & vterque alterius negotia sua reputat, quasi vterque in alterum transierit. Vnde amicus Alter ego dici solet.

Explicatur hæc vnio in omni genere amoris.

92 Quartò, in amore Dei: hic enim ad quintuplicem vnionem ordine quodam impellit. Primò, Ad vnionem per crebram cogitationem: cū enim illum pręsentem habere nequeat, assidue, quantum fieri potest, cogitatione illi adest. Vnde qui rarò de Deo cogitant, neque eum vbique præsentem considerant, eo ipso ostendunt, se in amore eius parū esse feruentes; feruens enim amor totam cogitationem in dilectum trahit, vt etiam in ijs qui carnaliter amant, manifestum. His enim species personæ dilectæ semper ob oculos versatur, ac cogitatione semper illi adsunt; vt verè dictum sit, animam magis esse vbi amat, quàm vbi animat: magis, inquam, quia nobiliori modo, nimirum per vnionē intellectualem, & maiori sensu ac gustu.

amor Dei ad quintuplice vnionem impellit.

Secundò, Impellit ad vnionem per obsequiū. Qui enim alteri seruit, est eius veluti instrumentum, ac proinde ei cōiungitur vt motori, ac fini ob quem agit. Hinc ardētes Dei amatores semper in negotijs Dei versantur; & suis commodis ac honoribus neglectis, solum quærunt honorem Dei, suasque omnes functiones ad illum dirigunt, & sic per eas se illi connectunt.

Tertiò, Impellit ad vnionem quę fit per vitæ similitudinem, & morum imitationem: similitudo enim est quædam vnio rerum quę similes dicuntur, cū sit vna forma in duobus. Hinc Dei amatores charitatis impulsu diuinos mores imitari student: Dei inquam charitatem, patientiam, beneficentiam in inimicos, misericordiam, clementiam; iuxta monitum Domini Matth. 5. v. vlt. quo priorem partem suæ exhortationis concludit: *Estote ergo perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est*. Deinde totam Christi vitam (in qua omnis perfectio continetur) in sua vita exprimere conantur, vt in hac tamquam in imagine ipsa resplendeat. Ad quod passim nos hortatur Apostolus, cū hortatur vt *Christum induamus*: vt *portemus imaginem hominis cælestis*, nempe Christi: vt *Christi passiones imitemur*: vt *carnem cum vitijs & concupiscentijs crucifigamus*. &c.

Rom. 13.
1. Cor. 15.
1. Pet. 4.
Gal. 5.

93 Quartò, Impellit ad vnionem per sublimem contemplationem, per quam, quantū fas est vitæ mortali, Deo maximè coniungimur. Ad hanc hortatur S. Dionysius Timotheum c. 1. mysticæ Theologiæ his verbis: *Tu verò, ô chare Timothee, circa mystica spectacula contento exercitatione & sensus relinque, & intellectuales operationes, & omnia sensibilia & intelligibilia, & omnia quæ sunt, & quæ non sunt; & ad vnionem eius qui super omnem essentiam & notionem est, quantum fas est, ignoto modo attollere*. Dicit hanc vnionem fieri ἀγνώστως, *ignoto modo*; quia non fit contemplando aliquā formam, vel rationem a nobis conceptibilem, vt vitam, *sapientiam*, potentiam, bonitatem, & æternitatem, &c. sed fit ablatione omnis formæ, considerando, Deum omni forma, quæ a nobis animo concipi queat, esse eminentiorem. Illam eminentiam, quia nullo modo a nobis sub aliqua forma concipi potest, vocat ipsam *diuinam caliginem*, & *lucem superessentialem*: nobis enim caligo est, quia per negationem omnis formæ intelligibilis concipitur; sed in se est lux omni luce eminentior.

94 Quintò, Impellit ad vnionem per quamdā liquefactionem, & demersionē in abyssum diuinitatis. Feruentes enim Dei amatores, ita subinde in contemplatione per amorem in Deum efferuescunt, vt sibi toti liquescere, & a suo esse creato deficere videātur, & in abyssum diuinitatis demergi ac absorberi, ibique se amittere; ita vt se amplius non sentiant, tamquam suum esse suamque naturam exuerint; sed solum sentiunt Deum tamquam in illum transformati, & illius essentiam, vitam, lucem, & sensum induti; immo tamquam eadem essentia, vita, & lux cum illo effecti.

Hunc modum interdum experiuntur viri sancti contemplationi dediti, qui etiam vt sensum suum exprimant, vtuntur subinde quibusdam loquendi formulis, quæ benignè sunt intelligendæ. Vt quòd amatorij spiritus in Deum altissi-

altissimè subleuati liquescant, & defluant in cognitam caliginem; amittant seipsos, & perdant in abysso diuinitatis: transeant in esse increatum, ac ideale, in quo fuerunt ab æterno; fiant vna simplex beatitudo, vnum æternum amoris incendium cum Deo. Non enim hæc ita accipienda sunt, quasi per amorem re ipsa amittant suum esse creatum, & mutentur in diuinitatem, sed alio modo, idque dupliciter: Primò, Quòd ista fiant, quantum est ex vi affectus. Summus enim amor ad summam nititur vnionē, &, si fieri posset, ipsum amantem conuerteret in amatum, vt ipse se totum illi perfectissimè impendat & vniat. Simili modo considerando infinitam Dei perfectionem, desideraret ipsum infinitè contemplari, infinite amare, & laudare, si fieri posset. Neque mirum videri debet, si inefficacibus votis amantes impossibilia affectant; quia amor cæcus est, nec mensuram nouit, præsertim vbi bonum quod amatur, mensuram non habet. Secundò, Quòd ista fiant iuxta sensum & perceptionem contemplantium, præsertim in hac vita. Ita enim amore accenduntur, vt sibi quasi deficere & liquescere videantur, & ita potenter trahuntur in abyssum diuinitatis, vt in illam veluti demergi & absorberi videantur, & seipsos in illa perdant, adeò vt suum esse creatū ibi non sentiant, sed solam Dei essentiam.

95 *Liquefactio per amorem fieri potest dupliciter.* Liquefactio seu defectio per amorem dupliciter fieri potest. Primò, Ratione consumptionis spirituum per intensissimam & assiduam cogitationem, vel contemplationem rei dilectæ, & vehemens desiderium, quo assiduè ad illius præsentiam adspirat: contemplatio enim exhaurit spiritus animales; vehemens amor & desiderium cordis, vitales. Hinc sequitur maxima corporis debilitas, & virium defectus: & sæpè amor potest esse tam vehemens, vt sequatur mors, omni spiritu vitali nimia cordis dilatatione diffluente. Sic multi putant B. Virginem vi amoris mortuam. Hinc sponsa Cant. 2. *Fulcite me floribus: stipate me malis* (quibus spiritus exhausti & lassi recreentur) *quia amore langueo.* Et cap. 5. *Anima mea liquefacta est, vt* (dilectus meus) *locutus est.* Et Psalm. 118. *Defecit in salutare tuum anima mea.* Nempe exhaustis viribus assidue cogitando, & suspirando ad salutem, vel Saluatorem, quem promisisti. Neque hoc mirum videri debet, cum etiam amor carnalis vires exhauriat, & tabescere interdum faciat, eum is qui vehementer amat, re optata frui nequit. Verum hic modus & defectus in beatis locum non habet.

Secundò, Ratione immensitatis boni quod amandum & contemplandum proponitur; quod cum vident se amando exæquare non posse, quodammodo deficiunt. Illud enim bonum, infinitum amorem postulat, sed illi tantum præstare non possunt: allicit introrsum infinite, sed illi nec contemplatione nec amore infinite sequi possunt. Et quia vellent si possent, quodammodo in conatu, sine defectu deficiunt. Hoc tamen ipsum quod videant bonum suum esse tantum, vt illud suo amore, suaque contemplatione nō possint exæquare, non eos affligit, sed miro gaudio perfundit. Sicut in hac vita, quòd mysteria diuina vincant omnē humanum eloquium, & omnem intelligendi subtilitatem; nobis gaudendum, & gratulandum Deo nostro potius, quam dolendum, vt S. Leo monet.

96 *Quomodo beati dicantur intrare abyssum diuinitatis.* Dicuntur *Intrare abyssum diuinitatis*; quia per contemplationem & amorem illam intrant. Qui Deum non videt, foris stat, imo procul ab illo distat; etiam Deus se habet ad illum instar procul absentis. Qui illum clare videt, præsens illi est, neque hæret quasi externus in superficie, sed intrò ingreditur, & in illam abyssum se immergit, quantum potest. Amor enim intra dilectum commorari vult, quia hic ipsi est locus, & domus, & requies, & securitas, & omnia. Eo autem plus vel minus quisque abyssum illam penetrat, eo profundius vel minus profunde in eam se immergit, quo plus vel minus luminis & charitatis habuerit.

Quomodo in Deo se perdant & inueniant. Dicuntur *se perdere in illa abysso* secundum suum esse creatum; & rursum se inuenire secundum suum esse increatum & superessentiale (ita enim passim loquuntur contemplatiui) ob duas caussas. Primo, Quia ibi primum vident se esse instar nihili ad illud immensum pelagus essentiæ (vt Gregorius Nazianzenus loquitur) neque in illius *Oratione in Natiuitat.* comparatione se habere quidquam amore dignum. Secundò, Quia in essentia diuina (cum supra omnia sit infinitè eleuata) cessat omne esse creatum, & omnis formarum distinctio, ac proinde in essentia diuina nulla cernitur creatura. quia tamen omnis natura creata ibi est secundum suū esse increatum, caussale, & exemplare, omnia ibi inueniuntur præstantiori modo, quam sint in seipsis, vt supra declaratum. Et hoc modo dicitur quis redire ad suum exemplar, suumque esse ideale, & in illud transformari vi amoris & contemplationis.

Quæ omnia possunt etiam declarari ex ijs quæ in rebus inferioribus cernuntur, & cum amore analogiam habent, vt sunt pondus, impetus, calor. Sicut enim pondus & impetus lapidi impressus ita illum impellit ad suum locum (nempe ad terram) vt ei se arctè coniugat, & affigat; & si posset, faceret lapidem subire & penetrare intra terram, & in intimis eius visceribus illum constitueret: ita amor, qui est pondus spirituum, impressus animæ illum trahit in rem amatam, eique eam affigit, & si potest, intra eam constituit. Pari modo sicut vehemens calor rem liquefacit, & facit eam diffluere, & imbibi a terra, eique commisceri: ita vehemens amor, qui est calor spirituum, facit ipsos veluti liquescere, & a se diffluere ac deficere, & penitus veluti imbibi ab amato, eique commisceri, vt vnum ex duobus effectum videatur. Rursus sicut ingens calor rem incēdit, & consumit priorem speciem, & conuertit in speciem ignis: ita vehemens amor tamquam ignis consumit omnes alias cogitationes & affectus, & conuertit amantem in speciem & formam rei amatæ, ita vt nullam aliam imaginē mente gerat. 97 *Ex rerum inferiorum analogia declaratur.*

Denique sicut sol illustrat inferiora, & per lumen excitat in illis calorem, qui eas sursum versus solem trahit: ita Deus, qui est sol mundi spiritualis, in mentes subiectas infundit lumen sapientiæ, & per hoc lumen excitat calorem amoris, quo mentes sursum trahuntur, & Deo coniunguntur.

Hoc modo iuxta S. Dionysium in amore est perpetuus circulus, & motus circularis. Ex diuina enim luce procedit lumen gloriæ in mentem creatam; ex lumine procedit amor: hic rursus mentem in Deum trahit, eamque illi vnire, & in illum transformare conatur, quasi volens creaturam trahere in suum principium, vnde processit. 98 *De diuinis nominibus cap. 4. p. 1.*

Potest etiam hic circulus seorsim in vtroque actu considerari. Ex Deo enim procedit lumen gloriæ; ex lumine visio, qua rursus mens in Deum veluti reflectitur. Simili modo ex summo bono & pulchro viso procedit amor in mētem; qui eam rursus in Deum trahit. Itaque est ibi perpetua a Deo ingressio, & perpetua in illum regressio. Vident beati, se perpetuo secundum esse suum creatum, & omnem suam perfectionem a Deo tamquam fecundissimo principio procedere, & summis viribus conantur in illum vi contemplationis & amoris reuerti.

Ex his patet, amorem beatificum summam vnionem, quæ inter amantem & amatum esse queat, efficere. Nulla enim potest esse maior vnio quam ea, qua amans non exterius iungitur amato, sed intime & inseparabiliter in eo commoratur, & in illud transformatur, illius imaginem induens, vt vnus cum illo fiat spiritus. Quæ omnia excellenter præstat amor beatus.

CAPVT XIII.

Ad quæ bona se amor beatorum extendit, & quo ordine?

AMare est velle alicui bonum, eo tantum fine vt ipsi bene sit; hoc est, vt ipse inde commodum, honorem, aut voluptatem percipiat. Dico, *vt ipsi bene sit*. Si enim alicui velim bonum, vt mihi inde bene sit, non tam illum amo quam meipsum; quia bonum alterius ad meum commodum refero; quomodo plerique mortalium amare solent. Quotus enim quisque est, qui suum principem, dominum, herum, ciuem amet, eiusque bonum curet, non proprij commodi intuitu? Tales fere sunt hominum amicitiæ sordidæ, fucatæ, quæstuariæ, proprij amoris plenæ, qui omnia ad proprium commodum refert, & ex eo omnia æstimat. Huius commodi spes vbi euanuerit, nihili æstimatur amicus. Verus amor vult alteri bonum, vt ipsi inde bene sit, etiamsi amans nihil inde commodi percipiat: & si malum illi obuenerit, dolet; etiam si nihil ipse inde sentiat incommodi. Commodum enim & incommodum amici suum censet propter amoris vinculum, quo veluti vnum effecti sunt. 99 *Quid amor*

Bonum quod amans alteri vult, tale esse debet, vt ei sit 100

bonum

Quale bonũ esse debeat quod amore expetitur.

bonum non noxium. Non enim omne quod in se bonum est, cuilibet bonum est. Tale est omne illud, ex quo plerumque plus damni, quàm cõmodi aut solidi fructus percipitur. Vnde talis amor quo tale bonum alteri expetitur & procuratur, non est verus amor, sed fucatus; quia nec verum bonum, sed fucatum, quod alteri cupit. Huiusmodi est amor parentum, qui parum soliciti de æterna salute filiorum, omnem industriam in eo ponunt, vt opus & honoribus sine fine eos cumulent, quæ sæpenumero illis adferunt perniciem. Vnde hic amor verius odium dicendus est, quàm amor: sicut *qui amat iniquitatem, odit animam suam.* Veri amoris est vera bona velle & curare: & quo maiora sunt, eo maiori studio illa velle & procurare: vnumquodque nimirum in suo ordine, & pro sua dignitate.

Psalm. 10.

Duplex bonum Dei: intrinsecũ, extrinsecũ.

101 Porrò bonum quod beati Deo expetunt, duplex est, internum & externum. Internum consistit in eius essentia (quæ omnem perfectionem eminentissime continet) & personarum ineffabili processione. Externum consistit in eius gloria externa, quæ illi a rebus creatis prouenit. Cum enim ex rebus creatis ei nihil commodi vel voluptatis accedere possit, sola gloria est omne bonum, quod ex illis ipsi possit prouenire & competere. Dupliciter autem res creatę illi gloriam adferunt. Primò, Sua specie, eius potentiam, sapientiam, bonitatem, prouidentiam, iustitiam, misericordiam assidue prædicando. Sicut enim cæli enarrant gloriã Dei, ita etiam quælibet res minima; sed surdi voces illas creaturarum, etsi toto personant orbe, non audiunt. Secundò, Illum cognoscendo, amando, laudando, benedicendo, gratias agendo; quo modo sola natura ratione prædita illi gloriam adfert. In hisce duobus consistit eius gloria externa.

Dupliciter gloria à rebus creatis illi obuenit.

Volunt bona Deo omne bonum intrinsecũ.

102 Beati igitur primò & super omnia volunt Deo omne bonum intrinsecum, & omnem gloriam intrinsecam, quam de se apud se supra omnem creaturæ captum plenissime: infinitè, & superessentialiter possidet. Et hic amor quatenus ad hoc bonum se extendit, propriè beatificus est: quia solum hoc bonum est increatum & immensum. Secundo loco volunt illi omnem gloriam extrinsecam: ac Primum quidem eam, quæ prouenit ex vnione hypostatica, & humanitate Christi Domini, in qua maxime omnium ipsius potentia, sapientia, misericordia, & iustitia resplendent. Secundò, Eam quæ illi prouenit ex cognitione, amore, laude, & gratiarum actione omnium beatorum. Tertiò, Eam quæ ex ipso beatorum statu, donis, & ornamentis. Quartò, Eã quæ ex conuersione peccatorum, & operibus iustorum, & vniuersa Ecclesia militante. Quintò, Eam quę ex iustissimis impiorum supplicijs, in quibus eius & maiestatis magnitudo, & iustitiæ seueritas mire relucet. Sexto, Eam quæ ex vniuersi, & singularum partium specie, ordine & structura. Septimò, Eam quæ ex totius prouidentiæ, qua mundum regit, ordine. Hanc omnem gloriam illi ardentissime cupiũt, & gratulantur, & eam augeri indies, quantum fieri potest, cupiunt; & vt augeatur, quantum ordo diuinæ prouidentiæ permittit, procurant. Denique propter hanc Dei gloriã cupiunt omnia illa existere & permanere tamquam bona Dei gloriæ eius seruientia.

Et omnem gloriam extrinsecam quæ prouenit Deo ex septem generibus rerũ.

Ex his patet, ad quàm multa se amor Dei in beatis proferat. Extendit enim se ad Deum, & ad omnes creaturas. Ad Deum, propter se; ad creaturas, propter Deum, quatenus videlicet res eius sunt, eique gloriam adferunt. Itaq; hoc amore non ipsæ amantur, sed Deus: quia non vt ipsis bene sit, sed vt ex ipsis Deo bene sit: hoc est, vt ipse ex illis gloriam & honorem capiat.

Stabilis est amor continuus.

103 Petes, Vtrum hic amor sit stabilis, ita vt numquam ab eo in totum vel ex parte cessetur? Respondeo, Certum est, stabilem prorsus & immutabilem esse, qua parte versatur circa bonum Dei intrinsecum, sicut & visio Dei immutabilis est, quia hic amor est prorsus necessarius, nec arbitrij subest libertati. Valdè etiam credibile est, stabilem esse circa gloriam externam, quatenus ea ex varijs rerũ gradibus iam enumeratis capitur: non autem vt ex his vel illis indiuiduis, cum non sit opus singula semper actu considerari. Cum enim illi constanter gradus illos, & gloriam quæ ex illis Deo prouenit, videant; nulla videtur ratio, cur eam non constanter etiam ament, cupiant, & Deo gratulentur.

Ex amore perpetua benedictio.

104 Ex hoc amore sequitur perpetua benedictio, qua Deo omne bonum vouent & imprecantur, qualem Apoc. 7. audiuit Ioannes in cælo: *Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen.* Item: *Regi sæculorum potestas & imperium: Regi sæculorum honor & gloria: Regi sæculorum laus & iubilatio, cõfessio & pulchritudo, sanctitas & magnificentia, benedictio & gratiarum actio.* Item *Benedic anima mea Domine, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius: qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus: qui replet in bonis desiderium tuum,* &c. Rursus omnem creaturam in laudem Dei prouocabunt, sicut tres pueri in camino ignis, Danielis 3. *Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & superexaltate eum in sæcula, Benedicite Angeli Domini Domino, benedicite cæli Domino,* &c. Huiusmodi benedictiones, & laudes, & cantica diuina amor Dei in beatis cum incredibili dulcedine & consolatione in omne æuum eructabit.

Ex his facile intelligi potest, quo ordine amor Dei ad ista omnia se extendat: dupliciter enim ordo in amore spectari potest; Primo, Ex parte bonorum quæ alicui cupimus adesse. Secundo, Ex parte eorum qui amantur, seu quibus illa bona expetuntur. Si priore modo spectetur, eò magis a beatis aliquid amatur, quo magis ad Dei gloriam pertinet, eamque magis illustrat; quia illis tota ratio amandi, seu appetendi talis boni, est gloria Dei. Hoc modo, inter bona Dei externa. Primo loco amanda vnio hypostatica, & Christi humanitas, totumque opus nostræ redemptionis. Secundò, Sanctorum societas, & in hac maxime beatissima Virgo, & quilibet Sanctorum in suo ordine: quiuis enim pro mensura suæ sanctitatis gloriam Dei illustrat. Tertiò, Ecclesia Christi in terris, & peccatorum conuersio. Quartò, Liberatio defunctorum a pœnis purgatorijs, vt Deum modo excellentissimo videant, ament, & laudent. Quintò, Constitutio vniuersi, eiusque renouatio. Sexto, Supplicia impiorum. Posset tamen de duobus illis dubitari, vtrum magis ad Dei gloriam faciat. Verum nihil attinet minutius id discutere. 105

Ordo in amore Dei dupliciter spectari potest.

Si secundo modo consideretur hic ordo, sic Primo loco amandus Deus, vtpote fons omnium bonorum, quo sublato, neque nos, neque quidquam boni posset esse. Vnde quisque Deum magis amare debet quam se ipsum; quia in ipso tamquam fonte omnis boni præstantius esse habet quàm in seipso. Secundo loco Christi Domini humanitas, quia etiam hæc est causa vniuersalis nostræ salutis, sine qua nemo saluus esse potest. Tertio loco, * Quilibet in ijs quæ ad salutem pertinent, seipsum amare debet: quisque enim est sibi proximus, & sui cura ante omnia cuique est commissa: & ipse amor, cum sit vis vniens, amantem inclinat, vt ante omnia se dilecto vniat, eique se impendat, priusquam de alijs cogitet. Vnde quisque sibi magis æternum salutis bonũ expetere debet, quam cuiuis alteri. *Magis* inquam, appretiatiuè & æstimatione: vt si fingamus necessarium esse me excidere vel Petrum, malim Petrum excidere quàm me: & pluris æstimem salutem meam, quàm alterius cuiuslibet. Alij tamen qui me sanctiores & beatiores, magis diligendi obiectiuè, seu ex parte boni quod appetitur: quia maiorem illis gloriam appetere debeo, quam mihi; cum mea mensura, quam iustissima Dei sanxit ordinatio, debeam esse contentus, & alijs velle quod eadem lege ipsis est debitũ: alioquin mea voluntas iustitiæ regulæ, & voluntati diuinæ nõ esset conformis, quod à statu beatorum est alienum. 106

** Post Deũ & Christũ quilibet seipsum maximè amare debet in ijs quæ ad salutem pertinent.*

Dices, Apostolus ex abundantia charitatis paratus fuit carere sempiterna gloria pro salute Iudæorum, vt multi Patres & Doctores ipsum exponunt ad Romanos 9. ac proinde salutem aliorum suæ saluti prætulit. Ergo amor non postulat, vt quis in ijs quæ ad salutem pertinent, seipsum magis appretiatiuè amet, quàm alios. 107

Respondeo, Salutem nostram & aliorum dupliciter spectari posse, Primò, Vt est bonum Dei, & ad eius gloriam illustrãdam accommodatum. Et hoc modo salus vnius multitudinis præferri potest saluti propriæ (salua tamen charitate & amicitia cum Deo) quia longe magis Dei gloriam illustrat, quàm salus vnius. Secundo, Vt est bonum ipsorũ hominum: quo modo salus propria omnium aliorum saluti est præferenda: & quisque seipsum magis amare debet, & de se esse magis solicitus, quàm de alijs. Ratio est, Quia quando salus sic amatur, sistitur in ipso homine, cui salus expetitur, solumque spectatur vt ipsi bene sit. Itaque hic non est amor Dei, sed proximi; & agitur non de bono Dei,

Salus nostra et aliorum dupliciter spectari potest.

sed

sed de bono proximi: quisque autem sibi est maximè proximus; ac proinde suum bonum maxime quærere debet. Confirmatur, Quia ratio cur proximus sit à nobis amore amicitiæ amandus, & ex tali amore beatitudo illi sit imprecanda, est coniunctio in natura rationali, per quam est capax tanti boni. Sed quisque sibi hac in re est maxime coniunctus, vtpote in hac natura vnus numero, & à se indiuisus. Si enim amare debeo proximum, quia mihi similis in natura; multo magis amare debeo me ipsum, quia ego non mihi similis, sed idem in natura rationali, &c.

Quãdo verò salus proximorum amatur vt bonum Dei, ille amor non est propriè amor proximorum: quia non amantur vt ipsis bene sit, sistendo in illorum bono; sed est amor Dei, cuius bonum & gloria in tali amore quæritur. Mirum autem non est, neque inordinatum, quòd Dei gloriam, & ea quæ illam magis illustrant, nostræ saluti anteponamus; modo tamen alieni simus ab omni peccato, & plane salua nobis stet eius amicitia.

108 Aduerte tamen, neminem ad talem amorem teneri: quia etsi secundum ordinem charitatis regulariter magis debeam velle quod magis ad gloriam Dei facit; id tamen non in omni euentu locum habet, sed solum quando id sine meo damno spirituali fieri potest. Non enim charitas obligat quenquam, immo nec inclinat aut suadet, vt cum detrimento boni sui spiritualis Dei gloriam augeri aut promoueri cupiat: numquam enim charitas ad sui imminutionem inclinare potest.

Charitas nõ inclinat vt cum detrimento bonis spiritualis proprij consulã alteri.

Nec obstat quod votum Apostoli fuerit ex inclinatione charitatis: quia Apostolus non volebat excidere à charitate Dei, aut hanc in se imminui pro salute Iudæorum, sed solum volebat carere consortio Christi in cælo, & beatitudine, quatenus est bonum proprium, gloriam & gaudium afferens ipsi homini; atque sub hac volebat conditione, si nimirum id fieri posset absque vllo amoris diuini detrimento: quæ conditio erat impossibilis. Fieri enim non potest, vt quis Deum non videns tantum amet, quantum videns. Verum amor in suo excessu multa sæpe impossibilia proponit, vt ardorem suum declaret.

109 Quarto loco amandi sunt beatitudinis socij; cum his enim cuilibet beatorum est maxima coniunctio & societas: quilibet autem qui nobiscum peculiarem societatem & communionem habet, magis amandus est & præferendus, in bonis quæ ad illam communionem pertinent, alijs qui non habent. Deinde quia hi maxime amore & bonis illius status digni. Quinto loco iusti nondum beati: quia hi post beatos amore & bonis diuinis dignissimi. Sextò, Peccatores, qui nihil habent in se amore & bono supernaturali dignum, nisi ratione naturæ rationalis, per quã sunt imago Dei: & quia Deus dilexit illos, & sanguinem suum pro illis fudit.

CAPVT XIV.

Vtrùm amor beatificus patriæ sit eiusdem rationis ac speciei, cuius est amor Dei in via?

110 QVidam putant hos amores esse eiusdem speciei ac naturæ, solum differre quibusdam accidentarijs conditionibus, nempe quod amor in patria sit in eodem homine paulò intensior, quam in via, & quòd numquam cesset aut intermittat, sicut amor viæ.

Amorẽ viæ & patriæ differre specie.

Alij verò docent, hos amores specie esse distinctos; ita vt amor patriæ sit non solum intensione, sed etiam natura & specifica ratione perfectior quàm amor viæ. Ita clarè & ex professo docet Scotus in 4. dist. 49. q. 5. & obiter in 2. d. 26. q. vnica. Insinuat D. Thomas 2. 2. quæst. 24. ar. 7. ad 3. vbi docet charitatem viæ, quantumuis crescat, numquam posse pertingere ad magnitudinem charitatis patriæ; quia hæ duæ dilectiones habent quantitatem diuersæ rationis, eo quod altera sequatur apertam visionem, altera cognitionem obscuram fidei. Sicut, inquit, linea, quantumuis augeatur, non potest vnquam exæquari superficiei, quia hæc duo habent quantitates diuersarum rationum. At quænam est illa quantitas dilectionis patriæ, cui dilectio viæ non potest vllis incrementis exæquari, nisi eminentia & celsitudo naturæ? quod infra magis declarabitur. Eandem doctrinam apertè indicat Caietanus 1. p. q. 82. art. 2. vbi dicit, quòd Deus visus & non visus se habent vt obiecta diuersarum rationum respectu amoris. *Falsum est*, inquit, *quòd visum & non visum differant sicut magis & minus in eadem specie: imò differunt sicut ens diuersarum rationum obiectiuarum: ita vt Deus visus sit obiectum diuersæ rationis obiectiuæ, à seipso cognito citra visionem.* Idem docet Syluester Ferrariensis lib. 3. contra Gentes cap. 62. §. Pro solutione. & Capreolus in 1. d. 1. q. 3. Gabriel in 3. dist. 31. qu. vnica, dub. 2.

Hanc sententiam ego omnino veram esse sentio, eamque S. Augustinus varijs locis insinuat. Libro enim De spir. & littera cap. 36. sic ait: *Quis existimare audeat, cum ex perfectum fuerit quod ait, Vt cognoscam sicut & cognitus sum, tantam Dei dilectionem fore contemplatoribus eius, quanta fidelibus nunc est, aut vllo modo hanc illi vmquam de proximo comparandam?* Vbi insinuat, illam dilectionem incomparabiliter fore maiorem & præstantiorem. Sequitur: *Porro si quanto maior notitia, tanto maior erit dilectio, profectò nunc quantum deest dilectioni, tantum nunc perficienda iustitia deesse credendum est.* vbi aperte asserit dilectionem patriæ tantum superare dilectionem viæ, & iustitiam quæ in patria perficienda est, tantum superare iustitiam viæ (loquitur de actuali iustitia) quantum notitia patriæ superat notitiam viæ. Et infra: *Cum peruentum fuerit ad speciem, proculdubio & ipsa dilectio nõ solum supra quam hic habemus, sed longè supra quam petimus, & supra quam intelligimus erit.* vbi rursus indicat illam incomparabiliter fore maiorem. Et infra dicit, *illa super eminentissima perfectione charitatis Dei, omnes motus terrenæ libidinis absorberi & consumi.* 111

Probatur ex S. Augustino.

Idem lib. De correpť. & gratia cap. 10. dicit, *summæ beatitudinis plenitudinem esse præmium perseuerantiæ*; eamque in eo consistere, *Vt magno per Spiritum sanctum data abundantia charitatis Dei, cadere vlterius omnino non possint.* Sed si dilectio patriæ est eiusdem rationis cum dilectione huius vitæ, solumque differt continuatione; quomodo illa dicitur esse longe maior & sublimior quam possimus petere aut intelligere? quomodo eius perfectio est supereminentissima? quomodo abundantia dilectionis, quæ ibi datur, est præmium perseuerantiæ, facit beatum, & immunem ab omni lapsu?

Eadem sententia probatur ratione. Primò, In statu beatitudinis non minus debet eleuari voluntas in Deum quam intellectus, sed pari modo & æquè eminenter & admirabiliter: sed intellectus eminentissimo modo eleuatur, ita vt mens humana non possit capere, qua ratione talis modus sit possibilis; ergo pari modo debet eleuari voluntas. Atqui dilectio huius vitæ non videtur valde mirabilis, nec adeo sublimiter in Deum eleuat, vt magnam admirationem mouere queat, nec est sublimior quam possimus petere aut intelligere. Ergo dilectio patriæ respondens visioni longè est sublimior dilectione viæ. 112

Probatur ratione. Voluntas nõ minus debet eleuari quã intellectus.

Secundo, Quanto maior est notitia, tantò maior erit dilectio, vt S. Augustinus ait. Atqui notitia patriæ incomparabiliter superat omnem cognitionem viæ: ergo etiam dilectio patriæ superat incomparabiliter dilectionem viæ. Hæc enim pari passu procedere debent.

Lib. De spiritu & littera c. 36.

Tertio, Si illæ dilectiones essent eiusdem rationis ac naturæ, sequeretur plurimos viatores (saltem ad tempus aliquod, dum sunt in contemplatione rerum diuinarum) habere æquè perfectam dilectionem, ac habent beati; imo longe perfectiorem, quia longe intensiorem. Perfectio enim in qualitatibus eiusdem speciei spectatur maxime ex intensione graduali, ita vt illa iudicetur absolute perfectior, quæ est intensior. Duratio & continuatio nihil addit perfectionis. Illud sequi manifestum est. Sunt enim innumeri beati (quales sunt pueri post Baptismum defuncti, & alij qui parum boni fecerunt) quibus habitus charitatis est exiguus, verbi gratia decem graduum; & plurimi viatores, quibus habitus charitatis est decuplo vel centuplo maior, nempe centum vel mille graduum. Vtrique autem possunt operari secundum totam latitudinem habitus; beati tamen non possunt illam excedere. Itaque amor beatorum erit vt decem, amor viatorum erit vt centum vel mille, ac proinde decuplo vel centuplo perfectior intrinsece & substantialiter, quam amor beatificus. Nec refert quòd amor beatorum semper perseueret; quia hoc non facit illum intrinsece perfectiorem: sicut calor vt decem non ideo intrinsece est perfectior,

fectior, quia firmiter alicui corpori inhæret; nec ideo comparari potest in perfectione cum calore vt centum infirmè inhærente. Atqui valdè absurdum videtur, beatos imperfectione dilectionis superari a viatoribus. Absit, absit, vt ibi tam miserè summum illud bonum clarè visum diligatur. Si enim ita est, quomodo abundantia dilectionis illos ibi reddit beatos, & ab omni lapsu tutos? quomodo perfectio illius dilectionis iuxta Augustinum est supereminentissima, cum longe perfectior sit dilectio viatorum, saltem pro eo tempore quo dediti sunt contemplationi?

113 *Habitus charitatis in hac vita non potest habere supremũ suũ actũ, quia non habet statum connaturalem.* Nec obstat quòd habituale donum charitatis in plurimis viatoribus longè perfectius & intensius sit, quam in plurimis beatis (quamuis hi non possint illud amittere, illi possint) quia hoc donum in hac vita non potest habere supremum suum actum, eò quòd sit coniunctum cognitioni obscuræ, quæ non proponit obiectum condignè & adæquatè illi habitui, sed longè inferiori modo; vnde etiam actum inferiorem elicit. In patria habet actum sublimissimum sibi commensum & adæquatum, quia hoc donum coniunctum visioni claræ, qua obiectum illi condignè proponitur: vnde in hac vita non habet suum statum connaturalem, sed est veluti planta in solo alieno depacta, quæ in fructibus suis degenerat: nec potest excellentissimos fructus proferre ob soli ineptitudinem & indispositionem. Tale solum est anima per fidem ambulans, & in ænigmate, seu obscura similitudine Deum cognoscens. Solum eius natiuum est mens diuino lumine illustrata, & clarè Deum contemplans, quia lumen gloriæ est illi connaturale. Hinc fit vt vnus gradus huius doni coniunctus lumini gloriæ possit perfectiorem & sublimiorem actum producere, quam mille gradus coniuncti notitiæ fidei: neque possit vlla dilectio huius vitæ, etiãsi in infinitum crescat, pertingere ad perfectionem infimæ dilectionis patriæ, vt rectè docet Scotus in 4. d. 49. q. 5. Quia, vt inquit S. Thomas, hæ dilectiones habent quantitates seu perfectiones diuersi generis. Simili modo scientia humana, quantumuis crescat in suo genere, numquam poterit pertingere ad æqualitatem scientiæ angelicæ, quia hæc est superioris ordinis.

114 Neque mirum videri debet, si dicamus habitum charitatis posse producere actus diuersi ordinis circa idem obiectum: quia se habet instar potentiæ, quæ pro diuersa applicatione obiecti, vel etiam pro sua libertate, potest circa idem obiectum diuersos specie actus producere. Potest enim voluntas circa Deum naturali ratione propositum elicere actum amoris absolutum, quo diligat illum super omnia; & alium inferiorem, quo diligat illum non super omnia; qui actus sunt diuersæ rationis & speciei.

Quartò, Amor Dei per fidem cogniti est diuersæ speciei, & superioris ordinis, quam sit amor eiusdem Dei cogniti per rationem & doctrinam humanam: alius enim specie amor illi cognitioni respondet, alius huic. Ergo multò magis amor Dei clare visi erit superioris ordinis, & diuersæ speciei, quàm amor eiusdem obscurè cogniti. Longè enim magis visio superat fidem in ordine ad proponendum obiectum, & excitandum amorem, quam fides notitiam naturalem. Non enim videtur magna discrepantia inter apprehensionem Dei per rationem naturalem, & instructionem humanam, & apprehẽsionem eiusdem per fidem diuinam. Nec refert quòd amor ex fide sit supernaturalis, sicut est amor ex visione, ac proinde videantur eiusdẽ speciei; quia amor ex visione est longè magis supernaturalis, vtpote ordinis diuini. Inter enim supernaturalia sunt varij gradus, cùm aliud alio magis minusve naturę vires superet. Amor ex fide est in infimo actuum supernaturalium ordine, amor ex visione in summo.

115 Quintò, Iuxta S. Thomæ doctrinam Angeli diuersæ speciei habent etiam cognitiones circa idem obiectum diuersæ speciei: ac proinde etiam amores his cognitionibus adæquati, sunt diuersæ speciei. Quæ enim est proportio inter naturam & naturam, eadem est inter potentiam & potentiam, & inter actus potentiæ adæquatos. Atqui multò maior est discrepantia inter visionem & fidei notitiam, quàm inter cognitionem Angeli superioris & inferioris: ergo etiam inter amorem qui est ex visione, & qui ex fide, est maior discrepantia quàm inter amores Angeli superioris & inferioris; ac proinde specifica.

Sextò, Gaudium de bonis Dei in patria, longè est excellentius, quam possit esse in via. Incredibile enim est, ibi Beatos non magis gaudere de bonis Dei & ipsius gloria, quam viatores in terris. Si enim non ita est, quomodo gaudium ibi excludit omnem tristitiæ motum? quomodo dicitur seruo fideli, *Intra in gaudium Domini tui!* Si vero gaudium erit ibi incomparabiliter maius, etiam amor maior erit: quia tantum gaudebunt, quantum amabunt; gaudiũ enim ex amore resultat, eique commensuratur. Tantum quisque gaudet de bono obtento, quantum illud amat.

Septimò, Aliter afficit bonum obscurè & sub aliena specie propositum; aliter clarè ac in propria specie ostensum. 116
Longe enim pluris æstimatur, & maiorem mouet admirationem, quando clarè & in propria specie cernitur: ergo magis etiam & dignius amatur, ita vt amor appretiatiue & æstimatione sit maior. Sicut si quis solem numquam vidisset, & de eius pulchritudine tantum audisset, longè pluris illum æstimaret, & magis amaret, quando eum videret, quam ante fecerat. Non possumus in hac vita Deum apprehendere, prout est in se; sicut neque is, qui ab ortu cæcus est solem; sed tantum ex creaturis rudem eius speciem concipimus. Vnde totum quodammodo nouimus, & totum ignoramus. Nouimus obscurè, confuse & sub aliena specie: sicut cæcus nouit solem. Ignoramus qualis in seipso sit: nec vllo modo possumus id concipere. Sicut ergo Deus ita confusè & sub aliena specie cognitus valde imperfectè format nostrum conceptum quo illum apprehendimus, eique imperfectam speciem in ratione cognitionis & imaginis tribuit; ita valde imperfectè format nostrum amorẽ, eique speciem imperfectam tribuit.

Octauò, Amor patriæ est præmium & merces, vt ex Augustino ostensum; ac proinde se habet instar termini. Amor viæ est meritum, & via qua ad terminum tenditur. Atqui præmium & meritum, via & terminus sunt diuersæ rationis. Præmium enim debet esse longe perfectius quàm meritum, & terminus quàm motus ad terminum.

Nonò, Probabile est, essentiam beatitudinis consistere potissimum in amore Dei: si ergo amor Dei in via est eiusdem speciei ac in patria, sequitur, hominem in via habere essentialem beatitudinem, ac proinde reuerà esse beatum; quod non est dicendum.

Decimò, Denique amor in patria est omnino necessarius, & totum exhaurit appetitum, ita vt homo nihil nisi ex vi illius, aut illi consentaneè appetere vel amare possit. In via est omnino liber, multosque secum admittit inordinatos affectus. Atqui actus liber & actus necessarius stante pleno rationis iudicio sunt diuersæ speciei. Liber enim talis est naturæ, vt potentia ad eum maneat indeterminata, & secundum se indifferens, ita vt tam facilè possit se flectere ad contrarium, quàm se flexit ad illum. Quod ex eo prouenit, quòd non impleat capacitatem voluntatis, nec eam plenè actuet tamquam quid imperfectum ac potentiæ insufficiens; vnde ipsa aliorum actuum manet capax, & potest illum relinquere. Actus verò necessarius eius est naturæ & conditionis, vt potentia ad illum sit determinata, tãquam ad integrum & plenum suum bonum intrinsecum. Vnde implet eius capacitatem, ita vt ad nullum alium amorem inclinet, nisi qui huic sit subordinatus. Quod sanè indicat, esse ingens discrimen naturæ in ipsis actibus. Cõfirmatur a simili in actibus intellectus. Actus enim intellectus qui totam ipsius capacitatem circa aliquod obiectum implet & exhaurit, plurimum distinguitur specie ab eo qui non implet. Ergo similiter actus voluntatis qui totam capacitatem voluntatis implet, specie distinguitur ab eo qui non implet. 117 *Actus liber & necessarius, stante pleno rationis iudicio, differunt specie.*

118 *Idem actus voluntatis quo modo possit ex libero fieri necessarius, et contra.* Nec obstat quòd affectio quæ initio est necessaria, possit eadem manens fieri libera, & contra: quia id fieri non potest stante pleno rationis iudicio vtroque tempore. Affectio enim seu amor qui ab initio est liber, non potest fieri necessarius, nisi iudicium rationis impediatur; ita vt non possit considerare in obiecto rationem cur possit non appeti, saltem hic & nunc, sicut antea poterat. Quando enim id non potest considerare, tunc apprehenditur obiectum vt hic & nunc necessarium, ac proinde voluntas ad eius amorem determinatur & constringitur. Arctatur enim tunc amplitudo & capacitas voluntatis per angustias intellectus, ad obiectum illud particulare, eiusque amorem, contra naturæ suæ conditionem. Simili modo quando affectio, quæ prius erat necessaria, fit libera, iudiciũ rationis (quod ante erat impeditum) soluitur vt possit considerare in obie-

cto

Id fieri nequit cōstante plena rationis iudicio.

cto rationem cur possit non appeti. At nullo modo fieri potest constante pleno rationis iudicio, vt idem actus ex libero fiat necessarius, vel contra; quia idem actus non potest amplitudinem voluntatis implere, & non implere. Hæc tamen intelligenda sunt seposito impulsu physice prædeterminante, de quo modò non disputamus.

119 Ex his concludo, amorem Dei in patria esse incomparabiliter excellentiorem, quàm possit esse vllus amor in via: neque hunc amorem, etiamsi crescat sine fine, posse vmquam exæquari amori patriæ, qui tam sublimis, diuinus, & admirabilis est, quàm ipsa visio; & tantum superat omnem amorem viæ, quantum visio omnem viæ cognitionem. Nunc respondeamus ad ea quæ contrà obijci possunt.

Primò obijci potest ex Apostolo 1. Corinth. 13. *Charitas numquam excidit*. Ibidem tamen docet, fidem euacuandam propter imperfectionem. Atqui si charitas hic esset imperfectioris naturæ quam in patria, excideret; quia mutaretur in aliam, sicut cognitio fidei excidit, dum mutatur in visionem.

Quo modo charitas nūquam excidat.

Respondeo negando minorem. Dicitur enim charitas *numquam excidere*, non quòd non mutetur in perfectiorem (de actu loquor cum Apostolo, non de habitu) sed quia semper etiam in illo statu beato, vere & proprie diligemus Deum & proximum, eritque verissima & proprijssima dilectio & charitas: quamuis longe perfectior quam in hac vita. Non tamen ibi cognoscemus obscure per fidem, nec erit ibi cognitio fidei obscuræ. Hoc sensu dicitur *fides euacuanda*, non charitas. Neque ad hoc vt charitas dicatur numquam excidere, opus est vt maneat eadem numero vel specie: sed abunde satis est, vt maneat aliquis actus charitatis in Deum & proximum, qui proprie dicatur dilectio, siue ille sit eiusdem speciei ac dilectio viæ, siue diuersæ.

120 Secundò obijcitur: Amor tendit in obiectum vt est in seipso extra intellectum: sed cognitio tendit in illud vt recipitur quodammodo in intellectu, vt sæpe docet diuus Thomas; ergo nihil refert ad amorem an obiectum cognoscatur perfectè, an imperfectè, quia tendit semper in obiectum, vt in se est perfectum. Confirmatur Primò, Quia etsi non possimus Deum cognoscere, vt est in se; possumus tamen illum amare, vt est in se. Ergo etiamsi cognitiones viæ & patriæ multum distinguantur, non tamen amores. Confirmatur Secundò, Quia eadem bonitas est vtriusque amoris obiectum formale. Ergo eamdem tribuit speciem. Confirmatur Tertiò, Quia cognitio non est ratio formalis, sed solum conditio & velut applicatio obiecti. Atqui diuersa applicatio non mutat speciem. Ergo, &c.

Sicut amor ten etiam cognitio tēdit in obiectum vt est in se.

Amori magis conuenit tendere in obiectū, vt est in intellectu, quàm cognitioni.

Respondeo, Eodem sensu quo amor dicitur tendere in obiectum prout est in se extra intellectum, etiam cognitio tendit in illud vt est in se extra intellectum. Omnes enim quicumque conantur rem intelligere, cupiunt scire quid & qualis sit res in seipsa vt est extra intellectum, non qualis sit in intellectu, aut quale esse ibi habeat. Imò amor magis videtur tendere in rem prout est in intellectu, quam cognitio; quia amor nullo modo potest in rem amatam tendere, nisi res illa iam sit in intellectu, & ab intellectu voluntati proponatur: neque voluntas potest illam sub altiori ratione amare, quam intellectus ei ostendat. Itaque obiectum amoris ab intellectu quodammodo vel contrahitur, vt cum illud infra suam dignitatem apprehendit, & sic apprehensum proponit voluntati; vel extollitur & amplificatur, vt cum illud supra suam dignitatem concipit. Hinc fit vt bona spiritalia, vt virtutes Christianæ, & cælestis gloria, parum amentur; bona temporalia, vt honores, diuitiæ, voluptates, plurimum: quia res amantur prout ab intellectu apprehenduntur. Magis itaque competit amori ferri in rem vt est in intellectu, quam cognitioni, quia ante cognitionem res non debet esse in intellectu, sed extra & in seipsa.

Quo sensu cognitio dicatur tendere in obiectum prout est in intellectu.

121 Nec obstat ille modus loquendi S. Thomæ: tantū enim illo significatur, cognitionem fieri per quamdam assimilationem intellectus cum obiecto, seu per hoc quod in intellectu formatur quædam imago rei intellectæ; amorem verò non per imaginem rei, sed per impulsum in rem illam foris existentem. Quæ omnia vera sunt: sed nullo modo probant cognitionem non tendere in rem vt est in seipsa, aut amoris obiectum non modificari ab intellectu. Etsi enim cognitio fiat per quamdam rei imaginem, illa tamen imago non repræsentat rem, vt est in intellectu, sed vt est in seipsa. Quantū autem referat ad rationem amoris, sitne perfecta an imperfecta cognitio obiecti, suprà satis ostensum.

Sicut amamus Deum vt in se est, ita & cognoscimus.

122 Ad Primam confirmationem, Nego antecedens. Sicut enim illum amamus vt in se est, ita etiam cognoscimus vt in se est. Vbi aduerte, illum loquendi modum dupliciter posse intelligi. Primo, Vt dicatur amari vt in se est, quia amatur ratione bonitatis & perfectionis, quam in se habet: & hoc modo etiam cognoscitur vt in se est; quia cognoscuntur de illo (etsi confuse & obscure) eæ perfectiones, quæ re vera illi insunt: alioquin si ex parte rei non inessent, illa cognitio non esset cognitio Dei, sed error. Secundo, Dicitur amari vt est in se: quia condignè & proportionate suæ bonitati, quam ex parte rei habet. Et hoc sensu non potest amari in hac vita vt est in se, sed longe inferiore modo, prout est in intellectu. Eodem sensu non potest in hac vita cognosci vt est in se, quia nulla cognitio potest illum digne (id est conceptu proprio, distincto & claro) repræsentare, & menti ostendere. Cum dico, illum condigne repræsentari, cognosci, amari; loquor de condignitate non æqualitatis, sed summæ proportionis, quæ inter Deum & creaturam dari potest. Itaque sicut cognitio Dei huius vitæ longissimè est infra eius dignitatem, & ideo non dicitur cognosci vt in se est: ita etiam amor.

Diuersitas proponendi mutat rationem formalem.

Ad Secundam confirmationem. Eadem quidem bonitas est vtriusque amoris obiectum, sed hæc alio modo proponitur in via, alio in patria. In via obscure, & sub conceptu quodam generali: in patria clare, & sub propria specie. Vnde in vita tota quodammodò scitur, & tota ignoratur. Scitur confuse & obscure; ignoratur qualis sit in propria specie: quæ diuersitas proponendi mutat rationem formalem obiecti. Dum enim ostenditur clarè qualis sit in propria specie, perinde æstimatur, & afficit voluntatem, ac si noua bonitas, quæ antea ignorata fuit, ostenderetur.

Ad Tertiam confirmationem. Etsi cognitio non sit ratio formalis obiecti, tamen redundat in illam, ita vt ex diuerso modo cognoscendi, diuersum obiectum formale resultet: hinc Deus clare visus, & obscure confuseque cognitus habet rationem diuersam obiecti formalis, vt rectè docet Caietanus supra. Nec refert quòd cognitio dicatur conditio tamquam applicatio obiecti; quia est talis conditio & applicatio, vt essentialiter ad amorem sit requisita, non minus quam ipsum amoris obiectum. Vnde non minus variat rationem formalem obiecti, quàm diuersa bonitas obiecti.

123 Obijcitur Tertiò, Contemplatiui docent, amorem esse sublimiorem cognitione in hac vita, & altius in Deum assurgere quam cognitionem, & ingredi in abdita & arcana Dei, cognitione foris manente.

Quo modo amor dicatur intrare, & cognitio stare foris.

Respondeo, Amorem quidem esse in hac vita præstantiorem cognitione, non physica entitate, sed morali æstimatione; quia amor facit iustos & amicos Dei, & tribuit ius vitæ æternæ, & hac ratione potest dici sublimior: non autem quòd magis in Deum eleuet voluntatem, quam cognitio intellectum. Dicitur amor intrare cognitione foris stante, quando Deum contemplantur per omnium rerum negationem, tamquam omni perfectione conceptibili eminentiorem, de quo modo cognoscendi tractat Dionysius ex professo libro de mystica Theologia. Tunc enim cognitio dicitur foris manere, quia non concipit Deum sub aliqua forma, vel specie positiua, prout est in se: sed per omnis speciei conceptibilis negationem, ac proinde occupatur circa ea quæ foris sunt, ea negando de Deo, tamquā omnibus eminentiore. Amor dicitur intrare, quia penetrat ad amandum id quod sub propria specie concipere nō possumus, eique se immergit, & fruitur eius dulcedine. Idipsum tamen concipitur eodem modo per negationem, tamquam nihil eorum quæ cōcipi a nobis possunt, sed omnibus infinite excellentius. Et sic amor non intrat profundius, quam cognitio absolutè, sed solum quam cognitio per affirmationem. Etsi enim possimus Deum excellentius amare, quam eum cognoscimus per affirmationem, non tamen quam per negationem.

CAPVT

CAPVT XV.

De gaudio Beatorum, quid & quale sit: & ad quæ se extendat?

124 EX amore sequitur gaudium, tamquam complemētum motuum animi, & vltima perfectio. Eo enim obtento, quiescit animus, nec amplius quid desiderat. Sicut in corporibus est impetus ad proprium locum, quò cùm peruentum fuerit, est quies in loco, nec vlteriùs tenditur: ita in spiritibus, & animabus cognitione præditis, est amor proprij boni & desiderium; & obtento illo bono est quies vitalis in eo, nec vlteriùs tenditur. Sicut tamen impetus detinet corpus in loco tamquam in proprio bono, ne facilè possit ab eo diuelli: ita amor detinet animum in bono obtento, ne illud amittat, & dulcedine præsentiæ eius priuetur. Aduerte tamen, gaudium non propriè dici quietem in bono, aut quieti comparari: quies enim est cessatio à motu, ac proinde priuationem motus insinuat; gaudium verò non consistit in cessatione a motu, vel in motus priuatione. Dicitur tamen esse quies in bono, non quòd formaliter quies sit; sed quia ex eo quies sequitur, eique est coniuncta: nam obtento bono & gaudio, cessat motus desiderij & prosecutionis, nec vlteriùs tenditur. Itaque concomitanter quies dicitur.

Gaudiū formaliter nō est motus prosecutionis, sed vitalis suauitas ex amore ad præsentiam boni resultās.

Formaliter autem consistit in quadam vitali suauitate, quæ ex amore ad præsentiam boni amati per modum passionis resultat. Sicut enim corpora, cum ad suum locum naturalem peruenerint, ex eius coniunctione benè afficiūtur: ita spiritus obtento bono amato, ex eius præsentia & coniunctione (quæ fit per sensum, vel intellectum) bene afficiuntur. Sed illa corporum affectio non est vitalis, nec ab illis sentitur: hæc spirituum vitalis est, & sentitur. Itaque gaudium non est appetitio aliqua, vel prosecutio boni, sed est vitalis quædam suauitas ex amore ad præsentiam boni amati in anima resultans; ac proinde se habet in modum passionis: quia posito amore & præsentia seu coniunctione boni amati, gaudium non est liberum, sed necessariò emicat; neque potest tolli, nisi sublato amore: qui tamen facile tollitur in hac vita, mutatur consideratione. Verùm vt hæc meliùs intelligantur, Notandum est, sicut diuersis cibis corporis sunt diuersi sapores, quibus sensus gustandi variè delectatur; ita diuersis rebus quæ sub cognitionem cadunt (quibus intellectus tamquam cibis suis pascitur) esse diuersas pulchritudines, & veluti sapores spiritales & intellectiles, quibus perceptis mens variè delectatur. Singulæ enim habent speciem seu pulchritudinem intelligibilem, quæ cuique est veluti proprius sapor ac dulcedo, qua, dum intelliguntur & veluti gustantur, mentem ac palatum animæ oblectant: intellectus enim est animæ oculus, quo omnium rerum species & pulchritudines cernit; & palatum, quo omnium dulcedinem degustat.

Pulchritudo rei cuiusque est veluti sapor & dulcedo eius.

125 In delectatione gustus quattuor concurrunt, nempe sapor seu dulcedo cibi, facultas gustandi qua cibi dulcedo percipitur amor illius dulcedinis, seu propensio affectus in illam, & oblectatio quæ ex sensu seu perceptione dulcedinis & eius affectu oritur. Pari modo in delectatione mentis quatuor concurrunt: pulchritudo rei, facultas intelligendi qua illa pulchritudo cognoscitur, affectus & complacentia qua illa amatur, & oblectatio quæ ex illa cognitione & affectu erga illam oritur. Quòd enim affectus seu amor sit necessarius, patet; quia dulcedo cibi gustu percepta non delectat, si affectus abhorreat. Simili modo nec pulchritudo rei intellectu percepta pariet gaudium, si affectui sit exosa. Hinc dæmones, etsi maximam cognitionem rerū habeant, & rerum pulchritudinem videant; nihil tamen inde gaudij vel oblectationis capiunt: quia illam oderūt, & penitus extinctam vellent. Sicut enim Deum oderunt pessimè, ita omne id in quo gloria Dei quoquo modo relucet.

In delectatione quatuor cōcurrunt.

Ex his vtcumque intelligi potest, quid sit gaudium, & quænam eius causæ. Est enim vitalis quædam dulcedo, ex vitali perceptione dulcedinis seu bonitatis rei amatæ in anima resultans. Vnde gaudium & delectatio non sunt cōcipienda per modum appetitionis vel prosecutionis obiecti, sicut amor & desiderium: sed in modum passionis ex amore & apprehensione obiecti præsentis vitaliter in anima resultantis. Est enim gaudium dulcedo vitalis animæ seipsa formaliter animam oblectans, & miro dulcedinis sensu perfundens. Porro gaudium & oblectatio in proposito non distinguuntur, nisi vt magis & minus commune, vt docet S. Thomas 1. 2. q. 31. a. 3. Nomen enim oblectationis latiùs patet, cùm etiam in sensibus locum habeat, sicut & voluptas. Gaudium solùm est partis rationalis.

Distinctio gaudij & oblectationis.

126 Eius causæ sunt quatuor: Boni præsentia, amor huius boni, cognitio illius præsentiæ, & ipsa anima. Præsentia boni requiritur, quia gaudium est de bono quatenus aliquo modo apprehenditur vt præsens, seu obtentum, siue in re, siue in spe. Si enim consideretur vt absens & nondum habitū, oritur non gaudium, sed desiderium. Bonum præsens dicitur esse obiectum gaudij, non quod gaudium per se circa illud occupetur sicut cognitio, amor, desiderium; sed quia cognitio & amor, quæ essentialiter in gaudio includūtur, vel illi supponuntur, circa illud occupantur. Gaudium enim est vitalis dulcedo orta ex bono præsenti cognito & adamato, seu ex amore & cognitione illius boni. Itaque sicut illud bonum tribuit speciem amori & cognitioni; ita etiam gaudium ab eo suam speciem trahit, licet non eodē prorsus modo. Secundò, Etiam amor illius boni, & præsentiæ eius requiritur, vt patet ex dictis; quia sine amore non reputatur esse bonum, ac proinde non potest esse causa gaudendi. Vnde etiamsi quis possideret totum mundum, idque clarè cerneret; si tamen huic possessioni non afficeretur amore, nihil inde perciperet gaudij. Tertio, Cognitio quoque boni & illius præsentiæ est necessaria. Sicut enim nil incognitum amari potest; ita nihil incognitum oblectare. Quartò, Denique ipsa anima tamquam vitale subiectū gaudij requiritur, ex quo & in quo vitaliter excitatur. Ex quibus constat singulas hasce causas adeò necessariò ad gaudium concurrere, vt si vel vna desit, gaudium nullo modo constare possit. Hæc de gaudio in genere.

Causæ gaudij quatuor. Præsentia boni, amor illius, cognitio præsentiæ, & ipsa anima.

127 Nunc transeamus ad gaudium Beatorum, illiusque eminentiam & magnitudinem consideremus. hęc duplici ratione expendi potest. Primò, Considerandū eminentiam & sublimitatem causarum huius gaudij. Secundò, Considerando excellentiam & multitudinem bonorum de quibus simul gaudent.

Magnitudo gaudij Beatorum duplicitur expensa? Primo ex sublimitate causarum; Secundò, ex multitudine & præstantia bonorum.

Gaudium beatificum tam est sublime, supernaturale, & admirabile, quam visio diuinæ essentiæ, & ipse amor beatificus. Hæc cum omnino paria sint, & inter se commensa, tum perfectione intensiua, tum eminentia naturę, seu perfectione specifica. Tantum amant, quantum vident, & tantum gaudent, quantum amant. Confirmatur; Quia magnitudo delectationis & gaudij ex tribus pensanda est: nempe ex magnitudine boni quod obtinetur; ex perfectione potentię qua percipitur; ex magnitudine amoris quo amatur; nam eò maior est delectatio, quò maius est bonū quod delectat, & potentia quę illud percipit, & amor quo illi inhæremus. Atqui hęc omnia in gaudio beatifico sunt summa. Obiectum enim quod delectat est infinitę bonitatis, pulchritudinis & dulcedinis; omnem in se bonitatem, pulchritudinem, & dulcedinem rerum omniū in se complectens. Potentia quæ illud percipit & gustat, est suprema; nempe intellectiua, supremo modo per lumen gloriæ eleuata & corroborata. Amor quoque quo illi inhęretur, summus est & sublimissimus. Ergo ex omni parte gaudiū beatificū est summum & eminentissimum: tantumque superat omnia huius mundi gaudia, quę vel per sensum, vel intellectum capiuntur, quantum visio patriæ cognitionem viæ, & sensuum apprehensionem: & quantum bonum infinitum superat bonum finitum. Est enim gaudium illud infinitè maius & suauius quam omnia gaudia huius vitæ, *Infinitè* inquam, non intensione graduum, sed comparatiuè & æstimatione: adeò vt, etiamsi omnia gaudia mundi, omnesque sensuum oblectationes, quæ in hac vita possunt haberi, simul in vnum confluerent, & augerentur sine fine; nūquam tamen gaudio Beatorū exęquari possent: quia hoc gaudiū est superioris ordinis, vtpote diuini, ac proinde eius dulcedo est longè alterius ordinis, quā dulcedo gaudiorū huius vitę: nec vllo modo potest hæc illi exęquari: sicut cognitio huius vitæ quantumuis in suo ordine excrescat, numquam potest exæquari cognitioni patriæ, sed infinitè semper manet inferior. Itaque gaudium patriæ magis superat omne gaudium huiuş mundi, quàm totus Oceanus modicam

Magnitudo gaudij & delectationis ex tribus æstimanda.

Gaudiũ patriæ ad omnia gaudia huius vitæ est instar Oceani ad vnam guttam.

lacunam, imò quàm vnicam guttam. Gutta enim multiplicatione ita crescere potest, vt exæquet Oceanum: quia hæc sunt eiusdem rationis, & solum differunt quantitate. Atqui gaudia huius vitæ, etiamsi infinities congeminentur, ac multiplicentur, numquam possunt exæquare gaudium patriæ: quia diuersæ rationis ac dulcedinis: sicut diuersæ rationis est gaudium quod quis percipit ex eo quòd sustineat personam regiam in scena, & quod percipitur ex dono veri Regni.

128 Idem clarius adhuc patebit, si consideremus eminentiam, multitudinem, & firmitatem bonorum de quibus gaudent. Primum enim & super omnia gaudent de bonis Dei intrinsecis, quibus ipse infinitè cumulatus est: nimirum quia vident illum esse infinitæ potentiæ, & sapientiæ, & bonitatis, & pulchritudinis: vident esse immensum & æternum; esse omnium conditorem, omnium finem, omnium exemplar, omnium conseruatorem: vident omne bonum, omnem pulchritudinem, dulcedinem gloriam, beatitudinem in ipso affluentissime contineri: eoque magis gaudent, quod videant illum hæc omnia possidere eminentissimo modo, nempe sub vnica simplicissima Deitatis forma. Ex horum consideratione, quæ fit visione beatifica, incomprehensibile gaudium concipiunt. Sicut enim Deum incomparabiliter amplius amant, quàm seipsos: ita incomparabiliter magis & dulcius gaudent de ipsius bonis, quàm de tota sua ipsorum beatitudine. Hoc tamen gaudium quod ea consideratione suæ beatitudinis percipiunt, incomparabiliter maius est, quam omnia gaudia huius mundi: quia bona illius status sunt infinite præstantiora, quam bona huius vitæ; neque sunt temporalia, sed æterna. Quòd si gaudium quod Sancti de sua beatitudine habebunt, sine comparatione, & quasi infinities maius est, quàm omne gaudium huius vitæ; quàm ingens & incomprehensibile erit illud gaudium, quod incomparabiliter gaudio propriæ beatitudinis maius erit? Vnde

De quibus bonis gaudeant.

1. De bonis Dei intrinsecis.

Matth. 25. merito dicitur illis: *Intra in gaudium Domini tui:* quia velut in abyssum & pelagus quoddam gaudiorum intrabunt, eoque cingentur vndique, & æternum in eo habitabunt.

129 Secundò, Gaudebunt de omnibus bonis Dei extrinsecis; eo ordine & gradu de singulis, quo gloria Dei in ipsis obscurius vel illustrius relucet. Gaudium itaque Primò loco eis erit de gloria Dei, quã percipit ex humanitate Christi, & vnione hypostatica. Secundò, de gloria quam habet ex perpetua laude, & benedictione, & gratiarum actione Sanctorum omnium. Tertiò, de gloria, quæ illi prouenit ex ipso statu Beatorum, & splendore illius ciuitatis. Quarto, de gloria quæ illi obuenit ab Ecclesia in terris militante, eiusque admirabili structura & gubernatione. Quinto, de gloria quæ ab ijs qui expiantur sub terra igne purgatorio. Sextò, de gloria ex structura vniuersi, & pulchritudine rerum singularum. Septimò, de gloria quæ ex pœnis impiorum, quas in carcere diuinæ iustitiæ sustinent, & in omnẽ æternitatem sustinebunt. De hac multiplici Dei gloria multiplex & ineffabile est illis gaudium, & oblectatio talis, qualem nemo in hac vita sentire potest. Atque totum hoc gaudium, tota hæc oblectatio & dulcedo ex amore erga Deum prouenit. Nihil hic habet amor sui vel propriorũ: totum diuinum est, & charitatis diuinæ. Sicut cum filius regis gaudet de potentia, sapientia, opibus, & gloria sui patris, absque vllo intuitu sui commodi vel honoris, sed solius patris causa: hoc gaudium ex solius patris amore prouenit, neque vllo modo interuenit amor proprius.

2. De bonis Dei extrinsecis.

Septem gradus gloriæ Dei extrinsecæ.

De hoc gaudio ita S. Anselmus Proslogij cap. 25. *Et quoniam quantum quisque diligit alterum, tantum de bono eius gaudet; sicut in illa perfecta felicitate vnusquisque sine comparatione plus amabit Deum, quàm se, & omnes alios secum: ita plus gaudebit absque æstimatione de felicitate Dei, quàm de sua & omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diligent toto corde, tota mente, tota anima; vt tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat dignitati dilectionis; profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima; vt totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij.* Et cap. 26. explicans illud Ioannis 16. *Petite & accipietis vt gaudium vestrum sit plenum. Inueni,* inquit, *gaudium quoddam plenum & plusquam plenum. Pleno quippe corde, plena mente, plena anima, pleno toto homine gaudio illo; adhuc supra modum supererit gaudium. non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes, sed toti gaudentes intrabunt in gaudium Domini.*

Verum præter hæc gaudia charitatis diuinæ, sunt alia 130
quæ ex dilectione sui & proximorum nascuntur, quæ etiam ineffabilia sunt, etsi gaudijs, quæ ex bonis Dei oriuntur, inferiora. Tertiò itaque loco gaudebunt de bonis proprijs: quæ, vt maxima sunt & multiplicia, ita quoque gaudia maxima & multiplicia erunt. Ac primum & præcipue gaudebunt, quòd Deum videant & possideant, eiusque gloriæ, splendoris, ac beatitudinis sint participes. Si enim mortales in hac vita reperto ingenti thesauro, vel ampla hereditate delata, vel obtento ex insperato regno, aliove bono terreno & caduco (quod tamen mille curas secum trahit, & sæpe perniciem adfert, & ad momentum durat) tanto sæpe gaudio afficiuntur, vt vix se capiant, aut compotes sint sui: quanto gaudio par est affici Sanctos obtento bono infinito, quod omnem sollicitudinem excludit, & in quo omnes diuitiæ, omnes honores, omnes dignitates, omnis pulchritudo, omnis dulcedo, & quidquid animus desiderare potest, affluentissime continetur? Ad cuius gaudij cumulum accedit, quòd videant huius boni possessionem esse firmissimam, & in omne æuum sine vlla imminutione permansuram. Sicut enim æternitas malo accedens facit illud infinite peius, magisque exosum; ita eadem bono accedens facit illud infinite melius & amabilius. Vnde sicut impios nihil æquè cruciabit, ac consideratio æternitatis mali in quod inciderunt: ita Sanctos in suo ipsorum bono nihil æquè gaudio implebit, atque consideratio æternitatis illius boni quod obtinuerũt. Itaque eorum gaudium duplici ratione erit incomparabiliter, & quasi infinite maius, quàm omnia gaudia mundi: nimirum quia bonum quod possidebunt, erit infinite maius & sublimius quam omnia bona huius sæculi; & duratio qua hoc bono fruentur, erit infinite longior, quàm omne tempus huius vitæ.

3. De bonis proprijs.

Æternitas tam bonũ quam malum auget infinitè.

Deinde etiam de alijs animi bonis gaudebunt, præser- 131
tim de omnium virtutum perfectione, & clara rerum omnium notitia: ex quarum specie & mirabili structura miram capient voluptatem. Quidquid enim est dulcedinis, pulchritudinis, & oblectamenti in omnibus rebus creatis, hoc ipsi suauissime & purissime haurient & degustabunt. Item gaudium singulare percipient ex consideratione periculorum & malorum tum temporalium, tum æternorũ, quæ videbunt se euasisse, a quibus se in perpetuum cernent esse securos. Cernent etiam pœnas peccatorum sempiternas, & horrenda inferorum incendia, & infinitam multitudinem eorum qui illis inuoluentur, & pericula quibus ipsi fuere expositi, & misericordiam Domini, per quã erepti; & in illum æternæ beatitudinis portum deducti: quæ res illos incredibili gaudio, vt par est, perfundet.

De alijs animæ bonis etiam mirè gaudebunt.

Præterea gaudebunt de corporis dotibus, cum illud in- 132
star solis fulgidum, instar luminis penetrabile, instar fulminis velox, instar spiritus immortale & impassibile conspicient. Gaudebunt etiam de societate Sanctorum pulcherrima, nobilissima, & amabilissima, cũ qua in æternum suauissimè versaturi. Denique gaudebunt de pulchritudine habitaculi, videntes se esse translatos in regnum cælorum, in paradisum voluptatis, in regionem lucis, in visionem pacis, in terram viuentium, in cælestem Ierusalem, in Beatorum locum omnibus bonis & gaudijs affluentem, & omni incommodo ac mœrore carentem. Ex singulis hisce bonis suis ineffabili gaudio perfundentur.

Gaudium Beatorũ de dotibus corporis.

De societate Sanctorum.

De pulchritudine habitaculi.

Quartò, Gaudebunt singuli etiam de bonis proximorũ, 133
& sociorum suorum. Singulos enim ciues illius beatæ ciuitatis tam Angelos quam homines distinctè noscent, & videbunt. Singulos tamquam Dei filios, & suos fratres ac coheredes diligent ardentissime: ac proinde de eorum gloria, splendore, beatitudine, excellentia, sapiẽtia, virtutibus, alijsque bonis gaudebũt tamquam de suis: idque multo magis quàm vel parens de bonis filiorum, vel amicus de bonis amici in hac vita gaudere possit. Legimus quosdam vel ex honore filiorum, vel ex eorum incolumitate, quos putabãt mortuos, tantum percepisse gaudij, vt in eo animã efflauerint, omni vitali spiritu nimia cordis dilatatione effuso. At longe maius ac dulcius erit gaudium quod Beati de singulorum aliorum beatitudine & immortali gloria habebunt: quia & dilectio erit longe maior, & bonum longè excellentius, & cognitio longe clarior. Quod si ex singulo-
rum

4. De bonis proximorũ.

Plurimi referuntur Theatro humanæ vitæ, Tit. Gaudio mortui.

rum bonis tantum capient gaudij, quantum erit gaudium quod ex omnium bonis nascetur? Quanto enim omnium simul iunctorum, totiusque illius ciuitatis beatitudo & gloria maior est beatitudine & gloria singulorum; tanto quoque maius erit gaudium & voluptas animi, quæ ex totius ciuitatis consideratione nascetur, quàm sit ea quæ ex intuitu singulorum. De hoc ita scribit S. Anselmus in Prosologio cap. 25. *Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium Angelorum beatorum, & hominum, vbi nullus minus diliget alium quàm seipsum, non aliter gaudebit quisque pro singulis alijs, quàm pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet gaudium suum; quo modo capax erit tot & tantorum gaudiorum?* In eamdem sententiam multa habet Auctor De spiritu & anima apud Augustinum tomo 3. ex quo hæc & alia Anselmus.

134 Ex quibus perspicuum est, hoc gaudium, quod ex bonis sociorum percipient, per se spectatum incomparabiliter maius ac suauius esse, quàm omnia gaudia, quæ in hac vita sentiri possunt. Considerentur nunc omnia illa bona, quæ à nobis commemorata sunt, & iungantur simul (nimirum omnia bona Dei intrinseca & extrinseca; omnia bona propria, & omnia bona omnium Beatorum) considerentur etiam omnia gaudia, quæ ex omnium & singulorum istorum bonorum consideratione & præsentia sempiterna nascentur; & apparebit pelagus quoddam tum bonorum, tum gaudiorum, quibus simul fruentur, & ineffabiliter perfundentur. Omnem enim dulcedinem, quæ est in Deo, & omnem quæ est in rebus creatis, simul & perfectissime percipient ac degustabunt in omnem æternitatem.

CAPVT XVI.

De beatorum spirituum pulchritudine.

135 *Sex gradus pulchritudinis & perfectionum.* PVlchritudinis multi sunt gradus, sicut & perfectionum. In infimo gradu est pulchritudo corporum, quæ tamen tanta est in plurimis rebus, vt stuporem considerantibus inijciat. In Secundo, est pulchritudo animæ vegetantis in herbis, floribus, arboribus, quæ haud dubiè incomparabiliter maior est, quam omnis pulchritudo corporum: quia tota pulchritudo externa, quæ in hoc rerum genere cernitur, pendet ex pulchritudine interna illius animæ, in qua etiam eminenti simplicique modo continetur. Tota enim illa structura & species, quæ in quauis planta vel flore cernitur, & omnes illæ partium internarum & externarum figuræ, colores, odores, proportiones, situs, temperamenta, vires, miro & incomprehensibili modo continentur in anima, vitaque illa inuisibili, quę intus latet, & corpus illud vegetat, tamquam in caussa propria: ita vt hac anima perfectè cognita, possit singulorum quæ exterius apparent, ex ea reddi ratio. In Tertio gradu est pulchritudo animæ sentientis animantium, quæ sine vlla comparatione maior est, quàm pulchritudo animæ vegetantis: quià longè sublimior, præstantior, & admirabilior est anima sentiens, quam vegetans: cum eius operationes, quas sentiendo, imaginando, & appetendo obit, longè superent functiones animę vegetantis; adeò vt quasi infinita videatur distantia.

In Quarto gradu est pulchritudo animæ rationalis, quæ tanta est, vt quasi infinitè superet omnem pulchritudinem animæ sentientis. Est enim lux quædam pura, incorporea, per se subsistens, totius vniuersi capax: cuius veluti imaginem ac picturam viuam in se exprimere potest.

In Quinto gradu est pulchritudo naturæ angelicæ. Hęc tamen, etsi maior sit quàm animæ rationalis; non tamen eo excessu eam superat, quo hæc animam sentientem: sed sunt similia tamquam res eiusdem generis, sicut lux clarior & obscurior, vel sicut stellæ nebulosæ & lucidæ, aut speculum vitreum & crystallinum.

In Sexto est pulchritudo diuina, quæ infinitè omnem angelicam superat. Ipsa enim est fons omnis pulchritudinis, quæ in rebus creatis reperitur: & tota rerum creatarum pulchritudo, nihil est aliud quàm tenuis quædam adumbratio, & veluti rudis delineatio pulchritudinis diuinæ.

136 Ad diuinam pulchritudinem & speciem, quæ prorsus inæstimabilis & infinita est, proximè accedit pulchritudo animæ beatæ, quæ Deo adeo est similis, vt nulla maior cum Deo similitudo vel animo concipi, vel etiam per potentiam Dei absolutam (vt valdè probabile est) dari possit; vt meritò dictum sit à S. Ioanne: *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Ratio est, quia in statu beatitudinis erit suprema participatio diuinarum perfectionum: imo ipsa beatitudo in tali communicatione consistit. Si enim esset alius modus participationis bonorum diuinorum, & coniunctionis vitalis cum Deo, in eo potius consisteret nostra beatitudo, quàm in visione & amore. Beatitudo enim est summa & perfectissima communicatio diuinitatis, cuius mens est capax. Itaque cum anima beata adeo sit similis Deo, vt nulla maior vel sublimior similitudo ad Deum concipi possit; consequens est, ipsius quoque pulchritudinem inæstimabilem esse, & ipsam instar cuiusdam diuinitatis fulgere. *1. Ioan. 3.*

Consistit autem hæc pulchritudo potissimum in tribus, per quæ etiam expressa imago sanctissimæ Trinitatis in anima relucet: nimirum in lumine gloriæ, in visione, & in amore. Intellectus enim lumine gloriæ illustratus, & ad statum diuinum eleuatus, similis est Patri æterno; quatenus hic est prior ratione vel origine Filio, habetque rationem memoriæ fecundæ. Sicut enim Pater æternus vi luminis quo essentiam diuinam intelligit, producit Verbum: ita intellectus creatus vi luminis gloriæ (quod diuini luminis est suprema participatio) producit visionem, quæ verè & propriè est *verbum* mentis beatæ. Sicut enim Verbum diuinum repræsentat essentiam diuinam, & tres personas: ita visio Beatorum essentiam diuinam & personas clarè repræsentat. Rursus sicut Verbum diuinum producit Spiritum sanctum, qui est amor diuinitatis: ita visio beatifica in Beatis excitat amorem diuinitatis. Itaque per lumen gloriæ anima est similis Patri, per visionem Filio siue Verbo, per amorem Spiritui sancto. Nulla maior similitudo ad Patrem esse potest in rebus creatis, quam per lumen gloriæ; nulla maior ad Filium, quam per visionem; nulla maior ad Spiritum sanctum, quam per amorem. Sicut etiam nulla processio in rebus creatis esse potest, quæ magis imitetur processionem diuinarum personarum, quàm processio intellectionis & amoris. Anima ergo beata per hæc tria est summa & perfectissima sanctissimæ Trinitatis imago: ac proinde habet summam pulchritudinem, cuius natura creata est capax. Singula horum ipsam animam implent, & totam penetrant, absque vlla inter se confusione vel permixtione, eamque in immensum extendunt, & diuinis personis quodammodo adæquant. Lumen in immensum animam dilatat, vt fiat capax diuinitatis, eamque simul fecundat, vt in se pariat imaginem diuinitatis. Visio est expressa diuinitatis imago, eam quodammodo adæquans. Amor est impetus quidam, animam in diuinitatem immergens. 137 *Consistit hæc pulchritudo in tribus.* *Visio Beatorum verè & propriè est Verbum.* *Nulla potest esse maior similitudo cum sanctissima Trinitate.*

Quidam sentiunt visionem in Beatis non habere rationem verbi mentalis: quia existimant verbum esse quid realiter distinctum ab actu cognitionis, & veluti idolum quoddam ac simulacrum rei, in quo res ipsa cognoscatur, solumque requiri in duobus euentis. Primò, Quando res est absens, & abstractiuè cognoscitur: tunc enim formari verbum quod suppleat vicem obiecti absentis, in quo cognoscatur tamquam præsens. Secundo, Quando res per se non est intelligibilis actu, quales putant esse res omnes corporales: tunc enim formari verbum repræsentans speciem abstractam ab indiuiduis, & in eo speciem illam cognosci. Neutrum verò locum habere in visione beatifica: quia obiectum summè est intelligibile, & per se intimè pręsens; ac proinde ibi non formari verbum. 138 *Opinio quorumdam de verbo.*

Verùm hæc sententiæ multa inuoluit à veritate aliena; & in primis illud, In cognitione abstractiua numquam cognosci rem immediatè, sed solum in quodam idolo ab intellectu ad similitudinem rei formato, & per hoc idolum tamquam per medium cognitum rem tandem cognosci: sicut cum quis intuendo imaginem Regis, ex ea cognoscit qualis formæ sit Rex. quod est contra experientiam. Cum enim de aliquo cogitamus, non intuemur aliquod eius simulacrum, sed ipsummet immediatè cognoscimus. Nec refert quod obiectum sit absens; quia vicem eius abundè supplet, vel species intelligibilis, si talis est necessaria; vel si hæc non est necessaria, notitia habitualis & ima- *Refutatur.* *In cognitione abstractiua res cognoscitur immediatè, non in idolo.*

D 2 giua-

ginario. Deinde omnis cognitio est similitudo quædam obiecti,& veluti imago vitalis formaliter ipsum repræsentans menti: ergo superfluè ponitur alia similitudo, per quam,tamquam per medium cognitum, cognoscatur obiectum. Antecedens docet expressè S. Augustinus multis locis, vt suprà ostensum est. Idem docet S. Anselmus in Monolog.cap.31. *Nulla*, inquit, *ratione negari potest, cum mens rationalis seipsam cogitando intelligit, imaginem ipsius nasci in sua cogitatione: imò ipsam cogitationem sui, esse imaginem ad sui similitudinem, tamquam ex eius impressione formatam. Quamcumque enim rem mens seu per corporis imaginationem, seu per rationem cupit veraciter cognoscere, eius vtique similitudinem quantum valet in ipsa sua cogitatione conatur exprimere: quod quanto verius facit, tanto rem ipsam verius cogitat.* Vbi apertè docet, omnem veram notitiam siue per intellectum, siue per imaginationem esse similitudinē rei cognitæ: & quo perfectior est notitia, eo perfectiorem esse similitudinem. Pari modo etiam visio corporalis est similitudo obiecti.

Sup. cap. 4. nu. 33.

Ipsa cogitatio est verbū mentis. Quid sit verbū mentis.

Hinc sequitur, ipsam cogitationem rei, esse verbum mentis. Verbum enim mentis est illud, quo mens sibi interius rem exprimit, & veluti eloquitur. Sicut enim verbum externum dicitur vox aliqua, qua exterius alteri significamus & repræsentamus rem aliquam: ita verbum internum est illud, quo mens sibi rem propositam exprimit & repræsentat. Hoc autem facit formaliter per ipsum rei conceptum, qui nihil est aliud, quàm rei notitia seu cognitio Ita omnis cognitio seu conceptus rei est verbum mentis: neque aliud verbum est quærendum, quo res ipsa immediatè interius menti exprimatur, & significetur.

Quo modo fiat locutio interna in idiomate vsitato.

139 Neque obstat quòd interius etiam loquamur, & exprimamus rem lingua aliqua vsitata; quia hoc fit per imaginationem vel conceptionem verborum, quibus exterius vti solemus: vnde tale verbum immediatè repræsentat verbum externum, cuius est imago, & solum mediatè rem ipsam, cum qua nullam etiam habet similitudinem. Nos autem hic loquimur de verbo interno, quo res ipsa interius vera & reali repræsentatione ostendatur. Idem docet S Anselmus supra: cum enim ostendisset, omnem cognitionem esse similitudinem rei cognitæ, ab ea formatam & veluti impressam; addit, hanc similitudinem esse verbum mentis. *Cum cogito*, inquit, *notum mihi hominem absentem, formatur acies cogitationis meæ in talem imaginem eius, qualem illam per visum oculorum in memoriam attraxi: quæ imago in cogitatione verbum est eiusdem hominis, quem cogitando dico. Habet igitur mens rationalis, cum se cogitando intelligit, secum imaginem suam ex se natam, id est, cogitationem sui ad suam similitudinem quasi sua impressione formatam.* Vbi Nota, iuxta Anselmum ipsam cogitationem formari in imaginem rei cognitæ, per ipsius rei cognitæ veluti impressionem (sicut cera dicitur formari in similitudinem & imaginem rei cui imprimitur) quia fit imago rei cognitæ; & hæc imago est verbum mentis. Itaque ipsa cogitatio est verbum mentis. Idem docet S. Augustinus lib 9 De Trinitate cap.7. *Atque inde* (ab æterna veritate) *conceptam rerum veracem notitiam tamquam Verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus, nec à nobis nascendo discedit.* Ex his perspicuum est, sententia Anselmi & Augustini omnem notitiam esse imaginem rei cognitæ, & verbum mentis. Quare cum visio beata sit perfectissima cognitio Diuinitatis, necesse est, vt sit perfectissima eius imago, & perfectissimom verbum. Neque video qua ratione id negari queat, nisi dicamus Beatos videre Deum non visione creata, sed increata: tunc enim non formarent verbum. Sed illa sententia suprà est reiecta.

Hinc vlterius sequitur, visionem pulcherrimè respondere Verbo diuino, quod est secunda in Diuinitate persona, & amorem beatificum Spiritui sancto; ac proinde animam beatam habere in se perfectissimam & splendidissimam imaginem sanctissimæ Trinitatis, & processionis diuinarum personarum.

CAPVT XVII.

Vtrùm Beati delectentur & gaudent immediatè de ipso Deo, an solum de eius visione?

NOtandum est, *gaudium*, *delectationem*, & *fruitionem* 140
non distingui reipsa, sed solum vt magis & minus commune. Delectatio enim etiam in bestijs locum habet. Gaudium est solius partis rationalis. Fruitio est gaudium seu delectatio de aliquo bono tamquam de vltimo fine. Quo posito,

Sententia Durandi, Beatos non frui Deo immediatè, sed solā Dei visione.

Durandus in 1.d.1.q.2.& in 4. dist.49.q.5. fusè conatur probare, Beatos immediatè non frui ipso Deo, nec de eo propriè delectari: ac proinde Deum non esse immediatum fruitionis aut delectationis obiectū, sed visionem Dei. hac enim eos frui immediatè, Deo solum mediatè, quatenus est obiectum & materia, vel causa visionis. Sicut, inquit, qui friget, dicitur delectari sole, quia calore eius delectatur.

Fundamentum Durandi est, Quia Deus cum sit substantia à nobis planè distincta, non potest per se & immediatè esse bonum nostrum, sed solum mediante aliquo effectu, per quem nobis coniungatur: sicut sol non est bonum frigentis, nisi ratione caloris, quem homini communicat. Vnde cōsequens est, Beatos non posse illo immediatè frui, vel delectari tamquam proprio bono, sed solum mediatè, quatenus eius effectu vel visione delectantur.

Confirmatur Primò, Quia desiderare sibi Deum, nihil est aliud, quàm desiderare Dei visionem. Ergo similiter frui Deo, est frui Dei visione: & Deum esse bonum nostrum, nihil aliud est, quàm Dei visionem esse bonum nostrum; ac proinde neq; ipse immediatè est bonum nostrum, neque ipse immediatè delectat, sed sola eius visio.

Confirmatur Secundò, Quia damnati summè tristantur non de Deo secundum se, sed de carentia visionis eius. Ergo Beati summè gaudent non de Deo secundum se, sed immediatè de eius visione. Consequentia probatur, quia sicut Deus non est malum damnatorum, nisi ratione pœnæ quam irrogat: ita non est bonum Beatorum nisi ratione præmij quod confert: quod præmium est visio beata.

Confirmatur Tertiò, Quia delectationes distinguuntur secundum operationes quas consequuntur, & ex his iudicantur bonæ, malæ, vel adiaphoræ. Ergo operationes sunt causæ delectationum. Atqui non sunt causæ nisi obiectiuè. Ergo proximum obiectum delectationis est operatio: ac proinde in præsenti negotio, visio. His argumentis nititur sententia Durandi.

Explicatur vera sententia.

Gaudent de ipso Deo ex amore beneuolentiæ.

141 Sed contraria est ferè communis aliorum Doctorum. Pro qua dico Primò. Certum est, si loquamur de gaudio ex amore beneuolētiæ, Beatos maximè gaudere de ipso Deo, eiusque bonis immediatè delectari, absque vllo ordine ad commodum proprium Hoc suprà satis ostensum est. Cum enim Deum incomparabiliter plus ament, quàm se ipsos; incomparabiliter quoque amplius gaudēt de bonis ipsius, quàm de proprijs: & ex illis immediatè dulcedinem & oblectationē incredibilem percipiunt. Gaudent enim & exultant hoc gaudio, non quia illum vident, sed quia ipse tantis bonis est præditus. Amor eos quasi extra se, in ipso Deo constituit, & in ipso de bonis ipsius, quæ ipsius sunt, gaudere facit. Neque id Durandus vllo modo negare intendit. Hoc gaudium in beatitudine est præcipuum, & dulcedine omnia alia gaudia longè superat.

Etiam ex amore concupiscentiæ.

Dico Secundò, Si loquamur de gaudio quod ex amore concupiscentiæ procedit, sic etiam immediatè gaudent, 142
delectantur, & fruuntur Deo, non solum visione Dei. Ratio est, Quia Deus est summum bonum nostrum, non solū ratione alicuius effectus, vel visionis (sicut sol nobis est bonus ratione luminis & caloris) sed etiam immediatè & per se. Ergo immediatè & per se delectat, eoque fruimur immediatè. Consequentia est manifesta. Antecedens probatur: Quia visio non se habet veluti bonum quoddam solitarium à Deo distinctum, sicut calor respectu solis, vt imaginatur Durandus; sed habet se tamquam coniunctio Dei, eiusque apprehensio & possessio: sicut possessio pecuniæ & pecunia non censentur duo bona distincta, sed vnū integrum bonum. Vnde sicut auarus delectatur immediatè non solum possessione pecuniæ, sed etiam ipsa pecunia posses-

possessa: ita beatus delectatur immediatè Deo viso, tamquam integro obiecto, & bono suo; non autem prius visione, & consequenter Deo. Quod vt melius intelligatur, Notandum est Primò, Integrum amoris obiectum esse quid complexum, nempe Bonum esse coniunctum, vel possessum, & obtentum. Hoc enim est quod quilibet amando, sibi vel alteri cupit. Amare enim est, sibi vel alteri bonum velle, nempe vt sit coniunctum. Vnde in obiecto amoris duo continentur; bonum, & eius coniunctio seu possessio. Itaque non sola possessio boni amatur immediate, sed etiã ipsum bonum: imò ipsa possessio non amatur, nisi propter illud bonum quod possidetur. Integrum ergo amoris obiectum est bonum esse possessum. Simili modo obiectum integrum gaudij & delectationis (hoc est id quo gaudemus & delectamur) est quid complexum, includens ipsum bonum, & eius præsẽtiam vel possessionem. Gaudemus enim nos habere tale bonum, & delectamur, considerantes illud à nobis esse obtentum & possessum.

Integrum obiectū amoris quale sit.

143 Notandum Secundò, Bonum & eius possessionem vel coniunctionem non se habere propriè vt duo partialia obiecta, sed vt obiectum, & necessariam conditionem. Nõ enim possessio delectat per se, sed ratione rei possessæ. Ipsa ergo res quæ possidetur, est id quod principaliter & immediatè delectat; possessio verò secundario tamquam necessaria conditio. Confirmatur, Quia si esset partiale, deberet actu esse cognita: atqui vt visio rei dicatur delectare, nõ debet esse cognita; ergo nõ se habet vt partiale obiectum, sed vt conditio necessario requisita.

Bonum, & eius possessio nõ se habent vt obiectã partialia, sed vt res & eius necessaria conditio.

144 Dices, Illa visio per se est ingens bonum distinctum ab ipso Deo viso: ergo de illa est distinctum gaudium. Respondeo, Visionem dupliciter spectari posse. Primò, Quatenus Deum nobis ostendit, & præsentem sistit. Secundò, Quatenus in se est qualitas quædam & lux supernaturalis ac vitalis miræ pulchritudinis, reddens nos Deo similes. Si priore modo spectetur, non est distinctum de illa gaudium, quia non spectatur vt res distincta à Deo, sed vt conditio, qua formaliter dicitur haberi & possideri Deus. Vnde gaudio quo gaudemus & delectamur Deo, eiusque pulchritudine, gaudemus & delectamur eius visione tamquam conditione per quam Deus nobis est præsens; ac proinde secundario & minus principaliter; quia secundum illam considerationem non delectamur visione, nisi propter Deum. Sicut auarus delectatur possessione pecuniæ propter pecuniam, quam possidendo habet in sua potestate, vt ea possit frui & vti: non autem quia ipsa possessio per se est res pulchra vel excellens, vel amore digna. Pari modo qui delectatur visione pulchritudinis, delectatur principaliter & immediatè ipsa pulchritudine, quæ foris in obiecto residet: secundario verò ipso videndi actu, tamquam conditione quadam necessaria, vt pulchritudo oblectare possit. Quòd si primario & immediatè delectaretur ipsa visione, deberet eam videre, & cognoscere eius naturam & pulchritudinem. Nihil enim per se potest delectare, nisi in se sit cognitum. Atqui videns pulchritudinem, non videt nec cognoscit suam visionem, sed per visionem cognoscit solum pulchritudinem obiecti. Hæc ergo sola immediatè, & vt causa principalis delectat: visio verò non per se, sed solum ratione obiecti quod manifestat, nempe tamquam conditio necessario requisita, vt obiectum talem effectum habere queat. Idem patet in eo qui delectatur symphonia, vel odoribus, vel ciborum saporibus: hic enim ipsis obiectis delectatur: sensus verò quo ista percipiuntur, est necessaria conditio applicans obiectum animæ.

De visione dupliciter potest quis delectari: vt est per se bonũ quoddam, & vt est boni cõiunctio.

Si verò Dei visio secundo modo spectetur, sic per se immediatè, & vt causa principalis oblectare potest; quia res est in se pulcherrima: ac proinde si distinctè sit cognita, excitabit oblectationem. Verum talis oblectatio est omnino distincta ab illa qua delectamur visione considerata vt Deum nobis præsentem sistit; neque de tali est quæstio. Illa enim est de re creata, & finitæ pulchritudinis ac bonitatis: vnde non pertinet ad essentiam beatitudinis. Hæc verò est de re increata infinitæ pulchritudinis & bonitatis; ac proinde est incomparabiliter maior, & pertinet aliquo modo ad beatitudinis essentiam: vt supra ostensum est.

145 Ex his perspicuum est, Durandi sententiam alienam esse à veritate, ipsumque hanc rem non satis penetrasse. Omitto quòd si eius sententia vera foret, Spem non fore virtutem Theologicam, quia non immediatè versabitur circa Deum, sed solum circa Dei visionem, & mediate ac secundario circa Deum. Idem enim est obiectum Spei, & fruitionis seu delectationis patriæ: nam idem bonum quod in via sperabatur, in patria, vbi obtentum fuerit, delectat. Si ergo bonum quod immediate & principaliter delectat in patria, quoque Beati fruentur, est ipsa visio Dei, non ipse Deus; etiam bonum principale quod speratur in via, non erit ipse Deus, sed visio Dei: ac proinde Spes non magis erit virtus Theologica quam Religio, quia Deus non erit illius obiectum, nisi mediatè, sicut est obiectum Religionis.

Sequitur vt respondeamus argumentis Durandi. Ad fundamentum eius quod supra num. 140 allatum est, Respondeo, Falsum esse, Deum secundum se non esse immediatè bonum nostrum. Dupliciter enim Deus dicitur bonum nostrum. Primò, causaliter seu effectiuè, quatenus ab ipso tamquam fonte omne bonum nobis obueniens dimanat: quo modo etiam sol dicitur bonum nostrum, ratione effectuum, qui nobis commodi sunt. Secundò dicitur bonum nostrum quasi formaliter, & per se ipsum. Neque ad hoc requiritur vt ipse tamquam forma nobis inhæreat; sufficit vt nobis iungatur mediante visione. Immo pecuniæ, agri, domus, & reliquæ opes, & amici, & liberi censentur bonum hominis, etiamsi nulla reali vnione ipsi iungantur, & magno interuallo ab ipso sint separata. Vt enim aliquid censeatur bonum meum, sufficit vt apprehendatur tamquam aliquid ad me pertinens per modum rei à me possessæ, cuius vsus vel fruitio sit in mea potestate. Et hoc modo Deus ipse per se formaliter est bonum nostrum, nempe vt res à nobis possessa, qua semper possumus eo frui & delectari: præsertim cum vitali vnione perfectissimè, & perpetuo nobis in beatitudine copuletur. Sol verò non dicitur bonum nostrum per se, sed ratione effectuum, qui nobis sunt delectabiles. 146

Ad argumenta Durandi.

Deus nõ solum causaliter, sed et formaliter est bonum nostrum.

Ad primam Confirmationem, Desiderare Deum, est desiderare eius visionem, non quatenus visio est quædam res & perfectio distincta à Deo (sic enim falsum est) sed quatenus includit ipsum Deum: sicut possessio pecuniæ includit ipsam pecuniam. Sic enim tota ratio desiderandi est ipse Deus, eiusque bonitas & pulchritudo, visio verò solũ est applicatio Dei. Simili modo frui Deo, est frui visione Dei, non tamquam re distincta à Deo, sed vt re includente Deum: nam frui visione Dei, nihil est aliud quam frui ipso Deo viso: vbi Deus est obiectum visionis, visio solum conditio & veluti applicatio necessaria, vt possimus ex eo oblectationem capere. Itaque ex talibus locutionibus non sequitur, Deum non esse per se bonum nostrum, vel causam delectationis & gaudij; sicut sol per se non est bonum nostrum, sed solum ratione effectuum: longe enim aliter se habet visio ad Deum, & calor ad solem, vt ex dictis constat.

Ad secundam Confirmationem. Damnati non tantum tristantur de carentia visionis, sed etiam, & maximè, de carentia ipsius Dei: nimirum quia illum non ita possident, vt ex illo immediatè gaudium & oblectationem capere possint. Sicut enim Deus est per se summum bonum Beatorum; ita priuatum esse Deo est summum malum damnatorum. 147

Damnati tristantur de Deo amisso.

Ad Probationem, neganda est illa comparatio. Deus enim cum in se sit summum bonum, & per se possit vniri Beatis, & ab illis possideri, merito dicitur illorum summũ bonum. Reproborum tamen non potest per se esse summũ malum: quia in se est summa dulcedo, nec vllo modo potest illis sic vniri, vt per se illorum malum censeatur; sed solum ratione effectuum illis malus censetur.

Ad Tertiam confirmationem Respondeo, Etsi omnis delectatio sequatur aliquam operationem, & operatio sit causa delectationis, non tamen semper est causa per modum obiecti; quia non semper est cognita saltem distinctè, vt patet cum quis delectatur visione picturæ. Non enim ille delectatur visione vt obiecto, quia illam non apprehendit, neque illius pulchritudinem cognoscit, sed solum per eam cognoscit picturam. Vnde solam picturam delectatur, vt obiecto pulchro: visione autem dicitur delectari, quatenus hæc est conditio necessaria vt pictura delectet, & veluti applicatio picturam præsentem sistens.

CAPVT XVIII.

Vtrùm in Beatis possit esse tristitia?

SAnè id videri possit rationi consentaneum, Quo quis e-
148 nim vehementius amat amicum, eiusque opibus, & gloria gaudet ac delectatur; eo magis tristatur de malis & iniurijs, quæ illi irrogantur. Tristitia enim omnis ex amore nascitur. Nisi enim amares bonum siue tuum, siue amici, non posses tristari de malo contrario. Atqui Beati clarè intuentur omnes iniurias, quæ Deo summe dilecto, tot blasphemijs, sacrilegijs, periurijs, idololatrijs, alijsque peccatis innumeris quotidie ab hominibus & dæmonibus irrogantur, quæ merito infinitis lacrymis essent deflenda: ergo ex his dolorem concipiunt. Confirmatur Primò, Quia hæ affectiones non sunt contrariæ, cum ex eodem amoris fonte oriantur. Confirmatur Secundo, Quia si alicui Beatorum reuelaretur sua futura damnatio, iuxta sententiam Origenis, necessario ille tristitiam inde conciperet. Atqui maius malum est tota peccatorum colluuies, quam vnius damnatio. Ergo si hæc tristitiam inferret, multo magis illa inferet.

149 Verum certum est, res nunc ita à Deo esse dispositas, vt

Beati nulla affici possunt tristitia.

nulla tristitia affici possint. Colligitur id ex Scripturis, quibus significatur, eos summa gaudiorum & voluptatum abundantia cumulatum iri. Psalmo 15. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem.* Vbi autem lætitiæ plenitudo, non potest esse mœror & dolor. Psalm. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos:* vbi rursus indicatur summa plenitudo, & immensa quædam gaudiorum redundantia. Apoc. 21. *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quia prima abierunt.* Hic expresse omnis dolor, omnisque animi & corporis molestia penitus excluditur; quia ad statum huius vitæ, qui iam transactus est, pertinent. Isaiæ 25. *Auferet Dominus omnem lacrymam ab omni facie*, id est, omnem dolorem & molestiam. Et capite 35. *Venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna super capita eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.*

Ratio est, Quia si possent tristari, vel id esset Dei causa, quia ipse iniurijs afficitur: vel sua causa, quod ipsis aliquid mali accidat: vel causa amicorum, quos vident damnari. Atqui Dei causa tristari non possunt: tum quia omnia hominum peccata Deo nocere non possunt: tum quia etsi gloriam Dei externam peccata videantur obscurare; tamen Deus magnum inde bonum eliciet: cum enim peccatores in hac vita sinit male agere, clarius elucet ipsius benignitas & patientia; cum eos post hanc vitam punit, elucet eius iustitia: itaque malum quod irrogatur Dei gloriæ per peccata, abundè alia ratione compensatur, vt Beati non possint meritò propter illa mœrere, & molestia affici; tum quia vident Deum tam immensis & innumeris bonis affluentem, vt illorum cōparatione iactura reproborum videatur nullius, vel parui momenti. Sicut si Monarcha orbis incendio amitteret vnum pagum, vel vnum oppidulum, aulicis non videretur tantilla iactura dolore suo digna: immo si incolæ id essent commeriti, etiam gauderent. Sciunt etiam Deum, si absolutè vellet, facilè posse omnia peccata impedire, & omnes saluare: sed ob iustas causas noluisse hac potestate vti. Denique in thesauris sapientiæ & potentiæ ipsius infinitos alios homines, & Angelos longe præstantiores contineri, quos solo nutu creare, & beatos efficere posset. Ob has & alias considerationes Beati de reproborum peccatis & perditione Dei causa tristari non possunt.

Non possunt tristari causa Dei.

Nec obstat quòd peccata illa summopere ipsis displi-
150 ceant, eaque detestentur: quia aliud est dolor seu tristitia animi, aliud detestatio & odium. Potest enim esse detestatio & odium mali, sine vllo dolore & tristitia animi: vt patet in Deo, qui etsi infinitè detestetur peccatum, tamen ex eo nullum mœrorem concipit. Hic enim nihil est aliud, quàm molestia quędam & afflictio ex consideratione mali concepta. Afflictio autem animi in Deum non cadit. Simili modo Beati, qui sunt filij Dei, & participes status diuini, etsi peccata detestentur, nullam tamen inde molestiam animi concipiunt.

Non tristatur de peccatis commissis.

Dices, Deum ideo tristari non posse, quia natura sua est immutabilis, quæ ratio in Beatis locum non habet. Respondeo, habere locum seruata proportione; quia beatitudo illorum cum sit participatio suprema & perfectissima beatitudinis diuinæ, etiam immutabilis est (etsi inferiore modo) ita vt nihil mali admittere possit: tristitia autem aliquod malum est, & imperfectio quædam dulcedini & perfectioni illius status repugnans. Deinde non ea solum ex causa Deus tristitiæ est incapax, quòd ipse natura sua sit immutabilis; sed ideo propriè quia tantis bonis intrinsecis abundat, vt nulla extrinseca ei ad summam beatitudinem sint necessaria, nullumque malum extrinsecum ei possit vllo modo nocere. Cui accedit, quòd nihil sine illius permissu possit fieri: & ipse solo nutu possit omnia in ordinem redigere, & veluti in integrum restituere. Itaq; nulla est ratio cur internum dolorem ob ista externa concipiat. Vnde solum metaphoricè dicitur dolere, tristari, pœnitere.

Neque etiam sua causa Beati dolere possunt: quia nihil 151
mali ipsis potest accidere, cum infinitis & sempiternis bonis vndique septi sint & circumfluant.

Nō possunt sua causa contristari.

Neque causa amicorum, vel parentum: quia omne vinculum & coniunctio sanguinis in futura vita parui est momenti. Parum refert ad amorem in illo statu, quòd ab isto homine originem secundum corpus traxeris: cum non illius consilio & voluntate, sed Dei dispositione fiat, quòd tu potius quam alius ex ipso natus sis: & ipsa vis formatrix corporis non à parente, sed à Deo sit instituta & indita. Sæpe etiam illi non prolis bonum, sed suam voluptatem quærunt. Deus tamen illis vt instrumentis vtitur ad corpus formandum: quam ob causam tenentur parentes curā prolium gerere, & proles illis obedire, & in rebus huius vitæ succurrere. Denique amor Beatorum non fundatur in communione sanguinis, sed in communione diuini spiritus, & diuinæ adoptionis.

Nō tristantur causa amicorum.

Et quamuis etiam in Beatis aliqua affectio peculiaris erga parentes & filios maneat, qua illorum salutem peculiariter desiderent; tamen si peccent, eos instar hostium habent, quia per peccatum fiunt hostes Dei: itaque illos damnatione dignos censent, eorumque supplicijs, quatenus in illis resplendet iustitia diuina, lætantur, iuxta illud: *Lætabitur iustus cum viderit vindictam, lauabit manus suas* *Psal. 57.*
in sanguine peccatoris. Itaque pater in cælo non dolebit de damnatione filiorum, neque filius de damnatione parentum: sed vna cum Iudice in illos sententiam damnationis proferent.

Ad argumentum initio allatum Respondeo, Antecedēs 152
non esse verum, nisi quando malum cedit in graue nocumentum amici; tunc enim quo magis illum amas, & de eius bonis gaudes, eo magis doles de eius malis. Secus verò si tanta sint bona amici, vt illud malum censeatur parui momenti, nec vllo modo possit illi nocere: & ipse facilè possit illud compensare.

Respon. ad argumenta.

Ad primam Confirmationem Respondeo, gaudium & dolorem tripliciter posse comparari. Primo, vt versantur circa idem obiectum, seu vt habent eamdem causam: & hoc modo ita inter se pugnant, vt nulla ratione fieri possit, vt simul in eodem consistant. Etsi enim diuersis temporibus quispiam de eadem prorsus re, & ob eamdem causam possit gaudere & tristari: fieri tamen nulla ratione potest, vt eodem tempore simul vtrumque patiatur. Ratio est, quia naturæ viribus fieri nequit, vt idem iudicem esse absolute bonum, & simul iudicem esse absolute malum. Vtrumque enim iudicium alterius obiectum destruit & euertit. Similiter fieri nequit vt idem amem, & odio habeam; idem placeat & displiceat. Neque etiam id fieri potest virtute diuina: quia est peruertere naturam rationalem, eiusque vsum, & mentē implicare iudicio falso, & affectu peruerso, quod Deo nulla ratione conuenit facere.

Secundo comparari possunt, vt versantur circa obiecta contraria: hoc modo non est tanta inter illa repugnantia; nam ex eodem amoris fonte vtrumque nascitur: vnde qui gaudet de bonis amici, dolet de illius malis. Sed etiam hoc modo gaudium & tristitia inter se pugnant, ita vt simul in eodem consistere non possint, saltem in gradibus intensis, vt experientia docet. Quantum enim crescit tristitia de malis amici, tantum decrescit & restinguitur gaudium de bonis illius, & contrà. Itaque si gaudium sit valde ingens, extinguet penitus omnem tristitiam. Vnde magnum fuit miraculum diuinæ potentiæ in Domino nostro, qui si-

Ingens gaudium de bonis amici extinguit tristitiā de malis eius.

mul summo gaudio de bonis diuinis affectus fuit; & summo acerbissimoque mœrore de peccatis hominum, & iniurijs diuinæ Maiestatis, vt passim Theologi docent cum Scoto & Gabriele dist. 15. in 4.

Dices, Simul possumus amare bonum, & detestari malum contrarium; ergo etiam simul gaudere de bono, & tristari de malo contrario. Respondeo negando consequentiam. Ratio est, Quia detestatio mali oritur ex amore boni: vnde quò magis augetur amor boni, eò quoque magis crescit detestatio & odium mali. Tristitia verò non oritur ex gaudio, etsi nascatur ex amore: non enim hi duo affectus se habent sicut prosecutio boni, & fuga mali; sed sicut dulcedo & amaritudo vitalis resultans in anima ex præsentia boni & mali. Sicut autem fieri nequit vt lingua simul percipiat magnam dulcedinem & amaritudinem; ita etiam fieri nequit sine miraculo, vt anima simul repleatur dulcedine gaudij, & amaritudine tristitiæ. Quod confirmatur ex Aristotele lib. 7. Ethicorum cap. vltimo, vbi dicit: *Voluptas dolorem propulsat & eycit, tum ea quæ contraria est, tum qualibet alia, si valida sit & vehemens.*

Gaudiū & tristitia nō se habēt vt psecutio & fuga ppriè, sed vt dulcedo & amaritudo vitalis.

Tertiò, Comparari possunt inter se gaudium & tristitia de rebus plane diuersis; vt cùm quis gaudet de suo honore, & dolet de damnis amici. Hæc etsi contraria propriè non sint ratione causarum seu obiectorum; tamen simul gradibus intensis esse nequeunt, vt aperte ait Aristoteles, & ipsa docet experientia. Habent enim contrarietatem quādam per se, sicut dulcedo & amaritudo.

153 Ad Secundam Confirmationem, Si sententia Origenis vera esset, nō esset gaudium Beatorum perfectum; ac proinde tristari possent, & multo magis, si alicui reuelaretur sua damnatio. Amissio enim infiniti boni & expectatio infiniti mali, non posset non grauissimè eos affligere: vnde eo casu gaudium beatitudinis maxima ex parte extingueretur. Neque mirum videri debet, quod posita tali suppositione quæ naturis rerum, & ordini diuinitus instituto tantopere repugnat, sequatur aliquid naturæ repugnans. Nec obstat quòd gaudium maximum necessario sequatur ex visione Dei. Id enim verum est re per se considerata, non autem si simul malum æqualis momenti impendere cernatur. Cur autem de peccatis hominum non tristentur, iam dictum est.

Gaudium beatitudinis ferè extingueretur, si alicui reuelaretur sua damnatio futura.

CAPVT XIX.

De alijs perfectionibus intellectus & Voluntatis Beatorum.

154 PRæter lumen gloriæ, Doctores in Beatis statuunt duplicem scientiam, nempe infusam, & naturalem. Fidē verò non ponunt. In voluntate, præter charitatem ponūt etiam alios habitus infusos, & acquisitos. De quibus omnibus breuiter aliquid dicendum.

Ac primùm certum est, in Beatis esse scientiam *infusam* & supernaturalem, qua res supernaturales clarè cognoscant: vt mysterium Eucharistiæ, & omnia mirabilia quæ ibi concurrunt; mysterium Incarnationis, actus & habitus supernaturales, gloriam Beatorum, & similia. Hoc enim perfectio illius status requirit, & fidei meritum postulat, vt ea quæ hic humiliter crediderunt, captiuantes intellectum in obsequium fidei, in patria clare cernant. Meritum enim fidei, visio. Et sanè si essentiam diuinam, & mysterium Trinitatis clarè visuri sunt, nulla est ratio cur alia quæ inferiora sunt, non clare sint cognituri.

Est in Beatis scientia infusa & supernaturalis.

155 Verùm dubium esse potest, an hæc cognitio fiat per lumen distinctum a lumine gloriæ. Hoc enim ad omnia illa abunde videtur sufficere, vt supra ostensum est: quid opus ergo est alio lumine supernaturali, quo eadem videantur? Respondent aliqui, per lumen gloriæ solùm cognosci essentiam diuinam, & mysteria supernaturalia, reíque alias, vt sunt in Deo: itaque opus esse alio lumine supernaturali, vt cognoscantur vt sunt extra Deum in seipsis. Verùm hæc responsio difficilis est creditu. Quomodo enim fieri potest, vt lumen quod est sufficiens ad intuendam causam, & ex vi causæ ipsos effectus, non sit sufficiens ad intuendos effectus in seipsis? Longè enim difficilius & sublimius est, intueri effectus in causa, quam eos intueri in seipsis iam existentes. Confirmatur, Quia dum videntur in causa cognoscuntur etiam secundùm suam propriam naturam & speciem; ac proinde secundùm illud esse quod habent in se. Cur ergo illud esse non potest cognosci per se, sic vt non ex vi cognitionis causæ? Confirmatur Secundò, Quia lumen gloriæ non est instar habitus orti ex actibus, qui solùm extendit se ad obiectum illorum actuū: sed est instar potentiæ supernaturalis, quæ extendit se ad totum obiectum intellectus, & perficit intellectum sublimissimo modo ad omne intelligibile. Vnde non solùm debet se extendere ad Deum, sed etiam ad omnia creata vt sunt in seipsis. Confirmatur Tertiò, Quia alioquin videntes Deum, cæci quodammodò essent ad creaturas, & cetera diuina mysteria, nisi aliud lumen infusum ipsis detur: quia lumen gloriæ illos solùm illuminaret ad videndum Deum: præterum cum valde probabile sit, nullam creaturam videri in Deo ex vi visionis beatæ.

An scientia infusa distinguatur a lumine gloriæ.

Lumen gloriæ nō extēdit se ad solum Deum, sed etiā ad creaturas vt sunt in seipsis.

Itaque satis rationi consentaneum videtur, vt præter lumen gloriæ in Beatis non requiratur aliud lumen in substantia supernaturale, ad alias res supernaturales in proprio suo genere intuendas: sed idem lumen quatenus per illud videtur ipse Deus, vocari lumen gloriæ; quatenus verò per illud cognoscuntur res aliæ, tum naturales tum supernaturales, vocari scientiam infusam. Quam sententiam video non displicuisse doctissimo viro Francisco Suarez in 3. par.

Secundò, Quod ad scientiam naturalem attinet, valde credibile est, non fore eam talem, qualis est in hac vita: hæc 156
enim constat conceptibus confusis & alienis, qui longissime a rerum naturis absunt. Nullius rei naturam propriam qualis in se est, concipere possumus; sed tantùm concipimus formam externam, figuram, & colores, & sub illis imaginamur latere naturam, quæ qualis sit in se, nullo modo possumus imaginari. Non est credibile, in Beatis tales fore conceptus: quia in ratione cognitionis sunt essentialiter imperfecti, adeo vt imperfectior ratio cognoscendi dari nequeat. Confirmatur, Quia ibi omnes rerum essentias clarè, distinctè, & proprijs conceptibus, sicut Angeli cognoscemus & intuebimur: ac proinde inutilis prorsus esset cognitio rerum per conceptus illos confusos, qui incomparabiliter distant a proprio illarum conceptu. Atqui tota scientia quam hic comparamus, nihil est aliud quàm vestigium quoddam relictum ex huiusmodi conceptibus confusis, ad similes conceptus & notiones inclinās. Itaque si in patria, vbi omnia perfectissimè concipientur & intelligentur, nullus erit locus conceptibus illis confusis, perspicuum videtur, etiam non fore locum habituali cognitioni, ex talibus conceptibus hic instar vestigij relictæ. Confirmatur Secundò. Quia ex communi sententia ibi non erit locus fidei obscuræ, qualis est in hac vita, eò quòd hic modus cognitionis sit essentialiter imperfectus, & ibi esset inutilis. Ergo pari ratione excludenda quoque est cognitio actualis & habitualis rerum aliarum, quam in hac vita studio comparamus: quia essentialiter est imperfecta, vtpote confusa, & per conceptus alienos.

Qualis in Beatis sit sciētia naturalis.

Denique idem consentaneum est Apostolo, qui ait, scien 157
tiam in patria destruendam, eò quòd sit imperfecta: *siue*, inquit, *scientia destruetur*. Vbi per *scientiam*, Græcè γνῶσιν, intelligit cognitionem naturalem, sicut per *prophetiam*, omnem supernaturalem, qua Scripturam & diuina mysteria Doctores in Ecclesia exponunt, vt benè exponit Anselmus in hunc locum γνῶσις enim apud Paulum significat notitiam naturalem, vt patet ad Rom. 1. v. 19. vbi τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, significat id quod naturaliter de Deo cognosci potest. Noster vertit, *Quod notum est Dei. Prophetia* verò non solùm denotat prædictionem futurorum, sed etiam expositionem Scripturarum, & aliorum mysteriorum, vt patet ex cap. 14 prioris ad Corinthios. Vult ergo Apostolus omnem cognitionem tam naturalē, quàm supernaturalem huius vitæ, ibi fore otiosam & abolendam ob suam imperfectionem.

1. Cor. 13.

Respondent quidam, scientiam huius vitæ destruendā non per se & in sua substantia, sed quoad modum cognoscendi per conuersionem ad phantasmata. Sed contra, ideò non erit ibi opus conuersione ad phantasmata, quia ipsas rerum essentias purè, clarè, distinctè, vt sunt in seipsis, concipiemus, quo modo non possunt a phantasia comprehendi. Tales autem conceptiones plane distinctæ sunt ab illis conceptibus, quos de iisdem rebus habere possumus in

hac

hac vita; ac proinde est notitia specie diuersa. Ideò enim in hac vita non possumus quidquam concipere nisi conuersione ad phantasmata; quia phantasia debet intellectui quodammodò præire, eique obiectum ostendere, vt valeat illud concipere: vnde non aliter concipit, quàm imaginatio ei ostendit, etsi non iudicet tale esse. Deinde, etiamsi sciētia hic parta ibi maneret, & possemus ea vti absque conuersione ad phantasmata; non tamen idcircò in se esset magis perfecta & distincta, neque rei essentiam per suos actus attingeret: quia cum ex conceptibus confusis & imperfectis orta sit, non potest habere actus essentialiter illis conceptibus perfectiores, aut distinctiores; habitus enim non potest producere actus perfectiores, quàm sint illi ex quibus ortus est. Itaque etiamsi non fieret ibi conuersio ad phantasmata, tamen notitia illa esset ex natura sua prorsus imperfecta, confusa, & per conceptus alienos & accidentarios.

Ex quibus sequi videtur, habitus illos scientiarū, quos hic acquisiuimus, abolendos tamquam essentialiter imperfectos: & loco illorum nouos nobis inserendos, per quos totam naturam corporalem & spiritalem, seu omniū rerum naturalium species clare, distincte, & perfecte sicut Angeli intelligemus, & intellectuali visione etiam intuebimur. Erimus enim, maximè quod ad mentem attinet, sicut Angeli Dei.

Porrò hæc notitia etsi spectata huius vitæ conditione nobis quodammodò supernaturalis sit; tamen absolutè & in sua substantia est ordinis naturalis, vtpote connaturalis angelicæ naturæ: vnde appetitum naturalem sciendi excellēter in nobis satiabit. Neque mirum videri debet, quòd aboleatur habitus ille scientiæ imperfectus; quia multa alia, quæ imperfectionis sunt, abolebūtur, vt fides, & multiplex vsus variorum membrorum, & partium corporis, qui illum statum non decet.

158 *Quomodo illa scientia pereat.*

Dices, Scientia non potest perire, nisi vel per contrarium errorem, vel per obliuionem & non-vsum (vt multi putant) vel per interitum subiecti. Nihil autem horum hic locum habet: quia subiectum est vis intellectiua, quæ est immortalis, & ibi nec error, nec obliuio esse potest. Ob hoc argumentum D. Thomas 1. p. q. 89. art. 5. & 1. 2. q. 67. art. 2. ad 1. sentit, habitus & species intelligibiles hic acquisitas manere in anima separata. Sed facilè responderi potest, Scientiam illam perire desitione influxus diuini illam conseruantis; quo modo habitus fidei succedente visione perit. Cum enim talis modus cognoscendi non deceat illum statum; Deus illum desinit conseruare, & infundit multò præstantiorem. Quorsum enim habitus, quorum nullus est vsus?

Petes, Quid opus est tali scientia infusa, cum lumen gloriæ ad eadem omnia se extendat, & perfectissime cognosci faciat? Respondeo, Vt anima etiam in ordine naturæ sit perfecta, & naturalibus dotibus ad functiones naturalis ordinis perfectè instructa. Hæc dixerim de scientia naturali hic acquisita disputando potius quàm asserendo, vt res penitus introspiciatur & examinetur. Nolo enim propter reuerentiam diui Thomæ, & multorum aliorum Scholasticorum, quidquam certi statuere. Satis mihi est, non esse dubitandum quin Beati sint habituri notitiam quamdam claram & distinctam rerum omnium, angelicæ cognitioni persimilem: siue ea quæ hic acquisita est, maneat, siue aboleatur.

159 *Fides non manet actu respectu præmissorum obiectorum.*

Tertiò, Quod ad fidem attinet, certum est, eam non manere actu respectu eorum obiectorum, quæ ibi clarè per gloriæ vel aliud supernaturale lumen sumus visuri. Ratio est, Quia talis actus esset superuacaneus. Frustra enim quis credere vellet ibi diuinæ essentiæ immensitatem, æternitatem, omnipotentiam, sapientiam, mysterium Trinitatis, Sanctorum gloriam, & similia, cum illa clarissime videat. Longè enim præstantior est clara Dei visio, & cognitio supernaturalis, quam fides. Aperte id insinuat Apostolus 1. ad Corinth. 13. cum ait, prophetiam & scientiam abolendam propter imperfectionem: quam imperfectionem indicat his verbis: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Sensus enim est, Imperfectè cognoscimus, quidquid naturaliter nouimus, & imperfecte mysteria diuina apprehendimus, & alijs exponimus. *Cum autem venerit quod perfectum est*, nempe status gloriæ, *euacuabitur quod ex parte est*: omnis illa notitia imperfecta, obscura, confusa abolebitur, eiusque loco dabitur clara & distincta. Declarat id Apostolus exemplo paruulorum, quorum conceptus & iudicia de rebus sensim per ætatem & experientiam emendantur & abolentur. Idem confirmat ex eo quòd omnis nostra cognitio, præsertim de rebus diuinis, *sit per speculum in ænigmate. Speculum* vocat illud, ex quo seu per quod Deum cognoscimus; vnde generatim duplex est speculum, nempe Scriptura, & creatura. Quidquid enim de Deo cognoscimus, vel ex Scripturis, vel ex creaturis cognoscimus. In creaturis enim potentia, sapientia, bonitas, prouidentia, misericordia & iustitia Creatoris vtcumque relucet; similiter in Scripturis. Verum per vtrumque speculum cognoscimus tamquam in ænigmate: quia neutrum potest menti nostræ eius speciem, qualis in se est, repræsentare; sed solum confusum quiddam, ex quo de ipsius natura veluti coniectamus: sicut in ænigmate fieri solet, vbi signa quidem apprehenduntur, sed res signata coniectando cognoscitur. Quod non solum in Deo, sed etiam in omnibus rerum essentijs cognoscendis locum habet. Solum enim concipimus externam formam, figuram, colorem, motum culicis, formicæ, vermiculi, ex quibus coniectamus de natura rei, quam nullo modo possumus concipere.

Itaque certum est ex Apostoli doctrina, fidem earum rerum, quas clarè visuri sumus, ibi locum non habituram. Idem apertè videtur definitum à Benedicto XI. in Extrauag. quæ incipit, Benedictus Deus. vbi definit, *quod visio Dei, eiusque fruitio, actum fidei & spei in Beatis euacuet, prout fides & spes propriè sunt Theologicæ virtutes*: id est quatenus versantur circa Deum. Quibus verbis restringit suam definitionem, ne extendatur ad actus fidei & spei, quatenus circa alia obiecta versantur.

Vnde dubium superest, Vtrum Beati non sint habituri actus fidei circa ea quæ non sunt visuri, sed sola auctoritate diuina reuelante cogituri? Respondeo, Vel illa reuelatio erit eis per lumen supernaturale manifesta, vel non erit. Si per tale lumen erit manifesta, sic ex ea non elicient actum fidei nostræ, quæ sequitur reuelationem obscuram, ac proinde est obscura: sed elicient actum fidei alterius rationis, ac longe præstantioris, quæ ex clara reuelatione nascitur; ac proinde caret illa obscuritate. Fides nostra postulat vt reuelatio diuina per lumen supernaturale nobis non sit manifesta: sed hanc reuelationem colligimus ex fidei notis & motiuis. Quòd si clare in nobis vel in alijs per lumen infusum cerneremus diuinam operationem, qua illam rem reuelat & testatur: ex tali reuelatione sequeretur credulitas rei non visæ, sed longe præstantior fide nostra: & talis fides ac res credita diceretur esse euidens & manifesta in attestante. 160 *Vtrum sint habituri actus fidei circa ea quæ non vident.*

Si verò illa reuelatio non sit illis perspicua per lumen supernaturale, sed ea ex signis quibusdam sit colligenda, sicut in hac vita; sic non video, cur Beati ea quæ sic reuelata sunt, non credant fide nostra: quia neque rem ipsam in se cognoscunt, neque clare vident eam à Deo assertam; sed solum ex quibusdam indicijs id colligunt. Et quamuis non putem, in statu beatitudinis fieri ipsis tales reuelationes, vel aliquid ipsis nomine Dei proponi, quod ipsis non sit perspicuum à Deo esse reuelatum; tamen fieri potest, vt hic aliquid crediderint, de quo ibi non habebunt claram cognitionem: nihilominus tamen scient se in hac vita illud credidisse propter diuinam auctoritatem in Scriptura propositam. Verbi gratia, quòd Tobiam comitatus sit canis: quod hic in reditu præcurrit, & cauda sit blanditus domesticis. Cur ergo talia ob eamdem auctoritatem non possint credere? Nihil enim in eo vel superflui vel incommodi, præsertim cum talia non possint meliore modo cognoscere. Itaque hanc sententiam valde probabilem sentio: qua posita dicendum est, etiam habitum fidei respectu talium actuum manere.

Verum contrariam ex contrario fundamento puto veriorem; nimirum nullum ibi fore actum fidei nostræ. Ratio est, Quia quidquid hic crediderunt, ibi vel clarè intuebuntur, vel saltem clarè cognoscent in attestante per manifestam reuelationem. Hoc enim meritum fidei postulat, vt quod hic humiliter crediderunt, ibi gloriose & perspicue cognoscant. Itaque ibi illis manifestum erit, totam Scripturam esse diuinitus inspiratam; & quidquid in ea continetur, id omne esse verissimum: imò, vt suprà ostensum est, valde credibile est, eos totam rerum præ- 161 *Nullum ibi erit actus fidei nostræ, quia saltem in attestante cognoscent clarè.*

tenta-

teritarum seriem & decursum intuitiuè, vel quasi intuitiuè visuros: quia cernent illum cum circumstantijs loci, temporis, causarum antecedentium, & effectuum sequentium, eo modo & ordine, quo res intuitiuè videri solent. Confirmatur; Quia Deo facillimum est in mente hominis post centum annos circa rem præteritam formare totam illam notionem, quam habuit is qui eamdem rem præsentem est intuitus: quæ notio immediatè terminabitur ad rem eamdem sub omnibus ijsdem circumstantijs spectatam, etsi nunc præteritam. Atqui talis notio erit intuitio rei præteritæ. Idem dicendum de rebus futuris.

Dices, Cognitionem intuitiuam requirere præsentiam obiecti; ita vt simul existat & concurrat ad cognitionem. Ergo præterita & futura intuitiuè videri non possunt. Respondeo, Id non esse verum vniuersè, sed solùm in cognitione naturali. Certum enim est, Deum omnia præterita & futura intuitiuè videre. Poterit ergo diuina virtute talis cognitionis quædam participatio & imago, creaturæ respectu præteritorum & futurorum communicari.

Addo, si talis cognitio non sit dicenda propriè intuitiua, eò quòd obiectum non existat; at certè est quasi intuitiua, vtpote intuitiuæ proxima: qualis est ea quæ in Angelis (& ex parte in nobis, licet imperfectè) remanet ex intuitione rerum præsentium. Per hanc enim vident res præteritas, cum omnibus circumstantijs, tamquam existentes. Talis cognitio præteritorum & futurorum maximè decet statum beatitatis.

162 Petes, Quare Beati non possunt habere actum fidei ex obscura reuelatione huius vitæ, cuius ibi optimè meminerunt; præsertim cùm in illis maneat pia affectio voluntatis ad credendum Deo, quam habuerunt in hac vita? Si causæ spectentur, quæ ad actum fidei concurrunt, nihil repugnat, quin talem fidei actum elicere possint: tamen quia actus ille in genere cognitionis supernaturalis est imperfectissimus, & habent alium longè perfectiorem, censeretur superuacaneus & inutilis; præsertim cùm per eum nihil mereantur: & ideò non decet eos tali cognitione vti. Secùs est de notitia naturali, quæ in suo genere est perfecta.

De perfectionibus voluntatis. Charitas. Amor concupiscentiæ.

163 Quartò, Quod ad perfectiones voluntatis attinet, sunt in Beatis omnes virtutes tum infusæ, tum naturales, non solùm habitu, sed etiam subinde actu, si imperfectionem illi statui dissonam non includunt. Est enim in illis charitas erga Deum, qua ipsi omne bonum ardentissimè volunt, & gratulantur, vt supra explicatum. Est virtus amoris concupiscentiæ, quo illum amant sibi, semper volentes eum videre & complecti, & gustare eius dulcedinem. Estque hæc virtus supernaturalis, quia naturæ viribus non possunt eũ dignè & tam sublimi modo quàm oportet, amare & amplecti. Vnde non probatur eorum sententia, qui putant, ad amandum Deum amore concupiscentiæ non esse opus virtute aliqua supernaturali. Etsi enim anima per alias virtutes benè disposita, possit vi sua natiua Deum amore concupiscentiæ amare, cupiendo eius visionem & fruitionem: tamen sine habitu supernaturali non potest id facere condignè, seu tam sublimi modo, quàm excellentia obiecti postulat. Sicut enim etiam posita visione beata, potest quidẽ voluntas vi sua natiua Deum amare amore beneuolentiæ super omnia; non tamen condignè & commensuratè obiecto: & idcircò opus est habitu charitatis, quo ad hoc eleuetur; ita quia vi sua natiua non potest illum amare concupiscentiæ amore, secundùm dignitatem obiecti, opus est habitu supernaturali amoris concupiscentiæ, quo ad hoc eleuetur. Hi enim amores debent esse æquè sublimes, & æquè suis obiectis commensi, & visioni æque proportionati, & eiusdem planè ordinis. Vnde non videtur dubitandum, quin talis habitus amoris ibi sit futurus. Cõfirmatur, Quia in hac vita talis virtus est necessaria, vt Deum nobis condignè (prout statui viatoris conuenit) amemus, & ad præsentiam eius ac complexum suspiremus: non enim naturæ viribus id possumus præstare. Quis enim dicat omnia illa desideria vitæ æternæ, & visionis beatæ, quibus Sancti hic flagrarunt, & omnes illos affectus amoris, quibus sponsa in Canticis erga sponsum ardet, ex solis naturæ viribus ex parte voluntatis processisse? Non minùs difficile est Deum amare super omnia amore concupiscentiæ, quàm amicitiæ, seruata in vtroque amore condignitate ad obiectam proportione. Quòd si in hac vita talis habitus ponendus est, cur non etiam in futura, cùm actus eius sit perfectissimus & sublimissimus, nihilque imperfectionis includat?

Opus est habitu supernaturali ad amandum Deũ amore concupiscẽtiæ condignè.

Actus huius virtutis.

Huius virtutis actus sunt amor Dei tamquam sponsi animæ; ad cuius suspiramus complexum; desiderium præsentiæ eius, optare illius pulchritudinis aspectum, & illius dulcedinis gustum, &c. Ex eadem virtute in hac vita sequitur actus spei, quem non puto ad aliquam aliam virtutem voluntatis referendam. quam etiam sententiam tradit Suarez in 3. p. tom. 1. q. 7. a. 4. in Commentario. Ratio est, Quia hic actus nihil est aliud quàm efficax desiderium tanti boni, nempe visionis diuinæ, ope gratiæ ipsius, & nostra cooperatione aliquando consequendi. Solùm autem supra rationem desiderij connotat rationem ardui in obiecto; & credulitatem obtinendi. Quod confirmatur, Quia vt dicar sperare, nihil aliud requiritur, quàm vt obiectum sit arduum seu difficile obtentu, & desiderem illud consequi, & velim adhibere omnia media necessaria, & putem me obtenturũ. Vbi manifestum est, ex parte voluntatis nihil esse nisi desiderium finis, seu boni obtinendi, & volitionem efficacem mediorum, & ex parte intellectus credulitatem obtinendi, quæ in omni desiderio efficaci supponitur. Atqui hoc totum desiderium finis, & tota volitio mediorum est ex habitu amoris cõcupiscentiæ illius finis. Ergo actus spei procedit ex habitu illius amoris, nec opus est alio habitu. Obtento autem illo bono cessat actus spei, quia cessat desiderium, quod non est nisi boni absentis, & cessat ratio ardui in obiecto. Non tamen cessat illa virtus habitualis, sed alios actus habet, nempe amorem sublimissimum, quo Beatus Deum sibi amat, vt eius pulchritudinem videat, eiusq; præsentia fruatur; & sublimissimam oblectationem, qua de illo obtento gaudet.

Pia affectio credendi. *Religio.* *Humilitas.* *Gratitudo.* *Iustitia. Tẽperãtia. Fortitudo.*

Manet etiam in Beatis virtus fidei, qua parte ad voluntatem pertinet, nempe *pia affectio* ad credendum Deo, si quid obscurè reuelaret: hæc enim nullam continet imperfectionem, quæ illi statui sit incongrua: non tamen manet qua parte ad intellectum pertinet, sed eius loco datur lumen gloriæ. Erit etiam virtus *religionis*, qua illum vt omnium rerum principium venerabuntur, eique perpetuum laudum sacrificium, & se suaque omnia offerent. Erit virtus *humilitatis*; qua agnoscent & profitebuntur se ex se nihil esse, nihil boni habere; sed omnia ex ipsius immensa bonitate prouenire; sicque ad ipsius laudem & gloriam omnia referent. Erit virtus *gratitudinis*, qua perpetuam illi gratiarum actionem, cum æterna beneficiorum omnium commemoratione referent. Erunt etiam virtutes morales ceteræ, vt *iustitia, temperantia, fortitudo*, & his affines; quia nihil imperfectionis continent. Ratio est, Quia sicut illorum intellectus propria & distincta notitia erit perfectus ad cognitionem veri; ita voluntas debet esse perfecta & benè disposita ad amorem omnis boni honesti, siue sit ordinis naturalis, siue supernaturalis.

Quomodo habitus virtutũ nascentur in Beatis.

Petes, Quomodo omnes hæ virtutes in Beatis orientur, præsertim si hic eas non habuerint, vel non nisi imperfecto gradu? Respondeo, Statim in primo instanti visionis diuinæ per lumen gloriæ, vel scientiam infusam, obijcientur menti illorum omnia virtutum obiecta, eorumque pulchritudo & dignitas; & in eodem instanti illa propter se amabunt, illisque actu afficientur: ex quo affectu, vel naturali ordine, vel diuina infusione, sequetur habitus virtutis vel naturalis, vel supernaturalis, iuxta proportionem illius affectus. Hoc dixerim de illis qui statim à morte sunt Beati: qui enim detinentur in Purgatorio, ibi facilè omnes suos affectus breuissimo tempore corrigere, & consequenter omnes virtutum habitus comparare possunt. Hinc tamen non sequitur, ibi esse locum meritis: quia vt habitus infundatur, non est necesse vt actus sit meritorius illius habitus; sufficit vt sit vltima dispositio, naturæ ordine, vel Dei dispositione requisita: vt patet in peccatore, qui potest crescere in fide, spe, temperantia Christiana, etsi nihil mereatur: immo ei qui primò credit, infunditur habitus fidei, etsi sit in peccatis. Idem dico de habitu spei, & aliarum virtutum, excepta charitate, quæ sola simul excludit peccatum. 164

CA-

CAPVT XX.

De dotibus animæ beatæ.

D.Thomas 1.2.q.3.a.3. & in 4. d.49.q.4. Soini ibid. q.4.ar 3. Vasquez 1.2. disp.17. & passim recentiores.

165 TRes assignantur dotes animæ beatæ a Doctoribus, *Visio, comprehensio, fruitio*: sumpta metaphora huius appellationis ab eo quod in nuptijs humanis fieri consueuit. Sicut enim ibi *dos* dicitur, quod dari solet sponsę dum eam in domum suam sponsus solemniter traducit, vt constat ex L. Dotis, ff. De iure dotium: ita in matrimonio spirituali animæ cum Christo dos dicitur, quod a Sponso Christo datur animæ, dum eam in domum suam, nempe in cælum traducit. Quando enim sponsa est paupercula, & sponsus Rex opulentissimus, non requirit vt parentes illi dotem assignent, sed ipsemet eam pro regali magnificentia dotat.

Pari modo dotes corporis vocantur ornamenta illa, quę corpori conferentur, quando in cælum transferetur. Quare cùm animæ tunc hæc tria donentur, rectè dicuntur animæ dotes. In Angelis illi actus dotes non appellantur: quia illi non sunt sponsæ Christi. *Non enim vsquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit*. neque suas ipsi opes ex Christi meritis habent. Multo minus appellantur dotes in Christo, in quo tamen sunt excellentissimæ; quia ipse est Sponsus qui dat dotem, non accipit. Pari modo gratiæ & ornamenta quæ dantur in hac vita, non dicuntur dotes, sed sunt veluti donationes propter nuptias. Visio respondet & succedit fidei, comprehensio spei, fruitio seu delectatio charitati: quod intellige de charitate viæ, qua propter absentiam dilecti anima languebat & mœrebat. Hic enim actus non manet in patria, quia per præsentiam dilecti cessat omnis mœror. Constituuntur dotes in actibus potius quam in habitibus: quia habitus sunt communes Beatis & viatoribus, excepto lumine gloriæ. Actus autem proprij sunt animæ beatæ, & sunt præcipua illius bona.

Quid comprehensio. Visio & comprehensio ratione formali distinguuntur.

166 Sed difficultas est, quis actus nomine *comprehensionis* significetur. Variè enim Doctores id explicant. Pro quare Notandum est, Visionem per se solùm dicere claram cognitionem rei visæ, nec esse formaliter boni desiderati cōsecutionem & possessionem. Qui enim desiderat pecunias, agros, domos, oppida, regna, licet ea omnia clare videat, non tamen ideo ea consequitur aut possidet. Vnde visio generatim non habet vim comprehensionis vel possessionis, sed solum claræ cognitionis. E contrario comprehensio per se non dicit visionem, sed solum boni desiderati adeptionem, eo modo quo apta est obtineri & haberi. Aliter enim habentur honores, aliter diuitiæ, aliter voluptates.

Si ergo ratio visionis & comprehensionis in visione Dei concurrant; tamen aliquo modo distinguuntur, nempe ratione formali, vel consideratione & cōnotato. Quibus positis, Respondeo, Nomine *comprehensionis* non significari aliquem actum distinctum a visione, & amore concupiscentiæ; sed vtrumque hunc actum habere rationem comprehensionis, connotando tamen concomitantiam alterius. Visio enim habet rationem comprehensionis immediatæ: nam per visionem immediate apprehenditur, tenetur & possidetur Deus. Intellectus enim est velut manus animæ, visio veluti manualis apprehensio, qua formaliter Deus apprehenditur, tenetur, stringitur. Vt tamen hæc visio habeat rationem formalis apprehensionis, requirit concomitantiam amoris concupiscentiæ, eumque supponit. Ratio est, Quia comprehensio dicit apprehensionem boni desiderati. Illud enim dicitur comprehendi, quod antè sumus prosecuti, & etiamnum amamus, & ex amore tenemus & possidemus. Itaque vt visio habeat rationem comprehensionis, supponit amorem.

Ipse quoque amor rationem comprehensionis habet, sed mediatæ. Quia sicuti voluntatis est prosequi bonum, dum est absens, & ad illud tendere: ita eiusdem voluntatis est illud tenere, cùm fuerit præsens. Tenet autem non per se immediate, sed per manum suam, qui est intellectus, quem applicat, & quantum in se est, mouet, ac veluti manum quandam stringit, vt fortiter teneat, summo conatu ipsum continendo. Itaque per voluntatem fit comprehensio tanquam per causam applicantem, per intellectum proxime.

Visio vt prior amore nō est cōprehensio.

167 Hinc patet, visionem, vt est prior amore, non habere rationem perfectæ comprehensionis: quia non consideratur vt terminus prosecutionis voluntatis. Verùm quia ex visione eodem temporis instanti sequitur amor, qui fertur in Deum visum, & in visionem; & quantum in se est, necessitat intellectum, vt totis viribus Deum præsentem teneat: fit vt eodem temporis instanti visio incipiat habere rationem comprehensionis.

Visio quomodo est obiectū comprehensionis.

Ex quibus etiam intelligitur, quomodo verum sit, quod ait S. Thomas 1.2.q.4.a.2.ad 3. vbi dicit, etiam visionem esse obiectum comprehensionis. Id enim verum est qua parte comprehensio pertinet ad voluntatem, cuius est Deū comprehendere per intellectum: voluntas enim vult visionem esse & manere, vt per eam Deum comprehendat & possideat.

Petes, Quid nomine delectationis vel fruitionis intelligi debet? Respondeo, Totum gaudium, totaque delectatio beatifica, tam ea quæ sequitur ex amore amicitiæ, quam quæ ex amore concupiscentiæ. Vtraque enim est nouum donum, & ex præsentia dilecti consequitur.

Petes Secundo, Cur charitas non numeretur inter dotes, cùm Beatis detur noua quædam charitas actualis longe perfectior quam sit charitas viæ? Respondeo, Charitatem contineri sub nomine comprehensionis: sicut enim amor concupiscentiæ mouet vt Deum comprehendamus visione, vt eius dulcedine fruamur, ita charitas ad idem mouet alio fine, nempe vt Deum perfectissime semper amemus, & laudemus, eique omnia sua bona gratulemur, & de illis, quia ipsius bona sunt, semper gaudeamus. Alij dicunt, Charitatem non numerari inter dotes, quia pertinet ad ipsum essentiale vinculum spiritalis matrimonij inter Christum & animam, quod in hac vita contrahitur. Dos autem dicitur id, quod non datur in hac vita, sed tunc primùm, quando sponsa in domum sponsi traducitur. Verùm hoc rectè dicitur de habitu charitatis; non autem de eximio illo actu patriæ, quem puto ad dotem comprehensionis pertinere. Charitatis enim est tenere & complecti dilectum.

CAPVT XXI.

De Aureolis Beatorum.

DVplex constituitur præmium Beatorum à Doctoribus. Essentiale & Accidentale, Primarium & Accessorium. Ad Primarium pertinet visio beatifica, & omnes reliqui actus & ornamenta, quæ ex visione proximè vel remote consequuntur, & quæ ratione visionis omnibus debentur. Accessorium præmium est, quod extra primarium peculiari Dei munere, quibusdam operibus excellentibus constitutum est. Hoc non omnibus datur, sed ijs solis, qui opera illa præstiterunt. Huius generis sunt præmia illa, quæ Aureolæ dicuntur, quasi paruæ coronæ aureæ. *Corona*, quia præmia victoriæ. *Aureola*, quia pretiosæ & excellentes: paruæ tamen, respectu coronæ primariæ. 168

Vnde dicantur Aureolæ.

Hunc modum loquendi videntur accepisse Doctores ex cap. 25. Exodi. vbi Dominus in circuitu mensæ propositionis, ad oram eius iubet *fieri coronā auream interrasilem, altam quatuor digitis: & super illam alteram coronam aureolam.* Per *coronam auream* volunt designari præmium primarium, per *Aureolam* secundarium: nam in Scripturis passim per *coronam* signatur præmium Beatorum; tum quia victoribus corona dari solet honoris causa, tum quia est signum dignitatis regiæ. Omnes enim Beati erunt Reges, & cum Christo Rege Regum iudicabunt & regnabunt.

Psal. 20. 1.Cor.9. 2.Tim.2. 1.Pet.5. Apoc. 3.

Porrò Aureolæ tres numerantur: vna Martyribus, altera Virginibus, tertia Doctoribus. Aureolam Martyrum colligunt ex illis verbis Apoc. 2. *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Sed locus ille non de solis Martyribus, sed de omnibus in fide & dilectione perseuerantibus, & de primaria corona intelligendus videtur.

Statuuntur tres numero.

Probabilius forte ex illo Apoc. 7. *Amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum*, quod multi de Martyribus intelligunt; quia mox de illis dicitur: *Hi sunt qui venerunt ex tribulatione magna*, &c. Item ex illo Matth. 10. *Qui me confessus*

fessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo. Aureola Virginum ex illo Apoc. 14. vbi de Virginibus dicitur: *Et cantabant canticum quasi nouum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia*, &c. vbi peculiare quoddam præmium tribuitur Virginibus. Aureola Doctorum insinuatur Danielis 12. *Qui ad iustitiã erudiunt multos, tamquam stellæ firmamenti fulgebunt in perpetuas æternitates.* Et Matthæi 5. *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.*

169 Cur autem tres statuantur Aureolæ, non plures nec pauciores, rationem adfert diuus Thomas in 4. d. 49. q. 5. Aureola cum sit corona, est præmium insignis victoriæ. Tres autem sunt victoriæ insignes, sicut sunt tres præcipui hostes Christi, & salutis nostræ: nempe Caro, Mundus, & Diabolus. De carne triomphat Virgo: de mundo triumphat Martyr: de diabolo Doctor, qui populum ab eius tyrannide per doctrinam, & Sacramentorum administrationem liberat. Ergo hisce tribus debentur Aureolæ.

Cur tres.

Dices, Etiam Apostolis & alijs Christi consilia sequentibus promittitur speciale præmium, nempe potestas iudiciaria, Matthæi 19. Ergo sunt plures Aureolæ. Respondeo, Absolute esse plura præmia accidentaria, sed nomen Aureolæ non tribui nisi tribus præcipuis hominis Christiani victorijs.

Quid sint ista Aureola.

Sed difficultas est, quidnam sint hæ Aureolæ. Multi putant, nihil fore aliud quàm singulare gaudium, quod Beati habituri sunt de huiusmodi victorijs. ita D. Thomas suprà. Sed contra obijci potest. Primò, Quòd hoc gaudium non sit speciale præmium, sed necessario sequatur in Beatis, suppositis illis victorijs. Non enim possunt non gaudere de præclaris operibus a se in via ad honorem Dei, suàque salutem, præstitis: Aureola autem debet esse speciale præmium, speciali beneficio Dei remunerantis constitutũ. Deinde etiam singulare gaudium ex alijs præclaris operibus concipiuntur: vt quod quotidie celebrarint Sacrum, quòd reliquerint mundũ, & secuti sint consilia Christi, &c. Et tamen hæc gaudia non dicuntur Aureolæ. Vnde alij dicunt, *Aureolam* esse specialem quamdam dignitatem & eminentiam, quæ tribus illis victoribus tribuetur: quatenus hi præ ceteris erunt conformes Christo, in quo perfectissime fuit totius virginitatis, & martyrij, & doctrinæ excellentia & victoria: quam sententiam veram existimo. Quidam existimant, in animis beatis fore qualitates quasdam spiritales, repræsentantes illas victorias: & in his consistere rationem Aureolæ: imò in corporibus gloriosis easdem victorias ornamento speciali signandas, quæ omnia sunt satis probabilia. Verum quia de his nihil certi habemus, non censui immorandum; nobis satis sit peculiarem quamdam dignitatem & honorem hisce victoribus Dei munere tribuendum: sicut in aulis Principum quamdam peculiarem dignitatem obtinent, qui in bellis Regem proximè sunt secuti, eique in omnibus periculis adfuerunt. Habet enim plurima præmiorum genera, plurima ornamentorum & dignitatum, quæ nobis incognita.

CAPVT XXII.

Beatos nulla ratione posse aliquod peccatum committere: & vnde id proueniat.

170 NOn defuerunt olim qui senserint eos peccare posse. Ita docuit Origenes homilia 20. super Numeros, vbi dicit, Angelos custodes adducendos in iudicium, vt constet, vtrum forte aliquid ex ipsis caussæ fuerit, quòd homines deliquerint: *Nisi enim, inquit, esset etiam aliquid in ipsis quod in caussa nostri culpandum videretur, numquam diceret sermo Scriptura ad Angelum illius vel illius Ecclesia: Quia dereliquisti charitatem pristinam, vel patientiam tuam*, & similia. Et homilia 24. *Sæpè diximus nummarum, quæ in Ecclesia Dei sunt, curam & procurationem haberi per Angelos, quos etiã ad iudicium venire cum hominibus ostendimus, vt in illo diuino constet examine, vtrum sua desidia peccauerint homines, an monitorum custodumque neglegentia.*

Origenes docuit posse Beatos peccare.

Idem sentire videtur Hieronymus in caput 6. Michææ in principio: *Sicut, inquit, ceterorum Episcopi culpa est, ita etiam plebis*, &c. *ita in iudicio Dei vel ad Angelos crimen referri, si non egerint cuncta, quæ ad suum officium pertinebant; vel ad populum, si illis vniuersa facientibus, ipsi audire contempserint.* Confirmatur ex Scripturis, Iob 4. *Qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem.* Apoc. 2. & 3 reprehenduntur Angeli quarumdam Ecclesiarum neglecti officij.

Sed fide tenendum est, Eos qui faciem Dei vident, peccare non posse. Hinc Fulgentius De fide ad Petrum: *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutabilem à Deo incommutabili factum; nec tamẽ posse quemlibet sanctorum Angelorum in deterius mutari: quia sic acceperunt æterna in beatitudinem qua Deo stabiliter fruuntur, vt ea carere non possint.* Quibus verbis apertè indicat, hanc esse communem Patrum doctrinam, & Ecclesiæ fidem firmissime ab omnibus tenendam. Idem multis locis tradit S. Augustinus, & alij Patres.

Fide tenendum. Beatos peccare non posse.

Probatur Primò, Quia si vllo modo peccarent, amitterent beatitudinem. Non enim potest illa cum tanto malo consistere: nam etiam peccatum veniale ingens malũ est, maxime in tali statu. Quo enim status est sublimior, & vitatio peccati facilior, eo offensio grauior. Et sane si peccare possunt venialiter, nulla est ratio cur non etiam mortifere: imò omne peccatum ibi esset mortiferum ob ingratitudinem erga Deum, & grauissimam læsionem illius status. Itaque priuandi erunt beatitudine. Atqui beatitudo amitti nõ potest, vt ex Scripturis constat. Ex quibus hic vnum tantum locum adferam. 1. Petri 1. *Regenerauit nos in spem viuam, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem conseruatam in cælis in vobis.* Vbi aduerte, hereditatem cælestem dici *incorruptibilem*, quia non potest vmquam perire vel desinere. *Immarcescibilem* quia non potest minui, nec vigorem & pulchritudinem suam vlla ex parte amittere, sicut flores & herbæ cum incipiunt languescere. Hæc enim propriè dicuntur *μαραίνεσθαι*, quo verbo ibi Scriptura vtitur. *Incontaminatam*, quia nihil immundi aut contaminationis siue corporalis siue spiritalis secum admittit. Sanè si aliqua peccata posset admittere, non esset incontaminata, nec immarcescibilis. 171

Secundò, Si posset peccare, falsum esset illud Apoc. 21. *Non intrabit in eam quidquam coinquinatum.* & illud cap. 22. *Omne maledictum non erit amplius.*

Tertiò, Falsum esset, non esse ibi luctum & dolorem contra illud Apoc. 2. *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quia prima abierunt.* Quomodo enim ibi nõ erit luctus aut dolor, si sit peccatum, cum hæc necessariò ex peccato sequantur: Verum indigna est hæc sententia in qua refutanda diutius immemoremur.

Nec obstat illud ex Apoc. cap. 2. & 3. de Angelis Ecclesiarum, qui locus mouit Origenem: quia certum est, ibi per Angelos non intelligi cælestes spiritus, sed Episcopos qui illis Ecclesijs præerant. Non enim iussus est Ioannes scribere ad Angelos inuisibiles, qui opus non habent litteris, nec debent doceri per homines: sed ad Angelos visibiles sibi subditos. Neque Angelorum cælestium est sustinere laborem, mitti in carcerem, esse fidelem vsque ad mortem, esse tepidum & euomendum, & alia huiusmodi, quæ ibi in Angelos Ecclesiarum dicuntur. Vocantur Episcopi Angeli, quia officio angelico funguntur, tamquam medij inter Deum & homines. Hominum enim vota & pia opera Deo offerunt, & diuinam voluntatem hominibus denuntiant, muneraque diuina illis cælitus referunt. Omnis enim sanctificatio à Deo per Episcopos in alios descendit, quia hæc fit per verbum Dei & Sacramentorum administrationem. Prædicatio verbi Dei fit per Episcopos vel ministros inferiores ab ipso constitutos. Similiter Sacrorum administratio: & ipse omnes Sacerdotes & inferiores ministros consecrat, & per eos populum sanctificat. 172

Angeli Ecclesiarum sunt Episcopi.

Ad locum illum Iob 4. quidam respondent, illum intelligi de hominibus, nempe Prophetis: sed verius est intelligendum de Angelis: nam opponit illos *qui domos habitant luteas*, nempe hominibus lutea corpora habentibus, vt patet ex versu sequenti. & sensus est: Si Angeli incorporei, qui illi proxime in cælo seruiunt, non sunt stabiles & fideles in eius obsequio, & in illis reperit prauitatem; quanto magis homines lutea corpora circumferentes, obnoxij erunt peccatis, &c. Vbi loquitur de Angelis nondum beatis, & adhuc in via constitutis, quorum pars cecidit.

Ad

Ad locum Hieronymi responderi potest, illum loqui ex sententia aliorum. Familiare enim ei fuit in Commentarijs, præsertim in Epist. ad Ephesios, & ad Galatas (vt ipsemet testatur apologia contra Ruffinum) aliorum sententias simpliciter transcribere, & Lectori relinquere iudiciũ.

137 *Cur beati non possint peccare.* Sed difficultas est, Vnde proueniat quòd illi qui vident Deum peccare non possint. Quidam putant, id non prouenire ex vi visionis diuinæ. Hac enim stante, voluntatem adhuc se posse flectere ad peccatum, nisi aliunde impediatur: volunt autem eam impediri per hoc quòd Deus infundat illi continuo amorem actualem, cum quo amore peccatũ consistere non potest. Fieri enim nequit vt quis actu Deũ perfectè amet, & simul peccet. Ita sentiunt a Gulielmus Occam, b Gregorius Ariminensis, & c Gabriel. Putant enim hi Doctores, amorem beatificum non esse actum elicitum, sed extrinsecus infusum. Ab his non multum discrepat Scotus, qui etsi putet esse actum elicitum, existimat tamen per se esse liberum, & videntes Deum posse ab amore cessare, & tunc peccare. Verum ne id fiat, Deum sua virtute determinare voluntatem ad amorem, ne vnquam possit cessare: vel statuisse non concurrere ad actum peccati. Vtraque sententia falso fundamento nititur. Prior enim supponit, visionem & amorem non esse actum elicitum, sed exterius à Deo infusum, anima se passiue tum habente: quasi alioquin periculum sit, ne aliquando velimus à visione vel amore cessare; quod supra cap. 16. refutatum est. Indignum est existimare Deo non suppetere modum animã sic interius corroborandi, & suis donis disponendi, vt ipsa ad istos actus eliciendos sit determinata & astricta. Hoc tamen fundamento etiam Scoti sententia nititur.

a Occam in 2. d. 1. q. 1. & in 2. q. 19. b Gregorius in 2. d. 7. q. 2. art. 2. c Gabriel in 1. d. 1. q. 2 & in 2. d. 7. Scotus in 1. d. 1. q. 4. & in 4. d. 49. q. 6.

174 *D. Tho. 1. 2. q. 4. art. 4. Caiet. ibid. Durand. in 2. d. 7. q. 1. Richard. in 2 d. 7. Palud. in 4. d. 49 q. 7. Maior ibid. q. 8. Sotus ibid. q. 3. art. 4.* Itaque longè verius est, ex vi visionis beatificæ prouenire, vt Beati nullo modo peccare possit. Ita communiter ceteri Doctores sentiunt: D. Thomas, Durandus, Richardus, Paludanus, Maior, Caietanus, Sotus, & passim recentiores viri longe doctissimi, Vasquez, Suarez, Salas, Valencia, & alij.

Id prouenire ex vi visionis beatæ. Probatur Primò, Quia ex vi diuinæ visionis prouenit, vt voluntas sit determinata ad amandum Deum super omnia, & quantum fieri potest, perfectissimè. Atqui cum perfectissimo amore actuali nullo modo potest consistere vllus actus peccati, ne venialis quidem, vt omnes fatentur. Qui enim Deum perfectissimè amat, eo ipso cupit illi in omnibus placere, & vitare quidquid illi displicet. Quò enim amor est perfectior, eo ad plura se extendit in gratiam dilecti. Vnde perfectissimus amor toto conatu se extendit ad omnia facienda quæ nouit dilecto placere, & ad omnia vitanda, quæ scit illi displicere. Ergo ex vi visionis prouenit, vt nullum peccatum committere possint. Maior probatur, Quia visio ita proponit voluntati summum bonum, vt nulla possit ei occurrere ratio, cur velit non amare, aut ab eius amore cessare. Ostendit enim illud esse infinito amore dignum, & omnis boni plenitudinem in eo eminentissimè continere. Facit ergo vt voluntas necessario amet. Nemo enim potest voluntarie cessare ab aliquo opere, nisi occurrat aliqua ratio cessandi; quia cessatio, cum sit priuatio, non est per se appetibilis. Quod autem hic nulla possit occurrere ratio cessandi ab amore, patet: quia amor ille nihil continet laboris vel incommodi, neque impedit vllum aliud bonum: deinde in se est quid præstantissimum, & fons ineffabilis gaudij: & summo impetu fertur in dilectum: nec absque ingenti vi & naturæ incommodo posset comprimi. Magna profectò fatuitas esset, vel ad breue tempus tanto bono velle carere. Quare cum Beati sint sapientissimi, impossibile est, vt ob aliquam caussam velint hunc amorem interrumpere.

175 Dices, Cur non poterit menti se obijcere aliqua voluptas, vel aliquis honor expetendus, qui Deo displiceat, propter quem velint ab amore cessare?

Respondeo id fieri non posse: Primò, quia omnis voluptas & omnis honor in illo statu eminentissimè continetur. Est enim ibi pelagus voluptatum, vt supra ostensum est: & omnis honor in honore filiorum Dei continetur. Deinde, quia comparatione illius boni omne aliud bonum, quantumuis magnum & splendidum, censetur nullius momenti; ac proinde non potest sapientis animum cum iactura tanti boni ad se allicere. Denique si Deo displiceat tale bonum appetere, illa appetitio non solum censetur non bona, sed etiam iudicatur ingens malum, tãquam Deo summè dilecto, & ipsi beatitudini repugnans; ac proinde non potest esse ratio cessandi à tanto bono. Hinc fit vt Beatus inferior non possit appetere honorem debitum Christo, vel B. Virgini, vel etiam æqualitatem Beati superiori, tum quia clarè nouit id esse iniquum, vel contra iustissimam legem a Deo statutam; tum quia nouit talem appetitionem & affectum esse inefficacem ac inutilem: vnde eam detestatur vt ingens malum, nihil boni secum adferens: tantum abest, vt possit ei esse caussa priuandi se tanto bono.

Secundò, Idè probatur alia ratione. Bonum quò maius est, eò magis trahit voluntatem in sui amorem, si clare cognoscatur, vt experientia docet. Qui enim amat honores, longè aliter trahitur proposita dignitate regia, quàm magistratu vnius oppiduli: qui opes, longè aliter afficitur lucro centum millium, quam decem assium. Imò bonum terrenum, quando videtur ingens, ita mentem trahit, vt vix sui sit compos, nec possit se ab eius amore cohibere. Si ergo bonum sit infinitum, in quo tota boni plenitudo contineatur, infinitè illam trahet; ita vt nullo modo possit resistere, quantumuis sit perfecta & sublimis, siue (quod idem est) vt non possit impetum amoris, quo in illud fertur, cohibere. *Bonum infinitum trahit quodam modo infinitè.* Confirmatur; Bonum diuinum, quia est infinitum, ita trahit ad se diuinam voluntatem (quæ tamen liberrima est & omnipotens) vt necessariò amet: cur non trahat etiam voluntatem creatam eo modo vt amet necessariò? Bonum diuinum ita implet & satiat voluntatem diuinam, vt nihil extra illud nisi propter illud possit velle aut amare; cur non possit etiam simili modo implere voluntatem creatam? Voluntas enim creata, lumine gloriæ & charitatis dono instructa, est suprema imago voluntatis increatæ, & amor beatificus amoris increati. Obiectum vtrobique idem.

Tertiò, Si Beatorum amor in Deum non esset necessarius sed liber, vt vult Scotus, sequerentur hæc incommoda. 176 *Incommoda quæ ex sententia Scoti.* Primò, Quòd amor beatificus sit valdè imperfectus & debilis: quia libertas voluntatis posset ei resistere, & eius impetum cohibere. Vnde natura esset fortior amore beato: imò esset fortior in resistendo & se cohibendo, quam obiectum infinitum in alliciendo & trahendo.

Secundò sequitur, Nullum superesse Deo modum firmandi amorem Beatorum, eosque in tuto collocandi, quã vel impulsu quodam determinando eorum voluntatem ad amorem qui per se est liber: vel nolendo concurrere, quando videret eos velle flectere ad aliquid illicitum: quorum vtrumque alienum est à naturis rerum. *Duo modi firmãdi voluntatem in actu libero, iuxta Scotum, refutantur.* Nam quod ad determinationem attinet, contra naturam voluntatis est, vt ad actum per se liberum determinetur per impulsum extrinsecus immissum. *Determinationem ad actum per se liberum esse alienã à natura voluntatis.* Si enim actus per se, seu ex modo propositionis obiecti liber est, postulat vt voluntas relinquatur in natiua sua indifferentia, quam posita tali cognitione obiecti obtinet. Confirmatur, Quia natiua libertas & necessitas voluntatis in operando pendet ab intellectu proponente obiectum: vnde radix libertatis & necessitatis passim à Philosophis & Theologis ponitur in intellectu. Si enim intellectus proponat obiectum eo modo vt non solum appareat ratio hic & nunc amandi, sed etiam non amandi; amor natura sua, seu ex vi propositionis obiecti erit liber: si verò ita proponat vt nulla appareat ratio non amandi, erit necessarius. Si ergo, cum ex vi propositionis obiecti est liber, voluntas ab extrinseco ad illum determinetur, & alligetur, ita vt non possit illum dimittere; vis infertur naturæ, & rerum natiua conditio euertitur: monstrum enim est voluntas ad actum liberum determinata. Talem determinationem per impulsum extrinsecus à Deo immissum, ad actum qui ex parte intellectus sit liber, ponunt hæretici nostri temporis, vt persuadeant nos absolutè in operibus nostris siue bonis siue malis non esse liberos, & omnia necessariò a nobis fieri. Fatentur enim ex parte intellectus nullam esse necessitatem, nullum errorem, nullam brutalem vel angustam apprehensionem, qua omnia quæ occurrunt agenda, tanquam necessaria concipiantur; scire mentem nostram rem illam, & actionem nõ esse ad finem necessariam; vnde necessitatem operum non prouenire ex apprehensione intellectus, sed ex impulsu voluntatis à Deo extrinsecus immisso. Hæc est ipsissima eorum sentẽtia, vt alibi fusè a nobis & ab alijs Scripto-

ribus

ribus Catholicis demonstratum. Itaque qui imaginantur, amorem beatum esse ex vi propositionis obiecti liberum, & voluntatem alio quodam impulsu à Deo ad illum determinari & necessitari, plane videntur in modum illum incidere, quem hæretici in omnibus operibus statuunt: qui sane alienus est à natiua conditione voluntatis.

Subtractionem concursus non conuenire, gratum pateretur voluntas.

Alter quoque modus qui est per negationem concursus, non est conueniens. Primò, Quia vt quis cesset ab aliquo actu, non est opus concursu Dei. Ergo quòd Beati nō possint deponere amorem per se liberum, non prouenit ex concursus diuini subtractione. Deinde etiamsi subtractio concursus possit impedire ne peccent commissione per actum positiuum; non tamen efficiet quin possint peccare omissione, ad quam nullus requiritur concursus. Denique cuique rei debitus est concursus, qui necessarius est, vt operetur consentanee suæ naturæ: atqui modus operandi consentaneus naturæ liberæ in ijs actibus, in quibus liberè agit, est ita operari, vt possit ab illis cessare, & possit facere illud ad quod est indeterminata & indifferens. Ergo talis concursus subtractio conditioni naturali repugnat: imò violentiā quamdam patitur natura, quando proximè disposita ad operandum concursus ei subtrahitur.

Duo alij modi necessitandi voluntatē ad actum liberum.

177 Præter hos duos modos necessitandi voluntatem ad actum per se liberum, possent poni duo alij. Prior est, impediendo intellectum, ne consideret ea quæ possent voluntatem allicere ad cessandum ab amore. Non enim voluntas potest velle cessare, nisi occurrat aliqua ratio cur velit, vel saltem nisi consideret, hic & nunc non esse necessarium talem actum elicere. Itaque si Deus in Beatis impediat intellectum ne consideret aliquid quod possit voluntati esse ratio cessandi ab amore, amor ille semper continuabitur; nec poterunt illum deponere. Alter est, continuando suum influxum in actum amoris: quo continuato, amor non potest cessare; quia ab illo re non distinguitur, sed vt summum ratione tantum formali.

Refutātur.

Verum prior modus ad rem eam de qua modo disputamus, non pertinet. Nos enim hic agimus de amore qui secundum se, & ex modo propositionis obiecti est liber: ille verò amor ex modo propositionis obiecti non esset liber, sed necessarius. Obiectum enim ita proponitur amandum, vt nulla occurrere possit ratio, cur velit cessare, Deo id speciali prouidentia & directione procurante. Deinde absurdum est, Beatorum mētes impediri & ligari debere, ne possint omnia circumspicere, & expendere, ne fortè tententur ad peccandum.

Alter modus vel est impossibilis, vel incidit in primum. Cum enim Deus dicitur continuare concursum suum in actum amoris beati, vel id ita facit, vt nihil omnino operetur circa voluntatem elicientem illum amorem, & relinquat illam in sua indifferenti potestate: & hoc modo non potest ille amor reddi firmus, sed poterit voluntas ab eo cessare non influendo: neque tunc poterit influxus diuinus quo prius influebat, continuari; quia hic essentialiter simul requirit influxum voluntatis in eumdem amoris actum, cū influxus vniuersalis & indeterminatus postulet simul concursum causæ particularis, qui per se est determinatus, cum quo in vnum integrum & totalem influxum coalescat: vel id ita facit, vt simul voluntatem trahat & necessitet ad suū influxum continuandum; & tunc relabimus ad primum modum, qui statuebat impulsum vel tractum determinatiuum, & necessitantem.

Ex quibus patet, verum esse quod antè diximus, Non esse nisi duos modos firmandi amorem per se liberum, quorum neuter naturis rerum est consentaneus; nec minus alienos esse reliquos duos, qui fingi possent.

Tertiò sequitur, Beatos ab intrinseco non minus posse peccare, quam viatores: & ipsos viatores eodē modo posse fieri impeccabiles in hac vita, quo sunt Beati: nempe singulari Dei custodia, & auxilio partim ad bonum incitante, partim a malo deterrente, & concursum ad malum subtrahente. Hoc autem est contra S. Augustinum, qui lib. De correptione, & gratia capite 10. causam impeccabilitatis Beatorum refert, non in protectionem Dei & custodiam extrinsecam; *sed in abundantiam charitatis, quam acceperint in præmium perseuerantia, per quam fiet*, inquit, *vt cadere amplius omnino non possint*. vbi planè ab intrinseco vult illos peccati incapaces, & contra Isidorum lib. 1. Sententiarum c. 12. vbi dicit: *Angeli licet sint natura sua mutabiles, non sinit tamen eos contemplatio mutari diuinæ.* vbi causam refert in ipsam visionem tamquam in primam radicem.

Quartò Probatur, Voluntas videntis Deum ita se habet 178
ad Deum, sicut voluntas viatoris se habet ad rationem boni in communi. Atqui viator nihil potest appetere nisi sub ratione boni. Ergo Beatus nihil potest appetere nisi sub ordine ad Deum; ac proinde nihil potest velle quod sit peccatum.

Dices esse disparem rationem; Quia ratio boni generica in omni re includitur, etiam in peccatis. Peccatum enim est bonum delectabile, vel vtile ad opes & honores acquirendos: at bonitas diuina non includitur in omni re particulari, quam Beati poterunt appetere.

Bonitas diuina includitur in obliquo in omni obiecto appetibili à Beatis.

Respondeo, Etsi bonitas diuina in omni re particulari, quam Beati possunt appetere, non includatur intrinsecè, seu in recto, vt dici solet; includitur tamen in obliquo, nempe ratione cuiusdam ordinis, quem illa res ad Deum habet, quatenus est conformis eius voluntati, vel pertinet ad eius gloriam, &c. Ita enim Beati Deum æstimant, & erga illum afficiuntur, vt alia omnia nihili æstiment, nisi illa talem habitudinem ad Deum habeant, id est, nisi diuinæ voluntati sint cōformia. Vnde impossibile est illos aliquid appetere, in quo talis habitudo, seu conformitas ad diuinam voluntatem non reperitur: sicut impossibile est viatorem aliquid appetere, in quo non reperitur aliqua ratio boni in genere.

Nō possunt per inconsiderationem peccare.

Dices, Cur saltem per inconsiderationem non possunt aliquid appetere, in quo non sit iste ordo?

Respōdeo, Id fieri non posse: tum quia lumine gloriæ ita sunt illustrati, vt omnes circumstantias in omni opere & re occurrente perspiciant; tum quia charitas Dei eos impellit & determinat ad summam circumspectionem adhibendam.

CAPVT XXIII.

Explicantur duæ difficultates circa potentiam peccandi in Beatis.

OCcasione eorum quæ superiore capite explicata sunt,
duo supersunt hic dubia. Primum, Vtrùm saltem per 179
potentiam Dei absolutam fieri possit, vt Beati Deum videntes possint peccare?

Secundum, Vtrùm ipsa visio per se, etiam sublato amore, reddat animam impeccabilem?

Posset Deus spoliare Beatos omnibus donis supernaturalibus, etc.

Quod ad prius attinet, Certum est, si sola potentia diuina, eiusque supremum dominium spectetur, Beatos posse priuari lumine gloriæ; ex qua priuatione necessario etiam extinguetur visio beatifica, & insuper amor & gaudium, quæ duo ex visione consequuntur. Potest enim Deus desinere influere in lumen gloriæ subtrahendo influxum suum substantificum (vt Dionysius loquitur) quo lumen gloriæ producit & conseruat: extincto autem illo lumine tamquā fundamento, statim euanescet tota beatitudo, quæ huic innititur. Nihil autem est quod Deum cogat hunc influxum continuare, præter proprium decretum. Illo autem posito, Beati redirent ad statum pristinum, essentque subiecti omnibus casibus quibus antea; vnde non solum possent peccare, sed etiam damnari, sicut statuit Origenes reipsa accidere. Verum ex alio capite impossibile est id fieri, quia repugnat diuinæ bonitati, & veritati. Hæc tamen consideratio est valde vtilis, quia etiam in Beatis est occasio summæ humilitatis & gratitudinis: dum vident omnia sua bona ex eius libero influxu pendere.

Vtrùm voluntas possit corroborari contra tractum summi boni clarè visi.

180 Sed difficultas est, Vtrùm Deo non subtrahente influxum suum, possit voluntas Beati ita corroborari, vt non necessario trahatur à summo bono clare viso; sed possit resistere, sic vt vel non amet, vel ab amore inchoato cesset. vbi autem cessant amare, poterit se ad peccatum flectere. Quidam putant hunc modum non solum esse possibilem, sed etiam reipsa fuisse in Christo: idque eo fine, vt in operibus præceptis, & maximè in acceptatione mortis esset liber, non obstante visione beatifica.

Illa corroboratio nō potest fieri per aliquid intrinsecū actuale vel habituale.

Sed hic modus mihi videtur valdè difficilis, Primò, Quia illa corroboratio voluntatis ad resistendum, vel est aliquid intrinsecum voluntati, sicut voluntas corroboratur per habitus supernaturales, vel gratiam præuenientem: vel solum est assistentia Dei extrinseca, ex eo quod Deus pa-

ratus sit extraordinario modo iuuare voluntatem, si velit amorem cohibere. Neutrum autem dici potest. Non enim est aliquis habitus naturalis, aut supernaturalis voluntatis: quia omnis habitus natura sua ordinatur ad actus, non ad cessandum, vel ad abstrahendam potentiam ab actu; hæc autem corroboratio dicitur fieri, vt voluntas possit cessare ab actu. Neque etiam dici potest esse habitum, quo corroboretur voluntas, vt immediatè se possit flectere ad illicitum, seu ad id quod præcepto occurrenti est contrarium. Sicut enim Deus non potest velle actum peccati, ita etiam non potest infundere habitū, qui ad talem actum inclinet. Deinde ille habitus non potest esse potentior amore beatifico neque potentius inclinare voluntatē ad opus illicitū, quàm amor ab illo reuocet. Neque ēt dici potest esse actū aliquem diuinitus immissum, vt est gratia præueniens; quia neque est actus naturalis, vt patet; hic enim nō potest vincere amorem beatum; neque etiam supernaturalis, quia non dantur inspirationes supernaturales ad hoc, vt quis cesset ab amore diuino, & conuertat se ad illicitum, sed solum ad opera sancta & supernaturalia.

Nec per assistentiam Dei.

181 Neque etiam dici potest hanc corroborationem fieri per assistentiam externam, qualis est in patrandis miraculis, & consecrando sanctissimo Sacramento, & in conferendis Sacramentorum effectis. Primò, Quia talis assistentia non corroborat hominem. Non enim dicitur homo ita corroborari à Deo, vt possit excitare mortuos, transubstantiare panem in Corpus Christi, sanctificare animas, &c. Atqui voluntas Christi iuxta hanc sententiam dicitur ita corroborari, vt non necessario amet, sed liberè, & possit cessare. Deinde absurdum videtur, Deum assistere alicui miraculoso modo, vt possit cessare ab amore illo excellentissimo, aut vt possit se flectere ad aliquid aliud quod sit illicitum. Sicut enim non potest velle aliquid illicitum, ita neque ad hoc directè dare vires vt faciat, aut etiam vt possit facere: posse enim facere malum, non est appetibile, nec creatura id habet à Deo. Tertiò, Ipsum cessare ab amore in statu illo, ingens malum est; ac proinde si sit liberum, erit graue peccatum. Ergo Deus non potest ad hoc dare peculiarem assistentiam. Denique Deus assistebat animæ Christi in hac vita sic, vt nulla ratione posset peccare, etiam seclusa visione beata. Ipsa enim vnio cum Verbo diuino id omnino postulabat. Ergo si illi etiam assistebat vt posset cessare a visione, & flectere se ad id quod præcepto diuino aduersatur, habebat anima illa assistentias planè repugnantes, & ad repugnantia: nimirum ad hoc, vt posset velle illicitum, & vt non posset velle illicitum; vt posset cessare ab amore diuino, & non posset cessare.

Dices, Hæc assistentia solum erat, vt posset in actu pri-
182 mo, & quoad intrinsecam dispositionem voluntatis; cui non repugnat assistentia alia ad hoc vt non possit in actu secundo. Sicut enim non pugnant, posse in actu primo velle illicitum, & non posse in actu secundo: ita etiam non pugnant, assistere vt possis velle in actu primo, & assistere vt non possis in actu secundo. Deus itaque poterat assistere animæ Christi vt haberet potentiam in actu primo, & veluti in habitu ad cessandum ab amore diuino, & ad amplectendum illicitum; & simul etiam assistere vt non posset in actu secundo.

Sed contrà, Primò, Quia alienum videtur à ratione; vt alicui stupendo miraculo contra rerum naturam procuretur aut detur aliquod posse in actu primo, quod numquam debet exire in actum secundum: imò quod perniciosissimè exiret in actum secundum: & cui summa cura Deus debet inuigilare & assistere ne vmquam exeat in actum secundū. Quis sapiens alicui tribuat aliquam facultatem, quę si vmquam exiret in actum, adferret extremam perniciem? ad quam ipse noctes & dies excubare debet, vt numquam in actum exeat? Itaque hæc duo non consistunt, Deum assistere, & miraculose dare aliquod posse, & tamen debere assistere, ne vmquam exeat in actum.

Potentia ad illicitū non est à Deo.

Nec obstat quòd possit dari potentia ad illicitum in actu primo, quæ singulari assistentia Dei non potest exire in actum secundum; sicut in Christi anima, seclusa visione beatifica, & alio modo in B. Virgine, cum ageret hanc vitam mortalem: quia illa potentia non est intenta à Deo, multo minus supernaturaliter inserta; sed prouenit ex imperfectione naturæ, seu ex eo quòd anima sit creata ex nihilo: ideo enim habet facultatem declinandi ad illicitum, vt sancti Patres docent. Vnde merito per peculiarem Dei assistentiam impeditur ne exeat in actum, qua parte talis est, seu quatenus illicita respicit. Quòd si talis potentia non sequeretur ex imperfectione & conditione naturæ, Deus non posset eam inserere: quia bonitati ipsius repugnat, vt opus suum, quod per se ad bonum determinatum est, ad malum inclinet, vel capax mali efficiat.

Aug. lib. 12. De Ciu. c. 1. Damasc. lib. 2. c. 27. Athan. lib. de Pass. & Cruce Domini in princip. Greg. li. 25. Moralium in Iob. c. 5.

Secundò, Hæc assistentia non efficiet vt voluntas maneat libera quoad intrinsecam dispositionem, quæ tamen ad libertatem est necessaria. Cum enim hæc assistentia non ponat aliquid in ipsa voluntate, sed sit extrinseca, nec mutet intrinsecam voluntatis dispositionem, non potest effi-
cere, vt ipsa voluntas intrinsecè maneat libera. Ratio est, 183
quia ipsa intrinsecè determinata est ad amorem beatificū, & consequenter ad omne illud quod ad illum amorem cōseruandum est necessarium; ac proinde ad implendū præceptum, & vitandum omne illicitum. Itaque impleto præcepti non poterit esse libera, quia neque est libera absolutè, cum non possit absolutè omitti, alioquin Christus potuisset absolutè peccare, quod dici non potest: neque etiam est libera libertate intrinseca, id est, spectata voluntatis intrinseca dispositione; quia voluntas ab intrinseco est determinata ad amorē diuinum, & ad omne quod amor ille postulat, quale est implere præceptum diuinum. Ad quid ergo seruit illa mirabilis assistentia?

Non datur assistentia directè ad priuationē actus.

Tertiò, Numquam datur assistentia directè ad priuationem, vel cessationem ab actu, sed solum ad aliquid positiuum: quia priuatio non inducitur directè per influxum positiuum. Peto ergo quod sit illum positiuum, ad quod directè illa assistentia datur?

Dices, esse actum positiuum quo velit anima cessare ab amore, vel amplecti illicitum. Contrà, Quia impossibile est, Deum dare aliquam peculiarem assistentiam ad eliciendam volitionem intrinsecè malam, qualis est illa, de qua agitur. Sic enim Deus esset propriè auctor peccati, quia daret auxilium speciale ad peccandum. Item fieri nequit vt Deus det aliquam assistentiam in actu primo, cuius vsus in actu secundo non potest esse nisi peccatum. Atqui vsus talis assistentiæ in actu secundo non potest esse nisi peccatū: velle enim cessare ab amore beato, aut velle præceptum non implere, est peccatum. Ergo ad hoc non potest dari peculiaris assistentia in actu primo.

Ex quibus patet, per assistentiam extrinsecam fieri non posse, vt, stante clara visione Dei, voluntas sit libera & indifferens ad amorem Dei, aut ad aliquid amplectendum quod sit illicitum. Posita enim visione Dei, ipsa ex natura sua est determinata ad eius amorem, & ad omne id quod ille amor postulat, vt infrà ostendemus.

Robur voluntatis in quo consistat.

Secundò probatur hæc sententia: Ad robur & perfectio- 184
nem voluntatis pertinet, quòd non possit ei absoluta necessitas inferri ab aliquo bono finito quantumuis magno. Hoc enim indicat, ipsius amplitudinem, capacitatem & perfectionem, & eius summum bonum in nulla re creata consistere; non autem quòd non possit ei necessitas inferri a bono infinito clarè & perfectè ostenso: sed hoc potius esset signum imperfectionis & debilitatis, quasi ipsa tanti boni non sit capax, nec possit eo impetu in illud ferri, eique affigi, quo dignum est.

Confirmatur Primò, Quia omnis voluntas quo nobilior & robustior est, eo maiori impetu a summo bono trahitur, & firmius ei per amorem adhæret. Vnde diuina voluntas, quæ tamen est omnipotens, summa & excellentissima trahitur necessitate. Similiter Angeli quo perfectiores & maiore charitate prędi, eo trahuntur potentius; & omnium potentissimè anima Christi.

Confirmatur Secundò, Quia robur voluntatis non consistit in eo quòd possit se ab amore summi boni subtrahere, aut ad illicitum declinare: hoc enim debilitatis & imperfectionis est, non roboris (sicut posse amittere vitam, iustitiam, sapientiam) sed in eo, quòd possit in illud condignè ferri, eique insolubiliter coniungi. Sicut si pondus & inclinatio corporalis esset corroboranda, non deberet aliqua qualitas imprimi corpori, quo impetus illius posit cohiberi; hoc enim potius ad debilitationem pertineret; sed deberet aliquid addi, quo maiori vi impellatur, & ægrius postea queat diuelli.

Confirmatur Tertiò, Quia sicut perfectius est esse iustum,

ctum, beatum, amantem summi boni, sapientem per essentiam, quàm per qualitatem superadditam: ita etiam perfectius est, hæc omnia habere necessario, quàm non necessario, & necessario ab intrinseco, quàm necessitate extrinseca. Pari modo perfectius est, nullo modo posse peccare, quàm aliquo modo posse peccare; esse coniunctum suæ regulæ necessario, quàm non necessario. Possessio enim boni quo firmior, eo perfectior; illa verò quæ amitti potest, hoc ipso est imperfecta.

Non requiritur talis corroboratio ad saluandam Christi libertatem.

185 Neque verò hic modus corroborationis, vel potius debilitationis, necessarius est ad saluandam libertatem operum in Christo; ob quam causam est excogitatus; quia multis alijs modis hæc à Doctoribus saluari consueuit. Ac primum ad libertatem operum bonorum non est vllo modo necessaria potentia peccandi, vel intrinseca dispositio voluntatis ad liberè amplectendum aliquid quod sit illicitũ. Libertas enim ad opera bona est ingens perfectio, quæ etiã in statu beatitudinis mansura est: libertas vero peccandi, seu indifferentia illa voluntatis, qua parte potest ad malum declinare, est ingens imperfectio. Itaq; in Christo laus illa iusti; *Qui potuit transgredi, & non est transgressus; facere mala, & non fecit,* locum non habuit si de vera & intrinseca potestate peccandi intelligatur: quia ingentem imperfectionem includit, vel supponit: sed multo eminentior, quam Scriptura verbis præcedentibus & sequentibus insinuat, & potissimum istis: *Ideo stabilita sunt bona illius in Domino,* &c. Multo enim excellentius est, in Deo esse stabilitum vt malum facere non possis, quàm cum potestate malefaciendi à malo abstinere. Duplici autem modo humana Christi voluntas in Domino erat stabilita, & ad bonum honestum determinata. Primò, Per assistentiam extrinsecam, quæ illi debita erat ratione vnionis hypostaticæ, etiamsi visione Dei & dilectione supernaturali caruisset. Secundò, Per intrinsecam voluntatis dispositionem, quæ ex visione & amore beatifico proueniebat. Itaque manifestum est, illam Scripturæ sententiam in Christo locum non habuisse. Addo, solum ibi laudari iustum, qui instrumenta peccatorum, nempe opes habuit, & impune peccare potuit, tamen solo Dei timore abstinuit; præ illo qui abstinuit vel instrumentorum defectu, vel pœnæ metu. Sat est ad libertatem bonorum operum, vt ad illorum exercitium in particulari non sis adstrictus, etiamsi in genere adstrictus sis vt aliquando facias. Simile in peccans venialibus accidit, ad quæ in genere quodammodo determinati sumus; non tamen ideo non liberè in particulari illa facimus. Cum enim solũ in genere determinatus es, semper in particulari opere tibi libertas est, & liberè eligis quemlibet actum particularem, eumque liberè exequeris. Ita enim hic & nunc illum eligis, & ex vi electionis exequeris, vt possis hic & nunc non eligere, non exequi. Verbi gratia, Incumbit tibi necessitas dandi eleemosynam, tamẽ non est tibi præscriptum quantum, cui, quando dare debeas. Vnde etiamsi tibi non sit liberum non dare absolute & in genere; tamen est tibi liberum dare hodie, cras, perendie, vel alio quouis tempore, in quo præceptum non vrget. Item liberum est dare tantum vel tantum, huic vel illi: ac proinde actus ille in particulari tibi est liberrimus, quia sic illum facis, vt possis omittere. Incumbit omnibus necessitas moriendi, ipsa tamen mors in particulari potest nobis esse liberrima; quia possumus tempus præuenire etiam licitè acceptando mortem, quãdo facilè possemus euadere, & permittendo nos hostium voluntati. Vnde Martyres acceptando & sustinendo mortem pro Christo, maximè sunt promeriti. Simili modo dicendum de Christo Domino: hic enim etsi in primo instanti conceptionis, quando voluntas Patris ei fuit proposita, planè fuerit determinatus ad acceptandam mortem in genere, & ad redimendum genus humanum, ita vt nullo modo id potuerit omittere, aut recusare: tamen non fuit determinatus, seu adstrictus ad eligendam talem mortem, tali tempore, loco, & modo: quia Patris præcepto hoc non fuit præscriptum. Vnde liberrimè potuit eligere hanc mortem qua reipsa nos redemit; vel hanc recusare, & aliam amplecti. Sed reipsa hanc elegit, & ex vi huius liberrimæ electionis eam posteà subijt, non ex aliqua electione necessaria. Quod ipse quoq; insinuat illis verbis Ioannis 10. *Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso: & potestatem habeo ponendi eã, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi à Patre meo.* Vbi aperte indicat, mortem suam esse plane liberam, nulla necessitate coactam, etiamsi mandatum moriendi à Patre acceperit: nimirum quia in electione particulari & in executione coacta non fuit, licet in genere fuerit adstrictus.

Eccli. 31.

Ad libertatem satis est, non esse determinatũ ad aliquid in particulari.

In reliquis Christi operibus non est difficultas. Illa enim vel non fuerunt mandata, sed libera relicta; vel si fuere mãdata, non tamen in particulari, sed solum in genere. Vnde executio in particulari fuit liberrima.

Dices, Hinc sequitur, mortem Christi secundum substantiam operis non fuisse liberam, sed solum secundum circumstantiam temporis, & ita illam non fuisse meritoriã nisi ratione circumstantiæ. Respondeo. Negando id sequi: quia substantia operis non est facta in genere (quo modo ad eam fuit determinatus) sed in particulari. Itaque perpessio mortis Christi fuit meritoria, non secundum substantiam operis in genere (quia sic non potuit executioni mandari) sed secundum substantiam operis particularis, quod reipsa est præstitum. 186

Mors Christi fuit libera secundum substantiam operis.

Dices, Saltem non poterit illud opus tanti æstimari, quanti si in genere non fuisset necessarium: quia eleemosyna ad quam in genere quis est obstrictus, non tanti æstimatur, quanti si esset planè libera, & posset omnino omitti. Respondeo, Qui obstrictus est ad eleemosynam in genere, duplici modo potest ad executionem in particulari moueri: nimirum vel consideratione necessitatis sibi impositæ, vel consideratione solius miseriæ pauperis, & affectu misericordiæ. Si priore modo moueatur, concedo, ordinariè tale beneficium non æstimari tanti, quanti si nulla datori fuisset imposita necessitas: quia hoc opus, vt hic & nunc fit, non procedit ex affectu misericordiæ, & charitate proximi, sed ex affectu liberandi se ab obligatione. Si posteriore modo, nego plane non tanti æstimandum; quia in tali eleemosyna, vt hic & nunc fit, nulla habetur ratio necessitatis impositæ, sed solius miseriæ & subuentionis proximi: vnde non minus daretur, si in genere esset omnino libera. Tale planè est beneficium Christi ipse enim mortem pro nobis suscepit non consideratione necessitatis sibi impositæ, quòd non posset illam euadere; sed mero affectu obedientiæ & charitatis in Patrem, & misericordiæ in genus humanum. Vnde etiamsi nulla necessitate intrinsecus aut extrinsecus adstrictus fuisset, nihilominus voluntatem Patris implere, nosque redimere voluisset.

An tale opus tanti sit æstimandũ, quãti cum nulla est necessitas.

Ex quibus perspicuum est, electionem huius passionis & mortis, eiusque executionem planè fuisse liberam, absque vllo miraculo circa liberam Christi voluntatem, aut peculiarem corroborationem. Idem modus libertatis locum habet in omnibus Beatis.

Petes, Quid si Deus acceptationem huius passionis & mortis in particulari cum omnibus circumstantijs determinasset & mandasset, fuissetne tunc Christo libertas acceptandi? Respondeo, Eo posito, Christus in primo instanti suæ conceptionis necessariò hæc omnia acceptasset, quia per amorem beatificum ad talẽ acceptationem fuisset determinatus; nec ea sine miraculo ingenti potuisset impediri, aut suspendi. Sed nec opus fuisset tali suspensione, præsertim cum ea necessitas non sit imperfectio, sed magna perfectio. Verum cum illo actu quo necessariò acceptasset, potuisset coniungi alius actus re distinctus, quo eadem omnia acceptaret liberè. Etsi enim impossibile sit, vt vnus idemque actus voluntatis sit necessarius simul & liber, eò quòd voluntas non possit simul esse determinata & indeterminata ad eumdem actum: nihil tamen prohibet, quin duo actus, quorum alter sit necessarius, alter liber, simul sint in voluntate respectu eiusdem obiecti; & idem obiectum ametur simul actu necessario & libero. Sic Beati etsi actu necessario ament semper Deum, possunt tamen eumdem amare actu libero, & ab eodem actu cessare, quando volunt. Cum enim Deum ardentissimè ament, optant ei pluribus modis, & si fieri posset, infinitis, placere, gratificari, honorem & beneuolentiam exhibere. Itaque non est dubitandum, quin etiam in Christo Domino nostro amor liber cum amore necessario, & acceptatio libera rei præceptæ cum acceptatione necessaria esse potuerit. Et ita potuisset interior ille actus acceptationis, qua parte liber, esse meritorius. Exterior tamen mortis perpessio eo casu non videtur futura 187

Quid si Deus omnes circumstantias determinasset?

E 2 fuisse

fuisse libera; quia nullo modo potuisset omitti; cum per acceptationem necessariam ad illam fuisset determinatus.

An externa perpessio tunc fuisset libera.

Neque dici potest quòd simul fuisset libera & necessaria quatenus procederet simul ab acceptatione necessaria & libera: quia hæ denominationes circa idem inuoluunt contradictionem. Liberè enim fieri, includit posse absolute omitti, saltem spectata intrinseca voluntatis dispositione: Necessario fieri, includit non posse omitti: quæ duo sunt contradictoria. Vnde etiamsi fingamus, externum opus procedere in solidum ex vtroque actu interno: tamen non poterit dici absolute liberum; ac proinde nec absolutè meritorium, sed solum erit liberum & meritorium secundum quid, quatenus consideratur vt procedens ex actu libero. Verius tamen est, reipsa non processurum ex actu libero, sed solum ex necessario: & ita nullo modo meritoria erit externa illa perpessio, cum ab actu interno libero non informetur, nec vnum opus morale cum eo constituat. Neque mirum videri debet, si tali suppositione præcepti posita, sequatur opus quod non sit meritorium. Quare cum constet externam perpessionem fuisse summe meritoriam, non est admittenda talis suppositio. Hæc de dubio priore.

Alterum erat de nuda visione Dei, Vtrum per diuinam potentiam, semoto amore, ipsa per se reddat animam impeccabilem?

An nuda visio reddat animā impeccabilem.

188 Supposito per absolutam Dei potentiam fieri posse, vt quis clare videat Deum, & tamē illum non amet actu, Deo nolente concurrere ad amorem. Hoc tamen numquam factum est, neque vmquam fiet, essetque res violentissima, & maxime contraria naturali inclinationi, & impetui voluntatis. Non enim solum res vim patitur cum per aliquid positiuum impeditur à suo motu, ad quem pondus vel impetum habet: sed etiam cum per subtractionem alicuius, quod ei naturaliter erat debitum. Itaque cum posita visione concursus Dei ad amorem naturali ordine sit debitus voluntati, illo subtracto voluntas violente impeditur ab illo motu, ad quem in actu primo summum habet impetum. Nihilominus vt magis explicetur vnde in Beatis proueniat impeccabilitas, quam Græci ἀναμαρτησίαν vocant; quæritur, Vtrum posito tali casu, visio redderet animam omnis peccati incapacem?

Respondeo breuiter, Omnino redderet. Ratio est; Quia ipsa visio constituit animam & voluntatem in eo statu, vt sit determinata ad amorem perfectum Dei; & consequenter ad fugiendum omne id quod Deo displicet: quam fugā perfectus amor includit. Vnde eadem determinatio extendit se ad vtrumque: sicut etiam eadem determinatio & inclinatio, quæ est in finem, extendit se ad media fini illi obtinendo vel conseruando necessaria. Et quamuis hæc determinatio non exeat in actum amoris, ob defectum concursus; tamen manet in actu primo, ac proinde impossibile est vt voluntas exeat in actum amori repugnantem, quale est omne peccatum: quia voluntas non potest se mouere contra vim & inclinationem determinationis. Quidquid enim repugnat amori Dei, etiam repugnat determinationi ad amorem, ita vt cum illa simul stare nequeat. Confirmatur: Nam hoc ipso quo aliquid ad aliquam formam vel qualitatem determinatum est, eo ipso est etiam determinatum ad negationem omnis formæ, & qualitatis illi repugnantis, vt patet in materia vltimo ad formam disposita.

Dices, Si voluntas posita visione determinetur intrinsecè ad amorem, vnde habet hanc determinationem? Non enim habet eam formaliter per visionem; quia visio non est in anima quà voluntas est, hoc est, quà inclinatio & pōdus in bonum, sed quà intellectus est: neque etiam habet illam ab habitu charitatis; quia habitus voluntatis subsunt libertati voluntatis: neque etiam à seipsa, quia per se est libera. 189

Respondeo, Voluntatem, posita visione, habere hanc determinationem, seu inclinationem necessitantem ad amorē Dei, ex natura sua. Ita enim natura eius instituta est, vt clare ostenso summo bono (in quo omnis boni plenitudo) statim sit determinata & expedita in actu primo, vt toto impetu per amorem in illud feratur, eique inseparabiliter adhæreat: qui impetus tantus est, vt nec ab ipsa, nec vlla vi creata cohiberi possit, quin exeat in actū, nisi Deus concursum suum actui neget, vt dictum est. Itaque hæc determinatio non est aliquid additum naturæ voluntatis; sed est ipsa natura, seu naturale pondus voluntatis in suum bonum, ad quod fruendum ipsa est instituta. Sicut enim in bestijs proposito & apprehenso bono aliquo sensibili, præsertim magno, appetitus earum per se determinatus est ad illius cupiditatem; ita clarè proposito summo bono, voluntas humana per se determinata est ad illius amorem. Et hoc maximè ostendit illius excellentiam, vt quæ adeò sit sublimis & capax, vt nihil illi necessitatem adferre, nihil implere, nihil satiare possit præter bonum infinitum: & ipsa ad illud solum determinata sit, & necessariam inclinationem habeat.

Hæc determinatio est ex natura voluntatis, posita visione.

Dices, Amor beatificus est supernaturalis: ergo voluntas non potest ad illum esse determinata per suam naturam, sed debet determinari per charitatem. Respondeo, Non dicimus, posita visione voluntatem ex natura sua esse determinatam completè ad amorem beatificum, sed ad amorem Dei in genere: hoc ipso enim quo videt Deum, determinata est ad illum amandum totis viribus quas habet, siue illas habeat per naturam, siue per habitum charitatis infusum, siue per auxilium supernaturale illi assistens. Per naturam itaque suam, posita visione, est determinata complete ad excellentissimum amorem Dei naturalem. Quia etsi destituta omni alio auxilio supernaturali, non posset illum tam sublimi amore complecti, quàm sit amor beatificus, necessario tamen illum amaret excellentissimo quodam amore naturali, in quem omnem suam vim expenderet.

190 *Volūtas est incompletè determinata ad amorem beatificum per naturam.*

Nec refert quòd Deus visus sit bonum supernaturale: quia hoc nullo modo impedit, quin possit amari amore naturali: imò quo bonum est excellentius, eò magis idoneum vt viribus naturæ ametur: etsi eo modo non condignè & commensurate obiecto (qua in re supernaturalitas actus cōsistit) amari queat. Itaque cum Deus sit bonum infinitæ excellentiæ, etiam infinite quodammodò naturam voluntatis ad se trahet: ac proinde necessitatem amandi illi adferet. Ad amorem verò beatificum non est completè determinata, quia non habet completam inclinationem ad illum, etiam posita visione, sed incompletam, quæ debet compleri per habitum charitatis, vel per auxilium supernaturale assistens. Itaque posito habitu charitatis in voluntate, iam ipsa completè est determinata in actu primo ad amorem beatum, etiamsi desit concursus ad actum secundum.

Bonum supernaturale potest amore naturali amari, sed non condignè.

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS.

LIBER TERTIVS.

De beatitudine ſeu gloria corporis Beatorum.

LIBRO ſuperiore diximus de vnione mentis cum Deo, in quo conſiſtit animæ beatitudo, quibus actibus, & quomodo fiat: ſequitur vt hoc Libro agamus de beatitudine, quam Beati obtinebunt in corpore. Ac primum occurrit hic quæſtio olim ſatis controuerſa, Vtrùm corpus, eiuſque beatitudo ita ſit neceſſaria, vt ſine illa, animæ non ſint futuræ beatæ per vnionem cum Deo.

CAPVT I.

Vtrum animæ Sanctorum ſint beatæ ante communem corporum reſurrectionem?

1 EVSE hanc rem tractarunt Cardinalis Bellarminus, Gregorius Valentia, & Ioannes Salas; itaque præcipua tantum breuiter attingam. Quidam ex veteribus putarunt, beatitudinem animarum differri vſque ad tempus reſurrectionis, & interea eas detineri in abditis quibuſdam receptaculis & promptuarijs, donec reſumptis corporibus, ſimul coronam accipiant, & in cælum transferantur. Hanc ſententiam inſinuat Iuſtinus quæſt. 60. Ad gentes; & quæſt. 76. Ille tamen libellus non eſt S. Iuſtini martyris: Origenes homilia 7. in Leuiticum, & lib. 2. Περὶ ἀρχῶν ſub finem: & clarè tradit multis locis Tertullianus, vt oſtendit Pamelius in Prolegomenis, nume. 9. Nuſquam tamen dicit Tertullianus animas illas non videre Deum, ſed ſolum in loco amœno ſub terra detineri (quem Paradiſum & Sinum Abrahæ vocat) ibique refrigerium & conſolationem accipere, ſed reſumptio corpore plenius remunerandas. In eadem ſententia eſt Lactantius libro 7. Diuinarum inſtitutionum capit. 21. Euthymius in capit. 16. & 23. Lucæ, & multi alij Patres eandem videntur inſinuare: pauciſſimi tamen dicunt eas non videre Deum. Hoc tamen apertè docuerunt Græci ſchiſmatici, vt conſtat ex Concilio Florentino ſeſſ. 1. & Armeni, vt refert Alfonſus à Caſtro De hæreſibus v. Beatitudo, hæreſi 6. & Anabaptiſtæ huius ſæculi, teſte Caniſio tomo 2. De corruptelis verbi Dei, & Caluinus lib 2. Inſtit. cap. 25. §. 6. vbi dicit ſtultum eſſe definire an animæ ſint in cælo, & gloria fruantur, Et mox poſt duos verſus definit, eas gloria non frui, ſeipſum ſtultitiæ condemnans. Hi omnes clare docent, animas non videre Deum ante reſurrectionem. Denique in eadem ſententia fuit Vigilantius, quem refutat Hieronymus libro contra Vigilantium pag 2.

Qui putarunt beatitudinem differri vſque ad reſurrectionem.

2 Sed fide certiſſima tenendum eſt, Animas Iuſtorum corporibus exutas, ſi nihil purgandum habuerint; vel ſi quid tale habuerint, ſimul atque perfectè fuerint expiatæ, recipere eſſentialem beatitudinem, quæ in viſione & fruitione Dei conſiſtit, & in cælum admitti. Definitum eſt hoc dogma poſt longam diſcuſſionem habitam cum Cardinalibus, Prælatis, & viris doctis, à Benedicto II. quem aliqui numerant Duodecimum anno Domini M. CCC. XXXVI. in Extrauag. quæ incipit, Benedictus Deus, vbi multa definit. Primò, *Quòd ſecundum ordinationem Dei communem animæ Iuſtorum omnium quæ penitus purgatæ fuerint, poſt Aſcenſionem Christi recipiantur in cælum, & conſortio Angelorum aggregantur.* Secundò, *Quòd omnes animæ tales videant diuinam eſſentiam immediatè, ſe benè, & clarè, & apertè illis oſtendentem, idque à tempore mortis Christi.* Tertiò, *Quòd ſic videntes diuina eſſentia perfruantur.* Quartò, *Quòd tali viſione & fruitione illæ animæ ſint verè beatæ, & habeant vitam æternam & requiem.* Quintò, *Quòd viſio huiuſmodi, eiuſque fruitus actum fidei & ſpei in eis euacuet.* Sextò, *Quòd poſtquam inchoata fuerit vel erit talis intuitiua & facialis viſio & fruitio in eiſdem animabus, eadem viſio & fruitio ſine aliqua intermiſſione continuata exiſtat, & continuabitur vſque ad finale iudicium, & ex tunc in ſempiternum.* Septimò definit, *Quòd ſecundum ordinationem Dei communem animæ decedentium in actuali peccato mortali, mox poſt mortem ſuam ad inferna deſcendunt, vbi pœnis infernalibus cruciantur.* Poſtremò ſtatuit, *Vt ſi quis contra aliquam ex hiſce determinationibus ſcienter & pertinaciter tenere, conferre, prædicare, docere, aut defendere verbo vel ſcripto præſumpſerit, contra eum ſicut contra hæreticum debito modo procedatur.* Vnde manifeſtum eſt, iſta omnia ad fidem pertinere.

Animæ Iuſtorum corporibus exutæ, ſi nihil purgãdum habuerint, recipiunt eſſentialẽ beatitudinem. Multa definiuntur in Extrauag. Benedicti II.

Idem definitum in Concilio Oecumenico Florentino (cui Græci interfuerunt, & errorem ſuum correxerunt) ſeſſ. vlt. *Definimus* inquit Conciliũ, *illorum animas, qui poſt Baptiſmũ ſuſceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illas etiam quæ poſt contractam peccati maculam, vel in ſuis corporibus, vel iiſdem exutæ corporibus ſunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipſum Deum trinum & vnum, ſicuti eſt, pro meritorum tamen diuerſitate alium alio perfectius.*

Item tradit Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. in decreto De veneratione Sanctorum, vbi docet, Sanctos, quorum reliquiæ ſunt in terra, *cum Christo regnare, & æterna felicitate in cælo frui.* & idcirco ipſos inuocandos, & eorum reliquias ac imagines venerandas: & hanc doctrinam mandat proponi populo per Epiſcopos.

Eamdem doctrinam tradit Innocentius Tertius cap. Apostolicam, de Presbytero non baptizato.

3 Probatur hæc doctrina Primò, Ex Scripturis Lucæ 23. Dominus latroni ait: *Hodie mecum eris in paradiso*, id est, in gloria & gaudio regni cælestis, vt passim exponunt Patres, Cyrillus cathec. 13. Chrysostomus hom. 1. De Cruce & latrone, Ambrosius, & passim interpretes in hunc locum. Quòd enim *paradisus* non possit ibi locum corporalem designare, videtur probari Primò, Quia Christus non ad locum aliquem amœnum, sed horridum mox descendit, nempe ad inferos, ibique triduo mansit: ibi tamen latro simul cum Domino in paradiso fuit. Secundò, Quia parum solatij animæ separatæ à corpore ex loco etiam amœnissimo accessisset. Tertiò, Quia latro petit vt Dominus ipsius recordetur, dum venerit in regnum suum, id est, cum regnum capesset (tunc enim solent Reges absoluere reos) vel cum accepto regno, veniet ad Iudicium: quod Græca videntur insinuare, vbi non habetur εἰς τὴν βασιλείαν σου, sed ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. quasi dicas, Cum veneris accepto iam regno. Atqui Dominus multo præstitit amplius, vt inquit Ambrosius in hunc locum: non enim distulit in diem Iudicij, sed eodem die regnum promittit. Vtitur nomine paradisi potius quàm regni, vt insinuet per mortem suam nobis restitui, quod Adam amiserat. Denique Dominus promittit latroni perpetuam secum mansionem. Parum enim fuisset, vnum vel alterum diem esse cum Christo. Semper ergo ex eo tempore cum Christo fuit, ac proinde etiam cum illo cælum ascendit: cælum autem est Beatorum Deumque videntium sedes. Ideo enim Deus peculiari modo dicitur esse in cælo (cum tamen sit vbique) quia in cælo se præsentem & conspicuum omnibus cæli ciuibus & habitatoribus exhibet, alijs verò non exhibet: hoc ipso igitur quo quis fit cæli ciuis, conspectus diuinæ faciei ei indulgetur. Vnde absurde Caluinistæ, vt tollant limbum, statuunt animas Iustorum in cælo, quibus tamen negant visionem Dei. Ex quibus patet, *Paradisum* ibi non accipi pro loco corporali, sed spirituali, nempe pro gaudijs cælestibus, vel consortio Beatorum, vel pro ipso Deo, in quo omnes mentes beatæ per visionem & amorem habitant, & ineffabilem suauitatem & oblectationem hauriunt. Ipse enim est optimum & suauissimum Beatorum domicilium, ipse illis locus & mundus, & omnia. Mens enim magis est vbi amat, quam vbi animat, vt quodam loco ait Augustinus: intelligentiæ & amoris locus est bonum & pulchrũ. Idem Augustinus libro 12. De Genesi cap. 28. visionem Dei ait esse paradisum, in quem raptus Paulus. & cap. 34. Verbum Dei, in quo est lætitia Beatorum, esse *paradisum paradisorum*.

Probatur ex Scripturis.

Paradisus.

4 2. ad Corinthios 5. *Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis* τοῦ σκήνους, (id est, tabernaculi) *dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cælis.* quasi dicat, Non conturbet nos, quòd terrenum corpus nostrum, in quo tamquam in tabernaculo ad tempus hic degimus, dissoluatur: quia scimus nos habere firmum ædificium non manufactum & æternum ex Deo, in cælis. *Domum terrestrem* (quam & tabernaculum vocat ob temporariam mansionem) opponit *ædificationi*, id est, firmo ædificio, & domui æternæ non manufactæ. vbi per *domum æternam* videtur intelligere mansionem cælestem, vel gloriam illam & claritatem, in quam veluti in domum lucidissimam ingredimur: nam paulò ante videtur hanc domum vocare *æternum gloriæ pondus*. Vult ergo Apostolus statim dissoluta domo terrestri nos hanc gloriæ domum ingredi. Cui sententiæ fauet, quod Apostolus dicat, *habemus*, quasi statim dissoluto corpore habeatur, nec sit diutius expectandum, sicut in veteri Testamento. Hæc expositio est probabilis, eamque sequitur S. Anselmus, S. Thomas, Lyranus, & quidam alij. Verum probabilius est, per *domum æternam* intelligi corpus immortale & gloriosum. Primò, Quia hoc magis pertinebat ad propositum. Hortatur enim fideles ad mortificationem carnis, & tolerantiam passionis corporalis, consideratione corporis immortalis & gloriosi, quod ipsis in cælis à Deo est præparatum. Nec obstat verbum *habemus* in præsenti; quia habemus in præparatione, [illegible] suo tempore nobis reipsa donandum. Secundò, Quia hæc duo aptius inter se respondent, nempe corpus terrestre, in quo veluti tabernaculo ad breue tempus degimus; & corpus cæleste, in quo tamquam firmo ædificio æternum manebimus. Tertiò, Quia est magis consentaneum versiculis proximè sequentibus, vbi manifestè loquitur de gloria corporis, seu corpore glorioso. Hunc sensum amplectitur Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Vasquez, Pineda, & P. Cornelius. quo posito hic locus non est efficax. Magis vrget id quod sequitur versu 6. eodem capite: *Audentes igitur semper* (sumus) *scientes quoniam dum sumus in corpore peregrinamur à Domino (per fidem enim ambulantes, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Sensus est, Audemus nos exponere omnibus vitæ periculis, quia multo magis desideramus peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum, quam peregrinari à Domino, & manere in corpore. Vbi Apostolus hæc duo statuit tamquam connexa, nempe peregrinari à corpore, & esse præsentem ad Dominum; item esse in corpore, & peregrinari à Domino: loquitur enim de iustis, in quibus nihil restat purgandum, quales sunt Martyres: agit enim de martyrio. Itaque apertè insinuat, iustos simul atque à corpore discesserint, esse præsentes ad Dominum: nisi enim statim præsentes essent, sed deberent expectare vsque ad communem resurrectionem, etiam peregrinarentur à Domino aliquot sæculis post mortem, simulque essent peregrini à corpore & à Domino, etiamsi pro Christo morti se exposuissent: & ita cessaret illa ratio, cur hic se morti exponunt, quæ est vt statim sint præsentes ad Dominum. Non enim essent præsentes vsque ad communem resurrectionem.

5 Ad Philippenses 1. *Cupio dissolui & esse cum Christo*, vbi insinuat, statim post dissolutionem Iustos esse cum Christo: & hæc duo esse connexa, & necessario coniuncta. Indicat enim causam cur cupiat dissolui, nempe vt cum Christo sit. Porrò esse cum Christo, est Christo in gloria consociari, iuxta illud Christi: *Vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Quibus verbis (vt rectè S. Augustinus) significatur, quòd *præmium* seu merces *operis quo Christo ministratur, sit esse cum Christo*: atqui merces ministerij Christi est visio Dei, & summa beatitudo. Ergo esse cum Christo, est consociari Christo in visione Dei, & summa beatitudine: vt ibidem colligit Augustinus: *Quem*, inquit, *maiorem honorem accipere poterit adoptatus, quàm vt sit vbi est vnicus, non æqualis factus diuinitati, sed consociatus æternitati?*

Esse cum Christo, est Christo in gloria consociari.

Ioan. 12.

Tract. 51. in Ioan.

Ad Ephesios 4. *Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem.* id est, duxit secum in cælum animas Sanctorum, quas è limbo liberarat, vt passim sancti Patres exponunt.

Actorum 7. Stephanus morte imminente ait: *Ecce video cælos apertos.* insinuans cælum sibi patere, vnde addit: *Domine Iesu accipe spiritum meum.* nempe vt tecum sim in cælo.

Ad Hebræos 9. docet Apostolus per Christi mortem nobis patefactum esse cælum anteà clausum. *Significante*, inquit, *Spiritu sancto nondum propalatam* (id est, patefactam) *fuisse viam Sanctorum* (id est, viam in cælum) *adhuc priore tabernaculo habente statum*: sed hanc patefactam, quando *Christus per proprium sanguinem in sancta introiuit*, id est, quando Christus peracto sacrificio proprij corporis per crucem cælum ascendit. Hæc apertio per Christi mortem facta, veli scissione, quod sancta sanctorum occultabat, signata fuit, vt passim Patres docent.

Ad Hebræos 12. *Accessistis ad Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cælis, & spiritus Iustorum perfectorum, & multorum millium Angelorum.* Hic aperte significat, congregationem *primitiuorum*, id est, Patriarcharum & Prophetarum, & *spiritus Iustorum perfectorum* esse in cælis cum frequentia multorum millium Angelorum.

Apocalyps. 6 Martyrum animabus dantur singulæ stolæ albæ, quibus gloria animæ designatur: vt communi consensu docent Patres. Augustinus serm. 11. De Sanctis: *... stolas albas debemus intelligere mercedem Baptismi, præmium martyrij, mercedem æternorum, gaudium cælestis patriæ. Habent ergo ante resurrectionem Sancti singulas stolas, quia in sola anima æternis beatitudinibus iam perfruuntur. Postea autem accepturi sunt binas: quando receptis corporibus immutabiles erunt in anima, & incorruptibiles in corpore. De hoc Isaias, In terra sua duplicia possidebunt, &c.*

Gre-

Gregorius in Pſalm. *Miſerere*, in verſ. *Auditui meo dabis gaudium. Quidnam eſt, ſingulas illas ſtolas albas tribuere, niſi animabus eorum æternæ beatitudinis immortalitatem conferre? Quid verò eſt, donec electorum numerus impleatur, requieſcere; niſi futuræ reſurrectionis gloriam expectare, in qua nimirum, iterùm ſingulas ſtolas albas accipient, quia immortalia & incorruptibilia corporum ſuorum veſtimenta reſument?* Eodem modo hunc locum intelligunt cæteri.

Denique Apocalyp. 7. dicitur de his qui *amicti ſunt ſtolis albis* (de quibus ante ca. 6.) *quòd ſint ante thronum Dei, eiq; ſeruiant die ac nocte in templo eius.* Atqui templum in quo thronus Dei, eſt cælum, Matth. 27. *Qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper illum.* Hæc breuiter ex Scripturis.

Secundò probari poteſt ex Concilio Florentino, & Tridentino, & ex definitione Benedicti XII. & Innocentij III. vt ſuprà oſtenſum.

6 *Probatur ex communi ſenſu Eccleſiæ.* Tertiò, Ex communi ſenſu Eccleſiæ, & omnium fideliũ. Eccleſia enim ſemper & vbique tempore noui Teſtamenti coluit Sanctorum feſta, quibus congaudet & gratulatur eorum triumphis & gloriæ, quam credit eos iam eſſe conſecutos in cælo: vnde & diem mortis eorum vocat Natalẽ, tamquam qui ſtatim per mortem in veram & æternam ſint renati vitam, eumque lætitiæ ſignis celebrat. Præterea ad honorem illorum (etſi fine ſecundario) dedicat templa & altaria, dedicat ſtatuas eum diademate radiato, accendit lumina, quæ omnia ſunt ſigna gloriæ. Nihil enim horum fiebat Sanctis in veteri Teſtamento, eò quòd nondum eſſent in ſtatu gloriæ; ſed adhuc detinerentur veluti in carcere tamquam captiui, quibus non debentur tales honores: vnde etiam eorũ obitus magno luctu celebrabatur, Geneſis 50. Rurſus eos inuocat, & ſuas preces ad illos dirigit: vnde ſupponit, eos preces noſtras audire, & tantæ apud Deum eſſe auctoritatis, vt poſſint nos iuuare. Atqui ſi nondum eſſent beati, nec fruerentur diuino conſpectu, nõ poſſent noſtras preces ordinarie cognoſcere: & quamuis cognoſcerent, non poſſent multùm iuuare, cùm adhuc tam longè a ſummi Imperatoris aula, & ab intima eius amicitia & familiaritate abſint, & quodammodo in exilio detineantur: quam ob cauſam animæ Sanctorum in veteri Teſtamento non inuocabantur.

His accedit, quod Eccleſia in multis ſacræ Liturgiæ precibus aperte confiteatur, eas æterna beatitudine frui, & cũ Chriſto in cælis regnare, vt eo nomine beneficia ab illis impetret: vt patet in Miſſa ſancti Gregorij, 12. Martij, S.
7 Leonis, 28. Iunij; S. Franciſci de Paula, 2. Aprilis, &c.

Ex Patribus. Quartò probari poteſt ex Patribus tum Græcis tum Latinis, qui omnes, exceptis paucis, ſunt in hac ſententia.

S. Clemens Romanus lib. 8. Conſtitut. Apoſtol. cap. 41. in Oratione pro defunctis: *Colloca eum* (defunctum) *in ſinu Patriarcharum, Prophetarum & Apoſtolorum; vbi non eſt triſtitia, neque dolor, neque gemitus, ſed cætus piorum & lætantium, & terra beata rectorum videntium gloriam Chriſti tui*, &c. *Videre gloriam Chriſti*, eſt videre eius diuinitatem: & *terra beata rectorum* eſt cælum.

S. Dionyſius Areopagita de Eccleſ. hierarchia cap. 7. p. 3. de eadem re ſic ſcribit: *Diuinarum promiſſionum cantica & lectiones* (quæ nimirum ſuper defunctum fiunt) *explicant beatiſſimas ſedes, in quas ſuo ordine conſtituentur, qui ſanctè obierint*: Sic enim vertendum illud μακαριωτάτων λήξεων. Λῆξις enim ſedem & hereditatem, quæ alicui ſorte accedit, deſignat. Idem infrà indicat cùm ait Pontificem rogare, vt Deus conſtituat defunctũ *in luce, in regione viuentium, in ſinu Abraham, Iſaac, & Iacob, vnde fugit dolor, & mœror, & gemitus.* Itaque ex ſententia Dionyſij, anima defuncti, ſi pura fuerit, ſtatim conſtituitur in ſedibus beatiſſimis & ſempiternis, & in regione viuorum: & conſequenter in cælo: nullæ enim ſunt aliæ ſedes beatiſſimæ & ſempiternæ. Idem Dionyſius paulo infrà: *Iſta ſunt beatiſſima Sanctorum præmia. Quid enim immortalitati omni triſtitia vacua, plenæq; lucis conſerri queat?* Deinde addit, illa præmia ſuperare omne eloquium, omnemque noſtram intelligentiam, & de illis dictum, *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* Ex quibus patet, illum loqui de ſuprema beatitudine, quæ in viſione Dei conſiſtit. Vbi aduertendum, Dionyſium & Clementem loqui de Oratione iam tũ pro defunctis fieri ſolita, quæ Oratio habetur in Liturgia S. Iacobi. *Sinum Abrahæ*, Patriarcharum, Prophetarum & Apoſtolorum vocant locum, in quo nunc illi Sancti, qui eſt ipſum cælum. Olim tempore veteris Teſtamenti alibi erat *Abrahæ ſinus*. Lucæ 16. Vide Hieron. epiſt. 3 cap. 3. *Sinus Abrahæ.*

S. Ignatius epiſt. ad Romanos: *Nihil deſiderem viſibilium aut inuiſibilium, vt Ieſum Chriſtum conſequar*: Græcè ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω, id eſt, vt Chriſti conſpectu & præſentia fruar. Et infra optat omnia tyrannorum & diaboli tormenta in ſe venire, *vt Chriſtum conſequatur.* Et infrà: *Siníte me puram lucem percipere; illuc cùm peruenero, homo Dei ero.* *Lucem puram* vocat lucem alterius ſeculi, quæ nullis vmquam nebulis intercipitur, quam lucem gloriæ vocamus; vel certe ipſam lucem increatam. Rurſus paulò inferiùs: *Meus amor crucifixus eſt, nec in me ignis eſt qui quidpiam amet: ſed aqua viua quæ exilit in me, mihiq; interius ait, Veni ad Patrem.* Ergo per martyrium ſtatim erat ad Patris conſpectum venturus.

Iuſtinus Martyr q. 75. ad Orthodoxos, vel quiſquis eſt auctor illius operis; *Poſt exitum animarum è corpore illicò iuſti ab iniuſtis ſegregantur: adducuntur enim ab Angelis ad condigna ſibi loca. Ac iuſtorum quidem animæ in paradiſum, vbi conſuetudine & aſpectu fruuntur Angelorum & Archangelorum; viſione quoque ipſius Saluatoris Chriſti, iuxta illud: Peregrè abſumus à corpore, & præſentes adſumus ad Dominum.* *2. Cor. 5.* Vbi apertè indicat, *paradiſum*, in quo ſunt animæ iuſtorum, eſſe in cælo: ibi enim ſunt Angeli & Archangeli, ibi Saluator noſter, & Domini præſentia. Vnde quod ait quæſtione 76. operum mercedem non obtingere ante reſurrectionem, intelligendum de plena mercede, qua etiam corpus gloria donabitur.

Irenæus lib. 1. contra hæreſes cap. 2. dicit, *Iuſtis quibuſdam* (nempe qui nihil purgandum habent) *ab initio incorruptelam loco muneris conferri, & claritatem æternam circumdari: alijs ex pœnitentia.* Hic manifeſtè cenſet, animas perfectorum ſtatim à morte eſſe beatas: minùs perfectorum, vbi plenè purgatæ fuerint per dolores purgatorij. Nec obſtat quòd lib. 5. cap. 31. dicat animas abire in *locum inuiſibilem* definitum à Deo, & ibi manſuras vſque ad reſurrectionem: non enim per locum inuiſibilem intelligit locum inferiorum, cùm ibidem dicat Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, vt animas Iuſtorum inde extraheret & ſaluaret, ſed partem aliquam regionis cæleſtis nobis ignotam: vaſtiſſimæ enim ſunt cæli regiones. 8

Cyprianus De mortalitate fusè & eleganter oſtendit, Iuſtos hinc excedentes *ſtatim paradiſo & regno cæleſti ceſſitus.* illic Iuſtorum cœtus triumphare, & nos expectare: idcircò illuc properandum, & alacriter hinc diſcedendum.

Euſebius Cæſarienſis: *Sancti Martyres in ipſo cælo & paradiſo diuinis delicijs perfruuntur.*

S. Athanaſius in Vita S. Antonij, refert Antonium vidiſſe Ammonis animam Angelis comitatam ad cælum pergere. Idem refert Sozomenus lib. 1. cap. 14.

Hilarius in Pſal. 124. *Super terrenam naturam glorioſi iam in rebus Dei exultant.* Loquitur de Apoſtolis. Vide eumdẽ in Pſalmum 64.

Ambroſius Epiſt. 59. de S. Acholio: *Eſt igitur Acholius iam ſuperiorum incola, poſſeſſor ciuitatis illius æternæ Ieruſalem, quæ in cælo eſt. Videt illic vrbis eius menſuram immenſam, purum aurum, lapidem pretioſum, lumen ſine ſole perpetuum.* Epiſt. 85. dicit, *Protaſium & Geruaſium viſe planos luminis & fulgoris æterni*: eorum corpora in terra, animas eſſe in cælo.

Hieronymus epiſt. 24. De obitu Leæ: *Nunc pro breui labore æterna beatitudine fruitur, excipitur Angelorum choris, Abrahæ ſinibus confouetur, Chriſtum ſequitur, & dicit: Quæcumque audiuimus, vidimus in ciuitate Domini virtutum.* 9
Vbi notandum, cælum vocari *Abrahæ ſinum*; quomodo etiam Clementem & Dionyſium locutos diximus: quibus adde Gregorium Nazianzenum Orat. 10. in Cæſarium.

Baſilius homil. 20. in XL. Martyres: *Vos non terra contexit, ſed cælum excepit.* &c.

Gregorius Nazianzenus Orat. 11. in laudem Gorgoniæ: *Equidem non dubito, quin ijs quæ oculis cernuntur, multo præſtantiora ſint ea quibus nunc frueris, nempe Angelorum choream, cæleſtis ordo, gloria contemplatio, ſuprema Trinitatis pu-*

tior

vior & perfectior illuminatio, totum se toti menti contemplandum & tenendum prebentis. omnino, inquam, his fenerts. Vide eumdem Orat. 10.

Epiphanius hæres. 78. *Sancti sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, tripudium cum Angelis, diata in cælo, conuersatio in diuinis Scripturis, gloria in honore incomparabili ac perpetuo, brauio in Christo Iesu Domino nostro.*

Gregorius Nyssenus Orat. in magnum Meletium: *Non amplius per speculum & ænigma, sed facie cum facie collata intercedit apud Deum.*

Chrysostomus ad cap. 12. Ioannis: *Vbi ego sum, inquit Christus, illic & minister meus erit. Vbi Christus? in cœlis. Ergo ante resurrectionem illuc anima & mente transferimur.* Idem serm 3. in Epist. ad Philippenses in morali digressione: *Peccatores vbi sunt? procul à Rege sunt. Iusti autem siue hic, siue ibi, cum Rege sunt: atque ibi multò magis ac propius, non quasi intericcto quodam vestibulo: non per fidem, sed facie,* inquit, *ad faciem.*

S. Augustinus lib. 20. De Ciuitate, cap. 13. *Animæ victrices gloriosissimorum Martyrum, postquam mortalia membra posuerunt, cum Christo vsque regnauerunt, & regnant, donec finiantur mille anni, vt postea receptis etiam corporibus iam immortalibus regnent.* Idem serm. 11. de Sanctis. Vide sup. nu. 5.

Idem docent omnes Doctores posteriorum sæculorum,
10 quos breuitatis causa omitto.

Ratione probatur.

Quintò probatur Ratione. Primò, Anima corpore soluta capax est diuinæ visionis non minùs quam erit posteà corpore resumpto. Non enim corpus vllo modo iuuat ad Dei visionem, cùm hæc non fiat conuersione ad phantasmata, sed maximè mentem ab illis abstrahat. Ergo completo huius vitæ cursu si anima sit omnino pura, nihilque restet expiandum, nulla est ratio cur differatur. Confirmatur, Quia visio Dei proposita est, & tamquam merces laborantibus, iuxta parabolam Domini Matth. 20. & tamquam brauium currentibus in stadio, iuxta illud Apostoli: *Sic currite vt comprehendatis.* Atqui merces statim completo labore debetur laborantibus, adeò vt Dominus Leuit. 19. præcipiat ne in posterū quidē diem illam differri, dicens: *Non morabitur opus mercenarij* (id est, merces operis) *apud te vsque manè.* Similiter corona seu brauium statim debetur completo cursu, vel certamine. Ergo similiter visio Dei statim debetur post mortem, in qua labor, & cursus, & certamen huius vitæ completur. Accedit quòd si tot sæculis differretur, & animæ interim in aliquo loco amœno detinerentur, magnam ex ea dilatione sentirent molestiā. *Spes enim quæ differtur, affligit animam.* Obtenta verò Dei visione, facilè ferunt differri gloriam corporis: quia in illa summum bonum possident.

Prou. 13.

Secundò, Angeli statim in termino merendi beatitudinem acceperunt. Atqui in hominibus terminus merendi est mors: ergo statim post mortem, si nihil restet expiandum, beatitudinem animarum accipiunt, postquam eius solutum est pretium, & cęlum Christi morte est reseratum; est eadem vtrobique ratio.

Tertiò, Animæ impiorum statim recipiunt mercedem malorum operum, iuxta illud Iob 19. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Et Lucæ 16. *Mortuus est diues, & sepultus est in inferno.* Ergo etiam animæ piorum statim accipiunt mercedem operum bonorum. Deus enim est pronior ad beneficentiam, quam ad vindictam; & ad conferendum præmium, quàm ad inferendum supplicium.

Supersunt nunc aliquot obiectiones dissoluendæ.

11 *Ad argumenta obiectiones ex Scripturis.*

Obijcitur ex lib. 4. Esdræ cap. 4. vbi dicitur: *Animas Iustorum interrogasse in promptuarijs suis, dicentes: Vsquequò spero sic? Et quando veniet fructus areæ mercedis nostræ?* Et responsum est eis: *Quando completus fuerit numerus seminum in vobis,* id est, numerus Sanctorum. Simile quid insinuatur Apocalyp. 6. vbi Ioannes vidit illas sub altari, & iubentur quiescere donec impleatur numerus fratrum.

Respondeo, Locum illum Esdræ intelligendum esse de Sanctis veteris Testamenti, qui eo tempore quo ista sunt scripta, vsque ad Christi mortem fuerunt extra cælum in promptuarijs à Deo præparatis sub terra. Quęrunt de tempore resurrectionis & plenę mercedis, vt patet ex metaphora areę. Addo, hunc librum non esse canonicum.

Locus Apocalypsis apertè agit de animabus Martyrum, quæ sunt in cælo, & acceperunt singulas stolas: nam & altare illud erat in cælo. Et c. 7. dicuntur *esse ante thronum Dei, & seruire in templo eius die ac nocte.* Quomodo Ioannes ea viderit sub altari, pulchrè explicat Ribera in cap. 6. Apocalyps.

Obijcitur Secundò Matth. 20. Omnes operarij simul mercedem accipiunt, idque ad vesperam tantùm, id est, in fine sęculi. Et Scriptura passim indicat, coronam Iustorum seruari in diem Iudicij 2. ad Tim. 4. *Reposita est mihi corona iustitiæ quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex.* 1. Petri 5. *Cùm apparuerit Princeps pastorum percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.*

Respondeo, Illis locis significari, in fine sęculi vltimam mercedem conferendam, itaque publicè coram toto mundo cum summa solennitate, sicut solent coronę distribui ijs qui certaminibus fuere victores. De hac remuneratione passim loquitur Scriptura, tum vt sępè nobis inculcet illum diem nouissimum, eumque semper habeamus ob oculos; tum quia occulta illa & spiritalis remuneratio quę fit singulis in morte, non ita apprehenditur ab hominibus. Vide Chrysost hom. 28. in Epist. ad Hebręos.

Obijcitur Tertiò, ad Hebręos 11. dicitur, Sanctos veteris Testamenti *non accepisse repromissiones, vt non sine nobis consummarentur.* Confirmatur, 1. Ioannis 3. dicitur: *Cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.* Ergo antequam appareat, eum non videbimus.

Respondeo Paulus tantùm vult significare, illos non accepisse gloriam animæ ante tempus noui Testamenti: & gloriam corporis ac plenam mercedem nobis promissam non accepturos ante communem resurrectionem; & ita non habituros consummatam beatitudinem sine nobis. Ad confirmationem: Quidam illum locum sic explicant: *Cùm apparuerit,* nempe quid erimus, hoc est, cùm gloria quam habituri sumus, quæque modò abscondita est, apparuerit, id est, nobis collata fuerit; tunc erimus similes Deo, quia videbimus eum sicuti est: hoc autem fiet statim post mortem si anima sit pura. Sed contrà: Quia illa gloria, quæ tunc animæ confertur, *non apparet,* id est, non fit manifesta cuiquam alteri nisi Angelis, sed est occultissima: Apostolus autem loquitur de gloria, quæ toti mundo (qui modò filios Dei non agnoscit, vt versu præcedente dixerat) fit manifesta: itaque loquitur de apparitione Christi in Iudicio, de qua paulò antè mentionem fecerat. Sensus ergo est: Nunc quidem sumus filij Dei, sed nondum apparuit gloria, quam habituri sumus. Hæc verò apparebit, cùm Christus apparuerit. Tunc enim apparebimus illi similes gloria, quæ nobis ratione visionis beatæ præstabitur. Similis locus est ad Colossenses 3. *Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cùm autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos cum Christo apparebitis in gloria.* Itaque visio beata est ratio cur Christo erimus similes in gloria tum animæ tum corporis; sed hæc similitudo non erit mundo manifesta, priùs quam Christus manifestetur. Hinc tamen non sequitur, nos anteà non visuros Deum, aut non futuros similes quoad animam.

Obijcitur Quartò S. Chrysostomus homilia 39. in 1. 12
Epist. ad Corinth. *Quamuis decies millies animo sit immortalis, tamen sine carne admirandis illis bonis non fruetur.* *Obiectio ex Patribus.*
& S. Ambrosius lib. 2. de Cain & Abel, cap. 2. *Soluitur à corpore anima, & post finem huius vitæ adhuc futuri Iudicij ambiguo suspenditur.* Hilarius in Psal. 138. in illum versiculum: *Si descendero in infernum, ades. Humanę ista lex necessitatis est, vt sepultis corporibus, ad inferos animę descendant, quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit.*

Respondeo, Chrysostomum ibi probare carnis resurrectionem, & animam non esse coronandam in æternum sine carne. Cùm enim caro fuerit consors laboris, debere eam suo tempore etiam mercedis consortem esse. Ambrosius indicat animam ambiguo Iudicij suspendi, quia tempus ignorat, & quamuis habeat finem viuendi in corpore, non tamen habet finem expectandi resurrectionem. Hilarius loquitur de tempore veteris Testamenti; nam alibi satis apertè docet, animas Sanctorum esse in cælo: vt in Psal. 60. 64. 124. vt suprà ostensum.

Obijcitur Quintò ex D. Augustino libro 9. Confessionum

num, cap. 3. *Viuit Nebridius in sinu Abrahæ, quidquid illud est, quod illo significatur sinu.* Et in Enchiridio c. 103. *Tempus quod inter hominis mortem & vltimam resurrectionem reuersum est, animas abditis receptaculis continet, sicut quæque digna est requie vel ærumna.* Et lib. 12. de Ciuit. cap. 9. *Pars illa Ciuitatis Dei, quæ coniungenda immortalibus Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, nunc vel mortaliter peregrinatur in terris, vel in iis qui mortem obierunt, secretis animarum receptaculis, sedibusque requiescit.* Et in Psalm. 36. *Post vitam istam nondum eris, vbi erunt Sancti, quibus dicitur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum. non ibi eris, quis nescit? Sed iam poteris esse vbi quondam illum vlcerosum pauperem diues ille superbus vidit requiescentem. In illa requie securè expectabis Iudicij diem, quando recipias corpus: quando immutaueris, vt Angelis æqueris.*

Respondeo, Ex istis locis, præsertim ex vltimo, manifestum est, Augustinum aliquando fuisse dubium de loco animarum, & aliquando putasse eas non recipi in cælum ante resurrectionem, sed manere alicubi extra cælum. Posteà tamen mutauit sententiam, & statuit eas in cælo. Nam libro 20. De Ciuit. cap. 13. dicit *eas regnare cum Christo.* Atqui Christus est in cælo. Et eodem lib. cap. 15. dicit *bonos fideles inferos nescire, ex quo sanguis Christi antiquos Sanctos ex inferis eruit.* & lib. 2. Quæst. Euang. cap. 38. *Sinus Abrahæ requies est beatorum pauperum, quorum est regnum cælorum, in quo post hanc vitam recipiuntur.* Et serm. 11. de Sanctis dicit *eas frui cælestibus gaudijs.* Et cap. 23. Meditationum: *Felix anima, quæ terreno resoluta corpore, libera cælum petit. habet præsentem, cernitque indesinenter pulcherrimum Dominum, eis seruit. hanc tantæ beatitudinis gloriam nulla dies minuet.*

Quamdiu Augustinus de loco dubius fuit, prudenter ei visum est vti voce generali, dicendo eas esse in *abditis receptaculis*, quæ etiam cælum posset comprehendi. De visione autem Dei numquam dubitauit. Qui enim Moysi eam tribuit & Paulo in vita mortali, etsi ad breue tempus, vt patet epist. 57. & 112. quomodo illam deneget Sanctis corpore solutis? Putauit tamen eas non tam perfectè videre Deum, quàm Angeli modo vident, idque propter corporis desiderium. Qua de re infrà dicemus.

Sexto objicitur ex S. Bernardo serm. 3. de omnibus Sanctis: *In illam beatissimam Dei domum animæ nec sine nobis intrabunt, nec sine corporibus suis.* Et serm. 4. de omnibus Sanctis dicit, Christum animas Sanctorum è sinu Abrahæ eductas collocasse sub altari, id est, sub humanitatis suæ contemplatione, & in die Iudicij eas collocaturum super altare, quia videbunt aliquid superius humanitate, nempe diuinitatem, cuius aspectu beatæ erunt.

Respondeo, Per *beatissimam Dei domum* intelligit Bernardus consummatum beatitudinis statum; vt patet expendenti præcedentia & sequentia. Putat enim Bernardus, animas Sanctorum ante resurrectionem videre quidem Deum, sed non perfectè: impediri enim desiderio corporum, & quasi corrugari, ne omnino se in diuinitatis contemplationem explicent. Qua in re pulchrius quàm verius ludit, accommodans Scripturas ad suam speculationem. Itaque dicit eas nondum esse in beatissima illa Dei domo, sed in atrijs, hoc est, in contemplatione & statu non omnino perfecto, donec resumant corpora. Alter locus Bernardi est difficilior. Dici potest, Illum sic loqui, quia putat diuinitatem ante resurrectionem non videndam omnino claré, sicut videtur humanitas. Locus ille Apocalypsis nullo modo fauet sententiæ Bernardi, vt bene ostendit Ribera. Quòd autem animæ Sanctorum in cælo sint, & Deũ aliquo modo videant, multis locis docet Bernardus serm. in Vigilia sanctorum Petri & Pauli: *Quàm potentiores sunt Petrus & Paulus in cælis, qui iam potentes fuerunt in terris?* Et infrà: *Felici martyrio regna cælestia conscenderunt.* Et ser. 2. in festo Petri & Pauli: *Quid non poterunt viuentes hodie in æterna felicitate cum ipso?* Serm. 2. de S. Victore: *Anima eius in bonis demorabitur. Quæris vbi? Cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cælorum, &c.* Item serm. de obitu Vmberti; serm. de S. Malachia; epist. 266.

13 Postremò objicitur, quod Ioannes XXII. contrarium dicatur definiuisse, & Parisiensibus mandasse vt ita docerent, nec vllum admitterent ad gradum Theologiæ, nisi iuraret in eam sententiam. Ita refert Occam in Opere nonaginta dierum, & Ioannes Gerson in serm. de Paschate, & Adrianus in 4. de Sacramento Confirmationis, pag. vlt.

Ioannes Vigesimus secundus non definiuit.

Respondeo, Falsum esse, Ioannem id definiuisse: nam Benedictus XI. successor Ioannis apertè testatur in Bulla suprà citata, *Quòd cum esset magna concertatio de hac re, & Ioannes XXII. ad decisionem concertationum huiusmodi se pararet, in suo Consistorio publico mandando, & strictius iniungendo Cardinalibus & Prælatis, & Magistris in Theologia, qui plurimi aderant, vt super materia De visione prædicta quando requirerentur ab eo, deliberatè quisque diceret, quod sentiret: tamen morte preuentus perficere non potuit.* Vnde patet; non solum falsum esse quod ait Occam, Ioannem id definiuisse, sed etiam quod præceperit Parisiensibus vt ita docerent. Si enim strictius omnibus iniunxit, vt dicerent quod sentirent; ergo neminem ante definitionem coegit ita docere. Neque mirum id ab Occamo Ioanni impositum, quia erat hostis Ioannis, & defensor Ludouici Bauari quẽ Ioannes deposuerat. Ab Occamo deceptus Gerson & aliquot alij. Dederat Ioannes occasionem huic figmento: quia in illam sententiam propendebat, & illam veriorem existimabat. Verum scribitur ipse quoque ante mortem suam sententiam retractasse. Id enim testatur Marsilius in 4. q. 13. ar. 3. & Ioannes Villanus lib. 11. de rebus Florentinorum, cap. 19. quòd ex fratre suo, qui in palatio Pontificis Auinione morabatur, scribit se accepisse.

Ex his patet, certissima fide tenendum, animas Iustorũ, in quibus nihil expiandum, statim a morte cælum conscendere, & claré diuinam essentiam intueri: & hanc semper fuisse Ecclesiæ Catholicæ doctrinam.

CAPVT II.

An corpore resumpto animæ clarius sint visuræ Deum, quàm anteà?

SVpereſt nonnullum dubium inter Doctores, An æquè clarè & perfectè Deum videant & ament ante resurrectionem, atque posteà visuræ & amaturæ sunt? Quidam negant, eo quòd putent eas desiderio corporis retardari, ne tota intentione ferantur in Deum. Ita S. Augustinus lib. 12. De Genesi ad litteram, cap. 35. *Dubium,* inquit, *non est & raptam à carnis sensibus hominis mentem, & post mortem ipsa carne deposita, non sic videre posse incommutabilem substantiam, id est, Deum, sicut sancti Angeli vident: siue alia latentiori causa, siue ideo, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat in illud summum cælum, quamdiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat.* Hic putat hanc suam sententiam esse certam, & assignat rationem ex desiderio corporis. 14

Idem planè sensit S. Bernardus serm. 3. de Sanctis, vt suprà diximus. Eadem sententia placuit Magistro in 4. d. 49. & quibusdam Scholasticis ibidem, D. Thomæ, D. Bonauenturæ, Richardo, præterea Marsilio in 4. q. 13. ar. 3. & Henrico Quodl. 7. q. 6.

Sed longe probabilius est contrarium, nimirum animas Sanctorum nec clarius aut expeditius visuras, nec perfectius amaturas Deum post resurrectionem corporũ, quam antè. Ita S. Thomas re melius expensa 1. 2. q. 4. art. 5. cum Caietano, & tota sua schola, Durandus, Paludanus, Maior, & alij in 4. d. 49. estque communis hoc tempore. 15

Animæ Sanctorum non videbunt Deum clarius post resurrectionẽ corporum.

Probatur Primò, Quia hæc sententia est magis conformis definitioni Benedicti XII. vbi dicitur, *Visionem Dei quam accipiunt animæ statim post mortem, continuari vsque ad finale Iudicium, & inde in æternum.* Quod solum continuatur, non crescit.

Secundò, Quia visio ista debet esse commensa lumini gloriæ: atqui lumen gloriæ non crescit per resumptionem corporum, ergo nec visio.

Tertiò, Si anima corpora exuta non tam perfectè videre potest Deum, quàm coniuncta, vel id prouenit ex eo quòd corpus aliquid conferat ad illam visionem; vel ex eo quòd eius desiderio distrahatur; vel ex eo quòd habeat imperfectius esse extra corpus quàm in corpore, vt quidam dixerunt. Sed nihil horum hic locum habet. Non primum. Tantum enim abest, vt corpus possit aliquid conferre ad visionem Dei, vt eam maximè videatur impedire, si res humano iudicio æstimetur. Ratio est, Quia visio illa est subli-

Corpus per se potius impedit quàm iuuat ad visionem.

missima

nissima & maximè spiritalis, nec ad eam vllo modo phantasmata seu idola corporalia iuuare possunt. Atqui experimur animam corpori coniunctam nihil posse apprehendere nisi adminiculo idoli corporalis. Sicut enim per coniunctionem cum corpore quodammodò corporatur & crassescit; ita nihil nisi per modum rei corporalis potest apprehendere. Hinc Platonici senserunt, omne corpus fugiendum; vt refert S. Augustinus lib. 22. De Ciuit. cap. 26. Vnde quando rapitur ad sublimem cognitionem spiritalium, debet abstrahi à sensibus & commercio corporis, & patitur extasim, vt etiam sanctus Augustinus fatetur lib. 12. De Genesi cap. 35. quo fit vt nec angelicam naturam cognoscere possit, nisi abstrahatur à sensibus.

Non impeditur desiderio corporis.

Non secundum. Vel enim hoc desiderium est actus elicitus, vel solùm est naturalis inclinatio, & aptitudo ad corpus. Si solùm est naturæ inclinatio: hæc non potest impedire operationes animæ, cùm non sit aliquis actus distrahens mentem, sicut cogitatio & amor rerum terrenarum: sed aliquid potentiale; sicut inclinatio accidentis ad subiectum, non impedit eius operationem, etiamsi ipsum à subiecto sit separatum, vt patet in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento. Si vero sit actus elicitus, vt volunt Augustinus & Bernardus, vel hoc desiderium est in animarum sanctarum potestate, ita vt possint illud comprimere, vel non est in potestate. Si possunt comprimere, sanè magna reprehensione dignæ sunt, & grauiter peccant, quòd illud non comprimant; subdita inordinatè afficiantur suis corporibus, vt malint pati dispendium magnæ partis suæ beatitudinis, & videre, amare, ac frui Deo imperfectè, quàm amorem corporum in se compescere. Quòd si in hac vita, vbi tanta est naturæ infirmitas, reprehensibile est ita alicui rei creatæ, quantumuis excellenti, voluntariè inhærere, vt non possis perfectè contemplari & amare Conditorem: quantò magis id est reprehensibile in altera vita, vbi tanta facilitas & donorum diuinorum abundantia? Deinde quid animas illas mouet, vt tantopere corpora sua desiderent? An fortè quòd ex eorum absentia graue incommodum sentiant? sicut nudus desiderat vestem, quia eius inopia patitur frigus. Quódnam ergo est illud incommodum quod animæ per absentiam corporum sentiunt? An quòd commodum & bonum maius desiderent? Magnum enim accedet illis lucrum per corpus gloriosum. Esto, desiderent corpus gloriosum: Sed cur tanto ardore, & tam impatienter in illud feruntur, vt non possint tota libertate ferri in Deum? Cur non acquiescunt iustissimæ Dei ordinationi, quæ statuit resurrectionem ad breue tempus differri? Si acquiescunt, cur desideria sua non moderantur vt hæc illis non sint impedimento in contemplatione & amore Dei? præsertim cùm incomparabiliter melior sit contemplationis & amoris perfectio quam amittunt, dum ea non moderantur; quàm corpus gloriosum quod desiderant?

Si dicas, hoc desiderium esse ita vehemens, vt non possit comprimi: id etiam est incredibile. Nihil enim est quod necessariò trahat voluntatem, præter summum bonum clarè visum. Deinde in hac vita omnis amor boni creati, per gratiam Dei potest impugnari, vel ita comprimi, vt nobis in amore boni increati non sit impedimento. Ergo multò magis in altera, vbi maxima gratiæ abundantia. Præterea si ille amor corporum est necessarius, ita vt non possit cohiberi; vel patiuntur illum inuiti, vel libenter. Si inuiti, sunt miseri, vt qui patiantur affectus rerum creatarum contra suam voluntatem. Si libenter, sunt reprehensibiles, quòd placeant eis impedimenta tanti boni; suntque mancipia suorum affectuum, &c. Denique lumen gloriæ vehementissimè mentem in Deum, vtpote bonum infinitum, trahit; & consequenter cessare facit omnes affectus aliquo modo repugnantes perfectissimæ visioni, & amori. Hinc fit vt nullo modo peccare possint, aut vlli rei inordinatè affici, nec quidquam possit eas detinere, quò minùs toto impetu in Deum ferantur: immo tantum boni in Deo inueniunt, & sic in eius fruitione acquiescunt, vt cetera omnia quæ ad commodum ipsorum pertinere videntur, ipsius comparatione nihili ducant. Itaque moderatissime ferunt hanc separationem; & si Deo placeret, paratæ essent eam ferre in æternum, nec inde aliqua molestia afficerentur. Pluris enim faciunt sanctissimam ipsius voluntatem, quam omne suum commodum, præsertim cùm ipse Deus ad omne gaudium illis sufficiat.

Ex quibus perspicuum est, desiderium corporum nullo modo obstare, neque efficere vt vel minùs clarè, vel minus expeditè Deum contemplentur. Quod enim nihil adfert impedimenti, non potest facere actionem minùs expeditam.

Sed neque tertium obstat. Falsum enim est, animam 17
in corpore habere perfectius esse, quàm extra corpus. Semper enim æquè perfectum est in se, siue communicetur corpori, siue non; licet in corpore magis sit extensum, vtpote alteri communicatum: & habet in corpore nouum modum, qui est inexistentia, quo caret cùm est extra corpus. Verum iste modus nihil iuuat ad visionem Dei, sicut nec corpus ipsum, sed potiùs impedit, vt suprà ostensum. Quod declarari potest exemplo formarum accidentalium in Eucharistia, quæ non minus sunt efficaces separatæ à subiecto, quam in subiecto: & exemplo naturæ humanæ vnitæ Verbo, cuius operationes non sunt idcircò physicè perfectiores. Multò minùs operationes animæ purè spiritales erunt perfectiores ratione vnionis cum corpore.

Non habet perfectius esse in corpore.

Ex his perspicuum est animas post resurrectionem non fore beatiores, quoad beatitudinem essentialem, quæ in visione & fruitione Dei consistit: & sententiam aduersam nullo fundamento subnixam. Erunt tamen beatiores extensiuè: quia earum beatitudo in corpus redundabit. Qua de re modò dicendum.

CAPVT III.

De dotibus corporis gloriosi: quæ, & quot sint?

HActenus de beatitudine animæ, quam Sancti in ani- 18
ma possessuri sunt, cuius capax non est corpus. Sequitur nunc vt dicamus de beatitudine corporis, hoc est quam in corpore obtinebunt: nam alioquin corpus ipsum per se propriè non est beatitudinis capax, quia beatitudo est vitalis quidam sensus summi boni & delectatio. Verùm anima, & homo per animam sentiet hoc bonum corporis, eoque delectabitur. Consistit autem hæc corporis beatitudo seu gloria in quatuor dotibus seu perfectionibus iuxta communem Doctorum sententiam, quas corpus in resurrectione, vt animæ beatæ sit accommodatum, accipiet: nempe in impassibilitate, claritate, agilitate, & subtilitate, quas Apostolus insinuat 1. ad Corinth. 15. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.* Comparat corpus semini. Sicut enim semen terræ committitur, & quodammodò moritur, ac dissoluitur, vt ex eo nascatur herba, culmus, spica, granum: ita corpus nostrum, vbi anima excesserit terræ mandatur & dissoluitur, & Deus sua virtute faciet illud surgere in alia qualitate.

Gloria corporis à quatuor dotibus consistit.

Prima dos est *Impassibilitas*, seu immortalitas, quam ipse insinuat his verbis: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione:* Græcè, *ἐν ἀφθαρσίᾳ*. Sensus est, Corpus quod terræ committitur, erat corruptibile & mortale, sed surget in longè alia qualitate, vtpote immortale, & ab omni corruptione immune. Idem insinuat Apostolus infrà, cùm ait: *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt:* nempe prout nunc sunt, in qualitate corruptibili. quod explicans addit: *Neque corruptio incorruptelam possidebit.* Et infrà: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem.*

Impassibilitas.

Vbi notandum, hæc & similia loca, vbi de immortalitate Sanctorum agitur, intelligenda esse de immortalitate perfecta, quæ non solùm dissolutionem substantiæ excludit, sed etiam omnem impressionem & perpessionem molestam, quæ ab vlla causa extrinseca inferri queat: adeò vt neque ferro, neque igne, neque alia vi creata lædi, aut dolore vel molestia affici possint. Et hoc modo non conuenit corporibus damnatorum, sed est dos propria Beatorum. Etsi enim corpora damnatorum sint futura immortalia quoad hoc vt non dissoluantur: tamen erunt subiecta grauissimis causarum externarum impressionibus & doloribus.

Immortalitas perfecta.

Imperfecta.

ribus, qui mortem inferrent, nisi Deus illa sua potentia ad æternitatem pœnarum conseruaret. Vnde non sunt immortalia nisi imperfectè: ita enim semper viuunt, vt semper moriantur; mors enim pastor eorum, vel vt noster Interpres, *mors depascet eos*. Quare rectè Doctores hanc dotē
Psal. 48. vocant *impassibilitatem*: quia non solùm facit vt corpora non possint mori, sed etiam vt non possint lædi, aut vllo dolore affici. Eadem dos insinuatur multis alijs Scripturæ locis. Isaiæ 49. *Non esurient, neque sitient, neque percutiet eos æstus*. Idem ijsdem verbis habetur Apocal. 7. rursus Apocal 21. *Et abstergет Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra: quia prima abierunt*. quasi dicat, Quia mala illa ad prius sæculum pertinent, quod iam præterijt. Ioannis 5. *Procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala, in resurrectionem Iudicij.*

19 Secunda est *Claritas*, quam indicat his verbis: *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*. Eadem multis locis traditur. Sapientiæ 3. *Fulgebunt iusti, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent*. Danielis 12. *Qui docti fuerint, fulgebunt tamquam splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, tāquā stellæ in perpetuas æternitates*. Matth. 13. *Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris eorum. Tunc*, nimirum quando *Angeli colligent de regno eius omnia scandala, & mittent in caminum ignis*, vt antè dixerat. Ad Philippenses 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.*

Claritas.

S. Anselmus lib. De similitud. cap. 50. *In illa vita pulchritudo Iustorum solis pulchritudini, qui septuplo quàm modò splendidior erit, adæquabitur.*

Agilitas. Tertia est *Agilitas*. hanc insinuat Apostolus cùm ait: *Seminatur in infirmitate, surget in virtute*. Hæc etiam insinuatur Sapientiæ 3. *Tamquam scintillæ in arundineto discurrent*. Ardente enim arundineto, scintillæ sursum celerrimè feruntur. In scintillis indicatur claritas & fulgor corporum: in discursu velocitas. Isaiæ 40. *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ: current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient*. Quem locum de corporibus gloriosis exponit Hieronymus. Neque enim in hac vita nisi metaphoricè id impleri potest: perfectè & propriè in altera.

S. Augustinus lib. 13 De Ciuit. cap. 18. *Si Angeli possunt sine labore rapere corpora animalium, & constituere vbi voluerint: cur Sanctorum spiritus sine vlla difficultate posse ferre quò voluerint, & sistere corpora sua non credamus?* Et lib. 22. cap. vltimo. *Certè vbi volet spiritus, ibi protinus erit & corpus.*

S. Anselmus lib. De similit. c. 51. *Ipsis Angelis Dei æquè celeres erimus, qui dicto citiùs de cælo ad terras, & è conuerso delabuntur.*

Neque solùm sua corpora summa celeritate mouere poterunt, sed etiam aliena. Erunt enim non imbecilles vt in hac vita, sed robustissimi instar naturæ Angelicæ; cùm Angelis sint futuri æquales, quod indicat Apostolus, cùm ait: *Surget in virtute*. ἐν δυνάμει, id est, in magno robore & potentia. Vnde sicut Angeli possunt impetu suo euertere arbores, dissipare turres, & ingentes moles transferre: ita etiam Sancti possunt tam nunc, quàm posteà resumptis corporibus, vt docet S. Anselmus cap. 52. cuius rei habemus exempla in historijs Sanctorum. Addit Anselmus: *In futuro Iustus sic fortis erit, vt si velit, terram commouere possit*. Difficile tamen est creditu, quemlibet per se solum tantùm habere virium. Præcipuas enim partes vniuersi soli Conditori subiectas esse conuenit, quod ad motum, ordinem, & dispositionem attinet.

20 Quarta est *Subtilitas*, per quam non intelligitur tenuitas substantiæ, quasi corpus sit futurum aereum, sicut quondam aliqui putarunt: sed vis quædam instar spiritus omnia penetrandi. Hæc videtur indicari istis verbis: *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale*. Vbi per *corpus animale* (ψυχικὸν) intelligitur corpus crassum, imperuium, graue, corruptibile, egens cibo, potu, quiete, somno. Per *corpus spiritale* corpus conueniens spiritui, nempe his imperfectionibus carens. Vt autem spiritui sit conueniens, inter cetera requiritur, vt in motu & celeritate ei non obstet: vnde opus est quadam facultate penetrandi alia corpora vnà cum spiritu, absque vlla sui vel alterius læsione, aut figuræ mutatione: quæ facultas à Doctoribus vocatur

Subtilitas. Platonici & Euthychius Constantinop. Patriarcha.

dos subtilitatis. Vnde inter ceteras dos subtilitatis his verbis Apostoli indicatur. Quod etiam docet Ambrosius lib. 10. in Lucam, cap. vlt. *Non ergo per incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporeæ qualitatem imperuia vsu, clausa penetrauit. Nam quod tangitur, corpus est, quod palpatur, corpus est: in corpore autem resurgemus. Seminatur autem corpus animale, surget corpus spiritale*. Hic Ambrosius exponit locum Apostoli de dote subtilitatis, eamque non solùm Christo, sed omnibus Iustis tribuit per resurrectionem. Eodem modo Apostolum intelligit Damascenus lib. 4. De Fide cap. vlt. *Seminatur*, inquit, *corpus animale, id est, crassum, & mortale: suscitatur corpus spiritale, immutabile, impassibile, subtile* (λεπτὸν) *hoc enim designat spiritale; quale Domini corpus post resurrectionem clausis portis ingrediens, infatigabile, cibo, somno, potu non indigens*. Itaque iuxta Damascenum etiam dos subtilitatis continetur illis verbis Apostoli.

Porrò hæ quatuor dotes ad plenam corporis humani supernaturalem perfectionem, qualem status completæ beatitudinis requirit, sufficiunt. Dico *supernaturalem*: quia naturalis perfectio illius corporis non pertinet ad dotes, sed illis supponitur, sicut natura gratiæ: qualis est perfecta sanitas, membrorum optima conformatio, partium integritas. Cùm enim corpora in resurrectione, diuina virtute sint formanda, dubium non est, quin formabuntur perfectissima intra naturæ limites, maximè corpora Beatorũ. Sed his perfectionibus, quæ sunt ordinis naturæ, accedent dotes supernaturales. *Impassibilitas*, vt in æternum in optima dispositione conseruentur, & à nulla re creata lædi, aut molestia affici queant. *Claritas*, ad complementum pulchritudinis, nimirum vt sicut anima fulgebit lumine gloriæ, & claritate visionis beatæ: ita corpus fulgeat luce quadam corporali, vt dignum sit habitaculum & instrumentum tali animæ. *Agilitas* & *subtilitas*, vt perfectè spiritui ad omnes motus, non secùs ac si spiritus esset, obediat. His dotibus instructo corpore, nihil erit quod anima de illo conqueri possit, aut cur illam corporis debeat pœnitere: quia corpus illi nec in functionibus intellectus, nec in facilitate aut celeritate motus, nec in permeandis alijs corporibus, vllo modo erit impedimento: sed ipsa, vt totus homo eadem libertate, qua puri spiritus, in omnibus fruetur. Immo homo aliquid habebit amplius, & quodammodò erit beatior spiritibus. Par enim illis erit impassibilitate, celeritate, vi penetrandi, potentia mouendi, visione, amore, & fruitione beata, & cognitione rerum omnium, tam spiritalium, quàm corporalium. Et præter hæc habebit gloriam corporis, & multiplices in corpore & per corporis sensus voluptates, quibus Angeli carent. Vnde homo erit beatior extensiuè; quia eius beatitudo nō continebit se in anima, sed effundet se in corpus, iuxta sententiam sancti Augustini epist. 56. *Tam potentis naturæ Deus fecit animam, vt ex eius plenissima beatitudine, quæ in fine temporum Sanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod est corpus; non beatitudo quæ fruentis & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor*. Vbi solùm loquitur de impassibilitate (quam vocat *plenitudinem sanitatis*; quia nullum potest admittere morbum;) sed eadem etiam est ratio ceterarum dotium: omnes enim ex animæ beatitudine redundant in corpus. Hoc tamen non ita accipiendum est, quasi physico quodam impetu illæ dotes ex animæ beatitudine producantur, & effundantur in corpus: quia cùm visio & amor Dei sint actus omnino spiritales & vitales, non possunt qualitates corporeas, qualis est lux, sanitas, vigor. &c. aut etiam spiritales ad mouendum corpus, aut ad alia corpora penetranda, producere. Itaque solùm morali quadam causalitate à beatitudine promanant; nimirum quia beatitudo animæ, seu ipsa anima beata postulat tales qualitates in corpore. Sicut enim in natura animæ est tota ratio dispositionis & conformationis naturalis ipsius corporis; ita in beatitudine animæ est tota ratio, cur corpus debeat esse instructum talibus dotibus. Vnde cùm anima beata priùs natura vniatur corpori, quàm corpus habeat istas dotes, & statim eodem instanti propter animæ coniunctionem eas accipiat, censentur ex ipsa anima beata in corpus redundare.

21 *Quatuor hasce dotes sufficere.*

In quibus erit homo par Angelis, & in quo beatior.

CAPVT IV.

De impassibilitate, qualis sit, & in quo consistat?

22 *Primus gradus impassibilitatis est per extrinsecā custodiam.*

MVlti sunt gradus & modi impassibilitatis, qui corpori glorioso possunt tribui. Primus est Per prouidentiam extrinsecam, qua Deus res omnes ita disponit, vt non sinat illa corpora dissolui vel lædi. Verùm hic modus non sufficit: sic enim corpora Beatorum non forent magis impatibilia, quàm corpus Adami in statu innocentiæ, quod est contra S. Augustinum epistola 56. ad Dioscorum: & contra rationem. Debet enim esse longè alia immortalitas viæ & patriæ. Adam ita erat immortalis, vt posset non mori, & non affligi, permanente illo statu: sed etiam poterat affligi & mori, quia poterat peccare & perdere illum statum. Deinde etiamsi numquam peccasset, corpus egebat cibo, potu, somno, & sensim in se actione caloris resoluebatur & diffluebat, vnde egebat instauratione; hoc autem nullo modo conuenit corpori glorioso.

Secundus, Per subtractionē concursus.

Secundus est Per prouidentiam extrinsecam, accedente simul subtractione concursus in causis externis & internis, ne possint lædere aut molestia afficere. Hic modus est multò perfectior priore: estque probabile in eo consistere impassibilitatem corporis gloriosi. Sic enim expressè docet *Scotus.* Scotus in 4. d. 49. q. 13. *Causa,* inquit, *impassibilitatis est voluntas diuina non coagens causæ secundæ corruptiuæ: & ita corpus est impossibile à causa non intrinseca, sed extrinsecus impediente.* Idque explicat exemplo ignis Babylonici, cùm in illum coniecti essent tres pueri, qui illis nihil attulit molestiæ: non quia ipsi per aliquam qualitatem erant effecti impatibiles, sed quia Deus suspendit actionem ignis, ei suum denegando concursum. Ita Scotus. In eadem ferè sententia est *Durandus.* Durandus dist. 44. quæst. 4. num. 13. Etsi enim non ponat subtractionem concursus, quem ipse non agnoscit: tamen *dicit fore impassibilia non per aliquam formam inhærentem, sed per virtutem diuinam assistentem Beatis ad nutum, & prohibentem actionem causæ extrinsecæ, quæ passionem inferret.* Itaque horum Doctorum sententia *dos impassibilitatis* consistit in assistentia diuina, prohibente omnem læsionem & noxiam alterationem (vel potiùs in iure & debito habendi talem assistentiam) siue id fiat subtractione concursus, vt vult Scotus; siue alia ratione, vt Durandus.

23 Probat hanc sententiam Durandus tribus rationibus. Prima est, Quòd Beati non possint suscipere impressionem, qua moueantur loco contra voluntatem, non habent à qualitate intrinseca, sed solùm ab assistentia extrinseca: alioquin minimus Beatorum foret tam validus quam supremus. Ergo etiam quod non possit suscipere impressiones aliarum mutationum, vt caloris, frigoris, prouenit solùm ab assistentia diuina, non à qualitate intrinseca.

Secunda est, Corpus humanum per idem redditur impassibile, per quod redditur incorruptile, seu insolubile: atqui non redditur incorruptibile per qualitatem intrinsecam, sed per assistentiam diuinam conseruantem vnionem animæ & corporis, vt patet in damnatis, quorum corpora non erunt incorruptibilia per aliquam qualitatem. Qualitas enim quæ impediret corruptionem, etiam impediret passionem ab igne inferendam, cùm talis passio sit via ad corruptionem. Ergo per similem assistentiā, non per qualitatem redditur impassibile. Tertiam rationem addit ex S. Augustino Epist. 146. ad Consentium, vbi insinuat, corpora Beatorum ita seruari illæsa, sicut corpora puerorum in fornace Babylonica.

Hæc sententia, vt dixi, probabilis est; talis enim impassibilitatis modus videtur sufficiens, etsi non addat aliquā intrinsecam perfectionem; tamen secundùm æstimationē moralem illi æquiualet, cùm æquè contra omnes iniurias tueatur. Neque putarim alium modum, quærendum, si intrinseca impassibilitas haberi non posset.

24 *Tertius gradus per qualitatē supernaturalem.*

Tertius gradus impassibilitatis sit Per qualitatem supernaturalem corpori communicatam, quæ vi sua excludat omnes læsiones, & noxias alterationes. Hunc gradum in corporibus Beatorum statuit Richardus in 4. dist. 49. ar. 4. quæst. 2. & quidam alij. Et videtur insinuari à D. Thoma 1. p. quæst. 97. ar. 1. vbi ponit tres modos, quibus aliquid possit dici incorruptibile. Primus, *Ex parte materiæ: nempe quia vel non habet materiam sicut Angelus, vel habet materiam quæ non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cæleste: & hoc dicitur secundùm naturam incorruptibile.* Secundus, *Ex parte formæ, quia scilicet rei corruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio per quam omnino à corruptione prohibetur, & hoc dicitur incorruptibile secundùm gloriam,* pro quo modo adducit locum sancti Augustini ex Epist. ad Dioscorum: *Tam potenti natura Deus fecit animam, vt eius plenissima beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis, & incorruptionis vigor.* Tertiò *dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo fuisset homo incorruptibilis & immortalis in statu innocentiæ. Inerat enim animæ vis quædam supernaturalis diuinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruare. Quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, conueniens fuit, vt ei in principio ea virtus daretur, per quam corpus conseruare posset supra naturam corporalis materiæ.*

Richardus. Tres modi incorruptibilitatis secundùm D. Thomam.

Hæc D. Thomas. Vbi manifestè corpora Beatorum vult fieri impassibilia per aliquam dispositionem ipsis inhærentem, quæ vim habeat impediendi omnes noxias impressiones. Qualis verò sit dispositio ista, & quo modo prohibeat corporis mutationes, non explicat. In 4. Sentent. dist. 44. quæst. 2. art. 1. ad 2. quæstiunculam docet, impassibilitatem consistere in perfecto dominio animæ super corpus. In eadem sententia de qualitate est Guilielmus Altissiodorensis parte 4. Summæ, tract. 12. q. 2. vbi dicit, dotem impassibilitatis esse potentiam quamdam collatam corporibus gloriosis ad resistendum omni læsioni.

Probatur hæc sententia Primò, Quia non implicat, dari talem qualitatem, quæ hanc vim habeat; ergo credibile est dari. Secundò, Quia corpora cælestia ita sunt firma, vt nec perimi nec diuidi queant, nec vllas noxias impressiones excipere: cur idem non possit communicari corpori humano? Tertiò, Datur aliqua qualitas vna, vel plures coniunctæ, quæ diuersissimas qualitates & impressiones potest alijs inferre, vt patet in sole & astris: cur non possit dari vna vel plures coniunctæ, quæ impressionibus omnibus externis possit resistere. Sicut enim dantur qualitates ad agendum, ita dari possunt ad resistendum. Quartò, Quia alia ratione non videtur posse saluari perfecta & intrinseca corporum impassibilitas.

Hæc sententia est probabilis, non tamen facilis est intellectu, Primò, Quia mente concipi potest, quænam qualitas possit efficere, vt corpus nulla vi possit ferro incidi, nec pars vlla per impulsum introrsum agi, nisi fortè sit plus quam adamantina durities: quæ tamen in illis corporibus non erit, cùm sint futura mollia, flexilia, tractabilia sicut nostra hic sunt, vt patet ex corpore Domini post resurrectionem. Quod autem defertur de cælis, parum vrget: 25
quia hi non sunt molles & flexiles, sed *solidissimi tamquam ære fusi sunt.* Et quamuis non dicantur habere duritiem, *Iob 37.* habent tamen quiddam analogum, ratione cuius ita partes cohærent firmiter, ac si summa duritie essent præditi. Secundò, Illa qualitas optimè consistit cum magno calore in vna parte, nempe in corde; cur non etiam poterit consistere cum tanto calore in alia parte, verbi gratia, in cerebro aut ossibus? ac proinde non impediet quo minùs hæc possint incalescere ad æqualitatem cordis. Rursus illa qualitas consistit cum partibus frigidis; ergo non impediet, quò minùs partes calidiores possint frigescere, & reduci ad æqualitatem partium frigidarum.

Dices, Non vnam qualitatem id præstare in omnibus partibus, sed diuersas. Si ita est, opus erit maxima talium qualitatum multitudine; quia temperamenta partium sunt diuersissima, & læsiones quæ possunt inferri, etiam sunt diuersissimæ & plurimæ: & contra singula læsionum genera in singulis partibus corporis, opus erit noua qualitate. Quæ omnia videntur satis incredibilia.

Illud verò argumentum, quod quidam adferunt de qualitatibus actiuis, facile soluitur. Nam Primò, nulla videtur esse qualitas actiua, quæ tantam rerum diuersitatem possit producere. Nec obstat id quod adfertur de sole: quia rerum diuersitas, quæ hic in mundo inferiore cernitur, non est directè à sole, vel solis qualitate; sed à diuer-

sa

sa vi seminali, quæ est in seminibus, vel elementis, & potissimum in terra & aqua. Sol autem solum agit in omnia vno modo, nempe suo calore fouendo & excitando vim seminalem & vitalem, quæ rebus inest. Deinde etiamsi daretur vna qualitas, quæ multas alias ratione eminentis continentiæ possit producere: non tamen inde sequeretur, posse dari vnam vel plures, quæ omnibus impressionibus possint resistere, præsertim in corpore retinente suã mollitiem, & omnes qualitates mutabiles. Omitto alia quæ contra hanc qualitatem adferri possent. quare cùm alia ratio commodior & facilior suppetat, nihil nos cogit illam amplecti.

26 Itaque quartus gradus quo corpus humanum possit fieri impassibile, sit Per intimã & potentissimam conseruationem totius dispositionis naturalis. hoc ipso enim quo Deus statuit continuare influxum illum, quo intime operãdo conseruat corpus humanum, eiusq; temperamentum, & totam qualitatum omnium symmetriã nulla causa creata potest illud alterare, aut aliquam impressionem illi molestam inferre. Quod vt intelligatur & probetur, suppono Primò, Quòd sicut nulla res creata, siue substantia sit siue accidẽs, siue corporea siue incorporea, potest incipere esse absque influxu Dei; ita neque potest absq; eiusdem influxu cõseruari aut permanere. *In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus: & omnia in ipso constant: & ipso verbo virtutis sua portat omnia*: qua de re plura diximus in opere De diuinis perfectionibus.

Quartus gradus impassibilitatis, Per intimi influxus continuationem.

Act. 17. Coloss. 1. Hebr. 1.

Suppono Secundò, Perseuerante Dei influxu, quo res intime conseruatur, fieri nulla ratione posse, vt illa res perimatur aut pereat. Sicut enim implicat contradictionem, vt primo momento quo res à Deo producitur, non sit: ita contradictionem inuoluit, vt toto reliquo tempore, quo Deus continuat suum influxum conseruatiuum, res illa nõ sit. Vnde vt res aliqua possit desinere esse, necesse est vt Deus influxum conseruatiuum subtrahat, idq; vel repentè & simul, vel sẽsim, pro modo desitionis rei. Ratio est, Quia ille influxus cõseruatiuus nõ distinguitur ab ipsa re, sed est ipsa res cõsiderata vt in fieri, seu vt actu depẽdens à Deo: sicut illuminatio non est res distincta a lumine, sed est ipsum lumen consideratum vt pendens a sua causa. Quare sicut nulla ratione fieri potest, vt perseuerante illuminatione pereat lumen; ita fieri nequit, vt perseuerante influxu conseruatiuo, res pereat. Vnde cùm Deus sit omnipotens, & intimè præsens rei, nihilque inter ipsum & rem possit interponi, quo influxus eius intercipiatur; si ipse velit suum influxum continuare, nulla alia res creata poterit illã rem perimere, aut mutare: adeò vt etiam gutta aquæ in medio fornacis ardentis sit illæsa cum suo frigore, & orbiculari forma permansura.

27 Ex his manifeste sequitur, Deum hoc modo posse corpus humanum reddere impassibile absque vllius alterius qualitatis ope, suo potenti influxu conseruando totum temperamentum in suo statu: qua conseruatione posita, corpus illud erit incapax omnis externæ impressionis, quæ temperamento repugnet, nisi ipsum temperamentum de suo statu, & conuenientissima proportione deturbetur. Cumque ratione potentissimi influxus quo conseruatur, nõ possit deturbari: consequens est, vt corpus sit omnino incapax omnis talis impressionis. Dico fore incapax omnis impressionis quæ temperamento repugnet, aut molestiam adferre queat; quia solum aduersus huiusmodi alterationes & mutationes conseruabitur, nõ autẽ contra eas quæ voluptatem aut perfectionẽ adferrent; quales sunt blandæ sensuum immutationes per lucem, colores, sonos, odores, blandum calorẽ, & frigus. Hoc autẽ per qualitatem superadditã fieri nequit; quia non vtitur ratione, vt impressionis gradum noxium excludat, non noxium admittat, cum hi sint eiusdem rationis.

Addo, hac ratione corpus reddi impassibile ab intrinseco; idque longe perfectiore modo, quã qualitate supernaturali accessoria: influxus enim ille est intimus ipsi temperamento, & omnibus corporis dispositionibus. Vnde non minus reddit omnia illa firma & inuiolabilia, quam sit ipsa cælorum substantia: nam & hæc omnem suam firmitatem ab influxu diuino habet.

Erit corpus impassibile ab intrinseco.

Dices, illæ qualitates, & totum corporis temperamentum, cum ipso corpore natura sua sunt corruptibilia: ergo non possunt ab intrinseco fieri incorruptibilia, nisi eorum natura mutetur, vel superueniat alia qualitas, quę id præstet.

Respondeo, Illa nõ ita dici natura sua corruptibilia, quasi id pertineat ad eorum essentiam vel naturam: sed solum quia ea est conditio eorum naturalis pro statu huius sæculi, qui est status mutabilitatis, vt rectè ait Scotus dist. 49. q. 13. Hæc autem conditio illis auferetur in statu sæculi futuri, qui est status immutabilis & perennis; & accipient alium statum & conditionem incorruptibilem, manente eadem prorsus essentia. Simili modo elementa quæ hoc rerum statu sunt mutabilia, postea fient immutabilia, nec amplius sol ex illis excitabit vapores, nubes, pluuias, tonitrua, fulmina, niues, grandines; sed omnia in æquabili statu firmiter consistent: idque vel Deo interius omnia sic potenter conseruante, vel soli aliisque causis, quæ mutationẽ inferre possent, concursum suum ad hoc denegante, vel vtroque modo. Vnde etsi tunc sol lumen suum diffundet, & orbem inferiorem illuminabit (hoc enim ad magnum ornamentum rerum pertinet) non tamen calefaciet, turbabit, miscebitque elementa. 28

Ex his patet, hunc modum non solum esse possibilem, sed etiam facilem intellectu, & perfectissime saluare corporum intrinsecam impassibilitatem absque aliqua qualitate supernaturali. Vnde videtur mihi maxime probabilis.

Dices, Facile intelligi qua ratione per hunc modum corpus efficiatur incapax noxiarum impressionum ab igne, frigore, aliisq; qualitatibus: non tamen quomodo fiat inuiolabile ferro, nec possit incidi. Hoc enim non videtur fieri posse nisi per plusquam adamantinam duritiem. 29

Qua ratione resistet incisioni.

Respondeo, Facile esse Deo, partes rei continuæ ita seruare coniunctas, vt incidi nequeant. Incisio enim fieri nequit; nisi instrumento penetrante in corpus, & expellente partes proximas suis locis, & in eorum loca subeunte. Deus autem cum sit omnipotens, & intime præsens singulis corporis partibus, facile potest illas per suum influxum ita continere, vt suis locis & sitibus extrudi nequeant: ac proinde nec diuidi, nec vllo, quantumuis magno impulsu, introrsum agi plusquam conueniat. Neque video quomodo ea de re possit dubitari. Si enim homo robustus potest duo corpora diuisa ita tenere coniuncta, vt infirmior non possit illa separare: quanto magis Deus, qui est omnipotens, & omnes partes continui intimè manu sua tenet & connectit, potest illas ita continere coniunctas, vt nulla vis creata possit illas separare? Hoc modo videtur Dominus continuisse partes aquarum, quando super aquas ambulauit. Non enim naturam aquarum liquidam & cessilem, solidam duramque instar marmoris effecit, cùm fluctibus agitaretur; sed partes continuit ne pedibus diuidi possint.

Matth. 14. Marci 6.

Est & alter modus quo corpus humanũ ferro aliisq; armis corporalibus inuiolabile redditur, nẽpe per dotẽ subtilitatis, qua fit vt alia corpora possit penetrare, & peruadere instar spiritus. Quo posito, nõ magis potest lædi gladio ferreo, quàm radius solis gladio vitreo. Verum de hoc fusius infra. Vterque modus impassibilitatis erit in corporibus gloriosis.

Alter modus impassibilitatis & cõseruationis corporũ.

Petes, Qualis actus est ista conseruatio: & an distinguatur à prima rei productione? 30

Quid sit illa conseruatio.

Responderi potest, Parum referre vtrum distinguatur à prima rei productione, vel ab ordinaria eius conseruatione, an non: satis esse ad nostrũ institutum, quòd Deus rem alioquin corruptibilẽ, possit per intimum influxũ, & occultam (vt ita loquar) manutentiam reddere incorruptibilẽ: quod non videtur posse vlla ratione negari. Nihilominus tamen quia hæc res est valdè pulchra & Theologo dignissima, paulò accuratius nobis est discutienda.

Quidam igitur sentiunt, ordinariam rerum à Deo conseruationem multum distingui ab illa actione, qua primò ab eodem sunt productæ. Vt enim producantur, opus est validiore influxu, quam cum productæ conseruantur in esse: difficilius enim est, rem ex non esse trahere & eleuare ad esse, quàm modo extractam, in esse conseruare. Deinde, vt res aliqua primò producatur, opus est influxu particulari & determinato ad speciem rei, siue Deus se solo illã producat, vt patet in creatione; siue vna cum causa secunda. Etsi enim tunc quando cum causa secunda producat, actio Dei secundum se sit indeterminata; tamen actio cau-

Sententia quorũdã de conseruatione rerum.

sæ secundæ est omnino determinata ad hunc terminum productum. Vt verò res producta conferuetur, non est opus tali influxu determinato, sed sufficit influxus Dei ex se indeterminatus: qui etsi nullo modo sufficiens sit ad rem se solo producendam; sufficiens tamen est ad eam productam se solo conseruandam in esse. Cuius rei signum est, quod quando res à Deo simul & à causa secunda producitur, statim re producta, cesset influxus determinatus causæ secundæ; res tamen maneat & conseruetur solo Dei influxu generali.

31 Verùm hæc sententia est difficilis. Primò, Quia Patres expressè docent, non minus esse mundum conseruare, seu continere (συνέχειν) quàm illum primitus ex nihilo creare. Chrysostomus homil. 2. in Epist. ad Hebræos: *Portetq; omnia, id est, gubernet omnia. siquidem cadentia & ad nihilum tendentia continet. Non enim minus est continere mundum quàm fecisse. Sed si oportet aliquid admirandi dici, adhuc amplius est: nam in faciendo, rerum quidem essentia producta sunt; in continendo verò, ea quæ facta sunt, ne ad nihilum redeant, continentur.* Similia planè habet Ambrosius comment. in hunc locum. Idem Chrysostomus homil. 3. in Epist. ad Coloss. *Ne putes Filium esse ministrum, dicit eum omnia conseruare, quod non minus est, quàm omnia creare.* Si non minus, ergo conseruatio non est facilior: neque est veluti dimidiata operatio, quæ ad creandum non sufficeret.

Non esse facilius rem conseruare, quàm producere.

Sanctus Augustinus lib. 4. De Genesi ad litteram, cap. 12. inter cetera sic scribit: *Cùm Dominus ait, Pater meus vsque modò operatur, continuationem quamdam operis eius, qua vniuersam creaturam continet, & administrat, ostendit.* Si conseruatio est continuatio operis, id est, operationis diuinæ: ergo non distinguitur à prima operatione, qua creatura est producta.

Secundò, Creatura post primum instans quo est, non minus pendet à Deo, quàm in primo instanti: ergo non minus tunc eget eius influxu completo & determinato, quàm in primo instanti.

Dices, Creaturam non minus pendere à Deo post primum instans, quàm in primo instanti: pendere tamen per minorem influxum & operationem Dei. Contra, Quando eadem causa nunc maiorem, nunc minorem influxum habet in effectum; perspicuum est, tunc effectum minus ab illa pendere, quando minorem ab illa influxum accipit, quàm dum maiorem. Sicut cùm res producitur à causa secunda Deo solùm generali influxu concurrente, minus à Deo pendet in illa productione, quàm quando ab ipso solo producitur.

Tertiò, Nulla videtur ratio, cur Deus, cùm aliquid per se creauit influxu completo & determinato, non continuet suum influxum, sed statim post primum instans illum mutet, relaxet, & ex speciali generalem, ex completo quasi partialem efficiat, qui non sufficeret ad rei productionem, nisi adiutus ope causæ secundæ. Sanè magis rationi consentaneum est, vt sicut continuat opus inuariatum, ita etiam continuet suum influxum sine vlla variatione; & tam firmiter teneat aliquo tempore, quàm primo instanti.

32 Dices, Non opus esse tam potenti & speciali influxu post primum instans, quia præcipua difficultas iam est superata, cum res ex nihilo vel non esse est producta: sed sufficit multò minor, quia facilius est productam conseruare, quàm producere. Confirmatur, Quia qualibet res habet aliquam vim conseruandi sui in particulari, quæ coniuncta cum generali influxu Dei, sufficit ad sui plenam conseruationem: sicut vis productiua causæ creatæ coniuncta cum generali concursu Dei, sufficit ad rei completam productionem.

Respondeo negando quod assumitur. Non enim plus est rem ex nihilo trahere ad esse, quàm illam retinere in esse, ne in nihilum recidat, vt suprà ex Patribus ostensum. Ratio est, Quia nihilum non magis resistit cùm res est producenda, quàm quando est conseruanda. Quòd si res è nihilo tamquam è cœno glutinoso extrahenda foret, tunc difficilius esset, & maior vis adhibenda in producendo, quàm in conseruando. Sicut cum aliquid ex denso cœno extrahitur, maior vis adhibenda est, quàm cùm extractum tenetur ne relabatur. Quod autem dicitur facilius esse rem conseruare quàm producere, verum non est, si loquamur de interna conseruatione per intimum influxum: neque id vlla ratione vel experientia probari potest: sed solum verum est de conseruatione externa, quæ fit amotione nocentium, & appositione iuuantium.

Ad Confirmationem. Nulla res habet vim ad se ipsam conseruandam intrinseco influxu in suum esse, non magis quàm ad seipsam producendam ex nihilo; sed solum extrinseca operatione, defendendo se à contrarijs, & interdum suas qualitates intendendo. Quamuis enim in quibusdam causis creatis sit vis ad conseruandum influxu interno effectum suum, cum solo concursu generali, vt patet in luce, & potentijs vitalibus; nulla tamen res habet vim ad conseruandam hoc modo seipsam; quia hæc conseruatio nihil est aliud, quàm continuata productio essentiæ rei: nihil autem suam essentiam producere potest, aut in eam substantifico influxu operari.

Nulla res habet vim ad se conseruãdam per intrinsecum influxũ in suum esse.

Quartò, Denique contradictionem implicat, concursum Dei generalem permanere, aut continuari, vel existere sine concursu speciali: sicut contradictionem implicat, gradum genericum vel entis existere sine gradu specifico. Sicut enim gradus rerum inter se habent, ita se habent inter se isti concursus, cùm ab ipsis rebus, vt à suis terminis intrinsecis non distinguantur. Concursus enim generalis per se primò non terminatur ad rem, prout est huius speciei: sed solum prout habet rationem entis, quæ in omni gradu inferiori includitur. Concursus verò specialis per se primò terminatur ad rem prout est huius speciei: & ideò quòd effectus sit huius speciei potiùs quàm illius, non prouenit à concursu generali, sed à speciali. 33

Contradictionem implicat, concursum generalẽ continuari absque speciali ... cura.

Hinc patet vlterius, cur concursus dicatur generalis. Non enim dicitur generalis quòd ad omnia rerum genera se extendat. hoc enim modo etiam creatio generalis influxus dici potest, quæ tamen respectu sui termini est maximè determinata & particularis: sed idcircò dicitur generalis, quod per se primò non tendat ad gradum specialem, sed generalem in effectu: seu quia vt procedit à Deo, non est determinatus ad hanc vel illam speciem effectus; sed solum ad rationem communem in re existentem.

Cur dicatur influxus generalis.

Dices, Ergo Deus per influxum generalem non est totius rei causa, sed solum cuiusdam rationis communis, & res solum secundum rationem communem entis pendebit à Deo. Respondeo negando sequelam. Res enim secundum se totam & omnes suos gradus causatur & pendet à Deo: quia ratio entis in quouis gradu inferiore intimè includitur, & sola ratione ab eo distinguitur. Vnde etiamsi concursus Dei præcisè consideratus vt est à Deo, non terminetur directè & per se primò nisi ad rationem entis in effectu existentem: tamen secundariò & concomitanter terminatur etiam ad omnes gradus inferiores, tum quia omnes gradus inferiores ex parte rei identificantur gradui entis, tum quia ipse Dei influxus generalis identificatur, & in vnum coalescit cum influxu particulari causæ secundæ. 34

Deus per cõcursum generalem est causa totius entitatis.

Exempla habemus in causis creatis, quarum aliæ alijs magis sunt generales vel speciales, & simul ad eumdem effectum concurrunt, & singulæ totum effectum, etsi non nisi partiali influxu producunt. Ex quibus manifestum videtur, concursum, seu influxum Dei generalem, nec in prima rei productione, nec in eiusdem conseruatione posse existere sine speciali, qui ex se sit determinatus ad rationem specificam actus. Quod etiam ex eo confirmari potest: quia alioquin in causis creatis idem dicere poterimus: nimirum quòd sol maiorem debeat præbere influxum, vt lumen in aliquo loco tenebroso producat, quã vt productum conseruet: & illud lumen ibi conseruari influxu solis generali, non speciali. Item visionem & intellectionem semel productam per potentias animæ, & species impressas (iuxta sententiam eorum qui species tales necessariò requirunt, vt effectiuè concurrant) posse conseruari solo influxu potentiæ visiuæ & intellectiuæ, cessantibus speciebus. Item actum supernaturalem fidei, spei, & charitatis semel productum per potentiam naturalem & habitum supernaturalem, posse conseruari solo influxu potentiæ, cessante habitu. In omnibus enim valet eadem ratio; Facilius est rem conseruare, quam primò producere.

Dices,

Dices, videmus effectus omnes causarum inferiorum (paucis exceptis, vt lumine, speciebus, & actibus vitalibus) permanere causis inferioribus cessantibus, & solum ab his pendere in sui productione, ac proinde posteà à solo Deo conseruari: atqui Deus generali tantum influxu concurrit ad eorum effectuum productionem: ergo eodem influxu illos conseruat in esse. Respondeo, negando consequentiam. In productione enim talium effectuum sufficit concursus generalis ex parte Dei, quia particularem præstat causa secunda: in conseruatione vero non sufficit concursus Dei generalis, tum quia hic non potest per se consistere absque speciali, vt ostensum est; tum quia influxus causæ secundæ iam cessat, ac proinde debet ab aliquo suppleri. Sicut enim ratio specifica rei vt produceretur, eguit determinato & particulari concursu: ita etiam eget vt conseruetur, quia conseruatio nihil est aliud quàm continuata productio. Itaque Deus post primum instans productionis rei; cessante iam causa secunda, supplet eius vicem influendo in effectum influxu determinato & completo, non secus ac si illum effectum solus produxisset.

Deus, cessante causa secūda supplet eius vicem influxu speciali.

36 Dices, Hinc sequi inutilem fuisse causæ secundæ operam, vt quæ solum ad momentum seruiat: nam Deus statim post illud momentum totum facere debet. Incipiat ipse vno momento citius, & faciat primo momento quod facit immediate post, causæ secundæ erunt inutiles. Respondeo, negando id sequi. Nam sæpè durat actio causæ secundæ ad longum tempus, vt patet in omnibus quæ nascuntur ex elementis aut viuentibus, & crescunt, & sensim perficiuntur. Deinde in omnibus qui subitò fiunt, etsi actio causæ secundæ post primum instās cesset, tamen effectus manet; qui tamen numquam a Deo influxu generali produci potuisset, sicut modò concurrente causa secunda productus est. Vnde suum esse debet causæ secundæ, etiamsi ipsa iam non amplius influat.

Causa secūda influxus nō est inutilis, quia sine illo res non fieret.

Neque refert, quòd si Deus in primo instanti tam completum influxum præbuisset, causæ secundæ opera fuisset inutilis: quia satis est de facto, & prout res iam sunt constitutæ à summo naturæ moderatore, non esse inutilem. Placuit enim Deo in talium effectuum productione non adhibere tam plenum influxum, neque ex se veluti inchoare actionem: sed permittere id causæ secundæ ad talem effectum satis instructæ, & hanc veluti sequi accommodando se eius conditioni: non quòd causa secunda prius tempore vel natura influat in effectum, quàm Deus: sed quia ratio cur hic & nunc talis effectus producatur, in causam secundam, non in Deū referenda est. Quia tamen causa secunda ob sua limitationem nō poterat illud esse determinatū, quod semel contulerat, conseruare, continuando suum influxum in illud: idcircò Deus, ne effectus causæ secundæ subitò euanesceret, & tota actio causæ secundæ redderetur inutilis, statuit eius actionem per se supplere, præbendo influxum determinatum ad speciem rei productæ.

37 Quæres, Verùm tunc Deus continuet influxum generalem, quem primo instanti præbuit concurrendo cum causa creata, determinando illum additione concursus specialis, & veluti complendo, vt ex æquo respondeat termino: an verò ille transeat, & succedat in eius locum influxus specialis? Respondeo, Verius videri, illum influxum generalem desinere vnà cum influxu determinato causæ secundæ: quia ab hoc non distinguitur nisi ratione. Coalescunt enim illi duo influxus tamquam duæ rationales formales in vnum simplicem & totalem influxum, qui totus perire debet vel totus manere: eique succedit influxus determinatus simplis creationi. Ita deprehendendo docuisse etiam P. Suarez in Metaphys. disp. 21. sect. 2. nu. 10. Hæc de prima sententia sufficiant.

Post primū instās totus influxus est nouus & specialis.

38 Secunda sententia vtitur distinctione. Quando res à solo Deo producitur & conseruatur, influxum productiuum & conseruatiuum non distingui nisi ratione, seu connotato: quia productio connotat rem anteà non fuisse, conseruatio eam immediate antea fuisse. Est itaque tunc vna eademque simplex actio inuariabiliter continuata singulis momentis totam suam vim obtinens. Hoc modo Deus conseruat omnes Angelos, & animas rationales, & cælos cum astris omnibus, & elementis mundi: nempe eadem actione qua illa primò ex nihilo creauit, eodemque influxu & impetu, qui singulis momentis tantam vim habet, vt rem produceret ex nihilo si non extaret: quia hic influxus reuera nihil est aliud, quàm continuata rei ex nihilo productio. Illa enim actio quæ in primo instanti dicebatur productio, eadem & tota simul, sine vlla accessione vel imminutione per totum tempus continuum, quo res illa existit, stabiliter permanet. Etsi enim dicatur actio, influxus, productio, quæ insinuant aliquid transiens; est tamen res permanens, & tota simul non minùs quàm eius terminus intrinsecus, seu res ipsa creata: diciturque continuari non successione aliqua partium, sed quia tempori continuo inuariabiliter coexistit. Hæc sententia est verò digna maiestate diuina, quia iuxta illam Deus non minus mundo & rebus conditis præstat singulis momentis totius temporis, quàm præstitit olim cùm eas primum conderet. Idem enim impetus, idem influxus immobiliter perseuerat.

Secunda sententia. Quando res à solo Deo producitur & cōseruatur, influx⁹ conseruatiuus non differt à productiuo, nisi ratione & connotato.

39 Quando verò producitur non à solo Deo, sed simul à causa creata, tunc vel illa res manet cessante causa creata, vel non manet. Si manet, necessariò distinguitur influxus quo conseruatur ab influxu quo producitur. Cùm enim influxus causæ creatæ statim post primum instans cesset, non relinquitur nisi influxus Dei generalis, qui per se nec est sufficiens ad rem conseruandam, vt supra ostensum est; nec vllo modo potest permanere vel existere, concursu causæ creatæ, cui identificatur, cessante. Itaque cum totus ille influxus qui erat in instanti productionis, transeat, necesse est statim post illud instans dari alium influxum, quo talis res solide conseruetur: qui cùm plane determinatus sit & completus, similis omnino est influxui productiuo; immo tam perfectus est vt per illum res à Deo produceretur, si non existeret. Si verò res producta talis sit naturæ, vt cessante causa secunda non possit naturaliter permanere: tunc actio conseruatiua etiam non distinguitur à productiua; sed eadem actione qua à Deo simul & causa creata producitur, etiam conseruatur, vt patet in lumine, speciebus obiectorum, & actibus vitalibus. Hanc sententiam præclarè tradit Suarez in Metaphys. disput. 21. eamque semper verissimam censui; quam etiam tenet Gabriel Vasquez in 1. par. disput. 172. nume. 11. & disput. 174. nu. 17. & puto fere hoc tempore communem.

Secus quando producitur a Deo & causa creata, & à solo Deo cōseruatur.

40 Verùm nunc quæstio superest, Vtrùm hæc actio conseruatiua, qua Deus ordinariè res conseruat, sufficiens sit ad illas ita conseruandas, vt reddantur incorruptibiles & impatibiles, Deo volente illam actionem continuare: an opus sit potentiore influxu, vel superioris rationis.

An actio cōseruatiua sit sufficiens vt rem faciat incorruptibilem.

Quidam requirunt aliam actionem, & potentiorem, Primo, Quia actio qua Deus modo res corruptibiles conseruat, non reddit eas incorruptibiles: ergo illa qua reddentur incorruptibiles erit longe alia; sicut longe aliud est esse corruptibile, & esse incorruptibile. Secundò, Illa actio qua modo conseruantur, facile impeditur, & quodammodo superatur à causis creatis, vt patet in omnibus mutationibus, destructionibus, & corruptionibus tum substantiarum, tum qualitatum. Illa autem qua omnia reddentur incorruptibilia, nulla vi creata impediri aut superari poterit. Erit ergo fortior. Tertiò, Naturalis conditio rerum illarum inferiorum est posse corrumpi; ac proinde fieri incorruptibile, est supra illarum naturam: ergo etiam illa actio Dei erit supernaturalis & alterius rationis. Quartò Probatur à simili. Sicut enim quia supernaturale est accidentibus in mysterio sanctissimæ Eucharistiæ per se existere: & idcircò opus est actione & influxu supernaturali, nec possunt eodem influxu quo ante, cùm inhærerent subiecto, conseruari: ita quia esse incorruptibile est conditio supernaturalis rerum, quæ antè erant corruptibiles, opus erit noua conseruatione, quæ sit supernaturalis.

41 Sed contrarium sentio omnino esse verius, Non requiri influxum potentiorem aut supernaturalem propriè loquēdo, sed sufficere influxum ordinis naturalis, quo Deus res ordinariè conseruat, cum decreto illum semper continuandi, & numquam imminuendi.

Non requiri influxū potētiorem, vt fiat incorruptibilis.

Probatur Primò, Quia hæc actio & hic influxus quo Deus res se solo conseruat, ita potens est, vt per illum eas e nihilo producere posset, si non existerent: vel si sint formæ aut qualitates existentes in materia vel subiecto; per illum influxum, quo ibi conseruantur, possent ibi produci, vt su-

prà ostensum. Frustra ergo quæritur potentior influxus. Quęnam enim actio potest esse potentior in effectum, quã ea quæ ipsum ex non esse ad esse produceret, si ipse non existeret? Etsi enim actio possit dici potentior, quæ maiorẽ effectum producit: tamen respectu eiusdem effectus non video cur in se & physicè possit esse potentior. Si per qualitatem supernaturalem impatibilitas conferretur; tunc sanè opus esset potentiore influxu ad illam qualitatem producendam & conseruandam, non tamen opus foret influxu intrinseco fortiore ad conseruandam corpus humanũ, eiusque naturales dispositiones. Hæc enim immediatè cõseruarentur per illam qualitatem, quæ ad hunc finem daretur. Verùm suprà ostensum est, talem qualitatem non esse necessariam, & proinde ex ea parte non requiri potentiorem influxum.

42 Secundò, Si esset potentior influxus & diuersæ rationis ab eo quo res antè conseruabatur, deberet in ipso effectu respondere aliqua noua ratio formalis positiua, quæ anteà nõ infuit: potentior enim influxus debet habere terminum per se meliorem, alioquin frustrà diceretur potentior. Atqui nulla talis ratio formalis positiua in effectu reperitur. Nec obstat quòd res iam dicatur incorruptibilis, cùm antè esset corruptibilis; quia quòd dicatur incorruptibilis, non prouenit ab aliqua forma vel qualitate positiua; sed ex eo quod tota dispositio naturalis conseruetur immutabiliter in eodem statu; quod fieri potest sine vlla qualitate aut forma noua. Simili modo probare possemus illum influxum non esse supernaturalem in substantia, cùm nullus terminus supernaturalis in effectu ei respondeat: supponimus enim, non requiri qualitatem supernaturalem.

43 Denique hæc sententia videtur dignior diuina maiestate, magisque consentanea perfectissimo eius dominio, & perfectissimæ manutenentiæ, qua continet omnia, & insuper euitat actionum, influxuum, & qualitatum multiplicitatem, quæ sine necessitate non est ponenda. Per hãc enim sententiam facile explicamus, qua ratione Deus possit hominem illæsum in medijs ignibus præstare, neque qualitatem nouam quæ igni resistat imprimendo, neque concursum suum igni subtrahendo; nimirum continuando influxum, quo qualitates & temperamentum corporis illius cõseruat. Et hoc modo videtur fecisse in fornace Babylonica: nam ignis ille non erat destitutus concursu diuino, cùm ministros incenderet, pueris tamen nihil molestiæ intulit; ergo ex parte sua muniti erant; & veluti incorruptibiles, vt etiam S. Augustinus epistola 146. ad Consentium notauit. Item facile ostendimus qua ratione possit omnia corruptibilia repente facere incorruptibilia absque vlla physica rerum mutatione, solo decreto suæ voluntatis statuendo influxum conseruatiuum numquam remittere, sed in eodem tenore continuare.

Deus ita firmiter omnia intrinsecus continet, vt nisi ipso annuẽte & laxante manũ nihil possit perimi.

44 Denique qua ratione fiant rerum mutationes, & alia ab alijs corrumpantur. Nihil enim, siue forma sit substantialis, siue accidentalis, quod semel esse accepit, & à solo Deo effectiuo influxu conseruatur, perimi, extingui, aut perire potest, nisi Deo influxum suum conseruatiuum sensim vel subitò subducente. Non enim directè & propriè interitus rei est ab actione contrarij, sed vt detur locus actioni & passioni, sitque mutatio in rebus, Deus influxum conseruatiuum ad præsentiam agentis relaxare incipit. Explico exemplo. Desitio frigoris in aqua non fit directè actione ignis, vt quæ tendat ad aliquid positiuum, nempe ad calorem producendum. Similiter nec propriè est à calore producto, quasi calor ingressus in aquam pugnet cum frigore, & extrudat frigus. Nam eodem momento quo primus gradus caloris intrat in aquam, gradus frigoris illi repugnans desijt esse, & solum fuit cùm alter non esset: vnde non potuit alter alterum propriè expellere. Dicitur tamen calor expellere frigus, quia vt detur locus ignia actioni, Deus sensim subtrahit frigori concursum conseruatiuum, vt sensim desinat, & impressio caloris, quam ignis facit, possit recipi. Hinc calor dicitur expellere frigus formaliter: quia simul cum illo nequit in eodem subiecto consistere: non quia aliquid in frigus agit. Quod si Deus vellet suum influxum in frigus æquabiliter continuare, calor maneret foris, nec vnquam posset intrare in aquam, aut eã afficere.

Quomodo fiat corruptio causarũ. & actio in cõtrariũ.

45 Neque magis mirum videri debet res non posse desinere, nisi Deo subtrahente concursum; quam eas non posse agere, nisi Deo illis præbente concursum. Sicut ergo ad actionem est necessarius concursus, ita ad desitionem necessaria est influxus conseruatiui subtractio. Sic Deus in omni actione, qua datur aliquod esse, multipliciter dominatur. Ipse enim rebus omnibus vires dedit, ipse easdem conseruat, ipse ad omnem earum operationem præbet cõcursum, ipse locum in subiecto parat in quo effectus productus excipiatur, subtrahendo influxum illi formæ, cum qua simul effectus producendus non potuisset consistere: denique actione creaturæ cessante, ipse rursus accurrit, & nouo influxu eam conseruat in esse. tanti est quodlibet esse. Loquor de omnibus illis quæ à solo Deo conseruantur: nam eorum quæ simul à creatura conseruantur, ratio nonnihil est diuersa.

46 Ex his facile est respondere ad ea quæ contra hanc sententiam nu. 40. sunt allata. Nam ad Primum neganda est consequentia. Etsi enim actio conseruatiua non reddat modo res incorruptibiles, id non prouenit ex imbecillitate vel tenuitate actionis; sed ex eo quòd Deus illam, durante hoc mutabilitatis statu non decreuit continuare, sed remittere & subtrahere causis actiuis præsentibus, vt possint esse rerum mutationis. Porrò esse corruptibile & incorruptibile respectu eiusdem rei comparatæ ad diuersos status, non dicunt diuersas qualitates physicas, sed solum diuersas denominationes, prouenientes ex eo quòd Deus suum influxum decreuit continuare, vel non continuare, sicut explicatum est.

Ad argumẽta in cõtrarium.

Cur modo res sint corruptibiles.

Ad Secundum, Quòd actio conseruatiua in hoc rerum statu facile impediatur, & quasi vincatur, non prouenit ex eius debilitate vel imperfectione intrinseca (sicut cùm res debilior vincitur à fortiori) sed ex eo quòd Deus admoto agente contrario, statuerit illam sponte subtrahere. Quod si quis illam hac ratione velit appellare debiliorem, & alteram fortiorem; per me licet: modò tamen sciat, hanc, quæ dicitur fortior, nihil physicum habere præ illa, quo sit fortior; sed solùm videri fortiorem, quia vinci non potest.

47 Ad Tertium, Fateor illam conditionem incorruptibilẽ, rebus istis corruptibilibus fore quodammodo supernaturalem, quia est indebita eorum naturæ consideratæ secundum statum præsentem qui vocatur naturalis. Et hac ratione potest etiam illa actio conseruatiua, qua redduntur incorruptibiles, dici supernaturalis: quia eodem modo est indebita cum tali continuatione. Nec refert quòd sit debita statui futuro, quia totus ille status erit supernaturalis. Itaque erit quidem actio illa connaturalis illi statui, & rebus quatenus sub tali statu spectantur; ipsis tamen rebus in statu naturali consideratis, erit supernaturalis. Hinc tamen non sequitur, fore supernaturalem in substantia, ita vt habeat terminũ supernaturalem distinctum ab ipsa rerum natura, vt argumentum intendit.

48 Ad Quartum, Quidam putant illam actionem, qua species in mysterio Eucharistiæ extra subiectum ita conseruantur, vt per se existant, esse planè diuersam ab ea, qua conseruabantur in subiecto. Primò, Quia in subiecto conseruabantur solo influxu generali, qui non sufficit vt existant extra subiectum. Secundò, Quia in subiecto habebant dependentiam à subiecto, ita vt sine eo non possent esse: quæ dependentia debet à Deo per specialem influxũ suppleri. Non enim potest suppleri per priorem, alioquin etiam ante suppleta fuisset, & ita à subiecto non dependissent, quod implicat. Tertiò, Ista actio qua in subiecto conseruabantur, erat naturalis: ergo si eadem conseruantur extra subiectum, naturaliter possunt existere sine subiecto. Quo semel posito, sequetur, animas brutorum non minus posse naturaliter existere & conseruari extra subiectum, quàm animam rationalem.

Qua actione cõseruentur species in SS. Eucharistia.

Humanitas Christi non conseruatur eadem actione dũ est vnita Verbo, qua conseruaretur si per se existeret separata: quia dum est vnita, habet esse dependens à Verbo, & quodammodo debilius; ergo idem seruata proportione, dicendum de accidentibus.

49 Verùm, saluo meliori iudicio, sentio verius esse eadem actione & eodem influxu quo Deus conseruabat illa accidentia (albedinem & saporẽ) in subiecto, etiam conseruari extra subiectum; Deo eumdem influxum, dum subiectũ subtrahitur, circa accidentia continuante.

Eadẽ actione secũdum substãtiam conseruãtur in subiecto & extra.

Probatur hæc sentẽtia, Quia si vt hæc accidentia cõseruentur, opus est nouo Dei influxu, id vel ex eo prouenit, quòd

ali-

alicuius causæ creatæ influxus debeat suppleri; vel ex eo quòd aliquid noui in ea sit producendum, ratione cuius opus sit noua actione. Sed neutra ratio hic locũ habet: ergo non requiritur nouus influxus. Maior patet, Quia frustra quæritur nouus & fortior influxus, vbi nec noui quidpiam producitur, nec aliqua causa, quæ influere debeat, est supplenda. Minor probatur, Quia nulla hic causa effectiuè conseruans deest, cum solus Deus illas species effectiuo influxu in subiecto conseruet: suppono enim, albedinem illam non pendere effectiuè à substantia panis, sed à solo Deo. Quod si quis poneret, illam dependere etiam à pane per intimum influxum substantiæ panis in entitatem albedinis: tunc necessariò dicendum foret, opus esse nouo influxu, quo influxus panis suppleretur, pane desinente. Eo tamen posito, totus influxus Dei, quo actio panis suppleretur, non esset alterius rationis, neque maior aut fortior quàm sit modò, cùm solus rem conseruet: neque ea positio vllo modo officeret nostræ sententiæ, quam hic probare contendimus. Verùm supposito eo quod longè verius est, illa accidentia à solo Deo conseruari in subiecto: perspicuum est, pane desinente, non esse vllam actionem supplendam, vt albedo cõseruetur in sua entitate, cùm tota eius entitas à solo Deo effectiuè pendeat. Itaque constat, non requiri nouum concursum ad supplendam actionem causæ conseruantis.

50 Sed neque altera etiam ratio hic locum habet: quia in accidentibus nihil positiui noui producendum vt extra subiectum conseruentur, sed solùm aliquid amittunt, nempe vnionem cum subiecto quam antè habebant; & loco illius nihil acquirunt positiui, vt fusè docet Scotus in 4. dist. 12. q. 1. Et ratio est satis manifesta, quia nulla est necessitas, imò nullus vsus illius positiui. Sic etiam anima rationalis cùm separatur à corpore, non acquirit modum positiuum subsistendi per se, qui repugnet vnioni corporis: quia amitteret propinquam aptitudinem ad corpus, & horreret potiùs corporis vnionem quàm appeteret, cùm haberet in se modum substantialẽ vnioni corporis prorsus repugnantem. Idem & potiore ratione dicendum de accidentibus. Addo, quòd etiamsi quis poneret talem modum positiuum existendi per se, in accidentibus, non necessariò tamen ponere deberet nouum influxum, quo ille modus produceretur: etsi fortè hoc passim sit fundamentum eorum, qui requirunt nouum & supernaturalem influxum, vt accidens per se ponatur. Ratio est, quia modus ille per quamdam resultantiam produci poterit absque nouo influxu in ipsam entitatem rei; sicut aiunt quidam produci relationes, & rationem hypostaticam, & ipsum vbi, & superficies, & puncta. Quæ omnia si sint modi positiui ex natura rei distincti à rebus, resultant ex vi illius influxus, quo res ipsa ponitur. Verùm, quidquid sit de tali productionis modo, nos contrario fundamento nitimur cum Scoto & alijs viris doctissimis, qui nullum talem modum positiuum in illis accidentibus agnoscunt: & ita non requirimus maiorem aut nouum influxum.

Nullus modus positiuus requiritur vt per se existant.

51 Dices, Accidens in sui conseruatione, sicut & in productione, non solùm pendet à causa effectiua, sed etiam à materiali, seu subiecto: atqui hæc dependentia debet suppleri; ergo opus est fortiori concursu.

Respondeo, In accidenti duo spectari posse, nempe entitatem ipsius, & modum existendi naturalem, seu naturaliter debitum, qui consistit in vnione cum subiecto. Si loquamur de isto modo, hic dependet à subiecto essentialiter, & ita nulla ratione suppleri potest: implicat enim vt accidens habeat illum modum vnionis extra subiectum. Itaque necessariò hic modus perit subiecto pereunte, nec quidquam ratione illius hic supplendum. Si verò loquamur de ipsa accidentis entitate, ea non pendet essentialiter à subiecto: non enim talis modus existendi est essentialis illi entitati, sed accidentalis, vt probat Scotus d. 12. q. 1. ac proinde entitas accidentis conseruari potest à Deo sine illo modo; idque eodem influxu, quo anteà conseruabatur. Omne enim prius natura, potest conseruari in suo esse per intimum Dei influxum, quem accipit, desinente eo quod est posterius, & ipsi quasi accidentale; quod per se notum videtur ex terminis. Nam prius natura dicitur id, à quo aliud ita dependet, vt ipsum sine illo diuinitus seruari possit, etsi non contrà. Sic essentia cuiuslibet rei est prior suis accidentibus & modis qui ipsi insunt, & ab illa dependent: quia Deo continuante suum influxum in essentiam, ipsa perstabit, etiam accidentibus & modis omnibus prioribus euanescentibus. Neque vlla est ratio cur nouus requiratur influxus, cùm nihil istorũ habeat influxum in ipsam essentiam, sed omnia sint posteriora. Quo posito tamquam perspicuo, subsumo, atqui entitas accidentis est prior natura quam modus ille existendi in subiecto, seu vnio cum subiecto, cùm modus pendeat à re quam afficit, vt per se notum est, & patet in omnibus alijs modis: ergo potest conseruari in esse, desinente illo modo, nec opus est maiore influxu. Confirmatur, Quia si non est opus nouo aut maiore influxu vt essentiæ rerum cõseruentur à Deo, extinctis accidentibus, sed potest Deus priorem influxum in essentiam cõtinuare, cùm hic ab illis accidentibus, vtpote natura posterioribus non pendeat, cur opus erit nouo & maiore influxu vt entitas accidentis conseruetur sine illo modo, qui similiter est natura posterior?

Quomodo accidens pendeat à subiecto.

Dices, Quando accidens in subiecto producitur, non priùs natura producitur eius entitas, quàm modus vnionis, sed simul natura hæc duo producuntur; quia cum mutua dependentia: ergo entitas accidentis non est prior natura propriè, quam sit vnio cum subiecto; ac proinde non poterit absque nouo influxu conseruari extra subiectum. Cõfirmatur, Quia accidens educitur de potentia subiecti, sicut forma de potentia materiæ. Ergo non priùs natura est eius entitas, quàm sit vnio. 53

An entitas accidentis prius natura producatur quàm modus vnionis.

Respondeo, Aliud est, entitatem accidentis secundùm se esse priorem naturam ipsius vnione cum subiecto: aliud illam esse priorem vt subest modo naturali producẽdi, seu illam priùs natura tali productione produci. Prius asserimus, posterius minimè. Cùm enim modo sibi naturali, seu naturæ suæ consentaneo producitur, producitur dependenter à subiecto, ita vt sine illo nihil fieret. Vnde entitas accidentis in illo modo productionis, non concipitur producta priùs quàm vnita, & productio entitatis dependet à productione vnionis non absolutè, sed in illo dumtaxat producẽdi modo. Etsi enim entitas accidentis secundùm se sit prior natura sua vnione: tamen quia omnis talis entitas natura sua instituta est ad perficiendas & ornandas substantias, naturalis illius conditio postulat vt non producatur nisi in substantijs, ita vt nisi adsit substantia in qua producatur, agens naturale nihil potest efficere. Itaque entitas accidentis, vt subest naturali modo productionis, non concipitur priùs natura produci, quàm vnio eius, sed cum mutua dependentia, ac proinde simul natura. Longe tamen est maior dependentia istius modi ab entitate accidentis, quam entitatis à modo: modus enim essentialiter dependet non solum à subiecto tamquam termino, sed etiam ab entitate accidentis tamquam à re modificata. Entitas verò accidentis pendet à modo solum per accidens, quatenus illa entitas consideratur vt subest naturali modo producendi vel existendi. Secundum se autem præscindit à tali modo, & sic est independens, & prior natura. Simili modo essentia rerum spectata vt subest naturali modo existendi, dependet à suis accidentibus; vt essentia leonis à talibus dispositionibus, nimirũ quæ in corpore leonis: nec ea ratione est prior natura, absolutè tamen & secundum se est prior & independens. Petes, Quid ergo subiectum præstat entitati accidentis? Respondeo, nihil aliud propriè, quàm vt habeat suum modum naturalem existendi: qui modus etsi natura sit posterior entitate accidentis, non potest tamen hæc entitas naturaliter sine illo produci aut existere; sicut nec essentiæ rerum sine accidentibus, quæ tamen ipsis essentijs natura sunt posteriora.

Accidens secundum se est prius natura, quàm vnio eius: licet non vt subest talis modo producendi.

Ex his perspicuum videtur, eodem influxu quo accidens conseruabatur à Deo in subiecto, posse conseruari extra subiectum; nec opus esse ad hoc aliquo influxu, qui intrinsecè & physicè sit maior. Nec obstant quæ contra num. 48. allata sunt. Nam quod primò adfertur de conseruatione in subiecto per concursum generalem, ante refutatum est. Ad secundum iam responsum est, & ostensum, dependentiam entitatis accidentis à subiecto non egere alia suppletione quàm continuatione concursus diuini in illam entitatem. Ad tertium, Conseruatio accidentis in subiecto est naturalis & ratione modi agendi, & ratione termini: conseruatio autem eiusdem extra subiectum non est naturalis, sed absolutè supernaturalis, non quo ad substantiam actus, vel termini positiui; sed quo ad modum, & 54

Ad argumenta allata num. 48.

Cõseruatio extra subiectũ est supernaturalis rõne termini priuatiui.

terminum quemdam primatiuum. Modus enim ita conseruandi est extraordinarius, & indebitus naturis rerum: & terminus quem ponit, est etiam rebus indebitus, earumque naturalem conditionem superat. Etsi enim existentia illius accedentis, eiusque entitas sit naturalis: tamen sic existere, nempe sine vnione cum subiecto, est illi supernaturale, & prorsus indebitum. Vnde dicendum est, illa accidentia supernaturaliter existere extra subiectum, nõ naturaliter. Itaque vanum est quod obijcitur de animabus brutorum. Si enim extra corpus a Deo conseruarentur (quod illi facillimum esset) planè supernaturaliter existerent: nam etsi eodem influxu conseruarentur, & haberent eamdem existentiam, quam antè; tamen haberent modum quemdam existendi sibi indebitum, & solis substantijs intelligentibus congruentem, quem nulla causa naturalis modo & lege naturali operans posset dare. Ille tamen modus existendi debitus est animę rationali, ac proinde non est illi supernaturalis.

55 Petes, Quare corpore dissoluto potius animæ rationali debitus est ille modus existendi per se, & influxus conseruatiuus, quàm animabus brutorum, cùm eodem influxu quo conseruabantur in corpore, possint in æternum permanere, si ille continuetur.

Respondeo, Omnium rerum conseruationem à libero Dei influxu pendere, multo magis quàm conseruationem luminis in aere à sole: itaque comparatione potentiæ diuinæ omnia aque sunt corruptibilia, vt expresse sancti Patres tradunt. Athanasius oratione contra idola, versus finem: *Creatarum rerum natura, quia ex nihilo constat, fluxa, imbecillis, morti obnoxia est, si ex se in æstimationem veniat.* Et Damascenus lib. 2 De Fide. cap. 3. *Immortalis Angelus est, non natura, sed gratia: nam omne quod cœpit, desinere suapte natura potest.* *Gratiam* vocat gratuitam Conditoris benignitatem, qua continuando suum influxum eas conseruat. Verùm etsi omia æquè egeant diuino influxu ad immortalitatem, & æquè illius subtractione in nihilum recidant; tamen quia quibusdam continuatio influxus naturali lege est debita, alijs minime: hinc fit vt quędam non possint interire, quædam possint.

Omnia respectu potẽtia diuinæ aquè corruptibilia.

56 Porrò debita est continuatio diuini influxus, vel ratione excellentiæ naturæ, nimirum quia sunt imago Dei: hinc enim fit vt habeant functiones à corpore independentes & sublimissimas (nulla enim functio vitalis est passibilis, quæ sit præstantior cognitione & amore) ac proinde vt sint capaces diuinitatis, & sint locatæ in supremo rerum gradu: tales sunt Angeli, & animi rationales. Vel debita est, quia sunt veluti fundamenta, aut primariæ partes huius vniuersi corporei: vt cæli, & prima rerum aliarum materia, siue hæc distincta sit ab elementis, siue non, vt quibusdam magnis rationibus persuasum, & à veteribus Philosophis traditum. His omnibus debetur continuatio diuini concursus, ac proinde numquam interibunt, nec interire possunt; & dicuntur incorruptibilia, nimirum respectu causarum creatarum, quia ab his corrumpi non possunt. Hæc enim nomina, corruptibile & incorruptibile, sunt respectiua, & dicunt ordinem ad causam efficiẽtem, sicut generabile & ingenerabile: quod etiam notauit Gabriel Vasquez 1. par. disput. 182.

Continuatio influxus diuini quibus debita, quibus non; & quare.

Dicuntur incorruptibilia respectu causarum creatarum.

Alijs verò rebus continuatio diuini influxus non est vllo modo debita; qualia sunt omnia corpora mixta, & omnia viuentia, vt plantæ & animalia, eorumque animæ: quia non habent operationem nisi a corpore dependentem, & solùm ad tempus vt homini seruiant, sunt instituta.

Ex his patet, cur animæ rationali potiùs debitus sit influxus conseruatiuus corpore dissoluto, quam animabus brutorum; & cur illæ sint immortales, non istæ. vnde non probatur ratio illa quam quidam adferunt, ideò animas brutorum esse mortales, quia eo influxu quo conseruantur in corpore, non possent extra corpus conseruari, etiamsi Deus vellet illum continuare; sed opus esse nouo & longe potentiore influxu. Argumenta enim à nobis allata videntur contrarium euincere.

Ad quartum, Quidam existimant vt humanitas Christi vniatur Verbo, & in illa vnione conseruetur, supra illud esse quod suapte natura habet, & supra influxum illum quo esse suum naturale accipit, requiri nouum & longe excellentiorem influxum, quo illud idem esse ei conferatur dependens ad Verbum diuinum: quo influxu continuatio conseruetur illa humanitas vnita, ita vt sine illo non possit vnita conseruari.

Verùm hæc sententia non placet: quia ponit esse humanitatis Christi in seipso quasi replicatum, & virtute duplex, & inducit duos distinctos influxus productiuos, & conseruatiuos illius humanitatis; alterum ordinis naturalis, alterum planè supernaturalem: quæ multis modis refutari possent. Vnde dico, eamdem actionem, qua humanitati Christi confertur esse naturale, sufficere ad eam conseruandam vnitam Verbo, posito influxu quo producitur & conseruatur modus ille supernaturalis, quo ipsa formaliter vnitur Verbo. Eadem actio etiam est sufficiens ad conseruandam humanitatem, etiamsi vnio cum Verbo solueretur. Vnde hinc argumentum sumi potest pro nostra sententia. Sicut enim non requiritur noua vel fortior actio conseruatiua, vt humanitas illa cõseruetur separata, quam cõiuncta, vel contra, ita non requiritur fortior actio, vt species seruentur separatæ, quàm coniunctæ.

Humanitatis Christi conseruatio in Verbo nõ fit per nouũ influxũ productiuum.

Sed duo adhuc supersunt argumenta contra sententiã à nobis explicatam. Primum est, Si eodem influxu quo accidens conseruatur in subiecto, potest conseruari extra subiectum; ergo causa creata cum solo concursu Dei generali, ac proinde naturaliter poterit accidens producere extra subiectum. Cùm enim habeat vires naturales sufficientes vt producat illud in subiecto, etiam habebit sufficientes vt illud producat extra subiectum; & consequenter vt creet. Respondeo negando vtramque consequentiam. Etsi enim cum concursu generali habeat ignis sufficientes vires naturales vt producat calorem in subiecto; non tamen vt cum concursu generali (proprie loquendo) producat illum extra subiectum. Concursus enim generalis vocatur, qui non solùm ex se generalem gradum in effectu respicit, sed etiam rebus ad suas ordinarias functiones esse debitus: vtrumque enim ad rationem concursus generalis Dei requiritur. Itaque concursus qui daretur igni ad producendum calorem extra subiectum, non est propriè concursus generalis, aut naturalis (quia nullo modo debitus est igni concursus aliquis, nisi præsente subiecto quod effectum excipiat) sed specialis & supernaturalis: quia specialissimo & extraordinario modo datur, & est naturæ ignis prorsus indebitus. Itaque est supernaturalis tum ratione modi conferendi, tum ratione termini priuatiui quẽ ponit. Existere enim cum illo modo negatiuo, nempe sine vnione cum subiecto, est supra naturam caloris producti. Quare etsi ignis habeat sufficientes vires naturales respectu entitatis accidentis secundum se consideratæ, non tamen vt habet talem modum existendi, ac proinde non potest naturaliter illum sic producere. Vt enim causa secunda *naturaliter aut naturæ viribus* dicatur posse effectum aliquem producere, requiritur vt vires eius naturales naturali & ordinario modo cum solo concursu generali operantes sufficiant; alioquin non dicetur naturaliter, neque naturæ viribus, sed supernaturaliter, & per potentiam obedientialem producere: quo modo causam secundam posse aliquid creare (si productio formæ accidentalis sine subiecto, creatio dicenda sit) nihil vetat. 57

Quid requiratur vt aliquid dicatur naturaliter posse produci.

Alterum argumentum est, Vt causa efficiens producat quatuor gradus caloris vel luminis in loco distante, requiritur fortior influxus, quam vt producat totidem gradus in loco propinquo, & tamen effectus est idem. Ergo simili modo requiretur fortior influxus, vt calor quatuor graduum conseruetur extra subiectum, quàm in subiecto: & vt conseruetur contra impugnationem magni frigoris, quàm parui. Confirmatur: Quia si quis se velit firmare in certo loco, maior vis requiritur vt se firmet contra validum impulsum, quàm vt se firmet contra debilem. Vnde si se firmiter solùm robore vt sex, non poterit resistere impulsui vt decem. Ergo simili modo, si Deus conseruet calorem in aqua per influxum qui sit instar sex, non poterit resistere frigori vt decem, nisi influxum suum augeat, & intrinsecè reddat potentiorem.

Alterũ argumentum.

Respondeo, negando requiri fortiorem influxum, qui sit intrinsecus effectui, quando producitur in loco remoto. Etsi enim requiratur maior vis in causa, non tamen requiritur maior vel intensior influxus in ipso effectu producto, nisi effectus quoque sit maior: quia cùm terminus intrinsecus illius influxus vel actionis, sit ipse effectus pro-

Respondetur. Nõ requiritur fortior influxus intrinsecus effectui, dum producitur in loco remotiore, sed maior vis in causa.

productus, non potest influxus vel actio esse in se maior, nisi quoque effectus in se crescat. Quia tamen causa non potest producere in loco remoto, nisi producat aliquid in medio; dicimus requiri fortiorem influxum vt aliquid producatur in remoto, quàm in vicino. Quòd si nihil sit producendum in medio, propriè nõ dicetur requiri maior influxus, sed maior vis: maioris enim virtutis est, effectum ponere in longinquo, quam in vicino. Itaque sicut idem influxus quo res producitur in propinquo, sufficiens est ad eam producendam in loco remoto, modo vis agentis sit maior, ita vt possit talem influxum in loco tam remoto ponere; ita idem influxus quo res conseruatur in subiecto, sufficiens est ad conseruandam eam extra subiectum, modo vis agentis tanta sit, vt possit illam extra subiectum producere. Pari modo vt calor quatuor graduum conseruetur contra impugnationem magni frigoris, non est opus vt fortior vel intensior sit influxus quo calor intrinsecè conseruatur; sed opus est, vt vis conseruantis sit fortior quàm vis impugnantis, ita vt non cogatur remittere suam actionem, qua rem conseruat.

Duo impetus cõtrarij possunt esse in eodem.

Ad confirmationem, concesso antecedente, neganda cõsequentia. Alia enim est ratio impetus quo quis se firmat in loco; alia aliarum formarum, vt caloris, frigoris, & similiũ. Impetus enim etsi conseruetur in subiecto, secum tamen contrarium impetum admittit; qui, si fortior sit, rem e loco suo expellet: vt si terra tota moueretur impetu sursum, retineret nihilominus impetum deorsum, & simul ad contraria loca impetum haberet. At calor, frigus, & similes qualitates non possunt simul eidem subiecto inesse, saltem in gradibus qui possint notabiliter sentiri. Vnde conseruato calore sex graduum, fieri nequit vt frigus decem graduũ in illud subiectum agat. Quare cum Deus possit continuare suum influxum, quo calorem illum cõseruat; si id faciat, frigus vt decem nihil poterit, nec vim vllam subiecto inferet, cum subiectum, perseuerante illo calore, non sit capax talis impressionis.

Potentia et debilitas influxus vnde æstimanda.

Nec refert quòd Deus conseruet illum calorem influxu remissiore: quia potentia vel debilitas influxus conseruatiui respectu sui termini, nõ est æstimanda ex graduum multitudine vel paucitate: sed ex potentia vel imbecillitate causæ conseruantis. Si enim causa est debilis, facile eius influxus vincitur à contrario potentiore, quia non potest illum continuare. Si est omnipotens, nullo modo vinci potest, sed contra omnes causarum creatarum impressiones potest suum influxum conseruare & continuare. Idem faceret ignis, si esset omnipotens, quamuis influxus eius esset solum quatuor graduum. Addo, omnem influxum Dei, quo solus rem intime conseruat, esse ita potentem, vt respectu illius termini non possit esse potentior, siue sit intensus, siue remissus.

Omnis influxus, quo Deus solus rem conseruat, est potẽtissimus, & esse potest respectu illius termini.

Hæc de pulcherrima & difficillima quæstione paulò fusius dicta sint, quia parcius ab alijs tractata. Dicet fortè aliquis, hanc sententiam esse nouam. Sed noua dicenda non est, quæ tam antiquis & solidis fundamentis, ab omnibus ferè Doctoribus & sanctis Patribus suppositis, innititur: præsertim cum ad Dei potentiam & creaturæ dependentiam declarandam maximè pertineat.

Ex quibus patet Primò, Qua ratione Deus corpora Beatorum poterit impatibilia efficere, absque qualitate superad
58 dita: nimirum per intimum & potentissimum influxum, quo omnia conseruat; illum immutabiliter continuando. Secundò, Qua ratione possit omnes rerum corporalium essentias in nihilum redigere, conseruatis omnibus accidentibus absolutis, & realiter ab essentia distinctis, nullaque in illis positiua facta mutatione. Tertiò, Qua ratione possit in nihilum permittere euanescere omnia accidentia, conseruatis omnibus rerum essentijs.

CAPVT V.

De claritate corporis gloriosi: quid sit, & quomodo illa corpora afficiat?

59 DVrandus in 4. d. 44. q. 8. ponit tres modos quibus corpora Beatorum possunt dici clara.

Tres modi quibus corpora possũt dici clara iuxta Durandum.

Primò, Quia habent purum & eximium colorem, & figuram perfectissimam ac distinctissimam, quibus se oculis intuentium perfectè manifestant. Hoc modo dicimus aliquem esse splendido habitu, vultu, colore, forma, ratione eximij & perfecti coloris ac figuræ.

Secundò possunt dici clara, quia cum sint tersa & polita, instar gladij, inquit Durandus, ex incidentia radiorum solis vel alterius corporis luminosi fulgent; sicut speculum crystallinum vel chalibeum soli expositum.

Tertiò possunt dici clara ratione lucis internæ, sicut sol & stellæ.

Primus modus placet maximè Scoto d. 49. q. 15. non tamen negat tertium, sed videtur dubitare an sit possibilis. Secundus placet Durando; ita tamen, vt dicat se nolle negare tertium, quem etiam bene probat.

Verum dicendum est, Claritatem illam nõ esse colorem 60
eximium se clarè manifestantem, aut politiram corporum cum extrinseca luce incidente; sed veram lucem corporalem intrinsecam corporibus Beatorum. Ita communiter omnes Theologi in 4. d. 49. Probatur, Quia Scriptura apertè dicit, quòd, *Iusti in regno calorum fulgebunt sicut sol.* & sicut *stellæ.* quod sanè nimis impropriè & hyperbolicè diceretur, si solum haberent eximium colorem se benè manifestantem, vel solum essent polita instar speculorum, nec haberent lucem intrinsecam. Deinde absurdum videtur, ea non habere claritatem, nisi dum sunt exposita soli vel alicui lucernæ, & debere ab illis hanc pulchritudinem mendicare; nec posse vi sua illuminare cubiculum, & tenebras noctis dispellere. Nimis ista sunt humilia, & statui illi indigna, & multis Sanctorum apparitionibus repugnant, qui cum magno splendore etiam nocturno tempore se conspicuos hominibus exhibuerunt. Non enim putandum est, illos maiore tunc gloria apparuisse, quàm teipsa in suis corporibus sunt habituri. Non enim decet vt falsam gloriam sibi vindicent, aut mortalibus tali specie imponant. His accedit, quòd Domini facies in Transfiguratione, cum specimen gloriæ futuræ discipulis & toti Ecclesiæ suæ vellet exhibere, resplenduit sicut sol, non luce aliena, vel extrinsecus a sole veluti in speculum politum incidente; sed luce propria & intrinseca. Vnde S. Ephræm Homilia de Transfiguratione: *Christus toto suo corpore tanquam sol suis radijs resplenduit gloria sua diuinitatis.* Et Euthymius in cap. 17. Matthæi: *Transformatus est corpore quidem in propria figura manente, diuino autem splendore modicum quiddam in eo degente, ac faciem eius illustrante, speciemque illius ad maiorem Dei similitudinem immutante.* Proueniebat itaque iste splendor ab intrinseco.

Non est color eximiè se manifestãs, sed vera lux corporalis & intrinseca corporibus Beatorum.

Matth. 13. Daniel 12.

Matth. 17.

Pari modo Dominus & Angeli in visione apparẽt Ioãni facie instar solis fulgida: vt sciamus quanta sit ciuium illius regni gloria. Apoc. cap. 1. 10. & 18.

Neque dici potest, reliquorum Sanctorum gloriam talem non fore: tum quia *erunt sicut Angeli Dei*, quorum gloria nunc sub tanto splendore declaratur, tum quia Dominus transfiguratus fuit, *vt*, sicut sanctus Leo ait, *totum corpus Ecclesia agnosceret quali esset commutatione donandum: vt eius sibi honoris consortium membra promitterent, qui in capite præfulsisset.* Idem docent reliqui Patres. Itaque certum sit, omnes Sanctos tali luce in suis corporibus donandos.

Matth. 22.

Dices, Si corpora illa sunt intrinsecè lucida instar solis, 61
quomodo illa lux non conspicitur, dum apparent hominibus. Non enim Apostoli lucem talem in Domini corpore post resurrectionem viderunt?

Respondeo, Quia in potestate illorum est, lucem illam cohibere, ne se foras effundat, neve aerem illuminet, vel oculos intuentium verberet. Simili modo possunt cohibere natiuum colorem & figuram, ne species diffundat, sicque reddere se inuisibiles mortalibus: non quòd in illis sit vis aliqua realis & physica, qua id impediant; aut quòd vsus illarum qualitatum ad effundendas species, vel cohibendas, ita subsit eorum libertati, sicut vsus membrorum; vt quidam videntur sensisse: sed quia Deus ita illis assistit, vt ipsis volentibus suum concursum præbeat, vel eumdem suspendat: sine quo concursu neque lux diffunderet lumẽ, neque color species, vt rectè docet Scotus d. 49 quæst. 15. Et hoc modo intelligi potest, quod dicit S. Thomas, & quidam alij Doctores, omnia quæ Beatis supposito sunt coniuncta, esse subiecta quoad operationem imperio voluntatis ipsorum.

Dico Secundò, Hęc lux non solum erit in extima super- 62

ficie

Tota erunt lucida, etiā interius. ficie corporis, sed etiam in intimis partibus; neque solum in facie, sed etiam in toto corpore.

Prior pars huius assertionis patet ex sole, stellis, igne, alijsque lucidis corporibus, quæ tota interius & exterius lucida sunt: immo fieri nequit vt color aut lux sit in sola superficie; quia cum superficies solum sit modus quidam corporis (si tamen est aliquid positiuum à corpore distinctum) nihil habens solidæ entitatis, non potest esse subiectū qualitatis solidam qualitatem habentis, qualis est lux & color. Idem confirmatur ex eo quòd totum corpus futurum sit pellucidum, vt infrà ex Patribus dicetur.

63 Altera etiam pars certa videtur: quia sicut anima lumine gloriæ plena, erit diffusa per totum corpus, omnesque eius partes; ita decet vt totum corpus lucidum sit, quo dignitati animæ inhabitantis respondeat. Nec obstat quòd Dominus in Transfiguratione solum facie instar solis dicatur fulsisse: quia vestes in Domino tegebant lucem corporis: ad quam tamen indicandam dicit Scriptura, *Vestimenta eius facta sunt alba sicut nix*, non enim decebat Dominum vel Angelos nudis corporibus apparere. Vnde vt gloriam internam declarent, satis erit faciem gloriosam ostendere. Quod autem Dominus toto corpore instar solis lucidus fuerit, docet clarè S. Ephræm Homilia De Trāsfiguratione, & Card. Caietanus in cap. 17. Matthæi, multique alij. *Matth. 17.*

Et quamuis Abulensis Episcopus q. 42. in cap. 17. Matthæi, putet, Dominum in Transfiguratione non fuisse lucidum toto corpore, sed solum facie, eo quòd lux illa non posset esse conspicua Apostolis, quorum causa ista fiebant: tamen contrarium est probabilius. Et quamuis ita esset, non ideo tamen putandum, Beatos quoque in cęlo non fore lucidos per totum; quia in cælo non erit vsus vestium. Vnde nec Abulensis, nec quisquam Doctorum dubitat, quin lux illa sit futura in toto corpore, non in sola facie. Sicut enim corpus nunc vniformem habet colorem per totum, & turpe foret si vultus esset candidus, reliquum corpus alterius foret coloris; ita decet vt tunc totum lucidū sit, & gloria illa per totum sit diffusa: minusque decens foret, si solus vultus splenderet, reliquo corpore splendore destituto. Denique hoc ipsum satis insinuant Scripturæ, dū non vultus Beatorum, sed ipsos totos comparant soli & stellis in fulgore: *Fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris eorum.* Et alibi: *Fulgebunt sicut stellæ in perpetuas æternitates.* *Matth. 13. Dan. 12.*

64 *Probabile est, fore pellucida.* Dico Tertiò, Valde etiam probabile est, corpora Beatorum non solum fore lucida, sed etiam pellucida & transparentia, ita vt totum artificium Conditoris in structura illorum corporum omnibus sit conspicuum: apparentibus omnibus visceribus, venis, arterijs, neruis, ossibus, iuncturis, cū suis coloribus, figuris, processibus, mensuris & proportionibus. Ita expressè docet S. Augustinus lib. 22. De Ciuit. cap. 30. *Omnes, inquit, illi, de quibus iā locutus sum, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt intrinsecus & extrinsecus per corporis cuncta dispositi; & cum cæteris rebus quæ ibi magna & mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti Artificis laudem rationalis pulchritudinis delectatione succendent*, vbi etiam causam exprimit cur id conueniat. Idem Augustinus libr. 2. De Genesi contra Manichæos cap. 21. docet, omnia viscera ita fore conspicua in corporibus beatis, vt ex eorum motibus possint cognosci motus animorum, sicut modò ex vultu & oculis cognoscitur lætitia animi, vel tristitia: *Neque*, inquit, *in illis corporibus cælestibus* (id est, cælesti qualitate & sorte præditis) *sic latere posse cogitationes credendum est, quemadmodum in his corporibus latent: sed sicut nonnulli motus animorum apparent in vultu, & maximè in oculis, sic in illa perspicuitate & simplicitate cælestium corporum omnes omnino motus animi latere non arbitror.* Eamdem doctrinam de visceribus conspicuis docet Gregorius lib. 18. Moralium cap. 3. *Patebit corporalibus oculis ipsa etiam corporis harmonia, & sic quisque erit conspicabilis alteri, sicut nunc non potest esse conspicabilis sibi.* Idē tenent plerique Doctores scholastici, & passim recentiores. Qua sententia posita, cogitandum est, corpora Beatorū cum omnibus suis partibus interioribus & exterioribus fore instar crystalli purissimæ & coloratæ, singulis partibus suis coloribus & figuris distinctis, & summa luce perfusis.

64 Dices, id quod est lucidum, non potest esse diaphanum & transparens, vt patet in sole, luna, stellis, igne, in quibus intimæ partes cerni nequeunt. Quod enim in se est lucidū sic vt lumen diffundat, debet esse densum, & constipatum vt peruideri nequeat. Hinc crystallus, aqua, aer, & cetera diaphana non sunt ex se lucida, nec lumen emittunt, sed solum aliunde recipiunt lumen. *An lucidū possit esse diaphanū seu pellucidum.*

Respondeo, hoc argumentum esse difficile. Nullo enim exemplo ostendere possumus, aliquid simul esse lucidum & diaphanum, ita vt visu penetrari possit. Verum dici potest, etsi id naturaliter fieri nequeat, tamen diuina virtute fieri posse. Conuenire autem vt ita fiat, tum vt summum Creatoris artificium, quod non minus est admirandum in structura corporis humani, quàm in fabrica mundi, omnium oculis sit conspicuum, & ex eius pulchritudine mēs in laudem Conditoris excitetur; quæ ratio sanctum Augustinum in eam sententiam impulit: tum quia non decet vt corpora Beatorum se mutuo occultent, & propinquiora conspectum remotiorum intercipiant, impediendo ne visus ad ea penetrare valeat. Sic enim in cælesti patria non posset illa beata multitudo simul videri, etiamsi simul in eodem loco consisteret, sed solum viderentur propinquiores, sicut cum hic in planitie videmus exercitum: ceteri omnes qui post illos starent, non viderentur. Neque Christi Domini gloriosissimum corpus videri à Beatis posset, si alius interueniret; quod non videtur decere illum statum: nam ex tali impedimento etiam in hac vita non parua incommoda & offensiones animorum accidunt: vt cum multi accurrunt ad videndum Principem, vel spectaculum quod publicè exhibetur. *Potest fieri diuina virtute.*

66 Nihilominus tamen hæc sententia S. Augustini non est certa. Vnde non desunt Doctores, qui doceant, corpora Beatorum non fore ita perspicua, vt res aliæ per illa tamquam per vitrum vel medium diaphanum videri queant. Ita Durandus & Scotus locis suprà allatis, S. Bonauentura, & Richardus dist. 49. & quidam recentiores. Nihil enim hac de re habemus ex Scripturis, & rationibus allatis facile responderi potest. Nam quod ad structuram internam corporis humani attinet, non est necesse eam oculis cerni, qui de arte iudicare non possunt: satis est eam mente videri, quo modo videbitur ab Angelis. Poterit enim mens nostra res omnes naturales intuitiue & clare intueri, sicut Angeli eas intuentur. Immo duplici inspectione mentali omnium rerum naturalium species & structuras intueri poterunt, nimirum per lumen gloriæ, quatenus nimirum habet rationem scientiæ infusæ; & per lumen ordinis naturalis, quo cognoscent vt Angeli, vt ex ijs quæ suprà lib. 2. cap. 9. dicta sunt, manifestum est. Itaque non est necesse cum Scoto & Durando confugere ad poros corporis, per quos interna omnia videantur oculis: vt omittam, poros illos angustissimos esse, & innumeris modis implicitos propter musculos directos, obliquos, & transuersos. *Non est certum, corpora fore pellucida. Non est necesse structuram internam corporis, videri oculis.*

67 Quod verò ad occultationem attinet, dici potest, Non esse necesse vt corpora Beatorum in quouis situ ab oculis corporis videri possint: satis esse, si vbique possint videri oculis mentis, quo modo videbuntur distinctè & clarè ab Angelis, nec vlla aliorum corporum interpositio id poterit impedire. Quòd si Deus velit, vt Beati etiam oculis corporis omnes alios Beatos quouis loco & situ videant, facile id poterit efficere tribuendo oculis vim supernaturalem, vt etiam ea quæ post parietem posita sunt videant; quale quiddam legitur in vno vel altero actu concessisse S. Anselmo Cantuariensi Episcopo. Itaque sententia illa de corporum perspicuitate non est plane certa, quia non videtur niti satis firmo fundamento.

68 Dico Quartò, Certum tamen videtur, corpora Beatorū non solùm fore lucida, sed etiam suum natiuum colorem retentura. Patet ex corpore Domini, in quo mansit natiuus color, quem Apostoli post resurrectionem viderunt claritate occultata. Ratio est, Quia donum supernaturale claritatis non destruet perfectionem naturalem: coloris autem suauitas magna est perfectio corporis humani, nullam habens repugnantiam cum luce; vt videre est in quibusdam vermiculis, qui & colorem suum natiuum habent, quem interdiu ostendunt, & noctu lucent: vnde à Latinis noctilucæ & nitedulæ, a Græcis λαμπυρίδες vocantur: quales apud Indos Occidentales inueniuntur longè maiore corpore, & luce abundantiore, ita vt facis vsum in tenebris præbeant. Item in oculis felium, & multorum aliorum animalium, quæ in tenebris vident. Quòd si *Retinebunt colorem natiuum, qui in resurrectione conseruetur.*

parua

parua lux poteſt naturaliter cum colore conſiſtere, cur cũ magna non poſſit virtute diuina? Qua de re benè Cyrillus Ieroſolymitanus Catecheſi 18. ita ſcribit: *Iuſti fulgebunt vt ſol, & tamquam luna, & velut ſplendor firmamenti: & præuidens iſtam hominum incredulitatem Deus, dedit vermibus paruulis lucidum corpus, vt ee ſplenderent: & vt ex ijs quæ apparent crederetur quod expectamus. Qui enim partem potuit præſtare, poterit & totum: & qui fecit vermem lumine ſplendere, multò magis faciet hominem iuſtum.* Hæc ille.

Lux in corpore glorioſo an ſit eiuſdẽ rationis cum luce ſolis.

69 Vtrùm autem lux illa ſit futura eiuſdem rationis cuius eſt lux ſolis, an diuerſæ & ordinis ſupernaturalis, ita vt nulli rei ſit naturalis, incertum eſt. Fore ſupernaturalem, eſt valdè probabile; & ita docet Richardus diſt. 49. circa quartum principale q. 6. & Suarez p. 3. tom. 2. q. 54. ar. 4. & Ioannes Salas 1. 2. tract. 2. diſp. 14. lect. 16. Cuius ſignum eſt Primò, Quòd hæc lux non calefaciat nec accendat ſicut lux ſolis. Secundo, Quòd maior ſit luce ſolis ſaltem in corpore Chriſti, B. Virginis, & magnorum Sãctorum. Tertiò, Quod pertineat non ad ordinem naturæ, ſed ad ſtatum gloriæ. Quartò, Quòd facile conſiſtat cum colore natiuo, & fortè etiam cum perſpicuitate. Quintò, Denique Deo noo eſt difficile, talem lucem ſupernaturalem, quæ tamen oculis corporeis vel naturaliter conſtitutis, vel eleuatis & diuinitus adiutis, videri queat, ex theſauris ſuæ potentiæ & ſapientiæ proferre.

D. Thomas io q. d. 44. q. 2. ar. 4. putat, fore eiuſdem rationis cum luce ſolis: cui puto fauere reliquos Doctores; quæ etiam valdè probabilis eſt. Cum enim Scriptura dicat, faciem Domini in Transfiguratione reſplenduiſſe ſicut ſolè, & talem ſe oculis Diſcipulorum exhibuiſſe; videtur planè fuiſſe ſimilis luci ſolis, ita vt oculus oon poſſet diſtinguere. Si oculus diſtinguere non potuit, cur dicemus ſpecie diſtinctum? Ad hanc tamen rationem dici poteſt. Scripturam comparare illam lucem ſoli, oon quòd planè eſſet ſimilis, ſed quia nihil in rebus erat notum mortalibus, quod magis ad illam accederet. Quòd enim non omnino fuerit ſimilis, hinc colligi poteſt, quòd Diſcipuli illam fixè intueri potuerint, & ſimul videre figuram vultus Domini, & ſummam inde ceperint voluptatem; quæ in adſpectu lucis ſolaris locum non habent.

CAPVT VI.

De agilitate corporis glorioſi: quid ſit, & quanta ſit futura: deque potentia & robore Beatorum.

Sententia Durandi.

70 TRes potiſſimum de hac agilitate ſunt ſententiæ. Prima eſt Durandi in 4. d. 44. q. 7. Vbi docet, hanc agilitatem nihil eſſe aliud, quàm habilitatem quandam corporis ad facilè ſe mouendum motu progreſſiuo: & ad eam ſolum duo requirit. Primò, Vt grauitas à corpore tollatur, vel certè impediatur eius inclinatio & impetus, quo deorſum tendit. Secundò, Vt ſpiritus vitales, quibus anima in mouendo vtitur, & organa motus non poſſint diſſolui, nec ab optimo ſtatu dimoueri. Sed hæc ſententia, qua parte ſtatuit, Beatos ſolum ad motum progreſſiuum fore agiles, abſurda videtur. Quomodo enim hoc motu aſcendent & deſcendent per aerem orbeſque cæleſtes? quomodo pares erunt Angelis velocitate, & breuiſſimo tempore ſe à terra in cælum vibrabunt? Cum enim paſſus hominis ſint breues, opus erit innumerabili paſſuum alternatione breuiſſimo tempore peragenda: opus etiam erit auxilio corporis tamquam ſcalæ, quo ſingula veſtigia nitãtur. In motu enim progreſſiuo neceſſe eſt alterum pedem figi in corpore ſolido & cedere neſcio, dum alter leuatur & vlterius tranſponitur. Denique hæc ſententia apertè repugnat doctrinæ S. Auguſtini & Anſelmi, nec eſt conſentanea Scripturis ſuprà allatis.

Refutatur.

Abſurdum eſt, Beatos ſolum ad motum progreſſiuũ fore agiles.

Addo, Durandum falſis niti fundamentis. Putat enim, idem non poſſe eſſe mouens & motum, ſeu non poſſe aliquid ſeipſum primò, ſiue per totum mouere. Item, ſpiritum non poſſe ſe mouere, nec eſſe in loco, niſi circa illum operetur. Quæ omnia ſunt à veritate aliena, & veræ Philoſophiæ aduerſa.

71 Secunda ſententia eſt Scoti d. 49. q. 14. qui cum ceteris omnibus Doctoribus ponit in Beatis non ſolum motum progreſſiuum, ſicut Durandus, de quo nullum poteſt eſſe dubium: ſed etiam ſimplicem, quo totum corpus ſimul vno impetu inſtar ſagittæ feratur. Putat tamen ad eum motum ſufficere vim naturalem animæ, pondere à corpore detracto. Ratio ipſius eſt; quia ſi anima ſeparata poteſt ſeipſam in omnem partem maxima celeritate mouere, etiam vnita corpori poterit ſe mouere, & ſimul ſecum rapere ſuum corpus, ſi illud non reſiſtat; non reſiſtet autem, ſi pondere ſuo priuetur.

Sententia Scoti Sufficere vim naturalem animæ, detracto pondere.

Sed contra hanc ſententiam vrget, quòd ex ea ſequantur hæc incommoda. Primo, Beatos non poſſe ſurſum mouere aliquod pondus, ouod exæquat grauitatem proprij corporis: nam anima ſuis viribus non poteſt pondus ſui corporis ſurſum attollere. Hoc autem abſurdum videtur. Secundò, Beatos non fore fortiores quam viatores, nec poſſe moles maiores mouere aut diſturbare, quàm poterant in hac vita. Tertio, Beatos non poſſe ſe firmiter collocare in aliquo loco, quin facilè vi humana poſſent inde diuelli. Quartò, Non habere parem Angelis celeritatem, nec poſſe cum illis pariter ambulare. Sicut enim Angeli naturaliter longè ſunt animabus fortiores, ita & celeriores. Denique falſum videtur quod Scotus ſupponit. Etſi enim anima à corpore ſeparata, poſſit ſe in omnem muodi partem mouere: non tamen hinc ſequitur, eam id etiam poſſe in corpore, etſi corpus non reſiſtat. Ratio eſt, quia quando eſt ſeparata, debitus eſt ei modus ſe mouendi, qui coouenieus eſt ſpiritibus, ſicut & modus cognoſceodi & loquendi. Vnde ſicut tunc cognoſcit ſubſtantias ſpiritales, & more illarum loquitur, & cum illis habet commercium: ita etiam poteſt illarum more ſe mouere. Corpori tamen vnita oon poteſt naturaliter ita cognoſcere: ſed debet vti adminiculo phantaſmatum, quæ ſunt ſimilitudines rerum corporalium: ac proinde non poterit ſe ita mouere, ſed ſolo motu progreſſiuo, mediantibus ſpiritibus, neruis, & muſculis. Siue enim corpus ſit graue, ſiue leue, non poteſt naturaliter illud regere, niſi ſpirituum & neruorum interuentu.

Refutatur.

72 Tertia ſententia eſt, vim naturalem animæ non ſufficere: pro qua Dico Primò, Hanc agilitatem eſſe vim quamdam ſupernaturalem Beatis collatam, per quam poſſunt repente mouere corpora ſua ſimplici impetu in quamuis mundi partem incomprehenſibili celeritate. Vt enim ait S. Anſelmus lib. De ſimilitudinibus cap. 51. *Velocitas, qua pulchritudine non minus amatur, tanta nos comitabitur, vt Angelis Dei aquè celeres ſimus, qui à cælo ad terras, & è conuerſo, dicto citius delabuntur.* Et Guilielmus Altiſiodorenſis in ſua Summa part. 4. tract. 12. cap. De dotibus reſurgentium dicit eos, *quaſi in momento ab Oriente in Occidentem, & ab Aquilone in Meridiem moueri poſſe.* Itaque cum vis naturalis animæ non ſufficiat ad talem motum, opus eſt alia vi, quæ ſit ſupra eius naturam: quamuis non ſit opus vt ſit ſupernaturalis in ſubſtantia: cum talis vis Angelis ſit naturalis. Quidam putant, hanc vim non fore intrinſecam, ſed ſolum extrinſecam Dei aſſiſtentiam, qui volente anima celerrimè corpus transferet, vtendo eius vi motiua vt inſtrumẽto. Verum cum poſſit dari vis intrinſeca, non eſt confugiẽdum ad extrinſecum illud auxilium. Eſt enim longè perfectius, & naturis rerum accommodatius, vt motus fiat à vi intrinſeca.

Agilitas eſt vis ſupernaturalis communicata Beatis.

73 Dico Secundò, Hæc vis non erit in corpore, ſed in anima, cuius eſt mouere corpus. Eſt contra quoſdam, qui hanc dotem ponuot in qualitate ſupernaturali corporibus tribuenda, eo quòd dicatur eſſe dos corporis. Sed hoc facilè refutatur, Primò, Quia qualitas corporalis ſolum in vnam partem impellit, vt ſurſum vel deorſum, & motui in contrariam partem reſiſtit: Beati autẽ in omnem partem abſque vlla repugnantia ſe mouere poterunt. Deinde talis qualitas ſemper impellit, etiam cum corpus quieſcit extra locum ſuum naturalem, vt patet in elementis, quæ ſemper in ſua loca propendent. Tertiò, Si qualitas motiua ſit in corpore, non in anima, motus illorum corporum non erit vitalis: quia non procedet ex vi animæ, ſed ex vi illius qualitatis corporalis: ſicut diffuſio ſpecierum viſibilium non eſt actus vitalis; quia vis effectria, nempe color, non eſt in anima, ſed in corpore. Quartò, Si hæc qualitas motiua eſſet in corpore, non operaretur naturaliter ad imperium animæ. Anima enim non habet imperium in operationes qualitatum corporearum, ita vt anima volente illæ qualitates operentur, non volente non operentur. Denique non eſt corpo-

Vim motiuã nõ eſſe in corpore, ſed in anima.

corporis, mouere seipsum, sed animæ est mouere corpus. Itaque vis mouendi non est ponenda in corpore, sed in anima.

Quæ etiam est expressa sententia S. Augustini lib. 13. De ciuit. cap. 18. Vbi dicit *Deum præstare posse animis perfectissimè beatis, vt corpora sua vbi volunt ponant, & quo volunt agant, situ motuque facillimè.* Deinde addit: *An si hoc Angeli faciunt, vt quæuis terrestria animalia capiant vnde libet, aut constituant vbi libet (aut eos sine labore non posse, aut onera sentire credendum est?) Cur ergo Sanctorum perfectos atque beatos diuino munere spiritus sine vlla difficultate posse ferre quo voluerint, & sistere vbi voluerint sua corpora non credamus?* Quibus locis manifestum est, ab Augustino hanc vim non in corpore, sed in anima collocari, sicut in Angelis; eamque diuino munere animæ tribui.

74 *Sicut Angeli primò se mouent, ita animæ beatæ in motu simplici.*

Itaque sicut Angeli primò & immediatè se ipsos mouēt, & eodem impetu secum rapiunt corpora quæ apprehenderint: ita anima beata primò se mouet, & eodem impetu corpus suum vnà secum defert. Quòd si corpus primò moueretur, siue ab ipsa anima, siue à qualitate corporea; tunc anima solum moueretur per accidens; quia simul impetu corporis raperetur: quod non decet eius excellentiam, & dominium supra corpus itaque prius natura in tali motu mouetur anima à seipsa, quàm moueat corpus. Secus est in motu progressiuo naturali.

In motu progressiuo anima mouetur per accidens.

Nam primò imprimit impetum in spiritus, qui statim mouent musculos, & per musculos membrum, verbi gratia pedem, & ita pes alter transfertur in alium locum, & simul cum illo anima pedem & tibiam informans: idem mox fit in altero pede, qui dum mouetur, alter figi debet in re immobili, vt sic alternante impetu & motu pedum fiat progressio, & simul cum corpore transferatur anima.

Semper primaria vis motrix est in anima.

Nihilominus tamen primaria vis motrix est in anima, non in pede, nec in spiritibus, qui non mouent nisi impetu ab anima accepto. Vnde anima dicitur mouere corpus, non corpus animam, quia vis motrix est in anima, & totus impetus ac motus ab anima. Denique omnes motus vitales qui cernuntur in viuentibus, veniunt à virtute motrice, quæ est in anima, vt motus cordis & arteriarum: attractio alimenti, distributio eiusdem, & expulsio excrementorum. In corpore verò eiusque partibus non est vis motiua propriè distincta à vi animæ, præter bonam dispositionem musculorum, neruorum, spirituum, ad impetum & motum ab anima excipiendum. Hæc enim abundè sufficit ad motum anima præsente & motum imperante.

Numeratur inter dotes corporis ratione effectus.

Dices, Si hæc vis est in anima, quomodo numeratur inter dotes corporis? Respondeo, Quia eius effectus, nempe motus, ad corpus pertinet, & in corpore perficitur ac cernitur.

75 *An pondus sit tollendum.*

Petes, Vtrùm corporibus beatis detrahendum sit pondus quo deorsum tendunt, & dicuntur grauia, ponderosa? Ita planè videtur sentire D. Augustinus lib. 13. De ciuit. c. 18. Ideo enim vult corpora illa posse esse in cælo, & non ruere deorsum, *Quia Deus potest mollibus præstare terrenis, vt nullo in ima pondere detrahantur.* Et infrà: *Concedendum Deo, vt de carne hominis cui donat immortalitatem, corruptionem auferat, naturam relinquat: congruentiam figuræ membrorumque detineat, detrahat ponderis tarditatem.* Et cap. 20. eiusdem libri dicit, corpus dici spiritale, non quia vertetur in spiritum, *sed quia spiritui summa & admirabili obtemperandi facilitate subdetur, vsque ad implendam immortalitatis indissolubilis securissimam voluntatem; omni molestiæ sensu, omni corruptibilitate & tarditate detracta.* Et lib. 22. c. 11. agens contra Platonicos, qui dicebant, terrenum corpus non posse esse in cælo propter eius pondus: *Itane Deus omnipotens, qui ipsa creauit elementa, terreno corpori graue pondus auferre non poterit, vt in eodem elemento habitet viuificatum corpus, in quo voluerit viuificans spiritus?*

76 *Verius est, ipsam qualitatem quæ dicitur grauitas, non auferendā: sed eius impetū suspendendum.*

Dices, Sicut ossium durities, & carnis mollities, & neruorum lentor, & ceterorum viscerum natiua qualitas ac proprium temperamentum pertinet ad constitutionem corporis humani, ita etiam ponderositas; ergo non debet auferri. Secus est de corruptibilitate. Respondeo, Ob hoc argumentum verius videtur hanc qualitatem absolutè nō auferēdam, sed eius actum, seu nutum actualem, quo deorsum trahit, & vim infert corpori impedienti, suspendendū diuinitus; nisi quando Beatus eo volet vti, vt cum volet descendere, aut in loco solido ambulare, vel vestigia figere: in talibus enim functionibus pondus iuuat. Eo verò nutu suspenso, nulla sentietur ponderositas, nulla erit ad motum resistentia, perinde ac si ipsa qualitate priuatum foret; sicut suspensa actione ignis, nullus in contrectando igne sentietur calor: & hoc modo intelligi potest Augustinus. Quidā putant, hunc nutum esse effectum formalem grauitatis, sed secundarium, qui tolli possit saluo effectu primario.

Sed verius puto, nutum actualem, quo corpus graue actu mouetur deorsum, vel si impeditur à motu, premit & vim infert corpori impedienti, esse effectum causæ efficientis. 77

Ille nutus seu impetus est effectus grauitatis vt causæ efficientis.

Ipse enim motus deorsum est à grauitate non formaliter, sed effectiuè: similiter vis illa & compressio quæ infertur corpori impedienti. Subtracto ergo concursu diuino, pondus illud non poterit corpus deorsum impellere, nec vim inferre volenti illud mouere. Quod vt melius intelligatur, tria sunt distinguēda; grauitas, nutus actualis, & motus. Grauitas tribuit corpori formaliter, non vt actu moueatur, aut actu inclinet ad motum (quia cum est in loco naturali, neutrum facit) sed vt in aptum se mouere ad locum, si quando extra illum fuerit. Nutus actualis est effectus grauitatis, quem in corpore causat, cum est extra locū; alias minimè. Vnde apparet, non esse effectum formalem grauitatis; hic enim semper comitatur ipsam formam: sed tamquam causæ efficientis. nec aliud videtur esse hæc actualis inclinatio, quàm impetus actualis. Sicut enim ea quæ proijciuntur, accipiunt impetum ad motum ab extrinseco mouente, ita grauia & leuia cum sunt extra sua loca, accipiunt impetum ab intrinseco mouente, nempe ab ipsa qualitate insita. Cuius etiam signum est, quòd hic impetus in motu naturali assiduè crescat, adeo vt pondus quod ex propinquo leuem ictum infert, è sublimi loco inferat grauissimum. Hic autem impetus non potest esse aliunde, quā à grauitate, non formaliter (alioquin semper adesset) sed effectiuè. Itaque impetus quo formaliter deorsum inclinat corpus, distinguitur ab ipsa grauitate, tamquam effectus à causa sua efficiente. Tertiò loco est motus qui immediatè sequitur ex impetu, nisi aliquid interueniat quod impetum inhibeat.

Quibus positis, facile est intelligere, quo modo manente ipso corporis naturali pondere fieri possit, vt non ponderet, hoc est, vt deorsum non trahat, sed perinde se habeat ad motum ab anima accipiendum, ac si pondere careret: suspenso nimirum ponderis impetu per concursus diuini subtractionem. Hoc tamen non fiet nisi ipsis volentibus, sicut etiam non redduntur inuisibiles, nisi dum volent: quod simili subtractione circa lucem & colores corporis peragitur.

Dico Tertiò, Beati non solum erunt agiles, sed etiam potentes & robusti ad ingentes moles loco mouendas & disturbandas; idque eadem vi & qualitate animæ. 78

Beati erunt potentes.

Prior pars patet Isaiæ 40. *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.* Hic robur & agilitatem coniungit. Et Apostolus: *seminatur in infirmitate: surget in virtute*, ἐν δυνάμει, in potentia. Idem probatur ratione: Sancti erunt æquales Angelis in omnibus illis, quæ ab beatissimum illum statum pertinent. Angeli autem possunt ingentes moles loco mouere. Qua ratione passim vtitur Anselmus. Deinde etiam dæmones naturaliter sunt robustissimi. *Non enim est potestas super terram, quæ valeat ei comparari.* Iob 41. & possunt maxima pondera transferre, & turres euertere. At quis credat, Beatos fore imbecilliores dæmonibus? Sanè nisi dæmonibus longe sint fortiores, possent ab illis detineri etiam inuiti, deberentque illos fugere ne capiantur. Idem expressè docet Anselmus lib. De similitudinibus, cap. 52. *Præstabunt viribus quicumque supernis meruerunt ciuibus associari; in tantum vt nullatenus illis quisquam obsistere valeat: vel si mouendo quid aut euertendo voluerint, à suo statu quin illico cedat. Nec in eo quod dicimus, maiori laborabunt conatu, quàm nos modò in oculorum nostrorum motu.* Et infrà: *Ne quæso similitudo illa Angelorum nostro excidat ab animo, quàm adepturi sumus in futuro*, &c. *Cum igitur similes eis fuerimus, numquam imbecilliores illis erimus.*

Petes, cui vsui seruiet illud robur, cum nihil erit euertendum, nihil mutandum, rebus omnibus conuenientissimè dispositis? Respondet Anselmus, Multarum rerum possessione nos gaudere, quibus actu non vtimur: vt possessione visus, potestatis aliquid faciendi, scientiæ quarumdam 79

Cui rei seruiet illud robur.

cerum.

rerum. Itaque inquit, *Etsi actus illius fortitudinis non sit necessarius, sola tamen eius possessio nobis grata erit, & exultatio grandis.* Adde, eius vsum fore post resurrectionem, ad motum proprij corporis, ante verò, ad castigandos impios in hac vita, & ad fugandos dæmones: denique vt dæmonibus & rebus omnibus inferioribus dominentur.

80 *Hæc vis supernaturalis recipietur in facultate motrice.*

Petes, in qua facultate animæ locanda sit vis ista? Respondeo, In facultate motrice. Cum enim anima naturaliter habeat vim intelligendi, amandi, & mouendi, & hæc vis in ipsa sit imperfecta, potest accessione donorum diuinorũ perfici, ita vt & intellectus Deum perfectè cognoscat, & voluntas perfectè amet, & vis motiua perfectè corpus moueat. Sicut enim vis intelligendi & amandi additione luminis gloriæ & charitatis perfici possunt, vt perfectissimas in suo genere functiones habeant, ita etiam vis motrix animæ. Itaque ex vi motrice animæ naturali, & vi supernaturali ei superaddita, cõstituitur vna integra vis motiua perfecta, qua anima & se ipsam, & corpus suum velocissimè potest mouere. Eadem vis est robur & potentia animæ, qua alia corpora mouere potest: quia eadem vi, qua anima corpus suum mouet, etiam alia mouere potest; nec opus est aliam vim quærere, cum vna sufficiat. Idem cernitur in omnibus animantibus; quamuis interdum ea dicantur fortiora, quæ magis instructa ad lædendum, etsi re vera tantum roboris non habeant: quo modo lupus & loco dicuntur fortiores equo vel camelo: qui tamen si æquè tum indole tum armis instructi forent, longè illis essent superiores.

81 *Possunt res apprehendere more angelico.*

Petes, Vtrùm animæ beatæ resumptis corporibus, solum per membra sua res alias mouere possint, verbi gratia apprehendendo eas manibus; an etiam immediatè se illis applicando, & more angelico apprehendendo. Respondeo, Valdè credibile est, etiam hoc modo animam beatam res apprehendere posse, & impetu simili eas transferre. Sicut enim Angelus potest subire corpus, & illi intimè se applicare, & applicando illud firmissimè apprehendere, & eodẽ impetu quo se mouet, illud secum rapere: ita anima beata etiam corpore induta, potest subire aliud corpus, verbi gratia saxum, & illi se immediatè coniungere, non vt forma subiecto, sed vt motor mobili, vi sua apprehendẽdo, & eodem impetu quo se mouet, illud secum rapere. Proprium enim corpus propter dotem subtilitatis non impedit hanc penetrationem: neque informatio corporis impedit illam immediatam cum alio corpore, tamquam motoris spiritalis cum mobili vnionem, seu apprehensionem. Hæ enim duæ vniones sunt diuersæ rationis, nec altera alteram impedit, præsertim cum altera sit naturalis, vtpote formæ cũ materia; altera libera, & vi supernaturali peragatur. Confirmatur, Quia anima beata corpore exuta, potest hoc modo, nempe per immediatam vnionem, aliud corpus apprehendere & firmissimè tenere, & secum rapere: cur non possit corpore induta, cum hoc corpus, vt dictum est, non impediat intimam animæ cum alio corpore præsentiam, & hic modus apprehendendi sit longè perfectior, quàm apprehensio manualis? Sanè si id quod perfectius est, tribuitur animæ separatæ, non debet negari animæ coniunctę, cũ anima coniuncta sit futura perfectissimè beata.

82 *Non possunt se mouere in locũ dissitũ, siue transitu per medium: nec in momento.*

Dico Quartò, Per hanc dotem Beati non possunt se transferre ab extremo in extremum sine medio: neque etiã possunt in instanti se mouere ab extremo in extremum per medium.

Prior pars, etsi à quibusdam negetur, videtur manifesta; quia animo concipi nequit, vt aliquid modo sit Louanij, & subito relicto Louanio, incipiat esse Bruxellæ non transito spatio medio, nisi subitò desinat conseruari Louanij, & eodem momento restituatur Bruxellæ, per substantialem quamdam reproductionem: quomodo solus Creator sua omnipotentia creaturam transferre potest.

Altera pars probatur; Quia hic motus per medium postulat vt eodem instanti mobile sit in medio, omnibusque medij spatijs, & in extremo. Atqui Beati non habent vim vt simul in diuersis locis se collocare possint: itaque hæc duo genera motus ad hanc dotem non pertinent. Nec obstat, quòd Anselmus & alij Sancti comparent eorum celeritatem celeritati radij solaris, qui in instanti ab Oriente transit in Occidentem; & celeritati visus, qui momento temporis à terra in cælum protenditur: quia solum indicare volunt, incomprehensibilem esse eorum celeritatem. Valdè tamen credibile est, dotem hanc non fore æqualem in omnibus, sed diuersam, pro meritorum & gloriæ diuersitate. Hæc tamen diuersitas non erit valdè notabilis, quia omnes breuissimo tempore se vbiuis sistere poterunt.

CAPVT VII.

In quo consistat subtilitas corporum Beatorum?

DVrandus in 4. dist. 44. q. 5. dotem subtilitatis ponit in duobus. Primò, In acumine sensuum proueniente ex perfecta organorum dispositione, & spirituum præstantia. Secundò, In subiectione appetitus inferioris sub imperio rationis: illis enim duobus præsentibus, corpus rectè dici spiritale, quia perfectè spiritui obedit. Hanc sententiam, qua parte constituit hanc dotem in subiectione appetitus, sequuntur quidam Doctores, & videtur esse S. Thomæ in 4. d. 44. q. 2. ar. 2. eamque amplectitur Catechismus Romanus, explicans articulum resurrectionis. Verum etsi tale corpus possit dici spiritale, quia subiectum spiritui, &c. non tamen propriè dicetur subtile. *Subtilitas* enim vim quamdam penetrandi designat, quæ etiam nomine corporis spiritalis apud Apostolum comprehenditur, vt suprà ex Patribus ostensum, & hoc modo illud accipimus, quando de dote subtilitatis tractamus. Porrò illa subiectio corporis, quoad motus appetitus inferioris & imaginationis, aliunde in Beatis prouenit: non à iustitia originali, nec ab assistentia diuina, vt quidam volunt; sed à visione & amore beatifico; quibus animus sic vegetabitur, vt omnes motus appetitus inferioris, & phantasiæ, & spirituum animalium, & membrorum sit habiturus in sua potestate, vt ad nihil possit moueri, nisi voluntatis imperio vel permissu; sicut nec ipsa voluntas poterit ab obiecto motibus indeliberatis pulsari. vt ex ijs quæ de potentia peccandi libro 2. cap. 12. dicta sunt, constat. Secus erat in Adamo in statu innocentiæ, in quo hæc subiectio fiebat partim per habitus internos appetitus inferioris, partim per rationis vigilantiam, partim per diuinam assistentiam. Eius tamen corpus non erat spiritale, sed animale, iuxta Apostolum 1. Cor. 15.

83 *Sententia Durandi.* *Subtilitas quid.* *Vnde proueniat subiectio appetitus in Beatis.*

Itaque per dotem subtilitatis hic intelligimus vim penetrandi alia corpora, ita vt duo corpora sint simul.

84 *Durandi sententia penetratio est impossibilis.* *Repugnat multis fidei mysterijs.* *Iob 37.*

Durandus putauit, penetrationem corporum esse impossibilem, & consequenter talem dotem esse impossibilẽ. Sed hæc sententia non potest consistere cum multis fidei mysterijs, vt fusè ostendit Suarez in 3. p. tom. 2. disput. 44. Credimus enim Dominum natum clauso vtero, resurrexisse clauso sepulchro, ingressum ad Discipulos clausis ianuis, & penetrasse cælos, qui *solidissimi tamquam ære fusi sunt.* Respondet Durandus, Vel corpus Christi tunc fuisse ita extenuatum, vt posset transire per poros aut rimas alterius corporis: vel transisse ab extremo ad extremum sinẽ medio. Sed vtrumque absurdè dicitur; & magis est per se incredibile, quàm dimensionum penetratio. Alterum enim destruit totius humani corporis, & omnium partium interiorum & exteriorum figuram, & tribuit corpori Christi figuram indecentissimam. omitto quòd cæli poris careant. Alterum euertit Christi natiuitatem. Si enim ipse immediatè ex vtero posuit se foris non transeundo per medium, beata Virgo illum non est enixa, neque vi natiua sui vteri cooperata est ad eius egressum, quod tamen requiritur ad rationem pariendi. Parere enim est actus vitalis & naturalis, quo infans vi vteri effectiuè effunditur.

Itaque communis sententia Patrum & Doctorum est, diuina virtute fieri posse corporum penetrationem, sed dé modo est difficultas, hic enim est valdè occultus.

85 *In quo consistat vis penetrandi.*

Primum, Certum est, hanc vim penetrandi non consistere in eo quòd corpora Beatorum sint vertenda in spiritum, sicut olim docuerunt quidam hæretici, contra quos agit S. Augustinus lib. 13. De ciuit. cap. 23. Nec etiam in eo quòd sint extenuanda in aeream subtilitatem, sicut docuit Eutychius Episcopus Constantinopolitanus, vt refert S. Gregorius lib. 13. Moralium cap. 31. vbi hunc errorem refutat ex cap. 19. Iob, vbi dicitur, *Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum; quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.*

Secun-

Secundò, Certum videtur, non consistere in aliqua qualitate naturali vel supernaturali corporibus illis infusa. Nulla enim qualitas tollere potest intrinsecam repugnantiam quæ est inter duo corpora respectu eiusdem spatij: sicut nulla qualitas tollere potest repugnantiam, quam inter se habent duæ formæ respectu eiusdem subiecti. Neque fingi potest, quam mutationem illa qualitas possit inducere, per quam corpus fiat aptum ad penetrandum, nisi fortè illud summè extenuet, vt sit instar aeris. Sed hoc & conditioni corporis humani repugnat, quod totam suam formā & spissitudinem seruare debet; & nihil ad veram penetrationem iuuat. Nam nec aer, etsi vehementissime impulsus, aliud corpus penetrare potest, nisi forte poros subeundo, quæ non est vera penetratio, sed veluti per fistulā transitus: parum enim refert, an fistula per quam transit, sit laxa an stricta. Quod enim intra fistulam est, aliud spatium occupat quàm ipsa fistula, ac proinde ista duo non sunt in eodem spatio, sed in diuersis. Talis itaque penetratio, quæ per extenuationem fieri potest, nihil facit ad propositum. Denique penetratio mutua corporum nō est aliqua actio, sed coexistentia corporum in eodem spatio, ad quam qua ratione iuuare possit aliqua qualitas superaddita, intelligi non potest.

86 Quibus positis, supersunt duæ sententiæ maximè verisimiles. Prima est, Hanc dotem consistere in eo quòd auferatur corporibus Beatis quædam imperfectio, qua sublata, possint quæuis alia corpora penetrare. Quod vt intelligatur, notandum est, illam repugnantiam duorum corporum respectu eiusdem spatij non prouenire præcisè ex ratione quantitatis siue extensionis, sed ex modo quodam existendi, qui inest materiæ, vel quantitati, eamque naturaliter comitatur, ratione cuius fit vt res ita repleat spatium, vt aliā in eodem spatio secum non admittat. Qui modus cum nō sit de essentia rei, vtpote posterior, facile per diuinam potentiam tolli potest vel in ipso actu, vel stabiliter: eo autem sublato, nullum amplius videtur impedimentum, quin vnum corpus vi sua naturali possit subire aliud, & simul cū eo idem spatium occupare.

Subtilitatē cōferri ablatione cuiusdam modi existendi.

Hanc sententiam insinuat Epiphanius hæresi 64. vbi dicit Christi corpus antea fuisse crassarum partium, sed per resurrectionem fuisse mutatum in spiritualem subtilitatem absque carnis & ossium iniuria. Verba Epiphanij sunt: *Dominus noster Iesus Christus resurrexit ex mortuis non aliud corpus suscitans, sed ipsum quod erat, in spiritalem subtilitatem transmutans, & spiritale totum conniens, ingressus per fores conclusas; quod fieri nequit hic in nostris corporibus per crassitudinem, & quòd nondum in spiritalem subtilitatem sint conuersa.* Et infrà: *Erat verum corpus spiritale subtilium partium, quod aliquando crassarum partium fuerat.* Similia habet hæresi 20. vbi per *spiritalem tenuitatem*, & ablationem *crassitudinis* nō potest intelligi extenuatio aliqua, vel rarefactio corporis, quia id conditioni carnis & ossium repugnat. Vnde non videtur aliud posse intelligi illis verbis, quàm ablatio illius imperfectionis, quæ impediebat vt non posset aliud subire: quæ imperfectio crassitudo dici potest; desunt enim propria nomina, quibus illæ conditiones rerum exprimantur. Corpus itaque illo imperfectionis modo priuatum dicetur spiritale & tenue, quia tamquam spiritus poterit alia penetrare.

87 Dices, Illam crassitiem, seu conditionem, qua vnum corpus excludit aliud, non esse imperfectionem corporis, sed perfectionem: sicut quòd vna forma non admittat aliam in eodem subiecto, ad eius perfectionem pertinet, non ad imperfectionem. Ideo enim excludit aliam à subiecto, quia capacitatem subiecti sua perfectione implet. Pari modo vnum corpus excludit aliud ab eodem spatio, quia implet spatij capacitatem, quod perfectionis est.

Respondeo, Id non esse quidem imperfectionem corporis quà corpus est, sicut nec actualem ponderositatem; esse tamen imperfectionem eius qua est instrumentum animæ rationalis, & idcirco meritò auferendam, sicut & ponderositatem, vt suprà dictum est. Hac imperfectione sublata, corpus instar luminis poterit se per omnia alia sine sui vel aliorum læsione traijcere.

88 Confirmatur hæc sententia: Quia Deus potest dare corpori perfectum & integrum modum existendi spiritaliter, ablata totius corporis intrinseca qualitate & constitutione, vt patet in Eucharistiæ mysterio, vbi corpus Christi non solum existit simul cum alia re corporali, nempe quantitate extensa, sed etiam existit indiuisibiliter, quod proprium est spirituum. Ergo multo facilius poterit corpori dare modum imperfectum & partialem existendi spiritaliter (quē semispiritalem appellare possumus) quo retenta extensione respectu spatij, accipiat aptitudinem subeundi aliud corpus. Itaque nulla est hac in re difficultas respectu diuinæ potentiæ. Tolletur itaque à corporibus Beatorum modus ille existendi imperfectus corporibus naturalis, ratione cuius non possunt alia penetrare: & dabitur modus existendi supernaturalis, permanente totius corporis in reliquis omnibus dispositione salua. Hunc modum existendi semispiritaliter (vt ita dicam) planè videtur intelligere S. Epiphanius per *tenuitatem spiritalem*, sicut & alterum existendi planè corporaliter, per *crassitudinem*. Per hunc itaque modum existendi fiet, vt corpus Beati possit omnibus alijs corporibus dominari, eaque instar spiritus peruadere. Alia tamen corpora Beati corpus penetrare non poterunt, sed solum se passiuè habebunt vt penetrentur, ita vt actiua penetratio solum sit a Beatis. Credibile quoque est, corpora Beatorū se mutuo numquam penetrare, vt passim Doctores notarunt: tum quia non decet, tum quia nulla vmquam poterit occurrere necessitas. Cōuenit vt singula propriam sedem, non alienam in illo Regno occupent, & cælestem ciuitatem sua specie exornent.

Modus existendi semispiritalis, et semicorporalis.

Petes, Vtrum hic modus existendi firmiter insit corporibus Beatorum; an solum detur in ipso actu penetrandi, quando eo opus est, & statim redeat modus existendi naturalis? Respondeo, Vtrumque probabiliter dici posse. Quod enim non insit firmiter, ex eo videtur probari, quòd Beati non videantur vti penetratione dum quiescunt, sed solum quando ad motum celerrimum est necessarium: ad hoc autem sufficit vt Deus illis assistat, & hunc modum existendi instar passionis fluentis tribuat, quo cessante, per naturalem resultantiam prior redibit. 89

An hic modus existendi insit firmiter.

Alterum tamen videtur verius; quia perfectius est, aliquod donum supernaturale habere firmiter, quam solum per modum transeuntis. Non tamen idcirco Beati semper debent cum alijs corporibus penetratiuè existere: quia cū sint extensi & quanti, & per se existant, sunt idonei propriū locum occupare: sicuti patet in speciebus Eucharistiæ, quæ quia extensæ sunt, & per se existunt, proprium spatium occupant, & alia omnia corpora ab eo excludunt. Nihilominus tamen per se aptæ sunt vt simul cum corpore aliquo in eodem spatio existant.

Hæc sententia visa mihi semper est valdè probabilis, & 90 rationi consona, eamque docui publicè ante annos viginti quinque. Satisfacit enim aliquo modo imaginationi, quæ nullo modo concipere potest, quomodo vnum corpus possit penetrare & subire aliud, nisi in altero vel vtroque fiat aliqua mutatio, & fiat quodammodo spirituale, ne in occursu mutuo fit collisio. Deinde, Quia pertinet ad dignitatem illius status, vt corpus quantum fieri potest absque violatione formæ & temperamenti, eleuetur ad statum spirituum, vt sit quam maxime accommodatum animo glorioso. Tertiò, Quia ex alijs mysterijs fidei satis colligitur id Deo esse perfacile: est enim hic modus existendi medius, inter merè spiritalem & merè corporalem, vt ostensum est.

Si tamen aliquis in hac sententia non acquiescat; propo- 91 nam aliam quæ talis est, Hanc penetrationem non fieri per ablationem alicuius modi vel imperfectionis positiuæ corpori inhærentis, aut collationem modi spiritaliter existendi; sed per solum concursum Dei supernaturalem ad hunc effectum assistentis. Quod vt intelligatur, notandum est, Res corporales quæ sunt in mundo, duplicis esse generis. *Corporales* dico, non corporeas: vt non solum omnia corpore constantia, sed etiam omnes formas & accidentia per corpus extensa comprehendam; hæc enim omnia corporalia dicuntur. Corporalia itaque duplicis sunt generis: quædam natura sua sunt ordinata ad perficiendum aliud; alia verò non sunt ordinata ad perfectionem alterius; sed per se consistunt. Quæ ad perfectionem alterius sunt instituta, ea omnia postulant esse simul, & se mutuo in eodem composito penetrare. Nec refert quod singula suam propriam & intrinsecam extensionem habeant, (cuius signum est, quòd in sua extensione, ceteris omnibus annihilatis, diuinitus possint conseruari, vt ex mysterio sanctissimæ Eucharistiæ colli-

Alia ratio explicandi hanc penetrationem.

Res corporales duplicis generis.

Singula formæ corporales suã propriã habent extẽsionem in longum, latum, & profundũ.

colligitur) hæc enim per se non impedit penetrationẽ, sed potius eam postulat, non cum re qualibet, sed cum ea ad cuius perfectionem ordinatur. Itaque cum materia, forma, & omnia accidentia ordinentur ad constituendum vnum cõpositum, postulant esse in eodem spatio, & se mutuo penetrare. Immo forma & accidentia non possunt naturaliter foris venire, & sic inseri, sed postulant in eodem subiecto & spatio etiam nasci.

Quæ verò non ordinantur ad aliud, sed perfecta sunt, ea postulant natura sua esse extra alia in proprio spatio, vt sunt omnia corpora respectu aliorum corporum. Sicut enim omnis forma postulat esse in proprio subiecto, & ita illud implet, vt naturaliter omnem aliam eiusdem speciei excludat: ita omne corpus postular proprium spatiũ, quod ita implet, vt aliud corpus secum in eodem spatio non admittat. Sicut ergo duæ formæ eiusdem speciei comparantur ad idem subiectum simul occupandum, ita duo corpora ad idem spatium simul occupandum.

Ex quibus patet, hanc repugnantiam, quòd vna res excludat aliam ab eodem spatio, non prouenire præcisè ex ratione quantitatis; sed ex eo, quòd cum sit quanta, non ordinetur ad alterius perfectionem, sed per se subsistat. Hinc enim fit, vt naturaliter ei debitum sit proprium spatium in vniuerso, quod ita implet, vt aliud per se subsistens non admittat. Sicut enim ea quę ordinantur ad perfectionem vnius, naturaliter postulant esse in eodem spatio, etiamsi singula suam extensionem habeant: ita quæ non ordinantur ad perfectionem vnius sed diuersorum, vel quæ ita sunt perfecta vt per se existant, postulant natura sua esse extra se mutuo in spatijs diuersis. Res enim per se consistentes nolunt confundi, & alijs misceri, sed singulæ suam sedem in mundo obtinere. Rursus, sicut omne accidens, & omnis forma corporalis immediatè postulat esse in subiecto, vel materia; ita subiectum vel potius materia, quia primò per se existit, estque imum rerum corporalium fundamentum, postulat immediatè esse in spatio, vbi tota creatura corporalis infernè terminatur, veluti termino extrinseco.

Nõ esse Deo impossibilẽ.

92 His positis, facilè intelligi potest, hanc penetrationem non esse Deo impossibilem factu. Excludere enim aliud corpus, non est de essentia quantitatis aut materiæ, nec etiam est effectus formalis propriè; sed est negatio naturaliter comitans materiam, eique naturaliter debita, ne rerum fiat confusio. Atqui id quod non est de essentia rei, sed solum naturaliter debitum, facilè à Deo tolli potest salua essentia, siue illud sit positiuum, siue negatiuum. Positiuum tollitur subtrahendo influxum; vt si velit annihilare accidentia, conseruata rei substantia. Negatiuum verò tollitur ponendo rem oppositam. Confirmatur, Longè magis debita est accidenti vnio cum subiecto, quàm corpori hæc negatio, seu exclusio alterius corporis à spatio; & tamen Deus potest illam vnionem tollere saluo accidente, vt patet ex mysterio Eucharistiæ. Ergo facilius poterit tollere illam negationem, ponendo duo corpora simul. Rursus, Deus potest ponere duas animas in eodem corpore, item duo accidentia etiam contraria in eodem subiecto: & constat, in Christo de facto fuisse summum gaudium cum sũmo mœrore, quæ duo nullo modo naturaliter simul esse possunt. Nihil enim horum implicat contradictionem: immo nihil per se requirit aliquam actionem supernaturalem in substantia. Hæc tamen multo magis videntur repugnare conditioni naturali rerum, quàm duo corpora esse in eodem spatio.

Nec obstat quòd hæc exclusio naturaliter sit debita corpori quanto, & hoc debitum ita fundetur in essentia, vt nulla ratione tolli possit: quia etsi debitum seu ordo ad aliquid tolli nequeat, tamen id quod debitum est, & quod ille ordo respicit, facilè tolli potest. Infinita enim sunt accidentia, quæ substantijs debita sunt naturaliter, & hoc debitum ita est intrinsecum substantijs, vt nullo modo tolli queat: tamen accidentia illa diuina virtute tolli possunt. Idem est de materia respectu formarum. Solum hinc sequitur, quòd res illa, cui sic aliquid debitum est, non habebit modum suum naturalem existendi, si eo quod debitum erat, careat: sed Deus potest dare modum existendi alium & supernaturalem.

93 Petes, Quid facit Deus circa corpora quando se penetrant? Nullus enim apparet terminus productus præter esse simul in eodem spatio: quod nihil est aliud quàm denominatio extrinseca à mutua præsentia, ad quod sufficit motus localis.

Quid facit Deus circa corpus vt penetret aliud.

Responderi potest Primò, Non esse opus vt Deus nouam aliquam actionem habeat circa illa corpora, quia non immutat illa, nec quidquam illis positiui detrahit vel addit vt possint esse simul, sed solum continuat suum influxum conseruatiuum, qui secundum naturæ legem non erat debitus, nisi in proprio spatio. Sicut enim accidenti & formæ cuilibet corporali non est debita conseruatio, nisi in proprio subiecto, vel materia; ita materiæ & corpori materia constanti non est debita conseruatio, nisi in proprio spatio: quia sicut formæ & accidentia natura sua ordinata sunt ad implendam capacitatem sui susceptiui, & ad illud perficiendum: ita corpora natura sua ordinata sunt ad implendam capacitatem spatij quod intra mundum Deus voluit comprehendi. Vnde extra mundum, & extra proprium spatium non est illis debitus concursus conseruatiuus, sicut nec formæ extra suum subiectum. Et hæc videtur esse causa, cur tantopere natura fugiat mutuam penetrationem, vt nulla vi creata fieri possit. Quo posito, hoc ipso quo Deus volet res corporeas etiam extra proprium spatium sub se mutuo conseruare, cessabit omnis repugnantia actualis, & sola vi natura mouendi poterunt se mutuo subire, & esse in eodem spatio. Similiter duo accidentia contraria non possuot naturaliter esse in eodem subiecto, quia illis ibi non est debita conseruatio: si tamen Deus velit ibi conseruare influxum conseruatiuum vtriusque, fiet pax, & in eodem subiecto sicut amici in eodem cubili recumbent. Auctore enim naturæ manum admouente, omnis creatura obedit, omnemque indolis natiuæ duritiem & ferociam deponit. Nec mirum: cum ipse intra illam lateat, & omnipotenti dextera sua omnis entitatis creatæ radices contineat, ipsaque rei entitas nihil sit aliud, quàm eius operatio assidua & productio. Sicut ergo suas operationes potest ponere in eodem spatio, ita etiam eorum terminos intrinsecos.

Continuatio actionis conseruatiuæ non sufficit ad penetrationem.

94 Verum hæc responsio non satisfacit: quia etiamsi actio conseruatiua continuata sit sufficiens ad conseruanda corpora, dum simul sunt in eodem spatio; non tamen est sufficiens ad ea simul ponenda. Aliud enim est rem conseruare, aliud alteri coniungere. Hæc ergo coniunctio cum sit effectus valde supernaturalis, quem tota vis creata non potest efficere, postulat propriam actionem qua producatur. Nec refert quod talis coniunctio non sit aliquid positiuum distinctum à rebus coniunctis, & sibi mutuo præsentibus: quia cum natura rerum à tali præsentia & coniunctione abhorreat, eique prorsus repugnet, opus est vi & actione supernaturali, distincta ab actione conseruatiua: sicut elementum terræ esse coniunctum cælo lunæ, nihil est nisi denominatio extrinseca, tamen opus esset maxima vi ad hoc præstandum, eo quòd natura terræ repugnet. Vnde etiamsi Deus statuerit, illa corpora, vbicumque fuerint, etiam extra cælum vbi conseruatio non est debita, conseruare: non ideo tamen vis creata poterit illa simul ponere. Itaque voluntas continuandi influxum conseruatiuum nõ sufficit, vt simul esse possint per potentiam creatam: sed requiritur vlterius vt Deus speciali vi & actione illam coniunctionem efficiat.

Itaque volentibus Beatis penetrare alia corpora (quod fiet cum celerrimo motu e cælo ad terras descendẽt) Deus sua virtute assistet illis, & faciet vt instar spiritus vel radij solaris illa peruadant, absque vlla illorum commotione, vel proprij corporis læsione.

Vis penetrandi in Beatis non ponit aliqd physicũ intrinsecum, sed morale.

95 Ex quibus patet, Hanc vim penetrandi iuxta hanc sententiam in ipsis Beatis nihil ponere, nisi potentiam quamdam moralem, quæ in eo consistit, quòd Deus statuerit ipsis volentibus sua omnipotentia assistere ad hunc effectum causandum. Itaque dicuntur habere dotem subtilitatis, quia habent potentiam moralem, qua non minus facilè consequuntur effectum & finem huius dotis, quàm si qualitate intrinseca essent præditi. Etsi enim non habeant vim physicam inhærentem, habent tamen vim assistentem longè præstantiorem, cuius vsus non minus est in eorum potestate, quàm si inhæreret. Simili modo Sacramenta nouæ legis dicuntur habere vim sanctificandi, & causandi gratiam, quia Deus assistit illis eo ipso à quo ministro debito modo applicantur. Hæc sententia etiã est pro-

babilis, sed difficilius quàm altera cõcipitur. Volui vtramque proponere, quia parum inuenio apud Doctores quo res ista explicetur. Suarez tamẽ, qui vbique exactus & perspicax, hanc secundam attigit: vult tamen Beatos concurrere per modum instrumenti physici, quo modo etiam ipsa Sacramenta sanctificare existimat, quod propter auctoritatem eorum qui eam tenent, est probabile.

CAPVT VIII.

De functionibus sensuum in Beatis, & de eorum oblectamentis.

96 *Sensus externi habebunt suas oblectationes.* NOn est dubitandum, quin sensus quoque externi suas functiones, & congruas delectationes post resurrectionem habituri sint. Certum enim est, Beatorum corpora non fore sensibus destituta, sed perfectissime instructa, cum perfectissimis organis & spiritibus ad vsum eorum opportunis: ac proinde habitura sensuum vsum, eumque perfectissimum. Et sanè frustra resumeretur corpus, si non foret ibi sensuum vsus & oblectatio; cum corpus humanum non sit necessarium aut vtile animæ, nisi propter sensuum vsum. Neque etiam defutura sunt obiecta quæ percipiantur & oblectent sensus. Confirmatur Primò, Quia singuli sensus capaces sunt summæ cuiusdam perfectionis sui ordinis, quæ singulorum est beatitudo, & vita beata, quam facile & sine incommodo vel indecoro possunt in patria habere: cur ergo reipsa non habeant? Confirmatur Secundo, Quia anima nõ solum est rationalis, sed etiam sensitiua; & in vtraque parte capax est oblectationum, & vitæ cuiusdam beatæ: ergo non solum in parte rationali beari debet (quod fiet per visionem & fruitionem Dei) sed etiam in parte sentiente, quod fiet perceptione præstantissimorum obiectorum sensibilium, singulis sensibus accommodatorum. Confirmatur Tertiò, Sancti in sensibus habuerunt multas afflictiones & mortificationes propter Christum: maxima enim pars tormentorum quæ sustinuerunt Martyres, fuit in sensibus externis, & maxima pars austeritatis vitæ Religiosorum, in sensuum mortificatione. Ergo par est, vt in iisdem recipiant quoque consolationes & præmia singulis accommodata, vt sicut superiori parti socij fuerunt afflictionis, sic etiam sint socij consolationis. Quartò Confirmatur à contrario. Damnati enim in omnibus sensibus recipient maxima tormenta: ergo Beati in iisdem maxima solatia. Non enim Deus seuerior in puniendo, quàm benignior in remunerando.

97 *Beatitudo visus.* Nunc singulorum sensuum oblectamenta consideremus. Ac primum visus habiturus est suam beatitudinem in aspectu corporum beatorum, maxime Christi Domini, & beatissimæ Virginis. Horum enim pulchritudo maxima est, quæ sub illum sensum cadere possit: & ipse actus aspiciendi erit clarissimus & perfectissimus. Non enim splendor corporum turbabit spiritus oculorum, sicut splendor solis in hac vita; sed suauissimè corroborabit. Si in florum & gemmarum aspectu magna voluptas est, quanta erit in aspectu innumerabilium Beatorum, quorum singuli instar solis toti fulgebunt; præsertim cum singuli omnibus parentibus & filijs sint nobis futuri cariores? Quanto enim quis nobis est carior, tanto eius pulchritudine plus delectamur.

His accedet aspectus aliarum rerum pulcherrimarum, quæ ibi erunt. Si enim in hoc exilio & lacrymarum valle tanta est multitudo & pulchritudo rerum, & colorum, & formarum ad oblectandos oculos? quanta erit in patria? Quantum enim cælum terra, & status illius vitæ, statu huius vitæ est præstantior; tanto ibi omnia decet esse præstantiora & pulchriora.

Putant aliqui, etiam Angelos ibi habituros corpora aerea lucidissima, vt se hominibus accommodent, & eorum oculos sua specie oblectent. Sed quamuis verisimile sit, Angelos in huiusmodi specie comparituros in Iudicio ad maiorem Iudicis maiestatem, quæ etiam ab impijs est conspicienda: tamen in patria non est opus tali specie, cũ Beati eorum essentiam clare videant. Talis enim species externa solum exhibetur, vt ij qui eorum essentiam vt in se est cognoscere nequeunt, saltem ex tali forma eorum excellentiam vtcunq; apprehendant. Valdè tamen probabile est, dæmones in inferno formas terribiles assumpturos ad maiorem damnatorum pœnam, qui nisi sub forma corporea eos cognoscere non poterunt.

Dices, Beati erunt cum Christo supra cælum empyreũ, 98
ita vt pedibus insistant superficiei ipsius connexæ, totoque corpore sint extra mundum. Ergo non poterunt se mutuo videre. Non enim poterunt diffundi species visibiles per vacuum. Eodem modo probari potest, ibi non fore cantus, voces, sonos; quia ista aerem vel simile corpus postulat, quod ibi non erit: vnde nec etiam auditus ibi esse poterit. Antecedens probatur ex S. Thoma 3. p. q. 57. ar. 4. vbi id docet de Christo Domino, & probat ex Apostolo ad Ephes. 4. *Qui descendit, ipse est qui & ascendit super omnes cælos, vt adimpleret omnia.* Sequitur Caietanus, & alij passim Thomistæ. Quòd si ibi est Christus, etiam Sancti ibi esse debent, quia Sancti debent esse cum Christo. Et ratio D. Thomæ est cõmunis. Quanto enim aliqua corpora perfectius participãt bonitate diuina, tanto sunt superiore locati ordine: corpora autem Beatorum propter gloriam magis participant bonitate diuina, quàm ipsum cælum empyreum: ergo debent esse supra cælum empyreum.

Parum credibile, Beatos habitare extra mundum. Respondeo, Antecedens videri parum credibile, Primò, Quia sic Beatorum locus & regnum, ac sedes Dei nõ esset in cælo, sed extra cælum in vacuo immenso, vbi nihil est, quod nõ est consentaneum modo loquendi Scripturę, quæ passim thronum ac sedem Dei, & regnum eius (quod est sanctorum Angelorum & hominum societas) statuit in cælo, non extra cælum. Psalm. 10. *Dominus in cælo sedes eius.* Psalmo 102. *Dominus in cælo parauit sedem suam, & regnum eius omnibus dominabitur.* Psalmo 2. *Qui habitat in cælis, irridebit eos.* Psalmo 88. *Misericordia ædificabitur in cælis.* Denique alijs plurimis locis Deus & Angeli dicuntur esse in cælo: ergo non extra cælum.

Dices, Deus & sedes Dei dicitur esse in cælo, non tamquam in continente, sed tamquam in contento: ac proinde non oportet vt sit intra cælum, sed potius conuenit vt sit extra. Respondeo, Non est illa mens Scripturæ: non enim ideo dicitur esse in cælo, quia continet cælum, ne in nihilũ euanescat; quia sic etiam est in terra, & in inferno. Deinde etsi Deus contineat cælum, sedes tamen Dei proprie non continet, sed potius continetur; quia sedes Dei nihil aliud est quàm multitudo Sanctorum, qui etiam dicuntur Regnũ eius. Itaque Deum esse in cælo, iuxta Scripturę phrasim nihil est aliud, quàm illic se præsentem exhibere, & gloriam suam ostendere: alibi enim ita adest, vt non possit videri, ac proinde videtur procul abesse. In cælo clarè se præsentem ostendit, vnde peculiari modo dicitur ibi esse.

Deinde Scriptura describit cælum tamquam ciuitatem ornatissimam plenam lucis & amœnitatis, vt patet Apoc. 21. & 22. Supra cælum nihil lucis, nihil amœnitatis, nulla rerum varietas, nihil boni, nihil pulchri; sed omnis boni & pulchri absentia. Vnde longe melius esset habitare in terris, vbi montes & valles, fontes & flumina, syluæ & prata, horti & flores, & multiplex rerum pulchritudo sensus omnes oblectans, quàm in horrido & vasto illo spatio, vbi nihil est quod oblectare queat: Neque satis est q̃ cælum pedibus tangant, eique insistant: quia hoc non est proprie esse in cælo, sed super cælum; sicut qui pedibus insistit superficiei terræ, non proprie dicitur esse in terra, sed super terrã. Deinde tota cæli pulchritudo esset in pauimento. Tertio, Præterea cælum dicitur domicilium Beatorum, & templũ Dei in quo Sancti ei seruiunt die ac nocte, Apoc. 7. Sunt ergo intra cælum non supra. Confirmatur, Quia dicere illos esse supra cælum, perinde est ac si dicas Principem cũ tota curia habitare non intra palatium, sed extra, super tectum palatij, & Deum coli non intra templum suum, sed super tectum templi: quod absurde diceretur. Quarto, His accedit, quòd spatium illud inane non sit vllo modo accommodatum habitationi Beatorum, cum natura rerum maximè à vacuo abhorreat. Si enim intra mundum ita abhorret à vacuo, vt nulla vi creata possit vel ex modica parte in vacuo constitui: quo modo non horrebit tota esse in vacuo, idque extra mundum? Confirmatur, Quia extra mundum nulli rei corporeæ debita est conseruatio: sicut extra hominem nulli parti hominis (qui est paruus mundus) debita est conseruatio; sed si abscissa fuerit, naturaliter debet perire. Omnis autem res corporea est pars & veluti

veluti membrum huius magni mundi, qui idcircò etiam τὸ πᾶν & vniuersum dicitur. Vnde si extra mundum fuerit, non debetur ei conseruatio. Quod etiam apertè insinuat D. Thomas loco citato, cùm ait, *Nullum corpus in naturalibus constitutum ibi esse posse*. Quòd si natura rerum abhorret auelli à mundo cuius est pars, & collocari extra mundum, credibile est, Deum non posuisse ibi beatitudinis sedem.

Quintò, Si omnes Beati erunt extra mundum, vel alij alijs loco erunt superiores, vel non erunt. Si aliqui habebunt sedem sublimiorem, vt Christus Dominus, beatissima Virgo, & Sanctorum illustrissimi; non contingent pedibus conuexum cæli, sed erunt subleuati & suspensi in spatio illo vacuo, alij plus, alij minus, & soli infimi in cæli conuexo consistent. Si nemo habebit sedem sublimiorem, sed omnes in eadem superficie consistent; ergo concidit illa ratio de corporum locatione, nimirum quodlibet quò magis participat bonitate diuina, eò debere esse sublimius locali ordinatione. Denique hæc sententia abhorret à modo concipiendi omnium fidelium: omnes enim concipiunt regnum Dei, & gloriam Sanctorum in cælo, nō extra in vacuo. Nec parum offenderet pias aures, qui contrarium expressis verbis assereret.

99 *Respondetur ad locū Apostoli ad Eph. 4.*

Neq; vrget locus ille Apostoli ad Ephesios 4. Quia non eo rigore explicandus, sed eo modo vt consentiat cum alijs locis, vbi Sancti, & regnum, & sedes Dei dicuntur esse in cælo; & cælum esse domus, habitaculum, templum Dei, &c. Itaq; dici potest Christum *ascendisse super omnes cælos*, quia excessit omnes cælos nobis notos, ne quis putet eum in sole vel in stellis sedem collocasse: vel quia absolutè omnes cælos excessit etiam supremum, non quoad extimam partem qua omnia continentur, sed quoad partem inferiorem, quæ se habet instar soli cui Sancti insistent, qui modus loquendi Synecdoche dicitur. Sicut si in aliquo ædificio disposita sint ordine sex cœnacula, aliud super aliud, qui ascendit in sextum, & intra illud existit, verè & propriè dicitur ascendisse & consistere supra omnia cenacula, etiā si non consistat super tectum sexti. Simili modo aquæ dicuntur esse *super cælos*, non quòd sint super totum aliquod cælum, sed quia sunt supra inferiorem aeris regionem, quæ etiam cælum dicitur. In eundem modum intellige illud Psal 67. *Qui ascendit super cælum cæli ad Orientem*, id est, super summum cælum.

Nec obstat vox ὑπεράνω, quæ videtur significare *longè suprà*, vt Beza & quidam volunt, quia Scriptura vsurpat pro ὑπὲρ, id est *super*. vnde & aquæ dicuntur esse ὑπεράνω τῶ̃ οὐρανῶ̃ *super cælum*. Dan. 3. Simili modo vsurpatur a prophanis: vnde etiam noster Interpres vertit *super*, nō *supra*. Quidam obijciunt Chrysostomum. sed eius testimonium fauet nostræ expositioni. Verba eius in illum locum ad Ephesios sunt hæc: *Descendit ad inferiores partes terræ, post quas non sunt aliæ: & ascendit super omnes cælos, vltra quos non sunt alia*. Christus enim non descendit in ipsum terræ centrum, sed in limbum Patrum, & fortè in Purgatorium; infra quæ vsque ad centrum est ingens interuallum. Sed quia infra totum inferorum spatium (ad quorum aliquam partem Dominus descendit) nihil est; ideò Chrysostomus dicit, post illum locum nihil esse aliud. Simili modo ascendit supra cęlum empyreum, nempe secundùm partē eius, vltra quod cælum nihil est. Ex his patet, negandum antecedens in argumento suprà proposito.

Serm. 11.

Notandum tamen, Etiamsi spatium illud extra mūdum non sit accommodatum habitationi Sanctorum, nec ipsi vnquam eò sint ituri, posse tamen diuina potentia ibi esse, & habere sensuum operationes. Potest enim Deus efficere, vt vel oculus sine specie videat; vel vt species immediatè ab obiecto imprimatur. Hæc de beatitudine visus.

100 *Sensus audiendi.*

Sensus audiendi beatitudinem suam obtinebit in perceptione suauissimi cātus, quo Beati omnes Deum laudabūt, iuxta illud Psal. 149. *Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis, exaltationes Dei in gutture eorum*. *Exaltationes Dei* vocat laudes quibus Deum extollent, omnem eius excellentiam, omniaque opera magnifica commemorando, sicut fieri solet in hymnis & laudatorijs canticis. Has ait fore in *gutture eorum*. non ergo tantùm in animo; nec solùm cogitatione Deum laudabunt, sed etiam voce. Fore enim cantum vocalem, dubitandum non est. Ratio est, Quia cùm homo corpore & animo constet, vt oportet vt non solùm animo, sed etiam corpore Deo seruiat. Seruitus autem Dei consistit in laude & gratiarum actione, præsertim in patria, vbi omnia opera pœnitentiæ & misericordiæ cessabunt, & omnes soli Deo intenti erunt. Atqui nullum est opus externum, quo Deus magis honoretur, aut quod maiorem honestioremque voluptatem contineat, quàm canticum laudis & gratiarum actionis. Vnde sæpe in Psalmis & Apocal. Ioannis mentio fit cantici noui, quod Sancti in cælo Domino cantabunt. Et hoc est sacrificium laudis, quod illi in æternum offerent. Accedit, quòd ex magno amore & gaudio homo naturaliter incitetur ad cantandum, vt experientia constat. Interna enim suauitas mentis dum ex parte superiore redundat in inferiorem, etiam per corporis instrumenta se prodit foris. Quare cùm Sancti toti sint amore diuino accensi, & gaudio plenissimi, summè ab intrinseco ad diuinas laudes cantu celebrandas incitantur. Vnde S. Gregorius libro 8. Moralium cap. 39. explicans versiculum illum cap. 8. Iob, *Donec impleatur os tuum*, &c. *Benè*, inquit, *os ipsum impleri dicitur, & labia iubilo; quia in illa æterna patria cùm Iustorum mens in exultationem rapitur, lingua in canticum laudis eleuatur*. De eadem re S. Augustinus cap. 25. Meditationum sic scribit: *Omne opus eorum laus Dei sine fine, sine defectione, sine labore. Felix ego & verè in perpetuum felix, si post resolutionem huius corpusculi audire meruero illa cantica cælestis melodiæ, quæ cantantur ad laudem Regis æterni, ab illis supernæ patriæ ciuibus, beatorumq; spirituum agminibus. Fœlix satis ego nimiumq; beatus, si & ego ipse meruero cantare ea, & assistere Regi meo, Deo meo, Duci meo, & cernere eum in gloria sua.*

Quisque ibi canit laudes diuinas modo sibi accommodato; Angeli voce spiritali, homines etiam corporali. Quanta vero sit futura voluptas cælestis illius musicæ, ex terreni cantus dulcedine coniectari potest, quæ interdum tanta est (vt cùm excellentissima vox iungitur citharæ, vel alteri congruo instrumento) vt animū quasi à corpore abducat, & natura mortalis vix ferre queat, ob nimiam cordis dilatationem.

101 *Quomodo possit sonus esse in cælo.*

Petes, Quomodo poterit ibi esse cantus, cùm ibi non sit aer, qui ad vocem & sonum est necessarius? Si enim Beati ponantur esse extra cælum, ibi nihil est quod sonum excipiat. Si verò in cælo, hic nullū est corpus spirabile, cùm cæli, iuxta Philosophos, sint sphæræ solidæ instar marmoris vel æris. Vnde Iob 37. *Cæli solidissimi quasi ære fusi sunt.*

Responsio quorumdā.

Respondent, quidam Beatos habituros pulmonem, stomachum, hypochondria aere plena, quem hinc secum in cælum deferent. Hunc, cùm volent loqui aut canere, sursum attrahent, & allident palato ac dentibus, sicque vocem formabunt: ita tamen vt nullam huius aeris particulam foras emittant, sed per corporis poros, vel penetrationem dimensionum ad priores cauitates redire faciant, idque assiduo quodam circulo, & in orbem conuersionē. Verùm hæc sententia duo supponit quæ ego falsa existimo. Alterum, Beatorum sedem fore extra mundum, quod iam refutatum est. Alterum, In cælo empyreo non fore aliquod corpus spirabile, sed ipsum esse planè solidum instar adamantis. Sed hoc quoque est parum credibile: sic enim nō esset vllo modo accommodatum habitationi hominum. Quis enim habitet in solido marmore? Nec haberet illas amœnitates & commoditates, quas communis fidelium sensus, & sanctorum Patrum descriptio, & sacra Scriptura ei tribuit. Et quamuis per dotem subtilitatis possint in solido corpore existere, hoc tamen est omnino supra naturam, & concessum potiùs ob motū, ne ab aliquo occurrēte possint impediri aut retardari, quàm ad cōmorationē.

Refutatur.

In cælo erit corpus aliquod spirabile, & aura quadam cælestis.

Itaque longè verius existimo, fore ibi aliquod corpus spirabile instar aeris, & auram quamdam cælestem, in qua sint commoraturi, quam possint attrahere & exspirare si velint, alioquin locus ille non esset aptus habitationi. Credibile enim est, cælum empyreum constare tribus partibus, quarum infima sit solida, & præbeat Beatis veluti solum cui insistant, sicut terræ superficies mortalibus. Vnde cælum in Scripturis vocatur *terra viuentium*: quia ibi degent tamquam super suam terram, suo statui accommodatam. Media verò sit spirabilis circumquaque diffusa per amplissima spatia, sicut aer circa terram. Suprema rursum sit solida, includens & coercens intra se auram illa

Psal. 26. & 36. &c.

spirabilem, totumque modum inferiorem; sicut cælum lunæ totum vndique coercet aerem. Quæ sententia est consentanea Scripturis & sanctis Patribus, qui passim loquuntur de cælo, tamquam de ciuitate quadam amœnissima & commodissima ad vitam & habitationem, vt supra ostensum est. Quanta verò sit distantia inter partem infimam & supremam, nobis prorsus ignotum est: credibile tamen est, fore longè maiorem, quàm sit interuallum inter superficiẽ terræ & cælum lunæ, quod Astronomi statuunt esse plusquam centum & sedecim millium milliarium: maximè cũ spissitudini sphæræ octauæ tribuant centum octoginta milliones milliarium.

102 *Sensus odorandi.* Sensus odorandi suam habebit felicitatem in suauitate odoris, quem corpora Beatorum, & fortassis etiam locus ipse diffundet. Si enim in inferno futurus est odor teterrimus, & ipsa corpora damnatorum fœtidissima: cur non credamus in cælo fore odorem suauissimum, iuxta illud: *Sancti tui Domine florebunt sicut lilium, & sicut odor balsami erunt ante te?*

Neque ad hoc opus est vt corpora illa assiduè vapores de se emittant: potest enim odor sine huiusmodi euaporatione diffundi. Non enim credibile est, odorem illum, qui in vestigijs animantium relinquitur, & post aliquot horas a canibus deprehenditur, in vaporibus consistere; quia vapores statim dissipantur: & si res odoratæ semper vapores emitterent, statim consumerentur. Denique verisimile est, hunc odorem fore alterius rationis, quam sint nostri.

103 *Gustus & Tactus.* Postremò etiam sensus gustandi & tangendi suam felicitatem obtinebunt, etsi quidam dubitent. Sed nõ video cur dubitari debeat. Si enim damnati acerrimè in his sensibus punientur, vt luant illicitas voluptates, quas per hosce sensus in hac vita perceperũt, vt patet in Epulone illo qui cruciabatur in lingua: cur Sancti qui multa acerba in his pro Christo pertulerunt, non recipiant in illis consolationem & voluptatem? *Luca 16.*

Sensus gustandi suam habebit voluptatem, non in perceptione cibi & potus, sed humoris cuiusdam suauissimi, qui linguam, palatum, & interiora imbuet. Hic prouenit partim ex optimo temperamento. Si enim homo boni temperamenti, & planè sanus, suauiter afficitur lingua & palato etiam ieiunus; quanto suauius ibi afficietur, vbi temperamentum erit perfectissimum? Partim ex aliquo fortè cælesti liquore diuinitus infuso, quem credibile est etiam per stomachum ceteraque interiora diffundendum. Nam illæ partes postulant aliquem humorem externum, quo lubricæ & humidæ seruentur.

Sensus tangendi suam voluptatem percipiet tum ex aura cælesti, & cælestis corporis attactu. Si enim hic magna voluptas percipitur ex aura suaui, & aquarum contactu, quanto magis ibi ex aura cælesti, & cælestium corporum contactu? Tum ex intimo sensu optimi temperamenti: homo enim perfectè sanus ipsam corporis bonam constitutionem in se suauiter sentit. Vnde Anselmus c. 54. De similitudinibus. *Incunctanter, vt mea quidem fert opinio, æstimare licet, sanitatem vitæ futuræ ita vigere & immutabilem ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadam dulcedine suauitatis totum repleat hominem, & omne quod alicuius in se vicissitudinis, mutabilitatis ac læsionis suspicionem prætendere queat, procul arceat & repellat.* Hæc de singulis sensuum exteriorum functionibus & oblectationibus.

104 *De omnium sensuum oblectationem.* De quibus omnibus ita scribit S. Laurentius Iustinianus lib. De disciplina monasticæ conuersationis cap. 23. *Caro spiritualis effecta per omnes sensus suos multimodis exuberabit delicijs. Delectabitur oculus in amabili Redemptoris aspectu, cum videbit Regem in decore suæ gloriæ ornatum, & diademate redimitum, quo coronauit eum mater sua. Melodica cantica ciuium supernorum non mediocriter mulcebunt auditum. Fragrans quoque suauitas cælestium odoramentorum mira liquefactione respergit odoratum. Indicibilis etiam dulcedo omnium delectabilium melliflua quadam & iucunda suauitate oblectabit palatum. Ipse demum tactus sibi congruis abundabit delicijs, quas experti narrant. Fas enim non est, vt in illa cælesti gloria quidquam vacet à Dei laude; quin potius iustum, vt cuncta corporis membra suum propria modo offerant Conditorem, quatenus sicut ab ipso sumpsere principium, ita & in illum deducant suæ beatitudinis finem, vt sit Deus omnia in omnibus.* Hæc ille.

S. Anselmus lib. De similitud. c. 57. cum dixisset & damnati in omnibus sensibus & membris habebunt maximos dolores, addit: *Eodem modo, sed contraria consideratione, in illa futura vita delectatio quadam ineffabilis boni inebriabit, & inæstimabili dulcedine sui, totos eos inenarrabili abundantia satiabit. Quid dixi totos? Oculi, aures, nares, os, manus, gutur, cor, iecur, pulmo, ossa, medulla, exta etiam ipsa, & cuncta sigillatim membra eorum in communi, tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur.* Similia passim apud alios sanctos Scriptores reperiuntur de sensuum oblectamentis.

His adde vim quoque imaginatricem, & appetitum sensitiuum, quatenus imaginationi respondet, suam quoque beatitudinem habiturum: idque dupliciter. Primò; Secundum se, quatenus mouetur ab obiectis sibi commensis & proportionatis. Sic imaginatricis bonum consistit in imaginatione præstantissimorum obiectorum, quæ sensibus externis percipientur: appetitus verò sensitiui, in delectatione quæ ex tali imaginatione sequitur. Et sicut operatio imaginatricis sublimior est quam operatio sensuum exteriorum; ita quoque delectatio, quæ ex imaginatione sequitur, sublimior est quàm ea quæ sequitur ex perceptione sensuum externorum. Secundò, Quatenus hæ potentiæ mouentur per quamdam sympathiam ab intellectu & voluntate. Sicut enim naturaliter nihil possumus intellectu percipere, nisi id ipsum per vim imaginatricem corporali specie in nobis depinxerimus; ita vicissim quod intellectum pure & spiritaliter absque vlla phantasmatis ope perceptum est, potest imaginatrix modo corporali sibi accommodato in se formare, & per huiusmodi formam appetitum sensitiuum commouere. Itaque cum Beati oculis corporibus videbunt essentiam diuinam, ex vi huius visionis imaginatrix applicabitur & determinabitur ad apprehendendum Deum modo sibi congruenti, nimirum tamquam infinitam lucem & dulcedinem animæ: & consequenter appetitus inferior maximam delectationem ex Deo sic apprehenso percipiet. Confirmatur, Si enim etiam in hac vita ex contemplatione intellectus, & gaudio voluntatis interdum tanta suauitas in vires inferiores redundat, vt natura mortalis vix sit ferendo, iuxta illud Psalm. 72. *Defecit caro mea & cor meum; Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* & Psal. 83. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum:* quantam ibi ex visione clara & fruitione Dei præsentis in vires inferiores refundendam par est existimare? præsertim cum omnis contemplatio huius vitæ ad claritatem visionis sit instar lucis nocturnæ ad claritatem meridianam. Hac ratione Deus non solum erit beatitudo seu summum bonum virium superiorum, sed etiam inferiorum, nimirum imaginatricis, & appetitus sensitiui, *vt ipse sit omnia in omnibus.* Ipsi gloria in sæcula. *1. Cor. 15.*

105 *Pars inferior animæ, nempe imaginatio & appetitus sensitiuus.*

CAPVT IX.

Beatitudinem non posse amitti.

106 *Sententia Origenis de vicissitudine perpetua felicitatis & miseriæ.* ORigenes non solum sensit, beatitudinem amitti posse, sed etiam fore perpetuum quendam circulum trium statuum, nempe felicitatis Angelicæ, miseriæ humanæ, & miseriæ dæmonum: & quamlibet creaturam rationalem varijs sæculi ex vno in alium transferendam pro meritorũ ratione. Omnes enim creaturas rationales, nempe Angelos, animas, & dæmones, esse vnius naturæ, & solum differre voluntate & statu. Eas enim quæ in cælestibus perseuerant in sanctitate, dici Angelos: quæ verò ex illis negligentiùs agunt & peccant, relegari quotidie ad corpora veluti carcerem, & vocari animas, Græce ψυχὰς, quòd charitas in illis refrixerit ψῦχος enim frigus dicitur. Si grauiora peccauerint, fieri dæmones, & maioribus inuolui pœnis. Rursus dæmones si probi esse velint, & se ad virtutem conuerterint, iterùm ad dignitatem Angelicam, & beatam vitam euahendos, sicut & animas. Et quia putabat infinitos fore mundos, non simul sed successiue, existimabat etiam horum statuum perpetuam fore vicissitudinem. Hanc sententiam tribuit Origeni S. Hieronymus (qui in scriptis Origenis erat versatissimus) Epist. 59. ad Auitum, eamque luculentè explicat. Et S. Epiph. Epist. ad Ioannẽ Ierosolymitanum, quæ proximè in Hieronymo sequitur, & S. August.

lib.

lib. De hæresibus, hæresi 43. & lib. 21. De ciuitate, cap. 17.

Non tamen hæc tradidit Origenes vt certa, sed tamquã verosimilia, iudicium lectori permittens, vt Hieronymus refert. Hinc alijs locis aliter sentire videtur, & multi conantur illum excusare: verum magis credendum Hieronymo & ceteris Patribus: nam Apologia, quæ nomine Pamphili extat pro Origene, non est Pamphili Martyris, sed Eusebij Cæsariensis hominis Arriani, vt benè ostendit Hieronymus Epist. 65. & alijs locis.

Verum hæc sententia multos inuoluit errores, non solum Scripturis diuinis, sed etiam rationi naturali, & veræ Philosophiæ contrarios, quos huius loci non est refutare. Solum hic ostendendum, beatitudinem Iustorum pariter ac miseriam iniquorum post hanc vitam fore sempiternã, quo posito euanescunt omnes mundi, & circuli, statuum, quos imaginatus est Origenes. Probatur ex Scripturis Psalm. 83. *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Et Psalm. 144. *Laudabo nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi*, id est, in omnem æternitatem. Dixit hoc ex magna fiducia obtinendæ beatitudinis. Sapientiæ 5. *Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum.* itaque in perpetuum mercede sua fruentur. Isaiæ 35. *Et redempti à Domino conuertentur, & venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.* Caput animæ, intellectus seu mens; hæc enim suprema animæ portio. Hic erit fons gaudij & lætitiæ, nempe visio diuinæ essentiæ. Et cap. 65. *Ecce enim ego creo cælos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor: sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his quæ ego creo*, &c. Hæc de premijs iustorum.

Beatitudinẽ Iustorũ, & damnationem iniquorum fore sempiternam.

107 De supplicijs verò impiorum idem Isaias cap. vlt. *Et egredientur* (iusti) *& videbunt cadauera virorum qui præuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum nõ extinguetur.* Danielis 12. de vtrisque ita loquitur Angelus: *Multi qui dormierunt in puluere terræ euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper.* Itaque eodem modo æterna erit vita & præmium iustorum, sicut æternum erit opprobrium impiorum. *Vt videant semper*, id est, sentiant & sustineant opprobrium æternum.

Matthæi 3. S. Ioannes Baptista ita loquitur de Christo: *Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suã, & congregabit triticum suum in horreum: paleas autem comburet igni inextinguibili.* Hic vtrobique indicatur æternitas: nam & horreum Domini, in quod omne electum triticum congregabitur, æternum est: & ignis, in quem palea conijcietur, cum numquam sit extinguendus, æternus est.

Marci 9. Dominus æternitatem pœnarum bis eadẽ sententia inculcat: *Si scandalizauerit te manus tua, abscinde eã: bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Hanc sententiam ter ibidem Dominus repetit, vt eam altissimè cordibus hominum infigat. Non satis ei erat dicere, *ire in gehennam*; sed explicationis & emphaseos causa addere voluit, *in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum*, &c. vt talibus loquendi formulis æternitatem supplicij nobis inculcaret. Vocat *ignem inextinguibilem*, non quia extingui non potest (Deus enim potest illum extinguere) sed quia numquam extinguetur, vt ipsemet Dominus explicat, cum ait: *Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.*

Matthæi 25. *Et ibunt hi in supplicium æternum; iusti autem in vitam æternam.*

S. Paulus 2. ad Corinth. 4. *Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Et c. 5. *Ædificationem habemus à Deo domum non manufactam, æternam in cælis.* 1. ad Thessal. 4. *Et sic semper cum Domino erimus.* 2. ad Thessal. 1. *Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius, cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.*

S. Petrus Epist. 1. c. 1. *Qui regenerauit nos in spem viuam, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem*, duobus verbis clarè æternitatem præmiorũ insinuat. Apocal. 14. *Fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum, & requiem non habebunt die ac nocte,*

Ex quibus patet, quàm varijs modis æterna duratio præmiorum & suppliciorum in Scripturis indicetur.

Denique vitam æternam iustis in futuro sæculo præparatam, est articulus Fidei, vt patet ex Symbolo Apostolico. Vnde omnes qui id negarunt, vel in dubium vocarunt (qui sanè pauci fuere) pro hæreticis habiti. Mirum profectò est, Origenem in tanta Scripturarum luce ea de re dubitare potuisse. Sed id ei accidit, quia Platonicis figmentis imbutus, Scripturam non simpliciter & iuxta mentem Ecclesiæ interpretatus est, sed per allegorias ad suas imaginationes, vt solent hæretici, detorquere studuit, vt S. Epiphanius in Epist. ad Ioannem Ierosolymitanum Episcopum Origenistam multis exemplis ostendit.

Ex his constat, Beatitudinem veram & perfectam, qualem expectamus, semel obtentam amitti non posse. Non enim hæc duo simul possunt consistere, posse amitti, & esse æternum. 108

Non posse amitti.

Dices, Vt aliquid verè sit æternum, satis est vt numquam sit amittendum; ac proinde non est opus, vt non possit amitti.

Respondeo, Nobis satis est quòd numquam sit amittenda: hoc enim desiderio hominis sufficit, qui nihil aliud desiderat, quàm vt bonum suum reipsa numquam amittat, siue dicatur posse amitti; siue non posse. Quamuis hinc etiam rectè colligamus, eam amitti non posse, si loquamur de potentia propinqua. Sicut enim iuxta Philosophos in æternis idem est esse, & posse esse; ita non esse, & non posse esse. Fieri enim nequit, vt æterno tempore sit aliquid in potẽtia propinqua & ad actum expedita, quod numquam exeat in actum.

In æternis idem est, nõ esse, & non posse esse.

Eadem veritas probari potest hac ratione, qua vtitur etiã S. Thomas q. 5. ar. 4. Si bonum illud in quo ponitur beatitudo, amitti potest; vel Beatus id nouit, vel ignorat, & putat non posse amitti. Si nouit posse amitti, & se aliquando amissurum, non potest esse beatus, quia semper erit anxius, & ingenti mœrore afficietur, quòd amissurus sit tantum bonum. Quò enim plus amat bonum suum quod possidet, eo plus dolet quando cogitat se illud amissurum: sicut patet in illis qui bonum suum collocant in rebus huius vitæ, qui magno mœrore afficiuntur dum cogitant de morte, qua omnia ista perdent: vnde multis modis conantur hãc cogitationem amoliri. Verum id fieri non poterit in illa luce futuræ vitæ, vbi clarè omnia conspicientur, maximè quæ proprio statui adeo sunt intrinseca. Itaque versabuntur in assiduo mœrore, quòd infiniti illius boni, quod modo possident, iacturam sint passuri. 109

Vel putat non posse amitti, & sic etiam non est beatus. Cuius ratio secundum Diuum Thomam est: quia beatitudo omne malum excludere debet: error autem est malum intellectus, sicut verum est bonum ipsius. Hæc quidem ratio bona est, sed præcipua causa cur talis non possit esse beatus, est, quia gaudium eius principale falso fundamento nititur. Præcipuum enim gaudium Beatorum nascitur ex eo, quòd possessio boni credatur fore sempiterna; sicut præcipua afflictio damnatorum est, quòd videant mala sua fore perpetua. Quare si hoc falsum est, fundamentũ gaudij falsum est, ac proinde non potest hominem verè beatum efficere: error enim circa ipsum beatitudinis fundamentum maximè repugnat beatitudini.

Si dicas, illum se habere negatiuè, neutrum iudicando. 110
In primis id fieri non potest tanto tempore. Magnus enim esset stupor, numquam cogitare an possessio summi boni sit futura æterna, an temporalis. Deinde eo etiam tempore, quo de neutro cogitaret, non esset perfectè beatus: tum quia non apprehenderet suum bonum vt æternum; ex qua tamen apprehensione nascitur præcipuum gaudium: tum quia etiamsi animus eius actu non sit inquietus, eo quòd non cogitet de amissione futura: tamen inquietudinis & mœroris radicem in se habet, quam simul atque animaduerterit, necessario tristabitur, nempe se posse suum bonum amittere.

His addo, quòd possessio illa, quæ aliquando amittenda, de se non sit apta omnem inquietudinem & mœrorem expellere; quod tamen ad beatitudinis rationem requiritur. Etsi enim ad eius rationem non sit necessarium vt actu omnem mœrorem expellat, & omne desiderium satiet (vt patet in Christo Domino:) tamen necessarium est, vt tota ipsius conditione spectata, ex se sit apta omnem mœrorẽ

expellere, idque vel per se, vel per bona alia, quæ ipsa secũ defert. Et hoc sensu dicitur esse de ratione beatitudinis, vt excludat omne malum, & satiet appetitum.

Perpetuitas pertinet ad Beatitudinis rationẽ.

Ex his sequitur, Ad rationem perfectæ beatitudinis non solum pertinere visionem, amorem, & fruitionem; sed etiã horum perpetuitatem, & cognitionem huius perpetuitatis, & consequenter *securitatem*, quæ ex hac cognitione resultat: quia nihil est aliud quam vacuitas timoris, prouemiens ex certa cognitione boni non amittendi.

Securitas quid sit.

Obiectiones.

Contra hanc doctrinam, quæ verissima est, obijci possunt aliquot argumenta. Primum, Si perpetuitas requiritur ad rationem beatitudinis, ergo visio, amor & gaudium non sufficiunt: quod non est consentaneum communi Doctorum sententiæ, & doctrinæ supra lib. 2. cap. 5. traditæ.

Secundò, Isti actus siue perpetuo sint duraturi, siue per diem tantum, sunt eiusdem rationis & speciei: ergo si efficiunt beatum dum perpetuo sunt duraturi, etiam efficiẽt, quamuis solum per diem durarent.

Tertium, Ad rationem beatitudinis non requiritur exclusio omnis tristitiæ, vt patet in Christo Domino: ergo etiam non requiritur, vt omnis mœror vel timor amittendæ beatitudinis excludatur.

Quartum, Beatitudo non consistit in cognitione alicuius rei creatæ: atqui visio & eius perpetuitas est aliquid creatum; ergo, &c.

Soluuntur.

Ad Primum respõdeo, Illos tres actus sufficere ad essentiam beatitudinis, non quomodolibet consideratos, sed cũ sua naturali conditione, quæ est perpetuitas, sine qua non possunt hominis desiderium satiare, ac proinde nec beatitudinis perfectæ rationem obtinere.

Ad Secundum, Etsi duratio maior vel minor non variet speciem naturalem rerum, tamen variat illas in ratione boni vel mali appetendi & fugiendi. Infinita enim duratio accedens possessioni alicuius boni, facit illam infinite meliorem, magisque expetendam: & accedens perpessioni alicuius mali, facit illam infinite deteriorem. Itaque possessio summi boni cum infinita duratione est infinite optabilior, quam similis possessio, quæ solum durat per diem vel annum, quia talibus infinitis æquiualet. Hinc fit vt illa satiet appetitum, hæc vero non satiet, sed relinquat mentem plenam mœrore.

Ratio beatitudinis essentialis postulat ut de se apta sit satiare appetitum, & excludere omnem mœrorem.

Ad Tertium neganda est consequentia. Etsi enim ratio beatitudinis non postulet vt actu omnem mœrorem excludat, tamen postulat vt bonum illud in quo consistit, ex se sit sufficiens excludere omnem mœrorem, adeo vt reipsa id præstiturum sit, nisi diuinitus impediatur. Tantum enim est illud bonum, vt carentia aliorum bonorum nihili æstimetur modo ipsum saluum remaneat. Visio vero Dei quæ solum ad tempus est duratura, vel quam ipse videns timet amittere, non est sufficiens vt excludat omnem mœrorem: quia non potest excludere mœrorem, qui ex impendente amissione ipsiusmet visionis concipitur. Tantum enim mali existimatur rei amissio, quantum boni putatur eius possessio. Quare cum possessionem Dei æstimet Beatus esse summum bonum, eius amissionem necessario censet summum malum; ac proinde necessario est anxius & mœstus.

Ad Quartum, Beatitudo non consistit primario in cognitione rei creatæ, sed diuinæ essentiæ: secundario tamen consistit in cognitione rei creatæ, non qua pure creata est, & distincta a Deo, sed quatenus includit ipsum Deum tamquam eius possessio & coniunctio. Et hoc modo cognitio visionis & perpetuitatis eius, & ipsius videntis est necessaria ad perfectam beatitudinem. Debet enim Beatus cognoscere, se perpetuo possessurum illud bonum per visionem, &c. Vnde debet videre Deum, & visionem Dei, & seipsum Deum videntem, & horum omnium perpetuitatem. Hæc autem omnia videt per lumen gloriæ, idque vno impetu: quamuis forte hæ visiones in sua entitate sint distinctæ, vtpote diuersorum obiectorum imagines. Quidam tamen volunt hæc omnia videri vno simplici actu visionis ad plura obiecta se extendentis.

115 Petes, Vnde prouenit, quòd bonum illud, in quo beatitudo formaliter consistit, nempe visio & fruitio Dei, amitti non possit?

Respondeo, Id prouenire ex eo quòd Deus statuit lumen gloriæ, quod totius beatitudinis est fundamentum, perpetuo conseruare: posito autem lumine gloriæ, & concursu diuino lumini & intellectui debito, necessario sequitur visio diuinæ essentiæ, & ex visione amor & gaudium. Itaque cum lumen gloriæ extingui non possit, consequens est, vt beatitudo, quæ necessario ex lumine sequitur, amitti nequeat.

Causa cur beatitudo non possit amitti.

Porrò hæc conseruatio lumini est debita duplici ratione. Primum propter suam excellentiam: quia est suprema quædam participatio, & imago luminis increati quo Deus seipsum videt. Vnde si Angelicæ substantiæ, & animæ rationali propter suam excellentiam, quia sunt imago Dei, perpetua debetur conseruatio; multo magis debetur lumini gloriæ, quo mens Angelica & anima eleuantur ad perfectissimam Dei similitudinem, & ad vnionem Dei per visionem & amorem. Itaque præter naturam illius luminis foret, si Deus influxum suum subtraheret, & fineret illud in nihilum euanescere: simili modo si daretur alicui per modum qualitatis fluentis, quo modo quidam putant datum Paulo & Moysi. Postulat enim eius excellentia, vt non detur nisi in modum rei firmæ & permanentis: sicut etiam gratia iustificans & alij habitus supernaturales non dantur in modum rei fluentis, sed permanentis. Secus est de gratia præueniente, quæ consistit in actibus vitalibus transitorijs.

Lumini gloriæ debita conseruatio duplici ratione.

113 Confirmatur, Quia Deus cum sit summa bonitas, & cupiat omnia, quantum ordo naturæ patitur, suum esse, quod illis contulit, retinere; nulli rei etiam naturali subtrahit influxum suum conseruatiuum, nisi vel actio contrarij id postulet; vt in pugna caloris & frigoris, & aliorum accidit: vel dispositiones necessariæ per actionem contrariorum sint euersæ, vt cum animantia & plantę eorumque animæ pereunt: vel denique nisi subiectum per peccatum se reddat indignum, & mereatur bono suo spoliari, sicut contingit in donis supernaturalibus naturæ rationali collatis. Hæc enim etsi ratione suæ excellentiæ ita sint eleuata, vt nihil illis physice repugnet, & postulent per se perpetuam conseruationem; tamen quia per peccatum reddit se homo illis indignum, Deus subtrahit suum influxum conseruatiuum, & sinit illa perire.

Cur Deus aliquando retrahat influxum conseruatiuũ.

Porrò nihil horum locum habet in lumine gloriæ. Non enim habet contrarium a quo possit interimi. Etsi enim error ei aliquo modo repugnet, maximè qui in actu iudicij consistit: tamen hic non potest obesse; quia mens eo ipso quo lumine gloriæ illustrata est, nullius erroris est capax. Neque etiam hoc lumen pendet à dispositionibus subiecti contrarium habentibus, à quo euerti possint: quia in intellectu nulla requiritur dispositio vt lumen gloriæ in eo conseruetur. Denique nec per peccatum hoc donum amitti potest, sicut amittitur gratia Iustificationis, & alij habitus supernaturales in hac vita: quia is qui lumine gloriæ collustratus est, nullo modo peccare potest, vt suprà lib. 2. cap. 22 ostensum est. Itaque ex parte ipsius nulla potest dari causa huius subtractionis. Quod si Beati peccare possent, tunc dicendum esset, beatitudinem amitti posse: sicut in hac vita gratia iustificationis amitti potest, Deo propter peccatum, influxum suum conseruatiuum (quo cæleste illud donum in anima assidue conseruabat) subtrahente. His accedit, quòd si alicui rei debita esset perpetua conseruatio, maxime illi per quam coniungimur vltimo fini & summo bono, sine qua summum bonum conuenienter possideri non potest. Tale autem est lumen gloriæ. Altera ratio est, Quia lumen gloriæ pertinet ad statum futuræ vitæ, qui est status immutabilitatis & æternitatis: omnis autem perfectio illius status postulat perpetuam conseruationem. 114

An beatitudo sit incorruptibilis.

Petes, Vtrùm beatitudo, nempe visio & fruitio Dei, natura sua sit incorruptibilis, an solum per gratiam Dei?

Vide Cyrillum lib. 8. Thesauri c. 2. Damasc. lib. 2. De fide, c. 3 Iustinum q. 13. Athanasiũ Oratione cõtra Idola, versus finẽ.

Respondeo, Corruptibile & incorruptibile dici respectu causæ, quæ possit corrumpere, vel non possit: sicut generabile, producibile, & similia. Hæc causa potest esse vel Deus, vel creatura aliqua. Quo posito, Dico, Si beatitudo hominis vel Angeli comparetur ad Deum, sic haud dubiè natura sua est corruptibilis; sicut & omnis creatura, etiam cæli & Angeli. Talis enim est naturæ vt à Deo corrumpi & destrui possit: estque hæc corruptibilitas illi intrinseca. Hoc modo sancti Patres passim dicunt nullam creaturam natura sua esse incorruptibilem, sed sola Dei voluntate & gratia, qui dignatur illam conseruare.

Ratio

Ratio est, Quia cùm sit ex nihilo, & ex se nihil, assidue pẽdet ex libero Dei influxu, quo dat illi totum suum esse, & illud assiduè conseruat: sicut pondus quod quis è terra sursum attraxit, & tenet in aere, assidue pendet à manu tenentis: & sicut imago in speculo pendet ab obiecto. Supposita tamen diuina ordinatione, qua statuit beatitudinem fore sempiternam, etiam à Deo nequit interim vel auferri, quia seipsum negare non potest.

115 Si vero comparetur ad res creatas, sic natura sua est incorruptibilis; quia talis est naturæ vt à nulla creatura possit impediri vel aboleri. Hinc beatus Petrus Epist. 1. c. 1. vocat eam *hereditatem incorruptibilem & immarcescibilem*. Posito enim lumine gloriæ & concursu diuino huic lumini & intellectui dubito, necessariò sequitur visio. Nam essentia diuina est intime præsens menti: vnde mens non potest se ab illa auertere. Posita autem visione, necessariò sequuntur reliqui actus, nempe amor & gaudium, quæ duo nomine fruitionis intelligi solent. Tam ergo incorruptibilis & solida erit nostra beatitudo, quàm substantia cælorum & Angelorum. Verùm incorruptibilitas gaudij & amoris pendet ex incorruptibilitate visionis. Hæc verò pendet ex firmitate luminis & cõcursus diuini, in quibus duobus est totum fundamentum æternitatis vitæ beatæ.

Ex his perspicuum, est in futuræ beatitudinis statu fore omnia bona corporis & animi quæ quis desiderare possit, eaque omnia fore sempiterna, omnique societate munita.

Prosologia cap. 25. *Quid ergo*, inquit S. Anselmus, *per multa vagaris, homuncio, quærendo bona animæ tuæ & corpori tuo? si delectat pulchritudo, fulgebunt Iusti sicut sol in regno Patris sui.* *Matth. 13.* *Si velocitas aut fortitudo, aut libertas corporis cui nihil possit obsistere, erunt similes Angelis Dei, quia seminatur corpus animale, & surget corpus spirituale, potestate vtique, non natura.* *1. Cor. 15.* *Si longa & salubris vita, ibi sana est æternitas, & æterna sanitas; quia Iusti in perpetuum viuent, & salus Iustorum a Domino. Si satietas, satiabuntur cùm apparuerit gloria Dei. Si ebrietas, inebriabuntur ab vbertate domus Dei. Si melodia, ibi Angelorum chori concinunt sine fine Deo. Si qualibet non immunda sed munda voluptas, torrente voluptatis suæ potabit eos Deus. Si sapientia, ipsa Dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia, diligent Deum plus quàm seipsos, & inuicem tanquam seipsos, & Deus illos plusquam illi seipsos: quia illi illum, & se, & inuicem per illum; & ille se & illos per seipsum. Si concordia, omnibus illis erit vna voluntas; quia nulla illis erit, nisi sola Dei voluntas. Si potestas, omnipotentes erunt voluntatis suæ, sicut Deus suæ: nam sicut poterit Deus quod volet, per seipsum; ita poterunt illi quod volent, per Deum. Si honor & diuitiæ, Deus seruos suos bonos & fideles supra multa constituet: immo filij Dei & dij vocabuntur: & vbi erit Filius eius, ibi erunt & illi, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Si vera securitas, ita certi erunt, nunquam illud bonum sibi defuturum; sicut certi erunt, se sua sponte id non amissuros, nec dilectorem Deum illud dilectoribus suis inuitis ablaturum; nec aliquid Deo potentius ipsos inuitos à Deo separaturum. Gaudium verò quale & quantum, vbi tantum bonum?* & cap. 26. *Vtique tantum gaudebunt quantum amabunt, & tantum amabunt quantum cognoscent. Quantum te cognoscent Domine tunc, & quantum te amabunt? Certè nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in hac vita, quantum te cognoscent & amabunt in illa vita.* Eadem & multo plura habet Auctor de spiritu & anima, tom. 3. apud Augustinum; & ipse sanctus Augustinus lib. 22. De ciuitate cap. vltimo multa habet in hanc sententiam. vide etiam Chrysostomum Homilia 6. in cap. 4. Epist. ad Hebræos, & Epistola quinta quæ est ad Theodor. lapsum: Gregorium Homilia 37. in Euangelia, & Bernardum Serm. 1. in Festo omnium Sanctorum.

Sap. 5. *Psal. 36.* *Psal. 16.* *Psal. 35.* *Psal. 35.* *Luca 12.* *Rom. 8.*

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS.

LIBER QVARTVS.

De medijs & adminiculis beatitudinis obtinendæ.

SICVT Philosophi veram beatitudinem ignorarunt, ita etiam ignorarunt viam qua ad illam perueniatur. Nec mirum: cùm vtrumque sit planè supernaturale, ac proinde ratione humana nequeat inuestigari. Hinc fit vt viribus naturæ obtineri nequeat, sed opus sit singulari Dei auxilio, quod Gratiam vocamus. Gratia itaq; diuina est generale adminiculum, sine quo nihil præstare possumus quod ad beatitudinem prosit, & per quod facilè eam possumus adipisci. Itaque ex parte Dei maximè necessaria est gratia, tum ad Deum cognoscendum, tum ad ea præstanda, quæ ipse à nobis requirit.

Ex parte verò nostra, necessaria est sedula cooperatio per diuinorum mandatorum obseruationem. Porrò ad gratiam obtinendam præstantissimum medium est oratio. Ad sedulam verò gratiæ cooperationem nihil præstantius quàm consideratio certorum capitum, quibus ad singularum virtutum Christianarum affectum & exercitium mirificè excitamur. Totum enim bonum hominis, totaque perfectio vitæ prouenit ex attenta consideratione rerum diuinarum, & earum quæ virtutum amorem, & odium vitiorum excitant: sicut è contrario tota vita imperfectio, & totum malum nascitur ex neglectu considerationis. Si enim in ijs rebus considerandis, quæ fides Christiana nobis proponit, ita attentè & studiosè versaremur, sicuti earum dignitas postulat, numquam graue aliquod peccatum admitteremus: sed è contrario pulcherrimarum virtutum functionibus assiduè mens redundaret.

Quare de duobus istis adminiculis, nimirum Oratione & Virtutum excitatione, visum est breuiter hic tractare, accedente præsertim monitione præclari cuiusdam viri, qui tale quid à me scribi desiderauit.

CAPVT I.

De Oratione & optimo orandi modo.

Tres species Orationis.

ORatio generatim complectitur laudē, gratiarum actionem, & petitionem. Est enim insigne Religionis opus, quo Deum honoramus vel laudando, vel gratias pro beneficijs acceptis agendo, vel noua ab ipso beneficia, tamquam omnium bonorum fonte, postulando. *Obsecratio*, seu obtestatio per sacra, nempe per Dei misericordiam, per Christum, per Christi merita, &c. ad Petitionem pertinet, neque distinctam orationis speciem constituit, sed dumtaxat caussas concedendi allegat.

Tribus de caussis oratio valdè salutaris.

Quàm autem hoc opus, si debito modo fiat, sit salutare, constat ex tribus caussis. Primò, Quia est summi meriti, cùm ad illud præstantissimarum virtutū functiones concurrāt: vt fidei, spei, charitatis, religionis, humilitatis, gratitudinis. Ad laudem enim cōcurrit fides, charitas, & religio: ad gratiarū actionem fides, charitas, & gratitudo: ad petitionē, fides, spes, religio, & humilitas. Itaque excepta Sacramētorum perceptione, nihil salubrius aut prǣstātius in hac vita, quam incūbere sedulo orationi. Secūdò, Quia est veluti generali quoddā instrumentum ad omnia saluti opportuna à Deo facile obtinēda. Est enim, vt S. Ioānes Chrysostomus ait, instar clauis cuiusdam, per quam omnes Dei thesauros possumus aperire, & ex illis accipere quidquid nobis com-

Lib. 1. De orādo Deo.

modum

modum videtur ad æternam salutem consequendam. Omnia enim ista oratione certissimè possumus impetrare. Quod vt diligenter consideremus, & verissimum esse sciamus, Scriptura plurimis locis inculcat. Matth. 7. & Lucæ 11. Dominus ait: *Et ego dico vobis, petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.* Vbi sexies diuersis verbis idem repetit, vt nos certissimos reddat: & confirmat duobus exemplis pulcherrimis, nimirum amici nocte intempesta petentis panem ab amico, & filij petentis panem, vel piscem, vel ouum à parente. Deinde sic concludit: *Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data* (quæ à vobis non habetis, sed aliunde accepistis) *dare filijs vestris; quantò magis Pater vester de cælo dabit Spiritum bonum petentibus se?* Idem Ioan. 14. *Quodcumq; petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio.* Et statim addit, idem ferè repetens: *Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.* Marci 11. *Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.*

Hisce toties repetitis sententijs vult nos Dominus reddere certos, nos omnia ad salutem accommodata accepturos, si prout decet ipsum per orationem adierimus.

Ad quæ impetrãda oratio sit necessaria. Tertiò, Quia est medium ordinariè ad salutem necessarium. Nam pleraque auxilia ad salutem opportuna, per orationem nobis sunt impetranda: nempe quæ ad superandas tentationes, & ad perseuerandum in finem ordinariè sunt necessaria. Etsi enim Deus ex sua ineffabili benignitate etiam non orantibus multa sæpè auxilia prestet: tamen auxilia maiora, & singularem illam protectionem ac directionem, qua quis perseuerat in finem, & consequitur salutem, nec promisit, nec ordinariè confert nisi orantibus. Vnde Scriptura sæpè monet vt semper oremus, nimirum quantum humana conditio patitur. Ecclesiastici 18. *Non impediaris orare semper.* quasi dicat, Nullam rem, nullum officium admittas quod te impediat quò minùs possis semper orare; nimirum quantum fert humana fragilitas. Marci 13. *Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.* quo sistendi estis supremo Iudici. Luc. 18. Dominus parabola ostendit, *quod oporteat semper orare, & non deficere.* Et cap. 21. *Vigilate omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere omnia illa* (pericula salutis) *quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.* 2. ad Thess. 5. *Sine intermissione orate.* *Cur Dominus velit nos orare.* Ratio est, Quia Dominus vult se & sua beneficia agnosci: & nos confiteri sine eius gratia & auxilio non posse pericula salutis euadere, tentationes superare, aut salutem consequi. Itaque vult nos assiduè ad se recurrere per orationem, & hoc modo omnia salutifera impetrare.

Itaque qui orationi, prout oportet, est deditus, certissimus sit, nihil eorum quæ ad salutem sunt opportuna, ex parte Dei ipsi defuturum: ac proinde certus sit se fore saluum, si ex parte sua diuinæ gratiæ per socordiam & crassam negligentiam non defuerit.

Vt rectè oremus, duo seruanda. Porrò vt debito & conuenienti modo oremus, quædam sunt obseruanda, tum ante orationem, tum in ipsa oratione. Ante enim orationem opus est quadam præparatione, de qua Sapiens Ecclesiastici 18. *Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.* Tentare enim Deum censetur, qui modo ad impetrandum inepto, & qui potiùs iram, quàm beneficium meretur, impetrare contendit.

Præparatio tria postulat. Hæc præparatio tria requirit. Primò, vt Deum cum quo agendum est, ante oculos nobis ponamus, & nos in conspectu eius sistamus. Hoc autem multis modis fieri potest. *1. vt Deus ponatur ob oculos. Fit hoc multis modis.* Primò, Si concipiamus illum tamquam spiritum per omnia diffusum, omnia implentem & continentem, nostraque omnia clarissimè intuentem & sentientem. Ipse enim vbique præsens est, *& oculi eius decies millies sole lucidiores, intuentes omnes vias hominum, & cordium arcana.* *Eccli. 23.* Quo sic ob oculos proposito & considerato, tamquam cum præsente, & nos intuente ac audiente, tota oratione agendum.

Secundò, Si concipiatur tamquam lux immensa intimè nobis præsens, & in corde nostro cum omnibus thesauris & donis suis, cum tota potentia, sapientia, sanctitate & bonitate sua (quibus in momento nos sanctos & beatos efficere potest) residens. Et hoc modo dirigimus totam orationem ad eum tamquam intra nos constitutum, & in fundo animæ nostræ absconditum.

Tertiò, Concipi potest sub augusta forma humana sedens in solio cælesti, circumfusus luce infinita, & infinitis Angelorum myriadibus: quo modo apparuit Danieli, & Ioanni in Apocalypsi, & Isaiæ, & alijs. *Daniel. 7. Apoc. 5. Isaiæ 6.*

Quartò, Proponi potest ob oculos Christus Dominus in natura assumpta, vel vt pendens in cruce in monte Caluariæ, vel vt sedens ad dexteram Patris, circumfusus Angelorum & beatorum spirituum immenso exercitu; vel vt sedens in nubibus Iudex viuorum & mortuorum. His vel similibus modis Deum concipere debemus, quando seriò orare volumus, & ei sic proposito, nos animo in cælo vel in terra humillime prosternere, vt tota nostra oratio ad eum tamquam præsentem, & nos videntem & audientem dirigatur. Qui enim cum aliquo vult colloqui, debet eum habere præsentem, & tamquam cum præsente agere; alioquin sermonem ad illum non dirigit, sed in aerem loquitur. Vnde hæc consideratio præsentiæ diuinæ, in oratione est maximè necessaria, & diligentissimè procuranda. Qui in ea probe est exercitatus, non solùm magno fructu, sed etiam magna facilitate & suauitate orare potest.

2. Vt cogitemus quid cũ Deo tractaturi. Secundo loco præparatio requirit, vt cogitemus quidnam cum Deo tractaturi simus. Sicut qui cum magno aliquo Principe acturus est, priùs cogitat quidnam debeat tractare; ita multo magis qui acturus cum Deo, ante expendere debet quid agere velit: nimirum an illum laudare, an gratias agere, an beneficia aliqua ab eo poscere; & quænam ea sint.

3. Petendũ auxilium. Tertio loco petendum à Domino auxilium, quo dignè tantum munus præstare possimus: nimirum ea mentis eleuatione & attentione, ea reuerentia & eo affectu, quo par est creaturam cum suo Creatore colloqui. Vnde commodissimum tempus, quo maximè est mens serena & apta contemplationi, diligendum, omnesque aliæ cogitationes & curæ penitus excludendæ, perinde ac si cum rebus humanis tibi nihil sit commercij & solus cum Deo & Angelis eius sis in mundo.

In ipsa oratione tria seruanda. Hac præparatione præmissa accedendum ad ipsam orationem, quæ vt optimo modo fiat, tria postulat. Primò, *1. Attentio ad Deum.* Magnam attentionem ad Deum cui loquimur, quem nobis in præparatione ob oculos posuimus; quia tota oratio ad ipsum tamquam ad præsentem dirigi debet. Ex hac attentione fit, vt cum magna reuerentia preces nostras faciamus.

2. Attentio ad sensum verborum. Secundò requirit magnam attentionem circa sensum verborum quæ pronuntiamus, præsertim cùm Psalmos, vel alias orationes iam compositas recitamus. Itaque danda est opera, vt antea probe illa intelligamus, vel piam aliquam illorum intelligentiam perceptam habeamus. Etsi enim qui recitant Preces Canonicas, præcepto Ecclesiæ satisfaciant, & etiam opus pium ac meritorium præstent, si saltem ad Deum, cui loquuntur, attenti sint, & cum reuerentia sacra illa verba proferant, quamuis ea non intelligant: longè tamen præstantior foret oratio, si sensum illorum perciperent, & eo spiritu quo primo concepta & scripta, Deoque a Propheta sunt decantata, proferrent.

3. Excitatio affectus accomodati. Tertiò, Vt conemur in nobis excitare, & induere illos affectus, quos oratio in singulis suis partibus exigit, quosque ipsi Auctores sacri, & viri sancti ac illuminati in decantando sentire consueuerunt. Quod vt assequamur, expedit non valdè multa orando legere, aut recitare, nec celeriter: fieri enim non potest vt oratio multùm sapiat animæ palato, dum cursim transitur. Opus est aliqua mora in considerando, vt affectus excitetur, præsertim varius pro varietate materiæ, quæ occurrit. Difficile est hoc exactè præstare in longa oratione, quia opus est multo tempore, & mens tam longo conatu non parum fatigatur. Itaque in breuiore oratione, verbi gratia in Oratione Dominica, Salutatione Angelica, in Symbolo, in vno vel altero Psalmo, in paucis Hymnis, & similibus, id omni ope conandum. Et quamuis in principio sit aliqua difficultas, vsus tamen sensim rem reddit facilem & delectabilem. Porrò singuli versiculi, immo singula pæne verba sunt attentissimè consideranda, & eorum vis expendenda allatis varijs conceptibus, causis, effectis, modis, &c. Ideoque expedit singulos versiculos bis terve repetere, nec transire vlteriùs, donec eos veluti degustaueris. Quæ vt meliùs intelligantur, statuam exemplum in Oratione Dominica.

PATER

Explicatur paradigma et Orationis Dominicæ. Variæ rationes cur dicatur Pater noster.

PATER NOSTER QVI ES IN CÆLIS. Verè *Pater noster*: tu enim nos ex nihilo ad imaginem & similitudinem tuam benignissimè condidisti, tu lapsos in peccatum ab æterna morte redemisti; tu nos in filios adoptasti, tu Spiritu tuo sanctificasti, tu ad cælestem hereditatem vocasti, & prouidentia paterna nos ad illam dirigis. Tu Pater noster, Creator noster, Redemptor noster, Sanctificator noster, director noster, & largitor bonorum omnium. Hæc omnia hac Patris appellatione comprehenduntur. Conuenit hoc nomen Deo respectu nostri prout complectitur totam sanctissimam Trinitatem; omnia enim opera paternitatis in nos sunt communia toti Trinitati.

Cur dicatur esse in cælis.

QVI ES IN CÆLIS. Ibi te aperis, ibi te manifestas, ibi cognosceris & amaris, benedicens & laudaris in sæcula sæculorum. *In cælis*; in beatissimorum spirituum mentibus, quæ omnibus cælis corporeis capaciores. Ibi fulget maiestas tua, ibi regnas & triumphas in æternum.

Quid sanctificari nomen Dei.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM. Sanctificetur nomen tuum (quidquid tu es & diceris) in hac extrema Regni tui parte, sanctificetur in hominibus. Omnes mortales te cognoscant, te timeant, te ament, te laudent & benedicant in sæcula. In hoc nominis tui sanctificatio est sita; hæc semper vigeat, efflorescat, & crescat vsque in finem mundi.

Regnū Dei quod sit.

ADVENIAT REGNVM TVVM. Exscindatur regnum impietatis, regnum peccati & diaboli: Regnū tuum adueniat, & omnibus dominetur. Primùm quidem Regnum fidei, spei, & charitatis, per quæ in cordibus omnium nationum regnes: deinde æternum illud Regnum beatæ visionis, in quo tu eris omnia in omnibus. Hoc Regnum non diu differatur, sed completo mox Sanctorum numero, se aperiat.

Voluntas Dei triplex.

FIAT VOLVNTAS TVA, SICVT IN CÆLO, ET IN TERRA. *Voluntas tua*; consilia tua, præcepta tua, beneplacitum tuum. Hæc triplex voluntas tua sic impleatur in terra, sicut impletur in cælo. Omnes obediant præceptis tuis, omnes pareant sanctissimis inspirationibus tuis, omnes probent beneplacitum tuum.

Panis duplex.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE. Panem corporalem & spiritalem, alimenta corporum & animorum. Sicut corpus cibis visibilibus, ita anima verbo tuo, doctrina & illustratione tua, & in primis pane illo diuino, *qui de cælo descendit, qui speciem est & vita*, qui mundo vitam tribuit; corpore inquam & sanguine Filij tui. Omnem hunc panem da nobis quotidie.

Ioan. 6.

Duplicia debita.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. Ecce, Pater, ignosco omnibus qui me iniuria affecerunt, vel quouis modo in me peccauerunt: nihil illis mali exopto, sed benedictionem tuam & Spiritum sanctum tuum illis imprecor. Ignosce itaque & mihi quidquid in te peccaui: relaxa culpas & supplicia, debita culparum & pœnarum, quarum tibi reus sum & debitor. Hæc omnia debita remitte mihi per infinitam bonitatem & misericordiam tuam, per sanguinem & merita Christi filij tui Domini nostri.

Petitur auxilium ad vincendas tentationes.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM. Semper nobis adsis auxilio & protectione tua, vt nulla nos tentatio vincat, nullæ mundi vel carnis illecebræ in peccatum trahant.

SED LIBERA NOS A MALO. A malo culpæ & pœnæ, ab omnibus diaboli insidijs, & tandem ab omnibus huius vitæ malis, & transfer in Regnum tuum, vbi te summo bono æternum fruamur. AMEN. Ita fiat Domine Pater, Rex cæli & terræ: ita fiat, exaudi hæc mea vota, & imple illa secundum bonitatem & misericordiam tuam.

En specimen accuratioris modi orandi, qui mirificè & mentem illustrat, & affectum excitat, & dulcedinem in singulis partibus latentem gustare facit: multoque fortasse melius est, hoc modo semel Orationem Dominicam recitare, quàm centies cursim cum parua attentione. Quod si alicui sit iniunctum, vt ter vel quinquies recitet Orationem Dominicam, facile id præstare potest toties repetendo singulos versiculos, illisque inhærendo meditatione, iuxta modum nunc explicatum. Hoc ferè modo B. Franciscus Orationem Dominicam recitare solebat, & B. Pater noster Ignatius eum modum valde commendat in libello Exercitiorum. Nec video quæ ratio orandi possit esse præstantior. Facilè autem quibusuis alijs precationum & laudum formulis, & Psalmis, & Hymnis & versiculis accommodari potest.

CAPVT II.

Qua ratione excitanda sit fides.

OMnis commotio voluntatis sequitur ex consideratione intellectus. Vnde qui attentiùs ac perspicaciùs intellectus considerat virtutum motiua, seu rationes quibus mouetur ad operandum, eò maior excitatur affectus in voluntate. Ostendendum itaque, quænam motiua in singulis virtutibus sint consideranda. Ac primùm qua ratione excitanda sit fides.

Proponendum id circa quod fidem excitare volumus. 1
Vt si velim excitare fidem circa mysterium Eucharistiæ, nimirum ibi vere, propriè, realiter & substantialiter præsens esse corpus & sanguinem Domini cum anima & diuinitate, atque adeò totum Christum ibi sub speciebus panis & vini delitescere.

Consideranda motiua & rationes, quæ persuadent id esse credendum. 2

Primò, Quia ipse Dominus accepto pane cùm gratias egisset, & benedixisset panem, expresse affirmauit, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* Et accepto calice similiter dixit, *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur*: adeò vt clarioribus verbis id exprimi non potuerit. Neque vllum est aliud fidei mysterium, quod clarius in Scripturis habeatur expressum. Vnde si decepti sumus, ipse decepit nos: quod blasphemum est vel cogitare.

Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Secundò, Quia idipsum tenet & docet & semper docuit Ecclesia, quæ est *columna & firmamentum veritatis*: quæ est *sponsa Christi*, eius *corpus mysticum*, & *Regnum*: quæ regitur spiritu Christi: quæ semper stabit, nec vllis inferorum & hæreticorum machinis euertetur: quæ si vel in vno articulo errat, corruit penitus, nec quidquam ampliùs ei credendum.

1. Tim. 3. Ioan. 3. Apoc. 18. & 21. 1. Cor. 11. Matth. 16.

Tertiò, Quia id omnibus sæculis ab initio nascentis Ecclesiæ Christi ab omnibus Catholicis creditum & a Patribus traditum, & in Ecclesia pro tali vsurpatum & sumptū, vt facile ex testimonijs Patrum & Doctorum, qui singulis sæculis vixerunt & scripserunt, ostendi potest.

Quartò, Quia hanc doctrinam tenuerunt omnes qui sanctitate & miraculis in Ecclesia illustres extiterunt: vt patet singula sæcula percurrenti. Immo quò quisque sanctior, & miraculis clarior, eò maiore deuotione hoc Sacramentum est prosecutus: vt sanctus Dominicus, Franciscus, Bernardus, Cælestinus, Norbertus, Xauerius, Ignatius, Vicentius Ferrerius, Franciscus a Paula, & alij innumeri. Si illi errarunt, consequens est vt sanctitate & miraculis clarissimi fuerint idololatræ. Si idololatræ, quomodo sancti? quomodo Deus illos miraculis claros, & omnibus imitandos proposuit?

Quintò, Quod hæc ipsa doctrina innumeris miraculis sit confirmata, quæ occasione huius Sacramenti contigerunt. Fieri autem nulla ratione potest, vt in confirmationem doctrinæ falsæ & perniciosæ vera miracula fiant, quia Deus non potest falsitatem & impietatem confirmare.

Sextò, Quia hæc doctrina ita per decem prima sæcula, nempe vsque ad annum 1050. fuerit ab omnibus ita recepta, vt nullus etiam hæreticus publicè illam oppugnare ausus fuerit. Et cùm Berengarius circa id tempus contrarium tradere cœpisset, mox eius sententia ipso viuo in quinque Concilijs fuit damnata: & ipsemet eam ter abiurauit, & tandem in fide Catholica cum magna pœnitudine sui erroris obijt.

Septimò, Considerandum quales sint qui hanc doctrinam oppugnant: nempe homines vita infames, superbi, contumeliosi, impuri, multis alijs nefandis erroribus obnoxij. Quis credat, Deum illis potiùs quàm viris sanctissimis, humillimis, castissimis, modestissimis veritatem

tem patefecisse? Insanum est hoc existimare.

Octauò, Quòd præcipua ratio, qua hæretici hoc mysterium oppugnant, sit, quod hoc videatur impossibile. Sed multa alia nobis credenda sunt, quæ humano iudicio videri possint impossibilia. Alioquin explicent nobis, quomodo Deus ex nihilo fecit mundum, quomodo Deus est trinus personis, essentia vnus. Quomodo Filius factus est homo. Quomodo si Filius vere est Deus & homo, non etiam Pater, & Spiritus sanctus sit homo. Quomodo Christus natus est clauso vtero, & quomodo resurrexit clauso sepulchro: quomodo fiet resurrectio carnis.. Quomodo impij in suis corporibus æterno cruciabuntur igne, nec cõsumentur: & alia huius generis; quæ si humana ratione expendantur, planè videbuntur impossibilia.

Nonò, Consideranda debilitas nostri intellectus, qui est infimus inter omnes intellectus creatos, & ita debilis, vt nullam rem corporalem, quantumuis familiarem, clarè & distinctè, qualis secundùm speciem suam sit, cognoscere possit. Immo nullus est sapientum huius mundi, qui vel centesimam partem secretorum, quæ latent in vna formica, vel musca (vt mihi facile esset ostendere) possit inuestigare. Quòd si in rebus infimis ita cæcutimus; quanto magis in summis, & diuinis nostram cæcitatem & ignorantiam fateri debemus, & omne iudicium nostrum Deo & Ecclesiæ humiliter subijcere?

3 His omnibus consideratis, perspicuum est, hanc doctrinam firmiter credendam tamquam à Deo traditam & confirmatam, idque ea firmitate qua par est supremæ & diuinæ auctoritati credi. Itaque statuam mecum illam firmissimè credere, & potiùs mortem oppetere, quàm vllo modo de ea velle dubitare, ne diuinæ auctoritati sim iniurius. Digna quidem est diuina auctoritas cui infinita firmitate credatur: verùm quia id præstare non possumus, postulat vt omni qua possumus firmitate, diuina gratia adiuti, ei credamus, omnem sensum & intelligẽtiam nostram in obsequium fidei captiuantes.

Simili modo poterimus excitare fidem circa reliquos fidei nostræ articulos, cõsiderando rationes & motiua, quæ illos creditu dignos faciunt: & diuinæ auctoritatis magnitudinem, propter quam firmissime credi debent.

CAPVT III.

Quo modo excitanda spes remissionis peccatorum, & salutis obtinendæ?

COnsiderandum Primò, Quòd Deus ex nihilo nos ad imaginem suam creauerit, non vt damnaret, sed vt saluaret, & gloriæ suæ participes faceret. Bonum enim est sui communicatiuum, & summi boni est, summè se cõmunicare.

Secundò, Quòd cùm lapsi essemus in peccatum & perditionem, Filium suum miserit, vt natura nostra assumpta pro nobis satisfaceret, nos redimeret, & ex inimicis amicos Dei, & filios, & Regni cælestis heredes efficeret. *Sic*
Ioan. 3. *enim Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam.*

Tertiò, Si Deus cùm adhuc essemus inimici, nos ita dilexit, vt voluerit pro nobis mortem subire: quanto magis nunc, cùm ei seruire & placere cupimus, nos saluare desi-
Rom. 5. derat, cùm ad hoc morte non sit ampliùs opus? *Si enim*, inquit Apostolus, *cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.*

1.Tim.2. Quartò, *Deum velle omnes homines saluos fieri*, vt expressè Apostolus affirmat. Immo certum est, omnibus hominibus, præsertim fidelibus, ex parte Dei dari auxilium sufficiens, quo salutem consequi possint, si velint cooperari, vt ex Concilio Arausicano can. 25. & ex Tridentino sess. 6. cap. 13. colligitur.

Quinto, Misericordiam Dei & meritum Christi esse infinities maiora quàm sit grauitas peccatorum totius mundi: omniaque omnium hominum peccata ad misericordiam Dei, & meritum Christi, esse instar guttæ aquæ ad immensum ignem. Quàm facile immensus ignis consumit guttam aquæ tam facile Dei misericordia & Christi meritum absumerent omnia mundi peccata, si homines ex parte sua se disponerent, & de illis dolerent. Vnde etiamsi tu tam multa & grauia peccata commisisses, quam omnes simul homines commiserunt; si ex animo dolores quod diuinam Maiestatem per illa offenderis, & seriò statueres in posterum abstinere, in momento per Christi meritum omnia delerentur, & filius Dei, heresque Regni cælestis constitueretis.

Sextò, Considerandum quàm innumerabiles, & quàm graues peccatores sint misericordiam & salutem omnibus sæculis consecuti: quare non dubites te etiam consequi posse.

Ex his & similibus considerationibus magnam in me spem salutis excitabo.

CAPVT IV.

Quo modo excitanda charitas in Deum.

COnsideranda hic Dei in nos charitas, & beneficia plurima maximaque.

Primò, Quòd nos ex nihilo ad imaginem & similitudinem suam creauerit, ac proinde capaces beatitudinis suæ, omniumque bonorum suorum fecerit. Gen. 1.

Secundò, Quòd cælum & terram, solem, lunam, stellas, & elementa, & omnem naturam corpoream nostra causa condiderit, & nostra causa conseruet, gubernet ac moueat; & omnia nasci & crescere faciat. Et quòd beatissimos illos spiritus ad nostram custodiam, directionem & opem deputauerit. Gen. 1. Heb. 1.

Tertiò, Quòd perditos ab æterna morte & incendijs inferorum sempiternis redemerit, & inimicos in gratiam receperit. Ioan. 3. Rom. 5.

Quartò, Quòd non solùm redemerit, sed etiam in filios adoptauerit, & Spiritu sancto donauerit, & cælestis regni heredes fecerit. Rom. 8.

Quintò, Quòd corpus & sanguinem suum nobis in alimentum vitæ æternæ reliquerit. Ioan. 6. Matth. 26.

Sextò, Considerandum quàm miris modis, quantis laboribus, cruciatibus, nostra natura assumpta, hæc perfecerit: quàm multa indigna & acerba sit passus nostra causa. Mar. 14. 1. Cor. 11.

Septimò, Quòd infinitum meritorum suorum thesaurum nobis in Sacramentis reliquerit, per quem quoties cõtingeret labi, possemus restitui & reconciliari, & auxilium ad rectè viuendum obtinere. Ioan. 5.

Octauò, Consideranda mihi sunt beneficia, quæ in me peculiariter contulit: vt quòd non fecerit nasci inter Turcas vel hæreticos, neque eo tempore, quo lux Euangelica nondum erat patefacta: sed tempore gratiæ, & inter Christianos, vt in vera Religione & pietate possem institui. Quòd ab innumeris peccatorum & æternæ damnationis periculis eripuerit, quibus alij perierunt: quod ab hæresi & seductionibus, quibus plenus est mundus, seruauerit: quòd toties peccantem benignè sustinuerit, & in gratiam receperit. Quis vmquam Princeps, quantumuis clemens, subditum septies reum, septies in gratiam recepit? At Deus non septies, sed centiès & millies peccantes, toties rursum in gratiam recipit, & amicos ac filios, & heredes efficit. Matth. 18.

Nonò denique, Quòd tota Dei cura, cogitatio & molitio circa nos & circa creaturas omnes non aliò tendat, quã vt nos & æternam salutem consequamur.

Itaque si Deus, si summa illa Maiestas ita me dilexit, tam multa, tam magna, tam mirabilia in me beneficia contulit, tam indigna & acerba pro me pertulit, tanta benignitate assidue erga me vtitur; perpendam quantum ego vicissim illi amorem, quantum obsequium & obedientiam debeam. Sanè etiamsi millies pro eius gloria possem sanguinem fundere, & mille annis maximos labores subire, ne millesimam quidem partẽ vel vnius beneficij possem compensare; quia singula eius beneficia sunt infinitæ æstimationis, & infinitum amorem & obsequium à nobis postularent, si præstare possemus. Verum quia id possumus, statuam firmiter præstare id quod facile possum, & quo diuina bonitas est contenta: nempe omnia eius præcepta omni cura seruare, ita vt potiùs mortem velim subire, quam 1. Ioan. 4.

aliquod

aliquod ex illis violare. Deinde totam vitam meam ipsius obsequio addicere, vt omnes meæ cogitationes & actiones ad ipsius gloriam dirigantur.

CAPVT V.

Quo modo excitanda contritio de peccatis?

Concil. Trident. Sess. 14. c. 4. CОntritio duo postulat; nempe dolorem de peccatis, quòd diuinam Maiestatem offenderimus; & propositum serium emendationis, vt ei placeamus. Itaq; consideranda hic sunt beneficia diuina in nos collata, & nostra vicissim in Deum ingratitudo.

Beneficia considerari poterunt modo suprà declarato. Sed inprimis expendendus est admirabilis ille amor, quo
Ioan. 3. me ita dilexit, vt naturam meam assumere, & in ea tantos labores & dolores sustinere, tam acerba & indigna perpeti voluerit, idque eo tantùm fine, vt me à peccatis & morte æterna liberaret, Deique filium, & regni heredem constitueret. Hæc vbi bene perpensa fuerint, considerandum è contrario, quàm parum tanto amori tantisque beneficijs responderim.

1 Quòd gratias ei, vt par est, non egerim.

2 Quòd raro de eius in me amore & immensis beneficijs cogitauerim, quod magnæ ingratitudinis est signum.

3 Quòd eius amorem & amicitiam, omnia eius beneficia, omnia promissa, omnes labores, sanguinem, passionem, & crucem nihili penderim, contempserim, & proculcarim, malens pro re caduca & vilissima adhærere eius hosti, quàm ipsi; sequi consilia hostis, quàm parere illius mandatis: quod infinitæ ingratitudinis & amentiæ est.

4 Quod non solùm amorem eius & beneficia nihili fecerim & contempserim, sed etiam eius Maiestatem plurimis modis grauissimè offenderim, & innumera illi mala pro infinitis bonis in me collatis rependerim.

5 Denique quòd nullus vnquam hominum tam ingratus extiterit suo Regi & benefactori, quàm ego ingratus extiti meo Conditori & Redemptori.

Quibus omnibus ante oculos positis, & probè ponderatis, suffundar pudore, & excitabo in me maximum dolorem propter tantam ingratitudinem, & iniuriam in tantam Maiestatem & benefactorem. Deinde proponam seriam vitæ emendationem, peccata mea confiteri, pœnitentiam agere, omnia eius præcepta accurate seruare, & omnes meas cogitationes, studia, conatus, vitamque totam eius obsequio & gloriæ impendere.

CAPVT VI.

Quomodo excitandus humilitatis affectus.

1 COnsidera corporis tui conditionem, quàm vile, quàm
Iob 14. fragile, quàm luteum, quot morbis & doloribus obnoxium, quot frustulis compactum, quantis sordibus instar latrinarum oppletum. Denique vbi anima recesserit, nihil humano corpore fœdius, nihil horribilius.

2 Conditionem animæ, quæ statim vt corpori inseritur,
Iob 14. peccato inquinatur, & diaboli serua efficitur. Cuius intel-
Ephes. 2. lectus ad ea quæ sunt salutis, per se est cæcus; ad res naturales adeò debilis & obscurus, vt nullam earum perfectè cognoscere possit. Et quamuis mille annis ad hoc incumberet, ne centesimam quidem partem latentis in ea veritatis assequeretur. Cuius memoria angusta, infida; labilis, confusa: cuius voluntas à cælestibus auersa, ad terrena inclinata, corporis voluptatibus dedita, denique ad omne malum propensa, ad omne bonum languida: & ita fragilis, vt minima occasione millies labatur. Tanta quoque est debilitas harum trium facultatum, vt modico vapore vel humore cerebri possit earum vsus impediri, vel planè peruerti: vt in amentibus, phreneticis, maniacis, ebrijs cernimus.

3 Considera quot quantisque peccatis sis vel fueris ob-
Rom. 2. noxius: quorum quodlibet te fecit inimicum Dei, mancipium diaboli, & heredem inferni, denique omnibus supplicijs & contumelijs dignissimum. Itaque cogita te coram Deo & Angelis sanctis dignum, quem nemo amet, nemo honoret, nemo iuuet, aut humaniter tractet; sed quem omnes contemnant, conspuant, exterminent, & omnibus contumelijs afficiant: imò contra quem omnis creatura insurgat, iniuriam sui Conditoris vindicatura. Hæc omnia meretur omnis qui mortifero peccato se contaminat, & insuper æternum ignem, & æternam ignominiam. Cogita, nihil posse esse vel cogitari vilius, ignobilius, contemptibilius, magisque dignum omni contemptu, dedecore, probro, supplicio, quàm sit peccator.

Considera te ex te nihil boni habere, sed omne bonum, 4
quod in te est, siue naturale siue supernaturale, esse Dei, & *1. Cor. 4.*
ex Deo: & idcircò ob illa bona non tibi, sed Deo gloriam, laudem & honorem deberi.

Considera quanta vanitas sit, extollere se ratione formæ 5
corporis, quæ & res infima est, & instar floris marcescit: *Eccl. 1.*
vel ratione roboris, quod in tauris & equis longè maius: vel ratione opum, quæ fluxæ, infimæ, extra nos; terra nempe rubra vel candida: vel ratione nobilitatis, quæ in hominum apprehensione consistit, nec quidquam boni in homine ponit; nec apud Deum & Angelos eius æstimatur, & peccato penitus obruitur, omniq. ignominia digna efficitur: vel ratione potestatis Regiæ, quæ nihil boni in *Sap. 6.*
homine statuit, sed infinitas curas & molestias secum trahit, magisq. onerat quàm ornat; præsertim cùm obnoxium reddendæ rationi apud supremum Iudicem de subditorum factis, & innumeris negotijs constituat: vel de sapientia; quæ in mortalibus adeò exigua; in dæmonibus millecuplo maior: vel de perfectione virtutis, cum simus adeò imperfecti in omni virtutum officio, & adeò fragiles, vt vel sponte nostra, vel minimo tentationis impulsu sæpè labamur.

Quibus omnibus benè perpensis, statues tecum, Primò, Vt in posterum te non magnipendas, nec magnis honoribus dignum ducas, sed agnoscas vilitatem & indignitatem tuam. Secundò, Vt non appetas videri & magni æstimari ab hominibus. Tertiò, Vt si aliquod dedecus obuenerit, aliqua ignominia irrogata fuerit, accipias id de manu Domini peccata tua castigantis, & cogites te multo maiore ignominia & infamia dignum, vt qui toties æternam extremamq; ignominiam & afflictionem merueris. Quartò, Vt optes ipse contumeliam pati, tum quia propter peccata tua dignus es, tum quia Dominus tua causa contumelias maximas sustinuit, cui te conuenit assimilari, si aliquando cum illo cupis regnare. *Si enim compatimur, & conglorificabimur.* Quintò, Vt semper in me con- *Rom. 8.*
siderem meas imperfectiones, & qualis sim ex me; in proximis verò ea quæ sunt perfectionis, & quales sint ex Deo: vt hac ratione in animo meo me omnibus postponam, & deteriorem æstimem, & omnes me præstantiores ducam. Hoc modo S. Franciscus censebat se omnibus mortalibus peiorem.

CAPVT VII.

Quomodo excitanda patientia.

COnsiderãdum exemplum Domini nostri, quem Deus 1
Pater, vt daret nobis patientiæ & humilitatis exemplum, crucem sumere, & crucem subire voluit. Cogita, si ipse Dei Filius tam multa acerba, indigna, & ignominiosa tuæ salutis causa perpessus est; quid pro tua salute perferre non debeat. *Si Christum oportebat* nostra causa *ati, &* *Luc. 24.*
ita intrare in gloriam suam: cur nos quoque non patiamur, si in eamdem gloriam iotrare volumus?

Considera exempla Sanctorum. Nullus enim est qui mul 2
ta & grauia non sit perpessus: plurimi enim sustinuerunt *Hebr. 11.*
carceres, exilia, bonorum direptionem, seruitutem, damnationem in metalla, famem, sitim, nuditatem, morbos; plurimi etiam fidiculas, catastas, flagella, scorpiones, vngulas ferreas, candentes laminas, craticulas, sartagines, lentos ignes, iactus lapidum, laniatus ferarum, distractiones membrorum, & mille alia tormentorum genera tolerarunt: ad quæ omnia quæ nos patimur, ludus sunt & iocus. Perpende etiam labores & austeritatem vitæ plurimorũ Monachorum & Eremitarum, vt Pauli, Antonij, Hilarionis,

Hierooymi,

Hieronymi, Simeonis Stylitæ, Danielis Stylitæ, Benedicti, Dominici Loricati, Romualdi, Bernardi, Gulielmi, Brunonis, Dominicis, Francisci Assisij, Francisci à Paula, Francisci Xauerij, & aliorum innumerabilium. Omnibus infixum animo manebat illud Apostoli, *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Act. 14.

3 Rom. 8. Perpende illam Apostoli sententiam: *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Etiamsi mille annis pro vita æterna nobis esset laborandum, & omnia Martyrum tormēta sustinenda, hoc totum ad illam gloriam, & ad illa sempiterna gaudia perinde esset, ac si quis pro Monarchia orbis obtinenda offerret vnum quadrantem, vel modicum vnius horæ laborem. Immo illud esset longe minus; quia temporanei laboris ad æternam mercedem nulla est proportio.

4 Conc. Trid. sess. 14. c. 9. Considera quantas vtilitates afflictio secum adferat. Primò, Satisfacit pro peccatis, seu pœnis grauissimis, quæ peccatis debentur, & igne purgatorio essent luandæ. Modica paucorum dierum tribulatio patienter tolerata, sæpe est tanti apud Deum, quanti perpessio ignis purgatorij multorum annorum. Secundò, Purgat animam à peccatorum sordibus, nempe à maculis & affectibus peccatorum. Sicut enim aurum purgatur igne, & probatissimum redditur: ita iustus in camino tribulationis. Tribulatio enim mentem excitat, vt ad Deum confugiat, & ab eo opem flagitet: quam vt impetret, dolet de peccatis, ob quæ plerumque afflictiones immittuntur, proponit vitæ emendationem, deserit pristinas nugas, & serio se ad Deum conuertit. Denique sensim cognoscit vanitatem huius mundi, & incipit suspirare ad cælestia. Contra prosperitas facit nos obliuisci Dei & rerum cælestium, & plurimis peccatis inuoluit; iuxta illud Moysis Deuteron. 32. *Incrassatus est dilectus & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus: dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.* Tertiò, Tribulatio probat hominem, tum quia ostendit qualis sit, tum quia dat occasionem perfectæ virtutis. Si enim in afflictione constitutus perseueres firmus in obsequio Dei, omnia patienter de manu eius accipiens; signum est te solida virtute præditum, & perfectum esse Christianum. Hoc sensu Iacobi 1. dicitur: *Patientia opus perfectum habet.* Si vero fueris impatiens, proximis mala imprecando, contra Deum murmurando, viam iustitiæ deserendo, voluptatibus & vitijs te addicendo, ad hæreticorum & atheorum castra transeundo; signum est te anteà quoque parum in virtute solidum extitisse. Hoc sensu dicitur Prouerb. 17. *Sicut igne probatur argentum & aurum in camino, ita corda probat Dominus.* Quartò, Facit nos Christo similes, qui in hac vita maximas omnis generis afflictiones sustinuit. Quòd si Christo similes fuerimus in afflictionibus, similes quoque erimus in gloria. Rom 8. *Si compatimur, & conregnabimus.* 1. Pet. 4. *Si Christi passionibus communicaueritis, in reuelatione gloriæ eius gaudebitis exultantes.* Etsi tribulatio per se non sit amabilis, tamen quia nos configurat & similes facit Christo, valdè amabilis redditur, præsertim accedente tanto fructu. Quintò, Facit hominem beatum in hac vita propter certissimam spem vitæ æternæ. Vnde Iacobus Apostolus ait: Iac. 1. *Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes* (id est tribulationes) *incideritis.* Et infrà: *Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quàm repromisit Deus diligentibus se.*

5 2. Cor. 4. Considera illam sententiam Apostoli: *Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Expende singulas antitheses. Tribulatio est momentanea, sed gloria qua compensatur est æterna: tribulatio est leuis, sed gloriæ pondus immensum: tribulatio in terris, sed gloria in sublimitate inter Angelos. Quis non amplectatur amariusculam potionem, quæ æternam confert sanitatem & vigorem?

6 Considera, non posse tibi tot obuenire afflictionis vel hominum malignitate, vel alia ratione, quin millecuplo amplius merearis. Cum enim vel vnicum peccatum mortiferum mereatur pœnam ignis sempiternam; multo magis merentur omnes huius vitæ afflictiones. Quòd si putes te numquam mortiferè peccasse (quamquam id nō facilè sibi quis persuadere debeat) scias tamen quotidiana peccata huiusmodi afflictiones, & longe maiores mereri. Itaque quidquid tibi acciderit calamitatum, accipe de manu Domini cum gratiarū actione; & cogita te longè maiora promeritum, ac proinde benignè & clementer tecum agi, vt leui & breui afflictione redimas æternam.

Considera, tribulationem esse signum diuini amoris. 7
Quia enim te Deus amat, vult te hic purgare & expolire, & tamquam lapidē viuum aptare supernæ ciuitati. *Quem enim diligit Dominus castigat: flagellat autem omnem filium quem suscipit.* Prou. 3. Hebr. 12. Inimicos verò suos, qui æterno reseruantur igni, permittit hic prosperis rebus vti & abuti.

Considera, si impatiens fueris, te omnem fructum quem ex tribulatione capere poteras, perdere; & sensum mali per impatientiam non mitigari, sed exasperari: per patientiam verò non solum mitigari, sed tantam sæpe consolationem infundi, vt malum vix sentiatur, vel etiam penitus obruatur. 8

His perpensis, statues tecum omnia quæ tibi acciderint, accipere de manu Domini, cogitando millecuplo plura & grauiora te promeritum. Secundò statues, non solum illa patienter, sed etiam cum gaudio ferre, cum tanta bona per tribulationem tibi sint obuentura.

CAPVT VIII.

Quo modo excitandum temperantiæ studium.

Considera quanta bona secum temperantia ferat; & quanta mala intemperantia.

Temperantia præstat corpus sanum, vegetum, agile, ad omnes suos motus expeditum, & omnia pæne morborum genera pellit. Nam omnes ferè morbi ex intemperantia proueniunt. 1

Præstat longæuitatem, vt innumeris exemplis eorū, qui in summa abstinentia diutissime vixerunt, ostendi potest. Cum enim excludat morbos, quibus vita plerumque ante tempus succidi solet, facit vt vita producatur, donec exhausto calore natiuo, & humore primigenio, per se instar lucernæ extinguatur. Hinc Scriptura Ecclesiastici 37. *Qui abstinens est, adijciet vitam.* 2

Præstat vigorem sensibus externis, qui abundantia cibi potusque obtundi solent. 3

Mitigat animi passiones, præsertim iracundiam & melancholiam, sed super omnia tentationes carnis, nec vllum post gratiam diuinam est efficacius aduersus eas remedium. Vnde illustres quique Sanctorum maxime præsidio temperantiæ & ieiunij in hoc prælio vsi sunt, & victores extiterunt. 4

Mentem reddit expeditam & alacrem ad omnes suas functiones; ad orationem, meditationem, studia, conciones, ad danda consilia, & quæuis negotia tractanda: deniq; facit idoneam diuinis illustrationibus excipiendis. 5

Intemperantia horum omnium præstat contraria. Perpende itaque: quàm turpe sit, quantæque stultitiæ, ob modicam gulæ voluptatem tanta bona perdere; & tantis malis se exponere: & statue tecum sanctam sobrietatem perpetuo colere.

CAPVT IX.

Ad contemptum mundi.

Perpende illam sententiam S. Ioannis: *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Caue ergo ne diligas mundum: quia si illum diligas, charitas Patris te deseret, & concupiscentia carnis, vel concupiscentia oculorum, vel superbia vitæ, vel hæc tria simul te apprehendent & occupabunt. 1 1. Ioan. 2.

Considera quàm parua sint & momentanea, quæ mundus suis amatoribus promittit; & quam magna & solida quæ Christus Dominus. Promittit mundus diuitias, honores, voluptates. Diuitiæ consistunt in auro & argento, in fundis, in pecoribus, in domibus, & varia suppellectile. Hæc omnia terra sunt, vel e terra orta, & in terram re- 2

soluenda; neque eorum abundantia ad corporis vel animi bonam constitutionem iuuat. Honores consistunt in magnis officijs, dignitatibus, titulis, præfecturis, Magistratibus, quæ nec corpus benè afficiunt, nec animum meliorem reddunt. Voluptates sunt blandæ quædam sensuum titillationes nobis cum brutis animantibus communes raptim transeuntes.

3 Considera quanta mala & incommoda hæc secum ferant. Ac primum quantis laboribus, curis, molestijs diuitiæ acquirantur, & acquisitæ conseruentur. Semper animus est sollicitus & intentus, semper anxius & inquietus. Quātis animæ & corporis periculis studiosi opum expositi. Quàm innumera peccata in acquirendo committantur; quàm innumera in eorum vsu. Nullum enim est flagitium quod homines ditescere volentes non committant: nullum est cuius perpetrandi diuitiæ iam obtentæ non præbeant facultatem & ausum.

4 Perpende illam Domini sententiam: *Væ vobis diuitibus,*
Luc.6. *qui hic habetis consolationem vestram.* Et alibi: *Amen dico vo-*
Matth. 19. *bis, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diui-*
Mar.10. *tem intrare in regnum cælorum.* Quibus verbis ingens pe-
Luc.18. riculum damnationis ex diuitijs denuntiat. Item illam
1.Tim.6. sententiam Apostoli: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in*
tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inu-
tilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perdi-
tionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Quæ
sententiæ si rectè expendantur, abundè sufficiunt ad diuitiarum contemptum.

5 Considera quod ad honores attinet, Primò, Quantas curas secum deferant, quantas anxietates, indignationes, æmulationes, tum vt acquirantur, tum vt conseruentur. Numquam animus est quietus: semper enim nouæ occurrunt occasiones vel timendi, vel indignandi, vel vindicandi, vel appetendi & sollicitandi; vt nullum mare sit magis instabile, aut maioribus agitetur motibus, quam animus hominis ambitiosi. Secundò, Quòd magni honores magnis quoque oneribus sint coniuncti, ac proinde magnos etiam & assiduos labores postulent, vt muneri satisfiat. Nullum munus laboriosius, quàm munus Regum & Principum. Tertiò, Quòd quo honores sunt maiores; eo grauiorem esse culpam, si quid peccetur, tum propter exemplum, tum quia si quid iniqui statuatur, læsio ad plures pertingit. Hinc Sapientiæ 6. dicitur: *Potentes potenter tormenta patientur.* Quartò, Quòd Superiores non solum de factis suis, sed etiam de factis suorum subditorum reddituri sint rationem apud magnum Dei tribunal. Quintò, Quòd in magnis honoribus magna fit peccandi licentia & impunitas, magna potestas & facultas exequendi, magna monitorum inopia, magna adulatorum copia; quo fit sæpè vt & grauiter peccetur, & rarius sequatur emendatio, nisi magnus Dei timor animum possideat. Sextò, Quòd multiplex cura quæ magnos honores comitatur, ita omnes cogitationes hominis sibi vindicet, vt vix vmquam serio de ijs, quæ ad suam salutem & statum futuræ vitæ pertinent, cogitare possit. Quo fit vt totus æternitatis fructus, ob quem nobis tres illæ nobilissimæ facultates, intellectus, memoria, voluntas datæ sunt à Deo, vel maxima pars nobis pereat. Quidquid enim ad vitam æternam non conducit, quantumuis videatur magnum & splendidum, nullius est momenti.

6 Quod ad voluptates attinet, considera Primò, Quàm viles sint res, de quibus homines gaudent, & ex quibus voluptatem capiunt; qualia sunt conuiuia, symposia, spectacula, venerea, pulchræ vestes, ludus, ioci, turpiloquia, & similia; quæ omnia indigna animo generoso, nedum Christiano & æternitatis candidato. Secundò, Quanta incommoda & damna inferat voluptas. Nam corpus eneruat, & plurimis morbis subijcit: animum brutescere facit, rationis lumen extinguit, totum hominem vilem & contemptibilem reddit, & ad innumera peccata impellit. Nullum enim est flagitium, nulla turpitudo, quæ voluptatis causa non suscipiatur. Denique *nullus virtutis locus est in voluptatis regno.* Prætereà quantis mœroribus & aculeis animorum, voluptates sæculi permixtæ: quia inter voluptates sæpe conscientia pungit, & ijs transactis mœrorem infert, & surdo flagello miseram animam affligit.

7 Considera quanto excellentiores & puriores sint voluptates seruorum Dei. Semper enim sunt læti, semper alacres: nihil est quod animum interius excruciet. Immo ipse dolor de peccatis & imperfectionibus cælesti consolatione plenus. Centuplo maiorem voluptatem percipiunt ex rerum cælestium consideratione, & spe certissima bonorum futurorum, quàm sæculares homines ex conuiuijs & rebus venereis, &c.

Considera quanta in sæculo sint pericula salutis ratione 8
sociorum, & hominum quibuscum versandum; ratione conuiuiorum, symposiorum, amicitiarum, inimicitiarum, rixarum fortuitarum, & aliorum euentuum, quibus infinita multitudo hominum perit, & æternæ salutis damnum facit.

Perpende, si à Domino consilium peteres, vtrùm ti- 9
bi sæculum sit deserendum, an sequendum? quid tibi consilij esset daturus, quidnam ipse Spiritus sanctus in Scripturis suadeat? quid Apostoli, & omnes verè Spiritu Dei pleni? Rursus cogita quid te velles fecisse, si nunc tibi moriendum esset; & coram supremo tribunali (æternam sententiam excepturus) comparendum. Magnæ insipientiæ est, modo non amplecti, quod tunc omnibus votis optabimus nos amplexos.

CAPVT X.

Vt Deum semper habeamus præsentem.

COgita Deum esse spiritum subtilissimum, potentissi- 1
mum, viuacissimum, per omnia diffusum, omnia pe- Ioan.4.
netrantem, omnibus intimè præsentem. Sap.1.
Cogita, hunc immensum spiritum esse intimè præsentē Ierem.23.
cordi tuo, & ibi in fundo animæ delitescere cum tota potē- 2
tia, sapientia, sanctitate, maiestate & beatitudine sua, & cum Ephes.4.
infinitis opibus & bonis, quæ in thesauris sapientiæ & potentiæ illius sunt recondita. Ipsum posse in momento te beatum facere, vnam scintillam luminis gloriosi communicando. Posse quoque, si ipsum offenderis, subito perdere, & æternis ignibus tradere.

Cogita, eius oculos millecuplò lucidiores sole intueri 3
omnes tuas cogitationes, omnes intentiones, omnes affe- Sap.1.
ctus, omnia opera interna & externa: denique omnia nuda Eccli.23.
& aperta esse oculis eius. Heb.4.
Perpende quomodo sit in rebus omnibus; & in primis 4
in teipso per essentiam, per potētiam, & per inspectionem:
Per essentiam: quia eius essentia ratione suæ immensitatis, Ierem.23.
cum omnibus bonis suis vbique est præsens, tamquam inti- Sap.1.
mum fundamentum & sustentaculum rerum. *Per poten-*
tiam: quia vbique & in omnibus operatur, omnia creando, Act.17.
formando, conseruando, sustentando, regendo: quæ opera- Ioan.5.
tio si cessaret, omnia in nihilum euanescerent. *Per inspe-* Hebr.4.
ctionem: quia omnia clarissimè intuetur, & peruidet omnes Eccl.23.
hominum cogitationes, affectus, consilia, & omnia cordium arcana.

Considera, naturam tuam & omnia bona tua ab ipso as- 5
siduè pendere, & quasi assiduè creari; & singulis momen- Heb.1.
tis totum quod es, & quod habes, te ab ipso debere accipe- Coloss.1.
re: ita vt singulis momentis totum sit velut nouum beneficium. Non enim sufficit semel accepisse, sicut in beneficijs quæ ab hominibus dantur: sed continuo accipere debemus, & ipse assiduè donare: alioquin si ipse vel ad momentum cesset à donando, beneficium euanescet. Sicut enim si sol non assiduè lumen suum nobis communicaret, sed vel ad momentum vim suam cohiberet, omnia repentè essent in tenebris: ita si ipse vel ad momentum beneficum influxum suum retraheret, omnia in nihilum conciderent.

Cum semper in conspectu tantæ Maiestatis versemur, 6
perpende quanta reuerentia & humilitate in omnibus nos Heb.4.
gerere debeamus; & quanta cura nobis adhibenda, ne quid Gen.18.
à nobis interius in corde, vel exterius in opere cōmitta- Psal.2.
tur, quod ipsum possit offendere. Si enim, cum in conspectu alicuius Principis, cui tamen naturæ conditione pares sumus, versamur, reuerenter nos gerimus, & sedulò cauemus, ne quid agamus quod ipsi displiceat: multo magis id nobis curandum est in cōspectu tantæ Maiestatis, ad quam comparati sumus instar nihili.

Perpende quantæ impudentiæ & audaciæ, sit aude- 7

re in

Sap.1. Psal.9. Rom.2. re in conspectu tantæ Maiestatis peccare. Si enim in conspectu Principis minitantis mortem aliquis præceptũ Principis violaret, censeretur illum contemnere, & grauem iniuriam illi irrogare; ac proinde morte dignissimus: multo magis qui in præsentia & conspectu infinitæ illius Maiestatis fulmen æternæ damnationis comminantis audet peccare, censetur eius Maiestatem & minas omnes contemnere, & æterna morte dignus est.

2 Statue te quotidie singulari studio in conspectu illius Maiestatis, omnibus alijs cogitationibus semotis, perinde ac si præter te & Deum nihil esset in mundo. Reuela illi viam tuam, allega tuas miserias, & pericula salutis, quibus in hac vita expositus: & posce suppliciter opem, protectionem, & directionem in omnibus vijs & operibus tuis, vt in omnibus ita te regat & dirigat, sicut nouit expedire salutı tuæ & gloriæ suæ.

CAPVT XI.

Ad excitandum desiderium cælestis patriæ.

1 CONsidera loci amœnitatem & pulchritudinem in quo Iusti semper erunt; qui tantum omnia huius mundi *Apoc.21. Psal.83.* palatia superat, quantum cælestia terrenis præstantiora sũt. Maximi faciunt Principes & diuites sæculi habitationem splendidam & magnificam, aulas & cubilia auratis & picturatis peristromatis ornata, & omnis generis pretiosa supellectili instructa: quanti igitur superna illa palatia facienda sunt, ad quæ omnia Regum huius mundi domicilia, quantumuis splendida & ornata, sunt instar tugurij rusticani, vel potius stabuli equorum & mulorum? Si ex auro & solidis gemmis vrbes & domicilia fingas, parua sunt hæc omnia ad supernæ ciuitatis pulchritudinem & excellentiã. Illa enim omnia adhuc terrena sunt, & ex terra confecta: hæc cælestia & supercælestia incomparabiliter mundiora & pulchriora. Cum ergo Beati videant se tam excellenti habitatione in omne æuum vsuros, ingenti inde gaudio perfunduntur.

2 Considera ciuium illius beatæ Ciuitatis multitudinem, pulchritudinem, & excellentiam, & eorum inter se suauissimam familiaritatem. Multitudo eorum erit innumerabi-*Hebr.12.* lis, vt totam illam supercælestem regionem, ad quam terra vniuersa est instar puncti, quodammodo repleat. Totum enim cælum habitari debet. Nulla ibi deserta, nulla loca incolis vacua: vbique diuinæ laudes personabunt, & Alleluia cantabitur. Pulchritudo singulorum admirabilis: cor-*Matth.13.* pore enim fulgebunt instar solis, animo instar diuinitatis. Omnes enim beati spiritus & animæ erunt similes diuinitati; vtpote filij Dei, & excellentissimę Dei imagines. Quã-*Rom.8.* ta voluptas erit talis spectaculi, in quo innumerabilis ciuium supernorum multitudo instar Deorum refulgẽs suis locis & ordinibus pulcherrimè disposita cernetur. Digni-*1.Pet.2.* tate omnes sunt ciues cæli & filij Dei, omnes sunt Reges & triumphatores, vt qui de mundo, carne & diabolo victoriam reportarint. Omnes Sacerdotes Deo sacrificium *Apoc.1.* laudis perpetuo offerentes. Denique minimus in cælo maior est dignitate & gloria omnibus Regibus huius mundi. Alij tamen sunt alijs maiores: sicut enim inter stellas ma-*1. Cor.54.* gna est diuersitas claritatis & excellẽtiæ, ita inter cęli ciues.

Neque solum ex horum omnium conspectu & præsentia singuli voluptatem capient, sed etiam ex familiari vsu & consuetudine. Singuli enim norunt singulos nomina-*Psal.86.* tim, cum singulis quando placet possunt colloqui, & familiariter tractare. Singuli singulorum beneuolentiã & amicitiam sentiunt. Omnes enim sincerissimo amore se mutuo prosequuntur, nec minus de aliorum quàm de suis bonis gaudent. Si magnæ voluptatis est, in aula alicuius Principis omnium beneuolentiam & gratiam obtinere: quantæ voluptatis erit, in immensa illa infiniti Principis aula tam innumerabilium procerum amicitia & familiaritate frui?

Considera quibus functionibus sint dediti. Tota eorum 3
vita est contemplari, amare, frui, delectari, exultare, laudare, benedicere, gratias agere, gratulari. Omnes ex vi con- *Psal.83. & 149.*
templationis, & præ ardenti in Deum (qui ipsos tantis bonis cumulauit) amore & gaudio, in laudes & gratiarum a- *Apoc.7.*
ctiones erumpent. Laudabunt illum ex omnibus eius operibus, & beneficijs: ex opere creationis & gubernationis, ex opere redemptionis & iustificationis, ex operibus misericordiæ & iustitiæ, ex præmijs iustorum & pœnis impiorum, ex omnibus occultis eius & manifestis iudicijs, denique ex tota rerum creatarum dispositione. Hæc omnia menti eorum obuersabuntur, & clarè consilium Dei in singulis intelligent, & incredibili consolatione perfundentur; & præ magnitudine gaudij illum de omnibus sigillatim laudabunt, & benedicent, & glorificabunt, & gratias agent immortales. Itaque materia sempiternæ laudi non deerit.

Credibile est, hasce laudes, sicut in Angelis spiritali voce, & spiritalis cantici more peragentur, ita in hominibus *Psal.149.*
etiam corporali voce perficiendas: vt sicut animo & corpore constabunt, ita non solum animo, sed etiam corpore Deum laudent. Itaque erit ibi excellentissima vocum harmonia, omnem musicam huius mundi incomparabiliter superans.

Considera quantum gaudij percepturi sint ex eo quòd 4
videant se ex maximis malis liberatos, & de suis bonis in omnem æternitatem securos. Videbunt sub se inferorum *Isaia vlt.*
incẽdia, & infinitam impiorum colluuiem illis inuolutam, *2.Thes.5.*
& instar struis lignorum ardentem. Videbunt pericula eorumdem malorum, in quibus ipsi quoque sæpè constituti fuerunt: videbunt se diuina misericordia ereptos, & in æternum redditos securos. Comparabunt suam felicitatem cũ illorum miseria, sicque duplici nomine gaudebunt, & Deo gratias agent. Infiniti enim beneficij loco ducent, & quod ex infinito malo, quod periculosissimè illis impendebat, sint exempti; & quòd æternis bonis sint affluentissimè cumulati.

Considera quoque gaudia quæ ex dotibus corporis per- 5
cipient. Fulgebunt enim corpora instar solis: erunt immor *Matth.13.*
talia, inuiolabilia, & omnis perpessionis expertia. Pari modo erũt agilia & velocia instar fulminis, & penetrantia in- *1.Cor.15.*
star radij solaris, vel naturæ spiritalis. Tota cælorum vastitas ad illam velocitatem erit instar vnius aulæ vel cubiculi: momento temporis in quauis mundi plaga sistere se poterunt.

Considerandum, quòd etsi hæc magna sint, & ingentiũ 6
gaudiorum causa; incomparabiliter tamen maius esse videre Deum, & contemplari infinitum illud bonum & pulchrum, omnis boni & pulchri fontem, illud complecti & *Matth.5.et*
amare, illius dulcedinem gustare, & torrente voluptatis ip- *18.*
sius potari, eius gloriæ & beatitudinis esse participem, & *Ioan.17.*
omnibus eius bonis perfrui. Sicut enim ipse infinitè præ- *1.Ioan.3.*
stantior est omnibus bonis creatis, ita quoque gaudia quæ de ipso & ex ipso capientur, incomparabiliter maiora sunt & suauiora, quàm omnia gaudia quæ ex bonis creatis percipi possunt. Denique his omnibus gaudijs immensus quidam gaudij cumulus accedet ex eo, quòd clarè videant se his omnibus bonis firmissimè & securissimè in omne æuum fruituros.

F I N I S.

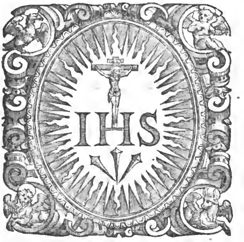
QVÆ FIDES ET RELIGIO SIT CAPESSENDA, CONSVLTATIO.

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate IESV,
S. Theologiæ Professore.

Cui accessit vtilissima eiusdem Auctoris appendix, qua quæstionibus quibusdam, ipsam in diuersis materijs consultationem spectantibus, respondetur, & veritas enucleatur.

Ante hac tribus vicibus in Germania impressa, & diuulgata, nunc verò primum in Italia accuratè typis excusa, curiosis ingenijs communicata, & debito modo summaq. cum diligentia correcta.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, MDCXVII.

APVD ANDREAM BABA.

QVÆ FIDES ET RELIGIO SIT CAPESSENDA, CONSVLTATIO.

MAgna est hoc nostro æuo Religionum varietas, magna de vera Religione disceptatio. Multi in hac re perpetuò fluctuant, nec quidquam certi statuere possunt, ex vna in aliam Religionē, veluti domum, experiundi causa transmigrantes, vt mentis tranquillitatem assequantur. Alij inconsulto ausu amplectuntur aliquam, quam fors obtulerit, sine examine, sine luce; qui dum rogantur, cur illam ceteris præferant, nihil aliud respondere possunt, nisi quòd ipsis videatur melior; vel (quod singuli de sua iactant) quia sequitur purum putum verbum Dei.

Negotium tamen istud dignissimum est summa deliberatione & discussione, vtpote in quo totius salutis nostræ cardo versetur. Non parua res est æterna salus, & æterna damnatio; sed tanta, vt cetera omnia siue bona, siue mala, ad hæc sint instar nihili. Hæc autem pendent ex bona, vel mala Religione. Si bonam Religionem habueris facile tibi erit salutem consequi: si malam, impossibile est te saluari. a Per malam enim seu falsam Religionem Deo placere non potes; ac proinde neque veniam peccatorum neque veram iustitiam adipisci, neque vllo modo redemptionis Christi particeps effici. Itaque manes in morte, & ira Dei super te manet. b Omnes enim sine Christi redemptione & viuificatione manent in morte peccati, & filij iræ. quicumque autem non habet veram Religionem, est expers redemptionis & viuificationis Christi: quare necesse est illum manere in morte, esseque filium iræ, & pabulum ignis æterni.

a *Ad Hebr. 11.*

b *Ad Rom. 3. & 4. &c.*

Porrò vera Religio est vnica, non multiplex. Vna enim tantùm est veritas: c vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Dominus omnium. Vnde consequens est, Primò, Omnes Religiones, omnes fides & fidei confessiones, præter vnam, esse falsas, noxias, pestiferas; & auctore diabolo, qui est pater mendacij, introductas.

c *Ad Ephes. 4.*

Secundò, Neminem, qui hanc vnicam non habuerit, salutem æternam consequi posse; & omnes qui huius expertes fuerint, quantumuis alioquin laudabiliter vixerint, in æternum perituros. Quod enim Apostolus ait de charitate: Si linguis hominum loquar & Angelorum, si nouerim mysteria omnia; si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest: potiori ratione dicendum est de vera fide, seu Religione, quæ charitatis & reliquarum virtutum Christianarum est fundamentum.

1. Cor. 13.

Tertiò, Stupidum esse errorem quorumdam plebeiorum existimantium satis esse ad salutem si credas in Christum, & ipsum mortuum esse pro peccatis nostris, quamuis multa alia, verbi gratia, quæ ad Sacramenta, ad sacrificium Ecclesiæ, & similia fidei capita pertinent, non credas. Sic enim omnes pæne sectę hæreticorum saluarentur. Omnes enim retinent Christum (alioquin non essent hæretici sed apostatæ) & credunt, paucis exceptis, illum esse mortuum pro peccatis nostris Salui itaq; erunt Montanistæ & Nouatiani, Donatistæ & Sabelliani, Arriani, Macedoniani, Aëriani, Eutychiani, Monothelitę, & similes Ecclesię pestes. Cur ergo Ecclesia omnibus sæculis se tam acriter hæresibus opposuit? Cur Apostolus *Hæreticum hominem post vnum vel alteram correptionem vitare* iubet? Cur sermonem eorum cauendum vt carcinoma quoddam? Frustra hæc omnia dicuntur & fiunt, si cum hæresi salus obtineri potest. Sane contra omnium sæculorum consensum est illud figmentū. *Constituamus aliquem*, inquit D. Augustinus, *castum, continentem, non auarum, non idolis seruientem, hospitalitatem indigentibus ministrantem, non cuiusquam inimicum, non contentiosum, patientem, quietum, nullum æmulantem, nulli inuidentem, sobrium, frugalem, sed hæreticum; nulli vtique dubium est, propter hoc solum quòd hæreticus est, regnum Dei non possessurum.*

Ad Titū. 3. 2. Ad Timoth. 2.

L. 4. contra Donat. c. 8.

Sicut enim, teste D. Iacobo, qui in vno mandato delinquit, factus est omnium reus, & totam iustitiam amittit, etiamsi reliqua seruet, quia legislatorem ipsum, qui totam legem tulit contemnit: ita qui vnum fidei caput pertinaciter negat, etiamsi reliqua retineat, factus est reus totius Religionis, & totam fidem ac Religionem perdit; quia eius auctorem contemnit. Eadem enim est prima supremaque veritas, quæ omnia fidei capita reuelauit, & nobis per Ecclesiam sponsam suam (*quæ est columna & firmamentum veritatis*) credenda proposuit. Qui ergo vel vnum articulum obstinatè reiecerit, nolens acquiescere Ecclesiæ testimonio, eo ipso primæ veritatis, cuius Ecclesia est præco, interpres, & organum, auctoritatem floccipendere censetur: ac proinde totam fidem diuinam, quæ ad salutem est necessaria, amittit.

Cap. 2.

1. Ad Timoth. 3.

Nec refert, quòd adhuc aliqua, nimirum primaria fidei capita, se credere putet: quia non credit illa fide diuina, quæ soli auctoritati diuinæ nobis infallibili modo propositæ innititur: alioqui cetera quoque eodem modo ipsi proposita crederet: sed credit illa fide quadam humana, nimirum, quia priuato suo iudicio ita iudicat credendum, sumens sibi auctoritatem iudicandi & discernendi quæ sint credenda, quæ reijcienda. Itaque vltima ratio credendi est iudicium priuatum; ac proinde tota illa fides est humana, & inutilis.

Certissimum itaque sit, sicut vera iustitia se extendit ad omnia mandata: ita veram fidem, quæ ad salutem requiritur, se extendere ad omnia diuinitus reuelata, ita vt illa omnia vel expresse credamus, vel parati simus credere, si nobis congruo modo fuerint proposita.

Ex his perspicuum est, quanta cura enitendum sit, vt veram fidem & Religionem assequamur, cùm hæc sit totius salutis fundamentum, & absque ea nos certissima maneat damnatio. Vnde statui aliquas vel considerationes vel rationes per se notas cuilibet ratione vtenti proponere, ex quibus certa possit hac in re institui deliberatio.

Prima Consideratio, ex studio perfectionis ad quod Christi religio inducit.

EA Religio præferenda quæ fauet puritati & sanctitati vitæ, quæ ab effectu terrenorum mentes auocat, & ad cælestium amorem traducit. Hic enim est potissimus finis Religionis, mentes hominum a rebus istis temporalibus ac infimis abducere, & ad cælestia ac sempiterna cogitanda, amanda, persequenda eleuare. At talis est sola Religio Catholica. Hæc enim suadet abstinere à voluptatibus carnis, & illecebris huius vitæ: hæc docet diuitias & honores contemnere, & ijs, cùm possidentur, propter Christum renuntiare. Hæc suadet ieiunia, cilicia, chameunias, & alias corporis afflictiones, quibus caro comteritur, & spiritui subijciatur.

Sola catholica Religio perfectionē vitæ docet.

Hinc innumeri sunt in Ecclesia Catholica, qui contemptis diuitijs, honoribus & voluptatibus, quibus vel fruebantur, vel frui poterant, sæculo nuntium remiserunt, carnē macerantes, & toti Deo rebusque cælestibus intenti. Inter hos multi magnates, & magnatum filij ac filiæ, plurimi nobiles, plurimi qui in sæculo fuerant opulentissimi,

plurima

plurima nobilissima ingenia, plurimi eloquentia & omni litteratura celeberrimi. Clarissimum hoc est diuini Spiritus, & veræ Religionis τεκμήριον. Non enim potest illa Religio non esse cælestis, quæ naturam humanam infimis istis affixam auellit, & ad cælestia erigit, quæ amorem temporalium expugnat, & æternorum dilectionem inserit; denique tam mirabiles in hominibus mutationes efficit. Ex fructibus suis arbor cognoscitur.

Cetera tollunt studiũ perfectionis & bonorũ operum.

Ceteræ Religiones, præsertim Lutherana, Caluiniana, & Anabaptistica, de quibus hic potissimum agimus, & consultationem hanc instituimus, nihil tale præstant. Tantum enim abest vt doceant carnem macerare, terrena contemnere, voluptates carnis resecare, vt *ieiunium* vocent *traditionem humanam, qua Deus frustrà colatur; abstinentiam carnium, superstitionem; vota monastica* dicant *esse impia, irrita, & omnino non seruanda; castitatem impossibilem, omnibus esse vxores ducendas, & rei vxoriæ operam dandam:*

Lib. de vita coniugali.

quod Lutherus dicebat *esse tam necessarium, quàm edere, bibere, dormire*. Ex qua doctrina consecutum est, vt nemo eorum, qui aliquam ex istis nouis Religionibus sectantur, vel ieiunio carnem maceret, vel continentiam seruet, vel à coniugio & voluptatibus venereis abstineat, vel suis facultatibus repudiatis, paupertatem pro Christi amore colat; sed omnes amplectantur vitam commodam, vulgarem, sæcularibus rebus inhærentem, & carnis naturæque corruptæ inclinationi consentaneam. Nemo hic animum concipere potest vt Angelicam vitam imitetur in terris, sicut multi Sanctorum facere, & multi adhuc in Ecclesia Catholica faciunt; nemo vt curas & sollicitudines huius vitæ excutiat, & sæculi vincula abrumpat, vt liber & expeditus Christum Dominum sequatur, eiusque vitam sanctissimam imitetur, & in carne sua mortali exprimat. Nam quidquid est supra communem & popularem viuendi rationem, hæ Religiones improbant. Quis ergo non videat, nullam ex his esse Religionem Christi? Etsi enim Christus paupertatem, castitatem, vitam cælibem, abnegationem sui, & similia, hominum infirmitati consulens non imperet; suadet tamen, & magnis præmijs ad hæc inuitat, & ad ea amplectenda in seipso nobis exempla præbuit. Hoc consilio & inuitatu Christi permoti innumerabiles homines, ex omni ordine, ætate, sexu, natione, conditione, ad summam sanctitatem peruenere, totique mundo eo nomine admirabiles fuere. At istæ Religiones hoc perfectionis studium plane improbant, tamquam vel impossibile, vel superstitiosum.

Neque solùm eximiam illam sanctitatem impediunt, sed etiam omne studium bonorum operum. Docent enim [a] *hominem in omnibus suis operibus peccare, quamuis hoc peccatum credentibus non imputetur*. Deinde *hominem* [b] *per omnia sua bona opera nihil apud Deum mereri: nihilo fieri ipsi gratiorem; nihilo iustiorem, nihil amplius præmij habiturum, siue plurima, siue pauca, siue nulla bona opera fecerit, solam* [c] *fidem apud Deum æstimari & coronari.*

a Lutherus art. 31. & art. 36. & lib. de libertate Christiana.
Caluinus lib. 3. Institut. cap. 12. § 4. & cap. 14. §. 9.
b Lutherus & Caluinus loco citato.
c Lutherus in Assert. art. 1.

Quis hac doctrina posita excitetur ad bona opera, ad orationem, ad eleemosynam, ad ieiunium, ad proximorum subsidia? Si enim in his omnibus est labes peccati, & nihil meriti vel præmij, nihil vtilitatis, quid me ad ista præstanda permoueat? Quis frustrà, nulloque fructu laborem & opes suas impendere, & commoda sua differre velit? Itaque hæ Religiones omnia bona opera è medio tollunt; solamque fidem relinquunt hominibus, quam instar omnium esse statuunt. Non est credibile, Dominum per tot labores & sudores, per tam multiplicem doctrinã, & tot cælestia monita, per sanguinem, crucem & mortẽ suam, tam sterilis Religionis nobis esse auctorem.

Caluinus lib. 3. Instit. cap. 11. §. 13. & 14. & cap. 19. §. 2. 4. & 7.
Obiectionis refutatio.
Efficacitas meriti Christi.

Neque dum nostris operibus vim merendi vitam æternam tribuimus, obscuramus meritum Christi, vt ipsi obijciunt, sed illud illustramus & extollimus. Statuimus enim illud adeò esse efficax & vniuersale, vt ipse non solùm vitam æternam nobis per illud meruerit, sed etiam vires & facultatem merendi contulerit. Sicut omnipotentiæ Dei iniuriam non facit, sed eam extollit, qui dicit eam non solùm omnia operari & producere, sed etiam rebus creatis vim operandi & producendi similia contulisse. Nihil enim est quod magis declaret excellentiam & perfectionem causæ, quàm si non solùm ipsa possit operari, sed etiam alijs vires ad operandum tribuere. Itaq; cùm dicimus Christum non solùm nobis meruisse vitam æternam, sed etiam vires merendi contulisse, longè magis extollimus vim meritorum eius, quàm illi qui docent illum solum meruisse totum, & nobis nullas vires ad cooperandum meritis ipsius tribuisse: Immo hi magnam Christo iniuriam faciũt; quia hanc vim & efficaciam ipsi detrahunt. Sicut quidam philosophi qui docuerunt res creatas non habere vim operandi sibi insitam, sed solam Dei potentiam increatam omnia facere, iniuriam omnipotentiæ Dei irrogarunt; quasi ipsa non possit rebus creatis vim operandi, & cooperandi Deo, conferre. Iniuriam autem Christo faceret, homini aliquam vim merendi ex Christi meritis non acceptam tribueret: sicut iniuriam faceret Deo, qui in rebus creatis, aliquam vim operandi à Dei omnipotẽtia non deriuatam statuere vellet. Porrò sicut operationes rerũ creatarum referuntur in Deum tamquam auctorem omnium: quia ipse vires ad eas contulit, & simul cum rebus creatis vt causa vniuersalis efficiens concurrit: ita omnia merita hominum iustorum referuntur in Christum tamquam auctorem omnium illorum: quia ipse vires ad illa contulit, & simul cum illis vt causa vniuersalis meritoria concurrit. Omitto alia multa, quę in hanc sententiam dici possent.

Secunda Consideratio, ex eo quòd licentiam peccandi excludat.

Illa quoque Religio est præferenda, vt Deo gratissima, quæ nullam tribuit licentiam peccandi, sed multis modis hanc excludit. Sicut enim Religio, quæ ex Deo est, animos hominum ad studium bonorum operum, & vitæ Christianæ perfectionem, excitare & allicere debet: ita etiam deterrere à peccatis, incutere Dei timorem, & quantum in ipsa est, peccata omnia impedire.

Talis planè est Religio Catholica. hæc enim multis modis omnem peccandi licentiam remouet.

Primò, Per Sacramentum pœnitentiæ. Valdè enim deterrentur plerique à peccatis, quod videant ea sigillatim in confessione aperienda, & pro illis pœnitentiam subeundã: & si quid sublatum sit, vel si quid damni irrogatum, id omnino compensandum. Deinde in illo Sacramento requiritur dolor de peccatis, & propositum emendandæ vitę: cõfertur etiam gratia & auxilium ad id præstandum. Denique dantur salutaria monita rectè viuendi. Vnde hoc Sacramentum mire licentiam peccandi coercet.

Secundò, Per doctrinam de satisfactione & purgatorio. Docet enim, remissa culpa & pœna æterna, remanere plerumque obligationem ingentis pœnæ temporalis: quam nisi in hac vita per bona opera, nimirum per orationem, eleemosynam, ieiunium, & similia, redemeris, luendã deferes post hanc vitam acerrimis tormentis purgatorij. Nullum malum apud Deum manere inultum.

Tertiò, Cùm docet, ad æternam damnationem satis esse vel vnum peccatum mortiferum, nisi pœnitentia in hac vita deletum fuerit, nec quidquam fidem absque vera pœnitentia ad peccatorum remissionem prodesse.

Quartò, Cùm multis modis incutit homini Dei timorem, varijs eius iudicijs propositis: cùm numquam vult illum esse securum suæ salutis, sed semper vigilare, semper orare, semper esse sobrium, semper bonis operibus intentum, ne fortè aliquando vel tentationi succumbat, vel fraude diabolica supplantetur, vel per inconsiderantiam labatur, vel imparatus morte improuisa opprimatur. Hinc in bonis Catholicis, qui secundùm suam Religionem viuere student, videmus miram sollicitudinem vt peccata deuitent; & si quæ per fragilitatem humanam cõmiserint, continuò ea expient & emendent.

Nihil horum præstant aliæ Religiones, sed timorem diuinum excutiunt, & magnam ad omnem peccandi licentiam portam aperiunt.

Tollunt timorem diuinum; & omnem licentiam tribuunt peccandi.

Primò, Quia *tollunt confessionis Sacramentum*; quo, vti diximus, homines mirè à peccatis auocantur. Nam dicunt esse inuentum humanum, carnificinam conscientiarum, & meram superstitionem. Mirum si aliqua superstitio & figmentum cordis humani possit habere vim tantam ad vitæ emendationem & conscientiæ tranquillitatem! Hanc vim etiam ipsi Lutherani aliquando testati sunt experientia docti. Nam vt refert Sotus qui interfuit, cùm Cæsar esset in Germania, missa est ab inclyta ciuitate Norimber-

In 4. d. 18. q. 1. a. 1.

ga

ga legatio ad ipsum, per quam Senatus petebat, vt Cæsar Imperatorio iure confessionem auricularem indiceret. Aiebant enim se vsu & experientia comperisse, Rempublicam suam post sublatam confessionem occultis criminibus cõtra iustitiam aliasque virtutes scatere, quæ illis anteà fuissent incognita. Risum tamẽ, vt inquit Sotus, ea legatio mouit. Si enim iure diuino ad occulta sua alicui pandenda homines non tenentur, nec sacerdos à peccatis absoluere potest, vt ipsi sentiebant, quomodo præcepto humano absque fructu remissionis ad id cogi poterunt?

Secundò, Quia non solùm confessionem, sed etiam *pœnitentiæ virtutem tollunt*: quatenus negant esse necessariam contritionem, seu dolorem de præteritis. vt enim habet articulus Lutheri, [a] *contritio facit magis peccatorē*: & [b] Caluinus, *Quod*, inquit, *Hieronymus ait pœnitentiam esse secundam post naufragium tabulam, cùm planè impium sit, excusari non potest.*

Tertiò, Quia [c] negant *satisfactionis necessitatem: & dicunt hanc redundare in iniuriam satisfactionis Christi*, quasi si nostra aliquid valet, Christi non sit sufficiens.

Quartò, Quia [d] negant *purgatorium, & omnem castigationem temporalem animarum, post hanc vitam.*

Quintò, Quia negant [e] *remanere vllam obligationem pœnæ temporalis remissa culpa. Semper enim cum culpa remitti totam pœnam.*

Sextò, Quia [f] docent *solam fidem sufficere ad remissionem omnis culpæ & pœnæ; nec aliud omnino requiri.*

Septimò, Quia [g] tradunt *habenti fidem specialem nullum peccatum imputari*. Hac ratione Lutherus dicebat Decalogum non magis ad nos pertinere, quàm cærimonias Legis veteris, sed omnem eius obligationem pariter esse sublatam per Christum; nimirum quia non magis imputatur credentibus illius violatio, quam violatio Legis cærimonialis. Hæc omnia ab illis doceri patet ex locis in margine adscriptis, & norunt omnes mediocriter in illis sectis versati.

a *Art. 6.*
b *Lib. 4. c.* 19. §. 17.
c *Caluinus lib. 3. c. 4. §. 38. Lutherus in Assert. artic. 5. & 6.*
d *Lutherus epist. ad VValdẽse de Euchar. Caluinus lib. 3. c. 5. § 6.*
e *Lutherus supra, & in Assert. a. 5. Caluinus suprà, & lib. 3. c. 4. §. 30.*
f *Lutherus in Assert. art. 1. Caluinus lib. 3. c. 11. §. 13. & 14. & cap. 19. §. 2. 4 7.*
g *Lutherus de libert. Christiana. Caluinus lib. 3. c. 4. §. 28. & lib. 2. c. 8. §. 58.*

His positis clarissimum est, tolli penitus à cordibus hominum omnem Dei timorem, & laxari habenas ad omnia genera peccatorum: immo tantam dari licentiam per has Religiones, quantam per Atheismum, vel etiam maiorem. Si enim habenti fidem illam specialem, nullum peccatum imputatur ad culpam, vel ad pœnam, cur non ausit quantumuis grauia scelera? Quid enim timeat? An gehennam, vel purgatorios ignes? At fides facit, vt quantumuis in se peccatum sit graue & fœdum, tamen tali homini nullo modo imputetur. An iram diuinam, & gratiæ diuinæ subtractionem? At Deus non imputat, & propter Christi satisfactionem, non potest illi irasci. An satisfactionem temporalem aut confessionem? At ista iam sunt sublata tanquam superstitiosa. Quid ergo iste magis timeat, quam quiuis Atheus? Aut quomodo non æquè laxam portam habeat ad omnia scelera, omnesq. impuritates? Quid Atheismus efficiat, testatur Scriptura cum ait: *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus, corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis; non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Facit autem hoc Atheismus, quatenus aufert timorem diuinæ castigationis, quo tanquam fræno mortales à peccatis coercentur. At istæ Religiones non minus tollunt timorem diuinæ vindictæ & castigationis, dum docent nullum peccatum credenti imputari ad culpam vel pœnam, nec vmquam pro eo fore puniendum.

Psal. 13.

Addo etiam, magis hunc salutarem timorem per istas Religiones, quàm per Atheismum tolli. Nam pauci Athei certo statuunt, non esse vllum Numen; sed plerique dubitant, & reformidant oppositum. itaque non sunt absque metu vindictæ, qui illos in multis compescat. At istæ Religiones certò & indubitanter statuunt peccata credentibus non imputari, idque firmissimè credi iubent. itaque nihil formidinis relinquunt, sed omnem penitus metum & suspicionem vindictæ abstergunt: ac proinde longè magis habenas mentibus humanis ad omnia flagitia laxant quàm Atheismus. Neque id vno tantùm modo faciunt, sed quadruplici.

Quatuor modis tollunt omnẽ timorẽ Dei.

Primò, Dum docent per fidem peccata non imputari: quantumuis ea sint multa vel magna. de quo iam satis dictum est.

Secundò, Cùm dicunt *omnes qui habent veram fidem esse prædestinatos, & id firmissimè debere credere*. Si enim omnes harum sectarum cultores sunt prædestinati, & id firmissimè credere tenentur; cur sint solliciti, vt vel bene agant, vel opera carnis, quæ Apostolus enumerat, deuitent? Non enim possunt metuere ne salute excidant, & in gehennam deturbentur. quia prædestinatio Dei est efficax & immutabilis; & prædestinati nullo modo perire possunt. Neque purgatorij pœnas, quas credunt nullas esse; neque huius vitæ flagella, cùm illis peccata à Deo non imputentur.

Caluinus lib. 3. c. 2. §. 6. 7. 11. 12. 15. 16. & 38.

Tertiò, Cùm *tollunt libertatem arbitrij, & docent omnia ineuitabili necessitate fieri hominemque non posse vias suas bonas facere aut malas*. Si enim nulla est libertas, nullum est propriè peccatum: sicut leo dum hominem deuorat, etsi malum inferat, non tamen peccat; quia id non liberè sed impulsu naturæ facit, nec est in potestate ipsius hunc impulsum moderari. Nemo erit pœna dignus; quia quod necessitate agitur, pœnam non meretur: quare nec vllus erit infernus, nec vindicta post hanc vitam vlla. Magna enim & intolerabilis esset crudelitas homines æternis supplicijs afficere propter ea quæ ipsi nullo modo vitare poterant. Cur ergo metuant sequi desideria cordis sui, & patrare quidquid animo libitum fuerit?

Lutherus in Assert. art. 36. Caluinus lib. 1. c. 16. §. 8.

Quartò, Cùm tradunt *omnia hominum opera tam mala quam bona ab æterno esse à Deo prædefinita; & vt in tempore fiant, voluntates hominum ad omnia illa à Deo inclinari, incitari, impelli, determinari*. Si enim Deus æquè mala ac bona operatur in nobis, non est quòd conemur mala deuitare, neque cur timeamus eorum vltionẽ. Deus enim non est vltor eius, cuius est auctor; nec punire potest, quod ipse à nobis fieri vult, & faciat vt faciamus. Hæc enim esset plusquam tyrannica immanitas, quam constat longè abesse à Deo.

Lutherus suprà. Caluinus lib. 1. c. 17. §. 5. & cap. 18. §. 1.

Ea his luce meridiana clarius est, Religiones illas quatuor modis omnem diuini numinis timorem ex animis hominum tollere, & tantam omnium scelerum tribuere licentiam, quantam vllus vmquam Atheismus: idque cõ perniciosius, quòd non sub aperta impietatis forma, sed sub specie Religionis & honoris diuini, nimirum sub speciosis titulis fidei specialis, satisfactionis Christi, libertatis noui Testamenti, prouidentiæ prædestinationisque diuinæ. Sub his tegitur & propinatur tantum venenum, quod mentes moresque hominum penitus corrumpit. Quis ergo, cui vel scintilla sit recti iudicij, credat huiusmodi Religiones esse à Deo?

Tertia Consideratio, ex sanctitate cultorum.

Illa Religio præferenda, in qua plurimi sanctitate conspicui: fieri enim nequit, vt praua Religio ad sanctitatem perducat, aut vt vera sanctitas cum praua Religione consistat. At Religio Catholica plurimos omnibus sæculis habuit qui communi omnium Christianorum cõfessione sanctissimi fuere. E quorum numero, vt alios innumeros omittam, est magnus Antonius, Hilarion, Gregorius Thaumaturgus, Nicolaus Myræ Episcopus, Athanasius, Gregorius Nazianzenus, Basilius, Simeon Stylites, Cyprianus, Hilarius, Martinus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Benedictus, Gregorius Magnus, Vedastus, Amandus, VVinocus, Bertinus, Rumoldus, VVillebrordus, Bonifacius, Bruno, Bernardus, Romualdus, Northbertus, Dominicus, Franciscus, Thomas Aquinas, Bonauentura, Franciscus à Paula, & multi nostro sæculo. Quòd enim hi omnes Catholicam Religionem sectati sint, dubitari non potest; tum quia Romanæ Ecclesiæ adhæserunt, eiusque fidem professi sunt, & etiam grauiter propagarunt: tum quia ferè omnes isti Monachi fuere, & votis obstricti monasticam vitam coluere. Immo omnes regulæ & professiones monasticæ ab illis fluxere. Eos sanctissimos fuisse, est communis confessio totius populi Christiani per tot sæcula, quot à singulorum ætate fluxere. Nec vmquam ea de re fuit dubitatum. Id ipsum de plerisque istorum, & in primis de Bernardo, Dominico, Francisco, fatentur etiam hæretici. Magna esset impudentia, ea negare vel in dubium reuocare, in quæ consensus orbis conspirat.

Si isti sancti fuere & Catholici, sicut toti orbi persuasum est, necesse est, Catholicam & Romanam Religionem,

quam

quam ipsi tenuere, veram esse, & à Spiritu sancto profectam.

Primò, Quia impossibile est, vt Religio falsa ad sanctitatem veram perducat. Religio enim est sanctitatis fundamentum. Non potest illud cæleste ædificium exstrui super re vana, super mendacio pernicioso & sacrilego, quale est omne mendacium in Religione. Fieri nequit, vt Religio falsa animum à terrenis auocet, & ad cælestia traducat; vt diuino amore mentem accendat, & ad proximorum salutem per tot labores & sudores curandam impellat. Hæc tamen omnia Religio quam sequebantur, in ipsis perfecit. Itaque fieri nequit, vt ipsorum Religio falsa fuerit.

Ad Heb. 11. Secundò, Sine vera Religione impossibile est placere Deo. At omnium consensu illi placuerunt Deo, & magni eius amici fuere: ergo vera fuit eorum Religio. quomodo enim per falsam Religionem placeant Deo, qui est veritas?

Tertiò, Si eorum Religio vera non fuit, ergo fuit à diabolo. Hic enim mendax est ab initio, & mendacij pater: hic veram Religionem suis mendacijs & fraudibus semper studuit corrumpere, vt animas perderet. Si fuit à diabolo, quomodo potuit illos ad sanctitatem perducere; diaboli aduersarios, & Dei amicos efficere? *Quæ enim societas*
2. Cor. 6. *luci ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial?*

Quartò, Prorsus incredibile est Deum viros tam innocentes, tam sui & rerum terrenarum despicientes, tam studiosos diuinæ gloriæ, & ardentes Dei amatores, tot sæculis permisisse decipi in re tanta, nimirum in negotio Religionis, & fundamento totius pietatis. Quis tam impiè de diuina bonitate sentiat? Nihil illi ex parte sua prætermisere, quò Deo placere possent, eiusque gloriam promouere, maximis laboribus pro ea susceptis, & tota vita illi consecrata & impensa. Quinam fieri potest, vt illa bonitas infinita, illa lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, tam eximijs seruis & amatoribus suis veritatem & lucem suam non ostenderit, eosque in tenebris & pestiferis erroribus reliquerit? Falsum est ergo illud quod Dominus toties ingeminans & repetens promisit: *Petite & dabitur vobis, quæ-*
Matth. 7. *rite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Omnes enim*
Luca 11. *qui petit, & accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.* Franciscus enim, Dominicus, Bernardus, Benedictus, & similia orbis lumina ac miracula, per totam vitam summo studio petierunt, quæsierunt, & pulsarunt, vt saluti necessaria à Domino impetrarent, & voluntatem ipsius in omnibus cognoscerent, & implere possent; & tamen nihil sunt consecuti. Falsum erit & illud: *Si vos cum si-*
Luca 11. *tis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?* Hi enim assiduè hunc spiritum flagitarunt, & tamen non obtinuerunt. Spiritus enim bonus absque bona Religione esse non potest. Omitto alia quæ in hanc sententiam possent adferri.

Quòd si blasphemum est dicere diuinas promissiones falsas esse; necesse est fateri viros istos veram fidem & Religionem à Domino accepisse. Quare cùm constet, eos tenuisse Religionem Catholicam, & Ecclesiæ Romanæ fuisse addictissimos, & omnem fidem seu Religionem huic aduersantem fuisse detestatos: dubitari non potest, quin Catholica & Romana sit vera & diuinitus inspirata Religio; reliquæ verò omnes falsæ, & à diabolo inuentæ.

Denique si Religio illorum vera non fuit, sed aduersariorum aliqua vera est; necesse est fateri, supradictos omnes, quos orbis semper vt Sanctos suspexit, non solum non fuisse sanctos, aut Dei amicos, sed fuisse impios & Dei inimicos, ac proinde damnatos & æternis supplicijs addictos. Nam sine vera Religione impossibile est placere Deo. Neque dici potest fuisse excusatos per ignorantiam: quia ignorantia non excusat nisi in quibusdam secundarijs & minùs necessarijs, quæ solùm ratione alicuius præcepti politiui necessaria sunt; non autem in fundamentis & primarijs capitibus. Alioqui possit quis sine omni notitia Dei aut Christi salutem consequi, quod vniuersæ Scripturæ repugnat. At illi si errarunt (vt volunt aduersarij) errarunt in primis capitibus. Primò, Quia non agnouerunt fidem specialem, per quam solam iustificamur, & sumus participes redemptionis & iustitiæ Christi, & peccata non imputantur, vt auctores aliarum Religionum docent. Itaque permanserunt in peccatis, exortes iustitiæ Christi, & cõsequenter filij gehennæ. Secundò, Quia eorum iudicio fuerunt extra Ecclesiam Christi (extra quam omnium consensu non est salus) & adhæserunt meretrici Babylonicæ (sic enim vocant illi Ecclesiam Romanam) & fuerunt ministri & instrumenta primaria Antichristi. Tertiò, Quia fuerunt idololatræ, colentes creaturam pro creatore, nimirum panem & vinum loco Christi in Eucharistia, honorantes Sanctos & eorum imagines, &c. Nulla est ignorantia qua valeant ista excusari. Fuerunt ergo omnes isti impij, & sunt gehennæ tormentis addicti. At hæc omnia quàm sunt improbabilia, quàm incredibilia, & contra communem sensum omnium Christianorũ, qui hactenus extitere? Quòd autem in alijs Religionibus nulli extiterint eximiæ sanctitatis, quorum vita mundo fuerit admirationi, satis constat. Neminem enim nominare possunt: nam etiam primi Auctores terrenis addicti, & voluptatum sectatores fuere, nihil suprà vulgum in vita habuere, quinimmò maximis vitijs fuere obnoxij. Sed de hac re plura inferius dicemus.

Neque his obstat, quòd etiam inter Catholicos multi sint, qui non solùm sanctè non viuunt, sed etiam varijs sceleribus mentem & corpus inquinent. Id enim non faciunt concessu vel indulgentia suæ Religionis, sed illa prohibente, & supplicia comminante, & promissis auocante, & omni ratione impediente. Itaque illa vitæ prauitas nullo modo in Religionem est referenda, nec eam imperfectã arguit. Cùm enim tria sint, quæ hominem a malo auocare, & ad bonum incitare queant, timor supplicij, spes præmij, & pulchritudo ipsa operis boni; hæc tria excellentissimè proponit, & vbique inculcat suis cultoribus Religio Catholica. Itaque nihil omittit eorum quæ ad peccata vitanda, & sanctitatem sectandam incitare possunt. Vnde si aliqui ad eam non aspirant, non id Religioni Catholicæ, sed libertati arbitrij, quæ contra omnia illa incitamenta niti potest, est imputandum. Quòd si ipsa timorem supplicij, & spem præmij tolleret, & omnia opera bona peccati labe inquinata statueret; tunc meritò in ipsam praua mortalium vita, & neglectus bonorum operum referendus esset. Sicut enim qui subtrabit anterides & fulcra quæ ruinam domus impediebant, est causa ruinæ domus: ita qui subtrahit timorem diuinum, seu futuræ vindictæ, quo mortales coercentur ne in peccatorum ruant profundum, est causa ruinarum istarum. Simili modo, qui tollit omne illud quod ad studium bonorum operum incitare solet, est causa neglectus & contemptus bonorum operum. *Refutatio obiectionis.*

Ex quibus perspicuum est, neglectum bonorum operum, & prauam vitam; quæ cernitur in quibusdam Catholicis, non esse referendam in eorum religionem, sed in libertatem dumtaxat arbitrij: quæ verò in Lutheranis, Caluinistis, & alijs nouarum Religionum cultoribus, esse imputandam propriè eorum Religioni, quæ omnia illa quæ malum impedire, & ad bonum excitare solent, è medio tollit: & libertati arbitrij, quatenus huiusmodi Religionem sua sponte delegit, eique inhæret.

Quarta Consideratio, ex miraculis cultorum.

Illa Religio, in qua plurima miracula omnibus sæculis edita, est præferenda alijs, quæ miraculis sunt destitutę. Miracula enim sunt velut sigilla quædam & testimonia diuina, quibus Religio comprobatur. Cùm enim pleraque in Religione sint supra naturam & captum mentis humanæ, non possunt rationibus naturalibus persuaderi; sed opus est quibusdam argumentis supernaturalibus, quibus mentes hominum conuincantur. Hæc autem sunt miracula. At sola Religio Catholica miraculorum gloria fulget: sola ergo est vera religio, omnibus præferenda; vtpote sola à Deo testimonium habens. Quòd autem in illa iam inde à temporibus Apostolorum miracula plurima sæculis singulis sint edita, & etiamnum edantur, omnibus Christianis est persuasissimum, & ex varijs historijs, ex Annalibus regnorum, & ex vitis rebusque gestis Sanctorum constat.

Sed inquiunt aduersarij, hæc miracula non esse vera; sed partim conficta; partim diabolica. Verum id omni spe- *Caluinus præfat. in Institut.*

cie

cie probabilitatis caret. Est enim contra iudicium orbis, & tot sæculorum. Omnes enim gentes iam inde à tot annorum centurijs ea absque vlla dubitatione pro veris miraculis habuere. Quis enim vmquam dubitauit de miraculis Gregorij Thaumaturgi, Antonij Magni, Hilarionis, Martini, Nicolai, Benedicti, Malachiæ, Bernardi, Dominici, Francisci Assisij, Francisci à Paula, Francisci Xauerij vt alios innumeros omittam?

Miracula non esse conficta. Præterea non esse conficta multis rationibus conuinci potest. Primò, Quia à grauissimis Auctoribus conscripta sunt. Nam miracula Gregorij, qui idcircò Thaumaturgus (hoc est miraculorum patrator) dictus est, conscripta sunt à Gregorio Nysseno in illius vita, & Basilio lib. de Spiritu sancto cap. 29. Antonij, ab Athanasio & Hieronymo; Martini, à Seuero Sulpitio; Nicolai, a varijs Scriptoribus Græcis; Benedicti, à Gregorio Magno, & alijs; Malachiæ, a Bernardo; Bernardi, à diuersis auctoribus grauissimis illius ætatis; Francisci, à Bonauentura; Dominici, ab ijs qui ea à fide dignis acceperant; Francisci a Paula recensentur in diplomate canonizationis; Francisci Xauerij, post summam inquisitionem & testes iuratos, comprobata sunt publico testimonio Proregis Indiæ. Quis credat istos viros sanctitate, doctrina, auctoritate illustres, voluisse in perniciem animæ, & æternum sui nominis probrum, ista confingere, & mundo imponere? Nam mendacium in ijs quæ ad Religionem pertinent, est perniciosum & grauissimum peccatum. Deinde si essent conficta, facile potuissent conuinci vanitatis ab illius æui hominibus apud quos scribuntur patrata. At nemo vmquam illa reiecit nisi Paganus, vel Iudæus, vel hæreticus. Accedit, quòd plurima ex illis, publicis testimonijs Episcoporum vel Magistratuum, & præuia causæ cognitione sunt confirmata. Denique dicere illa esse conficta, est tollere omnem fidem historiarum, & euertere omnem notitiam superiorum temporum. De omnibus enim gestis antiquis dici poterit esse conficta, cùm nisi ex scriptis auctorum, probari non possint.

Non esse diabolica. Pari modo, non esse ope dæmonum perfecta, constat multis modis. Primò, Quia edita à viris sanctissimis, Deoque addictissimis. Quis credat Franciscum, Dominicum, Bernardum, Benedictum, Martinum, & similes commercium cum diabolo habuisse? Deinde, quia opera illa longè diaboli vim superabant. Non enim potest diabolus illuminare cæcos, corrigere claudos, excitare mortuos, subitò roborare paralyticos, siderata andaque repentè vegetare membra, & similia, quæ omnem naturæ vim excedunt, præstare. Vnde nec magi talia vmquam ope dæmonum efficere potuere. Talia tamen plurima & penè innumerabilia nostri Sancti perfecerunt, idque repentè ad solum contactum, ad signum Crucis, ad breues preces, & sæpè ad solum imperium. Tertiò, Quia ea quæ dæmonum artificio fiunt, vel parum durant, tamquam præstigię & delusiones oculorum, vt constat ex ijs quæ faciunt magi: vel si durant, fiunt per causas naturales, earumque vim non excedunt. Deinde illa mortalibus plerumque non sunt vtilia, sed vel noxia, vel inutilia & vana; qualia sunt, ignem descendere de cælo, statuam loqui, & similia, quæ facturus est Antichristus eiusque pseudopropheta nouissimis tẽporibus, vt ex Apocalypsi colligitur: ne adducunt *Cap. 13.* ad emendationem. At miracula Sanctorum habent effectum permanentem & solidum, & mortalibus sunt vtilissima, eosque ad Dei timorem & vitæ emendationem excitant. Quartò, Noua miracula numquam approbata fuere in Ecclesia, nisi præuia magna discussione examinantur enim testes & plerumque sub iureiurando; inspicitur ipsum factum, an naturæ viribus, an ope dæmonum fieri possit; considerantur omnes circumstantiæ, quo modo, quo ordine, qua occasione, quo loco & tempore, quo fine, coram quibus, & circa quos miraculum patratum. Et sępe non desunt æmuli, qui libenter rem eleuarent, vel suspectam redderent, si possent; & idcircò nihil intentatum aut indiscussum prætermittunt. Itaque impossibile est, diu latere fraudem, si qua subsit: & ad diuinam prouidentiam pertinet, non permittere homines tam misere deludi, præsertim post tantam diligentiam ab illis adhibitam, ad veritatẽ rei indagandam. Quintò, Si miracula Ecclesiæ fiunt à diabolo ad retinendos homines in falsa Religione; cur non facit similia in alijs falsis Religionibus: nimirum inter Turcas, Arrianos, Anabaptistas, Libertinos, & similes? Cur has omnes miraculis suis destituit, & solam Catholicam illustrat? An fortè hæc illi magis est cordi quàm reliquæ omnes? At non debebat etiam alias negligere, ex quibus illi tam ampli prouentus. Delectatur varietate falsi cultus, vt omnium se ingenijs & affectibus accommodet. Itaque cùm sola Religio Catholica miracula habeat, nulla autem Religio falsa; perspicuum id signum est, miracula Ecclesiæ Catholicæ a Diabolo non esse. Denique quænam subest ratio, cur dicentur conficta, vel dæmonis ope patrata? An quia fieri non poterant? At Deus est omnipotens; & ipse similia multa per Apostolos fecit, vt ex Scripturis constat. An quia Scripturis repugnant? At Dominus aperte promisit hanc miraculorum & sanitatum gratiam, cùm ait: *Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado, & quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio.* *Ioan. 14.* Quibus verbis insinuat, semper in Ecclesia gratiam miraculorum futuram; nec solos Apostolos, sed etiam multos Apostolicos & eximiæ sanctitatis viros, pro loco & tempore miracula patraturos. hanc ergo Domini promissionem videmus impleri dum sancti viri miracula faciunt. An quia teste carent? præter Scriptores fide dignissimos, habemus fidem & consensum populorum; habemus in multis testimonia Episcoporum vel Magistratuum, post accuratum rei examen & iuratos testes confecta. Denique plurima publice in multorum præsentia sunt gesta. Nullæ sunt historiæ antiquæ, (pręter eas quæ S. Scriptura continentur) quæ tot ac tantos testes habeant. Accedit quòd singulis ætatibus, immo singulis fere annis, in diuersis locis miracula ingentia per Sanctos cum Christo regnantes, & maxime per beatissimam Virginem fiant; quæ illis locis sunt omnibus manifesta, & ab omnibus cerni oculis, & manibus palpari possunt: quæ etiam post magnam discussionem testibus iuratis & publicis testimonijs sunt confirmata.

Sed inquiunt aduersarij: Vera miracula confirmant Euangelium, Marci vltimo. Illa autem euertunt Euangelium & statuunt idololatriam, hoc est cultum reliquiarum & imaginum, inuocationem Sanctorum, Missam, & similia: ergo sunt à diabolo. *Caluinus præfat. in Instit.* Verùm hic est manifestum sophisma, quod vocatur Petitio principij. Sumitur enim vt certum id quod erat probandum, & de quo est controuersia. Supponitur enim vt certum & indubitatum, Religionem Catholicam esse falsam; & ex eo colligitur, miracula, quibus illa confirmatur falsa esse, & diaboli præstigias. Simili modo Scribæ & Pharisæi supponebant doctrinam Christi falsam esse, & Moysi aduersariam, & inde colligebant miracula ipsius falsa esse, & ipsum in Beelzebub principe dæmoniorum ejcere dæmonia. *Matth. 12.* Sic quoque Pagani calumniabantur miracula Martyrum, artibus magicis ea tribuentes; & Arriani, Eunomiani, ac Vigilantiani, miracula Catholicorum; vt testatur Victor Vticensis lib. 2 de persecut. VVandal. & Ambrosius sermone de sanctis Geruasio & Protasio; Hieronymus contra Vigilantium. At nos contrà ex veritate miraculorum, quæ ab omnibus perspicuè cognosci, oculis cerni, & manibus palpari potest, colligimus veritatem Religionis Catholicæ, de qua est controuersia. Numquam enim ad confirmationem falsæ doctrinæ miracula facta legimus, qualia Sancti plurima fecerũt. Numquam mortui ab hæreticis excitati, aut cęci illuminati, aut claudi erecti, aut paralytici curati, aut dæmones è corporibus hominum fugati. Numquam talia a Luthero, vel Caluino, vel horum sectatoribus perfecta. Tentauit Lutherus aliquando de quadam sua discipula diabolum ejcere, sed periculum adijt, ne ipse ab eo necaretur; vt scribit Fredericus Staphylus, qui interfuit. *Cochleus in Actis Lutheris anno 1532.* Rursus tentauit quemdam Nesenum in Albi submersum quibusdam immurmurationibus in vitam reuocare; sed irrito conatu. Tentauit similiter Caluinus, volens excitare ad vitam eum, qui ipsius suasu se simularat mortuum; sed eo successu, vt ex viuo fecerit mortuum. Nam iusto Dei iudicio simulatori illi vita subtracta est, cùm illum Caluinus ad vitam reuocare conatur. Historiam luculenté cum suis adiunctis narrat Hieronymus Bolsecus. Quare cum neque vera neque simulata miracula eis succedant, conantur hoc firmamentum miraculorum, quod sane potentissimum est, *In vita Caluini c. 13.* & mentem omnino conuincit, Ecclesiæ Catholicę subtrahere;

trahere; sed nulla probabilitate, vt ostensum est.

Sicut igitur qui miracula Domini vel Apostolorum cōsiderabant, & animo tranquillo, semoto odio, alijsque prauis affectibus perpendebant, dubitare non poterant, quin doctrina ipsorum esset à Deo, qui eis tam illustribus signis suffragabatur: ita qui modò, deposito parumper odio & passionibus, diligenter considerant miracula, quæ in Ecclesia à sanctis hominibus, vel adhuc viuentibus vel vita functis, singulis sæculis fiunt, dubitare nequeunt, quin illorum doctrina & Religio à Deo sit, & Ecclesia, cui adhærent, sit vera Dei Ecclesia.

Quinta Consideratio, ex Gentium conuersione.

Psal. 2. & 21. Osea 2. Matth. Marci & Lucæ vlt.

ILla cēsenda est vera Christi Religio, ac proinde amplectenda, ad quam semper facta est Gentium conuersio. Dominus enim passim in Scripturis hanc Gentiū ad fidem & verum Dei cultum conuersionem promisit: quæ promissio debet impleri. Atqui Religio ad quam Gētes omnibus sæculis sunt conuersæ, & etiamnum hoc sæculo conuertuntur, est Religio Catholica & Romana: nullum ergo dubium esse debet, quin hæc sit vera Christi Religio.

Quòd autem illa Religio, ad quam semper facta est, & etiamnum fit Gentium conuersio, sit Religio Catholica & Romana; perspicuum est ex ijs, quæ tum hoc sæculo tum superioribus gesta sunt. Hoc sæculo innumerabiles cōuersi sunt, & assidue cōuertuntur, in India Orientali, in Iaponia, in maximo Chinarum regno, & in insulis plurimis Indici maris. Similiter in nouo orbe, vbi plurima & amplissima regna. Hi omnes ad Catholicam Religionem transeunt, & Ecclesiæ Romanæ adiunguntur; idque per religiosos viros auctoritate Romani Pontificis ad hoc missos.

Sæculo 14. vnus S. Vincentius Ferrerius ordinis Prædicatorum conuertit ad fidem Catholicam ad vigintiquinque millia, partim Iudæos, partim Saracenos; vt testatur Diuus Antoninus eiusdem ætatis scriptor, 3. p. Histor. tit. 23. cap. 8. §. 4.

Sæculo 13. plurimi in Tartaria fuere conuersi ad Religionem Catholicam per duos Dominicanos à Summo Pontifice missos, petente id illorum Imperatore, quem Magnum Cam vocant; sicut scribit Paulus Venetus, cuius opera ille Imperator in ea re est vsus.

Sæculo 12. conuersi fuere Noruegi per Adrianum Quartum, priusquam Pontifex esset, vt scribit Platina in vita Adriani Quarti.

Sæculo 11. conuersi magna ex parte Hungari, & Episcopi illis à Romano Pontifice dati, petente id eorum Rege S. Stephano nuper conuerso: ita scribunt Centuriatores cent. 11. cap. 2.

Sæculo 10. conuersa multa regna opera Henrici 1. Imperatoris, & Adalberti Boemorum & Methodij Morauorum Archipræsulum; vt scribunt Centuriatores centur. 10. cap. 2.

Sæculo 9. conuersi VVandali, Bulgari, Sclaui, Poloni, Dani, Morau, & Ecclesiæ Romanæ adiuncti; ita cent. 9. capit. 2.

Sæculo 8. conuersa est magna ex parte Germania per S. Bonifacium à Gregorio II. ad hoc missum; cent. 8. capit. 2.

Sæculo 7. conuersi Francones à S. Kiliano, quem ad hoc Romanus Pontifex miserat; cent. 7. cap. 2.

Sæculo 6. conuersi ad fidem Angli per monachos à S. Gregorio ad hoc destinatos; cent. 6. cap. 2.

Denique Brabanti, Flandri, Hollandi, Frisij, VVestphali, Franci, & reliquæ gentes vicinæ à quibus conuersi? Nonne à filijs Ecclesiæ Romanæ; nimirum à Seruatio, Eligio, Rumoldo, Amando, Vedasto, Liuino, Remigio, VVilebrordo, Svvitberto, VVulfranno, & alijs, qui omnes Ecclesiæ Romanæ fuere addictissimi? Ex quibus constat, omnes gentes quæ ex Paganismo vel Iudaismo à mille retrò annis ad Christum conuersæ sunt, conuersas esse ad fidem Catholicam Romanam, & adiunctas Ecclesiæ Romanæ.

Quod etiam præter cetera apertè indicant sacerdotes, altaria, sacrificium Missæ, cultus reliquiarum & imaginum, peregrinationes, inuocatio Sanctorum, monasteria, monachi, obedientia summi Pontificis, & alia Catholicæ Religionis propria, quæ post conuersionem apud omnes illas gentes viguerunt; donec nuperrime per nouitias istas Religiones fuere sublata. Quis hæc considerans dubitare queat, quin Religio Catholica sit vera Christi Religio? In hac enim videt impleri illam de gentium conuersione diuinam promissionem: ad hanc relictis idolis, reiecta vitæ impuritate, vxorum multitudine, morum feritate & barbarie, abdicata pristina viuendi licentia, conuolare tot populos, tot nationes remotissimas, tot regna potentissima; & in ea mansuescere sub iugo Christi, imbibere timorem Dei, formari ad omnem vitæ honestatem, accendi ad contemptum temporalium, & amorem cælestium. Qui fieri potest, vt ea Religio falsa & impia sit, quæ tantam in animis barbarorum efficit mutationem? Denique qui fieri potest, vt diuina prouidentia, tot iam sæculis omnes gentes, cùm idololatriam deserere, veritatem totis animis amplecti, & ad Ecclesiam Christi se aggregare voluerunt, permiserit decipi, & in alios errores funestos nouamque idololatriam impelli; idque per eos, qui in Ecclesia habebantur ab omnibus legitimi ministri; qui sanctitate vitæ, sapientia & miraculis clari? Absit vt de diuina bonitate, eiusque prouidentia, qua saluti hominum consulit, ita sentiamus.

Porrò ad Lutheranam, Caluinisticam, & Anabaptisticam, nulla est vnquam facta Gentium conuersio, nulla Paganorum regnorum accessio; sed eorum dumtaxat, qui Christianum nomen præferentes, pristinæ Religionis & disciplinæ pertæsi, libertatem carnis & nouitatem sectabantur, defectio: quod est perspicuum hæreseos argumentum. Hæresis enim nihil est aliud quam Catholicæ doctrinæ corruptio, & Christianorum à pristina Religione, retento nomine Christiano, defectio. Et hæreticorum doctorum studium est, non conuertere Ethnicos, sed peruertere Christianos. Vnde rectè Tertullianus lib. de præscriptionibus: *De verbi administratione quid dicam? Cùm hoc sit negotium illis, non Ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi: hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si iacentibus eleuationem operentur; quoniam & ipsum opus eorum non de suo proprio ædificio venit, sed de veritatis destructione. Nostra suffodiunt, vt sua ædificent. Ita fit vt ruinas faciliùs operentur stantium ædificiorum, quàm extructione iacentium ruinarum.*

Sexta Consideratio, ex nomine Catholica, & re ipsa hoc nomine signata.

RVrsus illa Religio censenda est vera Christi Religio, quæ semper habita & dicta fuit *Catholica*: iuxta illud Symboli Apostolici: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam*. Atqui sola Romana dicta est *Catholica*, eiusque cultores *Catholici*; ergo sola Religio Romana est vera Christi Religio. Hanc solam *Catholicam* nuncupari, & semper ita nuncupatam esse, Primò ex ipso vsu per orbem recepto constat. Vnde etiam sæpe hæretici in suis scriptis illam Catholicam vocant, & eius sectatores Catholicos; nec vnquam vlla secta hoc nomen meruit. Numquam enim vel Marcionitæ, vel Montanistæ, vel Manichæi, vel Donatistæ, vel Pelagiani, vel Vigilantiani, vel VValdenses, vel Lutherani, vel Caluinistæ, vel Anabaptistæ Catholici passim vocati sunt, aut eorum doctrina Religio Catholica. Sola Ecclesia Romana, eique adhærens multitudo, Ecclesia Catholica: & huius Ecclesiæ Religio, fides, doctrina, Religio Catholica, fides Catholica, & doctrina Catholica dicitur, & eius sectatores Catholici.

Vide Pacianum epist. de nomine Catholicū, & D. Augustinum c. 4. cont. epist. fundamenti.

Secundò, Quia Catholicum idem est quod vniuersale, latissimè patens, & ad omnia se extendens. Talis autem est Religio Romana; quia per totum orbem diffusa extendit se ad omnes gentes, & ad omnia regna. Nullum enim regnum, nulla gens nobis cognita, quæ hanc Religionem vel non habeat adhuc, vel aliquando non habuerit, vel modò non incipiat habere. Immo hoc tempore passim apud omnes gentes est publica Religionis nostræ professio. Nimirum, apud Iapones, Chinas, Indos, Persas, Tartaros, Turcas, Afros, Brasilios, Peruanos, Mexicanos, &c. Omnibus enim his locis reperiuntur Catholici, reperiuntur templa, altaria, imagines Christi & Sanctorum: celebra-

Catholica ad omnes nationes se extendit.

tur Missa, administrantur nostra Sacramenta, seruantur festa & ieiunia; denique seruatur publice Religio Romana. Cui dubium esse possit, eam esse veram Religionem, & veram salutis viam, quam Dominus omnibus regnis proponi & prædicari voluit; quam in omnibus regnis tempore congruo crescere, & fructificare fecit; & quam etiamnum vbique aliquo modo conseruat, efficiens vt Catholici per totum orbem sint dispersi, vt infideles per illos ad veræ Religionis notitiam peruenire possint.

Ad omnia tempora.

Extendit etiam se ad omnia tempora, quæ quidem ab Apostolorum æuo fluxere. Nulla enim ætas, nullum seculũ ab eo tempore assignari potest, quo hæc Religio nõ fuerit. Omnibus sæculis celebrata Missa pro viuis & defunctis, celebrata festa, seruata ieiunia, frequentata vota monastica, inuocati Sancti, honoratæ Sanctorum reliquiæ, & alia nostræ Religioni propria in vsu fuere; vt ex omnium ætatum scriptoribus constat.

Nulla secta vocata passim Religio catholica. Nulla diffusa toto orbe. Ad Rom. 10. & ad Coloss. 1.

E contrario si sectas omnes consideremus, nulla ex his vnquam *Catholica* Religio nuncupata est, aut sectatores earum *Catholici*, vt dictum est: sed à suis auctoribus nomẽ accepere: vt Simoniani, Valentiniani, Pelagiani, Lutherani, Caluinistæ, &c. Nulla toto orbe diffusa est. Olim cùm Religio Catholica mundo illuxit, breui tempore per totũ orbem diffusa est, & in omnibus pœnè regnis fructificare & crescere cœpit, vt ex Apostolo constat. At Religio Lutherana, Caluinistica, & Anabaptistica, iam post 70. vel 80. annos angustis adhuc finibus continentur, & magis deficiunt in alias sectas abeundo, vel ad Catholicam Religionem redeundo, quam proficiunt. Nulla etiam ex his iam inde à temporibus Apostolorum durauit, sed omnes à 70. vel 80. annis inuentæ sunt. Itaque neque ratione temporis, neque ratione locorum, neque ratione nationum Catholicæ dici possunt. Addo, Catholicam Religionem vnicam esse, & eamdem vbique. At illæ Religiones sunt inter se diuersæ admodum, & in primarijs capitibus discrepantes; & altera alteram hæreseos damnat. Quomodo ergo Catholicæ dici possunt?

Septima Consideratio, ex Successione.

PRæterea illa Religio vera Christi Religio censenda est, cuius ministri omnes ab Apostolis descendunt, suntque Apostolorum successores, vel ab eorum successoribus ordinationem & auctoritatem acceperunt. Hac enim ratione constabit, Religionem illam, & Ecclesiam quæ illam Religionem colit, Apostolicam esse. Atqui talis est Religio Catholica: ergo, &c.

Ministros omnes Catholicę Religionis ab Apostolis descendere, siue potestatem Ordinis spectes, siue Iurisdictionis, perspicuum est. Omnes enim inferiores ministri, præsertim Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi, ordinantur ab Episcopis. Episcopi suum Ordinem ab alijs Episcopis acceperunt; & hi rursus ab alijs, & sic deinceps sursum versus vsque ad Apostolos; qui hanc potestatem proximè à Christo accepere. Sicut ergo omnes homines, secundùm vitam & potentiam naturalem, longo generationum tractu descendunt ab Adamo: ita omnes Ecclesiæ ministri, secundùm potestatem supernaturalem, longa ordinationum & sanctificationum serie descendunt à Christo Domino, qui est secundus Adam. Nullus itaque est minister in Ecclesia, qui potestatem suam qua consecrat, qua sacrificat, qua absoluit a peccatis, & alia Sacramenta conficit, & populum Christianum sanctificat, non possit ad Christum tamquam primum fontem & auctorem reducere. Vnde etiam omnia illa opera, quæ per hanc potestatem perficit, tribuuntur Christo tamquam primario auctori, qui hanc potestatem instituit, eique inuisibiliter præsidet & assistit: cuius homo solùm est instrumentum, per quod ipse omnia illa facit; vt optimè D. Augustinus & alij Patres docent.

Tract. 5. in Ioan. Chrysost. homil. 60. ad popu lũ. Ambr. lib. 4. de Sacramentis, c. 4. & 5.

Pari modo omnis potestas Iurisdictionis ministrorum, qua populum Christianum regere, verbum Dei prædicare, & omnia munia pastoralia obire possunt, à Christo descendit, & ad ipsum perspicuè reduci potest. Parochi enim habẽt suam Iurisdictionem ab Episcopis, Episcopi a Summo Pontifice, Summus Pontifex, cùm B. Petri in eamdem cathedram & in idem munus regendæ Ecclesiæ Catholicæ sit successor, necessariò quoque succedit in eamdem Iurisdictionem, quæ immediatè à Domino, beato Petro, & in ipso omnibus eius legitimis successoribus collata est. Qui autem in Ecclesia non habent potestatem ordinariam, sed delegatam tantùm, eam à Parochis, vel Episcopis, vel Summo Pontifice acceperunt. Itaque nullus est minister in Ecclesia Catholica, nullus concionator verbi Dei, aut Catechista, qui suam missionem perspicuè ostendere non possit, & demonstrare eam à Christo deriuari. Et sanè nisi id possent, non essent vllo modo audiendi, sed suspecti habendi tamquam lupi, cùm non per ostium in ouile intrent, sed aliunde occultè irrepant.

a Irenæus lib. 3. c. 3. Tertull. de præscript. August. Epist. 165. Optatus lib. 2. contra Parmen. b Cap. 4. contra Epist. fundam.

Hoc argumentum semper maximi fecere [a] Patres antiqui, ad omnes hæreses conuincendas. Nam per illud ostenditur continuatio Religionis nostræ per singula sæcula, vsque ad tempora Apostolorum. *Tenet me*, inquit S. Augustinus, [b] *ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.* His similia D. Hieronymus dialogo contra Luciferianos, quæ mox dabo.

Nullus ex Nouarum Religionum ministris id ostendere potest. Et quidem potestatem Ordinis, qua Sacramenta conficiant, & populum sanctificent, ad Apostolos & Christum reducere nequeunt: quia ordinem illum sustulerunt. Nec vllus inter eos est aut Episcopali aut Sacerdotali ordine seu gradu insignitus (nisi fortè Apostata à Religione Catholica, cui gradus ille ad nihil ampliùs apud eos seruit) cùm tamen Christi Ecclesia semper hos gradus habuerit, & ab illis gubernata fuerit. Similiter nec potestatem Iurisdictionis, qua verbum Dei tamquam veri pastores prædicent, Baptismum administrent, & populum in spiritalibus cultuque diuino regent. Quæro enim a quo Lutherus, à quo Caluinus hanc potestatem habuit? A quo missus est vterque ad prædicandum nouum Euangelium, & populũ reformandum? Non enim fuerunt missi ab Ordinarijs Ecclesiæ Pastoribus, vt satis constat: ex se ergo venerunt, à nullo missi. At quod potest esse certius signum non esse audiendos sed cauendos? [c] *Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur?* [d] *Qui enim non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro: qui autem intrat per ostium, pastor est ouium.* Per *ostiũ* nõ intrant, quicumq; absque ordinaria vel legitima auctoritate officiũ pastoris vsurpãt.

c Ad Rom. 10. d Ioan. 10.

Sectarij non à Christo missi.

Sed fortè dicent se a Christo missos, & auctoritatem reformandi Ecclesiam accepisse. Verùm non satis est id dicere; omnes enim hæresiarchæ id de se affirmant. Vnde oportet vt proferant patentes, quibus fidem faciant, & nos conuincant se a Christo missos esse; sicut Apostoli maximis miraculis suam missionem confirmabant. Alioquin non debebimus eorum reformationem acceptare; immo tenebimur eos tamquam impostores reijcere. Deinde quomodo missi a Christo, cùm tam diuersa & inter se pugnantia tradant? Si Lutherus missus a Christo, non potest ab eodem missus esse Caluinus, qui eius doctrinam in multis subuertit, & tamquam hæreticam damnat. Et è contrario, si Caluinus à Christo missus, non potest ab eodem missus esse Lutherus. Deus enim sibi non est contrarius, neque spiritus Prophetarum se mutuò destruunt. Omitto alia, quæ in hanc sententiam dici possent.

Octaua Consideratio, ex consensu Doctorum veterum & controuersiarum decisione: & quia extrà nulla soliditas.

ILla Religio est Christo imputanda, & ceteris omnibus præferenda, in qua est summa Doctorum omnis ætatis & regionis circa fidei capita consensio, in qua controuersiarum omnium facilis terminatio; à qua si recesseris nihil certi habeas, quò te conferas. Atqui talis est sola Religio Catholica: ergo hæc sola est vera Christi Religio.

Ac primùm de consensione DD. circa capita nostræ Religionis, constat ex eorum scriptis. Quotquot enim antiqui Doctores scripserunt in Græcia, in Asia, in Ægypto, in Africa, in Hispania, in Italia, in Gallia, in Germania, in Anglia de mysterijs nostræ Religionis, omnes consentiunt circa libertatem arbitrij, circa merita bonorum operum, circa sacrificiũ Missæ pro viuis & defunctis, circa vota monastica, ieiunia, festa, inuocationem Sanctorum, & similia, quæ à nouis istis Religionibus improbantur; nec diffiten-

rur

Caluinus l. 2. c. 2. 3. 14. & 16. lib. 3. c. 4. & 5. lib. 4. c. 32. Contrarius cont. 2. 3. 4. 5. c. 4.

tur Lutherani & Caluinistæ. Sed dicunt istos esse næuos antiquorum, iam ad superstitionem & humanas traditiones inclinantium. Vnde ipsi ad verbum Dei prouocant, ipsorum nempe sensu intellectum. Verum, quàm hoc est improbabile, veteres omnes, tam diuersis locis de ijsdem rebus scribentes tanto consensu, potuisse errare? Consensus enim plurimorum, præsertim qui ante inter se nō communicarunt, in idem dogma, est maximum signum veritatis, mentes diuinitus illustratas ad se trahentis, & in vnitatem colligentis. Veritatis enim, cum vnica sit, est congregare in consensum; falsitatis, quia multiplex, dissipare in varias sententias & errores. Vnde hæretici diuersis locis de eadem re scribentes vix vmquam consentiunt, sed in plurimas sententias distrahuntur; quia semel à veritate recesserunt. Deinde nullū est dogma Religionis Catholicæ, de quo ostendi possit, esse de nouo introductum ab aliquo in Ecclesia: quod est signum manifestum, illud semper in Ecclesia extitisse, & ab Apostolis descendere. Si enim de nouo post Apostolos contra doctrinam Apostolicam esset introductum, ostendi posset quo sæculo, qua ætate id factum esset, quo loco & auctore; quinam se huic nouo dogmati opposuerint. Nullum enim nouum dogma sine magna commotione & contradictione introduci potest. Sic enim de singulis hæresibus ostendere possumus, quo tempore & loco, & quo auctore introductæ primùm sint: quinam se illis opposuerint: quas commotiones concitarint; denique à quo Pontifice & Concilio sint cōdemnatæ. Quòd si de singulis hæresibus id ostendi potest, quanto magis id ostendi posset de maximis Religionis capitibus, si aliqua innouatio in illis esset facta? Perspicuum igitur est, Religionem Catholicam nostram, nō solùm ministrorum successione, sed etiam doctrinæ consanguinitate, vt Tertullianus loquitur, cum antiqua & Apostolica congruere, & continuari.

Lib. de præscript.

Quòd autem nouarum Religionum dogmata cum veteribus non consentiant, & ipsimet satis fatentur; cum in supradictis capitibus veteres reprehendant superstitionis, & affirment eos ab errore excusari non posse; & infra fusius ostendemus.

Cōtrouersiæ facile in ecclesia Catholica sopiuntur. Iudex controuersiarū.

Secundo: De cootrouersijs quæ in Ecclesia interdū suboriuntur, has facile expediri testatur perpetuus Ecclesiæ vsus. Habet enim Ecclesia Catholica infallibilem iudicem controuersiarum, summum Pōtificem cum Concilio; quo iudice hactenus facilè omnes controuersiæ diremptæ: omnes hæreses varijs seculis exortæ sunt profligatæ, & populus Catholicus in vna fide, in vna Religione & doctrina per totū orbem retentus. Hoc modo damnata hæresis Arriana per Nicenam synodum sub Syluestro: Macedoniana per Cōstanonopolitanam primam sub Damaso: Nestoriana per Ephesinam sub Cælestino: Eutychiana per Chalcedonensem sub Leone I. Iconomachorum à Nicena secunda sub Adriano I. Et vt alias omittam, Berengariana de Eucharistia per synodum Romanam & Vercellensem sub Leone IX. per Turonensem sub Victore II. per Romanam sub Nicolao II. denique per aliam Romanam sub Gregorio VII.

Omnis enim ratio postulat vt causa Religionis, cum sit cōmunis totiu Ecclesiæ, non iudicetur à priuatis, qui nullam in Ecclesia dignitatem obtinent: sed ab ipso vniuersalis Ecclesię pastore, vnà cum alijs particularium præsidibus, quibus regimen Ecclesiæ est commissum, & ipsam Ecclesiam vniuersalem, vt capita, vniti repræsentant. Sic cōtrouersiæ de legibus & priuilegijs regni, non ab alio quàm à Rege, & Regni primoribus, qui totum Regnum repræsentant, sunt decidendæ. Quorum enim est regere aliquam communitatem, siue in temporalibus, siue in spiritalibus, eorumdem est sopire lites, & controuersias circa materiam proprij regiminis incidentes decidere, omni in posterū contradictione sublata. Et sane nisi Ecclesia hanc potestatē haberet, valdè esset imperfecta & mutile instituta, & miserabilior quouis regno tēporali, quauis republica politica. Nullus enim vmquam contentionum de maximis fidei capitibus esset finis, nullus dissensionum & contradictioonum terminus; & necessariò breui illam in mille sectas oporteret discindi: sicut hæreticorum conuenticulis euenire videmus.

Nihil certi extra Catholicam.

Hinc fit vt in Ecclesia Catholica omnia fidei capita sint certa & definita, nullaque circa ea fiat variatio, & summus in illa sit omnium consensus. Ex quibus consequens est tertium, si à Catholica Religione recesseris, nihil certò restare quo te conferas, cuique tuto salutem tuam possis committere. Quam enim Religionem in tanta varietate capessas? An Lutheranam? Cur non Caluinisticam, aut Anabaptisticam? Cur Lutheranam ceteris præfers? Non enim minus Caluinistæ & Anabaptistæ Scripturam à se stare affirmāt, quam Lutheram. Rursus, si Lutheranam amplecti velis, vtram quæso eliges, Mollem an Rigidam? Puram illam quam tradidit propheta Germanicus Lutherus; an eam quam Philippus Melanchthon interpolauit? Sed & hæc multiplex est: nam sæpius Augustana confessio est mutata. Si Caluinisticam; cur non Lutheranam, cùm Lutherus sit omnium parens, & primus orbi hanc lucem noui Euangelij extulerit? Rursus, si Caluinisticam; vtram tandem, Puritanam an Protestantium? Hæ enim non parum dissident, vt Angli probè norunt. Omitto plurimas differentias, in quas singulæ hæ sectæ sunt dissectæ; sicut & Anabaptistæ. Nulla subest ratio solida, cur vnam ex his, ceteris omnibus vt certam præferas. Omnes enim æque fortiter affirmant, verbum Dei à se stare, se spiritum Dei habere, Scripturæ sensum pro sua doctrina esse perspicuum: contraria omnia falsa esse, & Scripturis manifeste aduersari. Nec aliter id probant, quàm hoc esse manifestum habenti spiritum. Itaque omnes eamdem suæ doctrinæ rationem adferunt, eodemque fundamento nituntur. Omnes ergo amplecti oportet, vel nullam.

Longè aliter Religio Catholica sua dogmata probat: nimirum ex S. Scriptura secundùm intellectum communem Patrum exposita: ex omnium sæculorum Doctoribus, ex sanctitate, miraculis, spiritu prophetico eorum, qui hanc Religionem coluerunt: ex constantia & vniformitate doctrinæ per tot ætates, ex puritate vitæ, quam hæc doctrina inducit, ex Gentium ad hanc doctrinam conuersione, &c.

Nona consideratio, ex varijs causis ob quas nouæ sint suspectæ, & declinandæ.

OMnes aliæ Religiones præter Catholicam, & nominatim Lutherana, Caluiniana, & Anabaptistica (de quibus hic nobis potissimum est sermo) meritò suspectæ haberi debent, & tamquam sectæ hæreticæ sunt repudiandæ, ob multas causas, quas hic breuiter commemorabo & expendam.

PRIMA RATIO, ex nouitate.

OMnis nouitas & καινοτομία, vt Gregorius Nazianzenus loquitur, in omni Republica, sed maximè in negotio Religionis vitanda. Religio Christiana est res antiqua, solida, immutabilis, duratura vsque ad finem sæculi. est enim Ecclesiæ Christi forma, vigor, & veluti anima. Nam sicut per animam caro animatur in hominem viuentem: ita per Religionem cœtus hominum, qui alioquin per se totus est caro, formatur in Christi Ecclesiam, in spiritale regnum. Sicut ergo Ecclesia & regnum Christi est res antiqua & inexterminabilis, aduersus quam portæ ioferorum non præualebunt, & cui Christus promisit se adfuturum vsque ad consummationem sæculi: ita etiam Religio, per quam Ecclesia & regnum Christi subsistit. Nouitas ergo repugnat Christi Religioni. *Matth. 16.* *Matth. vlt.*

Nouas autem esse istas Religiones, constat Primò, Quia possumus assignare earum primos auctores, & locum, & tempus, & modum quo sunt introductæ, & ostendere quinam se illis opposuerint; quantæ propter illas vbique commotiones & turbæ sint excitatæ: denique quomodo & à quibus damnatæ. At quæ possunt esse clariora signa nouitatis? Eodem modo omnes hæreses nouitatis contra doctrinam Apostolicam introductæ conuincuntur: quia de singulis ostendere possumus, quo tempore inceperint, quo loco, quo auctore, quibus se opponentibus, & à quibus condemnatæ.

Secundò, Ante annum Domini 1517. Religio Lutherana non erat in mundo; similiter nec Caluiniana, nec Anabaptistica, quæ duæ sunt soboles Lutheranæ. Constat enim ex Scriptoribus, eo tempore quo Lutherus caput extulit, præter Iudaicam, Mahometicam, & Paganam, non fuisse nisi Catholicam & Hussiticam.

Tertiò, Si dicas illarum aliquam, v.g. Lutheranam, semper fuisse, sed latuisse; peto in quo loco fuerit, in quibus regnis & oppidis: qui fuerint eius defensores? Deinde, vnde nosti, illam antea extitisse; cum id non nisi ex Scriptoribus constare possit, qui nihil tale insinuant, sed contrarium. Præterea cum vbique fuerint Inquisitores hæreticæ prauitatis, quo pacto ita latere potuit hæc Religio per tot centurias annorum, vt numquam detegeretur: numquam aliquis eius sectator incideret in illorum manus & castigaretur? Numquam aliqua secta hæretica ita se occulere potuit, quin sæpius deprehenderetur, & in examen ac quæstionem publice vocaretur. Ad hæc, si ante Lutherum illa Religio erat in mundo, quomodo eius cultores, qui hactenus latuerant, Luthero prædicante nó se prodiderunt, agnoscentes suæ fidei Doctorem, & suæ Religionis contesserationem? Quomodo tunc non emerserunt in publicum, complectentes socium & patronum, qui Religionem ipsorum iam ante oppressam vindicabat in libertatem? At nulli tales comparuerunt, qui iam ante illa Religione essent imbuti; sed omnes qui Luthero se adiunxere, antea Catholicam Religionem fuerant professi: sicut & ipse Lutherus antea Catholicus & monachus fuerat, & Missas per 15. annos celebrarat serio & deuote, vt ipsemet fatetur.

Lib. de Missa angulari, & lib. 2. contra Svvinglium.

Sed obijciunt aliqui, tempore Eliæ Ecclesiam Dei fuisse occultam, adeo vt Elias putaret se solum relictum fidelem: vt patet 3. Reg. 19 & ad Rom. 11. Cum enim Elias dixisset Domino: *Altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, & ego derelictus sum solus, & quærunt animã meam.* responsum ei a Domino: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui nõ curuauerunt genua ante Baal.* Simili ergo modo fieri potuit, vt Ecclesia Lutherana, vel Caluinistica, olim ratione persecutionis fuerit occulta.

Respondeo Primò, Si solum ageretur de exiguo aliquo tempore, quo sæuit persecutio (sicut tempore Iesabel in Samaria) aliquid fortasse hæc obiectio coloris haberet: verum vt tot sæculis occulta manserit, nulla ratione fieri potuit: neque vllum huius rei in tota antiquitate potest afferri exemplum. Nulla enim potest esse tanta hypocrisis, tantum artificium simulandi, & tegendi sensa animi in causa Religionis, in aliquo notabili hominum cœtu, quin successu temporis detegatur. Vnde Religio Christiana quocumque penetrauit inter Ethnicos, non diu latuit, sed mox se aperuit, quantumuis magna impenderent pericula. Pari modo detectæ hæreses & hæretici, quantumuis niterentur suam fidem occultare; vt patet in Pelagianis, Manichæis, & alijs.

Secundò, Etiamsi concedamus pro aliquo tempore veram Dei Ecclesiam in Samaria fuisse occultam ob persecutionem Iesabelis: absolutè tamen, & vniuersè occulta non fuit. In Iuda enim publice verus Deus legitimè colebatur. Ibi erat templum Domini, & veri sacerdotes, & publica sacrificia, & concursus fidelium, & verbi diuini sincera expositio. Mirum non est in aliquo particulari loco, vel regione quapiam, Ecclesiam ad tempus aliquod occultari; id enim quotidianum est: sed vt absolute, & toto orbe occulta sit, fieri non potest; cum sit *Ciuitas supra montem posita*, vt omnes gentes eam videant, & ad eam accurrant, iuxta vaticinium Isaiæ: *Venite & ascendamus ad montem Domini*, &c. Immo etiam in locis, quibus subinde causa persecutionis ad tempus se occultat, numquam ita latet, quin multis indicijs se prodat, & famam sui excitet, etiamsi asperrima vigeat persecutio. Nemo nescit in Anglia plurimos esse Sacerdotes, etiamsi studiosissimè in eos inquiratur. At quæ vmquam fama, quæ suspicio, quis sermo ante Lutherum fuit de Religione Lutherana, vel Caluinistica? Nullus historicus, nullus scriptor vel talis religionis, vel aliquorum qui tale doctrinæ corpus tenuerint, meminit. Mera ergo desperatio est, ad hoc præsidium occultationis confugere.

Isaia 2.

Ex quibus luce meridiana clarius est, Lutheri Religionem nouam omnino esse, & ante illius tempora mundo incognitam: neque vllum hominum cœtum, aut etiam fortè personam particularem ante illum extitisse, qui eamdem Religionẽ, hoc est, eadem fidei capita omnia, idem corpus doctrinæ fidei tenuerit. Etsi enim aliqua dogmata à veteribus hæreticis acceperit, non tamen idcirco eadem est Religio Lutherana & veterum hæreticorum, nisi secundum partem. Nam Religio est complexio omnium capitum, quæ ad fidem pertinere statuuntur. At nemo ante ipsum camdem dogmatum complexionem docuit.

Idem conuincitur alia ratione. Nam constat, veteres Patres & Doctores, qui singulis sæculis floruerunt, Lutheranæ Religionis non fuisse. Confitentur enim libertatem arbitrij; & necessitatem bonorum operum, & merita vitæ æternæ, & legis diuinæ possibilitatem: probant inuocationem Sanctorum, cultum reliquiarum & imaginum, sacrificium Missæ pro viuis & defunctis, ordinationem ministrorum, votorum monasticorum Euãgelica consilia, Quadragesimalis ieiunij vsum, & similia; quæ illa Religio tamquam superstitiosa, Deo iniuriosa & impia reijcit. Quòd autem veteres omnia illa fateantur & probent, perspicuum est ex eorum scriptis, nec ipsi Lutherani & Caluinistæ negare possunt: sed dicunt hæc esse veterum næuos. Pulchri sanæ næui, superstitio, idololatria, impietas. Quòd si superiorum sæculorum Doctores hanc Religionem non tenuerunt; sed eius placita passim improbarunt, perspicuum est eam non esse antiquam, sed nouam. Nam in Ecclesia non fuit aliqua Religio habita pro vera Christi Religione, præter eam quam Patres & Ecclesiæ Doctores tenuerunt.

Ex his clarè sequitur, Lutheranam Religionem non esse Religionem Christi. Christi enim Religio nõ est noua, sed antiqua: at Lutheri Religio est noua, vt ostensum est, non antiqua. Christi Religio iam inde à temporibus Apostolorum semper fuit in mundo: at Lutheri Religio non semper fuit, sed cœpit iam ab annis 90 Ante annos 90. non erat, vt ostensum est. Rursus; Si Lutheri Religio est vera Christi Religio, cœtus hominum eam tenentium est vera Christi Ecclesia; ergo Christi Ecclesia ante Lutherum non fuit: quia nec Religio Lutherana, quæ Ecclesiam constituit, ante Lutherum fuit, vt ostensum est. Si dicas eam fuisse temporibus Apostolorum, & prioribus aliquot sæculis; probandum tibi est, aliquos tunc fuisse, qui illam dogmatum complexionem tenuerint. Nos certè contrarium facile probamus. Nam constat, sacrificium Missæ pro viuis & defunctis, ordinationes ministrorum, vota monastica, & similia quæ Lutheranæ Religioni repugnant, temporibus Apostolorum & proximis sæculis in Ecclesia fuisse.

Deinde, Esto, temporibus Apostolorum, & aliquamdiu postea fuerit, tamen tertio saltem & quarto sæculo cœpit omnino deficere. Quod etiam ipsi Lutherani Doctores fatentur, vt patet ex opere centuriarum ab ipsis edito, centuria 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10 cap. 4. Ergo saltem per 1300. annos Ecclesia Christi collapsa est & intercidit. Nã vt minimum tam diu constat Lutheranam Religionem non fuisse, sed huic plane contrariam viguisse. Extincta itaque fuit tot sæculis vera Religio, obscuratum Euangelium, euersa Christi Ecclesia: donec Propheta Germanicus Lutherus emersit, qui funestas tenebras depelleret, orbi lucem Euangelij inferret, & Ecclesiæ ruinas instauraret. Indicant hoc passim Lutherani in quibusdam Germaniæ oppidis, cum prægrandibus litteris in frontispicijs domorum scribunt in hæc vel similia verba: *Anno tali illuxit huic vrbi lumen verum Euangelij Christi, superstitione depulsa.* &c. At si Ecclesia Christi tot sæculis intercidit; quomodo verum est, ipsam ædificatam esse supra petram, & non potius super arenam? Quomodo [a] portæ inferi aduersus eam non præualuere? Quomodo ipsa est domus Dei, [b] firmamentum & columna veritatis? Quomodo [c] regnum Christi (quod est Ecclesia) est stabile, firmum, æternum, quod numquam dissipabitur?

a Matth. 16
b 1. Tim. 3.
c Daniel. 2

Si dicas, Ecclesiam & Religionem Lutheranam omnibus retrò sæculis vsq; ad Apostolorum tempora fuisse, sed occultam; præterquam quòd id absque auctore asseritur, omni probabilitate caret, vt ostensum est. Sed demus, occultam fuisse: ergo illa non erat Ecclesia Christi. Hæc enim est [d] ciuitas supra montem posita, quæ abscondi non potest: hæc est [e] mons domus Domini præparatus in vertice montium, & eleuatus super colles, omnibus conspicuus, ad quem fluent omnes gentes: hæc est regnum Christi diffusum à [f] mari vsque ad mare, & a flumine vsque ad terminos terræ: hæc est [g] mons ille magnus, replens vniuersam terram. Ecclesia enim Christi mundo debet esse conspicua, tum vt suo cultu & decore, suisque moribus, & externa specie gentes ad se alliciat; tum vt qui volunt fieri Christiani, sciant quò se debeant conferre, quos adire, à qui-

Ecclesia Christi non potest esse occulta.
d Matth. 5.
e Isaia 2.
f Psal. 71.
g Daniel. 2

bus

bus instructionem petere. Similiter eius doctrina & fides manifesta esse debet; alioquin mundo esset inutilis, nec posset gentes conuertere. Vnde etiam in maximis persecutionibus numquam ita latuit, quin passim cognosceretur; vt ex historijs Ecclesiasticis constat. hinc tanta Martyrum multitudo. Deinde si tot sæculis latuit, indigna prorsus fuit hoc nomine. Quomodo enim dici potest Ecclesia Christi, quæ Christi sinceram doctrinam non audet confiteri? quæ tam pusilli est animi, & ita mortem timet, vt se abdat in tenebras, & tot sæculis non audeat prodire in lucem? Denique quæ tot sæculis non solùm se occuluit, & sinceram fidei professionem suppressit, sed etiam professa est fidem falsam, nempe Papisticam, adorauit idola, contaminauit se mille superstitionibus & sacrilegijs? Nam ante Lutherum omnes Christiani exteriùs in omnibus gerere se debebant vt Catholici: alioquin mox ab Inquisitoribus & Episcopis deprehensi fuissent, & tamquam hæretici puniti. Miserabilior itaque & deformior fuisset Ecclesia Christi ruinis synagogæ, seu secta Iudaica, quæ semper suas synagogas, & liberam suæ Religionis professionem quibusdam locis habuit; nec coacta est, saltem generatim, ad idolorum cultum. Miserabilior & deterior sectis omnibus hæreticis. Nulla enim vmquam secta fuit alicuius nominis, quæ non sua templa, vel domos religiosas, suos conuentus, suos Episcopos, suæ Religionis formam & professionem habuerit, ita vt passim cognosci posset.

Ex his perspicuum est, nihil absurdius dici posse, quàm Ecclesiam Christi tot sæculis latuisse. Itaque concludo hoc dilemmate: Vel Religio Lutherana & Caluinistica ante suos auctores extitit, vel non extitit: si non extitit, ergo est planè nouitia; ac proinde non potest esse Religio Christi, quæ est antiqua: si extitit, ergo fuit occulta; ac proinde non potuit esse Christi Religio, quæ semper fuit manifesta. Quæ de Lutherana Religione in illo discursu dicta & probata sunt, eadem probata intellige de Caluinistica & Anabaptistica. Nam eadem harum trium est nouitas, eadē ratio: sed claritatis causa, & ne sæpiùs tria illa nomina fastidiosè repetantur, vnam tantùm nominauimus.

Dialogo contra Lucifer. in fine. Concludo itaque verbis sancti Hieronymi, qui sic scribit: *Breuem tibi apertamq́; animi mei sententiam proferam; in illa Ecclesia esse permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed quopiam alio nuncupari, vtputa Marcionitas, Valentinianos, Montenses, siue Campitas, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænuntiauit. Nec sibi blandiantur si de Scripturarum capitulis videantur sibi affirmare quod dicunt: cùm & diabolus de Scripturis aliqua sit locutus; & Scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.* Nouitas itaque est signum hæreseos ab Apostolo prænuntiatæ: appellatio, signum nouitatis; vsurpatio Scripturæ diabolo & omnibus hæresibus communis.

SECVNDA RATIO,
Ex defectu successionis.

Carent successione. ALtera Ratio, cur illæ Religiones non sint probandæ, est, quia carent successione ministrorum ab Apostolis continuato ordine deducta: quæ successio est necessaria vt aliqua Religio vel Ecclesia censeatur Apostolica. Nam sine hac successione nō potest cum Apostolica continuari. Vnde passim docent Patres, eos qui apud se veram Christi Ecclesiam esse dicunt, debere successionem suorum Episcoporum ostendere, eamque sursum versus vsque ad Apostolum aliquem continuata serie reducere. Quod si non possint efficere, clarè conuinci, veram Christi Ecclesiam apud eos non esse. Sic Optatus Mileuitanus libro 2. contra Parmenianum, volens conuincere Donatistas, apud eos Ecclesiam non esse, ait: *Vestræ cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.* Tertullianus de præscript. aduersus hæreticos: *Edant hæretici origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, habuerit auctorem & antecessorem.* Eodē argumēto vtuntur passim alij Patres, [a] Irenęus, [b] Epiphanius, [c] Hieronymus. [d] August. &c.

a *Lib. 3. c. 3.*
b *Hæresi 27.*
c *Cōtra Luciferianos.*
d *Cap. 4. contra epist. fundamenti.*

Constat autem, nec Lutheranos, nec Caluinistas, nec Anabaptistas id vel in speciem facere posse. Cui enim obsecro Lutherus, qui harum Religionum maxima ex parte est auctor & parens, successit? Cuius cathedram & auctoritatem occupauit? Quis ante eum Lutheranæ Religionis antistes fuit? Quis ante Caluinum vel Svvinglium Caluinianæ? Quòd si nemo assignari potest, perspicuum est eas carere illa successione, quam Patres requirunt, vt Ecclesia aliqua cum Apostolis copuletur.

Carent ordinatione. Rursus, Non solum carent successione cathedræ & auctoritatis, sed etiam ordinatione gradus, ab Apostolis descendente. Duplex enim in ministris Ecclesiæ potestas semper fuit requisita, vtraque ab Apostolis continuato ordine deriuanda, vt supra Consideratione septima dictum est: nimirum *potestas Ordinis*, per quam offertur sacrificium, & conficiuntur Sacramenta ad sanctificandos fideles; & *potestas Iurisdictionis*, per quam datur ius regendi & pascendi Ecclesiam verbo Dei, &c. At neutram ipsi ad Apostolos referre possunt. Non enim *potestatem Iurisdictionis*; cum careant successione, vt ostensum est. Neque etiam *Ordinis*. Quis enim ordinauit Lutherum vel Caluinum Episcopum Ecclesiæ suæ? Si dicant ordinationem non requiri; contradicunt toti antiquitati, & perpetuo Ecclesiæ vsui. Numquam enim in Ecclesia habitus fuit Episcopus, ita vt munia omnia Episcopalia obire posset, nisi ab alio Episcopo ordinatus; cui ex Apostolorum constitutione duo alij Episcopi debent coniungi, vt expressè præcipitur can. 1. Apostolorum, & can. 4. Synodi Nicenæ; & insinuat Apostolus scribens Episcopo Timotheo, & monens: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij*: hoc est, cœtus Episcoporum qui simul cum ordinante manus ordinando imponebant, vt Patres exponunt. *1. Tim. 4.*

Ex quibus clarè constat, Lutheranos & Caluinistas neutram potestatem ab Apostolis habere, secundùm neutram ab Apostolis descendere, neutram in Apostolos posse reducere; ac proinde veram Christi Religionem & Ecclesiā non habere. Hæc enim, quoad vtramque potestatem, ab Apostolis deriuari, ipsisque continuari debet; vt ostensum est. Omnis enim potestas spiritalis à Christo per Apostolos, & eorum successores, continua quadam successione & communicatione, in reliquos ministros deriuari debet: sicut vita corporalis continua quadam successione à primo homine per medios deriuatur ad extremos. Sicut enim in veteri Testamento nulli erant sacerdotes, nisi qui descendebant ex Leui per Aaron: ita in nouo nulli sunt sacerdotes vel Episcopi, nisi qui gradu Ordinis & Iurisdictionis potestate à Christo summo sacerdote per Apostolos eorumque successores descendunt. Sicut ergo synagoga non poterat esse sine sacerdotibus, continuata serie descendentibus ex Aaron: ita Ecclesia Christi non potest esse sine sacerdotibus, seu Episcopis, continuata serie descendentibus ab Apostolis, & eorum successoribus. At Lutheranorum & Caluinistarum cœtus numquam tales ministros habuerunt; numquam apud eos fuerunt Episcopi legitimè ordinati, & Iurisdictionis potestate ab Apostolis eorumq; successoribus descendentes, qui populo præessent. Perspicuum est ergo, apud eos Ecclesiam Christi non esse.

TERTIA RATIO,
Ex defectu missionis.

TErtia Ratio: quia hæ Religiones inductæ ab ijs, qui nulla legitima auctoritate missi, sed à seipsis venerunt. Hoc autem meritò illas suspectas reddere debet erroris, & auctores earū, ne forte sint lupi & seductores. Nemo enim in Ecclesia prædicare potest, nisi legitima auctoritate fuerit missus, iuxta illud Apostoli: *Quomodo prædicabūt, nisi mittantur?* Alioquin maxima nasceretur in Ecclesia cōfusio. Quiuis enim officiū prædicandi, & Ecclesiā regēdi, sibi assumere posset, & quoslibet errores disseminare. Si enim in Repub. temporali, & politia humana, nemo seipsum potest intrudere, & assumere magistratū ad regendum populū in rebus terrenis ad hanc vitā dumtaxat pertinētibus, sed debet à Principe ad hoc constitui: quātò minus in Ecclesia, in regno Christi spiritali, pôt quis sibi arrogare officiū Pastoris ad regendū populū in ijs quæ salutē spectant æternam: *Ad Rom. 10.*

sed ab Ecclesiæ supremo Rectore, & sacrorum Principe, constitui debet? Multo enim magis vitanda est confusio regiminis in Ecclesia quàm in politia; cum illa in perniciem cedat animarum, hæc solum in damna fortunarum vel corporum.

Ioan. 10. Deinde, *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, hic fur est & latro*, inquit Dominus. At is qui absque legitima missione & auctoritate assumit sibi officium Pastoris in Ecclesia, is non intrat per ostium, sed ascendit aliunde, vt Patres passim exponunt, & per se satis constat. Quid enim aliud est, *intrare per ostium*, quàm intrare legitima via, legitima auctoritate? Ostium enim est via ordinaria, ad hoc instituta vt per eam intretur in ouile. Vnde designat illam auctoritatem, per quam ministri debent admitti in ouile Christi, ad oues Christi regendas & pascendas.

Ioan. 7. Rursus, Dominus apud Ioannem ait: *Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit; qui autem quærit gloriam eius qui misit eum, hic verax est, & iniustitia in illo non est.* Quibus verbis significat, non esse credendum ijs qui legitimè missi non sunt, sed a seipsis veniunt, quia gloriam propriam quærunt: ac proinde non ad veritatem, sed ad honorem & compendium loquuntur, & doctrinam suam omnem eo dirigunt.

Denique Apostolus in Epistol. ad Hebræos adeo hanc missionem necessariam ducit, vt etiam in Christo Domino

Ad Heb. 5. eam requirat: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tamquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit vt Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Vnde Dominus toties inculcat Iudæis suam missionem, nimirum quod à se non venerit, sed à Patre missus; idemque multis modis confirmat.

Ex his clarè deducitur, Lutherum, Caluinum, & similes nouos doctores audiendos non esse, & eorum doctrinam vitandam. Quia constat, eos aliqua legitima auctoritate missos non esse, sed a seipsis venisse: constat eos sibi magistratum & officium pastorum & ius reformandi in Ecclesia vsurpasse: constat non intrasse per ostium, & via legitima, sed aliunde adscendisse in ouile; ac proinde, iuxta Domini sententiam, pro furibus & latronibus habendos.

Non missi sunt à Christo. Dicent fortè, se esse missos à Christo immediatè, sicut olim Prophetæ mittebantur extraordinario modo a Deo ad reformandum populum: & sicut Apostoli missi fuere à Christo Domino ad mundum conuertendum: & post adscensionem Domini Paulus, qui non ab hominibus missus est, nec ab hominibus Euangelium accepit, sed proximè ab ipso Domino.

Verùm Primo, non satis est hoc dicere & fortiter affirmare, sed oportet probare, & conuincere esse verum, ne legitima causa populo & pastoribus ordinarijs relinquatur, eos tamquam impostores reijciendi: sicut Prophetæ & Apostoli non solum dixerunt se missos à Deo, sed id etiam abundè signis diuinis demonstrarunt.

Secundo, Omnes hæresiarchæ, & omnes pseudoprophetæ, omnibus sæculis idem dixerunt: nempe se a Deo missos esse, & suam auctoritatem ab eo accepisse. Vel ergo omnes acceptandi sunt, vel nulli. Cur enim potiùs credam, v. g. Caluinum missum a Deo quam Lutherum, vel Mennonem, vel Muntzerum, vel Arrium, vel alium hæresiarcham; cum ille maiora suæ missionis argumenta, quam alij, non proferat.

Tertiò, Si Caluinus missus est a Deo; ergo Lutherus à Deo missus non est: & è contrario. Quia si duo contraria prophetant, & vterque alterius prophetiam seu doctrinam erroris & hæresis damnat, vterque alterius Religionem destruit: quare si vterque à Deo missus est, spiritus Dei sibi ipse aduersatur, seipsum pernegat & euertit, destruens per alium quæ per hunc ædificauit. Inter Prophetas à Deo missos semper fuit summa doctrinæ consensio.

Quartò, Si Lutherus vel Caluinus à Deo missus est ad Ecclesiam reformandam, peto quo tempore, quo loco Deus illis hoc ministerium imposuit? quibus verbis siue interius siue exterius ad eos vsus est? Quomodo capita reformationis eis declarauit, quem ordinem & modum præscripsit? Quomodo, quaue forma illis apparuit? Externusne modo visibili, sicut Paulo; an interius per visionem imaginariam in extasi aliqua, sicut Prophetis, & Ioanni Euangelistæ in Apocalypsi? Hæc enim omnia Deus, cum ijs quos ipse mittebat, obseruare solet; & ipsi Prophetæ statim initio suæ prædicationis hæc omnia explicabant, vt populus intelligeret, a quo missi essent, quidve illis mandati datum: vt constat ex Prophetia Isaiæ, cap. 1. 6. & plurimis alijs, Ieremiæ cap. 1. 2. 3. & sequentibus pænè omnibus, Ezechielis 2. & sequentibus, Danielis 2. & 9. Deniq; omnes Prophetæ isthæc ante omnia præmittere consueuerunt, vt in eorum Prophetijs est videre. Similiter notum est, quo tempore, quibus verbis Dominus Apostolos miserit, quidve illis iniunxerit, &c.

At isti noui Prophetæ tam parum considerati fuere, vt non aduerterint simile quid esse fingendum, si à Deo missi immediate volebant videri. Vnde nulla huius rei apud eos mentio. Quod est certissimum signum, mendacium esse necessitate cogente confictum, cum dicũt se a Deo missos. Cui enim dubium esse potest, si minimam huius missionis diuinæ speciem sensissent, id eos non fuisse in suis scriptis prætermissuros, sed statim toti mundo patefacturos, expresso tempore, loco, modo, præcepto Domini, & ceteris huc pertinentibus circumstantijs?

Quintò, Accedit, quòd si illi missi à Deo fuere, non solum fuisse missos vt reformatores morum, sicut Prophetæ mittebantur; sed vt reformatores totius doctrinæ & Religionis. Itaque maximè necessaria erat exacta huius missionis descriptio; & expressio capitum quæ Deus reformari volebat, eaque verbis ipsius Dei eiusque nomine Ecclesiæ erant proponenda, sicut Prophetæ facere consueuerunt, cum nomine Dei populo mandata diuina proponebant. At non ita processerunt isti noui Prophetæ, sed casu, & prout res ferebat, ex vno dogmate in aliud sunt deuoluti; sicut in contentionibus, cum animi magis magisque exacerbantur, fieri solet; & sicut experientia discebant, se rebus suis maxime posse commodare, & summi Pontificis auctoritati, qua condemnabantur, incommodare. Quod enim pontificijs rebus maxime putabatur obfuturum, vel ipsorum auctoritati profuturum, id statuebatur dogma fidei, & nucleus verbi Dei, vt infrà ostendemus.

Sextò, In politia humana, ad auctoritatem regendi, non satis est dicere, se a Principe qui procul absit, & conueniri non possit, ad hunc missum; sed patentes idoneas exhibere debet, sigillo Principis munitas, quæ deinde diligenter examinantur, ne qua fraus subsit: & si aliquod indicium imposturæ deprehensum fuerit, non admittitur, donec plenam fidem faciat. Idem videmus in Legatis & Nuntijs Apostolicis; qui omnes suas patentes authenticas, quibus eorum missio & commissio continetur, ostendere debent: alioquin non recipiuntur, nec habent auctoritatem. Quænam ergo fatuitas est, in Ecclesia & regno Christi admittere nouos non solum pastores, sed etiam reformatores totius Religionis qua constat Ecclesia, eo solo nomine, quòd dicant se à Christo missos, se spiritum Dei habere, nullis ostensis patentibus, nullis exhibitis signis, quibus id probent?

Septimò, Ipsa quoque ratio temporis vehementer illis aduersatur. Si enim Ecclesia iam ab anno sexcentesimo planè concidit, & facta est synagoga Antichristi, vt ipsi docent; cur vsque ad hæc tempora dilata est horum reformatorum remissio? Cur Deus solidis nouem sæculis Ecclesiam in suis ruinis, in superstitionibus & idololatria, tamquam nihil ad se pertinentem, reliquit; & tantis temporum spatijs expletis, primùm ei hosce vel reformatores, vel nouos architectos misit? Hiccine est amor Christi in suam Ecclesiam, quam sanguine suo lauit, quam spiritu suo viuificauit, quam sibi in sponsam adoptauit? Longe benignius se gessit erga ancillam, Synagogam inquam, ad quam tot Prophetas misit; quam in idololatriam vel impietatem declinantem vsq; ad excidium non deseruit, sed assiduè missis seruis suis reuocare studuit. Itaque si volebant isti homines videri reformatores, debebant fingere, Ecclesiam paulo ante concidisse, non tot sæculis in suis ruinis computruisse: alioquin ipsum temporis interuallum eorum missionem confutat, & imprudenter confictam esse ostendit.

Octauò, His accedũt alia signa certissima, missos à Christo non esse; vt praua vita, superbia, contemptus sanctorum Patrum, errores, & mendacia in quibus deprehensi, inconstantia doctrinæ, de quibus sequẽtibus Rationibus dicetur.

Denique

Denique docent ipsi, nihil esse credendum nisi quod habetur in Scripturis. Ostendant ergo ex Scripturis se à Deo ad reformādam Ecclesiam missos esse: quo loco, quibus verbis Scriptura dicat hanc à Domino auctoritatem Luthero vel Caluino esse concessam: alioqui vel ipsis iudicibus non possumus eis fidem adhibere, nec vt Ecclesiæ reformatores acceptare.

Lutherani missionem sui prophetæ conantur stabilire quadam prophetia SS. Ambrosij & Augustini, insinuata chronographicè hoc versiculo: *Tibi Cherubin & Seraphin incessabili voce proclamant.* Nam ante aliquot annos ediderunt effigiem Lutheri, ære incisam, cum hac inscriptione:

> *Diuinum atq; admirabile Vaticinium D. Ambrosij & Augustini, de tempore & aduentu S. Lutheri, quo contra Antichristum Romanum scribere cœpit, vt in litteris huius versiculi numerum anni representantibus continetur, quod est apud Christi fideles admiratione & notatu dignum.*

TIbI CherVbIn & seraphIn InCeßabILI VoCe proCLaMant.

Huius versiculis litteræ numerales conficiunt 1517. quo primum Domini anno Lutherus prædicare cœpit.

Verum hic versiculus parum causæ Lutheri fauet. Nam primò ex huiusmodi numeris, nihil certi colligi potest; vt multis exemplis superioribus annis de successu rerum apparuit. Deinde, vt concedamus esse prophetiam per numeros litterarum de Luthero insinuatam, per eam non significaretur exultatio & gratulatio cælestium spirituum ob Lutheri prædicationem, sicut volunt Lutherani; sed potius excæcatio Lutheri, & omnium eorum qui illius sectam essent amplexuri. Sicut Isaiæ 6. vbi Seraphin simili modo clamant; *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth; plena est omnis terra gloria eius.* (ex quo loco isti versiculi in Hymno sunt positi) designatur excæcatio Iudæorum, vt ex sequentibus colligitur. Prouocatur enim Deus, vt aspectu suę sanctitatis, quā illi omne peccatum summopere displicet, tanta scelera & impietatem merito supplicio vindicet. simili modo vindictam clamabunt sub mūdi finem, Apocal. 4. 8. Denique, si scribamus illa nomina iuxta rationem Hebræam per M, non per N, nempe CherubiM & SeraphiM, vti scribenda sunt; sic exurgent anni ter mille quingenti 17. quibus expletis adhuc clamabunt quidem Cherubim, & Seraphim, Sanctus, Sanctus, Sanctus; sed hic clamor non erit exultatio de fructu Euangelij Lutheri, sed approbatio iusti supplicij, quo ipse cum omnibus suis asseclis in omnem æternitatem torquebitur.

QVARTA RATIO,
Ex defectu miraculorum.

Miracula necessaria. SVspectæ habendæ Religiones istæ nouæ cum auctoribus, quia absque vllis miraculis aut signis diuinis introductæ. Hæc tamen maximè erant necessaria.

Primò, Vt sic ostenderent, se non esse impostores, sed veros pastores a Deo missos; & conuincerent Ecclesiam se debere recipi. Cum enim ex [a] Scripturis constet, nouissimis temporibus multos pseudoprophetas venturos, qui iactent se à Deo missos, eosque [b] Dominus attente cauendos iusserit, nemo nouus admittēdus est qui suæ missionis πληροφορίαν, & plenam fidem non fecerit, sed omnes suspecti habendi. Atqui non possunt vllo modo hanc πληροφορίαν facere, nisi diuinis signis; vt sunt miracula, prædictio futurorum, reuelatio absconditorum, &c. Hæc enim cum rerum creatarum vim superent, manifestum est esse à Deo. Vnde sunt veluti parentes, Dei sigillo obsignatæ, quibus missio diuina probatur. Hinc quotquot à Deo vnquā immediatè missi sunt ad populum docendū, miraculis vel alijs supernaturalibus signis instructi venere, quibus eorum missio populo est manifestata. Sic Moyses filios Israel educturus ex Ægypto, eisque Legem daturus, cum maxima miraculorum potestate venit; & innumera vel ipse fecit, vel Deus circa ipsum, toties ei sub visibili specie apparendo, exhibuit. Sic omnes Prophetæ vel miraculis vel occultorum reuelatione suam missionem probarunt. Idem fecit ipse Dominus Prophetarū: qui etsi clare ex Scripturis conuincere posset se Messiā esse, idque etiam testimonio Ioannis Baptistæ satis posset constare; tamen plurimis miraculis statim initio prædicationis se à Patre missum ad hominum salutem ostendit; & Pharisæis odio ipsius credere nolentibus dixit, vt si ipsi propter se credere nollent, saltem operum magnitudine conuicti crederent. Pari modo omnes Apostoli apud Iudæos & Ethnicos multis miraculis suam missionem probarunt. Denique idem fecere variarū gentium primi Doctores, qui illos ex paganismo ad fidem nostram traduxere. Quare cum isti noui Prophetæ dicant se missos immediatè à Deo, si id miraculis & signis supernaturalibus nō confirment, sicut omnes alij proximè à Deo missi fecere, non sunt vllo modo audiendi.

[a] *Matt. 24. Marci 13. 1. ad Ti. 4. 2. ad Ti. 3. 2. Petr. 3.*
[b] *Matth. 7. & 24.*

Nec obstat quòd Ioannes Baptista miracula non fecerit: quia Deus circa ipsum multa mira & supernaturalia operatus est, quibus satis constare poterat de eius missione. Ipsa quoque vitæ austeritas, & morum sanctitas non paruum miraculum erat. Itaque nemo dubitare poterat, ipsum à Deo missum.

Secundò, Miracula maximè erant necessaria, vt probarent se non tantum missi vt correctores morum, sed etiam vt reformatores & correctores totius Religionis, qui Ecclesiam collapsam reædificarent, & regnum Christi extinctum suscitarent; nouaque omnia facerent. Quantis opus erat miraculis, vt mundus conuinceretur, se teneri ad hæc tam mira & paradoxa credenda, eosque pro talibus acceptandos? Etiam si mille mortuos excitassent, & centena millia claudorum, cæcorum, paralyticorum curassent, vix satis fuisset, ad tantæ rei fidem faciendam. Primo, quia Apostolus ait: *Licet nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Et idem repetens; maioris confirmationis causa addit: *sicut prædiximus, & nunc iterum dico, si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.* Si Angelo aliquid contrarium receptæ fidei doctrinæ annuntianti nō esset credendum: quantis miraculis opus esset vt homini alicui de rebus tantis certa fides habeatur; nimirum Christi Ecclesiam esse penitus collapsam, idololatriam inuectam, fidem extinctam; omnes esse in statu damnationis; maxima Religionis capita esse reformanda, & Lutherum vel Caluinum ad hanc reformationem a Deo esse missum? Nonne dignum erat vt omnia miracula Apostolorum & Christi Domini in hoc reformatore reuiuiscerent? Deinde, quia Religio Catholica, quæ nunc viget, plusquam à mille annis est in possessione (quod etiam aduersarij fatentur) vt à toto mundo habeatur pro vera Christi Religione; & qui ab ea recedunt, habeantur hæretici. Ergo sine maximis & euidentissimis signis diuinis, quibus clare constet possessionem iniquam fuisse, non potest deturbari. Debent autem hæc signa adeo esse perspicua, & ita conuincere mentes hominum, vt nullus amplius relinquatur tergiuersandi locus: alioquin non tenentur credere, sed potius tenentur tam diuturnæ possessioni fauere, & Religionem Catholicam non deserere. Accedit, quod Religio Catholica omnibus illis sæculis maxima miraculorum gloria, & sapientia, & sanctitate sectatorum fulserit, & etiamnum fulgeat. Pluribus ergo & maioribus & clarioribus miraculis opus est, vt legitimè deturbare & reijci possit: maiori item sapientia & sanctitate, & horum publica fama in sectatoribus illarum Religionum nouarum, quam in sectatoribus Ecclesiæ vmquam fuerit.

Ad Gal. 1.

Denique, quando Religio veteris Testamenti apud Iudæos mutanda erat, & ex vmbra ad veritatem, ex typo ad exemplar transeundum, etsi Dominus clarissime ex Scripturis conuinceret illam mutationem esse faciendam, & se à Deo ad hoc missum; tamen idem maximis & plurimis miraculis confirmandum censuit, vt nulla relinqueretur illis occasio tergiuersandi: quantis ergo opus esse putabimus miraculis, cum agitur de ipsa Religione noui Testamenti mutanda, quam Scripturæ clare pronuntiant numquam amplius mutandam, sed & Deum illi adfuturum vsque ad sæculi consummationem, & portas inferi aduersus eam non præualituras? Quis enim prudenter rem tantam,

tam nouam, tam paradoxam, tam Scripturis & iudicio Patrum omnium aduersam, credat sine maximis miraculis? Immo, quæ miracula ad hoc vel probabiliter credendum satis esse queant?

Ex his patet, merito nos ab illis miracula exigere; & eos iniquissime nobiscum agere, cum sibi absque miraculis in rebus tantis fidem haberi postulant; & nisi omnia credamus, grauissimas persecutiones commouent.

An suaprobent ex scripturis.

Sed inquiunt, Probamus nostra ex Scripturis. Ita est, sed sensu vestro, non iuxta consensum sanctorum Patrum, & receptorum Ecclesiæ Doctorum, qui ante nostras controuersias extitere, ac proinde partiales esse non poterant, intellectis.

Deinde, Argumenta vestra facillimè instar telæ aranearum à Catholicis Doctoribus dissoluuntur. Præterea, tot iam ab 80. vel 90. annis orti sunt noui reformatores, tot Ecclesiæ collapsæ instauratores, tot Religionis extinctæ suscitatores; qui etsi quàm maxime inter se sint contrarij, & se mutuo euertant, destruentes singuli quod alius ædificauit: tamen omnes sua confirmant ex Scripturis, omnes huius solius testimonio nituntur, omnes Scripturam suis substructionibus fundamentum vnicum faciunt. Itaque vel omnium vel nullius probatio admittenda.

Denique, cum nihil sit credendum nisi quod Scriptura dicit; vbinam quæso dicit, te à Deo missum ad Religionis & Ecclesiæ collapsæ instaurationem?

An sit miraculum quod multos habeant sectatores.

Dicent fortè, se miraculis non carere: maximum enim esse miraculum, quòd tam breui tempore, tam multi hoc nouum Euangelium sint complexi. Fortasse id aliquem colorem haberet, si illorum Religio esset seuerior & carni asperior quàm Religio Catholica. Verum cum omnem Catholicæ Religionis seueritatem abroget, & carni omnem licentiam tribuat, quid mirum, si multi eam sequantur? Quid mirum si grauia amoris impedimentis deorsum ruant, & flumina sublatis obicibus ad mare properent? Corrupta natura nostra maximè ad licentiam viuendi propendet, quam in istis Religionibus inuenit. Itaque eas amplectuntur, nō quia, vi rationum persuasi, credunt eas esse sanctiores; sed quia inueniunt in illis quod quærebant; & illo nunc absque metu, & sub specie honesta Religionis & pietatis possunt frui.

Addo, hoc miraculum ab omnibus istis nouis Religionibus adferri posse. Nam non solum ad Caluinistas, sed etiam ad Lutheranos & Anabaptistas multi confluxere. Omnes itaque erunt sanctæ, & Deo auctore eductæ. Sed Deus seipsum negare non potest, nec à se stabilita destruere: ac proinde nec tam contrariarum & se mutuo damnantium Religionum esse auctor.

QVINTA RATIO, ex Vita & morum conditione.

QVinta Ratio: Quia hæ Religiones introductæ ab hominibus malæ vitæ, & infamia notatis, superbia, inuidia, & maledicentia singulari; & nihil minus quam spiritum Apostolicum præ se ferentibus. Nam quod ad Lutheri vitam attinet, scimus illum Monachum professum fuisse, & quindecim circiter annis sacerdotem; ac proinde duplici voto continentiæ obstrictum. Scimus eumdem, relicto monasterio, habitu & professione sua, ad vitam sæcularem reuersum, & monialem professam e monasterio abductam sibi copulasse, & cum ea assiduè vixisse: qua in re totius orbis Christiani iudicio duplex sacrilegium cōmisit; & toties id repetiuit, quoties ea est vsus. Quæ ratio viuendi potest esse magis scādalosa? Scimus illum adeo fuisse ventri & libidini addictū, vt assidue in conuiuijs & compotationibus versaretur; & a diceret vsum feminæ magis esse necessarium, quàm edere, bibere, & dormire: & b licitū esse vti ancilla, si vxor debitum recusaret.

a Lib. de vita coniugali.
b Sermone ac matrimonio.

Vitam Caluini descripserunt Hieronymus Bolsecus, Iulius Brigerus, & alij; pessimis facinoribus plenam: nimirum, falsis criminationibus, homicidijs, furtis, impuritatibus. Eadem plures alij scribunt, nec vmquam vidi ea à quoquam refutata.

De infamia Lutheri constat ex facto memorato toti orbi notissimo, cum Monachus professus & sacerdos sanctimonialem professam sibi copulauit. Hoc enim omnium DD. iudicio infamiam parit. Si enim iure Cæsareo infamis est qui in adulterio deprehensus est, L. Palàm. §. Qui in adulterio. ff. De ritu nuptiarum: quanto magis qui nuptias bis sacrilegas contrahit, & sacrilego concubitu assidue vtitur? fœdius enim est esse adulterum Christi, quam vxoris vel mariti.

De infamia Caluini constat ex actis Iudicialibus Nouioduni illum cōuictum & per sententiam damnatum de nefando crimine, & publicè exurendum fuisse, nisi ad preces Episcopi pœna ignis fuisset commutata in supplicium virgarum, & ferri candentis in tergo vstulationem. Vnde patet illum quoque iure & facto fuisse infamem. L. 1. ff. De his qui notantur infamia. & L. Quid ergo. §. Ex compromisso ff. De his qui notantur infamia.

Bolsecus in vita Caluini cap. 5. Iulius Brigerus, pag. 59.

De superbia ac maledicentia Lutheri constat Primò, Quia omnis ipsius doctrina hinc exordium sumpsit. Cum enim quædā Indulgentiæ per Germaniam essent promulgandæ; hoc munus, prætermissis Augustinianis, quibus id anteà sæpius commissum fuerat, delatum est Fratribus Dominicanis. Id indignissimè ferens Lutherus, primum contra Indulgentias declamare cœpit: qua de re cum reprehenderetur, sensim plura & maiora contra auctoritatem summi Pontificis & alia fidei capita adiunxit, & ingentes turbas per totam Germaniā excitauit, vt fusè scribit Ioannes Cochlæus, horum omnium spectator, in Actis Lutheri anni 1517. Hæc superbia & indignatio fons est totius Lutheranæ doctrinæ: absque illa fuisset, Lutherana Religio nō esset; quare nec tot aliæ, quarum illa parens.

Secundò, Lutherus in Epistola ad Argentinenses scribit se libenter negaturum fuisse realem præsentiam Christi in Eucharistia, vt Papatui incommodaret, nisi Scripturæ in contrarium tam essent claræ.

Alio loco sic ait; *Si quod Concilium statueret aut permitteret vtramque speciem, nos nequaquam vtraque vti vellemus; sed in despectum Concilij eiusque statuti, aut vna aut neutra vti vellemus, maledicturi vniuersos, qui ex statuto Concilij vtraque vterentur.* Hic in despectum Concilij etiam re ad salutem necessaria abstinendum docet: cum tamen etiam Tyranno licita præcipienti parere possimus, & sçpe debeamus: vnde constat quo spiritu actus fuerit: quid enim huic furori possit comparari? Idem lib. contra Regem Angliæ scribit, Reges, Principes, Pontifices non esse dignos qui soluant ipsius corrigiam calceamenti: se pro sancto viro haberi velle, velint nolint homines. Ibidem ait, se non magnifacere mille Cyprianos, mille Augustinos. Item Principes, Reges, & Imperatores Christianos vocat Tyrannos, moriones, stultos, fatuos, feras bestias, carnifices, lendes capitis, bullas, Dei inimicos; nequissimos nebulones; & scurrilia cantica in eos comminiscitur.

Lib. de formula missande.

De Caluini superbia & maledicentia sat multa Bolsecus: sat etiam ex libris * Caluini est conspicua: contemnit enim passim omnes veteres & sanctos Patres, & audacter erroris accusat, Doctores Scholasticos vocat Sophistas. Sæpè pro concione in has voces erumpebat: *Ego propheta sum; ego Dei spiritum habeo: ego si erro, tu es Deus qui me propter peccata populi in errorem mittis & decipis*, &c. Litteras & opuscula quædam sua, in quibus suas laudes, dignitates, & in Ecclesiam merita decantabat, alieno vel ementito nomine edebat in lucem, vt Bolsecus & alij scribunt. Plurima alia huius generis possem adferre, tum contra istos, tum contra alios nouarum Religionum huius sæculi auctores & propugnatores: sed inuitus in hoc genere versor. Qui plura volet, legat vitam Bezæ per Bolsecum, & Iulij Brigeri flores, Surij commentarios, & alios.

** Li. 2. Inst. cap. 14. §. 3. Lib. 3. c. 4. §. 38. & c. 5. 9. 10. Lib. 4. c. 12. §. 20. & alibi.*

Quis nunc istis perpensis in animum inducat, Deum huiusmodi hominibus, qui & omni iure & orbis iudicio erant infames, quorum vita turpissima, lingua effrænis & maledica, animus tumidus, ambitiosus, iracundus, & inuidia plenus, ad reformationem Ecclesiæ suæ vti voluisse? Quis vmquam huiusmodi mores vel in Apostolis, vel Prophetis notauit? Erant quidem Apostoli plerique conditione humiles; nulli tamen ob flagitia infames. Et quamuis essent indocti & simplices, repente tamen facti sunt sapientia, vitæ sanctitate, & miraculorum gloria admirabiles. Mira in illis animi demissio, mira mansuetudo, mirus gloriæ, rerum terrenarum & voluptatum huius vitæ contemptus, mira in proximum charitas, mira in verbis modestia & circumspectio. Similes mores cernimus in omnibus qui-

bus

bus Deus vsus est vel ad Gentium conuersionem, vel ad morum populi Christiani reformationem verbi gratia in S. Augustino Anglorum Apostolo, in S. Bonifacio Germanorum, in SS. Adelberto, Othone, VVillebrordo, Eligio, & in alijs aliarum gentium: in S. Benedicto, Bernardo, Romualdo, Dominico, Francisco, & alijs, quorum exemplo & doctrina plurimi ad cõtemptum terrenorum & amorem cælestium sunt excitati.

Si ad alicuius prouinciæ conuersionem, si ad morum nonnullã in populo correctionem, Deus talibus viris, quorum vita mundo erat admirabilis, vsus est, qui tamen non immediatè a Deo, sed à summo Pontifice suam missionem accepere; quales obsecro par erat esse eos qui mittebantur immediatè a Deo, idque ad reformationem præcipuorum capitum Religionis, immo ad totius Ecclesiæ regni Christi collapsi instaurationem? Etiamsi tota sanctitas & excellentia, omnes virtutes, & omnia dona spiritalia quæ fuerũt in S. Ioanne Baptista, & in omnibus Apostolis, simul in vnum conflata ipsis infusa fuissent: hoc tamen totum haud satis fuisset ad sufficientem illis auctoritatem tantæ molitionis cõciliandam. Et nos iam fungi erimus, vt credamus diuinam sapientiam, ad rem adeò stupendam, vsam fuisse hominibus non solùm nulla vitæ sanctitate commendatis, sed etiam infamibus, impuris, ambitiosis, vindictæ cupidis, & maledicis? Quid enim hoc aliud erat, quam omnibus mediocrem prudentię habentibus iustam dare occasionem eos non admittendi, sed vt impostores aduersandi? Nam qui per infamiam non possunt admitti ad vllam dignitatem, ad vllum officium, siue ecclesiasticum, siue sæculare, immò nec ad accusandum, nec ad postulandum: quomodo admittentur vt reformatores Religionis, vt architecti Ecclesiæ, vt Iudices Episcoporum, Pontificum & Conciliorum Oecumenicorum?

Cap. Infamibus li. 6. L. Qui accusare. ff. de accusat. L. 1. ff. de postulando.

SEXTA RATIO, ab Erroribus, & inconstantia doctrinæ.

Sexta Ratio: Quia auctores harum Religionum apertos habent errores, & sunt in sua doctrina valde inconstantes: quod est clarum signum, eos infallibilem Spiritus sancti directionem non habere; ac proinde a Deo immediatè missos non esse, nec eis fidem adhibendam.

Nam quotquot à Deo fuere missi ad populum docendum, ita ab eo regebantur vt in sua prædicatione, suisque scriptis, falli nulla in re possent. Vnde nullus vmquam vel minimus error in doctrina Prophetarum aut Apostolorũ repertus est: quod etiam insinuat Dominus, cùm ait: *Iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege donec omnia fiant.* Idem fusè docet D. Augustinus Epist. ad Hieronymum: vbi dicit si in aliquo Scriptore sacro vel vnum mendaciũ inueniretur, nutaturam totam illius Scriptoribus auctoritatem. Qui enim in vno deceptus est, in alijs quoque decipi potuit; vnde firmiter eo niti non possumus. Idem multis locis docet Lutherus, cuius hæc sunt verba: a *Se semel deprehenderer ita mentiens, falsus & crasso stolidus tam totam meã doctrinam & honor & fidelitas fineta penitus haberetis vnusquisque me præequam & infame nebulone (vt equum est) habiturus esses.* Et alibi: b *Qui semel mentitur, hic certissimè ex Deo non est, & suspectus in omnibus habetur.* Quod sex alijs locis in suis operibus inculcat. Immo ipse Dominus in Scripturis hoc nobis indicium dedit, vt si deprehenderimus Prophetam in aliqua re falsum pronuntiasse, certò sciamus, illum à Deo missum non esse.

Matth. 5.

Epist. 19.

a *Lib. cõtra Emserum.*

b *In assert. Teuton. art. 25.*

Hoc tamquam certissimo fundamento posito, conficio hanc ratiocinationem: Quicumque vel in vno errat in sua doctrina, hic non est missus a Deo; at Caluinus & Lutherus in plurimis errant in sua doctrina; ergo certum est non esse missos à Deo. Maior iam satis probata est, quam & ipsi aduersarij confitentur. Minor probatur: Vt enim omittam ea quæ falsò Catholicis imponunt, & quæ falsò affirmant in nostra doctrina esse noua, & veteribus ignota: vt prætercam errores historicos & chronographicos, adferam duos tantùm maximi momenti vtrique communes. Prior est, *Nullum esse arbitrij nostri libertatem, sed omnia ineuitabili necessitate euenire.* Alter est, *Deum non minus esse auctorem & impulsorem operum malorum quàm bonorum.*

Istos errores esse manifestarios & exitiales, constat: quia tollunt omnem politiam, omnes exhortationes, omnes leges & præcepta, omnes Iudices & tribunalia. Hæc enim omnia sunt vana, si non est arbitrij libertas. Inulla quoque erit omnis flagitiorum punitio: nam quod non est liberum, & quod Deo impulsore agitur, nullam pœnam meretur. Denique tollunt infernum, & vitæ futuræ pœnam omnem. Omnium quoque criminum effusam licentiam ingerunt; vt suprà Consideratione secunda ostensum est.

Hæc duo dogmata multis occasionem dedere, vt ex Caluinismo ad Turcismum vel etiam ad Atheismum transirent. Satius enim est, nullum habere Deum, quàm habere illum qui omnium scelerum sit impulsor.

Flores Cal. pag. 69.

Iam vero inconstantia doctrinæ etiam in rebus maximis est incredibilis. A condito orbe non extitit scriptor ita inconstans, ita sui immemor, sibi contrarius & suæ doctrinæ euersor, vt Lutherus. Non enim minus sibi ipse, quam sanctis Patribus & Concilijs repugnat, vt fuse ostendit inter ceteros D. a Cochlæus, idque in omnibus pœnæ fidei capitibus. De sola communione Eucharistiæ ex ipsius operibus ipso viuo notatæ sunt 36. contradictiones a Gasparo. b Querhamer laico Saxone, & in lucem editæ cum maxima Lutheri confusione, & auctoritatis ipsius imminutione. Et de communione sub vtraque specie, notata sunt à D. Cochlæo contradictoria capita septem. Denique totus liber Cochlæi inscriptos Lutherus septiceps, nihil aliud continet quam eius contradictiones & contrarias de omnibus pæne controuersis articulis sententias, ipsius verbis expressas. In omni autem contradictione necesse est alteram partem falsam esse.

a *In opere inscripto Lutherus septiceps.*
b *In tabula cõtradictionum Lutheri.*

Caluini antilogias refert Coccius ipsius verbis 24. mihi satis erit duas ponere. De omnipotentia Dei vno c loco dicit: *Verbo Dei nulla est impossibilitas obijcienda.* Alibi d dicit: *Illud somnium de potestate absoluta in Deo, quam Scholastici introduxerunt, execrãda blasphemia est.* Item: e *Ego detestor hanc doctrinam qua Papisticæ Theologi sibi placent, fingentes in Deo potestatem quamdam absolutam.* De Christi diuinitate vno loco f scribit: *Christum esse verum Deum, eiusdem cum Patre essentia.* Alibi g dicit: *Nomen Dei per excellentiam ad solum Patrem pertinere: hunc solum ac propriè cæli ac terræ creatorem esse: immo & Patri subiectum Filium etiam secundum diuinitatem:* Ibidem: *Impropriam & absurdam locutionem esse Symboli Niceni, Deum de Deo, lumen de lumine.* Epistola 2. ad Polonos asserit *Christum secundum naturam etiam diuinam Patre esse minorem.* Ecce quò nouitas illa deuoluitur?

c *Ad cap. 1. Luca.*
d *Ad cap. 23. Isaia.*
e *De prædestinatione.*
f *Ad cap. 1. Ioan. v. 1.*
g *Cõtra Gẽtilẽ refutatione 10.*

His positis, quis sapiens in animum inducat credere, istos à Deo missos ad Ecclesiæ instaurationem? Quomodo enim Ecclesiam collapsam instaurent, qui propriam doctrinam tam fœdè destruunt? Quibus tam parum est vel doctrinæ, vel prudentiæ & circumspectionis, vt antilogias in rebus maximis vitare non possint? Sanè quicumque sibi contrarius est, & quæ nunc statuit, mox destruit, eum ex spiritu Dei non loqui luce meridiana clarius est. *Si enim quæ destruxi*, inquit Apostolus, *iterùm hæc ædifico, præuaricatorem me constituo.* Non potest spiritus Dei sibi esse contrarius, non potest seipsum negare.

Ad Gal. 2.

Accedit, quòd etsi in multis sibi ipsi contradicant & sua placita euertant, audeant tamen dicere, se esse certos de sua doctrina; se scire suam doctrinam esse verissimam, esse ipsissimam Christi doctrinam. Si enim ait Lutherus: *Certus sum quòd doctrinam meam de cælo habeam.* Item: *Certissimus sum quòd doctrina mea non sit mea, sed Christi; & quòd doctrina mea non possit sibi esse contraria, cùm sit doctrina Christi.* Et alio loco dicit, *Se ita esse certum, vt doctrinam suam à nemine, ne ab angelis quidem iudicari velit, & neminem saluum esse posse, qui doctrinam ipsius non receperit.*

Contra Regẽ Angliæ.

Contra statum Ecclesiasticum.

Pari modo Caluinus sæpè pro concione dicebat, *se prophetam esse, se decipi non posse, nisi Deus ipsum deciperet*; vt suprà in quinta Ratione commemorauimus.

Ex quibus manifestè colligas, hos non solùm spiritu Dei non esse locutos, cùm apertos errores & antilogias habeant, sed etiam impostores videri, & populum voluisse decipere. Qui enim dicit se esse certum, doctrinam suam, in qua sunt errores & antilogiæ, esse a Deo; præsumitur non agere bona fide, sed loqui contra mentem, ac proinde velle imponere populo. Constat enim, illũ qui

alis

talis est, nullam internam illustrationem habere à Deo, qui illum de doctrinæ suæ veritate aut Dei testimonio certum reddat. Nam Deus contraria testari aut reuelare nō potest. Qua fronte ergo tam audacter affirmant, se certos esse, doctrinam suam esse à Deo, esse Christi doctrinam? Itaque non bona fide in hoc negotio versati sunt, sed imponere mundo voluerunt.

Quorundã responsio. Dicunt aliqui, eos errasse subinde in principio cum nondum spiritum Dei plene haberent: postea verò non errasse, nec dogmata sua mutasse. Sed hoc nullum habet veri colorem. Quicumque enim à Deo immediatè missi fuere ad populum docendum, statim ab initio missionis suæ infallibilem Dei assistentiam & directionem habuere, ita vt numquam in doctrina sua vel minimum errauerint; vt de Prophetis & Apostolis constat: Imò maximè initio opus erat illa directione: quia tunc maximè omnia & singula discutiuntur, & auctoritas Doctoribus & doctrinæ est conciliãda. Si enim in aliquo errore vel antilogia fuissent deprehensi, omnis eorum auctoritas perijsset; & meritò tamquã impostores, qui se finxissẽt à Deo missos, repudiari potuissent. Pari modo, si Caluinus & Lutherus missi sunt à Deo ad Ecclesiam reparandam, maximè opus erat vt statim ab initio doctrina eorum esset solidissima, omni carens antilogia, omni errore, ne velut impostores meritò repelli possẽt.

Deinde peto quando tandem hanc plenitudinem spiritus assecuti sunt, vt non amplius errare potuerint? Quomodo in mundo constare potuit, vt homines scirent in posterioribus illis fidem habendam esse, in prioribus minimè? Nisi enim id constet, meritò præsumentur etiam in posterũ errare posse, quos liquet hactenus errasse.

Denique tota vita varios fuisse, suaque mutasse, correxisse, & in diuersis opusculis, vel eiusdem operis diuersis locis cõtraria scripsisse, perspicuum est ex paucis illis quæ suprà adduximus, & ex plurimis quæ Cochlæus, Coccius, & alij verbis illorum commemorant. Quo enim progressi fuere longius, eo ferè acerbiores euaserunt, & quę initio mitius erant dicta, vel exasperarunt, vel in contrarium mutarunt.

SEPTIMA RATIO, *ex Dolo malo, & fraudibus, quibus vtuntur.*

EA Religio suspecta habenda, cuius auctores & propugnatores vtuntur dolo malo, fraudibus & mẽdacijs ad eam propagãdam. Vera enim Religio huiusmodi subsidijs non eget, sed falsa; quæ cum veris solidisque rationibus sit destituta, necesse est vt ponat mendacium spem suam. Atqui auctores & propugnatores Religionis Lutheranæ & Caluinisticæ multum vtuntur fraudibus & mendacijs ad suæ sectæ propagationẽ: ergo suspecta meritò habenda est.

Fraudibus eos vti constat, Primò, Quia Catholicis multa falsò imponunt, vt eos facilius oppugnent, & eorum Religionem infament. 1. *Papistas adorare statuas, ligna, truncos, saxa, sicut Ethnici sua idola*; sicque quidquid in Scripturis est contra cultum idolorum, adducũt contra venerationem imaginum. Qua in re non agunt bona fide. Norunt enim, vel facile nosse possunt si velint, numquam in Ecclesia adoratas statuas Sanctorum tamquam Deos, aut cultu soli Deo debito sicut ab Ethnicis coluntur idola: neque eo modo vt cultus sistat in imaginibus, quasi illis aliquid excellentiæ insit; sed ita vt transeat ad prototypum, seu ad ipsos Sanctos cum Christo regnãtes. Nam illa externa adorationis nota, quæ fit corã imagine, est veneratio prototypi. Sicut erigere statuã Regi, vel illi statuæ caput aperire, nō est honor statuæ nisi materialiter, sed est honor ipsius Regis.

Falsa dogmata imponunt catholicis.

Quod autem honor iste qui Sanctis defertur, non sit cultus latrię, qui Deo proprius, perspicuum est: quia non colimus aliquem Sanctum vt supremum Dominum & auctorem rerum; sed solũ vt amicum eius qui supremus est Dominus. Tanti enim facimus Deum, vt etiam eos quos ipse sublimes fecit, dignos aliquo honore putemus. Quod sanè non in iniuriam, sed in honorem Dei cedit: sicut in honorẽ Regis cedit, quòd aulici eius honorentur propter respectum quem habent ad Regem: nimirum quia sunt eius domestici, eius ministri, eius amici, &c. Hæc dixerim, quia hic multi simplices impingunt.

2. Papistas adorare panem tamquam Deum, ac proinde esse *ἀρτολάτρας*, quasi dicas, *panicolas*. quo modo sæpè Caluinus Catholicos vocat. Verum & hic mala fide vtuntur. Nam sciunt Catholicos credere non remanere panem in Eucharistia, sed esse ibi verè, realiter, & substantialiter Corpus Christi, vnà cum anima & diuinitate: & sic non velle adorare panem, sed totum Christum ibi præsentem.

3. Papistas suam fiduciam ponere non in Christi meritis, sed in suis meritis, & in Sanctis.

4. Papistas docere, hominem iustificari non per fidem Christi, sed proprijs meritis: & his similia: quæ nihil sunt aliud quàm meræ imposturæ, ad infamandam doctrinam Catholicam excogitatæ. Possem adferre huiusmodi plusquam centum capita, falsò vel toti Ecclesiæ vel Catholicis Doctoribus imposita. Quis dicat in huiusmodi hominibus esse spiritum Christi, aut eos sincerè in hoc negotio procedere, & veritatem stabilire velle?

Secundò, non solum dogmata, sed etiã crimina falsa imponunt, præsertim ijs quos maximè putant suis successibus obstare, nimirum cædes, proditiones Principum, & varia turpitudinum genera. Quot, Deus bone, superioribus annis libelli à Caluinistis & Lutheranis prodiere, & quotãnis adhuc prodeunt in vulgus, quibus sceleratissima & turpissima facta viris religiosis, ab huiusmodi sceleribus alienissimis, impinguntur? Sed facilè detectæ sunt hæ strophę. Partim enim litteris publicis Magistratuum testimonium innocentiæ redditum, & falsitas patefacta est: partim ex ipsa narrationis serie & circumstantijs clarissime sunt refutatę. In quibusdam enim supra 50. aperta mẽdacia notata sunt, in alijs ad 12. 15. 20. &c. Adeo enim cæcum est feruens odium, vt non curet qua probabilitate fingat, modo se posse nocere speret. Sed momentaneum est hoc nocumentum, & paullo pòst, detecta calumniæ impudentia, in magnam cedit commẽdationem eorum qui calumniam passi, & in detestationem eorum qui eius architecti fuere.

Falsa crimina.

Denique dolo malo vtuntur in suis dogmatibus confirmandis, Scripturarum & Patrum sententijs aliquid addendo, vel detrahendo, vel immutando, vel omissis perspicuis proferendo quasdam obscuras, vt illorum doctrinæ fauere existimentur: Lutherus enim vt suam, de iustificatione per solam fidem, stabiliret sententiam, ad Rom. 3. vbi Apostolus ait: *Arbitramur hominem iustificari per fidem*. addit *solam*. Cumque rogaretur cur id fecisset, respondit in hæc verba: *Si tuus Papista morosum & difficilem se prabere volet de voce (sola) statim dic; Papista & asinus eadem res est: sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Nolumus enim Papistarum esse discipuli, sed præceptores. Semel enim superbiendo gloriabimur aduersus huiusmodi asinos.* Et infrà: *Rogo te, ne quid aliud huiusmodi asellis respondeas de voce (sola) sed tantum dicas: Lutherus sic vult, ille Doctor est omnium Doctorum in Papatu*, &c. En modestiam huius Prophetæ in fraude illa excusanda.

Corrumpũt sententias auctorum.

Epist. ad amicum de voce sola.

Idem Lutherus 2. Pet. 1. vertens illam sententiam: *Quapropter fratres, magis satagite vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.* Omittit illa verba, *per bona opera*, quia apertè obstabant eius sententiæ, qua bona opera nihil ad salutem conferre censebat.

Psalm. 75. ver. 12. *Vouete & reddite Domino Deo vestro:* Lutherus in margine apponit hoc glossema triplicem fraudem continens: *Quòd pro Deo vestro illum habere velitis, quemadmodum requirit primum præceptum: & nolite vouere Sanctis vel alia vota.* Prouerbior. 31. *Mulierem fortem quis inueniet?* Lutherus rhythmum amatorium Germanicè apponit ad marginem, hoc sensu: Nihil amabilius in terra mulierum amore, cui is obtingere potest.

1. Corinth. 9. *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi?* Lutherus de suo addit *in vxorem*. Quasi Apostoli circumduxerint suas vxores, idque ad opus coniugale.

Zvvinglius loco illorum verborum, *Hoc est corpus meum*; contra omniũ exemplarium Græcorum & Latinorũ fidè, in editione Germanica posuit: *Hoc significat corpus meum.*

Actorum 2. ver. 27. *Non derelinques animam meam in inferno.* Græcè, Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου. Beza vertit: *Non relinques cadauer meum in sepulchro.* ψυχὴν *animam* vertit in *cadauer*, & ᾅδην *orcum*, in *sepulchrum*. An non hoc est corrumpere Scripturas?

Cal-

Caluinus omnia penè Scripturæ loca, ex quibus sancti Patres probant Trinitatem personarum, diuinitatem Filij aut Spiritus sancti, ita exponit, vt omnem eorum vim elidat: qua in re non parum Iudæis, Sabellianis, Arrianis, & Macedonianis gratificatur.

Totum caput 53. Isaiæ, quod de Christi passione, morte, & satisfactione manifestè loquitur, exponit metaphoricè de molestijs quas populus Iudaicus peccando exhibuit Deo. Quid violentius aut absurdius dici potest? quid Iudaicæ perfidiæ accommodatius?

Matth. 19. v. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Caluinus vult hoc dictum ironicè.

Ad Hebr. 5. v. 7. *Exauditus est pro sua reuerentia*; Græcè, Εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας: Caluinus εὐλάβειαν, exponit metum & dubitationem; dicitque significari Christum adeo terribili mortis terrore concussum, vt quasi in desperationem incideret salutis æternæ. Omitto alia plurima.

D. de Plessis Caluinista, in quodam suo libro de cœna Domini, plusquam centum testimonia Patrum & Doctorum, partim mutilando, partim addendo, corrupit; & quædam argumenta quæ à Doctoribus contra veritatem adferuntur, vt posteà soluantur (sicut D. Thomæ, & alijs Doctoribus Scholasticis familiare est) tamquam ex propria illorum sententia scripta essent, produxit. Qua de re publicè conuictus fuit coram Rege Christianissimo a D. d'Eureux, qui nunc Illustriss. Cardinalis. Nota sunt illa toti Galliæ. Eodem artificio vtuntur omnes illorum scriptores, cum ex Patribus aliquid suorum dogmatum probādum suscepere.

Captant loca obscura. Præterea omissis locis perspicuis, vbi Scripturæ vel Patres apertè & de industria rem explicant, mentemque suā aperiunt, captant obscuros, vbi obiter & aliud agentes rem attingunt. Quo modo plurima testimonia adferuntur non solum contra præsentiam realem corporis Christi in Eucharistia, sed etiam contra alios fidei Catholicæ articulos apertissimos, vt contra arbitrij libertatem, contra iustitiam internam, contra merita bonorum operum, contra auctoritatem Conciliorum, &c. Nihil enim est adeo perspicuum in fide nostra, quod non locis aliquibus obscuris Scripturæ vel Patrum, in speciem oppugnari possit; nihil adeo absurdum, quod non defendi. Quid enim absurdius dici possit, quam Christi corpus esse vbique, sicut & diuinitas? Et tamen hoc plurimis testimonijs Scripturarum & Patrum confirmare nituntur. Quid absurdius, quam Deum esse auctorem omnium malorum? hominem non esse liberi arbitrij? Et tamen multa loca obscura ex Scripturis & Patribus ad hæc stabilienda adducunt.

Si veritas quæritur, cur omissis locis perspicuis confugiunt ad obscura, & in his explicandis non acquiescunt iudicio Patrum & veterum Doctorum, qui ante nostra tempora fuere, sed suo sensu dumtaxat niti volunt? Cum aliqua Patrum obscura dicta in speciē fauent, ea sedulò producunt, & suam doctrinam Patrum auctoritate communire nituntur. Cum verò Catholici contrà ex Patribus adferunt, quæ illorum doctrinam clarè euertunt, respondent, Patres fuisse homines errori obnoxios, se niti verbo Dei quod errare nequeat.

Reijciunt patres. Si dicas, etiam Patres verbo Dei niti: respondent Patres mentem verbi diuini non esse assecutos, ac proinde deceptos. Si petas, quomodo sciant ipsi Patres non esse assecutos verum sensum verbi Dei, se verò esse assecutos: respondent id esse euidens ex verbo Dei. At quomodo euidens, cum tam diuersæ sint interpretationes, & omnes Patres aliter interpretētur quàm ipsi; & Lutherani aliter quàm Caluinistæ vel Anabaptistæ? Euidens, inquiunt, est habenti spiritum, alijs non est euidens. Sic singularum sectarum patroni respondent, & vltimum iudicium de singulis dogmatibus in spiritum priuatum reducunt.

Vltimū iudicium referunt ad spiritū priuatum. Dicunt igitur Caluinistæ, omnes Patres, omnes Doctores Ecclesiæ, omnia Concilia Oecumenica caruisse spiritu intelligendi Scripturas: eodem carere Lutheranos & Anabaptistas: sed se hunc possidere; solisque Caluinistis hunc diuinitus concessum, & idcirco sibi manifestum esse, quidquid docent, esse purum putum verbum Dei. Idem dicunt Lutherani de Concilijs, Patribus, & Doctoribus Catholicis, & de Caluinistis ac Anabaptistis, nimirum eos carere spiritu; sibi verò solis hunc datum: & idcirco sibi manifestum esse, suam doctrinam verbo Dei esse consentaneam.

Denique Anabaptistæ hunc spiritum ceteris omnibus abrogant, & sibi solis vendicant proprium.

Verum quàm hæc omnia sunt absurda, & ab omni ratione aliena? Quàm incredibile est, omnes Doctores Catholicos & Patres caruisse spiritu intelligendi Scripturas; & hunc spiritum solis Caluinistis datum, vel solis Lutheranis, aut Anabaptistis? Quàm vanum & friuolum est, vt quæque secta hunc spiritum solis suis cultoribus proprium asserat, nec id aliter probet, quam id esse manifestum habenti spiritum, & eum cui id manifestum non sit, non habere spiritum? Nonne hoc est ambulare in circuitu, & principium petere, & omnem controuersiam in id quod maximè obscurum est, & nemini alteri constare potest, resoluere? Vnde enim sciam te habere spiritum? Quando vnquam Doctores Ecclesiæ Catholicæ hoc modo sua dogmata probarunt? Omnis enim probatio debet fieri per id quod aduersario est manifestius, & facilius ab eo conceditur. At illa probatio super qua omnia illorum dogmata sunt fundata, procedit ex eo quod maximè est obscurum, & solo nititur testimonio priuati hominis, qui in causa est pars & accusator. Non enim potes mihi probare, te habere illum spiritum, nisi solo tuo testimonio, quod de teipso perhibes. At qui de seipso testimonium perhibet, testimoniū eius *Ioan. 8.*
non est verum, hoc est, non est habendum verum nisi alijs modis probetur. At illi, v. g. Caluinistæ, alijs modis probare non possunt, se hunc spiritum priuatum habere, sed volunt sibi credi ad nudam suam asseuerationem, qua dicunt id se certò scire. Itaque nulla ratio est, cur illis fides sit adhibenda; quin potius maxima ratio suppeditat, cur omnibus fides sit abroganda. Spiritus enim Dei non potest sibi esse contrarius; illi autem & inter se, & sibi ipsis contrarij sunt: ergo spiritu Dei non reguntur.

His adde, & hoc quoque ad fraudem & dolosam machinationem pertinere. Recesserunt illi à fide auita, quæ tot sęculis viguit, & nouitias Religiones sunt amplexi. Principes, iuxta morem Ecclesiæ iam inde a Constantini temporibus receptum, eos compellere volunt, vt ad antiquam Religionem, quam professi aliquando fuere, redeant, & nouitates illas deserant: quam ob causam conqueruntur ipsi de Principibus Catholicis, eosque tyrannidis accusant, & inimicos Euangelij vocant, totoque orbe illis inuidiam cōcitant, tamquam qui conscientijs contra salutem æternam vim inferant: denique prætextu huius libertatis bella & seditiones aduersus eos concitant. At verò, cum ipsi, Deo ob peccata nostra permittente, rerum potiti fuerint, nullam libertatem Catholicis concedunt, sed asperrimas persecutiones aduersus eos excitant, & cogunt varijs tormentis, & bonorum confiscatione deserere Religionem antiquam, & capessere nouam, quam ipsi numquam didicere, cui numquam nomen dedere, cui nihil omnino debent, quam nullis idoneis argumentis confirmatam vident, quā maximis & grauissimis rationibus ab Ecclesia in toto orbe Christiano vident damnatam. Hoccine est agere bona fide, animo sincero, æquo iure? Nonne hæc est societas leonina, cui omne ius in armis & potentia, quæ figit & refigit leges pro suo commodo? Et quænam possit esse maior tyrannis in conscientias, quam ista?

Numquam in Ecclesia coacti ad fidem Catholicam, nisi qui illam aliquando professi fuerant, idque non nisi post idoneam & plenam probationem, cui respondere desertores non poterant. At isti nostri Nouatores cogunt eos qui numquam ipsorum nouitates fuere professi; idque priusquam eos conuincant erroris. Qua in re etiam cōtra suam doctrinam faciunt. Docent enim hominem non esse liberi arbitrij, sed omnia decreto & impulsu diuino agere, cui resistere nequeat, & Deum solis electis suis fidem infundere. Quo iure ergo Catholicos ad fidem cogunt, quæ non est in ipsorum potestate? Deinde cum tota credendi ratio iuxta eorum placita ad spiritus interni testimonium reuocetur, inique faciunt compellendo Catholicos vt credant, non solum contra testimonium spiritus interni priuati, sed etiam contra testimonium publicum spiritus Ecclesię vniuersalis. Certum enim est ex Scripturis, Ecclesiam spiritu Dei regi, & ideo errare non posse: hoc tamen non est vllo modo certum de priuatis hominibus.

OCTA-

OCTAVA RATIO, *ex Euersione bonorum Operum.*

ILla Religio quæ omne studium bonorum operum tollit, Christo non est deputanda, qui vbique bona opera, & obseruationem mandatorum Dei commendat: atqui Religio Lutherana & Caluinistica omne studium bonorũ operum tollit: ergo neutra censenda est Christi Religio. Quòd illæ duæ Religiones tollant studium bonorum operum, constat. Primò, Quia vtraque docet hominem omnibus suis operibus bonis nihilo fieri iustiorẽ coram Deo, nihil promereri mercedis æternæ, nihilominus vel amplius in cælo habiturum præmij, siue pauca, siue plurima, siue nulla bona opera fecerit: solam enim fidem æstimari apud Deum; sola fide omnem iustitiam contineri. Sic enim

De n. præceptis. c. 1. ait Lutherus: *Ego pro meritis sancti Petri ne vnum quidem obolum darem, vt me adiuuaret; quia ipsum iuuare non potest, sed quidquid habet, à Deo habet per fidem in Christum.* Hic apertè docet, S. Petrum propter sua opera non fuisse iustiorem, aut plus accepisse boni in cælis; sed solam fidem

De captiuitate Babyl. cap. de Baptismo. eius coronatam. Et alibi: *Ita vides quam diues sit homo Christianus, siue baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem suam quantiscumque peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata possunt eum damnare nisi sola incredulitas: cætera omnia, si redeat vel stet fides in promissionem diui-*

De votis monasticis. *nam, in momento absorbentur per eandem fidem.* Rursus alio loco: *Opus bonum non potest doceri, nisi lædas fidem. cùm fides & opera in re iustificationis extremè aduersentur; ita fit vt doctrina operum necessariò sit doctrina dæmoniorum, & discessio à fide.*

Lib. 3. c. 11. §. 13. Eadem est sententia Caluini, vt patet ex Institut. vbi dicit, *cum iustitia fidei nullo modo sociari posse operum iustitiam: nec solùm opera quæ fiunt solis naturæ viribus, sed omnia alia, quouis ornentur titulo, excludi per iustitiam fidei.* Idem

Lib. 3. c. 15. §. 2. & seq. & c. 19. §. 2. 4. & 7. docet multis alijs locis.

Si nihil est meriti in operibus bonis; si illa non reddunt nos Deo gratiores, nec propter illa aliquid præmij in cælis capiemus; cur nos in illis fatigemus? cur fortunas nostras in opera misericordiæ, in subuentiones pauperum expendamus? cur orationi insistamus? cur ieiunemus, aut corpus affligamus? Stultum est in ijs se fatigare, & de illis esse sollicitum, quæ nullum fructum nobis parient. Quis non videat, per hanc doctrinam omne studium bonorum operum extingui?

Secundò, Quia vtraque Religio docet, omnia nostra bona opera, non solùm nihil boni mereri apud Deum, sed etiam esse peccata, & quidem per se mortifera, etsi ob fidem non imputentur credentibus. Multis locis hoc docet

a In resolut. contra Eckium. & in Assert. art. 31. Lutherus: [a] *Iustus*, inquit, *in omni bono opere peccat.* Rursus: [b] *Opus bonum optimè factum veniale peccatum est secundùm misericordiam Dei, sed mortale peccatum, secundùm iudicium.* Rursus alio loco: *Optimum opus nostrum, quo à Deo gratiam, auxilium & consolationem obtinere nitimur, no-*

b In Assert. art. 32. *bis in peccatum reputatum est, sicut ait Propheta Psal. 108. Et oratio eius fiat in peccatum.* Idem multis alijs locis

In Assert. art. 59. inculcat.

Lib. 3. cap. 15. §. 4. Eamdem doctrinam tradit Caluinus l. 3. Institut. ait: *Omnia opera hominum si sua dignitate censeantur, nihil nisi inquinamenta & sordes sunt; nec vllum à sanctis exire potest opus, quod non mereatur iustam opprobrij mercedem.* Idem docet c. 14. & alibi.

Lib. 3. cap. 14. §. 9. Si omnia opera nostra bona sunt verè peccata, sunt inquinamenta & sordes, quæ iram diuinam merentur, quis non videat multo satius esse ab ijs abstinere, quàm facere? Abstinendo enim non peccamus, faciendo peccamus: satius autem est non peccare quàm peccare. Abstinendum itaque ab eleemosynis, alijsque misericordiæ operibus, imò ab omni oratione, quia hæc omnia, vt à nobis fiunt, peccata sunt. Qua ratione efficaciùs possit omne studium bonorum operum euerti, quam si doceatur, ea non solùm nihilo nos facere iustiores aut meliores coram Deo, sed etiam esse sordes, inquinamenta, peccata?

Bona opera non requiruntur vt fidei signa. Nec refert quòd subinde dicant Deum requirere bona opera in testimoniũ fidei, seu vt fidei signa, id enim dicunt, ne populo videantur omnia bona opera penitus è medio tollere. Sed frustrà hoc colore vtuntur. Nam quomodo Deus ea requirit, si sint peccata, quæ ipse nisi misericorditer non imputaret, æterna pœna vindicare deberet? An requirit vt in fidei signum & testimonium peccemus? Quomodo requirit in fidei testimonium ea quę potius testantur fidei defectum? Nam qui de bonis operibus sunt solliciti, eo ipso testantur, fidem non sufficere Si enim fides sufficit, vt illi volunt, & bona opera nihil iuuant; quomodo bona opera sunt signum fidei? Itaque studium bonorum operũ non est signum fidei specialis, de qua ipsi loquuntur, & cui ipsi omnia tribuunt; sed fidei Catholicæ, qua credimus fidem non sufficere, sed insuper requiri opera, quæ vitæ æternæ sint meritoria: quam fidem ipsi reijciunt.

Ex his clarissimũ est, per illas Religiones omne studium bonorum operum elidi.

NONA RATIO, *ex Licentia vitæ quam tribuunt.*

ILlæ Religiones non sunt Christo auctori assignandæ, quæ mentibus hominum timorem Dei penitus eximūt, & latissimam portam ad omnia scelera omnemque vitæ impuritatem aperiunt. Vbique enim Scriptura nobis timorem diuinum inijcit: nec quidquam est quod magis ingeminet & commendet, cùm inde omnis vitæ probitas potissimùm pendeat. Atqui Religio Lutherana & Caluinistica timorem Dei mentibus hominum penitus excutiunt, & non minùs omnem scelerum licentiam probent quam Atheismus: ergo non sunt auctore Christo natæ. Quòd istæ hoc faciant, & quidem quatuor diuersis modis, clarissimè ostensum est suprà Consideratione secũda. Idem nunc breuiter ostendo his rationibus. Primò, Quia Lutherana Religio docet Decalogum non pertinere ad fideles Christi, sicut nec leges cærimoniales & iudiciales. Sic enim ait Sermone de Moyse: *Ex textu clarè patet quod etiam decem præcepta ad nos non pertineant; non enim nos, sed solùm Iudæos Dominus ex Aegypto eduxit. In nouo Testamento Moyses non tenetur: si enim in vno articulo obseruarem, deberem fieri vniuersæ legis obseruando.* Idem fusè docet in c. 4. Epist. ad Gal. & in c. 20. Exodi. Si Decalogus nõ magis nos obligat quàm leges cęrimoniales, vt expressè docet in cap. 4. Epist. ad Gal. ergo sicut non teneor seruare legem cærimonialẽ, v. g. circumcidere carnem, comedere agnum paschalem, seruare sabbata, &c. ita nec moralem seu Decalogum. Si solutus sum Decalogo, quid mihi non liceat? possum itaque idola externùs colere, parentes & magistratus contemnere, committere homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, & similia quæ Decalogo vetantur: sicut possum facere ea quę legi cærimoniali repugnant.

Et quamuis Caluinus eamdem doctrinam de Decalogo non apertè tradat, occultè tamen eam satis insinuat. *Lib. 5. Institu. c. 7. §. 5.* Primò, cùm docet, *legem Deo etiam Sanctis esse impossibilem.* Si est impossibilis, ergo non obligat: nemo enim obligatur ad impossibile. Nullus vnquam Tyrannus subditos suos ad impossibilia obstrinxit; & Deus id faceret? Absit ab eo tam barbara immanitas. Hoc ergo ipso quo Decalogus cœpit esse impossibilis, desijt eius obligatio: ac proinde nihil ad nos pertinet. Deinde, quia Caluinus docet, omnia opera nostra esse inquinamenta, sordes, & peccata, coram Deo: at nemo potest obligari ad peccatum: ergo non obligamur vt vel conemur quidem Decalogum vel aliquam eius partem implere. Idem alijs rationibus possem confirmare, sed hæ sufficiant. Ex quibus constat, etiam iuxta Caluini placita, Decalogum nihil ad nos pertinere.

Secundò, Hæ duæ Religiones nullum faciunt discrimen operum bonorum & malorum coram Deo, sed solùm coram hominibus. Sicut enim opera quæ dicũtur mala, apertam malitiam habent, ita operibus bonis iustorum tribuũt malitiam occultam propter concupiscentiam internam, ratione cuius malitiæ volunt hæc esse peccata mortifera coram Deo. Si ita est, cur potiùs incumbam operibus bonis cum naturæ afflictione, & dispendio fortunarum, quam prauis, quibus magna voluptas & vtilitas sæpe est coniuncta? Cùm enim vtraque sint mala coram Deo, cur non potiùs præferam illa in quibus voluptas vel vtilitas temporalis, ijs in quibus molestia, fatigatio, dispendium?

Tertiò, Quia vtraque Religio docet, hominem per

solam

solam fidem specialem esse iustum coram Deo absque vllis bonis operibus: & illi qui fidem hanc habet, nullum peccatum imputari. Ita docet Lutherus plurimis locis, vt suprà ostensum est. Ex qua doctrina infert, [a] *solam incredulitatem esse peccatum, & soles incredulos damnandos: eum autem qui fidem retineat, damnari non posse*. Idem docet Caluinus, cum ait: [b] *Omnia peccata sunt mortalia infidelibus, fidelibus omnia venialia. Venialia* vocat, quia Deus ea illis non imputat, sed hoc ipso quo fiunt condonat, & veniam tribuit. Quæ doctrina clarè sequitur ex illo principio, quo ipsi statuunt solam fidem specialem esse causam iustificationis, hoc est, hominem esse iustum coram Deo, eo solo quo firmiter credit, Christum plenè satisfecisse pro ipsius peccatis: per hanc enim fidem applicari ipsi Christi satisfactionem, & fieri ipsi quasi propriam, ita vt per eam iustus reputetur coram Deo, etiamsi voluntas interius non mutetur. Itaque manente hac fide, nullum peccatum ipsi nocere potest; quia manet in iustitia Christi, eamque per fidem retinet firmiter. Qua doctrina posita, non est quòd vereamur quoduis scelus patrare. Nulla enim idcirco punitio, nulla vindicta à Deo metuenda est; cum Deus illud nō imputet ad culpam, ob satisfactionem Christi nobis per fidem communicatam.

a Lib. de libertate Christiana, & de captiuitate Babyl.
b Lib. 2. Instit. c. 8. §. 58. & Lib. 3. c. 4. §. 28

Potestne Atheismus maiorem licentiam ad omne flagitium, omnemque vitæ turpitudinem, præbere? Fatentur id satis ministri quidam Caluinistæ in Anglia, qui ex illa de Iustificatione fidei Caluini sententia, inter ceteras has deducunt & tuentur conclusiones 1. *Omnes illi errant, qui putant se saluandos, cum multa bona opera fecerint. 2. Non est necesse laborare quo bonis operibus vitam consequamur æternam; iam nunc enim eam tenemus. 3. Est hic vnus ex præcipuis erroribus qui versantur in orbe Christiano, arbitrari quòd bona opera quidquam prosint ad salutem. 4. Peccata nostra nihil minuunt de gloria Dei, totum damnum peccati positum est in scandalo proximi. 5. Christus suo sanguine redemit & liberauit nos ab omnibus peccatis & legibus, vt deinceps nulla lex nos obliget in conscientia*. Hic apertè liberamur à Decalogo, & ab omnibus præceptis Sacramentorum. 6. *Nihil debes Deo, nisi fidem, vt confitearis Christum Iesum, & credas eum surrexisse à mortuis; sic enim saluus eris; in reliquis omnibus Deus liberum tibi facit vt sequaris voluntatem tuam. Omnia enim facere potes absque scrupulo conscientiæ. Neque enim potiro vel damnari potes quidquid externè vel feceris vel infectum reliqueris*. Hæc omnia illi deducunt (& quidem rectissime) ex illo de Iustificatione per fidem specialem fundamento a Luthero & Caluino posito: in quorum etiam scriptis pœne hæc omnia expressè habentur. Quis maiorem licentiam optare vel fingere possit ad omne flagitium?

Refert ex Faro Guil. Reginaldus lib. 4. pag. 1020.

His adde quæ suprà Consideratione secunda dicta sunt; vbi tres alios modos posuimus; quibus hæc licentia conceditur. Omitto etiam fenestram illam quam Caluinus aperuit, cum docuit lib. 3. cap. 25. §. 12. *pœnam damnatorum nihil esse aliud, quam sentire Deum aduersum. & ab eo terreri, etsi nobis per res corporeas ea pœna figuretur; vt per tenebras, fletum, stridorem dentium, ignem inextinguibilem*. Quibus verbis satis apertè indicat, infernum nihil aliud esse quam vanos terrores. Si enim Deus nihil mali infert, sed solum terret damnatos; profectò vanus est ille terror ac ridiculus, vanæ inferorum pœnæ, ac nihili pendendæ.

DECIMA RATIO,
ex eo quòd Hæreses antiquas renouent.

OMnis Religio vitanda, quæ continet hæreses olim ab Ecclesia Catholica damnatas, quæ semper pro hæresibus habitæ fuere. Atqui Religiones istæ nouæ continent tales hæreses; immo nihil videntur esse aliud, quàm diuersarum hæresum a diuersis hæresiarchis diuersis sæculis traditarum, & olim per Ecclesiam Catholicam proscriptarum colluuies: ergo sunt vitandæ. Minor nobis probanda. Consideremus ergo præcipua harum Religionum dogmata.

1. Vterque, nimirum Lutherus & Caluinus, docet, *nullam esse arbitrij libertatem*. Et Lutherus art. 36. affirmat, hoc esse præcipuum suæ Religionis fundamentum. At illa fuit olim hæresis Simonis [c] Magi & Valentini, teste Augustino hæresi 11. & [d] Manichæorum, & [e] VViclefi, &c.

2. Vterque docet Deum *esse impulsorem omnium scelerum, & omnia mala fieri ex vi decreti diuini*. At olim fuit illa hæresis Simonis [f] Magi, & [g] Florini.

3. Vterque docet, *non esse necessaria ad salutem bona opera, sed sufficere fidem*. At hæc fuit olim hæresis Simonis [h] Magi, & [i] Eunomianorum circa annum Domini 360.

4. Vterque docet, *habenti fidem nihil obesse peccata quantumlibet multa & magna; horum enim malitiam non imputari credenti*. Quæ olim etiam fuit hæresis [k] Eunomianorū; & Basilidis & Carpocratis, teste Irenæo lib. 1. c. 23. & 24.

5. Caluinus *negat præsentiam realem corporis Christi in Eucharistia*. At hæc olim fuit hæresis Berengarij circa annum Domini 1051. Vbi notandum Primò, Etsi aliqui priuatim ante Berengarium ea de re dubitauerint, & quæstionem mouerint, neminem tamen fuisse ausum, hoc publicè profiteri, vt testantur Hugo Lingonensis & Adelmannus Brixiensis in Epistolis suis ad Berengarium, & Paschasius lib. de verbis institut. huius Sacramenti. Itaque fuit hæc cōstans Ecclesiæ doctrina, omnibus hæresiarchis intacta vsque ad tempora Berengarij. Secundò, Sententiam Berengarij ipso viuo fuisse in quinque Concilijs damnatam, & ipsum Berengarium ter suam sententiam abiurasse, & tandem in fide Catholica cum magna pœnitentia mortuum. Quo mortuo extincta fuit illa hæresis ferè per ducentos annos vsq; ad Lollardos, qui eam renouarunt, vt colligitur ex Trithemio in Chronico. Hirsaugiensi ad annum 1315. Eamdem posteà tenuit VViclef, vt patet ex art. eius 3. Quo mortuo rursus extincta fuit per centum circiter annos, vsque dum Svvinglius eam restituit, quem Caluinus & aliquot alij sunt secuti. Ex quo manifestè apparet, hanc sententiam semper in Ecclesia pro manifesta hæresi habitam. Itaque vel Ecclesia semper in primario fidei articulo errauit, & sic numquam Ecclesia Christi fuit; vel sententia illa, quæ realem corporis Christi præsentiam Eucharistiæ abrogat, reuerà hæresis est.

c Clemens lib. 3. recognitionum.
d August. hæresi 46.
Hieron. in Prologo cōtra Pelagianos.
e In Concilio Constāt. sess. 8.
f Vincentius Lirin.
g Eusebius l. 5. c. 20.
h Irenæus l. 1. c. 20.
i August. hæresi 54.
k August. hæresi 54.

6. Vterque tollit *omnes traditiones. & solis Scripturis omnia vult contineri*. Eadem fuit hæresis Arrianorum; vt constat ex D. Augustino; item Nestorij, Dioscori, & Eurychetis: vt habetur in septima Synodo Act. 1.

Li. 1. contra Maximin. c. 2. & vl.

7. Vterque negat *Sacramentum Pœnitentiæ & Confirmationis*. Eamdem hæresim olim docuere Nouatiani, teste [l] Cypriano, & [m] Theodoreto.

8. Vterque docet *Ecclesiam solis bonis constare: & Ecclesiam olim visibilem, multis sæculis perijsse. hoc verò tempore in suo tantum cœtu extitere*. Similis planè fuit hæresis Donatistarum; vt testatur D. August. lib. de vnitate Ecclesiæ cap. 12.

l Lib. 4. Epist. 2.
m Lib. 3. hæretic. fabularum.

9. Vterque docet *non esse orandum pro defunctis: non esse seruandum ieiunium Quadragesimæ, aut alia stata ieiunia; sed cum cuique visum fuerit, ieiunandum*. Idem olim docuere Aeriani, teste Epiphanio hæresi 75. & Augustino lib. de hæresib. cap. 33.

10. Vterque negat *venerationem sacrarum Reliquiarum, Imaginum Christi ac Sanctorum; & vocat idololatriam*. Idem olim fecit Vigilātius, teste Hieronymo: fecere & Iconomachi, teste Zonara, Cedreno, Nicephoro, de Iconomachis.

Ex his luce meridiana clarius est, præcipua dogmata, quibus Lutherana & Caluinistica Religiones constant, esse hæreses antiquas, iam olim ab Ecclesia damnatas; eaque semper pro hæresibus in Ecclesia habita fuisse. Idem facile de ceteris [n] ostendi potest. Vnde sequitur, has Religiones nihil esse aliud: quàm veterum & iam olim profligatarum hæresum colluuiem.

n Vide Bellarminum de notis Ecclesiæ c. 9. & Coccium de signis Eccles. lib. 8. art. 3.

VNDECIMA RATIO,
ex Defectu regulæ credendi.

IStæ Religiones nouæ nullam habent certam credendi regulam, quam sequantur: ergo non sunt admittendæ. Capita enim Religionis debent esse definita, certa & immutabilia.

Quòd nullam certam credēdi regulam habeant, ex qua statui possit, quid sit necessario credendum, quid minimè; constat Primò: Quia neque traditiones Ecclesiæ, neque Conciliorum Oecumenicorum auctoritatem, neque

veterum Ecclesiæ Doctorum, & eorum qui ante nostras lites extiterunt, iudicium admittunt.

Lib. 4. c. 8. §. 6. 7. 8. & in antidoto ad 4. sess. Conc. Trid.

Traditiones omnes reijcit Lutherus in cap. 1. ad Galatas, & Caluinus lib. 4. Institut. docentque, nihil credendum, nihil recipiendum, quod in Scriptura Sacra non contineatur.

In ar. 115. & sequentibus.

Concilia Oecumenica, quæ hactenus in Ecclesia summam auctoritatem habuere (sunt enim veluti comitia principum & magnatum in regno Christi) *ita contemnit* Lutherus, *vt quidquid illa definierint, id omne cuiusuis priuati hominis iudicio subiectum esse velit.* Immo dicit *esse rem insanam; quòd Concilia concludere velint quid sit credendum.* Ibidem docet; *quid credendum sit, quid non, id relinquendum iudicio cuiusuis viri spiritalis.*

Lib. 1. c. 7. §. 1. 2. 4.

Idem insinuat Caluinus cum ait, *non esse Ecclesiæ iudicare qui libri sint Canonici, sed hoc ad spiritum internum pertinere.*

Lib. contra Regem Angliæ.

Denique quod ad Patres attinet, Lutherus *non curat mille Augustinos, mille Cyprianos.* Caluinus etiam plurimis locis *eos contemnit, & errasse affirmat.*

Nihil igitur horum est illis credendi regula.

An S. Scriptura sit sufficiens regula fidei.

Sed inquiunt: Ipsa Scriptura est nobis regula credendi: hæc enim errare non potest. Verum facile est ostendere hanc regulam non sufficere. Primò, Quia per hanc regulam, non possumus iudicare de ipsamet Scriptura; & ita ipsa regula nobis incerta manebit, quæ tamen ante omnia debebat esse certissima. Ex Scriptura enim constare non potest hunc librum esse verè Scripturam, non esse suppositum, non esse confictum ab aliquo impostore: hanc vel illam sententiam non esse peruersam, non esse insertam: denique nihil esse additum vel detractum quod ad doctrinæ substantiam pertineat. Hoc totum ex Scriptura constare non potest, sed solum coniecturis quibusdam humanis parum firmis probari, semota Ecclesiæ traditione: & sic totum fidei nostræ fundamentum coniecturis incertis nitetur. Deinde Scripturæ vis non consistit in sono verborum, sed in sensu, qui est vita & anima Scripturæ. At possunt esse mille controuersiæ de sensu; quæ etiam ex ipsa Scriptura, semota traditione & Patrum expositione, non possunt decidi, vt experientia constat. Nam de sensu illorum verborum, *Hoc est corpus meum*, & multorum aliorum, acerrimè disputatur inter Lutheranos & Caluinistas, &c.

An iudicium de Scripturis ad spiritum internum pertineat.

Si dicas cum Caluino, iudicium de Scripturis & earum sensu pertinere ad spiritum internum; hoc nihil est aliud, quàm dictamen spiritus interni, id est, iudicium priuatum cuiusque, primam credendi regulam constituere. Quisque enim dicere potest se spiritum habere, & huius inspiratione iudicare hanc partem esse S. Scripturam, non illam: hunc esse sensum, non illum. Sic Lutheranus ex suo spiritu iudicat Epistolam Iacobi esse stramineam, & Apocalypsim Ioannis dubiæ auctoritatis: Caluinista vero ex suo spiritu iudicat vtrumque esse verbum Dei. Sic Lutherus ex suo spiritu iudicat *abolendam esse falsam opinionem quòd sint quatuor Euangelia: unum Euangelium Ioannis esse vnicum, pulchrum, verum, ac principale, alijsque tribus longè & longè anteponendum. Similiter Pauli Epistolæ ac Petri longè præcedunt*, inquit, *tria Euangelia, Matthæi, Marci, Lucæ.*

In prologo noui Testamenti.

Libenter illa reiecisset; quia apertè statuunt meritum, & necessitatem bonorum operum, & obseruationis mandatorum, & commendant castitatem & paupertatem: sed cum non auderet prorsus reijcere, voluit eleuare auctoritatem, & infirmare non esse spiritu diuino conscripta.

Pari modo Caluinus ex suo sensu iudicat illa verba, *Hoc est corpus meum*, nunc habere sensum; Hic panis est figura corporis mei. Lutherus verò; Hic panis est verè corpus meum. Omitto alia innumera. Ex quibus patet, iudicium priuatum cuiusque constitui Regulam credendi; vel quod idem est, ipsam Scripturam secundum priuatum cuiusque iudicium expositam.

Secundo, Illa non est idonea credendi regula quæ contrarijs dogmatibus æquè accommodatur. Atqui Scriptura contrarijs Religionibus & dogmatibus accommodatur. Omnes enim sectæ huius temporis, etsi in plurimis & maximis capitibus hostiliter dissideant, hanc sibi regulam adoptant, eamque suis placitis accommodant. Lutherani enim dicunt se Scriptura niti: similiter Caluinistæ: tantumdem & Anabaptistæ. Neque mirum, quia singuli Scripturam accipiunt non iuxta communem intellectum Ecclesiæ, aut Patrum communem expositionem, sicut Catholici; sed secundum priuati spiritus cuiusque sensum. Quo modo facile omnibus hæresibus accommodari potest. Vnde liquet, hanc regulam sic acceptam esse nullius momenti, & totam reduci in iudicium priuatum cuiusque.

Tertiò, Si esset aliquis Iudex qui ita ferret sententiam in quauis lite, vt non posset liquido constare vtri parti causam adiudicaret; sed vtraque pars contenderet eam sibi adiudicatam, & sententiam Iudicis clarè à se stare; ille omnium mortalium iudicio non esset idoneus Iudex: nam nulla lis posset terminari per eius sententiam. Tanta enim post sententiam esset controuersia de ipsa sententia vtri faueat, quanta fuerat ante de iure partium. Atqui talis iudex est Sacra Scriptura, seposita Ecclesiæ & Patrum expositione. Semper enim ita fert sententiam, vt non possit liquido constare vtrique parti, vtri faueat; sed vtraque pertinaciter affirmat, perspicuum esse, eam à se stare. Hinc fit vt numquam finiantur controuersiæ. Ridiculum itaque est solam Scripturam constituere iudicem. Talis enim in omni controuersia debet constitui Iudex, qui ita possit ferre sententiam, vt omnibus, & maximè vtrique parti clarè constet, vtri faueat: alioquin numquam illa controuersia finiri poterit. Qui ergo Scripturam solam Iudicem faciunt, eo ipso apertè indicant, se nullum Iudicem, quo causa possit decidi, admittere, præter iudicium suum priuatum. Perinde enim faciunt, atque si Titius & Caius litem ciuilem habentes, nollent alium Iudicem quàm Codicem Iustiniani cum Pandectis, seposita Doctorum interpretatione; & Titius pro suo iure producta aliqua lege affirmaret, per eam manifestè causam sibi adiudicari, Caius verò negaret: similiter Caius allegata alia lege diceret clarum esse, eam legem sibi fauere, Titius verò negaret: & ita ambo causa indecisa discederent: nonne res esset ridicula, & omnes dicerent, neutrum velle causam definiri? neutrum admittere alium Iudicem quam proprium iudicium? Simili planè modo hoc ipso quo illi nolunt alium Iudicem quàm Scripturam, & quisque suo spiritui reseruat eius interpretationem, ostendunt se nolle causam legitimo modo definiri, nec alium Iudicem quam proprium iudicium admittere.

Quartò, Quàm non sufficiat ista credendi regula, indicat ipsa experientia. Nam videmus, nullum apud eos esse finem controuersiarum etiam de grauissimis fidei capitibus. Dissentiunt enim Lutherani, Caluinistæ, & Anabaptistæ in multis hoc tempore acerbissimè, & se mutuo damnant hæreseos. Dissentiunt ipsi Lutherani tum inter se in plurimis, tum à Luthero parente & apostolo suo: adeo vt hoc tempore numerentur tredecim præcipuæ Lutheranorum sectæ nominibus & dogmatibus quibusdam discrepantes. Dissentiunt inter se Caluinistæ maximè in articulo de capite Ecclesiæ. Magna enim illorum pars hanc potestatem tribuit Principi sæculari, etsi mulier sit: vocantur hi Protestantes. Alij id nefas ducunt & blasphemiam: hos vocant Puritanos. Dissentiunt inter se Anabaptistæ in plurimis, ita vt 14. eorum sectæ diuersæ numerentur nominibus & dogmatibus distinctæ.

Denique nunc eo ventum, vt cum se quisque hanc regulam sequi, eaque niti putat, tot pæne sint hæreses, quot hæretici. Plerique enim, præsertim simpliciores, dicunt se parum curare quid docuerit Lutherus vel Caluinus, se enim adhærere S. Scripturæ, & verbo Dei, in quo nullus error esse potest, & ita se putant valdè securos. Scripturam autem quisque pro suo captu & iudicio intelligit. Vnde cùm se putant Scripturam habere regulam credendi, loco Scripturæ habent imaginationem propriam. Quod enim imaginantur significari verbis Scripturæ, pro verò sensu Scripturæ accipiunt: sicque quot sunt diuersæ hominum imaginationes, tot sunt regulæ credendi.

Sed vnde fit, vt sua cuique imaginatio, pura veritas, & ipsissimus Scripturæ sensus videatur? Prouenit hoc partim ex immensa quadam philautia, & æstimatione sui: qui enim se magni facit, facile sibi persuadet, omnes suas inuentiones, & animi conceptiones præclaras esse: partim ex diabolica operatione, qui interius phantasiam hominum peruertit, vt id quod apprehendunt, statim ob leuissimam aliquam ratiunculam, perspicuam veritatem putent. Cum enim homines tædio Religionis antiquæ veritatem

tem

tem auersantur, & pruriunt auribus ad nouitates, iusto Dei iudicio sinuntur decipi à diabolo. Hic ergo dum interius in sensibus eorum operatur, putant se diuino spiritu illustrari, & omne de fidei dogmatibus iudicium ad hunc spiritum referunt. Hinc fit vt cuilibet sectæ, & ferè cuilibet homini priuato sua apprehensio purum putum Dei verbum videatur, nec curet omnes rationes, quæ in contrarium adferuntur. Significat hoc Apostolus cum ait: (2. Thess. 2.) *Eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent; ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Mittet* non imperando, sed diabolo vires laxando, vt eos qui veritatem seu antiquam Religionem contempserunt, possit decipere, & in mille errores agere transuersos.

Sed inquiunt plerique, præsertim simplices: Deus non sinet decipi eos qui humili corde scrutantur veritatem; ipse enim promisit se daturum spiritum bonum petentibus se: ego autem ita facio, rogo Deum vt me illuminet, & Scripturarum verum sensum aperiat, & ipsas Scripturas assiduè perscrutor.

Magna hæc est diaboli illusio. Quomodo enim humili corde veritatem inquirunt, qui iudicium Doctorum Ecclesiæ, iudicium sanctorum Patrum, & iudicium Conciliorum Oecumenicorum contemnunt? qui via à Domino cõstituta & ostensa vti nolunt, sed reuelationes non necessarias postulant? Ab illis enim possent veritatem intelligere, & omni se errore liberare; sed nolunt se illis submittere, & putant certius sua industria, suo ingenio & suo spiritu ex Scripturis nudis se veritatem indagaturos. Quasi verò sancti Patres, Ecclesiæ Doctores & Præsules, aut Scripturas scrutati non fuerint, aut spiritu Dei sanoque iudicio fuerint destituti, vt non potuerint eas assequi? Quæ maior superbia cogitari queat, quàm hominem priuatum, & plerumque idiotam, omnis antiquitatis, omnis disciplinæ liberalis ignarum, se anteponere tantæ sapientiæ, tantæ auctoritati & sanctitati, tantæ Doctorum numerositati? Non igitur putent se, quamdiu hac mente sunt, aliquid à Domino impetraturos, quia male petunt, superbè petunt; sed potius à spiritu superbiæ & mendacij, cui iusto Dei iudicio ob tantum crimen traduntur, decipiendos. Hic est spiritus ille quem omnes hæretici, etsi dogmatibus maximè contrarij, sentiunt & iactant, & a quo veritatem sibi quisque reuelari existimat. Quod certè, qui cæcus non est, facilè aduertere potest: quia spiritus Dei contraria non reuelat.

Accedit, quòd Scriptura sacra nusquam homines priuatos in dubijs fidei ad scrutandas Scripturas remittat, sed ad Ecclesiam, & eos qui in Ecclesia præsident. Sic Deuteronomij 17. remittuntur in ambiguis ad sacerdotes, qui pro tempore præsunt; quibus qui obedire noluerit, iubetur morte plecti. Ideo in Ecclesia posuit Deus Pastores & Doctores, ideo voluit illam toti mundo esse conspicuam; columnam & firmamentum veritatis: vt omnes eam facilè consulere possent, & in eius sententia securissimè acquiescere. Non omnibus datur spiritus intelligendi Scripturas, vt ex Apostolo constat: (1. Cor. 12.) *Non omni spiritui credendum, sed probandi spiritus, si ex Deo sunt.* (1 Ioan. 4.) Itaque etsi spiritus tibi aliquid suggerat, nondum es securus: non enim certus es illum à Deo esse. Constat enim innumerabiles esse deceptos: nam omnes hæretici hunc spiritum iactant. (2. Cor. 11.) *Transfigurat se frequenter angelus satanæ in angelum lucis.* Ex his constat, spiritum priuatum regulam credendi esse non posse.

DVODECIMA RATIO, *ex Absurdo.*

SI aliqua ex istis nouis, verbi gratia, Caluinistica Religio, esset vera Christi Religio; præter cetera absurda supra insinuata, hoc quoque sequeretur, omnes Catholicos, qui à temporibus Apostolorum hactenus extiterunt, damnatos esse, & æternis ignibus addictos: quia iuxta huius Religionis primarium dogma caruerunt fide iustificante; ac proinde iustitia coram Deo. Vnde permanserunt in peccatis suis, & in illis sunt mortui. Fides enim necessaria ad iustificationem, vt hæc Religio tradit, est illa qua homo firmiter credit se esse iustum coram Deo propter Christi satisfactionem, quæ ipsi per hanc fidem applicetur & imputetur.

Hanc autem fidem constat orbi ignotam vsque ad Lutheri tempora fuisse. Neque ipse diffitetur, sed potius gloriatur quòd veram rationem iustificationis à veteribus obscuratam mundo patefecerit. Idem constat ex omnium veterum scriptis: tum quia præter fidem Christi requirunt internam voluntatis mutationem, & propositum seruandi totam legem: tum quia damnant illam securitatem salutis, & volunt hominem cum timore & tremore salutem suam operari, & semper esse sollicitum. Vnde fidem illam specialem, qua quis certò credat se esse iustum, omnes reijciunt vt meram præsumptionem. Etsi enim credendum sit, Christum ex parte sua pro nobis plenissimè satisfecisse; non tamen constat nobis vtrum nos fecerimus ea omnia, quæ ex parte nostra sunt necessaria, vt huius satisfactionis simus participes; & vtrum ea aliquando non excidemus.

Perspicuum igitur est, omnes veteres hac fide caruisse. Damnati sunt igitur tot sancti Patres, tot Martyres, tot Virgines. Damnati Irenæus, Iustinus, Gregorius Thaumaturgus, Nazianzenus, Basilius, Chrysostomus, Damascenus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Martinus, Nicolaus, Antonius, Benedictus, Bernardus, Dominicus, Franciscus. Damnati Laurentius, Vincentius, Sebastianus, Catharina, Cæcilia, Agnes, & alij innumerabiles, qui vel sanctitate & miraculis, vel martyrij gloria mundo admirabiles fuere. Denique damnati sunt omnes maiores nostri, qui retro vsque ad tempora Apostolorum extiterunt. Et vt Tertulliani verbis vtar: *Perperam tot sæculis euangelizatum, perperam creditum, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot denique martyria perperam coronata.* (*Lib. de præscript. aduersus hæreticos.*)

At quàm hæc omnia sunt incredibilia, absurda & blasphema? quàm totius orbis & omnium sæculorum iudicio contraria?

Neque dici potest eos fuisse excusatos per ignorantiam: quia nemo sine fide, sine iustitia Christi, sine redemptionis Christi participatione, sine remissione peccatorum, saluus esse potest; vt vbique Scriptura, præsertim noui Testamenti, docet. Nulla ignorantia efficere potest, vt absque istis salutem aliquis consequatur. Nullum itaque hic est effugium; vel illi omnes damnati sunt, vel Religio Lutheri & Caluini in primario suo dogmate de Iustificatione falsa & impia.

En duodecim Rationes, quibus clarè demonstratur Religiones istas nouas esse vitandas tamquam falsas & perniciosas. Sequitur nunc vltima Consideratio.

Consideratio decima, & conclusio totius Deliberationis.

POstremò illa Religio amplectenda in vita, quam in hora mortis nos tenuisse volemus, & cuius instanti rationem, cum ante tribunal Christi stabimus, reddere poterimus. De rebus enim agendis non potest melior institui deliberatio, quàm ex mortis & iudicij æterni consideratione: nimirum vt illud hic deligamus, quod in illo articulo nobis maximè possit prodesse; illud vitemus, quod nobis tunc certam perniciem, vel saltem periculum adferre possit. Atqui talis est Religio Catholica. Quòd enim instante morte hanc præferemus, patet

Primò, Plurimorum exemplo, qui etsi hæreticè vixerint, quando tamen moriendum est, cupiunt mori Catholici: iudicant enim id esse securius.

Secundò, Quia quisque tunc optat se plurima opera bona fecisse, & magno studio omnia peccata vitasse; ad quorum vtrumque inducit efficaciter Religio Catholica: ad neutrum Lutherana vel Caluiniana, sed potius ad bonorum operum contemptum, & licentiam vitæ.

Tertiò, Quia Religio Catholica habet multa remedia, quæ in tremendo illo transitu non sunt contemnenda, vt pœnitentiam peccatorum, absolutionem sacerdotum, Sacramentum extremæ Vnctionis & Eucharistiæ, quæ magnam consolationem & fiduciam fidelibus adferunt. his enim satisfactio Christi nobis communicatur. Nuda illa fi-

des res est valdè frigida & imbecilla in illo articulo. Quomodo enim seriò tibi persuadere poteris Christum tibi esse propitium, te esse iustum & saluádum per Christum, qui remedia ab ipso instituta contemnis, & extra communionem Ecclesiæ Catholicæ mori constituis? Omnes sectæ huius temporis hanc fidem iactant, & tamen non omnes saluæ fient. Vnica enim est vera Christi Religio, extra quam nemini est salus; vt non solum omnes Catholici, sed etiam Lutherani, Caluinistæ, & Anabaptistæ docent. Nihil ergo proderit illa tua fides specialis, nisi Christi veram Religionem teneas.

Quid Catholicus in extremo iudicio respõdebit.

Quòd etiam facilè rationem sui facti supremo Iudici reddituri sint, qui Catholicam sunt sectati, neque hac ex parte aliquid eis periculi impendeat, perspicuum est. Faciamus enim me stare ante tribunal illud tremendum, & interrogari, cur Religionem Catholicam, seu Papisticam, vt illi vocant, sectatus sim, & non potiùs ea deserta ad nouam illam ex Caluini reformatione creatam transierim. Respondebo cum summa securitate: Ideò Catholicam tenui, quia hæc docet a rebus terrenis auocare animum, & transferre ad amorem cælestium: docet carnem domare, & Dei timore configere, bonis operibus insistere, Superioribus obedire, vacare orationi, & omnem peccandi licentiam præscindere. Ideò Catholicam tenui; quia in hac video plurimos, sapientia, sanctitate, miraculis, & prophetiæ spiritu toti mundo admirabiles; quos impossibile est in tanto negotio fuisse deceptos: quia huic video singulis sæculis à Deo per miracula plurima testimonium perhiberi: quia in hac video diuinas promissiones impleri: est enim hæc diffusa per totum orbem. Ad hanc facta est hactenus, & fit assiduè Gentium conuersio: in hac summa Doctorum omnibus sæculis in capitibus fidei concordia: in hac successio perpetua cathedræ, & ministrorum omniũ cum Apostolis connexio: in hac omnium controuersiarũ velox decisio. Hæc per tot sæcula contra omnes hæreses & persecutiones Tyrannorum stetit immobilis, nec quidquam portæ inferi aduersus eam præualere potuerunt. Contraria omnia in istis nouis Religionibus deprehendi. Nulla itaque fuit mihi ratio ab hac Religione discedendi, aut vllo modo de ea dubitandi.

Verùm vt cetera quæ commemoraui omittam; nonne satis est ad omnem securitatẽ, quòd conscius mihi sim, eamdem Religionem me secutum, quam video secutos viros sanctissimos, & miraculis clarissimos, Malachiam, Bernardum, Dominicum, Franciscum, & alios omnes qui iam à quingentis annis cælesti conuersatione & stupendis operibus orbi fuerunt admirationi? Clarè enim constat, fieri nõ potuisse vt illę cælestes animæ, Deo adeò deuotæ & addictæ; adeò charæ & familiares, in re tanta sint deceptæ. Secure itaque hos duces in negotio Religionis sequor.

Quid hæretici respõsurus sit.

Tu verò qui aliam aliquam sectatus es Religionem: quã obsecro facti tui rationem reddere poteris, quando in illo tremendo iudicio interrogaberis? Respondebis fortè Iudici: Ideò Catholicam deserui, quia putabam illam plenam idololatria, & superstitionibus, & traditionibus humanis; putabam in ea præsidere Antichristum; putabam Catholicos niti suis meritis, non sui sanguinis pretio.

Sed quid si tunc detersa fascinatione diabolica, quæ iam mentem occupat, videas clare te deceptum, quid consilij capies? non enim erit ampliùs pœnitentiæ & resipiscentiæ locus. An forte ignorantiam allegabis? At hæc non excusabit: quia facile veritatem cognoscere potuisses, si eam diligentiam quam res postulabat, præstitisses. Nec vmquam tibi defuit iusta ratio dubitandi, quæ te ad hoc stimulare debebat. Sicut ergo Iudæos non excusabit, quod per ignorantiam errauerint, quia veritatem cognoscere potuerunt; ita nec te excusabit. Vt enim absque flagitio posses a Catholica recedere, oportebat non solùm putare, & ob leues aliquas suspiciones opinari, sed certissimè scire, & omni affectu seposito exploratissimum habere, illa mala Catholicæ Religioni inesse, ita vt nullus ampliùs in animo relinqueretur scrupulus, nulla iusta dubitandi ratio. Tantùm vero abest, vt huiusmodi certitudinem de erroribus Ecclesiæ habueris, vt nulla vel probabilis ratio tibi suppeditarit.

Qua enim probabilitate & specie veritatis in animum inducere potuisti, eam Religionem idololatriæ & tantis erroribus esse obnoxiam, quam videbas à tot sapientia & sanctitate vitæ illustrissimis viris, tot annorum centurijs cultam? quam tot miraculis & martyrijs confirmatam? quam toto orbe diffusam? in qua & summa Doctorum concordia, & perpetua successio, & clara cum Apostolis continuatio & connexio? Quomodo fieri potest, vt tot sæculis nemo Doctorum, nemo Sanctorum hanc idololatriam, has superstitiones & errores notauerit?

Rursum, quomodo in animum inducere potuisti, eam esse veram Christi Religionem, quæ Deum auctorem & impulsorem omnium scelerum statuit? quæ hominibus arbitrij libertatem eripit? quæ studium bonorum operum è medio tollit? quæ portam latissimam omnibus sceleribus non minùs quam Atheismus aperit? quæ subditos legibus & obedientiæ Principum sub specie libertatis Christianæ eximit? quæ antiquas & damnatas hæreses plurimas ab Orco reuocat? cuius auctores nulla vitæ austeritate, nulla morum sanctimonia commendati, nullis miraculis clari; sed homines voluptatibus carnis addicti, terrenarum rerum cupidi, ambitiosi, maledici, seditiosi, apostasia & sacrilegis nuptijs, vel præpostera libidine infames, inconstantia doctrinæ incredibili?

Denique si aliqua ex his nouitijs Religionibus est vera: ergo concidit per tot sæcula Christi Ecclesia, euersum est Christi regnum, euacuatæ sunt diuinæ promissiones de Ecclesiæ firmitate; præualuerunt aduersus eam portæ inferorum. Ergo tot sæculis Euangelium frustra prædicatum, frustrà creditum, frustrà tot gentes a paganismo conuersæ, frustra Baptismus & alia Sacramenta administrata, frustra suscepta ieiunia & carnis macerationes, frustrà obita martyria, & tot millium sanguis pro Christi confessione effusus. Ergo perierunt omnes Maiores nostri: perierunt sancti Patres, perierunt tot Martyrum, tot Confessorum myriades, tot Deo deuotæ animę, sanctitate, miraculis, prophetiæ spiritu illustres. Omnes enim verę Religionis veręque iustitię expertes fuere, omnes idololatrię addicti.

Quòd si hęc falsa, blasphema, & vel cogitatu horrenda sunt, qui fieri potuit vt non aduerteres Religiones illas, ex quibus tam atrocia clarè deducuntur, falsas esse; aut saltem de illis non dubitares? Si dubitasti, cur non dedisti operam cognoscendę veritati, ex qua tota salus tua suspensa est?

Monuit Dominus vt *attentè nobis caueamus à falsis prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Quomodo non venit tibi aliquando in mentem cogitare & vereri, nè fortè Lutherus Caluinus, Menno, & similes ex numero sint illorum, a quibus Dominus cauendum monuit? Hi enim pulchra specie verbi Dei & puri Euangelij obtecti prodierunt, quasi a Deo missi ad ouium salutem; & interim ipsas oues venenato doctrinæ suæ pabulo perdiderunt. *A fructibus*, inquit, *eorum cognoscetis eos.* Quis verò hic fructus? Seditiones, bella, expilatio & euersio Ecclesiarum ac Monasteriorum, vastatio vrbium, extinctio antiquæ pietatis, omnium licentia scelerũ. *Matth. 7.*

Scimus ex Apostolica informatione multas hæreses nouissimis temporibus exorituras, multos pseudoprophetas & seductores Satana obstetricante prodituros in lucem. Quoties ergo noua aliqua doctrina Ecclesiæ aduersa emergit, ea nobis vt minimùm suspecta cum suo auctore habenda est.

Conclusio operis.

Omnes igitur, qui extra Catholicam sunt per Dei bonitatẽ qua conditi, & Christi sanguinẽ quo redempti sumus, per æternã hæreditatem quã in cælis præstolamur; & torrentem voluptatis diuinæ, quo ibi, qui veritatẽ & iustitiam tenuerint, potabũtur, rogo & obtestor, vt negotiũ illud quã maximè cordi habeant; vt perpẽdant an solido fundamẽto nitãtur; an securi de sua Religione sint futuri in hora mortis, & cùm ante Christi stabunt tribunal, in illo articulo, cũ æterna & immutabilis sententia erit excipienda. Examinent hanc nostram Consultationem, quã ad eum finem cõscripsimus. Nusquam acquiescant, donec omnia ritè excusserint, & πληροφορίαν in negotio tanti momenti sint assecuti.

Cogitent quanta pœna eos maneat, si Religio quam tenent hæresis est, & ipsi sunt hæretici. Hæresim esse, & quidem pestilentissimam, omnes Doctores Catholici, omnes Academiæ, & totus orbis Christianus (exceptis ijs, qui eam sequuntur, quorum numerus ad alios est exiguus, & eruditio non magna) pro certissimo habent, &

prorsus

prorsus indubitato: ita vt innumeri sint, qui pro ea confessione mortem oppetere, & æternam animæ salutem exponere sint parati.

Quantum peccatũ hæresis.

Maximum sanè peccatum est hæresis. Primò, Quia facit vt homo iudicium suum præferat iudicio omnium Patrum, omnium Ecclesiæ Doctorum, omnium Conciliorũ, & totius orbis Episcoporum. Contemnit enim omnes illos tamquam homines spiritu Dei destitutos, & sibi soli suisque sodalibus hunc spiritum arrogat: qua in re immane quantum est superbiæ. Secundò sponsam Christi, quæ est Ecclesia, censet adulteram satanæ & filiam perditionis. Tertiò, Impingit illi crimen idololatriæ, & varias superstitiones. Quartò, Ingerit multas blasphemias in sanctissimã Eucharistiam & omnes Sanctos. Quintò, Omnia sacra indignis tractat modis. Sextò, Vicarium Christi vocat Antichristum, & mille in illum probra & maledicta iactat absque vllo veritatis colore. Idem facit in omnes Ecclesiæ gradus & ordines. Denique omnis hæreticus optat euertere vniuersam Ecclesiam, & totam extinguere Catholicam Religionem.

Continet itaque nostri æui hæresis summam superbiam, multas atroces blasphemias, multa maledicta & conuitia, multa sacrilegia, & maximum nocentissimumque odium in Christi Ecclesiam. Hæc enim quasi intrinsecè hæresi insunt, & habitualiter hæresis ad hæc omnia inclinat, & quotidie actu excitat & impellit.

Ita omnes Catholici Doctores de hæresi sentiunt, & res ipsa per se satis est perspicua. Maius itaque peccatum est hæresis cum suo fœtu, quàm innumera peccata Catholicorum.

Quantã pœnam mereatur. *Ad Gal. 3. Coloss. 3. 1. Cor. 6. 1. Tim. 1. &c.*

Nunc perpendant, obsecro, quantum erit huius peccati supplicium. Si enim vel ob vnum furtum, ob vnam fornicationem, nisi pœnitentiæ hic remedium subuenerit, ignem æternum homo sustinebit, vt Scriptura apertè docet: quantam pœnam sustinebit propter hæreseos peccatum, quod mille furtis, mille fornicationibus est grauius? Si pœna quam ignis noster naturæ vi infert millecuplum augeretur, & ita cresceret vt millecuplo grauior fieret; quã horrenda, quàm impatibilis & incomprehensibilis illa pœna foret? Nemo sibi blandiatur, non fore ibi pœnam ignis, sed solum nescio quos terrores iræ Dei, vt Caluinus fingit. Nimis id apertè Scripturis aduersatur. *Ite*, inquit, *in ignem æternum. Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Pluet super peccatores laqueos: ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Missus est pseudopropheta in stagnum ignis & sulphuris.* & alia huiusmodi. Eadem est omnium veterum & Ecclesiæ DD. sententia.

Matth. 25. Marci 9. Psal. 10. Psal. 20. Apoc. 20.

Certissimum itaque sit, fore ibi ignem verum, omnibus nostris ignibus maiorem & acriorem, quo omnes hæretici ardebunt, & die ac nocte in omnem æternitatem cruciabuntur, quamdiu erit infernus, quamdiu stabit cælum, quamdiu viuet Diuinitas. Et ascendet fumus tormentorum ipsorum à conspectu Domini in sæcula sæculorum. Hæc verba fidelissima sunt & vera.

Tunc maledicent deceptoribus suis, & magistris à quibus in hanc miseriam deducti sunt. Maledicent diabolo, qui eos excæcauit, & varijs illusionibus sub specie pietatis fascinauit. Maledicent & sibi ipsi, quòd eis aures præbuere, quòd doctrinam nouitiam tam stolide absque diligenti examine suscepere; quod in re tanta exploranda tam cæci, tam socordes fuerunt.

Ne ergo in illud miseriarum pelagus præcipites ruant, totum hoc Religionis negotium omni studio ac diligentia discutiant, peritissimis ad eam rem consultoribus adhibitis.

Requisita ad inquisitionem veritatis.

Vnum autem est, quod maximè sinceræ huic deliberationi officere solet: nimirũ anticipata quædam opinio, qua plurimi tenentur, de idololatria, superstitionibus, & abusibus Ecclesiæ Catholicæ. Primum ergo seponant parumper
1 hoc præiudiciũ, & cogitent se hac in re falli posse. Incredibile enim videtur, viros sanctissimos & doctissimos, quales Ecclesia plurimos semper habuit, hanc idololatriam, si quæ sit, vel non vidisse, vel visam non solum non abiecisse, sed sedulo retinuisse & coluisse. Antiqua est ista Mahumetanorum & Iconomachorum calumnia. Et nulla vnquã fuit hæreticorum secta, quæ infestis animis ab Ecclesia non discesserit, atq; errores graues non imposuerit. Hoc enim prætextu vti debent, vt iure videantur ab Ecclesia recessisse.

Deinde lumen à Deo assiduè flagitent, quo liquido pos- 2
sint cognoscere, quæ sit vera Christi Religio, veraq; Ecclesia, paratosque se exhibeant ad eam amplectendam. Fides enim est donum Dei. *Nemo*, inquit, *potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum.* Nemo sine Patris cælestis illustratione ad Christum per veram fidem venire potest. Hanc ergo illustrationem, & hunc tractum precibus assiduis obtinere satagant. Dicant cum Propheta: *Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, ne, quando* ex hac vita discedam, *dicat inimicus meus; Præualui aduersus eum. Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipsa me deducant & adducant in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. Notam fac mihi viam in qua ambulẽ, quia ad te leuaui animam meã. Eripe me de inimicis salutis meæ, Domine ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es.* & similia.

Ioan. 6. Matth. 11. & 16. Luca 10. Psal. 12. Psal. 42. Psal. 142.

Orationi iungant eleemosynam & beneficentiã in pau- 3
peres. Quantum enim hæc duo valeant ad lumen veræ Religionis a Deo impetrandum, ostendit exemplum Cornelij Centurionis, cui ab Angelo dicitur: *Corneli, orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et nunc mitte viros in Ioppen, & accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus, hic dicet tibi quid te oporteat facere.* Huius ergo exemplum imitentur, qui a Deo in hoc negotio veræ Religionis dirigi exoptant.

Actor. 10.

Interea diligenter, & magno cognoscendæ veritatis de- 4
siderio, perpendant ea quæ in hac Consultatione proponuntur, & si quæ dubia, vel non satis intellecta remaneant, adeant Doctores Catholicos, qui facile ipsis in omnibus ita satisfacient, vt tandem mens ipsorum plenam quietem in luce veræ Religionis assequatur.

Hoc vouemus, hoc precamur, hoc te omnibus votis, omnibus precum supplicijs obsecramus, o Lux vera, Lux æterna, omnium illuminatrix hominum pariter & Angelorũ. Etsi enim diabolica fraude seducti, a te & Ecclesia tua recesserunt; tuæ tamen sunt creaturæ, ad imaginem & similitudinem tuam efformatæ, pretio Sanguinis tui redemptæ, ad cælestem hereditatem & consortium tui regni conditæ & vocatæ. Non pereat tam præclarum opus tuum, quod tibi tanti stetit, quod æternas tibi referet laudes agnita veritate; quod ad gloriam tuam splendebit in omnem æternitatem. Discute terram caliginem quæ nunc mentem obsidet; amoue fascinum diaboli, quo mentis oculi tenentur, & phantasia peruertitur: incute metum acrem ignis inextinguibilis & incendij æterni, omnibus vera Religione destitutis præparati: inijce ardentem veritatis cognoscendæ & salutis consequendæ amorem: ostende illis lucem miserationum tuarum, vt cognoscant ouile tuum, & intelligant ouile in quo antè fuerunt, non esse ouile tuum, sed diaboli: in quo quicumque manent, tamquam oues reseruantur nõ ad vitam, sed ad perditionẽ, vt sint pabulum igni, esca morti. *Mors depascet eos.* Reduc illos ad ouile tuum, vt in eo salutari pabulo doctrinæ tuæ & mirabilium Sacramentorum tuorum refecti, sanentur ab antiquis satanæ plagis, & crescant in tuo spiritu, spiritu humilitatis & timoris Domini, spiritu mansuetudinis & charitatis; & vegetentur ad æternam vitam, in qua nobiscum, post momentum vitæ huius, consortes effecti gloriæ & beatitudinis tuæ, te laudent, te benedicant & glorificent æuo sempiterno.

Psal. 48.

Monitio ad catholicos.

Nunc mihi breuiter monendi Catholici, vt apud se perpendant, quantum sit hoc veræ Religionis, quod ipsis præ innumeris alijs diuino fauore obtigit, beneficium; quãtoq; nexu illius causa diuinæ Maiestati sint obstricti. Paucorum hoc donum est, si infinitũ vel errantium vel dubitantiũ numerum spectes, eoq; etiam nomine pluris æstimandũ. Cogitent in rebus humanis nihil huic comparandũ; non voluptates, non honores, non auri argentique myriades, nõ sceptra & Imperia. His omnibus veræ Religionis margaritũ infinitis partibus esse præstantius & pretiosius. Qui illud possideat, hunc verè diuitem esse, etsi a rebus terrenis sit inops; vtpote ciuem Sanctorũ, filium Dei, heredẽ regni, & coheredem Christi; si tamen illi consentaneè viuere velit. Qui illo careat, eum ter miserũ esse, etsi omnibus bonis huius vitæ circumfluat. Hãc esse certissimam & vnicã ad æternam beatitudinem viam, a qua quicumq; deflexerit, in sempiternum exitium certissime ruituri. Atheismi dogma esse, quemq; in sua Religione saluari posse. Sicut enim vnus est

Deus, vnus Christus, vna veritas, vna rectitudo, vna iustitia: ita est vna fides, & vna Religio; & vna Dei Christique Ecclesia, seu congregatio, extra quam salus esse nó potest. Caueant ne vel legendi audiendive curiositate, vel hæreticorum incauta consuetudine, vel placendi cuipiam mortalium studio, vel timore damnorum, aut vitæ temporalis, vel spe lucrorum, vel ambitu honorum, vel aliam ob caussam, tantum bonum prodigant. *Quid prodest homini si vniversum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* At qui Religionis damnum facit, detrimentum pariter animæ sustinet. Non ergo vereatur omnia huius retinendæ caussa exponere, cuius amissio, perditio est vitæ æternæ. Infelices animas illas, & nomine Christiano indignas, quæ parui faciunt Catholicæ Religionis excidium, modo pace temporali, ad reculas & quisquilias huius vitæ congregandas, vel retinendas, frui possint. Magno stabit illis hęc amétia, & vilipensio tanti boni, postquam breue huius vitę momentum præteruolauerit, & ad interminabilem æternitatem repentè deuolutæ fuerint.

Multi seductores exierunt in mundum: multi sub veste ouina: sub blanda verbi Dei specie contegunt lupinam rabiem, in perniciem ouium Christi. Monuit Dominus non semel, vt ab his attentè caueamus; monuerunt crebro Apostoli, & sancti Patres. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea:* (Eccles. 13.) *qui amat periculum, peribit in illo.* (Eccles. 3.) Numquam tempora fuere magis periculosa, & insidiosa saluti; numquam maior diaboli fascinatio, maior spiritus vertiginis tenuit hominem: numquam erroris operatio efficacior, & mentium excæcatio tetrior. Quæ omnia merito occupant animos eorum, qui magnum illud Catholicæ & Orthodoxæ Religionis donum parui æstimant, & rebus temporalibus postponunt.

Quibus ergo sua salus est cordi, conseruent hanc cælestem gemmam, eamque omni studio custodiant: quia ex ea vita procedit. Et quia donum est supernaturale, quod sine ope diuina nec obtineri nec conseruari potest, tantis vndique periculis & hostibus nos cingentibus; auxilium à Deo & sibi, & liberis suis, & toti familiæ ad hunc scopum assiduè implorent, eleemosynis, & alijs pietatis officijs diuinum numen propitient. (*Bona est enim oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere.*) (Tobiæ 12.) Vitam suæ Religioni congruentem instituant, & rerum terrenarum sitim expectatione cælestium & æternorum bonorum restinguant; memores illius sententiæ Apostolicæ: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.* (1. ad Tim. 6.) His præsidijs inter discrimina horum temporum tuti incedere, & veræ vnicæq; Religionis donum sartum tectumque præstare, & per illud vitam æternam adipisci facilè poterunt.

Regi sæculorum immortali & inuisibili soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

CONSVLTATIONIS DE RELIGIONE APPENDIX.

Qua quæstionibus quibusdam, quæ ipsam Consultationem spectant respondetur:

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate IESV, Theologo.

CONSVLTATIONIS DE RELIGIONE APPENDIX.

Tria nobis in hac Appendice præstanda sunt.

Primò discutiendum, Vtrùm quiuis in sua Fide & Religione saluari possit.

Secundò, Vtrùm Caluinus docuerit Deum esse auctorem omnium scelerum.

Tertiò, Vtrùm Caluinus fuerit conuictus libidinis præposteræ, & ob eam causam stigmate inustus.

CAPVT PRIMVM.

Vtrùm quiuis in sua Fide ac Religione saluari possit.

QVod ad primum attinet, diximus in Præfatione, esse stupidũ errorem quorumdam, qui satis ad salutem esse putant, si credant in Christum, eumque pro peccatis nostris mortem perpessum: idque breuiter aliquot rationibus confirmauimus. Verùm quia hic error latissime patet, & plurimorum mentes peruasit, rogatus sum, vt eam rem fusiùs explicarem. Itaque duas de ea instituam Quæstiones, argumentis vtrimque allatis.

Prior est, Vtrùm satis sit ad salutem, credere in Deum, & nemini facere iniuriam? hoc est, Vtrùm quilibet in sua fide saluari possit, modò simul honestè viuere studeat?

Altera est, Vtrùm si fides Christi est necessaria, ipsa per se sufficiat; an verò aliquid aliud credere oporteat?

PRIOR QVÆSTIO.

Fundamentum sententiæ aduersariorum. QVod ad priorem Quæstionem attinet, multi hoc tempore sentiunt, quemlibet in sua fide saluari posse. Ratio qua potissimùm mouentur, est; quia incredibile videtur, omnes Iudæos & Turcas, quorum plurimi Deum piè colunt, & cum proximis iustitiam seruant, in æternum perire, solùm eo nomine quòd in Christum non crediderint; cùm in hoc non videantur magnopere culpandi, eò quòd ab ineunte ætate aliter instituti non fuerint. Cur enim Deus, qui vult omnes saluos fieri, adeò angustam salutis viam fecerit? Cur miseros illos, qui iuxta suum captum ipsi placere student, nemini iniuriam faciunt, iustitiam & probitatem vitæ sectantur, æternis supplicijs, ob ignorantiam rei de qua non satis edocti fuere, addixerit?

Verùm hæc sententia, etsi sola ratione naturali consulta, aliquam speciem æqui & veri habere videatur: tamen consideratis ijs quæ nobis diuinitus in Scripturis sunt reuelata, est omnino paradoxa. *Quatuor rationibus refutatur. 1. Ratio.* Si enim quilibet, etiam Turca vel Iudæus, in sua fide saluari potest: ergo frustrà Apostoli & sancti Patres tantopere in fide Christi asserenda laborarũt: frustrà tot Martyres per omnia tormentorum genera sanguinem & vitam pro ea profuderunt. Poterant enim ab hac doctrina & professione absque salutis dispendio abstinere, & confessione vnius Dei cum Iudæis esse contenti. Adde: Ergo frustrà Christus factus est homo; frustrà tot miracula patrauit, vt Messias & Saluator mundi crederetur; frustrà crucifixus & mortuus est. Nihil enim horum ad salutem hominum erat necessarium. Satis erat mittere per orbem prædicatores, qui fidem vnius Dei mortalibus persuaderent. Hoc modo ratiocinatur Apostolus ad Galatas 2. cùm ait: *Si per legem iustitia: ergo gratis Christus mortuus est*. hoc est, si iustitia potest obtineri per cognitionem vnius Dei, & legis obseruationem; frustrà Christus mortuus est: nimirum, quia minimè saluti nostræ mors eius erat necessaria.

2. Ratio. Rom. 3. Apoc. 1. & 7. Act. 4. Deinde falsa & mendax erit Scriptura vniuersa, quæ Christum esse nostrũ Mediatorem, Redemptorem & Saluatorem docet; quæ illum nobis propitiatorem per fidẽ in sanguine eius proponit; cuius sacrificio nos Deo recõciliari, cuius sanguine a peccatis ablui, cuius fide nos iustificari passim confirmat: nec esse aliud nomen sub cęlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Hæc omnia vana & falsa erunt, si quilibet in sua fide saluari potest.

Obiectio. Dicet forte aliquis, Christum esse quidem nostrum Redemptorem, & omne bonum nobis ab ipso prouenire; tamen eius fidem non esse absolute necessariam: sufficere enim vt credamus omne bonum nobis à Dei benignitate procedere, nec opus esse vt cognoscamus quibus medijs illud conferatur.

Responsio. Locus ante citatus. Verùm id & Scripturę diuinæ repugnat, & rationi. Scripturæ, quia hæc apertè docet, Christi redemptionem nobis non applicari nisi per eius fidem, ac proinde omnes, qui fide Christi carent, esse expertes iustificationis, manere sub peccato, esse filios iræ, esse obnoxios damnationi. Rationi, quia vt efficiamur participes alicuius magni & insoliti beneficij, omnis ratio postulat, vt agnoscamus beneficium & benefactorem, eumque, vt par est, cum omni gratiarum actione honoremus. *Cur Fides Christi ad salutem sit necessaria.* hanc enim gratitudinem ipsa conditio beneficij & benefactoris postulat. Itaque cùm beneficium redemptionis sit adeò magnum & exoticum; & ipse qui illud contulit, adeo sublimis & eximius; & modus quo contulit, adeò mirabilis: operæpretium erat hæc omnia à nobis cognosci, ne prorsus ingrati in tantum benefactorem viueremus & moreremur; neve pro amore odium, pro benedictione maledicta, pro gratiarum actione blasphemias et more Iudæorum rependeremus. Absurdum itaque est, eos, qui in Christum non credunt, salutis per Christum nobis paratæ ponere participes. Quod etiam ex eo confirmari potest, quòd nemo possit saluus fieri, qui ignorat Deum, & beneficium creationis: alioquin omnes Idololatræ saluari possent: ergo neque is, qui redemptionis beneficium ignorat, saluari potest. quia beneficium redemptionis est longè maius & mirabilius, magisque ad gloriam Dei & Christi pertinet, & ampliorem à nobis honorem, seruitutem, & gratiarum actionem postulat.

Beneficium diuinum redemptionis speciatim cognoscendum. Neque satis est generatim cognoscere omnia bona nobis à Deo prouenire; hoc enim ad gratitudinem & honorem ipsi debitum non sufficit; sed oportet cognoscere quale & quantum sit ipsius beneficium, & quo modo, qua via & ratione illud contulerit; nimirum quòd à peccato & æterna morte nos liberauerit, quòd ad æternam vitam nobis aditum reserarit, idque stupendo prorsus modo, nimirum nostram sibi naturam copulando, & in ea mortem pro nobis subeundo. hoc enim potissimùm ipsius charitatem, misericordiam & iustitiam commendat: hoc omne à nobis

bis

à nobis obsequium, omnem laudem, benedictionem & gratiarum actionem reposcit. hæc igitur maximè ad salutem cognitu sunt necessaria.

3. Rat. Si quilibet in sua fide saluari potest: ergo ad salutem sufficit ea fides, quæ non est donum diuinitus infusum, sed humana persuasio, priuato iudicio concepta, humana auctoritate subnixa, fallaci fundamento substructa. Turcæ enim etsi credant vnum Deum cæli terræque conditorem, bonorum & malorum operum remuneratorem: ea tamen fides non est à Spiritu sancto, sed a iudicio priuato, vel potius à diabolo. Non enim ita credunt, quia Deus id per aliquem verum Prophetam hominibus proposuit; sed quia Mahometus, quem Dei Prophetam & organum fuisse in docendis mortalibus putant, in suo Alcorano ita tradidit. Itaque etsi illud quod credunt verum sit: tamen quia fundamentum, & tota ratio credendi falsa est & pestilens, nimirum Mahometum esse Dei Prophetam; fides ipsa qua credunt fallax est, &, spectato fundamento quo nititur, noxia saluti, in omnes pestiferos illius sectæ errores mentem inclinans & necessario impellens. Quomodo ergo dici potest, illam fidem sufficere ipsis ad salutem, aut eos ex hac fide saluari posse? Quomodo id quod est incertum, fallax, pestiferum, potest statui fundamentum iustitiæ corà Deo, & salutis consequendæ?

Fundamentũ fidei in iudæis & turcbis falsum est.

Pari modo Iudæi, etsi eadem & plura credant veritati consentanea; tamen fides, qua illa credunt, fallax est, & à Spiritu Dei aliena. Tota enim ratio credendi est, quia illorum Rabbini & Synagogæ Doctores ita Scripturas interpretantur. hi enim sunt illis credendi regula; siue (quod idem valet) Scriptura sacra, quatenus horum interpretationi subest. Atqui tota hæc ratio credendi fallax est, nec minus noxia quàm illa Turcarum. Non enim minus noxium est credere Rabbinos ad interpretationem Scripturarum esse præditos Spiritu Dei, quàm Mahometum esse Prophetam Dei: neque ad minora absurda ex vi illius principij impelluntur. Quomodo ergò talis fides potest esse salutis fundamentum?

4. Ratio. Denique hæc sententia nullum facit discrimen inter Turcismum, Iudaismũ, & Christianismum, nisi in quibusdam adiaphoris, & minime ad salutem necessarijs: ita vt perinde sit, in qua Religione viuas; cum in omnibus æquè salutem possis adipisci: quod nihil est aliud quàm viam aperire Alcorano, & Mahometum ęquare Christo; vel potius atheismum non obscurè inducere. Probare enim omnem Religionem, est tollere omnem Religionem, & nullam censere necessariam: cum vera Religio non nisi vnica esse possit.

Respõdetur ad fundamentum alterum sententiæ. Ratio fundamentalis, qua hæc sententia potissimum nititur, nullius est momenti.

Primò enim, si non est incredibile Deum per aliquot annorum millia totum mundum (excepta gente Iudaica, orbis exigua portiuncula) reliquisse sub idololatria, & permisisse ruere in exitium, etsi inter eos tot essent præclara ingenia, tot numinum, & humanæ iustitiæ probitatisque serij cultores; non debet etiam incredibile videri, si Turcas & Iudæos modo perire dicamus.

Secundò, hoc tempore minus esse excusabiles Turcas & Iudæos quòd non credant in Christum, quam olim fuerint Ethnici, non agnoscentes vnum Deum cæli & terrę conditorem. Ratio est, quia cum totus pænè mundus esset sub idololatria, æstus communis consuetudinis abripiebat omnes, neque priuatis hominibus offerebat se ratio magnopere de sua Religione dubitandi; neque si oborta fuisset aliqua dubitatio, suppetebat facilis modus cognoscendæ veritatis. At modo postquam Fides & Religio Christi peruasit orbem, & vbique terrarum reperiuntur Christiani, fieri nõ potest quin multiplex se offerat Iudæis & Turcis de sua Religione dubitandi occasio. Itaque tenentur rẽ discutere, & cõferre cum Christianis, quos ad manum habent: quod si non faciant, sed mentem ab huiusmodi cogitationibus odio Religionis Christianæ, vel alia ex causa auertant, seipsos reddunt coram Deo inexcusabiles. Tanti enim momenti est negotium Religionis & salutis, vt omnibus alijs rebus anteponi, & summo studio, cum iusta ratio dubitandi ingeritur, debeat peruestigari, etiamsi in remotas regiones esset abeundum.

Postremò, si aliqui sunt, qui nihil de Christi Religione audierunt, vel quibus nihil quo meritò ad vlteriorem inquisitionem commoueantur, in mentem incidit, hi non damnabuntur ob peccatum infidelitatis, quòd nimirum in Christum non crediderint; sed propter alia contra legem naturæ commissa, quæ ipsi diuina ope vitare poterant. Nõ enim Deus illos ita sua prouidẽtia & auxilio destituit, quin possint vitare peccata quæ faciunt, si, prout valent & debent, diuinis inspirationibus cooperari, & rem tantam cordi habere velint. Itaque nemo Deo suam damnationem imputare poterit, quamuis arcta sit via salutis; sed sibi, suæ inquam negligentię & malignitati, qua diuinas inspirationes neglexit, salubria monita contempsit, & sciens ac volens, conscientia propria reclamante, in peccatum & exitium se præcipitauit.

ALTERA QVÆSTIO.

Altera quæstio est, Vtrùm sufficiat ad salutem credere in Christum, eumque pro peccatis nostris esse mortuum, etiamsi multa alia nolimus credere? *Opinio plebeia.*

Plurimi, præsertim ex plebe, id satis esse existimant, modo ea quæ de Deo & Christo habentur in Symbolo Apostolorum credantur; cetera omnia putant adiaphora, & quemlibet de illis posse credere prout ei bona fide videtur credendum: Symbolum autem à quouis credi volunt iuxta sensum qui cuilibet videtur optimus. Itaque statuunt, quẽlibet qui Christum confitetur, in sua fide saluari posse; siue sit Papista, siue Lutherista, siue Caluinista, siue Anabaptista, siue alterius sectæ. Omnes enim hi tenent idem caput, *Colos. 2. 19.* quod est Christus; omnes eidem innituntur fundamento, *1. Cor. 3. 11* quod est Christus IESVS. Itaque à salute excidere non possunt, etiamsi in alijs dissentiant. Hinc aliqui potentes, qui istis nouis Religionibus vtuntur ad stabiliendum & amplificandum suum Imperium, plurimum laborant, vt ex Lutheranis & Caluinistis vnam ecclesiam conficiant; & persuadere nituntur, inter eos non esse discrimen, nisi in nescio quibus apicibus & rebus adiaphoris.

Verum hæc sententia multa secum trahit incommoda. *Refutatur 10. rationibus.*

1. Ratio. Primò, Quia saluat pænè omnes antiquos hæreticos. Plerique enim confitentur Christum, & suo sensu tenent Symbolum. Saluari itaque poterant in sua hæresi Arriani, qui Filium Patri negabant consubstantialem: Macedoniani, qui Spiritum sanctum Filio faciebant minorem: Nestoriani, qui duas in Christo statuebant personas: Eutychiani, qui carnem Christi in diuinitatem conuersam asserebant: Apollinaristæ, qui Verbum diuinum loco animæ rationalis carni vnitum in Christo ponebant: Monothelitæ, qui vnicam tantum voluntatem & operationem in Christo statuebant: Pelagiani, qui peccatum originale negabãt, & hominem viribus naturæ posse gratiam Dei & salutem promereri docebant: Donatistę, qui Christi Ecclesiam vbique perijsse præterquam in parte Donati affirmabant: Nouatiani, qui lapsis poenitentiam negabant: Montanistæ, qui Montanum Paracletum putabant. Hi omnes iuxta hanc sententiam, singuli in sua fide ac hæresi saluati sunt, quia in Christum crediderunt, & non minus Symbolum Apostolicum, quam modo Lutherani & Caluinistæ tenuerunt. At quid absurdius magisque paradoxum in Ecclesia dici potest? Si enim cum huiusmodi fide salus obtineri potest, cur tot Concilia, tanto labore & sumptu conuocatis ex toto orbe Episcopis, aduersus illas hæreses celebrata? Cur toties anathemate fuere damnatæ? Cur sancti Patres tantopere in illis extirpandis laborarunt? Cur Catholici hæreticorum illorum consuetudinem, & conuictum tantopere exhorruerunt? Cur plurimi exilia, mortem, & omnia tormentorum genera perferre maluerunt, quàm alicui ex illis hæresibus subscribere? Sanè hæc omnia frustrà, stultè, & iniuriosè facta sunt, si in illis sectis salus obtineri poterat. quod cum nemo sapiens dicere possit, fatendum est, hæreses illas esse animorum pestes, nec posse vllo modo salutem cum illis consistere.

Secundò, Quia condemnat erroris totam antiquitatem, *2. Ratio.* quæ semper existimauit hæreticum non posse salutem cõsequi; & idcirco tam acriter se illis opposuit, tantoque studio semper eas confutauit.

Tertiò, Quia condemnat ipsum Apostolum, qui ad Titum 3. sic præcipit: *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus* *3. Ratio.*

Cur

Cur iubet illum vitari, si error eius non officit saluti? Cur dicit illum subuersum & condemnatum? Idem 2. ad Timoth. 2. *Sermo eorum vt cancer serpet.* Sicut ergo cancer est letalis corpori humano nisi exscindatur: ita hæreticus cœtui fidelium.

Dicet fortè aliquis, neminem esse censendum hæreticum nisi qui reijcit Christum, aut negat aliquid pertinens ad Symbolum. Verùm hoc prorsus impertiè & absurdè dicitur. Sic enim non esset hæreticus qui vetus & nouum Testamentum è medio tolleret, diceretque illa esse vel conficta, vel humano spiritu conscripta, multisque erroribus, vt scripta profanorum auctorum, obnoxia. Non esset hæreticus qui negaret infernum, vel pœnarum æternitatem: qui dæmones omnes aliquando poneret saluandos; cùm nihil hisce de rebus in Symbolo Apostolorum habeatur. Non esset hæreticus qui vetaret nubere, qui nuptias diceret esse à diabolo; qui escas nonnullas sua natura statueret immundas: quos tamen inter hæreticos censet Apostolus 1. ad Timoth 4. Non esset hæreticus, qui in Christo duplicem assereret personam: quem tamen hæreticum esse, & Antichristum, ait S. Ioannes Epist. 1. cap. 4. Non esset hæreticus qui negaret Baptismum, & omnia Sacramenta. Denique nullus eorum quos suprà commemorauimus, inter hæreticos esset numerandus. quod toti antiquitati, & omnibus Doctoribus qui iam à decem vel duodecim sæculis extiterunt, repugnat.

4. Ratio.

Quartò, Hæc sententia omnes hæreses & sectas supradictas fidei Orthodoxæ exæquat, statuendo, non minus per illas quàm per hanc salutem obtineri posse. Itaque Orthodoxa Religio nihil erit melior Arrianismo, Pelagianismo, Nestorianismo, Eutychianismo, alijsq; falsis Religionibus: quod per se est absurdissimum, & nihil est aliud quā inducere merum Atheismum. Statuere enim, omnes Religiones esse bonas, nihilque ad negotium salutis interesse quam profitearis, est nullam curare Religionem. Si enim est aliqua Religio, hæc non potest esse nisi vnica, sicut vnica est veritas, vnica iustitia, vnica fides, vnica beatitudo, vnus Deus & Dominus omnium, vnus Mediator Dei & hominum homo Christus Iesu.

5. Ratio. De fide symboli.

Quintò, Ridiculum est dicere sat esse credere Symbolum iuxta suum sensum; cùm vna tantùm sit veritas: quæ si non attingitur, iam falsum creditur. at fides falsa quid potest iuuare ad salutem? Itaque perinde est, siue tali modo Symbolum credas, siue nullo modo credas. Poterit ergo quis saluus esse, etiamsi multos articulos absolutè non credat. Idem dixerim de Scripturis. Si enim sufficit credere Scripturis suo sensu intellectis, cùm hic sensus sæpè possit esse erroneus; etiam satis erit, etiamsi nullo modo illis fidem adhibeas. Non enim fides falsa magis potest esse necessaria ad salutem quàm fides nulla, qua nimirum quis absolutè non credit.

Si dicas Symbolum debere credi in vero sensu, iam dānas sectas huius temporis, quarum nulla est quæ omnes Symboli articulos credat eodem sensu quo Catholici; aut in Symboli explicatione non differat ab alia. Vnde cùm non sit nisi vnica veritas, necesse est omnes Religiones huius temporis præter vnam à veritate aberrare? ac proinde ad salutem non sufficere.

Discrepantia sectarū in sēsu symboli.

Quòd autem multum discrepent in Symboli sensu, patet. Illum enim articulum, *Et in Iesum Christum Filium eius vnicum*, aliter explicant Arriani, Tritheitæ, & multi Caluinistæ, qui Filium Patre statuunt minorem; aliter Lutherani & Catholici, qui æqualem & consubstantialem. Articulum *de descensu Christi ad inferos.* aliter intelligunt Caluinistæ, qui putant ibi significari Christum sustinuisse tormēta damnatorum, dubitasse de sua salute, & timuisse ne ab æterna morte penitus absorberetur: aliter Catholici & Lutherani, qui talem expositionem non sensum articuli Symboli, sed blasphemiam dicunt esse Caluini. Articulum *de ascensu Christi ad calos*, &c. aliter intelligunt Lutherani Vbiquistæ, qui Christi corpus ponunt vbique & omnibus locis esse præsens, sicut vbique præsens est eius Diuinitas: aliter Caluinistæ & Catholici, qui non dubitant per huiusmodi expositionem totum pœne Symbolum euerti, Christique incarnationem, natiuitatem, passionem, mortem, adscensum ad cælos, aduentum ad Iudicium è medio tolli. Articulum *de iudicandis viuis & mortuis* aliter exponunt Catholici, qui dicunt Deum ita iudicaturum, vt opera bona remuneret cælo, opera praua inferno: aliter Caluinistæ & Lutherani, qui operibus bonis omnem mercedem denegant, & solius fidei specialis in iudicio diuino habitum iri rationem censent. Articulum *de spiritu sancto* aliter intelligunt Catholici & Lutherani, aliter Arriani & multi Caluinistæ. Articulum *de Ecclesia* Lutherani & Caluinistæ intelligunt de congregatione inuisibili prædestinatorum: Catholici de congregatione visibili Catholicorum, in qua multi sunt prædestinati, multi reprobi. Articulum *de communione Sanctorum* ita extenuāt Lutherani & Caluinistę, vt omnem pœnè communionem, quæ à Catholicis ponitur tollant. Articulū *de remissione peccatorum*, explicāt de sola non imputatione, non agnoscentes internam vllam renouationem per iustitiam inhærentem & dona infusa: quo modo Catholici peccata remitti statuunt.

Ex his patet, quanta sit discrepantia in ipsius Symboli intellectu. Itaque cùm non sit nisi vna veritas, & hanc ostenderimus in Consultatione nostra, esse apud Catholicos; necesse est reliquas sectas falsam Symboli doctrinam & fidem tenere. Si ergo vera requiritur Symboli fides, fieri nequit, vt quilibet in sua fide saluari possit. Si falsa sufficit, quomodo fides falsa potest iuuare ad salutem?

6. Ratio.

Sextò, Scriptura diuina non est minoris auctoritatis quā Symbolum Apostolicum; nec minorem Deo iniuriam irrogat, qui aliquid in Scripturis clarè expressum negat, quā is qui aliquem Symboli articulum reijcit. Ergo nulla est ratio cur fides restringatur ad Symbolum, & in reliquis sentiendi sit libertas; cum non minùs teneamur credere omnia quæ sunt in Scripturis, quàm quæ in Symbolo. Etsi enim non obligemur omnia, quæ in Scripturis continentur distinctè nosse; tenemur tamen omnia generatim credere: adeò vt sine scelere hæreseos non possimus aliquid eorum vt falsum vel ambiguum reijcere. Quo ergo colore, qua probabili specie dici potest, non referre quomodo in ceteris credas, modò Christum & Symbolum retineas? Cur Symbolum potiùs quàm vniuersa Scriptura teneri debet, cùm eius non sit maior quàm Scripturæ auctoritas? Nimis profectò est rudis & impopolita hæc phantasia, omni fundamento destituta.

7. Ratio.

Tota fides pendet ex fundamēto propter quod creditur.

Septimò, In omni fide non solùm spectandum est quid credatur, sed etiam, & in primis, quo fundamento credatur, quæve sit tota sic credendi ratio. Ex hac enim tota fidei natura & conditio pendet. Nam qualis est ipsa credendi ratio, quam fidei fundamentum vocamus, talis est ipsa fides. Si illa est certa, & falli nescia; fides quoque certa est, & infallibilis: si illa est fallax, fides etiam incerta erit, & errori obnoxia. Exempli causa: Turca credit esse vnum Deum omnium conditorem, quia ita docet Alcoranus, quē spiritu diuino conscriptum putat; fides eius, etsi verum credat, falso tamen & fallaci nititur fundamento, cuius vi ad multa falsa & blasphema credenda impellitur: vt non esse plures personas in Diuinitate, Christum non esse Deum, Christum esse minorem Mahometo, tenendam esse circumcisionem, & similia. Itaque illa fides ex vi sui fundamenti fallax est & noxia. Idem accidit omnibus hæreticis. Quo posito, sic vrgeo:

Fides quæ fallaci nititur fundamento, etsi aliqua vera credat, tamen non potest esse sufficiens ad salutem: atqui fides omnium sectarum huius temporis nititur fallaci fundamento: ergo non potest sufficere ad salutem. Propositio videtur per se nota. Quomodo enim id quod fallax & mendax est, potest esse basis & fundamentum salutis ęternæ? Quomodo vera Religio qua Deo placemus, potest esse fundata in fallaci fide? Sane id non minùs à ratione alienum, quàm si dixeris veritatem niti mendacio, sapientiam errore, virtutem imprudentia.

Fidē omnium sectarū fallaci niti fundamento.

Restat probanda Assumptio. Quòd ergo omnes sectæ fallaci nitantur fundamento, sic ostendo. Vel enim credunt sua dogmata propter auctoritatem suorum apostolorum, (Lutheri, inquam, Caluini, Melanchthonis, Zvvinglij, &c.) quos diuino spiritu præditos existimant: vel quia singuli proprio iudicio ea in Scripturis contineri iudicant: vel denique quia spiritus priuatus internùs testatur ea esse vera, vel hanc esse Scripturæ diuinæ mentem. Quidquid enim sectę huius temporis credunt, ob aliquid horum trium credunt: & vnum horum trium, fundamentum suæ fidei, & credendi rationem statuunt. Atqui hæc fundamenta, & hæ rationes credendi sunt omnino fallaces.

Triplex fundamentum credendi.

Quod

Auctoritas nouorū Apostolorum.

Quòd enim primum fundamentum, nimirum auctoritas Lutheri, Caluini, & aliorum, qui nouas istas Religiones procuderunt, fallax sit, patet: quia experientia constat potuisse illos falli, & reipsa in plurimis lapsos esse. Nā multa reuocarunt, multa correxerunt, in multis ipsi sibi contradixerunt, vt in Consultatione de Religione capessenda, Consideratione ix. Ratione vj. abundè ostensum est. Hinc pauci modò sunt qui illorum auctoritate niti velint; quòd homines, ac proinde errori obnoxios fuisse dicant. Vnde & illorum sectatores pro libito ab illis recedunt, vbi quid melius se inuenisse putant. Auctoritas itaque illorum fallax est, etiam discipulorum & sectatorum iudicio.

Iudicium priuatum.

Nec minùs fallax est alterum, nempe iudicium priuatum, quo Scripturas exponunt. Multa enim falsa iudicio priuato videntur vera: & quæ anteà videbantur vera, postea iudicantur falsa. hinc tanta multorum in credendo variatio, tanta fluctuatio: nempe quia imbecillum est humanum iudicium, præsertim in mysterijs fidei, & Scripturarum intellectu, quæ omnem humanæ rationis captum superant.

Verum non nituntur scripturis.

Respondent plerique se in credendo non niti suo iudicio, sed Scripturis diuinis, quæ non possunt errare. Qua in re quàm miserè decipiantur, vel ex eo constat, quòd omnes pœnæ sectæ affirment se niti Scripturis, cùm tamen in plurimis inter se dissentiant & contraria doceant: quod fieri nulla ratione posset, si non suo priuato iudicio, sed legitimo Scripturæ intellectu niterentur. Scriptura enim nusquam sibi est contraria, nusquam à se dissentit. Itaque quòd ipsi tantopere dissentiant, ex eo prouenit, quòd suo priuato iudicio Scripturæ sensum fabricent, qui pro diuersitate iudicij ac ingenij cuiusque est diuersus. Nituntur ergo Scriptura, non vt subest interpretationi Ecclesiæ Catholicæ, & SS. Patrum; sed vt subest interpretationi iudicij priuati. Nam vis Scripturæ non in verbis nudis, sed in sensu & interpretatione consistit. hunc autem sensum iudicium priuatum excogitat, & verbis Scripturæ tamquam corpori vitam inserit. Itaque totum fundamentum est iudicium priuatum: quod quàm fallax sit, dissensiones tot sectatorum apertè demonstrant. Perinde enim est, siue dicas te niti Scriptura vt subest interpretationi proprij iudicij, siue priuato iudicio.

Spiritus priuatus.

Denique tertium credendi fundamentum, quo plurimi hoc tempore nituntur, maximè omnium fallax est & illusorium. Cuius signum, quòd inter Anabaptistas, qui præ ceteris instinctu spiritus ducuntur, maxima sectatum sit varietas, & dissensio fidei. quod fieri non posset, nisi spiritus, quo reguntur & nituntur, fallax esset & varius. Idem cernitur inter Caluinistas & Lutheranos, & inter diuersas siue Lutheranorum siue Caluinistarum sectas & factiones. Singulis enim sua sententia certa est & euidens testimonio priuati spiritus, qui singulos interiùs docet, singulis testimonium veritatis perhibet. Ex quibus manifestum est hunc spiritum non esse Spiritum sanctum, Spiritum veritatis, qui contraria docere & sibi ipse aduersari non potest: sed spiritum nequam, spiritum erroris, qui mendax est ab initio, & pater mendacij, qui operatur in filijs incredulitatis, de quo Apostolus: *Quia charitatem veritatis non receperūt, ideircò mittet illis operationem erroris, vt credant mendacio.* Et alibi: *In nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum.* Omnis enim hæresis doctrina dæmoniorum est. Et S. Ioannes: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt: quam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.*

2. Thess. 2.

1. Tim. 4.

Epist. 1. c. 4.

Hic igitur spiritus est, qui in cordibus hæreticorum dominatur, cuius testimonium & operationem interiùs inferi sentiunt, & putant esse operationem Spiritus sancti: qui eorum phantasiam & mentem ita fascinat & peruertit, vt lucem putent esse tenebras, & tenebras lucem: vt clarissimam fidei Catholicæ veritatem putent esse errorem, & tetros errores perspicuam veritatem. Et sane nisi prorsus fascinati essent & excæcati, facilè possent aduertere, spiritum illum quem interiùs sentiunt, non esse spiritum Dei; vel saltem de eo dubitare inciperent, cùm omnes sectæ, inter quas tanta dogmatum maximorum dissensio, huius spiritus testimonium æquè sentiant, iactent, & sequantur eoque in asserendis dogmatibus maxime repugnantibus nitantur. Sed iusto Dei iudicio id accidit. Sicut enim Iudæi qui Christum recipere noluerunt, permissi sunt diabolo excæcandi, vt apertè colligitur ex Apostolo 2. ad Thess. 2. ita hæretici, quia Catholicam fidem deseruerunt (quæ nō est minor culpa quàm Iudæorum) eidem permissi sunt, vt mētes eorum tamquam fascino detineat, & in omne genus errorum impellat.

Maior fascinatio diaboli in nostris hæret. quàm in Iudæis.

Quòd si quis attentè consideret, aduertet etiam potētiorem in nostris hæreticis quàm in Iudæis vel Mahumetanis esse diabolicam operationem, mentisque fascinationē; idque duplici ratione. Primò, Quia Iudæi in eadem fide conueniunt, nec apud illos sunt variæ sectæ: apud Mahumetanos verò tantùm sunt duæ, eæque non adeò discrepantes. At apud nostri temporis hæreticos sunt sectæ plurimæ, aliæ ex alijs nouorum accessione dogmatū propagatæ, quæ se mutuò hæreseos damnant: & hæ omnes ex vna intra 90. annos enatæ. quod est indicium, diabolum mirificè interiùs illorum hominum possidere mentes, turbare phantasias, peruertere imaginationes & iudicia, vt nusquam possint consistere, nusquam acquiescere.

Secundò, Quia plebeij homines apud Iudæos & Turcas non nituntur suo iudicio, neq; spiritus priuati instinctu & testimonio; sed iudicio suorum Doctorum, vel (quod idem est) Scriptura sua, quatenus expositioni Doctorum suę Religionis subest. Itaque habent aliquam regulam credendi, & fundamentum suæ fidei, rationi naturali quodammodò consentaneum, nimirum maiorum suorum consensum, seu Scripturam suæ Religionis maiorum sensu expositam. At plerique hęretici huius temporis non curant amplius suos maiores & apostolos, à quibus hoc nouum Euāgelium primò acceperunt; sed eos tamquam homines errori obnoxios deserunt, & toti nituntur proprio iudicio, vel testimonio spiritus priuati, siue (quod prorsus idem est) Scriptura diuina iuxta sensum proprij iudicij vel spiritus priuati intellecta. Quod est euidens signum, satanam ita in eis efficaciter operari, & eorum mentes infatuare, vt non solùm quisque sibi nouas hæreses vel opiniones fingat, sed etiam in seipso, suoque sensu interno & gustu, fidei suæ fundamentum, & credendi regulam statuat: quisque enim se doctum à Domino, & spiritus magisterio instructum putat (etiam mulierculæ & puellæ) ac proinde ab omni errore immunem; Patres omnes homines fuisse errori obnoxios. Idem de suis apostolis & ministris censent. At quæ maior fascinatio & illusio possit esse? Hinc fit vt nulla certa & rata dogmata habeant, nullum corpus doctrinæ & Religionis statuant, sed in incertum vagentur, prout spiritus ille priuatus eos impellit: nec possit cum illis de plerisque dogmatibus vlla disputatio institui, cùm nulli sententiæ sint addicti, & ipsi per imperitiam maiorum suorum doctrinam nesciant. Verùm de hoc spiritu vertiginis plura diximus in Consult. Considerat. 9. Ratione 11.

Ex his manifestè concluditur, omne fundamentum credendi, quo sectæ huius temporis nituntur, fallax esse ac deceptorium; & subinde fidem earum, quę illi innixa est, inutilem esse ad salutem.

Octauò, Si in sua fide, singuli qui Christum agnoscunt, salui esse possunt, cur tanta inter Religiones dissensio? cur se mutuò hæreseos damnant, & anathemate perstringunt? Cur Lutherani Caluinistas pro fratribus agnoscere recusant, & eos impios ac blasphemos esse publicè pro concione clamant, & scriptis libris affirmant? Cur pari modo proceres Caluinistarum, in quibus Theodorus Beza pater omnium & veluti Papa post Caluinum, tractant Lutheranos? Cur Anabaptistę solos suos fideles & Christianos vocant, reliquos pro infidelibus habent. Ex quibus patet, hoc nouū commentum non solùm doctrinę Catholicę, sed etiam omnibus sectis, quæ aliquem Religionis & pietatis zelum prę se ferunt, aduersari, & ad solos Atheistas relegandum. *8. Ratio.*

Nonò, Vt quis possit saluus fieri, nō sufficit vnius, duorū vel triū mandatorum obseruatio, sed necesse est seruare omnia iuxta illud Domini Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Vt si quis sit adulter aut fur, etiamsi reliqua mandata seruet, tamen saluus esse non poterit; vt passim Scriptura docet. Ergo pari modo non sufficit ad salutem, duos, tres, vel quatuor articulos credere; sed necesse est omnia credere quę Deus reuelauit, & nobis per Ecclesiam credenda proposuit. Non enim minùs fides, quàm obedientia mandatorum Decalogi ad salutem est necessaria: nec minùs debet fides esse perfecta ac integra, quàm obe- *9. Ratio.*

obedientia & obseruatio Decalogi. Sicut ergo obedientia se debet extendere ad omnia mandata: ita fides se debet extendere ad omnia reuelata. Confirmatur. quia teste S. Iacobo capite 2. *Quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides.* q. d. factus est omnium reus, & punietur quasi totius legis violator, quia contempsit ipsum legislatorem, qui totius legis est auctor. Ergo simili modo, qui vnum articulum negauerit, etiamsi reliqua omnia credat, factus est reus totius fidei & Religionis, nimirum quia contemnit primam Veritatem Deum, qui *1. Tim. 3.* non minus istum quàm alios reuelauit: contemnit Ecclesiam Catholicam Christi sponsam (quæ est *columna & firmamentum veritatis*) per quam nobis non minùs istum quàm alios proposuit. Et hæc est ratio, cur non minus sit hæreticus qui vnum fidei dogma pertinaciter negat, quàm qui centum. Quia hoc ipso quo vel vnum negat, contemnit primam Veritatem Deum, qui illud reuelauit; contemnit auctoritatem Ecclesiæ, quæ illud proposuit: facit Ecclesiam subiectam errori, & mendacem. Vnde etiam de ceteris omnibus incertus redditur, & totam fidem diuinam perdit. Sublato enim fidei diuinæ fundamẽto, totam fidem ruere necesse est, & solam opinionem vel fidem humanam errori obnoxiam, qua reliqua credat, remanere.

10. Ratio. Decimò & postremò, Hæc sententia est maximè periculosa in praxi. Facit enim vt homo non curet quam Religionem teneat, quid credat, vel non credat. itaque non inquirit veritatẽ; & tam facile ac securè suscipit falsa quàm vera. Omnes tamen non solum Catholici, sed etiam nobiliores sectæ, & quicumque aliqua doctrinæ vel sapientiæ laude sunt celebres, pro certo statuunt, absque vera Religione & vera fide non posse salutem obtineri; & quotquot vera Religione caruerint, in æternum perituros. Itaque sectatores huius sententiæ damnantur ab omnibus, & ipsi soli pollicentur sibi salutem nullo auctore, nullo Scripturæ testimonio, nulla ratione suffulti, sola cerebri sui vana & stolida imaginatione confisi. Audiant igitur ex S. Fulgentio, quid semper tenuerit antiquitas, quid omnibus sæculis docuerit Ecclesia. Sic igitur communis fidei regulas tradens scribit lib. de Fide ad Petrum Diaconum, cap. 38. *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Iudæos, Hæreticos, atque Schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Et cap. 39.

Firmissimè tene, & nullatenus dubites, quemlibet Hæreticum siue Schismaticum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizatum, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantascumque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine etiam sanguinem fuderit, nullatenus posse saluari. Omni enim homini qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque Baptismus, neque eleemosyna quamlibet copiosa, neque mors pro Christi nomine suscepta proficere poterit ad salutem, quamdiu in eo hæretica vel schismatica prauitas perseuerat, quæ ducit ad mortem.

Hæc semper fuit Ecclesiæ fides, & omnium Patrum indubitata doctrina: quam omnes qui extra Ecclesiam versantur, vtinam accuratè perpenderent! Viderent profectò quam periculoso in statu versentur. Tu Christe, Lux mundi, mentibus eorum affulge.

CAPVT SECVNDVM.

Vtrùm Caluinus docuerit Deum esse auctorem omnium scelerum.

QVidam ministri Caluinistæ in Hollandia consultationi meæ apud simpliciores eo nomine detrahere conati sunt, quòd dicerent Auctorem duplici manifesta calumnia in Caluinum vti. Altera, cùm ait: *Caluinum statuere Deum esse auctorem omnium scelerum*. id enim Caluinum numquam docuisse. Altera, cùm refert *illum incurrisse infamiam Iuris ratione sententiæ, qua Nouioduni criminis nefandi damnatus fuerit, & ferro candenti vstulatus*. Sed absit a me, vt alicui etiam hæretico aliquid falsò sciens imponam, siue de doctrina agatur, siue de moribus. Ita mihi Christus inspector cordis mei, qui me iudicaturus est secundùm opera mea, propitius sit. Scio huiusmodi mendacium perniciosum esse, & de eo scriptum: *Os quod mentitur, occidit animam.* *Sap. 1.* Non opus habent Catholici mendacij & calumniæ præsidio, vt hæreticorum doctrinam oppugnent. Hæc illorum arma sunt, quibus hactenus nisi, & in quibus spem suam omnem posuere, iuxta illud: *posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.* *Isaia 28.*

Doctrina Caluini. Caluinum clare docuisse, omnia scelera & opera nefaria omnium hominum & dæmonum, tam interna quam externa, fuisse ab æterno à Deo prædestinata, ordinata, decreta, disposita; & in tempore homines ad illa a Deo excitari, moueri, impelli, cogi, ita vt ipsi se habeant in modum instrumenti, Deus verò in modum causæ principalis, facilè ex ipsius scriptis demonstrari potest. Nullum enim dogma ab illo traditur vel luculentiùs vel diligentius. Idem sæpiùs à Doctoribus Catholicis & Lutheranis ostensum est, vt faxeæ frontis sit, qui id ausit negare. Et vt alios omittam, fusè & clarissime demonstrarunt ex Catholicis Cardinalis Bellarminus lib. 2. De amissione gratiæ & statu peccati, cap. 3. & 4. Guilielmus Reginaldus lib. 3. Caluino-turcismi, c. 23. & Martinus Becanus in opusculo De auctore peccati. Ex Lutheranis, Conradus Schlusselburgius in sua Theologia Caluinistica, & Sebastianus Castalio De prædestinatione ad Caluinum.

Caluini sententia, Deus omnium scelerum auctor primarius. Nos idem breuiter demonstremus. Caluinus igitur lib. 1. Institut. cap. 18. §. 1. ita scribit: *Absurdum videtur* (sensui carnis) *volente ac iubente Deo excæcari hominem, qui mox cæcitatis suæ daturus est pœnas. Tergiuersando itaque effugiunt, Dei tantùm permissu non etiam voluntate hoc fieri: ipse verò palàm se facere pronuntians effugium illud repudiat.* Hic aperte docet Deum non solum permittere, sed etiam velle, & iubere, & facere vt homo excæcetur; etsi id sensui carnis absurdum videatur. Sequitur: *Quod autem nihil efficiant homines nisi arcano Dei nutu, nec quidquam deliberando agitent, nisi quod ipse iam apud se decreuerit, & arcana sua directione constituat, innumeris & claris testimonijs probatur.* Hic omnia hominum opera, tam mala quàm bona, asserit effici arcano Dei nutu, decreto, & directione. Itaque omnia hominum scelera iam ab æterno a Deo sunt decreta, vt sic fierent: & homines nutu diuino ad illa excitantur, & diriguntur. & paulò pòst: *Vult Deus perfidum Regem Achab decipi: operam suam offert diabolus ad eam rem: mittitur cum certo mandato vt sit spiritus mendax in ore omnium Prophetarum.* Hic docet Deum velle & præcipere vt diabolus mentiatur, & decipiat hominem; & reijcit sententiam de permissione. Et infra: *Absalon incesto coitu patris thorum polluens, detestabile scelus perpetrat: Deus tamen hoc opus suum esse pronuntiat. Clamat Deus, suo sibilo, tuba sua clangore, imperio & iussu excitari impios ad bellum.* Ibidem docet, quidquid Satan operatus est contra Iob, quidquid Iudæi contra Christum, quidquid Chaldæi contra Iudæos, quidquid Semei contra Dauid; id totum fuisse opus Dei: nec solum permissu, sed decreto, nutu, directione, iussu & imperio Dei factum. His enim vocibus ad mentem suam melius explicandam vtitur. At qua ratione potest Deus clarius, aut magis propriè statui omnium scelerum auctor?

§. 2. *Quantum ad arcanos motus spectat, quod de corde Regis prædicat Salomon, flecti huc atque illuc prout Deo visum est; ad totum certè humanum genus extenditur, tantumdemque valet, ac si dixisset: Quidquid animis concipimus, arcana Dei inspiratione ad suum finem dirigi.* Si omnes interni motus ex inspiratione & impulsu Dei concipiuntur, & in fines suos tendunt: Deus non minus est auctor proditionis Iudæ, quàm conuersionis Pauli: non minus odij in Christum, quam amoris, &c. Et infra: *Sed nihil potest clarius desiderari, quàm vbi toties pronuntiat se excæcare hominum mentes, ac vertigine percutere, spiritu soporis inebriare, incutere amentiam, obdurare corda. Hæc etiam ad permissionem multi referunt, ac si deserendo reprobos, a Satana excæcari sineret. Sed quum diserte exprimat Spiritus, iusto Dei iudicio infligi cæcitatem, & amentiam, nimis friuola est illa solutio.* Itaque Deus iuxta Caluinum propriè est auctor primarius cæcitatis, infidelitatis, amentiæ, & obdurationis seu obstinationis animi in malo. Ipse hæc omnia directè vult, decernit, infligit, & operatur in homine. Idem paulò post dicit: *Deum præcipere impijs vt faciant quæ facturi sunt, non quod eos docere velit ad sponte parendum; sed quia eos flectit ad exequenda sua iudicia, perinde ac si iussa eius animis insculpta gestarent. Vnde,*

inquit,

inquit, *apparet certa destinatione Dei fuisse impulsos*. Itaque impij ad omnia quæ agunt, flectuntur à Deo, & certa destinatione Dei impelluntur. Addit: *Fateor quidem interposita satanæ opera sæpè Deum agere in reprobis, sed vt eius impulsu satan ipse suas partes agat, & perficiat quantum datum est*. Ecce quidquid facit satan, facit impulsu Dei. *Dicitur satan excæcare infidelium mentes; sed vnde hoc, nisi quòd à Deo ipso emanat efficacia erroris, vt mendacijs credant, qui renuunt parere veritati*. q.d. Satan quidem interiùs & exteriùs proponit errores, sed hoc totum non sufficit ad excæcandas hominum mentes, nisi Deus eas flectat, & efficaciter moueat, vt illis fidem adhibeant. *Deus dicitur homines dare in reprobum sensum, & proijcere in fœdas cupiditates: quia iustæ vindictæ sua præcipuus est auctor, Satan verò solùm minister*. Denique ita concludit: *Summa hæc sit, cùm Dei voluntas dicitur omnium rerum esse causa, prouidentiam eius statui moderatricem in cunctis hominum consilijs & operibus, vt non tantùm vim suam exerat in electis, qui Spiritu sancto reguntur; sed etiam reprobos in obsequium cogat*. Vbi Dei voluntatem non permissiuè tantùm, sed propriè & efficaciter statuit in impijs causam omnium consiliorum & operum, ipsosque impios diuino nutu & impulsu cogi vt agant omnia quæ agunt.

Lib. 3. cap. 23. §. 1. dicit *non esse consentaneum præparationem ad interitum aliò transferre, quàm in arcanum Dei consilium*. Vbi ostendit non minùs reprobos à Deo præparari ad interitum, quàm electos ad regnum. Et §. 4. *Fateor sanè, in hanc qua nunc illigati sunt miseriam, Dei voluntate decidisse vniuersos filios Adam. atque id est quod principio dicebam, redeundum semper esse ad solum diuinæ voluntatis arbitrium, cuius causa in ipso sit abscondita*. Vbi lapsum Adami & totius posteritatis refert in solum diuinæ voluntatis arbitrium. Itaque lapsus est Adam, quia Deus ita voluit, ita prædestinauit.

§. 6. *Ecce quum rerum omnium dispositio in manu Dei sit, quum penes ipsum resideat salutis ac mortis arbitrium, consilio nutuque suo ita ordinat, vt inter homines nascantur ab vtero certæ morti deuoti, qui suo exitio ipsius nomen glorificent*. Ibidem docet Dei ordinationem adferre necessitatem peccandi & pereundi: *Quum*, inquit, *non alia ratione quæ futura sunt præuideat, nisi quia ita vt fierent, decreuit: frustrà de præscientia lis mouetur, vbi constat ordinatione potiùs & nutu omnia euenire*.

§. 7. Ridet eos qui dicunt hominem esse liberi arbitrij, & Deum propter præuisa peccata destinasse illum ad interitum: *Vnde factum est*, inquit, *vt tot gentes vnà cum liberis eorum infantibus æternæ morti inuolueret lapsus Adæ absque remedio, nisi quia Deo ita visum est? Nec absurdum videri debet quod dico, Deum nō modò primi hominis casum, & in eo posteriorum ruinam præuidisse; sed arbitrio quoque suo dispensasse*.

§. 8. *Non dubitabo igitur cum Augustino simpliciter fateri, voluntatem Dei esse rerum necessitatem; atque id necessariò futurum esse, quod ille voluerit*. Denique nullum ferè dogma tam diligenter ab eo inculcatur, vtpote in quo sit summa Caluinianæ religionis.

Ex his quæ dicta sunt manifestè colliguntur istæ propositiones:

Primò, Voluntas Dei non solùm permissiuè, sed etiam propriè & efficienter est causa omnium operum in impijs.

Secundò, Nihil agunt impij nisi ex arcano nutu, decreto, & directione Dei.

Tertiò, Deus præcipit satanæ vt mentiatur, & decipiat homines.

Quartò, Impij imperio & iussu Dei excitantur ad bellum, & ad omnia quæ faciunt aduersus cultores Dei.

Quintò, Deus certa destinatione impellit impios & satanam ad omnia quæ agunt.

Sextò, Omnia opera satanæ & impiorum sunt propriè opera ipsius Dei, cum Deus sit auctor primarius ad ea excitans, impellens & dirigens: satan verò & impij solùm se habent vt ministri & instrumenta.

Septimò, Deus sua voluntate & prouidentia excitat & cogit impios ad ea quæ impiè agunt.

Octauò, Deus ab æterno voluit, decreuit, & prædestinauit ruinam humani generis, quia ipsi ita visum est.

Nonò, Voluntas Dei est rerum omnium necessitas, & idcirco omnia impiorum opera necessariò fiunt, quia Deus voluit & decreuit vt fierent.

Deus est magis auctor sceleris iuxta Caluinum quā satan vel homo.

Ex his luce meridiana clarius est, Deum omnium scelerum à Caluino statui auctorem, & quidem primarium, ac magis principalem quàm sit satan vel ipse homo: idque propter quatuor causas. Primò, Quia ipse est prima omnium origo & radix. Nam ipse ex se pro suo beneplacito decreuit, vt homo omnia ista faceret: ex cuius vi decreti suis temporibus omnia eius opera proueniunt. Secundò, Quia non externo præcepto aut consilio tantùm inducit. (quod tamen satis est vt quis propriè sceleris sit auctor) sed interiùs excitat, impellit, flectit, & dirigit in opus; ita vt initium, medium, & finis operis ab ipso sit. Tertiò, Quia non ita impellit, vt relinquat homini facultatem resistendi, sicut satan facit, sed cogit & necessitat. Quartò, Quia ipse in omni opere habet se vt auctor principalis; satan verò & homo impius solùm vt ministri & instrumenta, sicut securis in manu artificis, vt ipse ait.

Excusatio quorumdā ministrorū.

Sed, inquiunt, Caluinus alijs locis, præsertim libello contra Libertinos, acerrimè hanc sententiam, Deum esse omnium scelerum auctorem, tamquam maximè impiam insectatur, satius esse affirmans nullum esse Deum quàm talem. Fateor ita esse. Verùm quis nesciat hæreticorum inconstantem docendi modum, eosque sua omnia loco & tempori accommodare? Ratio huius inconstantiæ est multiplex. Prima, Studium fallendi lectores, nimirum vt venenum doctrinæ suæ hoc artificio contegant; & quod maximè agunt & docent, minimè docere videantur. Cùm enim alibi apertè negant ac detestantur quod alijs verbis alibi luculentè tradunt, simpliciores, quorum maxima turba est, non aduertentes contradictionem, subesse putant mysterium: quo fit vt & Doctoribus salua sit sua existimatio, & discipuli maximis erroribus inuoluantur nescij. Si apertè dixisset Deum esse auctorem omnium scelerum, nimis id durum visum fuisset, nec facilè homines in suam traxisset sententiam. Itaque visum fuit id sub illis terminis fortiter negare: idem tamen alibi specie commendationis diuinæ prouidentiæ & efficacis operationis luculentè & efficacissimè tradere.

Secunda, Sæpè disputatio aliqua vel negotium exortum cogit prioribus dogmatibus contraria proferre. Sic cùm occasione prioris doctrinæ Lutheri maxima in plebe facta esset morum dissolutio, coactus fuit Lutherus pleraque sua non solùm mitigare, sed etiam dissimulanter reuocare, & mutare; vt ex libro quē inscripsit, *Visitatio Saxonica*, constat.

Tertia, est spiritus vertiginis, quo Deus sinit illos agitari, & huc illuc tamquam ebrios impelli. quo fit vt ipsi propriam doctrinam clarissimè destruant, & quod vno loco ex verbo diuino firmissimum affirmant, alibi tamquam hæresim ac blasphemiam condemnent; nimirum vt sint inexcusabiles qui huiusmodi Vertumnis fidem adhibent. Fecit hoc Lutherus in plerisque suis dogmatibus, adeò vt non minùs ipse sibi quàm Ecclesiæ Catholicæ aduersetur; vt Cochlæus clarè ostendit. Fecit Philippus Melanchthon & Auctores confessionis Augustanæ, sæpissimè dogmata sua mutantes. Fecit & Caluinus, tum in alijs multis, tum maximè in hoc dogmate: ita tamen callidè, vt quod sub vna verborum forma negabat, sub alia firmiter assereret, rem tamen ipsam semper tenuit.

Neque mirum videri debet, Caluinum hæc docuisse. Eadem ante illum docuerant eius magistri Lutherus & Svinglius, Melanchthon etiam & Petrus Martyr, & alij nouorum euangeliorum Apostoli.

Lutherus lib. De seruo arbitrio contra Erasmum sic scribit: *Nulli in manu sua est cogitare quidquam mali aut boni, sed Deus in nobis omnia bona & mala operatur*. Et in assert. art. 36. *Quomodo potest homo se ad bonum præparare, cùm nec in potestate eius sit suas vias malas facere? Nam & mala opera in impijs Deus operatur*. Potestne aliquid dici clarius? poteratne Deus aperiùs auctor omnium scelerum affirmari? At non sistit in simplici assertione, sed vult esse præcipuum & clarissimum fidei articulum. Nam eadem assertione, hunc articulum: *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia de necessitate absoluta eueniunt; nimirum quia Deus omnia bona & mala in nobis operatur*: facit primarium, & summam totius suæ doctrinæ. *In cæteris*, inquit, *articulis de Papatu, Concilijs, Indulgentijs, alijsque nō necessarijs nugis, ferenda est leuitas & stultitia Papæ, & suorum: sed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum nostrarum*

summa

summa est, delendum ac flendum est, miseros sic insanire.

Idem clarissimè docet Huldericus Zvvinglius Caluini præceptor, tomo 1. in explicat. art. 20. *Fortissimum Dei verbum stat à nobis, nempe Deum omnia operari in nobis, nos nihil aliud quàm instrumenta esse, per quæ operatur Deus, sicut per malleum faber*. Addit, quòd *sicut faber sibi tribuit opus quod per malleum facit, non malleo: ita opera nostra omnia Deo magis quàm nobis tribuenda*. Et lib. De prouidētia Dei fol. 365. *Quia lex homini data est, semper homo peccat quando contra legem facit, quantumuis nec sit, nec viuat, nec operetur nisi in Deo, ex Deo, & per Deum. Sed quod Deus operatur per hominem, homini vitio vertitur, non Deo. Et quando tamen facimus adulterium, vel homicidium, Dei opus est motoris, autoris atque impulsoris. Latro Deo impulsore occidit; & latro inuitus cogitur ad peccandum*. Eadem fusissimè prosequitur & confirmat.

Eadem docuit Melanchthon in locis communibus anni 1521. tit. de libero arbitrio. Vbi Primò doctrinam Patrum de libero arbitrio dicit esse impiam, a diuinis literis & iudicio spiritus alienissimam. Deinde proponit suam: *Quandoquidem*, inquit, *omnia quæ eueniunt, necessario iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas.* Et infrà: *Voluntatis nostræ libertatem per prædestinationis necessitatem adimit Scriptura*, &c. Et in annotat. in Epistolam ad Romanos, cap. 8. *Nos verò docemus, non solùm permittere Deum creaturis vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere. Et sicut fatentur proprium Dei opus fuisse, Pauli vocationem; ita fatemur opera Dei propria esse, Dauidis adulterium, Manlij seueritatem*, &c. *Constat enim ex cap. 1. ad Romanos, Deum omnia facere non permissiuè, sed potenter; id est, vt sit eius propria Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio*, &c. Hæc fusiùs, vt intelligatur, quale istorum primariorum Apostolorum, qui mundi tenebras dispulerunt, & Religionem reformarunt, sit dogma principale. Si enim principale dogma, & fundamentum religionum nouarum adeò tetrum est & blasphemum, quid de eorum religione reformata statuendum?

CAPVT TERTIVM.

Vtrùm Caluinus fuerit conuictus sodomiæ, & ob eam causam stigmate inustus.

NOn ex aere scripsi ea quæ hac de re in Consultatione adduxi, neque ex meo cerebro, sed ex bonis auctoribus, & fama communi, quæ 40. & ampliùs annis viguit, non solùm apud Catholicos, sed etiam apud Lutheranos. Plurimi scriptores huius rei tamquam certæ & notoriæ mentionem fecere: ex quibus paucos adferam.

Primus sit Hieronymus Bolsecus medicus, conscius secretorum Caluini, vt ex Præfatione apparet. Hic in eius vita, quam ante annos 34. descripsit, & dedicauit Primati Franciæ Archiepiscopo Lugdunensi, cap. 5. ita scribit: *Nihil iam de natiuitate dicam, quæ in annum 1509. incidit, quo Nouioduni Picardiæ in lucem editus est. Neque etiam commemorabo de patre eius Gerardo Cauuino aliud, nisi impium hominem fuisse, & in Deum maximè blasphemum: quod de illo testimonium præcipui aliquot ciues Nouiodunenses interrogati perhibuerunt. Notarius que legalis in publicas tabulas retulit; quarum exemplum cuidam Bertelier Domini Senatusque Genevensis Secretario, Nouiodunum huiusce rei gratia, vt in vitam atque mores Caluini inquireret, & qualis adolescens fuisset exploraret, præcipuè misso, est impertitum. Quod ego testimonium publicum apud hunc vidi, & ea ipsiusmet manibus inspexi: & idcirco vt rem verissimam commemorare possum. In quo quidem testimonio hoc quoque erat adiectum: Caluinum, cùm Curatum illic beneficium & aliud sacelli cuiusdā sacerdotium obtineret, sodomitici sceleris conuictū in vitæ discrimen venisse, vt igni, quæ huiusmodi sceleris ordinaria & legitima pœna est, cremaretur. Ceterùm Episcopi vrbis commiseratione pœnam moderatam, vt cauterio candens eius humero lilium inureretur. Quo probro confusus, neque salem ignominiam ferens, vtrumque Ecclesiasticum beneficium in Pastorem Nouiodunensem transtulit; & ab eo certa pecunia summa accepta, in Germaniam, deinde in Italiam profectus est, fortune, si quam sibi propitiam inuenire posset, se permittens. Ceterùm silentio præterire nolo, Nouioduno discedentem cognomine immutato Caluinum se pro Cauuino vocitasse, siue imprudentem siue consultò, quod hoc nomen moribus eius conueniret. quibus malignum illum & vindictæ cupidissimum Caluinum expressit, cui Iuuenalis, cum ad eum Satyram 13. scriberet, hunc versum attribuit:*

At vindicta bonum quo non felicius illum. Sed fuit etiam cùm se Carolum de Happe oppido appellaret, & in omnibus literis subscriberet. Hæc ille.

Si ista de crimine sodomitico & stigmate vera nō erant, cur discipuli Caluini ea non refutarunt? Cur inspectionem actorum publicorum, & Magistratuum testimonia non petierunt? facile enim, si falsa erant, refutari tunc temporis potuissent. Primò, testimonio Magistratus Geneuensis, qui publico instrumento declarare potuisset, tale scriptum numquam ad se perlatum: se nihil vnquam de huiusmodi Caluini crimine inaudisse. non enim dubitandum quin eo tempore, nimirum anno 1577. fuerint multi superstites, qui huius rei possent meminisse; & fortasse ipse Bartelier, in cuius manibus se hoc testimonium vidisse affirmat Bolsecus, adhuc supererat. Secundò, Testimonio Magistratus Nouiodunensis. Non enim est dubium quin ex actis Iudiciarijs, quæ asseruari diligenter solent, veritas cognosci posset: verùm neutrum fecerunt fratres Euangelici. Quis credat, si solida aliqua ratione tanti sceleris infamiam à suo Apostolo amoliri potuissent, & aduersarium suæ Religionis Hieronymum Bolsecum calumniæ cōuincere, & apud omnes hoc modo infamem reddere, eos id fuisse prætermissuros? Sic enim effecissent, vt nec in ceteris, quæ Bolsecus de Caluini varijs criminibus, & pessimis artibus, ac machinationibus scribit, ei fides adhiberetur. Itaque cùm nihil fecerint eo tempore quo maxime oportebat (nimirum cùm libellum suum Bolsecus euulgauit) vt ista solidè confutarent; nemini prudenter rem expendenti dubium esse potest, quin rationis inopia, & criminis conscientia id omiserint. alioquin iniurij in suum Apostolum, & sacrilegi in suam Religionem extitissent. Accedit, quòd Bolsecus non solùm dicit se in manibus illius Secretarij hoc testimonium vidisse & inspexisse; sed etiam iureiurando affirmat: ita enim scribit in Epistola dedicatoria ad Archiepiscopū Lugdunensem: *Iam hoc quoque eundem testor Deum, mihi me hoc tractatu complexum, quod contra meam conscientiam scripsisse mihi conscius sim: sed quæ scribo omnia veritate niti, & vel ex tabulis & testimonijs manu ipsius Caluini descriptis ea me desumpsisse, vel referentibus maximæ auctoritatis viris cognouisse, vel meis oculis conspexisse, manuque palpasse*, &c. Omitto signa & peristases varias quæ cōcurrunt: vt quòd nomen aliquoties mutarit, quòd beneficia sua per simoniam vendiderit, quòd patriam deseruerit, quòd in Germaniam se contulerit, quòd alia multa impuritatis indicia in eius vita apparuerint: vt Bolsecus, & alij scribunt.

Secundus sit Iulius Brigerus. Hic in Floribus Caluinistarum ita scribit: *Caluinus cùm Nouioduni Curatum beneficium, & aliud sacelli cuiusdam sacerdotium obtineret, sodomitici sceleris conuictus in vitæ discrimen venit, vt igni cremaretur. Ceterùm Episcopi vrbis commiseratione pœna moderata, cauterio candens eius humero lilium est inustum. Quam ignominiam haud ferens, vendidit beneficia sua, & in Germaniam se contulit, mutato priùs nomine. Nam pro Cauuino Caluinum se vocitabat, & aliquando Carolum de Heppe, aut Happe.* Hæc ille ex Bolseco & alijs. Non sine numinis prouidentia videtur ea nominis mutatio facta. *Caluinus* enim per anagramma est *Lucianus*: nimirum vt Luciani in eo noteretur impietas.

Tertius sit Thomas Stapletonus, qui in Promptuario Catholico, Sabbato hebd. 3. Quadrag. ita scribit: *Inspicianter etiam adhuc hodie ciuitatis Nouiodunensis in Picardia scrinia, & rerum gestarum monumenta: in illis adhuc hodie legitur Ioannem hunc Caluinum sodomiæ conuictum, ex Episcopi & Magistratus indulgentia solo stigmate in tergo notatum, vrbe excessisse. Nec eius familiæ honestissimi viri adhuc superstites impetrare hactenus potuerunt, vt huius facti memoria, quæ toti familiæ notam aliquam inurit, è ciuitatis monumentis ac scrinijs eraderetur.* Hæc ille ante annos circiter 23. quia conscripsit illa aliquot annis ante euulgationem. Itaque tunc extabant adhuc acta publica, quibus id continebatur; quæ tamen iam dicuntur renouata & mutata, omissa infami illa de scelere & stigmate Caluini narratione. Facile id potuit Stapletonus cognoscere per Anglos qui assidue

assiduè illac transibant Duaco Rhemos, vel Rhemis Duacum commeantes.

Quartus sit præclarus Martyr Edmundus Campianus: quintus, Ioannes Duræus Scotus. Campianus enim ante annos 30. in sua fidei demonstratione Ratione 3. Caluinum *stigmaticum perfugam vocat*. Ad quod VVittaKerus in sua Resp. pag. 50. hoc tantùm respondet: *Si stigmaticus fuit Caluinus, fuit etiam Paulus, fuerunt alij*. Vbi non obscurè VVittaKerus videtur fateri, sed aliorum exemplo excusare. Ioannes Duræus hanc VVittaKeri responsionem refutat his verbis: *Quòd Caluini stigma humeris inustum, cum Pauli stigmatibus conferre non dubitas; facis id quidem pro tua modestia & summo in præceptorem amore humaniter: nisi quòd meminisse debueras Christi stigmata in corpore suo Paulum portasse; Caluinum verò stigmata liliorum, quibus non nisi nefarij homines ob immania crimina ad perpetuam iniuri memoriam solent*. Ad hæc VVittaKerus nihil amplius quod responderet habuit. Vnde etsi in sua responsione contra Duræum ad cætera, quæ hoc loco Duræus adfert, respondere conetur; vt patet pagina. 280. hoc tamen de stigmate prorsus dissimulat. Hæc ex libro Anglico cui titulus: *Apologia Protestantium pro Romana Ecclesia*. Quia causæ fuisse putabimus homini alioquin loquacissimo, & importunissimo, huius silentij; nisi quòd fama publica, & conscientia propria conuictus, nullo colore rem tegere & honestare potuerit?

Sextus, Surius ad annum Domini 1538. ita de Caluino scribit; *Huic* (Argentoratensi nouæ Ecclesiæ) *aliquamdiu præfectus fuit Ioannes Caluinus ex Gallia profugus, qui postea Geneuensem in Allobrogibus Ecclesiam occupauit. Hunc Caluinum à patria sua ob vitæ improbitatem exulasse quidam scribit: eundemque alius dicit inter dissolutos sua vrbis viros dissolutissimum, inter inconstantes & fœdifragos inconstantissimum*. Hæc & alia Surius de Caluino ex publica fama: & libellus editus est ante annos 47.

Septimus sit Guilielmus Reginaldus in hæreticorum scriptis versatissimus, & tandem ab hæresi ad fidem Catholicam traductus. Hic lib. 2. Caluino turcismi cap. 11. id probat ex scriptis Lutheranorum sub persona Micheæ ita scribens: *Taceo Theodorum Bezam & Ioannem Caluinum (quales & quantos Apostolos!) non polygamia, non fornicationum, non adulteriorum, non stuprorum, sed sceleris longè horribilioris reos: qui tamen in Ecclesijs vestris tamquam clarissima sidera longè lateque resplendent. Mitto quæ Lutherani fratres obijciunt* [*de Caluini ἀσελγείᾳ, varijs flagitijs & sodomiticis libidinibus, ob quas stigma Caluini dorso impressum fuit à Magistratu sub quo vixit.*] *Et quamquam Theodorus Beza aliter de vita moribusque Caluini scribat, tamen contra Theodorum Bezam isti arguunt hæc esse verissima,* [*nec vmquam luculenter & solidè à Caluinistis refutata.*] *Nam quod ad Bezæ testimonium attinet,* [*cùm Theodorus Beza, inquiunt, eadem hæresi & eodem fermè peccato nobilitatus sit, vt historia de Candida meretricula & Audeberto testatur, nemo ipsi hac in parte fidem habere potest.*]

Conradus Schlusselburgius Caluinistico Theol. l. 2. fol. 72.

Conradus ibidem.

En septem testes, omnes ἀξιόπιστοι, omnes omni exceptione maiores: quibus accedat octauus Conradus ipse Schlusselburgius Luteranus, cuius verba iam ex Reginaldo retulimus. Longè plures adferre possem; sed hi abundè sufficiunt, non solùm ad me vindicandum à nota calumniæ, sed etiam ad faciendam fidem cuilibet æquo lectori. Quis enim in re historica plura & grauiora testimonia requirat?

Varijs rationibus probatur.

His accedunt multæ rationes, & indicia, quæ rem ostendunt esse valdè credibilem. Primum, Quia historia de crimine illo consentanea est alijs Caluini gestis, quæ de ipso commemorantur. Scribit enim Bolsecus in vita Caluini cap. 11. *Cum puer Caluini minister quatuor Francorum millibus hero subtractis se in fugam dedisset, & amici vellent illum persequi, numquam Caluinum permittere voluisse: ne videlicet comprehensus puer arcana patefaceret. Quæ res ingentem suspicionem mouit, ipsum puero abusum esse.*

Aliud factum narrat Florimondus Præses Burdegalensis lib. 7. De ortu hæresis, cap. 9. *Fertur*, inquit, *& cōplures scriptis diuulgarunt Rectorē Collegij de Boncourt accusasse Caluinum nefandi criminis; & ex puerorum depositionibus, cùm non comparuisset, absentem fuisse condemnatum.* Omitto alia impuritatis illius documenta, quæ à Scriptoribus referuntur.

Secundum, Quia historia illa est conformis vitæ & moribus discipulorum Caluini, qui se omni genere libidinis inquinarunt. Notæ sunt libidines Bezæ successoris Caluini, de quo scribit Conradus lib. 1. fol. 92. *Certò constat Theodorum Bezam à pueritia imbibisse Venum impudicitiam & impudentiam, totamque ætatem explendis suis libidinibus & cupiditatibus, ac describendis suis amoribus, & vicissitudinibus suis venalibus exercuisse: atque in meretricem, lenam, & cinædum transformatum esse. De quo item constat & hoc, quòd obscœnissimis verbis scripsit ad Germanum Audabertum Aurelia, & eumdem tamquam Adonidem à Theodoro Beza factum esse.* Plurima in hanc sententiam referunt Bolsecus, Iulius Brigerus, Stapletonus, & alij. Nota est in Scotia impuritas Ioannis Knoxi Scotiæ Apostoli, & aliorum multorum quos memorat Iulius Brigerus in Floribus, & Guilielmus Reginaldus supra, & Villagagnon aduersus articulos Richeri, & alij.

Est cōformis moribus discipulorū.

Tertium, Quia est consentanea sex primarijs capitibus doctrinæ Caluini, quorum primum est de prouidentia. Secundum, de electione. Tertium, de libero arbitrio. Quartum, de fide iustificante. Quintum, de bonis operibus. Sextum, de præceptorum diuinorum impossibilitate.

Est cōformis doctrinæ.

Primum sic ostenditur. Caluini doctrina est, Deum ab æterno omnia opera scelerata hominum & dæmonum decreto suo statuisse ac præordinasse; & suis temporibus ad ea excitare, mouere, impellere: vt supra ostensum est. Si ita est, cur homo nititur resistere? cur cùm se ad huiusmodi nefanda sentit impelli, detrectet & tentatur? cur non sequatur impulsum diuinum? cur non obsecundet eius voluntati & decretis? Impium enim est, Deo velle resistere, eiusque impulsum conari cassum & irritum reddere.

Doctrina Caluini de prouidētia.

Secundum ostenditur. Caluini doctrina est, *Omnes Caluinistas esse electos ante omnem operum præuisionem: neque solum esse electos, sed etiam hoc ipsum debere firmissimè credere; adeò, vt si quis ea de re aliquo modo dubitet, horrendè sit sacrilegus, miserrimè cæcus, Spiritui sancto iniurius, & primæ pietatis tirocinia ignoret.* Ita docet lib. 3. Instit. c. 2. §. 38. *Abundè liquet, fidei nihil esse magis aduersum, quàm vel coniecturam, vel aliud quippiam dubitationi affine.* Loquitur de fide electionis, & futuræ salutis. Et infra: *An igitur sunt sanctis, qui nullam esse gratiæ Dei certitudinem colligunt?* Per gratiā, intelligit fauorem quo prosequitur electos. Et §. 39. *Quid aliud quam Christi promissiones in dubium reuocamus, dum seruus Dei sine ipsius spiritu haberi volumus, quem super suos omnes effusurum se denunciauit? Quid, quo Spiritui sancto iniurij sumus, qui fidem opus eius peculiare ab ipso separamus? hæc cùm prima sint pietatis tirocinia, miserrimæ est cæcitatis, arrogantiæ notare Christianos, qui Spiritus sancti præsentia gloriari ausint, sine qua gloriatione Christianismus ipse non constat.* Idem docet. §. 40. item c. 24. einsdem libri cap. 6. 7. 8. Cùm ergo omnes Caluinistæ firmissimè credant se habere Spiritum sanctum, qui testatur ipsos esse filios & electos Dei, quid mirum si liberè ausint quiduis patrare? Quidquid enim egerint, non possunt à salute excidere, nec Spiritum sanctum, vel internum electionis testimonium amittere.

Doctrina Caluini de electione seu prædestinatione.

Tertium ostenditur. Quia Caluini doctrina est, *Hominem nec in actionibus bonis, nec in malis, nec in adiaphoris esse liberi arbitrij:* eò quòd vis diuinæ prouidentiæ in omnibus actionibus dominatur, & ad omnes inflectit, & impellit. Ita docet lib. 1. cap. 18. & lib. 2. cap. 2. §. 4. *Nimis philosophicè hac de re* (de libero arbitrio) *locuti sunt, qui se Christi iactabant esse discipulos. Nam quasi adhuc integer staret homo, semper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit. Græcos verò non puduit multò arrogātius vsurpare vocabulum: siquidem αὐτεξούσιον dixerunt, ac si potestas fuit ipsius penes hominem esset.* Vbi sugillat omnes Patres Latinos & Græcos libertatem arbitrij statuentes. Idem prosequitur cap. 3. 4. & 5. Si Caluinistæ non sunt liberi arbitrij, & vi prouidentiæ ad omnia quæ agunt impelluntur; cur non liceat illis patrare quidlibet? cur illis culpæ vertatur, quod non libera electione, sed vi prouidentiæ insuperabili admittunt?

Quartum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, *Fidem Caluinistarum non posse amitti; eamq; efficere, vt nullum peccatum Caluinistis imputetur.* Priorem partem tradit libro 3. Instit. cap. 2. §. 11. *In fidem non illuminantur reprobi, nec Euangelij efficaciam verè sentiunt, nisi qui præordinati sunt ad salutem.* Et infra: *Ergo vt solos electos semine incor-*

De fide.

rupsibili

ruptibili in perpetuum regenerat, vt numquam dispereat semen vita in cordibus eorum insitum; ita solidè in illis obsignat adoptionis sua gratiam, vt stabilis ac rata sit. Fidem vocat semen incorruptibile, & semen vitæ, quod numquam perit de cordibus electorum. Et infrà: *Viua fides radice solos electos dignatur, vt in finem vsque perseuerent.* Et §.12. vbi ita scribit: *Hoc iterum tenendum est, quantumuis exigua sit ac debilis in electis fides, quia tamen spiritus Dei certa illis arrha est ac sigillum sua adoptionis, numquam ex eorum cordibus deleri posse eius sculpturam.* Ecce fides semel insculpta cordibus prædestinatorum, numquam deleri potest. Iisdem locis docet, *reprobis non dari veram fidem, sed fidei vmbram*, imaginem nullius momenti quæ indigna sit fidei appellatione.

Alteram partem docet lib.3. cap.4. §.28. Vbi cùm reiecisset distinctionem peccati venialis & mortiferi, & docuisset omnia peccata secundùm se esse morte digna, subdit: *Ceterùm fidelium peccata venialia esse: non quia non mortem mereantur; sed quia Dei misericordia nulla est condemnatio iis, qui sunt in Christo Iesu; quia non imputantur, quia venia deleantur.* Idem docet lib.2. cap.8. §. vltimo. Si nullum peccatum, quantumuis in se graue & enorme, Fideli Caluinistæ imputatur; cur, qualecumque tandem sit, timeat illud admittere? cur sibi vim faciat, vt suis cupiditatibus resistat? cur voluptatibus, ad quas affectus inclinat, se priuet? Nihil enim inde incommodi ipsi proueniet: sicut nihil commodi accipiet, si restiterit.

De bonis operibus. Quintum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, omnia illa quæ vocantur opera bona, etiam in fidelibus esse *sordes & inquinamenta*, & *iustam opprobrij mercedem mereri*. Ita docet lib.3. Instit. cap.12. §.4. *Omnia hominum opera, nihil sunt nisi inquinamenta & sordes: & qua iustitia vulgò habetur, ea apud Deum mera est iniquitas.* Et c. 14. §.9. *Habemus ne vnum à sanctis exire opus, quod si in se censeatur, non mereatur iustam opprobrij mercedem.* §.11. *Duobus his fortiter insistendum, nullum vnquam extitisse pij hominis opus, quod si seuero Dei iudicio examinetur, non esset damnabile. Ad hac si tale aliquod detur (quod possibile homini non est) peccatis tamen, quibus laborare auctorem ipsum certum est, vitiatum ac inquinatum gratiam perdere.* Idem docet cap.15. §.3. Si Caluinistæ firmiter credunt omnia quæ vocantur bona opera, esse *sordes & inquinamenta*, & *omnem operum iustitiam* esse apud Deum *meram iniquitatem*: cur de bonis operibus sint solliciti? cur illa omni studio non detestentur & vitent? Omnes enim tenentur detestari & fugere omne id, quod nihil est nisi mera iniquitas, meræ sordes & inquinamenta. Cur potiùs se dedant operibus bonis quàm prauis, eleemosynæ quàm rapinis, fidelitati quàm perfidiæ, veritati quàm mendacio, castitati quàm libidini; cùm omnia sint coram Deo praua, inquinata, iniqua, & mortem æternam mereantur? Quis non videat hoc vno articulo non solùm omnem Religionem & pietatis cultum, sed etiam omnem honestatem & virtutem moralem funditus euerti?

De præceptis diuinis. Sextum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, *Præcepta diuina esse homini impossibilia.* lib.2. Instit. cap.7. §.5. *Quòd autem impossibilem legis obseruationem diximus, id est paucis verbis explicandum simul & confirmandum. Solet enim vulgò absurdissima sententia videri, vt Hieronymus non dubitet anathema illi denuntiare. Quid visum sit Hieronymo, nihil moror*, &c. Deinde id fusè confirmat. Si Caluinistæ credunt legem diuinam esse impossibilem, nō est quòd eam conentur seruare, aut tentationibus carnis resistere. Cur enim conentur ad impossibilia? Fides illis est instar omnis obseruationis, & impletæ legis: vt idem docet capite illo 7. §.4.

Ex his perspicuum est, historiam illam, & alias huiusmodi quantumuis exoticas, doctrinæ Caluini sex modis esse consentaneam; nihilque in genere libidinum & scelerum esse adeò mirabile, quod spectata tali doctrina non reddatur credibile. Retuli verba Caluini, ne dicatur me illi falsò imponere.

Postremò hæc historia congruit S. Scripturæ. Ex Scriptura enim habemus, Philosophos traditos in reprobum sensum, ita vt contumelijs nefandarum libidinum afficerent corpora sua, eò quòd veritatem Dei in iniustitia detinerent; hoc est, iuxta notitiam quam de Deo habebant, non viuerent: cùm enim Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, inquit Apostolus. Si Philosophi, quia iuxta veritatem cognitam non vixerunt, meritò in reprobum sensum sunt traditi: quanto iustiùs id accidit nostris hæresiarchis, & noui Euangelij Apostolis, qui non solùm veritatem Dei in iniustitia detinent, sed eam planè peruertunt, & in mendacium ac blasphemiam commutant? Qui non solùm volunt dici sapientes, sed *Apostoli* & *Prophetæ*, & θεόπνευστοι, & *Ecclesia Reformatores & Instauratores*. Iusto itaque Dei iudicio traduntur in reprobum sensum; & permittitur diabolo, vt & mentem eorum excæcet, & carnem libidinum facibus accendat, & ad omnem impuritatem, immunditiam, ac libidinum contumeliam eos impellat: vt appareat mundo quàm sint viles & abominabiles; & nulla excusatio supersit ijs, qui tam fœdis carnis mancipijs fidem adhibent. — Est conforme scripturæ. Ad Rom. 1.

Testatur de se ipse Lutherus, quòd sub initium sui Euangelij (antequam professam monialem sibi copulasset) *propter libidinis vehementiam, & amorem mulierum, ad insaniam penè redactus fuerit.* Idem in cap. 31. Prouerb. hoc glossema apponit: *Nihil amabilius vel suauius est in terra, quàm amor mulierum, si cui is possit contingere.* Et alibi testatur *se non magis à muliere potuisse abstinere quàm à cibo & potu*; & opus coniugale esse opus diuinum, cæleste, spiritale. Quis vmquam leno vel adulter adeò fuit impurus, vt ita loqueretur. — In colloquijs mensalibus, folio 415. De vita coniugali. Colloquijs mēsalibus, fol.400. & 526.

Vlricus Zvvinglius in litteris suo & aliorum Euangelicæ doctrinæ Ministrorum nomine scriptis: *Apud Paulum non aliam matrimoniorum causam, quàm carnis ad libidinem æstum, reperire licet; quem in nobis feruere, negare non possumus, cùm huius opera nos coram Ecclesiis infames reddiderit.* Ecce fatentur isti sua dedecora, & suam infamiam. Sequitur: *Æstum verò libidines eas carnis cupiditates & affectus intelligimus, quibus homo tantum non accensus, curnis libidinosa studia animo sua versat, in his solis omnes cogitationes suas insumit: hac meditatur, totusq́; in hoc est, vt carnis furori satisfaciat.* Idem habet alia supplicatione, quam nomine quorumdam Tuguri Euangelistarum mittit ad Episcopum Constantiensem; cui præter Zvvinglium subscripsere Leo Iudæ, Erasmus Fabricius, & Balthasar Tracselius: vbi fatentur isti Apostoli, *se tam valdè arsisse, vt multa indecorè gesserint homines quadragenarij.* — Habetur tom. 1. fol. 115.

De Caluino, Beza, iam dictum. De Anabaptistarum Apostolis nihil dicam, quia res notissima. Ex quibus perspicuum est, nouarum istarum religionum auctores, dum volunt videri Apostoli & Reformatores Ecclesiæ, fuisse miserrima carnis suæ mancipia: & iustissimè hoc probrum à Domino in illos permissum, vt omnibus scintillam prudentiæ habentibus sint contemptui; & nemo, nisi qui sponte se à veritate auertit, ab illis decipiatur. Contraria planè fuit Apostolorum Christi, & eorum qui veram Religionem initio in varijs Prouincijs plantarunt, vita, mores, disciplina.

DOMINE MISERERE.

DISPVTATIO
DE STATV VITÆ
DELIGENDO,
ET RELIGIONIS INGRESSV,
QVÆSTIONIBVS XII. COMPREHENSA:

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate Iesu Theologo, & S. Theologiæ Professore.

In qua de Religionem intrantium ætate, voto, commodis, & ceteris attributis luculenter in vtramq; partem differtur, & quid approbandum, vel declinandum sit, per rationes analyticas semoto fuco ostenditur.

Aliquoties antea in Germania edita, instanti autem tempore primum in Italia excusa, ab innumeris mendis expolita, & præcipue in gratiam Ecclesiasticarum personarum publico vsui destinata.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, MDCXVII.

APVD ANDREAM BABA.

AD LECTOREM RELIGIONIS INEVNDÆ CONSILIA VERSANTEM.

PAuca tibi breuibus volui conscribere chartis,
Quisquis adhuc dubia carbasa credis aquæ.
Quemq́; subit tandem, post longa pericula vitæ,
Taedia post mundi longa, quietis amor.
Quid facias, moneo, circumspice, non leue versas
Consilium, maribus res eget hæc animis.
Prælia cum insolitâ tibi sunt bellanda catervâ:
Bella ciet, nullus qui tuus hostis erat.
Ipse pater validis natum prior appetit armis,
Mater ad has acies classica prima canit.
Quin, soror insanas imitatur Amazonis iras,
Dulcia nec fratris nomina frater amat.
Et consanguineæ circumstant agmina turbæ,
Parsque agit vna minis, parsque agit vna prece.
Teláq; sunt lacrymæ, gemitúsque, precésque, sagittæ;
Tela etiam armatum transadigenda caput.
Non fallo, mihi crede, iter hoc primo intrantes ipsi;
Nulla tot implexis est via plena dolis.
Scilicet è Belgis dominam quis iturus in Vrbem,
Absque duce Alpinas audeat ire niues?
Tu labyrinthæos, nullo duce tutus, in orbes
Induis imprudens absque timore pedem?
O quid agis! mentem melioribus adüce curis,
Aeterna, æterna, hoc statq́; caditq́; salus.
Non pater, aut patre maior auus, non deniq; mater,
Non vlla est fratrum turba roganda tibi.
Cura domus patris est, matris sit cura culina,
Cura tui fratrum non facit officio.
Dic, petis à Medico, surgant quibus artibus ædes?
Quaq́; leues podagram, consulis, arte, fabrum?
Quis ferat agricolam de ponto Vndisque docentem?
Aut si de rastris dicere nauta velit?
Sæpè tibi monitis opplebit inanibus aurem,
Nec, quam rem moneat, sat sciet, ipse pater.
Sæpè tibi, caueas fili dulcissime, dicet,
Ne nimium sumas, anxia mater, onus.
Primus adhuc tenero vernat tibi sanguis in ore,
Necdum etiam magnis par potes esse viris.
O fili, ô quoties optaui, vt paruulus hæres
Te referens, nostro luderet in gremio.
Est vetus teneram Christo sacrare iuuentam,
Nec graue, coniugij ferre capistra, putat.
I nunc, & tantis adhibe de rebus agundis
Matris consilium, consiliumq́; patris.
Vt si cæruleo facturus vela profundo,
Aurigam poscas æquor arare rotis.
Ni faciam tamen, inquis, & impia iussa capessam,
In tabulis hæres alter auitus erit.
Pone metum, immeritas ita patrem sumere pœnas
Posse putas? vanæ sunt, ea verba, minæ.
Non licet innocuam tabulis expungere prolem,
Si pater in mores nil quod agatur habet.
Nouimus ambigui quæ sit stata Iuris amussis,
Si dubitas, huius consule scripta libri.
Si dubitas etiam, sint veráne cetera, paucis
Quæ tibi tentaui claudere verba metris.
Non moror, vt dubites quantum dubitasse lubebit,
Dum liber hic testem se probet esse meum.

Hermannus Hugo
Societatis Iesu.

Idem de hoc libro.

DIscede, moneo, quisquis hunc legis librum;
Nisi fors abire cum nouâ velis mente,
Spernendi honores, spesq́; resq́; mortales,
Magnumq́; inane, quod prius sequebare.
Tot namque claris, fortibusq́; tot verbis,
Rationibusq́; tam potentibus suadet.
Vt, cùm secundam, tertiamq́; pagellam
Vix otiosus, oscitansq́; versarem,
Nisi me catenis, nexibusq́; soluissem
Quibus implicatum longa traxerat vita,
Quosq́; ipse nuper ruperam, satur fraudum,
Iterum catenas, compedesq́; rupissem.

QVÆSTIONES HIC EXPLICATÆ.

DISPV-

DISPVTATIO DE STATV VITÆ DELIGENDO, ET RELIGIONIS INGRESSV.

QVAESTIO I.

Qua ætate adolescens, vel puella ingredi possit Religionem?

1 RESPONDEO, & dico Primò: Ante annos pubertatis non possunt inuitis parentibus, vel tutoribus, religionē intrare aut habitum suscipere: quod si contrà fecerint, possunt repeti; & Religio cōpelli Officio Iudicis ecclesiastici, restituere. Colligitur manifestè ex rescripto Alexandri II. cap. Ad nostram. & ex cap. Significatum, de regularis; & ex Concilio Toletano 11. cap. 6. & Concil. Triburiei cap. 24. Vide cap. 1. & 2. 20. q. 2. Estq; communis & certa DD. sententia. Ita enim statuerunt Iura: quia ante annos pubertatis non præsumuntur habere sat iudicij, vt de statu vitæ deliberent & decernant. Vnde in omnibus sub potestate parentum vel tutorum (qui loco parentum sit) illos esse voluerunt, donec ad pubertatem peruenerit.

2 *Pubertatis* autem limes ab eodem Iure constitutus est, in masculo quidem annus decimusquartus ætatis completus, seu initium quintidecimi: in femina annus duodecimus completus seu initium decimitertij, vt patet ex Iuribus allatis, & alijs plurimis. Eadem etiam est ætas, qua licet ordinariè matrimonium contrahere. Itaque masculus ante annum ætatis decimumquartum completum, vel (quod idē est) ante quintumdecimum inchoatum, non potest, absq; parentum bona venia, religionem intrare tradendo se monasterio, aut habitum suscipiendo; neque puella ante annum duodecimum completum. *Limes pubertatis.*

3 Aduerte tamen, si parentes sciant filium impuberem religionem ingressum habitum suscepisse, & per annum integrum & diem dissimulando non contradixerint, non habere amplius ius repetendi, sed liberum esse puero manere: vt expressè habetur in duobus Concilijs loco citato, & in Concilio Moguntino cap. Si quis extrau. de Regularibus.

4 Dico Secundò, Impuberes tamen cū bona parentum venia religionē intrare possunt, & habitum suscipere: quo facto parentes non habent ampliùs ius repetendi. Colligitur ex Iuribus proximè citatis. Ratio est, quia quod semel placuit, ampliùs displicere in alteriùs iniuriam non potest: & quod semel Deo oblatum, postea non potest repeti. In potestate tamen impuberis est, simulatq; ad pubertatem venerit, factum suum ratificare, & se obstringere ad manendum; vel irritum reddere, & egredi. Non enim illū oblatio parentum obstringit ad manendum in religione, nisi in ætate legitima consenserit: imò nisi ipse se obligarit.

5 Nec obstāt canones illi qui habentur 20. q. 1. nempe 2. 3. 4. 6. quibus apertè indicatur, eos qui in annis pueritiæ à parentibus oblati sunt monasterio, & susceperunt habitū non posse ad sæculum redire: quia intelligendi sunt de ijs, qui in ætate legitima consenserunt, saltem tacite, retinendo habitum, vel munia professorum obeundo: vt Glossa ibidem exponit; & apertè insinuat Clemens III. cap. Cùm virum. extra de Regularibus. Olim enim si quis ætatem debitam consecutus per triduum gestaret habitum professorum, censebatur eo ipso tacite professus: vt patet cap. Ad nostram. extra. de Regular. & cap. Constitutionem, de Regular. in 6. Similiter si tali habitu suscepto faceret opus professis proprium, statim efficiebatur professus, neque tunc requirebatur triduum. cap. Vidua. extra. de Regularibus. Simili modo, si puber ingrediebatur religionem non animo probandi, sed absolutè animo renuntiandi sæculo, & mutandi vitam, statim fiebat religiosus, nec poterat ampliùs religionem deserere, quamuis ad laxiorem transire permitteretur. cap. Consulti. cap. Statuimus. extra. de Regular. poterant enim renuntiare anno probationis, & statim profiteri. Verùm nunc aliter statutum est per Concilium Tridentinum, vt infrà dicemus. *Explicantur canones.*

Dico Tertiò: Adepta pubertate (id est completo anno decimoquarto in mare, & duodecimo in femina) efficiuntur sui iuris, & liberi à parentum potestate quoad religionis ingressum: ita vt parentes non possint eos cogere vt intrent, aut impedire ne intrent. 6 *Quando sui iuris in hoc negotio.*

Est communis DD. sententia, & certa Ecclesiæ doctrina, de qua nefas est dubitare. Probatur ex Concilio Triburiensi cap. 24. vbi sic statuitur: *Si verò in fortiori ætate* (nempe adepta pubertate) *adolescentula vel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi*. Idem statutum in Concil. Toletano 10. cap. 6. *Parentibus sanè filios suos religioni contradere non ampliùs quàm vsque ad quartum decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse. postea verò siue sit cum voluntate parentum, siue suæ deuotionis solitarium votum, erit filijs licitum religionis assumere cultum.* Vnde patet, ante annum decimumquartum filios non esse sui iuris, sed sub potestate parentum: sed post illum annum ita esse sui iuris vt possint liberè religionem ingredi, vel non ingredi, siue parentes consenserint, siue non.

Idem patet ex rescripto Cælestini III. cap. Cùm simus. extra. de Regular. & ex multis alijs iuribus; ipseque Ecclesiæ vsus plusquam à mille annis receptus toto orbe id comprobat. Constat enim, numquam parentibus licuisse filios post pubertatem vel inuitos ad religionem compellere; vel eos, qui religioni se addicere vellent, impedire; sed summam semper illis relictam libertatem.

Iure quidem naturæ (hoc est seposita lege positiua) quilibet habilis est ad religionem, simulatque sufficientem discretionem & prudentiam nactus fuerit, vt possit intelligere, talem statum sibi esse salutarem. Verùm quia incertum est quo tempore id in singulis accidat (alij enim citiùs, alij tardius hanc prudentiam assequuntur) Ecclesia, quæ Spiritu sancto regitur, constituit certum limitem in vtroque sexu, qui passim in omnibus locum habeat: ita vt cùm ad eum ventum fuerit, omnino iudicandum sit (nisi de contrario planè constet, vt si esset amens, vel planè stupidus) sufficientem rationis vsum & intelligentiam adesse; ante verò illum, id non sit iudicandum. Hic est annus decimusquartus completus in puero, & duodecimus completus in puella. Idem limes constitutus contrahendo matrimonio. 7

Quòd si hæc ætas iudicio Ecclesiæ sufficiens est, vt quis de statu vitæ deliberet, & religionem eligat; quantò magis sufficit ætas sexdecim, septemdecim, vel octodecim annorum?

Ex quo sequitur Primò, Valdè imprudenter eos agere qui tales nimis iuuenes esse iudicant, & differendos sentiunt. Præferunt enim iudicium suum iudicio Ecclesiæ & omnium Doctorum, qui non solùm annum decimumsextum, sed etiam decimumquartum sufficere iudicārunt. Olim ante Concil. Tridentinum annus decimusquartus completus in puero, & duodecimus completus in puella satis erat ad professionem, quæ vinculum insolubile injicit. Modo per Concil. Tridentinum id est sublatum. nam sta- 8 *Imprudens iudicium.* *Sess. 25. cap. 15. de reformat.*

nuit, vt professio non valeat ante expletum annum probationis, & sextumdecimum ætatis: & consequenter decernit vt professio post illud tempus sit valida. Quòd si Cōcilium Oecumenicum iudicauit hoc tempus sedecim annorum abundè sufficere ad professionem, quæ vinculum insolubile imponit: quanto magis censuit sufficere ad inchoandum Nouitiatum, quo nullum vinculum inijcitur?

9 Accedit quòd ætas quatuordecim annorum in adolescente, & duodecim in puella, sufficiat ad contrahendum matrimonium, vt omnes norunt: quanto potiori ratione sufficiens censeri debet ad capessendam religionem? In matrimonio enim quod sępè mille difficultatibus implicat hominem, non conceditur tempus probationis, & spatium experiundi, vt si non placeat, possis resilire: sed statim ipso consensu exteriùs expresso, insolubile & grauissimum vinculum contrahitur. In religione conceditur annus integer, vel biennium probationis, vt si displiceat, possis deserere. Itaque longe maiore opus est maturitate, vt prudenter statuas de ineundo matrimonio, quam de capessenda religione: & tamen ad matrimonium iudicio Ecclesiæ, & decretis vtriusque Iuris sufficit ætas pubertatis, nempe quatuordecim annorum.

10 Sequitur Secundò, Eos facere iniuriam adolescenti aut *Iniuria.* puellæ iustam ætatem habenti, qui vi, fraude, minis impediunt ne religionem intrent. Cùm enim illi hac in re sint sui iuris, & planè liberi à suorum potestate, agitur contra ius illorum, dum vel impediuntur ne intrent, vel coguntur vt intrent: ac proinde fit illis iniuria: quæ cùm sit in re graui & maximi momenti, non video, quo modo possit excusari à peccato mortali. Quod confirmari potest ex Concil. Trident. sess. 25. cap. 18. de Regularibus. vide hac de re plura infra quæst. 8.

11 Petes, quando possit inchoari Nouitiatus hoc tempore *Nouitiatus* post Concil. Trident.

Respondeo posse inchoari ab adolescente anno decimoquarto completo; & à puella anno duodecimo completo; non anteà. Ratio est: Quia in ea ætate, & non anteà, poterat inchoari iure antiquo: Concilium autem nihil hac in re innouauit; sed idem inchoandæ probationis tempus, quod iure antiquo seruabatur, reliquit: solùm autem circa professionem quædam de nouo constituit, nempe vt professio non fiat nisi anno probationis exacto, & decimosexto ætatis completo: cùm antea liceret renuntiare anno probationis, & valeret professio absque probatione anno decimoquarto completo facta: vt ex multis iuribus extrau. de Regularibus constat: vt cap. Vidua. cap. Ad nostram. cap. Significatum cap. Ad Apostolicam. cap. Cùm virum, &c. Quòd autem probatio, qua parte pubertatē antecedit, non sit valida; colligitur ex Iuribus supradictis nu. 1. & 6. Ratio est; tum quia ante illud tempus non censetur habere sat iudicij & prudentiæ ad experiundas religionis austeritates; tum quia anteà non potest experiri difficultates, quas adfert certamen castitatis, quod primùm in pubertate sentiri solet. Itaque vt probatio valida sit & sufficiens ad professionem, debet necessariò per annum durasse post adeptam pubertatem: ea finita, nihilominus differenda professio vsque ad annum sextumdecimum completum. Quòd si annus quartusdecimus completus sufficiens est ad ingrediendam religionem probandi causa, vt ostensum est: quanto magis sufficiens censeri debet annus decimussextus, decimusseptimus, decimusoctauus? Nullo itaque colore, nulla probabili ratione excusari possunt, quicumque illi sint, qui tam claræ veritati se opponunt.

QVÆSTIO II.

An expediat iuuenes ingredi?

12 QVidam putant id minimè expedire: quia priùs exercendi sunt in præceptis & vita communi, quàm in consilijs quæ ad perfectionem pertinent. Deinde iuuenes non cognoscunt suas vires, nec intelligunt quid ipsis sit conducibilius. Itaque censent differendos in 24. vel 25. annum ætatis, vt interim vires suas probent, & considerent an iugum religionis ferre poterunt. Sed hoc insipiens est consilium, sacris Scripturis, sanctis Patribus, & rectæ rationi aduersum.

Itaq; respondeo & dico Primò, valdè expedire, esse 13 saluberrimum consilium vt quis iuuenis se religioni incipet, antequam corruptelas sæculi suo damno sit expertus; loquor de illis maxime qui ad annos pubertatis perueniunt, & iam liberè se possunt religioni addicere.

Hæc sententia est omnium DD. & sanctorum Patrum; quam etiam vsus Ecclesiæ & experientia confirmat.

Probatur Primò ex Scripturis: Threnorum 3. *Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius & tacebit: quia leuauit se super se.* Quem locum S. Thomas, & passim alij pietatis magistri intelligunt de eo qui in primo adolescentiæ flore iugum religionis capessit, à qua tionem insinuari aiunt illis verbis, *sedebit solitarius*, & nimirum quia talis in ea ætate à mundi tumultu & sæculari conuersatione segregatus, facilè se supra se, id est supra naturæ suæ conditionem (quæ tunc facilè obedit spiritu) leuabit, & ad diuina eriget, Angelorumque vitam & sanctitatem imitabitur. Confirmat id S. Thomas ex B. Anselmo lib. De similitudinibus cap. 78. vbi Anselmus eos qui ab ineunte ætate in religione sunt educati, ait similes esse Angelis, qui numquam ceciderunt, sed ab initio in Dei seruitio perstiterunt; eos verò qui à sæculari vita conuersi sunt, esse similes hominibus, qui post varios lapsus & errores tandem ad bonum traducuntur.

Probatur ex Scripturis. Lib. contra retrah. à relig. cap. 3.

Marci 10. *Offerebant ei paruulos vt tangeret eos. Discipuli* 14 *autem comminabantur offerentibus: quos cùm videret Iesus, indignè tulit, & ait illis: Sinite paruulos ad me venire, & ne prohibueritis eos: talium enim est regnū Dei.* Si Dominus indignabatur in eos qui paruulos (τὰ παιδία hoc est pueruIos, vt Matthæus & Marcus; τὰ βρέφη infantes, Lucas) qui nondum spiritualia capere poterant, impediebant ne ad Christum accederent benedictionis causa: quanto magis indignatur in eos, qui adolescentes iam spiritualis doctrinæ capaces, ad Christum accedere imitationis vitæ cupientes, eiusque consilia sectari, impediunt & auertunt? *Nulla ætas immatura regno Dei*, inquit Ambrosius.

Præterea, is cui Dominus Matth. 19. & Luc. 18. ait: *Si vis* 15 *perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me*: adolescens erat, Græcè νεανίσκος, id est adolescentulus qualis est quatuordecim, quindecim, sedecim annorum. S. Ioannes Euangelista iuuenis, & à sæculi corruptione adhuc immunis, Dominum secutus est, & idcircò singulari amore à Domino dilectus, adeò vt passim vocetur in Scriptura *Discipulus dilectus, Discipulus quem diligebat Iesus*: vnde & maxima ei mysteria præ ceteris à Domino reuelata: vt refert Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum. Plurimi etiam in veteri Testamento ab ineunte ætate Domino consecrabantur: vt Sampson, Samuel, Nazaræi.

Secundo, Idem probatur ex sanctis Patribus, qui omnes 16 docent, post vocationem diuinam non esse differendam executionem, sed primo quoque tempore parendum Deo vocanti. qua de re plura infra q. 6. Idem patet innumeris Sanctorum exemplis. Nam S. Paulus primus Eremita, & S. Antonius, & S. Hilarion, anno decimoquinto ætatis, venditis omnibus & in pauperes distributis, se in desertum contulere, & totos Deo manciparunt: S. Simeon Stylita anno decimotertio. S. Benedictus valdè iuuenis erat quando omnia deseruit, nempe decem vel duodecim annorum. S. Maurus anno duodecimo, S. Placidus & multi alij tempore S. Benedicti à puero religioni traditi. S. Ioannes Calybita cùm esset annorum circiter quatuordecim, relictis ædibus & opibus paternis, neutri parenti re indicata, in longinquum monasterium se abdidit, orationi & ieiunio vacaturus. S. Romualdus anno vigesimo, S. Thomas decimoquarto, S. Franciscus à Paula decimotertio, S. Antoninus decimotertio appulit animum, decimoquarto receptus: S. Vincentius Ferrerius decimooctauo, S. Laurentius Iustinianus decimonono, S. Bonauentura vigesimosecundo, Venerabilis Beda ab anno septimo in religione educatus. Denique in multis Ordinibus etiam pueri recipiuntur: idque iam à mille & amplius annis seruatum. Et hoc tempore præstantissimi quique in Italia & Hispania religiosi & eruditione clarissimi, à primis adolescentiæ annis se ad religionem contulerunt.

Ex Patribus.

Idem probari potest multis rationibus. Cùm quis reli- 17 gionem ingreditur, seipsum Deo in sacrificium offert: atqui lex diuina Leuitici 1. Malachiæ 1. & alibi præcipit, vt

Probatur ratione.

id

id quod Deo in sacrificium offerendum est, sit sanum, integrum, purum, absque macula: ergo qui religionem ingredi cogitat, statim id exequi debet, vt Deo puram hostiam (hoc est corpus & animum nondum peccati labe inquinatum) exhibeat. Cur enim expectet donec peccatis inquinetur, & corpus libidine, animus impuris foedetur affectibus?

18 Secundò, Eo tempore homo ad religionem est aptissimus, quo animus praua consuetudine nondum est corruptus, sed instar tabulæ rasæ, ad omnem formam suscipiendam facilis. Præcipua enim difficultas quæ in religione sentiri solet, prouenit ex praua consuetudine, & inclinatione vitæ præteritæ, & ex memoria eorum quæ quis in sæculo est expertus. Atqui tempus illud quo quis est aptus religioni, & nondum corruptus sæculi veneris, sunt primi pubertatis anni: tunc enim nondum vitiosi habitus côtracti, nondum gulæ & veneris blandimenta mentem deprauarunt, nondum ambitio & auaritia regnum animæ possedit: itaque hoc tempus religioni capessendæ aptissimum. Confirmatur, Quia prauæ consuetudines quas adolescentia, dum diutiùs moratur in sæculo, contrahit, ægerrimè posteà deponuntur, iuxta illud Prouerb. 22. *Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Et illud Poetæ:

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem, Testa diu.

Omnes virtutes & omnia vitia ex frequentatione & consuetudine bonorum vel prauorum actuum generantur: vt docet Aristoteles lib. 2. Ethicorum. cap. 1. Vnde concludit: *Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθὺς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν*: id est, *Non parum igitur refert sed permultum, vtrum sic an sic à pueris assuescamus: imò verò totum in eo positum est.*

Ex quibus patet quanta vis sit consuetudinis, siue in bonum, siue in malum: adeo vt consuetudo dicatur esse *altera natura*: qui instar nouæ & accessoriæ naturæ inclinat, vrget, impellit. Si tanta est vis consuetudinis, omni ope conandum est, tum vt prauam consuetudinem anticipemus, & nos Deo consecremus priusquam illa nos comprehendat, suisque vinculis constringat, & captiuos teneat; tum vt quam citissime bonæ & sanctæ consuetudini nos addicamus, quæ animos nostros possideat, & in bono confirmet.

19 Tertiò, idem probari potest ex omnibus alijs artibus & disciplinis, ad quas apud omnes gentes a tenera ætate applicantur illi, qui in eis vitam sunt acturi. Qui enim futuri sunt clerici, a pueritia in clericatu erudiuntur: qui milites, in exercitijs militaribus, simulatque per ætatem apti sunt, instrui debent; vt Vegetius præscribit: qui fabri, sartores, sutores, textores, ab ineunte ætate hæc discere incipiunt. Cur non etiam qui religiosi futuri, statim vt idonei fuerint, in disciplina religionis se exerceant, & religioni addicant, præsertim cùm ea sit difficilior, & maioris momenti; quam omnes artes humanæ?

20 Quartò denique, flexus ille ætatis, qui est ab anno decimooctauo vsque ad vigesimumquintum, maximis periculis est expositus. Tunc enim viget iuuenilis feruor, iuuenilis audacia & temeritas. Tunc rationis lumen voluptatum illecebris, & sensuum lenocinijs præstinguitur: tunc castitatis infinita naufragia: tunc ebrietatis, crapulæ & ingluuiei dedecora: tunc lites, pugnæ, vulnera, cædes; tunc effusio animi in omnes voluptates, & Dei salutisque obliuio. Vnde innumeri in ea ætate corpore & animo pereunt; vel si superuiuant, pleni praua consuetudine, prauis iudicijs & moribus, & sæpe pleni tædio, cholera; morbis, reliquum vitæ misere transigunt. Quæ incommoda euitantur, cum primis adolescentiæ annis ipsoque iuuentutis flore sæculo quis valedicit, & religioni se mancipat.

Ex quibus perspicuum est, non solum esse expediens & salutare vt quis statim post pubertatem religionem capessat, & probationem inchoet; sed etiam vt ante pubertatem religioni a parentibus tradatur, sicque a puero religiosis exercitij assuescat, & omnia sæculi inquinamenta deuitet.

21 *Soluitur argumentum initio obiectum.* Quòd verò initio obiectum fuit, facilem habet solutionem. Absurdum enim est, & contra rectum ordinem quod assumitur, nempe hominem priùs in præceptis quam in consilijs exercendum. Præcepta enim non ordinantur ad consilia, sed contra consilia ad præcepta. Vt enim perfectiùs seruentur præcepta, suscipiuntur consilia. perfectio enim consistit in dilectione Dei & proximi, quæ præceptis continetur: non in castitate, vel paupertate, vel obedientia Prælati, quæ ad consilia pertinent. Sed hæc adhibentur tamquam adminicula quibus disponimur & iuuamur ad dilectionem, & animi cum Deo coniunctionem. Paupertas enim voluntaria tollit infinitas mentis implicationes, & impedimenta charitatis, quæ diuitiarum amor & studium adferre consueuit. Castitas omnes matrimonij, vxoris liberorum, & rei domesticæ curas: Obedientia libertatem euagandi, & sectandi propriæ voluntatis adimit arbitrium; & simul ad omnem virtutem dirigit, omniaque errata corrigit. *Quidquid est in mundo,* ait B. Ioannes epist. 1. c. 2. *concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Concupiscentia carnis tollitur per castitatem: concupiscentia oculorum per paupertatem: superbia vitæ per subiectionem & obedientiam.

Ex quibus perspicuum est, in consilijs non côsistere perfectionem, sed amolitionem impedimentorum perfectionis, vt faciliùs, tutiùs, & cumulatiùs perfectionem assequamur. Vnde cùm sint media ad perfectiorem præceptorum obseruationem ordinata, consequens est, ea non esse differenda, sed primo quoque tempore, primisque adolescentiæ annis complectenda: quia præceptorum perfecta custodia, quæ finis est consiliorum, non est differenda, sed statim omni ope ad eam nobis conandum. Debemus enim *diligere Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex tota fortitudine*, vt nobis præcipitur Deuter 6. Matth. 22. Marci 12. Lucæ 10. Quo modo loquendi ostenditur, quo tendere & conari debeamus: vt docet sanctus Augustinus lib. de perfect. iustitiæ ratiocinat. 16. Itaque cùm media debeant adhiberi ante finem; perspicuum est, consilia quæ sunt media perfectionis, primo quoque tempore amplectenda. 22 *Perfectio nô consistit in consilijs, sed in dilectione.*

Denique, quis non videat saluberrimum esse consilium, vt quis se quam citissimè omnibus huius sæculi vinculis, omnibus salutis impedimentis, animorum corruptelis, peccatorum illecebris, damnationis æternæ periculis eximat, & obsequio diuino, salutique curæ da se totum mancipet? Cur enim differat, & in illis periculis ac impedimentis moram trahat? Quid lucri inde expectet? nimirum vt capiat experimentum huius mundi & vanitatum sæculi. Sed noxium plerumque hoc experimentum, & omnibus securam viam amantibus fugiendum. Primo, quia sæpissimè per hoc experimentum spiritus extinguitur. Secundò, quia interea plurimi in omne genus vitiorum præcipitantur: raró enim experientia mundi absque multis peccatis transigitur. Tertiò, quia multi in ea prææmaturè abripiuntur & pereunt. Quartò denique, etsi contingat postea vt talis religionem intret, multa secum defert impedimenta, & fomenta tentationum: nimirum prauos habitus, phantasiam in multis rebus corruptam, passiones indomitas, memoriam eorum quæ expertus, corpus contaminatum. Quæ omnia sæpè illi multas difficultates & certamina exhibent. Horum omnium exempla plurima suppetunt. 23 *Noxiû sæculi experimentum.*

QVAESTIO III.

Vtrùm votum de ingredienda religione à puero emissum sit validum?

Respondeo & dico Primò: Si puer habeat tantum iudicij, vt possit discernere inter ea quæ saluti congruût vel repugnant, & intelligere religionem esse rem salutarem Deoque gratissimam; votum eius de religione capessenda est validum, & ipsum ex parte sua obstringit: si tamen nondum annos pubertatis impleuit, à parentibus vel tutoribus in irritum reuocari potest. Est communis & certa DD. sententia. Colligunt eam DD. ex can. Mulier. 32. quæst. 2. Et ex cap. 1. de Regular. in 6. & ex cap. Ad nostram. extra. eodem titulo. Iura enim vsque ad annos pubertatis voluerunt pueros in omnibus, etiam ijs quæ ad propriam personam pertinent, esse sub potestate parentum & tutorum, propter imperfectionem iudicij, quæ in illa ætate præsumitur. 24 *Valet votû impuberis, sed potest irritari.*

Vtrùm verò, postquam ad annos pubertatis peruenerint, possit eorum votum antea nûcupatum, irritum reddi, 25

quæstio

quæstio est inter DD. Valdè probabile est posse; si tamen adolescens, vbi ad pubertatis limitem peruenerit, illud non ratificauit. Ita sentit Caiet. 1.2.q.189 ar.5. Nauar.c. 12.Enchir.num.71. Lopez p.1. cap.48. & alij. Ratio est, quia illud votum ex interpretatione Iuris habet tacitam conditionem, nempe hanc, *Si parens vel tutor non contradixerit:* quam conditionem per tractum temporis non amittit, cum nulla circa ipsum votum facta sit mutatio, vt supponimus. Vnde ratione illius manet subiectum potestati parentum, & ab illis irritari potest, sicut antea poterat.

26 *Puberis nõ potest.* Dico Secundò: Si puer limitem pubertatis (qui est initium anni decimiquinti in adolescente; decimitertij in puella) attigerit, votum tunc emissum de religione ingredienda, a parentibus nullo modo in irritum reuocari potest, sed manet firmum, & immobilem obligationem inducit. Est certa & communis sententia DD. multorum sæculorum vsu comprobata: & expressè colligitur ex Iuribus citatis, & ex alijs quæ q.1. attulimus. Ratio est, quia Ecclesia statuit, vt in ea ætate quisque sui sit iuris in ijs quæ ad statum vitæ pertinent; nec ab vllius alterius quam à suo arbitrio in hoc negotio pendeat. Omnes enim stabimus ante tribunal Christi: ibi quisque rationem pro se redditurus est, non filij pro parentibus, nec parentes pro filijs. *Cur quisq; puber sui iuris.* Agitur de re non exigua, sed omnium maxima, nempe de æterna vita, de æterna morte. Quisque ex sua vita, suisque factis iudicabitur, non ex alienis. Iniquissimum ergo esset si filij ex parentum arbitrio viuere cogerentur, nec saluti suæ securissimo modo possent consulere, nisi ex parentum consensu: sicut iniquissimum est, vt subditus cogatur fidem, quã Principi sæculari iubere placuerit, amplecti.

QVÆSTIO IV.

An opus sit longa deliberatione, & cum quibus ea deliberato instituenda.

HVnc locum copiosè & eleganter tractat noster Platus. Nos breuiter, & Theologico more.

27 Tria hic occurrunt de quibus potest fieri deliberatio Primum, An sit expediens religionem intrare. Secundum, An mihi sit expediens. Tertium, Quænam religio ex omnibus mihi maximè conducat.

Quod ad primum attinet, res non eget deliberatione. Certum enim est in genere id esse valde expediens ad salutem; cum sit consilium Christi. Vnde id nullo modo apud Catholicos in dubium vocari potest. Iniuriam Christo facit, qui de consilijs eius, an salutaria sint, ambigit.

De secundo potest subinde esse aliqua dubitatio: quia non omnes apti sunt ad religionis onera sustinenda, propter morbos vel naturæ debilitatem. Alij etsi idonei sint, alijs tamen impedimentis tenentur; vt qui rationibus reddendis obnoxij, vel parentibus extrema vel graui penuria pressis succurrere debent: vel si ex ingressu grauissima incommoda sequerentur, v. g. translatio ditionis ad hæreticos; vt interdum in filijs principum accidit. Quòd si nihil horum impedimentorum subsit, non est opus magna deliberatione. quia sicut in genere saluberrima res est renuntiatio sæculi, & religionis ingressus: ita & cuilibet in particulari (nisi aliquid ex dictis impedimentis interueniat) maximè expediens. Consilium Christi ad omnes & singulos pertinet, quibus integrum illud amplecti. Nul-

Matth. 19. lus horum excipitur. Omnibus dictum est; *Qui potest capere capiat.* hoc est, Neminem cogo, omnes inuito: cui tantum est animi vt rem tantam ausit suscipere, ne omittat.

Matth. 19. Omnibus conuenit: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.* Vnde patet non opus esse hic magna deliberatione qua de re videndus S.Thom. 2.2 q.vlt.art.vlt.

29 De tertio, quænam ex multis religionibus cuilibet congruentissima sit, & maximè salutaris, opus est aliqua consultatione. Quomodo autem illa institui debeat, nunc aperiemus.

Nõ esse ineundam cũ sæcularib. Dico igitur Primò, Consultationem de negotio religionis, & sæculi deserendi, non esse instituenda cum hominibus sæcularibus nihil nisi mundana sapientibus: neque in ea causa consilium ab ipsis exquirendum, etiamsi sanguine essent coniunctissimi. Ita passim monent sancti Patres, spiritus & perfectionis magistri. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei*, teste Apostolo: nec sæculo addictus ea quæ sunt religionis: neque diuitiarum & honorum sectator, paupertatis & humilitatis bona intelligit. *1.Cor.2.* Quo modo enim fieri potest vt qui temporalia ista tantopere diligit & captat, abdicationem temporalium, & sæculi desertionem probet? Monet id optimè ironica locutione Scriptura Ecclesiastici 37. *Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, cum iniusto de iustitia*, &c. q. d. Stultè facies si ab his consilium petas. vnde subdit: *Non attendas his in omni consilio: sed cum viro sancto assiduus esto*, &c.

Idem in specie de propinquis docet præclarè S. Thomas opusculo 17. quod scripsit contra Retrahentes à religione cap.10. 30 *Ab hoc*, inquit, *consilio* (de ingredienda religione) *primò quidem amouendi sunt carnis propinqui. Dicitur enim Prouerb.25. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reueles. Propinqui autem carnis, in hoc negotio amici non sunt, sed inimici; iuxta sententiam Domini Matth.10. Inimici hominis domestici eius.* Itaque in *Michea 7.* hoc negotio propinqui, iuxta S.Thomæ, imò ipsius Christi sententiam, inimicorum loco censendi. Nemo autem ab inimico consilium petit: nemo inimici sententiæ acquiescit. Neque mirum videri debet si Dominus domesticos *inimicos* vocet (quando ab obsequio diuino auocant) quia instar capitalium inimicorum grauissima damna inferunt: sæpè enim animam occidunt, bonis æternis spoliant, & in æternam mortem præcipitant. Quid amplius inimicus infestissimus, immo ipse diabolus, facere potest. Simili modo Spiritus sanctus alibi dicit: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*, sibique nocentissimus est *Psal.10.* inimicus. Amor itaque carnis est inimicitia spiritus: & blandimenta sæculi, venena animarum.

S. Bernardus, electum Dei organum, & summus spiritalis doctrinæ magister, sermone, *Ecce nos reliquimus omnia*, 31 paulò ante medium, ita scribit: *Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, & conceptum in eis extinguit spiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi? Noli, inquit, præcipitanter agere, diu considera, diligenter intuere, magnum est quod proponis, & opus habens multa deliberatione. Experire quid possis, amicos consule, ne post factum pœnitere contingat.* *Sententia S. Bernardi. Cõsilia mũdi.* En consilia sæcularium & propinquorum, vt quotidiana experientia constat. Videamus nunc quid tantus vir de tali consilio sentiat. *Hæc sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ solet Domino vomitum prouocare.* En iudicium S. Bernardi de hoc consilio. Deinde probat multis argumentis, non esse opus longa deliberatione. *Caue tibi*, ait sæcularis homo. respondet Bernardus: *Vt quid enim? cum à Deo verbum non esse dubites, quid opus est deliberatione? Vocat magni consilij angelus: quid aliena consilia prastolaris? Quis enim fidelior, quis sapientior illo? Deduc me Domine, & deducar: fortior ero & inualesco. Nosti ego quantum sine quæ oportet fieri cito. Ab ore putei gehenna eripior, & inducias petam, & retardabor, & cunctabor exire? Abscondi ignem in sinu meo: & exusto iam latere, iam nudatis visceribus, iam fame destituere, diu mihi deliberandum est an expergiscar, an excutiam, an abijciam illum? Magnum omnino est quod offertur, sed eo vtique libentius & festinantius suscipiendam. & obuijs arripiendum manibus cum feruore & hilaritate.* Denique refutat rationes sæcularium: *Probet seipsum qui de propria virtute præsumit: nam diuina quidem omnino probata est. Amicos consulat, qui non legit, Inimici hominis domestici eius. Quid frequentat Euangelium qui Euangelio non obedit? At in eo sanè legimus, promittenti cuidam sequi Dominum, sed defunctum prius patrem sepelire volenti, responsum ab eo, vt sineret mortuos sepelire mortuos suos. Alteri quoque tantum fuit qui domi erant valedicere cupienti: Nemo, inquit, mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* ita Bernardus. Cuius sententia pluris in hoc negotio æstimanda, quo ille sanctitate, doctrina, miraculis fuit illustrior, & in magisterio spiritus exercitatior.

Dico Secundo: Non solum monent sancti Doctores, consilium à propinquis & sæcularibus in hac causa non esse pe- 32 tendum; sed etiam ob eorum blanditias, querimonias, aut minas non esse quidquam in sancto proposito mutandum aut differendum, quæ doctrina probatur tum ex sanctis Patribus, tum ex Scripturis, tum Sanctorum exemplis.

1. Probatur ex Sanctis Patribus.

Ex Patribus. S. Hieronymus epist. ad Heliodorum ita scribit: *Quid facis in domo paterna delicate miles? vbi vallum? vbi fossa? vbi hiems acta sub pellibus? Audi edictum regis tui: Qui non est mecum, contra me est: & qui mecum non colligit, spargit. Recordare tyrocinij tui diem, quo Christo in Baptismate consepultus, in sacramenti verba iurasti: pro nomine eius non te patri parciturum esse, non matri. Ecce aduersarius in pectore tuo Christum conatur occidere. Ecce donatiuum quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant. Licet paruulus ex collo pendeat nepos: licet sparso crine & scissis vestibus, vbera quibus te nutrierat, mater ostendat: licet in limine pater iaceat: per calcatum perge patrem: siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.* Acris & animosa exhortatio, nec mirum, quia agitur de obsequio diuino, de corona & ignominia æterna. Pergit Hieronymus: *Neque vero nescio qua te dicas nunc compede præpediri. Non est nobis ferreum pectus, nec dura præcordia: non ex silice natos Hyrcanæ nutriere tigres. Et nos per ista transiuimus. Nunc tibi blandis vidua soror hæret lacertis: nunc illi cum quibus adoleuisti vernula, aiunt: Cui nos seruituros relinquis?* &c. *facile rumpit hæc vincula amor Dei, & gehennæ timor.* Et paulò post: *Si credunt in Christum, faueant mihi pro eius nomine pugnaturo: si non credunt, mortui sepeliant mortuos suos.*

33 Idem epist. 10. ad Furiam nobilissimam viduam: *Cui dimittes tantas diuitias? Christo qui mori non potest. Quem habebis heredem? Iesum quem & Dominum. Contristabitur pater: sed lætabitur Christus. Lugebit familia, sed Angeli gratulabuntur. Faciat pater quod vult de substantia sua; non es eius cui nata es, sed cui renata, qui te grandi pretio redemit, sanguine suo. Caue nutrices & gerulas, & istiusmodi venenata animalia, quæ de corio tuo saturari ventrem suum cupiunt. Non suadent quod tibi, sed quod sibi prosit,* &c. Vbi postremis verbis insinuat fontem, vnde omnis illa querimonia & conatus impediendi oritur, esse amorem proprium: nimirum, quia vel commodis temporalibus, vel aliquo solatio & voluptate, vel honore quem sibi imaginabantur, destituendos se putant, si filius aut filia sæculum deserat.

34 Ioannes Climacus gradu 3. *Melius est contristare parentes, quàm contristare Dominum Iesum. hic enim nos creauit & saluauit: illi sæpè suos amando perdiderunt. Amor Dei extinguit in animo carnalem parentum amorem. Qui autem vtrosque amores in vno corde claudi posse putat, is seipsum decipit. Ne te moueant eorum lacrymæ, ne tibi ipsi æternas lacrymas pariat. Cùm te parentes & propinqui circumdant sicut apes, imò sicut vespæ, plangentes & lamentantes; tu tibi propone peccata tua, vt dolorem dolore vincas.* Hęc ille.

35 S. Augustinus epist. 38. (quam aliqui S. Paulino Augustini coætaneo tribuunt) hortatur Lætum, adolescentem nobilem & opulentum, ne parentum amore & querimonijs propositum perfectionis deserat, sed hunc prauum affectum in se & illis perimat, & Christum illis anteponat. *Ecce rapit te studium veritatis agnoscendæ, atque percipiendæ voluntatis Dei in Scripturis sanctis: rapit Euangelicæ prædicationis officium: dat signum Dominus vt vigilemus in castris, vt ædificemus turrim de qua hostem sempiternæ vitæ & prospicere & propellere valeamus: rapit militem Christi tuba cælestis ad prælium; & retinet mater?* Et infrà: *Sed quid dicit, aut quid allegat? fortè decem illos menses, quibus viscera eius onerasti, & dolores parturitionis, & labores educationis. Hoc hoc interfice verbo salutari: hoc perde matris, vt in vitam æternam illam inuenias: hoc memento vt oderis in ea, si diligis eam. Si tyro Christi es, si turris fundamenta posuisti, ne dicant transeuntes: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Carnalis affectus est iste, & adhuc veterem hominem sonat. Hunc carnalem affectum & in nobis & in nostris militia Christiana vt perimamus, hortatur.* Et infrà ostendit nos multò ampliùs debere patri & matri nostræ spiritali (Christo & Ecclesiæ) quàm parentibus carnalibus: ac proinde in hoc negotio deserendi sæculi, illis, non his parendum.

S. Gregorius lib. 7. Moralium cap. 14. docet multa incommoda ex affectu carnali erga propinquos prouenire, & hominem penitus à perfectione impediri, etiamsi iam in religione sit positus: vnde vult hunc affectum exui, & in spiritalem dilectionem cõuerti, quà non illorum carnem & commoda temporalia, sed eorum animas & salutẽ procuremus. Denique ita concludit: *Extra cognatos ergo quisque & proximos debet fieri, si vult parenti omnium veriùs iungi: quatenus eosdem, quos propter Deum viriliter negligit, tantò solidiùs diligat, quantò in eis affectum solubilem carnis ignorat.*

S. Bernardus epist. 104. cùm multis rationibus efficacissime hortatus fuisset nobilem & eruditum adolescentem Galterum ad deserendum sæculum, tandem agit de affectu materno quo ille deuinctus tenebatur, & ostendit hunc necessariò esse vincendum. *Quid*, inquit, *ad hoc respondebo tibi; vt matrem deseras? sed inhumanum videtur. Vt cum ipsa maneas? sed neque ipsi expedit vt filio sit causa perditionis. Fortè vt & mundo simul militet & Christo? sed nemo potest duobus dominis seruire. Mater tua vult contraria tuæ, ac per hoc sua ipsius saluti. Elige ergo tu ex duobus quod vis, aut vnius videlicet satisfacere voluntati, aut vtriusque saluti. Verùm si multùm eam diligis, desere potius ipsam, ne si Christum deseras vt cum ipsa maneas, propter te pereat & ipsa. alioquin malè de te meretur, quæ te peperit, si propter te perit. An non propter te perit, quæ ipsum quem peperit, perimit. Cæterùm fidelis sermo & omni acceptione dignus, vt esse impium est contemnere matrem; contemnere tamen propter Christum, pijssimum est. Nam qui dicit, Honora patrem & matrem, ipse etiam dixit: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus.* 36 *Matth. 15.* *Matth. 10.*

Idem vir sanctus epist. 111. quàm nomine Eliæ Nouitij sui ad eius parentes scripsit, ita loquitur: *Sola causa qua non licet obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Si me verè vt boni & pij parentes diligitis: si veram, si fidelem erga filium pietatem habetis, quid me, patri omnium Deo placere satagentem, inquietatis, & ab eius seruitio (cui seruire, regnare est) retrahere attentatis? Verè nunc cognosco quia inimici hominis domestici eius. In hoc vobis obedire non debeo: in hoc vos non agnosco parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad meum atque vestrum, imò vniuersorum Patrem.* Deinde vt ostendat nihil in hoc negotio parentibus deberi, ita pergit: *Quid à vobis habeo nisi peccatum & miseriam? hoc solum quod gesto corruptibile corpus, de vestro me habere fateor & agnosco. Non sufficit vobis, quòd me in hanc sæculi miseriam miseri miserum induxistis? quòd in peccato vestro & peccatores peccatorem genuistis: quòd in peccato natum de peccato nutristis: nisi etiam inuideatis mihi misericordiam, quam consecutus sum ab eo qui non vult mortem peccatoris, filium insuper gehennæ faciatis? O durum patrem! ô sæuam matrem! ô parentes crudeles & impios! imò non parentes, sed peremptores: quorum dolor salus pignoris; quorum consolatio mors filij est: qui me malunt perire cum eis, quàm regnare sine eis. qui me rursum ad naufragium, vnde tandem nudus euasi, rursus ad ignem, vnde vix semiustus exiui, rursus ad latrones, à quibus semiuiuus relictus sum, sed miserante Samaritano iam conualescere cœpi, reuocare conantur,* &c. Vide sequentia; vbi ostendit quanta sit illa & quàm detestanda dementia. Acriora quidem ista videri possent, nisi à tanta sapientia & sanctitate essent profecta quis enim electum illud Spiritus sancti organum audeat reprehendere? nouerat ille quanti hæc rès sit momenti: neque tamen mens ipsius est vt passim tam acriter illis scribatur, nisi quis videat se in graui salutis pericula illorum importunitate conijciendum, aut illi finem sollicitandi non faciant. *Michea 7.* *Matth. 10.*

Alia plurima adferri possent: sed ex his abundè perspicitur, quis sanctorum Patrum semper fuerit sensus; nimirum nulla ratione hac in re hominum sæcularium (etiamsi parẽtes sint carnis nostrę) cõsilia exequenda aut sequenda, neque eorum querimonijs aut blanditijs cedendum: idque ob duas causas.

38 Primò, quia homines sæculo dediti, negotium spiritale perfectionis non intelligunt, neque bona inuisibilia animorum æstimare norunt, splendore fucato rerum sæcularium præstincti. Paupertas voluntaria illis videtur miseria, castitas, melancholia, obedientia, seruitus; sobrietas, afflictio; habitus vilis aut simplicior, dedecus; monasterium, carcer; denique omnia religionis exercitia contẽptibilia, & hominibus generosis parum digna. Contra, maximi æstimant diuitias, honores, opulenta matrimonia, pulchrã sobolem, vestium splendorem, lauta & magnifica conuiuia,

Duplex causa cur mundi ad dandum consilium. Ignorantia.

amplum

amplum famulatum, viuere suo arbitrio. Fieri non potest, vt ex huiusmodi corde sana consilia in hac deliberatione procedant. Quisque iudicat & alteri consulit, prout ipse est affectus. Nemo alteri statum perfectionis ex animo suadere potest, nisi qui animo sic est comparatus, vt ipsemet eumdem statum vellet capessere, si id ei integrum foret, & quæ in altero circumstantiæ eædem in ipso concurrerent. Idem cernitur in omnibus alijs negotijs, in quibus consilium exquiritur. Nemo enim alteri consilium seriò dare potest, nisi quod ipse iudicat sibi amplectendum, si eodem res ipsius loco essent. Itaque cùm sæculares ita sint affecti, vt ipsi nullo modo religionem, in illo iuuentutis flore & rerum sæcularium copia, vellent amplecti; fieri non potest, vt alijs hac de re sanum consilium impertiant.

39 *Amor proprius.* Secundò, quia consilia eorum ferè semper procedunt ex philautia seu amore proprio. Etsi enim videantur quærere bonum liberorum; tamen occultè quærũt proprium, vt sancti Patres, Hieronymus, Bernardus, & alij notarunt; nimirum vt solatium à suis prolibus & oblectationem accipiant; vt ipsorum aspectu & colloquio recreentur; vt ipsi curam rei familiaris agant, & negotia conficiant; vt lites & iura debitorum prosequantur; vt liberos procreent, quorum præsentia & suauitate senilis ætas delectetur; vt eorum causa apud suos ciues sint in honore; denique vt in illis, eorumque opibus & honoribus ipsi viuere, opibus & honoribus circumfluere videantur. Ita enim natura comparatum est, vt parentes videantur manere superstites, & quodammodo immortales in posteris. Hæ sunt sæcularium imaginationes; hæc eorum vota & curæ; hæc præcipua bona, quibus eorum affectus detinentur. In quibus perspicuum est non veram in liberos pietatem, non sinceram amicitiam, (quæ non suum sed amici bonum quærit) sed amorem proprium, dominari: qui bonus consultor esse non potest, quia non alteri sed sibi consulit. Et quamuis alteri in speciem videatur benè velle, tamen id totum in suum commodum refert. Similj modo etiam mancipia amantur. Itaque ignorantia rerum spiritualium, seu iniqua rerum æstimatio, & amor proprius, faciunt vt tales in hac causa non sint idonei consultores.

40 *3. Probatur ex Scripturis.* Habemus sensum sanctorum Patrum: habemus manifestam rationem, & iudicij naturalis sententiam. Probemus idipsum nunc ex diuinis Scripturis. Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat crucem suã & venit post me, non potest meus esse discipulus. Venire ad Christum*, est credere in Christum, eiusque fidem amplecti: vt constat ex cap. 6. Ioan. & docet in illum locum S. Augustinus. *Odisse patrem & matrem*, &c. est odisse carnales & humanos affectus & conatus eorum quibus nos à via salutis & perfectionis auocant; illis non cedere, non sinere se ab illis vinci, sed eos in se & in illis extinguere. *Odisse animam suam*, est affectus animæ propriæ erga sua commoda, erga voluptates, diuitias, honores, erga vitam propriam, quatenus ista saluti vel perfectioni Christianæ sunt impedimento, odisse, detestari, & conari in se perimere, tamquam venena mortifera.

41 *Discipulus Christi* duplici modo quis vocari potest: generali, & speciali. Generali, omnes Christiani vocari possunt *discipuli*: vt patet Act. cap. 6. v. 7. & c. 9. v. 1. Speciali, soli illi dicuntur *discipuli*, qui Christo toti addicti, speciali modo ei adhærent, & eum imitari student, sicut Apostoli, & 72. discipuli faciebant. Dominus autem hoc loco potissimùm agit de *discipulis* peculiari modo sic nuncupatis; vt patet ea illa conclusione quam subiungit: *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Constat enim non omnes bonos Christianos renuntiare omnibus quæ possident: sed eos solùm qui perfectè Christum imitari volunt, iuxta illud consilium Domini Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Eodem modo hunc locum intelligunt sancti Patres, Hieronymus epist. ad Heliodorũ, Augustinus epist. 38. ad Lætum, Gregorius lib. 7.

42 *Sensus verborum Domini.* Moralium cap. 14. Bernardus epist. 111. Sensus itaque verborum Domini est: Etsi quis in me credat, non tamen hoc satis est, vt sit meus discipulus; vel vt sit perfectus: sed vlterius requiritur vt mundo renuntiet, & meam vitam imitetur; & idcircò odio habeat omnes affectus carnales parentum ac propinquorum, omnesque eorum conatus quibus eum ab hoc proposito abducere conantur: nec vllo modo patiatur se ab illis vinci: imò & propriam animam hoc modo odisse debet, & eius affectibus, qui perfectioni obsistunt, minimè obsequi; sed eos in se perimere. Hoc odium vera dilectio est: sicut dilectio iniquitatis & vitæ carnalis, verum odium; iuxta illud Psalmi 10. *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Qui hoc modo parentes suos odit, verissimè amat; quia eorum saluti consulit, & malum quod animos eorum obsidet, extinguere satagit. Qui verò carnaliter eos amat, affectibus eorum inordinatis cedens ne contristet, odio potius quàm amore prosequitur; quia malum fouet, & animas eorum obstrictas æterno Iudici relinquit. Vtrumque pulchrè ostendit S. Bernardus epist. 104. & 111. & S. Gregorius hom. 37. in Euang. vbi sic ait: *Quasi per odium diligimus, qui carnaliter sapiens, dum praua nobis ingerit, non audimus.* &c. Itaque in tali odio est verus amor: & in amore carnali est verum odium.

Addit Dominus: *Et qui non baiulat crucem suam*, &c. 43 *Quinque requisita vt quis sit Christi discipulus.*
Ex his Domini verbis colligimus, quinque requiri vt quis Christi discipulus fiat, & perfectionis viam teneat. Primò, *vt credat in Christum*, vera nimirum & Catholica fide: hoc enim fundamentum est omnis Christianæ perfectionis. Secundò, *Vt renuntiet omnibus quæ possidet*: quod de renuntiatione bonorum intelligendum est, vt ex Græco colligitur: ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ὑπάρχουσι. Tertiò, *Vt baiulet crucem suam*: hoc est ad mortem pro Christo subeundam sit paratus, quantumuis ea ignominiosa sit. Baiulare crucem solent, qui ad locum supplicij in crucem agendi ducebantur. Item vt paratus sit æquo animo ferre omnes cruciatus, dolores, molestias, ignominiam, quæ in hac vita discipulis Christi offerri solent. Quartò, *Vt Christum sequatur*: hoc est vt eius vestigijs insistat, & eius vitam imitari studeat; vt illum velut præeuntem ad vitam semper in oculis habeat, & tamquam ducem sectetur. In hac sequela continetur castitatis & obedientiæ studium, nec non humilitatis & patientiæ, charitatis ac sobrietatis, & reliquarum virtutum assiduum exercitium. Quintò, Vt omnem affectum nos ab hoc proposito auocantem in nobis & alijs omnibus oderimus, & extinguere conemur. Quòd si hoc debemus facere, dum nos à via perfectionis & consiliorum Christi auocant: quanto magis cùm à Christi fide, à Christi Ecclesia, à mandatis diuinis ad hæreses, ad peccata mortifera pertrahere conantur? Sicut enim vt simus discipuli Christi particulari ratione, debemus odisse patrem, matrem, & alios propinquos, quatenus nos conantur abducere à proposito perfectionis, & illius peculiaris discipulatus: ita vt simus discipuli Christi generali ratione (id est vt simus boni Christiani) tenemur eosdem odisse, quatenus conantur abducere à recta fide, vel pertrahere ad aliquid quod sit peccatum.

Alius locus Matth. 10. *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus: & qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus.* Qui locus etsi rectè intelligi possit de ijs, qui parentum, liberorum aut aliarum huius sæculi rerum amore relinquunt Christi fidem, aut alias peccant mortiferè: rectè tamen etiam extenditur ad eos, qui ex simili affectu relinquunt Christi consilia, & propositum religionis. Sic enim hunc locum intelligit S. Bernardus epist. 104. & 111. S. Ambrosius lib. 6 in Lucam, S. Hieronymus epist. ad Heliodorum, & S. Basilius in moralibus regula 2. cap. 3. & alij. Christus te vocat, vt ipsum sequaris, vt ipsius obsequio totum te mancipes, immensa bona promittens; parentes suadent ne id facias, sed vt seruias sæculo, vt cum ipsis maneas: tu ne parentes contristes, neglecto Christi consilio sequeris consilium parentũ, & cum eis potius manere, quam diuinæ inspirationi morem gerere statuis. Quis non dicat hic te patrem & matrem quodam modo magis amare quàm Christum? eorũ gratiam & fauorem pluris facere quàm gratiam & fauorẽ Christi? Rex aliquis potentissimus te tuamque familiam ab immani seruitute, maximis impensis & laboribus liberauit, ac insuper opibus & honoribus cumulauit, & in futurum multò maiora promisit: hic te ad illustrem aulæ dignitatem euehere statuit; sed cupit vt te totum ipsius obsequio ad aliquot annos impendas; reluctantur parẽtes, &

nulla

nulla Regis ac beneficiorum eius habita ratione te apud se retinere volunt: tu neglecta regia vocatione & munificentia, immemor beneficiorum olim acceptorum, parentum affectui obsequeris: an nō meritò Rex ille dicet, quòd parentes pluris quam se facias; ac proinde illo honore quem tibi decreuerat, sis indignus? Pari modo ille indignus Christi discipulatu, & honore discipulis præparato.

45 Tertius sit, Matth. 10. *Nolite arbitrari quia pacem veni mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam: & inimici hominis domestici eius.* Quibus verbis significatur, Christi doctrinam fore causam, cur multi, repugnantibus parentibus & amicis, viam salutis & perfectionis ingrediantur; nosque in hoc negotio domesticos potissimùm aduersarios habituros; tacitè insinuans illis nec esse credendum, nec cedendum. Quis enim credat consilijs inimici? Ita passim hunc locum exponunt Patres.

46 Quartus, Matth. 8. & Luc. 9. Cùm quidam ex discipulis peteret à Domino, vt sibi permitteret redire domum & *sepelire parentem*, hoc est curare & solari illum breui moriturum (vt Theophylactus, Lyranus, Caietanus, Titelmānus & alij multi exponunt) respondit illi Dominus: *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* apertè indicans neque ob extremam parentū senectutem (nisi alioquin ratione inopiæ nostra præsentia indigeant) consilium perfectionis differendum: Vide Bernardum epistol. 111. & Hieron. epist. 1. vbi sic ait: *Si credunt in Christum, faueant mihi pro eius nomine pugnaturo: si non credunt, mortui sepeliant mortuos suos.* Clemens Alexandrinus in Protreptico ad Græcos: *Barbari dicuntur cadaueribus alligare captiuos, donec cum ipsis putrescant, &c. Caue nè idem tibi contingat; ne te barbarus dæmon mortuis alliget amicis vel consanguineis donec cum illis putrescas. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Multi Patres hunc locum intelligunt de simplici sepultura, & discipulum nihil aliud petijsse à Domino quam vt permitteret ei redire domum, & parentis sui quem recenter obijsse acceperat, interesse funeri & exequijs: Dominum autem id noluisse permittere. Rationem adfert Chrysostomus homil. 28. in Matthæum; ne cum amicis implicaretur in exequendo testamento, in diuidenda hereditate, in soluendis debitis, alijsque multis negotijs quæ in domo mortuaria esse solent. ob hanc causam Dominum recusasse concedere, vt omnes qui sæculo renuntiarunt hinc discat tales tricas declinare. Vtraq; expositio est valdè probabilis, & seruit nostro instituto.

47 Quintus sit Matth. 12. Luc. 8. Cùm quidam Domino populum instruenti dixisset: *Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te.* respondit: *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? & extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater & soror & mater est.* Qua sententia significare nobis voluit, in negotijs ad salutem Deiq. honorem spectantibus non esse agnoscendam propinquitatem carnis, nec curandam vllam parentelam ab obsequio diuino nos auocantem: sed eos solos loco parentum & propinquorum habendos, qui spiritu Dei sunt præditi, & in omnibus voluntati diuinæ satisfacere student. Ita sancti Patres hunc locum exponunt. S. Ambros. lib. 6. in Lucam: *Præscripturus cæteris quòd qui non reliquerit patrem aut matrem suam, non est filio Dei dignus; sententiæ huic primus se subiecit. Non quò materna refutet pietatis obsequia; sed quò paternis se ministerijs amplius quàm maternis affectibus debere cognoscat: religiosiores copulas mentium esse docentur quàm corporum.* S. Augustinus epist. 38. *Maternum nomen, quia terrenum erat, in comparatione cælestis propinquitatis abiecit.* Et infrà: *Cuius tamen* (matris) *terrena cognatione contempta, contemnendarum talium consuetudinum discipulis præbet exemplum.* Hieron. in cap. 12. Matth. *Non matrem negauit, sed Apostolos cognationi prætulit; vt & nos in comparatione dilectionis, carni spiritum præferamus.* Et epist. ad Heliodorum: *Aries iste pietatis, quo fides quatitur* (nempe lacrymæ parentum) *Euangelij retundendus est muro: Mater & fratres mei sunt hi quicumque faciunt voluntatem Patris mei qui in cælis est.* Bernardus serm. 2. de nuptijs, Guaricus Abbas serm. 4. de assumptione, & alij.

Sextus sit Lucæ 9. Cùm quidam vocatus à Domino dixisset; *Sequar te, sed permitte mihi primùm renuntiare his quæ domi sunt* (hoc est disponere de rebus meis, & vale dicere amicis) respondet illi Dominus; *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.* significans, omnes moras, omniaque negotia quæ impetum & feruorem deserentis mundum retardare possunt, esse abrumpenda: & totam mentem, relicta temporalium cura, ad exequendum perfectionis propositum conuertendam. S. Augustinus serm. 7. de verbis Domini: *Quando pænas Deus homines Euangelio, nullam excusationem vult interponi carnalis huius temporalisq; pietatis.* S. Gregorius homil. 3. in Ezechielem: *Ante nos æterna sunt, post nos temporalia: quia & illa, pergentes, inuenimus; & ista recedentes, quasi post tergum relinquimus, &c. Nam iter facimus & ad æterna properamus: post mortem, vel æternam beatitudinem, vel æternos cruciatus reperiemus. Æterna nos expectant, temporalia nos deserunt. Illa sunt ante nos, quia ad illa tendimus; hæc post nos, quia ea relinquimus. Qui retrò igitur respicit, ad temporalia oculos flectit: qui ea quæ à fronte sunt intuetur, is æterna contemplatur.* Simon Cassianus lib. 9. cap. 16. *Vox diuina tùm clamat, ab omnibus humanis atque mundanis rebus absoluit. Verba illa tibi dicta puta, quæ ab angelo Loth accepit: Salua animam tuam, noli respicere post tergum, &c. Memento vxoris Loth* (inquit Dominus) *quæ in statuam versa est, non marmoris sed salis, vt exemplum fieret, & condimentum vnde alij salirentur. Respexit illa retrò, versaq; est in statuam. Caue ne retrò respicias.* 48

Denique ipse Dominus non solùm verbis & doctrina, sed etiam suo exemplo nos instruere voluit, quo modo hac in re nos gerere debeamus. Cùm enim factus esset annorum duodecim, clàm parentibus se subduxit; & in templum, curaturus negotia cælestis Patris, se contulit. Parentes suos per hoc in magnum mœrorem, sollicitudinem & laborem coniecit. Post triduum inuentus in templo inter Doctores, cùm mater sanctissima hac de re benignè conqueritur, quid ei respondit? Non blandè excusauit, sed virili grauitate & diuina auctoritate assumpta, in speciem reprehendit: *Quid est quòd me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* Ostendere voluit, in ijs quæ ad salutem & Dei obsequium pertinent, nos à parentum consensu, postquam ad vsum rationis peruenerimus, minimè pendere: neque illa esse omittenda, etiamsi inde mœstitiam aliquam sint concepturi. 49 *Exemplum Christi Domini. Lucæ 2.*

Idem plurimis Sanctorum exemplis probari potest, ex quibus pauca dumtaxat indicabo. 50 *Exempla Sāctorum.*

S. Benedictus valdè iuuenis (nempe 13. vel 14. annorum) inconsultis parentibus sæculum deseruit, & totum Dei seruitio se tradidit.

S. Alexius prima nuptiarum nocte, relictis vxore & parentibus, consilio suo minimè cum illis communicato, ieiunio & orationi alijsque pietatis functionibus se penitus addixit.

S. Ioannes Calybita in primo adolescentiæ flore, occultè parentes, domumque paternam, & omnes opes deserens, in longinquum monasterium se abdidit.

S. Thomas Aquinas decimoquarto ætatis anno, contra voluntatem parentum, S. Dominici institutum complexus est. Cumque mater venisset Neapolim vt illi loqueretur; veritus sanctus adolescens ne lacrymis maternis moueretur, rogauit Priorem ne colloquium cum matre permitteret, sed se alio repente amandaret. Itaque cùm mater properaret Neapolim, ille mittitur Romam. quo intellecto, mater Romam properat; sed monitus ea de re Thomas, fugit in Galliam. Verùm interceptus à suis fratribus in via, & ad matrem remissus, biennio in arce quadam, tamquam in carcere detinetur. Interea lacrymis, blanditijs, minis, iniurijs, & omni genere artificij à suis oppugnatus non solùm flecti non potuit ad propositum deserendum, sed etiam suis sororibus, quæ illum à pio proposito auertere conabantur, persuasit vt sæculum desererent.

S. Bernardus cùm religionem cogitaret, magnum certamen à suis sustinuit: sed ita feliciter id ei successit, vt ipse non solùm non sit euersus, sed triginta ex suis conuerterit, & secum ad religionem adduxerit.

Illustris adolescens Albertus, Comitis Falkenbergensis vnicus filius, cùm Lutetiæ inscijs parētibus ordinē Domini- 51

minicanorum circa annum Domini 1530. esset ingressus; pater, eo intellecto, cum magno suorum comitatu mox Lutetiam aduolat, & omne machinarum genus admouet, vt filium ab eo consilio abducat. Sed frustrà fuit, quod iam amor Dei iuuenile pectus aduersus carnalem amorē, omnesque parentis blanditias; obfirmasset. Parente superato, illustrior eidem Alberto congressus fuit cum Theodorico consobrino. Hic dolore ardens omnia attulit, quæ ad illud consilium labefactandùm apta videbantur, lacrymas, preces, argumenta, matris denique commemorationem, quam præ animi ægritudine vel iam mortuam esse, vel moribundam decumbere affirmabat. Consederant fortè è regione iconis cuiusdam, in qua Christus inter matrem & Ioannem Discipulum in cruce pendebat. Tum Albertus oculum ac digitos in eam tabulam intendens: En, inquit, Dei Filius, cùm matrem & consobrinum, vtrumque sibi tam charum, doloris gladio confossum videret; tamen e crucis patibulo descendere noluit, sed in ea cum suo & illorum cruciatu vsque ad mortem permansit. Quare nec ego hanc religiosæ vitæ crucem, quam semel conscendi, deseram vmquam, quamuis & matrem & te consobrinum ad pedes meos exanimes iacere viderem. Quin tu potiùs in eamdem hanc crucem mecum conscendis, teque huius mundi laqueis expedis, in quibus hæres cum tanto periculo? Quid plura? Tantum valuit hic adolescentis sermo, vt illum permouerit ad idem institutum relicto sæculo complectendum, obstupescente tota ciuitate; idque eò magis, quò ille mundanis nugis, omnique vanitate magis tenebatur obstrictus.

Omitto alia. Ex quibus perspicuum est, quo loco in hoc negotio propinqui sint habendi. Hæc tamen non ita accipienda, quasi non oporteat liberos, cùm hac de re agitur, humiliter se cum parentibus gerere, eorumq. minas, contumelias, iniurias, ac etiam verbera patienter & moderate perferre. Quo enim magis ad perfectionem aspirant, eò maiorem humilitatem & tolerantiam præstare debent, vt omnibus sint bono exemplo, & ostendant se spiritu Christi, non humanis affectibus duci. Optādum enim, vt cum bona parentum gratia & benedictione omnia fiat. vnde si parentes non putentur refragaturi, honor illis debitus postulat, vt conceptum propositum illis aperiatur, eorumque benedictio obtineatur. Si tamen id sperari non potest, & turbæ ac pericula immineant, non expedit arcanum ante tempus patefacere.

52 Dico Tertiò: Consultatio de Religione & religionis specie, si animo fluctuas, optimè instituetur cum Deo, cum animo proprio, & cum viro religioso ac prudente. *Cum Deo:* effundendo in conspectu ipsius cor tuum, eiusque sanctissimam voluntatem per preces, ieiunia, sacrificia, & Sacramentorum frequentationem exquirendo, vt inspiret quid ipsi maximè placitum & tibi maximè salutare. Itaque dices cum Propheta: *Notam fac mihi viam in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam:* hanc tibi offerre, tuoq; obsequio mancipare desiderans. *Eripe me de inimicis meis Domine* (de mundo: inquam, carne, dæmone) *doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu:* cui vnicè placere & seruire desidero. *Spiritus tuus deducet me in terram rectam:* (in locum vbi iustitia & rectitudo floret) *propter nomen tuum Domine* (non propter mea merita) *viuificabis me in æquitate tua*, vitam gratiæ per tuam iustitiam largiendo mihi. *Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deducant & adducant in montem sanctum tuū & in tabernacula tua.* Sicut enim montes eleuantur supra reliquam terræ planitiem, & in cælum se erigunt: ita religio supra communem Christianorum vitam. *Illumina oculos meos ne vmquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus* (diabolus,) *Præualui aduersus eum*. & alia huiusmodi plena spiritus & feruoris. Rursus cum Salomone: *Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam: & noli me reprobare à pueris tuis. Mitte illā de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit apud te.*

Psal. 142. *Psal. 42.* *Psal. 12.*

Neque vllo modo dubitandum quin Deus sic deprecantem & ad se confugientem exaudiet, & quod saluberrimum fuerit inspirabit, vel per se absque vlteriore consultatione, vel (quod frequentiùs accidit) adhibito secundo vel tertio modo. Habemus hac de re certissimam eius promissionem: *Et ego,* inquit, *dico vobis: Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.* Ecce quoties eadem rem ingeminat, sexies idem repetens, vt nullo modo dubitemus nos obtenturos. Idem confirmat hoc argumento: *Si vos, cùm sitis mali, nostis bona data,* quæ non à vobis, sed a Deo accepistis, *dare filijs vestris: quanto magis pater vester qui est in cælis, dabit spiritum bonum petentibus se?*

Matth. 7. Luca 11.

53 Secundò, Cum animo proprio initur ista consultatio, adhibita duplici consideratione, altera circa religionem de qua deliberatur: altera circa propriam personam. Circa religionem quinque potissimùm expendenda. Primò, An essentialia vota seruentur; ita vt absit proprietas & superfluitas; absint comessationes & compotationes, & liberiora cum feminis commercia, quæ castitatis naufragium inferunt; absint exemptiones, & libertas suo iure & arbitratu viuendi. Secundò, An disciplina religiosa vigeat. Hæc ostenditur moribus externis religiosè compositis: reuerentia in rebus diuinis; modestia in congressibus, circumspectione in colloquijs; temperantia in mensa; silentio in domo; quiete in cubiculo; denique exacta regularum ad externam disciplinam pertinentium custodia. Nihil disciplina religiosa exactè seruata pulchrius; nihil ad exemplum & ædificationem efficacius. Tertiò, An concordia, & vnio fraterna. Vbi enim odia & discordiæ inter fratres; ibi non Christus sed satanas habitat. Signum vnionis est, si amicè inter se agant, & mutuo honorem deferant; si inuicem iuuent, & alius de alio benè loquatur. Quartò, An ambitio locum non habeat. Religio enim est schola humilitatis & mortificationis. Itaque magnum religionis venenum Ambitio, qua ad dignitates, prælaturas, honorifica munia aspiratur. Quòd si bona commemorata in ea Religione, de qua deliberas, deprehendantur, tutò eam potes amplecti: erit enim tibi fidissima dux salutis. Quintò potest etiam in considerationem venire, An formam habeat vitæ Apostolicæ. hanc enim S. Thomas docet esse perfectissimam: quia vitam contemplatiuam coniungit cum excellētissima actione, qua salus animarum (exemplo Christi Domini & Apostolorum eius) procuratur. vnde ceteris paribus præferenda. Præter hæc etiam nosse debet religionis officia & functiones, in quibus potissimùm occupatur: pœnitentias item & austeritates, vt possit statuere, an ad eam sit idoneus.

Cum animo suo. Circa relig. Sunt quinque expendenda. *2.2.q.188. art.6.*

54 Circa propriam personam consideranda talenta à Deo accepta: nimirum valetudo corporis, vires ingenij, eruditio, aptitudo ad res gerendas, naturæ propensio. His vtrimq. consideratis, & inter se probe collatis, non difficulter cognoscere poteris, an talis religio tibi conueniat, eamque præ ceteris expediat amplecti.

55 Tertiò, Cum viro etiam prudente & religioso, qui experientiam habeat status religiosi, salubriter initur hæc deliberatio. Sicut enim qui vult ædificare, non sutores aduocat vel aurifices; nec qui ægrotat, Iurisperitos; sed ille architectos, hic medicos, & eos quidem quām potest peritissimos: ita in hoc tanto opere, quo ædificanda est domus illa spiritalis, quæ stare possit aduersus ventos & flumina; & curatio non corporis, sed animæ instituenda; non eorum iudicium requirendum, qui res istas vel non intelligunt, vel iudicium habent varijs affectibus peruersum: sed adeundi illi, qui probitate insignes, & hanc ipsam triuere viam, vt experientia docti, alios fideliter & absque errore dirigere possint. Quid stultius, quàm si mari vel terra iter facturus sis, eum ducem accipias, qui numquam in vita sua iter illud confecerit, quum alios ad manum habeas, qui nihil aliud tota vita sua egerunt? Huic tamen consiliario cauendum, ne quid cupidè agat, & statim ad suam religionem pertrahere conetur. Ea enim res multis exposita est incommodis. Sed lentè procedendum, & tota vocationis ratio exquirenda; & talenta consideranda. Deinde præscribendæ certæ regulæ vel considerationes: quibus expensis per otium, ipsemet possit eligere quod in Domino visum fuerit magis salutare; adiunctis in eum finem precibus, & crebro Sacramenti pœnitentiæ & Eucharistiæ vsu, vt à Domino in hac electione dirigatur. Hoc longe solidius est, quam si ab homine, præsertim qui causam suæ religionis agere videtur, ad certum ordinem vel locum amplectēdum determinetur.

Cum viro spiritali. *Quid cauendum bono consultori.*

QVAE-

QVÆSTIO V.

Quo modo sciri poterit, an vocatio sit à Deo.

56 PEr *vocationem* intelligo affectum illum, & quemdam veluti impulsum internum, quo quis sentit se incitari ad religionem, vel ad aliquem alium statum. Sentit enim anima motus suos & affectus, siue à Deo immissi sint, siue à dæmonis suggestione, vel naturæ propensione proueniant.

Considerandus finis quo mouetur.

Respondeo, & dico Primò: Vt possimus discernere, vtrùm affectus ille, quo quis religionem ingredi cupit, sit à Deo, considerandus finis, quem ille spectat: cuius amore & desiderio ille ad talem statum amplectendum impellitur. Cùm enim status religionis non sit vltimus finis, sed medium quoddam & instrumentum, quod ad varios fines dirigi, & ex variorum bonorum affectu eligi potest; numquam propter se appetitur, sed semper propter aliud. Desertio sæculi, paupertas, subiectio, voluptatum abdicatio, quibus religio constat, non sunt res blandæ, quæ vt sua nostræ voluntatis affectum alliciant, & in sui amorem pertrahant: sed opus est aliquod aliud bonum interueniat, cuius amore ad illa inamœna complectenda moueamur.

57 *Si finis sit bonum spirituale tantum.*

Dico Secundo: Si tota ratio quæ impellit animum ad religionem, est bonum spiritale (nempe vt periculis sæculi te eximas, vt Christi vitam imiteris, vt consilia exequare, vt te totum Deo consecres, eique seruias perfectiùs, vt salutem tuæ consulas, vt alios ad salutem pertrahas) non est dubitandum quin talis vocatio sit à Deo. Ratio est, quia nullus affectus boni temporalis hic interuenit, ratione cuius possit esse dubitatio, sed solùm bonorum spiritalium. Atqui affectus istorũ bonorum spiritalium non potest prouenire à dæmone, nec à naturæ propensione: ergo necesse est vt proueniat à Deo. Consequentia est manifesta: quia tres tantùm sunt origines seu fontes nostrarum cogitationum, & affectuum internorum: spiritus bonus, spiritus malus, & spiritus humanus; vt docet abbas Moyses apud Cassianum collat. 1. cap. 19 & communiter Theologi. Vnde si tales affectus non sunt à spiritu malo, nec à spiritu humano, perspicuum est esse à spiritu Dei.

58 *Non esse à spiritu malo*, clarissimum est: quia non est ipse sibi contrarius, nec intendit regnum suum destruere. Atqui si suggereret hominibus desertionem sæculi, contemptum mundi, imitationem Christi, ingressum religionis, esset sibi contrarius, & regnum suum, quod consistit in appetitu diuitiarum, voluptatum, honorum (iuxta illud: *Totus mundus in maligno positus est*, hoc est, in potestate & dominatu diaboli. & : *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ*) destrueret, quod tamen nullo modo ipse intendit. Hoc modo ratiocinatur Dominus aduersus Pharisæos, cùm cũ calumniarentur quasi in principe dæmoniorum eijceret dæmonia. Nihil magis intentioni & menti diaboli contrarium, aut eius regno stabiliendo aduersum, quàm contemptus mundi, amor paupertatis, castitatis, subiectionis, & imitatio vitæ Christi Domini. Confirm. Quia cùm

1. Ioan. 5.
1. Ioan. 2.
Lucæ 11.

59 hæc opera sint propria Christo & Spiritui sancto (Christus enim primus ea commendauit, & per Spiritum sanctum homines ad illa incitauit) blasphemia videtur, putare ea à spiritu maligno prouenire. Sicut enim blasphemia est, ea quæ sunt propria diaboli, Deo tribuere (vt faciunt hæretici, dum docent Deum impellere mortalium corda ad omnia opera scelerata quæ faciunt) ita blasphemia est, ea quæ Deo sunt propria, tribuere diabolo. Nec refert, quòd diabolus aliquando se transfiguret in angelum lucis: quia quando id facit, semper interuenit aliquid quod præbeat iustam ansam dubitandi de negotio quod proponit; ita vt homo possit & teneatur rem magis discutere: sicut quando sub specie angeli loquitur, vel apparet in visione, suadens vitæ asperitatem, vel longam peregrinationem, vel cædem sui vel alterius; aut immiscet aliqua falsa vel vana quibus animus hominis intumescat, &c. qualia sæpe vidimus. At hic nulla est ratio dubitandi; nulla circumstantia, quæ rem debeat reddere suspectam.

Dices: Excitat hominem ad religionem, vt postea illum inde abstrahat, & in grauiorem damnationem præcipitet. Contrà, simili modo dicere poterimus illũ excitare Ethnicos & Iudæos ad religionem Christianam, vt postea eos faciat apostatas vel hæreticos: & ita affectus fidei Christianæ passim in omnibus debebit esse suspectus, & dubitandum erit an sit à Deo, an à diabolo: quod est contra iudicium Ecclesiæ. Hoc ipso enim, quo, re discussa, non constat de contrario, indubitanter præsumitur esse à Deo. Itẽ quando quis vouet castitatem, aut suscipit Ordines sacros, aut bona sua distribuit in pauperes, aut aliud magnum opus molitur, dubitandum erit, vtrum hic affectus sit à Deo, an à diabolo. quæ omnia absurda sunt, sanæ doctrinæ & manifestæ rationi aduersa. Quòd si in alijs bonis operibus id suspicari non possumus; multo minus in negotio religionis. Non enim diabolus adeò rudis est & fatuus, vt prædam, quam vnguibus iam tenet, dimittat, & in locum adeò munitum & sibi infestum abire sinat, ac vltrò etiam impellat, ea spe vt aliquando cum fœnore illam recipiat. Ex quibus constat, hunc affectum nullo modo à maligno spiritu immitti posse.

Sed neque à spiritu humano, seu natura corrupta nasci potest. Hic enim ad omnia contraria nos inclinat; nimirum ad appetitum diuitiarum, voluptatum, honorum, libertatis, dominationis, & maxime refugit ea quæ his contraria, mortificationem carnis, paupertatem, subiectionem, humilitatem, abiectionem. Ex his manifestum est, affectum illum religionis nec à malo, nec ab humano spiritu posse procedere; ac proinde illum non esse nisi à spiritu Dei. 60

Idem conuincitur ex Scripturis. 1. Cor. 12. *Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto.* id est, nemo potest Christum seriò tanquam Dominum & Deum suum inuocare, nisi ex impulsu Spiritus sancti. Si inuocatio Christi non potest esse in corde cuiusquam, nisi ex motione Spiritus sancti: multo minùs affectus & voluntas deserendi sæculi, imitandi Christi, eiusque crucem amplectendi in religionis ergastulo, potest aliunde quàm à Spiritu sancto procedere: cùm hic affectus longè sit difficilior, nostrasque vires magis superet. Rursus 2. Cor. 3. *Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis tamquam ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Si nulla salubris cogitatio in nobis oriri potest ex spiritu humano, & naturæ nostræ conditione, sed ea à Deo nobis donari debet: quantò minus consilium & affectus religionis, à nostro spiritu, vel à dæmone nasci potest? Itaque à Deo necesse est procedat. Denique fide tenendum est, omne bonum VELLE, & omnem salutaris boni affectum, esse à gratia Dei, non à spiritu humano: & contrarium est hæresis Pelagiana: vt multis libris docet S. Augustinus. At quis neget, affectum religionis purè propter bonum spiritale conceptum, esse bonum & salutarem affectum? Itaque nullo modo dubitandum quin sit à Deo. 61 *Ex scripturis.*

Eamdem veritatem optimè tradit S. Thomas 2. 2. quæst. vltima. a. vlt. ad. 1. *Illi*, inquit, *qui ad religionem accedit, non potest esse dubium an propositum de ingressu religionis in eius corde exortum sit à Spiritu Dei, cuius est ducere hominem in terram rectam*, &c. Hinc infert illam sententiam, *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint*, non pertinere ad illum qui vult religionem ingredi; quia ille non habet rationem dubitandi, sed ad eos qui illum sunt admissuri. Cùm enim hi cor ipsius non possint intueri, merito dubitare possunt, & probare vtrum spiritu Dei moueatur. 62

Nec obstat, inquit, *quòd aliqui non perseuerant: id enim non esse signum vocationem non fuisse à Deo; quia non omne quod à Deo, est incorruptibile; alioquin creatura corruptibiles non essent à Deo; quis est error Manichæorum: & illa qui semel à Deo acceperunt gratiam, non possent amplius peccare, nec gratiam amittere; quod est hæreticum.* ita S. Thomas.

Obijcit aliquis: Actorum 5. dicitur à Gamaliele: *Si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissoluetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere illud*: ergo vocatio quæ à Deo est, non potest euerti.

Respondeo, Gamalielem loqui non vniuersè de omni eo quod est ex Deo, sed de lege noua, seu Religione Christiana. Hanc enim fore dissoluendam si sit ex hominibus: sicut aliæ quædam sectæ & factiones, quas ibi commemorat, dissolutæ erant. Si verò à Deo, non posse dissolui: quia si erat à Deo consequens erat, hanc esse Religionem

nem illam quæ in Scripturis prædicta & promissa erat; idque etiam plurimæ circumstantiæ, cum quibus ea inceperat, & in illud vsque tempus erat propagata, satis indicabunt. Hanc autem non posse dissolui, ex iisdem Scripturis constabat. Volebat hisce verbis Gamaliel Concilium Iudæorum monere, vt à persequendis Apostolis abstinerent, & rem maturiùs successu temporis expenderent: ne fortè, si re non satis considerata, Apostolos persequi pergerent, Deo repugnare deprehenderentur. Itaque hic locus nihil iuuat eos, qui vocationem, quæ à Deo inspirata est, dicunt non posse impediri aut euerti.

63 *Si primarius finis sit bonum temporale.*

Dico Tertiò: Si totus vel primarius finis, cuius amore ad religionem impelleris, est quid humanum, seu temporale; talis impulsus non videtur esse à spiritu Dei, sed à spiritu humano, & amore proprio. vt si quis desiderio otij, aut commodorum corporis, religionis statum eligat, vel spe prælaturæ, aut alterius honoris consequendi. Ratio est, quia spiritus Dei non solet mouere voluntatem ad amorem illorum temporalium, sed potiùs ad eorum contemptum; vt ex Scripturis mille locis constat. Abundè enim tales affectus & amores scaturiunt ex fonte naturæ corruptæ. Vnde sequitur spiritum Dei nec ad electionem mediorum, quæ ad talia bona consequenda vsurpantur, mouere: cùm hæc electio ex vi illius amoris & intentionis proueniat.

Aduertendum tamen, hoc solùm locum habere cùm tota vel principalis causa cur quis religionem æstimet, & ingredi cupiat, est temporalis: vt internum accidit in hominibus stupidis, qui bonum spiritale religionis non intelligunt, sed solùm considerant exteriora commoda, vel honorem. Vnde in assert. dixi, *si primarius finis* &c. Interdum tamen accidit, vt is, qui non sancta intentione, sed solius temporalis commodi amore ad religionem venit, accepta bona instructione & directione, intentionem mutet, & solius boni spiritalis desiderio illam diligere incipiat: vt docet Climacus Gradu primo. Fieri etiam potest, vt si amor temporalium non sit inordinatus, spiritus Dei dirigat hominem ad electionem religionis amore boni temporalis, vt sic sensim in religione constitutus, ad bonorum spiritalium amorem inducatur. sic Iudæi promissionibus bonorum temporalium inducebantur ad legem diuinam seruandam.

64 Dico Quartò: Si spes boni temporalis consequendi, vel mali temporalis euitandi, non est primaria causa electionis religionis, sed solùm secundaria, ob quam te hic & nunc, seu in hoc rerum statu ad religionem amplectendam applicas; talis electio & vocatio censenda est esse à Deo.

Vbi notandum est, rem aliquam temporalem duobus modis posse nobis esse causam intrandæ religionis. Primò *per modum occasionis*: vt cùm quis occasione alicuius infortunij, vel periculi, incipit considerare vanitatem sæculi, vel discrimen salutis in quo versatur, & concipit propositum religionis. qui modus est valdè creber, eoque diuina prouidentia sæpissime vtitur. Sic Paulus Simplex, cùm vxorem in adulterio reperisset, statim sæculo cum vxore relicto, ad magni Antonij disciplinam se contulit.

Arsenius Arcadij magister, cùm Iram discipuli mortem ei machinantis fugeret, consilium religionis iniit; & declinando mortem corporis, simul obtinet salutem animæ.

S. Paulus primus Eremita in specum ingressus, vt sæuitiam persecutionis sub Decio & Valeriano declinaret, cùm ibi aliquamdiu latuisset, solitudine delectatus, vitam anachoreticam amplexus est.

Moyses Æthiops latro in vitæ discrimen adductus, cùm in monasterium profugisset, ibi religione tactus, sedem fixit monachus effectus.

S. Romualdus, cùm ob cædem à parente patratam, cuius ipse aliquo modo particeps fuisse videbatur, ad aliquot dies in Classense monasterium pœnitentiæ causa se recepisset, partim monachi vnius colloquio, partim gemino S. Apollinaris viso, ad sæculum deserendum impulsus est.

Alios innumeros prætermitto, quibus sua vel scelera, vel pericula, vel damna rei familiaris, vel mortes suorum, vel offensio aliqua in re aut honore accepta, vel expectati boni frustratio, vel aliud incommodum occasionem præbuere religionis amplectendæ.

Secundò, *in modum causæ motricis*: cùm aliquid temporale nos allicit vt hic & nunc statum religionis amplectamur: vt cùm quis paupertate pressus, vel curis circumseptus, vel molestiis exagitatus cogitat se hæc mala euitaturum ingrediendo religionem, & idcircò seriò ea de re deliberare incipit, & concludit. Etsi enim hic amore commodi alicuius temporalis moueatur, vt animum ad religionẽ applicet; tamen non hoc solùm neque principaliter in religione spectat aut æstimat, sed potissimùm spectat bonum spiritale, quod illa secum adfert, & illud principaliter per eam acquirere intendit. 65

Quibus positis, Dico neutrum modum impedire quò minùs vocatio censenda sit prouenire à spiritu Dei & motione diuina. Nam quod ad priorem modum attinet, cum res temporalis est solùm occasio, non est difficultas: quia hic ferè est ordinarius diuinæ prouidentiæ modus, quo animas mortalium per varios huius vitæ casus ad suum obsequium vocat & dirigit. Nouit enim ipse de malis bona excitare, nouit & mala ipsa permittere, vt bona de illis eliciat. Omnes rerum euentus, omnes humani casus à manu diuinæ prouidentiæ pendent; quæ variis modis nouit illis vti ad nostram salutem. Itaque hic modus signum est potiùs diuinæ vocationis, quàm humani spiritus. 66

Confirmat hoc Cassianus collat. 13. c. 15. vbi dicit *inscrutabilia esse iudicia Dei, & inuestigabiles vias eius quibus ad salutem humanum attrahit genus*. Deinde id ostendit exẽplis S. Scripturæ, in vocatione Andreæ & Petri, & ceterorum Apostolorum, in vocatione Zacchæi, Pauli, Cornelij, sic concludens: *Et ita multiformis illa sapientia Dei salutem hominum multiplici & inscrutabili pietate dispensat.*

Et S. Macarius Homil. 32. ait *sæpè euenire vt Deus ærumnis & tribulationibus hominem exagitet, vt is qui nimium terrenis rebus animo inhæret, cùm omnia sibi infeliciter succedere videt, ita secum ratiocinari incipiat: Quandoquidem non possim in mundo consequi quæ volebam, ecce mundum relinque, & ad Deum perge, vt ei vni seruiam: & ita gratias deinceps agat de aduersa fortuna, quia eius occasione impulsus est ad Dei famulatum.*

Idem docet S. Hieronymus epist. 34. qua Iulianum nobilem virum, multis calamitatibus recens affectum, hortatur ad deserendum sæculum. Dominum enim hisce modis admonere, viam sternere, impedimenta semouere, &c.

Similiter nec secundus modus impedit. Religio enim multa bona complectitur, non solùm supernaturalia, sed etiam naturæ commoda & amica; nimirum alimenta & vitæ necessaria, vacuitatem à curis externis, à molestiis domesticis, ab vxoris & liberorum vinculis, securitatem ab inimicis, & similia, quæ etiam illam reddunt amabilẽ. Ergo etiam ob hæc bona amari iure potest, modò nec solùm, nec principaliter ob ea ametur. Potest enim res quælibet amari propter omnia bona quæ illi insunt, ita vt in ea prosequenda omnium habeatur ratio; cuiuslibet tamen in suo ordine & gradu. Principalis ratio cur religio à tali homine æstimetur, & amplectenda iudicetur, est bonum spiritale; puta quia securiùs ducit ad vitam, &c. Secundaria verò est commoditas temporalis, & liberatio ab innumeris sæculi difficultatibus. 67

Nec obstat quòd ad eam non applicasset animum, nisi commoditatem illam temporalem in ea vidisset: quia hoc non est signum quòd eam non appetat ob bonum spiritale, aut quòd bonum spiritale non sit præcipuus finis, quem per religionem assequi intendit; sed quòd hic & nunc se ad illam non applicasset, nisi bono spiritali illud temporale vidisset coniunctum. Idem in plurimis actionibus & contractibus humanis cernitur, quos nollemus inire, nisi præter principale commodum, & iustum pretium quod offertur, aliquam aliam secundariam & minoris momenti commoditatem videamus coniunctam. 68

Dico Quintò: Quando quis proponit ingredi religionem, animo renuntiandi sæculo, & seruandi interiùs & exteriùs ea quæ religio postulat & præscribit, nullo modo dubitandum est, quin talis vocatio, & tale propositum sit à Deo, vndecumq; demum originem traxerit. 69 *Quanis fista conuersio a Deo.*

Sequitur ex dictis, & docet expressè S. Thomas opusculo 17. cap. 10. *Sciendum*, inquit, *quòd siue à diabolo suggeratur, vel etiam ab homine religionis interitus, per quem aliquis accedit ad Christum sequendum, talis suggestio efficaciam*

non

non habet, nisi interiùs attrahatur à Deo. Et ita religionis propositum à quocumque suggeratur, à Deo est. Hæc ille. Ratio est, quia tale propositum est bonum VELLE, & salutaris animi motus, qui non potest esse nisi à Deo: vt suprà ex Scripturis ostensum est. Simili modo si hæreticus, vel etiam ipse diabolus Euangelium prædicet, & aliquis conuertatur; illa interior conuersio animi est ex impulsu diuino, non à diabolo. Nec refert, etiamsi aliquis affectus temporalis commodi se admisceat, modo ille non sit causa principalis illius propositi, neque ex illo commodo religio ipsa æstimetur: vt ex dictis constat.

70 Ex quibus sequitur, vanum esse petere in hoc negotio aliquam reuelationem, vel signum diuinum, quo animus certus reddatur, sitne vocatio à Deo: quia id est præter morem diuinæ prouidentiæ, quæ etiam in maximis rebus nostram salutem concernentibus vult nos esse contentos morali quadam & humana certitudine; alioquin possemus etiam reuelationem exigere, vt sciamus nos esse legitimè baptizatos, vel sacerdotio initiatos, vel matrimonio iunctos, vel ritè dispositos ad susceptionem alicuius Sacramenti: quod insolens est & absurdum. In rebus enim agendis sufficit certitudo moralis. Hic verò est moralis certitudo, eaque tanta, quanta in hac vita regulariter de motibus & impulsibus diuinis haberi potest. Cùm enim quis sentit se impelli ad deserendum sæculum, & Christum imitandum in religiosæ vitæ humilitate; tam certum est hunc impulsum esse à Spiritu sancto, quàm certum est impulsum ad fidem Christi, ad pœnitentiam, ad eleemosynam, aliàve bona opera esse à Spiritu sancto; imò quàm certum est actum fidei, quo credimus diuina mysteria esse à Deo, & talem qualem oportet ad salutem. Nam & hic est solùm moralis certitudo: sicut etiam in actu spei & dilectionis, quem in nobis sentimus. Itaque nulla est ibi maior certitudo quærenda.

Non esse petendam reuelationem in negotio vocationis.

QVÆSTIO VI.

Quid faciendum ei, qui nondum deliberauit seriò de statu capessendo: quo modo diuinam voluntatem explorabit?

71 NOtandum est, maximi interesse ad salutem, vt quis simulatque sufficientem iudicij maturitatem nactus fuerit (nimirum post annos pubertatis) seriò de statu suo deliberet, & non temerè (vt plurimi faciunt) aliquid firmiter amplectatur. Hoc enim præter quòd res sit magni periculi, etiam magnæ amentiæ est argumentum, & vnus ex præcipuis mundi erroribus. Quid enim stultius, quàm eligere media, priusquam expenderis, vtrū ad finem sint accommodata, & an fortè tibi non sint allatura obstaculum in fine tuo consequendo. Multi enim in matrimonio æternam salutem amiserunt, qui in religione saluati fuissent: quidam econtrà in religione pereunt, qui in matrimonio salutem fuissent consecuti. nonnulli pereunt in hac religione, qui non perijssent in alia. Idem dicendum de omnibus dignitatibus, officijs, statibus, artibus, opificijs, societatibus, alijsque vitę generibus. Quàm multis dignitas Ecclesiastica, vel canonicatus fuit causa perditionis? Quàm multis maiestas regia, & potentia sæcularis? Item studium accumulandi, prolesque ditandi? Sunt enim nonnulli status & studia, quæ plurimas peccatorum occasiones ingerunt. Nam ea est naturę nostræ conditio, is rerum humanarum cursus, vt ex rebus alioquin per se indifferentibus, aliæ nobis sint futuræ saluti, aliæ exitio. Nemo autem in particulari id certò nouit præter solum Deum, qui omnes rerum euentus, non solùm qui absolutè futuri, sed etiam qui posita qualibet hypothesi essent futuri, certissimè prænoscit.

Deliberatio de statu vitæ.

72 Ex quibus perspicuum est, eum qui saluti suæ benè consultum cupit, non debere absque prævia deliberatione statum sibi vitę deligere. Potest autem ea deliberatio tribus modis institui, vt suprà q. 4 ostensum. Primò, *cum Deo:* rogando illum quotidie, vt id nobis inspiret, quod scit futurum maximè salutare, & in eum finem crebrò animum expiando, & Eucharistiæ sacramentum frequentando, vt diuina inspiratione reddamur digni. Secundò, *cum animo nostro*. Non enim Deus ad nostram petitionem id statim per se inspirat, sed vult illud etiam à nobis ratione & iudicio exquiri. Idcircò enim rationis lumen nobis impertijt, vt salutaria inuestigemus. Quod dum facimus, ipse se nostris conatibus immiscet, & adiuuat ne erremus, facitque vt ipsi quid nobis expediat, certò intelligamus. Et hic solidissimus est modus diuinæ voluntatis inuestigandæ. In quo deliberationis modo ista sex potissimùm obseruanda. 73 Primum, vt consideremus in quem finem conditi simus, & in hanc naturæ lucem è nihili tenebris educti: videlicet non vt comedamus & bibamus, aut rebus huius mundi nos oblectemus; sed vt Deum cognoscamus, & amemus, eique seruiendo & obediendo æternam vitam consequamur. hoc vitæ Christianæ, & totius salutis est fundamentum; ac proinde sæpè & attentissimè perpendendum. Omnis enim error vitæ humanæ ex defectu considerationis finis accidit. Vnde S. Scriptura Eccles. 7 *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua* (vltimos nimirum bonorū & malorum fines) *& in æternū non peccabis.*

Tres modi consultationis.

Sex consideranda in hac deliberatione.

Alterum est, vt cogitemus, hunc mundum, & omnia quæ in eo sunt, esse à Deo instituta pro tempore huius vitæ, vt nostris necessitatibus ac vsibus in hac mortalitate seruiant, & ad finem nostrum obtinendum iuuent: ac proinde non amplius ex illis appetendum aut vsurpandū quàm conducat fini: & omne illud fugiendum quod timetur obfuturum. *Quid enim prodest homini, si vniuersū mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Omnia enim ista temporalia, sunt media quædam ad vlteriorem finem destinata. Atqui media non propter se, sed ob solum finem sunt expetenda. Perspicuum est ergo, temporalia quælibet eatenus solùm, & in ea mensura esse expetenda, quà conducunt ad finem: quà verò forent impedimento, esse repudianda. Magnæ sapientiæ est, ista duo optimæ electionis & perfectioris vitæ principia probè intelligere & animo retinere. 74

Matth. 16.

Tertium est, vt constituamus nos in quadam indifferentia ad omnia quæ sunt in mundo: vt animus non magis appetat diuitias quàm paupertatem, honores quàm ignominiam, sanitatem quàm morbum; & sic de ceteris vitæ humanæ conditionibus, casibus, & statibus. Quod intellige, modò illæ conditiones vel status tales sint, vt officijs mentis non obsint. Quæcumq. enim mentem nimium occupant, vel aliquo modo impediunt, quò minùs rebus salutaribus ac diuinis intendere possit, ea fugienda. Quòd si alicui ea indifferentia videatur nimis difficilis (cùm tamen verè non sit) saltem nulli rei animum ita habeat affixum, quin paratus sit eam repudiare, si vel saluti putaretur obfutura, vel aliò vocaretur à Deo. 75

Quartum, Vt expendamus qualitates eorum statuum, de quibus deliberare volumus, v. g. status matrimonij & cælibatus, clericalis & laicalis, sæcularis & religiosi; nimirum vter futurus videatur commodior & securior ad salutem, vtriusque commoda & incommoda diligenter expendendo. Deinde quid omnibus consideratis nostræ conditioni videatur fore magis conducibile. Non enim omnes ad religionem, vel statum Ecclesiasticum, aut cælibatum idonei.

Quintum, Vt nobiscum perpendamus, quid consilij daturus nobis esset Christus Dominus, si hic in terris nobiscum versaretur, & nos ab eo in hac deliberatione consilium peteremus: & quod nobis consultum iri à Domino non dubitamus, id absque hæsitatione amplectamur. Ipse enim cùm sit sapientia, falli non potest; & cùm sit bonitas, non potest fallere. Item quid consilij sancti Apostoli, Petrus & Paulus, & dilectus Christo Ioannes: quid SS. Doctores Augustinus & Hieronymus, Ambrosius & Gregorius: denique quid tota cælestis curia, tot beatorum Angelorum, & animorum myriadibus constans: hi falli non possunt, horum consilium non potest non esse saluberrimum. 76

Sextum, Vt reputemus nobiscum, quid volemus nos fecisse, quando ad mortis articulum peruentum erit, mox rationem omnium æterno Iudici reddituri, & immutabilem sententiam excepturi. Quod tunc optabimus à nobis factum, hoc nunç amplectamur, & facere incipiamus.

Hoc modo quisque cum animo suo deliberare poterit, adhibitis istis considerationibus tamquam sapientissimis & fidissimis consiliarijs. ab illis enim nihil nisi 77

salutare procedere potest. Interim inferet se diuina benignitas, mentem dirigens & illuminans, vt clare perspicias quid eligere conueniat.

Secedendum à turba tabat consultatione.

Verùm difficile ac penè impossibile, vt quis hac ratione debito modo vtatur in medijs turbis negotiorum; quia mentem collectam habere oportet, & ab alijs curis ac cogitationibus vacuam. Illæ enim & attentam rerum salutarium considerationem assidue interpellant, & diuinam illustrationem impediunt, quæ non nisi tranquillis mentibus infundi solet. Ita monet S. Bernardus epistola 107. ita scribens ad Thomam Præpositum de Beuerlo, in hac ipsa deliberatione versantem: *Tu, o charissime, hunc vocis Dei iam dulciore super mel & fauum, si praparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem, vt expedito ac vacante interno sensu dicas cum Samuele: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Vox hæc non sonat in foro, nec auditur in publico. Secretum eo silium, secretum quærit auditum. Audiui iam gaudium pro certo dabit & lætitiam, si sobria aure perceperis.* Vnde saluberrimum consilium est, vt sepositis omnibus negotijs ad aliquot dies secedas, & alicui viro spiritali in talibus exercitato te tradas in disciplinam, vt ab eo in negotio tanti momenti dirigaris: & ita simul tres illos consultandi modos adhibebis. Vnde cùm ex parte tua hoc modo feceris omnia, quæ tuarum sunt partium, vt diuinam voluntatem cognoscas, nullo modo dubitandum est, quin Deus illam tibi sit patefacturus, iuxta certissimam Domini promissionem: *Petite, & accipietis*, &c. vide sup. num. 52.

Matth. 7. Luca 11.

QVÆSTIO VII.

An expediat ingressum differre in longum tempus donec iudicium maturuerit?

78 MVltæ possunt occurrere causæ differendi: Prima, ætas tenera. Secunda, studia literarum. Tertia, parentum preces, minæ, mœror. Quarta, vt magis proberis in sæculo, & rerum mundi capias experimentum. Quinta, timor deficiendi. Sexta, voluntas magis deliberandi. Septima, parentum inopia, vel alia obligatio, cui anteà satisfaciendum. Octaua, morbus impediens religionis exercitia.

Dico igitur; Nulla harum causarum (præter duas vltimas) est sufficiens, vt meritò in longum differenda sit executio, si ætas pubertatis adsit, & de vocatione diuina constet. Ita passim docent S. Patres, & ratio manifesta conuincit. Quod intellige de illo qui ingredi cupit: nimirum hunc ex parte sua causam differendi non habere, sed quantum in ipso est, debere omnes moras abrumpere: non autem de illis, quorum est eum admittere. ipsi enim multas extrahendæ admissionis causas habere possunt.

79 *Ætas tenera.*

De *prima causa* dictum abundè supra. Quæstione enim secunda ostensum est, valde expedire, vt a prima adolescentia nos Deo mancipemus; ac proinde adepta pubertate non esse vlteriùs expectandum: ætatem illam salutis negotio satis esse maturam.

Studium literarum.

Secunda etiam causa, nempe *studium literarum*, sufficiens non est, vt benè ostendit S. Bernardus epist. 108. ad Thomam Audomarensem: tum quia meliùs in religione studere poterit, si expediat: tum quia interim hostis antiqui insidijs, & multis periculis exponitur. Ille enim tunc maximè nos oppugnat, omnesq. artes & machinas admouet, quando videt nos salutare propositum concepisse. Vnde omnis mora periculosa. Si tamen Superior qui eum admissurus est, iubeat aut suadeat, vt ante ingressũ studia sua perficiat, parendum est: quia tunc eùm non suo affectu vel iudicio moretur, sed eius qui loco Dei illum dirigit, cogitare debet hanc esse Dei voluntatem. Verùm tunc magis quàm anteà sibi attendere debet; praua vitare consortia, incumbere orationi, frequentare Sacramenta, pijsq. monitus aurem præbere, propter multiplices hostis insidias. Sic Dominus illi aderit, suaq. proteget gratia ne succumbat, quia facienti quod in se est, vt Domino seruiat, pietas diui-
80 na nunquam deerit.

Parentum importunitas.

Tertia causa *de parentibus* non est legitima. Nam q. 4. ostendimus, non esse cum propinquis deliberandum; & salutare propositum non esse ob eorum blanditias vel querimonias differendum: q. 5. non esse opus maiore deliberatione, quando moraliter certi sumus de diuina vocatione, neque maiorem certitudinem nobis esse expectandam. Hoc enim non est seriò negotium salutis agere, sed ignauiæ & amori sæculi colorem prætendere, & animo suo tali fuco blandiri: vt præclare docet Chrysost. hom. 57. ad populum Antiochenum.

Quarta causa erat, *vt in sæculo maneas, & cum sæcularibus versans proberis*, an sis futurus constans. Hanc enim plerique adferunt, vt incautis adolescentibus persuadeant ingressum ad aliquot annos extrahendum. Verùm nullum perniciosius consilium in hoc genere suggeri potest. Quid enim hoc est aliud, quàm sub honesta specie probationis, spiritum velle extinguere; & eum, qui in portum saluus locumq. securum parabat euadere, laqueis mundi implicare, & tentationum procellis exponere? Qui enim sic suadent, perinde faciũt, ac si alicui maris inexperto, qui artem nauticam discere velit, suadeas vt fragili cymba det se in altum, & probet vtrùm in illis fluctibus & tempestatibus cymbam poterit saluam præstare: vel si mercaturam cogitanti auctor sis, vt anteà vnius aleæ iactu fortunas suas exponendo, periclitetur quales in posterũ euentus expectandi. Stultum sane & noxium consilium. Quid enim a recta ratione & vera prudentia alienius, quàm tanto periculo probare velle, quod multo certiùs absque periculo cognosci potest? Si hortulanus aliquis accepto semine nobilissimo ex Oriente misso, quod summa cultura egeret, depangat illud loco saxoso & spinoso, solis ardori & omnibus aeris iniurijs exposito, vt probet an crescere possit, cùm terra idonea & ab illis incommodis tuta non desit: quis non dicat talem hortulanum insanire? Multò magis insaniunt, qui tale consilium aspirantibus ad religionem suggerunt, vbi de re tanti momenti agitur. Est enim inspiratio diuina, & vocatio religionis, diuinum quoddam semen cęlitus in terram transmissum, vt in omnem virtutem adolescat, & fructum æternæ vitæ proferat. Inseritur hoc semen cordi humano tamquam solo alieno, & naturæ talis seminis parùm accommodato (sicut cùm planta Orientalis ad solum Septemtrionale transfertur) ac proinde eget summa cultura & custodia; partim ne volucres cæli (dæmones inquam, qui assiduè huic semini insidiantur) illud auferant; partim ne spinæ (rerum temporalium cupiditates & sollicitudines) illud suffocent; partim ne ab hominibus (sæcularium hominum consuetudine) conculcetur. Ita monet Dominus in parabola seminis Matthæi 13. Quicũque ergo vult hoc semen in terra cordis, manu illius magni satoris sparsum conseruari & adolescere, procul a communi via se debet submouere, ne cõsuetudine sæcularium proteratur, & sollicitudines omnes rerum terrenarũ tamquam spinas exscindere; & in eum locum se recipere, vbi tutior sit a dæmonum insidijs. Quare non est illi manendum in sæculo, vt ibi se probet: sed mox in locum tutum, & talibus periculis vacantem, se conferre debet.

81 *Vt probetur in sæculo.*

82 *Iudicium Sanctorum Patrum.*

Idem consilium probandi se in sæculo vehementer improbatur a Patribus. S. Bernardus magnus perfectioris vitæ magister, & spirituum discretor, sermone, *Ecce nos reliquimus omnia*, sic ait: *Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, & in eis conceptum extinguit spiritum, quem volueras Dominus vehementer accendi. Noli, inquit, præcipitanter agere, diu considera, diligentiùs examina; magnum est quod proponis, & opus habeas multa deliberatione. Experire quid possis, amicos consule, ne post factum pœnitere contingat. Hæc sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ solet Domino vomitum prouocare.* En quàm grauiter inuehitur in tales consultores.

Cùm Paulinus presbyter propositum religionis concepisset, & diutiùs differret exequi, vt interea commodiùs sua posset vendere, eaque occasione maneret in sæculo; S. Hieronymus luculentam ad illum scripsit epistolam, qua illum hortatur ne propter bona diutiùs moras trahat, sed potiùs illorum dispendium sustineat. *Festina*, inquit, *quæso te, & hærentis in salo nauiculæ funem magis præcide quàm solue. Si habes in potestate rem tuam, vende; si non habes, proiice*, &c.

S. Augustinus lib. 8. Confess. cap. 5. suam cunctationem ita apud Deum accusat: *Non erat quod tibi responderem dicenti mihi, Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit*

nabit

nabit te Christus: & vndiq; ostendenti vera te dicere, non erat omnino quid responderem veritate conuictus, nisi tantùm verba lenta & somnolenta, Modò, & ecce modò; Sine paululùm; sed Modò & modò non habebant modum, & Sine paululùm ibat in longum.

Qui plura testimonia desiderat, videat S. Chrysostomum homil. 57. ad populum Antiochenum, vbi ostendit esse periculosum differre propositum religionis propter insidias diaboli, qui tunc acerrimè oppugnare consueuit. Et S. Augustinum hom. 59. de verbis Domini, vbi id probat exemplo eleemosynæ. Sicut enim rogatus à paupere eleemosynam, non debes differre in crastinum, si nunc possis dare, vt mandat Spiritus sanctus Prouerb. 3. ita vt in animam tuam sis misericors, non est petenda dilatio. Cùm pauperi offertur à diuite eleemosyna, non dicit; Expecta in crastinum, tunc accipiam. Deus cùm inspirat tibi propositum perfectionis, maximam offert eleemosynam, qua de tua spirituali paupertate, tuisque miserijs emergas, & ditissimus euadas; qua fronte differes?

Item videri possunt ea quæ dicta sunt sup. q. 2. vbi ostensum est, expedire iuuenes ingredi, & moram diuturniorem in sæculo multis periculis & incommodis esse expositam. Huc etiam pertinent pleraque quæ quæstione 4. adduximus.

83 Denique exempla Sanctorum istud consilium sæcularium confutant. Quis enim eorum eo nomine distulit exequi propositum deserendi sæculi, vt se meliùs probaret in sæculo? Quis vnquam eorum tale consilium alicui dedit? Omnium vna vox est, Religionis propositum non esse differendum; omnem dilationem in sæculo esse periculosam, maximè eam quæ non ex necessitate, sed ex affectu rerum temporalium & vitæ sæcularis procedit. *Qui enim amat periculum, peribit in illo.*

Exempla Sanctorum.

Eccles. 3.

84 Addo, vt omnis occasio differendi, prætextu probationis in sæculo, tollatur, Ecclesiam modum probationis & locum præscripsisse, quo omnes sui periculum facere & experimentum capere voluit. Statuit enim annum probationis, idq. in ipso Religionis loco, procul à sæculi turbis, & sæcularium consuetudine, inter viros religiosos, sub directione spiritalis magistri. Hic modus est omnium optimus & abundè sufficiens. Submouet enim (quantum fieri potest) omnes tentationum occasiones, & causas, quibus semen diuinum & spiritus salutis solet extingui, quales sunt sæcularium consuetudo, temporalium sollicitudo, feminarum lenocinium, vana colloquia, symposia, conuiuia, tripudia, spectacula, euagationes: & è contrario suppeditat omnia adminicula, quibus semen illud foueri & crescere queat; salutaria magistri documenta, superiorum monita, fratrum exempla, victus parsimoniam, precum assiduitatem, piarum rerum meditationem, crebrum Sacramentorum vsum, corporis castigationem, denique totam religionis disciplinam. Hæc omnia sunt aptissima instrumenta fouendi illius boni seminis, & corroborandi. Accedit quòd hac ratione non solum in genere se probet, an religio ipsi congruat, sed etiam in particulari, an hæc religio conueniat, dum eius iugum & onera experitur. At verò in probatione quæ fit in sæculo, omnia contrario modo se habet: nam & innumeras extinguendi spiritus, ac offendendi Deum occasiones præbet; & adminicula penè omnia, quibus conseruari & foueri possit, subtrahit, vel impedit.

Ecclesia præscripsit locũ, & modum probationis.

Quod autem quidam aiunt, Vocationem, si à Deo est, non posse extingui probatione illa in sęculo, sup. q. 5. n. 62. refutatum est, & ostensum ex D. Thoma eam doctrinam esse erroneam ac hæreticam.

85 Sequitur causa quinta, *Metus non perseuerandi* ob difficultates quas imaginantur. Verùm & hæc causa vana est. *Qui enim dedit velle, dabit & perficere*; vt Apost. ait. Gratiæ diuinæ copia, qua id facile & iucundè exequi possis, non deerit: tu tantùm ex parte tua non desis tibi. *Venite*, inquit, *ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.*

Metus non perseuerandi.

ad Phil. 2.

Matth. 11.

Si ita est, si iugum eius suaue, & onus leue, cur adeò timemus ne oneri succũbamus, & iugum eius ferre nequeamus? Cur quod infiniti alij te forte ingenio & corpore imbecilliores, potuerunt, tu quoque non possis? Vanus itaque timor iste est, & ignauæ mentis iudicium. Quis in alijs rebus grauissimis, vt prælatura, matrimonio, militia, suscipiendis idcircò distulit, quòd metueret deficere, & se non posse vsque in finem onus tolerare?

Reprehendit tales S. Gregorius lib. 30. Moralium ca. 12. *Multos*, inquit, *sæpè videmus vitam sanctæ conuersationis appetere, sed ne hanc assequi valeant, modò irruentes casus, modò futura aduersa formidare: qui incerta mala dum quasi cauti prospiciunt, in peccatorum suorum vinculis incauti retinentur. Multa enim ante oculos ponunt, quæ si eis in conuersatione eueniant, subsistere se non posse formidant. De quibus benè Salomon ait: Iter pigrorum quasi sepes spinarum. Nam dum viam Dei appetunt, eos velut spinæ obstantium sepium, sic formidinum suarum oppositiones pungunt.* Aptissimè. Verè enim qui talia imaginantur & metuunt, nihil aliud quàm viam perfectionis spinarum veluti sepimento sibi obstruunt, ne possint illam ingredi.

86 *Sanctorum Patrũ sententia tales perstringunt.*

Prou. 15.

Idem Homilia 3. in Ezechielem ita scribit: *Aliùs despectis carnis desiderijs cuncta relinquere, & omnipotentis Dei se subdere seruitio pertractat, seque ipsum restringere sub continentiæ & castitatis freno deliberat. Sed cùm cecidisse alios etiam post castitatem conspicit, hoc ipsum quod facere deliberat, pertimescit; sicque vt retrò per cogitationem redeat, qui ad anteriora respiciens, iam mentis gressibus ad alta ibat. De quo benè per Salomonem dicitur: Qui obseruat ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metet. Venti quippe nomine malignus spiritus qui mentem tentationibus impellit, nubis verò appellatione peccator exprimitur, qui tentationis impulsione commouetur. Qui ergo attendit ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metit: quia is qui tentationes maligni spiritus metuens, & aliquorum lapsus conspiciens, seipsum desperat, neque nunc exercetur in bono semine operis, neque post reficitur de munere iustæ retributionis.* Vnde patet quàm metus iste sit noxius.

S. Augustinus lib. 8. Confess. cap. 11. de sua cunctatione & vano timore ita scribit: *Retinebant me nugæ nugarum, & vanitates vanitatum antiquæ amicæ meæ, & succutiebant vestem meam carneam, & submurmurabant, Dimittisne nos? & à momento isto non erimus tecum vltrà in æternum? & à momento isto non licebit tibi hoc & illud vltrà in æternum? Retardabant me cunctantem abripere atque excutere ab eis, & transilire quò vocabar, cum diceret mihi consuetudo violenta: Putasne, sine istis poteris?* En luctam carnis & spiritus, quam initio sustinuit, multiq. alij sustinent quando similiter meliora deliberant. Sed postquam se resoluit, & virili animo se totum mancipare Deo statuit, mox omnis illa aporia, animiq. iactatio conquieuit: & omnia quæ antè visa dulcia, iam videntur amara; & quæ antè amara, nunc dulcia. Vnde lib. 9. c. 1. ait: *Quàm suaue mihi subitò factum est carere suauitatibus nugarũ; & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Ejciebas enim eas à me, vera tu & summa suauitas; ejciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed non carni & sanguini; omni luce clarior, sed omni secreto interior; omni honore sublimior, sed non sublimibus in se.* Idem lib. 8. cap. 11. inducit Continentiam ita se hortantem: *Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & anus. Tu non poteris quod isti & istæ? An verò isti & istæ in seipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis: quid in te stas, & non stas? proijce te in eum; noli metuere ne se subtrahat vt cadas: proijce te securus, excipiet te, & sanabit te.* Planè nihil securius quàm in diuinæ prouidentiæ sinum se proijcere. Ille enim quando ei confidimus, multo suauiùs & securiùs nos regit, omniaq. nostra disponit, quàm ipsi sperare potuissemus, vt multorum experientia constat. tunc re ipsa discimus quàm verè ab ipso dictum sit, *Iugum meum suaue est, & onus leue.*

S. Bernardus epist. 109. ad illustrem iuuenem Gaufridum & socios religionem ingressos: *Ipse ipse colligit vos qui diligit vos tamquam viscera sua, tamquam fructum præoptatissimum crucis suæ, tamquam dignissimam recompensationem effusi sanguinis sui.* Vbi nota, iuxta S. Bernardum, *Religiosos esse fructum & mercedem dignissimam passionis Christi.* Vis eius in illis potissimùm elucet, dum facit perfectos Christi imitatores. Quomodo ergo hanc hereditatis suæ portionem præcipuam deserere posset? Si mercator nullus ita insanus est, vt gemmas multo precio quæsitas, cùm seruare possit, abijciat ac perdat? cuius animi erit

timere ne Deus, quos Filij sui sanguine comparauit, quos tantis donis ac thesauris locupletauit, eos repentè proijciat ac præcipitet?

87 *Maior deliberatio.* Sexta causa differendi erat *maior deliberatio*. sed de hac satis dictum suprà q. 4. & 5. Vel enim satis constat diuinam esse vocationem, & sic non opus est longiore deliberatione; vel res est dubia, & tunc veritas facile deprehendi potest, adhibita deliberatione iuxta formam q. 5. & 6. propositam. quod vt fiat, non opus est multo tempore.

Dices: Deus Lucæ 14. monet vt is qui turrim Euangelicæ perfectionis vult ædificare, prius sedeat & computet sumptus qui necessarij sunt ad perficiendum: qua parabola significat esse opus longa & matura deliberatione.

Respondeo, mentem Domini non esse vt diuturna sit deliberatio, quasi annos aliquot suspensus manere debeas; nihil ab eius proposito & à recta ratione alienius: sed tantum vult significare eum cui tale consilium sedet animo, priusquam illud aggrediatur, debere seipsum excutere, & à se inquirere, an paratus sit omnibus renuntiare, & omnes propinquos, omnes opes, voluptates & spes sæculares relinquere. Quod si deprehendat se ad hæc omnia paratum, & tantum sibi superesse animi, vt confidat Dei gratia se ista præstiturum; iam norit sibi sumptus ad perficiendum necessarios suppetere. Si verò deprehendat se alicui rei ita affixum, vt desperet se illam posse relinquere (eò quòd animus illi sit mollis, nec velit sibi vim facere, & affectus mortificare) sumptibus caret. Est tamen in eius potestate, per Dei gratiam sumptus habere: nimirum si mollitiem illam excutiat, & exemplo Christi, ac Sanctorum, & spe futuræ retributionis, aliorumq. commodorum consideratione animum excitet ad temporalium rerum contemptum. Hūc esse sensum huius loci, docet S. Augustinus epist. 38. ad Lætum, & S. Thomas. 2. 2. q. vlt. art. vlt. Et colligitur ex verbis quæ Dominus illi parabolæ subiūgit; eam suo proposito accommodans, cùm ait: *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. Quibus verbis apertè indicat, sumptus necessarios ad turrim Euangelicam nihil esse aliud quam generosum animum, vel firmum propositum renuntiandi omnibus, & omnia propter Christum deserendi. Non opus est longo tempore vt scias an talis tibi animus suppeditet.

88 *Parentum inopia.* Septima causa erat *parentum inopia*, siue extrema ea sit, siue etiam grauis. Hæc legitima est: imò ea præsente, vel etiam imminente filius intrare non potest, sed debet in sæculo manere, vt parentes alat. Ad hoc enim iure naturæ & diuino tenetur. Præcipit enim Dominus in Decalogo Exodi 20. *Honora patrem tuū, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram*, &c. Qui honor non solùm in obediendo, & deferendis reuerentiæ signis, sed etiam (& quidem præcipuè) in præbendo subsidio vitæ necessario cōsistit; vt probat S. Hieron. Matth. 15. & S. Ambros. Luc. 28. *Matth. 15. Marci 7.*

Aduerte tamen, si alios fratres vel sorores habeas à quibus parens commodè sustentari queat, non esse opus manere in sæculo. Idem dicendum si manendo in sæculo non possis ei quidquam subsidij præbere; vel si in religione existens æquè vel magis possis illum iuuare, quàm manendo in sæculo. Vide hac de re pluscula l. 2. de Iustitia & Iure cap. 41. dubit. 3.

Simili modo ingressum impedit omnis obligatio, cui ante ingressum necessariò satisfieri debet, nisi legitimo modo relaxetur: vt si seruituti, vel reddendis rationibus sis obnoxius: si virginem sub promissione matrimonij deflorâueris, &c.

Morbus. Octaua causa erat *morbus*. Hæc etiam legitima est ad differendum donec curetur, præsertim si talis sit vt religionis functiones impediat; vel non videatur ibi commode posse curari.

QVÆSTIO VIII.

An sit peccatum auertere aliquem à consilio ingrediendæ religionis?

89 *Si vi, fraude, Metu.* Respondeo, & dico Primò: Qui vi, vel fraude, vel metu iniecto aliquem impedit à religionis ingressu, peccat mortiferè contra iustitiam: & tenetur fraudem aperire, & vim ac metum tollere.

Est communis DD. sententia. Ratio est, quia infert illi iniuriam in re maximi momenti. Ille enim ius habebat ingrediendi postquam ad pubertatem peruenit: ac proinde fit ei iniuria, si vi vel fraude vel metu impediatur. Vnde cùm agatur de re magni momenti, perspicuum est esse peccatum mortiferum contra iustitiam. Si enim is qui tali modo quempiam impedit à matrimonio, beneficio, officio obtinendo, vel ab alia re notabilis momenti consequenda, mortiferè peccat contra iustitiam: quanto magis is qui à tanto bono quempiam sic impedit?

Idem confirmatur ex Concil. Trident. sess. 25. cap. 18. de Regularibus. vbi cum S. Synodus anathemati subiecisset omnes qui aliquo modo cogunt aliquam virginem, vel viduam, vel aliam mulierem inuitam intrare monasterium, vel suscipere habitum, vel profiteri, subijcit in hæc verba: *Simili modo anathemate subijcit eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine iusta causa impediunt*. Anathema autem non infligitur, nisi ob manifestum peccatum mortiferum. Quòd si est peccatum mortiferum anathemate dignum cogere vel impedire puellam; cur non cogere vel impedire adolescentem? Imò eò maius peccatum videtur impedire adolescentē: quò ille, si in sęculo mãserit, in maiori salutis discrimine versatur, quam puella.

Nec refert quòd Concilium non statuerit anathema in eos qui impediunt adolescentem. id enim non ideò omisit, quòd putaret hoc peccatum non esse mortiferum, aut anathemate dignum: sed quia plerumque parentum & aliorum minæ non tantam vim habent in maribus, quantam in puellis. Simile statuerat Concilium Toletanum tertium cap. 10. *Si quis*, inquit, *propositum castitatis viduæ vel virginis impedierit, à sancta communione, & à liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus*. Censet ergo, esse graue peccatum mortiferum.

Ex quibus consequens est, esse peccatum mortiferum, 90 *Si Metu reuerentiali.*
non solùm cum iniicitur metus mortis, aut grauis læsionis, aut verberum, aut multiplicis contumeliæ; sed etiam cùm iniicitur metus, quem Doctores *reuerentialem* vocant: vt cùm parens tanta auctoritate premit prolem, vt nullo modo audeat illi contradicere, malitque quiduis sustinere, quàm vultum eius iratum intueri. Quamuis enim in foro externo hic metus non iudicetur cadens in constantem virum: tamen in foro conscientiæ satis est ad rescindendos contractus, qui tali metu extorti; vt communiter DD. tradunt: quia censentur per iniuriam extorti. vnde qui tali metu aliquid extrosit, tenetur ad restitutionem, etiam ante sententiam. Imo multorum DD. iudicio hic metus satis est ad irritandum matrimonium, & professionem solemnem in religione, si ipse horum causa extiterit. Qua de re videri possunt ea quæ scripsimus lib. 2. de Iustitia & Iure cap. 17. dubitat. 6. Quod si tanta est vis huius metus, vt rescindat contractus, & inducat obligationem restituendi, manifestum est grauem censeri iniuriam, si quis talem metum alteri incutiat, vt eum impediat ab eo consequendo ad quod ipse ius habet: ac proinde talem à peccato mortifero excusari non posse, nisi fortè propter ignorantiam vel inconsiderantiam.

Hinc sequitur, quando aduertit parens filium vel filiam tali metu teneri, cui ipse suo agendi modo occasionem 91
dedit, eum debere benignè cum illis agere, & metum adimere, vt liberè eligant & exequantur, quod Deus ipsis inspirat. Ratio est, quia iure iustitiæ tenetur quisque restituere, quod iniustè abstulit. Atqui is qui in negotio proposito incussit metum, vel fraudem struxit & mendacium, abstulit alteri libertatem procurandæ suæ salutis. Ergo tenetur eum suæ libertati restituere. hoc autem fit tollēdo fraudem & metum. Fraudem voco calumniam in religionem, & omne mendacium quo alter decipitur, & inducitur ad mutandum salutare propositum.

Dico Secundò: Etiam qui absque vi, fraude & metu, a- 92
lijs modis importunè agit, ne perfectionis propositum exequaris, sed maneas in sæculo, grauiter peccat; & interdum à peccato mortifero excusari non potest. Ratio est, quia sua importunitate est tibi causa, vt relinquas magnū bonum, nempe securam salutis viam, & permaneas in periculis damnationis. Vtrumque autem est contra charitatem, & in re magni momenti. Quanam enim ratione tibi maius damnum inferre posset, nisi forte perinaderat hæresim

ſum aut apoſtaſiam ? Plus enim tibi nocet dum illud propoſitum tibi excutit, quàm ſi illud propoſitum retinentem pertraheret ad aliquod peccatum.

Item eſt quædam iniuria in Deum. Deus enim cui infinitis beneficijs es obſtrictus, & æterna pollicetur, te ad ſuũ ſeruitium vocat. Ille ſe huic vocationi opponit, & ſuadet, vt nulla beneficiorum acceptorum, nulla promiſſorum habita ratione, non ſequaris, ſed ſecum maneas, ſuis commodis & ſuæ conſolationi ſeruias. An hoc non eſt impugnare conſilium Dei, & deſtruere quod ille ædificauit, & ſpargere quos congregauit, & milites, quos ad ſuum vexillum vocauit, diſſipare ? Qui autem iſta facit, an non videtur conſpirare cum dæmone, & bellum gerere cũ Deo ? Si quis hoc modo ageret cum aliquo quem Princeps ſæcularis vocaret ad ſuum obſequium, poſſet ille cenſeri amicus Principis ? Multo minùs qui ab obſequio diuino abſtrahit, poterit eſſe amicus Dei, qui infinities maiora iam contulit, & in futurum promiſit.

93 *Confir. ex patrum ſententia.* Idem probari poteſt ex Patrum ſententia, & modo loquendi, quo in hac cauſa vtuntur. S. Hieronym. epiſt. 1. ad Heliodorum dicit, *Retrahere à religione nihil eſſe aliud, quam Chriſtum in pectore alterius occidere, Chriſto ſe opponere, ſpargere & diſſipare quæ Chriſtus collegit, donatiuum militiæ Chriſti ſuffurare.* Epiſt. 10. ad Furiam, vocat tales auocantes *venenata animalia*. S. Auguſtinus epiſto. 38. *hunc affectum in matre occidendum, ne ipſa in æternum pereat.* S Bernardus epiſt. 104. ſub finem: *Mater tua vult contraria tua, ac per hoc & ſua ipſius ſaluti*, &c. Epiſt. 111. parentes qui à religione auocant dicit eſſe *duros, ſæuos, crudeles, nec eſſe parentes, ſed peremptores.* rationem adfert, quia impediunt ne ſeruias Deo; ne fugias ignem qui à tergo inſtat; ne vites latrones à quibus ſemiuiuus relictus; ne ex tempeſtate ſæculi te in portum ſecurum recipias; ne bonorum cæleſtium quæ offeruntur, compos fias.

Nouem malitiæ gradus. S. Chryſoſtomus lib. 3. contra vituperatores vitæ monaſticæ, ponit nouem malitiæ gradus, & hoc crimen ponit in gradu ſupremo. Primus malitiæ gradus, iumenta & pecora inimicorum errantia vel lapſa negligere. Secundus, inimicis ipſis ſi qua re egeant, non ſubuenire. Tertius, proximos ignotos aſpernari. Quartus, deſpicere familiares. Quintus, non ſolùm corpora, ſed etiam animas fratrum pereuntes negligere. Sextus, filios ſuos pereuntes non curare. Septimus, nec eos per ſe curare, nec alios, qui curent, adducere. Octauus, prohibere inſuper eos, qui ſponte iuuare cupiunt. Nonus, ſalutem ſuorum vltrò oppugnare. Ecce ad quantum ſæuitiæ gradum præpoſtera illa parentum charitas prouehat, vt dum eis maximè conſulere arbitrantur, maximè noceant. Ex quibus patet, quàm graue id eſſe peccatum cenſuerint ſancti Patres.

94 *An ſit peccatum, non ſequi vocationem.* Dices: Qui nondum voto ſe obſtrinxit, is liber eſt; nec tenetur ſub pœna alicuius peccati, religionem ingredi, ſed poteſt conſilium Chriſti non ſequi. Ideò enim dicuntur conſilia, non præcepta. Ergo ſimiliter qui ſuadet ne ſequatur, non peccat. Quod enim non eſt illicitum facere, id etiã non eſt illicitum ſuadere.

Reſpondeo: Antecedens non ſemper eſt verum. Etſi enim in genere, & per ſe non ſit peccatum, non ſequi conſilia Chriſti; ſæpè tamen fieri poteſt, vt ratione alicuius circumſtantiæ coniunctæ peccatum ſit. Vt ſi cõſcientia dictet tibi (quod ſæpè accidit) te deſertum iri à Deo, niſi diuinæ vocationi obtemperes; te periturum ſi manſeris in ſæculo, &c. Tunc enim peccatum eſt, non ſequi diuinam vocationem: ac proinde etiam peccatum eſt, ſuadere vt non ſequaris. Vnde cùm ſuaſor ordinariè ignoret quid alter interius ſentiat, quid conſcientia illi ſuggerat; ordinariè etiam peccat dum vitæ mutationem, & religionis ingreſſum diſſuadet: quia periculo ſe exponit, ne illum incitet ad id quod eius conſcientiæ repugnat. Deinde etſi fortè non ſit magnum peccatum, ſi leuis & perfunctoria ſit diſſuaſio; ſi tamen ſit vehemens & pertinax, excuſari non poteſt à graui culpa. Ratio eſt, quia debet alteri plena libertas relinqui, vt eligat quod ſaluti ſuæ magis conſonum duxerit. Vehemens autem & pertinax diſſuaſio libertatem valdè minuit, cùm affectum in contrarium impellat, & quodammodò ei vim inferat; adeò vt huic impulſui difficulter, & non ſine magno moleſtiæ ſenſu reſiſtatur. Vnde ſicut eſt quædam iniuria (vt DD. tradunt) cùm quis precum importunitate adigitur ad id quod aliàs omninò nollet, & recuſaret: ita in propoſito eſt quædam iniuria, cùm tali modo quis ab ingreſſu religionis impeditur: vnde à graui peccato id excuſari non poteſt.

Denique etiamſi non ſequi ſuam vocationem, eamque deſerere, per ſe peccatum non ſit: tamen ſæpe eſt cauſa prauæ vitæ, & damnationis æternæ: & ob hanc potiſſimùm rationem ſancti Patres adeò illud ponderant, & perniciosũm iudicant. Ratio eſt, quia is qui adeò ſingulare Dei beneficium, & ex tanto amore diuina manu oblatum repudiat, meretur vt in poſterum parciùs cum eo agatur, & minùs diuinæ gratiæ largitatem ſentiat. Si Princeps quiſpiam te ad ſuum obſequium in palatium, magnis honoribus propoſitis, vocaret; & tu commodi tui vel oblectamenti cauſa repudiares oblatam conditionem, putaſne res tuas in poſterum illi magnopere fore curæ, aut ipſum ſollicitum vt te promoueat? Minime gentium; ſed curam ſuam tibi ſubtrahet, & relinquet te tuo conſilio & arbitrio, quod etiam paſſim vſurpatur inter homines: qui enim optima amici conſilia repudiat, dignus eſt qui ab amico deſeratur, & in poſterum ſuo iudicio ſinatur viuere. Longe magis id locum habet in Deo, cuius maieſtati ſumma debetur reuerentia; cuius bonitati & ſapientiæ ſumma fides, ſummum obſequium. Itaque quò magis indignum eſt, creaturam ſui creatoris & ſaluatoris vocationem negligere; eò iuſtior eſt cauſa, vt ipſe gratiæ ſuæ auxilia in poſterum ſaltem ex parte ſubtrahat, nec ea copia, qua alioquin ſtatuerat, conferat. 95

96 *In quo conſiſtant illa auxilia.* Conſiſtunt hæc auxilia potiſſimùm in tribus; in protectione, excitatione, directione. *Protectio* eſt illa cuſtodia, qua Deus diaboli vires comprimit; occaſiones tentationum, quibus ſuccumberemus, auertit; ab innumeris animæ & corporis periculis eripit: denique omnes impugnationes ita moderatur, vt facilè poſſimus vincere: & ſi victi fuerimus, tuetur ne in illo ſtatu moriamur. *Protectio.*

Excitatio fit per varias inſpirationes, quibus nos ad opera bona, & ad omnia ſalutaria excitat, & cor noſtrum ſanctis deſiderijs, & rerum cæleſtium oblectationibus replet: quibus item peccatores ad pœnitentiam vocat, & illis peccati fœditatem, & iuſtitiæ ſplendorem, & vtriuſque ſtipendia oſtendit. *Excitatio.*

97 *Directio.* *Directio* pertinet ad executionem, & continet ea auxilia quæ opportuna ſunt, vt conſtanter bonum propoſitum ad finem perducatur. Hæc tria auxiliorum genera, etſi propter illam ingratitudinem non omnino ita ſubtrahantur, quin homo abſolutè eorum adminiculo poſſit in iuſtitia perſeuerare; & ſi lapſus fuerit, reſurgere: tamen valde minuuntur & extenuantur: adeò vt plerumque reipſa cum tali auxiliorum menſura, homo non ſit perſeueraturus; vel à peccato, in quod poſtea labitur, ſurrecturus. Eſt enim certa quædam auxiliorum menſura ſoli Deo cognita, quam ſi decurſu vitæ tuæ accipias, certiſſimè es peruenturus ad ſalutem; ſi minorem accipias, non peruenies, ſed data occaſione laberis; & quamuis reſurgas, rurſum tamen alia occaſione concides, & tandem poſt multas labendi & reſurgendi viciſſitudines damnaberis. Plerumque enim ſalus & exitium pendent à re modica, quam niſi diuina prouidentia procurauerit, vel auerterit, certiſſimè peribis. Adit quis conuiuium; audit ibi verbum minus ſibi honorificum; oritur rixa, occiditur. Alius exit veſperi ebrius vt domum redeat; incidit in aduerſarium, contrahitur pugna: confoditur. Alij iter facienti occurrit biuium: eligit viam quæ videtur commodior; incidit in latrones qui viatoribus ibidem inſidiabantur; ab his ſpoliatur & interficitur. Similia quotidie plurima eueniunt: ſicut ex minima ſcintilla ſæpè maximus accenditur ignis; ita ex modica occaſione ſæpiſſimè maxima pernicies. Poterant iſtæ occaſiones innumeris modis à Deo qui omnia præuidet, impediri, vel minima inſpiratione auerti: ſed quia homo ſe reddidit indignum, cùm magnum illud Dei conſilium in ſe contempſit, Deus illas permittit, & omittit eam inſpirationem adhibere, qua talis occaſio fuiſſet vitata. Hac ratione infiniti pereunt, quorum & exitium à minima occaſione originem traxit; & facillimo negotio impediri potuiſſet, niſi illi ſe indignos antea tali cura & fauore Dei præſtitiſſent. Simili modo quidam leuiſſima occaſione conuertuntur, & ſalutem conſequuntur; ſiue ipſi id antea bonis operibus quodammodò meruerint, ſiue aliorum preces pro illis fuſæ id impetrarint, ſiue Deus *Menſura auxiliorũ multiplex.*

ex

ex sola sua benignitate ita eos dirigere statuerit.

98 Vnde pater, nihil adcò pertimescendum homini, atque ne Deus ita prouidentiæ suæ curam, & auxilia gratiæ imminuat, vt reipsa cum tali mensura non simus saluandi: neque quidquam adeò sollicite ab eo petendum, quàm vt eam auxiliorum mensuram nobis conferat, cum qua nouit nos certissimè saluandos; hoc est, vt in omnibus ita nos protegat, excitet, dirigat, sicut nouit saluti nostræ expedire. Hoc debet esse perpetuum nostrum votum, & assidua deprecatio; cùm in eo salutis nostræ cardo versetur.

99 Porrò huius imminutionis auxiliorum gratiæ causa est quadruplex. Prima est peccatum mortiferum, quod non solùm illa auxilia minuit, sed etiam animam occidit, & æternæ morti reddit obnoxiam. Et quamuis contingat vt ipsa per pœnitentiam reuiuiscat, non tamen idcircò priorem auxiliorum copiam recuperat, nisi sedulò orationi, & operibus pœnitentiæ alijsque pietatis officijs incumbat, vt iniuriam Deo irrogatam compenset. Sicut qui Principem suum capitaliter offendit, etsi benignitate Principis veniam consequatur, tamen pristinum fauorem, & amicitiæ signa non recuperat, nisi præclaris obsequijs priorem illam labem obruat.

Causa quadruplex imminutionis auxiliorū.

Secunda est peccatum veniale. Etsi enim multa peccata venialia per se vitam animæ non tollant, tamen valdè eam debilitant, minuendo diuinorum auxiliorum copiam: quo fit vt facile homo in peccata mortifera labatur. Hac ratione docent Theologi peccata venialia minuere feruorem charitatis; quia minuunt auxilia diuina, quibus ad perfectiorem charitatis & aliarum virtutum vsum dirigebamur. Omitto quòd difficultatem virtutum augeant, cùm ad contrarios actus, & consequenter ad peccata mortifera præparent ac disponant.

Tertia est tepor & incuria quædam profectus spiritualis: vt cùm quis omnia languide agit, solum præcise spectans ad quid sub peccato teneatur: nec est sollicitus vt affectus suos domet, vt gulam & linguam refrenet, vt in virtutibus proficiat, & perfectiùs se Deo per orationem & meditationem coniungat. Talis tepor etiamsi per se peccatum non videatur, tamen est causa imminutionis diuinorum auxiliorum. Vnde fit vt hominem plerumque ad grauia peccata: & in mortem æternam deducat. Quare hic tepor est admodum noxius & periculosus saluti, vt sancti Patres, & in primis S. Bernardus, maximus vitæ spiritalis magister, testantur.

100 Quarta causa est neglectus diuinæ vocationis, de qua iam diximus. Fit autem hæc imminutio iuxta triplex genus auxilij iam suprà explicati. Minuitur enim *Protectio*, dum diabolo laxantur à Deo vires, sic vt fortiùs nos impugnare possit, dum impendentes tentationum occasiones non impediuntur, dum pericula vitæ imminentia non auertuntur, dum res sinuntur suis agi motibus in salutis nostræ detrimentum. *Excitatio* minuitur, dum rariores vel languidiores inspirationes immittuntur, dum pericula salutis non ostenduntur, dum futura præmia non considerantur, dum sinit Deus mentem hominis cogitationibus & curis rerum terrenarum penitus immergi. *Directio* minuitur, dum non offerũtur opportunitates bonum propositum exequendi, vel permittuntur oriri obstacula quibus pares non sumus, &c. dum difficultatibus victi opus inchoatum & bonum propositum relinquimus. Ex quibus patet, quanta incommoda ex neglectu diuinæ vocationis (etiamsi per se peccatum non sit) plerumque sequantur: quæ sanè cuiuis aliquem salutis suæ sensum habenti, valdè sunt reformidanda. Nec minus hæc auxiliorum imminutio timẽda ijs qui alios ab obsequio Dei auocare nitũtur: sed eò magis, quò magis ille meretur auxilio gratiæ diuinæ destitui, qui in alijs spiritũ gratię conatur extinguere.

Imminutio secundū triplex genus auxilij.

101 His addo, Deo tantopere id displicere, vt etiam in hac vita non solum gratiæ subtractione, sed etiam alijs pœnis inflictis sæpè vindicet; cuius rei duo exempla adferam ex sanctis Patribus. Alterum ex S. Hieronymo epist. 7. quæ est ad Lætam de institutione filiæ, quam Paula auia Christo destinarat: *Caue*, inquit, *ne aures eius perfores, ne cerussa aut purpurisso consecrata Christo ora depingas, nec collum auro & margaritis premas, nec caput gemmis oneres, ne capillum irrufes, & aliquid ei de gehennæ ignibus auspiceris. Habeat alias margaritas, quibus postea venditis emptura est pretiosissimum margaritum.* Hæc Hieronymus de filia quæ nondum suo arbitrio religionem eligere poterat, sed solùm ab auia erat destinata. His præmissis ostendit quàm Deo istud displiceat: *Prætextata*, inquit, *nobilissima quondam femina, iubente viro Hymettio, qui patruus Eustochij virginis fuit, habitum eius cultumque mutauit, & neglectum crinem mundano more texuit, vincere cupiens & virginis propositum, & matris desiderium. Et ecce tibi eadem nocte cernit in somnis venisse ad se Angelum, terribili voce minitantem pœnas, & hæc verba frangentem: Tune ausa es viri imperium præferre Christo? tu caput virginis Dei tuis sacrilegis attrectare manibus? quæ iam nunc arescent, vt sentias excruciata quid feceris, & finito mense quinto ad inferna duceris? Sin autem perseueraueris in scelere, & marito simul orbaberis & filijs.* Addit Hieronymus: *Omnia per ordinem expleta sunt, & seram miseræ pœnitentiam velox signauit interitus. Sic vlciscitur Christus violatores templi sui, sic gemmas & pretiosissima ornamenta defendit.* Hæc ille. Ecce quàm diuersa sunt Dei & mundi iudicia: quæ mundus censet æquissima, ille vindicat vt scelera: sideratur manus, inferuntur cruciatus, mors quinto mense finito inexorabiliter irrogatur, & fortè æterna damnatio (vt illud, *ad inferna duceris*, indicat:) adduntur minæ mortis in maritum & filios. Vnde patet tale factum interdum esse causam euersionis totius familiæ. Si illa matrona tantam pœnam meruit, quæ non ex se, sed iubente marito eius neptem habentem propositum virginitatis, vanè ornauit: quantam merebuntur quæ minis metu, asperitate & blanditijs, & omni machinarum genere virginis propositum extinguere contendunt?

Vindicta diuina in retrahentes.

Alterum ex S. Ambrosio lib. primo, de Virginibus in fine: *Memoria nostra puella dudum nobilis in sæculo, nunc nobilior Deo, cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Quò enim melius virgo recurreret, quàm vbi sacrarium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis, nunc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscens; nunc iustæ impatiens moræ, ad summum altaris subdita verticem: Nam melius, inquit, quàm altare, quod sanctificat ipsa velamina, frontem velabit? Plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptijs sollicitatis animum? iamdudum prouisas habeo. Sponsum offertis? meliorem repperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate: habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilem cælo. Si talem habetis, non refuto optionem: si non reperitis, non prouidetis mihi, sed inuidetis. Hæc cum illa magno feruore dixisset: silentibus cæteris, vnus abruptiùs; Quid si, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Dum illa maiori religione, moderatiore pietate: Et ideo fortasse defecit, ne quis impedimentum posset afferre. Quod illi responsum de patre, de se oraculum, maturo sui probauit exitio. Ita cæteri eadem sibi metuentes: fauere cœperunt, qui impedire quærebant: nec dispendium debitarum attulit virginitas facultatum, sed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium: parentes cauete offensionis exemplum.* Hæc Ambrosius. Multa hoc exemplo Ambrosius docet. Primò, qua constantia & quo feruore in hoc negotio vtendum. Illa enim tanquam hostes fugiens ad altaris asylum confugiebat, & sibi ipsa quantum poterat, velum professionis imponebat. Olim enim sumendo velum per manus sacerdotis ad altare, fiebant statim professæ absque præuio Nouitiatu. Secundo, quomodo propinquis impedire conantibus respondendum. Tertio, interdum parentes præmatura morte tolli, ne sanctum liberorum propositum impediant. Quartò eos qui impedire conantur, interdum morte à Deo plecti. Quintò, parentibus meritò diuinam vltionem formidandam, nisi libertatem prolibus hac in re permiserint. 102

Duo solent hic adferri in excusationem à parentibus. 103 Primò, durum esse filium aut filiam amittere, & in perpetuum à se abdicare; ac proinde non debere mirum videri si se opponant. Secundò, timere se ne non perseueret, sed cum dedecore egredi cogatur, eò quod sit delicatæ & teneræ constitutionis.

Quæ parentum excusationes.

Verùm facilis est refutatio. Nam quod ad prius attinet, facile ista imaginatio vincetur, si cogitent sequentia.

Refutatio prioris.

Primò,

Primò, Deus ipse omnium conditor ac Dominus dedit Filium suum vnigenitum in nostrum obsequium; vt nostra causa cùm diues esset, fieret pauper, subiret labores innumeros & dolores; crucem sustineret & mortem, vt nos ab æterna morte liberaret, & æternæ vitæ faceret participes: & magnum nobis vel durum videbitur, si gratitudinis causa, filium nostrum eius obsequio consecremus? Quæ enim comparatio filij nostri ad filium Dei? Quid commodi Deo per hoc præstamus?

Secundò, Si Rex filium nostrum in suum palatium ad primariam aliquam dignitatem vocaret, vel filiam suo filio sponsam posceret; non obsisteremus, sed magnum duceremus beneficium, etiamsi numquam eos ampliùs essemus visuri. Cur non magis beneficij loco ponimus, quod ab eo qui est Rex regum & Dominus dominantium, ad cælestes æternasque dignitates ac nuptias vocentur?

Tertiò, Cùm filium aut filiam Deo offerimus, nihil ei donamus, sed quod omni iure ipsius erat, ei reddimus. Nihil nostrum propriè est in illis præter peccatum. Ipse solus animam creauit & infudit, ipse mentem & sensum dedit: ipse solus redemit, solus peccatum deleuit, iustitiam & sanctitatem impertijt. Et quamuis opera nostra in formando corpore sit vsus, non tamen idcircò nobis aliquid arrogare debemus: quia hanc vim à nobis non habemus, sed ab illo accepimus, qui instituit hominis natiuitatem. Ipse principalis est auctor, nos dumtaxat instrumenta. Sicut ergo statua non est scalpelli, nec imago penicelli, sed artificis: ita noster filius non est noster, sed Dei, qui solus eius est opifex; & nostra opera tamquam penicillo est vsus. Intellexit hoc præclare Machabæorum mater, dum se & filios vt fortiter mortem pro legibus patrijs
2. Mach. 7. subirent, sic animabat: *Non ego spiritum & animam donaui vobis; & vitam & singulorum membra non ego compegi: sed mundi Creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem.*

Quartò, Si filius meus morbo, vel gladio, vel alio casu
104 mihi eriperetur, ferendum esset, nec possem aduersus Deũ (sine cuius prouidentia nec ista fiunt) murmurare: quanto magis nunc æquo animo ferre debeo cùm non perit, sed saluus manet, vt viuat in domo Dei, in obsequio summi Principis?

Quintò, Cogitent nihil melius in hac vita posse filio obtingere, quàm si vestigijs Christi & Sanctorum insistat, & ex periculis iactationeque sæculi, in religionis portum se recipiat. Nullam meliorem hereditatem, nullos veriores thesauros eis a se posse relinqui, quàm si veræ pietatis studiosos efficiant, & ad sæculi contemptum, perfectionis amorem, Christique imitationem excitent. Has esse veras diuitias, vt quæ non solùm in hac vita, sed etiam post mortem stabiles permaneant, & æternam beatitudinem suis possessoribus conferant. Se quoque, si id faciant, eorumdem præmiorum vnà cum liberis fore participes. Vide S. Chrysost. lib. 3. contra vituperatores vitæ monasticæ sub finem: vbi fusè hunc locum prosequitur.

Sextò, Cogitent quanti res sit periculi, Deo repugnare, eius consilium euertere, spiritum quem ille huic animæ inspirauit, extinguere, & loco eius, mundi amorem in illa accendere: cogitent quàm grauiter Deus id sæpe vindicauerit: caueant ne iram Dei in caput suum prouocent, ne sibi & familiæ celerem perditionem accersant.

105 Septimo, Recolant exempla eorum qui liberos suos forti animo Deo obtulerunt. Abraham, iubente Deo; etiam suis manibus vnicum filium occidere, & Deo in sacrificium offerre voluit. Anna Samuelis mater sponte sua filium ab infantia ad obsequium templi Domino in perpetuum obtulit. Mater Machabæorum septem filios ad mortem pro lege patria fortiter tolerandam animauit. Idem in nouo Testamento fecit S. Felicitas, in eodem filiorum numero; quæ, vt scribit S. Gregorius Homil. 3. in Euang. *tot timuit filios post se in carne relinquere, sicut carnales parentes metuere solent ne mortuos præmittant.*

Talis fuit nobilissima illa Paula, quæ & filiam Eustochium ad religionem adduxit, & Paulam neptem adhuc infantulam Deo addixit, & quotquot poterat e suis ad deserendum sæculum incitabat. De qua vide Hieronymum in eius epitaphio.

Talis etiam magna illa matrona Constantinopolitana, quæ filium vnicum curauit institui a monacho sub habitu sæculari comparente. Refert pulcherrimum hoc exemplum prolixe S. Chrysostomus lib. 3. contra vituperatores vitæ monasticæ, circa medium. Similes multi alij parentes extitere.

Denique perpendant hanc S. Basilij sententiam. Is enim 106 *Exortatio S. Basilij ad parentes.*
præfatione in Ascetica, seu monasticas exercitationes, cùm explicuisset quanta religiosos maneant præmia, sub finem ita parentes hortatur: *Cùm itaque tam eximia ijs posita sint præmia, qui Christi militiam fuerint secuti, agè libenti animo, & patres filios suos, & matres suas filias ad eam venire patiantur, prolemque ipsi suam vltro ad eam alacriter adducant. Lætos eos faciat æternorum spes bonorum, quorum vnà cum liberis sui futuri sunt participes: eosque apud Deum patronos habere studeant. Caueamus, quæso, ne nimis angustum animum in hac importuna filiorum charitate præ nobis feramus: néve nos exterreant labores, ad quos videntur ituri: sed potius gaudeamus quod adeò magnam gloriam sint inuenturi. Offeramus Deo quod ab ipso accepimus, vt in laudes & gloria filiorum nostrorum societatem ipsi quoque veniamus, nos ipsos vnà cum ipsis offerendo, simulque exhibendo. Qui enim hanc animi alacritatem ostenderint, atque hoc modo fortiter perseuerauerint, ijs aptè conueniet illud ex Psalmis: Benedicti vos à Domino qui fecit cælum & terram.* Psal. 113.

Legant etiam librũ 3. S. Chrysostomi aduersus vituperatores vitæ monasticæ, qui totus in eo versatur, vt parentibus Christianis persuadeat, vt libenter filios suos religioni se addicere sinant, eosque ad hoc iuuent. Hæc ad priorem excusationem refutandam sufficiant.

Ad alteram respondeo, timorem illum vanum esse. Cur 107 *Refutatio posterioris excusationis.*
enim non perseueraret tot adminiculis adiutus, tot exemplis animatus, tot orationibus defensus, tanta gratiæ copia, quæ ibi solet à Deo effundi, roboratus? Cur ipse non possit, quod innumerabiles alij non minùs teneri & delicati alacriter prælliterunt, nulla ex parte spatio vitæ acciso, sed magis etiam protracto? Nulli enim magis longæui quàm religiosi; quia sobrietas, quæ apud eos regnat, mater est sanitatis & vitæ diuturnæ.

Non referre quod alij qui non perseuerent. Nec refert quòd quidam subinde deficiant; quia longè plures sunt qui perseuerant. Itaque multa magis speranda perseuerantia, quàm defectio timenda. Imo post professionem paucissimi deficiunt. Stultum verò est, propter malum quod raro accidit, auertere quempiam a tanto bono. Cur non magis vereatur eum iungere matrimonio; cùm plurimis nuptiæ infelices obtingant, & plures mariti adulterijs se contaminent, quàm professi redeant ad sæculum? Idem dici potest de omnibus vitæ statibus & dignitatibus. Plurimi enim in quouis genere status, infelices exitus sortiuntur; non tamen idcirco parentes ad illos reformidant filios suos promouere. Quis enim filium suum non velit esse Canonicum, Decanum, Præpositum, Episcopum, Comitem, Ducem, Regem, omnibus diuitijs & honoribus circumfluentem? Et tamen quo quis altiore est loco, tanto grauior ei impendet ruina. Vide plura hac de re apud Chrysostomum lib. 3. contra vitup. vitæ monast. sub finem.

Petes: Vtrùm illi qui auertunt aliquem á religione, te- 108
neantur ad aliquam restitutionem.

Non desunt DD. qui doceant tales teneri alium inducere, qui loco eius quem a Dei obsequio obduxerunt, Deo seruiat; vel certe seipsos religioni debere tradere. Et sanè æquitati satis est consentaneum, vt hoc damnum sarcire conentur, eumdem vel alium inducendo vt religioni se mancipet. Non tamen ad hoc tenentur lege iustitiæ. Qui tamen vi vel fraude aliquem auertit, tenetur ex iustitia vim tollere, fraudem aperire, & illum suæ libertati relinquere, vt libere possit intrare. Quod si res non sit amplius integra, tenetur, quatenus per illam iniuriam causa damni temporalis monasterio extitit. Qua de re vide librum 2. de iustitia cap. 8. dub. 3.

QVÆ-

QVÆSTIO IX.

Vtrùm sit expediens, vt is qui propositum Religionis habet voto, se astringat ad ingrediendum?

2. 2. q. 88. art. 6. & q. vlt. ar. 2. Perfectius est bonum opus ex voto.

109 SVppono ex doctrina S. Thomæ ab omnibus Theologis recepta, perfectius esse Deoque gratius, si opus bonum fiat ex voto, quàm ex mera arbitrij libertate. Ratio est, quia quando opus aliàs per se bonum fit ex voto, duplicem habet laudem: tum quia per se & secũdum suam speciem bonum est; vt dare eleemosynam, castigare corpus, &c. tum quia fit ex affectu religionis in Deum, seu ex fide quam Deo debemus. Deinde qui vouet & votum soluit, non solùm offert Deo bonum opus, sed etiam boni operis facultatem: nam priuat se facultate illius omittendi. Vnde similis est ei qui donat amico non solùm fructus arboris, sed etiam ipsam arborem, vt ait S. Anselmus lib. de similitudinibus cap. 84. Qui autem solum opus præstat absque voto, non dat Deo illius operis facultatem. Denique qui facit ex voto, operatur ex proposito firmiore, magisque immutabili: hoc autem est melius magisque perfectæ virtutis: sicut e contrario in malis obstinatio mentis, aggrauat peccatum.

110 His positis, dico Primò: Si res per se spectetur, valdè est expediens, vt quis cognita sua vocatione, voto simplici se obstringat ad eam executioni mandandam. Ratio est, quia id est maioris meriti apud Deum: vt ostensum est. Deinde est valdè vtile ad vincendas tentationes contra vocationem occurrentes. Minùs enim homo mutat, & fortiùs resistit ijs qui ipsum auocare conantur, dum videt se Deo obstrictum per votum, cuius vinculum nulla auctoritate solui possit. Vnde cùm quis metuit, ne amicorum importunitate vacillare incipiat, prudenter fecerit, si hac anchora se in Deo fixerit. Similiter si aliunde tentationes à carne, mundo, vel diabolo ingruant. Ita enim multi Sanctorum facere. Ita nobilis illa virgo Mediolanensis, de qua S. Ambrosius lib. 1 de Virginibus sub finem. Ita S. Rictrudis & aliæ plurimæ, quæ ad excutiendas sollicitantium molestias, subitò sibi velum imposuere: quod erat deserendi sæculi professio. Simili modo in sexu virili ob eamdem causam plurimi statim se obstringebant, habitum professorum sumendo, quo post triduum erant professi: vel aliquod professorum munus in eo habitu obeundo; & ita statim in professorum ordinem transibant, nec opus erat triduum expectare. Itaque consilium illud, innumeris exemplis omnibus sæculis est confirmatum.

111 Dico secundò: Licitum etiam est & laudabile, si res per se spectetur, inducere talem ad votum simplex religionis ingrediendæ; tum vt plus apud Deum mereatur; tum vt se contra omnes oppugnationes magis firmet. Docet hoc S. Thomas suprà locis citatis. Ratio est manifesta quia laudabile est hortari ad id quod est melius, & Deo gratius: atqui tale est votum ingrediendæ religionis; ergo laudabile est ad illud hortari. Confirmatur, quia ipsa Sacra Scriptura ad hoc inuitat his verbis: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro:* vt inquit S. Thomas q. vlt. art. 2. §. Sed contra. Ergo & nos possumus imitari.

Sed objiciet aliquis: *Nemo debet alteri præbere occasionem ruinæ. Vnde Exodi 21. dicitur: Si quis aperuerit cisternam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet pretium iumentorum. Sed ex hoc quòd aliqui obligantur ad religionem per votum, frequenter aliqui ruunt in desperationem, & in diuersa peccata: ergo videtur quòd non sint aliqui ad religionis ingressum voto obligandi.* Hoc argumentum totidem verbis proponitur à S. Thoma artic. 2. qõ. vlt. Ad quod ita respondet: *Vouere religionis ingressum, est quadam confirmatio voluntatis ad meliora: & ideò quantum est de se, non dat homini occasionem ruinæ, sed magis illam subtrahit. Sed si aliquis voti transgressor grauiùs ruat; hoc non derogat bonitati voti: sicut non derogat bonitati Baptismi, quòd aliqui post Baptismum grauiùs peccent.* Hæc ille. Addo paucissimos esse qui idcircò ruant in peius.

112 Dico Tertiò: Consideratis tamen varijs circumstantijs & incommodis, quæ ex tali inductione possent prouenire; iudico plerumque abstinendum, & eos dirigendos, vt per se consilium à Domino captent, ne postea querantur consilio humano se hoc vinculum incautè sibi iniecisse. Vnde huius rei magna in nostra Societate est cautio, ne quis confessarius pœnitentem ad huiusmodi, vel alia vota emittenda inducat. Longè satius & solidius est, si in huiusmodi rebus consilia humana cessent, & ipse Creator cum sua creatura, quod ipsi placuerit, agere sinatur.

QVÆSTIO X.

Quam vim tale votum habeat?

DE hac re multa diximus l. 2. de Iustitia cap. 41. dubitat. 5. Nunc breuiter respondeo, & dico Primò, Hoc votum adeo esse firmum, vt eius vinculum non possit laxari aut commutari, nisi auctoritate summi Pontificis. Est enim vnum ex quinque Sedi Apostolicæ reseruatis. 113

Dico Secundò: Votum religionis ingrediendæ obligat sub peccato mortifero ad experiendum illius Religionis tyrocinium, atque adeò ad profitendum, si bona fide iudicet sibi eam religionem fore salutarem & tolerabilem. Ratio est, quia hæc censetur esse mens vouentis; & vt talis sit, ipsa ratio postulat. Vnde non sufficit subire Nouitiatum: sed oportet vt perseueres, & professionis vinculo te obstringas: nisi per experientiam deprehendas, religionem illam tibi non conuenire.

Dico Tertiò: Si quis tale votum habens non se benè gerat, nec religiosæ disciplinæ, vt par est, se accommodet, eo fine vt hoc modo extorqueat dimissionem, & liberetur à voto suo: talis non est tutus in cõscientia, nec est in bono statu. Ratio est, quia hoc ipso quo quis vouet Deo, etiam obligat se ad non præstandum sponte sua aliquod impedimentum executioni voti. Alioquin votum esset illusorium, & Deus per tale votum videretur irrideri potiùs quàm honorari. Qui enim alteri aliquid promittit, & simul retinet libertatem ponendi impedimentum executioni, non censetur ex animo promittere, sed irridere. Vnde sequitur talem peccare mortiferè: quia facit contra suum votum, non directè quidem, sed indirectè, quatenus impedit eius executionem, suis malis moribus efficiendo vt dimittatur; ac proinde vt non perseueret: ad quod tamen ex vi voti tenebatur. 114

Secundò sequitur, illum teneri se emendare, & tollere illud impedimentum perseuerantiæ, quod sponte posuit, vt votum suum implere possit. Nec obstat, quòd illa in quibus delinquit, per se non sint peccata: quia satis est, quòd in religione præbeant sufficientem causam dimittendi: nimirum quia sunt contra religionis disciplinam, & laudabilem vsum.

Tertio sequitur, eum qui ob huiusmodi causam voluntarie & de industria datam ad extorquendam dimissionem, iam dimissus est, non videri securum in conscientia, nisi promissa emendatione paratus sit iterùm recipi, si Superior velit illum admittere. quia, quantum in ipso est, tenetur sublatis impedimentis adhibere operam, vt votum suum impleat. Nec refert quòd sit dimissus: quia cùm ipse sponte ad hoc causam dederit, tenetur causam tollere, & rem in integrum restituere. Confirm. quia votum ipsius habuit hanc tacitam conditionem, *Si superior me retinere voluerit:* atqui superior cupiebat illum retinere; sed ille sua improbitate illum coegit: ac proinde dimissio non fuit omnino libera, neque talis qualis in ipso voto tacite intelligebatur. Si tamen putet se non recipiendum, sufficit ei pœnitentiæ remedium apud Deum. Plura quæ hac de re dici possent, vide lib. 2. de Iustitia cap. 40. dubit. 20 & cap. 41. dub. 5. 115

QVÆSTIO XI.

Vtrùm filij & filiæ quæ religionem ingrediuntur, possint exheredari, & priuari portione legitima.

MVlti absque scrupulo id faciunt, existimantes perire in solidum, quidquid liberis religionem intrantibus datur. Verùm dicendum est, id illicitum esse & iniquum, siue Iura spectemus, siue doctrinam Patrum, siue momenta rationum. 116

Ac

Ac primùm est contra Ius ciuile, quo accuratè id prohibetur, & iubetur semper relinqui legitima ijs qui religionem elegerint. Nouella enim 123. cap. 38. ita statuit Iustinianus: *Si qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, & intrauerit monasterium, filijs non extantibus, monasterio quod ingreditur, res eius competere iubemus.* Deinde de ijs qui liberos habent præcipit, vt parens religionem ingressurus relinquat liberis in sæculo manentibus portiones suas, & reliquum in monasterium conferat, nulloque casu vult monasterium priuari portione legitima, perinde ac si ipsum censeatur in numero filiorum. Eadem habentur Authent. Si qua mulier. Cod. de sacrosanctis Ecclesijs. Rursus cap. 41. eiusdem Nouellæ ita statuitur: *Nullam damus licentiam aut parentibus filios, aut filijs parentes sæcularem vitam relinquentes, velut ingratos à sua excludere hereditate ob causam quia religiosam vitam antecesserit. Interdicimus autem parentibus, ne filios suos monasticam vitam eligentes ex sacris monasterijs abstrahant.* Vbi aduerte, eam causam quæ sufficiens erat ad exheredandum filium ante ingressum in religionem, per ingressum extingui; ita vt ob illam non possit ampliùs sua legitima priuari. Si tantus est fauor ingressus, vt eum qui per crimen iam exciderat, in integrum restituat, & ingratitudinis notam deleat; cuius animi erit, filium nihil commeritum ob ipsum ingressum excludere? Idem Iustinianus eadem Nouella, cap. 37. statuit in fauorem religionis, *vt si fuit alicui relicta hereditas, vel legatum sub conditione nuptiarum, vel liberorum, vel dotis tempore, vel antenuptialis donationis, cum onere substitutionis & restitutionis, & talis religionem ingrediatur, tales conditiones esse inualidas, & pro non scriptis habendas.* Eadem constit. habetur Authent. Nisi rogati. Cod. ad SC. Trebell.

Idem communiter docent Doctores: Siluester verbo hereditas 4. quæst. vlt. & alij, qui Summas scripserunt; Folinus in capot Io præsentia. num. 32. de probationibus, vbi plurimos citat. Voluerunt enim Iura, omnia submouere quæ à religione possent retrahere. Sicut olim apud Romanos, conditio, *Si non nupserit*, legato vel institutioni heredis adiecta, habebatur pro non adiecta, eò quòd retraheret à nuptijs, quibus tunc magis fauebatur quàm castitati: vt patet L. Titiæ, ff. de conditionibus & demonstrationibus. At modò in media luce Euangelica, quando pretium castitatis & religionis innotuit, Imperatores fauere cœperunt religioni, & submouere omnia, quæ ab capessenda possent retrahere. Plura hac de re diximus lib. 2. de Iustitia cap. 18. Dubit. 15.

117 Secundò, Est etiam contra Ius Canonicum vt patet 19. quæst. 3. c. Si qua mulier. & cap. Non liceat. Quibus locis habetur eadem constitutio in Ius Canonicum relata. Vnde S. Gregorius lib. 7. episto. 7. *Quia ingredientibus monasterium conuertendi gratia, vlteriùs nulla sit testandi licentia, sed res eorum eiusdem monasterij iuris fiant, aperta legis definitione decretum est*, &c. Vbi manifestè indicat, illam constitutionem ab Ecclesia receptam, eamque in iudicijs seruandam.

Verùm, omissis ceteris, sufficere nobis poteris vnus Saluianus Episcopus Massiliensis, sanctitate & doctrina clarissimus, qui hanc rem ex professo tractat. Hic vixit temporibus S. Augustini, & scripsit libros octo de Prouidentia, & quatuor alios contra Auaritiam Christianorum ad Ecclesiam Catholicam: vtroque opere persequitur & deplorat vitia Christianorum, & ostendit propter eorum multitudinem & enormitatem inundasse flagella per orbem Romanum Barbaris omnia inuadentibus & occupantibus. Hic lib. III. contra auaritiam, cùm docuisset, in testamentis condendis etiam pietatis habendam rationem, ita subdit: *At verò nunc diuersissimè & impijssimè. Nullis à suis minus relinquitur, quam quibus ob Dei reuerentiam plus debetur: nullos pietas minùs respicit, quàm quos præcipuè religio commendat. Denique si qui à parentibus filij offeruntur Deo, omnibus ceteris postponuntur oblati: indigni iudicantur hereditate, qui digni fuerunt consecratione: hoc per hoc vna tantùm re viles parentibus fiunt, quia cœperunt Deo esse pretiosi. Ex quo intelligi potest quòd nullius penè apud homines vilior est quàm Deus: cuius vtique sit despectione, vt eos præcipuè filios spernant parentes, qui ad Deum cœperint pertinere.* Quibus verbis ostendit, id esse impium, & in Dei iniuriam redundare.

Vilescunt filij causa religionis.

118 Deinde producit rationem parentum, eamque luculentè refellit. *Dicitis, Quid opus sit religiosis æquam accipere cum fratribus portionem? Respondeo, Vt religionis fungantur officio; vt Religiosorum rebus religio alatur; vt donent & largiantur; vt illis habentibus cuncti habeant non habentes; imò (si tanta est eorum fides & perfectio) vt habeant etiò non habentes; beatius vtique, postquam habuerint, non habentes. Cur eis quæso, ò inhumanissimi parentes, necessitatem indignissimæ paupertatis imponitis? Permittite hoc religioni ipsi cui filios tradidistis: rectiùs pauperes à se fiunt. Si tantùm eos inopes esse cupitis, concedite id eorum deuotioni: liceat eis (quæso) vt volunt pauperes fieri. Eligere inopiam debent, non sustinere. Postremò, etiamsi sustineant, deuotione eam tolerent, non damnatione patiantur. Cur eos velut à natura expellitis, & quasi è iure sanguinis abdicatis? Et ego eos pauperes esse volo, sed vt habeat tamen præmium suum ipsa paupertas: & præclara de mutatione eligant inopiam, ex copia, vt ex inopia electione copiam consequantur.*

Cur filijs sua portio tribuenda.

Insinuat hic tres causas cur istis filijs debeat sua dari portio. Primò, vt ipsi sustententur, nec oneri sint religioni. Iniquum enim est, si tua diuitibus relinquas, & ipse pauperibus sis oneri. Secundò, vt monasterium locupletetur ad alendos plures Dei ministros, ad augendum cultum diuinum, ad maiores erogandas eleemosynas. Tertiò, Vt filius plus mereatur, sponte diuitijs se exuens, & paupertatem amplectens. Quartam causam postea subdit, ne in Deum sis ingratus, eum exheredem faciens, à quo omnia accepisti.

Adfert deinde aliam rationem qua sæculares mouentur, vt filios religionem intrantes priuent: nimirum ne bona veniant ad extraneos (vt ipsi loquuntur) hoc est ad seruos Dei; ac proinde ne veniant ad ipsum Deum, cui in seruis suis datur, vel adimitur; qui in suis ministris heres instituitur & exheredatur. 119
Quonam quam, inquit, *quid ego vos per ipsum sanctissimæ rationis officium trahere ad humanitatem pietatemque contendo, cùm id maximè obsistat, & hæc res parentes impios faciat, quæ magis pios facere deberet? Nã cùm vos ideò plus relinquere ex patrimonio vestro filijs religiosis deberetis, vt aliquid ad Deum ex facultatibus vestris saltem per filios perueniret; ideò filijs non relinquitis ne illi habeant Deo quod relinquant, magnificam repensantes beneficij sacris vicissitudinem, dum id studiosissimè procuratis, ne vel per vestros aliquid honoris Deus habere possit, cùm vos omnia per Dei munus habeatis. Cur, rogo, tam infideliter, cur tam impiè? Non exigimus vt vestra Domino largiamini; aliquid Deo de suo reddite. Cur tam auarè, tam impiè agitis? Non est vestrum quod denegatis. Iniquum ergo arbitramini vt sæcularibus filijs religiosos filios substantia pares esse faciatis? Id ergo agitis vt puniatur eos recepta religio, quos religio apud vos facit viles. Quid enim est aliud, quàm religionem interdicere, ob religionem despectui habere?*

Quod maximè debebat pios facere, facit impios.

Post hæc agit contra illos qui putant satis esse si vsumfructum portionis legitimæ illis relinquant. *Sed*, inquit, *inuenit iniquissima infidelitas parentum quomodo à patrimonio suo penitùs Deum excludat, proprietatem rerum religiosis filijs auferendo. Vsum enim his dedit, vt esset quo ipsi viuerent: proprietatem his tulit, vt quod Deo relinquerent, non haberent. O nouum irreligiosæ mentis ingenium! cauenit quo videretur filijs suis maiore erga Deum sua impietate consulere*, &c. Et infrà: *Quid agis miserrima infidelitas, & paganica (vt ita dixerim) irreligiositatis error? Itane tantùm odisti Deum, vt possis etiam filios tuos, ob hoc tantùm quòd ad Deum pertinent, non amare? Meliori enim conditione quidam relinquunt libertos suos, quàm tu relinquis filios tuos. In vsu siquidem quotidiano est, vt serui (etsi non optimæ, certè non improbæ seruitutis) Romana à dominis libertate donentur; in qua scilicet & potestatem peculij capiunt, & Ius testamentarium consequuntur; ita vt & viuentes, cui volunt, res suas tradant, & morientes donatione transcribant*, &c. *Quantò, ò quisquis es infidelissime pater, quanto domini illi cum libertis meliùs agunt, quàm tu cum liberis? Illi quæ donant, perpetuo iure donant; tu temporario: illi testamenti faciendi arbitrium dant libertis; tu tollis liberis: illi postremò seruos suos dant libertati; tu quasi addictis filios seruitute.* Et infrà: *Quid tandem, quæso, sceleris in sæculo esse religionis putas, vt ideò eos qui Religiosi sunt filios tuos esse non credas, quia filij Dei esse cœperunt? In quo tibi, hoc tam bonæ voluntatis quasi piaculo, rei facti sunt, vt ideireò eos putes habendos peiores, quia optant esse meliores?* 120

Non est satis vsumfructum relinquere.

Pergit Saluianus: *Sed dicitis, non eo à vobis animo hoc agi. Quod idem est, ac si quispiam dicat; malas res bono animo à se fieri, & impietatis facinus pia mente committi. Quid prodest (ò inhumanissimi parentes) quod filios religiosos bono à vobis animo dehonorari asseratis? Res ipsa hoc respuit, & refellit. Parum est quod nudis assertionibus dicitis; ipsis actibus vestris contra vos testes estis. Iudicatis ergo, vt arbitramini, vt sancti & placita Deo pignora, filij, mundo seruientibus comparentur?* &c.

121 Deinde affert excusationem sæcularium, qui dicunt non oportere filijs religionem intrantibus concedere proprietatem, eò quod ipsi non sint habituri liberos, quibus eam relinquant; eamque fuse refutat. habent enim pauperes Dei, qui sint illis filiorum loco: habent suos fratres spirituales, quibuscum viuunt, quos etiam post se relinquent: habent Christum, quem in membris suis faciant heredem: habent animam suam, cui hoc beneficium impendant. Stultissimum esse, si cogites vt sæculares filij opibus & diuitijs ad breue tempus circumfluant, & non sis solicitus vt animæ tuæ in æternitatem consulas quam amentiam, quia plurimorum animos occupauit, fuse insectatur.

Contra eos qui sunt solliciti, vt heredes suos ditent, & salute animæ suæ negligunt.

Est, inquit, quod pro hominum insipientia lugeamus, vllum omnino inueniri, aut esse posse, qui decurso infelicis vitæ istius breui spatio, in ipsa extremitate iam pendens, iturus illicò ad tribunal Dei, quidquam aliud cogitet præter statum suum; quidquam aliud præter exitum suum; quidquam aliud præter periculum suum: & neglecta spe sua atque anima (cui opitulari aliquatenus vel in vltimis suis omnimodis, omni re ac substantia sua debeat) hoc solum cogitet, & animo voluat, quàm laute heredes sui res suas comedant. Miserrime omnium, quid soliciitus es? quid æstuas? quid auctorem te ipsorum perituraram facis? An times fortè ne desint quæ te mortuo, quod relinquas, vorent? Nolo metuas, nolo verearis. Vtinam tam facilè saluus esse, quàm tua omnia dispereunt. O infidelitas! ò peruersitas! Et iam vulgo dictum est, omnes sibi melius velle quàm alteri. Nouum hoc monstri genus est, cuilibet quemquam velle consulere, tantùm ne sibi. Ecce iturus es infelicissime omnium, ad examen sacrum, ad tremendum illud intolerandumque iudicium, vbi peregrinanti animo neque auxilium nullum potest omnino esse solatium, nisi sola tantummodo bona conscientia: nisi sola tantum innocens vita, aut quod proximum est bonæ vitæ, misericordia: vbi eo homini nullum est adiutorium, nisi mens larga, nisi pænitentia fructuosa, & eleemosyne copiosa: vbi denique pro diuersitate meritorum, aut summum bonum inuenies, aut summum malum; aut immortale præmium, aut sine fine tormentum. Et tu de locupletandis heredibus tuis cogitas, de opibus agnatorum iterum, cognatorumque suspiras; quem potissimum ditiorem patrimonio tuo facias; cui supellectilis varia ornamenta transcribas; cuius apothecas copijs tuis repleas. Infelicissime omnium, cogitas quàm benè alij post te viuant, non cogitas quàm malè ipse moriaris. Dic mihi quæso, ò miser, ò infidelis, cùm multis patrimonium tuum diuidas, cùm multos facultatibus tuis dites, nunquid de solo te es tam malè meritus, vt tibi nec inter extraneos locum facias heredis? Ecce expectas te egressurum de vita ista officium tribunalis sacri, expectant teteras angeli, & immortalium tormentorum terribiles ministri: & tu futuras post te heredum mundialium voluptates animo voluitas? tu delicias aliorum mente pertractas? quàm benè scilicet post te heres tuus de suo prandeat, quibus copijs ventrem expleat, quomodo vsque ad nauseam redundantem viscera exaturata distendat. Infelicissime omnium, quid tibi cum his delitramentis? quid cum ista luxuria bonis ociosis? quid cum perditione istius vanitatis? Namquid facturus eris hoc tibi caret suppliciis summa poteris si is qui res tuas prodigè comedet, lautus & pransus benè eructarit? &c.

Officiũ tribunalis sacri.

Terentius.

122 Idem pulcherrime prosequitur infra: *Amate non obsistimus, amate filios vestros, sed tamen secundo à vobis gradu: ita illos diligite, ne vos ipsos odisse videamini. Inconsultus namque & stultus amor, alterius memor, & sui immemor: vnusquisque proprium onus portabit. Relicta filijs diuitia parentes non liberant de mendicitate; imò relicta immoderatè filijs facultas, parentum est sempiterna mendicitas: ac per hoc nullis parentibus magis noxij, quàm filij minus amant. Dum enim illi patris bonis affluunt, parentes in sempiternitate cruciantur. Flamma infelicium mortuorum, diuitijs non refrigerantur heredum.* Deinde hoc ostendit exemplo diuitis epulonis, qui etsi heredes suos ditarat, hoc tamen nihil illi proderat. *Illi*, inquit, *erant in abundantia, sed iste in egestate; illi in gratulatione, iste in dolore; ille in diuitijs, iste in tormentis, illi fortasse iugiter in luxuria, iste semper in flammis. O infelix & miseranda conditio! bonis suis alij preparant beatitudinem, sibi afflictionem; alijs gaudia, sibi lacrymas; alijs voluptatem breuem, sibi ignem perennem. Hæc diuites cogitent, qui redimere facultatibus suis nolunt ne ista patiantur. Diues ille fuit, de quo nunc loquimur; diuites sunt & isti, ad quos nunc loquimur. Vnius sunt nominis: caueant ne sint etiam conditionis vnius. Si durum est ab aliquo filijs ac propinquis parum relinqui; multo est durius, in æternitate torqueri. Opinor enim diuitem illum cùm torqueretur, non tantum delectabant opes heredis sui, quantum augebant tormenta corporis sui,* &c. Quæ ille copiosè & vtilissime.

Animũ pro filijs amandam.

123 Postea ostendit, hoc totũ proficisci ex quadam infidelitate, quia futura præmia & supplicia ex animo non credant. *Nemo, inquit, inter homines, qui cùm beatus esse valeat, miser esse malit: nemo est, qui cùm possit habere delicias summi boni, pati velit supplicium summi mali. Quod si ita est, quid ergo causæ est, vt non vel moriens, & in vltimis situs, id saltem supremæ oblationis officio, & omni rerum tuarum ambitu agas, vt si mereri à Deo potes, locuples & beatus sis? Sin autem id non potes, certe vel hoc promerearis, vt miser non sis, vt non vraris, vt non torquearis, vt tenebris exterioribus non inijciaris, & ardentibus sine fine flammis non decoquaris. Quæ cùm ita sint, quid ergo, vt dixi, causæ est, vt non omnibus modis vel mala fugias, vel bona assequi velis? Quid causæ est, quid hæc non agis? quid causæ est vt bona æterna non ames? quid causæ est, vt mala æterna non timeas? quid vtique, nisi illud quod prælocutus sum; quia aut iudicandum à Deo te esse non putas, aut resurrecturum omnino non credis. Et certum videres, quomodo non futuri iudicij inæstimabile malum fugeres, & immortalium suppliciorum tormenta vitares? Sed non credis, vtique non credis. Sermo enim tuus & professio tua indicant fidem; sed vita atque obitus publicant infidelitatem. Alioquin viuas me; minas volo. non quæro vt mihi credulitatem tuam, superioris vitæ actibus probes, vno sum contentus testimonio supremorum morum. Ecce iam morieris egressurus de domo corporis tui, actione quæ iturus, quò abducendus, ad quam pœnalia, ad quã terra rapiendus: cui vnũ tantummodo superest inter suprema perfugium, vna effugiendi ardentes ignes datur* * *specula, vt pro te offeras saltem quod in substantia habes, quia aliud quod possis Deo offerre, iam non habes. Et tu immemor tui, oblitus salutis tuæ, de legatarijs tantùm cogitas, de locupletando herede suspiras. Et hæc faciens, credere te iudicandum Deo dicis, cùm tibi cùm iudicandus iam sis, vel tunc suprema non consulas? Et cogitare te aliquid de salute animæ tuæ vis, cui nullius est anima tua vilior; apud quam propè non interest cuius profit, modò tibi noceat? Et credere te futurum iudicium dicis, apud quem nullus est minor aut despectior quàm ipse Iudex? Clamat tibi ecce morienti ipse qui te iudicaturus est Iudex tuus, ne vllum omnino hominum in erogandis rebus tuis plusquam te ames; ne vllũ de substantia tua moriens magis quàm tibi consulas; nullum tibi animæ tuæ propinquiorem, nullum iudices chariorem. Quid enim prodest homini, inquit Saluator, si lucretur mundum totum, & detrimentum faciat animæ suæ? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? hoc est dicere, Quid tibi, infelicissime homo, proderit, si totum mundum aut ipse habeas, aut tuis posteris relinquas; & ipse salutis atque animæ detrimentum patiaris? damna enim animæ totum penitus secum auferunt: nec quidquam omnino habere poterit, qui seipsum damno animæ perdiderit vniuersis. Non respicias pecuniam; non possessionem; nec dubites, saltem moriens, pro anima tua quantum potes, vel tua ac facultate offerre. Quidquid enim dederis pro te, vile est; quidquid pro te obtuleris, paruum preti est: quia anima tua in omnium rerum est comparatione pretiosior. Et ideò non dubites pro te dare: quia si te amiseris, omnem in te perdis. Si autem te lucrifeceris, tecum & in te omnia possidebis. Fili, inquit Scriptura Sancta, si habes, benefac tecum, & Deo bonas oblationes offer. Et alibi: Miserere, inquit, animæ tuæ. Vide pietatem erga te Domini nostri; vide quàm misericors sit Dominus Deus noster, qui nos ipsos pro nobis misericordiam rogat: miserere, inquit, animæ tuæ, &c. Cur, ò miserrime, cùm Deus sic tecum agat, non acquiescis? Rogat te vt tui miserearis, & non vis: causam tuam apud te agit, & non admittitur; dignatur te pro te rogare, &* non

Causam esse infidelitatem, seu fidei defectum.

* *Paruula spes.*

Matth. 16.

Eccl. 14.

Eccl. 30.

non potest impetrari, &c. Hæc omnia satis clare ostendunt tales homines futura præmia & supplicia, tribunal illud terribile, & examen strictissimum nō credere: vel si aliquo modo credant (obscure nimirum & languidè, vt solent semipoti de rebus iudicare) tanto animi stupore teneri, vt ea non considerent, nec apprehendat animo periculum in quo versantur, aut immensum lucrum, quod facilè tunc possunt consequi. Hæc amentia & *ἀναισθησία* est pœna auaritiæ & amoris terrenorum.

114 Postremò agit contra inordinatum affectum, quo plerique tenentur erga propinquos, qui causa est cur Dei monita non audiant, & animæ suæ non consulant.

Sed videlicet causa grandis est, qua Deum audire non possis. Circumstant enim te ægrotantem cognati & agnati tui: circumstant locupletes matres familias, circumstant nobiles viri, obsident lectum infirmitatis tuæ sericis atque auratis vestibus circumfusa numerositas. O quantus fructus æternitatis est talibus bona propria erogare mendicis! Digna videlicet causa & satis iusta, vt animæ tuæ auferas, quod egenis talibus derelinquas. Sed nimirum misericordia frangeris, & lamentantium propinquorum pietate superaris. Vides quippe opulentissimi & splendidissimi cultus homines tibi anxios, tibi flentes, tristi vultu & fœdo habitu compositas: ad mœstitudinem facies tibi ostentantes, per imaginariam sollicitudinem suam emeates hereditatem tuam. quem non moueat tanta pietas? quem non moueat talis dolor? Aut quomodo cùm hæc talia vides, non obliuiscaris tui? Vides enim extortas lacrymas, simulata suspiria, fictam anxietatem, non optantem vt conualescas, sed expectantem quando moriaris. Vides defixos in te & accusantes tui obitus tarditatem, omnium vultus. O infelicem te ac miserrimum, cuius supremum exitum tantus desiderat & precatur numerus propinquorum: & propter hos animam tuam deseris? Et infrà:

Non formides vultus eorum, neque frangaris ambitu eorum. Despice concupiscentes hereditatem tuam, & diuidentes iam inter se substantiam tuam: qui non te, sed patrimonium tuum diligunt: imò qui cupiditate rerum tuarum te exsecrantur. Nam dum tua impatienter sitiunt, te oderunt; præsentiamque tuam quasi æmulam sibi & aduersariam iudicantes, obicem putant cupiditatis suæ esse quòd viuis. Despice ergo hos tales & nihile fastu: non te moueant blandimenta eorum, venena tibi sunt: non respicias adulationes eorum; gladij sunt iugulatores tui, & quidem ferreis ac hostilibus gladijs teteriores, &c. *fuge ergo hoc malum tale; fuge assentationes insidiantes tibi, fuge obsequelas noxias tibi, fuge ambitus deceptores tuos. Ista sunt officia quæ te iugulant: ista sunt quæ in mortem trahunt*, &c.

Hæc & alia multò plura doctissimus ille Episcopus zelo Dei plenus, ad Ecclesiam Catholicam, pro reformatione disciplinæ, & salute filiorum eius, quatuor libris prosequitur.

125 Denique multis rationibus eadem inhumanitas improbari potest. Primò, Quia filij non possunt sua legitima priuari, aut exhæredes fieri, nisi ob crimen aliquod graue commissum in parentem: vt habetur Nouella 115. cap. 3. vbi illa crimina numero 14 recensentur. Vt si filius in parentem manus iniecerit, si grauem ei contumeliam irrogarit, si patrem criminaliter accusauit extra causam boni publici, &c. Si versetur cum maleficis, si maleficus efficiatur, si hæreticus, &c. Atqui intrare religionem nullum est crimen, nulla est iniuria in parentem, sed res laudabilis & familiæ honorifica. Ergo non potest ob & eam causam priuari.

Secundò, Filia non potest sua dote, aut legitima portione destitui propter nuptias inuito patre initas: tum quia nemini per hoc fecit iniuriam, cùm Iuris permissu sic contraxerit: tum quia impediretur libertas matrimonij (quam Ius naturæ & Ecclesia concedit) si posset ob talem causam priuari. Ita communiter tradunt DD. teste Panormit. in cap. 1. de desponsatione impuberum, & Couarr. in 4. Decretalium p. 2. §. 8. num. 5. Ergo multò minùs filius vel filia potest priuari propter ingressum religionis: quia ea in re sequitur cōsilium Christi, & vtitur iure quod Christus ei concessit; ac proinde fit ei manifesta iniuria, si idcircò priuetur. Denique si id fieri posset, impediretur libertas amplectendi statum religionis, & sequendi consilium Christi; quæ integra & illibata relinquenda est: vt etiam statuit Concilium Trid. Sess. 25. cap. 16. 17. 18.

Tertiò, Est quædam iniuria in Christum. priuare enim filium hereditate quia obsequio Christi se mancipat, quid 126
aliud est, quàm Christi obsequium vile ducere; & filium minoris æstimare, minusque amare, quòd Christo se consecrarit? Sicut si quis filium suum abdicaret eò quòd addicat se obsequio Principis, videretur iniurius in Principem, qui per hoc se contemni interpretaretur. Est etiam quædam Christi exheredatio. Non enim Christus à nobis heres vel exheres scribi potest, nisi ratione famulorum suorum, quibus quod facimus, ipsi Christo facere censemur; iuxta illud Domini Matth. 25. *Amen dico vobis, quod vni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis*. Itaque qui monasterio vel filio ingredienti religionem suam portionem tribuit, vel hereditatem relinquit, Christum heredem facit; & perinde à Domino acceptatur, ac si ipsemet inde commodum reportaret. Qui vero filium intuitu religionis sua portione priuat, Christum exheredem facit; nec minùs id ab ipso sentitur, quàm si in se hoc damno afficeretur. Itaque non est quòd mirentur, qui talia fecerunt, si familiam suam in graues calamitates incidere & interdum penitus extingui videant. Vlciscitur enim Deus iniurias suas, & ab illis, qui ipsum exheredem fecerunt, suam benedictionem subtrahit: qua sublata, omne genus aduersitatum vel confertim irruit, vel sensim irrepit. Hinc infelicia liberorum matrimonia, damnosi contractus, mercium iactura, sterilitas agrorum, naufragia, incendia, lites, latrones, morbi, quibus substantia exhauritur, & status honoratus euertitur, & familia mœrore conficitur. Poterant istæ calamitates à Deo, qui omnia præuidet, facillimè præueniri & auerti: sed quia te indignum præstitisti, statuit non auertere, sed permittere res agi suis motibus: & insuper dæmoni laxat habenas, vt consilia tua dissipet, vel aduersarios tibi suscitet, vel in tuas fortunas sæuiat. Horum nihil permissurus erat, si te in ipsum liberalem præstitisses. Insinuat hoc nobis Scriptura varijs locis. Psalm. 17. *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris: cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris*. Quibus verbis signatur, quo modo nos gesserimus erga Deum eo modo Deum vicissim acturum nobiscum. Si sanctè, reuerenter, liberaliter; ipse vicissim in nos benignus & liberalis erit: si peruersè, irreuerenter, illiberaliter; ipse quoque in nos durus & illiberalis erit. Neque mirum si Deus ita faciat, cùm id æquitati sit maximè consentaneum. Quid enim iustius, quam vt is qui in Deum, à quo omnia accepit, adeò parcus & illiberalis est, vicissim Deum parcum in se experiatur? Hinc Apostolus 2. Corinth. 9. *Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. & 1. Regum 2. *Dominus pauperem facit, & ditat; humiliat, & sublevat: suscitat de puluere egenum, & de stercore erigit pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat*. & infrà: *Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles*. Itaque familiarum exaltatio & depressio, honores & ignominiæ, paupertas & diuitiæ, successus prosperi & aduersi, & omnes vniuersim rerum humanarum sortes à diuina prouidentia dependent, quæ supra omnia hominum consilia in omnibus dominatur. Hoc si multi benè perpenderent, non ita durè & auarè cum suis religionem ingredientibus agerent; neque Christum in ipsis sua portione priuarent.

Simili modo numquam profuit Reipub. vel Regno in- 127
uasisse iura Ecclesiæ. Etsi enim videatur ea in re aliquid commodi accedere statui politico; illud tamen postea magnis plerumque compensatur cladibus. Permittit enim Deus excitari bella intestina & externa, quibus & regiones vastantur, & ærarium exhauritur, & negotiatio auertitur, & pristina gentis gloria obscuratur: adeò vt centies-millies plus damni accipiatur in pœna, quam fuerit commodi in culpa.

Quartò, Aliæ rationes multæ adferri possent contra illam parentum inhumanitatem: vt quod faciant contra ius sanguinis, contra paternam pietatem, contra gratitudinem Deo debitam, contra filiorum honorem; quodque filios suos mœrore afficiant, & quantum in ipsis est auocent à religionis ingressu. Sed has & alias similes satis exposuit Saluianus toto illo libro 3. de auaritia, ad quem Lectorem remittimus.

Dices Primò: Consentienti non fit iniuria: sed filij 128

consentiunt vt exheredentur & prætereantur; vel modica portione sunt contenti; ergo nulla eis fit iniuria. Confirm. quia communis I.D sententia est, filium posse exheredem scribi, vel præteriri in testamento si consentiat. ita gl. in L. Si quando. §. Et generaliter. C. de inofficioso test.

Respondeo: Si consensus ille sit spontaneus, & omnino liber, fateor tunc nullam eis fieri iniuriam: secùs verò si importunitate, vel metu reuerentiali sit extortus. Talis autem semper esse videtur quando parentes sunt diuites, ita vt nec ipsi nec reliqui filij egeant illa portione ad sui sustentationem. Quicumque enim spiritu Dei ad religionem mouetur, is quantum in se est, omni modo desiderat sequi consilium Christi Domini nostri, quo monet, vt

Matth. 19. qui vult perfectus esse, sua distribuat non diuitibus, sed pauperibus. Quis enim fructus æternitatis, quæ merces apud Deum, sua diuitibus relinquere, ijsq. maiorem fastus & luxus materiam suppeditare? Magnus scilicet Dei honor, si illi splendidiùs vestiantur, si lautiùs comedant, si aulæ & cubilia peristromatis vestita, si domus pretiosa supellectile instructa. Hoc etiam secum reputat, innumerabiles esse, quibus magnæ opes a parentibus relictæ infinitorum peccatorum & æterni exitij causa extiterunt, qui in mediocritate fortunæ probi & salui futuri erant. Opes enim attollunt animos iuuentuti, vt neminem curet; vt nullius consilio parere, aut monitis velit acquiescere; sed omnia agere suo arbitrio, omnia experiri, omni genere voluptatis perfrui. Opes omnium flagitiorum & facultatem & commoditatem & audaciam suppeditant: opes studia litterarum, & cultum sapientiæ, modestiam, sobrietatem, & castitatem in contemptum adducunt: denique efficiunt, vt animus otio, luxu, & inertia diffluens, nihil præclari discat aut designet; ipsiq. maneat *ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης. Quantò satiùs foret opes mediocres cum bona institutione liberis relinquere, quibus & intra rationis gyrum ac modestiam contineantur, & ad labores studiorum, multaq. præclara conanda excitentur? hoc modo apud omnes gentes, qui sapientia & auctoritate, siue in religione, siue in politica administratione præstant, ij ex mediocri vel infima fortuna suo labore & industria ad eum dignitatis gradum conscenderunt.

** telluris inutile pondus,*

129 Dices Secundò: Religio quam filius ingreditur, non eget, sed est valde diues: cur illi suam portionem relinquam? an vt diuites magis ditet? Paucis eget Religiosus, quia habitus illi vilis & mensa tenuis; & caret prole cui relinquat. Satius ergo est vt hoc accrescat fratribus, vel cognatis sæcularibus.

Respondeo Primò: Etsi fortè monasterium sit diues, multæ tamen sunt causæ dandi filio legitimam, vt suprà ex Saluiano ostensum: nimirum vt ipse sua, iuxta Christi consilium, pauperibus distribuat, & hoc meritum liberæ renuntiationis habeat; vt plures Dei famuli alantur; vt cultus diuinus, suppetente maiore copia, augeatur; & monasterium copiosiùs det in pauperes, &c.

130 Respondeo Secundò; Sæpe per calumniam Monasterium vel Collegium audire diues, opulentum, copiosum, quod insigni paupertate & inopia laborat. Quis enim Collegium dicat opulentum, quod in singula capita non habeat vltra ducentos florenos, quibus & alimenta, & vestes, & medicamina, & libri singulis comparari, & cubicula rebus necessarijs instrui, & ædificia sarta tecta præstari, & focus vel priuatim vel publicè præberi, & sumptus templi sustineri debeant? Nemo est, opinor, hic Louanij, qui eo pretio suis conuictoribus hæc omnia præstare vellet. Itaque tale Collegium verè pauper est, & eget ad congruenter hos omnes sumptus tolerandos. Sicut Sacerdos, & quiuis Ecclesiasticus verè pauper est, qui non nisi ducentos florenos annue recipit, quibus seipsum quoad omnia in solidum sustentet. Accedit quòd Religiosi illi, qui hanc calumniam patiuntur, non sint ex platea (vt dici solet) vel mendicabulo collecti; sed ex honesta conditione, & lauta plerumq. fortuna vel expectatione, solius Dei amore se ad hanc humilitatem demisere; multi inter eos nobiles & ex primarijs familijs; multi splendidæ in sæculo fortunæ, vel illis animi dotibus, vt facilis eis ad opes & honores pateret aditus. Denique nemo est inter eos, qui in sæculo non potuisset assequi longe amplius. Itaque nimium videri non debet si 200. florenos, vt minimum, in singula capita possulem. Quis enim sæcularium Sacerdotum ea tenuitate est

Calumnia in opes Religiosorum.

contentus? Quis, si non amplius haberet, non iudicaretur verè pauper? Imò plerique quibus aliquid doctrinæ, ingenij, industriæ, 300. vel 600. non acquiescunt: multis etiã 1000. parum sunt. Nec repugno. Viri enim docti tali honore sunt digni, modò non ad luxum, sed ad honestum vsum referant. Verùm mirari satis non possum quosdam, qui etsi ex tenuissima fortuna ad eam copiam peruenerint, vt post omnes sumptus ordinarios tantum eis supersit, vt bonas summas quotannis condant, & in arcæ tenebras abdant, se tamen pauperes, & illos qui 200. non habent, diuites vocant, & eorum opes vbique verbis exaggerant. Viderint ipsi quo spiritu id faciant: eò enim ista tendere videntur, vt nemo illis Religiosis benigne faciat, sed tamquam auari & opibus inhiantes ab omnibus detestantur. Si in sæculares tam sumus liberales, & tantum eis concedimus; cur in Religiosos tam sumus iniqui? Certè non tam vilia censeri debent Religiosorum capita, qui res omnes & spes sæculi, amore Christi deseruere, quin tantillum illis ad tenuem vitæ modum concedi possit: neque ob eam causam auaritiæ & insatiabilis cupiditatis accusandi sunt, & apud vulgus traducendi. Necessaria enim vitæ illis non permittere, quid aliud est quam indignos vita censere? Si digni vita sunt, permittatur illis vt ea quæ vitæ sustentandæ, iuxta modum à religione præscriptum, sunt necessaria, habeant; & conticescat calumnia.

Ex his patet, 200. florenos in capita esse veram paupertatem, nec posse Monasterium vel Collegium vocari diues, opulentum, quod amplius non habet. Quod si ita est, quanto minùs poterit opulentum dici quod vix habet dimidium? Tale est hoc Collegium Louaniense, & alia quędam nostræ Societatis in hac Prouincia, quibus vix centeni in capita (comprehensis simul totius Collegij templique sumptibus) suppetunt. Quòd si ducentos haberent, ea tenuitate essent contenti, imo se diuites & copiosos putarent. Nemo enim amplius, quam quotannis secundùm moderatissimum Religionis modum sit opus, desiderat; nemo quidquam condi, & in fortuitos euentus asseruari. 131

Nec refert, quòd subinde ædificemus: quia nihil facimus nisi ad quod extrema necessitas iuxta formam & disciplinam religiosam compellit. Quòd si foris in villa sumptus facti; ita suasit vtilitas & ratio œconomica cum prudentum iudicio Religiosi magno sunt animo, & confidunt in Deo, qui regnum Dei & iustitiam eius quærentibus, reliqua huic vitæ necessaria promisit se adiecturum. Itaque multa quæ ratio vel disciplina postulat, audent, etiamsi sũptus necessarios manibus non teneant: quia à diuinæ prouidentiæ fidelissima manu (quæ numquam spem eorum fefellit) omnia expectant. Et quamuis calumniæ, multorum animos, qui alioquin illis erant benefacturi, auertant, eoque modo ipsi sæpè in angustias & solicitudines conijciantur, dum & creditores vrgent, & necessariæ prouisiones desunt, tandem tamen Dei benignitate emergunt.

Matth. 6.

Dices: Si Deo adeò curæ sunt, cur hominum benignitatem requirunt? Respondeo: Quia Deus per homines hominibus consulit; vt diuites habeant occasionem benè merendi, & peccata sua eleemosynis redimant, & thesauros sibi in cælis, rerum suarum in pauperes largitione, construant.

QVÆSTIO XII.

Quæ & quanta Religionis sint commoda?

HAnc rem fusè, doctè, & eleganter prosequitur P. Hieronymus Platus in aureo illo opere quod scripsit De bono status religiosi. Nos breuiter præcipua quædam attingemus. 132

Tria generatim religionis sunt commoda seu fructus, sub quibus cetera omnia comprehenduntur: Primum, quòd omnia pænè salutis impedimenta remoueat; secundum, quòd omnia adiumenta ac præsidia secum adducat; tertium, quòd debito quo Deo obstricti sumus, eo modo quo fas est homini, satisfaciat. Nihil autem in hac vita potest esse homini optabiliùs, quàm carere impedimentis, & abundare salutis adminiculis, & debitam Deo gratitudinem præstare. Hinc enim maxima spes datur euadendi sum-

Tria Religionis bona.

summum malum, & consequendi summum bonum. Si aliqua ratio terra marique inuenta esset, quæ omnia damnorum pericula excluderet, & omnes lucrorum vias contineret, quis mercatorum illam non amplecteretur?

133 Ac primum, quod omnia salutis impedimenta, quātum fas est in hac vita mortali, religio submoueat, perspicue ostendi potest. Omnia enim impedimenta consistunt vel in consuetudine prauorum, vel in appetitu diuitiarum, vel in sectandis voluptatibus, vel in captandis honoribus, vel in amore proprij iudicij, vel in amore libertatis & sui arbitrij, vel in crapula & ingluuie. Quicumque à recto salutis itinere deflectunt, quicumque pereunt, & animæ salutisque damnum faciunt; ex horum impedimentorum aliquo, vno vel pluribus, id patiuntur, & hisce causis ad malum incitantur. Itaque hæc sunt omnium peccatorum fontes, hæc æternæ mortis venena, & inferorum præcipitia; hæc retia diaboli, quibus animas captat, & machinæ quibus orbem expugnat. Testatur id S. Ioannes epist. 1. c. 2. cùm ait: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Vbi insinuat, radices omnium peccatorū, quibus mundus seu mundi dilectores inquinantur & pereunt, illis tribus contineri.

Nec obstat quòd præter ista tria assignemus alia quatuor, nimirum, prauum sodalitium, amorem proprij iudicij, amorem sui arbitrij, & ingluuiem: quia si loquamur de ijs quæ impediunt salutem, & mouent ad malum in modum finis, sui nimirum affectu; sic sunt tantùm tria: amor autem proprij iudicij & arbitrij continetur sub vitæ superbia, ingluuies sub concupiscentia carnis. Prauum sodalitium non mouet in modum finis, sed vt causa excitans & impellens in modum exempli, consilij, mandati, aut occasionis: estque causa generalis, ad omne genus peccati se extendens. Itaque maioris claritatis & distinctionis causa septem impedimenta generalia salutis constituimus.

Septem impedimenta salutis, & peccatorum radices.

134 Atqui religio tollit ista impedimenta, & succidit istas peccatorum radices: ergo tollit omnia salutis impedimenta, quantum conceditur in hac vita mortali. Ostendemus id discurrendo per singula. Nam primò, *prauorum hominum consuetudo* tollitur loci separatione, & claustris domus religiosæ. Hanc semel ingressus procul abes à socijs, nec tibi fas ampliùs cum illis more solito vagari, nugari, compotare, colludere. Non ampliùs ab illis potes seduci, eorumque exemplo, verbis, aut violentia ad illicita impelli. Non ampliùs curantur eorum scommata & conuitia, eorum amicitia & familiaritas. Quantum hoc boni sit, & quantum momenti ad salutem habeat, nemo æstimare potest, nisi qui considerat quàm innumerabilis bonorum adolescentum multitudo prauo sociorum consortio corrumpatur, & in omne genus libidinum ac flagitiorum præcipitetur. magnum hoc diaboli rete ipso religionis ingressu vitatur.

Primū impedimentū.

135 Secundum impedimentum, *appetitus diuitiarum*, & quidquid malorum ex eo appetitu sequitur, tollitur professione paupertatis. Quantus autem iste affectus mortalibus sit laqueus, quantum salutis impedimentum, patet ex illa Domini sententia, Matth. 19. *amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. & iterum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.* Vbi notandum, Dominum bis idem repetere, & rem per hyperbolem exaggerare, vt eius difficultatem magis apprehendamus. Hæc sententia diuinę sapientiæ si bene ponderetur, satis est ad omnes diuitias repudiandas. Apostolus in eamdem sententiam 1. ad Timoth. 6. ait: *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* Expende singula. Deinde rationem subdit: *Radix enim omnium malorum est cupiditas,* &c. Nullū enim est flagitium tam enorme, quod homines opum amore non designent. Hinc tot vbique furta, tot rapinæ, tot fraudes in contractibus, tot homicidia, latrocinia, parricidia, sacrilegia, periuria. Innumeri propter opes ad hæreses, Turcismum, aliasque impias religiones & superstitiones amplectendas permouentur, vel in eis vt permaneant, retinentur. Opum affectus hæc omnia in cordibus hominum operatur. Neque solùm vt acquirantur & retineantur, tantorum malorum sunt causa, sed etiam cùm illis vtimur: quia & animos addunt ad audiendum, & facultatem præbent ad exequendum. Itaque siue considerentur vt sunt in affectu tamquam finis qui intenditur, siue vt referuntur ad vsum tamquam instrumenta operationum nostrarum, generi humano infinitorum malorum sunt causa: adeò vt maxima pars mundi propter opes terrenas amittat cælestes, & propter temporalia perdat æterna. Accedit, quòd earum studium ita mentem occupatam teneat, vt vix vmquam seriò de sua salute cogitare queant. Perdit itaque iste affectus omnes bonas cogitationes, omnesque pios affectus, quibus æternas opes in cælo comparare possis. Vnde duo mala studium diuitiarum adfert. Primo, impedit omnes bonas cogitationes, & mentem inutilibus & noxijs curis implet. Secundò, ad omne genus peccati incitat, & exequendi commoditatem præbet.

Secundū impedimentū.

Duo mala adfert studium diuitiarum.

Ex quibus patet, maximi æstimandum illud bonum, quo tot & tantorum malorum radix succiditur: vnde, cùm professio paupertatis id præstet, eam in maximis bonis censendam, & omnibus qui tantum bonum capere possunt, meritò amplectendam. Hæc enim quatenus tollit amorem diuitiarum, eo ipso tollit infinitas curas & inutiles cogitationes, quibus animus quærentium opes implicatur; & simul occasiones omnium illorum peccatorum quæ amore conquirendarum vel retinendarum diuitiarū committi solent, resecat. Quatenus verò liberum earum subtrahit vsum, submouet occasionem & facultatem omnium eorum peccatorum, quæ earum vsu vel potiùs abusu perpetrantur. Itaque professio paupertatis duo bona nobis præstat. Primò, radicem omnium malorum succidit, & simul ea peccata, quibus maxima pars mundi perit, submouet. Secundò, mentem liberam, rebusque diuinis ac salutiferis expeditam reddit. Quare omne tempus, quod alij terrenis rebus absque fructu anxiè & laboriosè impendunt, Religiosi rebus cælestibus cum maximo æternorum lucro & animi solatio impendunt: & sicut omnes curæ ac cogitationes sæcularibus apud Deum sunt inutiles; ita Religiosis sunt fructiferæ, & æternam illis coronam præparant. Sicut ergo studium diuitiarum meritò in maximis malis censeri debet (vt quod mentem omnibus pæne salutaribus cogitationibus spoliet, & inutilibus noxijsque impleat, & simul ad omne flagitiorum genus designandū incitet, ac facultatem commoditatemque exequendi suppeditet) ita professio paupertatis in summis numeranda huius vitæ bonis, vt quæ radicem omnium malorum succidat, & mentem æternis cogitandis & promerendis expeditam reddat. 136

Duo bona adfert professio paupertatis.

Tertium impedimentum erat *amor & studium carnis voluptatum*. Quanta hinc sit corruptio & miseria in mundo, quanta peccatorum colluuies, quanta fœditas & abominatio; quam innumerabiles inde in exitium æternumque miseriam, & luctum interminabilem ruant; satis æstimari non potest. Paucissimi enim sunt qui huius mali letifero veneno non inficiantur, & fructus pestilentes non degustent. Duo generatim sunt mala grauissima quæ amor iste in nobis parit. Primum est, quòd mentem omnibus salutaribus cogitationibus spoliet, & impuris ac perniciosis impleat; sicque ex templo Dei prostibulum constituat diaboli. Secundum, quòd ad mortiferas delectationes appetendas assiduè incitet, & vt eas assequatur, nullum genus sceleris patrare recuset. Itaque & finis quem directè intendit, scelus est, nempe impura voluptas; & media quibus ad hunc finem cōtendit, plerumque scelerata sunt. Quòd si quis matrimonio iungatur, vt absque scelere ista fruatur voluptate; nihilominùs tamen prius incommodum non euadet. Mens enim innumeris implebitur curis & cogitationibus rei familiaris; vt vxorem & familiam regat, vt coniugi satisfaciat, vt suæ domui necessaria comparet, vt amicos excipiat, vt victum lucretur, vt liberos educet, vt eos locupletet, vt honoratè inter suos viuat, &c. Hinc videmus plerosque qui matrimonij vinculis constricti, ita occupatos & sollicitos de rebus terrenis, vt vix semel seriò de sua salute cogitare queant. Intersunt quidem ad horam semel aut bis per hebdomadam rebus diuinis, sed mens ita consuetis curis ad terrena abripitur, vt etsi corpore adsint diuinis, mente tamen intersint terrenis; à quibus ita detinentur, vt vix aduertant quid coràm agatur. 137

Tertium impedimentū.

Duo mala parit.

138 Totum hoc malum tollit amor castitatis. hic enim omnes impuras cogitationes ac imagines fugat, mentemque sanctis desiderijs & diuinis illustrationibus præparat: deinde omnia illa peccata, quæ ex affectu libidinis committi solent, resecat: denique omnes matrimonij afflictiones, & omnes illas curas, quibus miseri coniugati misere cruciantur, auertit. Quantum hoc boni est, quod tanta fugat mala, & mentem tantis bonis reddit idoneam? Insinuat huius præstantiam Dominus Matth. 19. cùm enim dixisset, *Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum Dei*; protinus addidit: *Qui potest capere capiat*; quasi dicat: Neminem cogo ad castitatem, sed quia tantum boni est, omnes inuito. Cui tantum est animi, vt confidat se posse præstare, amplectatur. *Potest* enim *capere*, qui assumpto animo Deo confidit, naturæ appetitus frangere paratus. *Non potest capere*, qui mollitie quadam animi desperat, vel refugit tamquam nimis arduum & molestum. Eamdem magnificè commendat Apostolus 1. Corinth. 7. idque potissimùm ob hæc duo: nimirum quia liberat nos multiplici sollicitudine huius sæculi, & præbet facultatem seruiendi Deo.

139 *Quartū impedimentū. Duo mala parit.*

Quartum impedimentum erat *cupiditas honoris, laudis, vana gloria*, &c. Hæc similiter duo generatim mala in genere humano operatur. Primò, mentes hominum salutaribus cogitationibus orbat, & inutilibus perniciosisque replet. Ambitiosi enim noctes & dies circa ea quæ ad suum honorem & æstimationem, ad statum conseruandum vel augendum, ad iniurias vindicandas & dedecus depellendum pertinent, occupantur. Secundò, impellit eas ad omne genus vitiorum & scelerum. hinc odia & inimicitiæ, si vel in puncto læsus videatur honor; hinc inuidia alienæ prosperitatis; hinc tot bella & cædes; tot Prouinciarum vastationes, expilationes, oppressiones, & alia omnia mala, quæ bellum secum trahit; hinc duella & occultæ in mortem aliorum machinationes: denique hinc hæreses, blasphemiæ, incantationes, & omne spiritualium peccatorum genus. Horum omnium fons est honoris inordinatus amor: qui ita mentes hominum excæcat, & in malum incendit, vt neque opes, neque huius vitæ commoda, neque voluptates carnis, neque vitam ipsam, neque æternam salutem æstiment aut curent, modò honorem, quem sibi imaginantur, tueri possint & illæsum præstare: sic omnia præ vana honoris imagine nihili ducunt.

140 Hæc radix adeò perniciosa, cum suis fruticibus omnique germine, succiditur honorum contemptu, & humili subiectione sub imperium Prælati; quorum vtrumque per obedientiæ professionem agitur. *Professio* enim *obedientiæ* illa duo includit; sicut professio paupertatis contemptum diuitiarum & amorem paupertatis: professio castitatis contemptum seu horrorem voluptatis carnis, & amorem puritatis. Qui honores, dignitates, magistratus non appetit, qui vanas hominum laudes non curat, liberatur infinitis curis & cogitationibus, quibus mentes ambitiosorum detinentur: ac proinde habet mentem suam ad omnia cælestia ac salutaria expeditam & probè comparatam. Deinde redditur immunis ab omnibus illis prauis affectibus & peccatis innumeris, in quæ ambitio solet impellere; ab odio & inuidia, à contentionibus & rixis, à duellis & homicidijs, & ab omni acerbitate & amaritudine, qua corda ambitiosorum tamquam felle replentur & contabescunt.

Professio obedientiæ duo includit.

141 *Quintū & sextum impedimentū.*

Quintum impedimentum erat *amor proprij iudicij*. Sextum *amor sui arbitrij*. Vtrumque modo quodam ad cupiditatem honoris, seu vitæ superbiam pertinet: quia plerumque ex vana gloria vel nimia sui æstimatione procedit. Verùm distinctionis & perspicuitatis causa seorsim expendemus. *Amor proprij iudicij*, plurimorum malorum est causa. hinc enim omnes hæreses & errores qui Ecclesiam turbant, & tot animas orco demittunt. Cum enim iudicium proprium nimis amatur & æstimatur, Ecclesiæ iudicio anteponitur, & hæresis nascitur. Honor quidem vel voluptas, vel opes ad hæresim alliciunt; non tamen homines tam facilè sequerentur, nec in illud barathrum ita se darent præcipites, nisi sui iudicij nimia æstimatione tenerentur. Hinc innumeri quoque errores non solùm in vita spirituali, sed etiam in sæculari. Quotusquisque enim est, qui iudicij sui præfidentia non sæpe erret, & in grauia incommoda incidat?

Amor proprij iudicij.

142 Non pauciorum malorum causa est *amor libertatis*, & vitæ suo arbitrio degendæ. Hinc omnia illa peccata, quæ iuuentus maiorum soluta imperio committit. hinc comessationes & ebrietates, rixæ & contentiones, pugnæ & cædes, inimicitiæ & simultates, fornicationes, immunditia, impudicitia, ceteraque carnis opera, quæ Apostolus commemorat; quæ qui committit, regnum Dei non possidebit. Denique maxima pars peccatorum, quæ per orbem fiunt, ex hac soluta libertate, & defectu probi rectoris committuntur. Sicut enim equus indomitus sublato fræno huc illuc facile impellitur, donec in aliquod præcipitium, vel cæcam foueam cadens se perdat & sessorem: ita sublata directione boni moderatoris, plerique mortalium per omne genus vitiorum voluntantur, donec in barathri præcipitium ruentes, animam pariter & corpus amittant.

Amor libertatis.

Ad Gal. 5.

Vtrumque hoc impedimentum, & tantorum origo malorum tollitur professione obedientiæ. Hæc enim quatenus iudicium proprium submittit non solùm iudicio Ecclesiæ, sed etiam (in rebus præsertim agendis) iudicio Prælati; excludit non tantùm omnes hæreses, sed etiam omnia illa peccata, omnesque errores & illusiones, quæ ex sui iudicij nimia æstimatione solent obuenire. Neque solùm excludit errores, sed etiam adducit veram prudentiam, quæ postulat, vt in rebus ac negotijs proprijs nostro iudicio non fidamus, ne philautia nos decipiat, aut alia passio transuersos agat; sed alieno potiùs consilio, ab omni affectu alieno, acquiescamus. Incredibile dictu, quanti in omnibus negotijs sit momenti (& maximè in vita spiritali) habere sapientem moderatorem à quo dirigaris. 143

Rursus eadem professio obedientiæ, quatenus submittit voluntatem subditi voluntati Superioris, adimit ei libertatem viuendi suo arbitrio; & consequenter resecat omnia illa peccata, quæ ex hac libertate sequi solent, & tamquam fræno intra limites rationis & septa virtutis coercet. Corrigit itaque obedientia intellectum & voluntatem, & vtramque facultatem dirigit. Intellectum quidem, subijciendo illum in negotijs occurrentibus, totiusque vitæ moderatione iudicio Superioris: voluntatem verò, adimendo illi noxiam libertatem, & ad Superioris arbitrium flectendo.

His adde impedimentum septimum (quamvis sub tertio contineatur) quod crapula & ventris ingluuie, nimiaque cibi potus ingestione continetur. hoc triplici modo hominem impedit à salute. Primò, offuscando mentem & ad omne bonum reddendo ineptam, adeò vt neque studijs, neque orationi, neque rerum salutarium meditationi, neque vlli præclaræ rei vocare possit; sed tantùm ad otium & somnum, lusum & iocum sit idonea. Secundò, quia non solùm ad omnia bona animum reddit ineptum, sed etiam ad innumera mala otiosum impellit. hinc enim omnes libidines & turpitudines, quibus maxima pars mundi in exitium ruit. hinc omnia scelerum genera, quæ libidinis causa committuntur. Saturitas enim excitat libidines: libido verò exquirit omnes rationes per fas & nefas, vt voti compos fiat: quia mouet in modum finis. Tertiò, quia ipsa quoque voluptas gulæ, per modum finis mouet. infinita enim peccata committuntur ad gulæ voluptates obtinendas. Ex quibus patet quantorum malorum hoc impedimentum sit causa, & quàm saluti perniciosum. 144

Septimū impedimentū.

Tripliciter à salute impedit.

Tollitur verò magna ex parte illa malorum radix religionis sobrietate. Hæc enim rescindit intempestiua symposia, & longa conuiuia, & concertationes potandi, & ciborum affluentiam, & omnem aliam redundantiam corpori & spiritui noxiam: eamque diætam præscribit, qua & vitia carnis comprimantur, & mens in suis functionibus non impediatur. Verùm sicut hoc impedimentum magna ex parte continetur sub concupiscentia carnis, quæ ad omnes gulæ & tactus voluptates pertinet: ita eius remedium continetur sub castitate, quæ concupiscentiam carnis profligat. Tanta enim est connexio & dependentia castitatis a sobrietate, vt sine hac illa subsistere nequeat. 145

Sobrietas.

Ex quibus perspicuum est, quantum sit religionis bonū; vt quæ omnia salutis impedimenta, & omnes peccatorum radices (quantum fas est in hac vita mortali) resecet ac submoueat. Quòd enim omnes malorum origines septem illis commemoratis contineantur, sic ostendi potest. Quidquid voluntatem mouet ad malum aut impedit a bono, id vel mouet in modum finis, vel in modum causæ 146

Omnia impedimenta septem illis continet.

efficientis

efficientis ac incitantis. Si per modum finis; erit vel pecunia seu diuitiæ, vel voluptas carnis, vel honor: horum enim causa omnia peccata committuntur. Si per modum causæ efficientis; vel incitabit vt causa moralis, sicut prauorum consortium, qui consilio, exemplo, metu, iussu, probris ad malum impellunt: vel vt causa physica, sicut gula quæ libidini semina subministrat: vel vt causa remouens aut prohibens, vt eadem gula, quatenus mentem offuscat, & proprij iudicij & arbitrij amor, qui rectum consilium & alienam directionem excludit.

Ex quibus patet, prædictis septem capitibus omnia salutis obstacula, omnes peccatorum fontes contineri; ijsque exclusis omnia excludi. Vnde cùm religio omnia illa (quantum huic mortalitati concessum) excludat, manifestum est, eam præstantissimum bonum, quod in hac vita obtineri queat, meritò censendam.

147 *Omnia salutis adiumenta religio côtinet.* Diximus, quo modo omnia salutis impedimenta submoueat: nunc demonstrandum, qua ratione omnia salutis adminicula repræsentet. Ea omnia ad hæc duodecim reuocari possunt; nempe ad *Sacramentorum vsum, orationem frequentem, meditationem rerum diuinarum, exempla virtutum, monitiones sapientum, correctionem erratorum, directionem Superiorum, lectionem sacram, mortificationem affectuum, exercitium virtutum, crebram sui discussionem, sobriam diætam.*

148 *1. Sacramentorum frequentatio.* At hæc omnia maximè vigent in religione. Nusquam enim crebrior *Sacramentorum vsus*: nusquam expiatio peccatorum, & perceptio Eucharistiæ frequentior: nusquam præparatio ad illa digne præstanda accuratior. Quanta verò hinc tot annorum decursu gratiæ copia, quantum præsidij ad perseuerandum, quantum cælestis coronæ augmentum, quiuis facile per se æstimare potest, qui vim istorum Sacramentorum intelligit.

2. Oratio frequens. *Oratio* ita crebra & vsitata in religione, vt iuxta monitũ Domini dici possit, ibi *semper orari*. Quantum autem hoc momenti habeat ad salutem, ipse Dominus declarat, cùm promittit omnia quæ ad salutem pertinent, nos per orationem obtenturos. *Petite,* inquit, *& dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.* *Matth. 7. Luca 11.* Oratio est clauis thesaurorum Dei, vt pulchrè ait Chrysost. Homil. 1. de oratione. Sicut is, cui concessa clauis thesaurorum Regis, potest aperire arcas, & inde aurum, gemmas, vniones, & alia pretiosa cimelia auferre quibus ditescat; ita oratione veluti claue aperire possumus cælestium thesaurorum arcas, & multas inde spiritales opes reportare. Quod maximè locum habet, si oratio fit assidua (sicut in religione) nec quidquam, nisi ad salutem æternam pertinens, impetrare contendat. Hac ratione non solùm contra quotidianas tentationes, & hostis tartarei insidias opportunum consequemur auxilium, sed etiam donum perseuerantiæ infallibiliter obtinebimus: quia promissio Domini nihil excipit. Vnde qui orationi iuxta Domini monitum deditus est, perire non potest.

149 *3. Rerũ diuinarũ meditatio.* *Rerum diuinarum meditatio* (quæ interna quædam oratio est) nusquam ferè viget nisi in religione. Magnam enim requirit animi quietem, & à curis sæcularibus vacuitatem; qualis raro in medijs mundi turbis obtinetur. Huius quãti sint fructus, quanta merita, quanta solatia, longum esset prosequi. Per hanc conuersatio nostra in cælis est, & Angelis assimiles ac socij reddimur. Sicut enim per sensus corporis versamur in hoc mundo visibili, & super rerum visibilium formas exteriùs effundimur: ita per meditationem ascẽdimus in cælum, & inuisibilia quæ illic sunt, oculis mentis lustramus. Per hanc mens illuminatur, vt mundi vanitatem & pericula clarè videat: vt perspiciat quantum bonum sit renuntiatio sæculi, paupertatis amor, castitatis decus, obedientiæ submissio, abdicatio suæ libertatis, segregatio à sæcularium contubernio, mensa sobria, humilitatis & mansuetudinis Christi imitatio. Hæc omnia clare ostendit meditatio; & efficit vt ea sicut par est, æstimemus, & amemus, & cõplectamur. Deniq; hęc omnes virtutes excitat, & ad copiosos fructus fecundat; hæc omnem mœrorem abstergit, & animos multa pace & consolatione perfundit, hæc omnes defectus & errores corrigit, denique ex hominibus angelos quosdam terrestres efficit.

150 *4. Exempla virtutum.* *Exempla virtutum* nusquam maiora aut crebriora quàm in religione. Alius enim dat illustre specimen promptæ obedientiæ, alius humilitatis & contemptus sui, alius charitatis in pauperes vel infirmos; alius zeli animarum, abstinentiæ, mansuetudinis, patientiæ, orationis, deuotionis. Semper in religione sunt plurimi, quorum singuli in aliqua virtute excellunt. Hæc igitur exempla cùm quotidie versentur ob oculos, quem ad sui emendationem & virtutem similem non accendant? Maxima in vtranque partem est vis exemplorum: verba mouent, sed exempla cogunt. Nemo libenter ab altero in aliquo genere laudis vel meriti superatur. Ita secum quisque cogitat: Si tale quid ab illo pręstitum est, cur & ego præstare non possim? quę illhæc mea ignauia, vt ego non audeam, quod ille perfecit? qua cogitatione se ipse ad similia vel maiora perpetranda excitat. Sicut difficile est inter malos bonũ esse propter vim exempli: ita inter bonos malum.

Monitiones sapientum maximè vigent in religione: vbi tot eruditæ & feruidæ ad conuentum exhortationes: tot priuatæ Superiorum & aliorum Patrum monitiones: tam multa in quotidianis colloquijs sapienter dicta, & vtiliter narrata: vbi etiam toto eo tempore quo cibus sumitur, salutaris instructio lectione continuatur; ne dum corpus pascitur, animo suum pabulum desit. Quis, nisi de industria aduersus virtutem animum suum obstinarit, in tantis virtutis illecebris, in tantis ad bonum incitamentis, non proficiat? Sicut enim suasio ad malum cùm est assidua, tandem expugnat animum, & ad malum inducit: ita assidua suasio ad bonum vix repelli potest, sed tandem animum ad bonum traducit. 151 *5. Monitiones sapientũ.*

Correctio erratorum, & castigatio culparum, maximè in religione frequentantur. Si quis in sæculo peccet (nisi forte publicè & cum scandalo id fiat) non habet qui corripiat & emendet, sed permittitur suo arbitrio: nec ipse æquo animo se moneri pateretur, præsertim si nobilitatis, vel diuitiarum, vel scientię typho sit inflatus. Hanc ego non modicam talium hominum miseriam censeo, quòd cum plurimos adulatores habeãt, qui eorum mala vel dissimulant, vel etiam laudant (iuxta illud Psalmi: *Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur*) nullos tamen habeat monitores, qui moneant & emendent. At in religione nullum adeò minutum committi potest erratum, quin statim adsit corrector qui moneat, & emendari curet. quæ sanè res est longè saluberrima: tum quia continet animos ne peccent, tum quia si peccarint (etiam in minimo) statim eos sanat, & in pristinum statum cum magno boni spiritalis fœnore restituit. Longè enim amplius illa humilitas & pęnitudo confert boni, quàm erratum & delictum intulerit mali, adeò vt etiam ex ipsis peccatis in religione lucrum proueniat animorum. Vnde patet, hanc quoque rem maximum ad salutem habere momentum: præsertim cùm innumeri sint, qui defectu monitionis errata non corrigunt, sed illis immorantur & pereunt. 152 *6. Correctio erratorum.* *Psal. 9.*

Directio Superiorum, præsertim exactior, tantùm in religione locum habet. Nusquam enim extra religionem tanta in omnibus actionibus à Superiorum nutu dependẽtia. Quàm vere res ea sit salutaris, ex tribus cognosci potest. Primò, Quia Superior tamquam in specula constitutus, omnium actiones & gressus considerat; & si quem a recto deflectere viderit, statim monet, instruit, corrigit, & in viã rectam a qua deflexisse aliquatenus videbatur, reducit: quo fit, vt subditus, cùm videt omnes suas actiones Superiorum vigilantia notari, rarius peccet, & a minimis quoque labeculis sibi caueat: & si qua in re peccauerit, non diu in malo persistat, sed mox Superiorum industria ad agnitionem culpæ & emendationem adducatur. 153 *7. Directio superiorum.* *Tria cõmoda huius directionis.*

Secundo, Quia per hoc illud assequimur, vt à Deo in omnibus dirigamur: Christi enim loco in religione præest; vt Christi vicarius Superior suos dirigit subditos, & ipsi Christum in illo tamquam vicario intuentur ac venerantur; & obedientiam Christo præstant. Sicut enim summus Pontifex est vicarius Christi in ijs quæ pertinent ad directionem totius Ecclesię in doctrina & moribus: ita Superior in religione est vicarius Christi in ijs quæ pertinent ad directionem vitæ iuxta religionis normam instituendæ. Si Christus Dominus ageret nobiscum visibiliter in terris, omnes ab illo immediatè regi cuperent: certi enim essent, se non nisi saluberrime ab illo directum iri. Nunc quia id non est concessum, ea ratio à Christo instituta est, qua ab illo regamur mediante vicario, quæ non

minùs nobis est salutaris, quàm si visibili modo exteriùs ab ipso regeremur. Cùm enim per suam prouidentiam omnibus inuisibiliter adsit, facile ipsi est nos per Superiorem absque errore dirigere. Imò ad hoc ipsum se quodammodò obstrinxit, quando illi tamquam sibi parere iussit, dicēs: *Lucæ 10.* *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Quod de omnibus iurisdictionem ab ipso descendentem habentibus intelligendum, vt ostendit S. Basilius Constitut monasticarum cap. 23. & S. Bernard. Tract. de præcept. & dispensat. Deinde hoc modo magis exercetur fides, humilitas, & charitas, cùm in homine Deum intuemur, & homini propter Deum nos subijcimus. Vnde patet, hunc obediendi modum maioris esse momenti & perfectionis, quā eum, quo Christo visibiliter regenti obtemperaretur: sicut maioris meriti est credere in Christum absentem, quàm in præsentem, iuxta sententiam Domini Ioannis 20. *Beati qui non viderunt, & crediderunt.*

154 Dices; Homo errare potest, ac proinde non est tutum se homini submittere, eiusque mandatum tamquam Christi mandatum excipere. Respondeo, posse quidem Superiorem errare (non enim ita infallibilem Spiritus sancti habet assistentiam in directione singulorum, sicut summus Pontifex in directione Ecclesiæ) sed quilibet in sua causa multò magis erroribus est obnoxius, propter inordinatum sui amorem & varias passiones quibus iudicium peruertitur. Vnde prudentis est, in talibus suo iudicio non fidere, sed alieno potiùs acquiescere. Deinde etiamsi Superiorem errare contingeret, hic error (nisi tibi de eo constet, vel iustam habeas dubitandi causam) obtemperanti erit innocuus; nec minùs tua obedientia imputabitur ad meritum, quàm si nullus error mandato subfuisset. Vnde etiamsi mira legantur de quorumdam Superiorum mandatis, & subditorum obedientia, non tamen memini me legere eo nomine in perniciem vel fraudem quemquam Religiosum inductum, quòd Superioris sui mandatis bona fide pareret, & simplici animo ductum obedientiæ sequeretur. Deo enim curæ est, vt hoc eius consilium nemini sit damno, & in eum finem, sæpe ipse etiam miraculis interuenit, vt ex Sanctorum historijs constat.

Tertium est, Quòd per Superioris directionem optimè assequamur eam auxiliorum ac mediorum seriem, cum *Varia series auxiliorum in mente diuina.* qua Deus nouit nos infallibiliter fore saluos. Sunt enim in mente diuina mille auxiliorum ordines, & mille mediorum series, quibus cum quolibet nostrum vti potest; & certissimè nouit quid ex qualibet serie esset secuturum. Nouit cum qua serie mediorum esses salutem consecuturus; cum qua in exitium & damnationē lapsurus. Nouit quod officium, quis locus, quæ habitatio, qui socij, quæ occasiones, quæ studia tibi forent ad salutem, quæ ad perniciem. Salus enim & interitus sæpissimè à re modica, & leui occasione pendent. Maximum beneficium est, si salutarem mediorum seriem obtineamus; maximum incommodum, si *Donū perseuerantiæ.* ab ea excidamus. Ex illa mediorum serie pendet donum perseuerantiæ, sine quo nemo saluatur; cuius præparatio in mente diuina est nostra prædestinatio. Quòd si est aliqua ratio tanti boni consequendi (sicuti re vera est) ea ma- *Lucæ 18.* ximè in oratione & Superiorum directione sita est. Hinc Dominus iubet nos *semper orare*, nimirum vt hoc donum impetremus; quod in eo consistit, vt ipse nos dirigat in omnibus, sicut nouit expedire nobis ad salutem. Itaque orationis est impetrare vt Deus hoc beneficium nobis impertiri velit; obedientiæ illud consequi & apprehendere. Nam exequitur illam directionem per Superiorem, quem ipse constituit vt loco suo nos regat, quo ipse tamquam instrumento ad hoc vtitur. Vnde si obedientiæ ductum in omnibus sequamur, certissimè diuinam directionem qua ille nos ad salutem destinat, & illam mediorum seriem, quam nobis saluti fore præuidit, assequemur.

155 Hæc res cùm tanti sit momenti, diligenter ab omnibus religiosis est perpendenda: & valdè cauendum, ne, vbi totum animum suum, & rationes quibus mouentur, Superiori suo exposuerint, detrectent subire quod Superior, omnibus consideratis, constituerit; aut aliò illum flectere nitantur. Verendum enim ne hac ratione subtrahant se ab illo salutari mediorum ordine, & in alium perniciosum incidant. Cogitent se à Deo, cui salutem suam commisere, dirigi; cui ab initio perspectum, quid cuilibet salutare, quid exitij occasio foret. Non semper quod speciosissimum & optimum videtur, nobis re ipsa quoque vtilissimum erit, & maioris boni causa. Ob hasce causas, maximi momenti ad salutem, directio Superiorum in religione censenda est.

Lectio sacra in religione ferè est assidua. Frequentatur 156 enim & studiorum causa, & in officijs diuinis, & tempore *8. Lectio sacra.* refectionis, & insuper priuatim vsurpatur, vt animus ad omnem pietatem & virtutem incitetur. Sicut enim lectio vana & impura magnam vim habet ad animos vanitate & libidine contaminandos: ita lectio sacra (præsertim diuinæ Scripturæ) non curiositatis aut scientiæ, sed pietatis ac deuotionis causa frequentata, ad omnium virtutum excitanda officia est efficax. Habet enim verbum Dei peculiarem vim ad mentem illuminandam, & ad omnem religionem & iustitiam inflammandam, iuxta illud Psal. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud.*

Mortificatio carnis & affectuum religiosi est maximè pro- 157 pria, vt quæ nihil sit aliud quàm schola humilitatis & mor- *9. Mortificatio.* tificationis. Sicut enim in schola litteraria id potissimùm agitur, vt ignorantia depellatur, & scientia in animum instilletur: ita in religione præcipuum studium est, vt praui affectus exscindantur, & mens deinde ad omnem virtutem formetur. Nusquam apud Ethnicorum philosophos tale vmquam exstitit gymnasium. Ibi ex professo petulantia carnis coercetur ieiunijs; elatio mentis, functionibus humilitatis; motus iræ & inuidiæ, officijs charitatis; affectus gulæ, dietæ sobrietate. Ibi pigritia depellitur labore, acedia studio orationis, somnolentia vigilijs, curiositas sensuum custodia, garrulitas silentio, incuria salutis timore Dei. Denique quidquid in affectu vel moribus inordinatum ac vitiosum, hoc totum disciplinæ custodia emendatur. Itaque tria maxima præstat mortificatio. Primò, pro peccatis commissis Deo satisfacit. Secundò, ipsas peccatorum radices euellit, vel certè compescit, ne in germen peccati erumpant. Tertiò, animum virtutibus inserendis aptissimū reddit. Sicut enim in agrorum cultura primùm extirpandæ spinæ, cardui, vrticæ, aliæque noxiæ herbæ & frutices, vt deinde bono semine suscepto bonos fructus proferat: ita in cultura animorum ante omnia domandæ passiones, & euellendæ prauæ cupiditates, vt concepto iustitiæ semine fructum salutis proferre possint.

Sicut mortificatio affectuum, ita quoque *exercitatio vir-* 158 *tutum* in religione maximè viget. Præcipuum enim eius *10. Exercitatio virtutum.* studium est, affectibus domitis, in omni virtutum genere suos exercere cultores. quomodo autem id fiat, breuiter exponam. Ac primùm exercemur *in fide*, dum assiduè ver- *Exercitium fidei.* samus animo nostræ religionis mysteria; tum quæ ad diuinam naturam, nimirum ad omnipotentiam, sapientiam, bonitatem, prouidentiam, iustitiam, misericordiam, & diuinarum personarum processionem pertinent: tum quæ ad eius operationes foras prodeuntes; vt mundi creationem & gubernationem, hominum redemptionem & iustificationem, iudicium & discussionem, supplicium æternum & præmium, &c. hæc & similia crebrò meditari, & firmissimo assensu propter diuinam auctoritatem credere, est fidei exercitatio. *In spe*, dum animo volumus bona illa quæ *Spei.* Deus nobis promisit; & media, per quæ illa obtinenda fore promisit; & infinitam misericordiam, qua promisit. *In charitate*, dum immensam eius benignitatem, maxima & in- *Charitatis.* numera in nos beneficia perpendimus: dum eius causa multa agere & pati optamus: dum re ipsa ad eius gloriam, & proximorum salutem, quidquid in nobis est, præstamus. *In religione*, dum eius maiestatem, & nostram considerauimus vilitatem; dum oratione, laude, gratiarum actione, sacrificio illum prosequimur & honoramus. *In humilitate*, cùm nostros defectus & peccata, nostrumque nihilum cogitamus; dum omni nos probro ac supplicio dignos censemus; dum in abiectis ministerijs submissionis causa nos occupamus. *In obedientia*, cùm in Superioribus Christum intuemur; cùm voluntatem & iudicium nostrum abnegantes, omnia ex illorum præscripto agimus. Simili modo in ceteris virtutibus quisque per actus internos & externos in religione se exercet; vt meritò Religio apud veteres, Athanasium, Basilium, Gregorium, & alios Patres Græcos vocetur ἄσκησις, exercitatio; & ipsi religiosi ἀσκηταὶ, exercitores; & domus religiosa

ἀσκη-

ἀσκητήριον, hoc est exercitatorium, palæstra, gymnasium. Nullum enim potest esse vel nobilius, vel salubrius exercitium, quam Virtutis: nulla re vtilius aut dignius occupari mens potest. Itaque vel eo nomine religio maximi facienda, quòd ex professo omnis virtutis assidua sit exercitatio.

159 *11. Discussio sui.* *Discussio sui* in religione est quotidiana. Plurimi sunt in sæculo, qui menses & annos absque tali discussione transigunt, semper ad externa effusi, semper huius sæculi fugacibus bonis intenti. Numquam intrò se recipiunt, vt conscientiæ latebras excutiant, & quæ ibi recondita, lustrent: numquam à se cogitationum suarum, numquam dictorum & factorum rationem exigunt. quo fit vt veluti in tenebris agentes mala sua non modò non corrigant, sed nec videant. At in religione bis terve quotidie conscientia discutitur, & quisque à se ipso rationem actorum exigit: quid fecerit, dixerit, cogitarit; quid boni prætermiserit, quæ pericula peccatorum adierit, quibus tentationibus pulsatus fuerit, quam remisse vel ardenter se in omnibus gesserit. Si quid rectè actum, gratias agit Deo, cuius hoc est beneficium; si quid perperam, precatur veniam, proponit emendationem, & flagitat gratiam. Hac ratione fit, vt nullum erratum lateat, nihil sine pœnitudine transeat, nihil incorrectum maneat. Deinde crebrò se coram Deo, qui corda omnium intuetur, sistens, exquirit num aliquid sibi consciat, cur ex hac vita decedere, & ante tribunal supremi Iudicis vereatur comparere: num quid lateat, quod ante illum articulum, dolore & lacrymis sit delendum: an paratus sit examen illud subire, ac sententiam irreuocabilem, qua æternum supplicium vel præmium decernitur, excipere. Hoc enim est præcipuus religionis scopus, ita viuere vt omni hora ad mortem, & rationem æterno Iudici reddendam, sis paratus: ita viuere, vt nihil tibi sis conscius cur mori timeas. Itaque *Religio est vera philosophia*, *Religio vera Philosophia.* quam Platonici mortis meditationem definiebant: & Religiosi sunt veri philosophi, vt qui assidue quo modo rectè moriantur, cogitant. Hoc nomine eos Chrysostomus, Basilius, Gregorius, & alij SS. Patres, præsertim Græci, appellant. Omnis alia philosophia, quæ huc non ducit, hoc nomine est parum digna, vt quæ veram stultitiam non excludat. *Sũma stultitia.* Summa stultitia est, terrena cælestibus, momentanea æternis, humana diuinis anteponere; seque in periculo æternæ vitæ perdendæ, & mortis æternæ incurrendæ propter fugacia & infima ista hæc bona constituere. Quæ enim maior insania animo concipi queat? Omnis itaque sapiẽtia quæ ad hanc insipientiam sanandam non tendit nomine sapientiæ & philosophiæ est indigna.

160 *12. Sobria diæta.* Postremum adminiculum erat *sobria diæta*, quæ vt alia iam commemorata maxime in religione viget. Quantum verò hæc momenti ad castitatem, ad sapientiam, ad orationem & contemplationem, denique ad omnem virtutis cultum habeat, satis à nobis alibi explicatum. vide S. Basilium orat. 1. & 2. de Ieiunio: Cyprianum Homilia de Ieiunio: Ambros. lib. de Elia & Ieiunio: Chrysost. Homilia 1. de Ieiunio tom. 5.

Ex his perspicuum est, religionem ex professo omnia salutis impedimenta submouere, & omnia adminicula suppeditare. Vnde sequitur, neminem in religione perire posse, qui vel mediocrem salutis suæ curam habuerit: & si qui in ea pereant, mera oscitantia & crassa quadam negligentia, vel potius obstinata malitia perire. Ita enim tentationum occasiones, quibus homines perire solent, per religionem ab eis submotæ; ita ipsi omnibus salutis præsidijs vallati, vt nisi sponte omnibus suæ religionis adminiculis contemptis, in barathrum se dent præcipites, non videantur salute posse excidere: sicut qui in turri aliqua firma, & vndique valido sepimento vallata constitutus est, excidere non potest, nisi se sponte vltra sepimenta & pinnas projecerit.

161 *De tertio religionis bono.* Explicuimus duo priora religionis bona, quo modo omnia salutis impedimenta submoueat, & omnia adminicula copiosè subministret. Sequitur nunc tertium, quomodo religionis cultu gratitudinem Deo debitam rependamus. Nihil magis homini cordi esse debet, quam vt in Deum suum, à quo tot tantisque beneficijs cumulatus est, non sit ingratus. hoc enim & ipsa beneficiorum multitudo ac magnitudo, & donantis sublimitas, & nostra quoque vtilitas postulat. Nihil enim æquè fontem diuinæ liberalitatis exsiccat, atque ingratitudinis vitium: nihil ita eum scaturire & exundare facit, sicut gratitudinis virtus.

Duo itaque nobis breuiter sunt explicanda. Primò, quot & quantis nominibus illi obstricti simus. Secundò, quo modo per religionem huic debito satisfaciamus.

Quod ad prius attinet, plurimis rationibus seu nominibus vel titulis obligati sumus ad ei seruiendum, imò ad nos totos eius seruituti mancipandos: qui tamen ad decem reuocari possunt. 162 *Decem titulis Deo obstricti.* Primò, ratione creationis nostri. Secundò, ratione creationis mũdi in nostrum obsequium. Tertiò, ratione conseruationis. Quartò ratione incarnationis. Quintò, ratione redemptionis. Sextò, ratione adoptionis. Septimò, ratione donationis sui in mysterio Eucharistiæ. Octauò, ratione promissionis æternorum bonorum. Nono, ratione professionis Christianismi. Decimò, ratione peculiarium beneficiorum. Expendamus modò breuiter singula.

Ratione creationis nostri. Primus titulus quo Deo debitores sumus, est ratione *creationis nostri*. Ipse enim nos ex nihili tenebris, vbi ab æterno delitueramus, in lucem essentiæ & naturæ eduxit: ipse ad imaginem & similitudinem suam formauit: ipse ad seipsum tamquam ad proprium finem nostrum nos condidit & ordinauit. Itaque in hoc titulo triplex ratio debiti continetur: quia triplici modo Deus est causa nostri, & *Triplici modo Deus est causa nostri.* nos ab illo triplici modo dependemus; nempe tamquam à causa efficiente, exemplari, & finali: estque hæc dependentia non extrinsecus adueniens, non accessoria, sed intrinseca & essentialis; adeò vt naturam nostra sine hac dependentia ne concipi quidem animo perfectè possit. Vnde sequitur ex creatione nos essentialiter esse Dei, ac proinde ex vi essentiæ nostræ, eius seruituti nos esse obstrictos: *Triplici Ratione sumus Dei ex vi Creationis.* idque triplici ratione. Primò, quia eius opus sumus & figmẽtum. Secundò, quia eius imago & imitatio. Tertiò, quia ipse noster finis, ad cui seruiendum conditi sumus.

163 *Vt eius figmentum.* Singuli hi tituli etiam per se & seorsim spectati, omnem à nobis seruitutem, omne obsequium postulant. Quatenus enim eius opus sumus, longè plus ille in nos iuris habet, quam Dominus in infimum mancipium, & possessor in iumenta, & figulus in testam, & pictor in statuam, & quilibet opifex in suum opus. Hic enim solam externam figuram rebus arte factis tribuit: ille verò vsque ad fundum penetrans, rem totam in solidum producit, eique totum suũ esse ex nihilo tribuit. Quare si Dominus de suo iumento, & opifex de suo opere pro arbitrio statuere, & eo prout libet, vti potest; multò magis Deus de nobis & vniuersa creatura. Potest itaque nos extollere & deprimere, percutere & sanare, affligere & consolari, occidere & viuificare, saluare & condemnare: nec quisquam ei dicere potest, cur sic agis? quia ipse iure suo & re sua vtitur: cùm ipsius, plenissima subiectione & absolutissimo dominio, sint omnia. Hac ratione S. Scriptura passim omnium rerum dominiũ Deo tribuit, quòd omnia sint ipsius opera & figmenta. Psal. 94. *Tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti: Aquilonem & mare tu creasti.* Act. 17. *Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt; hic cæli & terræ cum sit Dominus,* &c.

164 *Vt eius imago.* Quatenus eius imago, ita ei subiecti sumus, & seruire debemus, sicut imago suo prototypo. Vnde sicut totum imaginis officium, & totus eius vsus ac functio est imitari & exprimere ipsum exemplar: ita totum officium hominis est imitari Deum, eiusque perfectiones, nempe sapientiam, charitatem, benignitatem, mansuetudinem, patientiam, misericordiam & iustitiam, quantum fas est, in se exprimere. Est enim homo imago Dei non mortua, sed viua & sui arbitrij, in cuius potestate est magis & minus exẽplari suo se assimilare. Ex hoc titulo monet Dominus Matthæi 5. vt Deum imitemur. *Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* nimirum quia filius est imago patris: imago verò suum exemplar exprimere debet.

165 *Vt ipse finis noster.* Denique vt ipse finis noster est, etiam ei summam debemus seruitutem: quamuis nec ab ipso, nec ad ipsius similitudinem fingamur esse conditi. Hoc ipso enim, quo ex naturæ nostræ conditione ad eius seruitutem instituti sumus, ei seruire debemus, sicut corpus animæ, & iumentum domino seruire debet. Seruire Deo, est ipsum cognoscere, amare, timere, honorare, laudare, seruare eius præcepta, & omnia ad eius gloriam facere. *Seruire Deo.* Hic est finis noster, ad hoc conditi sumus. Non enim ideò facti sumus, aut in

hanc

Pergit Saluianus: *Sed dicitis, non eo à vobis animo hoc agi. Quod idem est, ac si quispiam dicat; malas res bono animo se facere, & impietatis facinus pia mente committi. Quid prodest (ô inhumanissimi parentes) quod filios religiosos bono à vobis animo dehonerari asseratis? Res ipsa hoc respuit, vos refellit. Parum est quod nudis assertionibus dicitis; ipsi actibus vestris contra vos testes estis. Indignum ergo arbitramini, vt sancte & placitæ Deo pignora, filij, mundi fermentibus comparentur?* &c.

121 Deinde afert excusationem sæcularium, qui dicunt non oportere filijs religionem intrantibus concedere proprietatem, eò quòd ipsi non sint habituri liberos, quibus eam relinquant; eamque fuse refutat. habent enim pauperes Dei, qui fiunt illis filiorum loco: habent suos fratres spirituales, quibuscum viuunt, quos etiam post se relinquent: habent Christum, quem in membris suis faciant heredem; habent animam suam, cui hoc beneficium impendant. Stultissimum esse, si cogites vt sæculares filij opibus & diuitijs ad breue tempus circumfluant, & non sis solicitus vt animæ tuæ in æternitatem consulas quam amentiam, quia plurimorum animos occupauit, fusè insectatur.

Contra eos qui sunt soliciti, vt heredes suos ditent, & salute animæ suæ negligunt.

Est, inquit, quod pro hominum insipientia lugeamus, vllum omnino inueniri, aut esse posse, qui decurso infelicis vitæ istius breui spatio, in ipsa extremitate iam pendens, iamque illi iam ad tribunal Dei, quidquam aliud cogitet præter finem suum; quidquam aliud præter exitum suum; quidquam aliud præter periculum suum: & neglecta spe sua atque anima (cui opitulari aliquatenus vel in vltimis suis omnino vsibus omni ope ac facultate sua debeat) hoc solum cogitet, & animo voluat, quàm lautè heres suus res suas teneat. Miserrime omnium, quid soliciti es? quid æstuas? quid nobiliorem te ipso tantum peruersorum facis? Anxius forte ne desinat quæ tenebis, quod reliqueris, teneant? Nolo moueas, nolo teneris. Vtinam tam facilè saluus esses, quàm tua omnia dispergunt. Terentius. *O infidelitas! ô peruersitas! Et iam vulgo dictum est, omnes sibi melius velle quam alteri. Nouum hoc monstri genus est, cuilibet quemquam velle consulere, tantum ne sibi. Ecce iturus es infelicissime omnium, ad examen sacrum, ad tremendum illud intolerandumque iudicium, vbi peregrinanti animæ atque anxiæ nullum potest omnino esse solatium, nisi sola tantummodo bona conscientia: nisi sola tantum innocens vita, aut quod proximum est bona vita, misericordia: vbi reo homini nullum est adiutorium, nisi manus larga, nisi pœnitentia fructuosa, & eleemosyna copiosa: vbi denique pro diuersitate meritorum, aut summum bonum tenentes, aut summum malum; aut immortale præmium, aut sine fine tormentum. Et tu de locupletandis heredibus tuis cogitas, de opibus agnatorum tractas, cognatorumque suspiras; quem potissimum ditiorem patrimonio tuo facias; cui supellectilis varia ornamenta transscribas; cuius apothecas copijs tuis repleas. Infelicissime omnium, cogitans quàm benè alij post te viuant, non cogitas quàm malè ipse moriaris. Dic mihi quæso, ô miser, ô infidelis, cùm multis patrimonium tuum diuidas, cùm multos facultatibus tuis dites, numquid de solo te es tam malè meritus, vt tibi nec inter extraneos locum facias heredis? Ecce* Officiũ tribunalis sacri. *expectant te egressurum de vita ista officium tribunalis sacri, expectant terrores angeli, & immortalium tormentorum terribiles ministri: & tu futuras post te heredum mundialium voluptates animo voluitas? tu delitias aliorum mente pertractas? quàm benè scilicet post te heres tuus de tuo prandeat, quibus copijs ventrem expleat, quomodo vsque ad nauseam redundantem visceram exaturatam distendat. Infelicissime omnium, quid tibi tum has delirationes? quid cum stultitia huius erroris? quid cum perditione istius vanitatis? Numquid faciet vero hoc tibi iacere supplicia summa poterit, si te quieras tuas prodigè comedat, lautus & pinnguis bonâ eructaris?* &c.

122 *Animũ præ filijs amandum.* Idem pulcherrime prosequitur infra: *Amatenon obsistimus, amate filios vestros, sed tamen secundo à vobis gradu: ita illos diligite, ne vos ipsos odisse videamini. Inconsultus namque & stultus amor, alterius memor, & sui immemor: vnusquisque propesum enim parentibus. Relicta filijs diuitia parentes non liberant de mendicitate; imò relicta immoderatè filijs facultas, parentum est sempiterna mendicitas: ac per hoc multis parentibus magis nexij, quàm filij minus amati. Dum enim illis patris bona affluunt, parentes in sempiternitate cruciantur. Flamma infelicium mortuorum, diuites non refrigerantur heredum.* Deinde hoc ostendit exemplo diuitis epulonis, qui etsi heredes suos ditarat, hoc tamen nihil illi proderat. *Illi*, inquit, *erant in abundantia, sed iste in egestate; illi in gratulatione, iste in dolore; illi in diuitijs, iste in tormentis, illi fortasse iugiter in luxuria, iste semper in flamma. O infelix & miseranda conditio! bonis suis alijs præparant beatitudinem, sibi afflictionem; alijs gaudia, sibi lacrymas; alijs voluptatem breuem, sibi ignem perennem. Hæc diuites cogitent, qui redimere facultatibus suis nolunt ne ista patiantur. Diues ille fuit, de quo nunc loquimur; diuites sunt & isti, ad quos nunc loquimur. Vnius sunt nominis: caueant ne sint etiam conditionis vnius. Si datum est ab aliqua filijs ac propinquis parum relinqui; multò est durius, in æternitate torqueri. Opinor enim diuitem illum cùm torqueretur, non tantum delectabant opes heredis sui, quantum augebant tormenta corporis sui*, &c. Quæ ille copiosè & vtilissime.

123 *Causam esse infidelitatē, seu fidei defectum.* Postea ostendit, hoc totũ proficisci ex quadam infidelitate, quòd futura præmia & supplicia ex animo non credant. *Nemo*, inquit, *inter homines, qui rerum beatus esse valeat, miser esse malit: nemo est, qui cùm possit habere delitias summi boni, pati velit supplicium summi mali. Quod si ita est, quid ergo causa est, vt non vel moriens, & in vltimis finis, id saltem supremæ oblationis officio, & omni rerum tuarum ambitu agas, vt si mereri à Deo potes, locuples & beatus sis? Sin autem id non potes, certè vel hoc promerearis, vt miser non sis, vt non vraris, vt non torquearis, vt tenebris exterioribus non inijciaris, & ardentibus sine fine flammis non decoquaris. Quæ cùm ita sint, quid ergo, vt dixi, causa est, vt non omnibus modis vel mala fugias, vel bona assequi velis? Quid causa est, quòd hæc non agis? quid causa est vt bona æterna non ames? quid causa est, vt mala æterna non timeas? quid vtique, nisi illud quod prælocutus sum; quòd aut iudicandum à Deo te esse non putas, aut resurrecturum omnino non credis. Si enim crederes, quomodo non futuri iudicij inæstimabile malum fugeres, & immortalia suppliciorum tormenta timeres? Sed non credis, vtique non credis. Sermo enim tuus & professio tua iactitant fidem; sed vita atque obitus publicant infidelitatem. Alioquin viuite me; viuis volo. non quæro vt mihi credulitatem tuam, superioris vitæ actibus probes, vno sum contentus testimonio supremorum tuorum. Ecce iam moriturus egressurus de domo corporis tui, nesciens quò iturus, quò abducendus, ad quam pœnalia, ad quā tetra rapiendus: cui vnũ tantummodo superest inter suprema perfugium, vna effugiendæ æternitatis damnationis spes*, ** *Pænula spes.* *specula, vt pro te offeras saltem quod in substantia habes; quia aliud quod possis Deo offerre, iam non habes. Et tu immemor tui, oblitus salutis tuæ, de legatarijs tuis cogitas, de locupletando herede suspiras. Et hæc faciens, credas te iudicium Dei dicit, qui tibi tùm iudicandus iam sit, vel certe supremo non consulis? Et cogitare te aliquid de salute animæ tuæ nis, cui nullus est animæ tuæ vilior; apud quem planè non interest eas prosis, modò tibi noceas? Et credere te futurum iudicium dices, apud quem nullus est minor iure despectior quàm ipse Iudex? Clamat tibi ecce moriturus ipso qui te iudicaturus est Iudex tuus: ne vllum omnino hominum in erogandis rebus tuis plusquam te ames; ne vlli de substantia tua consulas magis quàm tibi consulas: nullum tibi anima tua propinquiorum, nullum iudices chariorem. Quid* Matth. 26. *enim prodest homini, inquit Saluator, si lucretur mundum totum; & detrimentum faciat animæ suæ? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? hoc est dicere, Quid tibi, infelicissime homo, prodest, si totum mundum aut ipse habeas, aut tuis posteris relinquas; & ipse salutis atque animæ detrimentum patiaris? damnata enim anima totum penitus secum auferunt: nec quidquam omnino habere poteris, qui scripsum damnata anima perdiderit vniuersa. Non respicias pecuniam, non possessionem; nec dubites, saltem moriens, pro anima tua quantum potes, res tuæ ac facultatis offerre. Quidquid enim dederis pro te, vile est; quidquid pro te obtuleris, paruum est: quia anima tua in omnium rerum est comparatione pretiosior. Et adeò non dubites pro te dare: quia si te amiseris, omnia in te perdis. Si autem te lucrifeceris, tecum & in te omnia possidebis. Fili, inquit Scriptura Sancta, si habes, benefac* Eccl. 14. *tecum, & Deo dignas oblationes offer. Et alibi: Miserere,* Eccl. 30. *inquit, animæ tuæ. Vide pietatem erga te Domini nostri; vide quàm misericors sit Dominus Deus noster, qui nos ipsos pro nobis misericordiam rogat: miserere, inquit, animæ tuæ, &c. Cur, ô miserrime, cùm Deus sic tecum agat, non acquiescitis? Rogat te vt tui miserearis, & non vis: causam tuam apud te agit, & non admitteris: dignatur te pro te rogare, &*

non

non potest impetrare. &c. Hæc omnia satis clare ostendunt tales homines futura præmia & supplicia, tribunal illud terribile,& examen strictissimum nō credere: vel si aliquo modo credant (obscure nimirum & languidè, vt solent semipoti de rebus iudicare) tanto animi stupore teneri, vt ea non considerent, nec apprehendat animo periculum in quo versantur, aut immensum lucrum, quod facilè tunc possunt consequi. Hæc amentia & *ἀναισθησία* est pœna auaritiæ & amoris terrenorum.

124 Postremò agit contra inordinatum affectum, quo plerique tenentur erga propinquos, qui causa est cur Dei monita non audiant, & animæ suæ non consulant.

Sed videlicet causa grandis est, qua Deum audire non possis. Circumstant enim te ægrotantem cognati & agnati tui; circumstant locupletes matres familias, circumstant nobiles viri, obsidet lectum infirmitatis tua sericis atque auratis vestibus circumfusa numerositas. O quantus fructus æternitatis est talibus bona propria erogare mendicis! Digna videlicet causa & satis iusta, vt animæ tuæ auferas, quod egenis talibus derelinquas. Sed nimirum misericordia frangeris, & lamentantium propinquorum pietate superaris. Vides quippe opulentissimi & splendidissimi cultus homines tibi anxios, tibi flentes, tristi vultu & fœlle habitu compositos: ad mæstitudinem facies tibi ostentantes, per imaginariam sollicitudinem suam ementes hereditatem tuam. quem non moueat tanta pietas? quem non moueat talis dolor? Aut quomodo cùm hæc talia vides, non obliuiscaris tui? Vides, enim externas lacrymas, simulata suspiria, fictam anxietatem, non optantem vt conualescas, sed expectantem quando moriaris. Vides defixos in te & accusantes tui obitus tarditatem, oculis vultus. O infelicem te ac miserrimum, cuius supremum exitum tantas desiderat & precatur numerus propinquorum: & propter hos animam tuam deseris? Et infrà:

Non formides vultus eorum, neque frangaris ambitu eorum. Despice concupiscentes hereditatem tuam, & diuidentes iam inter se substantiam tuam: qui non te, sed patrimonium tuum diligunt: imò qui cupiditate rerum tuarum te execrantur. Nam dum tua impatienter sitiunt, te oderunt; præsentiamque tuam quasi æmulam sibi & aduersariam iudicantes, obtecum putant cupiditatis sua esse quòd viuit. Despice ergo hos tales & nihili facito: non te moueant blandimenta eorum, venena tibi sunt: non respicias adulationes eorum; gladij sunt iugulatores tui, & quidem ferreis ac hostilibus gladijs teteriores. &c. *fuge ergo hoc malum tale; fuge assentationes insidiantes tibi, fuge obsequelas noxias tibi, fuge ambitus deceptores tuos. Ista sunt officia quæ te iugulant: ista sunt quæ in mortem trahunt*,&c.

Hæc & alia multò plura doctissimus ille Episcopus zelo Dei plenus, ad Ecclesiam Catholicam, pro reformatione disciplinæ, & salute filiorum eius, quatuor libris prosequitur.

125 Denique multis rationibus eadem inhumanitas improbari potest. Primò, Quia filij non possunt sua legitima priuari, aut exhæredes fieri, nisi ob crimen aliquod graue commissum in parentem: vt habetur Nouella 115. cap. 3. vbi illa crimina numero 14. recensentur. Vt si filius in parentem manus iniecerit, si grauem ei contumeliam irrogarit, si patrem criminaliter accusauit extra causam boni publici, &c. Si versetur cum maleficis, si maleficus efficiatur, si hæreticus, &c. Atqui intrare religionem nullum est crimen, nulla est iniuria in parentem, sed res laudabilis & familiæ honorifica. Ergo non potest ob & eam causam priuari.

Secundò, Filia non potest sua dote, aut legitima portione destitui propter nuptias inuito patre initas: tum quia nemini per hoc fecit iniuriam, cùm Iuris permissu sic contraxerit: tum quia impediretur libertas matrimonij (quam Ius naturæ & Ecclesia concedit) si posset ob talem causam priuari. Ita communiter tradunt DD. teste Panormit. in cap. 1. de desponsatione impuberum, & Couarr. in 4. Decretalium p. 2. §. 8. num. 5. Ergo multò minùs filius vel filia potest priuari propter ingressum religionis: quia ea in re sequitur cōsilium Christi, & vtitur iure quod Christus ei concessit; ac proinde fit ei manifesta iniuria, si idcircò priuetur. Denique si id fieri posset, impediretur libertas amplectendi statum religionis, & sequendi consilium Christi; quæ integra & illibata relinquenda est: vt etiam statuit Concilium Trid. Sess. 25. cap. 16. 17. 18.

Tertiò, Est quædam iniuria in Christum. priuare enim filium hereditate quia obsequio Christi se mancipat, quid aliud est, quàm Christi obsequium vile ducere; & filium 126
minoris æstimare, minusque amare, quòd Christo se consecrarit? Sicut si quis filium suum abdicaret eò quòd addicat se obsequio Principis, videretur iniurius in Principem, qui per hoc se contemni interpretaretur. Est etiam quædam Christi exheredatio. Non enim Christus à nobis heres vel exheres scribi potest, nisi ratione famulorum suorum, quibus quod facimus, ipsi Christo facere censemur; iuxta illud Domini Matth. 25. *Amen dico vobis, quod vni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis*. Itaque qui monasterio vel filio ingredienti religionem suam portionem tribuit, vel hereditatem relinquit, Christum heredem facit; & perinde à Domino acceptatur, ac si ipsemet inde commodum reportaret. Qui vero filium intuitu religionis sua portione priuat, Christum exheredem facit; nec minùs id ab ipso sentitur, quàm si in se hoc damno afficeretur. Itaque non est quòd mirentur, qui talia fecerunt, si familiam suam in graues calamitates incidere & interdum penitus extingui videant. Vlciscitur enim Deus iniurias suas, & ab illis, qui ipsum exheredem fecerunt, suam benedictionem subtrahit: qua sublata, omne genus aduersitatum vel confertim irruit, vel sensim irrepit. Hinc infelicia liberorum matrimonia, damnosi contractus, mercium iactura, sterilitas agrorum, naufragia, incendia, lites, latrones, morbi, quibus substantia exhauritur, & status honoratus euertitur, & familia mœrore conficitur. Poterant istæ calamitates à Deo, qui omnia præuidet, facillimè præueniri & auerti; sed quia te indignum præstitisti, statuit non auertere, sed permittere res agi suis motibus: & insuper dæmoni laxat habenas, vt consilia tua dissipet, vel aduersarios tibi suscitet, vel in tuas fortunas sæuiat. Horum nihil permissurus erat, si te in ipsum liberalem præstitisses. Insinuat hoc nobis Scriptura varijs locis. Psalm. 17. *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris: cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris*. Quibus verbis significatur, quo modo nos gesserimus erga Deum eo modo Deum vicissim acturum nobiscum. Si sanctè, reuerenter, liberaliter; ipse vicissim in nos benignus & liberalis erit: si peruersè, irreuerenter, illiberaliter; ipse quoque in nos durus & illiberalis erit. Neque mirum si Deus ita faciat, cùm id æquitati sit maxime consentaneum. Quid enim iustius, quam vt is qui in Deum, à quo omnia accepit, adeò parcus & illiberalis est, vicissim Deum parcum in se experiatur? Hinc Apostolus 2. Corinth. 9. *Qui parcè seminat, parcè & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. & 1. Regum 2. *Dominus pauperem facit, & ditat; humiliat, & sublevat: suscitat de puluere egenum, & de stercore erigit pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat*. & infrà: *Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles*. Itaque familiarum exaltatio & depressio, honores & ignominiæ, paupertas & diuitiæ, successus prosperi & aduersi, & omnes vniuersim rerum humanarum sortes à diuina prouidentia dependent, quæ supra omnia hominum consilia in omnibus dominatur. Hoc si multi benè perpenderent, non ita durè & auarè cum suis religionem ingredientibus agerent; neque Christum in ipsis sua portione priuarent.

Similimodo numquam profuit Reipub. vel Regno inuasisse iura Ecclesiæ. Etsi enim videatur ea in re aliquid 127
commodi accedere statui politico; illud tamen postea magnis plerumque compensatur cladibus. Permittit enim Deus excitari bella intestina & externa, quibus & regiones vastantur, & ærarium exhauritur, & negotiatio auertitur, & pristina gentis gloria obscuratur: adeò vt centies-millies plus damni accipiatur in pœna, quàm fuerit commodi in culpa.

Quartò, Aliæ rationes multæ adferri possent contra illam parentum inhumanitatem: vt quod faciant contra ius sanguinis, contra paternam pietatem, contra gratitudinem Deo debitam, contra filiorum honorem; quodque filios suos mœrore afficiant, & quantum in ipsis est auocent à religionis ingressu. Sed has & alias similes satis exposuit Saluianus toto illo libro 3. de auaritia, ad quem Lectorem remittimus.

Dices Primò: Consentienti non fit iniuria: sed filij 128

N con-

Margin notes: ...hnia. / Simulatio nostra. / Iniuste pro... tur.

consentiunt vt exheredentur & prætereantur; vel modica portione sunt contenti; ergo nulla eis fit iniuria. Confirm. quia communis DD sententia est, filium posse exheredem scribi, vel præteriri in testamento si consentiat. ita gl. in L. Si quando. § Et generaliter. C. de inofficioso test.

Respondeo: Si consensus iste sit spontaneus, & omnino liber, fateor tunc nullam eis fieri iniuriam: secùs verò si importunitate, vel metu reuerentiali sit extortus. Talis autem semper esse videtur quando parentes sunt diuites, ita vt nec ipsi nec reliqui filij egeant ista portione ad sui sustentationem. Quicumque enim spiritu Dei ad religionem mouetur, is quantum in se est, omni modo desiderat sequi consilium Christi Domini nostri, quo monet, vt

Matth. 19. qui vult perfectus esse, sua distribuat non diuitibus, sed pauperibus. Quis enim fructus æternitatis, quæ merces apud Deum, sua diuitibus relinquere, ijsq. maiorem fastus & luxus materiam suppeditare? Magnus scilicet Dei honor, si illi splendidiùs vestiantur, si lautiùs comedant, si aulæ & cubilia peristromatis vestita, si domus pretiosa supellectile instructa. Hoc etiam secum reputat, innumerabiles esse, quibus magnæ opes à parentibus relictæ infinitorum peccatorum & æterni exitij causa extiterunt, qui in mediocritate fortunæ probi & salui futuri erant. Opes enim attollunt animos iuuentuti, vt neminem curet; vt nullius consilio parere, aut monitis velit acquiescere; sed omnia agere suo arbitrio, omnia experiri, omni genere voluptatis perfrui. Opes omnium flagitiorum & facultatem & commoditatem & audaciam suppeditant; opes studia literarum, & cultum sapientiæ, modestiam, sobrietatem, & castitatem in contemptum adducunt; denique efficiunt, vt animus otio, luxu, & inertia diffluens, nihil

** telluris inutile pondus.* præclari discat aut designet, ipsiq. maneat * ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης. Quantò satius foret opes mediocres cum bona institutione liberis relinquere, quibus & intra rationis gyrum ac modestiam contineantur, & ad labores studiorum, multaq. præclara conanda excitentur? hoc modo apud omnes gentes, qui sapientia & auctoritate, siue in religione, siue in politica administratione præstant, ij ex mediocri vel infima fortuna suo labore & industria ad eum dignitatis gradum conscenderunt.

129 Dices Secundò; Religio quam filius ingreditur, non eget, sed est valdè diues: cur illi suam portionem relinquam? an vt diuites magis ditet? Paucis eget Religiosus, quia habitus illi vilis & mensa tenuis; & caret prole cui relinquat. Satius ergo est vt hoc accrescat fratribus, vel cognatis sæcularibus.

Respondeo Primò: Etsi fortè monasterium sit diues, multæ tamen sunt causæ dandi filio legitimam, vt supra ex Saluiano ostensum: nimirum vt ipse sua, iuxta Christi consilium, pauperibus distribuat, & hoc meritum liberæ renuntiationis habeat; vt plures Dei famuli alantur; vt cultus diuinus, suppetente maiore copia, augeatur; & monasterium copiosiùs det in pauperes, &c.

130 *Calumnia in opes Religiosorum.* Respondeo Secundò; Sæpe per calumniam Monasterium vel Collegium audire diues, opulentum, copiosum, quod insigni paupertate & inopia laborat. Quis enim Collegium dicat opulentum, quod in singula capita non habeat vltra ducentos florenos, quibus & alimēta, & vestes, & medicamina, & libri singulis comparari, & cubicula rebus necessarijs instrui, & ædificia sarta tecta præstari, & focus vel priuatim vel publicè præberi, & sumptus templi sustineri debeant? Nemo est, opinor, hic Louanij, qui eo pretio suis conuictoribus hæc omnia præstare vellet. Itaque tale Collegium verè pauper est, & eget ad congruenter hos omnes sumptus tolerandos. Sicut Sacerdos, & quiuis Ecclesiasticus verè pauper est, qui non nisi ducentos florenos annue recipit, quibus seipsum quoad omnia in solidum sustentet. Accedit quòd Religiosi illi, qui hanc calumniam patiuntur, non sint ex platea (vt dici solet) vel mendicabulo collecti; sed ex honesta conditione, & lauta plerumq. fortuna vel expectatione, solius Dei amore se ad hanc humilitatem demisere; multi inter eos nobiles & ex primarijs familijs; multi splendidæ in sæculo fortunæ, vel illis animi dotibus, vt facilis eis ad opes & honores pateret aditus. Denique nemo est inter eos, qui in sæculo non potuisset assequi longè amplius. Itaque nimium videri non debet si 200. florenos, vt minimum, in singula capita postulem. Quis enim sæcularium Sacerdotum ea tenuitate est contentus? Quis, si non amplius haberet, non iudicaretur verè pauper? Imò plerique quibus aliquid doctrinæ, ingenij, industriæ, 500. vel 600. non acquiescunt: multis etiā 1000. parum sunt. Nec repugno. Viri enim docti tali honore sunt digni, modò non ad luxum, sed ad honestum vsum referant. Verùm mirari satis non possum quosdam, qui etsi ex tenuissima fortuna ad eam copiam peruenerint, vt post omnes sumptus ordinarios tantum eis supersit, vt bonas summas quotannis condant, & in arcæ tenebras abdant, se tamen pauperes, & illos qui 200. non habent, diuites vocant, & eorum opes vbique verbis exaggerant. Viderint ipsi quo spiritu id faciant: eò enim ista tendere videntur, vt nemo illis Religiosis benignè faciat, sed tamquam auari & opibus inhiantes ab omnibus deserantur. Si in sæculares tam sumus liberales, & tantum eis concedimus: cur in Religiosos tam sumus iniqui? Certe non tam vilia censeri debent Religiosorum capita, qui res omnes & spes sæculi, amore Christi deseruere, quin tantillum illis ad tenuem vitæ modum concedi possit: neque ob eam causam auaritiæ & insatiabilis cupiditatis accusandi sunt, & apud vulgus traducēdi. Necessaria enim vitæ illis non permittere, quid aliud est quàm indignos vita censere? Si digni vita sunt, permittatur illis vt ea quæ vitæ sustētandæ, iuxta modum à religione præscriptum, sunt necessaria, habeant; & conticescat calumnia.

Ex his patet, 200. florenos in capita esse veram paupertatem, nec posse Monasterium vel Collegium vocari diues, opulentum, quod amplius non habet. Quod si ita est, quanto minùs poterit opulentum dici quod vix habet dimidium? Tale est hoc Collegium Louaniense, & alia quędam nostræ Societatis in hac Prouincia, quibus vix centeni in capita (comprehensis simul totius Colegij templique sumptibus) suppetunt. Quòd si ducentos haberent, ea tenuitate essent contenti, imò se diuites & copiosos putarent. Nemo enim amplius, quam quotannis secundùm moderatissimum Religionis modum sit opus, desiderat; nemo quidquam condi, & in fortuitos euentus asseruari. 131

Nec refert, quòd subinde ædificemus: quia nihil facimus nisi ad quod extrema necessitas iuxta formam & disciplinam religiosam compellit. Quòd si sons in villa sumptus facti; ita suasit vtilitas & ratio œconomica cum prudentum iudicio Religiosi magno sunt animo, & confidunt in Deo, qui regnum Dei & iustitiam eius quærentibus, reliqua huic vitæ necessaria promisit se adiecturum. Itaque *Matth. 6.* multa quæ ratio vel disciplina postulat, audent, etiamsi sūptus necessarios manibus non teneant: quia à diuinæ prouidentiæ fidelissima manu (quæ numquam spem eorum fefellit) omnia expectant. Et quamuis calumniæ, multorum animos, qui alioquin illis erant benefacturi, auertant, eoque modo ipsi sæpè in angustias & solicitudines conijciantur, dum & creditores vrgent, & necessariæ prouisiones desunt, tandem tamen Dei benignitate emergunt.

Dices: Si Deo adeò curæ sunt, cur hominum benignitatem requirunt? Respondeo: Quia Deus per homines hominibus consulit; vt diuites habeant occasionem benè merendi, & peccata sua eleemosynis redimant, & thesauros sibi in cælis, rerum suarum in pauperes largitione, construant.

QVÆSTIO XII.

Quæ & quanta Religionis sint commoda?

HAnc rem fusè, doctè, & eleganter prosequitur P. Hieronymus Platus in aureo illo opere quod scripsit De bono status religiosi. Nos breuiter præcipua quædam attingemus. 132

Tria Religionis bona. Tria generatim religionis sunt commoda seu fructus, sub quibus cetera omnia comprehenduntur: Primum, quòd omnia pæne salutis impedimenta remoueat; secundum, quòd omnia adiumenta ac præsidia secum adducat; tertium, quòd debito quo Deo obstricti sumus, eo modo quo fas est homini, satisfaciat. Nihil autem in hac vita potest esse homini optabilius, quàm carere impedimentis, & abundare salutis adminiculis, & debitam Deo gratitudinem præstare. Hinc enim maxima spes datur euadendi sum-

ſummum malum, & conſequendi ſummum bonum. Si aliqua ratio terra marique inuenta eſſet, quæ omnia damnorum pericula excluderet, & omnes lucrorum vias contineret, quis mercatorum illam non amplecteretur?

133 Ac primum, quòd omnia ſalutis impedimenta, quàtum fas eſt in hac vita mortali, religio ſubmoueat, perſpicue oſtendi poteſt. Omnia enim impedimenta conſiſtunt vel in conſuetudine prauorum, vel in appetitu diuitiarum, vel in ſectandis voluptatibus, vel in captandis honoribus, vel in amore proprij iudicij, vel in amore libertatis & ſui arbitrij, vel in crapula & ingluuie. Quicumque à recto ſalutis itinere deficiunt, quicumque pereunt, & animæ ſalutiſque damnum faciunt; ex horum impedimentorum aliquo, vno vel pluribus, id patiuntur, & hiſce cauſis ad malum incitantur. Itaque hæc ſunt omnium peccatorum fontes, hæc æternæ mortis venena, & inferorum præcipitia; hæc retia diaboli, quibus animas captat, & machinæ quibus orbem expugnat. Teſtatur id S. Ioannes epiſt. 1. c. 2. cùm ait: *Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.* Vbi inſinuat, radices omnium peccatorũ, quibus mundus ſeu mundi dilectores inquinantur & pereunt, iſtis tribus contineri.

Nec obſtat quòd præter illa tria aſſignemus alia quatuor, nimirum, prauum ſodalitium, amorem proprij iudicij, amorem ſui arbitrij, & ingluuiem: quia ſi loquamur de ijs quæ impediunt ſalutem, & mouent ad malum in modum finis, ſui nimirum affectu; ſic ſunt tantùm tria: amor autem proprij iudicij & arbitrij continetur ſub vitæ ſuperbia, ingluuies ſub concupiſcentia carnis. Prauum ſodalitium non mouet in modum finis, ſed vt cauſa excitans & impellens in modum exempli, conſilij, mandati, aut occaſionis: eſtque cauſa generalis, ad omne genus peccati ſe extendens. Itaque maioris claritatis & diſtinctionis cauſa ſeptem impedimenta generalia ſalutis conſtituimus.

Septem impedimenta ſalutis, & peccatorum radices.

134 Atqui religio tollit iſta impedimenta, & ſuccidit iſtas peccatorum radices: ergo tollit omnia ſalutis impedimenta, quantum conceditur in hac vita mortali. Oſtendemus id diſcurrendo per ſingula. Nam primò, *prauorum hominum conſuetudo* tollitur loci ſeparatione, & clauſtris domus religioſæ. Hanc ſemel ingreſſus procul abes à ſocijs, nec tibi fas ampliùs cum illis more ſolito vagari, nugari, compotare, colludere. Non ampliùs ab illis potes ſeduci, eorumque exemplo, verbis, aut violentia ad illicita impelli. Non ampliùs curantur eorum ſcommata & conuitia, eorum amicitia & familiaritas. Quantum hoc boni ſit, & quantum momenti ad ſalutem habeat, nemo æſtimare poteſt, niſi qui conſiderat quàm innumerabilis bonorum adoleſcentum multitudo prauo ſociorum conſortio corrumpatur, & in omne genus libidinum ac flagitiorum præcipitetur. magnum hoc diaboli rete ipſo religionis ingreſſu vitatur.

Primũ impedimentũ.

135 Secundum impedimentum, *appetitus diuitiarum*, & quidquid malorum ex eo appetitu ſequitur, tollitur profeſſione paupertatis. Quantis autem iſte affectus mortalibus ſit laqueus, quantum ſalutis impedimentum, patet ex illa Domini ſententia, Matth. 19. *amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. & iterum dico vobis, facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.* Vbi notandum, Dominum bis idem repetere, & rem per hyperbolem exaggerare, vt eius difficultatem magis apprehendamus. Hæc ſententia diuinę ſapientiæ ſi bene ponderetur, ſatis eſt ad omnes diuitias repudiandas. Apoſtolus in eamdem ſententiam 1. ad Timoth 6. ait: *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* Expende ſingula. Deinde rationem ſubdit: *Radix enim omnium malorum eſt cupiditas,* &c. Nullũ enim eſt flagitium tam enorme, quod homines opum amore non deſignent. Hinc tot vbique furta, tot rapinæ, tot fraudes in contractibus, tot homicidia, latrocinia, parricidia, ſacrilegia, periuria. Innumeri propter opes ad hæreſes, Turciſmum, aliaſque impias religiones & ſuperſtitiones amplectendas permouentur, vel in eis vt permaneant, retinentur. Opum affectus hæc omnia in cordibus hominum operatur. Neque ſolùm vt acquirantur & retineantur, tantorum malorum ſunt cauſa, ſed etiam cùm illis vtimur: quia & animos addunt ad audiendum, & facultatem præbent ad exequendum. Itaque ſiue conſiderentur vt ſunt in affectu tamquam finis qui intenditur, ſiue vt referuntur ad vſum tamquam inſtrumenta operationum noſtrarum, generi humano infinitorum malorum ſunt cauſa: adeò vt maxima pars mundi propter opes terrenas amittat cæleſtes, & propter temporalia perdat æterna. Accedit, quòd earum ſtudium ita mentem occupatam teneat, vt vix vmquam ſeriò de ſua ſalute cogitare queant. Perdit itaque iſte affectus omnes bonas cogitationes, omneſque pios affectus, quibus æternas opes in cælo comparare poſſis. Vnde duo mala ſtudium diuitiarum adfert. Primò, impedit omnes bonas cogitationes, & mentem inutilibus & noxijs curis implet. Secundò, ad omne genus peccati incitat, & exequendi commoditatem præbet.

Secundũ impedimentũ.

Duo mala adfert ſtudium diuitiarum.

Ex quibus patet, maximi æſtimandum illud bonum, quo tot & tantorum malorum radix ſuccidıtur: vnde, cùm profeſſio paupertatis id præſtet, eam in maximis bonis cenſendam, & omnibus qui tantum bonum capere poſſunt, meritò amplectendam. Hæc enim quatenus tollit amorem diuitiarum, eo ipſo tollit infinitas curas & inutiles cogitationes, quibus animus quærentium opes implicatur; & ſimul occaſiones omnium illorum peccatorum quæ amore conquirendarum vel retinendarum diuitiarũ committi ſolent, reſecat. Quatenus verò liberum earum ſubtrahit vſum, ſubmouet occaſionem & facultatem omnium eorum peccatorum, quæ earum vſu vel potiùs abuſu perpetrantur. Itaque profeſſio paupertatis duo bona nobis præſtat. Primò, radicem omnium malorum ſuccidit, & ſimul ea peccata, quibus maxima pars mundi perit, ſubmouet. Secundò, mentem liberam, rebuſque diuinis ac ſalutiferis expeditam reddit. Quare omne tempus, quod alij terrenis rebus abſque fructu anxiè & laborioſè impendunt, Religioſi rebus cæleſtibus cum maximo æternorum lucro & animi ſolatio impendunt: & ſicut omnes curæ ac cogitationes ſæcularibus apud Deum ſunt inutiles; ita Religioſis ſunt fructiferæ, & æternam illis coronam præparant. Sicut ergo ſtudium diuitiarum meritò in maximis malis cenſeri debet (vt quod mentem omnibus pænè ſalutaribus cogitationibus ſpoliet, & inutilibus noxijſque impleat, & ſimul ad omne flagitiorum genus deſignandũ incitet, ac facultatem commoditatemque exequendi ſuppeditet) ita profeſſio paupertatis in ſummis numeranda huius vitæ bonis, vt quæ radicem omnium malorum ſuccidat, & mentem æternis cogitandis & promerendis expeditam reddat. 136

Duo bona adferre profeſſio paupertatis.

Tertium impedimentum erat *amor & ſtudium carnis voluptatum.* Quanta hinc fit corruptio & miſeria in mundo, quanta peccatorum colluuies, quanta fœditas & abominatio; quàm innumerabiles inde in exitium æternamque miſeriam, & luctum interminabilem ruant; ſatis æſtimari non poteſt. Pauciſſimi enim ſunt qui huius mali leſifero veneno non inficiantur, & fructus peſtilentes non deguſtent. Duo generatim ſunt mala grauiſſima quæ amor iſte in nobis parit. Primum eſt, quòd mentem omnibus ſalutaribus cogitationibus ſpoliet, & impuris ac pernicioſis impleat; ſicque ex templo Dei proſtibulum conſtituat diaboli. Secundum, quòd ad mortiferas delectationes appetendas aſſiduè incitet, & vt eas aſſequatur, nullum genus ſceleris patrare recuſet. Itaque & finis quem directè intendit, ſcelus eſt, nempe impura voluptas; & media quibus ad hunc finem cõtendit, plerumque ſcelerata ſunt. Quòd ſi quis matrimonio iungatur, vt abſque ſcelere iſta fruatur voluptate; nihilominùs tamen prius incommodum non euadet. Mens enim innumeris implebitur curis & cogitationibus rei familiaris; vt vxorem & familiam regat, vt coniugi ſatisfaciat, vt ſuæ domui neceſſaria comparet, vt amicos excipiat, vt victum lucretur, vt liberos educet, vt eos locupletet, vt honoratè inter ſuos viuat, &c. Hinc videmus pleroſque qui matrimonij vinculis conſtricti, ita occupatos & ſollicitos de rebus terrenis, vt vix ſemel ſeriò de ſua ſalute cogitare queant. Interſunt quidem ad horam ſemel aut bis per hebdomadam rebus diuinis, ſed mens ita conſuetis curis ad terrena abripitur, vt etſi corpore adſint diuinis, mente tamen interſint terrenis; à quibus ita detinentur, vt vix aduertant quid coràm agatur. 137

Tertium impedimentũ.

Duo mala parit.

138 Totum hoc malum tollit amor castitatis. hic enim omnes impuras cogitationes ac imagines fugat, mentemque sanctis desiderijs & diuinis illustrationibus præparat: deinde omnia illa peccata, quæ ex affectu libidinis committi solent, resecat. dènique omnes matrimonij afflictiones, & omnes illas curas, quibus miseri coniugati miserè cruciantur, auertit. Quantum hoc boni est, quod tanta fugat mala, & mentem tantis bonis reddit idoneam? Insinuat huius præstantiam Dominus Matth. 19. cùm enim dixisset, *Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum Dei*; protinus addidit: *Qui potest capere capiat*; quasi dicat: Neminem cogo ad castitatem, sed quia tantum boni est, omnes inuito. Cui tantum est animi, vt confidat se posse prestare, amplectatur. *Potest* enim *capere*, qui assumpto animo Deo confidit, naturæ appetitus frangere paratus. *Non potest capere*, qui mollitie quadam animi desperat, vel refugit tamquam nimis arduum & molestum. Eamdem magnificè commendat Apostolus 1. Corinth. 7. idque potissimùm ob hęc duo: nimirum quia liberat nos multiplici sollicitudine huius sæculi, & præbet facultatem seruiendi Deo.

139 *Quartū impedimentū. Duo mala parit.*

Quartum impedimentum erat *cupiditas honoris, laudis, vana gloria*, &c. Hæc similiter duo generatim mala in genere humano operatur. Primò, mentes hominum salutaribus cogitationibus orbat, & inutilibus perniciosisque replet. Ambitiosi enim noctes & dies circa ea quæ ad suum honorem & æstimationem, ad statum conseruandum vel augendum, ad iniurias vindicandas & dedecus depellendum pertinent, occupantur. Secundò, impellit eas ad omne genus vitiorum & scelerum. hinc odia & inimicitiæ, si vel in puncto læsus videatur honor; hinc inuidia alienæ prosperitatis; hinc tot bella & cædes; tot Prouinciarum vastationes, expilationes, oppressiones, & alia omnia mala, quæ bellum secum trahit; hinc duella & occultæ in mortem aliorum machinationes: denique hinc hæreses, blasphemiæ, incantationes, & omne spiritualium peccatorum genus. Horum omnium fons est honoris inordinatus amor: qui ita mentes hominum excæcat, & in malum incendit, vt neque opes, neque huius vitæ commoda, neque voluptates carnis, neque vitam ipsam, neque æternam salutem æstiment aut curent, modò honorem, quem sibi imaginantur, tueri possint & illæsum præstare: sic omnia præ vana honoris imagine nihili ducunt.

140 Hæc radix adeò perniciosa, cum suis fruticibus omnique germine, succiditur honorum contemptu, & humili subiectione sub imperium Prælati; quorum vtrumque per obedientiæ professionem agitur. *Professio* enim *obedientia* illa duo includit; sicut professio paupertatis contemptum diuitiarum & amorem paupertatis: professio castitatis contemptum seu horrorem voluptatis carnis, & amorem puritatis. Qui honores, dignitates, magistratus non appetit, qui vanas hominum laudes non curat, liberatur infinitis curis & cogitationibus, quibus mentes ambitiosorum deuinentur: ac proinde habet mentem suam ad omnia cælestia ac salutaria expeditam & probè comparatam. Deinde redditur immunis ab omnibus illis prauis affectibus & peccatis innumeris, in quæ ambitio solet impellere; ab odio & inuidia, à contentionibus & rixis, à duellis & homicidijs, & ab omni acerbitate & amaritudine, qua corda ambitiosorum tamquam felle replentur & contabescunt.

Professio obedientia duo includit.

141 *Quintū & sextum impedimentū.*

Quintum impedimentum erat *amor proprij iudicij*. Sextum *amor sui arbitrij*. Vtrumque modo quodam ad cupiditatem honoris, seu vitæ superbiam pertinet: quia plerumque ex vana gloria vel nimia sui æstimatione procedit. Verùm distinctionis & perspicuitatis causa seorsim expendemus. *Amor proprij iudicij*, plurimorum malorum est causa. hinc enim omnes hæreses & errores qui Ecclesiam turbant, & tot animas orco demittunt. Cum enim iudicium proprium nimis amatur & æstimatur, Ecclesiæ iudicio anteponitur, & hæresis nascitur. Honor quidem vel voluptas, vel opes ad hæresim alliciunt; non tamen homines tam facilè sequerentur, neç in illud barathrum ita se darent præcipites, nisi sui iudicij nimia æstimatione tenerentur. Hinc innumeri quoque errores non solùm in vita spirituali, sed etiam in sæculari. Quotusquisque enim est, qui iudicij sui præfidentia non sæpe erret, & in grauia incommoda incidat?

Amor proprij iudicij.

142 Non pauciorum malorum causa est *amor libertatis*, & vitæ suo arbitrio degendæ. Hinc omnia illa peccata, quæ iuuentus maiorum soluta imperio committit. hinc comessationes & ebrietates, rixæ & contentiones, pugnæ & cædes, inimicitiæ & simultates, fornicationes, immunditia, impudicitia, ceteraque carnis opera, quæ Apostolus commemorat; quæ qui committit, regnum Dei non possidebit. Denique maxima pars peccatorum, quæ per orbem fiunt, ex hac soluta libertate, & defectu probi rectoris committuntur. Sicut enim equus indomitus sublato fræno huc illuc facile impellitur, donec in aliquod præcipitium, vel cœcam foueam cadens se perdat & sessorem: ita sublata directione boni moderatoris, plerique mortalium per omne genus vitiorum volutantur, donec in barathri præcipitium ruentes, animam pariter & corpus amittant.

Amor libertatis.

Ad Gal. 5.

Vtrumque hoc impedimentum, & tantorum origo ma- 143
lorum tollitur professione obedientiæ. Hæc enim quatenus iudicium proprium submittit non solùm iudicio Ecclesiæ, sed etiam (in rebus præsertim agendis) iudicio Prelati; excludit non tantùm omnes hæreses, sed etiam omnia illa peccata, omnesque errores & illusiones, quæ ex sui iudicij nimia æstimatione solent obuenire. Neque solùm excludit errores, sed etiam adducit veram prudentiam, quæ postulat, vt in rebus ac negotijs proprijs nostro iudicio non fidamus, ne philautia nos decipiat, aut alia passio transuersos agat; sed alieno potiùs consilio, ab omni affectu alieno, acquiescamus. Incredibile dictu, quanti in omnibus negotijs sit momenti (& maximè in vita spirituali) habere sapientem moderatorem à quo dirigaris.

Rursus eadem professio obedientiæ, quatenus submittit voluntatem subditi voluntati Superioris, adimit ei libertatem viuendi suo arbitrio; & consequenter resecat omnia illa peccata, quæ ex hac libertate sequi solent, & tamquam fræno intra limites rationis & septa virtutis coercet. Corrigit itaque obedientia intellectum & voluntatem, & vtramque facultatem dirigit. Intellectum quidem, subijciendo illum in negotijs occurrentibus, totiusque vitæ moderatione iudicio Superioris: voluntatem verò, adimendo illi noxiam libertatem, & ad Superioris arbitrium flectendo.

His adde impedimentum septimum (quamuis sub ter- 144
tio contineatur) quod crapula & ventris ingluuie, nimiaque cibi potus ingestione continetur. hoc triplici modo hominem impedit à salute. Primò, offuscando mentem & ad omne bonum reddendo ineptam, adeò vt neque studijs, neque orationi, neque rerum salutarium meditationi, neque vlli præclaræ rei vocare possit; sed tantùm ad otium & somnum, lusum & iocum sit idonea. Secundò, quia non solùm ad omnia bona animum reddit ineptum, sed etiam ad innumera mala otiosum impellit. hinc enim omnes libidines & turpitudines, quibus maxima pars mundi in exitium ruit. hinc omnia scelerum genera, quæ libidinis causa committuntur. Saturitas enim excitat libidines: libido verò exquirit omnes rationes per fas & nefas, vt voti compos fiat: quia mouet in modum finis. Tertiò, quia ipsa quoque voluptas gulæ, per modum finis mouet. infinita enim peccata committuntur ad gulę voluptates obtinendas. Ex quibus patet quantorum malorum hoc impedimentum sit causa, & quàm saluti perniciosum.

Septimū impedimentū. Tripliciter à salute impedit.

Tollitur vero magna ex parte illa malorum radix reli- 145
gionis sobrietate. Hæc enim rescindit intempestiua symposia, & longa conuiuia, & concertationes potandi, & ciborum affluentiam, & omnem aliam redundantiam corpori & spiritui noxiam: eamque diætam præscribit, qua & vitia carnis comprimantur, & mens in suis functionibus non impediatur. Verùm sicut hoc impedimentum magna ex parte continetur sub concupiscentia carnis, quæ ad omnes gulæ & tactus voluptates pertinet: ita eius remedium continetur sub castitate, quæ concupiscentiam carnis profligat. Tanta enim est connexio & dependentia castitatis a sobrietate, vt sine hac illa subsistere nequeat.

Sobrietas.

Ex quibus perspicuum est, quantum sit religionis bonū; 146
vt quæ omnia salutis impedimenta, & omnes peccatorum radices (quantum fas est in hac vita mortali) resecet ac submoueat. Quòd enim omnes malorum origines septem illis commemoratis contineantur, sic ostendi potest. Quidquid voluntatem mouet ad malum aut impedit a bono, id vel mouet in modum finis, vel in modum causæ

Omnia impedimenta septem illis continetur.

efficientis

efficientis ac incitantis. Si per modum finis; erit vel pecunia seu diuitiæ, vel voluptas carnis, vel honor: horum enim causa omnia peccata committuntur. Si per modum causæ efficientis; vel incitabit vt causa moralis, sicut prauorum consortium, qui consilio, exemplo, metu, iussu, probris ad malum impellunt: vel vt causa physica, sicut gula quæ libidini semina subministrat: vel vt causa remouens aut prohibens, vt eadem gula, quatenus mentem offuscat; & proprij iudicij & arbitrij amor, qui rectum consilium & alienam directionem excludit.

Ex quibus patet, prædictis septem capitibus omnia salutis obstacula, omnes peccatorum fontes contineri; ijsque exclusis omnia excludi. Vnde cùm religio omnia illa (quantum huic mortalitati concessum) excludat, manifestum est, eam præstantissimum bonum, quod in hac vita obtineri queat, meritò censendam.

147 *Omnia salutis adiumenta religio côtinet.* Diximus, quo modo omnia salutis impedimenta submoueat: nunc demonstrandum, qua ratione omnia salutis adminicula repræsentet. Ea omnia ad hæc duodecim reuocari possunt; nempe ad *Sacramentorum vsum, orationem frequentem, meditationem rerum diuinarum, exempla virtutum, monitiones sapientum, correctionem erratorum, directionem superiorum, lectionem sacram, mortificationem affectuum, exercitium virtutum, crebram sui discussionem, sobriam diætam.*

148 *1. Sacramêtorum frequentatio.* At hæc omnia maximè vigent in religione. Nusquam enim crebrior *Sacramentorum vsus*, nusquam expiatio peccatorum, & perceptio Eucharistiæ frequentior: nusquam præparatio ad illa dignè præstanda accuratior. Quanta verò hinc tot annorum decursu gratiæ copia, quantum præsidij ad perseuerandum, quantum cælestis coronæ augmentum, quiuis facile per se æstimare potest, qui vim illorum Sacramentorum intelligit.

2. Oratio frequens. *Oratio* ita crebra & vsitata in religione, vt iuxta monitũ Domini dici possit, ibi *semper orari*. Quantum autem hoc momenti habeat ad salutem, ipse Dominus declarat, cùm promittit omnia quæ ad salutem pertinent, nos per orationem obtenturos. *Petite,* inquit, *& dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.* *Matth. 7. Luca 11.* Oratio est clauis thesaurorum Dei, vt pulchrè ait Chrysost. Homil. 1. de oratione. Sicut is, cui concessa clauis thesaurorum Regis, potest aperire arcas, & inde aurum, gemmas, vniones, & alia pretiosa cimelia auferre quibus ditescat; sic oratione veluti claue aperire possumus cælestium thesaurorum arcas, & multas inde spiritales opes reportare. Quod maximè locum habet, si oratio sit assidua (sicut in religione) nec quidquam, nisi ad salutem æternam pertinens, impetrare contendat. Hac ratione non solùm contra quotidianas tentationes, & hostis tartarei insidias opportunum consequemur auxilium, sed etiam donum perseuerantiæ infallibiliter obtinebimus: quia promissio Domini nihil excipit. Vnde qui orationi iuxta Domini monitum deditus est, perire non potest.

149 *3. Rerũ diuinarũ meditatio.* *Rerum diuinarum meditatio* (quæ interna quædam oratio est) nusquam ferè viget nisi in religione. Magnam enim requirit animi quietem, & à curis sæcularibus vacuitatem; qualis rarò in medijs mundi turbis obtinetur. Huius quãti sint fructus, quanta merita, quanta solatia, longum esset prosequi. Per hanc conuersatio nostra in cælis est, & Angelis assimiles ac socij reddimur. Sicut enim per sensus corporis versamur in hoc mundo visibili, & super rerum visibilium formas exteriùs effundimur: ita per meditationem ascẽdimus in cælum, & inuisibilia quæ illic sunt, oculis mentis lustramus. Per hanc mens illuminatur, vt mundi vanitatem & pericula clarè videat: vt perspiciat quantum bonum sit renuntiatio sæculi, paupertatis amor, castitatis decus, obedientiæ submissio, abdicatio suæ libertatis, segregatio à sæcularium contubernio, mensa sobria, humilitatis & mansuetudinis Christi imitatio. Hæc omnia clarè ostendit meditatio; & efficit vt ea sicut par est, æstimemus, & amemus, & cõplectamur. Deniq; hæc omnes virtutes excitat, & ad copiosos fructus fecundat; hæc omnem mœrorem abstergit, & animos multa pace & consolatione perfundit, hæc omnes defectus & errores corrigit, denique ex hominibus angelos quosdam terrestres efficit.

150 *4. Exempla virtutum.* *Exempla virtutum* nusquam maiora aut crebriora quàm in religione. Alius enim dat illustre specimen promptæ obedientiæ, alius humilitatis & contemptus sui; alius charitatis in pauperes vel infirmos; alius zeli animarum, abstinentiæ, mansuetudinis, patientiæ, orationis, deuotionis. Semper in religione sunt plurimi, quorum singuli in aliqua virtute excellunt. Hæc igitur exempla cùm quotidie versentur ob oculos, quem ad sui emendationem & virtutem similem non accendant? Maxima in vtramque partem est vis exemplorum: verba mouent, sed exempla cogunt. Nemo libenter ab altero in aliquo genere laudis vel meriti superatur. Ita secum quisque cogitat: Si tale quid ab illo præstitum est, cur & ego præstare non possim? quæ illa hæc mea ignauia, vt ego non audeam, quod ille perfecit? qua cogitatione se ipse ad similia vel maiora perpetranda excitat. Sicut difficile est inter malos bonũ esse propter vim exempli: ita inter bonos malum.

Monitiones sapientum maximè vigent in religione: vbi tot eruditæ & feruidæ ad conuentum exhortationes: tot priuatæ Superiorum & aliorum Patrum monitiones: tam multa in quotidianis colloquijs sapienter dicta, & vtiliter narrata: vbi etiam toto eo tempore quo cibus sumitur, salutaris instructio lectione continuatur; ne dum corpus pascitur, animo suum pabulum desit. Quis, nisi de industria aduersus virtutem animum suum obstinarit, in tantis virtutis illecebris, in tantis ad bonum incitamentis, non proficiat? Sicut enim suasio ad malum cùm est assidua, tandem expugnat animum, & ad malum inducit: ita assidua suasio ad bonum vix repelli potest, sed tandem animum ad bonum traducit. 151 *5. Monitiones sapientũ.*

Correctio erratorum, & castigatio culparum, maximè in religione frequentantur. Si quis in sæculo peccet (nisi fortè publicè & cum scandalo id fiat) non habet qui corripiat & emendet, sed permittitur suo arbitrio: nec ipse æquo animo se moneri pateretur, præsertim si nobilitatis, vel diuitiarum, vel scientiæ typho sit inflatus. Hanc ego non modicam talium hominum miseriam censeo, quòd cum plurimos adulatores habeat, qui eorum mala vel dissimulant, vel etiam laudant (iuxta illud Psalmi: *Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur*) nullos tamen habeat monitores, qui moneant & emendent. At in religione nullum adeò minutum committi potest erratum, quin statim adsit corrector qui moneat, & emendari curet. quæ sanè res est longè saluberrima: tum quia continet animos ne peccent, tum quia si peccarint (etiam in minimo) statim eos sanat, & in pristinum statum cum magno boni spiritalis fœnore restituit. Longè enim amplius illa humilitas & pœnitudo confert boni, quam erratum & delictum intulerit mali, adeò vt etiam ex ipsis peccatis in religione lucrum proueniat animorum. Vnde patet, hanc quoque rem maximum ad salutem habere momentum: præsertim cùm innumeri sint, qui defectu monitionis errata non corrigunt, sed illis immorantur & pereunt. 152 *6. Correctio erratorum.* *Psal. 9.*

Directio Superiorum, præsertim exactior, tantùm in religione locum habet. Nusquam enim extra religionem tanta in omnibus actionibus à Superiorum nutu dependẽtia. Quàm vere res ea sit salutaris, ex tribus cognosci potest. Primò, Quia Superior tamquam in specula constitutus, omnium actiones & gressus considerat; & si quem à recto deflectere viderit, statim monet, instruit, corrigit, & in viã rectam à qua deflexisse aliquatenus videbatur, reducit: quo fit, vt subditus, cùm videt omnes suas actiones Superiorum vigilantia notari, rariùs peccet, & à minimis quoque labeculis sibi caueat: & si qua in re peccauerit, non diu in malo persistat, sed mox Superiorum industria ad agnitionem culpæ & emendationem adducatur. 153 *7. Directio superiorum.* *Tria cômoda huius directionis.*

Secundo, Quia per hoc illud assequimur, vt à Deo in omnibus dirigamur: Christi enim loco in religione præest; vt Christi vicarius Superior suos dirigit subditos, & ipsi Christum in illo tamquam vicario intuentur ac venerantur; & obedientiam Christo præstant. Sicut enim summus Pontifex est vicarius Christi in ijs quæ pertinent ad directionem totius Ecclesiæ in doctrina & moribus: ita Superior in religione est vicarius Christi in ijs quæ pertinent ad directionem vitæ iuxta religionis normam instituendæ. Si Christus Dominus ageret nobiscum visibiliter in terris, omnes ab illo immediatè regi cuperent: certi enim essent, se non nisi saluberrimè ab illo directum iri. Nunc quia id non est concessum, ea ratio à Christo instituta est, qua ab illo regamur mediante vicario, quæ non

minùs nobis est salutaris, quàm si visibili modo exteriùs ab ipso regeremur. Cùm enim per suam prouidentiam omnibus inuisibiliter adsit, facile ipsi est nos per Superiorem absque errore dirigere. Imò ad hoc ipsum se quodammodò obstrinxit, quando illi tamquam sibi parere iussit, dicēs:
Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Quod de omnibus iurisdictionem ab ipso descendentem habentibus intelligendum, vt ostendit S. Basilius Constitut. monasticarum cap. 23. & S. Bernard. Tract. de præcept. & dispensat. Deinde hoc modo magis exercetur fides, humilitas, & charitas, cùm in homine Deum intuemur, & homini propter Deum nos subijcimus. Vnde patet, hunc obediendi modum maioris esse momenti & perfectionis, quā eum, quo Christo visibiliter regenti obtemperaretur: sicut maioris meriti est credere in Christum absentem, quàm in præsentem, iuxta sententiam Domini Ioannis 20. *Beati qui non viderunt, & crediderunt.*

154 Dices; Homo errare potest, ac proinde non est tutum se homini submittere, eiusque mandatum tamquam Christi mandatum excipere. Respondeo, posse quidem Superiorem errare (non enim ita infallibilem Spiritus sancti habet assistentiam in directione singulorum, sicut summus Pontifex in directione Ecclesiæ) sed quilibet in sua causa multò magis erroribus est obnoxius, propter inordinatum sui amorem & varias passiones quibus iudicium peruertitur. Vnde prudentis est, in talibus suo iudicio non fidere, sed alieno potiùs acquiescere. Deinde etiamsi Superiorem errare contingeret, hic error (nisi tibi de eo constet, vel iustam habeas dubitandi causam) obtemperanti erit innocuus; nec minùs tua obedientia imputabitur ad meritum, quàm si nullus error mandato subfuisset. Vnde etiamsi mira legantur de quorumdam Superiorum mandatis, & subditorum obedientia, non tamen memini me legere eo nomine in perniciem vel fraudem quemquam Religiosum inductum, quòd Superioris sui mandans bona fide pareret, & simplici animo ductum obedientiæ sequeretur. Deo enim curæ est, vt hoc eius consilium nemini sit damno, & in eum finem, sæpe ipse etiam miraculis interuenit, vt ex Sanctorum historijs constat.

Tertium est, Quòd per Superioris directionem optimè assequamur eam auxiliorum ac mediorum seriem, cum
Variæ series auxiliorum in mēte diuina. qua Deus nouit nos infallibiliter fore saluos. Sunt enim in mente diuina mille auxiliorum ordines, & mille mediorum series, quibus cum quolibet nostrum vti potest; & certissime nouit quid ex qualibet serie esset secuturum. Nouit cum qua serie mediorum esses salutem consecuturus; cum qua in exitium & damnationē lapsurus. Nouit quod officium, quis locus, quæ habitatio, qui socij, quæ occasiones, quæ studia tibi forent ad salutem, quæ ad perniciem. Salus enim & interitus sæpissime à re modica, & leui occasione pendent. Maximum beneficium est, si salutarem mediorum seriem obtineamus; maximum incommodum, si
Donū perseuerantiæ. ab ea excidamus. Ex illa mediorum serie pendet donum perseuerantiæ, sine quo nemo saluatur; cuius præparatio in mente diuina est nostra prædestinatio. Quòd si est aliqua ratio tanti boni consequendi (sicuti re vera est) ea ma-
Lucæ 18. ximè in oratione & Superiorum directione sita est. Hinc Dominus iubet nos *semper orare*, nimirum vt hoc donum impetremus; quod in eo consistit, vt ipse nos dirigat in omnibus, sicut nouit expedire nobis ad salutem. Itaque orationis est impetrare vt Deus hoc beneficium nobis impertiri velit; obedientiæ illud consequi & apprehendere. Nam exequitur illam directionem per Superiorem, quem ipse constituit vt loco suo nos regat, quo ipse tamquam instrumento ad hoc vtitur. Vnde si obedientiæ ductum in omnibus sequamur, certissimè diuinam directionem qua ille nos ad salutem destinat, & illam mediorum seriem, quam nobis saluti fore præuidit, assequemur.

155 Hæc res cùm tanti sit momenti, diligenter ab omnibus religiosis est perpendenda: & valdè cauendum, ne, vbi totum animum suum, & rationes quibus mouentur, Superiori suo exposuerint, detrectent subire quod Superior, omnibus consideratis, constituerit; aut aliò illum flectere nitantur. Verendum enim ne hac ratione subtrahant se ab illo salutari mediorum ordine, & in alium perniciosum incidant. Cogitent se à Deo, cui salutem suam commisere, dirigi; cui ab initio perspectum, quid cuilibet salutare, quid exitij occasio foret. Non semper quod speciosissimum & optimum videtur, nobis re ipsa quoque vtilissimum erit, & maioris boni causa. Ob hasce causas, maximi momenti ad salutem, directio Superiorum in religione censenda est.

Lectio sacra in religione ferè est assidua. Frequentatur 156
enim & studiorum causa, & in officijs diuinis, & tempore 8. *Lectio sa-*
refectionis, & insuper priuatim vsurpatur, vt animus ad *cra.*
omnem pietatem & virtutem incitetur. Sicut enim lectio vana & impura magnam vim habet ad animos vanitate & libidine contaminandos; ita lectio sacra (præsertim diuinæ Scripturæ) non curiositatis aut scientiæ, sed pietatis ac deuotionis causa frequentata, ad omnium virtutum excitanda officia est efficax. Habet enim verbum Dei peculiarem vim ad mentem illuminandam, & ad omnem religionem & iustitiam inflammandam, iuxta illud Psal. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud.*

Mortificatio carnis & affectum religioni est maximè pro- 157
pria, vt quæ nihil sit aliud quàm schola humilitatis & mor- 9. *Mortifi-*
tificationis. Sicut enim in schola litteraria id potissimùm *catio.*
agitur, vt ignorantia depellatur, & scientia in animum instilletur: ita in religione præcipuum studium est, vt praui affectus exscindantur, & mens deinde ad omnem virtutem formetur. Nusquam apud Ethnicorum philosophos tale vmquam extitit gymnasium. Ibi ex professo petulantia carnis coercetur ieiunijs; elatio mentis, functionibus humilitatis; motus iræ & inuidiæ, officijs charitatis; affectus gulæ, dietæ sobrietate. Ibi pigritia depellitur labore, acedia studio orationis, somnolentia vigilijs, curiositas sensuum custodia, garrulitas silentio, incuria salutis timore Dei. Denique quidquid in affectu vel moribus inordinatum ac vitiosum, hoc totum disciplinæ custodia emendatur. Itaque tria maxima præstat mortificatio. Primò, pro peccatis commissis Deo satisfacit. Secundò, ipsas peccatorum radices euellit, vel certè compescit, ne in germen peccati erumpant. Tertiò, animum virtutibus inserendis aptissimū reddit. Sicut enim in agrorum cultura primùm extirpandæ spinæ, cardui, vrticæ, aliæque noxiæ herbæ & frutices, vt deinde bono semine suscepto bonos fructus proferat: ita in cultura animorum ante omnia domandæ passiones, & euellendæ prauæ cupiditates, vt concepto iustitiæ semine fructum salutis proferre possint.

Sicut mortificatio affectuum, ita quoque *exercitatio vir-* 158
tutum in religione maximè viget. Præcipuum enim eius 10. *Exerci-*
studium est, affectibus domitis, in omni virtutum genere *tatio virtu-*
suos exercere cultores. quomodo autem id fiat, breuiter *tum.*
exponam. Ac primùm exercemur *in fide*, dum assiduè ver- *Exercitium*
samus animo nostræ religionis mysteria: tum quæ ad diui- *fidei.*
nam naturam, nimirum ad omnipotentiam, sapientiam, bonitatem, prouidentiam, iustitiam, misericordiam, & diuinarum personarum processionem pertinent: tum quæ ad eius operationes foras prodeuntes; vt mundi creationem & gubernationem, hominum redemptionem & iustificationem, iudicium & discussionem, supplicium æternum & præmium, &c. hæc & similia crebrò meditari, & firmissimo assensu propter diuinam auctoritatem credere, est fi-
dei exercitatio. *In spe*, dum animo volumus bona illa quæ *Spei.*
Deus nobis promisit; & media, per quæ illa obtinenda fore promisit; & infinitam misericordiam, qua promisit. *In cha-* *Charitatis.*
ritate, dum immensam eius benignitatem, maxima & innumera in nos beneficia perpendimus: dum eius causa multa agere & pati optamus: dum re ipsa ad eius gloriam, & proximorum salutem, quidquid in nobis est, præstamus. *In religione*, dum eius maiestatem, & nostram consideramus vilitatem; dum oratione, laude, gratiarum actione, sacrificio illum prosequimur & honoramus. *In humilitate*, cùm nostros defectus & peccata, nostrumque nihilum cogitamus; dum omni nos probro ac supplicio dignos censemus; dum in abiectis ministerijs submissionis causa nos occupamus. *In obedientia*, cùm in Superioribus Christum intuemur; cùm voluntatem & iudicium nostrum abnegantes, omnia ex illorum præscripto agimus. Simili modo in ceteris virtutibus quisque per actus internos & externos in religione se exercet; vt meritò Religio apud veteres, Athanasium, Basilium, Gregorium, & alios Patres Græcos vocetur ἄσκησις, exercitatio; & ipsi religiosi ἀσκηταὶ, exercitores, & domus religiosa

ἀσκητήριον, hoc est exercitatorium, palæstra, gymnasium. Nullum enim potest esse vel nobilius, vel salubrius exercitium, quam Virtutis: nulla re vtilius aut dignius occupari mens potest. Itaque vel eo nomine religio maximi facienda, quòd ex professo omnis virtutis assidua sit exercitatio.

159 *11. Discussio sui.* *Discussio sui* in religione est quotidiana. Plurimi sunt in sæculo, qui menses & annos absque tali discussione transigunt, semper ad externa effusi, semper huius sæculi fugacibus bonis intenti. Numquam intrò se recipiunt, vt conscientiæ latebras excutiant, & quæ ibi recondita, lustrent: numquam a se cogitationum suarum, numquam dictorum & factorum rationem exigunt. quo fit vt veluti in tenebris agentes mala sua non modò non corrigant, sed nec videant. At in religione bis terve quotidie conscientia discutitur, & quisque à se ipso rationem actorum exigit: quid fecerit, dixerit, cogitarit; quid boni prætermiserit, quæ pericula peccatorum adierit, quibus tentationibus pulsatus fuerit, quam remisse vel ardenter se in omnibus gesserit. Si quid rectè actum, gratias agit Deo, cuius hoc est beneficium; si quid perperam, precatur veniam, proponit emendationem, & flagitat gratiam. Hac ratione fit, vt nullum erratum lateat, nihil sine pœnitudine transeat, nihil incorrectum maneat. Deinde crebrò se coram Deo, qui corda omnium intuetur, sistens, exquirit num aliquid sibi consciat, cur ex hac vita decedere, & ante tribunal supremi Iudicis vereatur comparere: num quid lateat, quod ante illum articulum, dolore & lacrymis sit delendum: an paratus sit examen illud subire, ac sententiam irreuocabilem, qua æternum supplicium vel præmium decernitur, excipere. Hoc enim est præcipuus religionis scopus, ita viuere vt omni hora ad mortem, & rationem æterno Iudici reddendam, sis paratus: ita viuere, vt nihil tibi sis conscius cur mori timeas. *Religio vera Philosophia.* Itaque *Religio est vera philosophia*, quam Platonici mortis meditationem definiebant: & Religiosi sunt veri philosophi, vt qui assidue quo modo rectè moriantur, cogitant. Hoc nomine eos Chrysostomus, Basilius, Gregorius, & alij SS. Patres, præsertim Græci, appellant. Omnis alia philosophia, quæ huc non ducit, hoc nomine est parum digna, vt quæ veram stultitiam non excludat. *Sūma stultitia.* Summa stultitia est, terrena cælestibus, momentanea æternis, humana diuinis anteponere; seque in periculo æternæ vitæ perdendæ, & mortis æternæ incurrendæ propter fugacia & infima isthæc bona constituere. Quæ enim maior insania animo concipi queat? Omnis itaque sapiētia quæ ad hanc insipientiam sanandam non tendit nomine sapientiæ & philosophiæ est indigna.

160 *12. Sobria diæta.* Postremum adminiculum erat *sobria diæta*, quæ vt alia iam commemorata maxime in religione viget. Quantum verò hæc momenti ad castitatem, ad sapientiam, ad orationem & contemplationem, denique ad omnem virtutis cultum habeat, satis à nobis alibi explicatum. vide S. Basilium orat. 1. & 2. de Ieiunio: Cyprianum Homilia de Ieiunio: Ambros. lib. de Elia & Ieiunio: Chrysost. Homilia 1. de Ieiunio tom. 5.

Ex his perspicuum est, religionem ex professo omnia salutis impedimenta submouere, & omnia adminicula suppeditare. Vnde sequitur, neminem in religione perire posse, qui vel mediocrem salutis suæ curam habuerit: & si qui in ea pereant, mera oscitantia & crassa quadam negligentia, vel potius obstinata malitia perire. Ita enim tentationum occasiones, quibus homines perire solent, per religionem ab eis submotæ; ita ipsi omnibus salutis præsidijs vallati, vt nisi sponte omnibus suæ religionis adminiculis contemptis, in barathrum se dent præcipites, non videantur salute posse excidere: sicut qui in turri aliqua firma, & vndique valido sepimento vallata constitutus est, excidere non potest, nisi se sponte vltra sepimenta & pinnas projecerit.

161 *De tertio religionis bono.* Explicuimus duo priora religionis bona, quo modo omnia salutis impedimenta submoueat, & omnia adminicula copiosè subministret. Sequitur nunc tertium, quomodo religionis cultu gratitudinem Deo debitam rependamus. Nihil magis homini cordi esse debet, quam vt in Deum suum, à quo tot tantisque beneficijs cumulatus est, non sit ingratus. hoc enim & ipsa beneficiorum multitudo ac magnitudo, & donantis sublimitas, & nostra quoque vtilitas postulat. Nihil enim æquè fontem diuinæ liberalitatis exsiccat, atque ingratitudinis vitium: nihil ita eum scaturire & exundare facit, sicut gratitudinis virtus.

Duo itaque nobis breuiter sunt explicanda. Primò, quot & quantis nominibus illi obstricti simus. Secundò, quo modo per religionem huic debito satisfaciamus.

Quod ad prius attinet, plurimis rationibus seu nominibus vel titulis obligati sumus ad ei seruiendum, imò ad nos totos eius seruituti mancipandos: qui tamen ad decem reuocari possunt. 162 *Decem titulis Deo obstricti.* Primò, ratione creationis nostri. Secundò, ratione creationis mūdi in nostrum obsequium. Tertiò, ratione conseruationis. Quartò ratione incarnationis. Quintò, ratione redemptionis. Sextò, ratione adoptionis. Septimò, ratione donationis sui in mysterio Eucharistiæ. Octauò, ratione promissionis æternorum bonorum. Nono, ratione professionis Christianismi. Decimò, ratione peculiarium beneficiorum. Expendamus modò breuiter singula.

Ratione creationis nostri. Primus titulus quo Deo debitores sumus, est ratione *creationis nostri*. Ipse enim nos ex nihili tenebris, vbi ab æterno delitueramus, in lucem essentiæ & naturæ eduxit: ipse ad imaginem & similitudinem suam formauit: ipse ad seipsum tamquam ad proprium finem nostrum nos condidit & ordinauit. Itaque in hoc titulo triplex ratio debiti continetur: *Triplici modo Deus est causa nostri.* quia triplici modo Deus est causa nostri, & nos ab illo triplici modo dependemus; nempe tamquam à causa efficiente, exemplari, & finali: estque hæc dependentia non extrinsecus adueniens, non accessoria, sed intrinseca & essentialis; adeò vt naturam nostra sine hac dependentia ne concipi quidem animo perfectè possit. *Triplici Ratione sumus Dei ex vi Creationis.* Vnde sequitur ex creatione nos essentialiter esse Dei, ac proinde ex vi essentiæ nostræ, eius seruituti nos esse obstrictos: idque triplici ratione. Primò, quia eius opus sumus & figmētum. Secundò, quia eius imago & imitatio. Tertiò, quia ipse noster finis, ad cui seruiendum conditi sumus.

163 *Vt eius figmentum.* Singuli hi tituli etiam per se & seorsim spectati, omnem à nobis seruitutem, omne obsequium postulant. Quatenus enim eius opus sumus, longè plus ille in nos iuris habet, quam Dominus in infimum mancipium, & possessor in iumenta, & figulus in testam, & pictor in statuam, & quilibet opifex in suum opus. Hic enim solam externam figuram rebus arte factis tribuit: ille verò vsque ad fundum penetrans, rem totam in solidum producit, eique totum suū esse ex nihilo tribuit. Quare si Dominus de suo iumento, & opifex de suo opere pro arbitrio statuere, & eo prout libet, vti potest; multò magis Deus de nobis & vniuersa creatura. Potest itaque nos extollere & deprimere, percutere & sanare, affligere & consolari, occidere & viuificare, saluare & condemnare: nec quisquam ei dicere potest, cur sic agis? quia ipse iure suo & re sua vtitur: cùm ipsius, plenissima subiectione & absolutissimo dominio, sint omnia. Hac ratione S. Scriptura passim omnium rerum dominiū Deo tribuit, quòd omnia sint ipsius opera & figmenta. Psal. 94. *Tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti: Aquilonem & mare tu creasti.* Act. 17. *Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt; hic cæli & terræ cum sit Dominus*, &c.

164 *Vt eius imago.* Quatenus eius imago, ita ei subiecti sumus, & seruire debemus, sicut imago suo prototypo. Vnde sicut totum imaginis officium, & totus eius vsus ac functio est imitari & exprimere ipsum exemplar: ita totum officium hominis est imitari Deum, eiusque perfectiones, nempe sapientiam, charitatem, benignitatem, mansuetudinem, patientiam, misericordiam & iustitiam, quantum fas est, in se exprimere. Est enim homo imago Dei non mortua, sed viua & sui arbitrij, in cuius potestate est magis & minus exēplari suo se assimilare. Ex hoc titulo monet Dominus Matthæi 5. vt Deum imitemur. *Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* nimirum quia filius est imago patris: imago verò suum exemplar exprimere debet.

165 *Vt ipse finis noster.* Denique vt ipse finis noster est, etiam ei summam debemus seruitutem: quamuis nec ab ipso, nec ad ipsius similitudinem fingamur esse conditi. Hoc ipso enim, quo ex naturæ nostræ conditione ad eius seruitutem instituti sumus, ei seruire debemus, sicut corpus animæ, & iumentum domino seruire debet. *Seruire Deo.* Seruire Deo, est ipsum cognoscere, amare, timere, honorare, laudare, seruare eius præcepta, & omnia ad eius gloriam facere. Hic est finis noster, ad hoc conditi sumus. Non enim ideò facti sumus, aut in

hanc

Pergit Salulanus; *Sed dicitis, non eo à vobis animo hoc agi. Quod idem est, ac si quispiam dicat; malas res bono animo à se fieri, & impietatis facinus pia mente committere. Quid prodest (ò subamantissimi parentes) quòd filios religiosos bono à vobis animo debonerare asseratis? Res ipsa hoc respuit, res refellit. Parum est quod audis assertionibus dicitis; ipsi actibus vestris contra vos testes estis. Indignum ergo arbitramini, vt sancta & placita Deo pignora, filij, mundo seruientibus comparentur?* &c.

121 Deinde afert excusationem sæcularium, qui dicunt non oportere filijs religionem intrantibus concedere proprietatem, eò quòd ipsi non sint habituri liberos, quibus eam relinquant; eamque fuse refutat. habent enim pauperes Dei, qui sint illis filiorum loco: habent suos fratres spirituales, quibuscum viuunt, quos etiam post se relinquent: habent Christum, quem in membris suis faciant heredem: habent animam suam, cui hoc beneficium impendant. Stultissimum esse, si cogites vt sæculares filij opibus & diuitijs ad breue tempus circumfluant, & non sis solicitus vt animæ tuæ in æternitatem consulas. quam amentiam, quia plurimorum animos occupauit, fuse insectatur.

Contra eos qui sunt solliciti, vt heredes suos ditent, & salutis animæ suæ negligunt.

Est, inquit, *quod pro hominum insipientia lugeamus. vllum omnino sauciari, aut esse posse, qui decurso infelicis vitæ istius breui spatio, in ipsa extremitate iam pendens, itutus illicò ad tribunal Dei, quidquam aliud cogitet præter finem suum; quidquam aliud præter exitum suum; quidquam aliud præter periculum suum: & neglecta spe sua atque anima (cui opitulari aliquatenus vel in vltimis fas omni vsu, omnino ac substantia sua debeat) hoc solum cogitet, & animo voluat, quàm lautè heres suus res suas comedat. Miserrime omnium, quid solicitus es? quid æstuas? quid auctorem te ipse tantum potiturarum facis? Angimes fortè ne desint qui te mortuo, quod reliqueris, terant? Nolo metuas. nolo vereatis. Vtinam tam facilè saluus esses, quàm tua omnia dispertibunt. O infidelitas! o perfidia!* Et tam vulgo dictum est, *omnes sibi melius velle quàm alteri. Nouum hoc monstri genus est, cuilibet quemquam velle consulere, tantùm ne sibi. Ecce iturus es infelicissime omnium, ad examen sacrum, ad tremendum illud intolerandumque iudicium, vbi peregrinanti animo atque anxio nullum potest omnino esse solatium, nisi sola tantummodo bona conscientia: nisi sola tantum innocens vita, aut quod proximum est bona vita, misericordia: vbi reo homini nullum est adiutorium, nisi manus larga, nisi pœnitentia fructuosa, & eleemosyna copiosa: vbi denique pro diuersitate meritorum, aut summum bonum inuenies, aut summum malum; aut immortale præmium, aut sine fine tormentum. Et tu de locupletandis heredibus tuis cogitas, de opibus agnatorum tuorum, cognatorumque suspiras; quam potissimùm digniorem patrimonio tuo facias; cui supellectilis varia ornamenta transcribas; cuius apothecas copijs tuis repleas. Infelicissime omnium, cogitas quàm benè alij post te viuant, non cogitas quàm malè ipse moriaris. Dic mihi quæso, ò miser, ò infidelis, cùm multis patrimonium tuum diuidas, cùm multos facultatibus tuis dites, nunquid de solo te es tam malè meritus, vt tibi nec saltem extranei locum facias heredis? Ecce expectat te egressurum de vita ista officium tribunalis sacri, expectant tortores angeli, & immortalium tormentorum terribiles ministri: & tu futuras post te heredum mundialium voluptates animo voluas? tu delicias aliorum mente pertractas? quàm benè scilicet post te heres tuus de tuo prandeat, quibus copijs ventrem expleat, quomodo vsque ad nauseam redundantem viscera exaturata distendat. Infelicissime omnium, quid tibi cum his deliramentis? quid cum stultitia huius erroris? quid cum perditione istius vanitatis? Nunquid succurrere hoc tibi inter supplicia summa poterit, si is qui res tuas prodigè comedit, lautius & pransus benè eructaret?* &c.

Terentius.

Officiũ tribunalis sacri.

122 Idem pulcherrime prosequitur infra: *Amate non obsistimus, amate filios vestros, sed tamen secundo à vobis gradu: ita illos diligite, ne vos ipsos odisse videamini. Inconsultus namque & stultus amor, alterius memor, & sui immemor: vnusquisque proprium onus portabit. Relicta filijs diuitiæ parentes non liberant de mendicitate; imò relicta immoderatè filijs facultas, parentum est sempiterna mendicitas: ac per hoc nullis parentibus magis noxij, quàm filij minus amati. Dum enim illi patris bonis affluunt, parentes in sempiternum cruciantur. Flamma infelicium mortuorum, diuitijs non refrigerantur heredum.* Deinde hoc ostendit exemplo diuitis epulonis, qui etsi heredes suos ditarat, hoc tamen nihil illi proderat. *Illi*, inquit, *erant in abundantia, sed iste in egestate; illi in gratulatione, iste in dolore; illi in diuitijs, iste in tormentis, illi fortasse ingiter in luxuria, iste semper in flamma. O infelix & miseranda conditio! bonis suis alijs præparant beatitudinem, sibi afflictionem; alijs gaudia, sibi lacrymas; alijs voluptatem breuem, sibi ignem perennem. Hæc diuites cogitent, qui redimere facultatibus suis nolunt ne ista patiantur. Diues ille fuit, de quo nunc loquimur; diuites sunt & isti, ad quos nunc loquimur. Vnius sunt nominis: caueant ne sint etiam conditionis vnius. Si durum est ubi aliquo filijs ac propinquis parum relinqui; multò est durius, in æternitate torqueri. Opinor enim diuitem illum cùm torqueretur, non tantum delectabant opes heredis sui, quantum augebant tormenta corporis sui.* &c. Quæ ille copiose & vtilissime.

Animã pro filijs amandam.

123 Postea ostendit, hoc totũ proficisci ex quadam infidelitate, quod futura præmia & supplicia ex animo non credant. *Nemo*, inquit, *inter homines, qui cùm beatus esse valeat, miser esse malit: nemo est, qui cùm possit habere delitias summi boni, pati velit supplicium summi mali. Quod si ita est, quid ergo causa est, vt non vel moriens, & in vltimis finis, id saltem supremæ oblationis officio, & omni rerum tuarum ambitu agas, vt si mereri à Deo potes, locuples & beatus sis? Sin autem id non potes, certe vel hoc promerearis, vt miser non sis, vt non vraris, vt non torquearis, vt tenebris exterioribus non injiciaris, & ardentibus sine fine flammis non decoquaris. Quæ cùm ita sint, quid ergo, vt dixi, causa est, vt non omnibus modis vel mala fugias, vel bona assequi velis? Quid causa est, quod hæc non agis? quid causa est vt bona æterna non ames? quid causa est, vt mala æterna non timeas? quid vtique, nisi illud quod prælocutus sum; quòd aut iudicandum à Deo te esse non putas, aut resurrecturum omnino non credis. Si enim crederes, quomodo non fugeres indictum inæstimabile malum fugeres, & immortalium suppliciorum tormenta vitares? Sed non credis, vtique non credis. Sermo enim tuus & professio tua iactitant fidem; sed vita atque obitus publicant infidelitatem. Aliioquin vince me; vinci volo. non quæro vt mihi credulitatem tuam, superioris vitæ actibus probes, vna sum contentus testimonio supremorum tuorum. Ecce iam moriturus egressurus de domo corporis tui, nesciens quò iturus, quò abducendus, ad quam pœnalia, ad quã tetra suspendus: cui vnũ tantummodo superest inter suprema perfugium, vnde effugiendi æterni ignis datur. * speculu, vt pro te offeras saltem quod in substantia habes, quia aliud quod possis Deo offerre, iam non habes. Et tu immemor tui, oblitus salutis tuæ, de legatarijs tantum cogitas, de locupletando herede suspiras. Et hæc faciens, credere te iudicium Dei dicis, qui tibi cùm iudicandus sim sis, vel inter suprema non consulis? Et cogitare te aliquid de salute animæ tuæ ais, cui nullus est animæ tuæ vilior est apud quem propè non interest eius profis, modo tibi aesteus? Et credere te futurum iudicium dicis, apud quem nullus est minor aut despectior quàm ipse Iudex? Clamat tibi ecce moriens ipsa quæ te iudicaturus est Iudex tuus; ne vllum omnino hominem in erogandis rebus tuis plusquam te ames; ne vlli de substantia tua moriens magis quàm tibi consulas: nullum tibi animæ tuæ propinquorum, nullum iudices chariorem. Quid enim prodest homini, inquit Saluator, si lucretur mundum totum, & detrimentum faciat animæ suæ? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? hoc est dicere, Quid tibi, ò infelicissime homo, prodest, si totum mundum aut ipse habeas, aut tuis posteris relinquas; & ipse salutis atque animæ detrimentum patiaris? damna enim animæ totum pariter fructum auferunt: nec quidquam omnino habere potest, qui semetipsum damno animæ perennis amisit. Non aspicias pecuniam, non possessionem; nec dubites, saltem moriens, pro anima tua quantum potes, res tuas ac facultates offerre. Quidquid enim dederis pro te, tuũ est; quidquid pro te obtuleris, parum pretij est: quia anima tua in omnium rerum est comparatione pretiosior. Et ideò non dubites pro te dare: quia si te amiseris, omnia tu te perdis. Si autem te lucrifeceris, tecum & in te omnia possidebis. Fili, inquit Scriptura Sancta, si habes, benefac tecum; & Deo bonas oblationes offer. Et alibi: Miserere, inquit, animæ tuæ. Vide pietatem erga te Domini nostri, vide quàm misericors sit Dominus Deus noster, qui nos ipsos pro nobis misericordiam rogat: miserere, inquit, animæ tuæ, &c. Cur, ò miserrime, cùm Deus sic tecum agat, non acquiesceret? Rogat te vt tui miserearis, & non vis: causam tuam apud te agit, & non admitteris: dignatur te pro te rogare. &* non

Causam esse infidelitatem, seu fidei defectum.

* *Paucula spes.*

Matth. 26.

Eccl. 14.

Eccl. 30.

non potest imperare, &c. Hæc omnia satis clare ostendunt tales homines futura præmia & supplicia, tribunal illud terribile, & examen strictissimum nō credere: vel si aliquo modo credant (obscure nimirum & languidè, vt solent semipoti de rebus iudicare) tanto animi stupore teneri, vt ea non considerent, nec apprehendat animo periculum in quo versantur, aut immensum lucrum, quod facilè tunc possunt consequi. Hæc amentia & *ἀναισθησία* est pœna auaritiæ & amoris terrenorum.

124 Postremò agit contra inordinatum affectum, quo plerique tenentur erga propinquos, qui causa est cur Dei monita non audiant, & animæ suæ non consulant.

Sed videlicet causa grandis est, qua Deum audire non possis. Circumstant enim te ægrotantem cognati & agnati tui: circumstant locupletes matres familias, circumstant nobiles viri, obsidet lectum infirmitatis tuæ sericis atque auratis vestibus circumfusa numerositas. O quantus fructus æternitatis est talibus bona propria erogare mendicis! Dignum videlicet causa & satis iusta, vt animæ tuæ auferas, quod egenis talibus derelinquas. Sed nimirum misericordia frangeris, & lamentantium propinquorum pietate superaris: Vides quippe opulentissimos & splendidissimos talium homines tibi anxios, tibi flentes, tristi vultu & fiicto habitu composita; ad mœstitudinem facies tibi ostentantes, per imaginariam sollicitudinem suam emeates hereditatem tuam. quem non moueat tanta pietas? quem non moueat talis dolor? Aut quomodo cùm hæc talia vides, non obliuiscaris tui? Vides, enim extortas lacrymas, simulata suspiria, fictam anxietatem, non optantem vt conualescas, sed expectantem quando moriaris. Vides defixos in te & accusantes tui obitus tarditatem, omnium vultus. O infelicem te ac miserrimum, cuius supremum exitum tantus desiderat & precatur numerus propinquorum: & propter hos animam tuam deseres? Et infrà:

...hnia.

Simulatio ...nestia.

Non formides vultus eorum, neque frangaris ambitu eorum. Despice concupiscentes hereditatem tuam, & diuidentes iam inter se substantiam tuam: qui non te, sed patrimonium tuum diligunt: imò qui cupiditate rerum tuarum te execrantur. Nam dum tua impatienter sitiunt, te oderunt; præsentiamque tuam quasi æmulam sibi & aduersariam indicantes, obitum putant cupiditatis sua esse quòd viuis. Despice ergo hos tales & nihili facito: non te moueant blandimenta eorum, venena tibi sunt: non respicias adulationes eorum; gladij sunt iugulatores tui, & quidem ferrei ac hostilibus gladijs teteriores, &c. fuge ergo hoc malum tale; fuge assentationes insidiantes tibi, fuge ob sequelas nexas tibi, fuge ambitus deceptores tuos. Illa sunt officia quæ te iugulant: illa sunt quæ in mortem trahunt, &c.

Hæc & alia multò plura doctissimus ille Episcopus zelo Dei plenus, ad Ecclesiam Catholicam, pro reformatione disciplinæ, & salute filiorum eius, quatuor libris prosequitur.

125 Denique multis rationibus eadem inhumanitas improbari potest. Primò, Quia filij non possunt sua legitima priuari, aut exhæredes fieri, nisi ob crimen aliquod graue commissum in parentem: vt habetur Nouella 115. cap. 3. vbi illa crimina numero 14. recensentur. Vt si filius in parentem manus iniecerit, si grauem ei contumeliam irrogarit, si patrem criminaliter accusauit extra causam boni publici, &c. Si versetur cum maleficis, si maleficus efficiatur, si hæreticus, &c. Atqui intrare religionem nullum est crimen, nulla est iniuria in parentem, sed res laudabilis & familiæ honorifica. Ergo non potest ob & eam causam priuari.

...ione pro ...bitur.

Secundò, Filia non potest sua dote, aut legitima portione destitui propter nuptias inuito patre initas: tum quia nemini per hoc fecit iniuriam, cùm Iuris permissu sic contraxerit: tum quia impediretur libertas matrimonij (quam Ius naturæ & Ecclesia concedit) si posset ob talem causam priuari. Ita communiter tradunt DD. teste Panormit. in cap. 1. de desponsatione impuberum, & Couarr. in 4. Decretalium p. 2. §. 8. num. 5. Ergo multò minùs filius vel filia potest priuari propter ingressum religionis: quia ea in re sequitur cōsilium Christi, & vtitur iure quod Christus ei concessit; ac proinde fit ei manifesta iniuria, si idcircò priuetur. Denique si id fieri posset, impediretur libertas amplectendi statum religionis, & sequendi consilium Christi; quæ integra & illibata relinquenda est: vt etiam statuit Concilium Trid. Sess. 25. cap. 16. 17. 18.

Tertiò, Est quædam iniuria in Christum. priuare enim filium hereditate quia obsequio Christi se mancipat, quid 126
aliud est, quàm Christi obsequium vile ducere; & filium minoris æstimare, minusque amare, quòd Christo se consecrarit? Sicut si quis filium suum abdicaret eò quòd addicat se obsequio Principis, videretur iniurius in Principem, qui per hoc se contemni interpretaretur. Est etiam quædam Christi exheredatio. Non enim Christus à nobis heres vel exheres scribi potest, nisi ratione famulorum suorum, quibus quod facimus, ipsi Christo facere censemur; iuxta illud Domini Matth. 25. *Amen dico vobis, quod vni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis*. Itaque qui monasterio vel filio ingredienti religionem suam portionem tribuit, vel hereditatem relinquit, Christum heredem facit; & perinde à Domino acceptatur, ac si ipsemet inde commodum reportaret. Qui vero filium intuitu religionis sua portione priuat, Christum exheredem facit; nec minùs id ab ipso sentitur, quàm si in se hoc damno afficeretur. Itaque non est quòd mirentur, qui talia fecerunt, si familiam suam in graues calamitates incidere & interdum penitus extingui videant. Vlciscitur enim Deus iniurias suas, & ab illis, qui ipsum exheredem fecerunt, suam benedictionem subtrahit: qua sublata, omne genus aduersitatum vel confertim irruit, vel sensim irrepit. Hinc infelicia liberorum matrimonia, damnosi contractus, mercium iactura, sterilitas agrorum, naufragia, incendia, lites, latrones, morbi, quibus substantia exhauritur, & status honoratus euertitur, & familia mœrore conficitur. Poterant istæ calamitates à Deo, qui omnia præuidet, facillimè præueniri & auerti: sed quia te indignum præstitisti, statuit non auertere, sed permittere res agi suis motibus: & insuper dæmoni laxat habenas, vt consilia tua dissipet, vel aduersarios tibi suscitet, vel in tuas fortunas sæuiat. Horum nihil permissurus erat, si te in ipsum liberalem præstitisses. Insinuat hoc nobis Scriptura varijs locis. Psalm. 17. *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris: cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris*. Quibus verbis signatur, quo modo nos gesserimus erga Deum eo modo Deum vicissim acturum nobiscum. Si sanctè, reuerenter, liberaliter; ipse vicissim in nos benignus & liberalis erit: si peruersè, irreuerenter, illiberaliter; ipse quoque in nos durus & illiberalis erit. Neque mirum si Deus ita faciat, cùm id æquitati sit maxime consentaneum. Quid enim iustius, quam vt is qui in Deum, à quo omnia accepit, adeò parcus & illiberalis est, vicissim Deum parcum in se experiatur? Hinc Apostolus 2. Corinth. 9. *Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. & 1. Regum 2. *Dominus pauperem facit, & ditat; humiliat, & sublevat: suscitat de puluere egenum, & de stercore erigit pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat*. & infrà: *Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles*. Itaque familiarum exaltatio & depressio, honores & ignominiæ, paupertas & diuitiæ, successus prosperi & aduersi, & omnes vniuersim rerum humanarum sortes à diuina prouidentia dependent, quæ supra omnia hominum consilia in omnibus dominatur. Hoc si multi benè perpenderent, non ita durè & auarè cum suis religionem ingredientibus agerent; neque Christum in ipsis sua portione priuarent.

Simili modo numquam profuit Reipub. vel Regno inuasisse iura Ecclesiæ. Etsi enim videatur ea in re aliquid 127
commodi accedere statui politico; illud tamen postea magnis plerumque compensatur cladibus. Permittit enim Deus excitari bella intestina & externa, quibus & regiones vastantur, & ærarium exhauritur, & negotiatio auertitur, & pristina gentis gloria obscuratur: adeò vt centies-millies plus damni accipiatur in pœna, quàm fuerit commodi in culpa.

Quartò, Aliæ rationes multæ afferri possent contra illam parentum inhumanitatem: vt quod faciant contra ius sanguinis, contra paternam pietatem, contra gratitudinem Deo debitam, contra filiorum honorem; quodque filios suos mœrore afficiant, & quantum in ipsis est auocent à religionis ingressu. Sed has & alias similes satis exposuit Saluianus toto illo libro 3. de auaritia, ad quem Lectorem remittimus.

Dices Primò: Consentienti non fit iniuria: sed filij 128

consentiunt vt exheredentur & prætereantur; vel modica portione sunt contenti; ergo nulla eis fit iniuria. Confirm. quia communis DD sententia est, filium posse exheredem scribi, vel præteriri in testamento si consentiat. ita gl. in L. Si quando. §. Et generaliter. C. de inofficioso test.

Respondeo; Si consensus iste sit spontaneus, & omnino liber, fateor tunc nullam eis fieri iniuriam: secùs verò si importunitate, vel metu reuerentiali sit extortus. Talis autem semper esse videtur quando parentes sunt diuites, ita vt nec ipsi nec reliqui filij egeant illa portione ad sui sustentationem. Quicumque enim spiritu Dei ad religionem mouetur, is quantum in se est, omni modo desiderat sequi consilium Christi Domini nostri, quo monet, vt qui vult perfectus esse, sua distribuat non diuitibus, sed pauperibus. *Matth. 19.* Quis enim fructus æternitatis, quæ merces apud Deum, sua diuitibus relinquere, ijsq. maiorem fastus & luxus materiam suppeditare? Magnus scilicet Dei honor, si illi splendidiùs vestiantur, si lautiùs comessant, si aulæ & cubilia peristromatis vestita, si domus pretiosa supellectile instructa. Hoc etiam secum reputat, innumerabiles esse, quibus magnæ opes a parentibus relictæ infinitorum peccatorum & æterni exitij causa extiterunt, qui in mediocritate fortunæ probi & salui futuri erant. Opes enim attollunt animos iuuentuti; vt neminem curet; vt nullius consilio parere, aut monitis velit acquiescere; sed omnia agere suo arbitrio, omnia experiri, omni genere voluptatis perfrui. Opes omnium flagitiorum & facultatem & commoditatem & audaciam suppeditant; opes studia litterarum, & cultum sapientiæ, modestiam, sobrietatem, & castitatem in contemptum adducunt; denique efficiunt, vt animus otio, luxu, & inertia diffluens, nihil præclari discat aut designet; ipsiq. maneat [illegible] * ** telluris inutile pondus.* Quantò satiùs foret opes mediocres cum bona institutione liberis relinquere, quibus & intra rationis gyrum ac modestiam contineantur, & ad labores studiorum, multaq. præclara conanda excitentur? hoc modo apud omnes gentes, qui sapientia & auctoritate, siue in religione, siue in politica administratione præstant, ij ex mediocri vel infima fortuna suo labore & industria ad eum dignitatis gradum conscenderunt.

129 Dices Secundò; Religio quam filius ingreditur, non eget, sed est valdè diues: cur illi suam portionem relinquam? an vt diuites magis ditet? Paucis eget Religiosus; quia habitus illi vilis & mensa tenuis; & caret prole cui relinquat. Satius ergo est vt hoc accrescat fratribus, vel cognatis sæcularibus.

Respondeo Primò: Etsi fortè monasterium sit diues, multæ tamen sunt causæ dandi filio legitimam, vt suprà ex Saluiano ostensum: nimirum vt ipse sua, iuxta Christi consilium, pauperibus distribuat, & hoc meritum liberæ renuntiationis habeat; vt plures Dei famuli alantur, vt cultus diuinus, suppetente maiore copia, augeatur; & monasterium copiosiùs det in pauperes, &c.

130 *Calumnia in opes Religiosorum.* Respondeo Secundò; Sæpe per calumniam Monasterium vel Collegium audire diues, opulentum, copiosum, quod insigni paupertate & inopia laborat. Quis enim Collegium dicat opulentum, quod in singula capita non habeat vltra ducentos florenos, quibus & alimẽta, & vestes, & medicamina, & libri singulis comparari, & cubicula rebus necessarijs instrui, & ædificia sarta tecta præstari, & focus vel priuatim vel publicè præberi, & sumptus templi sustineri debeant? Nemo est, opinor, hic Louanij, qui eo pretio suis conuictoribus hæc omnia præstare vellet. Itaque tale Collegium verè pauper est, & eget ad congruenter hos omnes sumptus tolerandos. Sicut Sacerdos, & quiuis Ecclesiasticus verè pauper est, qui non nisi ducentos florenos annuè recipit, quibus seipsum quoad omnia in solidum sustentet. Accedit quòd Religiosi illi, qui hanc calumniam patiuntur, non sint ex platea (vt dici solet) vel mendicabulo collecti; sed ex honesta conditione, & lauta plerumq. fortuna vel expectatione, solius Dei amore se ad hanc humilitatem demisere; multi inter eos nobiles & ex primarijs familijs; multi splendidæ in sæculo fortunæ, vel illis animi dotibus, vt facilis eis ad opes & honores pateret aditus. Denique nemo est inter eos, qui in sæculo non potuisset assequi longe amplius. Itaque nimium videri non debet si 200. florenos, vt minimum, in singula capita possident. Quis enim sæcularium Sacerdotum ea tenuitate est contentus? Quis, si non amplius haberet, non iudicaretur verè pauper? Imo plerique quibus aliquid doctrinæ, ingenij, industriæ, 500. vel 600. non acquiescunt: multis etiã 1000 parum sunt. Nec repugno. Viri enim docti tali honore sunt digni, modò non ad luxum, sed ad honestum vsum referant. Verùm mirari satis non possum quosdam, qui etsi ex tenuissima fortuna ad eam copiam peruenerint, vt post omnes sumptus ordinarios tantum eis supersit, vt bonas summas quotannis condant, & in arcæ tenebras abdant, se tamen pauperes, & illos qui 200. non habent, diuites vocant, & eorum opes vbique verbis exaggerant. Viderint ipsi quo spiritu id faciant: eò enim ista tendere videntur, vt nemo illis Religiosis benignè faciat, sed tamquam auari & opibus inhiantes ab omnibus deserantur. Si in sæculares iam sumus liberales, & tantum eis concedimus; cur in Religiosos tam sumus iniqui? Certè non tam vilia censeri debent Religiosorum capita, qui res omnes & spes sæculi, amore Christi deseruere, quin tantillum illis ad tenuem vitæ modum concedi possit; neque ob eam causam auaritiæ & insatiabilis cupiditatis accusandi sunt, & apud vulgus traducẽdi. Necessaria enim vitæ illis non permittere, quid aliud est quam indignos vita censere? Si digni vita sunt, permittatur illis vt ea quæ vitæ sustẽtandæ, iuxta modum a religione præscriptum, sunt necessaria, habeant; & conticescat calumnia.

Ex his patet, 200. florenos in capita esse veram paupertatem, nec posse Monasterium vel Collegium vocari diues, opulentum, quod amplius non habet. Quod si ita est, quanto minùs poterit opulentum dici quod vix habet dimidium? Tale est hoc Collegium Louaniense, & alia quędam nostræ Societatis in hac Prouincia, quibus vix centeni in capita (comprehensis simul totius Colegij templique sumptibus) suppetunt. Quòd si ducentos haberent, ea tenuitate essent contenti, imo se diuites & copiosos putarent. Nemo enim amplius, quam quotannis secundum moderatissimum Religionis modum sit opus, desiderat; nemo quidquam condi, & in fortuitos euentus asseruari. 131

Nec refert, quòd subinde ædificemus: quia nihil facimus nisi ad quod extrema necessitas iuxta formam & disciplinam religiosam compellit. Quòd si foris in villa sumptus facti; ita suasit vtilitas & ratio œconomica cum prudentum iudicio. Religiosi magno sunt animo, & confidunt in Deo, qui regnum Dei & iustitiam eius quærentibus, reliqua huic vitæ necessaria promisit se adiectũrum. *Matth. 6.* Itaque multa quæ ratio vel disciplina postulat, audent, etiamsi sũptus necessarios manibus non teneant: quia a diuinæ prouidentiæ fidelissima manu (quæ numquam spem eorum fefellit) omnia expectant. Et quamuis calumniæ, multorum animos, qui alioquin illis erant benefacturi, auertant, eoque modo ipsi sæpe in angustias & solicitudines conijciantur, dum & creditores vrgent, & necessariæ prouisiones desunt, tandem tamen Dei benignitate emergunt.

Dices: Si Deo adeò curæ sunt, cur hominum benignitatem requirunt? Respondeo: Quia Deus per homines hominibus consulit; vt diuites habeant occasionem benè merendi, & peccata sua eleemosynis redimant, & thesauros sibi in cælis, rerum suarum in pauperes largitione, construant.

QVÆSTIO XII.

Quæ & quanta Religionis sint commoda?

HAnc rem fusè, doctè, & eleganter prosequitur P. Hieronymus Platus in aureo illo opere quod scripsit De bono status religiosi. Nos breuiter præcipua quædam attingemus. 132

Tria Religionis bona. Tria generatim religionis sunt commoda seu fructus, sub quibus cetera omnia comprehenduntur: Primum, quòd omnia pæne salutis impedimenta remoueat; secundum, quòd omnia adiumenta ac præsidia secum adducat; tertium, quòd debito quo Deo obstricti sumus, eo modo quo fas est homini, sati faciat. Nihil autem in hac vita potest esse homini optabilius, quàm carere impedimentis, & abundare salutis adminiculis, & debitam Deo gratitudinem præstare. Hinc enim maxima spes datur euadendi

sum-

summum malum, & consequendi summum bonum. Si aliqua ratio terra marique inuenta esset, quæ omnia damnorum pericula excluderet, & omnes lucrorum vias contineret, quis mercatorum illam non amplecteretur?

133 Ac primum, quòd omnia salutis impedimenta, quãtum fas est in hac vita mortali, religio submoueat, perspicuè ostendi potest. Omnia enim impedimenta consistunt vel in consuetudine prauorum, vel in appetitu diuitiarum, vel in sectandis voluptatibus, vel in captandis honoribus, vel in amore proprij iudicij, vel in amore libertatis & sui arbitrij, vel in crapula & ingluuie. Quicumque à recto salutis itinere deflectunt, quicumque pereunt, & animæ salutisque damnum faciunt; ex horum impedimentorum aliquo, vno vel pluribus, id patiuntur, & hisce causis ad malum incitantur. Itaque hæc sunt omnium peccatorum fontes, hæc æternæ mortis venena, & inferorum præcipitia; hæc retia diaboli, quibus animas captat, & machinæ quibus orbem expugnat. Testatur id S. Ioannes epist. 1. c. 2. cùm ait: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Vbi insinuat, radices omnium peccatorũ, quibus mundus seu mundi dilectores inquinantur & pereunt, istis tribus contineri.

Septem impedimenta salutis, & peccatorum radices.

Nec obstat quòd præter ista tria assignemus alia quatuor, nimirum, prauum sodalitium, amorem proprij iudicij, amorem sui arbitrij, & ingluuiem: quia si loquamur de ijs quæ impediunt salutem, & mouent ad malum in modum finis, sui nimirum affectu; sic sunt tantùm tria: amor autem proprij iudicij & arbitrij continetur sub vitæ superbia, ingluuies sub concupiscentia carnis. Prauum sodalitium non mouet in modum finis, sed vt causa excitans & impellens in modum exempli, consilij, mandati, aut occasionis: estque causa generalis, ad omne genus peccati se extendens. Itaque maioris claritatis & distinctionis causa septem impedimenta generalia salutis constituimus.

134 Atqui religio tollit ista impedimenta, & succidit istas peccatorum radices: ergo tollit omnia salutis impedimenta, quantum conceditur in hac vita mortali. Ostendemus id discurrendo per singula. Nam primò, *prauorum hominum consuetudo* tollitur loci separatione, & claustris domus religiosæ. Hanc semel ingressus procul abes à socijs, nec tibi fas ampliùs cum illis more solito vagari, nugari, compotare, colludere. Non ampliùs ab illis potes seduci, eorumque exemplo, verbis, aut violentia ad illicita impelli. Non ampliùs curantur eorum scommata & conuitia, eorum amicitia & familiaritas. Quantum hoc boni sit, & quantum momenti ad salutem habeat, nemo æstimare potest, nisi qui considerat quàm innumerabilis bonorum adolescentum multitudo prauo sociorum consortio corrumpatur, & in omne genus libidinum ac flagitiorum præcipitetur. magnum hoc diaboli rete ipso religionis ingressu vitatur.

Primũ impedimentũ.

135 Secundum impedimentum, *appetitus diuitiarum*, & quidquid malorum ex eo appetitu sequitur, tollitur professione paupertatis. Quantus autem iste affectus mortalibus sit laqueus, quantum salutis impedimentum, patet ex illa Domini sententia, Matth. 19. *Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. & iterum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.* Vbi notandum, Dominum bis idem repetere, & rem per hyperbolem exaggerare, vt eius difficultatem magis apprehendamus. Hæc sententia diuinę sapientiæ si bene ponderetur, satis est ad omnes diuitias repudiandas. Apostolus in eamdem sententiam 1. ad Timoth. 6. ait: *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* Expende singula. Deinde rationem subdit: *Radix enim omnium malorum est cupiditas*, &c. Nullũ enim est flagitium tam enorme, quod homines opum amore non designent. Hinc tot vbique furta, tot rapinæ, tot fraudes in contractibus, tot homicidia, latrocinia, parricidia, sacrilegia, periuria. Innumeri propter opes ad hæreses, Turcismum, aliasque impias religiones & superstitiones amplectendas permouentur, vel in eis vt permaneant, retinentur. Opum affectus hæc omnia in cordibus hominum operatur. Neque solùm vt acquirantur & retineantur, tantorum malorum sunt causa, sed etiam cùm illis vtimur: quia & animos addunt ad audiendum, & facultatem præbent ad exequendum. Itaque siue considerentur vt sunt in affectu tamquam finis qui intenditur, siue vt referuntur ad vsum tamquam instrumenta operationum nostrarum, generi humano infinitorum malorum sunt causa: adeò vt maxima pars mundi propter opes terrenas amittat cælestes, & propter temporalia perdat æterna. Accedit, quòd earum studium ita mentem occupatam teneat, vt vix vnquam seriò de sua salute cogitare queant. Perdit itaque ille affectus omnes bonas cogitationes, omnesque pios affectus, quibus æternas opes in cælo comparare possis. Vnde duo mala studium diuitiarum adfert. Primò, impedit omnes bonas cogitationes, & mentem inutilibus & noxijs curis implet. Secundò, ad omne genus peccati incitat, & exequendi commoditatem præbet.

Secundũ impedimentũ.

Duo mala adfert studium diuitiarum.

Ex quibus patet, maximi æstimandum illud bonum, quo tot & tantorum malorum radix succiditur: vnde, cùm professio paupertatis id præstet, eam in maximis bonis censendam, & omnibus qui tantum bonum capere possunt, meritò amplectendam. Hæc enim quatenus tollit amorem diuitiarum, eo ipso tollit infinitas curas & inutiles cogitationes, quibus animus quærentium opes implicatur; & simul occasiones omnium illorum peccatorum quæ amore conquirendarum vel retinendarum diuitiarũ committi solent, resecat. Quatenus verò liberum earum subtrahit vsum, submouet occasionem & facultatem omnium eorum peccatorum, quæ earum vsu vel potiùs abusu perpetrantur. Itaque professio paupertatis duo bona nobis præstat. Primò, radicem omnium malorum succidit, & simul ea peccata, quibus maxima pars mundi perit, submouet. Secundò, mentem liberam, rebusque diuinis ac salutiferis expeditam reddit. Quare omne tempus, quod alij terrenis rebus absque fructu anxie & laboriosè impendunt, Religiosi rebus cælestibus cum maximo æternorum lucro & animi solatio impendunt: & sicut omnes curæ ac cogitationes sæcularibus apud Deum sunt inutiles; ita Religiosis sunt fructiferæ, & æternam illis coronam præparant. Sicut ergo studium diuitiarum meritò in maximis malis censeri debet (vt quod mentem omnibus penè salutaribus cogitationibus spoliet, & inutilibus noxijsque impleat, & simul ad omne flagitiorum genus designandũ incitet, ac facultatem commoditatemque exequendi suppeditet) ita professio paupertatis in summis numeranda huius vitæ bonis, vt quæ radicem omnium malorum succidat, & mentem æternis cogitandis & promerendis expeditam reddat. 136

Duo bona adfert professio paupertatis.

Tertium impedimentum erat *amor & studium carnis voluptatum*. Quanta hinc fit corruptio & miseria in mundo, quanta peccatorum colluuies, quanta fœditas & abominatio; quam innumerabiles inde in exitium æternumque miseriam, & luctum interminabilem ruant, satis æstimari non potest. Paucissimi enim sunt qui huius mali lethifero veneno non inficiantur, & fructus pestilentes non degustent. Duo generatim sunt mala grauissima quæ amor iste in nobis parit. Primum est, quòd mentem omnibus salutaribus cogitationibus spoliet, & impuris ac perniciosis impleat; sicque ex templo Dei prostibulum constituat diaboli. Secundum, quòd ad mortiferas delectationes appetendas assiduè incitet, & vt eas assequatur, nullum genus sceleris patrare recuset. Itaque & finis quem directè intendit, scelus est, nempe impura voluptas; & media quibus ad hunc finem cõtendit, plerumque scelerata sunt. Quòd si quis matrimonio iungatur, vt absque scelere ista fruatur voluptate; nihilominus tamen prius incommodum non euadet. Mens enim innumeris implebitur curis & cogitationibus rei familiaris; vt vxorem & familiam regat, vt coniugi satisfaciat, vt suæ domui necessaria comparet, vt amicos excipiat, vt victum lucretur, vt liberos educet, vt eos locupletet, vt honoratè inter suos viuat, &c. Hinc videmus plerosque qui matrimonij vinculis constricti, ita occupatos & sollicitos de rebus terrenis, vt vix semel seriò de sua salute cogitare queant. Intersunt quidem ad horam semel aut bis per hebdomadam rebus diuinis, sed mens ita consuetis curis ad terrena abripitur, vt etsi corpore adsint diuinis, mente tamen intersint terrenis; à quibus ita detinentur, vt vix aduertant quid coràm agatur. 137

Tertium impedimentũ.

Duo mala parit.

N 2 Totum

138 Totum hoc malum tollit amor castitatis. hic enim omnes impuras cogitationes ac imagines fugat, mentemque sanctis desiderijs & diuinis illustrationibus præparat: deinde omnia illa peccata, quæ ex affectu libidinis committi solent, resecat: denique omnes matrimonij afflictiones, & omnes illas curas, quibus miseri coniugati misere cruciantur, auertit. Quantum hoc boni est, quod tanta fugat mala, & mentem tantis bonis reddit idoneam? Insinuat huius præstantiam Dominus Matth. 19. cùm enim dixisset, *Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum Dei*; protinus addidit: *Qui potest capere capiat*; quasi dicat: Neminem cogo ad castitatem, sed quia tantum boni est, omnes inuito. Cui tantum est animi, vt confidat se posse præstare, amplectatur. *Potest* enim *capere*, qui assumpto animo Deo confidit, naturæ appetitus frangere paratus. *Non potest capere*, qui mollitie quadam animi desperat, vel refugit tamquam nimis arduum & molestum. Eamdem magnificè commendat Apostolus 1. Corinth. 7. idque potissimùm ob hęc duo: nimirum quia liberat nos multiplici sollicitudine huius sæculi, & præbet facultatem seruiendi Deo.

139 Quartum impedimentum erat *cupiditas honoris, laudis, vana gloria*, &c. Hæc similiter duo generatim mala in genere humano operatur. Primò, mentes hominum salutaribus cogitationibus orbat, & inutilibus perniciosisque replet. Ambitiosi enim noctes & dies circa ea quæ ad suum honorem & æstimationem, ad statum conseruandum vel augendum, ad iniurias vindicandas & dedecus depellendum pertinent, occupantur. Secundò, impellit eas ad omne genus vitiorum & scelerum. hinc odia & inimicitiæ, si vel in puncto læsus videatur honor; hinc inuidia alienæ prosperitatis, hinc tot bella & cædes; tot Prouinciarum vastationes, expilationes, oppressiones, & alia omnia mala, quæ bellum secum trahit; hinc duella & occultæ in mortem aliorum machinationes: denique hinc hæreses, blasphemiæ, incantationes, & omne spiritualium peccatorum genus. Horum omnium fons est honoris inordinatus amor: qui ita mentes hominum excæcat, & in malum incendit, vt neque opes, neque huius vitæ commoda, neque voluptates carnis, neque vitam ipsam, neque æternam salutem æstiment aut curent, modò honorem, quem sibi imaginantur, tueri possint & illæsum præstare: sic omnia præ vana honoris imagine nihili ducunt.

Quartū impedimentū.
Duo mala parit.

140 Hæc radix adeò perniciosa, cum suis fruticibus omnique germine, succiditur honorum contemptu, & humili subiectione sub imperium Prælati; quorum vtrumque per obedientiæ professionem agitur. *Professio* enim *obedientiæ* illa duo includit; sicut professio paupertatis contemptum diuitiarum & amorem paupertatis: professio castitatis contemptum seu horrorem voluptatis carnis, & amorem puritatis. Qui honores, dignitates, magistratus non appetit, qui vanas hominum laudes non curat, liberatur infinitis curis & cogitationibus, quibus mentes ambitiosorum detinentur: ac proinde habet mentem suam ad omnia cælestia ac salutaria expeditam & probè comparatam. Deinde redditur immunis ab omnibus illis prauis affectibus & peccatis innumeris, in quæ ambitio solet impellere; ab odio & inuidia, à contentionibus & rixis, à duellis & homicidijs, & ab omni acerbitate & amaritudine, qua corda ambitiosorum tamquam felle replentur & contabescunt.

Professio obedientia duo includit.

141 Quintum impedimentum erat *amor proprij iudicij*. Sextum *amor sui arbitrij*. Vtrumque modo quodam ad cupiditatem honoris, seu vitæ superbiam pertinet: quia plerumque ex vana gloria vel nimia sui æstimatione procedit. Verùm distinctionis & perspicuitatis causa seorsim expendemus. *Amor proprij iudicij*, plurimorum malorum est causa. hinc enim omnes hæreses & errores qui Ecclesiam turbant, & tot animas orco demittunt. Cum enim iudicium proprium nimis amatur & æstimatur, Ecclesiæ iudicio anteponitur, & hæresis nascitur. Honor quidem vel voluptas, vel opes ad hæresim alliciunt; non tamen homines tam facilè sequerentur, nec in illud barathrum ita se darent præcipites, nisi sui iudicij nimia æstimatione tenerentur. Hinc innumeri quoque errores non solùm in vita spirituali, sed etiam in sæculari. Quotusquisque enim est, qui iudicij sui præfidentia non sæpe erret, & in grauia incommoda incidat?

Quintū & sextum impedimentū.

Amor proprij iudicij.

142 Non pauciorum malorum causa est *amor libertatis*, & vitæ suo arbitrio degendæ. Hinc omnia illa peccata, quæ iuuentus maiorum soluta imperio committit. hinc comessationes & ebrietates, rixæ & contentiones, pugnæ & cædes, inimicitiæ & simultates, fornicationes, immunditia, impudicitia, ceteraque carnis opera, quæ Apostolus commemorat; quæ qui committit, regnum Dei non possidebit. Denique maxima pars peccatorum, quæ per orbem fiunt, ex hac soluta libertate, & defectu probi rectoris committuntur. Sicut enim equus indomitus sublato fræno huc illuc facile impellitur, donec in aliquod præcipitium, vel cœcam foueam cadens se perdat & sessorem: ita sublata directione boni moderatoris, plerique mortalium per omne genus vitiorum volutantur, donec in barathri præcipitium ruentes, animam pariter & corpus amittant.

Amor libertatis.

Ad Gal. 5.

Vtrumque hoc impedimentum, & tantorum origo malorum tollitur professione obedientiæ. Hæc enim quatenus iudicium proprium submittit non solùm iudicio Ecclesiæ, sed etiam (in rebus præsertim agendis) iudicio Prælati; excludit non tantùm omnes hæreses, sed etiam omnia illa peccata, omnesque errores & illusiones, quæ ex sui iudicij nimia æstimatione solent obuenire. Neque solùm excludit errores, sed etiam adducit veram prudentiam, quæ postulat, vt in rebus ac negotijs proprijs nostro iudicio non fidamus, ne philautia nos decipiat, aut alia passio transuersos agat; sed alieno potiùs consilio, ab omni affectu alieno, acquiescamus. Incredibile dictu, quanti in omnibus negotijs sit momenti (& maximè in vita spirituali) habere sapientem moderatorem a quo dirigaris. 143

Rursus eadem professio obedientiæ, quatenus submittit voluntatem subditi voluntati Superioris, adimit ei libertatem viuendi suo arbitrio; & consequenter resecat omnia illa peccata, quæ ex hac libertate sequi solent, & tamquam fræno intra limites rationis & septa virtutis coercet. Corrigit itaque obedientia intellectum & voluntatem, & vtramque facultatem dirigit. Intellectum quidem, subijciendo illum in negotijs occurrentibus, totiusque vitæ moderatione iudicio Superioris: voluntatem verò, adimendo illi noxiam libertatem, & ad Superioris arbitrium flectendo.

His adde impedimentum septimum (quamuis sub tertio contineatur) quod crapula & ventris ingluuie, nimiaque cibi potus ingestione continetur. hoc triplici modo hominem impedit a salute. Primò, obfuscando mentem & ad omne bonum reddendo ineptam, adeò vt neque studijs, neque orationi, neque rerum salutarium meditationi, neque vlli præclaræ rei vocare possit; sed tantùm ad otium & somnum, lusum & iocum sit idonea. Secundò, quia non solùm ad omnia bona animum reddit ineptum, sed etiam ad innumera mala otiosum impellit. hinc enim omnes libidines & turpitudines, quibus maxima pars mundi in exitium ruit. hinc omnia scelerum genera, quæ libidinis causa committuntur. Saturitas enim excitat libidines: libido verò exquirit omnes rationes per fas & nefas, vt voti compos fiat: quia mouet in modum finis. Tertiò, quia ipsa quoque voluptas gulæ, per modum finis mouet. infinita enim peccata committuntur ad gulę voluptates obtinendas. Ex quibus patet quantorum malorum hoc impedimentum sit causa, & quàm saluti perniciosum. 144

Septimū impedimentū.
Tripliciter à salute impedit.

Tollitur vero magna ex parte illa malorum radix religionis sobrietate. Hæc enim rescindit intempestiua symposia, & longa conuiuia, & concertationes potandi, & ciborum affluentiam, & omnem aliam redundantiam corpori & spiritui noxiam: eamque diætam præscribit, qua & vitia carnis comprimantur, & mens in suis functionibus non impediatur. Verùm sicut hoc impedimentum magna ex parte continetur sub concupiscentia carnis, quæ ad omnes gulæ & tactus voluptates pertinet: ita eius remedium continetur sub castitate, quæ concupiscentiam carnis profligat. Tanta enim est connexio & dependentia castitatis a sobrietate, vt sine hac illa subsistere nequeat. 145

Sobrietas.

Ex quibus perspicuum est, quantum sit religionis bonū; vt quæ omnia salutis impedimenta, & omnes peccatorum radices (quantum fas est in hac vita mortali) resecet ac submoueat. Quòd enim omnes malorum origines septem illis commemoratis contineantur, sic ostendi potest. Quidquid voluntatem mouet ad malum aut impedit a bono, id vel mouet in modum finis, vel in modum causæ efficientis 146

Omnia impedimenta septem illis continets.

efficientis ac incitantis. Si per modum finis; erit vel pecunia seu diuitiæ, vel voluptas carnis, vel honor: horum enim causa omnia peccata committuntur. Si per modum causæ efficientis; vel incitabit vt causa moralis, sicut prauorum consortium, qui consilio, exemplo, metu, iussu, probris ad malum impellunt: vel vt causa physica, sicut gula quæ libidini semina subministrat: vel vt causa remouens aut prohibens, vt eadem gula, quatenus mentem offuscat; & proprij iudicij & arbitrij amor, qui rectum consilium & alienam directionem excludit.

Ex quibus patet, prædictis septem capitibus omnia salutis obstacula, omnes peccatorum fontes contineri; ijsque exclusis omnia excludi. Vnde cùm religio omnia illa (quantum huic mortalitati concessum) excludat, manifestum est, eam præstantissimum bonum, quod in hac vita obtineri queat, meritò censendam.

147 *Omnia salutis adiumenta religio cōtinet.* Diximus, quo modo omnia salutis impedimenta submoueat: nunc demonstrandum, qua ratione omnia salutis adminicula repræsentet. Ea omnia ad hæc duodecim reuocari possunt; nempe ad *Sacramentorum vsum, orationem frequentem, meditationem rerum diuinarum, exempla virtutum, monitiones sapientum, correctionem erratorum, directionem Superiorum, lectionem sacram, mortificationem affectuum, exercitium virtutum, crebram sui discussionem, sobriam diætam.*

148 *1. Sacramētorum frequentatio.* At hæc omnia maximè vigent in religione. Nusquam enim crebrior *Sacramentorum vsus*: nusquam expiatio peccatorum, & perceptio Eucharistiæ frequentior: nusquam præparatio ad ista dignè præstanda accuratior. Quanta verò hinc tot annorum decursu gratiæ copia, quantum præsidij ad perseuerandum, quantum cælestis coronæ augmentum, quiuis facile per se æstimare potest, qui vim illorum Sacramentorum intelligit.

2. Oratio frequens. *Oratio* ita crebra & vsitata in religione, vt iuxta monitū Domini dici possit, ibi *semper orari*. Quantum autem hoc momenti habeat ad salutem, ipse Dominus declarat, cùm promittit omnia quæ ad salutem pertinent, nos per orationem obtenturos. *Matth. 7. Lucæ 11.* *Petite*, inquit, *& dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.* Oratio est clauis thesaurorum Dei, vt pulchrè ait Chrysost. Homil. 1. de oratione. Sicut is, cui concessa clauis thesaurorum Regis, potest aperire arcas, & inde aurum, gemmas, vniones, & alia pretiosa cimelia auferre quibus ditescat; sic oratione veluti claue aperire possumus cælestium thesaurorum arcas, & multas inde spiritales opes reportare. Quod maximè locum habet, si oratio sit assidua (sicut in religione) nec quidquam, nisi ad salutem æternam pertinens, impetrare contendat. Hac ratione non solùm contra quotidianas tentationes, & hostis tartarei insidias opportunum consequemur auxilium, sed etiam donum perseuerantiæ infallibiliter obtinebimus: quia promissio Domini nihil excipit. Vnde qui orationi iuxta Domini monitum deditus est, perire non potest.

149 *3. Rerū diuinarū meditatio.* *Rerum diuinarum meditatio* (quæ interna quædam oratio est) nusquam ferè viget nisi in religione. Magnam enim requirit animi quietem, & à curis sæcularibus vacuitatem; qualis rarò in medijs mundi turbis obtinetur. Huius quāti sint fructus, quanta merita, quanta solatia, longum esset prosequi. Per hanc conuersatio nostra in cælis est, & Angelis assimiles ac socij reddimur. Sicut enim per sensus corporis versamur in hoc mundo visibili, & super rerum visibilium formas exteriùs effundimur: ita per meditationem ascēdimus in cælum, & inuisibilia quæ illic sunt, oculis mentis lustramus. Per hanc mens illuminatur, vt mundi vanitatem & pericula clarè videat; vt perspiciat quantum bonum sit renuntiatio sæculi, paupertatis amor, castitatis decus, obedientiæ submissio, abdicatio suæ libertatis, segregatio à sæcularium contubernio, mensa sobria, humilitatis & mansuetudinis Christi imitatio. Hæc omnia clarè ostendit meditatio; & efficit vt ea sicut par est, æstimemus, & amemus, & cōplectamur. Deniq; hęc omnes virtutes excitat, & ad copiosos fructus fecundat; hæc omnem mœrorem abstergit, & animos multa pace & consolatione perfundit, hæc omnes defectus & errores corrigit, denique ex hominibus angelos quosdam terrestres efficit.

150 *4 Exempla virtutum.* *Exempla virtutum* nusquam maiora aut crebriora quàm in religione. Alius enim dat illustre specimen promptæ obedientiæ, alius humilitatis & contemptus sui; alius charitatis in pauperes vel infirmos; alius zeli animarum, abstinentiæ, mansuetudinis, patientiæ, orationis, deuotionis. Semper in religione sunt plurimi, quorum singuli in aliqua virtute excellunt. Hæc igitur exempla cùm quotidie versentur ob oculos, quem ad sui emendationem & virtutem similem non accendant? Maxima in vtranique partem est vis exemplorum: verba mouent, sed exempla cogunt. Nemo libenter ab altero in aliquo genere laudis vel meriti superatur. Ita secum quisque cogitat: Si tale quid ab isto præstitum est, cur & ego præstare non possim? quę illa hæc mea ignauia, vt ego non audeam, quod ille perfecit? qua cogitatione se ipse ad similia vel maiora perpetranda excitat. Sicut difficile est inter malos bonū esse propter vim exempli: ita inter bonos malum.

Monitiones sapientum maximè vigent in religione: vbi tot eruditæ & feruidæ ad conuentum exhortationes: tot priuatæ Superiorum & aliorum Patrum monitiones: tam multa in quotidianis colloquijs sapienter dicta, & vtiliter narrata: vbi etiam toto eo tempore quo cibus sumitur, salutaris instructio lectione continuatur; ne dum corpus pascitur, animo suum pabulum desit. Quis, nisi de industria aduersus virtutem animum suum obstinarit, in tantis virtutis illecebris, in tantis ad bonum incitamentis, non proficiat? Sicut enim suasio ad malum cùm est assidua, tandem expugnat animum, & ad malum inducit: ita assidua suasio ad bonum vix repelli potest, sed tandem animum ad bonum traducit. 151 *5. Monitiones sapientū.*

Correctio erratorum, & castigatio culparum, maximè in religione frequentantur. Si quis in sæculo peccet (nisi forte publicè & cum scandalo id fiat) non habet qui corripiat & emendet, sed permittitur suo arbitrio: nec ipse æquo animo se moneri pateretur, præsertim si nobilitatis, vel diuitiarum, vel scientię typho sit inflatus. Hanc ego non modicam talium hominum miseriam censeo, quòd cum plurimos adulatores habeāt, qui eorum mala vel dissimulant, vel etiam laudant (iuxta illud Psalmi: *Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur*) nullos tamen habeat monitores, qui moneant & emendent. At in religione nullum adeò minutum committi potest erratum, quin statim adsit corrector qui moneat, & emendari curet. quæ sanè res est longè saluberrima: tum quia continet animos ne peccent, tum quia si peccarint (etiam in minimo) statim eos sanat, & in pristinum statum cum magno boni spiritalis fœnore restituit. Longè enim amplius illa humilitas & pęnitudo confert boni, quàm erratum & delictum intulerit mali, adeò vt etiam ex ipsis peccatis in religione lucrum proueniat animorum. Vnde patet, hanc quoque rem maximum ad salutem habere momentum: præsertim cùm innumeri sint, qui defectu monitionis errata non corrigunt, sed illis immorantur & pereunt. 152 *6. Correctio erratorum.* *Psal. 9.*

Directio Superiorum, præsertim exactior, tantùm in religione locum habet. Nusquam enim extra religionem tanta in omnibus actionibus à Superiorum nutu dependentia. Quàm vere res ea sit salutaris, ex tribus cognosci potest. Primò, Quia Superior tamquam in specula constitutus, omnium actiones & gressus considerat; & si quem a recto deflectere viderit, statim monet, instruit, corrigit, & in viā rectam a qua deflexisse aliquatenus videbatur, reducit: quo fit, vt subditus, cùm videt omnes suas actiones Superiorum vigilantia notari, tardiùs peccet, & a minimis quoque labeculis sibi caueat: & si qua in re peccauerit, non diu in malo persistat, sed mox Superiorum industria ad agnitionem culpæ & emendationem adducatur. 153 *7. Directio superiorum.* *Tria cōmoda huius directionis.*

Secundo, Quia per hoc illud assequimur, vt à Deo in omnibus dirigamur: Christi enim loco in religione præest; vt Christi vicarius Superior suos dirigit subditos, & ipsi Christum in illo tamquam vicario intuentur ac venerantur; & obedientiam Christo præstant. Sicut enim summus Pontifex est vicarius Christi in ijs quæ pertinent ad directionem totius Ecclesię in doctrina & moribus: ita Superior in religione est vicarius Christi in ijs quæ pertinent ad directionem vitæ iuxta religionis normam instituendæ. Si Christus Dominus ageret nobiscum visibiliter in terris, omnes ab illo immediatè regi cuperent: certi enim essent, se non nisi saluberrime ab illo directum iri. Nunc quia id non est concessum, ea ratio à Christo instituta est, qua ab illo regamur mediante vicario, quæ non

minùs nobis est salutaris, quàm si visibili modo exteriùs ab ipso regeremur. Cùm enim per suam prouidentiam omnibus inuisibiliter adsit, facile ipsi est nos per Superiorem absque errore dirigere. Imò ad hoc ipsum se quodammodò obstrinxit, quando illi tamquam sibi parere iussit, dicēs: *Lucæ 10.* *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Quod de omnibus iurisdictionem ab ipso descendentem habentibus intelligendum, vt ostendit S. Basilius Constitut. monasticarum cap. 23. & S. Bernard. Tract. de præcept. & dispensat. Deinde hoc modo magis exercetur fides, humilitas, & charitas, cùm in homine Deum intuemur, & homini propter Deum nos subijcimus. Vnde patet, hunc obediendi modum maioris esse momenti & perfectionis, quā eum, quo Christo visibiliter regenti obtemperaretur: sicut maioris meriti est credere in Christum absentem, quàm in præsentem, iuxta sententiam Domini Ioannis 20. *Beati qui non viderunt, & crediderunt.*

154 Dices; Homo errare potest, ac proinde non est tutum se homini submittere, eiusque mandatum tamquam Christi mandatum excipere. Respondeo, posse quidem Superiorem errare (non enim ita infallibilem Spiritus sancti habet assistentiam in directione singulorum, sicut summus Pontifex in directione Ecclesiæ) sed quilibet in sua causa multò magis erroribus est obnoxius, propter inordinatum sui amorem & varias passiones quibus iudicium peruertitur. Vnde prudentis est, in talibus suo iudicio non fidere, sed alieno potiùs acquiescere. Deinde etiamsi Superiorem errare contingeret, hic error (nisi tibi de eo constet, vel iustam habeas dubitandi causam) obtemperanti erit innocuus; nec minùs tua obedientia imputabitur ad meritum, quàm si nullus error mandato subfuisset. Vnde etiamsi mira legantur de quorumdam Superiorum mandatis, & subditorum obedientia, non tamen memini me legere eo nomine in perniciem vel fraudem quemquam Religiosum inductum, quòd Superioris sui mandatis bona fide pareret, & simplici animo ductum obedientiæ sequeretur. Deo enim curæ est, vt hoc eius consilium nemini sit damno, & in eum finem, sæpe ipse etiam miraculis interuenit, vt ex Sanctorum historijs constat.

Tertium est, Quòd per Superioris directionem optimè assequamur eam auxiliorum ac mediorum seriem, cum qua Deus nouit nos infallibiliter fore saluos. *Varia series auxiliorum in mēte diuina.* Sunt enim in mente diuina mille auxiliorum ordines, & mille mediorum series, quibus cum quolibet nostrum vti potest; & certissime nouit quid ex qualibet serie esset secuturum. Nouit cum qua serie mediorum esses salutem consecuturus; cum qua in exitium & damnationē lapsurus. Nouit quod officium, quis locus, quæ habitatio, qui socij, quæ occasiones, quæ studia tibi forent ad salutem, quæ ad perniciem. Salus enim & interitus sæpissime à re modica, & leui occasione pendent. Maximum beneficium est, si salutarem mediorum seriem obtineamus; maximum incommodum, si ab ea excidamus. *Donū perseuerantiæ.* Ex illa mediorum serie pendet donum perseuerantiæ, sine quo nemo saluatur; cuius præparatio in mente diuina est nostra prædestinatio. Quòd si est aliqua ratio tanti boni consequendi (sicuti re vera est) ea maximè in oratione & Superiorum directione sita est. *Lucæ 18.* Hinc Dominus iubet nos *semper orare*, nimirum vt hoc donum impetremus; quod in eo consistit, vt ipse nos dirigat in omnibus, sicut nouit expedire nobis ad salutem. Itaque orationis est impetrare vt Deus hoc beneficium nobis impertiri velit; obedientiæ illud consequi & apprehendere. Nam exequitur illam directionem per Superiorem, quem ipse constituit vt loco suo nos regat, quo ipse tamquam instrumento ad hoc vtitur. Vnde si obedientiæ ductum in omnibus sequamur, certissimè diuinam directionem qua ille nos ad salutem destinat, & illam mediorum seriem, quam nobis saluti fore præuidit, assequemur.

155 Hæc res cùm tanti sit momenti, diligenter ab omnibus religiosis est perpendenda; & valdè cauendum, ne, vbi totum animum suum, & rationes quibus mouentur, Superiori suo exposuerint, detrectent subire quod Superior, omnibus consideratis, constituerit; aut aliò illum flectere nitantur. Verendum enim ne hac ratione subtrahant se ab illo salutari mediorum ordine, & in alium perniciosum incidant. Cogitent se à Deo, cui salutem suam commisere, dirigi; cui ab initio perspectum, quid cuilibet salutare, quid exitij occasio foret. Non semper quod speciosissimum & optimum videtur, nobis re ipsa quoque vtilissimum erit, & maioris boni causa. Ob hasce causas, maximi momenti ad salutem, directio Superiorum in religione censenda est.

Lectio sacra in religione ferè est assidua. Frequentatur 156 *8. Lectio sacra.* enim & studiorum causa, & in officijs diuinis, & tempore refectionis, & insuper priuatim vsurpatur, vt animus ad omnem pietatem & virtutem incitetur. Sicut enim lectio vana & impura magnam vim habet ad animos vanitate & libidine contaminandos: ita lectio sacra (præsertim diuinæ Scripturæ) non curiositatis aut scientiæ, sed pietatis ac deuotionis causa frequentata, ad omnium virtutum excitanda officia est efficax. Habet enim verbum Dei peculiarem vim ad mentem illuminandam, & ad omnem religionem & iustitiam inflammandam, iuxta illud Psal. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud.*

Mortificatio carnis & affectuum religioni est maximè pro- 157 *9. Mortificatio.* pria, vt quæ nihil sit aliud quàm schola humilitatis & mortificationis. Sicut enim in schola literaria id potissimùm agitur, vt ignorantia depellatur, & scientia in animum instilletur: ita in religione præcipuum studium est, vt praui affectus exscindantur, & mens deinde ad omnem virtutem formetur. Nusquam apud Ethnicorum philosophos tale vmquam exstitit gymnasium. Ibi ex professo petulantia carnis coercetur ieiunijs; elatio mentis, functionibus humilitatis; motus iræ & inuidiæ, officijs charitatis; affectus gulæ, dietæ sobrietate. Ibi pigritia depellitur labore, acedia studio orationis, somnolentia vigilijs, curiositas sensuum custodia, garrulitas silentio, incuria salutis timore Dei. Denique quidquid in affectu vel moribus inordinatum ac vitiosum, hoc totum disciplinæ custodia emendatur. Itaque tria maxima præstat mortificatio. Primò, pro peccatis commissis Deo satisfacit. Secundò, ipsas peccatorum radices euellit, vel certè compescit, ne in germen peccati erumpant. Tertiò, animum virtutibus inserendis aptissimū reddit. Sicut enim in agrorum cultura primùm extirpandæ spinæ, cardui, vrticæ, aliæque noxiæ herbæ & frutices, vt deinde bono semine suscepto bonos fructus proferat: ita in cultura animorum ante omnia domandæ passiones, & euellendæ prauæ cupiditates, vt concepto iustitiæ semine fructum salutis proferre possint.

Sicut mortificatio affectuum, ita quoque *exercitatio vir-* 158 *10. Exercitatio virtutum.* *tutum* in religione maximè viget. Præcipuum enim eius studium est, affectibus domitis, in omni virtutum genere suos exercere cultores. quomodo autem id fiat, breuiter exponam. Ac primùm exercemur *in fide*, dum assiduè ver- *Exercitium fidei.* samus animo nostræ religionis mysteria: tum quæ ad diuinam naturam, nimirum ad omnipotentiam, sapientiam, bonitatem, prouidentiam, iustitiam, misericordiam, & diuinarum personarum processionem pertinent: tum quæ ad eius operationes foras prodeuntes; vt mundi creationem & gubernationem, hominum redemptionem & iustificationem, iudicium & discussionem, supplicium æternum & præmium, &c. hæc & similia crebrò meditari, & firmissimo assensu propter diuinam auctoritatem credere, est fidei exercitatio. *In spe*, dum animo voluimus bona illa quæ *Spei.* Deus nobis promisit; & media, per quæ illa obtinenda fore promisit; & infinitam misericordiam, qua promisit. *In charitate*, dum immensam eius benignitatem, maxima & in- *Charitatis.* numera in nos beneficia perpendimus: dum eius causa multa agere & pati optamus: dum re ipsa ad eius gloriam, & proximorum salutem, quidquid in nobis est, præstamus. *In religione*, dum eius maiestatem, & nostram consideramus vilitatem; dum oratione, laude, gratiarum actione, sacrificio illum prosequimur & honoramus. *In humilitate*, cùm nostros defectus & peccata, nostrumque nihilum cogitamus; dum omni nos probro ac supplicio dignos censemus; dum in abiectis ministerijs submissionis causa nos occupamus. *In obedientia*, cùm in Superioribus Christum intuemur; cùm voluntatem & iudicium nostrum abnegantes, omnia ex illorum præscripto agimus. Similì modo in ceteris virtutibus quisque per actus internos & externos in religione se exercet; vt meritò Religio apud veteres, Athanasium, Basilium, Gregorium, & alios Patres Græcos vocetur *ἄσκησις*, exercitatio; & ipsi religiosi *ἀσκηταὶ*, exercitores; & domus religiosa

ἀσκη-

ἀσκητήριον, hoc est exercitatorium, palæstra, gymnasium. Nullum enim potest esse vel nobilius, vel salubrius exercitium, quam Virtutis: nulla re vtilius aut dignius occupari mens potest. Itaque vel eo nomine religio maximi facienda, quòd ex professo omnis virtutis assidua sit exercitatio.

159 *Discussio sui* in religione est quotidiana. Plurimi sunt in sæculo, qui menses & annos absque tali discussione transigunt, semper ad externa effusi, semper huius sæculi fugacibus bonis intenti. Numquam intrò se recipiunt, vt conscientiæ latebras excutiant, & quæ ibi recondita, lustrent: numquam à se cogitationum suarum, numquam dictorum & factorum rationem exigunt. quo fit vt veluti in tenebris agentes mala sua non modò non corrigant, sed nec videant. At in religione bis terve quotidie conscientia discutitur, & quisque à se ipso rationem actorum exigit: quid fecerit, dixerit, cogitarit; quid boni prætermiserit, quæ pericula peccatorum adierit, quibus tentationibus pulsatus fuerit, quàm remisse vel ardenter se in omnibus gesserit. Si quid rectè actum, gratias agit Deo, cuius hoc est beneficium; si quid perperam, precatur veniam, proponit emendationem, & flagitat gratiam. Hac ratione fit, vt nullum erratum lateat, nihil sine pœnitudine transeat, nihil incorrectum maneat. Deinde crebrò se coram Deo, qui corda omnium intuetur, sistens, exquirit num aliquid sibi conscius, cur ex hac vita decedere, & ante tribunal supremi Iudicis vereatur comparere: num quid lateat, quod ante illum articulum, dolore & lacrymis sit delendum: an paratus sit examen illud subire, ac sententiam irreuocabilem, qua æternum supplicium vel præmium decernitur, excipere. Hoc enim est præcipuus religionis scopus, ita viuere vt omni hora ad mortem, & rationem æterno Iudici reddendam, sis paratus: ita viuere, vt nihil tibi sis conscius cur mori timeas. Itaque *Religio est vera philosophia*, quam Platonici mortis meditationem definiebant: & Religiosi sunt veri philosophi, vt qui assidue quo modo rectè moriantur, cogitant. Hoc nomine eos Chrysostomus, Basilius, Gregorius, & alij SS. Patres, præsertim Græci, appellant. Omnis alia philosophia, quæ huc non ducit, hoc nomine est parum digna, vt quæ veram stultitiam non excludat. Summa stultitia est, terrena cælestibus, momentanea æternis, humana diuinis anteponere; seque in periculo æternæ vitæ perdendæ, & mortis æternæ incurrendæ propter fugacia & infima isthæc bona constituere. Quæ enim maior insania animo concipi queat? Omnis itaque sapiētia quæ ad hanc insipientiam sanandam non tendit nomine sapientiæ & philosophiæ est indigna.

11. Discussio sui.

Religio vera Philosophia.

Sūma stultitia.

160 Postremum adminiculum erat *sobria diæta*, quæ vt alia iam commemorata maxime in religione viget. Quantum verò hæc momenti ad castitatem, ad sapientiam, ad orationem & contemplationem, denique ad omnem virtutis cultum habeat, satis à nobis alibi explicatum. vide S. Basilium orat. 1. & 2. de Ieiunio: Cyprianum Homilia de Ieiunio: Ambros. lib. de Elia & Ieiunio: Chrysost. Homilia 1. de Ieiunio tom. 5.

12. Sobria diæta.

Ex his perspicuum est, religionem ex professo omnia salutis impedimenta submouere, & omnia adminicula suppeditare. Vnde sequitur, neminem in religione perire posse, qui vel mediocrem salutis suæ curam habuerit: & si qui in ea pereant, mera oscitantia & crassa quadam negligentia, vel potius obstinata malitia perire. Ita enim tentationum occasiones, quibus homines perire solent, per religionem ab eis submotæ; ita ipsi omnibus salutis præsidijs vallati, vt nisi sponte omnibus suæ religionis adminiculis contemptis, in barathrum se dent præcipites, non videantur salute posse excidere: sicut qui in turri aliqua firma, & vndique valido sepimento vallata constitutus est, excidere non potest, nisi se sponte vltra sepimenta & pinnas projecerit.

161 Explicuimus duo priora religionis bona, quo modo omnia salutis impedimenta submoueat, & omnia adminicula copiosè subministret. Sequitur nunc tertium, quomodo religionis cultu gratitudinem Deo debitam rependamus. Nihil magis homini cordi esse debet, quam vt in Deum suum, à quo tot tantisque beneficijs cumulatus est, non sit ingratus. hoc enim & ipsa beneficiorum multitudo ac magnitudo, & donantis sublimitas, & nostra quoque vtilitas postulat. Nihil enim æquè fontem diuinæ liberalitatis exsiccat, atque ingratitudinis vitium: nihil ita eum scaturire & exundare facit, sicut gratitudinis virtus.

De tertio religionis bono.

Duo itaque nobis breuiter sunt explicanda. Primò, quot & quantis nominibus illi obstricti simus. Secundò, quo modo per religionem huic debito satisfaciamus.

Quod ad prius attinet, plurimis rationibus seu nominibus vel titulis obligati sumus ad ei seruiendum, imò ad nos totos eius seruituti mancipandos: qui tamen ad decem reuocari possunt. Primò, ratione creationis nostri. Secundò, ratione creationis mūdi in nostrum obsequium. Tertiò, ratione conseruationis. Quarto ratione incarnationis. Quintò, ratione redemptionis. Sextò, ratione adoptionis. Septimò, ratione donationis sui in mysterio Eucharistiæ. Octauò, ratione promissionis æternorum bonorum. Nono, ratione professionis Christianismi. Decimò, ratione peculiarium beneficiorum. Expendamus modò breuiter singula. 162

Decem titulis Deo obstricti.

Primus titulus quo Deo debitores sumus, est ratione *creationis nostri*. Ipse enim nos ex nihili tenebris, vbi ab æterno delitueramus, in lucem essentiæ & naturæ eduxit: ipse ad imaginem & similitudinem suam formauit: ipse ad seipsum tamquam ad proprium finem nostrum nos condidit & ordinauit. Itaque in hoc titulo triplex ratio debiti continetur: quia triplici modo Deus est causa nostri, & nos ab illo triplici modo dependemus; nempe tamquam à causa efficiente, exemplari, & finali: estque hæc dependentia non extrinsecus adueniens, non accessoria, sed intrinseca & essentialis; adeò vt naturam nostra sine hac dependentia ne concipi quidem animo perfectè possit. Vnde sequitur ex creatione nos essentialiter esse Dei, ac proinde ex vi essentiæ nostræ, eius seruituti nos esse obstrictos: idque triplici ratione. Primò, quia eius opus sumus & figmētum. Secundò, quia eius imago & imitatio. Tertiò, quia ipse noster finis, ad cui seruiendum conditi sumus.

Ratione creationis nostri.

Triplici modo Deus est causa nostri.

Triplici Ratione sumus Dei ex vi Creationis.

Singuli hi tituli etiam per se & seorsim spectati, omnem à nobis seruitutem, omne obsequium postulant. Quatenus enim eius opus sumus, longè plus ille in nos iuris habet, quam Dominus in infimum mancipium, & possessor in iumenta, & figulus in testam, & pictor in statuam, & quilibet opifex in suum opus. Hic enim solam externam figuram rebus arte factis tribuit: ille verò vsque ad fundum penetrans, rem totam in solidum producit, eique totum suū esse ex nihilo tribuit. Quare si Dominus de suo iumento, & opifex de suo opere pro arbitrio statuere, & eo prout libet, vti potest; multò magis Deus de nobis & vniuersa creatura. Potest itaque nos extollere & deprimere, percutere & sanare, affligere & consolari, occidere & viuificare, saluare & condemnare: nec quisquam ei dicere potest, cur sic agis? quia ipse iure suo & re sua vtitur: cùm ipsius, plenissima subiectione & absolutissimo dominio, sint omnia. Hac ratione S. Scriptura passim omnium rerum dominiū Deo tribuit, quòd omnia sint ipsius opera & figmenta. Psal. 94. *Tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti: Aquilonem & mare tu creasti.* Act. 17. *Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt; hic cæli & terræ cum sit Dominus*, &c. 163

Vt eius figmentum.

Quatenus eius imago, ita ei subiecti sumus, & seruire debemus, sicut imago suo prototypo. Vnde sicut totum imaginis officium, & totus eius vsus ac functio est imitari & exprimere ipsum exemplar: ita totum officium hominis est imitari Deum, eiusque perfectiones, nempe sapientiam, charitatem, benignitatem, mansuetudinem, patientiam, misericordiam & iustitiam, quantum fas est, in se exprimere. Est enim homo imago Dei non mortua, sed viua & sui arbitrij, in cuius potestate est magis & minus exēplari suo se assimilare. Ex hoc titulo monet Dominus Matthæi 5. vt Deum imitemur. *Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* nimirum quia filius est imago patris: imago verò suum exemplar exprimere debet. 164

Vt eius imago.

Denique vt ipse finis noster est, etiam ei summam debemus seruitutem: quamuis nec ab ipso, nec ad ipsius similitudinem fingamur esse conditi. Hoc ipso enim, quo ex naturæ nostræ conditione ad eius seruitutem instituti sumus, ei seruire debemus, sicut corpus animæ, & iumentum domino seruire debet. Seruire Deo, est ipsum cognoscere, amare, timere, honorare, laudare, seruare eius præcepta, & omnia ad eius gloriam facere. Hic est finis noster, ad hoc conditi sumus. Non enim ideò facti sumus, aut in 165

Vt ipse finis noster.

Seruire Deo.

hanc

hanc vitam venimus; vt comedamus & bibamus; vt diuitijs, honoribus, voluptatibus huius vitæ ad momentum fruamur (indigna sunt infima ista & transitoria, menius nostræ celsitudine, æternitate, & capacitate) sed vt Deũ, bonum infinitum, cognoscamus & amemus, eiusque præcepta ad breue tempus seruando, æternam beatitudinem, quæ in eius clara visione, ardentissimo amore, & fruitione est sita, promereamur. Quod etiam ex eo confirmatur, quod finis cuiuslibet rei sit perfectissima eius operatio. Quare cùm cognoscere, amare, & laudare Deum, sit perfectissima operatio hominis, tam in hac vita quàm in futura (vtpote perfectissimæ potentiæ circa perfectissimum obiectum) perspicuum est, id esse finem hominis.

166 Ex quibus perspicuum est, ex sola *creatione* nos triplici titulo naturaliter esse Dei seruos, eique omnem debere famulatum; ita vt nos totos eius obsequio mancipare debeamus, si huic debito vtcumque satisfacere velimus. Primò, quatenus eius sumus figmentum & opificium. Secundò, quatenus eius imago & imitatio. Tertiò, quatenus ad eius seruitutem conditi, & ex natura nostra ordinati. Nulla potest fingi aut animo concipi maior subiectio, nulla maior obligatio, nullum arctius ac penitius vinculum seruitutis.

167 *Ratione Creationis Mũdi, &c.* Secundus titulus generalis est, *ex creatione mundi, & deputatione Angelorum in obsequium hominis.* Deus non solum hominem ad suam imaginem, & ad sibi seruiendum condidit; sed etiam condidit hunc mundum, & omnia quæ in eo sunt, ad hominis obsequium: insuper angelicos spiritus ad eius custodiam & directionem deputauit. Triplex hic continetur beneficium. Priorum, quod mundum in nostrum commodum fabricarit. Non enim Angeli, vt qui absque tota natura corporali felicissimè poterant viuere, mundo egebant: sed hominibus ad innumeros vsus erat necessarius. Secundum, quòd mundũ nostra causa non solum fabricarit, sed etiam assiduè laborare, & sine intermissione nobis seruire faciat. Nobis enim gyrantur cęli, splendet sol, lucent sidera, spirant venti, coguntur nubes, ruunt imbres, assurgunt montes, currũt flumina, mouẽtur maria, germinat terra, fecundatur aqua, & parturit omnis rerum natura. Hæc omnia nostra causa, vt nobis seruiant, & commodent, Deus sic esse & operari præcepit. *Matth. 5.* *Illo solem suum oriri facit super bonos & malos: pluit super iustos & iniustos:* ille *omnia subiecit: oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi, volucres cœli & pisces maris.* *Psal. 8.* Tertium, quòd Angelos multos nobis præstantiores ad nostram destinarit tutelam.

168 Triplex hoc beneficium rursus de nouo triplici ratione à nobis seruitutem exigit. Si enim ille totam rerum naturam nostræ seruituti mancipauit, omnis ratio postulat, vt vicissim nos totos illius obsequio mancipemus. Si illius imperio & impulsu totus mundus sine intermissione pro nobis laborat, & nostris commodis noctes diesque seruit; par est vt nos illi tota vita sine intermissione seruiamus: præsertim, cùm eo ipso quo creaturæ nobis seruiunt, ipsemet nobis seruiat, & pro nobis assiduè in creaturis & per creaturas laboret. Illæ enim sunt instrumenta; vt quæ omnem vim suam ab ipso habeant, & sine ipsius auxilio nihil possint. Ipse verò est principalis motor, director, & auctor omnium commodorum, quæ nobis a creaturis proueniunt. Itaque si Deus ipse assiduè pro nobis laborat, vt nostris commodis seruiat: qua fronte nos illi seruire, & ad eius gloriam laborare recusabimus? Denique si etiam principes regni sui nostris commodis seruire voluit; quod genus seruitutis & obsequij ei non debeamus? præsertim cum hæc omnia in eum finem nobis præstiterit, vt nos ad suum obsequium alliceret. Itaq; omnis ratio, omnis ęquitas postulat, vt ei nos totos consecremus, qui vniuersam rerum naturam vnà cum cęlestibus spiritibus in nostrũ obsequium & commodum mancipauit.

169 *Ratione conseruationis.* Tertius titulus generalis est ratione *conseruationis.* Conseruatio rerum non minus est beneficium, quam prima creatio, cum nihil sit aliud quam creationis continuatio. Nam per illam operationem, qua Deus omnia intimè tenet & conseruat, continenter dat, quod semel datum est. Non enim ita res factæ sunt, vt possint per se consistere, sicut domus semel facta abeunte artifice per se stat: sed opus est assiduo influxu, quo singulis momẽtis detur quod semel datum est; alioquin omnia in nihilum euanescerent. Si ergo singulis momentis Deus confert totum illud bonum quod semel dedit; profectò singulis momentis nos obstringit ad suum obsequium. Non enim naturæ necessitate, aut coactè, sed liberè & mera benignitate nos conseruat: cum singulis momentis, potentiæ suæ, qua nos sustentat, manum possit subtrahere, & sinere nos in nostrum nihilum recidere. Itaque libera illa tanti beneficij continuatio singulis momentis est instar noui beneficij, & nouam ac continuam seruitutis obligationem inducit. Quare ratione conseruationis non minus toti sumus Dei, nec minus ei subiecti, & ad eius seruitutem obstricti, quã ratione creationis. Hos tres titulos complexus est S. Bernardus ferm. de quadruplici debito, his verbis: *Ecce in manus est, qui fecit cœlum & terram; & creator tuus est, tu creatura: tu seruus, ille dominus: ille figulus, tu figmentum. Totum ergo quod es illi debes, à quo totum habes; qui & te fecit, & benefecit tibi; qui tibi ministrat siderum cursus, aeris temperiem, fecunditatem terræ, fructuum vbertatem. Huic reuerà totis medullis, totis viribus seruiendum, ne fortè indignationis oculo te aspiciat & despiciat, & conterat in æternum.* Hæc ille.

170 *Ratione Incarnationis.* Quartus titulus est ratione *Incarnationis:* quod nostrę salutis causa nostram naturam, nostrasque miserias (absque tamen peccato) assumpsit, & triginta tres annos in nostrum obsequium impendit. *Ille cum diues esset, pro nobis egenus factus est, vt nos illius inopia diuites fieremus.* Ille pro nobis famem & sitim, frigus & æstum, labores & fatigationes, dolores & cõtumelias, & omnia vitę mortalis incommoda sustinuit, vt nobis viam æternæ salutis ostenderet, & exemplum Deo seruiendi præberet. Duplex hic occurrit ratio illi seruiendi. Primò, quòd nostram naturam nostrasque miserias assumpserit: altera, quod tanto tempore se in nostrum commodum expenderit. Quidnam tantis beneficijs a nobis dignè possit rependi? Infinitam profectò merentur gratitudinem, infinita obsequia, infinitam gratiarum actionem: quia vtrumque infinitæ æstimationis propter infinitam maiestatem benefactoris. Si Res deposita veste regia, & relicta solita magnificentia assumeret habitum & statum mancipij, & triginta tres annos hoc modo in magna afflictione seruiret, vt vilissimum mancipium redimeret: quanto gratitudinis vinculo mancipium illud teneretur obstrictum ad seruiendum Regi illi? Ingratissimum planè censeretur, nisi totis viribus ei studeret famulari. At infinities pluris æstimandum quod Deus pro nobis fecit. *Ser. de quadruplici debito.* *Quid tibi*, inquit S. Bernardus, *durum vel durum esse poterit, tam recordanti fueris, quod ille in forma Dei, in die æternitatis suæ, in splendoribus Sanctorum, ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ Dei, venit ad carcerem tuum, ad limum tuum, infixus vsque ad cubitos (vt dicitur) in limo profundi? Quid non suaue tibi, cùm tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui: & rememoraberis primum quidem illarum infantilium necessitatum; deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo: postremò periculorum, conuitiorum, sputorum, colaphorum, flagellorum, irrisionum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis triginta & tribus annis operatus & passus est in medio terræ?*

171 *Ratione Redemptionis.* Quintus titulus est ratione *redemptionis*; quòd ille sanguinem & vitam profuderit, vt nos è tyrannide diaboli, & æterna morte eriperet. Duplex est hic beneficium immensæ æstimationis, quorum vtrumq; summam a nobis gratitudinem & seruitutem postulat. Primò, quia vitam suam infinities nostra præstantiorem, expendit pro nostra. Vnde etiamsi omnes huius vitæ labores & dolores illius causa toleremus, paria ei reddere non poterimus. Finiti enim ad infinitum nulla est proportio. Illius sanguis & vita, illius labores & dolores, illius contumeliæ & acerbitates, infinitæ sunt æstimationis, propter dignitatem & maiestatem personæ. Secundò, quia nos ab æterna morte & diaboli tyrannide liberauit. Vnde nouo modo facti sumus eius serui; vtpote ab illo e seruitute & morte, soluto maximo pretio, redẽpti. Tota igitur vita nostra omni iure ei seruire debet; quia ille & vitam suã pro nostra expẽdit, & per suam mortem nos ab æterna morte liberauit. Vnde S. Bernardus serm. de quadruplici debito: *Christe Iesu debes omnem*

nem

quem vitam tuam quia ipse vitam suam p. suis pro tua, & cruciatus amaros sustinuit, ne tu perpetuos sustineres. O quàm indebita miseratio, quàm gratuita & probata dilectio, quàm inopinata dignatio, quàm stupenda dulcedo, quàm inuicta mansuetudo, Regem gloriæ pro despicatissimo vernaculo, imò vermiculo, crucifigi?

172 *Ratione adoptionis.* Sextus titulus est ratione *adoptionis:* quia nos ex mancipijs & hostibus adoptauit in filios. Quid huic beneficio possit a nobis digne refundi? Si Rex mancipia rebellia, millies mortem commeritia in gratiam reciperet, & insuper in filios adoptaret, cuique vnius prouinciæ gubernatione attributa; quis non obstupesceret ad tantam benignitatem? Quis illa mancipia non damnaret ingratitudinis, si non Regis obsequijs, sed suis voluptatibus & lusibus se addicerent? Postulat plane tantum beneficium omnem gratitudinem, omne obsequium, omnem famulatum.

173 *Ratione donationis sui in Eucharistia.* Septimus titulus est ratione *donationis sui in mysterio Eucharistiæ*, vbi seipsum totum nobis dedit in cibum & potum, vt sic in animam nostram suum transfunderet spiritum, & ei corpus immortalitatem. Si ipse totum suum corpus, & totum sanguinem vnà cum anima & diuinitate nobis in cibum & potum dedit, vt nos sanctificaret & beatos efficeret: quid excusationis habebimus, nisi vicissim nos totos ipsi cõsecremus, vt anima nostra & corpus nostrum omni tempore illius honori seruiant? Plus est se dare in cibum, quam in seruum; & intimè se vnire, quàm exterius famulari. Immensum est hoc beneficium; quia quod datur, immensi est pretij: & fructus qui inde percipitur, immensus: quia spiritus diuini per hunc cibum efficimur participes.

174 *Aeternorũ promissio.* Octauus titulus est *æternorum bonorum promissio*. Promittitur ijs, qui Deo fideliter seruiunt, visio Dei, fruitio diuinorum bonorũ, participatio diuinæ beatitudinis, Angelorum cõtubernium, habitatio cælestis, vita æterna, omnium bonorum affluentia. Videmus innumeros qui omni industria per totam vitam seruiunt potentioribus pro rebus infimis & temporalibus: quanto magis seruiẽdũ Deo pro summis illis & æternis? Si infima & momentanea tãtam seruitutem merentur, tantisque obsequijs digna iudicantur, quantis digna sunt æterna illa, quæ infinities omnibus temporalibus præstantiora? Infinitum bonum infinito labore dignum fuerat. Verùm quia hic præstari non poterat, saltem æquitas postulat, vt quidquid habemus & possumus, in illud conferamus: sic enim etiam id quod nos afferimus, quodam modo infinitum erit, si a nobis nullo fine, nullisque limitibus restrictum fuerit. Si vita perpetua pretio comparari posset, nullum pretium videretur nimium: & si quis totius mundi aurum & gemmas possideret, libenter offerret. *At modo hoc bonum venale est,* (inquit S. Augustinus serm 64. de verbis Domini) *eme si vis. Non multum exastues ac ve magna propter pretij magnitudinem. Tantum valet, quantum habes; noli quærere quod habeas, sed qualis sis. Res ista tanti valet, quantum es tu: da te, & habebis illam. Sed malus sum, inquies, & fortè non accipiet me. Da te illi, bonus eris.* Itaque vt hoc bonum cõparetur, nihil aliud requiritur, quam vt nos Deo in obsequium tradamus. Si in hoc tempore vitæ nostræ illi fideliter seruierimus, ille in sua æternitate liberalissimè compensabit.

175 *Ratione professionis Christianæ.* Nonus titulus est ratione *professionis Christianismi*, quã in Baptismo fecimus. Hic renuntiauimus diabolo & operibus eius; renuntiauimus sæculo & voluptatibus eius. Hanc renunciationem valdè ponderant sancti Patres, inter quos S. Ambrosius lib. 1. de Sacramentis capit. 2. ita scribit: *Quando te interrogauit, Abrenuntias diabolo & operibus eius, quid respondisti? Abrenuntio. Abrenuntias sæculo & voluptatibus eius? Abrenuntio. Memor esto sermonis tui, & numquam tibi excidat tuæ series cautionis*, &c. Similia habet S Augustinus l. 4. de Symbolo ad Catechum. cap. 4. & Cyprianus epist. 7. Itaque ex vi nostræ professionis obstricti sumus, vt voluptates, diuitias, honores non amemus, nõ sectemur, iuxta illud Apostoli. 1. ad Corinth. 7. *Hoc itaque dico, fratres, tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores, tamquam non habentes sint: & qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tamquam non vtantur. præterit enim figura huius mundi.* Ecce quanta perfectio exigatur ab omnibus Christianis, si suæ professioni satisfacere velint: nimirum vt tam parum afficiantur rebus huius mundi, ac si eas non haberent, ac si eas a se abdicaßent.

Idem confirmatur ex eo, quòd in Baptismo profiteamur nos exuere veterem hominem, & induere nouum. Vita veteris hominis est amor sæculi, & vita sæcularis. Vita noui hominis est amor Dei, & imitatio Christi. Ex quibus patet, eum Christianum, qui amore diuitiarum, honorum, voluptatum tenetur, non satisfacere suæ vocationi: quia neque veterem hominem exuit, neque nouum induit; sed ijsdem affectibus viuit quibus Ethnici. *Ad Gal. 3. & ad Coloss 3.*

176 *Ex beneficijs priuatis.* Decimus titulus est *ex beneficijs priuatim collatis*, quæ multiplicia sunt: vt quòd tempore gratiæ nati; quòd à Christianis parentibus progeniti, & Christianè educati: quod ab hæresi & infinitis peccatorum periculis præseruati: quod etsi Deũ toties offenderimus, ab ipso, prout merebamur, non simus condemnati, nec dæmonis potestati traditi, sed benignè tolerati, & ad pœnitentiam adducti; quòd toties peccantibus, toties peccata condonarit, & ex inimicis filios effecerit: & alia huiusmodi. Singula horum beneficiorum perpetuam merentur seruitutem. Et vt cetera omittam, quisque secum cogitet quoties Deum mortiferè offenderit, & æternos cruciatus meruerit: & quoties iterum ei sit reconciliatus, & ex inferno ereptus, & ex inimico amicus & filius effectus. Singulæ peccatorum condonationes, & singulæ adoptiones infinitam postulant gratitudinem; quia singula bonum infinitum.

177 *Immensa nomina.* Ex quibus perspicuum est, si omnes isti tituli, omniaque debitorum nomina in vnum conferantur, immensam quãdam debitorum summam confectum iri, cuius ne millesimæ quidem parti vmquam pares esse possimus.

Vt enim breuiter omnia colligamus: sumus illi debitores. Primò, quia eius figmentum. Secundò, quia eius imago. Tertiò, quia ad eius seruitutem à natura destinati & facti. Quartò, quia ipse mundum, & omnia quæ in eo sunt, nostra causa fecit. Quintò, quia omnem creaturam in nostrum commodum assiduè laborare facit. Sexto, quia Angelos in nostram tutelam destinauit. Septimò, quia nos assiduè conseruat, & ab ipso, sicut radius à sole, dependemus. Octauò, quia nostram naturam, nostrasque miserias assumpsit, & se in nostrum obsequium magnis laboribus impendit. Nonò, quia per magnos cruciatus vitam suam profudit, vt nos à tyrannide diaboli & æterno incendio liberaret. Decimò, quia cùm inimici essemus, nos sibi reconciliauit, & in filios adoptauit. Vndecimò, quia seipsum nobis in cibum & potum dedit, vt spiritum suum in nos transfunderet, & immortales redderet. Duodecimò, quia æterna & infiniti pretij bona nobis promisit. Decimotertiò, quia nos ipsi sæculo renuntiauimus, & Christi imitationem professi sumus. Decimoquartò, quia toties peccata nostra, cùm æternum ignem mererentur, tolerauit, & diabolum in nostrum exitium paratum impediuit. Decimoquintò, quia toties peccata nostra nobis condonauit, toties ius adoptionis & cælestis hæreditatis amissum restituit. Omitto particularia multa, quæ speciatim cuiq; collata. Et immẽsam debitorum summam. Imo singula per se spectata & ponderata immensa sunt, cùm singula beneficia, ex quibus illa oriuntur, infinitæ sint æstimationis.

Meritò itaque dicere possumus cum B. Bernardo: *Cum ei donauero quidquid sum, quidquid possum; nonne istud totum est sicut stella ad solem, gutta ad flumen, lapis ad montem, granum ad aceruum? Non habeo nisi minuta duo, imò minutissima, corpus & animam, vel potiùs vnum minutum, voluntatem meam: & non dabo illam ad voluntatem illius, qui tãtus tantillum tantis beneficijs præuenit, qui toto se totum me comparauit?* 178

Idem Epist. 143. ad suos Clareuallenses in eamdem sententiam ita scribit: *Seruite illi in spe, quia fidelis est in promissis: seruite ex merito, quia multis in meritis est. Nam etsi cætera taceam, hoc solo certè non immeritò sibi vendicat vitam nostram, quia pro ea posuit suam. Nemo igitur sibi viuat, sed ei qui pro se mortuus est. Cui enim iustius viuam, quàm ei, qui si non moreretur, ego non viuerem? Cui commodius quàm promittenti vitam æternam? Cui magis ex necessitate, quàm flammas perpetuas minitanti?*

Idẽ tractatu de diligendo Deo col. 6. pulcherrimè ostendit nos pluribus titulis in solidum esse, eique omnem debere seruitutem: *Si totum me debeo pro me facto, quid addam*

dam tam toto refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus quam factus. Nam qui me semel & tantum dicendo fecit: in reficiendo profecto & dixit multa, & gessit mira, & pertulit dura; nec tantum dura, sed & indigna. In primo opere me mihi dedit, in secundo se: & vbi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus me pro me debeo, & bis debeo. Quid Deo retribuam pro se? Nam etiamsi millies me rependere possem, quid sum ego ad Deum?

Ex his manifeste sequitur, cùm tot nominibus simus Dei, & omnem ei debeamus seruitutem, quantum crimen sit Deo non seruire; velle esse sui iuris, sibi viuere, & omnia ad suum cōmodum & honorem referre? benè hoc expressit S. Bernardus sermone 20. in Cantica: *Dignus planè est morte qui tibi Domine Iesu recusat viuere, & mortuus est: & qui tibi non sapit, desipit; & qui curat esse nisi propter te, pro nihilo est, & nihil est. Propter temetipsum Deus fecisti omnia. & qui vult esse sibi, non tibi, nihil incipit esse inter omnia*; hoc est, nullius pretij, nullius momenti.

279 Sequitur nunc vt videamus, qua ratione tanto debito tantisque beneficijs, etsi non plenè, saltem pro nostra infirmitate possimus satisfacere. Non enim amplius à nobis diuina benignitas requirit, quam cōmode possimus præstare. Tria bonorum genera habemus, quæ illius obsequio deuouere & mancipare possumus, *animam, corpus*, & *bona externa*. Qui hæc tria pro tempore huius vitæ integrè ei consecrat, is pro sua conditione illi satisfacit: qui verò aliquid sibi retinet, non satisfacit, quia omnia debet. Consecrantur autem ista tria Deo firmiter in religione, non alibi. ac proinde sola religio Deo satisfacit: sola perfectam gratitudinem, quantum fert humana conditio, pro tot beneficijs ac nominibus refert: sola nos totos ei penitus mancipat, & insolubili vinculo adstringit. Itaque etiam hac ex parte, & ratione huius effectus, maximum bonum censeri debet. Per *votum paupertatis* Religiosus offert Deo omnia bona externa, seq; ita spoliat, vt nullius dominij sit amplius capax; nec possit vlla re vti, nisi ex Dei nutu & beneplacito. Per *votum castitatis* offert ei corpus, vt absque omni contaminatione per totam vitam ei seruiat. Per *votum obedientiæ* offert intellectum & voluntatem, & omnes eorum tam externas quam internas functiones, vt omnes ex eius arbitrio, & ad eius gloriam dirigantur. Nihil amplius in hac vita à nobis donari aut præstari potest: nulla maior aut perfectior de nobis & nostris rebus fieri oblatio: nullo vinculo ei possumus arctius colligari. Vnde meritò nomen Religionis hic status ἐξοχὴν sibi vindicat.

180 Quare cùm religio tanta bona in se complectatur, omnia salutis impedimenta submoueat, omnia adminicula conferat, & debito illi quo Deo obstricti sumus, quātum homini possibile est, satisfaciat; meritò sancti Patres miris laudibus hunc statum efferunt. Nam Religionem ipsam appellant *domum Dei, familiam Christi, portam cœli, cœlum terrenum, vitam angelicam, cœlestium spirituum imitationem, veram philosophiam, militiam spiritalem, virtutum palæstram, scholam humilitatis, turrim Euangelicam, vrbem munitam contra omnes nostræ salutis hostes, in qua sint muri paupertatis, excubiæ Prælatorum, turres doctrinarum, tuba prædicationis, scutum orationis, vinum compunctionis, aqua lacrymarum, cibus robustorum: agrum Dei in quo magnus cœlo prouentus: scalam Iacob, per quam commodissimè ascenditur in cœlum: cuius gradus sacra lectio, pia meditatio, carnis mortificatio, humilitatis, obedientiæ, charitatis, & aliarum virtutum exercitatio: per hos gradus ascendere Angelos, cum ista Religiosorum opera Deo offerunt; descendere, diuina cùm munera, quæ ipse propter illa largitur, ad eos deferunt: huic scala supernè incumbere Deum; quia eius singulari prouidentia religio gubernatur & stabilitur: ipse ascendentibus firmamentum, & peruenientibus præmium. Vnde meritò de hac scala dici potest: Non est hic aliud nisi domus Dei & porta cœli. Montem Thabor, in quo Domini gloria, quantum fas in hac vita, cernitur: montem coagulatum & pinguem, in quo Domino beneplacitum habitare: pretiosum illud margaritum Euangelicum omnibus diuitijs comparandum.* Et multa alia, quibus dignitatem, sanctitatem, fructum, & solatia huius status omnium animis insinuare student.

Ipsos quoque Religiosos magnis titulis ornant, dū eos 181
vocant, *partem selectiorem & sanctiorem Ecclesiæ, Nazaræos nouæ legis, illustriorem gregis Christi portionem, florem Ecclesiastici germinis, inter Ecclesiastica ornamenta lapidem pretiosissimum, seruos viles, homines cœlestes, angelos terrestres, veros philosophos, imitatores Christi, angelicæ vitæ æmulos, mundi superiores*, & similia.

Multa in hanc sententiam habemus apud S. Cyprianū lib. de disciplina & habitu Virginum: Eusebium lib. 1. demonst. Euang. cap. 8. S. Gregorium Nazianzenum oratione ad Iulianum quæstorem sub finem; oratione prima in Iulianum Apostatam ante medium, & in carmine ad Hellenium: S Basilium Constit monast. c. 19. S. Chrysostomum homil. 56. 57. & 58. ad populum, quæ tota sunt de vita Monachorum, & libris tribus contra vituperatores vitæ monasticæ: S. Hieronymum Epist. 1. 8. 17. & 34. Climacum gradu 4. S. Ephræm. serm. de virt & vitijs: S. Ioannem Damascenum in historia Iosaphat: S. Bernardum ad Fratres de monte Dei, & serm. 63. in sermonibus paruis: S. Antoninum 3. p. tit. 56. ca. 10. §. 11. S Laurentium Iustinianum lib. de monastica conuersatione, & alios. Ex quibus multa testimonia verbatim refert noster Platus. Nos duobus contenti erimus; altero S. Basilij, altero S. Augustini. S. Basilius constit. monast. cap. 19. *Primum, inquit, qui hanc vitæ communionem amplectuntur, ad illud bonum, quod secundùm naturam est, reuertuntur. Eam enim vitæ communionem ego perfectissimam voco, à qua omnis propria & priuata rei cuiuslibet possessio est exclusa: à qua abest omnis dissensio, omnis perturbatio, & rixa: sed è contrario, vbi omnia communia, animi, mentes, corpora, & ea quibus necessariò ad cultum & victum vtimur: communis Deus, communis pietatis mercatus, communes salus, communia certamina, communes labores, communia præmia, & certaminum corona: vbi multi vnus, & vnus non solus, sed in pluribus. Huic vitæ instituto quid tandem est quod possit æquiparari? Quid beatius, quid hac coniunctione, vnitate, necessitudine amplius excogitari? Quid elegantius fingi mutua inter se morum & animorum contemperatione? homines ex diuersis nationibus ac regionibus profectos, per exactam morum ac disciplinæ similitudinem adeò voluit in vnum coaluisse, vt in pluribus corporibus vnus tantum animus inesse videatur; & vicissim plura corpora vnius mentis instrumenta cernantur?* Et multa alia quæ sequuntur.

S. Augustinus lib. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. *Quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamq; congregati, simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimam ipsi munus offerunt, a quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium; nemo cuiquam onerosus est. Patres verò non solùm sanctissimi moribus, sed etiā diuina doctrina excellentissimi, nulla superbia consulunt ijs quos filios vocant: magna sua in iubendo auctoritate, magna eorum in obtemperando voluntate.*

Et infra: *Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo & vereor, ne iudicare videar per se ipsum tantummodo expositum, placere non posse.* Hæc ille.

Finem facio hac breui & verissima sententia, qua summatim bona religionis perstringuntur: *In religione homo viuit puriùs, incedit cautius, cadit rarius, surgit velocius, irrigatur frequentiùs, fructificat vberius, consolatur abundantius, moritur securiùs, præmiatur copiosius.*

F I N I S.

DE ANTICHRISTO ET EIVS PRÆCVRSORIBVS

DISPVTATIO APOLOGETICA GEMINA:

Qua refutatur PRÆFATIO MONITORIA, falsò, vt creditur, adſcripta Magnæ BRITANNIÆ REGI:

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate Ieſu Theologo, & S. Theologiæ Profeſſore.

In qua per ſexdecim apodicticas rationes demonſtratur, quid de Antichriſti profeſſione, perſecutione, miraculis, ſede, tempore aduentus, & finis, citra vllam Catholicæ fidei hæſitationem ſentiendum, atque credendum ſit,

Annexo pariter de illius præcurſoribus egregio documento, hac præſertim tempeſtate ſummopere neceſſario.

In Germania ante hæc tempora excuſa, ſed nunc prima vice in Italia recuſa typis, & publico vſui deputata.

CVM PRIVILEGIO.

BONONIÆ, MDCXVII.

APVD SEBASTIANVM BONHOMIVM.

D

Lutherus

tes, vsque in finem sæculi propagari. Non enim Apostoli tantùm pro seipsis, aut Ecclesia sui temporis; sed pro suis posteris, & Ecclesia sequentium sæculorum, mysteriorum fidei, & Scripturarum intellectum accepere. Certissimum ergo est, eos successores suos, & Ecclesiarum Rectores de omnibus instruxisse: qui deinde suis posteris, ea quæ ab Apostolis acceperant, tradiderunt. Hinc tanta Patrum in rebus fidei omnibus sæculis consensio: hinc tanta Romanæ Ecclesiæ, quæ traditioni Apostolicæ penitùs inhæret, doctrinæ vniformitas, & stabilitas, omnis nouitatis respuens. Et sanè sine hac traditione nihil certi neque in Scripturis, neque in mysterijs explicandis haberemus.

Itaque cùm multa apud Danielem, Apostolum Paulum, & in Apocalypsi de Antichristo habeantur, & valdè necessaria sit Ecclesiæ eorum notitia, nimirum, quo tempore venturus, quid acturus, & docturus, & quibus notis, cùm venerit, possit cognosci, vt fideles tempestiuè possint moneri, ne ab illo circumueniatur: necessarium omnino fuit, vt Apostoli horum notitiam, doctrinam, & explicationem suis discipulis, & successoribus traderent, & hi vlteriùs suis; vt sic per omnem Ecclesiam in omne æuum propagaretur. Quare sicut in alijs mysterijs obscurissimis, & cognitu necessarijs maximè ad Patrum expositionem, & sententiam concordem, tamquam ab Apostolis deriuatam, confugiendum est: ita in hoc arcano de Antichristo. Et quæcumque Patres vnanimi consensu absolutè affirmant, ea pro indubitatis habenda; etiamsi fortè non ita clarè ex Scripturis probari posse videantur. Credendum enim eos traditione illa accepisse: vt, Antichristum fore Iudæum; venturum sub finem sæculi; gesturum se pro Messia; à Iudæis recipiendum; coacturum homines, vt se pro vero Deo adorent, & Christum abnegent: persecuturum Ecclesiam Christi; cultum Christi, & Sanctorum totis viribus aboliturum; ex professo apertum Christi hostem futurum; tres annos cum dimidio Ecclesiam oppugnaturum; Eliam Thesbiten, eiusque comitem perempturum, &c. Fieri enim nequit, vt tanto consensu in idem conspirent, nisi vel Scriptura apertè eos conuincat, vel illud tamquam ab initio traditum acceperint.

Ex quibus perspicuum est, quanti Patrum auctoritas sit æstimanda. Porrò hanc in disputando rationem seruabo: semotis conuicijs, quæ causam numquam meliorem efficere possunt, & Rhetoricis digressionibus, more scholastico vrgebo Scripturarum, & Patrum sententijs, & rationibus in illorum doctrina fundatis. Deinde argumenta, quæ in libro Regis proponuntur, vel insinuantur, dissoluam, singulis in suam classem ordinis causa digestis. Multa priuata quæ ibi tractantur, non putaui mihi persequenda: alijs fortè id curæ erit, qui res Anglicas meliùs norunt. Mihi satis erit, doctrinam Catholicam generatim defendisse; & quæ illi aduersantur, refellisse. Vnde confido neminem, ne ipsum quidem Magnæ Britanniæ Regem, cui ego omne bonum intimo animi affectu voueo, hoc meum studium ægrè laturum.

DISPVTATIO
DE ANTICHRISTO
CONSTAT XVI. DEMONSTRATIONIBVS.

DISPVTATIO
DE ANTICHRISTI
PRÆCVRSORIBVS

Constat duabus Demonstrationibus, & Responsione ad quædam argumenta, & Appendice de Caluino.

ZACHA-

ZACHARIÆ VIII.

VERITATEM ET PACEM DILIGITE.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM,

QVÆ DVABVS HISCE DISPVTATIONIBVS continentur.

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

PERLATVS *est ad me nuper libellus typis Londini in Anglia, à Ioanne Norton excusus, hac epigraphe:* Apologia pro iuramento fidelitatis, primùm quidem ἀνώνυμος, nunc verò ab ipso Auctore Serenissimo ac Potentissimo Principe, Iacobo Dei gratia Magnæ Britanniæ, Franciæ, & Hiberniæ Rege, fidei defensore, denuò edita: cùi præmissa est Præfatio monitoria, Sacratiss. Cæsari Rodolpho II. semper Augusto, ceterisque Christiani orbis Serenissimis ac Potentissimis Monarchis, ac Regibus, &c. inscripta eodem Auctore. *Idem in Hollandia ac Gallia recusus, & in vulgares linguas transfusus. Legi mox accuratè, & indolui tale scriptum tanti Principis in fronte nomen præferre. Et sanè ægrè in animum inducere potui, vt crederem ipsius Principis esse opus, cùm tam procul à grauitate, & moderatione, quam Principes seruare decet, & præsertim à veritate & sinceritate absit, vt longiùs abesse non possit. Omnia plena lædorijs, maledictis, blasphemijs, calumnijs, irrisionibus, deprauatis Scripturarum, & Patrum sententijs, adulteratis interpretationibus, paralogismis, antilogijs. Multa quæ millies à Catholicis sunt refutata, tamquam certa & manifesta ingeminantur: multa quæ manifestè falsa, intrepidè & absque fronte asseruntur. Redolet profectò scriptum istud non Regiam indolem, sed noui Euangelij ministerium; quod huiusmodi tropis, & pigmentis orationis, scripta sua solet adornare: qualia sunt ista quæ passim hic occurrunt:* Apostatica Ecclesia *pro Apostolica:* Babylonius monarcha; Babylonius tyrannus: stramineus sanctus: straminea miracula: Babylonicæ meretricis scortationes; abominationes Antichristi; *& similia. Produnt etiam se passim in quosdam priuatos degeneres affectus, indoli Regiæ indecori, & odia plusquam Vatiniana, quibus Auctor aculeis orationis mirè indulget. Denique quidquid vmquam* acerbitatis *ab hæreticis huius æui in doctrinā Ecclesiæ, in Summum Pontificem, in dignitatem Cardinalium, in ordines Religiosorum, & præsertim in Iesuitas effusum est, hoc ferè totum in istum libellum inuenias stipatum. Quare meritò non Regi ipsi, quem ego melioribus exercitijs, Regiæq; dignitati congruentioribus distineri crediderim, sed Ministro alicui Caluinistico duplex hoc scriptum quis assignauerit, & vt ministricum opus refutauerit, etsi Regium nomen præ se ferat. Non enim semper quæ sub nomine Regum prodeunt, ab illis excogitata, collecta, conscripta. Sæpè ab hominibus improbis causam suam tectè agentibus, & priuata compendia sectantibus, magnis Principibus specie Iustitiæ, vel Religionis, vel publicæ vtilitatis imponitur, vt ea sub nomine suo euulgari sinant; quæ detecta veritate ipsimet detestarentur, & supplicijs vindicarent. Exempla plurima extant apud veteres; & in primis notabile illud Assueri circumuenti ab Amano. Multi hoc tempore apud Principes quosdam potentes Amani, qui priuatis affectibus indulgentes, Principum potentia, & facilitate ad piorum euersionem, & religionis Catholicæ exterminium,*

abutuntur, pari exitu digniſſimi. Itaque mirum non eſt, eum Regem ab impoſtoribus in hanc fraudem impulſum, cuius iuuenta non alios ad religionem formatores habuit; etſi alioquin indoles præclara extiterit.

Et quamuis nihil in hoc libello noui adferatur ad dogmata pertinens, quod non ſæpiùs à Catholicis Doctoribus, & in primis à Doctiſſimo Cardinale Bellarmino hæreticorum malleo tractatum ſit, & confutatum: tamen quia non deſunt in Hollandia, & alibi, qui diſputationem de Antichriſto inter cetera magnifaciant, & contumeliam in fidei articulum vertant: rogatus ſum vt hanc partem paulò accuratiùs excuterem, & argumentis, quæ in Regio libello adferuntur, reſponderem. id enim ab alijs niſi obiter hactenus factum non eſſe. Qua in re cenſui mihi parcendum Regiæ dignitati, & nomini, quod mihi cumprimis venerabile; & totam diſputationem in eum dirigendam, qui Regiæ Maieſtati fucum, & impoſturam fecit, eamque in probroſiſſimam cauſam pertraxit. Porrò vt tota res meliùs diſcutiatur, inſtituam duas Diſputationes: alteram de rebus Antichriſti; poſſintne ea quæ à Scripturis de Antichriſto traduntur in Summos Pontifices conuenire: alteram de Antichriſti præcurſoribus, quinam iuxta mentem Scripturarum ſint veri illi præcurſores, & miniſtri prodromi.

Et quamuis ſola Scriptura propriè & ſeriò non illuſoriè expoſita, in hac cauſa nobis ſatis eſſe queat: tamen vt omnes clarè videant, quænam omnibus ſæculis antiquorum Patrum fuerit ſententia, putaui etiam horum teſtimonia proferenda. Horum enim præcipua hac in re debet cenſeri auctoritas. Primò, propter eximiam eorum ſapientiam & ſanctitatem. Secundò, propter eorum conſenſum; cùm tamen diuerſis ſæculis, diuerſis regionibus, & diuerſis occaſionibus ſcripſerint. Tertiò, quia vacui fuere in hac cauſa paſſionibus, quæ maximè hominum iudicia peruertunt, vt qui diu antè has controuerſias extiterint. Aduerſarij noſtri nullos teſtes habent niſi domeſticos, & ſuæ factionis homines, qui hoc ſæculo huius controuerſiæ fuere auctores, vel poſt eam motam exorti. Quartò, quia omnino credibile eſt Patrum hac in re ſententiam ex Apoſtolica traditione deſcendere.

De auctoritate Patrũ.

Multa de Antichriſto tradidere Apoſtoli verbo, quæ literis non fuere auſi commendare, ne in Romanum Imperium viderentur iniurij, vt multi Patres notarunt. Vnde Paulus 2. ad Theſſal. 2. cùm breuiter & obſcurè quædam de Antichriſto, & tempore aduentus eius dixiſſet, addit: Num retinetis quòd cùm adhuc eſſem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat ſcitis, vt reueletur in tempore ſuo, *&c. Illi itaque quid remoraretur aduentum eius, & multa alia de Antichriſto ex doctrina Apoſtolica nouerant; quæ ex Scripturis non poſſunt clarè colligi: quæ nos omnino ignoraremus, niſi ea à Patribus tradita & expoſita haberemus: quos dubitandum non eſt eadem à ſuis maioribus, & hos ab Apoſtolorum diſcipulis accepiſſe. Cùm enim Spiritus Sanctus docuiſſet Apoſtolos omnem veritatem iuxta Chriſti promiſſum, & totius Scripturæ intelligentiam: dubitari non poteſt, quin ſuis diſcipulis, & Epiſcopis, quos vbique inſtituebant (cum quibus tot annos verſati ſunt) omnia fidei myſteria explicuerint, & obſcuriora Scripturarum loca eò pertinentia ſint interpretati; & Epiſcopi eorum diſcipuli in omnibus dubijs, & obſcuris quæſtionibus eos conſuluerint. Debebat enim doctrina myſteriorum, & intelligentia Scripturarum, in totum corpus Eccleſiæ, per omnes ætates,*

Hieron. q. 11. ad Algaſiam. Chryſoſt. homil. 4. in c. 2. epiſt. 2. ad Theſſalon. Theophyl. in eundem locum, & alij.

Irenæus li. 3. contra hæreſes, c. 4. Baſilius de Spiritu Sancto, c. 27. Epiphan. Hæreſi 55. Hiero. dial. contra Lucif. c. 4.

Septem

AD MAIOREM DEI,
Deiparæque Gloriam.

DE ANTICHRISTO DISPVTATIO.

Vtrùm PAPA ROMANVS sit Antichristus.

MVLTA de Antichristo quæri possunt: sed quod præcipuè in controuersiam vocatur, est: Vtrùm Papa sit Antichristus. Quod vt plenè tractetur, pleraque quæ ad Antichristum pertinent explicanda sunt. crambe toties cocta & recocta.

1 Nomen *Antichristus*, vt inter alios notat Damascenus, duplicitet accipitur in Scripturis. Primò, vt significet omnes eos qui Christum oppugnant; & maxime qui negant Filium Dei venisse in carne, & esse simul Deum & hominem. Secundò, vt denotet magnum illum Christi aduersarium, qui in fine mundi venturus describitur: qui, κατ᾽ ἐξοχὴν, *Antichristus* dicitur. Vtramque significationem complexus est Ioannes Epist. 1. cap. 2. cùm ait: *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt. Vnde scimus quia nouissima hora est*. q. d. Scimus magnū illum *Antichristum* in fine sæculi debere venire: at nunc videmus adesse multos eius præcursores, qui illi viam parant, dum Christum oppugnare incipiunt. Vnde colligimus esse nouissimam horam, seu ætatem. Verùm hic agimus de *Antichristo* propriè & per excellentiam sic nuncupato: nimirum, Vtrùm Papa Romanus sit magnus ille Antichristus, Scripturarum mentione celebris?

Lib. 4. de fide, cap. 28. in principio.

2 Omnes hæretici hoc sæculo exorti affirmant, idque volunt adeò esse certum & perspicuum ex Scripturis, vt non sit ampliùs ea de re dubitandum: & multi id velint esse articulum fidei. Hoc autem sic intelligunt & explicant, vt non velint tantùm vnum aliquem ex Summis Pontificibus esse *Antichristum*, sed longam Pontificum seriem; nimirum omnes, qui iam plurimis sæculis in Sede Apostolica successerunt, & vsque in finem sæculi succedent. His omnibus & singulis hoc nomen tribuunt. Sed magna inter eos est dissensio, dum explicare conantur, quo tempore Sedes Apostolica mutata sit in sedem Antichristianam, & Pontifices Romani cœperint esse Antichristi. Quidam enim dicunt id accidisse statim post tempore Apostolorum: alij circa annum Domini 600. alij circa 763. alij paulò post tempora D. Bernardi. quæ varietas ostendit infirmitatem huius commenti. Rationes eorum nullæ sunt præter commentitias aliquot expositiones Scripturarum: quas suis locis adducemus & refutabimus.

Sententia hæreticorū.

Prima Demonstratio, ex auctoritate Doctorum, & omnium Patrum.

IGitur hanc sententiam omnino falsam esse, & omni probabilitatis colore destitutam, multis rationibus demonstrari potest; quas ad quindecim reuocabimus.

Prima, Quia omnibus Patribus, & Scriptoribus omnium sæculorum superiorum repugnat. Quod etiam ipse Lutherus fatetur (quem Lutherani iactant esse primum, qui hoc mysterium mundo detexit) qui ad cap. 49. Genesis sic ait: *Vulgata opinio est apud omnes Scriptores Ecclesiasticos, quod ex tribu Dan venturus sit Antichristus*. Et infrà: *Ex omnibus scholis Papisticis nemo est qui sentiat Papam esse Antichristum*. Si omnes sentiunt Antichristum venturum ex tribu Dan, vel saltem ex Iudæis; si nemo est qui sentiat Papam esse Antichristum, qua fronte, qua veri colore audet Lutherus, & illum secutus Caluinus, asserere tamquam certum & manifestum, quod omni antiquitati repugnat? Quod nulli ex Patribus tam doctis & sanctis, nulli Doctori, nulli Academiæ, nulli Scriptori vel per somnum in mentem venit? quod nec Græci, etsi infestissimis animis iam aliquot annorum centurijs ab Ecclesia Romana dissidentes, ei vmquam obiecere? nimirum tot sæculis omnes cæci fuere, nemo tantum malum videre, aut vllo modo notare potuit: nemo vel vnum apicem in Scripturis, quæ de Antichristo loquuntur, intellexit, donec veniret Lutherus, & hoc mysterium mundo patefaceret! Quis obsecro, cui sit mica sani sensus, illa credat? Quis hic non videat spiritum hæreticum, qui totam antiquitatem contemnit, qui se omnium ætatum Doctoribus anteponit?

Constituamus ex vna parte omnes Patres, omnes Scriptores Ecclesiasticos, omnia Concilia, omnes Academias, omnes Doctores & Rectores Ecclesiarum, qui à temporibus Apostolorum, vsque ad nostra tempora extiterunt: hi omnes hanc calumniam a Summo Pontifice remouent; imò numquam illis vel per leuem suspicionem id in mentem venit. Ex altera parte statuamus Lutherum & Caluinum cum suis adhærentibus, tandem post quindecim sæcula exortos: qui immenso quodam in Summum Pontificem odio impulsi, eò quòd hæreses ipsorum damnarit; vt sese de illo vindicent, hanc contumeliam ei rependunt. Nunc consideret prudens Lector, vtris sit fides adhibenda; vtrorum auctoritas præponderet; vtrùm in tribunali diuino aliquam excusationem obtendere possint, qui his paucis, & nouis magistris, quorum vita infamis, lingua maledica, doctrina inconstans, animus odio inflammatus, contra tantam sanctitatem, sapientiam, antiquitatem, dignitatem, numerositatem, adhæserint.

Nec refert quòd iactent Scripturam à se stare, & huic suæ sententiæ fauere. Hoc enim omnes hæreticorum sectæ, etsi inter se maxime dissideant, semper iactant. Quàm multis in articulis dissentiunt Caluinistæ & Lutherani; Lutherani molles & rigidi; Puritani & Protestantes Angli; Anabaptistarum sectæ tum inter se, tum a reliquis; Samosateni in Transiluania, & aliæ sectæ? & tamen singulæ æquè audacter & fortiter ingeminant, Scripturam à se manifestè stare, suam sententiam esse purum putum Dei verbum, Spiritus sancti sensum & mentem: alios omnes spiritu vertiginis decipi. Itaque cùm non habeant aliud quam impudentiam asseuerandi, quis non videat esse recurrendum ad sententiam & expositionem veterum, qui ante has controuersias sincerè, absque affectu & partium studio, de istis scripsere?

Secunda Demonstratio, ex absurdo.

SI Papa Romanus iam tot sæculis est Antichristus; consequens est, Primò, iam a mille annis penitus euersam esse Christi Ecclesiam, penitusque extinctam, & conuersam in Synagogam Antichristi & Satanæ. Omnes enim, qui Christiano nomine censentur (exceptis paucis hæreticis, qui subinde exorti, & paulò pòst extincti sunt) adhæserunt Romano Pontifici, tamquam Christi locum tenenti. Si ergo ille iam à mille annis cœpit esse Antichristus, tota Christianorum multitudo illi adhærens cœpit esse Synagoga Antichristi. Quomodo ergo verum est, Ecclesiam Christi esse *fundatam supra petram, & portas inferi aduersus eam non præualituras*? Quomodo ipsa est *columna & firmamentum veritatis*?

Primū absurdū, euersam Christi Ecclesiam.

Matth. 16.

1. ad Timoth. 3.

P Secundò,

6 *Secundum omnia acta frustra in Ecclesia.*

Secundò, frustrà iam tot sæculis prædicatum Euangelium, frustra creditum, frustra tot gentes conuersas ad fidem Christi, & Baptismo lustratas, frustra tot labores pro Christi gloria, pro salute animarum a viris Apostolicis susceptos, frustra tot martyria obita, frustrà a tot millibus vtriusq; sexus renuntiatum sæculo, & contra carnem mundum & Satanam certatum, & in Christi sequelam incubitum. Hæc enim omnia extra Ecclesiam Christi, in Synagoga Antichristi sunt inutilia. Ergo perierunt omnes maiores nostri; perierunt tot animæ Deo addictissimæ, sapientia, sanctitate vitæ, & miraculorum gloria celeberrimæ: perierunt Apostoli prouinciarum nostrarum, qui Angliam, Germaniam, Flandriam, Hollandiam, Brabantiam, Frisiam, Daniam, Hungariam, Poloniã, Prussiam, & vicina Septentrionis regna ab Idololatria ad Christianismum traduxerunt. Perijt Augustinus, Bonifacius, Beda, Anselmus, Dunstanus, Adelbertus, VVillebrordus, Rumoldus, VVulfrandus, Malachias, Bernardus, Bruno, Dominicus, Franciscus, Ignatius, Xauerius, alijque innumeri, quorum vita mundo fuit admirabilis: hi enim omnes Pontifici Romano fuere addictissimi, eiusque instituta & imperium spiritale summa ope conati sunt propagare.

Neque possunt excusari per ignorantiam & simplicitatem, vt quidam ex hæreticis dicunt: quia tantæ rei, vnde totum Christi regnum, & tota Ecclesiæ ratio pendet, ignorantia, in Primarijs Christianis orbis magistris, tolerabilis non est: & si ipsi hac in re excusari possunt, etiam Pontifices Summi per ignorãtiam excusari poterunt: sicque Antichristus sine culpa Antichristus, & hostis Christi iuratissimus erit. Quo quid absurdius dici potest? Accedit quod Scriptura Apocal. 13. & alibi, aperte doceat omnes qui bestiæ characterem habuerint, siue qui Antichristo adhæserint, perituros; *Adorauerunt*, inquit, *eam* (bestiam) *omnes qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni.* & cap. 14. prolixè dicitur omnes qui bestiam adorauerint *cruciandos igne & sulphure in sæcula sæculorum.* si omnes qui solùm adorauerunt, quantò magis qui auctores fuerunt adorandi, & alios seduxerunt, & imperium bestiæ amplificarunt?

7 *Tertium Christum Ecclesiam suam deseruisse & decepisse.*

Tertio, Deum tot sæculis Ecclesiam suam deseruisse, imò decepisse, & in errorem grauissimum impulisse. Permisit enim eam cõuerti in Synagogam Antichristi, & omnes ita excæcauit, vt nullus tanto tempore extiterit, qui hanc tam funestam mutationẽ posset animaduertere. Imò plurimos qui maxime addicti fuere Antichristo, eiusque regnum totis viribus conati sunt propagare, ornauit spiritu prophetiæ, & gloria miraculorum, eosque hoc nomine toto orbe fecit celeberrimos; vt patet in ijs quos ante nominauimus. Ex quibus vnus S. Bernardus Galliam, Germaniam, & Italiam clarissimis miraculis impleuit.

8 *Fuisse vera miracula sanctorum.*

Neque dici potest illa non fuisse vera miracula virtute diuina patrata, sed dæmon præstigias, vel talia vt à dæmone fieri possent, vt hæretici calumniantur. Contrarium enim testatur orbis, qui illos hactenus multis sæculis, pro diuinis viris ob miracula habuit. Testatur ipsa operum magnitudo & soliditas. Non enim diabolus potest mortuos excitare, cœcos illuminare, claudis repentè gressum firmum præbere, paralyticos erigere, membra mutila instaurare, qualia Sancti innumera subitò fecere. neque præstigiæ sunt durabiles, sed mox euanescunt. Testatur gentium conuersio, & morum correctio inde secuta. Testatur simplicitas eorum, qui illa fecerunt, & mores à commercio dæmonis alienissimi, vt qui plurimos dæmones expulerint. Denique testantur auctores illorum temporum, qui ea vel viderunt, vel ab ijs qui viderant, acceperunt; quibus hæretici sine vlla ratione contradicunt. Itane omnes fatui erant, vt præstigias dæmonum pro veris miraculis venerarentur, nec vllus potuerit imposturam deprehendere, donec venirẽt aliquot Apostatæ libidinibus infames, qui eam retegerent? Quare nullo modo dubitandum quin diuina virtute peracta fuerint. Vnde si illi fuerunt socij & ministri Antichristi, vt hæretici volunt; Deus qui illis potestatem miraculorum contulit, eos iuuit in stabiliendo & amplificando Antichristi regno, & hac ratione omnes Catholicos decepit, vt Synagogam Antichristi crederent esse Ecclesiam Christi: quorum vtrumque blasphemum est dicere.

Tertia Demonstratio, ex vnitate Antichristi.

SI Papa est Antichristus, ergo non vnus, sed plurimi sunt Antichristi; nimirum omnes & singuli Pontifices qui iam à mille annis fuere, & vsque ad finem mundi sunt futuri. Itaque erunt plusquam ducenti Antichristi. At hoc repugnat omnibus Patribus, & Scriptoribus Ecclesiasticis, qui hactenus extitere; vt etiam Lutherus fatetur. Etsi enim concedant plures esse Antichristos generali quadam ratione, qua omnis qui negat Christum esse verum Deum & verum hominem, Antichristus dicitur; tamen omnes docent eum qui proprie & κατ' ἐξοχὴν Antichristus dicitur, vnicum fore, non plures; sicut vnicus est, qui proprie dicitur Christus. Idem semper fuit sensus omnium Christianorum. Omnium hanc esse sententiam testatur etiam D. Hieronymus in cap. 7. Danielis: *Ergo*, inquit, *dicamus, quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse regem paruulum, qui tres reges de decem illis regibus superaturus sit, id est, Aegyptiorum reges, & Africæ, & Aethiopiæ,* &c. *quibus interfectis etiam septem alij reges victori colla submittent. Et ecce, ait Daniel, oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto. ne enim putemus iuxta quorumdam opinionem vel diabolum esse, vel dæmonem, sed vnum de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter,* &c. Et in c. 11. Danielis: *Nostri autem & melius interpretantur & rectius, quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum, & tam humilis erit atque despectus, vt ei non detur honor regius,* &c. D. Augustinus lib. 18. de ciuit. cap. 52. in fine dicit, *nullum Christianum ambigere de nouissima persecutione*, nimirum quam mouebit Antichristus. Et lib. 20. cap. 23. *Antichristi aduersus Ecclesiam sæuissimum regnum licet exiguo temporis spatio (nempe tres annos cum medio) sustinendum, donec Dei vltimo iudicio sancti regnum accipiant sempiternum, qui vel dormitans hæc legit, dubitare non sinitur.* Itaque testimonio SS. Hieronimi & Augustini, omnium Scriptorum & Christianorum sensus est Antichristum fore vnum aliquem hominem, qui in fine mundi Ecclesiam persequitur. *Magnum Antichristum esse vnicum, non multos.*

10 *Probatur ex Scripturis esse vnicum.*

Idem optimè colligitur ex Scripturis, quæ semper de Antichristo tamquam de vno homine loquuntur. Primò, ex Epist. 2. ad Thessalon. 2. vbi dicit Apostolus diem Domini non venturum, *nisi reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus,* &c. Et infrà: *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui,* &c. Quis non videat Apostolum de vno tantùm loqui? Si tot essent Antichristi, debuisset dicere, nisi reuelati fuerint homines peccati, filij perditionis, qui aduersantur, &cæt. Et tunc reuelabuntur illi iniqui, &c. Alioquin dedisset illis & Ecclesiæ futuræ occasionem maximi erroris, nimirum vt putarent esse vnicum, cum sint tam multi: præsertim cum in Græco (qua phrasi scripsit Apostolus) vbique addatur articulus qui vocem ad aliquid certi restringere solet: ἐὰν, inquit, μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεόν. &c. Et inf. καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος. q. d. Nisi venerit magna illa discessio, & reuelatus fuerit ille homo peccati, ille filius perditionis, ille aduersarius: nimirum qui diuinitus est præscitus, & nobis reuelatus. Sane illa tam crebra articuli repetitio, aperte indicat de certo aliquo sermonem esse.

Secundò colligitur ex illo Ioannis 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Non dicit: si *alij* venerint, sed, si *alius*. Opponit enim se Antichristo, & dicit se venisse non sua auctoritate, sed vt missum a Patre, nec esse receptum a Iudæis pro Messia; venturum *alium*, scilicet Antichristum, in nomine suo, id est non tamquam missum ab alio, sed sua auctoritate tanquam Deum à nullo procedentem; & ipsum a Iudæis pro Messia recipiendum. ita hunc

locum

locum exponunt omnes Patres, & res ipsa cogit sic intelligere. Non enim multi venerunt ad Iudæos, aut venturi sunt in nomine suo: nam alij pseudoprophetæ tamquam missi ab alio nimirum à Deo venturi sunt. Neque plures à Iudæis pro Messia recipiendi sunt, sed vnus tantum, qui nouissimis temporibus prodibit.

a Tertiò colligitur ex Apocalypsi cap. 13. Antichristus enim est bestia illa, quam Ioannes vidit ascendentem de mari, habentem capita septem & cornua decem: de cuius capitibus vnum fuit quasi occisum in mortem, & plaga mortis illius capitis curata est: cui bestiæ decem reges ca. 17. vers. 13. & 17. suam potestatem dabût; quæque cap. 19. cum regibus terræ & exercitibus facit prælium aduersus Christum & Sanctos, & apprehensa mittitur in stagnum ignis. Atqui hæc bestia est vnica & singularis; & quæ de ea dicuntur, non possunt conuenire in tantam multitudinem, sed solum in vnam personam.

Quartò, ex visionibus Danielis. Antichristus est cornu illud paruulum, inter decem cornua quartæ bestiæ exortum. Atqui decem illa cornua non sunt decem series & successiones regum, sed decem reges singulares; vt apertè indicatur cap. 7. in expositione visionis. cùm dicitur: *Decem cornua ipsius regni decem reges erunt.* Ergo & cornu illud paruulum, non est multorum successio, sed vnus rex; de quo ibidem dicitur, quod *tres ex decem illis humiliabit, & sermones contra excelsum loquetur, & Sanctos Altissimi conteret, & regnabit tres annos cum medio.* Quæ omnia in vnum tantùm, non in multitudinem congruunt.

Ex his luce meridiana clarius est, Antichristum illum eximium fore vnicum, non multos; ac proinde in tot Summos Pontifices eius personam non posse tribui.

21 *Obiectio.* Dices: Ioan. 2. Antichristus dicitur omnis qui negat Iesum esse Christum: *Quis, inquit, est mendax, nisi is qui negat quoniam Iesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium.* Loquitur autem de Antichristo primariò, quia Græcè est articulus, οὗτός ἐστιν ὁ Ἀντίχριστος ὁ ἀρνούμενος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Et Epist. 2. *Multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum venisse in carne. hic est seductor & Antichristus.* Græcè, οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ Ἀντίχριστος.

Responsio. Respondeo, solum significari tales omnes magni Antichristi duci spiritu, & eadem operari: vnus enim idemque spiritus qui possidebit & reget magnum Antichristum, etiam illos possidet & regit, & eadem in illis & per illos operatur. Sicut enim si quis venderet, & proderet Vicarium Christi, vel virum aliquem sanctitate eximium, rectè de illo diceretur; Hic est Iudas proditor, nimirum spiritu & imitatione: ita rectè de quouis tali hæretico dicitur; Hic est Antichristus, nimirum spiritu & repræsentatione. sic de Ioanne dictum Matthæi 11. *Ipse est Elias qui venturus est.*

Quarta Demonstratio, ex tempore & modo istius mutationis.

22 SI Sedes Romana facta est sedes Antichristi; peto Primò, Quando facta sit hæc mutatio, & quo Pontifice? Quis fuit primus, qui ex vero Pastore Ecclesiæ, & Christi vicario, factus est hostis Ecclesiæ, & Christi iuratus aduersarius? Secundò, Quomodo nemo Scriptorum veterum huius mutationis meminit? non enim potuit latere, cùm esset maxima. Nam non potest esse maius discrimen, magisque palpabile, quàm inter regnum Christi & Antichristi; cùm doctrina, moribus, & cultu religionis hæc regna ex diametro sint opposita. Vnde etiam sine maxima mundi perturbatione hæc mutatio fieri non potuit. Si enim cùm Angliæ regnum non ita magnum ex Catholico factum est hæreticum, & Princeps ex subdito Ecclesiæ & filio, se extulit in caput Ecclesiæ & Pastorem, non modica perturbatio fuit in regno, & totus mundus facilè eam cõuersionem rerum aduertit: similiter cùm in alijs prouincijs mutatio aliqua Religionis facta est, omnibus fuit conspicua & notabilis: quantò magis toti mundo conspicua esse debebat horrenda illa mutatio, qua Ecclesia Christi per totum orbem diffusa, facta est synagoga Antichristi, & ipse Christi generalis Vicarius mutatus est in Christi supremum hostem, omnium Christi hostium antesignanum? At nullus Scriptorum vllius talis mutationis aut perturbationis meminit. Nullus mortalium tot sæculis eam vel leuiter est odoratus. Vnde apparet quàm stolidum & cæcum sit hoc commentum; & quàm nihil mentis habeant, qui illud credunt.

Respondent hæretici hanc mutationem sensim esse factam per aliquot annorum centurias, & ita non fuisse animaduersam. Pedetentim enim introductas superstitiones, & tandem accessisse complementum, quo formatus est Antichristus. 13 *Responsio hæreticorũ.*

Sed perspicuum est, hæc solùm esse effugia, ne cogantur ostendere quando & in quo Pontifice facta sit hæc tanta mutatio. *Refutatur.* Nam quod attinet ad ea, quæ ipsi superstitiones vocant, vt cultum Sanctorum, venerationem imaginum, Missas pro defunctis, & similia; hæc non sunt sensim introducta, sed ab initio fuerunt in Ecclesia, vt à Catholicis DD. clarissimè est demonstratum. Deinde nulla vnquam facta est mutatio in Religione per hæreses, quin statim animaduersa fuerit, & turbas contentionesque excitauerit, Catholicis Episcopis & Doctoribus se opponentibus. Vnde omnium hæresum initia, auctores, successus & exitus assignare possumus, nimirum quando singulæ exortæ, quibus auctoribus, a quibus oppugnatæ, & damnatæ. Quînam ergo fieri potest, vt tanta mutatio (qua nulla potest esse maior in Religione) omnes latuerit, & nemo Doctorum, nemo sanctorum virorum illam animaduerterit; nemo conferens præsentem Religionem cum veteri, quæ quinque primis sæculis viguit, potuerit notare immanem illam distantiam & discrimen immensum? Denique non potuit non esse summum discrimen & maximè notabile inter eum Pontificem, qui primus se extulit in Antichristum, & inter præcedentes, qui non fuerunt Antichristi. Ergo non potuit illud latere homines illius temporis, qui illum & priores nouerant, eorumque statum & rationem gubernandi perspectam habebant.

Auctor in Præfatione pag. 99. dicit Bonifacium Tertium fuisse primum Papam Antichristum: *Primum, inquit, illum hominem intelligo Bonifacium Tertium, qui primus se nuncupauit Vniuersalem Episcopum, quo titulo Sanctus Gregorius, qui vixit vsque ad tertium annum ante Pontificatum illius produxit, ipsum Antichristum cognoscendum fore prædixerat, siue eius, vt ipse loquitur, præcursorem.* 14 *Sententia auct. præfationis de Bonifacio III.*

Verùm hæc facilè refutantur. *Refutatur.* Primò, Inter Bonifacium & Gregorium vix intercessit triennium: Gregorius autem fuit sanctus, vt hic fatetur: ergo si Bonifacius fuisset Antichristus, maximum inter hos, eorumque gubernandi modum, fuisset discrimen; nec sine magna rerum perturbatione potuisset illa mutatio, qua Præsuli sancto successit Antichristus, & gubernationi cõsentaneæ Euangelio Christi, imperium tyrannicum Euangelio directè oppositum, peragi. At nullum discrimen est animaduersum, nulla extitit perturbatio aut admiratio in illa successione. Nam Bonifacius ille Gregorio non fuit dissimilis, & breui illo tempore quo præfuit (nam nono mense obijt) conuocata Synodo multa præclara constituit. Secundò, Si ideò factus est Antichristus, quia primatum & auctoritatem in vniuersam Ecclesiam sibi vindicauit; ergo omnes omnino Pontifices fuerunt Antichristi, etiam B. Petrus, Linus, Cletus, Clemens, & ceteri. Omnes enim hanc auctoritatem & eminentiam supra omnes Christianos & omnes Ecclesias habuerunt, & in se agnouerunt; vt plurimi ex Catholicis Doctoribus fusè demonstrarunt. Qua de re alibi vberiùs dicendum.

Et sanè si Reges Angliæ in suis regnis vsurpant sibi primatum in spiritualibus, nouo post tot sæcula exemplo, & tamen non dicuntur idcircò magnus ille Antichristus; cur Pontifex Romanus ratione primatus in totam Ecclesiam, quem tot sæculis sine controuersia obtinuit, Antichristus dicetur? Nec refert quod Rex Angliæ non arroget sibi illum primatum nisi in suis regnis: quia si potestas ipsis temporalis extenderetur per totum orbem, etiam supra Ecclesias totius orbis sibi primatum spiritualem vindicaret. quo casu necesse esset ipsum planè fieri Antichristum, si Summus Pontifex ob primatum in totum orbem est Antichristus.

Tertiò, Si titulus ille vniuersalis Patriarchæ, el vsurpatio primatus facit Antichristum, etiam Constantinopolitani Patriarchæ fuerunt Antichristi, qui hunc titulum sibi iniquè multis sæculis vsurparunt. Et si Alexandrinus eumdem vsurparet, etiam Antichristus fieret: sicque multos Antichristos simul habere possemus.

Factū Bonifacij.

15 Quod ad factum Bonifacij attinet, nihil noui iuris impetrauit à Phoca Sedi Apostolicæ, quod antea omnes decessores eius non habuissent; sed impetrauit vt finis imponeretur diuturnæ contentioni Patriarcharum Constantinopolis, qui contra antiquam sanctorum Patrum traditionē, & tot sæculorum receptum morem, in præiudicium Sedis Apostolicæ sibi titulum Patriarchæ Occumenici vsurpabant: ne videlicet ipse id permitteret, sed honorem primatus Sedi B. Petri reseruari iuberet. Neque Bonifacius hoc egit vt titulus Occumenici seu Vniuersalis Patriarchę sibi tribueretur, sed ne Constantinopolitanus illum vsurparet. Vnde verum non est ipsum à Phoca hunc titulum impetrasse: præsertim cùm Phocas ipsum non vocet *Patriarcham Occumenicum*, sed *caput Ecclesiarum*. Constituit autem Phocas vt Romanus Pontifex iuxta Apostolica dogmata, & sanctorum Patrum vetustissimam traditionem, primum omnino locum in Ecclesia Catholica retineret: secundum verò Constantinopolitanus Antistes. Ita Beda lib. de ratione temporum, & Paulus Diaconus lib. 4. c. 21. Historiæ Longobardicæ: Platina & Ciacconus in Bonifacio III.

Ad testimonium S. Gregorij.

16 Testimonium Gregorij à nobis facit. Non enim dicit Gregorius, *ipsum Antichristum fore agnoscendum titulo Vniuersalis Episcopi*, vt Auctor ei imponit; sed dicit eum qui hunc titulum vsurpat, Antichristum sua elatione præcurrere. Quantum autem inter hæc duo, *esse ipsum Antichristum*, & *esse præcursorem Antichristi*, intersit, nemo non videt: & tamen Auctor hæc duo pro iisdem nobis obtrudit. Verba Gregorij lib. 6. Epist. 30. sunt: *Numquid non, cùm se Antichristus veniens Deum dixerit, friuolum valdè erit? sed tamen nimis perniciosum. Si quantitatem sermonis attendimus, duę syllabę sunt: si verò pondus iniquitatis, vniuersa pernicies. Ego autem fidenter dico, quia quisquis se Vniuersalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris anteponit.* Ex quo testimonio habemus. Primò, ipsum Antichristum se venditaturum pro vero Deo. Secundò, qui vsurpat sibi iniquè titulum eminentiæ supra omnes Sacerdotes, eum esse præcursorem Antichristi, iuxta sententiam Gregorij, siue sit Ecclesiasticus, siue Princeps sæcularis. Tertiò, Patriarchas Constantinopolis potiùs esse præcursores Antichristi, qui hunc titulum sibi iniquè arrogant, quàm Pontifices Romanos, qui hoc titulo non vtuntur, etsi ipsis quodam sensu iure competat, & à multis Concilijs, Patribus, & Principibus sit tributus. Neque verum est numerum nominis bestiæ, qui est 666. in Bonifacium III. competere, vt vult Auctor Præfationis. Neque enim hoc nomen *Bonifacius* hunc numerum reddit. Neque *Latinus*; præterquam quòd *Latinus* non sit nomen proprium, sed commune omnibus Pontificibus, & plurimis Imperatoribus, &c. Vnde ex eo nihil certi potest colligi. Græcum autem λατεῖνος, numerum illum conficit; sed neque proprium est (de quo Ioannes loquitur) vt omnes Interpretes exponunt; neque vsitatum, sed barbarum. Nihil enim λατεῖνος significat. Quod autem additur de numero annorum, planè ridiculum est; vt infrà ostendetur.

De numero nominis bestiæ.

Noui Samosateni.

17 Noui Samosateni dicunt Papam factum Antichristum, paulò post tempora Apostolorum, quando abolito vero Christo, qui erat purus & simplex homo, introduxit Christum falsum & geminum, qui simul sit Deus & homo: & abolito Deo vno, introduxit Deum trinum. Ecce qualia monstra tellus sustinet. Sed hi nec nomen quidem Antichristi intelligere videntur. Non enim Antichristus dicitur, qui Christum extollit & Deum facit; sed qui se contra Christum extollit, & pro Deo venditat; vt apertè Apostolus docet 2. ad Thessal. 2. Deinde se potiùs Antichristos esse demonstrant. *Omnis enim spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus*; vt 1. Ioan. 4. dicitur. Illi autem Iesum soluunt: quia Deum negant. Soluere enim Iesum, est negare vnionem humanæ & diuinæ naturæ, & illum vel solum Deum, vel solum hominem confiteri. Omitto alia quæ contra hoc commentum adferri possent.

Quinta Demonstratio, ex repugnantia aduersus Christum.

Antichristus ex diametro se opponet Christo, & se eius aduersarium profitebitur. Dicet enim se esse verum Messiam in Lege promissum: & Christi Religionem conabitur exstirpare. Ita docent omnes Patres, & colligitur manifestè ex Scripturis, Ioan. 5. 2. ad Thess. 2. & ex ipso nomine. Ἀντίχριστος enim significat aduersarium Christi, vt inquit Damascenus lib. 4. de fide, cap. 28. Isidorus lib. 8. orig. cap. 11. & alij. Oportet autem vt se gerat pro tali; alioquin non esset præcipuo quodam modo aduersarius, sed occultè tantùm, & sub specie amici vel serui. Perspicuum enim est, eum longè perfectiùs esse, & dici Antichristum, qui palàm se hostem Christi profitetur, & eius cultum ac regnum exterminare conatur, quàm qui occultè sub specie amici. 18

Geret se Antichristus pro aduersario Christi.

At Summi Pontifices tantum abest vt profiteantur se Christi aduersarios, vt glorientur se dici eius ministros, & Vicarios; & humillimè se Christi institutis & præceptis subijciant, Christo sacrificium offerant, indignos se eius ministerio fateantur, ad pedes aliorum Christi seruorum accidant, vt per eos virtute Christi eis communicata à peccatis absoluantur, & Christi gratiæ fiant participes. Denique toti in eo sunt, vt & ipsi & omnes Christiani Christum humillimè ac deuotissimè colant, & vt eius cultus per totum mundum propagetur. Hæccine sunt signa iurati aduersarij? Et quanam tandem ratione posset ostendere se gloriæ & regni Christi illustrandi esse cupidiorem, aut magis studiosum?

Sexta Demonstratio, ex modo veniendi, & receptione à Iudæis.

Antichristus veniet in nomine suo, vt Dominus ait Ioan. 5. id est, non tamquam missus ab alio, à quo auctoritatem acceperit, (sicut Christus venit in nomine Patris sui) sed veniet vt à se ipso auctoritatem habens à nullo acceptam, vt perspicuum est ex loco illo Ioan. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me; si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* At Pontifex Romanus non venit in nomine suo, id est tamquam à se ipso auctoritatem habens, sed vt seruus & minister Christi. 19

Deinde Antichristus cùm venerit, recipietur à Iudæis pro Messia, vt apertè hic Dominus insinuat, cùm ait, *Illum recipietis*. Quod etiam indicat Apostolus 2. ad Thessal. 2. cùm ait: *Ideo*, (nempe *quia charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent*) *mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.* &c. id est, quia Christum recipere noluerunt, permittet Deus vt seducantur ab Antichristo, eumque pro Messia excipiant, &c. Quòd enim de Antichristo loquatur, patet ex verbis præcedentibus: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, ijs qui pereunt; eo quòd charitatem veritatis non receperunt*, &c. Vbi etiam Iudæos tectè denotat, qui Christum nolebant recipere.

Recipietur à Iudæis.

Eadem est communis Patrum sententia. Irenæus lib. 5. de hæresibus cap. 25. *Et Dominus hoc idem non credentibus sibi dicebat: Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: cùm autem alius venerit in nomine suo, illum recipietis. Alium dicens Antichristum, quoniam alienus est à Domino*, &c. Vbi Irenæus etiam explicat vim illius particulæ *si* per *cùm*: quia re vera non denotat euentum incertum, sed certum, & certæ personæ.

Probatur idē ex Patribus.

Hippolytus Martyr de consummatione sæculi, dicit *Antichristum suscitaturum regnum Iudæorum*. & infrà dicit illum *ex Iudæis*, nimirum ex tribu Dan *nasciturum*, & *Ierosolymis templum excitaturum*, & *Iudæos illum vt Saluatorem suscepturos*.

Hieronymus ad Algasiam q. 11. exponens locum Apostoli 2. ad Thessal. 2. *Facies hæc omnia non sua virtute, sed concessione Dei propter Iudæos, vt qui noluerunt suscipere chari-*

charitatem veritatis, hoc est, spiritum Dei per Christum. &c. *mittet illis Deus non operatorem, sed ipsam operationem, id est, fontem erroris vt credant mendacio.* Et infrà: *Nunc autem ideò iudicandi sunt, imò procul dubio condemnandi, quia Christi veritate contempta, postea mendacium, id est Antichristum suscepturi sunt.*

Ambrosius in Episto. 2. ad Thessalon. cap. 2. ex illo loco Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis*; infert: *Quamobrem ex circumcisione aut circumcisum illum venire sperandum est, vt sit Iudæis credendi illi fiducia.*

D. Augustinus tract. 29. in Ioannem: *Ego veni in nomine Patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo hunc suscipietis. significauit eos Antichristum suscepturos, qui gloriam nominis sui quæsi[t], inanis est,* &c.

Cyrillus Catechesi 15. *Si tamquam Christus ad Iudæos veniet, à Iudæis se adorari volet, vt illos maximè decipiat: studiosissimum se ostendet illius templi, vt ipse de progenie Dauid esse videatur.* &c.

Ephrem Syrus de consummatione sæculi: *Supra modum Iudæorum gentem honorabit, quia scilicet hi maximè expectant illius aduentum, tamquam veri Messiæ,* &c.

Hilarius can 25. in Matth. *A Iudæis susceptus* (Antichristus) *loco sanctificationis insistet.* &c.

Nazianzenus orat. 47. *Quod ad hunc locum attinet, Abominatio desolationis stans in loco sancto: aiunt fore vt Ierosolymitanum templum rursus extruatur, atque Antichristus à Iudæis Christus credatur, in eòque sedeat,* &c.

Gregorius lib. 12. episto. 3. *Quia Antichristus populum Iudaizare compellit, vt exterioris legis ritum reuocet, & sibi Iudæorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum,* &c.

Damascenus lib. 4. de fide, cap. 28. *Ergo Iudæi Dominum Iesum Christum, ac Deum Deique Filium haudquaquam receperunt: impostorem contra, diuinitatem sibi arrogantem, recipient.* Idque probat ex duobus locis Scripturæ, Ioan. 5. & 2. ad Thessal. 2. Idem ex ijsdem locis probat Prosper in dimidio hebdomadis, cap. 9. & Theodoretus in Danielem oratio. 7. explicans illum versiculum, *Iudicium sedit,* &c.

Theophylactus in cap. 5. Ioan. & in cap. 2. Episto. 2. ad Thessalon. Denique ceteri omnes interpretes in eadem Scripturæ loca docent Antichristum à Iudæis pro Messia recipiendum. Hinc communiter Patres docent illum fore Iudæum, & instauraturum templum, Sabbatum, ac circumcisionem aliasque cærimonias. At numquam Pontifices se venditarunt pro Messia: neque vmquam à Iudæis pro Messia suscepti. Imò nullus eorum à mille annis est ex Iudæis.

Septima Demonstratio, ex professione Antichristi.

21 ANtichristus se venditabit pro vero Messia in Lege promisso, imò seipsum faciet Deum, vt indicat Dominus Ioann. 5. cùm ait: *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis*: nimirum tamquam Messiam, vt omnes Patres intelligunt; & ipsa antithesis, quam ibi Dominus inter se & illum facit, postulat, & satis ostensum est in sexto Demonstratione. Non autem credibile recipiendum pro Messia, nisi ipse pro tali se gerat, & se Messiam affirmet.

Profitebitur sed eum Quòd etiam se Deum faciet, indicat illud, *in nomine suo*. Si enim non veniret vt Deus, necessariò deberet comparere tamquam missus à Deo: & ita non veniret in nomine suo. Hæc enim duo Christus opponit, *venire in nomine Patris*, siue Dei, & *venire in nomine suo*. Itaque hoc ipso quo dicitur ipsum venturum *in nomine suo*, perspicuè insinuatur ipsum comparitūrum tamquam Deum, qui sua, non ab alio accepta, nitatur auctoritate. Idem clare docet Apostolus 2. ad Thessalonicen. 2. *Qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus*: vel vt Græca habent: ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός, *ostendens se quod ipse sit Deus*. Efferet itaque se supra Christum, & omnes deos Gentium, & sibi soli diuinitatem arrogabit, seque tamquam Deum adorari faciet. Idem habetur Danielis 11. *Et eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum: & aduersus Deum deorum loquetur magnifica.* & infrà: *Et Deum patrum suorum non reputabit.*

Denique idem communi consensu docent Patres, quorum verba producerem, nisi res esset satis clara ex Scripturis. Nam vix clariùs dici potest.

At hæc omnia immane quantum distant à professione & moribus Pontificum. Nullus enim vmquam se pro Messia venditauit: nullus se supra aut contra Deum extulit: nullus se vt Deum ostentauit, aut vt Deus coli voluit. Omnes confitentur se seruos, & ministros Dei, & Christi, eoque nomine gloriantur: neque solùm *seruos Dei*, sed etiam *seruos seruorum Dei*. Numquam aliquis Princeps tam humili titulo in suis litteris & diplomatibus vsus est. Nemo Catholicorum adeò vecors vmquam fuit, vt Pontificem Summum pro Deo proprie dicto colendum, aut habendum senserit; quamuis à quibusdam metaphoricè *Deus in terris* dictus sit: nimirum, quia in terris est supremus, & Dei locum tenet. Simili forma loquendi Dominus Exodi 7. dixit Moysi: *Constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus.* & Psal. 81. Principes ac Iudices Dij vocantur. 22

Respondet Auctor in Præfatione pag. 57. *Pontificem se extollere supra omne quod dicitur Deus; quia extollit se supra Reges, & supra Episcopos: de quibus dicitur; Ego dixi, Dij estis.* 23 *Responsio auct. præfa.*

Sed hæc responsio facilè refutatur. Primò, Si nihil aliud est extollere se supra omne id quod *dicitur Deus*, quàm extollere se supra Reges Christianos & Prælatos Ecclesiasticos, non est per se malum; sed fieri potest, vt quis absque culpa & laudabiliter id facit. Ponamus enim Christum aliquem constituere suum Vicarium, eique omnem eam auctoritatem dare, quam re ipsa Catholici dicũt Pontifici concessam (quis enim dicat Christum id facere nõ posse?) iste iure sibi in omnes auctoritatem vindicabit, & suprà vtriusque gladij potestatem se efferet. Itaque absque culpa se extollet *supra omne id quod dicitur aut colitur Deus, & sedebit in Ecclesia ostendens se esse Deum.* Ad hoc non nisi absurdissimè dici potest; Apostolus enim vt atrocissimum scelus illud refert, in quo, teste Gregorio, *est vniuersa peruersitas*. Secundò, Si Rex Angliæ haberet tam latum Imperium, quàm olim habuere Imperatores Romani, extolleret se supra omnes Reges & Episcopos: supra Reges, vt Imperator; supra Episcopos omnes, vt primatum Ecclesiæ sibi vindicans: & tamen non idcircò putaret in se competere ista verba Apostoli: alioquin se faceret Antichristum. Tertiò, Antichristus non minùs se faciet Deum, quàm olim fecerunt aliqui Principes Ethnici: nam vincet omnes impietate & superbia. Atqui multi Principes Ethnici non solùm extulerunt se supra *vtriusque gladij potestatem*, sed etiam arrogarunt sibi honores diuinos, & voluerunt vt dij adorari; vt Nabuchodonosor, Nero, Caligula, & multi alij. Ergo Antichristus venditabit se non solũ pro Principe supremo, cui omnes mortales subsint, sed etiam pro vero Deo, voletque honore diuino coli. quod expresse indicat Apostolus, cùm ait: *Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus*, nimirum, vt adoretur. Et Apocalypsis 13. omnes coguntur illum adorare, & recusantes iubentur occidi: sicut olim sub Nabuchodonosor, Danielis 3. *Refutatur.* *Lib. 6. epist. 30.*

Quartò, Nomen *Deus* in illis verbis Apostoli non accipi metaphoricè pro solis Regibus vel Iudicibus, sed propriè & generatim pro omni eo, cui hoc nomen ab hominibus in propria significatione, siue vere, siue falso tribui solet, patet ex illa forma loquendi, *qui extollitur supra omne quod dicitur Deus*: Græce, ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεόν. At præter Iudices, quibus solùm impropriè hoc nomen tribuitur, multi sunt alij, quibus tribuitur in propria significatione, etsi quibusdam falsò; vt Iupiter, Mars, Mercurius, &c. & ipse Christus, cui tribuitur vere. ergo etiam supra hos se extollet. Idem confirmat illud, *aut quod colitur*, Græcè σέβασμα: quæ vox generatim significat *numen quod religiose colitur*, vt etiam Erasmus annotauit; & ita vertit hoc loco. plerumque autem accipitur pro Idolo; vt Sapientiæ 15. & Actorum 17. & hoc loco; vt passim Patres exponunt. Itaque non agitur de Iudicibus, sed de numinibus, quibus honores diuini impenduntur. Quintò, Antichristus negabit Christum esse Deum, & seipsum Messiam esse dicet, vt ostensum est; hinc Ioann. 2. dicitur, *eum esse Antichristum, qui negat Iesum esse Christum*, seu Messiam promissum; nempe quia Dicitur spiritu Anti- *Nomẽ Deus accipi propriè ab Apostolo.*

christi, qui hoc penitus negaturus est, vt se Messiam faciat. Atqui Christus secundùm Scripturas est verus Deus, & pro tali colitur a Christianis; ergo Antichristus se dicet verum Deum. Sextò, Idem colligitur ex loco Danielis suprà allato; vbi dicitur, quòd *eleuabitur aduersus omnem Deum: nec quemquam Deorum curabit; quia aduersus vniuersa consurget*. Quis hæc interpretetur de Iudicibus? Septimò denique communis omnium verum & recentiorum sententia est, quòd Antichristus se iactabit esse verum Deum, & coget homines ad se adorandum instar Dei: nec vlli vnquam istud commentum de Dijs metaphoricis, hoc est Iudicibus, in mentem venit. Vnde cùm hæretici dicunt Pontificem esse Antichristum, & nihilominus affirmant illum colere Idola, & Idolorum cultum (sic enim sacrarum Imaginum venerationem vocant) promouere, se ipsi euertunt. Si enim est Antichristus, ergo non promouebit, sed tollet cultum Idolorum, vt ipse solus publice colatur: vt aperte ex Scripturis & Patribus colligitur. Si autem promouet cultum Idolorum, & ipse illis publice supplicem præbet: ergo non est Antichristus, qui aduersus omnem Deum consurget, & supra omnem se extollet.

24 Dices: Si Antichristus geret se pro Deo, & omnibus alijs Dijs aduersabitur, eosque exterminabit; quomodo ergo Danielis 11. dicitur: *Deum autem Maozim in loco suo venerabitur?* Respondeo: Etiamsi publice se gerat pro Deo; tamen priuatim in arce aliqua poterit colere diabolum, cuius opera in omnibus vtetur, a quo eius fortuna, & successus omnis pendebit.

Ex his patet illos quinque actus (in quibus Actor pag. 57. vult Pontificem se gerere vt Deum) primò, *Quod peccata condonet*: secundò, *Quòd animas redimat*: tertiò, *Quòd articulos fidei definiat*: quartò, *Quòd omnium censor esse velit & Iudex*: quintò, *Quòd ipse a nemine velit iudicari*: non sufficere. quod vlterius confirmo. Nam quod ad primum & secundum actum attinet, si isti sufficiunt; ergo omnes Sacerdotes in Ecclesia Catholica gerunt se vt Deus, iuxta mentem Apoltoli. Omnes enim peccata condonant, omnes peccatis captiuas animas e miserabili illa seruitute eripiunt. omnes itaque erunt Antichristi. Sed hæc non faciunt sua auctoritate, sed auctoritate a Christo accepta (qui Apostolis suis, & in Apostolis omnibus Sacerdotibus dixit: *Accipite Spiritum sanctum, quorū remiseritis peccata remittuntur eis*, &c.) nec suis meritis, sed Christi; applicando pretium sanguinis ipsius Sacramentis inclusum. Vnde in hoc opere non ostendunt se esse Deum, sed ministros Dei, & dispensatores mysteriorum Christi. Propriè tamen non dicuntur Sacerdotes *animas redimere*: quia *redimere* propriè est pretium dependere, & de suo soluere. Hoc solus Christus facit. Vnde ipse solus propriè dicitur *animas redimere*. Quodam tamen sensu potest dici *redimere* etiam is qui pretium solutum defert & applicat; vt exemplis humanis constat. Et hoc modo conuenit Summo Pontifici, & Sacerdotibus omnibus: quia pretium redemptionis Sacramentis inclusum peccatoribus applicant, & sic à peccato & damnatione eripiunt.

Ioan. 20.

Neque tertius sufficit. quia etiam Apostoli *articulos fidei definierunt*, quando declararunt gentibus legalium obseruationem non esse necessariam, Act. 15. Et cuius tandem erit, obortis controuersijs, statuere, quid in Ecclesia vniuersa sit tenendum, nisi eius, qui loco Christi toti Ecclesiæ præsidet, adhibitis alijs inferioribus Ecclesiarum Principibus? Omitto quòd Princeps & Parlamentum in Anglia articulos fidei definiant, & quid credendum sit statuant, & præcipiant.

Quartus etiam & quintus non sufficiunt, vt ostensum est numero 23. in principio; Quia rex Britanniæ nullum Iudicem, vt opinor, agnoscit in terris, & tamen non ideò se propriè Deum facit. Et si esset Monarcha tantus, quantus olim Imperator Romanus, se etiam omnium hominum Imperio subditorum censorem, & Iudicem censeret, à nemine iudicandum. Nemo tamen rectè dixerit, ipsum se Deum facere.

Denique nec omnes simul sufficiunt, quia in merum hominem omnes cadere possunt, vt ostensum est: imò præcipui omnibus Sacerdotibus conueniunt. Longè enim excellentius, admirabilius, & diuinius est à peccatis absoluere, animas Deo reconciliare, Eucharistiam consecrare, quàm omnibus regibus imperare, & posse de eorum regnis etiam pro arbitrio disponere.

Octaua Demonstratio, ex tempore Aduentus.

Antichristus non est venturus nisi sub finem mundi, nimirum paulò ante secundum Domini aduentum. 25
Falsum ergo est Summos Pontifices iam tot sæculis Antichristos fuisse. Antecedens clare conuincitur tum ex Scripturis, tum ex communi omnium Patrum sententia. Ex Scripturis. Nam 2. ad Thessalonic. 2. monet Apostolus, vt nemo sibi persuadeat instare diem Domini, nisi reuelatus fuerit Antichristus: quasi eius reuelatio sit signum illius diei imminentis. Matth. 24. cùm Apostoli petijssent aliqua signa secundi aduentus, & consummationis sæculi; Dominus tradit illis quinque signa, quæ debent antecedere. Primò, Generis humani magnam perturbationem: *Consurget*, inquit, *gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca. Hæc sunt initia dolorum*. Secundò, Multorum a pseudoprophetis seductionem: *Et multi*, inquit, *pseudoprophetæ surgent, & seducent multos*. Sicut enim Christus Prophetas habuit præcursores, qui illi viam in mentibus hominum pararent: ita Antichristus pseudoprophetas præcursores habet, qui mentes hominum ad ipsius aduentum disponant: quales sunt omnes hæretici, & maximè hæresiarchæ, vt Lutherus, Caluinus, Menno, Melanchthon, & similes. Hi seducent multos. Hoc signum nostro sæculo magis quam vnquam videmus impleri. Tertiò, Prædicationem Euangelij in toto orbe: *Prædicabitur*, inquit, *hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus; & tunc veniet consummatio*. Quartò, Maximam tribulationem seu persecutionem, qualis non fuit ab initio mundi; cuius typus fuit calamitas Iudæorum in excidio Vrbis. Hanc inferet Antichristus, vt communiter docent Patres. Quintò, Signa cælestia, & perturbationem Elementorum, quæ statim post inchoatam persecutionem Antichristi incipient; eruntque aduentus Domini propinqua: *statim*, inquit, *post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur*, &c. *post tribulationem*, inceptam nimirum, non completam, vt ex Apocalyp. cap. sexto, vers. 13. colligitur. Itaque non erit magna mora inter aduentum Antichristi, & finem sæculi. Idem colligitur ex cap. septimo Danielis. Vbi Daniel postquam vidit cornu paruulum, ortum inter decem cornua quartæ bestiæ, loquens grandia contra Altissimum (quo ex communi Patrum sententia significatur Antichristus) statim vidit *thronos positos, & antiquum dierum* sedentem ad iudicandum orbem. Et infrà: *Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum aduersus sanctos, & præualebat eis, donec venit antiquus dierum, & iudicium dedit Sanctis*. Idem paulò post dicitur adhuc apertius.

Quinque secundi aduentus sunt signa à Domino tradita.

Ex Patribus quoque eadem res est perspicua. Iren. lib. quinto, cap. 30. *Cùm vastauerit Antichristus omnia in hoc mundo, regnans annis tribus & mensibus sex, & sederit in templo Ierosolymis, tunc veniet Dominus de cælo in iudicium*. Tertullianus libro de resurrect. carnis cap. 27. *Hoc ipso quod ait, Donec ira prætereat, quæ extinguet Antichristum, post iram ostendet processuram carnem de sepulchris, in quæ ante iram fuerit illata*. &c. *post Antichristi eradicationem agitabitur resurrectio*. Cyprianus epist. 56. *Scire debetis, & pro certo tenere occasum sæculi, atque Antichristi tempus appropinquasse, vt parati ad prælium stemus*. Et libro de exhort. martyrij ad Fortunatum, in principio Præfationis: *In fine atque in consummatione mundi, Antichristi tempus infestum appropinquare cœpit*. Vbi aduertendum, Cyprianum & quosdam alios Patres, consideratis persecutionibus & flagellis mundi, & scelerata hominum vita, existimasse finem mundi instare; & inde collegisse aduentum Antichristi. qua in re aperte declarant se sensisse, Antichristum sub occasum mundi venire debere. Et quamuis in illa coniectura de fine mundi instante sint decepti; non tamen in eo, quod Antichristi aduentum cum fine mundi coniunxerint. Hoc enim tamquam indubitatum ex Scripturis, & receptum in Ecclesia dogma supponebant: illud ex signis quibusdam coniectabant.

Venturum sub finem mundi docent patres.

Hiero-

Hieronymus in cap. 11. Danielis: *Nostri, inquit, & melius interpretantur & rectius, quòd in fine mundi hæc sit facturus Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum.* Vbi apertè indicat hanc esse receptam Christianorum sententiam. Augustinus lib. 20. de Ciuit. cap. vltimo: *In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse futuras, Eliam Thesbitem, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum venturum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, &c. quæ omnia quidem ventura esse credendum est; sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia.* &c.

Prosper, Io dimidio temporis cap. 9. *Hic ostenditur quòd ex Iudæis, de tribu Dan quæ hodieque in Perfide est, veniet Antichristus,* &c. *Statimq; verum Christum Dominum venturum ostendit, dicens; Salutare tuum expectabo Domine.* Chrysostomus Homil. 78. in cap. 24 Matth. *Sicut enim arca fieret, apertè futurum prænuntiauit diluuium, illi autem non credentes tamquam nullo malo venturo lasciuiebant: sic Antichristus apparebit, post quem consummatio & intolerabiles pœnæ sequentur.* Damascenus lib. 4. c. 28. *Primùm Euangelium apud omnes gentes prædicari, necesse est; & tunc reuelabitur iniquus ille.* &c. At nondum apud omnes gentes prædicatum esse constat. Denique eadem est ceterorum omnium constans & indubitata sententia, nimirum Antichristum non nisi sub finem mundi venturum: neque per xv. annorum centurias quisquam Patrum, aut Doctorum fuit, qui ea de re dubitauerit. Ratio est, quia Antichristus venire debet cùm impietas & licentia vitiorum ad culmen peruenerint. Ipsius enim regnum maximè aduersabitur regno Christi, & totis viribus omnem Christi & veri Dei cultum conabitur exterminare. Illud autem erit sub occasum mundi. Nam vt ait B. Augustinus Hom. 26. in Ioannem: *Quantum accedit finis mundi, crescunt errores, crescunt tenebræ, crescit iniquitas, crescit infidelitas.* Quò enim longiùs progreditur genus humanum, eò magis languescit pietas olim suscepta, & crescit vitiorum licentia: vt patuit omnibus mundi ætatibus, & in plurimis regnis, vbi olim Religio viguit. Itaque sub mundi terminū impietas & contemptus Numinis erit in summo, & Religio in infimo. quod indicat Dominus Lucæ 18. *Verumtamen Filius hominis veniens putasne fidem inueniet in terra?* Vitium enim cùm sit secundùm inclinationem naturæ corruptæ, vsu, consuetudine, & exemplo semper crescit. Pietas cùm sit spiritalis, & supernaturalis, est naturæ corruptæ & terrenis addictæ difficilis, molesta, & quasi violenta. Vnde sensim, hominibus spiritalia negligentibus, & terrena sectantibus, euanescit. Cùm ergo sub finem mundi venturus sit, qua fronte asserunt hæretici, iam à mille annis Antichristum venisse, & omnes Pontifices Romanos tanto tempore Antichristos fuisse.

Nona Demonstratio, ex persecutione Antichristi.

27 ANtichristus commouebit asperrimam persecutionem aduersus Ecclesiam, & quidem toto orbe; idque eo fine, vt omnes à Christi cultu ad sui cultum traducat: & sibi adhærentibus certum imprimet vel tradet signum, vt nemo, nisi eiusmodi signo eius se profiteatur cultorem, possit emere aut vendere. Atqui nihil horum factum à Summis Pontificibus. Ergo illi non sunt Antichristus. Maior probatur ex Scripturis, Matth. 24. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet.* Vbi Dominus potissimùm loquitur de vltima tribulatione, vt patet ex illis verbis: *Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur.* Et Danielis 7. dicitur de Antichristo: *Sanctos Altissimi conteret.* & Apocal. 20. *Cùm consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas,* nimirum ad persequendam Ecclesiam, vt ex ijs quæ sequuntur constat. Vnde tanto maior erit tunc persecutio, quàm sub vllo fuerit vnquam tyranno; quanto magis sæuire diabolus potest solutus quàm ligatus, vt Patres tradunt.

Erit etiam hæc persecutio generalis, & per totum Antichristi imperium; vt colligitur ex illis verbis, *Et circumierunt castra Sanctorum, & dilectam ciuitatem.* quibus verbis significatur Ecclesiam vbique diffusam ab eo affligendam. Quòd autem eo fine hæc persecutio excitabitur, vt omnes à Christi cultu ad sui cultum traducat, manifestum est ex cap. 13. *Et data est ei potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerunt eam omnes inhabitantes terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ,* &c. Et infrà: *Et datum est ei vt faciat, vt quicumque non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur.* Denique de charactere patet eodem cap. 13. *Et faciet omnes pusillos & magnos, diuites & pauperes, liberos & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis; & ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius.* Eadem fusè probari possunt ex Patribus; sed opus non est, cùm aduersarij non negent.

Quòd autem nihil horum à Romano Pontifice factum sit aut fiat, perspicuum est. Numquam enim Romani Pontifices visi sunt mouere apertam persecutionem contra Ecclesiam, aut conari homines à cultu Christi ad cultum suum traducere: numquam ab ijs datus omnibus adhærentibus character aliquis, sine quo non possent emere vel vendere.

Respondent hæretici, Pontifices Romanos mouisse persecutiones contra Ecclesiam Dei, quando ipsorum socios iusserunt occidi. Hanc autem persecutionem mirè exaggerant; sed ridiculè. Primò, quia Antichristi persecutio erit vniuersalis: hæc autem fuit solùm in paucis locis, vbi erant hæretici. Secundò, Antichristi persecutio erit sæuior, quam fuerit vlla Tyrannorum antiquorum, vt Neronis, vel Diocletiani, &c. vt docent omnes Patres, & apertè colligitur ex verbis Domini, Matth. 24. citatis. At quis rationis compos dicet persecutionem Pontificis Romani in hæreticos esse immaniorem, quam fuerit vnquam persecutio Diocletiani, qua tot millia Christianorum toto Romano Imperio sublata, tot genera tormentorum per multos sæpe dies irrogata, tot carceres impleti, tot metalla referta? Tertiò, Antichristus persequetur Catholicos, quia tenent religionem auitam. at Pontifex persequitur hæreticos, quia deseruerunt auitam. Quartò, Antichristus persequetur vt cogat omnes ad cultum suum, relicto cultu Christi: At Pontifex non persequitur quemquam, vt cogat illum ad cultum suum; sed vt redeat ad cultum Christi, quem est professus. Quintò, Antichristi persecutio erit toti mundo notissima, & vehementissimè concutiet orbem. At persecutio Pontificis in hæreticos, non turbat pacem mundi, sed tollit faces seditionum, & tranquillitatem mundi conseruat: vnde nemo sentit illud esse persecutionem, nisi eo modo quo punitio furum, latronum, proditorum, seditiosorum, persecutio dicitur. 28 *Responsio hæreticorum refutatur.*

Sextò, Antichristus sua persecutione penitus opprimet Ecclesiam, ita vt ipsa non valeat ei resistere; nam ipse vsque dum interimatur, prospere aget, & pro suo arbitratu omnia faciet. Vt enim Danielis 7. dicitur: *Roborabitur fortitudo eius, & supra quàm dici potest vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet, & interficiet robustos, & populum sanctorum secundùm voluntatem suam.* At persecutio Pontificis in hæreticos non habet illum successum. Nam non solùm ei resistunt, vt non possit illos pro arbitrio & meritis castigare, sed etiam & ipsi, & omnibus ipsi adhærentibus grauissimam persecutionem mouent. Testis est Anglia, Gallia, Hollandia, & aliæ regiones; in quibus paucis annis plures Catholici ab hæreticis vario tormentorum genere interfecti, quam totis decem sæculis hæretici ab Inquisitoribus damnati. Quòd si multi in bellis cecidere, ij non sunt dicendi persecutione, quæ martyres faciat, occisi; sed prælio tanquam milites deleti. Cùm enim regna pacata turbassent, & populum ad arma contra Principes concitassent, Principes se aduersus illos armarunt, & sic multi eorum vt seditiosi & rebelles interempti. Deinde tantum abest vt potentia Romani Pontificis crescat, vt iam à mille annis cœperit decrescere, præsertim in Europa & locis vicinis. Crescente enim regno Turcarum, decreuit Ecclesia, prouincijs Christianorum sensim ab eo occupatis. Itaque amissa iam antea Africa, cœpit amittere Asiā, qua tota absorpta, quidquid Imperij Orientalis supererat in Europa, tandem ademptum currente sæ-

DE ANTICHRISTO DISPVTATIO.

Vtrùm PAPA ROMANVS sit Antichristus.

MVLTA de Antichristo quæri possunt: sed quod præcipuè in controuersiam vocatur, est: Vtrùm Papa sit Antichristus. Quod vt plenè tractetur, pleraque quæ ad Antichristum pertinent explicanda sunt. crambe toties cocta & recocta.

1 Nomen *Antichristus*, vt inter alios notat Damascenus, duplicitèr accipitur in Scripturis. Primò, vt significet omnes eos qui Christum oppugnant; & maximè qui negant Filium Dei venisse in carne, & esse simul Deum & hominem. Secundò, vt denotet magnum illum Christi aduersarium, qui in fine mundi venturus describitur: qui, κατ' ἐξοχὴν, *Antichristus* dicitur. Vtramque significationem complexus est Ioannes Epist. 1. cap. 2. cùm ait: *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt. Vnde scimus quia nouissima hora est.* q. d. Scimus magnū illum *Antichristum* in fine sæculi debere venire: at nunc videmus adesse multos eius præcursores, qui illi viam parant, dum Christum oppugnare incipiunt. Vnde colligimus esse nouissimam horam, seu ætatem. Verùm hic agimus de *Antichristo* propriè & per excellentiam sic nuncupato: nimirum, Vtrum Papa Romanus sit magnus ille Antichristus, Scripturarum mentione celebris?

Lib. 4. de fide, cap. 28. in principio.

2 Omnes hæretici hoc sæculo exorti affirmant, idque volunt adeò esse certum & perspicuum ex Scripturis, vt non sit ampliùs ea de re dubitandum: & multi id velint esse articulum fidei. Hoc autem sic intelligunt & explicant, vt non velint tantùm vnum aliquem ex Summis Pontificibus esse *Antichristum*, sed longam Pontificum seriem; nimirum omnes, qui iam plurimis sæculis in Sede Apostolica successerunt, & vsque in finem sæculi succedent. His omnibus & singulis hoc nomen tribuunt. Sed magna inter eos est dissensio, dum explicare conantur, quo tempore Sedes Apostolica mutata sit in sedem Antichristianam, & Pontifices Romani cœperint esse Antichristi. Quidam enim dicunt id accidisse statim post tempore Apostolorum: alij circa annum Domini 600. alij circa 763. alij paulò post tempora D. Bernardi. quæ varietas ostendit infirmitatem huius commenti. Rationes eorum nullæ sunt præter commentitias aliquot expositiones Scripturarum: quas suis locis adducemus & refutabimus.

Sententia hæreticorū.

Prima Demonstratio, ex auctoritate Doctorum, & omnium Patrum.

IGitur hanc sententiam omnino falsam esse, & omni probabilitatis colore destitutam, multis rationibus demonstrari potest; quas ad quindecim reuocabimus.

Prima, Quia omnibus Patribus, & Scriptoribus omnium sæculorum superiorum repugnat. Quod etiam ipse Lutherus fatetur (quem Lutherani iactant esse primum, qui hoc mysterium mundo detexit) qui ad cap. 49. Genesis sic ait: *Vulgata opinio est apud omnes Scriptores Ecclesiasticos, quòd ex tribu Dan venturus sit Antichristus.* Et infrà: *Ex omnibus scholis Papisticis nemo est qui sentiat Papam esse Antichristum.* Si omnes sentiunt Antichristum venturum ex tribu Dan, vel saltem ex Iudæis; si nemo est qui sentiat Papam esse Antichristum, qua fronte, quo veri colore audet Lutherus, & illum secutus Caluinus, asserere tamquam certum & manifestum, quod omni antiquitati repugnat? Quod nulli ex Patribus tam doctis & sanctis, nulli Doctori, nulli Academiæ, nulli Scriptori vel per somnum in mentem venit? quod nec Græci, etsi infestissimis animis iam aliquot annorum centurijs ab Ecclesia Romana dissidentes, ei vmquam obiecere? nimirum tot sæculis omnes cæci fuere, nemo tantum malum videre, aut vllo modo notare potuit: nemo vel vnum apicem in Scripturis, quæ de Antichristo loquuntur, intellexit, donec veniret Lutherus, & hoc mysterium mundo patefaceret! Quis obsecro, cui sit mica sani sensus, ista credat? Quis hic non videat spiritum hæreticum, qui totam antiquitatem contemnit, qui se omnium ætatum Doctoribus anteponit?

Constituamus ex vna parte omnes Patres, omnes Scriptores Ecclesiasticos, omnia Concilia, omnes Academias, omnes Doctores & Rectores Ecclesiarum, qui à temporibus Apostolorum, vsque ad nostra tempora extiterunt: hi omnes hanc calumniam à Summo Pontifice remouent; imò numquam illis vel per leuem suspicionem id in mentem venit. Ex altera parte statuamus Lutherum & Caluinum cum suis adhærentibus, tandem post quindecim sæcula exortos: qui immenso quodam in Summum Pontificem odio impulsi, eò quod hæreses ipsorum damnarit; vt sese de illo vindicent, hanc contumeliam ei rependunt. Nunc consideret prudens Lector, vtris sit fides adhibenda; vtrorum auctoritas præponderet; vtrùm in tribunali diuino aliquam excusationem obtendere possint, qui his paucis, & nouis magistris, quorum vita infamis, lingua maledica, doctrina inconstans, animus odio inflammatus, contra tantam sanctitatem, sapientiam, antiquitatem, dignitatem, numerositatem, adhæserint.

Nec refert quod iactent Scripturam à se stare, & huic suæ sententiæ fauere. Hoc enim omnes hæreticorum sectæ, etsi inter se maximè diffideant, semper iactant. Quàm multis in articulis dissentiunt Caluinistæ & Lutherani; Lutherani molles & rigidi; Puritani & Protestantes Angli; Anabaptistarum sectæ tum inter se, tum à reliquis; Samosateni in Transiluania, & aliæ sectæ? & tamen singulæ æque audacter & fortiter ingeminant, Scripturam à se manifestè stare, suam sententiam esse purum putum Dei verbum, Spiritus sancti sensum & mentem: alios omnes spiritu vertiginis decipi. Itaque cùm non habeant aliud quam impudentiam asseuerandi, quis non videat esse recurrendum ad sententiam & expositionem veterum, qui ante has controuersias sincerè, absque affectu & partium studio, de istis scripsere?

Secunda Demonstratio, ex absurdo.

SI Papa Romanus iam tot sæculis est Antichristus; consequens est, Primò, iam à mille annis penitus euersam esse Christi Ecclesiam, penitusque extinctam, & conuersam in Synagogam Antichristi & Satanæ. Omnes enim, qui Christiano nomine censentur (exceptis paucis hæreticis, qui subinde exorti, & paulò pòst extincti sunt) adhæserunt Romano Pontifici, tamquam Christi locum tenenti. Si ergo ille iam à mille annis cœpit esse Antichristus, tota Christianorum multitudo illi adhærens cœpit esse Synagoga Antichristi. Quomodo ergo verum est, Ecclesiam Christi esse *fundatam supra petram, & portas inferi aduersus eam non præualituras*? Quomodo ipsa est *columna & firmamentum veritatis*?

Primū absurdū, euersam Christi Ecclesiam.

Matth. 16. 1. ad Timoth. 3.

6 *Secundum omni auctu frustra in Ecclesia.*

Secundò, frustrà iam tot sæculis prædicatum Euangelium, frustra creditum, frustra tot gentes conuersas ad fidem Christi, & Baptismo lustratas, frustra tot labores pro Christi gloria, pro salute animarum à viris Apostolicis susceptos, frustra tot martyria obita, frustrà à tot millibus vtriusq; sexus renuntiatum sæculo, & contra carnem mundum & Satanam certatum, & in Christi sequelam incubitum. Hæc enim omnia extra Ecclesiam Christi, in Synagoga Antichristi sunt inutilia. Ergo perierunt omnes maiores nostri; perierunt tot animæ Deo addictissimæ, sapientia, sanctitate vitæ, & miraculorum gloria celeberrimæ: perierunt Apostoli prouinciarum nostrarum, qui Angliam, Germaniam, Flandriam, Hollandiam, Brabatiam, Frisiam, Daniam, Hungariam, Poloniā, Prussiam, & vicina Septentrionis regna ab Idololatria ad Christianismum traduxerunt. Perijt Augustinus, Bonifacius, Beda, Anselmus, Dunstanus, Adelbertus, VVillebrordus, Rumoldus, VVulfrandus, Malachias, Bernardus, Bruno, Dominicus, Franciscus, Ignatius, Xauerius, alijque innumeri, quorum vita mundo fuit admirabilis: hi enim omnes Pontifici Romano fuere addictissimi, eiusque instituta & imperium spirituale summa ope conati sunt propagare.

Neque possunt excusari per ignorantiam & simplicitatem, vt quidam ex hæreticis dicunt: quia tantæ rei, vnde totum Christi regnum, & tota Ecclesiæ ratio pendet, ignorantia, in primarijs Christianis orbis magistris, tolerabilis non est: & si ipsi hac in re excusari possunt, etiam Pontifices Summi per ignorātiam excusari poterunt: sicque Antichristus sine culpa Antichristus, & hostis Christi iuratissimus erit. Quo quid absurdius dici potest? Accedit quod Scriptura Apocal. 13. & alibi, aperte doceat omnes qui bestiæ characterem habuerint, siue qui Antichristo adhæserint, perituros: *Adorauerunt*, inquit, *eam* (bestiam) *omnes qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni.* & cap. 14. prolixè dicitur omnes qui bestiam adorauerint *cruciandos igne & sulphure in sæcula sæculorum.* Si omnes qui solùm adorauerunt, quantò magis qui auctores fuerunt adorandi, & alios seduxerunt, & imperium bestiæ amplificarunt?

7 *Tertium Christum Ecclesiam suam deseruisse & decepisse.*

Tertio, Deum tot sæculis Ecclesiam suam deseruisse, imò decepisse, & in errorem grauissimum impulisse. Permisit enim eam cōuerti in Synagogam Antichristi, & omnes ita excæcauit, vt nullus tanto tempore extiterit, qui hanc tam funestam mutationē posset animaduertere. Imò plurimos qui maxime addicti fuere Antichristo, eiusque regnum totis viribus conati sunt propagare, ornauit spiritu prophetiæ, & gloria miraculorum, eosque hoc nomine toto orbe fecit celeberrimos; vt patet in ijs quos antè nominauimus. Ex quibus vnus S. Bernardus Galliam, Germaniam, & Italiam clarissimis miraculis impleuit.

8 *Fuisse vera miracula sanctorum.*

Neque dici potest illa non fuisse vera miracula virtute diuina patrata, sed dæmon præstigias, vel talia vt à dæmone fieri possent, vt hæretici calumniantur. Contrarium enim testatur orbis, qui illos hactenus multis sæculis, pro diuinis viris ob miracula habuit. Testatur ipsa operum magnitudo & soliditas. Non enim diabolus potest mortuos excitare, cæcos illuminare, claudis repentè gressum firmum præbere, paralyticos erigere, membra mutila instaurare, qualia Sancti innumera subitò fecere. neque præstigiæ sunt durabiles, sed mox euanescunt. Testatur gentium conuersio, & morum correctio inde secuta. Testatur simplicitas eorum, qui illa fecerunt, & mores à commercio dæmonis alienissimi, vt qui plurimos dæmones expulerint. Denique testantur auctores illorum temporum, qui ea vel viderunt, vel ab ijs qui viderant, acceperunt; quibus hæretici sine vlla ratione contradicunt. Itane omnes fatui erant, vt præstigias dæmonum pro veris miraculis venerarentur, nec vllus potuerit imposturam deprehendere, donec venirēt aliquot Apostatæ libidinibus infames, qui eam retegerent? Quare nullo modo dubitandum quin diuina virtute peracta fuerint. Vnde si illi fuerunt socij & ministri Antichristi, vt hæretici volunt; Deus qui illis potestatem miraculorum contulit, eos iuuit in stabiliendo & amplificando Antichristi regno, & hac ratione omnes Catholicos decepit, vt Synagogam Antichristi crederent esse Ecclesiam Christi; quorum vtrumque blasphemum est dicere.

Tertia Demonstratio, ex vnitate Antichristi.

SI Papa est Antichristus, ergo non vnus, sed plurimi sunt Antichristi; nimirum omnes & singuli Pontifices qui iam à mille annis fuere, & vsque ad finem mundi sunt futuri. Itaque erunt plusquam ducenti Antichristi. At hoc repugnat omnibus Patribus, & Scriptoribus Ecclesiasticis, qui hactenus extitere; vt etiam Lutherus fatetur. Etsi enim concedant plures esse Antichristos generali quadam ratione, qua omnis qui negat Christum esse verum Deum & verum hominem, Antichristus dicitur; tamen omnes docent eum qui propriè & κατ᾽ ἐξοχὴν Antichristus dicitur, vnicum fore, non plures: sicut vnicus est, qui propriè dicitur Christus. Idem semper fuit sensus omnium Christianorum. Omnium hanc esse sententiam testatur etiam D. Hieronymus in cap. 7. Danielis: *Ergo*, inquit, *dicamus, quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse regem paruulum, qui tres reges de decem illis regibus superaturus sit, id est, Aegyptiorum reges, & Africæ, & Aethiopiæ.* &cæt. *quibus interfectis etiam septem alij reges victori colla submittent. Et ecce, ait Daniel, oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, ne eum putemus iuxta quorumdam opinionem vel diabolum esse, vel dæmonem, sed vnum de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter*, &c. Et in c. 11. Danielis: *Nostri autem & melius interpretantur & rectius, quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum, & tam humilis erit atque despectus, vt ei non detur honor regius*, &c. D. Augustinus lib. 18. de ciuit. cap. 52. in fine dicit, *nullum Christianum ambigere de nouissima persecutione*, nimirum quam mouebit Antichristus. Et lib. 20. cap. 23. *Antichristi aduersus Ecclesiam sæuissimum regnum licet exiguo temporis spacio (nempe tres annos cum medio) sustinendum, donec Dei vltimo iudicio sancti regnum accipiant sempiternum, qui vel dormitans hæc legit, dubitare non sinitur.* Itaque testimonio SS. Hieronimi & Augustini, omnium Scriptorum & Christianorum sensus est Antichristum fore vnum aliquem hominem, qui in fine mundi Ecclesiam persequitur.

Magnum Antichristum esse vnicum, non multos.

Idem optimè colligitur ex Scripturis, quæ semper de Antichristo tamquam de vno homine loquuntur. Primò, ex Epist. 2. ad Thessalon. 2. vbi dicit Apostolus diem Domini non venturum, *nisi reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus*, &c. Et infrà: *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui*, &c. Quis non videat Apostolum de vno tantùm loqui? Si tot essent Antichristi, debuisset dicere, nisi reuelati fuerint homines peccati, filij perditionis, qui aduersantur, &cæt. Et tunc reuelabuntur illi iniqui, &c. Alioquin dedisset illis & Ecclesiæ futuræ occasionem maximi erroris, nimirum vt putarent esse vnicum, cum sint tam multi: præsertim cum in Græco (qua phrasi scripsit Apostolus) vbique addatur articulus qui vocem ad aliquid certi restringere solet: ἐὰν, inquit, μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεόν. &c. Et inf. καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος. q. d. Nisi venerit magna illa discessio, & reuelatus fuerit ille homo peccati, ille filius perditionis, ille aduersarius: nimirum qui diuinitus est præscitus, & nobis reuelatus. Sane illa tam crebra articuli repetitio, aperte indicat de certo aliquo sermonem esse. 10 *Probatur ex Scripturis esse vnicum.*

Secundò colligitur ex illo Ioannis 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Non dicit: si alij venerint, sed, si *alius*. Opponit enim se Antichristo, & dicit se venisse non sua auctoritate, sed vt missum à Patre, nec esse receptum à Iudæis pro Messia; venturum *alium*, scilicet Antichristum, in nomine suo, id est non tamquam missum ab alio, sed sua auctoritate tanquam Deum à nullo procedentem; & ipsum à Iudæis pro Messia recipiendum. ita hunc

locum

locum exponunt omnes Patres, & res ipsa cogit sic intelligere. Non enim multi venerunt ad Iudæos, aut venturi sunt in nomine suo: nam alij pseudoprophetæ tamquam missi ab alio nimirum à Deo venturi sunt. Neque plures à Iudæis pro Messia recipiendi sunt, sed vnus tantum, qui nouissimis temporibus prodibit.

Tertiò colligitur ex Apocalypsi cap. 13. Antichristus enim est bestia illa, quam Ioannes vidit ascendentem de mari, habentem capita septem & cornua decem: de cuius capitibus vnum fuit quasi occisum in mortem, & plaga mortis illius capitis curata est: cui bestiæ decem reges ca. 17. vers. 13. & 17. suam potestatem dabũt; quæque cap. 19. cum regibus terræ & exercitibus facit prælium aduersus Christum & Sanctos, & apprehensa mittitur in stagnum ignis. Atqui hæc bestia est vnica & singularis; & quæ de ea dicuntur, non possunt conuenire in tantam multitudinem, sed solum in vnam personam.

Quartò, ex visionibus Danielis. Antichristus est cornu illud paruulum, inter decem cornua quartæ bestiæ exortum. Atqui decem illa cornua non sunt decem series & successiones regum, sed decem reges singulares; vt apertè indicatur cap. 7. in expositione visionis. cùm dicitur: *Decem cornua ipsius regni decem reges erunt.* Ergo & cornu illud paruulum, non est multorum successio, sed vnus rex; de quo ibidem dicitur, quod *tres ex decem illis humiliabit. & sermones contra excelsum loquetur, & Sanctos Altissimi conteret, & regnabit tres annos cum medio.* Quæ omnia in vnum tantùm, non in multitudinem congruunt.

Ex his luce meridiana clarius est, Antichristum illum eximium fore vnicum, non multos; ac proinde in tot Summos Pontifices eius personam non posse tribui.

11 *Obiectio.* Dices; Ioan. 2. Antichristus dicitur omnis qui negat Iesum esse Christum: *Quis*, inquit, *est mendax, nisi is qui negat quoniam Iesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium.* Loquitur autem de Antichristo primario, quia Græcè est articulus, οὗτός ἐστιν ὁ Ἀντίχριστος ὁ ἀρνούμενος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Et Epist. 2. *Multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum venisse in carne. hic est seductor & Antichristus.* Græcè, οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ Ἀντίχριστος.

Responsio. Respondeo, solùm significari tales omnes magni Antichristi duci spiritu, & eadem operari: vnus enim idemque spiritus qui possidebit & reget magnum Antichristum, etiam illos possidet & regit, & eadem in illis & per illos operatur. Sicut enim si quis venderet, & proderet Vicarium Christi, vel virum aliquem sanctitate eximium, rectè de illo diceretur; Hic est Iudas proditor, nimirum spiritu & imitatione: ita rectè de quouis tali hæretico dicitur; Hic est Antichristus, nimirum spiritu & repræsentatione. sic de Ioanne dictum Matthæi 11. *Ipse est Elias qui venturus est.*

Quarta Demonstratio, ex tempore & modo istius mutationis.

12 SI Sedes Romana facta est sedes Antichristi; peto Primò, Quando facta sit hæc mutatio, & quo Pontifice? Quis fuit primus, qui ex vero Pastore Ecclesiæ, & Christi vicario, factus est hostis Ecclesiæ, & Christi iuratus aduersarius? Secundo, Quomodo nemo Scriptorum veterum huius mutationis meminit? non enim potuit latere, cùm esset maxima. Nam non potest esse maius discrimen, magisque palpabile, quàm inter regnum Christi & Antichristi; cùm doctrina, moribus, & cultu religionis hæc regna ex diametro sint opposita. Vnde etiam sine maxima mundi perturbatione hæc mutatio fieri non potuit. Si enim cùm Angliæ regnum non ita magnum ex Catholico factum est hæreticum, & Princeps ex subdito Ecclesiæ & filio, se extulit in caput Ecclesiæ & Pastorem, non modica perturbatio fuit in regno, & totus mundus facilè eam cõuersionem rerum aduertit: similiter cùm in alijs prouincijs mutatio aliqua Religionis facta est, omnibus fuit conspicua & notabilis: quantò magis toti mundo conspicua esse debebat horrenda illa mutatio, qua Ecclesia Christi per totum orbem diffusa, facta est synagoga Antichristi, & ipse Christi generalis Vicarius mutatus est in Christi supremum hostem, omnium Christi hostium antesignanum? At nullus Scriptorum vllius talis mutationis aut perturbationis meminit. Nullus mortalium tot sæculis eam vel leuiter est odoratus. Vnde apparet quàm stolidum & cæcum sit hoc commentum; & quàm nihil mentis habeant, qui illud credunt.

Respondent hæretici hanc mutationem sensim esse factam per aliquot annorum centurias, & ita non fuisse animaduersam. Pedetētim enim introductas superstitiones, & tandem accessisse complementum, quo formatus est Antichristus. 13 *Responsio hæreticorũ.*

Sed perspicuum est, hæc solùm esse effugia, ne cogantur ostendere quando & in quo Pontifice facta sit hæc tanta mutatio. Nam quod attinet ad ea, quæ ipsi superstitiones vocant, vt cultum Sanctorum, venerationem imaginum, Missas pro defunctis, & similia; hæc non fuit sensim introducta, sed ab initio fuerunt in Ecclesia, vt a Catholicis DD. clarissimè est demonstratum. Deinde nulla vnquam facta est mutatio in Religione per hæreses, quin statim animaduersa fuerit, & turbas contentionesque excitauerit, Catholicis Episcopis & Doctoribus se opponentibus. Vnde omnium hæresum initia, auctores, successus & exitus assignare possumus, nimirum quando singulæ exortæ, quibus auctoribus, à quibus oppugnatæ, & damnatæ. Quinam ergo fieri potest, vt tanta mutatio (qua nulla potest esse maior in Religione) omnes latuerit, & nemo Doctorum, nemo sanctorum virorum illam animaduerterit; nemo conferens præsentem Religionem cum veteri, quæ quinque primis sæculis viguit, potuerit notare immanem illam distantiam & discrimen immensum? Denique non potuit non esse summum discrimen & maximè notabile inter eum Pōtificem, qui primus se extulit in Antichristum, & inter præcedentes, qui non fuerunt Antichristi. Ergo non potuit illud latere homines illius temporis, qui illum & priores nouerant, eorumque statum & rationem gubernandi perspectum habebant. *Refutatur.*

Auctor in Præfatione pag. 99. dicit Bonifacium Tertium fuisse primum Papam Antichristum: *Primum*, inquit, *illum hominem intelligo Bonifacium Tertium, qui primus se nuncupauit Vniuersalem Episcopum, quo titulo Sanctus Gregorius, qui vitam vsque ad tertium annum ante Pontificatum illius produxit, ipsum Antichristum cognoscendum fore prædixerat, siue eius, vt ipse loquitur, præcursorem.* 14 *Sententia auct. præfationis de Bonifacio III.*

Verùm hæc facilè refutantur. Primò, Inter Bonifacium & Gregorium vix intercessit triennium: Gregorius autem fuit sanctus, vt hic fatetur: ergo si Bonifacius fuisset Antichristus, maximum inter hos, eorumque gubernandi modum, fuisset discrimen; nec sine magna rerum perturbatione potuisset illa mutatio, qua Præsuli sancto successit Antichristus, & gubernationi cōsentaneæ Euangelio Christi, imperium tyrannicum Euangelio directè oppositum, peragi. At nullum discrimen est animaduersum, nulla extitit perturbatio aut admiratio in illa successione. Nam Bonifacius ille Gregorio non fuit dissimilis, & breui illo tempore quo præfuit (nam nono mense obijt) conuocata Synodo multa præclara constituit. Secundò, Si ideò factus est Antichristus, quia primatum & auctoritatem in vniuersam Ecclesiam sibi vindicauit; ergo omnes omnino Pontifices fuerunt Antichristi, etiam B. Petrus, Linus, Cletus, Clemens, & ceteri. Omnes enim hanc auctoritatem & eminentiam supra omnes Christianos & omnes Ecclesias habuerunt, & in se agnouerunt; vt plurimi ex Catholicis Doctoribus fusè demonstrarunt. Qua de re alibi vberius dicendum. *Refutatur.*

Et sanè si Reges Angliæ in suis regnis vsurpant sibi primatum in spiritualibus, nouo post tot sæcula exemplo, & tamen non dicuntur idcircò magnus ille Antichristus; cur Pontifex Romanus ratione primatus in totam Ecclesiam, quem tot sæculis sine controuersia obtinuit, Antichristus dicetur? Nec refert quod Rex Angliæ non arroget sibi illum primatum nisi in suis regnis: quia si potestas ipsis temporalis extenderetur per totum orbem, etiam supra Ecclesias totius orbis sibi primatum spiritualem vindicaret. quo casu necesse esset ipsum planè esse Antichristum, si Summus Pontifex ob primatum in totum orbem est Antichristus.

Tertiò, Si titulus ille vniuersalis Patriarchæ, vel vsurpatio primatus facit Antichristum, etiam Constantinopolitani Patriarchæ fuerunt Antichristi, qui hunc titulum sibi iniquè multis sæculis vsurparunt. Et si Alexandrinus eumdem vsurparet, etiam Antichristus fieret, sicque multos Antichristos simul habere possemus.

15 *Factu Bonifacij.* Quod ad factum Bonifacij attinet, nihil noui iuris impetrauit à Phoca Sedi Apostolicæ, quod antea omnes decessores eius non habuissent; sed impetrauit vt finis imponeretur diuturnæ contentioni Patriarcharum Constantinopolis, qui contra antiquam sanctorum Patrum traditionē, & tot sæculorum receptum morem, in præiudicium Sedis Apostolicæ sibi titulum Patriarchæ Oecumenici vsurpabant: ne videlicet ipse id permitteret, sed honorem primatus Sedi B. Petri reseruari iuberet. Neque Bonifacius hoc egit vt titulus Oecumenici seu Vniuersalis Patriarchę sibi tribueretur, sed ne Constantinopolitanus illum vsurparet. Vnde verum non est ipsum à Phoca hunc titulum impetrasse: præsertim cùm Phocas ipsum non vocet *Patriarcham Oecumenicum*, sed *caput Ecclesiarum*. Constituit autem Phocas vt Romanus Pontifex iuxta Apostolica dogmata, & sanctorum Patrum vetustissimam traditionem, primum omnino locum in Ecclesia Catholica retineret: secundum verò Constantinopolitanus Antistes. Ita Beda lib. de ratione temporum, & Paulus Diaconus lib. 4. c. 21. Historiæ Longobardicæ: Platina & Ciacconus in Bonifacio III.

16 *Ad testimonium S. Gregorij.* Testimonium Gregorij à nobis facit. Non enim dicit Gregorius, *ipsum Antichristum fore agnoscendum titulo Vniuersalis Episcopi*, vt Auctor ei imponit; sed dicit eum qui hunc titulum vsurpat, Antichristum sua elatione præcurrere. Quantum autem inter hæc duo, *esse ipsum Antichristum*, & *esse præcursorem Antichristi*, intersit, nemo non videt: & tamen Auctor hæc duo pro iisdem nobis obtrudit. Verba Gregorij lib. 6. Epist. 30. sunt: *Numquid non, cùm se Antichristus veniens Deum dixerit, friuolum valdè erit? sed tamen nimis perniciosum. Si quantitatem sermonis attendimus, duę syllabę sunt: si verò pondus iniquitatis, vniuersa pernicies. Ego autem fidenter dico, quia quisquis se Vniuersalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris anteponit.* Ex quo testimonio habemus. Primò, ipsum Antichristum se venditaturum pro vero Deo. Secundò, qui vsurpat sibi iniquè titulum eminentiæ supra omnes Sacerdotes, eum esse præcursorem Antichristi, iuxta sententiam Gregorij, siue sit Ecclesiasticus, siue Princeps sæcularis. Tertiò, Patriarchas Constantinopolis potiùs esse præcursores Antichristi, qui hunc titulum sibi iniquè arrogant, quam Pontifices Romanos, qui hoc titulo non vtuntur, etsi ipsis quodam sensu iure competat, & à multis Concilijs, Patribus, & Principibus sit tributus. Neque verum est numerum nominis bestiæ, qui est 666. in Bonifacium III. competere, vt vult Auctor Præfationis. Neque *De numero nominis bestiæ.* enim hoc nomen *Bonifacius* hunc numerum reddit. Neque *Latinus*; præterquam quòd *Latinus* non sit nomen proprium, sed commune omnibus Pontificibus, & plurimis Imperatoribus, &c. Vnde ex eo nihil certi potest colligi. Græcum autem λατεῖνος, numerum illum conficit; sed neque proprium est (de quo Ioannes loquitur) vt omnes Interpretes exponunt; neque vsitatum, sed barbarum. Nihil enim λατεῖνος significat. Quod autem additur de numero annorum, planè ridiculum est; vt infrà ostendetur.

17 *Noui Samosateni.* Noui Samosateni dicunt Papam factum Antichristum, paulò post tempora Apostolorum, quando abolito vero Christo, qui erat purus & simplex homo, introduxit Christum falsum & geminum, qui simul sit Deus & homo: & abolito Deo vno, introduxit Deum trinum. Ecce qualia monstra tellus sustinet. Sed hi nec nomen quidem Antichristi intelligere videntur. Non enim Antichristus dicitur, qui Christum extollit & Deum facit; sed qui se contra Christum extollit, & pro Deo venditat; vt apertè Apostolus docet 2. ad Thessal. 2. Deinde se potiùs Antichristos esse demonstrant. *Omnis enim spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus*; vt 1. Ioan. 4. dicitur. Illi autem Iesum soluunt: quia Deum negant. Soluere enim Iesum, est negare vnionem humanæ & diuinæ naturæ, & illum vel solum Deum, vel solum hominem confiteri. Omitto alia quæ contra hoc commentum adferri possent.

Quinta Demonstratio, ex repugnantia aduersus Christum.

18 Antichristus ex diametro se opponet Christo, & se eius aduersarium profitebitur. Dicet enim se esse verum Messiam in Lege promissum: & Christi Religionem conabitur extirpare. Ita docent omnes Patres, & colligitur manifestè ex Scripturis, Ioan. 5. 2. ad Thess. 2. & ex ipso nomine. Α'ντίχριστος enim significat aduersarium Christi, vt inquit Damascenus lib. 4. de fide, cap. 28. Isidorus lib. 8. orig. cap. 11. & alij. Oportet autem vt se gerat pro tali; alioquin non esset præcipuo quodam modo aduersarius, sed occultè tantùm, & sub specie amici vel serui. Perspicuum enim est, eum longè perfectiùs esse, & dici Antichristum, qui palam se hostem Christi profitetur, & eius cultum ac regnum exterminare conatur, quam qui occultè sub specie amici. *Geret se Antichristus pro aduersario Christi.*

At Summi Pontifices tantum abest vt profiteantur se Christi aduersarios, vt glorientur se dici eius ministros, & Vicarios; & humillimè se Christi institutis & præceptis subijciant, Christo sacrificium offerant, indignos se eius ministerio fateantur, ad pedes aliorum Christi seruorum accidant, vt per eos virtute Christi eis communicata à peccatis absoluantur, & Christi gratiæ fiant participes. Denique toti in eo sunt, vt & ipsi & omnes Christiani Christum humillimè ac deuotissimè colant, & vt eius cultus per totum mundum propagetur. Hæccine sunt signa iurati aduersarij? Et quanam tandem ratione posset ostendere se gloriæ & regni Christi illustrandi esse cupidiorem, aut magis studiosum?

Sexta Demonstratio, ex modo veniendi; & receptione à Iudæis.

19 A*ntichristus veniet in nomine suo*, vt Dominus ait Ioan. 5. id est, non tamquam missus ab alio, à quo auctoritatem acceperit, (sicut Christus venit in nomine Patris sui) sed veniet vt à se ipso auctoritatem habens à nullo acceptam, vt perspicuum est ex loco illo Ioan. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me; si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* At Pontifex Romanus non venit in nomine suo, id est tamquam à se ipso auctoritatem habens, sed vt seruus & minister Christi.

Recipietur à Iudæis. Deinde Antichristus cùm venerit, recipietur à Iudæis pro Messia, vt apertè hic Dominus insinuat, cùm ait, *Illum accipietis.* Quod etiam indicat Apostolus 2. ad Thessal. 2. cùm ait: *Ideo*, (nempe *quia charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent*) *mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio*, &c. id est, quia Christum recipere noluerunt, permittet Deus vt seducantur ab Antichristo, eumque pro Messia excipiant, &c. Quòd enim de Antichristo loquatur, patet ex verbis præcedentibus: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, ijs qui pereunt; eò quòd charitatem veritatis non receperunt*, &c. Vbi etiam Iudæos rectè denotat, qui Christum nolebant recipere.

Probatur idē ex Patribus. Eadem est communis Patrum sententia. Irenæus lib. 5. de hæresibus cap. 25. *Et Dominus hoc idem non credentibus sibi dicebat: Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: cùm autem alius venerit in nomine suo, illum recipietis. Alium dicens Antichristum, quoniam alienus est à Domino*, &c. Vbi Irenæus etiam explicat vim illius particulæ *si* per *cùm*: quia re vera non denotat euentum incertum, sed certum, & certæ personæ.

Hippolytus Martyr de consummatione sæculi, dicit *Antichristum suscitaturum regnum Iudæorum*. & infrà dicit illum *ex Iudæis*, nimirum ex tribu Dan *nasciturum*, & *Ierosolymis templum excitaturum*, & *Iudæos illum vt Saluatorem suscepturos*.

Hieronymus ad Algasiam q. 11. exponens locum Apostoli 2. ad Thessal. 2. *Faciet hæc omnia non sua virtute, sed concessione Dei propter Iudæos, vt qui noluerunt suscipere chari-*

charitatem veritatis, hoc est, spiritum Dei per Christum. &c. *mittet illis Deus non operatorem, sed ipsam operationem, id est, fontem erroris vt credant mendacio.* Et infrà: *Nunc autem ideò iudicandi sunt, imò procul dubio condemnandi, quia Christi veritate contempta, postea mendacium, id est Antichristum susceperint suum.*

Ambrosius in Episto. 2. ad Thessalon. cap. 2. ex illo loco Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis*; infert: *Quamobrem ex circumcisione aut circumcisum illum venire sperandum est, vt sit Iudæis credendi illi fiducia.*

D. Augustinus tract. 29 in Ioannem: *Ego veni in nomine Patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo hunc suscipietis. significauit eos Antichristum suscepturos, qui gloriam nominis sui quæsiturus est*, &c.

Cyrillus Catechesi 15. *Si tamquam Christus ad Iudæos veniet, à Iudæis se adorari volet, vt illos maximè decipiat; studiosissimum se ostendet illius templi, vt ipse de progenie Dauid esse videatur*, &c.

Ephrem Syrus de consummatione sæculi: *Supra modum Iudæorum gentem honorabit, quia scilicet hi maximè expectant illius aduentum, tamquam veri Messiæ*, &c.

Hilarius can. 25. in Matth. *A Iudæis susceptus* (Antichristus) *loco sanctificationis insistet*, &c.

Nazianzenus orat. 47. *Quod ad hunc locum attinet, Abominatio desolationis stans in loco sancto: aiunt fore vt Ierosolymitanum templum rursus extruatur, atque Antichristus à Iudæis Christus credatur, in eoque sedeat*, &c.

Gregorius lib. 11. episto. 3. *Quia Antichristus populum Iudaizare compellit, vt exterioris legis ritum reuocet, & sibi Iudæorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum*, &c.

Damascenus lib. 4. de fide, cap. 28. *Ergo Iudæi Dominum Iesum Christum, ac Deum Deique Filium haudquaquam receperunt: impostorem contra, diuinitatem sibi arrogantem, recipient.* Idque probat ex duobus locis Scripturæ, Ioan. 5. & 2. ad Thessal. 2. Idem ex ijsdem locis probat Prosper in dimidio hebdomadis, cap. 9 & Theodoretus in Danielem oratio. 7. explicans illum versiculum, *Iudicium sedit*, &c.

Theophylactus in cap. 5. Ioan. & in cap. 2. Episto. 2. ad Tessalon. Denique ceteri omnes interpretes in eadem Scripturæ loca docent Antichristum à Iudæis pro Messia recipiendum. Hinc communiter Patres docent illum fore Iudæum, & instauraturum templum, Sabbatum, ac circumcisionem aliasque cæremonias. At numquam Pontifices se venditarunt pro Messia: neque vmquam a Iudæis pro Messia suscepti. Imò nullus eorum à mille annis est ex Iudæis.

Septima Demonstratio, ex professione Antichristi.

21 Antichristus se venditabit pro vero Messia in Lege promisso, imò seipsum faciet Deum, vt indicat Dominus Ioann. 5. cùm ait: *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis*; nimirum tamquam Messiam, vt omnes Patres intelligunt; & ipsa antithesis, quam ibi Dominus inter se & illum facit, postulat, & satis ostensum est in sexta Demonstratione. Non autem credibile recipiendum pro Messia, nisi ipse pro tali se gerat, & se Messiam affirmet.

Profitebitur sed eum Quòd etiam se Deum faciet, indicat illud, *in nomine suo*. Si enim non veniret vt Deus, necessariò deberet comparere tamquam missus à Deo: & ita non veniret in nomine suo. Hæc enim duo Christus opponit, *venire in nomine Patris*, siue Dei, & *venire in nomine suo*. Itaque hoc ipso quo dicitur ipsum venturum *in nomine suo*, perspicuè insinuatur ipsum compariturum tamquam Deum, qui sua, non ab alio accepta, nitatur auctoritate. Idem clare docet Apostolus 2. ad Thessalonicen. 2. *Qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus*: vel vt Græca habent: ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός, *ostendens se quod ipse sit Deus*. Efferet itaque se supra Christum, & omnes deos Gentium, & sibi soli diuinitatem arrogabit, seque tamquam Deum adorari faciet. Idem habetur Danielis 11. *Et eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum: & aduersus Deum deorum loquetur magnifica.* & infrà: *Et Deum patrum suorum non reputabit.*

Denique idem communi consensu docent Patres, quorum verba producerem, nisi res esset satis clara ex Scripturis. Nam vix clariùs dici potest.

At hæc omnia immane quantum distant à professione & moribus Pontificum. Nullus enim vmquam se pro Messia venditauit: nullus se supra aut contra Deum extulit: nullus se vt Deum ostentauit, aut vt Deus coli voluit. Omnes confitentur se seruos, & ministros Dei, & Christi, eoque nomine gloriantur: neque solùm *seruos Dei*, sed etiam *seruos seruorum Dei*. Numquam aliquis Princeps tam humili titulo in suis litteris & diplomatibus vsus est. Nemo Catholicorum adeò vecors vmquam fuit, vt Pontificem Summum pro Deo propriè dicto colendum, aut habendum senserit: quamuis à quibusdam metaphoricè *Deus in terris* dictus sit: nimirum, quia in terris est supremus, & Dei locum tenet. Simili forma loquendi Dominus Exodi 7. dixit Moysi: *Constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus*. & Psal. 81. Principes ac Iudices Dij vocantur. 22

Responsio auct. præfa. Respondet Auctor in Præfatione pag. 57. *Pontificem se extollere supra omne quod dicitur Deus; quia extollit se supra Reges, & supra Episcopos: de quibus dicitur; Ego dixi, Dij estis.* 23

Refutatur. Sed hæc responsio facilè refutatur. Primò, Si nihil aliud est extollere se supra omne id quod *dicitur Deus*, quàm extollere se supra Reges Christianos & Prælatos Ecclesiasticos, non est per se malum; sed fieri potest, vt quis absque culpa & laudabiliter id faciat. Ponamus enim Christum aliquem constituere suum Vicarium, eique omnem eam auctoritatem dare, quam re ipsa Catholici dicũt Pontifici concessam (quis enim dicat Christum id facere nõ posse?) iste iure sibi in omnes auctoritatem vindicabit, & supra vtriusque gladij potestatem se efferet. Itaque absque culpa se extollet *supra omne id quod dicitur aut colitur Deus, & sedebit in Ecclesia ostendens se esse Deum*. Ad hoc non nisi absurdissimè dici potest; Apostolus enim vt atrocissimum scelus illud refert, in quo, teste Gregorio, *est vniuersa perditio*. Secundò, Si Rex Angliæ haberet tam latum imperium, quàm olim habuere Imperatores Romani, extolleret se supra omnes Reges & Episcopos: supra Reges, vt Imperator; supra Episcopos omnes, vt primatum Ecclesiæ sibi vindicans: & tamen non idcircò putaret in se competere ista verba Apostoli: alioquin se faceret Antichristum. Tertiò, Antichristus non minus se faciet Deum, quam olim fecerunt aliqui Principes Ethnici: nam vincet omnes impietate & superbia. Atqui multi Principes Ethnici non solùm extulerunt se supra *vtriusque gladij potestatem*, sed etiam arrogarunt sibi honores diuinos, & voluerunt vt dij adorari; vt Nabuchodonosor, Nero, Caligula, & multi alij. Ergo Antichristus venditabit se non solũ pro Principe supremo, cui omnes mortales subsint, sed etiam pro vero Deo, voletque honore diuino coli. quod expresse indicat Apostolus, cùm ait: *Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus*, nimirum, vt adoretur. Et Apocalypsis 13. omnes coguntur illum adorare, & recusantes iubentur occidi: sicut olim sub Nabuchodonosor, Danielis 3.

Lib. 6. epist. 30.

Nomẽ Deus accipi propriè ab Apostolo. Quartò, Nomen *Deus* in illis verbis Apostoli non accipi metaphoricè pro solis Regibus vel Iudicibus, sed propriè & generatim pro omni eo, cui hoc nomen ab hominibus in propria significatione, siue vere, siue falsò tribui solet, patet ex illa forma loquendi, *qui extollitur supra omne quod dicitur Deus*: Græce, ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεόν. At præter Iudices, quibus solùm impropriè hoc nomen tribuitur, multi sunt alij, quibus tribuitur in propria significatione, etsi quibusdam falsò; vt Iupiter, Mars, Mercurius, &c. & ipse Christus, cui tribuitur vere. ergo etiam supra hos se extollet. Idem confirmat illud, *aut quod colitur*, Græcè σέβασμα: quæ vox generatim significat *numen quod religiose colitur*, vt etiam Erasmus annotauit; & ita vertit hoc loco. plerumque autem accipitur pro Idolo: vt Sapientiæ 15. & Actorum 17. & hoc loco; vt passim Patres exponunt. Itaque non agitur de Iudicibus, sed de numinibus, quibus honores diuini impenduntur. Quintò, Antichristus negabit Christum esse Deum, & seipsum Messiam esse dicet, vt ostensum est; hinc Ioann. 2. dicitur, *eum esse Antichristum, qui negat Iesum esse Christum*, seu Messiam promissum; nempe quia Dicitur spiritu Anti-

christi, qui hoc penitus negaturus est, vt se Messiam faciat. Atqui Christus secundùm Scripturas est verus Deus, & pro tali colitur à Christianis: ergo Antichristus se dicet verum Deum. Sextò, Idem colligitur ex loco Danielis suprà allato; vbi dicitur, quòd *elevabitur aduersus omnem Deum: nec quemquam Deorum curabit; quia aduersus vniuersa consurget.* Quis hæc interpretetur de Iudicibus? Septimò denique communis omnium verum & recentiorum sententia est, quòd Antichristus se iactabit esse verum Deum, & coget homines ad se adorandum instar Dei; nec vlli vnquam istud commentum de Dijs metaphoricis, hoc est Iudicibus, in mentem venit. Vnde cùm hæretici dicunt Pontificem esse Antichristum, & nihilominus affirmant illum colere Idola, & Idolorum cultum (sic enim sacrarum Imaginum venerationem vocant) promouere, se ipsi euertunt. Si enim est Antichristus, ergo non promouebit, sed tollet cultum Idolorum, vt ipse solus publice colatur: vt aperte ex Scripturis & Patribus colligitur. Si autem promouet cultum Idolorum, & ipse sculptilis publice supplicem præbet: ergo non est Antichristus, qui aduersus omnem Deum consurget, & supra omnem se extollet.

24 Dices: Si Antichristus geret se pro Deo, & omnibus alijs Dijs aduersabitur, eosque exterminabit; quomodo ergo Danielis 11. dicitur: *Deum autem Maozim in loco suo venerabitur?* Respondeo: Etiamsi publicè se gerat pro Deo; tamen priuatim in arce aliqua poterit colere diabolum, cuius opera in omnibus vtetur, à quo eius fortuna, & successus omnis pendebit.

Ex his patet illos quinque actus (in quibus Actor pag. 57. vult Pontificem se gerere vt Deum) primò, *Quod peccata condonet:* secundò, *Quod animas redimat:* tertiò, *Quod articulos fidei definiat:* quartò, *Quod omnium censor esse velit & iudex:* quintò, *Quod ipse a nemine velit iudicari:* non sufficere. quod vlterius confirmo. Nam quod ad primum & secundum actum attinet, si isti sufficiunt; ergo omnes Sacerdotes in Ecclesia Catholica gerunt se vt Deus, iuxta mentem Apostoli. Omnes enim peccata condonant, omnes peccatis captiuas animas è miserabili illa seruitute eripiunt. omnes itaque erunt Antichristi. Sed hæc non faciunt sua auctoritate, sed auctoritate à Christo accepta (qui Apostolis suis, & in Apostolis omnibus Sacerdotibus dixit: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis,* &c.) nec suis meritis, sed Christi; applicando pretium sanguinis ipsius Sacramentis inclusum. Vnde in hoc opere non ostendunt se esse Deum, sed ministros Dei, & dispensatores mysteriorum Christi. Propriè tamen non dicuntur Sacerdotes *animas redimere:* quia *redimere* propriè est pretium dependere, & de suo soluere. Hoc solus Christus facit. Vnde ipse solus propriè dicitur *animas redimere*. Quodam tamen sensu potest dici *redimere* etiam is qui pretium solutum defert & applicat; vt exemplis humanis constat. Et hoc modo conuenit Summo Pontifici, & Sacerdotibus omnibus: quia pretium redemptionis Sacramentis inclusum peccatoribus applicant, & sic à peccato & damnatione eripiunt.

Ioan. 20.

Neque tertius sufficit. quia etiam Apostoli *articulos fidei definiuerunt*, quando declararunt gentibus legalium obseruationem non esse necessariam, Act. 15. Et cuius tandem erit, obortis controuersijs, statuere, quin in Ecclesia vniuersa sit tenendum, nisi eius, qui loco Christi toti Ecclesiæ præsidet, adhibitis alijs inferioribus Ecclesiarum Principibus? Omitto quòd Princeps & Parlamentum in Anglia articulos fidei definiant, & quid credendum sit statuant, & præcipiant.

Quartus etiam & quintus non sufficiunt, vt ostensum est numero 23. in principio; Quia rex Britanniæ nullum Iudicem, vt opinor, agnoscit in terris, & tamen non ideò se propterè Deum facit. Et si esset Monarcha tantus, quantus olim Imperator Romanus, se etiam omnium hominum Imperio subditorum censorem, & Iudicem censeret, à nemine iudicandum. Nemo tamen rectè dixerit, ipsum se Deum facere.

Denique nec omnes simul sufficiunt, quia in merum hominem omnes cadere possunt, vt ostensum est: imò præcipui omnibus Sacerdotibus conueniunt. Longè enim excellentius, admirabilius, & diuinius est à peccatis absoluere, animas Deo reconciliare, Eucharistiam consecrare, quàm omnibus regibus imperare, & posse de eorum regnis etiam pro arbitrio disponere.

Octaua Demonstratio, ex tempore Aduentus.

Antichristus non est venturus nisi sub finem mundi, nimirum paulò ante secundum Domini aduentum. 25
Falsum ergo est Summos Pontifices iam tot sæculis Antichristos fuisse. Antecedens clare conuincitur tum ex Scripturis, tum ex communi omnium Patrum sententia. Ex Scripturis. Nam 2. ad Thessalonic. 2. monet Apostolus, vt nemo sibi persuadeat instare diem Domini, nisi reuelatus fuerit Antichristus: quasi eius reuelatio sit signum illius diei imminentis. Matth. 24. cùm Apostoli petijssent aliqua signa secundi aduentus, & consummationis sæculi; Dominus tradit illis quinque signa, quæ debent antecedere. Primo, Generis humani magnam perturbationem: *Consurget*, inquit, *gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca. Hæc sunt initia dolorum.* Secundò, Multorum à pseudoprophetis seductionem: *Et multi*, inquit, *pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.* Sicut enim Christus Prophetas habuit præcursores, qui illi viam in mentibus hominum pararent; ita Antichristus pseudoprophetas præcursores habet, qui mentes hominum ad ipsius aduentum disponant: quales sunt omnes hæretici, & maximè hæresiarchæ, vt Lutherus, Caluinus, Meono, Melanchthon, & similes. Hi seducent multos Hoc signum nostro sæculo magis quam vnquam videmus impleri. Tertiò, Prædicationem Euangelij in toto orbe: *Prædicabitur*, inquit, *hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus; & tunc veniet consummatio.* Quartò, Maximam tribulationem seu persecutionem, qualis non fuit ab initio mundi; cuius typus fuit calamitas Iudæorum in excidio Vrbis. Hanc inferet Antichristus, vt communiter docent Patres. Quintò, Signa cælestia, & perturbationem Elementorum, quæ statim post inchoatam persecutionem Antichristi incipient; eruntque aduentus Domini propinqua: *statim*, inquit, *post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur,* &c. *post tribulationem*, inceptam nimirum, non completam, vt ex Apocalyp. cap. sexto, vers. 13. colligitur. Itaque non erit magna mora inter aduentum Antichristi, & finem sæculi. Idem colligitur ex cap. septimo Danielis. Vbi Daniel postquam vidit cornu paruulum, ortum inter decem cornua quartæ bestiæ, loquens grandia contra Altissimum (quo ex communi Patrum sententia significatur Antichristus) statim vidit *thronos positos, & antiquum dierum* sedentem ad iudicandum orbem. Et infra: *Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, & præualebat eis, donec venit antiquus dierum, & iudicium dedit Sanctis.* Idem paulò post dicitur adhuc apertiùs.

Quinque secundi aduentus signa à Domino tradita.

Ex Patribus quoque eadem res est perspicua. Iren. lib. quinto, cap. 30. *Cùm vastauerit Antichristus omnia in hoc mundo, regnans annis tribus & mensibus sex, & sederit in templo Ierosolymis, tunc veniet Dominus de cælo in nubibus.* Tertullianus libro de resurrect. carnis cap. 27. *Hoc ipso quod ait, Donec ira prætereat, quæ extinguet Antichristum, post iram ostendit processuram carnem de sepulchris, in qua ante iram fuerit illata.* &c. *post Antichristi eradicationem agitabitur resurrectio.* Cyprianus epist. 56. *Scire debetis, & pro certo tenere occasum sæculi, atque Antichristi tempus appropinquasse, vt parati ad prælium stemus.* Et libro de exhort. martyrij ad Fortunatum, in principio Præfationis: *In fine atque in consummatione mundi, Antichristi tempus infestum appropinquare cœpit.* Vbi aduertendum, Cyprianum & quosdam alios Patres, consideratis persecutionibus & flagellis mundi, & scelerata hominum vita, existimasse finem mundi instare; & inde collegisse aduentum Antichristi. qua in re aperte declarant se sensisse, Antichristum sub occasum mundi venire debere. Et quamuis in illa coniectura de fine mundi instante sint decepti; non tamen in eo, quod Antichristi aduentum cum fine mundi coniunxerint. Hoc enim tamquam indubitatum ex Scripturis, & receptum in Ecclesia dogma supponebant: illud ex signis quibusdam coniectabant.

Venturum sub finem mundi docent patres.

Hiero-

Hieronymus in cap. 11. Danielis: *Nostri,* inquit, *& melius interpretantur & rectius, quòd in fine mundi hæc sit facturus Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum.* Vbi aperte indicat hanc esse receptam Christianorum sententiam. Augustinus lib. 20. de Ciuit. cap. vltimo: *In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse futuras, Eliam Thesbitem, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum venturum iudicaturum, mortuorum resurrectionem,* &c. *quæ omnia quidem ventura esse credendum est; sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia,* &c.

Prosper, In dimidio temporis cap. 9. *Hic ostenditur quòd ex Iudæis, de tribu Dan quæ hodieque in Perside est, veniet Antichristus,* &c. *statimq; verum Christum Dominum venturum ostendit, dicens; Salutare tuum expectabo Domine.* Chrysostomus Homil. 78. in cap. 24. Matth. *Sicut cùm arca fieret, apertè futurum pronunciauit diluuium, illi autem non credentes tamquam nullo malo venturo lasciuiebant: sic Antichristus apparebit, post quem consummatio & intolerabiles pœnæ sequentur.* Damascenus lib. 4. c. 28. *Primùm Euangelium apud omnes gentes prædicetur, necesse est; & tunc reuelabitur iniquus ille,* &c. At nondum apud omnes gentes prædicatum esse constat. Denique eadem est ceterorum omnium constans & indubitata sententia, nimirum Antichristum non nisi sub finem mundi venturum: neque per xv. annorum centurias quisquam Patrum, aut Doctorum fuit, qui ea de re dubitauerit. Ratio est, quia Antichristus venire debet cùm impietas & licentia vitiorum ad culmen peruenerint. Ipsius enim regnum maxime aduersabitur regno Christi, & totis viribus omnem Christi & veri Dei cultum conabitur exterminare. Illud autem erit sub occasum mundi. Nam vt ait B. Augustinus Hom. 26. in Ioannem: *Quantum accedit finis mundi, crescunt errores, crescunt tenebræ, crescit iniquitas, crescit infidelitas.* Quò enim longiùs progreditur genus humanum, eò magis languescit pietas olim suscepta, & crescit vitiorum licentia: vt patuit omnibus mundi ætatibus, & in plurimis regnis, vbi olim Religio viguit. Itaque sub mundi terminū impietas & contemptus Numinis erit in summo, & Religio in infimo. quod indicat Dominus Lucæ 18. *Verumtamen Filius hominis veniens putasne fidem inueniet in terra?* Vitium enim cùm sit secundùm inclinationem naturæ corruptæ, vsu, consuetudine, & exemplo semper crescit. Pietas cùm sit spiritalis, & supernaturalis, est naturæ corruptæ & terrenis addictæ difficilis, molesta, & quasi violenta. Vnde sensim, hominibus spiritalia negligentibus, & terrena sectantibus, euanescit. Cùm ergo sub finem mundi venturus sit, qua fronte asserunt hæretici, iam à mille annis Antichristum venisse, & omnes Pontifices Romanos tanto tempore Antichristos fuisse.

Nona Demonstratio, ex persecutione Antichristi.

27 ANtichristus commouebit asperrimam persecutionem aduersus Ecclesiam, & quidem toto orbe; idque eo fine, vt omnes à Christi cultu ad sui cultum traducat: & sibi adhærentibus certum imprimet vel tradet signum, vt nemo, nisi eiusmodi signo eius se profiteatur cultorem, possit emere aut vendere. Atqui nihil horum factum à Summis Pontificibus. Ergo illi non sunt Antichristus. Maior probatur ex Scripturis, Matth. 24. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modò, neque fiet.* Vbi Dominus potissimùm loquitur de vltima tribulatione, vt patet ex illis verbis: *Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur.* Et Danielis 7. dicitur de Antichristo: *Sanctos Altissimi conteret.* & Apocal. 20. *Cùm consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas,* nimirum ad persequendam Ecclesiam, vt ex ijs quæ sequuntur constat. Vnde tanto maior erit tunc persecutio, quàm sub vllo fuerit vnquam tyranno; quanto magis sæuire diabolus potest solutus quàm ligatus, vt Patres tradunt.

Erit etiam hæc persecutio generalis, & per totum Antichristi imperium; vt colligitur ex illis verbis, *Et circuierunt castra Sanctorum, & dilectam ciuitatem:* quibus verbis significatur Ecclesiam vbique diffusam ab eo affligendam. Quòd autem eo fine hæc persecutio excitabitur, vt omnes à Christi cultu ad sui cultum traducat, manifestum est ex cap. 13. *Et data est ei potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerunt eam omnes inhabitantes terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ,* &c. Et infra: *Et datum est ei vt faciat, vt quicumque non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur.* Denique de charactere patet eodem cap. 13. *Et faciet omnes pusillos & magnos, diuites & pauperes, liberos & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis; & ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius.* Eadem fusè probari possunt ex Patribus; sed opus non est, cùm aduersarij non negent.

Quòd autem nihil horum à Romano Pontifice factum sit aut fiat, perspicuum est. Numquam enim Romani Pontifices visi sunt mouere apertam persecutionem contra Ecclesiam, aut conari homines à cultu Christi ad cultum suum traducere: numquam ab ijs datus omnibus adhærentibus character aliquis, sine quo non possent emere vel vendere.

Respondent hæretici, Pontifices Romanos mouisse persecutiones contra Ecclesiam Dei, quando ipsorum socios iusserunt occidi. Hanc autem persecutionem mirè exaggerant; sed ridiculè. Primò, quia Antichristi persecutio erit vniuersalis: hæc autem fuit solùm in paucis locis, vbi erant hæretici. Secundò, Antichristi persecutio erit sæuior, quàm fuerit vlla Tyrannorum antiquorum, vt Neronis, vel Diocletiani, &c. vt docent omnes Patres, & apertè colligitur ex verbis Domini, Matth. 24. citatis. At quis rationis compos dicet persecutionem Pontificis Romani in hæreticos esse inmaniorem, quàm fuerit vnquam persecutio Diocletiani, qua tot millia Christianorum toto Romano Imperio sublata, tot genera tormentorum per multos sæpe dies irrogata, tot carceres impleti, tot metalla referta? Tertiò, Antichristus persequetur Catholicos, quia tenent religionem auitam. at Pontifex persequitur hæreticos, quia deseruerunt auitam. Quartò, Antichristus persequetur vt cogat omnes ad cultum suum, relicto cultu Christi. At Pontifex non persequitur quemquam, vt cogat illum ad cultum suum; sed vt redeat ad cultum Christi, quem est professus. Quintò, Antichristi persecutio erit toti mundo notissima, & vehementissime concutiet orbem. At persecutio Pontificis in hæreticos, non turbat pacem mundi, sed tollit faces seditionum, & tranquillitatem mundi conseruat: vnde nemo sentit illud esse persecutionem, nisi eo modo quo punitio furum, latronum, proditorum, seditiosorum, persecutio dicitur. — 28 *Responsio hæreticorum refutatur.*

Sextò, Antichristus sua persecutione penitus opprimet Ecclesiam, ita vt ipsa non valeat ei resistere; nam ipse vsque dum interimatur, prospere aget, & pro suo arbitratu omnia faciet. Vt enim Danielis 7. dicitur: *Roborabitur fortitudo eius, & supra quàm dici potest vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet, & interficiet robustos, & populum sanctorum secundùm voluntatem suam.* At persecutio Pontificis in hæreticos non habet illum successum. Nam non solùm ei resistunt, vt non possit illos pro arbitrio & meritis castigare, sed etiam & ipsi, & omnibus ipsi adhærentibus grauissimam persecutionem mouent. Testis est Anglia, Gallia, Hollandia, & aliæ regiones; in quibus paucis annis plures Catholici ab hæreticis vario tormentorum genere interfecti, quàm totis decem sæculis hæretici ab Inquisitoribus damnati. Quòd si multi in bellis ceciderunt, ij non sunt dicendi persecutione, quæ martyres faciat, occisi; sed prælio tamquam milites deleti. Cùm enim regna pacata turbassent, & populum ad arma contra Principes concitassent, Principes se aduersus illos armarunt, & sic multi eorum vt seditiosi & rebelles interempti. Deinde tantum abest vt potentia Romani Pontificis crescat, vt iam à mille annis cœperit decrescere, præsertim in Europa & locis vicinis. Crescente enim regno Turcarum, decreuit Ecclesia, prouincijs Christianorum sensim ab eis occupatis. Itaque amissa iam antea Africa, cœpit amittere Asiā, qua tota absorpta, quidquid Imperij Orientalis supererat in Europa, tandem ademptum currente sæ-

te sæculo XV. Superiore autem sæculo, quot regna in Europa Ecclesiæ subducta? quot in Religione conuulsa, & ad defectionem inclinantia? Vnde Auctor Præfationis pag. 138. dicit *partem prope dimidiam Christiani orbis à Baby one*, hoc est, ab Ecclesia Romana, *exiisse*, eoque nomine excitat Principes Catholicos, vt Antichristi (Pontificis) iugum excutiant. At hæc minimè congruunt cum successibus Antichristi, cuius potentia crescet vsque ad finem; cui nemo poterit resistere, vt ex Scripturis constat: nedum populus sanctorum, quia persecutionem patietur.

29 Septimò, Si persecutio Pontificis, qua persequitur Lutheranos, Caluinistas, Anabaptistas, est persecutio Antichristi; ipsi ergo sunt *sancti Dei Altissimi*, qui ab Antichristo conterentur; Danielis 7. Ipsi sunt *castra sanctorum, & ciuitas dilecta*, quam exercitus Antichristi cinget & affliget; Apocal 20. Si ita est (quod etiam ipsi aperte affirmant) peto an hæ præclaræ appellationes conueniant in omnes sectas huius temporis, an in aliquam tantum? Si in omnes, quomodo id fieri potest, cùm vnica tantum sit fides, & religio, quæ hominem sanctum efficiat, sine qua impossibile est placere Deo? Nam illæ sectæ habent fides & religiones valde diuersas. Dissentiunt enim Caluinistæ & Lutherani in primarijs fidei capitibus, & se mutuò hæreseos damnant. Similiter Caluinistæ Protestantes, à Puritanis; & Lutherani molles, à rigidis; & hi omnes ab Anabaptistis, & à nouis Arrianis, & Samosatenis. Itaque non possunt omnes illæ sectæ esse castra sanctorum, & ciuitas dilecta. Si vna ex his est *ciuitas dilecta*, quænam tandem est illa? quibus notis eam deprehendemus? Singulæ enim sectæ æquè fortiter asseuerant se hanc ciuitatem constituere: Quia, inquiunt, nostra doctrina est purum putũ verbum Dei. Neq; aliam probationem adferre possunt, cùm extra Scripturas nihil sit credendum. Si Caluinistæ sibi hanc gloriam vindicare velint, opponent se Lutherani, qui plurimos & pestilentes errores in illis notarunt: si Lutherani, obsistent Caluinistæ, qui non pauciores errores objiciunt Lutheranis. Quare cum fieri nequeat, vt omnes sectæ sint *ciuitas illa dilecta*; neque vlla possit adferri ratio, cur hæc potius sit quam illa; meritò colligimus nullam ex his ad illam ciuitatem pertinere, sed omnes potiùs ad sortem Antichristi.

Rursus, si grex, v.g. Caluinistarum est *ciuitas illa dilecta*: ergo Antichristus multò est antiquior Ecclesia Christi: multis enim sæculis ipse Caluinistas antecessit; vt quorum primus Apostolus Lutherus nondum vnum sæculum impleuerit. Vbi, quæso ante Lutherum erant Lutheranorum & Caluinistarum synagogæ? Si erant inuisibiles non audentes suam religionem metu Pontificis profiteri, indigni planè erãt Ecclesiæ nomine, quę est ciuitas supra montem posita, quæ suum sponsum non erubescit. Vnde numquam ita latuit in persecutionibus Tyrannorum, quin facile cognosceretur. Si visibiles, quomodo non fuerunt illi fratres apprehensi ab Inquisitoribus, & puniti? Denique quomodo scitis eas antea extitisse, cùm nullus Scriptor, nullus Historicus id tradat, nec vllum huius rei sit vestigium? Nam & ipse parens earum Lutherus antea Catholicus fuit, & cùm furore percitus, eo quòd Indulgentiarum promulgatio ipsius Ordini in Germania delata non esset, ab Ecclesia desciuisset; non antiquos illius sectæ cultores collegit, sed Catholicos peruertit, & nouam sectam ex veterum sectarum frustis excitauit. Itaque nullo colore dicitur, religionem Lutheranam & Caluinisticam anteà extitisse.

30 Octauò, Antichristi persecutio non diu durabit, vt omnes fatentur: *nisi enim breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro*; vt Dominus ait Matth. 24. Sed persecutio Pontificis in hæreticos multis sæculis durauit: ergo hęc non est persecutio Antichristi. Nonò, Antichristus sua persecutione tollet omnem publicum Christi cultum, & in primis iuge sacrificium; vt patet ex cap. 12. Danielis At Summus Pontifex non tollit, sed stabilit iuge sacrificium, & nouis illud regionibus infert. Itaque ex diametro repugnat Antichristo. Decimò, Antichristus innumerabili exercitu persequetur Ecclesiam: vt enim Apocalypsis 20. dicitur, Satanas tunc solutus *exibit & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris, & ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt castra sanctorum, & ciuitatem dilectam, & descendit ignis de cælo, & deuorauit eos*. At nihil horum hactenus est visum, numquam Pontifex talem exercitum habuit, vnde nec Lutheranos, nec Caluinistas illo persequi potuit. Vndecimò, Antichristus in sua persecutione prohibebit, ne possit quis emere aut vendere absque eius charactere, quem suis tradet, quo profitebuntur se ab eius partibus stare. At hactenus tot sæculis Summi Pontifices nullum tale præceptum dederunt, nec vlli suos characterem Catholicis impresserunt; nec vllus hactenus in regno Pontificis coactus fuit aliquod tale signum exhibere.

31 Ad hoc respondet Auctor Præfationis, pag. 98. *Character in fronte, est externa professio se huic bestiæ* (Romano Pontifici) *subijci. Signum in dextra notat actualem atque implicitam obedientiam erga eam, quam putant non posse errare, etiamsi eos contra Principes suos naturales arma ferre iuberet; cui similis est cæca illa obedientia, in quam omnes Iesuitæ iurant.* &c. Et infrà: *Qui non concedit absolutam hanc potestatem, neque emendi neque vendendi ius habet: quia nemo fidem seruare tenetur hæreticis, vllumve contractum cum illis ratum habere.* *Responsio Auct. Præfat. de charactere Antichristi.*

En præclaram illius loci explicationem, quæ neque textui, neque vsui applicari potest. Quomodo enim hæc professio subiectionis, & obedientia actualis, & implicita, vel cæca, in foro ad singulos emptionis & venditionis actus exhibebitur? v.g. Vis emere panem, vinum, piscem, carnem, pannum; quomodo hunc characterem proferes, vt ostendas tibi ius emendi competere? Quomodo ostendes singulis, te erga Summum Pontificem habere obedientiam, præsertim implicitam, aut cæcam? Deinde professio subiectionis est in ore, non in fronte, vel dextra: obedientia actualis & implicita est in externa alicuius operis executione, non in dextra. At character ille Antichristi erit in fronte vel in dextra, & poterit statim venditori exhiberi. Denique hactenus in regno Pontificis neque fuit vllũ præceptum, neque vsus alicuius signi in quotidianis contractibus exhibendi; vt etiam hæretici testari possunt, qui in locis Catholicorum, & maximè in Italia, & Romæ sunt versati. Non enim rogantur, an professionem subiectionis Pontifici fecerint: an illi obedientiam actualem & implicitam, aut cæcam præstent. Omitto non videri Auctorem intelligere quid sit obedientia implicita, cùm hæc sit maximè inuisibilis. Obedientiam cæcam in religiosis maximè commendant sancti Patres: Basilius constitut. monastic. capit 23. Gregorius l. 2. c. 4. in 1. Regum: Bernardus lib. de præcepto & dispensat. colum. 6. Cassianus de Instit. renuntiantium lib. 4. ca. 41. &c. Vnde non est irridenda. *Refutatio.*

32 Similiter illud de potestate emendi & vendendi, nullum colorem habet. Si enim non posse emere aut vendere, nihil est aliud quàm contractum posse rescindi, eò quòd hæreticis fides non sit seruanda, parui sane est momẽti, parumque afflictionis adfert. Quotusquisque enim est hæreticorum, qui metu rescissionis non ausit emere necessaria à Catholicis, aut quosuis cum illis inire contractus? Quot contractus eo nomine à Catholicis, cum detrimento hæreticorum sunt rescissi? Aut quomodo hæc rescissio in quotidianis rerum necessariarum emptionibus & venditionibus mandari possit executioni? Denique quis vnquam docuit Catholicorum, hæreticis in emptione & venditione fidem non esse seruandam? Neque verum est Catholicos Doctores ita generatim & absolutè docere, hæreticis fidẽ non esse seruandam, vt hæretici falsò imponunt. Loquuntur enim de fœderibus iniquis, & in damnum religionis vergentibus, ad quæ hæretici per vim Catholicos compulerunt; modò tamen antè legitima auctoritate à iureiurando soluatur, & constet maiora mala ex rescissione non impendere. Idem docent hæretici nostri temporis, de fide data Catholicis, & longè amplius: vt in alia Disputatione ostendemus.

33 Quod autem de æquiuocatione hic *πάρεργον* assuitur: Nemo Catholicorum DD. docet fas esse ea vti, cũ quis legitimè à suo Iudice interrogatur; sed cùm a Iudice non suo, vel iniquè contra ordinem Iuris: vt cum in Anglia à Iudicibus sæcularibus & hæreticis interrogãtur Sacerdotes quorum confessiones ipsi exceperint; in quorum ædibus sacrificium obtulerunt; quæ peccata in confessione audiuerint; quænam ipsi peccata Sacerdoti sint confessi,

quam

quam pœnitentiam Sacerdos eis iniunxerit; quibus icunculas benedictas distribuerint; & similia, quæ in Anglicanis Iudicijs inquiri a Sacerdotibus, multis Auctoris Angli scribunt. In his Catholici docent, non teneri reum ad mentem Iudicis respondere, sed posse verborum artificio, absque tamen mendacio, se discrimini eripere. Cur enim tenear gladium occultum porrigere, vel ostendere volenti me iniquè iugulare? Cur hæretici hoc in Catholicis calumniantur, cùm ipsi in huiusmodi discrimine, etiam fidei suæ externam abnegationem, & professionem alienæ permittant? exemplo sint Puritani in Anglia, qui contra Religionis suæ dogma iurant in Primatum spiritalem Regis: & eorum Apostolus Caluinus, qui Argentinæ subscripsit sententiæ Lutheranorum, de reali præsentia Corporis Christi in Eucharistia, ad eorum gratiam demerendam.

Decima Demonstratio, ex miraculis Antichristi.

34 ANTICHRISTVS faciet varia miracula, speciem quidem externam operis miraculosi & supernaturalis habentia, reipsa tamen inania & falsa, vt quæ præstigijs & ope diaboli constabunt. Habebit quoque varios ministros, & primarium quemdam pseudoprophetam, qui similia patrabit; & hæc omnia eo fine, vt omnes Antichristum pro Messia & vero Deo agnoscant, & adorent tum ipsum, tum imaginem eius. At nihil horum competit in Pontifices. ergo hi non sunt Antichristus.

Miracula Antichristi.

Maior patet. Primò, ex Scripturis. 2. ad Thess. 2. *Cuius est aduentus secundùm operationem Satanæ, in omni virtute: & signis & prodigijs mendacibus.* id est, aderit instructus tota diaboli potestate. hoc enim significat illud, *in omni virtute*, Græcè ἐν πάσῃ δυνάμει, ad patranda signa & prodigia mendacia. *Mendacia* vocat, quia non erunt vera signa supernaturalia: sed vel erunt præstigiæ & illusiones oculorum, vt cùm vnum ex capitibus Antichristi videbitur mori, & excitari ab Antichristo; vel si aliquid solidi habebunt, non excedent vim naturalem caussarum creatarum. quale est igne descendere de cælo; hoc enim diabolus fecit, cùm greges Iob perderet: & imaginem bestiæ loqui, diabolo intus loquente, &c. Apocal. 13. *Dedit illi* (bestiæ, Antichristo) *draco virtutem suam & potestatem magnam; & vidi vnum de capitibus suis* (videtur signari vnus de septem Principibus, qui se illi sponte submittent, cùm tres alios prælio vicerit, Danielis 7) *quasi occisum in mortem: & plaga mortis eius curata est.* nempe a bestia, *& admirata est vniuersa terra post bestiam. & adorauerunt draconem* (diabolum qui operabatur in Antichristo, & quem putabant esse numen diuinum) *qui dedit potestatem bestiæ: & adorauerunt bestiam.* Dicet enim Antichristus se esse Deum & hominem, & naturam humanam esse assumptam a Diuinitate in vnionem hypostaticam. Itaque vtrumque adorabunt. Et infra de alia bestia, quæ erit primarius ipsius pseudopropheta, dicitur, *fecisse magna signa coram hominibus, vt adorarent bestiam & imaginem eius:* & inter cetera, fecisse ignem è cælo descendere, & imaginem bestiæ loqui.

Idem docent omnes Patres, & omnes Interpretes. Omnes enim hæc signa propriè, & non metaphoricè explicant, sicut hæretici. Omnes enim docent Antichristum maximum fore magum, & ope diaboli plurima signa & prodigia editurum; idque eo fine, vt ipse ab omnibus Messias & Deus habeatur, & honore diuino colatur, vt supra ostensum est.

Minor, nempe in Summos Pontifices nihil horum congruere, est manifesta. Pauci enim miracula à mille annis fecere: nemo illorum hominem, qui mortem simulasset, visus est excitare; nemo ignem è cælo in terram deuocare; nemo vocem imagini tribuere; quæ tria hic speciatim recensentur: & primum Antichristo, reliqua duo eius pseudoprophetæ tribuuntur. Deinde Pontifices non habent aliquem primarium pseudoprophetam, qui homines ad eius vel imaginis ipsius adorationem sub pœna mortis compellat, aut eo fine signa aliqua faciat.

35 Ad hæc respondet Auctor Præfationis tria. Primò, De signis Antichristi in genere pag. 59. signa & prodigia mendacia Antichristi, esse miracula quæ fiunt in Ecclesia Catholica. *Iam*, inquit, *quæ tandem Ecclesia vestra iactat innumerabilia miracula, quæ tamen maximam partem aduersantur sua ipsorum doctrina, nemo melius Bellarmino dixerit, cum iumento suo famelico, quod pabuli oblitum, Sacramentum genibus curuatis adorabat.*

Responsio Auct. Præfat. de signis in genere.

Sed contrà. Si miracula quæ fiunt in Ecclesia Catholica sunt signa mendacia Antichristi; ergo non solùm a mille annis venit Antichristus, sed a temporibus Apostolorum. Singulis enim centurijs annorum plurima miracula facta sunt, vt constat ex Historia Ecclesiastica Eusebij, Socratis, Sozomeni, Ruffini; & ex vita Gregorij Thaumaturgi descripta à Gregorio Nysseno, Antonij ab Athanasio, Hilarionis ab Hieronymo, Martini à Sulpitio, Simeonis Stylitæ a Theodoreto. Plurima alia commemorantur à S. Augustino lib. 22. de Ciuitate cap. 8. facta in Africa ipsi notissima. Falsum ergo est Antichristum primum post annum Domini 600. venisse. Secundò, Si illa miracula sunt Antichristi, ergo omnes illi Sancti fuerunt ministri Antichristi: ergo Franciscus, Dominicus, Bernardus, Malachias, Bonifacius, Adalbertus, Augustinus, VVillebrordus, & omnes prouinciarum Septentrionalium Apostoli, & reliqui iam commemorati fuerūt pseudoprophetæ Antichristi, eiusque instrumenta ad hominum seductionem. Ergo Sancti in cælo regnantes, & in primis beatissima Virgo, ad quorum inuocationem longe maxima pars miraculorum perficitur, quibus Ecclesia gloriatur, Antichristo seruiunt ad humani generis perniciem! Quæ omnia quàm sint blasphema, quis non videt? Ait quidam de Diuis loquens, Ἀκέρδεια λέλογχε θαμινὰ κακαγόρους, *Damnum crebrò corripit maledicos*: quanto magis blasphemos? Estque hæc non vulgaris blasphemia, sed in Spiritum sanctum; qua opera virtute Spiritus sancti ad veritatis confirmationem, & mentium illustrationem patrata, referuntur in diabolicam operationem. de qua blasphemia dictum à Domino Matthæi 12. & Marci 3. *eam neque in hoc sæculo, neque in futuro remittendam.* Tertiò, Miracula Antichristi eo fine efficientur, vt homines illum pro Deo agnoscant & adorent. At miracula quæ fiunt in Ecclesia, non fiunt vt Pontifex Deus habeatur, aut honore diuino colatur: ergo non pertinent ad miracula Antichristi.

Refutatur.

Pindarus Olymp. Ode 1.

Sed cur obsecro miracula Ecclesię aduersantur ipsius doctrinæ? *Quia*, inquit Auctor, *inter miracula Ecclesia ponitur iumentum externo gestu Eucharistiam adorans, cùm tamen hoc Sacramentum non sit institutum, vt illud oues & boues & pecora campi adorarent.* At certè hoc iumentum, vel potius Deus per illud, impietatem Calumniatorum, qui realem ibi Domini præsentiam nolunt agnoscere, egregiè confutat. sicut olim per asinam, Prophetæ insipientiam redarguit. Neque ideò consequens est, vt Eucharistia sit instituta, vt à iumentis adoretur: imò ideò miraculum est, quia ad hoc instituta non est. Cùm enim hic actus longe superet naturæ brutalis captum, signum est eum prouenire ex diuino impulsu, ad præsentiam Creatoris, cui omnia subduntur, testandam: vt S. Antonius de Padua huius miraculi patrator dicebat.

Secundò, * De descēsu ignis & imaginis adoratione respondet pag. 97. *Ignem esse fulmen excommunicationis, cuius*, inquit, *tanta est vis, vt thronis exturbare Principes valeat, adeo vt omnes pro hæreticis occidendi sint & exurendi. quia bestia noluit imaginem adorare, hoc est, summam eius potestatem nullis limitibus circumscriptam.* Itaque *facere ignem descendere de cælo*, hoc Interprete, est *fulmen excommunicationis vibrare: Adorare bestiam, est agnoscere eius supremam potestatem. Imago bestiæ, est summa & illimitata eius potestas.* 36

** Responsio Auct. Præfat. de descensu ignis & imagine bestiæ.*

Verùm quis ista à iudicio tranquillo, non ab animo intemperijs agitato, proficisci dixerit? Nam Primò, Scriptura commemorat illud tamquam rem stupendam, exoticam, & mortalium oculis insolentem. *Fecit*, inquit, *signa magna, ita vt etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum.* At fulmen excommunicationis est res quotidiana in Ecclesia, & quotannis cum summa solemnitate in multos vibratur; & nemo obstupescit. Quia etsi sit res valde terribilis, neque solum possit hominem throno deijcere, sed etiam Satanæ tradere:

Refutatur.

tamen

tamen hæc vis est inuisibilis. Vnde plerosque parum terret; & hæretici illud *fulmen brutum* vocant. Secundò, Plurimi Pontifices sanctissimi ante annum Domini 600. & ipse S. Paulus, hoc fulmen iaculati sunt in contumaces: ergo vel ipsi sunt Antichristi; vel saltem fecerunt signa & prodigia mendacia, & Antichristiana: quorum vtrumque absurdum est & blasphemum; ac proinde etiam hęc interpretatio, ex qua id sequitur. Tertiò, Non ipse Antichristus, sed eius pseudopropheta ignem cælo deuocauit. At excommunicationes, præsertim in Principes, a Summo Pontifice feruntur, non ab inferioribus. ergo Summus Pontifex non est Antichristus, sed quærendus est alius qui sit Antichristus, cui Pontifex subseruiat; si fulmen excommunicationis ad miracula Antichristi pertinet.

37 *Imago bestiæ.* Iam quod ad *imaginem bestiæ* attinet; quomodo suprema & illimitata potestas est imago Antichristi? Imago enim debet esse extra rem cuius est imago, & ab ea distincta: hæc autem potestas est ipsi intrinseca. Deinde res est prior sua imagine, & absque ea esse potest. At Antichristus non potest esse sine hac potestate; imò per hanc tamquam per formam (Auctoris & aliorum hæreticorum iudicio) constituitur. Ideò enim dicunt Pontificem esse Antichristum, quia hanc illimitatam *potestatem* sibi arrogat; vt supra Demonst. 7. dictum est. Idem ergo erit forma constituens esse rei, & imago extrinseca eiusdem rei. Præterea, quomodo *potestas* illa potest cerni oculis, & proponi populo, vt ab illo adoretur? quomodo populus potest hanc *potestatem* fabricare, & domi suæ adorandam collocare? At enim Scriptura, Pseudoprophetam dixisse *habitantibus in terra, vt faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit.* Quomodo huic *potestati* datus est spiritus & loquela? Nam vt Scriptura dicit: *Datum est illi vt daret spiritum imagini bestiæ: & vt loquatur imago bestiæ.* Ex quibus videat Lector qualibus commentis Potestas Pontificia oppugnetur.

Vndecima Demonstratio, ex consideratione nominis.

38 Scriptura Apocalypsis 13. dicit Antichristum habiturum nomen cuius numerus sit 666. Hunc autem numerum Spiritus sanctus eo fine reuelauit, vt cùm Antichristus venerit, & cœperit omnia sibi subijcere, ex nomine possit a sapientioribus Ecclesiæ certò deprehendi, deprehensus caueri, & alij possint præmoneri vt caueant. Si enim nomen habuerit, cuius litteræ hunc numerum adæquatè expleant; id certum signum fore hunc esse ipsum Antichristum. Ita Irenæus lib. 5. cap 30. & passim Interpretes huius loci. Atqui hactenus hæretici in nullius Pontificis nomine hunc numerum ostendere potuerunt: ergo nullus eorum Antichristus habendus.

Responsio hæretic. Hic se mire torquent, vt vel in speciem videantur hunc numerum deprehendisse. Itaque plerique confugiunt ad nomen Λατεῖνος, cuius litteræ summam illam conficiunt. Quam sententiam approbat quoque Auctor noster pag. 80. etsi firmiter ei non adhæreat. Sed est omnino improbabilis. Agitur enim de nomine proprio, non de communissimo, ex quo nihil certi de singulari persona colligi potest. Deinde Romani Pontifices numquam appellati sunt Λατεῖνοι vel Λατεῖνος, sed Λατῖνοι quod nomen non explet illum numerum. Secundo, communis Patrum sententia est Antichristum fore Iudæum, vt suprà ostensum est, non Latinum; & Iudæorum regnum suscitaturum, vt ipsi toto orbe dominari videantur cum suo Messia. Itaque non gloriabitur illo nomine Λατεῖνος, sed alio augustiore, quo significet se esse Messiam in Lege promissum. Tertiò, Nomen Romanorum longe fuit semper augustius quam Latinorum: vnde etiam Græci vocabant se Romanos; & suos exercitus, exercitus Romanorum; ergo potiùs deberet vocari *Romanus* quàm Latinus.

Nec obstat quòd Irenæus lib. 5. cap. 30. inter cetera hoc etiam nomen ponat tamquam probabile: quia accipit hoc nomen tamquam proprium; non vt commune, sicut hæretici. Spectata autem potentia Romanorum, quæ erat ipsius ætate, non erat improbabile fore aliquando, vt illa tandem sub finem sæculi deueniret ad aliquem Principem, cui nomen esset Λατεῖνος, qui totis viribus Ecclesiam persequeretur, & repræsentaret Antichristum. Deinde Irenæus probabilius censet nomen Antichristi non fore Λατεῖνος, sed τειτάν. hoc enim est magnificentius, vtpote ipsi soli congruens, & tyrannicum quiddam & minax præ se ferens, Antichristi potentiæ & moribus accommodate.

Alij cùm vident se hic non posse euoluere, confugiunt ad numerum annorum, qui fluxerint vsque ad Antichristi regnum, vel mortem: sed eorum initium variè statuunt. Quidam dicunt hos annos numerandos a tempore quo Pompeius spoliauit templum Iudæorum: alij a Domini natali: alij a Domini ascensu in cælum: alij a tempore quo Ioannes Apocalypsim illam habuit, qui fuit annus 97. Christi, vt ex Eusebio colligitur. Auctor Præfationis cùm Bonifacium III. faciat primum Antichristum, computat à natiuitate Christi. Verùm cùm ab eo tempore vsque ad Bonifacium solùm reperiantur anni 606. desunt ad numerum requisitum, 60. Vnde sequitur manifeste ab Auctore perperam Bonifacium statui primum, cùm Antichristus 60. annis post Bonifacium venire debuerit. Additis autem 60. annis incidimus in Vitalianum, sub quo nihil noui Ecclesiæ Romanæ collatum, sed solùm priuilegia eius confirmata; ne videlicet Constantinopolitanus Patriarcha ea sibi vsurparet. Maximas autem calamitates totis illis 60. annis Ecclesia perpessa, pestem, famem, inundationem, terræ motus, Persarum incursiones, quibus 90. millia Christianorum vno tempore occisa, seditiones Orientales, hæresim Monothelitarum, S. Martini captiuitatem & exilium, ærarij sacri multis sæculis congesti expilationem. Denique sub Vitaliano vrbs omnibus suis ornamentis à Græco Imperatore spoliata. Hoccine est regnum Papæ confirmari?

Refutatur alia responsio. 39

Sed inquit, *Confirmatus est titulus Vniuersalis Episcopi sub Vitaliano.* Verùm quid iuuat tituli confirmatio, cùm res semper fuerit & viguerit? Itaque cùm Auctor videret hæc esse parum firma, alium adhibuit computum: nimirum, vt numerus ille annorum incatur a direptione templi Iudaici per Pompeium. Ab hoc enim tempore vsque ad Bonifacium III. sunt anni 666. Sed contrà Primò, Cur a direptione templi ille numerus censendus, potiùs quam à vastatione, quæ multò fuit illustrior, aut à Domini natiuitate? Certè nulla est ratio, nisi quia magis seruire videbatur Auctoris proposito. Quis enim diuinare queat ab illa direptione sumendum initium huius numeri; præsertim cùm nulla vsitata computandi ratio inde sumatur? deinde ab eo tempore vsque ad Bonifacium Tertium sunt plures anni quam 666. nempe 669. vel 670. itaque numerus non exactè respondet. at debet exactissimè congruere; alioquin daret occasionem errandi; & potiùs dici debebat numerum eius esse 670. quam 666. Tertiò, Scriptura loquitur de numero nominis, non de numero annorum. Hæc autem duo multùm distinguuntur. Nemo enim numerum nominis sana mente vocauerit numerum annorum a natiuitate Domini, &c. alioquin de singulis Imperatoribus & Regibus dici poterit, numerum nominis eius esse talem numerum. v.g. numerum nominis Caroli V. esse 1520. numerum nominis Ferdinandi esse 1558. numerum nominis Maximiliani II. esse 1564. & similia. Quartò, Antichristus tradet numerum nominis sui populis in signum, vt possint emere & vendere; vt apertè habetur cap. 13. Apocalypsis. At quis mentis compos credat illum accepturum numerum annorum qui effluxit a natiuitate vel ascensione Christi, cuius memoriam totis viribus conabitur abolere; aut à visione Ioannis, vel à templi direptione; & hunc numerum populis traditurum, tamquam suum characterem, quo profiteantur se eius esse cultores? ex quibus constat quam inconsiderate & nullo iudicio hęc in chartam sint illita.

Alia sententia auctoris præfat. refutatur. 40

Duodecima Demonstratio, ex loco, & Sede Antichristi.

41 *De sede Antichristi syllogismus. Prima probatio maioris.*

Sedes Antichristi non erit Romæ, sed Ierosolymis: At sedes Pontificum est Romæ, non Ierosolymis: Ergo Pontifices non sunt Antichristus.

Maior probatur: Primò, Quia Antichristus erit Iudæus, & se Iudæis venditabit pro Messia in Lege promisso,

& ab

& ab eis pro tali recipietur; vt supra num. 19. & 20. ex Scriptura, & omnium Patrum sententia ostensum est: ergo sedem suam constituet in Iudæa, nimirum in terra diuinitus promissa, & in vrbe sancta Ierusalem, de cuius gloria, & magnificentia futura, multa dicuntur in Scripturis; quæ omnia Iudæi ad terrenam Ierusalem, qualis erit sub Messia, referunt. Si Romæ sedem figeret, non ostenderet se Messiam promissum: quia sedem Dauid non videretur occupare, nec implere ea, quæ de gloria & imperio illius vrbis, & Templi instauratione, à Prophetis prædicta putant. Accedit quod Romam censeat profanam, & contaminatissimam tum idololatria veterum, tum cultu Christi, eamq; habeant maxime exosam: quia a Romanis ipsorum Principatus, oppida, Templum & Sacerdotium sunt deleta, maioribus eorum seruituti subiectis, vel varijs cladibus interemptis. Itaque nullo modo credibile est sedem Antichristi Romæ fore.

Secũda probatio maioris.

Secundò, Idem apertè conuincitur ex capit. 11. Apocal. vbi dicitur Antichristum facturum bellum aduersus duos illos Prophetas, & illos occisurum. *Et corpora eorum*, inquit, *iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus: vbi & Dominus eorum crucifixus est*. At non Romæ, sed Ierosolymis crucifixus est Dominus.

42 *Responsio Auct. præfat.*

Hæretici hic confugiunt ad tropos, more consueto, cùm verborum proprietas illis aduersatur, & dicunt hic significari Romam, *quia ibi Dominus magis quam vsquam alibi per peccata crucifigitur*. Ita Auctor pag. 61. Et confirmatur, quia cap. 18. v. 24. de Roma dicitur: *In ea sanguis Prophetarum & Sanctorum inuentus est, & omnium qui interfecti sunt in terra*.

Refutatur.

Sed contrà. Primò, Quia est regula generalis, Non esse recedendum a verborum proprietate in exponendis Scripturis, nisi aliquid ad hoc cogat; alioquin nihil erit certi. quam regulam etiam Lutherus seruandam præscribit, ita scribens in captiuitate Babyl. cap. de Sacramento panis: *Verbis diuinis non est vlla vis facienda, neque per hominem neque per Angelum, sed quantum fieri potest in simplicissima significatione seruanda sunt; & nisi manifesta circumstantia cogat, extra grammaticam & propriam accipienda non sunt, ne detur aduersarijs occasio vniuersam Scripturam eludendi. quo consilio rectè Origenes olim repudiatus est, quod ligna & omnia quæ de paradiso scribuntur, contempta grammatica locutione, in allegorias verteret*. Itaque cùm hic nihil cogat, non possumus à proprietate recedere. Deinde Scriptura voluit clarè insinuare vbinam illi essent occidendi. vnde cùm dixisset, *quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Aegyptus*; quia hoc obscurum videbatur, ne erraremus quæ illa ciuitas esset, addidit signum notissimum; *vbi Dominus eorum crucifixus est*. Nemo enim potest ignorare, vbi id factum sit. Si locutus fuisset de crucifixione per peccata, res fuisset obscurissima. Cui enim nisi hæreticis est manifestum, Christum magis crucifigi Romæ per peccata sub Pontificibus, quàm in multis alijs oppidis? Sanè Catholicis manifestum est, illum multò amplius crucifigi Londini, & in alijs magnis hæreticorum vrbibus, quam Romæ. Itaque frustra illud additum fuisset, vtpote magis obscurum. Tertiò, Roma a Ioannis sæpius vocatur *Babylon*: vt patet cap. 17. & 18. quia *Babylon* fuit figura Romæ; vt inquit D. Augustinus lib. 18. de Ciuitat. cap. 22. nimirum magnitudine imperij, potentia, afflictione Iudæorum, excidio vrbis & templi, deletione populi, captiuitate eorum & seruitute. Eodem modo vocatur a D. Petro Epist. 1. in fine. Nec erat ratio cur hanc appellationem mutaret in aliam minus congruentem. At Ierusalem rectè vocatur *Sodoma*, allusione ad locum Isaiæ. cap. 1. *Audite Principes Sodomorum*, &c. idque ob impuritatem, superbiam, & violentiam, quæ ibi tempore Antichristi regnabunt; & Ægyptus, ob cæcitatem cordis & omnem impietatem. fuit olim ciuitas magna, & rursus magna erit illo tempore Iudæis ex toto mundo eò confluentibus, eamque in Sedem Regni instaurantibus.

Babylon Figura Romæ.

Ad confirmationem. Solùm significatur illis verbis Romam sustinere culpam sanguinis Prophetarum & Sanctorum, vbique effusi: quia per suos præsides & ministros toto orbe persequebatur Christianos, & innumerabilem eorum multitudinem occidit. Loquitur autem de Prophetis noui Testamenti, quales multi fuere in primitiua Ecclesia. Ridicule interpretantur illa hæretici de Summo Pontifice; quia varijs locis aliquot Lutherani & Caluinistæ per Inquisitores traditi sunt brachio sæculari puniendi. Hi videlicet sunt illi Prophetæ & Sancti. Sed de hoc supra num. 29.

Tertia probatio maioris.

Tertiò probatur: Tempore Antichristi Roma erit deleta, vt apertè colligitur Apocal. 13. vbi dicitur decem illos Reges, qui breui tempore regna potientur, odio habituros fornicariam, eamque igni combusturos & tradituros regnum suum bestiæ, seu Antichristo. Deinde explicans quænam illa mulier sit, *Mulier*, inquit, *quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ*. Quibus verbis apertè designat Romam, qualis erat tempore S. Ioannis, & qualis futura est sub finem mundi, vt optime ostendit Ribera in hunc locum, & in cap. 14. Apocal. nu. 51. & sequentibus. Neque alicui videri debet incredibile Romam aliquando rursus imperium obtenturam. Quid enim si Turca Italiam, impijs quibusdam Christianis eum accersentibus vel iuuantibus, aliquando obtineat, & sedem regni Romæ constituat? Quo facto mirum non esset, si vicina regna hæreticorum factionibus debilitata & dissecta, in eius quoque potestatem venirent; præsertim cùm hæretici Turcam regnare malint quam Pontificem, aut Regem probe Catholicum. Hoc euentu, an non omnia quæ olim Romano imperio paruerunt, rursus Romæ subessent, & ipsa rursus orbi sicut olim dominaretur? Rursus facile fieri potest, vt tam vastum imperiũ scindatur, & in decem Reges diuidatur; a quibus deinde ipsa Roma, quæ illos affixerat, escindatur. Magna paucis sæculis potest fieri rerum conuersio. Verum quomodo ista futura sint, Deo permittamus. Hoc tamen constat, Romam ab illis Regibus ante regnum Antichristi, vel sub initium illius, esse euertendam: ac proinde eius sedem Imperij esse non posse.

Quarta probatio maioris.

Quartò, Danielis 11. *Figet tabernaculum suum in Apadno, inter duo maria, super montem inclytum & sanctum; & veniet ad summitatem eius, & nemo auxiliabitur ei*. Hic sermo est de Antichristo: vt patet ex antecedentibus & sequentibus. Non enim illa in Antiochum conuenire possunt, vt benè ostendit Hieronymus contra Porphyrium; sed in Antichristum, cuius figuram gerebat Antiochus. Significatur autem Antichristum post victorias suas fixurum sedem in Iudæa, & periturum in monte sancto; vt Hieronymus, Theodoretus, & alij interpretantur. *Apadno est in Iudæa, vbi montana incipiunt iuxta Nicopolim; quæ olim Emaus dicta*, teste Hieronymo. His consentiunt ea quæ habentur Zachariæ 5. cùm dicitur: *Et leuauerunt amphoram* (in qua erat impietas) *inter cælum & terram. Et dixi ad Angelum qui loquebatur in me: Quorsum deferunt amphoram? Et dixit ad me: Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basim suam*. Quibus verbis insinuatur impietatem & excæcationem Iudaicam duraturam vsque ad illud tempus, quo ædificabitur ei domus, seu regnum in terra Sennaar. quod fiet quando Antichristus regnare incipiet, & a Iudæis vt Messiam recipietur. Tunc impietas dominabitur, & erit supra basim suam (Antichristum) locata. Itaque inchoabit regnum suum in regione Babylonis, vbi plurimi Iudæi habitant (pauci enim ex captiuitate redierunt) postea tamen transferet sedem regni in Iudæam, vt dictum est.

43 *Ex patribus idem probatur.*

Idem probatur ex communi Patrum sententia. Irenæus. lib. 5. cap. 30. de Antichristo loquens: *Sedebit*, inquit, *in templo Ierosolymis*. Hippolytus Martyr de consummat. sæculi: *Templum constituet Ierosolymis, quod confestim extructum, reddet Iudæis*. Ibidem dicit suscipiendum à Iudæis pro Messia. Cyrillus catechesi 15. *Antichristus in templo Dei sedet. quale autem hoc templum dicit? in templo quod reliquum est Iudæorum*. Et infra: *Si enim is tanquam Christus ad Iudæos veniet, a Iudæis sanè adorari volet. studiosissimum se ostendet illius templi, vt ipse de progenie Dauid esse videatur*, &c. Lactantius. l. 7. Diuinarum institutio. cap. 16. dicit, ipsum nomen Imperij Romani sublaturum, & sedem translaturum in Asiam. Hilarius can. 25. in Matth. *A Iudæis susceptus loco sanctificationis insistet*, id est, in templo Ierosolymitano. Hieronymus in cap. 11. Danielis: *Nostri*, inquit, *& melius interpretantur &*

tacitus,

rectius, quòd in fine mundi hoc facturus sit Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum: & tam humilis erit atque despectus, vt ei nō donetur honor regius, & per insidias & fraudulentiam obtineat principatum, & brachia pugnantis populi Romani expugnentur ab eo, & conterantur: & hoc faciet, quia simulabit se ducem esse fœderis, hoc est legis & testamenti Dei, &c. Quomodo sedem suam statuet Romæ, si simulabit se ducem fœderis, qui impleat promissiones veteris testamenti Iudæis factas? Idem in fine capit. 11. dicit *Antichristum interficiendum in monte sancto:* idque probat ex Isaia.

Nec obstat quod Hieronymus quæst. 11. ad Algasiam ait quòd sedebit *in templo Dei, vel Ierosolymis, vt quidam,* inquit, *putant; vel in Ecclesia, vt verius arbitramur*. Quia credibile est illum etiam in Ecclesijs Christianorum se ostentaturum, in loco eminenti, vt ab omnibus tamquam Deus adoretur. Denique omnes veteres docent illum fore Iudæum, & à Iudæis pro Messia recipiendum. Itaque non est dubitandum quin sedem regni in Iudæa sit constituturus, vt diuinas promissiones de futura illius terræ & populi felicitate, & imperio in totum orbem, implere videatur.

44 Auctor Præfationis totis viribus contendit sedem Antichristi esse vrbem Romanam. Primò, Quia Apostolus 2. ad Thessalonicens. 2. de Antichristo ita dicit: *Vt in templo Dei sedeat. Id est* (inquit Auctor pag. 57.) *in sinu & penetralibus Ecclesiæ. Iam vbi sit Apostolica illa Sedes, cuilibet relinquo diuinandum: sed & quis in ea sedens pro Deo se gerat peccata condonans, animas redimens, fidei articulos definiens, omnium hominum censor & Iudex, ipse à nemine iudicandus.*

Obiectiones Auct. Præfat.

Respondeo: Si templum Dei accipiamus pro templis Christianorum, non solùm Romæ est templum Dei, sed alijs locis innumeris. Nihil ergo nos ad Romam astringit. Sed Romæ sunt, inquit, *penetralia Ecclesiæ*. Ita est, si metaphoricè Sedem Apostolicam vocemus *penetralia Ecclesiæ*. Sed probandum est illi hæc penetralia per *templum Dei* intelligi. Sane Patres passim *templum Dei* accipiunt propriè, nimirum pro templo materiali & visibili, vt ostensum est. Numquam enim à propria significatione ad tropos confugiendum, quando ex illa nihil absurdi sequitur. Nec refert, quòd aliqui per *templum Dei* intelligant corda Fidelium; quia mysticè exponūt, nec literalē sensum negant. Deinde quis vnquam Sedem Apostolicam (hoc est auctoritatem Pontificiam) vocet *templum Dei?* aut occupare sedem Apostolicam, dicat esse *sedere in templo Dei?* Semper ergo Pontifices in templo Dei sedent, etiam dum foris deambulant: quia semper auctoritatem suam retinent. Illos autem actus, quos Auctor hic commemorat, non sufficere *vt sedeat in templo gerens se tamquam sit Deus*, suprà nu. 24. demonstratum est.

45 Secundum Argumentum pag. 60. *Ioannes*, inquit, *fusius licet μυστικώτερον describit hunc Antichristum, quem sub figuris prodigiosæ cuiusdam bestiæ, cui septem erant capita, cornua decem,* XIII. *cap. proponit, deinde* XVII. *interpretatur. Vbi illam appellat meretricem, quæ sedebat super aquas multas, & prodigiosæ bestiæ insidebat. Deinde sic concludit illud caput, vt mulierem hanc magnam illam ciuitatem, quæ Regibus terræ dominatur, appellat: & tam illo capite quàm sequenti proximè ciuitatem magnam Babylonem vocat. Itaque Romam esse aut fore sedem illius Antichristi, locus iste perspicuè, & sine vlla contradictione declarat.*

Cap. 18. v. 2.

Argumentum igitur in forma est tale. Antichristus est prodigiosa illa bestia quæ describitur Apocal. 13. v. 1. Hęc autem bestia est meretrix illa, quæ sedet super aquas multas, Apocal. 17. v. 1. Hæc meretrix est ciuitas magna quæ regibus dominatur cap. 17. v. 18. Hæc ciuitas magna est Babylon mystica: Babylon mystica est Roma: ergo sedes Antichristi erit Roma.

Videri possit Auctor *ἐξωτοδιψία* laborasse in tam longo Sorite. Inferendum enim erat: *Ergo Antichristus est ciuitas Romana*, vt cuius mentem parumper aduertenti planum est. Multum interest inter Antichristum & sedem regni eius; inter hominem & ciuitatem: quæ tamen Auctor pro iisdem habere videtur. Expressè enim hic dicit *Antichristum esse illam meretricem cap. 17. v. 1. & hanc meretricem esse Babylonem seu Romam*. & pag. 104. dicit *hanc mulierem esse caput adulterinæ ecclesiæ*, eique tribuit omnia illa horrenda quæ Scriptura ibi commemorat. & infrà eadem pag. dicit: *Ipsa se caput visibile indigitat, quatenus dispensatrix esse vult, & sola mysteriorum Dei interpres. Denique magnus hic in terra Deus & Auctor fidei, mystes est professione, id est, sacerdos*, &c. Et tamen ibidem dicit *hanc mulierem esse Babylonem illam magnam, matrem fornicationum & abominationum terræ*. Et pagin. 107. sic ait: *Deinde vno verbo explicat mulierem, quæ super illam* (bestiam) *sedebat, seu Monarcham quæ regebat eam, non esse aliud quàm magnam illam ciuitatem quæ dominabatur Regibus terræ, sedem imperij designans*. Itaque iuxta hunc Auctorem Antichristus est *Sacerdos*, est *Babylon magna*, est *Roma*, est *Monarcha Romæ insidens*, est *Rex & sedes regni*. Nimirum ista est solida & clara huius loci explicatio, omnibus Patrum explicationibus præferenda.

Sed quis non videat ista esse manifestè *ἀσύστατα*, & turbati cerebri phantasmata? Quomodo idem potest esse Monarcha & ciuitas, Rex & regni sedes, Babylon & homo? Quis mentis compos Antichristum vocet Babylonem, Romam, ciuitatem? Quare mulier illa insidens bestiæ cap. 17. non est Antichristus, sed Roma; vt ipsa Scriptura explicat in fine cap. cùm ait: *Mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ*. Vbi significatur Roma impia, qualis fuit tempore Ioannis, & futura est sub finem sæculi. Hæc dicitur *Babylon* mystica, quia illi similis, & per eam præsignatur; vt suprà num. 42. ostensum. Accedit quòd illa mulier sit comburenda à decem Regibus, qui eam odio habebunt; vt expressè Scriptura docet capit. 17. At non comburent Antichristum: quia ei suam potestatem tradent, eique seruient, vt ibidem habetur.

Omitto quæ scribit Auctor pag. 104. de nomine *mysterij*, vt ostendat illud Pontifici conuenire. Non enim mulieris illius nomen est *mysterium* (vt Auctor supponit) sed *Babylon*. Per vocem *mysterium* insinuat S. Ioannes Babylonem & fornicationes mysticè accipienda, nō propriè. Frustrà ergo in mysterio quæritur mysterium, ad struendam Pontifici calumniam.

Tertium Argumentum est pag. 60. *Deinde*, inquit, *hanc mulierem esse illum Antichristum liquet ex tempore quo vim suam atque operationem exercet; quod erit quadraginta duum mensium, prout cap. 13. habetur, prorsusque consentit cum illo triennio & sex mensium; quod temporis spatium omnes Pontificij etiam Antichristo tribuunt.* 46

Respondeo: Cap. 13. non dicitur de muliere quòd operationem suam exercebit mensibus quadraginta duobus, sed de bestia, quam initio illius capitis describit. Fatemur autem hanc bestiam esse Antichristum. Verùm dicimus hanc bestiam multum distingui ab illa muliere, quam Ioannes vidit cap. 17. quam constat esse Romam, non Antichristum. Auctor vero supponit eam mulierem esse Antichristum, quod erat probandum, & ita petit principium.

Quartum Argumentum, ibidem: *Bestiam cum septem illis capitibus & decem cornibus, quorum vnum caput vulneratum est, rursusque sanatum, 13. & 17. capitibus iuxta describitur: quam in priore capite, ex tempore quo regnum obtinebit, Antichristum esse constat: in posteriore Romam significari nomine Babylonis, Pontificiorum ipsorum confessione euincitur. Ita iam liquidò probatum est Romam esse sedem Antichristi.* 47

Respondeo dupliciter. Primò, non esse eamdem bestiam quæ describitur cap. 13. & cap. 17. Quę enim describitur cap. 13. est Antichristus, vt Auctor fatetur: quæ autem cap. 17. non potest esse Antichristus. Primò, Quia illa bestia antecedit decem illos reges, quos Scriptura dicit venturos, & regnum nondum accepisse: sed Antichristus non antecedet illos decem reges, sed sequetur; vt apertè colligitur ex cap. 7. Danielis, & capit. 17. Apocal. v. 17. Illis enim regnantibus orietur Antichristus, cui ipsi potestatem suam tradent Roma deleta. Secundò, Quia mulier illi bestiæ insidens est Roma impia, considerata secundùm totum illud tempus non dominata est orbi, & persecuta Martyres Iesu, eorum sanguine se inebrians, vt antiqui Patres exponunt. Sic enim conueniunt illi omnia, quæ ibi ei tribuuntur. Atqui tunc nondum erat Antichristus. Vnde Antichristus non potest esse bestia, cui Roma tunc insidebat.

Bestiam de qua cap. 17. Apocal. non esse Antichristum.

Idem

Idem cogitur fateri Auctor. Nam ipsius sententia, mulier insidens bestiæ est Antichristus: ergo bestiæ cui insidet non potest esse Antichristus: nisi fortè idem sibi ipse insideat, sitque idem sessor & vector, & equus & eques; sicut antea idem ipsi erat homo & ciuitas, Monarcha & sedes Monachæ, &c. Quid ergo illa bestia, cui mulier insidet, designat? Quidam monarchiam Romanam, quam Roma administrabat, signari volunt, quæ sub forma portentosæ bestiæ Danielis 7. describitur. Sed hæc opinio non videtur vera: tum quia illa bestia Danielis 7. longè alia forma describitur: tum quia ea, quæ hic dicit S. Ioannes de hac bestia non possunt Imperio Romano accommodari. Non enim de Imperio Romano tempore S. Ioannis dici poterat, *Fuit & non est*, cùm nunc maxime floreret. Deinde non potest explicari qui sint illi septem Reges Imperij Romani, e quibus quinque eo tempore ceciderunt, sextus regnabat, & septimus, nondum venerat, qui paruo tempore erat regnaturus. Nam plurimi post illum qui tunc erat, nempe post Domitianum, impijssimi sunt secuti. Denique quomodo ipsum Imperium est Octauus Rex, & tamen vnus ex septem? Imperium enim non potest numerari tamquam vnum ex Regibus Imperij, cum omnes illos Reges complectatur.

Itaque verius est quod alij docent, bestiam istam non esse Imperium Romanum, sed diabolum consideratum vt regnantẽ in mundo, quem Dominus *Principem huius mundi* vocat. Huic sunt *septem capita*, nimirum Reges Impij septem ętatum mundi, per quos populum Dei singulis ętatibus persequitur. *Ex his quinque*, cùm illa visio ostenderetur, *ociderunt*; nimirum qui ad quinque ætates mundi ante Christi aduentum transactas pertinebant: *sextus iam erat*; nimirum persecutor sextæ ætatis, quæ à Christi aduentu extenditur vsque ad Antichristum: *septimus venturus erat*: nimirum Antichristus, *sed modico tempore regnum obtenturus*. *Bestia dicitur esse octauus*, quia diabolus etiam persequitur per seipsum quantum potest: & rursus dicitur esse ex septem; quia in suis capitibus viget & persequitur, maximè in Antichristo, in quo tota vis Satanæ residebit, & affliget populum Dei. Dicitur illa bestia *fuisse, & modo non esse*; quia ante Christi aduentum obtinebat mundi Imperium, sed per Christi mortem illud amisit: estque *ligata ad mille annos*, hoc est vsque ad tempora Antichristi. Tunc *modico tempore soluetur*, & dominabitur, sed mox rursus deturbabitur Imperio, & æterno exitio vna cùm Antichristo & pseudopropheta addicetur. Qui plura hac de re volet, consulat Riberam nostrum in cap. 17. Apocalypsis. Nobis satis est non esse eamdem bestiam quæ cap. 13. & cap. 17. describitur, vt volebat Auctor.

Respondeo Secundò, argumentum Auctoris non cohærere. quæ enim est illa sylloge: *Bestia cap. 13. est Antichristus: ut Roma significatur nomine Babylonis c. 17. Ergo liquidò constat Romã esse sedem Antichristi?* Omittitur quod erat pręcipuum & probandum, bestiæ illius sedem esse Babylona; quod iam sæpius ostensum est esse falsum.

Non censui hic omittendam pulchram expositionem bestię & septem capitum eius, quam habet Auctor pag. 87. Vbi cùm *scortum Babylonicum* insidiens bestiæ Apocalyp. 17. dixisset esse *Antichristum*, & *sedem Imperij* ipsius, ac *cumunem Romanum*; pari subtilitate interpretatur bestiam cui mulier insidebat, & capita illius: *Bestia*, inquit, *ipse est Antichristus. septem eius capita, sunt septem imperij formæ, illi sedi propria; quarum quinque iam ceciderant. Reges enim primi fuerunt; deinde exactis Regibus, Consules, Dictatores, Decemuiri, Tribuni militum. Sexta erat, quo tempore Ioannes conscripsit hunc librum, Cæsarum Imperium. Septima quæ nondum venerat, & exiguo spatio erat duratura, Ecclesiastica est Episcoporum; qua translationem Imperij Roma Constantinopolim consecuta est. Octaua, quæ est Bestia, ipse est Antichristus* (Romanus Pontifex) *qui quidem censetur octauus propter illum summum & absolutum Imperium: simul tamen septimus, quia visus est successisse Episcopis in Ecclesiastica quadam ratione imperandi, &c.*

Videri hæc possint alicui deliria, nec immeritò. Vt enim omittã apertã ἀντίρρησιν, cùm mulier illa dicitur esse Antichristus, & ciuitas Romana; quomodo illa bestia cui insidet mulier potest esse Antichristus, si ipsa mulier est Antichristus? An forte sibi ipse insidet, estque simul sessor & vector? Deinde quomodo isti septem reges sunt septem Imperij formæ, cùm Imperium Romanum numquam gubernatum fuit per Tribunos militum? hoc enim munus pertinebat solùm ad militiam, eratque idem ferè quod modò apud nos munus illius quem vocant *Mostro del campo*, & *Marescal du camp*, vt inquit Budæus. Deinde Tribunatus iste non excludebat ordinariam administrationem Imperij, quæ fiebat per Consules, vel Imperatores, sed simul cum ea consistebat. Si de Tribunis plebis intelligas, male hos Tribunos militum vocas, qui multùm ab illis differunt. deinde Tribuni plebis nõ vltra quindecim annos Rempubl. administrauere; Decemuiri vix biennium. Dictatura quoque non erat aliqua ordinaria potestas, sed extraordinaria ad breue tempus, nempe non vltra sex menses, ob aliquam grauem necessitatem vrgente periculo alicui commissa: vnde non potest censeri forma distincta. Deinde spectabat potissimùm militiam, & media ad illam necessaria. vide de his l. 2. ff. De orig. Iuris. Potestas Episcoporum Romanorum, à tempore Constantini vsq; ad tempora Bonifacij, non potest etiam censeri inter formas illas; quia hi numquam Imperium rexerunt. nam toto illo tempore fuere Imperatores Romani, qui Imperium Occidentale gubernarunt; quorum multi ipsum Pontificem non parum afflixerunt. Similiter post Bonifacium Tertium numquam Pontifices Imperium Romanum in temporalibus administrarunt. nam semper Imperatores fuere. Illam autem potestatem absolutam, quam in omnes Christianos post Bonifacium vsi sunt, etiam ante illum habuere, eaque vsi sunt, quantum ratio temporum permittebat, & rerum conditio postulabat. Præterea quomodo ratio gubernandi Episcoporum, quam vult designari per septimum Regem, breui tempore mansit, cùm manserit 276. annos, vt ipse fatetur? Nec valet quod ait, mansisse breui tempore facta comparatione ad tempus, quo posteà Pontifices absoluta potestate dominati sunt, quod est plusquam mille annorum: quia Scriptura loquitur absolute, non comparatione temporis longissimi: vel certè loquitur comparatione reliquarum formarum; quarum respectu 276. anni non possunt censeri breue tempus, cùm gubernatio Regum, Tribunorum & Decemuirorum simul iuncta tanto tempore non durauerit.

Denique vt alia multa omittam, si ista bestia est Summus Pontifex, quomodo illæ septem formæ Imperij sunt eius capita, cùm priùs extiterint, quàm ipse cœperit esse Antichristus? nam vt Auctor fatetur, cępit esse Antichristus circa annum 606. at tunc illæ formæ præcesserant. Imò tempore D. Ioannis iam quinque ceciderant. Itaque capita bestiæ sunt priora quàm ipsa bestia; & quando capita aliquot sæculis perire, tunc tandem oritur ipsa bestia. Erit ergo ἀκέφαλος, non septiceps. Quis dicat ista a sobrio scripta?

Quintum Argumentum, pag. 63. *Sanct. Ioannes cap. 17. dicit, septem capita illius bestiæ quam descripserat cap. 13. esse septem Reges quorum quinque cecidisse, vnum esse, septimum nondum venisse; sed cùm venerit, exiguo spatio remansurum: bestiam autem quæ fuit & non est, octauum esse, & vnum tamen è septem, quæ designat Antichristum, qui nondum venerit temporibus Apostolorum, sed posteà erat venturus. Vnde manifestum est Babylonem, quæ eadem est Roma, fore sedem Antichristi.* 48

Respondeo: Et hoc Argumentum est simile ceteris. In antecedente sunt tres propositiones, ex quibus duæ sunt manifeste falsæ: & consequens nullam habet connexionem cum antecedente. Falsum enim est septem capita bestiæ cap. 13. esse septem illos Reges de quibus cap. 17. quia bestiæ illæ sunt planè diuersæ: vt iam ostensum est. Nam *bestia*, de qua cap. 13. denotat *Antichristum: bestia* verò de qua cap. 17. est diabolus, vt Regnum huius mundi obtinens. Secundo, Sententia Auctoris *mulier insidens bestiæ* cap. 17. est Antichristus: ergo falsum est hanc bestiam capit. 17. esse Antichristum. debet enim sessor esse distinctus à vectore. Tertiò, illa visio cap. 17. extenditur ad tria tempora, nimirum ad tempus quod præcesserat illam visionem, & ad tempus illius visionis, & ad futurum post illam; & ad illa tria tempora pertinet illa bestia. Nam vt Angelus exponens hanc visionem ait, quinque ex capitibus illius bestiæ, seu regibus sub bestia dominantibus, iam ceciderant, cùm visio illa ostenderetur. Sextum iam regnabat, & septimum nondum venerat; & cùm venerit,

modico tempore erat mansurum. Itaque illa bestia non denotabat Antichristum. Hic enim fuit ante tempora S. Ioannis; nec eius capita, seu principes illi seruientes. Verùm Antichristus signatur per septimum Regem, qui est septimum caput bestiæ, qui modico tempore dicitur mansurus.

Consecutio etiam nulla est: quia etiamsi illa bestia esset Antichristus, probandum tamen esset sedem illius bestiæ esse Romam: at hoc nondum præstitum est. Ex quibus videat Lector quales nugas hæretici pro perspicuis demonstrationibus venditent.

Decimatertia Demonstratio; ex consideratione temporis quo regnabit persequens Ecclesiam.

49 *Tres annos cum medio persequetur ecclesiam.*

ANtichristi regnum erit breue; solùm enim tres annos cum medio illud plene obtinebit: etsi enim credibile sit plures annos insumpturum vt crescat, & omnia sibi subijciat; tamen certum est non regnaturum nisi tres annos cum medio, postquam omnia obtinuerit, & cœperit Ecclesiam generatim persequi. At Pontifices iam multis sæculis regnarunt, vt aduersarij fatentur: ergo illi non sunt Antichristus.

Maior probatur claré ex Scripturis & Patribus. Ex Scripturis, Daniel 7. *Tradentur*, inquit, *in manus eius vsque ad tempus & tempora, & dimidium temporis*. Quo in loco manifestum est illum loqui de Antichristo; neque id hæretici negant: & significat illum persecuturum Sanctos *ad tempus*, hoc est ad annum, *& tempora*, hoc est duos annos (in Hebræo est עדנין, quod in duali legi potest mutatis punctis עדנין, quo modo haud dubie legit Hieronymus) *& dimidium temporis*, hoc est medium annum: itaque ad tres annos cum medio. Et cap. 12. cùm Daniel petijsset ab Angelo; *Vsquequò finis horum mirabilium*, quæ ipse in superiore visione vidisset, nimirum regni & persecutionis Antichristi? iurauit Angelus: *Quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis*: significans illa tribus annis & medio finienda. Et paulò post: *A tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem* (id est Antichristi regnum fuerit erectum ad vastandam Ecclesiam) *dies mille ducenti nonaginta*; qui efficiunt tres annos cum medio & dies duodecim.

50 Idem probatur ex Apocalypsi Ioannis. nam cap. 11. dicit: *Calcabunt gentes ciuitatem sanctam per menses quadraginta duos*: id est, tres annos cum medio opprimient impij Ecclesiam, nimirum sub Antichristo. Et cap. 12. *Mulier* (Ecclesia Christi) *quam persequitur Draco* (per Antichristum) *fugit in solitudinem, vbi habet locum paratum à Deo, vt ibi pascat eam diebus mille ducentis sexaginta*: nimirum vsque prope finem persecutionis. Idem significatur paulò infra: *Data sunt*, inquit, *mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum, vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis*. Eademque itaque sunt 1260. *dies*, & *tempus, & tempora, & dimidium temporis*. Nec refert quòd tres anni cum dimidio sint 1277. dies: tum quia defectus paucorum dierum non impedit quominus possint dici tres anni cum dimidio: tum quia vox Hebræa פלג non significat præcise medietatem, sed partem. Et cap. 13. *Data est illi* (Antichristo) *potestas facere & gerere bellum cum Sanctis, & vincere eos per menses quadraginta duos*. Huic consentaneum est illud quod Dominus ait Matth. 24. dies persecutionis extremæ, nimirum quæ erit sub Antichristo, *propter electos fore breuiandos*, id est fore paucos; tempus fore breue. Et cap. 20. Apocalyp. Expletis mille annis soluendus est satanas *modico tempore*, solutus autem erit toto tempore regni Antichristi; erit ergo hoc tempus modicum, non aliquot sæculorum.

51 *Sententia Patrum.* Idem docent omnes Patres. Irenæus lib. 5. cap. 3. *Cum vastauerit Antichristus hic omnia in hoc mundo, regnans annis tribus & mensibus sex, & sederit in templo Ierosolymis, tunc veniet Dominus*, &c. Hippolytus Martyr Orat. de consummat. sæculi: *Dimidium hebdomadæ prædicabunt Prophetæ* (Enoch & Elias) *dimidium hebdomadæ, hoc est tres annos cum dimidio, regnabit Antichristus super terram: pòst auferetur regnum eius & gloria*. Lactantius lib. 7. Diuinarum institut. cap. 17. *Dabitur ei desolare orbem terrarum mensibus quadraginta duobus*.

Hieronymus in cap. 7. Danielis explicans illum vers. *vsque ad tempus*, &c. *Tempus annum significat: tempora iuxta Hebraici sermonis proprietatem, qui & ipsi dualem numerum habent, duos annos præfigurant: dimidium autem temporis sex menses, quibus sancti potestati Antichristi permittendi sunt, vt condemnentur Iudæi, qui non credentes veritati susceperunt mendacium*, &c. Et in cap. 12. *Tribus cum medio annis, hoc est mille ducentis nonaginta diebus, sanctos persecuturus est, & posteà corruiturus in monte inclyto & sancto*.

Auctor operis imperfecti Homil. 49. in Matth. *Quod autem tribus annis & sex mensibus protrahendum sit Antichristi regnum, multa Scriptura significant*.

Augustinus lib. 20. de Ciuit. cap. 23. explicans illum locum Danielis 7. *Et tradentur in manus eius vsque ad tempus*, &c. *Antichristi aduersus Ecclesiam sæuissimum regnum, licet exiguo temporis spatio sustinendum, donec Dei vltimo iudicio sancti regnum accipiant sempiternum, qui vel dormitans hæc legit, dubitare non sinitur*. Itaque iudicio Augustini nemo ratione vtens dubitare ea de re potest. Theodoretus in cap. 7. Danielis dicit hanc phrasim: *per tempus & tempora*, &c. explicari in fine cap. 12. per dies 1290. Denique idem sentiunt reliqui omnes posteriores.

Responsio Auct. præfa. numerũ certum accipi pro incerto. Respondet Auctor Præfationis pag. 64. illum numerum certum poni pro incerto: & significari Antichristum regnaturum per mediam hebdomadam. Hebdomadam autem esse totum tempus quod est inter primum & secundum Christi aduentum. mediam hebdomadam esse dimidium illius spatij: *Sanè*, inquit, *cui vel paulum modo notus est stilus, & loquendi modus S. Ioannis in Apocalypsi sua, facilè animaduertet illum numerum certum pro incerto ponere consueuisse*. Probat a simili, ex numero *duodecim millium signatorum* e quauis tribu, de quibus cap. 7. & ex numero *exercitus ducentum millium* (inquit) qui missi ad delendam tertiam hominum partem cap. 9. Quibus verbis condemnat hic Auctor omnes Patres & Doctores Ecclesiæ extremæ imperitiæ. *Omnes Patres condemnat imperitiæ extremæ.* Nullus enim eorum est (eius iudicio) *cui vel paulùm modo notus sit stilus & loquendi modus S. Ioannis*. non Irenæus, non Hippolytus, non Cyrillus Ierosolymitanus, non Hieronymus, non Augustinus, non Prosper, non Theodoretus, nec quisquam posteriorum. Omnes enim literaliter exponunt de tribus annis & medio; nec vnquam vel per somnium illis in mentem venit, quod Auctori hic perspicuum, & etius tenuiter in phrasi S. Ioannis versato obuium videtur. Sed hic est mos scribendi hæreticorum, vt vbi aliquod paradoxum toti antiquitati repugnans statuere volunt, contemptis omnibus Patribus, dicant id esse certissimum & perspicuum; vt alibi latiùs ostendemus.

Verùm hoc figmentum facile refutari potest. Primò, 53 *Refutatur.* Quia tot sæculis nemini vel dubitando in mentem venit; quod est signum ab omni specie probabilitatis abesse. Secundo, Quia D. Augustinus supra citatus dicit illud de tribus annis & dimidiato regni Antichristi adeo esse perspicuum, vt qui vel dormitans verba Danielis legit, dubitare non possit. Tertiò, Quia Scriptura ipsa duobus alijs modis, nimirum per numerum mensium, & per numerum dierum explicat quid per illam locutionem velit intelligi. significari enim menses 42. dies 1290. nam menses 42. sunt tres anni cum dimidio: similiter dies 1290. Quo ergo colore defendi potest ibi non significari tres annos & dimidium, sed multas annorum centurias? Quarto, Quomodo tot annorum centuriæ possunt dici adæquate menses quadraginta duo, aut dies mille ducenti nonaginta? Si enim *tempus, & tempora, & dimidium temporis* apud Danielem & Ioannem sunt decem vel duodecim annorum centuriæ: oportet vt etiam menses 42. & dies 1290. qui spatio illi æquantur, sint decem vel duodecim annorum centuriæ. At quis sanus id dixerit?

Quinto, Antiochus erat figura Antichristi; tempus autem maximæ persecutionis Antiochi, qua auferendum erat iuge sacrificium, & conculcandum sanctuarium, clarè explicuit Daniel cap. 8. v. 14. per dies cùm ait: *Vsque ad vesperam & manè duo millia trecenti*; qui numerus dierum efficit sex annos, tres menses, & viginti dies, quod tempus consentit cum euentu, vt ex historia Machabæorum

constat.

constat. Ergo similiter hic numerum dierum accipere debemus. Dimidia fere parte breuior erit Antichristi persecutio; quia longè sæuior. Vnde Dominus propter electos non permittet illam esse diuturnam, vt Matth. 24. dicitur.

Sextò, Quando Scriptura exprimit tempus per hebdomadas, semper intelligit tempus certum: nimirum hebdomadam annorum, vt Danielis 9. *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ, sunt super populum tuum, &c.* vel dierum, vt Leuitici 23. nam *hebdomas* idem est quod septenarius; vnde est indifferens ad dies, & annos, &c. Quare etiamsi Daniel expressè dixisse Antichristum regnaturum dimidiam hebdomadam, quærendum fuisset certum tempus, nempe septem annorum, vel septem dierum, cuius dimidium tribueretur eius regno. Sicut cùm Danielis 9. dicitur, *Confirmabit pactum multis hebdomada vna, & in medio hebdomadis deficiet hostia*, &c. intelligitur hebdomas annorum; & *in medio illius*, hoc est, exactis tribus annis cum dimidio illius hebdomadis, defectura significatur hostia, &c. Itaque omni ratione caret quod Auctor ait *per hebdomadam signari totum tempus, quod est a primo aduentu vsque ad secundum*. Quis vnquam ita locutus est? & quare hoc potius dicatur hebdomas, quam decas vel chilias? præsertim cùm aliquoties hoc tempus per mille annos explicetur?

54 *Quando numerus certus pro incerto.*

Nec refert quòd aliquando numerus certus pro incerto vsurpetur: id enim solum locum habet in numeris integris (vt sunt mille, centum, & apud Latinos sexcenta, apud Græcos μύρια, apud alias nationes alij) idque vel ad designandum in confuso numerum ingentem; vt cùm satanas dicitur ligandus per mille annos, quo denotatur totum tempus quod est à morte Christi vsque ad Antichristum, vt communiter Patres exponunt. Item Psal. 104. *Verbi quod mandauit in mille generationes*, id est, in omnes generationes vsque ad finem sæculi, etiamsi essent mille vel plures: etsi certum sit esse longè pauciores. Vel cùm velut exempli causa certus numerus ponitur, eò quòd nihil ad propositum referat, vtrum ille vel alius sumatur. Sic Isaiæ 4. *Apprehendent septem mulieres virum vnum*, &c. Numquam autem id fit in fractis. Quis vnquam de re quæ durauit mille annis, dicat illam rem durasse tribus annis cum dimidio, aut dimidiam hebdomadam annorum, aut per tempus, & tempora, & dimidium temporis? Quæ aures ferant istam orationis insolentiam, ne dicam fatuitatem? *Tempus* enim annum designare apud Danielem constat ex dictis, & ex cap. 4. vers. 13. & 22. vbi *septem tempora* sunt septem anni.

Quod ad numerum *duodecim millium* signatorum ex quauis tribu attinet, is numerus est integer. Deinde non desunt boni interpretes, qui putent non accipi pro incerto: quod & mihi valdè probabile videtur, ob multas causas. Idem dico de numero exercitus cap. 9. qui non est ducentum millium (vt Auctor scribit) sed ducentorum millionum, vt more vulgi loquar; siue vt Scriptura dicit, *vicies millies dena millia*, hoc est, vicies mille myriades. Sed parum refert vtrùm numerus certus pro incerto in illis exemplis ponatur: quia sunt numeri integri, & maximam multitudinem in confuso designare possunt. Alia est ratio in numero trium annorum cum dimidio. Ex his clarissimè patet regnum Antichristi, quo persequetur Ecclesiam, solùm fore trium annorum cùm dimidio: ac proinde regnum spiritale Pontificis, quod iam tot sæculis stetit, non esse regnum Antichristi.

55 *Obiectio auctoris proposita.*

Obijcit auctor pag. 65. Si tempus regni Antichristi erit adamussim trium annorum & sex mensium: ergo *certò poterit præsciri dies Iudicij, quod planè toti nouo Testamento repugnat. Nam illud tempus ex sententia Pontificiorum incidit in dies nouissimos, exceptis 45. diebus.* Hanc obiectionem iam pridem multi fecere Catholicorum, ad quam dupliciter responderi potest. Primò, Negando consecutionem. Nam etsi multi Catholici Doctores, inter quos Hieronymus & Theodoretus ea verba Danielis 12. vers. 12. *Beatus qui expectat & peruenit ad dies mille trecentos triginta quinque* (qui numerus continet 45. dies post occisum Antichristum) explicent de aduentu Domini ad Iudicium; tamen hæc sententia non est certa, sed solùm probabilis. Itaque solùm probabilis coniectura ex ea capi poterit: qualem etiam ex multis alijs sapientiores Ecclesiæ viri capient; vt ex signis quæ fient in Sole, Luna, Stellis, Mari, &c. Non enim desunt DD. (inter quos Ribera in cap. 20. Apocalyp. numero 73.) qui ea verba aliter intelligant, nimirum de magna tranquillitate tunc secutura in Ecclesia; qui putant mundum vt minimùm adhuc septem annos tunc duraturum. Quod etiam ex cap. 39. Ezechielis videtur confirmari; vbi dicitur exercitu Gog & Magog diuinitus deleto cadauera per septem menses continuos sepelienda, & arma per septem annos comburenda.

Responsio. An poterit præsciri dies iudicij.

Secundò, nullo modo Scripturæ repugnare, si dicamus Antichristi tempore, & eo occiso, posse à sapientibus Ecclesiæ illud tempus præsciri: imò idcircò Dominum Matthæi 24. nobis tot indicia dedisse, vt ex illis cognoscamus illum diem appropinquare: *Cùm*, inquit, *videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis*. Quod autem Matthæi 24. & Marci 13. ait, *De die illo nemo scit*, &c. intelligendum esse de ijs, qui Antichristi aduentum, & nouissima illa tempora antecedunt. Quando autem ad illa peruentum erit, facile tunc sciri posse. Neque enim vis facienda in voce *die*, quasi solùm de die propriè dicto sit sermo; sed *dies* more Hebræo accipitur pro tempore, etiamsi vnum mensem, vel etiam annum complectatur. Apostoli enim de tempore quærebant, quo vicinitas vel distantia illius aduentus cognosci posset. Simili modo dicere potuisset neminem scire tempus aduentus Antichristi, aut signorum cælestium, quæ Iudicium antecedent. Plerique tamen è vulgo ignorabunt hoc tempus instare, nec volent credere: & ita, *cùm dixerint, Pax & securitas, repentinus eis superueniet interitus*, vt ait Apostol. 1. ad Thessal. 5. sicut accidit tempore Noe, cui exitium impendens annuntianti nolebant fidem adhibere.

Decimaquarta Demonstratio, ex consideratione potentiæ, & præliorum eius.

Antichristus habebit maximum imperium & potentiam politicam per totum pœnè orbem, & omnes Principes eius ditioni temporali subijcientur. Maxima etiam geret in Oriente bella, quibus tres Reges sibi subijciet, nimirum Regem Ægypti, Libyæ, & Athiopiæ; quibus subactis, alij sponte se illi submittent, eique seruient. At nihil horum habet locum in Summis Pontificibus: ergo, &c. Maior probatur, Primò ex Scripturis; Apocalyp. 13. vers. 7. *Data est ei potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerunt eam omnes qui inhabitant terram.* Loquitur autem de potestate regia, qua vbique liberrimè & pro arbitrio dominabitur, & omnia plenissimè habebit in sua potestate; ita vt possit leges præscribere quas volet; vetare contractus omnes ijs qui characterem ipsius non habuerit, & interficere omnes qui ipsum noluerint adorare, vt ex decursu illius capitis constat. Cap. 20. describitur exercitus eius collectus ex quatuor mundi partibus, cuius numerus erit instar arenæ maris. Erit ergo Princeps potentissimus. 56

Probatur Antichristi potentia ex Scripturis.

Præterea Scriptura varijs locis indicat Imperium Romanum sub finem sæculi diuidendum in decem Reges, & eo tempore orturum Antichristum. Hunc, etsi initio sit obscurus, ita tamen repentè auctum iri, vt tres ex illis decem Regibus prælio victurus sit, eorumque regna occupaturus. quo facto reliquos se & sua regna illi submissuros, eiusque fore veluti ministros: & sic obtinebit omnia regna illorum decem Regum, atque adeò quidquid olim tenuere Romani. 57

Romanum Imperium diuidendū in decē Reges insinuat Scriptura multis locis.

Insinuat hoc Scriptura multis locis. Primò, Danielis 7. in visione bestiæ quartæ habentis cornua decem, inter quæ ortum est cornu paruulum, à quo tria cornua ex decem euulsa sunt. Bestia illa quarta designat quartum regnū, nempe Monarchiam Romanorum, quæ olim fuit potentissima, omnia conterens & sibi subijciens. decem cornua sunt decem Reges, vt ibidem dicitur, nempe in quos tandem ista Monarchia desinet, & diuidetur. Cornu enim potentiam, & Principem potentem designat, metaphora Hebræis vsitata, vt ex multis locis est perspicuum. Cornu paruulum, quod illis regnantibus orietur, est Antichristus; vt ex factis quæ illi tribuuntur aperte conuincitur. Nam eadem omnino tribuit illi Ioannes cap. 13.

quæ Daniel hic loco. hoc cornu tres Reges humiliabit eos vincendo. Quinam autem hi futuri sint, indicatur Danielis 11.v.43. nempe Ægypti, Libyæ, & Æthiopiæ.

Secundò, Insinuatur idem Apocalyp.13. cùm describit Ioannes Antichristum per bestiam habentem capita septem, & cornua decem. septem capita designant septem Reges, qui victis tribus se illi submittent. Hi erunt principes & capita regnorum, & exercituum sub ipso. decem cornua sunt regna decem Regum, in quæ orbis tunc erit diuisus. Ipse enim erit supremus illorum Rex. Vnde in cornibus habet decem diademata. Ad regna enim septem Regum qui se illi submittent, addenda regna trium quos ipse antea vincet, & occidet; sicque erunt decem.

Tertiò, Insinuatur cap.17. Apocalyp. v.12. vbi decem cornua bestiæ illius mulierem portantis (hoc est diaboli impia regna sustentantis) sunt decem postremi Reges, in quos imperium diaboli diuidetur, qui vna hora potestatem post bestiam accipient; quia breui tempore sub diabolo regnabunt; & potestatem suam bestiæ tradent, nimirum Antichristo, quia se illi vel victi, vel sponte submittent, & ad eius imperium amplificandum se conferent.

Quartò, His consentanea est visio statuæ Danielis 2. cuius tibiæ ferreæ designant monarchiam Romanam; quæ sicut tibiæ geminæ sunt, ita multis sæculis gemina fuit, Orientalis & Occidentalis. Desinunt hæ tibiæ in pedes partim ferreos, partim fictiles: quia posterioribus sæculis Monarchia illa futura erat ex parte solida, ex parte infirma. Nam aliquot sæculis pars Orientalis fuit solida, pars Occidentalis infirma: deinde alijs aliquot sæculis contrà se res habuit. Nam Occidentalis potens fuit, Orientalis infirma. Nunc verò hæreticorum factionibus rursus Occidentalis infirma est; & Orientalis sub Turca, qui se Imperatorem Orientis scribit, valde potens. Denique hi pedes desinunt in decem digitos, partim ferreos, partim fictiles: quia vltimò desinet totum Imperium illud in decem Reges: qui potentissimi quidem erunt; sed breui tempore regnabunt, Antichristo omnia illorum regna occupante. Tunc lapis percutiet statuam in pedibus, quia Christus delebit extrema istius Monarchiæ iam ad Antichristum translatæ, & deinde subsequetur Christi regnum æternum.

Denique his consentit illud Apostoli 2.ad Thessal.2. vbi dicit non venturum diem Domini, *nisi venerit discessio primùm* (generalis defectio à Romano imperio) *& reuelatus fuerit homo peccati*, &c. Et infrà: *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore*; quid moretur Antichristi aduentum, qui diuina ordinatione venire non debet, nisi Imperio sublato. Quòd autem venire debeat, probat: *Nam mysterium iam operatur iniquitatis*, &c. id est, ipsius prodromi & præcursores, qui sunt illius iniqui typus, iam vim suam exercere incipiunt, Christum in membris suis persequendo. Itaque vt ipse veniat nihil superest, quam vt qui nunc rerum potiuntur Romani Principes regnent, donec eorum monarchia è medio tollatur. Tunc enim reuelabitur ille iniquus. Ita ferè explicant hunc locum SS Patres, & plerique Interpretes. Tolletur autem è medio per generalem defectionem, seu apostasiam, vt Apostolus loquitur, diuiso Imperio in decem Reges, quibus deinde Antichristus eorum regnis occupatis succedet; vt dictum est.

Auctor in Præfat. pag.56. per *discessionem* intelligit *discessionem generalem à fide*, & dicit *omnes Pontificios constanter affirmare eam tantùm fore temporibus Antichristi: alioquin*, inquit, *eorum Ecclesia esset quotidie erroribus obnoxia, quod omnino ipsorum doctrinæ repugnat.*

Sed manifestè falsum est id omnes Pontificios affirmare: imò (si vnum ex recentioribus excipias, cui per imprudentiam tale quid excidit) nemo id docet; tantum abest, vt omnes constanter id affirment. Dicunt quidem multi DD. fore vt plurimi tunc à fide discedant, nemo tamen dicit hanc defectionem fore generalem, ita vt Ecclesia deficiat, & erroribus tunc sit obnoxia, vt Auctor hic insinuat. Norunt enim Catholici DD. *Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis: esse domum Dei ædificatam supra petram: portas inferi aduersus eam non præualituras; esse regnum Christi, quod æternum stabit, nec vnquam conteri poterit.* Deinde si tempore Antichristi vel paulò antè futura est generalis discessio à fide, ita vt Ecclesia conci-

1. ad Timoth.3.
Matth.16.

dat; ergo non erit tunc ampliùs *ciuitas dilecta*, nec erunt *castra sanctorum*, quæ ab impijs oppugnentur, nec erunt *electi*, qui in errorem non possint induci: quorum vtrumque repugnat Scripturæ Apocal.20. & Matth.24. Denique Ecclesia quæ Christo protegente & opitulante in tot alijs persecutionibus & prælijs aduersus portas inferorum perstitit inuicta, non potest succumbere in vltima. Sicut enim tunc acrius oppugnabitur; ita quoque fortiùs defendetur; ne diabolus insultet præualuisse Christo, eiusque regnum in nihilum redegisse, videri possit. Itaque non loquitur Apostolus de generali discessione à fide, sed à Romano Imperio, cui tamen plurimorum à fide & Apostolica Sede discessio erit coniuncta.

Idem probatur ex Patribus. Irenæus l.5.cap.25. *Daniel nouissimi regni finem respiciens, id est, nouissimos decem Reges, in quos diuidetur regnum illorum super quos filius perditionis veniet*, &c. Et infrà: *Post eos* (decem Reges) *exurget alius, qui superabit alios omnes, qui ante eum fuerunt, & tres Reges humiliabit*. Et infrà: *Manifestum est itaque quoniam ex his* (decem) *tres interficiet ille qui venturus est, & reliqui subijcientur ei; & vastabunt Babylonem*, &c. Romam indicans. Et paulò post dicit regnum (Romanorum) in decem diuidi debere; idque signari decem digitis pedum statuæ illius mysticæ, quam vidit Nabuchodonosor. 58 Probant Patres.

D. Hippolytus Orat. de consummat. sæculi: *Decem digiti pedum imaginis significant decem Reges, inde* (ex monarchia Romana) *exortos*. Et infra: *Tria cornua, quæ ab eo* (Antichristo) *radicitus euellentur, tres Reges indicant Ægypti, Libyæ, Æthiopum, quos deleturus est acie bellica; quibus omnibus potitus, iam tyrannus formidabilis Sanctos affliget.*

Tertullianus lib. De resurr. carnis, explicans locum illum 2. ad Thessal.2. ait: *Nisi veniat abscessio primo vtique huius regni, & reueletur delinquentiæ homo, id est Antichristus*. Et infrà: *Donec de medio fiat, quis? nisi Romanus status, cuius abscessio in decem Reges dispersa Antichristum superducet.*

Lactantius lib.7. Diuinarum institut. cap.15. loquens de sæculi termino: *Tunc*, ait, *peragrabit clades orbem, metens omnia, & tanquam messem cuncta prosternent: cuius vastitatis & confusionis hæc erit causa, quòd Romanum nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere; sed dicam quia futurum est) tolletur de terra, & Imperium in Asiam reuertetur: ac rursus Oriens dominabitur, & Occidens seruiet*. Et cap. 16. *Nulla requies bellis erit, donec Reges decem pariter existent, qui orbem terræ non ad regendum, sed ad consumendum partiantur. Hi exercitibus in immensum conditis, disperdent omnia. Tum repentè aduersus eos hostis potentissimus ab extremis finibus plagæ Septemtrionalis orietur, qui tribus ex eo numero deletis, qui tunc Asiam obtinebunt, princeps omnium constituetur*, &c. Antichristum intelligit.

Ambrosius in cap.2. Epist.2. ad Thessal. *Non prius veniet Dominus, quàm Romani regni defectio fiat, & appareat Antichristus, qui interficiet sanctos, reddita Romanis libertate, sub suo tamen nomine*: nimirum quia nomen Romani Imperij erit deletum, omnibus in potestatem Antichristi translatis.

Hieronymus in cap.7. Danielis refutata Porphyrij expositione ait: *Ergo dicamus, quod omnes scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse Regem paruulum, qui tres Reges de decem Regibus superaturus sit, id est, Aegyptiorum Regem, & Africæ, & Aethiopiæ, sicut in consequentibus manifestius dicemus; quibus interfectis, etiam septem alij Reges, victori colla submittent*, &c. Vbi nota, teste Hieronymo, hanc esse omnium Patrum antiquorum sententiam.

Chrysostomus Homil.4. in 2.ad Thessal.2. *Quando Romanorum imperium de medio sublatum fuerit, tunc ille Antichristus veniet*. Et infrà dicit illum *occupaturum regnum Romanorum*, hoc est, ditiones quæ aliquando fuere sub Imperio Romano. Idem habent Theophylactus & Oecumenius in eumdem locum.

Auctor tractatus de Antichristo apud Augustinum tomus nonus. *Dicit Apostolus Paulus Antichristum non*

antea

anteà in mundum venturum, nisi venerit primùm discessio, hoc est, nisi omnia regna discesserint à Romano imperio, quæ priùs subdita erant. hoc autem tempus nondum advenit: quia licet videamus Romanum imperium ex maxima parte destructum; tamen quamdiu Reges Francorum durauerint, qui Romanum imperium tenere debent, Romani dignitas ex toto non peribit, quia in Regibus suis stabit.

Prosper in dimidio hebdom. cap. 9. *Notandum sanè post bestiam hæc omnia esse ventura: id est, sublato regno in quo mulier sedet ebria Sanctorum sanguine; id est, sublato imperio Romano.*

Theodoretus Orat. 7. in Danielem: *Perspicuum igitur ita prædicere fore vt decem* (Reges) *circa finem mūdi simul exurgant; & postremus Antichristus oriatur, regnumque obtinere contendant: quem cum ipsis bellaturum, ac tres ex ipsis euersurum asserit.*

Constat ergo hanc esse communem & receptam antiquorum sententiam. Quibus positis, perspicue conuincitur Romanum Pontificem esse Antichristum. Primò, Quia numquam ipse monarchiam Romanam vt Rex tenuit, angusta ditione contentus. Secundò, Quia numquam exercitus in Oriente duxit. Neq; vmquam Regem Aegypti, Africæ, & Æthiopiæ prælio vicit & occidit. Tertiò, Quia nondum apparuit monarchiam Romanam in decem Reges diuisam; ex quibus, deuictis tribus iam nominatis, ceteri regna sua illi tamquam suo Regi submiserint, & potestatem suam illi tradiderint.

59 *Responsio auct. præfa.* Ad hoc vltimum respondet Auctor. pag. 106. Distinguam orationem confusam in suas partes, vt sigillatim refutari possit. Primò igitur dicit *Scripturam cùm de decem Regibus agit, ponere numerum certum pro incerto: similiter cùm agit de septem capitibus, & decem cornibus draconis, seu diaboli: nec posse aliter intelligi. Secundò, Hos decem Reges esse omnes in commune Reges Christianos, & liberos Principes ac Respublicas: quia horum potestas eodem tempore cœpit cum bestia (illustriora enim orbis Christiani regna, non nisi ruente Ethnico Imperio Romano libertatem suam vindicarunt) atque indidem* (à tempore ruentis Imperij) *Antichristum suum regnum auspicatum esse. Tertiò, Omnes Principes Christianos hactenus in adorāda bestia (Antichristo, Romano Pontifice) perseuerasse, in eius obsequium catholicè & vniuersim consentiendo, omnem ei potestatem & auctoritatem suam concedendo, pedes eius exosculando, cum ea simul calicem Idololatriæ hauriendo, bellum cum Agno in persecutione sanctorum eius, subtute ea, gerendo. Quartò, Tempore opportuno, quod Deus præstituit Principes Catholicos ab Agno superandos, hoc est conuertendos ad veram fidem* (Caluinisticam) *& tunc eos meretricem* (Sedem Apostolicam) *odio habituros, eius carnem comesturos, & ipsam igne crematuros. Et hunc,* inquit, *in modum vna Regum Orientis erit patefacta.*

Refutatur. Numerum certum non poni pro incerto. Sed hæc facilè conuinci possunt vanitatis. Nam quod ad primum attinet; si *denarius* accipitur pro numero incerto, cur toties varijs locis repetitur? Cur bestia semper dicitur habere cornua decem, & Scriptura interpretatur Reges decem? Cur non aliquando istum numerum mutat, vt solet fieri cùm incertum numerum designare volumus? Præterea cur toties illum numerum diuidit in tres & septem, & dicit tres Reges ab Antichristo victos; insinuans septem reliquos se illi adiunxisse? Similiter tria cornua ex decem euulsa? Ineptissime de numero incerto ita loqueremur: quia nulla est ratio cur sic diuidatur, aut cur potius tria cornua ex decem dicantur euulsa, aut tres Reges victi, quam quinque: aut cur potiùs dicantur septem capita, quam centum. Pari modo si septem capita bestiæ illius quæ describitur cap. 17. sunt numero incerto; quomodo dicitur ibidem septem capita esse septem Reges ex quibus quinque ceciderunt, sextus iam sit, & septimus sit venturus, &c. quis vmquam ita numerum incertum in certas portiones distribuit? Denique communis Patrum sententia est numerum certum, nimirum decem Reges non plures, aut pauciores designari, vt ex supradictis constat.

60 * *Per decem reges nō designari Reges Catholicos.* Ex quibus refutatur etiam quod 2. & 3. loco Auctor dicit, Omnes Principes Catholicos his decem Regibus designari, &c. Primò, Quia certus numerus designatur, non incertus, vt ostensum est. Deinde, cùm plus quam mille Principes Christiani ab eo tempore, quo cœpit Imperium deficere, extiterint; si omnes illos designare volebat, potiùs millenario, quo significamus ingentem aliquam multitudinem, quàm denario, quem exempli causa, & ad mediocrem numerum indicandum adhibemus, vti debuisset. Tertiò, Illi decem Reges simul extabunt & regnabunt; vt ex Theodoreto, & alijs Patribus est ostensum: & Scriptura insinuat in statua illa mystica, cuius tibiæ in decem digitos terminantur: & cùm tradit tres Reges ex illis decem, vno veluti impetu, ab Antichristo vincendos. At Christiani Principes non simul extant, sed multis sæculis sunt diuulsi. Quartò, Quia illi decem exiguo tempore regnabunt: *Potestatem,* inquit, *tamquam Reges vna hora accipient post bestiam* (sub diabolo) At. Principes *Apocalyp. 17.v.12.*
Christiani plurimis sæculis regnarunt. Quintò, Illi Reges tradent regnum suum bestiæ (Antichristo) *donec consummentur verba Dei,* hoc est, donec impleantur quæ Deus per Danielem prædixit de regno Antichristi, eiusque persecutione duratura per tres annos cum medio. Loquitur autem de traditione, quæ omnia ipsius subijciant potestati, agnoscentes illum pro suo Rege. At non ita subiecerunt omnes Principes sua regna Pontifici; quamuis semper agnouerint illum pro suo capite, & legitimo superiore in spiritalibus, & indirectè in temporalibus, nempe quatenus id ad gubernationem spiritalem est necessarium.

Sextò, Si omnes Catholici Principes designātur per il- 61
los decem Reges: ergo quotquot sunt, & fuerunt iam à mille annis Principes Catholici, sunt impijssimi, & sceleratissimi, vtpote capita, cornua, & primaria instrumenta Antichristi. Constat enim ex Scripturis, & Patribus, decem illos Reges, in quos Imperium Romanum diuidetur, qui Antichristo potestatem suam tradent, eique se submittent, fore impijssimos & crudelissimos. Nam per eos concitabit & exequetur immanissimam illam persecutionem aduersus Ecclesiam, & coget omnes ad se adorandum. Itaque erunt non minùs impij & flagitiosi, quam fuerit olim Nero, Caligula, Domitianus, Heliogabalus, Decius, Diocletianus, Iulianus Apostata, & similes. Et sane si Antichristus omnium mortalium qui vmquam extiterunt, erit impijssimus & sceleratissimus, vt omnes docent (sicut enim in Christo fuit tota vis & plenitudo Spiritus sancti, ita in Antichristo tota virtus Satanæ iam soluti & laxati se exeret, vt Patres tradunt) quis dubitet ipsius capita, per quæ omnia animi sui decreta exequetur, & cornua quibus omnem Dei cultum euertet, proximum impietatis & scelerum gradum obtentura?

Impijssimi ergo & sceleratissimi iam à mille annis omnes Imperatores Summo Pontifici adhærentes, omnes Reges Christianissimi Galliæ, omnes Reges Catholici Hispaniæ, Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, Daniæ, Poloniæ, Hungariæ, & ceteri Principes supremi, & Respublicæ absolutæ, Sedis Apostolicæ auctoritatem agnoscentes. *Omnes enim sunt capita, & cornua bestiæ,* & primaria organa Antichristi, *persecutores Sanctorum, hostes Agni: omnes in obsequium bestiæ catholicè & vniuersim consenserunt; omnes sua regna, suamque potentiam omnem bestiæ tradiderunt, & ad eius imperium amplificandum contulerunt; omnes bestiam adorarunt; omnes cum ea simul calicem Idololatriæ hauserunt, & bellum cum Agno in persecutione Sanctorum gesserunt:* & hactenus in his omnibus perseuerant.

Rursus quò quis ex illis ampliùs fuit addictus Sedi Apostolicæ, necesse est eò fuisse magis impium. Maxime ergo impius Carolus Magnus, qui tot ditionibus potentiam illius auxit. Maxime impij S. Henricus & S. Otho Imperatores; S. Sigismundus Rex Burgundiæ; sancti, Edmundus, Richardus, Osvvaldus, Reges Angliæ; Sanct. Eduardus Rex Britanniæ; S. Edilbertus Rex Cantiorum in Anglia; S. Stephanus Rex Hungariæ; S. Olaus Rex Noruegiæ; S. Canutus Rex Daniæ; S. Ludouicus Rex Franciæ, Hi enim omnes Sedis Apostolicæ fuere studiosissimi, eiusque Imperium summo conatu præ ceteris amplificare conati sunt, instituta & mandata illius diligentissime sunt executi.

Nunc relinquo cuilibet considerandum quàm sint ista atrocia & contumeliosa in omnes Principes Catholicos, & blasphema in Sanctos. Quid atrocius potest dici in Principes Catholicum, ipsum esse vnum ex capitibus & cornibus bestiæ, seu Antichristi, cultorem Idolo-

rum, persecutorem Sanctorum, hostem Agni? Non opus est ista refutare, sed expendere, & suis librare momentis. hoc sufficit ad omnem refutationem.

62 Quod ad quartum attinet, vbi prædicit Reges Catholicos, qui nunc Antichristi sunt capita, *tempore diuinitus præfinito conuertendos* (nempe à fide Catholica ad Caluinismum) & tunc Sedem Apostolicam euersuros, & Romam combusturos; spero prædictionem falsam fore, & contrarium potiùs euenturum, vt Principes hæretici, ab huius æui Pseudoprophetis seducti, redeant ad vnicam illam Ecclesiam Christi, extra quam salus non est, sed certissima damnatio. Mirifice autem *victoriam Agno aduersus illos Reges*, interpretatur illorum Regum conuersionem. Constat enim ex Scriptura illos non conuertendos, sed igne cælesti vna cum suis exercitibus absumendos; vt apertè indicatur cap. 20. Apocalyp. & cap. 39. Ezechielis, de quo plura infrà nu. 86. *Vincet eos Agnus, quia Dominus dominorum est, & Rex regum*, ait Scriptura cap. 17. Apocal. hoc est, quia omnibus Regibus est potentior, omnium Dominus & Iudex. At non opus est magna potentia vt homines ad Caluinismum trahantur; satis eo impellit natura corrupta, satis allicit carnis libertas, licentia vitæ, & fides illa specialis, per quam nulla scelera saluti possunt officere.

Decimaquinta Demonstratio, ex consideratione duorum Prophetarum Enoch & Eliæ.

63 REgnante Antichristo, comparebunt duo magni Prophetæ, qui se illius doctrinæ opponent; de quibus Scriptura Apocal. 11. tradit ista: Primò, *Prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.* hoc est, toto tempore persecutionis Antichristi, paucis diebus exceptis, quod indicant verba præcedentia: *Ciuitatem sanctam* (Ecclesiam) *calcabunt* (gentes) *mensibus* 42. Dies enim 1260. efficiunt menses 42. seu annos tres cum medio; vt suprà dictum est. Secundò, *Si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum* (ad eorum imperium, vt olim ad imperium Eliæ) *& deuorabit inimicos eorum.* Tertiò, *Habebunt potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum, & potestatem super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quoties voluerint.* Quartò, *Cùm finierint testimonium suum, Antichristus occidet eos.* Quintò, *Eorum corpora iacebunt in plateis ciuitatis magnæ*, &c. *vbi & Dominus eorum crucifixus est*, hoc est, in Ierusalem. Sextò, *Iacebunt ibi per tres dies cum dimidio, toto mundo inspectante, & miru in modum gaudente.* Septimò, *Post tres dies & dimidium resurgent, & omnibus inspectantibus ascendent in cælum.* Octauò, *Eadem hora fiet magnus terræmotus, & decima pars ciuitatis corruet oppressis septem millibus hominum: cæteri dabunt gloriam Deo cæli.* At nihil horum regnante tot sæculis Summo Pontifice hactenus visum est, vel auditum. Ergo summi Pontificis regnum, non est regnum Antichristi, nec ipse Antichristus.

Hic hæretici non habent quò se vertant nisi ad tropos & metaphoras, consuetum obstinatæ mentis refugium.

64 Itaque Auctor Præfat. duobus modis respondet. * Primò pag. 78. *per duos illos testes intelligi vetus ac nouum Testamentum. Nam*, inquit, *vt Antichristus non potest non inimicus esse verbo Dei, illudque supra omnia odisse: sic nihil intentatum relinquet, quo illud dedecoret, corrumpat, supprimat, & quibus possit artibus, destruat.* Deinde explicat quomodo *liber noui & veteris Testamenti vim passus sit à Babylonica monarchia. Primò, Quia ad minuendam*, inquit, *eius auctoritatem vtuntur varijs dicterijs; einsmodi sunt, nasus cereus, mortua littera, Lesbia regula, sexcenta alia probri & ignominia plena. Secundò, Quia traditiones hominum, atque auctoritatem Ecclesiæ his testibus præferunt; idque ex ipsorum doctrina apparet.* Confirmat *ex libello Cardinalis Peron, scitam hunc inscriptionem præferente. De insufficientia Scripturæ sanctæ. Tertiò, Quia complures veteris versionis locos etiam corruptissimos corrigi minimè patiuntur: cuiusmodi sunt; Euertere domum, pro Euerrere, ad inueniendam denarium. Et illud de Ioanne dictum; Sic eum volo manere donec veniam, pro Si: tametsi non solùm mendi, sed etiam mendacij manifestum sit, vt sequentia textus verba declarant. Quartò, Quia vulgatam editionem archetypis originibus Hebræorum & Græcorum anteponunt. Quintò, Quia maximam partem apocryphorum exæquant Scripturis canonicis, contra Patrum & Conciliorum decreta. Sextò, Illa autem quàm sacrilega corruptio, Dominam pro Domino ponere in toto Psalterio? Sic enim Domina nostra Psalterium à Bonauentura Doctore Seraphico editum, non ita pridem denuò Parisijs excusum. nonne hoc est Christi, matrisque personam ac dignitatem confundere? Septimò, Quia hi testes multis sæculis suppressi, & ad silentium damnati fuere; vt pro hæretico comburerentur, qui in manus sumere auderent; & sic absconditi in ignota lingua iacuerunt, vt pauci possent adire: quorum in locum Legenda subierunt, & portentosa mendacia, quibus omnia suggesta & templa resonabant.*

* *Responsio auct. præfat. nouum & vetus testamentū esse duos Prophetas illos.*

Luc. 15. v. 8

Io. 21. v. 22.

Verùm hæc nihil aliud sunt quàm mera figmenta, & iratæ mentis ἐκβράσματα, omni colore veri destituta. Nam Primò, vt omittam illud ἄκυρον & insolens, quo duo libri vocantur duo Prophetæ à Deo missi, vt opponant se Antichristo; Isti duo testes, quos Deus mittet, erunt testes viui, qui possint se explicare, disputare, refutare aduersarios, ostendere illum hominem esse Antichristum, eius signa esse mendacia, soluere obiectiones, edere miracula; denique qui possint occidi & mori, vt ex verbis Scripturæ patet. Idem apertè conuincunt reliqui omnes actus, qui eis à Scriptura tribuuntur. At duo isti libri sunt testes mortui, nec possunt certamen inire cum aduersarijs, aut se explicare, & obiecta soluere; neque occidi. *Refutatur.*

Secundò, Isti duo testes prædicabunt solùm per dies 1260. amicti saccis, illisque expletis finietur tempus prædicationis illorum. At isti duo libri iam prædicarunt per quindecim sæcula, & nondum finitum est tempus eorum; nec prædicant amicti saccis, seu cilicijs.

Respondet Auctor *tempus prædicationis eorum esse priorem partem dimidiæ hebdomadæ spiritalis, siue primos sexcentos annos à Christi ortu: eo tempore prædicasse amictos saccis, quia prædicarunt pœnitentiam; eo tempore expleto peremptos ab Antichristo.*

Sed contrà. Primò, Ista hebdomadas spiritalis planè fictitia est, & omnis rationis expers, vt supra nu. 53. ostensum. Deinde Scriptura exprimit tempus prædicationis eorum per dies 1260. non per dimidium hebdomadæ spiritalis. Ostendatur ergo quomodo illo dierum numero impleatur tempus prædicationis librorum noui & veteris Testamenti. Præterea tempore prædicationis testiū clausum erit cælum ne pluat, & terra multis cladibus ab eis afficietur: ergo si illud tempus sunt sex illa prima Ecclesiæ sæcula, sequitur toto illo tempore non pluisse, & terram omni plaga ab eis fuisse percussam, & inimicos eorū igne cælesti deuoratos. At nullus auctor tale quid scribit. Præterea, tempus prædicationis istorum testium debet concurrere cum tempore persecutionis Antichristi. Ideò enim mittentur, vt ipsi resistant, & in hunc finem eis potestas miraculorum conferetur. At iuxta Auctoris sententiam, prædicatio duorum istorum testium (noui & veteris Testamenti) antecessit tempus persecutionis Antichristi; nam statim veniente Antichristo conticuerunt, & oppressi sunt, vt ipse docet. Vbi aduertendum quàm aptè scilicet hæc Auctoris interpretatio congruat textui Scripturæ. Nam iuxta Scripturam isti duo Prophetæ non inchoabunt suam prædicationem ante aduentum Antichristi, sed post, & continuabunt eam toto tempore persecutionis Antichristi, paucis diebus exceptis. Iuxta Auctorem inchoarunt illam sexcentis annis ante aduentum Antichristi, & statim post ipsius aduentum conticuerunt. nimirum cùm minùs esset necessarium, tunc sedulò prædicarunt; cùm maximè necessarium, à prædicando cessarunt.

Ad hæc isti testes etiam post annum sexcentesimum assiduè in omnibus templis per totum orbem prædicarunt pœnitentiam. Nam sacra Scriptura in liturgia Missæ, & precibus canonicis semper ab eo tempore lecta fuit, maximè ea pars, quæ ad pœnitentiam excitat. Eadem in concionibus per annum, & maximè per Aduentum, & Quadragesimam semper fuit populo explicata; vt ex Homiliographis est notissimum. Lepidum verò quod addit, ideò istos testes dici *amictos cilicijs* prædicasse, quia *prædicarunt pœnitentiam*. Nempe si minister aliquis comptulus

instar

instar proci, vt sunt plurimi, prædicaret pœnitentiam Caluinisticam, diceretur ille prædicare amictus cilicio.

Tertiò, Illi duo Prophetæ habebunt potestatem claudendi cælum ne pluat toto tempore prophetiæ ipsorum; & igne cælesti feriendi suos aduersarios, & terram omni plaga percutiendi: & ita nemo audebit eis nocere. At quomodo hæc possunt competere in volumen veteris & noui Testamenti? Quis sanus dixerit isti volumini datam potestatem claudendi cælum, faciendi miracula, & se vindicandi aduersus inimicos?

Quomodo S. Scripturæ libri interficiãtur iuxta actorum.

Quartò, Quomodo isti libri pugnabunt aduersus Antichristum, aut quomodo ipse illos occidet, & eorum corpora iacebunt in plateis tres dies & dimidium? Respondet Actor *interficiendos, quia mucrone censorio iugulabuntur. Quam*, inquit, *ad rem prodijt censura generalis Venetijs excusa anno 1562. vt censorio mucrone iugulentur*. O crudelem mortem istorum Prophetarum! Deinde probat quod dixit: *Quid enim aliud agit quam iugulat, cùm omnes alias translationes præter suam Auctor comburi mandat? &c.*

Quamuis hæc vt febrientium delira contemni possint; tamen quia multi hoc æuo ex hæresis febri delirant, breuiter refello. Primò, Si isti duo testes tandem interficiuntur, & iugulantur mucrone censorio illius censuræ generalis, editæ anno 1562. quomodo eorum corpora iacuerunt iam in plateis per mille annos & ampliùs, seu *per dimidium alterum hebdomadæ spiritalis*, vt ipse ait; quod continet totum tempus à Bonifacio III. vsque ad finem mundi? An forte ibi iacuerunt, priusquam essent occisi?

Deinde iuxta Auctoris sententiam, postquam tot sæculis iacuissent corpora istorum Prophetarum in plateis, resuscitati sunt ad vitam, & in pedes erecti, ac in cælum eleuati, nempe per Lutherum & Caluinum; & terræ motus factus est magnus, conuersis tot millibus (vt ipse interpretatur pag. 84.) ad Caluinismum? Quare si tandem interfecti sunt an. 1562. per censorium mucronè illius censuræ generalis; ergo multis annis ante resuscitati sunt, & in cælum ascenderunt quàm interfecti; & vita illis restituta, priusquam illam amiserunt. quis dicat Auctorem intelligere quid scribat?

Prætereà corpora Prophetarum iacebunt in plateis vrbis Romæ, vt vult Auctor, *omnibus gentibus, & populis, & linguis inspectantibus, & plaudentibus, & sibi mutuo missis muneribus, mirè gratulantibus, quia hi Prophetæ cruciauerunt eos*, vt ait Scriptura, cap. 11. vers. 19. At nec ante iugulationem illam per censuram generalem, nec post, visa est publice proiecta Scriptura in plateis Romanis, nec ea de re fuit vlla Romæ aut alibi populorum gratulatio; nec vlli populi Romanæ Ecclesiæ adhærentes, communiter conquesti sunt se à Scripturæ libris cruciari.

Quomodo in hæreticos congruant, quæ Catholicis de scriptura iugulata obijciunt.

Optimè hæc omnia conueniunt in hæreticos interfectores veritatis (vt eos vocat Tertullianus) qui mirè sibi gratulati sunt, quando sacræ Scripturæ vitam & animam, qua tot sæculis feliciter & gloriosè vixerat, in legitimo sensu consistentem, violentis modis extorsere, quæ antea eorum spiritum mirè cruciauerat. Denique ridiculum est dicere Scripturam iugulari, interfici, cùm vetantur hæreticorum translationes, & illa sola, qua iam Ecclesia plusquam 1200. annis vsa est, omnibus præfertur. An hoc est abolere Scripturam, & non potiùs eam sartam tectam à deprauationibus & nouitatibus tueri? Quàm sit vitanda omnis nouitas etiam in translationibus, declarat vel cucurbita Ionæ à D. Hieronymo verso in hederam; vt alias rationes grauissimas omittam.

Quintò, Si illi testes sunt duo libri Testamenti, quomodo ministri Antichristi corpora eorum iacentia in plateis non sinent poni in monumento? quomodo post tres dies & dimidium reddita est illis vita? Si enim illi tres dies cum dimidio continent reliquum dimidium hebdomadæ spiritalis, vt ait Auctor, hoc est totum tempus, quod est ab anno sexcentesimo, vsque ad finem mundi: ergo illi testes primùm suscitabuntur ad vitam in fine sæculi. Falsum ergo est, esse resuscitatos à Luthero & Caluino.

Sextò, Quomodo illi duo testes steterunt in pedes omnibus videntibus & timore perculsis? Quomodo facta est vox magna de cęlo, omnibus audientibus, dicens eis, *Ascendite huc*? Quomodo in nube ascenderunt in cælum videntibus inimicis eorum? Denique quomodo eadem hora pars vrbis decima terræ motu corruit, & septem hominum millia sunt interfecta? Laudant metaphoris & tropis quantum volunt, nunquam aliquid poterunt adferre, quod aliquem colorem habeat.

Ad rationes auctoris N. Lxxv. allatas.

Cura Sũmi Pontificis circa scripturam.

His confutatis breuiter respondeo ad rationes (qui nihil sunt aliud quàm hæreticorum calumniæ) quibus probat duos istos Prophetas suos (vetus & nouum Testamentum) fuisse vim passos a Pontifice multis sæculis. Ac primùm absque omni specie veri dicitur, *Summum Pontificem supra omnia odisse verbum Dei, & nihil intentatum relinquere, quo illud dedecoret, corrumpat & supprimat*. Contrarium ostendit summa cura ac prouidentia quam adhibet, vt nihil in eo innouetur, nihil mutetur: & si quid tot sæculis per scriptores vel typographos mendi irrepsit, ad antiquissimorum exemplarium fidem emendetur. Denique vt Græcè, Hebraicè, Chaldaicè, Syriacè, quàm elegantissimis typis excusum extet: vt Biblia Complutensia, & Regia satis testãtur. Verissimè de hæreticis id dici poterat; quia ipsam vitam & animam sacræ Scripturæ, quæ in vero sensu consistit, pessimè oderunt: corpus quidem amant; sed vt ei nouam animam tribuant, & ex verbo Dei verbum suum, vel potius diaboli, efficiant.

Quo modo scriptura Nasus cereus &c.

Ad primam, Scriptura Sacra dicitur a Catholicis, *Nasus cereus, regula Lesbia*, &c. non animata, sed inanima, hoc est, si nuda spectentur verba, remoto Ecclesiæ sensu, & sanctorum Patrum interpretatione: quo modo accipitur ab hæreticis. quod ipsa experientia clarè conuincitur. Nam videmus omnes hæreticorũ sectas, etsi dogmatibus maximè repugnantes, sacram Scripturam suis placitis tamquam regulam accommodare; & profiteri se illa sola tuti, per illam sua omnia perspicuè probari, &cæt. An non regula illis Lesbia, quam omnibus suis imaginationibus quãtumuis absurdis accommodant, & seruire faciunt? Qui per Antichristum designari volunt non vnum hominem, sed plurimorum seriem; per tres annos cum medio, multas annorum centurias; per duos Prophetas, libros noui & veteris Testamenti plurimos, vel prædicantium aliquot centurias; per miracula Antichristi fallacia, miracula Ecclesiæ Catholicæ; per ignem de cælo descendentem, fulmen excommunicationis; per imaginem bestiæ, potestatem illimitatam Summi Pontificis; per tres ranas, Ordinem totum Iesuitarum; & alia huiusmodi deliria. Apud Catholicos, non est *regula Lesbia*, quia est animata, vero nimirum sensu; qui contrarijs placitis aptari nequit.

** Traditiones humanæ non præferũtur scripturis.*

Ad Secundam, * Nullus Pontifex, nullus Ecclesiæ Doctor præfert traditiones hominum, & Ecclesiæ auctoritatem, nouo & veteri Testamento: neque id ex eorum doctrina apparet, sed planè contrarium; aliqui nomen auctoris & locus proferatur. Scripturam nudam esse insufficientem ad omnium controuersiarum diremptionem, clarissimum est: quia sunt multæ controuersiæ inter sectas nostri temporis, quæ non possunt dirimi ex Scripturis, præsertim vt ipsi eas accipiunt, nimirum vt sunt destituta Patrum & Ecclesiæ interpretatione. Similiter cùm de singulis libris aut sententijs quæritur, an sint verbum Dei; an nulla sit in illis adulteratio, nulla impostura; non potest id ex nuda Scriptura decidi: denique cùm de sententia alicuius loci est quæstio. Sed quænam est ista ἀλογία: Catholici dicunt Scripturam Sacram per se insufficientem ad omnes controuersias dirimendas; ergo præferunt traditiones hominum, & Ecclesiæ auctoritatem, verbo Dei?

Ad Tertiam, Quòd locos corruptos non patiamur corrigi, falsum esse ostendunt Biblia Sixtina, & iam ante passim in plerisque exemplaribus vel correctum erat istud ὀρθογραφίας σφαλμάτιον, vel in margine indicatum, vt ex Plantinianis editionibus constat; Quamuis hic error *euertere*, pro *euerrere*, sit parui momenti, cùm sententiæ substantiam non mutet. Vulgò dicimur in quærendo euertere domum, cùm sedes, scamna, menses, lectos, & similia mouemus. Nec minùs falsum est lectionem illam *fit cum volo manere*, mendacij manifestum esse. Multi sancti Patres ita legerunt, & sensus eodem recedit, vt multi Doctores, Toletus, Maldonatus, & alij ostenderunt.

Antiqua scripturæ editio præferenda.

Ad Quartam, Iure præfertur antiqua editio Hebræis & Græcis exemplaribus; quia fideliùs & diligentiùs a mendis præseruata. Faciliùs Hebræa quam Latina corrumpi potuere, partim litterarum quarundam similitudine, partim

tim

tim punctorum appositione; cuius rei exempla plurima adferri possent. Est etiam apud eos varia lectio in locis 848. vt scribit Hugo Broughton Anglus in quadam oratiuncula de molitione versionis à sacrorum codicum fontibus in riuulos Britannicos. In Græca etiam non tantum veteris sed & noui Testamenti, multa errata irrepsere.

Ad Quintam, Probandum erat, libros aliquos quos Ecclesia pro Canonicis recipit, apocryphos esse. Satis ea criminatio à multis Catholicis depulsa.

Possunt verba scripturę sanctis aptari.

Ad Sextam, Si verba nonnulla, hemistichia, aut versiculos Psalmorum accommodare Beatissimæ Virgini, & pro *Domino* ponere *Dominam*, est sacrilega corruptio; ergo S. Bonauentura doctrina & sanctitate illustrissimus, est sacrilegus corruptor sacræ Scripturæ, qui Psalterium B. Virginis contexuit. Fatetur Auctor, quia in margine illum expressit. Sacrilegus quoque est S. Bernardus, & multi alij sanctissimi viri, qui sæpè verba Scripturæ hoc modo Sanctis accommodant. Sed eos sua sanctitas & sapientia, qua orbi sunt notissimi, satis aduersus hæreticorum criminationes tuetur.

Sacrilegum est S. Scripturæ verbis vti ad facetias, ad pasquillos, detractiones; non ad laudes Sãctorum, cùm sano sensu ad eas possint aptari. Neque hoc est Christi & Matris personam & dignitatem cõfundere; sed ea quę per excellentiam tribuuntur Filio, inferiore modo transferre ad Matrem. Sic Apostoli vocati sunt à Domino *lux mundi, sal terræ*, sic *fundamenta Ecclesiæ* nuncupati.

Ad Septimam, Totum quod ibi dicitur, merũ est commentum. Numquam Scriptura à Summo Pontifice fuit suppressa, numquam ad silentium damnata: numquam ideò aliquis hæreticus habitus & combustus, quòd sacram Scripturam legere, nedum in manus sumere auderet. Translationes in linguam vulgare meritò non passim permissæ: tum quia difficillimum semper fuit aptas habere (cuius signum est, quòd ea qua modò Protestantes in Anglia vtuntur, & plebi legendam tradunt, myriadas erratorum habeat, vt Hugo Broughton testatur) tum quia non expedit eam plebi passim sine delectu ac iudicio Parochorum permitti. Nam vt docet experientia, cùm plebs mysteria Scripturæ non intelligat, se tamen probè intelligere putet; fit vt quisque sibi priuatim fidem suam fabricet. Hinc passim dicunt se non curare quid Lutherus dixerit, quid Caluinus, quid Menno, primi Apostoli nouorum Euangeliorum huius æui, quid ille vel ille minister; acquiescere se in solo Dei verbo, quod errare non possit: & ita singuli priuatum iudicium & priuatum spiritum sibi regulam credendi statuunt. En fructum istius indiscretæ permissionis. Semper in Ecclesia Scripturæ, quæ ad populi fidem instruendam & mores formandos pertinent, diligentissimè fuerunt expositæ, vt ex Homilijs & concionibus variorum Doctorum constat, quæ Scripturis sunt refertissimæ.

Quod ad Legendas Sanctorum attinet, quas Auctor sugillat, probandum ei est, eas quæ a sanctis Patribus & alijs Auctoribus grauissimis conscriptæ sunt, mendaces esse.

Alia responsio auctoris duos testes esse Prædicatores Verbi. Refutatur.

67 Satis ostensum est sententiam priorem nostri Auctoris de duobus testibus nullam veri speciem præferre. Itaque subijcit alteram pag. 85. vt *duo testes sint prædicatores verbi* (Euangelij noui) quam ait esse *magis recentam, & magis accedere ad contextum literæ*. Sed & hoc figmentum pari facilitate refutatur. Primò, Illi Prophetæ de quibus loquitur Scriptura prædicabunt solùm per dies 1260. & eo tempore completo occidentur, vt habetur cap. 11. At ministri Caluinistarum & Lutheranorum iam per 60. vel 80. annos prædicarunt. Secundò, Illi prædicabunt toto tempore quo durabit persecutio Antichristi. colligitur apertè ex capite 11. v. 2. 3. 7. At ministri Caluinistici & Lutherani non prædicarunt toto illo tempore, quo Antichristi persecutio durauit. Nam iuxta sententiam Auctoris hæc durauit per dimidium spiritalis hebdomadæ; nempe a tempore Bonifacij III. vsque ad hoc tempus, quod est plus quàm mille annorum. At prædicatio Caluinistarum & Lutheranorum non durauit, nisi 60. vel 80. annos.

Dicet fortè (vt quidam alij hæretici dicunt) ad hos duos testes pertinere etiam ministros sectarũ quę superioribus sæculis viguerunt, nempe Hussitarum, VVicleffitarum, Lollardorum, Begardorum, Fraticellorum, Albigensium, Bogomilum, VValdensium, Catharorum, Apostolicorum, Berengarianorum, Iconomachorum, Monothelitarum. Hę enim sunt præcipuæ, quæ à tempore Bonifacij exortæ. Hæ omnes à Babylone exierunt, & Antichristo restiterunt, iuxta sententiam Auctoris.

Sed contrà. Isti Prophetæ, quos Deus mittet aduersus Antichristum, habebunt sanam doctrinam, eruntque inter se in doctrina fidei concordes. At hæ sectæ sunt admodum discordes, tum inter se, tum à Caluinistis & Lutheranis; & multa habent quæ sanæ doctrinæ, etiam Caluinistarum iudicio, repugnant. vt interim omittam istarum sectarum prædicantes ducentis & amplius annis conticuisse, nimirum ab anno 800. vsque ad 1050. quia non legimus eo tempore aliquam sectam viguisse. Deinde Auctores illarum sectarum (excepto forte vno altero) non habuerũt Papam pro Antichristo. At Prophetæ quos mittet Deus, cognoscent Antichristum, & monebunt omnes vt eum pro tali habeant. Tertiò, Isti Prophetæ erunt solùm duo numero. *Dabo*, inquit, *duobus testibus meis. Hę sunt duę oliuę*, &c. At prædicantes Lutherani, Caluinistæ, &c. sunt maximo numero. Respondet Auctor, *duali numero descriptos esse, quia initio pauci erant, & in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.*

Quomodo dicãtur duo iuxta auctorem.

Contrà. Quinam erant illi pauci, Lutherùsne, Zvvinglius, Menno, Melanchthon, Caluinus, Bucerus, &c.? At cur hi omnes dicuntur potiùs duo quàm decem, qui est numerus perfectus? Deinde, etsi initio erant pauci, posteà tamen creuerunt in maximum numerum: cur ergo tam exiguo numero designantur? An quia duo testes sufficiũt, is qui mille testes producit, non dicetur nisi duos produxisse? Sed neque verum est duos testes sufficere ad condemnandum, quando tondé vel plures adferuntur in contrarium. At in hac causa multa millia testium pro Summo Pontifice proferre possumus, qui suo sanguine parati sunt suum testimonium obsignare. Quomodo ergo duo testes sufficiunt, vt teneamur illum condemnare, & pro Antichristo habere? Itaque insulsè ratio istius numeri sic explicatur. vt omittam omnes numeros certos huic Auctori poni pro incertis, vt eos suo proposito accommodet: nimirum decem cornua, decem Reges, decem diademata; septem cornua, tria cornua, tres immundi spiritus; 42. menses, dies 1260 duo Prophetæ, tres anni cum medio, omnes hæ numerorum species maximos numeros sed incertos denotant. quis Oedipus, quæ sphynx ista diuinet?

Quartò, Si duo isti Prophetæ sunt prædicantes noui Euangelij, peto cuius sectæ? Si dicas, Caluini: repugnabunt Lutherani, & Anabaptistæ. Hi enim non minus suos ministros dicent ad hunc dualem numerum pertinere, quam Caluinistarum. Si velis e secta Lutheri, opponent se Caluinistæ, & alij. singulæ enim sectæ eos sibi vindicabunt. Si ex omnibus sectis huius æui seligas, vt omnibus fiat satis; quam hoc est absurdum & ridiculum, cùm tanta inter illas sit discordia, tanta animorum & dogmatum dissensio, tanta in se inuicem maledicentia, alia aliam hæreseos condemnante?

Quintò, Illi duo Prophetæ habebunt potestatem ignie cælesti & *miraculis* [illegible] inimicos suos, qui eis nocere tentauerint, feriendi, & cælum claudendi ne pluat, & terram omni plaga percutiẽdi, &c. At nihil horum vnquam visum in prædicantibus Lutheranis vel Caluinistis. Denique nec reliqua illis applicari possunt. nõ enim occisi omnes isti prædicantes, sed paucissimi, minusque celebres. Neque occisorum corpora iacuerunt per tres dies & medium in plateis ciuitatis magnæ, *quę vocatur spiritualiter Sodoma & Aegyptus, vbi Dominus crucifixus est*, omnibus gentibus inspectantibus & plaudentibus. Neque visi resurgere & ascendere in cælum corruente decima ciuitatis parte, obrutis ruina septem hominum millibus. Ex quibus instar somni euanescit hoc ludibrium.

Superest vt tandem explicemus, quinam illi duo testes sint futuri. Communis Doctorum sententia est, alterum fore Eliam Thesbiten, quod etiam clarè conuincitur ex Scripturis: Malachiæ 4. *Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis: & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* Ecclesiastici 48. *Qui receptus es in turbine ignis, in turbine equorum igneorum: qui inscriptus es in iudicijs temporum leniore iracundiam Domini, conciliare cor patris* 68

Quinam sint ista duo Prophetæ.

erit ad filium, & restituere tribus Iacob. Matth. 17. *Elias quidem venturus est, & restituet omnia.* Nec obstat quod subiungit: *Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum*. quia non loquitur de eodem Elia, sed de alio, nempe Ioanne Baptista, qui solum officij similitudine Elias dicitur; vt omnes Patres explicant; de quo plura inferius. Ob hæc Scripturæ loca omnes Catholici pro certo tenent Eliam esse alterum ex illis testibus seu Prophetis, quos Dominus sub finem mundi mittet, de quibus Ioannes cap. 11. Apocalyp. Vnde sine graui errore negari non potest.

69 *Quidam putant Moysen fore alterum.*

De altero quis futurus sit, non est adeò certum apud omnes. Non enim desunt Doctores, qui putent fore Moysen: tum quia Moyses cum Elia apparuit in Domini transfiguratione: tum quia ipse est qui conuertit aquam in sanguinem, & habuit potestatem percutiendi terram omni plaga: tum quia totum quod gessit Moyses in Ægypto, figura fuit eorum quæ gerenda sunt sub finem sæculi. Ægyptus enim designat mundum: Pharao cum suis Ægyptijs, Antichristum cum omnibus impijs ipsi adhærentibus: plagæ Ægypti, plagas quibus tunc ferietur orbis: eductio filiorum Israel per mare Rubrum in terram promissionis, liberationem populi Dei, per sanguinem Christi, ab impijs, in regnum cæleste: submersio Pharaonis & exercitus eius, submersionem impiorum in abyssum inferorum. Sicut ergo Moyses cum Aaronis præfuit in typo; ita cum Elia adfuturum in signato.

Alter erit Enoch.

Sed cōmunis sententia Patrum est, alterum fore Enoch, qui ante diluuium translatus est. Colligitur ex cap. 44. Ecclesiastici: *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus pœnitentiam*. q. d. Vt ibi vsq. ad nouissima tempora seruatus, tunc veniat ad conuertendas gentes. Cur enim tot sæculis seruaretur in vita, nisi vt aliquando ad nos redeat, & peracto suo munere, mortalitatis debitum persoluat, & sic mercedem iustitiæ percipiat?

Ex his constat duos istos Prophetas fore Enoch & Eliam, qui idcircò rapti sunt ab hominum consuetudine, & conseruantur in vita, vt nouissimis temporibus comparentes, Antichristo se opponant, & Iudæos atque gentes ad pœnitentiam adducant.

70 Quod probatur ex Patribus. Irenæus lib. 5. cap. 5. *Dicunt presbyteri qui sunt Apostolorum discipuli, eos qui translati sunt, illuc* (in paradisum) *translatos esse*. Et paucis parenthesi interiectis addit: *Et ibi manere eos qui translati sunt, vsque ad consummationem, consociantes incorruptelam*. Loquitur de Enoch & Elia; & dicit eos manere in paradiso, in quo primus homo positus fuerat, vt ex versiculo præcedente constat; ibique seruari incorruptos vsque ad consummationem, hoc est, nouissima tempora, quibus mundus est finiendus. Vbi tacite insinuat eos tunc mortem oppetituros; alioquin non restrinxisset eorum incorruptelam ad tempus consummationis. Atqui nulla est ratio cur ibi seruentur incorrupti vsque ad finem sæculi, nisi vt aliquando ad commercium humanum remittantur.

Methodius de rebus quæ ab initio mundi contigerunt, &c. sub finem: *Continuò mittet suos famulos sincerissimos & charissimos Enoch & Eliam ad redarguendum eum*, &c.

Tertullianus lib. de anima, cap. 50. *Translatus est Enoch & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet. Ceterum morituri reseruantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant.*

Origenes in cap. 17. Matth. tractatu 3. *Ad hoc* (nempe ad interrogationem discipulorum) *respondit Iesus non reprobans quidem, quæ à Scribis tradita fuerant de Elia; sed alium Eliæ aduentum ante se indicans factum*, &c.

Lactantius lib. 7. Diuinarum institutionum, cap. 17. *Imminente iam temporum conclusione Propheta magnus mittetur à Deo, qui conuertat homines ad Dei cognitionem, & accipiat potestatem mirabilia faciendi*, &c. Apertè satis Eliam hunc fore indicat.

Hilarius can. 17. in Matthæum, *Quibus respondit Eliam esse venturum, & restituere vniuersa, id est, reliquum quod deprehenderit ex Israel ad cognitionem Dei reuocaturum. sed in virtute & spiritu Eliæ Ioannem venisse significat*, &c.

Ephrem de Antichristo versus finem: *Ceterum priusquam cuncta ista fiant, mittet misericors Deus Eliam Thesbiten & Enoch, qui palàm populo prædicent, ne illi credant*, &c.

Chrysostomus Homilia 58. in Matthæum: *Prophetæ vtriusque aduentus mentionem faciunt, & secundi eius præcursorem Eliam asserunt futurum. Primi enim Ioannes fuit præcursor, quem etiam Eliam Christus appellabat: non quia Elias esset, sed quia ministerium Eliæ faciebat. Sicut enim ille secundi aduentus præcursor erit, sic primi fuit Ioannes.*

Comentarius Ambrosij in illud capit. 4. prioris ad Corinth. *Puto enim Deus nos Apostolos nouissimos ostendit. Hoc ideò persona sua depingit, quia semper in necessitate fuit; persecutiones & pressuras vltra ceteros passus, sicut passuri sunt Enoch & Elias, qui vltimo tempore futuri sunt Apostoli.*

Hieronymus in capit. 17. Matth. *Traditio Pharisæorum est iuxta Malachiam Prophetam, quòd Elias veniat ante aduentum Saluatoris, & restituat omnia in antiquum statum. Æstimant ergo discipuli transformationem gloriæ hanc esse quam in monte viderant, & dicunt, Si iam venisti in gloria, quomodo præcursor tuus non apparet? quando adijciunt, Scribæ dicunt quod Eliam oporteat primùm venire: primum dicendo ostendunt quòd nisi Elias venerit, non sit secundùm Scripturas Saluatoris aduentus. At ille respondens ait: Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Ipse qui venturus est in secundo aduentu Saluatoris iuxta corporis fidem, nunc per Ioannem venit in virtute & spiritu*, &c. Idem in capit. 4. Malachiæ apertè indicat Eliam venturum, & in illo chorum Prophetarum; vt qui olim ad eos fuere missi, rursus mittantur in fine sæculi in Elia.

D. Augustinus lib. 20. de Ciuitat. Dei capit. vltimo: *In illo iudicio vel circa illud iudicium has res didicimus esse futuras Eliam Thesbiten, fidem Iudæorum, Antichristum persecutorem*, &c. Deinde subdit: *Quæ omnia quidem ventura esse credendum est; sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis experientia docebit*, &c. Itaque iuxta D. Augustinum certa fide tenendum, vt reliqua quæ ibi commemorat. & ca. 29. exponens locum illum Malachiæ 4. *Per hunc Eliam*, inquit, *magnum mirabilemque Prophetam, exposita sibi lege vltimo tempore ante iudicium, Iudæos in Christum nostrum esse credituros celeberrimum est in sermonibus cordibusq; fidelium*, &c. Ecce communem Ecclesiæ sensum.

Prosper in dimidio temporis, tribus capitibus ex professo docet hos duos Prophetas fore Enoch & Eliam. Cap. 13. locum Malachiæ 4. exponit de missione Eliæ ante diem iudicij futura. Et infrà: *Ecce & hic tripartita testium dimissio. Contra Pharaonem duo testes Dei missi sunt, Moyses & Aaron; & duo magi Pharaonis Iamnes & Mambres resistentes Moysi, qui simul cum suo Rege perierunt. contra Neronem duo, Petrus & Paulus Apostoli: at è contrario Simon Magus, qui & se perdidit, & Neronem decepit. & contra Antichristum duo, Enoch & Elias Prophetæ, aduersus quos tres pseudoprophetæ Antichristi exurgent*, &c. Cap. 15. agit de eorum passione sub Antichristo: & cap. 16. de eorum post tres dies & dimidium resurrectione.

Eucherius Lugdunensis Dominica 2. Aduentus: *Præliabitur contra Sanctos* (Antichristus) *quia venient Enoch & Elias tunc, quos quia ratione superare non poterit gladijs interimi faciet.*

Theodoretus in illum locum Malach. 4. *Diem secundi aduentus dixit, docetque item quo magnus Elias facturus est cū venerit: & causam quare prior veniet, ostendit.*

Gregorius lib. 9. Moralium cap. 4. *Hinc est quod duo illi prædicatores eximij dilata morte subtracti sunt, vt ad prædicationis vsum in fine reuocentur, de quibus per Ioannem dicitur: Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini terræ astantes; quorum vnum in Euangelio per semetipsum Veritas pollicetur dicens: Elias venturus est & restituet omnia*, &c. Idem habet lib. 20. capit. 26. & lib. 35. capit. 15. & Homilia 7. in Euangelia sic ait: *Qui* (Ioannes) *idcircò in spiritu & virtute Eliæ venturus dicitur; quia sicut Elias secundum Domini aduentum præueniet, ita Ioannes præuenit primum. Sicut ille præcursor venturus est iudicis; ita iste præcursor factus est redemptoris.*

vit. Ioannes igitur in spiritu Elias erat, in persona Elias non erat.

Beda in Samuelem cap. 11. *Neque aliud erant duas hæ vaccas, quæ arcam Domini referentes Israelitis, holocaustum sunt Domino, super Enoch & Eliam interpretari, qui nunc* (tempore Antichristi) *Iudæis fidei gratiam aperturi: nec mora ab Antichristo mortem creduntur esse suscepturi.*

Alcuinus lib. 3. de Trinit. cap. 19. *Eliam & Enoch maximos Prophetas, venturos esse Ecclesia fides habet; per quorum doctrinam populus Israeliticus conuertetur ad fidem, &c.*

Theophylactus in cap. 17. Matth. *Decipientes Scribæ populum dicebant ipsum non esse Christum: nam si esset Christus, Elias iam venisset: ignorantes quòd duo sint Christi aduentus; quorum primi præcursor Ioannes, secundi autem Elias. Sic enim & Christus interpretatur Discipulis.* Et infra: *dicendo quidem quòd Elias veniet, ostendit quòd nondum venit: in secundo autem aduentu veniens, restituturus sit ad fidem Christi omnes Hebræos, quos persuasibiles inuenit. Cum autem dicit, Elias iam venit, præcursorem illum Ioannem dicit*, &c. Et paulo pòst: *Tunc igitur Discipuli facti perspicaciores intellexerunt quòd Ioannem Eliam vocarit, quòd ipse primi aduentus præcursor fuerit, sicuti ille secundi futurus est præcursor.* Omitto posteriores qui idem tradunt.

Ex quibus patet omnibus sæculis à temporibus Apostolorum hanc fuisse communem fidelium, & sanctorum Patrum sententiam. Hæc paulò fusiùs ob hæreticorum impudentiam, qui istam doctrinam de Enoch & Elia tamquam futilem & anilem fabulam reijciunt; & Eliam de quo Malachias loquitur, Ioannem Baptistam fuisse contendunt, nullumque alium Eliam expectandum.

71 *Responsio Auctoris.* Auctor in Præfat pag. 77. *Nimis*, inquit, *n... hanc futilem & anilem fabulam refutaui: cui tantum abest vt credam, vt contendo tam erudito sæculo, hoc qui credunt, Deum testor, non modo pro magni nominis Theologo, sed ne pro Christiano quidem habeam; quem potius Scribis & Pharisæis accensenm, qui sic insusurrabant, vt quamuis Christus contrarium docuisset, semper tamen venturum Eliam somniarent.*

Refutatur. Si ob Christi contrarium asserentis doctrinam, non est pro Christiano habendus, &cæt. qui credit Eliam venturum: nullus ergo ferè sanctorum Patrum Christianus habendus, sed omnes Scribis & Pharisæis accensendi; omnes in anili & Iudaica fabula insaniunt. Nam omnes docent Eliam Thesbitem venturum ante secundum Domini aduentum. neque putant id impletum per Ioannem Baptistam. At qui dici potest absurdius, aut in sanctos Patres iniuriosius? *Sed*, inquit, *veteres excusandi, si sæpius hic errent, & minùs rectè multa Apocalypsis mysteria intelligant: quia liber ille eorum temporibus adhuc obsignatus erat, & homo ille peccati nondum reuelatus.*

Sed contrà. Primo, Hic non est quæstio de intelligentia mysteriorum Apocalypsis, sed de explicatione cap. 4. Malachiæ, & verborum Domini Matth. 11. vers. 14. & 17. vers. 12. vbi agitur de aduentu Eliæ, & Ioannis Baptistæ. Itaque si ista loca intelligenda de aduentu solius Ioannis, ita vt alius Elias non sit expectandus; iam a tempore Christi impleta fuit illa prophetia, ac proinde Patribus debuit esse manifesta: neque excusatio illa ex obscuritate nondum impletæ propheτiæ in ipsis locum habebit. Quare nullus eorum in Christianis erit censendus.

Dicet fortè, rem non fuisse adeò manifestam, donec impleta est Prophetia Apocalypsis de aduentu Antichristi, & reuelatus est homo peccati: postquam autem ille mundo apparuit, nullo alio Elia comparente, perspicuum fuit per Eliam non esse alium intelligendum quàm Ioannem Baptistam. Verùm etsi hoc ineptè dicatur; sit ita: ergo saltem nullus eorum qui iam a mille annis (ex quo tempore vult Auctor cum suis Antichristum mundo reuelatum) extitere, Christianus est habendus: non D. Thomas, non D. Bonauentura, non S. Franciscus, Dominicus, Bernardus, Anselmus, Norbertus, non Richardus & Hugo Victorini, non Rabanus, Bonifacius, Alcuinus, Beda, & alij innumeri sanctitate, doctrina, miraculis clari. Hi enim omnes Patribus antiquissimis adhærentes, crediderunt Eliam Thesbiten venturum.

Deinde, Si prophetiæ Apocalypsis de Antichristo iam sunt impletæ, & ideo non ampliùs obscuræ, sed adeò perspicuæ, vt etiam Scripturas illas, quæ de aduentu Eliæ agunt, planè illustrent; quomodo Auctor pag. 56. dicit *dispositionem Antichristi esse rem obscuram & inuolutam?* Quomodo pag. 78. & 86. suas expositiones de duobus testibus, *coniecturas probabiles* appellat? Itaque immemor sui se ipse manifestè confutat. Rursus, quomodo tam diuersæ sunt aduersariorum hac de re sententiæ? In rebus apertis & ipsa experientia notis non est locus coniecturis, & sententiarum diuersitati. Quomodo per nouem sæcula omnes adeò cæci & stupidi fuere, vt nemo has prophetias impletas aduerteret, nemo vel suspicatus fuerit; donec tandem odium exitiale & furor in Pontificem Luthero oculos aperuit, eique hoc mirabile mysterium ostendit?

Denique cùm hæretici dicunt Patres in illis errasse, eò quòd Antichristus eorum tempore nondum erat reuelatus; nunc autem reuelatum esse, & ideò meliùs ostendunt Scripturas intelligi, manifestè principium in disputando petunt. Hoc enim est quod in quæstionem vocatur. Quæritur enim an Papa sit Antichristus. Probamus non esse: quia Elias Antichristi tempore venire debet, vt ex Scripturis, iuxta Patrum interpretationem, perspicuum est. Respondet illas Scripturas aliter exponendas, Patres in earum expositione errasse, sed esse dignos venia, quia Antichristus eorum tempore nondum erat reuelatus, nunc autem reuelatum esse; & ideò tam docto sæculo, cuius luce istud mysterium est patefactum, non esse venia dignos, qui Patrum sententiam sequuntur. Quis non videat hic apertè principium peti, & assumi tamquam perspicuum quod pars aduersa negat, de quo est tota quæstio.

Addo mirum esse nunc Auctori tam paruam rem (nimirum *credere Eliam venturum tempore Antichristi*) efficere non Christianum, cùm tam multa & grauia, in quibus Lutherani a Caluinistis dissentiunt, reputet inter apices, & omnes eorum Synagogas velit vnam Ecclesiam verè Christianam constituere: vt patet pag. 138.

Nunc videamus quibus Argumentis hoc eruditum sæculum, vt vult Auctor, adeò perspicuè probet Eliam non venturum, vt sine iactura fidei Christianæ contrarium tenere non possumus. Digeram ordine, quæ ex Auctore exsculpere potui. 72

Primum, Quia locus Malachiæ 4. quo maximè nituntur Chatolici, non est intelligendus de Elia Thesbite, sed de Ioanne Baptista, qui fuit præcursor primi aduentus. Quod confirmatur, *Quin*, inquit Auctor pag. 68. *Christus bis apud Matthæum, apud Marcum semel, turbiores facit tam ipsam multitudinem, quam Discipulos suos, Ioannem Baptistam illum esse Eliam repromissum.* Deinde post acrem inuectiuam in Cardinalem Bellarminum, quasi non bona fide verba Christi tractasset (nempe quia ex Patrum potiùs sententia quàm ex hæreticorum figmentis ea exponere maluit) addit: *Idem improbissimè cauillatur super verbo Venturus. Christus enim vtitur quidem illo verbo, sed repetens vulgarem opinionem; interpretatur autem iam eam in Ioanne venisse: ac si diceret, Verum est quidem prophetas, Eliam esse venturum; sed ego dico vobis, Eliam iam venit de Ioanne Baptista sentiens.* *Argumento Hæreticorū vt probent Eliam non venturum. Marc. 9.13 Matth. 11. 14. & 17.12*

Hæretici duo ferè in omnibus controuersis quæstionibus à Catholicis postulant. Primò, vt omnes seponant Patres, & omnem veterum auctoritatem, vt qui tamquam homines errauerint. Secundò, vt clausis oculis nouas ipsorum interpretationes pro puro verbo Dei accepient; etiamsi omni penitus probabilitate careant, quales plurimas in hac Disputatione refutauimus. Sed iniquum postulant. *Responsio.*

Itaque ad hoc Argumentum respondeo, locum illum Malachiæ necessariò de persona Eliæ intelligendum, nec posse vlla ratione de Ioanne exponi. Primò, Quia communis & recepta omnium Patrum, & Doctorum qui singulis sæculis extitere, expositio obstat; vt ostensum est: Secundò, Quia Iesus Siracides manifestè ad hunc locum Malach. respicit, vt Auctor fatetur, eumque intelligit non de Ioanne Baptista, vt ipse contendit, sed de persona Eliæ, vt nemo dubitare potest, qui antecedentia & consequentia vel obiter legit. Suscepit enim ibi laudandum Eliam, eiusq; facta commemorat: de quo cùm dixisset; *Qui receptus es in turbine;* statim addit: *Qui inscriptus es in iudicijs temporum lenire iracundiam Dei*, &c. Eadem ergo est persona, quæ *Locus malachiæ IIII. de Elia viso.*

in ii r-

in turbine recepta est, & quæ inscripta, id est, de qua scriptum est debere venire in iudicijs temporum (cùm Deus orbem est iudicaturus) lenire iracundiam Dei, &c. Græca paulò aliter habent, *ὁ καταγραφεὶς ἐν ἐλεγμοῖς εἰς καιροὺς κοπάσαι ὀργὴν πρὸ θυμοῦ*, id est, *qui descriptus est* (in Malachia) *lenire iracundiam ante furorem* (ante sententiã condénationis, respicit enim ad illud Malach. *Ne forte veniam & percutiam terram anathemate*) *ut temporibus quibus Deus orbem redarguet, seu castigabit.* Noster interpres optime sensum expressit. Tertio, Malachias apertè distinguit duplicé aduentum Domini: unum priorem, de quo ca. 3. & huius præcursorem facit Ioannem Baptistam: *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam; & statim veniet ad templum suum dominator, quem vos quæritis.* Huius Angelum præcursorem constat esse Ioãnem Baptistam, ipso Domino interprete Matth. 11. 10. Luc. 7. 27. &c. Et posteriorem, de quo c. 4. *Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula.* Huius præcursorem facit Eliam: *Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam* (vel vt Græca habent, *Thesbiten*) *antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.*

73 *Dies Domini magnus quis dicatur.* Auctor per *diem Domini magnum & horribilem intelligit diem passionis Christi, cum sol omnino obscuratus est ad tres horas, terra contremuit, petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt, mortui resurrexerunt: si*, inquit, *ille dies non fuit magnus atque horribilis, quid horribile sit non video.* Sed id facit contra perpetuum Scripturæ vsum, quæ semper per *diem Domini*, denotat diem iudicij extremi, vt patet plurimis Scripturæ locis: vt 1. ad Thessal. 5. 2. 2. Cor. 1. 14. ad Philip. 1. 6. 10. 2. Thess. 2. 2. Pet. 3. 10. Et in veteri Testamento, Isaiæ c. 2. 12. c. 13. 6. 9. c. 34. 8. Ioelis c. 2. 2. 11. 31. Sophoniæ c. 1. 7. 14. & alibi. Et quamuis interdum extendatur ad significandum diem maxime vltionis, vt excidij Iudæorum; tamen semper habetur respectus ad diem iudicij, cuius illud excidium erat typus. At dies passionis non erat dies vltionis & vindictæ, sed misericordiæ & salutis: tunc enim *delebatur peccatum, & iustitia sempiterna adducebatur.* Et quamuis illa commotio naturæ ad breue tempus durans sua specie esset horribilis, nihil tamen mali peccatoribus intulit. Non enim erat ad puniendum, sed ad testimonium Christo perhibendum. Imò tantum abest, vt ille dies possit dici *dies Domini magnus & horribilis*, vt dicatur *dies mundi, dies hominum, & potestas tenebrarum.* De illo enim dictum est à Domino: *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Et, *Mundus gaudebit, vos verò contristabimini*, &c. Denique quis non videat Malachiam loqui de illo die Domini magno & horribili, quem toto illo capite descripserat, quem constat esse diem iudicij? Idem patet ex verbis proximè sequentibus: *Ne forte veniam, & percutiam terram anathemate*, vel internecione, (nam vox Hebræa חרם hoc etiã significat) vel vt Septuaginta, *ἄρδην* omnino, funditus. Atqui Christus tunc non venit ad percutiendam terram anathemate, etsi esset impijssima, sed ad eam benedicendam. Vnde quod Auctor ait, quod *iste dies haud dubiè omnes sine exceptione Iudæos iusto anathemate perdidisset, nisi Ioannes præcursor Domini permultos prius conuertisset doctrina pœnitentiæ atque baptismo*; non solum fundamento caret, sed etiam Scripturæ repugnat. Illorum merita & sanctitas (quæ forte tunc exigua vel nulla erant, si paucos excipias) non auerterunt excidium, sed ipsa temporis conditio diuinitus disposita; quia erat tempus patiendi, non vlciscendi; & multi adhuc ex Iudæis erant conuertendi. quam ob causam vltio in quadraginta annos fuit extracta. Adde Ioannis doctrinam & baptismum non potuisse delere peccata, aut perfectè homines conuertere, sed solùm fuisse dispositionem ad doctrinam & baptismum Christi. Vnde ipse ad Christum remittebat: imò pauci occasione Ioannis ante Christi mortem perfectè in illum videntur credidisse.

Luc. 22.
Ioan. 16.

Quartò, Ipse Ioannes Baptista rogatus à Pharisæis, *an esses Elias*, negauit se esse Eliam: Ioannis 1. 21. Non est autem dubitandum quin Pharisæi rogauerint de illo de quo loquitur Malachias capit. 4. Nimirum an esset Elias, quem Malachias prædixit venturum ante aduentum Domini: sicut cùm rogant; *Propheta es tu?* loquuntur de illo Propheta, de quo Moyses Deuteron. 18. Ergo cum negat se esse Eliam, negat se esse illum de quo Malachias: sicut cum negat se Prophetam, negat se non quemlibet Prophetam, sed illum de quo ibi Moyses. Debebat enim respondere ad mentem Scripturę, ad quam Pharisæi, & qui eos miserant, respiciebant.

Quintò, Ipse Dominus apertè Matth. 17. dicit: *Elias quidem venturus est, & restituet omnia.* idque dixit multò post mortem Ioannis. Non ergo ibi loquitur de Ioanne. Iam enim hic venerat, & cursum suum absoluerat: & tantum abest, vt restituerit omnia, vt paucissimi ab ipso videantur conuersi. hoc autem propriè dicitur de Elia; quia in fine mundi, *cum plenitudo gentium intrauerit*, multa millia ipsius opera conuertentur, & sic *omnis Israel saluus fiet* iuxta Apostolorum ad Roma. 11. hoc est *omnia restituet*, vt sancti Patres explicant.

Nec obstat quod Dominus subdit: *Dico autem vobis quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum.* Quia loquitur de alio Elia, quem ob similitudinem officij sic vocat: vt omnes Patres explicant. Vnde verum non est Christum his verbis interpretari illa verba priora; *Elias quidem venturus est*, &c. vt vult Auctor: sed vult ostẽdere non solum ante secundum aduentum venturum Eliam; sed etiam ante primum venisse, non in persona sua, sed in spiritu & similitudine officij. Idem confirmatur ex cap. 11. Matth. vbi cùm dixisset; *Omnes Prophetæ prophetauerunt vsque ad Ioãnem, & si vultis recipere, ipse est Elias:* addit; *Qui habet aures audiendi, audiat.* Quasi dicat: Quia vos putatis Messiam non venturum, nisi primum veniat Elias, cogitate Ioannem esse Eliam; hoc tamen non ita crasse, sed figuratè accipere debetis: quia non est Elias persona, sed similitudine officij. Itaque scire debetis Messiam iam esse præsentem. Sentiebant enim Messiam non venturum, nisi præcurrente Elia: & quia Eliam nondum videbant, colligebant Dominum non esse Messiam. Dominus ostendit quo modo illorum sententia sit vera, duplicem distinguens personam præcursoris, sicut duplex est Messiæ aduentus; quarum prior sit Elias spiritu, quæ iam venerit: altera Elias persona, quæ ventura sit ante secundum aduentum. Et hoc modo soluit eorum rationem, & indicat Messiam iam venisse. Simile esset si quis ita diceret: Antichristus venturus est, & Ecclesiam vastaturus; sed verè dico vobis, Antichristus iam venit, & Ecclesiam vastare cœpit, intelligens Lutherum cum tota sobole, &c.

Denique ita explicant omnes Patres. Vnde inter alios Chrysost. Homilia 58. in Matth. vbi & hunc locum fuse explicat, & probat Malachiam non esse intelligendum de Ioanne, sed de persona Eliæ: & Augustinum tractat. 4. in Ioannem; vbi luculentissime explicat duos aduentus, & duplicem Eliam præcursorem.

Secundum Argumentum. Fieri nequit vt corpora glorificata mortem patiantur: *atqui illorum corpora sunt glorificata. Nam haud dubiè* (inquit Auctor) *sunt in cælo, quò nihil corruptibile potest penetrare:* ergo, &c. 74 *De corporibus Enoch & Elia.*

Respondeo: Hæc ratio duo assumit in minore manifestè absurda, & contra Scripturas. Alterum, corpora Enoch & Eliæ fuisse subuecta in cælum, quò nihil corruptibile potest penetrare, hoc est in cælum supremum beatorum. Alterum, corpora eorum esse ab eo tempore incorruptibilia & glorificata.

Si enim subuecta sunt in cælum: ergo ante Christũ aliqui in cælum ascenderunt. quod est primò contra communem Christianorum sensum, qui est, cælum vsque ad mortem Christi fuisse clausum, & Christum sua morte aditum patefecisse. Secundò est contra sententiam Domini, Ioan. 3. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo.* Quibus verbis significat nullum hominem vsque ad illud tempus conscendisse in cælum, & cælestia lustrasse præter se solum. Tertiò, est contra Apostolum ad Hebr. 6. vbi Christum vocat *πρόδρομον*, seu præcursorem *in interiora velaminis, seu sancta sanctorum.* quia primus cælum introiuit. Cui congruit illud Ioan. 14. vbi Dominus Apostolis suis ait: *Vado parare vobis locum.* Ergo ante Christi mortem locus non erat paratus. Quartò, est contra Apostolum ad Hebr. 9. vbi cum dixisset, neminem potuisse ingredi sancta sanctorum præter summum Pontificem, qui semel in anno, non sine sanguine intrabat; addit: *Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse Sanctorum viam* (aditum in cęlum) *adhuc priore tabernaculo habente statum*, &c. quia nimirum pretium nondum erat solutum, nondum illud erat

exhi-

exhibitum quo peccatum solueretur. Confirmatur, quia ingressus in cælum est hæreditas quæ datur credentibus ex Christi testamento; atque vbi est testamentum, non potest dari hæreditas nisi intercedat mors testatoris. ergo nemo poterat cælum ingredi ante mortem Christi. Ita ratiocinatur Apostolus eodem capite.

Rursus, si corpora eorum fuere glorificata: ergo & animæ suam gloriam, quæ in visione & fruitione Dei consistit, sunt consecutæ. Gloria enim corporis ex gloria animæ sequitur, & quodammodò dimanat, vt per se notum est. Fuerunt ergo & corpore & anima beati ante Christi mortem; quod repugnat Apostolo ad Hebræos 9. vt ostensum est. repugnat etiam iis quæ idem Apostolus scribit cap. 11. vbi de Sanctis veteris Testamenti loquens ait: *Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem* (promissam gloriam, regnum cæleste) *Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur. Hi Omnes*, inquit, nimirum quos antè commemorauerat, inter quos etiam Enoch & Eliam recensuit, vt constat v. 5. *Fide Enoch translatus est ne videret mortem* &c. & v. 37. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis*, Eliam indicans. Quòd si Enoch & Elias conscenderunt in cælum, & adepti sunt gloriam corporis & animæ, adepti sunt tot sæculis ante Christi mortem repromissiones, & sine nobis (ante tempus noui Testamenti) consummati; quod apertè hic negat Apostolus. Item, falsum erit, *Christum esse primogenitum in multis fratribus; & in omnibus primatum tenere*: nimirum non solum in genesi quoad Diuinitatem, sed etiam in palingenesia, quoad humanitatem: quod est contra Apostolum ad Rom. 8. ad Coloss. 1. &c. Denique si illi assecuti sunt incorruptionem & gloriam, numquam morientur; quod apertè Auctor concedit: sed Scripturæ non satis conforme est, vt aliqui qui peccato subiecti fuere numquam gustent mortem. Nam sicut peccatum in omnes peruasit, ita per peccatum mors, vt Apostolus docet ad Rom. 5. Hinc ad Hebræos 9. idem Apostolus ait: *Statutum hominibus semel mori, & post hoc iudicium*. Vnde D. Augustinus lib. 9. de Genesi cap. 6. *Nam si*, inquit, *Enoch & Elias in Adam mortui, mortisque propaginem in carne gestantes: quod debitum vt soluant, creduntur etiam redituri ad hanc vitam; &, quod tamdiu dilatum est, morituri.*

Neque verum est quod ait Auctor Irenæum & Tertullianum planè negare illos morituros. Irenæus enim (vt supra num. 40. ostensum est) solum dicit *eos manere in Paradiso vsque ad consummationem conspicientes incorruptionem*. cum quo benè consistit, eos tunc occidi. Consummationem enim vocat nouissima tempora, cùm nimirum incipiet consummatio & mundi interitus. Et sanè si numquam morituri, cur eorum incorruptionem extendit solùm ad tempus consummationis? Tertullianus apertè docet eos morituros, & *suo sanguine Antichristum extincturos*, vt supra nu. 70. diximus. Nec obstat quòd libro contra Iudæos cap. 2. dicat Enoch esse *candidatum æternitatis*: quia eo ipso apertè indicat nondum esse consecutum immortalitatem. *Candidatus* enim dicitur, qui nondum est assecutus dignitatem quam ambit, sed est in expectatione; vbi assecutus fuerit, non amplius dicitur *candidatus*. Nihil ergo obstat, quin *candidatus æternitatis* possit mori. Nec ideò hoc *ius illi malè firmatum est*; quia per breuem mortem, quæ instar somni est, non eliditur. Idem indicat apertè Tertullianum, cùm ait: *Enoch necdum mortem gustauit, vt æternitatis candidatus*. Cur dicit *necdum*, nisi quia postea gustabit? Dicuntur *candidati æternitatis*; quia tam longa vita & immunitas incorruptionis est certum signum & documentum integritatis seu immortalitatis futuræ: vt idem Tertullianus libro De resurrectione carnis ait: vbi apertissimè significat illos necdum esse immortales.

Ex his patet quàm parum consideratè dicat Auctor certum esse illorum corpora esse glorificata in cælo, cum certum sit neque in cælo, neque glorificata esse. Dicimus ergo eorum corpora non esse in cælo, sed in paradiso: nec gloriosa, sed diuinitus seruari incorrupta (quod Deo facillimum est) ibique in magna carnis & spiritus tranquillitate degere. Vbi autem sit paradisus ille, non est opus nos scire. Credibile est eumdem esse, in quo fuit Adam, qui fortè magnam Asiæ partem complectebatur. Multa sunt ibi loca ab hominum commercio dissita. Sed hic aduerte miram hæretici spiritus indolem. Qui in quæstione de paradiso sequitur antiquorum Patrum sententiam, is non sapit ipsi *ad sobrietatem & mera deliria profert*, vt pag. 75. & 76. insinuatur. at qui contra omnes Patres, contra omnes Scripturas quas adduximus, contra omnium fidelium sensum ponit Eliam & Enoch euectos in cælum, assecutos gloriam, corporum immortalitatem, hic sobriè sapit, & dogmata certissima tradit. Eiusdem generis est & illud: *Blasphemum*, inquit, *est credere vllum ex Adami posteris, eò* (in paradisum) *postmodū* (post Adami expulsionem) *peruenisse*. Quare id blasphemum? *Quia omnis Adami progenies maledicta est in ipso, & de terrestri paradiso eliminata, nec non ipsa terra vniuersim ac paradisus separatim propter ipsum maledicta sunt*. Sed in primis verum non est progeniem Adami fuisse maledictam à Deo, aut paradisum speciatim. Maledixit enim terræ & serpenti, non Adamo vel Euæ, sed ærumnis tantum & necessitati moriendi subiecit. Deinde vt de veritate omittam, quænam est illa connexio: Progenies Adami fuit maledicta in paradiso & expulsa, & ipse paradisus maledictus fuit: ergo blasphemum est dicere aliquem ex Adami posteris ibi singulari aliquo Dei priuilegio collocatum? Nonne locus terrestris & maledictus, homini terrenum corpus gestanti & maledicto congruentior erat, quam cælestis patria, in quam nihil maledictum intrare potest; præsertim cùm maledictio peccati nondum tunc esset per Christi sanguinem abstersa? Denique blasphemi erunt discipuli Apostolorum, Irenæus & tot alij Patres antiqui, qui docent Enoch in paradisum Adami translatum. Imò & ipse Lutherus magnus Propheta, & parens omnium huius temporis sectarum blasphemus erit; quia idem docet in cap. 5. Genesis. Numquam finis sit, si omnia refutare velim.

Tertium Argumentum: Illi Prophetæ prædicabunt induti cilicio. At corpora, quæ tam diu fuerunt exempta à peccato, non egent ista maceratione.

Respondeo: Etiam S. Ioannes Baptista non egebat ista victus & cultus asperitate, sed eam diuina inspiratione suscepit, vt Iudæos ad pœnitentiam prouocaret. Idem facient Enoch & Elias.

Quartum Argumentum: *Enoch translatus est, vt det gentibus pœnitentiam, non sua prædicatione, sed exemplo*: nimirum, *vt exemplo*, inquit, *gentibus esset, & hoc tantùm honos illi habitus gentes impellat ad agendam pœnitentiam, sanctisque eius vestigiis inhærendum. Quid enim potuit efficacius adigere nationes ad pœnitentiam, quam vt ipsis inspectantibus diuinitus ille vir viuus in cælum pro mercede integritatis suæ sustolleretur, cæteri omnes in corruptionem abirent?* 75 *Translatio Enoch.*

Respondeo: Primò, Vnde constat illum publicè nationibus inspectantibus translatum; cùm Scriptura potius contrarium insinuet, cum ait Gene. 5. *Ambulauit Enoch cū Deo* (sanctissimè vixit) *& non apparuit, quia tulit illum Deus*? Quod etiam in eum locum tradit Lutherus; & fauet phrasis Hebræa, ואיננו *& non ipse*. Si in omnium conspectu id factum fuisset, Scriptura non tacuisset. Imò nec Elias publicè translatus est, sed solo Elisæo spectante, cum tamen plurimi tunc essent Prophetæ: 4. Regū 2. 12. Deinde etiamsi publicè sublatus esset, parum id fuisset ad pœnitentiam ab hominibus pessimis, quales tunc erant, extorquendam. Sicut si modò sanctus aliquis Monachus vel Iesuita publicè in cælum raperetur, parùm idcircò hæretici ad pœnitentiam commouerentur, sed potiùs arti magicæ tribuerent; cùm similia vi dæmonis facillimè fieri possint. Si enim miraculis maximis omnem diaboli vim superantibus, qualia plurima creberrimè fiunt in Ecclesia, non mouentur, quis credat illos motum iri illa in sublime subuectione, quæ diabolo est facillima, & magis strigibusque vsitatissima?

Denique cōmunis Patrum intelligentia obstat, vt ostensum est. Omitto quòd ait cælum dari pro mercede integritatis. Merentur ergo bona opera vitam æternam; libenter hoc accipimus: sed cū placitis Caluini non benè congruit. Tanta est vis illius veritatis, & tantopere cum ratione naturali consentit, vt eius confessio interdum hæreticis excidat non aduertentibus.

Deci-

Decimasexta Demonstratio, ex consideratione finis Antichristi.

76 EXercitus Antichristi, & Reges ductores igne cælesti delebuntur: ipse vero Antichristus & eius pseudopropheta viui mittentur in stagnum ignis & sulphuris. At nihil tale hactenus visum in Pontificibus, aut Regibus & exercitibus illis parentibus. ergo, &c.

Exercitus Antichristi quomodo delebitur.

Maior probatur. De exercitu enim & Regibus habemus Apocalyp. 20. vbi dicitur: *Expletis mille annis*, hoc est, toto tempore quod est ab aduentu Christi vsque ad Antichristum, *soluendum satanam, qui solutus seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ* (toto orbe) & inter alios *Gog & Magog: & congregabit eos in prælium*, nimirum in obsequium Antichristi ad persequendos fideles: *quorum numerus est sicut arena maris. & circuierunt castra sanctorum, & ciuitatem dilectam. & descendit ignis de cælo à Deo, & deuorauit eos.* Non est dubitandum quin hic exercitus sit Antichristi, ductoribus Regibus qui se illi tunc submiserunt; inter quos Gog & Magog videntur esse præcipui. Colligitur id, Primò partim ex tempore quo hæc fient, nimirum expletis mille annis, & soluto satana; quod erit tempore Antichristi, vt passim Patres exponunt: partim ex loco, quia non ex vna aliqua regione, sed ex *quatuor angulis terræ congregabitur:* Antichristus autem tunc omnia obtinebit: partim ex fine, quia cogetur ad persequendos fideles, & ad cogendos omnes vt Antichristum agnoscant pro Messia. Secundò, Idem colligitur ex cap. 17. vbi de decem Regibus dicitur, qui breuissimo tempore regnabunt: *Hi vnum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ* (Antichristo) *tradent: hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet eos, quia Dominus dominorum est, & Rex regum. Pugnabunt cum Agno*, ipsius Ecclesiam persequendo, & gloriam conando delere. *Vincet eos*, igne cælesti feriendo. Tertiò, Colligitur ex cap. 19. vbi sub alia visione hæc eadem res Ioanni est ostensa, & iterque, exercitus ac duces describuntur, & conuocantur omnes aues cæli, vt manducent carnes Regum & Tribunorum, &c. vt indicetur maximam stragem futuram. *Et vidi*, inquit, *bestiam* (Antichristum) *& Reges terræ*, qui se bestiæ submiserunt, *& exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo:* nimirum ad Ecclesiam & Christi gloriam extinguendam. perspicuum est esse hunc eumdem exercitum, de quo cap. 20. qui persequens dilectam ciuitatem, igne cælitus immisso deletus est. Sæpe eadem res Ioanni diuersis visionibus ostensa est. Nec obstat quod hic exercitus dicatur *occisus gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius:* quia illa forma loquendi aperte indicat non esse gladio materiali occisum; sed vltione diuina iussu Christi immissa. hoc enim phrasis illa significat. Itaque hic gladius nihil est aliud quam ignis cælestis Christi imperio & virtute immissus. Quarto, Idem aperte colligitur ex cap. 39. Ezechielis, vbi Dominus de hoc exercitu loquens, & prædicens totum delendum, addit: *Et immittam ignem in Magog*, &c. aperte significans igne delendum. Conferat Lector quatuor ista loca iam citata inter se, & nullo modo dubitare poterit, hunc exercitum esse Antichristi, & regum ipsi subditorum, & igne diuinitus occidendum. Instante enim iudicio incipiet sensim iustitiæ suæ gladium aduersus impios exercere, idque partim vt ceteri terreantur, & ad pœnitentiam festinent; partim ne fideles tantis persecutionibus diutius continuatis vincantur.

77 De morte Antichristi Apostolus 2. ad Thessal. 2. ait: *Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Spiritu oris sui*, hoc est efficaci & potenti imperio suo, quo omnis creatura illi seruit ad vindictam impiorum; vt passim Doctores exponunt. Hieronymus q. 11. ad Algasiam; Chrysost. Theophylact. D. Thomas, & alij in locum illum Apostoli. Theodoretus in cap. 11. Danielis, &c. Quomodo autem id futurum sit, expressiùs habetur cap. 19. Apocalypsis, vbi dicitur: *Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. viui missi sunt hi duo in stagnum ignis & sulphuris. Apprehensi sunt*, nempe iussu Domini a dæmonibus diuinæ iustitiæ in damnatos ministris. *Et missi viui*, terra nimirum dehiscente. Non tamen est necesse vt viui perueniant vsque ad ipsum stagnum; sufficit vt viui illuc rapiantur, sicut Dathan & Abiron Num. 16. dicuntur *viui descendisse in infernum:* quos tamen in tam immenso præcipitio ante mortuos quam terminum attingerent, non videtur dubitandum, præsertim hiatu terræ statim se claudente.

Mors Antichristi.

Respondet Auctor pag. 59. *Spiritum oris Domini non esse aliud quam verbum Dei, & verbi prædicationem* (Caluinistarum) *qua potentia illius hominis peccati* (Summi Pontificis) *paulatim minuitur atque consumitur.* 78

Responsio Auctoris.

Sed contra, Primò, quia illud ὃν ὁ κύριος ἀναλώσει, non significat sensim ipsius potentiam minuendam & consumendam, sed ipsius personam interficiendam, & prorsus delendam cum omni sua potentia: vt omnes interpretantur. Plus enim est ἀναλῶσαι, *consumere*, delere, & quasi in nihilum redigere, quam ἀποκτεῖναι, occidere.

Refutatio.

Deinde, si *spiritu oris Domini consumi* nihil est aliud, quàm potentiam Summi Pontificis, vel potiùs obedientiam populorum erga illum sensim minui, nō est magnum malum, nec grandis punitio ipsius Summi Pontificis; sed potiùs est malum Ecclesiæ, & in primis eorum qui se ab illius obedientia subducunt. Sicut enim Dathan & Abiron cum suis ab obedientia Moysis se subtraxere, non nocuerunt Moysi, sed sibi. Potentia illa Summi Pontificis non tam est bonum ipsius, quam subditorum. Non enim propter honorem vel commodum ipsius, sed propter vtilitatem subditorum instituta. Itaque si ipsius personam spectes, onus est graue minime expetendum, sed potiùs omni ratione recusandum. Vnde plurimi ex Summis Pontificibus illud fugerunt, & impositum gementes tulerunt, præoptantes vitam priuatam, in qua liberè rebus diuinis possent intendere. Coniunctio cum ijs quæ sunt supra mentem, perficit mentem, non cum ijs quæ infra; vt rectè Plato dixit. Quò plures ab obedientia Pastoris recedunt, eo mæorem de perditione eorum redditurus est rationem Deo. Verum qui summum bonum constituunt in magnitudine Imperij, sicut multi faciunt hoc tempore, qui omnia ad fastum & gloriam suam referunt, ijs ingens malum, & mortis instar videtur Imperij imminutio.

Tertiò, Etsi hæretici multas regiones in Europa ab obedientia Summi Pontificis abduxerint; tamen in India, China, Iaponia, & nouo orbe non pauciores ad eius imperium accessere: ita vt non videatur imminutum, sed potius auctum, ex quo illi prædicatores verbi illud oppugnare cœperunt. Quartò, Antichristus cum delebitur virtute Christi, erit in summo gradu gloriæ & potentiæ: id enim fiet postquam omnia sibi subiecerit, & nulla vis humana illi ampliùs poterit resistere; ita Ecclesiam opprimet, vt persecutio non sit amplius tolerabilis, vt aperte ex Scripturis conuincitur, Danielis 7. & 11. Apocal. 19. & 20. Matth. 24. & docent omnes Patres. Commentitium ergo est quod hæretici dicunt, illius potentiam sensim consumendam prædicatione verbi, donec funditus tollatur. Si enim sensim deberet consumi, in fine esset debilissimus, & facile humanis viribus posset extingui. Quinto, Antichristus interficiet illos duos Prophetas, qui se illi opponent, quos Auctor interpretatur concionatores verbi: quomodo ergo ab illis interficietur? An forte vbi resurrexerint, interficient suum interfectorem, mortem suam vlciscentes? an mutuis concident vulneribus? vnde apparet huius figmenti insulsitas. Ingentem oportet esse memorem, ne se ipse confutet & euertat; vt sæpe nostris hæreticis accidit. Sexto denique, Mundus quo longiùs procedet, fiet semper deterior, & impietas crescet vsque ad finem, vt supra num. 26. ostensum est. Ergo Antichristi regnum, quod est regnum impietatis, & omnium scelerum, debet etiam crescere vsque ad finem sæculi. At iuxta sententiam Auctoris, debet semper minui per efficaciam verbi Dei, & omnes qui illi parent debent illius obedientiam deserere, & conuerti: ac proinde mundus vsque ad finem crescet in omni virtute, & vera pietate, eritque tunc optimus illius status. Ita plane sentiant, qui malum dicunt bonum, qui tenebras lucem, qui impietatem religionem, qui Antichristum Christum. Hæc de Antichristo sufficiant.

Quantum sit peccati in illa in Pontificem contumelia: Matth. 5.

Ex his quæ hac Disputatione dicta sunt, duo nobis sunt perspicua: Alterum est, quàm ab omni specie veri aliena, indigna & grauis sit illa hæreticorum in Summum Pontificem

R cem

cem calumnia. Si enim *qui dixerit fratri suo, fatue, reus est gehennæ ignis*: quæ tormenta, quos ignes non meretur, qui Patrem omnium Christianorum, qui Ecclesiæ Catholicæ Pastorem, sacrorum Principem, successorem Petri, Vicarium Christi, Antichristum vocat? neque solùm vocat ex ira per conuitium, sed ex odio quodam amaro & inueterato, & toti mundo tamquam dogma fidei vult esse persuasum? Quid enim tetrius vel detestabilius dici potest? Qui probæ famæ virum vocat furem, adulterum, homicidam, latronem, sodomitam, grauem iniuriam irrogat: sed nihil ad istam nominis Antichristi contumeliam. hoc enim verbo omnium atrocissimorum scelerum continetur colluuies. Itaque maior contumelia excogitari nõ potest. Et fit hæc non alicui de vulgo, sed supremo Sacrorum Principi, Christi in terris locum tenenti. Vnde & in ipsum Christum redundat, vt hac ratione etiam grauis *L. 1. ad L. Iuliam maiestatis. & L. Quisquis, C. eod. tit.* blasphemia censeri debeat. Rursus, si crimen est læsæ maiestatis, cùm quis è subditis excitat ceteros vt desciscant à suo Principe, vt correptis armis illum veluti Tyrannum eijciant: cur non sit crimen læsæ maiestatis concitare Principes Christianos, vt desciscant ab obedientia Sedis Apostolicæ, eamque infestissimi hostis loco habeant & exterminent? Omnes enim qua Christiani, huic Sedi sunt subiecti, eamque vt principali auctoritate, in ijs quæ salutem concernunt, eminentem, omnes Catholici venerantur, omnibusque sæculis sunt venerati. Si Dathan & Abiron viri primarij Leuitici generis, ob seditionem aduersus Moysen & Aaron concitatam, terra dehiscente cum suis tabernaculis absorpti sunt, & viui in infernum descenderunt operti humo, vt Numerorum 16. narratur: quæ vindicta manet eos, qui omnes ad rebellandum Sedi Apostolicæ, & ad eam euertendam ac exterminandam sollicitant? Cuius dignitas & auctoritas tanto est præstantior dignitate & auctoritate Moysis ac Aaronis; quanto præstantius Euangelium Lege, spiritus littera, veritas vmbra, noui Testamenti administratio & sacerdotium sacerdotio Legis veteris. Si recte refellendus qui Reginæ Angliæ memoriã conuitijs onerat, vt vult Auctor Præfationis pag. 12. quo supplicio plectendus, qui Principem sacrorum, & omnium Christianorum Patrem tam contumeliose tractat?

Alterum est, quam indignis modis diuina Scriptura ab hæreticis tractetur, dum contra omnium veterum sensum & consensum, contra apertam verborum significationem, contra omnem vsum & rationem, per tropos & metaphoras torquetur ad quidlibet, quod eorum proposito vel passionibus seruire queat.

Hæc dixerim non in Regem ipsum, aliorum fraude iam inde ab infantia circumuentum, quem spero diuina bonitas aliquando respiciet: sed in eos qui tanti sceleris Auctores extiterunt, & nomine Regio, ad oppugnandam veritatem, & licentius in Religionem Catholicam debacchandum, abutuntur. Infinitam Dei clementiam precor eos illuminet, vt quam horrenda maneant eos tormenta, in stagno ignis & sulphuris, videant, & mature resipiscant.

DE

DE ANTICHRISTI PRÆCVRSORIBVS DISPVTATIO.

Vtrùm hæretici huius sæculi, præsertim Lutherus, Caluinus, Menno, & alij hæreseos Doctores, Ministri & promotores, sint præcursores Antichristi.

PRÆFATIO.

NEMO suspicetur conuitiandi causa me hæc scribere. Deum testor qui me iudicaturus est, longè id esse à mente mea & consuetudine. Rationibus vrgere consueui, non conuitijs; idque plano & scholastico stylo, absque Rhetoricis digressionibus, quibus hæreticorum libri plerumque sunt conferti. Dogma tractamus in Sacris Scripturis fundatum, non conuitia ingerimus; cuius tractationis aduersarij nobis dant occasionem, & pœnè ad eam nos compellunt. Cùm enim ipsi nos Antichristi volunt esse ministros, Summum verò Pontificem Antichristum, idque toti mundo persuadere conantur: cogunt nos veritatem patefacere, & ostendere quis & qualis futurus sit magnus ille Antichristus in Scripturis prędictus: qui & quales eius præcursores ac ministri, quorum in ijsdem Scripturis sæpè mentio. Itaque non est quòd nobis indignentur huius rei causa; neque conuitium putent si quid asperiùs dicatur. Rem enim nudè absque amplificationibus proponemus, nihilque quod non sit certum & perspicuum, vel iusta ratione suffultum, adferemus. Cùm aliquid asperum vel probrosum alicui ingeritur, eo tantùm fine vt hoc ipsum mordeat, & animum eius dolore vulneret, ad conuitium pertinet: cùm verò non eo fine, sed vt veritas patescat, vt hypocrisis detegatur, vt venena latentia ostendantur; non est conuitium, sed salutaris monitio & doctrina. Hæc præfati rem aggrediamur.

PRIMA DEMONSTRATIO, EX GENERALI RATIONE HAERESEOS.

1 Hæretici cùm statuant Summum Pontificem esse ipsum Antichristum, consequenter affirmant Episcopos omnes, Doctores Ecclesiæ Catholicæ, Principes Catholicos Pontifici adhærentes, & quicumque Religionem Catholicam promouent, esse Antichristi seruos, & instrumenta; vt patet ex ijs quæ Auctor scribit pag. 59. 97. 98. 106. 107. At Catholici non tam desperate de illis sentiunt: omnes tamen in eo consentiunt, & firmiter tenent ipsos esse Antichristi prodromos seu præcursores, eius aduentui viam sternentes. Quod intelligo in primis de ipsis hæresiarchis, Luthero, Caluino, Mennone, Zvvinglio, Melanchthone, & ceteris primarijs huius sæculi hæresium auctoribus: deinde de omnibus Ministris & Doctoribus: denique de omnibus qui hæresim defendunt ac promouent, & Ecclesiam Catholicam oppugnant, siue seculares illi sint, siue Ecclesiastici.

2 Hanc sententiam esse verissimam, ac planè ex mente diuinarum Scripturarum, facile conuinci potest; idque duplici demóstratione, generali & speciali. Generalis est hęc: Omnes hæretici, præsertim doctores & promotores hæreseos, sunt præcursores Antichristi. Atqui Lutherus, Caluinus, & alij supradicti sunt hæretici, imò doctores & promotores hæreseos. Ergo sunt veri præcursores Antichristi.

Omnes hæretici sunt Præcursores Antichristi

Maior est manifesta, & conceditur a Lutheranis, Caluinistis, & reliquis sectis. Docent. n. hæreticos qui antecesserunt aduentũ Antichristi, esse ipsius præcursores: eos verò qui post eius aduentũ emergunt, esse ipsius ministros & satellites. Vnde de hac propositione non est inter nos & illos controuersia, sed solùm quæstio est de Minore nempe quænam vere sint hæretici.

Eadem veritas colligitur ex Scripturis: 2. ad Thessal. 2. *Nam*, inquit, *mysterium iam operatur iniquitatis*. Quem locum plerique Patres (vt Theodoretus, Sedulius, & alij multi in hunc locum, & D. Augustinus lib. 20. de Ciuita. cap. 19.) interpretantur de hæreticis, quos vocant *mysterium iniquitatis*, μυστήριον τῆς ἀνομίας: quia sunt figura Antichristi, qui more Hebræo dicitur *iniquitas*, sicut Christus *iustitia*: quia plenus erit *iniquitate*, & mundum ad *iniquitatem* impellet. Alij per *mysterium iniquitatis* intelligunt Neronem, & similes Ecclesiæ persecutores. Verùm non est dubitandum quin etiam comprehendantur hæretici. Loquitur enim de omnibus Ecclesiæ persecutoribus. Hi omnes sunt mysterium iniquitatis, & figura Antichristi: incipiũt enim quod ipse perficiet. Posset etiam illud ἐνεργεῖται, *operatur*, accipi passiuè, & per *mysterium iniquitatis* intelligi persecutio Ecclesiæ ab hæreticis & tyrannis; quæ persecutio est figura persecutionis Antichristi, & veluti dispositio ad illam, & eodem sensus recidit. Placet tamen prior expositio, cui congruit illud Epist. 1. Joannis cap. 2. *Filioli nouissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit* (ἔρχεται venire debet) *nunc Antichristi multi facti sunt; vnde scimus quia nouissima hora est*. Quasi dicat, Magni illius Antichristi, qui nouissimo tempore debet venire, præcursores iam adsunt: ergo nunc est nouissima ætas, qua ipse debet subsequi. Simili modo colligit Apostolus: *Mysterium iniquitatis iam operatur*, iam adest & viget: ergo iniquus ille suo tempore, impedimento sublato, reuelabitur. Ita duo ista loca intelligit D. Augustinus lib. 20. de Ciuita. cap. 19. & alij Doctores. Vtrobique ergo significantur hæretici, qui ex eadem causa dicuntur Antichristi, & mysterium iniquitatis: nimirum, quia Antichristi præcursores & typi.

3 Nunc probanda Minor. Ac primùm eos qui Ecclesiæ Catholicæ adhærent hæreticos non esse, vt Lutherani & Caluinistæ volunt ipsum nomen *Catholici* apertè declarat. Hi enim semper omnibus sæculis *Catholici* habiti & vocati sunt; ceteri verò qui se ab ea Ecclesia segregarunt, hæretici vel schismatici. Deinde hæretici dicuntur qui desciscunt ab Ecclesia Catholica, & noua dogmata pro suo arbitrio sibi deligunt, iudicio Ecclesiæ Catholicæ nolentes acquiescere. At non potest ostendi fuisse aliquam Ecclesiam priorem, quæ Catholica dicta fuerit, a qua Romana Ecclesia desciuerit.

Adhærentes Ecclesiæ nõ esse hæreticos.

Respondent Lutherani & Caluinistæ eam desciuisse ab Ecclesia Apostolica. Sed quando id factum? quo anno, quo loco, quo auctore, in quibus dogmatibus? Quinam manserunt in Ecclesia Apostolica, qui Ecclesiæ Romanæ segreganti se ab ea restiterint, & se illi opposuerint: quorum monitis ipsa noluerit acquiescere? nihil horum ostendere possunt. At numquam est facta aliqua notabilis discessio ab Ecclesia per hæreses, de qua non possimus ostendere, quo tempore, quo loco, quo auctore, in quibus dogmatibus facta sit: quinam se opposuerint: qui dogmata illa noua condemnarint: quinam in Ecclesia, à qua illi nouorum dogmatum sectatores auulsi sunt, permanserint. Vnde patet illud responsum nullum colorem habere.

Responsio hæreticorũ. Refutatur.

Dicent fortasse Ecclesiam Romanam non ita recessisse ab Apostolica, vt hæc permanserit in suo statu, vt Ecclesiam Romanam errantem posset corrigere; sed totam Ecclesiam Apostolicam sensim esse corruptam, & mutatam in eam formam fidei & religionis in qua modò est Ecclesia Romana. Aiunt enim statim post tempora Apostolorum cœpisse errores irrepere, & singulis sæculis magnam esse factam accessionem.

Alia responsio.

Sed quis non videat hoc absurdissimè dici? Si enim ita est; ergo parum stetit regnum Dei, sed simul atque à Christo constitutum est, mox concidit, & portæ inferorum aduersus illud præualere cœperunt: nec est ædificatum supra petram, sed super arenam: nec est columna & firmamentum veritatis, sed arundo mobilis, & schola mendacij. Deinde si Ecclesia Apostolica ita defecit; ergo nullus posteà censendus fuit hæreticus, nullus schismaticus: quia nulla fuit Ecclesia, cuius iudicio stare teneretur; quam si audire nollet, habendus sit velut Ethnicus & Publicanus.

Refutatio.

4 At verò Lutheranos, Caluinistas, Anabaptistas, &cæt. hæreticos esse, facile demonstrari potest. Primò, quia doctrina, quam profitentur, hæreseos damnata est ab omnibus Academijs omnium regnorum orbis Christiani; ab Imperatoribus, à Regibus & Principibus Christianis, ab omnibus Ecclesiarum Rectoribus & Episcopis, ab omnibus Synodis prouincialibus, à Synodo Oecumenica Tridentina, à Summis Pontificibus: denique etiam ab Ecclesia Græcorum. Itaque iudicium orbis terrarum est, illos hæreticos esse. Quis tantæ auctoritati non credat? quis maius aut grauius iudicium requirat? quis plures aut aptiores Iudices postulet?

Lutheranos Caluinistas, &c. hæreticos esse.

Ab omnib. dãnata eorum doctrinam.

Nec refert quòd aliqui Reges & Principes illam doctrinam postea sint complexi: quia id factum, nõ quòd ratione conuicti eam veram iudicarint; sed quod eam vel rebus suis stabiliendis & augendis, vel doloribus, vlciscẽdis, vel ad voluptates & licentiam vitæ, censuerint cõmodiorem.

Neque solùm hoc sæculo, sed etiam nouem vel decem sæculis superioribus, omnium illorum iudicijs, atque adeò à toto orbe ista doctrina damnata est: quod etiam ipsi satis aperte fatentur. Omnes enim Summi Pontifices, omnia Concilia Oecumenica, omnes Episcopi & Ecclesiarum Rectores, non solùm in Ecclesia Latina, sed etiam in Græca, omnes Academiæ, omnes viri sanctitate vel doctrina illustres, omnes Imperatores, omnes Reges, omnia Regna orbis Christiani, istam doctrinam, quam Lutherani, Caluinistæ, & Anabaptistæ modò tradunt, iam a decem sæculis hæreticam censuerunt. Quod vel ex eo manifestè constat, quòd omnes toto illo tempore pro fidei dogmatibus tenuerunt: Primò, hominem esse liberi arbitrij. Secundò, Deum non impellere ad peccatum. Tertiò, mandata diuina homini iustificato esse possibilia.

Quartò,

Quartò, dari multa opera bona, in quibus homo non peccet. Quintò, Christi corpus esse verè realiter, & substantialiter præsens in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento. Sextò, substantiam panis & vini mutari in corpus & sanguinem Christi. Septimò, in Ecclesia offerri verum & propitiatorium sacrificium pro viuis & defunctis. Octauò, esse purgatorium. Nonò, Sanctos esse inuocandos. Decimo, eorum imagines & reliquias esse honorandas. Vndecimò, vota monastica laudabiliter suscipi, nec posse absque scelere violari. Duodecimò, Baptismum esse necessarium ad salutem. Decimotertiò, Esse in Ecclesia Sacramentum Pœnitentiæ, Ordinis, &c. conferens gratiam. Decimoquartò, Suscepto sacerdotio fas non esse vxorem ducere. Decimoquintò, Fidem non sufficere ad salutem. Et alia multa, quæ ab istis negantur. Si illa tenebant tanquam fidei dogmata: ergo contraria quæ ab istis sectis traduntur, censebant esse hæretica. Denique etiam iudicijs priorum sæculorum, quæ proximè post Apostolorum ætatem fuere, illam doctrinam constat esse damnatam. Nam dogmata supradicta semper in Ecclesia viguere; vt ex scriptoribus antiquissimis facile ostendi potest. Et quamuis de aliquibus litem nobis moueant nostri nouatores; de multis tamen fatentur, sed dicunt cœpisse mox secundo & tertio sæculo superstitiones in Ecclesiam irrepere, & libertati humanæ, bonisque operibus nimium tribui.

Singula secta damnata a scissionem.

Ex quibus luce meridiana clarius est, Lutheranos, Caluinistas, & Anabaptistas hæreticos esse censendos; cùm ea dogmata pertinaci teneant assensu, quæ omnibus sæculis ab omnibus Catholicis Doctoribus, Episcopis, Summis Pontificibus, Synodis, atque adeò ab omnibus ijs ad quos aliquo modo pertinet de dogmatibus fidei censere, consentientibus Principibus & populis orbis Christiani, hæretica iudicata fuere. Neque solùm ab omnibus omnium ætatum Catholicis, sed etiam singulæ sectæ mutuis damnatæ sunt censuris. Nam Lutherani hæreseos damnant quæ Caluinistarum sunt propria: & Caluinistæ ea quæ Lutheranorum: & vtrique ea quæ Anabaptistarum: & hi vtrosque vicissim. Itaque Caluinistæ hæretici sunt non solùm omnium Catholicorum, qui omnibus sæculis extitere, sed etiam Lutheranorum & Anabaptistarum iudicio. Idem dixerim de Lutheranis & Anabaptistis. Quæ maior potest esse damnatio, quàm ea, in quam à tot sæculis consentit orbis Christianus? quæ ita approbatur ab omnibus, vt nullus ampliùs supersit qui contradicat, præter ipsum reum? à qua non potest fieri appellatio, nisi ipse reus Iudex omnium constituatur? At quis vnquam reum à toto orbe condemnatum, Iudicem suæ causæ & omnium Iudicum constituat? aut illi contra omnium iudicia, se iure fecisse quod fecit affirmanti, credendum putet?

5 Dicent se ad tribunal & iudicium Scripturæ appellare; eoque se à labe hæreseos absolui. qua in re perinde faciũt, ac si quispiam in omnibus Regni tribunalibus perduellionis condemnatus appellaret ad Codicem Iustiniani, vt ex eo probet se non crimen perduellionis, sed iustum in Patriam officium præstitisse; sed hunc Codicem vellet intelligi non vt ab omnibus Iurisperitis & Iudicibus intelligitur, sed iuxta suam imaginationem. Cui appellationi si deferendum sit, nullus vnquam reus condemnari, nulla causa iure decidi poterit aut terminari. Simili modo illi in omnibus legitimis fidei & Religionis Tribunalibus hæreseos condemnati, prouocant ad sacram Scripturam, non iuxta receptum Doctorum & Ecclesiæ Catholicæ sensum, sed iuxta propriam phantasiam explicandam. Quæ appellatio si esset admittenda, iam nulli pæne essent hæretici; non Arriani, non Sabelliani, non Macedoniani, non Donatistæ, non Pelagiani, non Monothelitæ, & similes sectæ. Omnes enim ad Scripturam Iudicem prouocant; & eam à se stare constanter affirmant. imò si quis benè aduertat, singuli seipsos Iudices totius causæ constituunt, dum sibi Scripturæ interpretationem reseruant. tota enim vis est in sensu, nullum autem sensum admittunt, nisi qui ipsorum errori fauere videatur. Itaque dum appellant ad Scripturam, ad suum tribunal prouocant, seipsos totius controuersiæ Iudices constituunt; sicque facile seipsos absoluunt, & reliquos omnes condemnant. Verùm sicut omnes aliæ sectæ (non obstante hac prouocatione) propter Ecclesiæ iudicium, quo hæreos sunt condemnatæ, omnibus sæculis à toto mundo hæreticæ sunt habitæ: ita Lutherana, Caluinistica, Anabaptistica, & aliæ huius æui sectæ, ob similem Ecclesię condemnationem, certissime sunt hæreticæ iudicandæ.

Idem confirmatur hac ratione: Hæretici sunt qui ab Ecclesia Catholica recedentes, propria sibi dogmata sub professione Christiani nominis deligunt, iudicio Ecclesiæ nolentes acquiescere. Hi enim omnibus sæculis pro hæreticis habiti fuere. Ob hanc causam hæretici iudicati Arriani, Sabelliani, Macedoniani, Nestoriani, Eutychiani, Pelagiani, &c. Atqui Lutherani, Caluinistæ, Anabaptistæ recesserunt ab Ecclesia Catholica, & propria sibi dogmata sub professione nominis Christiani delegerunt, iudicio Ecclesiæ acquiescere recusantes: perspicuum ergo est, eos verissime & proprijssime hæreticos esse: ac proinde Antichristi præcursores.

Nec refert quòd multi eorum Catholici numquam fuerint, ac proinde non videantur ab Ecclesia Catholica recessisse. Satis enim est maiores eorum quorum sequuntur errores, Lutherum, inquam, Caluinum, Mennonem, & similes, ab Ecclesia Catholica recessisse. Sic enim illi in suis maioribus ab Ecclesia recesserunt.

Deinde susceptio Baptismi est implicita quædam totius fidei Catholicæ professio, & constituit hominem membrum Ecclesiæ, sicut circumcisio iuxta Apostolum erat professio legis Iudaicæ, & faciebat membrum Synagogæ: ergo si quis postea profiteatur hæresim, is verè deserit Ecclesiam, & fidem Catholicam, quam in Baptismo suscepit & professus est; vereque desertor Ecclesiæ, fidei & religionis dicendus est. *Ad Gal. 5.*

Secunda Demonstratio, ex decem comparationibus.

SEquitur altera Demonstratio, ex consideratione doctrinæ & operum Antichristi, ex quibus manifestè eius 6
præcursores esse conuincuntur. Præcursor enim est, qui viam munit; & animos hominum disponit ad suscipiendum eum, cuius præcursor dicitur, inchoando quodammodò quod ille completurus est. Hoc modo Prophetæ, & in primis Ioannes Baptista, dicuntur præcursores primi aduentus Domini: quia animos hominum ab impietate alijsque flagitijs auocarunt, & in eis cognitionem ac timorem diuinum, pietatis & iustitiæ studium inchoarunt; per quæ idonei redderentur ad Dominum recipiendum, quæque ipse Dominus sua præsentia ad perfectam sanctitatis formam perduceret. Atqui Lutherani & alij sectarij disponunt animos hominum ad Antichristum faciliùs acceptandum, inchoando strenuè quod ille perfecturus est. Cur ergo non sunt verè & propriè eius præcursores iuxta mentem Scripturarum?

Præcursor quis dicatur.

Sola Minor probanda: nam cetera sunt manifesta. Hanc ex collatione operum ostendere possumus.

Prima Comparatio, in studio abducendi à fide.

PRimò, Antichristus abducet homines à fide Christi: 7
Lutherani, Caluinistæ, &c. abducunt homines à fide Ecclesiæ Christi. Ille dicet non esse credendum Christo nostro, sed sibi vtpote vero Christo: hi dicunt non esse credendum Ecclesiæ Catholicæ, veræ inquam Christi Ecclesiæ, sed nouis magistris, & nouarum Ecclesiarum architectis. Atqui non credere Ecclesiæ Christi, magnus est gradus ad non credendum Christo; ac proinde ad recipiendum Antichristum. Quia sublata Ecclesiæ auctoritate, nihil omnino certi de Christo relinquitur, in quo indubitanter possimus acquiescere; cùm etiam de ipsis Scripturis absque illa incerti simus. Nam vt ait D. Augustinus contra Epist. fundamenti cap. 5. *Ego etiam Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ commoueret auctoritas.* quod etiam quotidiana experientia confirmat. Multi enim cùm ab Ecclesia recesserunt, extra illam nihil solidi, quod animo accurate omnia expendenti satisfacere queat, reperientes, a secta vna in aliam, & tandem ad Arrianismum vel Turcismum, vel quod crebriùs est ad Atheismum deuoluuntur; vt multis exemplis ostendi potest. Imò tota

secta nouorum Arrianorũ & Nestorianorum, quæ in Hungaria, Transiluania, Polonia, & locis vicinis grassatur, ex Lutheranis, & Caluinistis originem ducit.

8 Addo eos qui Ecclesiam Catholicam reijciunt, eo ipso conuinci non credere Christo. Ecclesia enim est interpres Christi, ac ὑποφῆτις, & veluti os ipsius per quod ipse nobis loquitur, & omnem suam doctrinam proponit. ergo qui illi non credit, hoc ipso non credit Christo, qui per illam loquitur: sicut Iudæi hoc ipso quo nolebant credere Prophetis quos Deus ad illos mittebat, censebantur nolle credere Deo qui per illos loquebatur. quod confirmat Dominus Luc. 10. cùm ait: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui me misit.* Et Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Ex quibus perspicuum est, eos qui ab Ecclesia recedunt, verè non credere Christo, sed suæ phantasiæ, vel spiritui priuato; ac proinde comparatos esse ad credendum Antichristo.

Secunda Comparatio, in neglectu bonorum operum & licentia vitæ.

9 SEcundò, Antichristus abducet homines à studio bonorum operum, & faciet illis omnem scelerum licentiam. Vnde 2. cap. Epist. 2. ad Thessal. vocatur ab Apostolo *homo peccati*: nimirum quia ipse non solum erit maximus peccator, sed alios adducet ad peccandum, latissimam ad omnia flagitia portam aperiens. Quidquid enim Christus adstrinxit, hoc Antichristus laxabit; & nihil aliud requiret, quam vt in ipsum credant: se omnes qui ipsum receperint, felices & beatos effecturum. Colligitur ex cap. illo 2. & ex alijs quæ priori de Antichristo Disputatione dicta sunt.

Lutherus art. 31. & ar. 36. Caluinus lib. 3. Insti. c. 12. §. 4. et c. 14. §. 9.

Eadem egregie præstant Lutherani & Caluinistæ, adeò vt hac in parte vix cedant Antichristo. A studio enim bonorum operum abducunt: quia docent homines per ea non fieri sanctiores, nec quidquam mereri apud Deum, nihilq; mercedis pro illis accepturos: sed solam fidem apud Deum æstimari. Deniq; omnia hominum opera, quæ videntur bona, occulta peccati labe inquinata esse, & iustam opprobrij mercedem apud Deum mereri. Itaque subtrahunt totum illud, quod homines ad bona opera posset allicere, nimirum spem fructus & mercedis; & insuper apponunt aliquid quod eos ab illis deterreat, labem & turpitudinem peccati.

Lutherus in asser. ar. 1. & lib. de libert. Christiana. Caluinus lib. 3. c. 4. §. 28. & lib. 2. c. 8. §. 58.

Licentiam omnium scelerum faciunt, dum docent nullum crimen posse credentibus officere: nam propter fidem Christi nullum peccatum ad culpam vel pœnam imputari. qua doctrina posita tollitur omnis timor vindictæ, & tam lata ad omne flagitium, quàm per Atheismum, porta aperitur; vt in Consolatione de Religione fusius ostendimus. Id enim quod homines retinet & cohibet à peccatis, est timor vindictæ a Deo irrogandæ; vt passim Scriptura docet, & experientia quotidiana demonstrat. Semoto hoc timore, nullum est amplius retinaculum, nullum frænum; itaque libere toto impetu absque vlla formidine in omnes libidines, in omnes fraudes, in maleficij & veneficij genus omne ruere possunt, modò id clam magistratibus faciant, aut ab illis per leges humanas nulla castigatio impendeat. Quare cùm illi sua doctrina omnem vindictæ timorem penitus tollant, perspicuum est eos omnium vitiorum facere potestatem, atque adeo omnium scelerum præbere causam. Sicut enim qui subducit fulcra quibus ruina domus impediebatur, est causa ruinæ domus: ita qui tollit timorem diuinæ vltionis, quo genus humanum sustentabatur ne liberè in omne flagitium rueret, est causa ruinæ in illa flagitia. Quatenus ergo tollunt spem mercedis, extinguunt studium bonorũ operum; quatenus tollunt timorem vindictæ, faciunt copiam & licentiam omnium scelerum. Nescio qua ratione Antichristus efficacius illa facere queat; nisi fortè bonis operibus supplicium, prauis præmium constituat. quamuis ne sic quidem nostri hæretici hac in re omnino ab ipso vincerentur. Nam & ipsi bonis operibus, si quis ea animo promerendæ mercedis præstet, supplicium constituunt; cùm ea superstitiosa esse, & in Christi iniuriam cedere, ac proinde ignem æternum mereri dicant. Vnde cùm omnia bona opera Catholicorum etiam mercedis intentione fiant, (iuxta illud Psalm. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas, propter retributionem*, aliasque plurimas Scripturæ sententias) eadem lege illa condemnant. Denique sicut Antichristus a suis asseclis non exiget Decalogi obseruationem, sed tantùm fidem, qua in ipsum credant, & vt Messiam recipiant; ita ipsi solam fidem ad iustitiam exigunt.

Tertia Comparatio, in tollendo Sacrificio.

TErtiò Antichristus auferet *iuge sacrificium*, vt constat ex cap. 12. Danielis; auferet, inquam, quoad pu- 10
blicum vsum, grauissime puniens & occidens eos, quos cognouerit illud vel publice vel priuatim obtulisse. Dicet enim esse idololatriam, & propterea tollendum. Ob camdem causam tollet cultum imaginum Christi & Sanctorum. Vtetur enim in suis factis rationabili aliquo prætextu, & specie quadam rationis ac pietatis, vt homines decipiat.

Eodem modo faciunt hæretici huius temporis, præsertim Caluinistæ. Tollunt enim vbique, vbi rerum potiuntur, iuge sacrificium, & Liturgiam Ecclesiæ, idololatriæ obtentu; imo nullam Ethnicorum idololatriam adeò execrantur. Vnde euertunt altaria, confringunt calices, & omne sacrum instrumentum ad hoc sacrificium comparatum vastant & profanant, inde sibi caligas, indusia, thoraces concinnantes. Tollunt etiam eodem prætextu venerationem crucis, & imaginum Christi & Sanctorum, & illas tamquam Idola cum mille probris deturbant, confringunt, exurunt. Porrò hunc cultum adeò exagitant, vt nulla Ethnicorum Idololatria videatur illi posse comparari. Nam quidquid fere in Apocalypsi aduersus veterem Idololatriam dicitur, hoc totum ad hunc cultum detorquent, quasi præcipuus Spiritus sancti scopus illis fuerit locis, cultum sanctissimæ Eucharistiæ, & venerationem Imaginum & Reliquiarum traducere, & damnare. Denique grauissimas pœnas in eos qui sacrificium Missæ obtulerint, vel eidem interfuerint, constituunt. An hoc non est parare viam Antichristo, eiusque se prodromum ostendere?

Quarta Comparatio, in tollendis Ecclesiæ Sacramentis & cærimonijs.

QVartò, Antichristus tollet omnia Ecclesiæ Sacramenta, omnia officia diuina, omnia festa, & ieiunia. Quidquid enim à Christo institutum est, vel aliquo modo ad ipsius cultum ac honorem pertinet, abrogabit; vtpote Christi iuratus hostis, eique ex diametro repugnans, Vnde D. Hippolytus Oratione de Antichristo: *Tunc ingebunt Ecclesiæ luctum magnum, quia nec oblatio, nec suffitus fiet, nec cultus Deo gratus: sed Ecclesiarum ædes tugurij instar erunt, pretiosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis. Liturgia extinguetur, Psalmorum decantatio cessabit, Scripturarumque recitatio non audietur.*

Nostri hæretici sustulerunt omnia Sacramenta præter Baptismum; & huius etiam tollendi posuere fundamentum. Docent enim Caluinistæ infantibus fidelium non esse necessarium ad salutem: nam eos hoc ipso quo nascuntur e parentibus Christianis, sanctos esse ex vi illius promissionis diuinæ factæ Abrahamo Gen. 17. *Ego Deus tuus, & Deus seminis tui post te.* Si necessarius non est, leui occasione abrogari poterit; præsertim cùm ex sententia illorum nihil sit nisi nudum symbolum, quo Deus conscientijs nostris suas promissiones obsignat, vt ait Caluinus lib. 4. cap. 14. nu. 3. hoc est, quo ipse testatur conscientijs nostris, vt credamus ipsum nobis esse propitium; quod testimonium inutile prorsus est infantibus, cum ipsi nec illud percipere, nec credere possint. Libenter diabolus Baptismum quoque sustulisset: sed quia id Deo, ne tot millia infantium perirent, nondum permittere placuit: rem ita disposuit, vt facili negotio eum opportunum fuerit, & crescentibus hominum peccatis Deus non amplius

Ex sententia Caluini lib. 4. Insti. c. 16. nu. 6.

illum

illum impediuerit, è medio tollere possit.

Sustulere quoque officia diuina, nimirum Liturgicam actionem, vt dictum est, psalmodiam, & laudes diuinas, quæ diu noctuque in Ecclesijs & monasterijs celebrari & decantari solent. hæc omnia perpetuo apud eos silentio damnata. Denique sustulere omnia pæne festa & ieiunia Ecclesiæ, & quidquid carni molestum, partim vt superstitiosa, partim vt Euangelicæ libertati repugnantia. Retinent tamen diem Dominicum, nec immeritò. Nam & hunc quodam modo retinebit Antichristus, iubens eum diem in suum honorem & cultum seruari; vt quodam loco Sanctus Gregorius tradit, cùm ait: *Quia enim mori se & resurgere simulat* (Antichristus) *haberi in veneratione vult diem Dominicum.*

Lib. 11. epist. 3.

Quinta Comparatio, in mutilandis & peruertendis Scripturis.

12 QVinto, Antichristus eas sacræ Scripturæ partes, quæ ipsius instituto clarius videbuntur aduersari, vt nouum Testamentum, & quasdam partes veteris, tollet e medio, tamquam adulterinas, suppositiuas, & conflictas: & eas quas admittet, interpretabitur non ex sententia Patrum, sed pro suo commodo, declinando ad sensus Iudaicos & Rabbinorum, de externa gloria Messiæ. Nam conabitur persuadere Iudæis se esse Messiam in Scripturis promissum, vt superiore Disput. de Antichristo Demonstrat. 6. & 7. ostensum est. Sicut enim Christus se verum Messiam miraculis & Scripturarum testimonijs probauit: ita & ipse conabitur se Messiam probare miraculis mendacibus, & adulteratis Scripturæ sententijs, vt passim docent Patres.

Quos S. Scripturæ libros Hæretici reijciant.

Etiam hac in re præclaram ipsi operam nauant nostri hæretici. Nam omnes aliquot S. Scripturæ libros, vt apocryphos vna cum Iudæis reijciunt; nimirum librum Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Ecclesiastici, & Machabæorum; & alias quasdam particulas, vt Hymnum trium puerorum Dan. 3. Historiam Susannæ, & Belis. His accenset [a] Caluinus librum Baruch. [b] Lutherus etiam librum Iob, & Ecclesiasten contemnit. *Illum ait instar fabulæ ad exemplum poëmatis concinnatum: hunc videri sibi ocreis & calcaribus destitutum equitare in soccis, vt ipse solebat cùm adhuc degeret in cœnobio.* E nouo Testamento [c] Lutherus sustulit Epistolam ad Hebræos, tamquam nonnulla contra doctrinam Euangelicam & Apostolicam continentem: Epistolam Iacobi & Epistolam Iudæ omnino contemnit. De secunda & tertia Ioannis dubitat. Apocalypsin absolutè reijcit. Denique idem Lutherus cum non auderet apertè reijcere Euangelia, tria tamen tectè exauctorauit. Sic enim scribit in Prologo noui Testamenti: *Abolenda est falsa illa opinio, quòd sint quatuor Euangelia. Nam Euangelium Ioannis est vnicum, pulchrum, verum ac principale, alijsque tribus longè & longè anteponendum.* Et infra: *Pauli Epistolæ ac Petri longè præcedunt tria Euangelia Matthæi, Marci, Lucæ; Iacobi autem Epistola præ illis straminea est.* Abolitis tribus Euangelijs tamquam non veris, nec diuino Spiritu scriptis, parum supererit difficultatis Antichristo in abolendo Ioanne, & ceteris quæ supersunt.

a Lib. 3. c. 20. nu. 8.

b In conuiualib. ser. tit. de libris veteris & noui Testamenti.

c In Prologo in epist. ad Hebræos.

13 Deinde ea quæ recipiunt interpretantur ex suo sensu, reiecto sensu Patrum & totius Ecclesiæ; & passim magis Rabbinorum placitis, quàm sanctorum Patrum interpretationibus fauent. Qua in re duo grauissima mala, quantum in ipsis est, Ecclesiæ inferunt. Alterum est, quòd Sacræ Scripturæ vitam, quæ in vero sensu sita est, adimant. Hic enim sensus ab Ecclesia, & Patrum consensu, petendus. Vnde hoc ipso quo Ecclesiæ & Patrum auctoritatem contemnunt, S. Scripturæ spiritum elidunt, solumque eius, vt ita dixerim, cadauer nobis relinquunt. Itaque non minus damni inferunt, quàm si cum Suenckfeldianis vniuersam absolutè e medio tollerent. Ipsa enim S. Scripturæ verba legitimo sensu, certaque intelligendi norma destituta, longe plus damni quam vtilitatis adferunt, mentibus hominum in pestiferos errores illorum occasione impingentibus. Sic enim omnes pæne hæreses ortæ. Vnde satius esset nullas extare Scripturas, quàm eas extare sine certa & infallibili explicandi regula. Nullus enim esset finis nouitatum & errorum, nullus controuersiarum & contentionum, nullus schismatum & sectarum; vt illi qui ab Ecclesia Catholica recesserunt, suo exemplo abundè ostendunt. Cum enim Lutherus iudicium Ecclesiæ, & sanctorum Patrum consensum, circa S. Scripturæ interpretationem reiecisset; mox discipuli eius in tres abiere sectas: quæ singulæ rursus in multas alias sunt diuisæ.

Quomodo sententiam peruertant.

Damnum duplex ecclesiæ inferunt.

Alterum est, quòd sublato legitimo Scripturæ sensu ac spiritu a iudicio Ecclesiæ & Patribus petendo, alium ex iudicio cuiusque priuato pendentem verbis Scripturæ aptauerint; eamque, vt huic sensui subesset, eoque velut animatur, infallibilem credendi normam statuerint: qua re nihil potest fieri absurdius aut pestilentius. Hoc enim nihil est aliud quam aperire ianuam latissimam omnibus hæresibus; & omnes pæne antiquas sectas, quantumuis inter se contrarias, approbare, earumque dogmata, tamquam fidei articulos tueri.

Quod autem Scripturam, vt priuato iudicio cuiusque subesset, credendi normam statuant, manifestum est. Nam Auctor pag. 139. sic ait: *In primis vt velitis Scripturas peruoluere, ex his credendi normam petere, neque super aliorum incertis opinionibus, sed super vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare, quando iustus fide sua viuit, & vnusquisque sit propria fide saluus.* Hortatur Principes vt reiectis Ecclesiæ Catholicæ, & Conciliorum Oecumenicorum, & sanctorum Patrum explicationibus & definitionibus tamquam incertis, ipsi per se Scripturas peruoluant, & suo iudicio inde sibi credendi normam conficiant, sicque super iudicium proprium, non super alienum, fundamentum fidei collocent: quia quisque fide sua viuit & saluatur, hoc est, super proprio iudicio & propria sententia, non super aliena auctoritate fundata. Idem antea docuit Caluinus. Nam lib. 1. Instit. cap. 7. §. 1. 2. 4. docet non esse Ecclesiæ iudicare, qui libri sint diuinæ auctoritatis, sed hoc ad arcanum spiritus testimonium pertinere. Si ad testimonium arcanum spiritus priuati pertinet censura singulorum librorum, etiam pertinet censura singularum sententiarum: eiusdem enim est iudicare de toto & de partibus, cùm totum nihil sit præter partes. Rursus si ad testimonium spiritus interni pertinet iudicium de Scriptura; ergo & de sensu Scripturæ: nam Scriptura non est verbum Dei nisi ratione legitimi sensus. Idem clarissime docet lib. De libero arbitrio contra Pighium, pag 242. *Sacrilegam*, inquit, *illam vocem, quam vociat Pighius; Nullius Scripturæ auctoritate, quamlibet claræ nostro quidem priuato iudicio, & euidentis, aduersus claram consonantemque Orthodoxorum Patrum sententiam, aduersus communem Ecclesiæ definitionem aliquid credere cuiquam licere: fieri enim posse vt in Scriptura intelligenda erret vnusquisque nostrum: vt autem erret Ecclesia in ijs quæ ad fidem necessario pertinent, fieri non posse; quia sit columna & firmamentum veritatis.* Hæc ille. Quibus verbis docet cùm aliquis Scripturæ locus alicui priuato iudicio videtur clarus, priuatum iudicium anteponendum esse cōcordi iudicio omnium Patrum & omnium Conciliorum, totiusque Ecclesiæ definitionis: imo sacrilegum esse id non facere. Idem ante Caluinum docuit Lutherus multis locis, artic. 115. *Capite*, inquit, *hoc Euangelium, quia neque Papa, neque Concilijs, neque vlli hominum commissum est vt constituat & concludat quid sit fides; quia dicit, Cauete à falsis prophetis. Oportet igitur Euangelium mentiatur, aut Papa simul cum Concilijs. Ideo debeo dicere: Papa ta conclusisti cum Concilijs, nunc habeo ego iudicium an acceptare queam nec ne. Quare? quia non stabis pro me & respondebis, quando debeo mori: & falsam doctrinam nemo iudicare potest nisi spiritalis homo. Ideo est res insana quòd Concilia concludere & statuere volunt quid sit credendum, cùm sæpè nullus ibi sit, qui diuinum spiritum vel modicum olfecerit*, &c. Hic totum iudicium, totamque auctoritatem statuẽdi quid sit credendum, quid non, refert ad spiritum priuatum cuiusque, idque fundamento simili illi, quo Auctor noster in Præfatione; nimirum quia in iudicio Dei quisque pro se respondere debebit. Similia habet tom. 2. fol. 404. vbi inter cetera dicit *omnes Christianos habere ius & auctoritatem iudicandi de omni doctrina, & non esse expectandum vt Concilia definiant, quid credere & sequi debeamus.*

14 *Quam regulam credendi statuant.*

Sententia Caluini.

Nota.

Denique, hæc fere est communis hæreticorum nostri

temporis

temporis doctrina qua posita, nulla iam ampliùs est hæresis. Nihil enim est adeò absurdum & paradoxum, quod priuato iudicio alicuius clarè non significetur in aliquo Scripturæ loco. Non erit hæresis, *Deum esse propriè auctorem omnium malorum: nullam esse arbitrij libertatem: omnia de necessitate absoluta euenire:* quia Lutheri, Caluini, & multorum aliorum iudicio hæc clarè in Scripturis traduntur. Non erit hæresis, *Filium esse Patre minorem, & esse creaturam: Spiritum sanctum esse creaturam, & Filio minorem: vnicam esse personam in natura diuina: naturam humanam non esse assumptam à Verbo in vnionem hypostaticam, sed solum vt organum, vt vestimentum, vt templum & domicilium; diuinitatem esse conuersam in carnem*, & similia: quia hæc omnia iudicio priuato non vnius, sed plurimorum, nimirum Arrianorum, Macedonianorum, Sabellianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, clarè continentur in Scripturis. Omnes isti in hisce dogmatibus sequuntur normam credendi, quam Caluinistæ & Lutherani præscribunt, & quam iudicio Caluini sequi debent, nisi sacrilegi esse velint. Cùm enim priuato iudicio perspicuum ipsis sit, illa in Scripturis significari, tenentur sub pœna sacrilegij vel infidelitatis, contra omnium Conciliorum definitionem, & Orthodoxorum Patrum consensum, ita credere. Quid hac doctrina potest esse funestius? aut qua tandem ratione aptior via ad omnem errorem, & ad Antichristum pro Christo recipiendum, sterni queat? Si enim priuato iudicio perspicuum ubi fuerit, librum aliquem S. Scripturæ non esse genuinum, aut esse suppositium (quomodo perspicuum est Lutheranis de Epistola ad Hebræos, de Epist. Iacobi & Iudæ, de Apocalypsi: quomodo item Lutheranis simul & Caluinistis perspicuum est de Iudith, Tobia, Sapientia, Ecclesiastico, & libris Machabæorum) credere debes ita esse, & illum à Canone reijcere. Si idem tibi clarum fuerit de toto nouo Testameto, eodem iure teneris illud repudiare. Si cum Iudæis, loca veteris Testamenti, quæ de gloria Messiæ tractant, intelligenda putaueris de externa eius gloria in primo aduentu, idque iudicio tuo sit manifestum; debes ita credere, & Antichristum pro Christo recipere.

Hæc si quis secum perpendat, & simul consideret quomodo Scripturas corrumpant, & suis affectibus seruire faciant; non facilè inducet in animum vt credat illos Scripturam venerari, & magni æstimare, quantumuis eam iactent, vt auctoritatem sibi apud plebem concilient: sed potius ludibrio habere & ipsam, & auctorē eius Deum. Quæ enim potest esse maior irreuerentia in Scripturam sacram & in Deum Scripturæ auctorem, quàm si eam cuiuslibet priuati hominis interpretationi & iudicio subijcias; vt quod illius spiritui visum fuerit, hoc sententia Scripturæ, hoc verbi diuini nucleus iudicetur? Quod potest esse maius ludibrium, quam Scripturas ita interpretari, vt eas tuis affectibus & phantasijs contra totius antiquitatis sensum & consensum seruire facias; vt quidquid bilis vel odium suggerit, quidquid ad maledicendum & mordendum videtur opportunum, mox verbum diuinum, & Spiritus sancti dictatum habeatur? Declarabo id paucis exemplis.

2. ad Thess. 2. Scriptura docet quòd *Antichristus se extollet supra omne id quod dicitur Deus, aut quod colitur.* hoc ipsi, vt possint Summum Pontificem facere Antichristum, nihil aliud volunt significare, quàm quod Antichristus se præferet omnibus Regibus, & Iudicibus humanis. Scriptura docet Anti-

Dan. 7. 25. christum regnaturum *per tempus, & tempora, & dimidium*

Apocal. 11. *temporis.* hoc est tres annos cum medio, seu 42. menses, seu

3. & c. 13. 7 dies 1260. vt ipsa Scriptura exponit. hoc vt possit quadrare in Summum Pontificem, per quasdam deductiones ita torquent, vt ex tribus annis cum medio fiant plusquā mille anni: aliàs non poterat seruire calumniæ. Scriptura docet Antichristum habiturum *pseudoprophetam, qui signis & pro-*

2. ad Thess. *digijs fallacibus seducat homines.* illi quia hominē aliquem,

2. qui Pontifici ad hoc seruiret, inuenire non poterant, fin-

Apoc. 13. gunt hunc *pseudoprophetam esse Ecclesiam Catholicam* toto orbe diffusam; & miracula ac signa illa fallacia, esse miracula Sanctorum quæ in Ecclesia fiunt. Scriptura docet

Apoc. 11. 4. Deum tempore Antichristi missurum duos Prophetas, qui illi resistant, miracula faciant, & homines conuertant: illi hos duos Prophetas dicunt nihil aliud esse, quàm nouum & vetus Testamentum, vel prædicantes suarum sectarum. Ioannes dicit se *ex ore draconis, bestiæ, & pseudo-*

prophetæ vidisse exire tres spiritus immundos in modum rana- Apocal. 16. 13.
rum. Illi per tres illos spiritus immundos dicunt intelligi Ordinem Iesuitarum: quem dicunt numero ternario designari ob duas causas. Prior est, quia a tribus principijs procedit; nimirum à dracone seu diabolo, cuius spiritu animatur; à bestia seu Summo Pontifice, cuius auctoritate est confirmatus; & a pseudopropheta, hoc est Ecclesia Catholica, cuius doctrina instruitur. Altera est, quia pugnat pro suo Monarcha, qui triplici corona insignitur. Scriptura docet, pseudoprophetam Antichristi effecturū *vt ignis descendat de cælo, & vt homines adorent imaginem Antichristi*, &c. illi descensum ignis, interpretantur *excommunicationem; imaginem Antichristi, eius illimitatam potestatem; adorare imaginem Antichristi*, nihil esse aliud quam eius *illimitatam potestatem agnoscere.* & similia plena vanitatis & *ἀλογίας*.

Omitto alia huius generis innumera. Vt enim faciant Scripturam dicere quod ipsi volunt, fingunt quidlibet, sine vllo colore, sine auctore, sine pudore, sine conscientia, sine artificio, sine connexione, non curantes an cum alijs rectè cohæreat, an verbis Scripturæ congruant, an aliquis ex antiquitate suffragetur, an vlli vmquam veterum in mentem venerit. Hinc fit vt sibi ipsis fœdissime contradicant, & sæpe ita implicent, vt nesciant quid dicant: vt cùm eamdem bestiam nunc interpretantur Antichristum, nunc vrbem Romanam, nunc sedem regni, nunc eum qui sedem occupat, &c. Incredibile est eos ita omni luce rationis esse destitutos, quin facilè videant hanc Scripturæ mentem non esse; & se hæc omnia ex odio, quo Summum Pontificem & doctrinam Catholicam prosequuntur, confinxisse. Quis ergo non existimet eos Scripturas ludibrio habere, quas tam irreuerenter tractant, & suis passionibus accommodant? quis non dicat Deū ab ipsis irrideri, quem suarum blasphemiarum auctorem tam impudenter faciunt? Sane qui vel minimum habet timoris diuini, horret huiusmodi sacrilegas verbi Dei Profanationes.

Sexta Comparatio, in tollendo mysterio Trinitatis.

SEXTO, Antichristus tollet mysterium Sanctissimæ 15
Trinitatis, distinctione personarum abrogata, vt multi Patres tradunt: & colligitur ex verbis Domini Ioannis 5. *Ego*, inquit, *veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Vbi notanda antithesis inter venire *in nomine Patris*, & *in nomine suo*: quæ apertè insinuat illum non venturum tamquam missum ab aliqua persona diuina, sicut Christus venit missus à Patre, sed sola sua auctoritate tamquam Deum a nullo procedentem. Estque id etiam conforme perfidiæ Iudaicæ, qui ipse se accommodabit. Negant enim Iudæi Trinitatem personarum, quia putant per illam tres deos introduci: vnde & Christianos vocant Tritheistas. Idem ergo ipse faciet Antichristus, vt etiam hac ratione nostram Religionem calumnietur, & traducat.

At huic operi Lutherus & Caluinus, Lutherani & Caluinistæ, eorumque progenies noui Arriani, & Sabelliani, egregie viam complanant. Lutherus contra Latomum: *Nec est quod mihi homousion obijcias aduersus Arrianos receptum. Non fuit receptum à multis usque præclarissimis; quod & Hieronymus optauit aboleri, adeoque non effugerunt periculum hoc inuento vocabulo, vt Hieronymus queratur nescire quid veneni lateat in literis & syllabis.* Et infrà: *Quid si anima mea odit vocem homousion, & nolim ea vti, non ero hæreticus*, &c. At cur oderat nisi propter significationem: quia expressè significat personas diuinas esse eiusdē substantiæ. Ob hanc enim solam causam oderant illud Arriani, & decem conciliabulis totaque Imperij potentia conati sunt illud e medio tollere. Videbant enim per illud apertissimè suam hæresim iugulari. Mentitur autem splendide Lutherus, cùm ait Hieronymum optasse illud aboleri: & rursum cùm ait Hieronymum illud habuisse suspectum, quasi venenum in eo lateret. Sed huiusmodi sunt apud Lutherum alia sexcenta.

Tollunt Mysterium Trinitatis.

Simi-

Similiter displicebat ei nomen *Trinitas*. *Vocula*, inquit, *hæc Trinitas nusquam in Scriptura reperitur, humanitus tantummodo inuenta est. Vnde omnino etiam frigidè sonat, & multo præstabilius foret, si Deus potiùs quàm Trinitas inuocaretur*. Vnde hanc formulam precandi, *Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis*, è precibus Germanicis sustulit. Nimirum res signata displicebat, quæ aptius, breuius, & significantius exprimi non poterat.

16 Caluinus omnia pęne Scripturæ loca quæ à Patribus ad probandum Trinitatis mysterium aduersus Sabellianos, Arrianos, & Macedonianos adferri solent, conatur ostendere esse inualida, & in alium sensum interpretatur. Adeò vt etiam locum illum clarissimum Ioan. 10. *Ego, & Pater vnum sumus*: dicat non esse intelligendum de vnitate essentiæ, sed de concordia & cõsensu voluntatis. Vnde Ægidius Hunnius Lutheranus anno 1593. emisit librum in lucem hoc titulo, *Caluinus Iudaizans, hoc est, Iudaicæ glossæ & corruptelæ, quibus Ioannes Caluinus illustrissima Scripturæ sacræ loca & testimonia de gloriosa Trinitate, deitate Christi, & Spiritus sancti, detestandum in modum corrumpere non exhorruit*. Idem Hunnius postquam multa loca à Caluino deprauata excussisset, pag. 59. concludit: *Quis ergo non videbat diabolum per acutum hoc suum instrumentum dura opera tales voluisse procudere strophas illusorias, quibus Antitrinitarij propugnacula Christianorum non solum hostiliter attentare, sed etiam diruere valeant?* Et infra pag. 60. dicit, *à Caluino longissimam & latissimam viam stratam ad Arrianam hæresim plenis catarractis atque imbribus in orbem terrarum effundendam & ingurgitandum*.

Præterea Caluinus multis locis insinuat Filium secundum Diuinitatem esse Patre minorem: quod quid est aliud quam illi adimere veram diuinitatem? Libro contra Valentinum Gentilem dicit, *Nomen Dei καθ᾽ ὑπεροχὴν soli Patri tribui*. Si solus Pater per excellentiam est Deus, perspicuum est eius diuinitatem esse maiorem & excellentiorem diuinitate Filij. Eodem libro dicit hanc propositionem Gentilis esse veram: *Deus habuit vim generandi Filium, & propagandi Spiritum sanctum, quia voluit*. Si hæc potestas pendet à voluntate Dei; potuit ergo non esse: ac proinde (& multo quidem magis) potuit non esse quod per hanc producitur, nempe Filius, & Spiritus sanctus. Eodem libro ait: *Filium personæ respectu non nisi impropriè creatorem cæli & terræ nominari. Patrem propriè*. Non ergo Filius est propriè Deus, sed creatura, & instrumentum Dei, vt Arriani dicebant. Ibidem dicit, *Filium esse Patri subiectum etiam secundum diuinitatem*. Item impropriam & duram esse locutionem symboli Nicæni, *Deum de Deo, lumen de lumine*. Episto. 2. ad Polonos asserit, *Christum secundùm animam etiam diuinam Patre minorem esse*. Alia Epistola ad Polonos scripta anno 1563. *precatio vulgò trita est, Sancta Trinitas vnus Deus miserere nostri; mihi non placet, & omnino barbariem sapit*, &c. Omitto alia plurima.

In refut. dogmatis prothesis.

Deniq; ex Lutheri & Caluini schola prodierunt illi qui in Hungaria, Polonia, Transiluania Sabellianismum, Arrianismum, Tritheismum, & Ebionismum instaurarunt: vt Michael Seruetus, & huius sectatores Georgius Blandratas, Paulus Alciatus, Lælius Sozinus, Franciscus Dauid, Bernardinus Ochinus, & alij qui distinctionem personarum è medio tollunt, & Christum cum Ebione & Nestorio purum hominem statuunt, vel eius carnem ex diuina substantia conceptam & formatam cum Eutychete affirmant. Item Valentinus Gentilis cum suis collegis, Matthæo Gribaldo, Francisco Lismanino, Gregorio Paulo, & alijs qui Tritheismum introducunt; & sicut tres hypostases, ita tres naturas in diuinitate statuunt. Qui tamen hoc cum Arrio commune habent, quòd Patrem ante Filium velint extitisse, & solum Patrem propriè verum Deum esse. Ex quibus patet quàm præclare Lutherus & Caluinus cum familijs suis Antichristo venturo viam sternant.

Septima Comparatio, in varijs blasphemis.

17 SEPTIMO, Antichristus Deum & Sanctos blasphemabit, & mirè se ipsum iactabit, omnibus præ se contemptis. Danielis 7. *Sermones contra Excelsum loquetur*. Apocal. 13. *Datum est ei os loquens magna & blasphemias*.

Idem egregiè faciunt nostri hæretici. Nam quod ad blasphemias attinet, non solùm eas per modum conuitij ex ira in Deum effundunt, vt interdum impij homines solent; sed quod longè est deterius, plurimas vt articulos fidei statuunt, e quibus aliquot recensebo. Itaque prima sit: *Deum omnium peccatorum esse auctorem*. hæc Luthero & Caluino communis. Lutherus libro De seruo arbitrio contra Erasmum: *Nulli*, inquit, *in manu sua est cogitare quidquam mali aut boni, sed Deus in nobis omnia bona & mala operatur*. Et in assert. a. 36. *Quomodo potest homo se ad bonum præparare, cùm nec in potestate eius sit suas vias malas facere? Nam & mala opera in impijs Deus operatur*. Potestne aliquid dici clarius? poteratne Deus apertius auctor omnium scelerum affirmari? At non sistit in simplici assertione, sed vult esse præcipuum & clarissimum fidei articulum. Nam eadem assertione, hunc articulum: *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia de necessitate absoluta eueniunt; nimirum quia Deus omnia bona & mala in nobis operatur*: facit primarium, & summam totius suæ doctrinæ. *In cæteris*, inquit, *articulis, de Papatu, Concilijs, Indulgentijs, alijsque non necessarijs nugis, ferenda est leuitas & stultitia Papæ, & suorum: sed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum nostrarum summa est, dolendum ac flendum est miseros sic insanire*. At quæ maior blasphemia cogitari potest, quàm nullam esse arbitrij libertatem, eò quòd Deus omnia bona & mala operetur in nobis? Sic enim Deus non optimus, sed pessimus omnium esset. Longè satius foret totam diuinitatem & prouidentiam negare, quàm talem Deum ponere. Et tamen hic articulus adeò teter & blasphemus est basis doctrinæ Lutheri & Caluini; quem Lutherus vult ita esse perspicuum, vt dicat omnes qui illum non recipiunt esse miseros, insanos, deflendos. Eadem ex professo & luculente tradit Caluinus, & plurimis Scripturæ sententijs confirmat: quod quia vel per impudentiam, vel per ignorantiam, à quibusdam illius sectæ ministris negatur, breuiter ostendam. Igitur lib. 1. Institut. cap. 18. §. 1. ita scribit: *Absurdum videtur* (sensui carnis) *volente ac iubente Deo excæcari hominem, qui mox cæcitatis suæ daturus est pœnas. Tergiuersando itaque effugiunt Dei tantum permissu non etiam voluntate hoc fieri: ipse verò palàm se facere pronuntians effugium illud repudiat*. Hic apertè docet Deum non solùm permittere, sed etiam velle, & iubere, & facere vt homo excæcetur; etsi id sensui carnis absurdum videatur. Sequitur: *Quod autem nihil efficiant homines nisi arcano Dei nutu, nec quidquam deliberando agitent, nisi quod ipse iam apud se decreuerit, & arcana sua directione constituit, innumeris & claris testimonijs probatur*. Hic omnia hominum opera tam mala quàm bona asserit effici arcano Dei nutu, decreto, & directione. Itaque omnia hominum scelera tam ab æterno à Deo sunt decreta, vt sic fierent: & homines nutu diuino ad illa excitantur, & diriguntur. Et paulo pòst: *Vult Deus perfidum Regem Achab decipi: operam suam offert diabolus ad eam rem: mittitur cum certo mandato vt sit spiritus mendax in ore omnium Prophetarum*. Hic docet Deum velle & præcipere vt diabolum mentiatur, & decipiat hominem; & reijcit sententiam de permissione. Et infra: *Absalon incestu contra patris thorum polluens, detestabile scelus perpetrat: Deus tamen hoc opus suum esse pronuntiat. Clamant Deus, suo sibilo, tuba sua clangore, imperio & iussu excitare impios ad bellum*. Ibidem docet, quidquid Satan operatus est contra Iob, quidquid Iudæi contra Christum, quidquid Chaldæi contra Iudæos, quidquid Semei contra Dauid; id totum fuisse opus Dei: nec solùm permissu, sed decreto, nutu, directione, iussu & imperio Dei factum. His enim vocibus ad mentem suam meliùs explicandam vtitur. At qua ratione potest Deus clariùs, aut magis propriè statui omnium scelerum auctor?

Prima blasphemia.

Caluini sententia, Deus omnium scelerum auctor primarius.

§. 2. *Quantum ad arcanos motus spectat, quod de corde Regis prædicat Salomon, flecti huc atque illuc prout Deo visum est; ad totum certè humanum genus extenditur, tantumdemque valet, ac si dixisset; Quidquid animis concipimus, arcana Dei inspiratione ad suum finem dirigi*. Si om-

nia

nes interni motus ex inspiratione & impulsu Dei cōcipiũtur, & in fines suos tendunt: Deus non minus est auctor proditionis Iudæ, quam conuersionis Pauli; non minus odij in Christum, quam amoris, &c. Et infrà; *Sed nihil potest clarius desiderare, quam vbi toties pronuntiat se excæcare hominum mentes, ac vertigine percutere, spiritu soporis inebriare, incutere amentiam, obdurare corda. Hæc enim ad permissionem multi referunt, ac si deserendo reprobos, à satana excæcari sineret. Sed quum diserte exprimat spiritus iusta Dei iudicio infligi cæcitatem, & amentiam, nimis friuola est illa solutio.* Itaque Deus iuxta Caluinum propriè est auctor primarius cæcitatis, infidelitatis, amentiæ, & obdurationis seu obstinationis animi in malo. Ipse hæc omnia directè vult, decernit, infligit, & operatur in homine. Idem paulò post dicit *Deum præcipere impijs vt faciant quæ facturi sunt, non quòd eos doceat velut ad sponte parendum; sed quia eos flectit ad exequenda sua iudicia, perinde ac si iussa eius animis insculpta gestarent. Vade, inquit, apparet certa destinatione Dei fuisse immissos.* Itaque impij ad omnia quæ agunt, flectuntur à Deo, & certa destinatione Dei impelluntur. Addit: *Fateor quidem interposita satanæ opera sæpè Deum agere in reprobis, sed vt eius impulsu satan ipse suas partes agat, & perficiat quæ iniunctum est.* Ecce quidquid facit satan, facit impulsu Dei. *Dicitur satan excæcare infidelium mentes; sed vnde hoc, nisi quòd à Deo ipso manat efficacia erroris, vt mendacijs credant, qui nolunt parere veritati.* q. d. Satan quidem interiùs & exteriùs proponit errores, sed hoc totum non sufficit ad excæcandas hominum mentes, nisi Deus eas flectat, & efficaciter moueat, vt illis fidem adhibeant. *Deus dicitur homines dare in reprobum sensum, & proijcere in fœdas cupiditates: quia iustæ vindictæ sua præcipuus est auctor, Satan verò solùm minister.* Denique ita concludit: *Summa hæc sit, cùm Dei voluntas dicatur omnium rerum esse causa, prouidentiam eius statui moderatricem in cunctis hominum consilijs & operibus, vt non tantùm vim suam exerat in electis, qui Spiritu sancto reguntur; sed etiam reprobos in obsequium cogat.* Vbi Dei voluntatem non permissiuè tantùm, sed propriè & efficaciter statuit in impijs causam omnium consiliorum & operum; ipsosque impios diuino nutu & impulsu cogi vt agant omnia quæ agunt.

Lib. 3. cap. 23. §. 1. dicit *non esse consentaneum præparationem ad interitum aliò transferre, quàm in arcanum Dei consilium.* Vbi ostendit non minùs reprobos à Deo præparari ad interitum, quàm electos ad regnum. Et §. 4. *Fateor sanè, in hanc qua nunc illigati sunt miseriam, Dei voluntate decidisse vniuersos filios Adam. atque id est quod principio dicebam, redeundum semper esse ad solum diuinæ voluntatis arbitrium, cuius causa in ipso sit abscondita.* Vbi lapsum Adami & totius posteritatis refert in solum diuinæ voluntatis arbitrium. Itaque lapsus est Adam, quia Deus ita voluit, ita prædestinauit. §. 6. *Ecce quum rerum omnium dispositio in manu Dei sit, quum penes ipsum resideant salutis ac mortis arbitrium, consilio nutuque suo ita ordinat, vt inter homines nascantur ab vtero certæ morti deuoti, qui suo exitio ipsius nomen glorificent.* Ibidem docet Dei ordinationem adferre necessitatem peccandi & pereundi: *Quum, inquit, non alia ratione quæ futura sunt prævideat, nisi quia ita vt fierent, decreuit: frustrà de præscientia lis mouetur, vbi constat ordinatione potius & nutu omnia euenire.*

§. 7. Ridet eos qui dicunt hominem esse liberi arbitrij, & Deum propter præuisa peccata destinasse illum ad interitum: *Vnde factum est*, inquit, *vt tot gentes vnà cum liberis eorum infantibus æterna morti inuolueret lapsus Adæ absque remedio, nisi quia Deo ita visum est? Nec absurdum videri debet quod dico, Deum non modò primi hominis casum, & in eo posterorum ruinam præuidisse; sed arbitrio quoque suo dispensasse.* §. 8. *Non dubitabo igitur cum Augustino simpliciter fateri, voluntatem Dei esse rerum necessitatem; atque id necessariò futurum esse, quod ille voluerit.* Denique nullum ferè dogma tam diligenter ab eo inculcatur, vtpote in quo sit summa Caluinianę religionis.

Ex his quæ dicta sunt manifestè colliguntur istæ propositiones.

Primò, Voluntas Dei non solùm permissiuè, sed etiam propriè & efficienter est causa omnium operum in impijs.

Secundò, Nihil agunt impij nisi ex arcano nutu, decreto, & directione Dei.

Tertiò, Deus præcipit satanæ vt mentiatur, & decipiat homines.

Quartò, Impij imperio & iussu Dei excitantur ad bellum, & ad omnia quæ faciunt aduersus cultores Dei.

Quintò, Deus certa destinatione impellit impios & satanam ad omnia quæ agunt.

Sextò, Omnia opera satanæ & impiorum sunt propriè opera ipsius Dei, cùm Deus sit auctor primarius ad ea excitans, impellens & dirigens: satan verò & impij solùm se habent vt ministri & instrumenta.

Septimò, Deus sua voluntate & prouidentia excitat & cogit impios ad ea quæ impiè agunt.

Octauò, Deus ab æterno voluit, decreuit, & prædestinauit ruinam humani generis; quia ipsi ita visum est.

Nonò, Voluntas Dei est rerum omnium necessitas, & idcircò omnia impiorum opera necessariò fiunt, quia Deus voluit & decreuit vt fierent.

Deus est magis auctor sceleris iuxta Caluinū quā satan vel homo.

Ex his luce meridiana clarius est, Deum omnium scelerum à Caluino statui auctorem, & quidem primarium ac magis principalem, quàm sit satan vel ipse homo: idque propter quatuor causas. Primò, Quia ipse est prima omnium origo & radix. Nam ipse ex se pro suo beneplacito decreuit, vt homo omnia ista faceret: ex cuius vi decreti suis temporibus omnia eius opera proueniunt. Secundò, Quia non externo præcepto aut consilio tantùm inducit (quod tamen satis est vt quis propriè sceleris sit auctor) sed interiùs excitat, impellit, flectit, & dirigit in opus; ita vt initium, medium, & finis operis ab ipso sit. Tertiò, Quia non ita impellit, vt relinquat homini facultatem resistendi, sicut satan facit, sed cogit & necessitat. Quartò, Quia ipse in omni opere habet se vt auctor principalis; satan verò & homo impius solùm vt ministri & instrumenta, sicut securis in manu artificis, vt ipse ait.

Excusatio quorūdam ministrorū.

Sed, inquiunt, Caluinus alijs locis, præsertim libello contra Libertinos, acerrimè hanc sententiam, Deum esse omnium scelerum auctorem, tamquam maximè impiam insectatur, satius esse affirmans nullum esse Deum quam talem. Fateor ita esse. Verùm quis nesciat hæreticorum inconstantem docendi modum, eosque sua omnia loco & tempori accommodare? Ratio huius inconstantiæ est multiplex: Prima, Studium fallendi lectores, nimirum vt venenum doctrinæ suæ hoc artificio contegant; & quod maximè agunt & docent, minimè docere videantur. Cùm enim alibi apertè negant ac detestantur quod alijs verbis alibi luculentè tradunt, simpliciores quorum maxima turba est, non aduertentes contradictionem, subesse putant mysterium: quo fit vt & Doctoribus salua sit sua existimatio, & discipuli maximis erroribus inuoluantur nescij. Si apertè dixisset Deum esse auctorem omnium scelerum, nimis id durum visum fuisset, nec facilè homines in suam traxisset sententiam. Itaque visum fuit id sub illis terminis fortiter negare; idem tamen alibi specie commendationis diuinæ prouidentiæ & efficacis operationis luculentè & efficacissimè tradere.

Secunda, Sæpe disputatio aliqua vel negotium exortum cogit prioribus dogmatibus contraria proferre. Sic cùm occasione prioris doctrinæ Lutheri maxima in plebe facta esset morum dissolutio, coactus fuit Lutherus pleraque sua non solùm mitigare, sed etiam dissimulanter reuocare, & mutare; vt ex libro quem inscripsit, *Visitatio Saxonica*, constat.

Tertia, est spiritus vertiginis, quo Deus sinit illos agitari, & huc illuc tamquam ebrios impelli. quo fit vt ipsi propriam doctrinam clarissimè destruant, & quod vno loco ex verbo diuino firmissimum affirmant, alibi tamquam hæresim ac blasphemiam condemnent; nimirum vt fiant inexcusabiles qui huiusmodi Vertumnis fidem adhibent. Fecit hoc Lutherus in plerisque suis dogmatibus, adeò vt non minùs ipse sibi quam Ecclesiæ Catholicæ aduersetur; vt Cochlæus clare ostendit. Fecit Philippus Melanchthon & Auctores confessionis Augustanæ, sæpissimè dogmata sua mutantes. Fecit & Caluinus, tum in alijs multis, tum maximè in hoc dogmate; ita tamen callidè, vt quod sub vna verborum forma negabat, sub alia firmiter asserere. rem tamen ipsam semper tenuit.

Hæc de sententia Caluini. Eamdem blasphemiam docuerunt

cuerunt Zvvinglius & Philippus Melanchthon, vt infrà ostendemus; & Petrus Martyr noui Euangelij in Anglia Apostolus in commentar. cap. 9. ad Romanos; & Beza integris libris. Hæc paulo fusius, propter eos qui Caluinum libenter eximerent.

Secūda Blasphemia.

18 Secunda blasphemia, Deum maximam hominum partem, ex solo suo arbitrio prædestinasse, & creasse ad æternum exitium; & illud exitium reipsa inferre immerentibus absque vlla illorum culpa: qua sanè crudelitate nulla maior cogitari potest. Docet hoc Lutherus lib. De seruo arbitrio contra Erasmum: *Deus*, inquit ille, *vt merita non respicit in saluandis, ita neque in damnandis: illic indignos coronat, hic indignos punit, & immeritos damnat. Quod si tibi placet Deus indignos coronans, nec debet displicere immeritos damnans. Illic gratiam & misericordiam spargit in indignos, hic iram & seueritatem spargit in immeritos.*

Idem aperte sequitur ex doctrina Caluini. Si enim Deus omnes qui pereunt prædestinat ad exitium, quia illi sic placuit, & prædestinauit in illis causam exitij? vt paulò antè ex ipsius verbis ostensum est; quomodo non damnat immeritos? non enim meriti erant vt Deus eos ad exitium prædestinaret, neque etiam vt mala illorum opera prædestinaret, & in ipsis suo efficaci impulsu operaretur; vt in Angelis & Adamo est manifestum. Horum enim omnium causa iuxta Caluinum, est ipsius voluntas: quæ omnium rerum est ratio prima & necessitas; vt ipse ait. Quomodo non damnat immeritos, cùm non potuerint ipsius impulsui, quo illos in malum impulit, resistere; nec vllam omnino in suis operibus libertatem, qua se in hanc vel illam partem flectere possent, habuerint, vt ipse Caluinus multis locis docet? Tollit enim ipse libertatem propter duas causas. Prima, Propter efficaciam diuinæ voluntatis, qua omnia sunt absolutè prædefinita, per quam voluntas humana ad omnes suos motus & actus impellitur. De hac potissimum agit lib. 1. Institut. ca. 18. & lib. 3. c. 22. & 23. Secunda, Propter malitiam humanæ voluntatis ex peccato originali contractam; per quam fit, vt non possit nisi peccare. De hac agit lib. 2. cap. 3. Nemini ad culpam vel pœnam imputari potest, ad quod tanta necessitate impellitur, quod nullo modo vitare aut declinare potest.

19 Ob hos potissimum duos articulos Castalion refert se à Caluino, cui diu amicissimè conuixerat, recessisse; & librum aduersus ipsum scripsisse, in quo ostendit Caluinum,

Lib. de prædestinatione.

bonum Deum à sua sede deturbasse, & loco eius satanam omnium scelerum auctorem collocasse. Hunc modo esse Caluini & Caluinistarum Deum, & idcircò Caluinistas esse superbos, immites, inuidos, sanguinarios, calumniatores, hypocritas, malitiosos, seditiosos, ambitiosos, denique omnibus prauis & inhonestis affectibus plenos, quia talem Deum qui tales gignat filios sibi constituere. Hæc ille.

Eosdem articulos clarissimè docet Huldericus Zvvinglius Caluini præceptor, tomo 1. in explicat. art. 20. *Fortissimum Dei verbum stat à nobis, nempe Deum omnia operari in nobis, nos nihil aliud quàm instrumenta esse, per quæ operatur Deus, sicut per malleum faber.* Addit, quòd *sicut faber sibi tribuit opus quod per malleum facit, non malleo: ita opera nostra omnia Deo magis quam nobis tribuēda.* Et lib. De prouidentia Dei fol. 365. *Quia lex homini data est, semper homo peccat quando contra legem facit, quantumuis nec sit, nec viuat, nec operetur nisi in Deo, ex Deo, & per Deum. Sed quod Deus operatur per hominem, homini vitio vertitur, non Deo. Et quando tamen facimus adulterium, vel homicidium, Dei opus est motoris, auctoris atque impulsoris. Latro Deo impulsore occidit; & sæpenumerò cogitur ad peccandum.* Eadem fusissimè persequitur & confirmat.

Eadem docuit Melanchthon in locis communibus anni 1521. titu. de libero arbitrio. Vbi Primò, doctrinam Patrum de libero arbitrio dicit esse impiam, a diuinis literis & iudicio spiritus alienissimam. Deinde proponit suam, *Quandoquidem*, inquit, *omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas.* Et infra: *Voluntati nostræ libertatem per prædestinationis necessitatem adimit Scriptura*, &c. Et in annotat. in Episto. ad Roman. capit. 8. *Nos verò docemus non solum permittere Deum creaturis vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere. Et sicut fatentur proprium Dei opus fuisse, Pauli vocationem; ita fatemur opera Dei propria esse, Dauidis adulterium, Manlij seueritatem*, &c. *Constat enim ex capit. 1. ad Roman. Deum omnia facere non permissiuè, sed potenter: id est, vt sit eius propria Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio.* Hæc fusius, vt intelligatur, quale istorum primariorum Apostolorum, qui mundi tenebras dispulerunt, & religionem reformarunt, sit dogma principale. Si enim principale dogma, & fundamentum religionum nouarum adeò tetrum est & blasphemum, quid de eorum religione reformata statuendum?

Tertia blasphemia est, *Diuinam naturam in Christo* 20
esse passam, crucifixam, mortuam, vnà cum natura humana; alioquin passionem & mortem naturæ humanæ in Christo nihil nobis profuturam. Hoc docuit fuse Lutherus in libello de Patribus & Concilijs p. 2. vbi etiam *Zvvinglium & Zvvinglianos damnat hæreseos, quod diuinitatem pati potuisse, pertinaciter negarent.* Et in libello qui inscribitur Confessio Martini Lutheri de Sacramento cœnæ Domini, acerrime hoc tuetur. contra quem Zvvinglius to. 2. in responsione ad Confessionem Lutheri: *Quid* inquit, *dici potest blasphemius? Num Deus quoque pati potest? num eundem etiam mortuum esse fatebimur? hic quò se vertere poterit Lutherus, si Pontificij dictum hoc arripientes, eum in diuinitatem quoque blasphemum esse dixerint, vt qui illam quoque mortuam esse pronuntiat?* Lutherum secutus est Brentius, qui hoc ita propugnauit, vt inde Brentianorum secta emerserit: qui, nisi diuinitas quoque in Christo passa sit & mortua, clamant *Filium Dei ab opere redemptionis flagitiosa impietate segregari.* His mordicus adhæret Islebius, Musculus, Smidelinus, Gerlachius, & alij plurimi. At dicere diuinitatem esse mortuam, quid est aliud quàm tollere diuinitatem funditus, & mundum efficere atheum?

Tertia blasphemia.

Quarta blasphemia est, *Filium esse Patri subiectum etiam secundum diuinitatem.* de qua suprà num. 16. cui similis 21
est ista, *Filium esse mediatorem, & sacerdotem etiam secundum naturam diuinam.* Quam docet Caluinus libro De Christo mediatore contra Stancarum: Beza in opusculo pro defensione Caluini, & alij. Idem docent plurimi Lutherani, vt Melanchthon in locis anni 1558. titu. de Filio. vbi dicit *Deitatem Filij fuisse Patri obedientem.* Denique tota turba Lutheranorum, quæ subscripsit libro concordiæ. Vnde manifestè sequitur Filium non esse verè Deum, nec habere diuinitatem.

Quarta blasphemia.

Quinta blasphemia est in sanctissimam Trinitatem, eaque multiplex: vt cùm Trinitatem personarum eiusdem 22
essentiæ *nouum Idolum, Turrim Babel, Deum fictitium ac sophisticum, strategema Satanæ, Cerberum tricipitem, Tricorporem Gerionem* impietate plusquam satanica appellant: quarum duæ postremæ sunt Michaelis Serueti, reliquæ Valentini Gentilis, qui primarij fuere Apostoli nouarum religionum in Hungaria, Polonia, Transiluania. His fauent Lutherus & Caluinus illorum magistri, quatenus nomen Trinitatis reijciunt, vt suprà dictum est.

Quinta blasphemia.

Cardinalis Bellarminus in sua Præfatione in controuer. de Christo.

Sexta est, *Christum secundùm corpus & naturam hu-* 23
manam non esse certo loco circumscriptam, sed vbique inuisibiliter diffusum, sicut natura diuina vbique est. Ita docuit Lutherus sermone de Sacramento cœnæ Domini, qui id probat; quia Christus secundùm humanitatem est in dextra Patris: dextra autem Patris est vbique: ergo & Christi humanitas est vbique. Hanc doctrinam amplexi sunt Brentius cum suis, qui idcircò *Vbiquistæ* dicti sunt; inter quos Illyricus, Musculus, Kemnitius, Smidelinus, & alij. Eamdem tempore Lutheri tenuere omnes Lutherani in Saxonia; mortuo Luthero cœperunt cum Melanchthone oppugnare vbiquitatem: adeò vt in amplissima sua Synodo anno 1571. Dresdæ celebrata omnibus Superintendentibus & Ministris consentientibus definiuerint, *Vbiquitatem corporis Christi esse horribilem profanationem omnium articulorum Symboli, & renouationem omnium hæresum.* At vix decem anni elapsi erant, cùm damnata Synodo sua tamquam impia, eandem vbiquitatem tamquam articulum fidei recipiunt: vt patet ex libro concordiæ edito anno 1580. art. 7. & 8. cui octo millia Lutheranorū subscripsere. Nimirum hæc est constantia doctrinæ, & firmitas Synodorum apud hæreticos. Hæc doctrina simul inuoluit blasphemiam Nestorij & Eutychetis. Nestorij,

Sexta blasphemia.

Card. Bellarm. l. 3. de Chron. c. 1

quia

quia vnionem hypostaticam constituit in eo tantum quòd diuinitas communicet humanitati suas proprietates, idque per accidens. itaque manent duæ personæ. Eutychetis, quia veram carnis naturam abolet, eamque cum diuina confundit.

Card. Bellarm. suprà.

24 Septima est, *Christum in cruce dubitasse de sua salute, luctatum fuisse cum desperationis impulsu, damnatorum pœnas in animo sustinuisse, & desperantis vocem emisisse.* Ita docet Caluinus Institut. lib. 2. capit. 16. & in capit. 27. Matthæi. Sequuntur passim Caluinistæ: hoc modo explicant illum articulum Symboli, *Descendit ad inferos.* Nulli enim apud Caluinistas sunt veri inferi, nulla subterranea loca, in quibus impij torqueantur. Sed eis nihil est aliud descendere ad inferos, quàm apprehendere Deum fibiiratum, & inde terrore & anxietate affici. hanc volunt esse omnem damnatorum pœnam, quę figurate per ignem designetur. Verum hic multæ sunt blasphemiæ. Prima, Cùm Christo, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, tribuunt ignorantiam sui status, & affectus paterni erga se. Secunda, Cùm tribuunt illi metum horribilem damnationis, & impulsum vehementissimum ad desperationem. Tertia, Cùm tribuunt illi eam animi afflictionem, quam patiuntur damnati. Quarta, Cùm tribuunt illi vocem desperantis, quasi ex impulsu desperationis in verba illa, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* proruperit. Vnde necesse est etiam illi graue peccatum imponant; quia in verba desperationis prorumpere graue peccatum est; præsertim cùm illa etiam blasphemiam continerent. Blasphemum enim erat dicere; Patrem æternis pœnis velle addicere Filium. Neque dicere possunt Christum per inconsiderationem & deliberationis inopiam excusari, cùm etiam primi motus apud eos peccata sint mortifera: & impie nostra illi mentis imbecillitas & virium ataxia, & veluti quædam paralysis illi tribuatur. Mira profectò impietas istius sectæ. Nam ex eius doctrina omnes fratres huius sectæ habentes fidem specialem, quam Caluinus statuit, sunt certi de sua salute, de sua prædestinatione, & æterno Dei in ipsos fauore, & sciunt se nullis peccatis posse à salute excidere; vnde nec metuunt damnari. Hic enim est vnus ex primarijs articulis doctrinæ Caluinisticæ. At Christus Dominus, omnium salus & vita, fuit horum omnium incertus & dubius, & nesciuit quid Pater de se statuisset: vnde & vehementissimè metuit damnari, & diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulit, & in vocem desperationis erupit. Itaque in notitia salutis & fauore diuino se Christo longe præferunt.

Septima blasphemia.

Caluinus li. 3. Institu. c. 24. per totam.

Beza in Colloquio Mompelgar p. 463.

Confessio Ecclesiæ Geneuensis c. 4. §. 20.

25 Octaua est, cùm dicunt, *sine tolerantia pœnæ damnatorum totam Christi passionem & mortem fuisse inutilem. Nihil*, inquit Caluinus, *actum erat, si corporea tantùm morte defunctus fuisset Christus: sed opera simul pretium fuit, vt diuinæ vltionis seueritatem sentiret, &c. Vnde etiam eum oportuit cum inferorum copijs, æternæque mortis horrore, quasi conserteis manibus luctari, & eam mortem perferre, quæ sceleratis ab irato Deo infligitur. & diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis sustinere.* Similia habet in capit. 27. Matthæi. Vnde sequitur Primò, Nos non esse redemptos pretio sanguinis Christi, aut sacrificio crucis, siue passione & morte illius; sed tolerantia pœnarum inferni. Secundo, Cùm ad illam tolerantiam necessaria fuerit ignorantia, dubitatio, falsa apprehensio, tentatio desperationis, & peccatum; sequitur hæc etiam necessaria fuisse ad nostram redemptionem, neque Christum potuisse sine illis imperfectionibus animæ nos redimere: quæ omnia apertissimis Scripturis repugnant. An hoc non est totum redemptionis nostræ mysterium euertere; & rem futilem, falsam, impossibilem & blasphemam pro illo nobis obtrudere; nimirum vt fiduciam non collocemus in Christi sacrificio crucis, in pretio sanguinis, in morte & passione corporis; sed in falsa tolerantia pœnarum inferni, & spiritus damnati; in dubitatione & desperatione salutis Christi.

Octaua blasphemia.

Caluinus li. 2. Institu. c. 16. §. 10.

26 Nona, Cùm dicunt, *sanguinem Christi iam pridem computruisse, dissipatum esse, euanuisse, & nusquam extare: vnde per illum non posse nos saluari.* Ita plurimi Caluinistæ docent, quorum nomina & verba refert Conradus in Theologia Caluinistica lib. 1. artic. 20. quæ sententia valdè consentanea est doctrinæ Caluini, proxime explicatæ; & illi Caluinistarum sententiæ qua statuunt *Christi meritum iudicio Dei exponi non posse: illudque non ex dignitate personæ, sed ex gratuito Dei fauore suam dignitatem & robur habere:* quo modo etiam cuiusuis puri hominis meritum robur habere potest, de qua Conradus supra. Hæc blasphemia tollit Christi meritum, & corporum resurrectionem. De Christi merito est manifestum. De resurrectione sic probat Conradus: *Si enim*, inquit, *sanguis Christi in eius passione effusus computruit, & tertio die non rursus eum corpore eius vnitus gloriosè resurrexit, & iam in æternum viuit; tum seriò nulla spes affulget, vel sanctorum martyrum sanguinem effusum, vel aliorum piorum defunctorum sanguinem in extremo die denuo resurrecturum esse, ita vt rursum cum corporibus eorum vniatur. Atque hinc apparet Caluinistas, licet ore & scriptis affirment, tamen corde suo non credere resurrectionem corporum. Qui enim non credit Christi filij Dei sanguinem effusum, cum corpore à Deo Patre resuscitatum esse, is profectò nunquam credet mortuos in cinerem redactos, resurrecturos esse.* Hæc ille. Certe Farellus vnus ex primis Apostolis huius nouæ doctrinæ & intimus Caluini collega, qui teste Beza Geneuenses, Lausanenses, & Neocomenses Christo lucrifecit, apertè resurrectionem corporum negauit: sed quia forte nimis citò illud noui Euangelij arcanum reuelare cœpit, a Caluino per epistolam monitus & correptus fuit.

Nona blasphemia.

Lib. 1. ar. 6.

Beza in Iconibus.

27 Decima, Cùm dicunt *Christum non esse mortuum pro omnibus, sed pro solis prædestinatis, eò quod cæteri omnes iam ex Dei beneplacito essent deuoti exitio.* Deinde ita explicant prædestinationem, vt soli Caluinistæ (nimirum qui habent fidem illam specialem à Caluino descriptam, quæ sola iustificat, & semel habita numquam amitti potest) ad numerum prædestinatorum pertineant. Itaque Christus mortuus est pro solis Caluinistis (non pro Catholicis, vel Lutheranis, vel Anabaptistis, vel Turcis, &c.) nimirum vt illis daretur illa fides inamissibilis propria prædestinatorum, per quam absque vllo salutis periculo in omni flagitiorum genere viuere possent. Hanc esse doctrinam Caluini, Bezæ, & aliorum Caluinistaru[m], satis notum est vel mediocriter in scriptis eorum versato. Hinc tot opuscula polemica Lutheranorum & Caluinistarum, quibus hac de re digladiantur. Nam Lutherani in vtroque à Caluinistis capitaliter dissentiunt.

Decima blasphemia.

Caluinus contra Heshusiũ. p. 39.

Beza in colloq. Mompelgard. pa. 512.

Bucerus in Ioannem. pag. 34.

Vide Theol. Caluinist. fol. 25. 26. 42.

Vndecima, Cùm sanctissimam Eucharistiam, horrenda sane blasphemia, vocant *Idolum, Deum panaceum, magnum Baal*, &c.

Caluinus Institu. li. 4. cap. 1. §. 1. 2. & li. 3. c. 2. §. 11.

Beza in confess. fid. c. 4. §. 20.

Duodecima, Cùm Vicarium Christi vocant *Antichristum*, & Ecclesiam Catholicam Christi sponsam vocat, *synagogam Antichristi, & meretricem Babylonicam.* Hæc cum contumelia in ipsum Christũ redundat: sicut contumelia quæ fit sponsa, transit in sponsum; & quæ Regis Vicario, aut Concilio regio, in ipsum Regem. Sicut enim qui honorat Vicarium Christi propter dignitatem vicariam, Christum ipsum honorat: ita qui contumelia illum afficit, Christum contumelia afficit.

28 Vndecima blasphemia

Duodecima blasphemia

Præterea in hac contumelia continetur alia, quæ in omnes Sanctos, qui iam a mille annis in Ecclesia Catholica floruerunt, refunditur. Hi enim omnes condemnantur, vt superstitiosi, impij, Idololatræ, & vt Antichristi asseclæ, ac propugnatores. Vnde non desunt Caluinistæ qui expresse audint dicere Sanctum Franciscum, Dominicum, Bernardum, Brunonem & similes fuisse hypocritas, superstitiosos, & a diabolo fascinatos; ac proinde in æternum damnatos. Multa alia blasphemiæ plena prætereo: nec enim mei instituti est, omnia persequi. Ex his satis constat, illos etiam hac in re Antichristi esse præcursores.

Decimatertia blasphemia.

Nec minùs in superbia & contemptu sanctorum Patrum. Sicut enim Antichristus supra omnes Sanctos, & supra Christum ipsum se efferet: ita illi se efferunt supra omnes sanctos Patres, supra omnes Ecclesiæ Doctores, supra omnia Concilia Oecumenica, & supra ipsum Christi Vicarium: nec solùm his se præferunt, sed etiam horum omnium se iudices constituunt: suam tamen doctrinam a nemine iudicari volunt. An hoc non est proximum Antichristi superbiæ gradum tenere? Lutherus parens ceterorum in libro aduersus Regem Angliæ inter cetera sic ait: *Ego vero aduersus dicta Patrum, hominum, Angelorum, dæmonum, pono non antiquum vsum, non multitudinem,*

29 Hæreticorũ superbia.

demonum, neno non antiquum vsum, non multitudinem hominum, sed varius Maiestatis æterna verbum Euangelion, quod infinitè cogantur probare. Hic sto, hic sedeo, hic maneo, hic glorior, hic triumpho; hic insulto Papistis, Thomistis, Henricistis, Sophistis, & omnibus portis inferi, nedum dictis hominum quantumlibet sanctorum, aut consuetudini fallaci. Diuina Maiestas mecum facit, vt nihil curem si mille Augustini, mille Cypriani, mille Ecclesiæ Henricianæ contra me starent. Possem hic alia plurima commemorare, quæ ad hanc rem pertinent, sed abstineo ne lectori molestiam adferam.

Octaua Comparatio, in hypocrisi & fraudibus.

30 ANtichristus magnus erit hypocrita, & specie quadam religionis homines decipiet, varijsque mendacijs & fraudibus auctoritatem & potentiam sibi conciliabit: Danielis 11. 2. ad Thessal. 2. D. Hieronymus in cap. 11. Danielis: *Per insidias & fraudulentiam obtinebit principatum quia simulabit se ducem fœderis, hoc est legis & testamenti Dei*, &c. Idem docet Hippolytus, Theodoretus, & alij.

Hypocrisis vera. Similia cernuntur in nostris hæreticis. Nam quod ad hypocrisim attinet, quænam maior aut nocentior hypocrisis esse possit, quàm exteriùs nihil nisi purum putum verbum Dei præferre, & sub hoc velo obtrudere phantasmata proprij iudicij, & tamquam aureo poculo venena animorum propinare? magnificè apud plebem meritum & satisfactionem Christi extollere, & interim ea ponere fundamenta, ex quibus meritum Christi penitus euertatur vel euertetur? denique specie promouendæ pietatis & gloriæ diuinæ, abolendæ superstitionis ac humanarum traditionum, tollere e medio omnia penè Sacramenta, omnes legitimos ministros, augustissimum sacrificium Eucharistiæ, veram Scripturarum expositionem, studium bonorum operum, timorem diuinæ vindictæ; & quidquid ad bonum incitare, vel a malo cohibere mortales solet? hac hypocrisi innumeros ad suas partes trahere, & sectas suas mirificè amplificarunt.

31 *Fraudes.* De alijs mendacijs & fraudibus quid dicam? Infinitum esset omnia persequi; nonnulla dumtaxat generatim complectar. In primis studium illis est infamare doctrinam Catholicorum, varijs erroribus illis affictis. Passim enim docent & scribunt Papistas contemnere sacram Scripturam; illi præponere humanas traditiones: nullam apud eos esse mentionem fidei, & meritorum Christi: eos suis & Sanctorum bonis operibus, non Christi meritis confidere: eos ad Sanctos, non ad Christum, assiduè confugere: Sanctorum imagines ab illis adorari, sicut Idola ab Ethnicis: eos à lapidibus & lignis auxilium petere: Missas priuatas, Purgatorium, Indulgentias esse inuentiones humanas multis post Apostolica tempora sæculis ad quæstum excogitatas: denique Papisticam Ecclesiam plenam esse abusibus, superstitionibus, & cultu idololatrico. Huiusmodi calumnijs plurimos ita fascinarunt, vt Ecclesiam Catholicam instar synagogæ Antichristi detestentur, & ad quamlibet potiùs sectam se conferant, quàm ad eam redeant.

32 Neque solùm doctrinam, sed etiam vitam Catholicorum, præsertim eorum qui fidem Catholicam tuentur, & hæreses oppugnant, infamare conantur, vt eos in contemptum & odium adducant. Itaque imponunt eis varias proditiones, & machinationes contra quietem publicam, & vitam Principum; & quidquid vsquam aduersi accidit, hoc illorum consilijs assignant. Studium reducendi errantes ad fidem Catholicam, & reconciliandi Ecclesiæ, interpretantur proditionem patriæ; coronas precarias, agnos ceteos, icunculas benedictas, & similia pietatis Christianæ symbola, tesseras coniurationum. Imponunt etiam illis varias libidines, & alia scelera, sparsis in vulgus libellis infamatorijs: qui etsi parum apud eos qui innocentiam illorum perspectam habent obsunt; apud alios tamen qui procul absunt, & res illorum minimè norunt, vel simplicitate quadam statim credunt quidquid typis euulgatum vident, multum mali efficiunt. Denique quidquid ab ipsis, vel ipsorum Apostolis, vmquam proditoriè, seditiosè, perfidiosè, libidinosè actum vel designatum fuit; huius sceleris infamiam in propugnatores fidei Catholicæ transferre conantur. Notum est quatuor primarios illarum sectarum auctores libidinibus infames fuisse; Lutherum sacrilega, Caluinum & Bezam præpostera, Mennonem promiscua: hinc eorum posteri tantopere laborant, vt suos aduersarios similibus criminibus infames reddant.

Genus quoque scribendi contra Catholicos est fraudulentissimum. Nam Primò, omnia mendacijs, calumnijs, & conuitijs sunt plenissima; quibus subtractis, ingentia volumina ad paucos redigas quaterniones. Scribit Ioannes Cochlæus in actis Lutheri anni 23. à quodam notata ex vno Lutheri libello mendacia quinquaginta. Eumdem Lutherum à D. Ioanne Dietenbergio in duabus dumtaxat confutationibus conuictum fuisse de mendacijs octingentis septuaginta quatuor. Idem scribit Surius ad initium anni 1523. Si tot mendacia in libris vsque ad illud tempus editis, quid censendum de ceteris, quos vsque ad annum XLVI. scripsit? Plurima quoque & apertissima in scriptis Caluini, Bezæ, & aliorum reperias; qua de re breui fortè aliquid in lucem à quodam viro docto multæque lectionis prodibit, ne videamur falsa imponere. 33 *Genus scribendi fraudulentum.*

Deinde, cùm aliquod paradoxum statuere volunt, contemptis omnibus qui contrarium docent, clamant id esse certissimum, clarissimum, puero decenni obuium; mirantur stuporem & cæcitatem Papistarum, qui id nō videant; illos à diabolo fascinatos, & alia huiusmodi. Sic Lutherus in assert. art. 36. dicit *esse insaniam deflendam, credere hominem esse liberi arbitrij*. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. nu. 18. *Quid superest nisi vt cæci videant, surdi audiant, pueri ipsi intelligant hanc Missæ abominationem? quæ in calice aureo propinata, omnes Reges terræ & populos à summo vsque ad nouissimum sic inebriauit, sic perculsit sopore ac vertigine, vt brutis ipsis stupidiores proram & puppim suæ salutis in hac vna exitiali voragine statuerint?* Idem in cap. 2. Epist. 2. ad Thessal. Papam esse Antichristum, vult adeò esse manifestum ex Scripturis, *vt puer decennis id facilè possit aduertere*. Beza cùm vertisset illum locum Act. 2. v. 27. οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, hoc modo; *non relinques corpus meum in sepulchro*: in defensione huius versionis contra Castalionem; *Hic*, inquit, *agi de corpore & de sepulcro nemo dubitare potest; nisi qui in meridie cæcutire velit*. Nimirum qui negat animam esse corpus, & orcum esse idem quod sepulchrum, cæcutit in meridie. Huiusmodi auxesibus & hyperbolis scripta eorum scatent.

Tertiò, Quo Catholicorum argumenta sunt validiora, & magis premunt, eo magis ipsi illa contemnunt, & contumelijs exagitant, tamquam nullius ponderis: mirantur stuporem & stultitiam: exclamant; *Quis te, Bellarmine, furor inuasit? quæ intemperiæ exagitant? Iam te ipsum stultitia superasti: iam magis deliras quàm vmquam antea; prostrata fide cū Christo agis; impudentissimè illud dissimulas*, &c. Ita scribunt indocti rabulæ in virum doctissimum & modestissimum, quo nemo nostro sæculo vel solidiùs, vel moderatiùs hæreticorum errores confutauit. Nimirum vident se nullo modo respondere posse; & idcircò tamquam in rabiem acti in huiusmodi furiosas voces erumpunt, vt quod ratione non possunt, clamoribus & conuitijs euincant. Denique passim ita scribunt, vt mordaciùs & aculeatiùs non possint, conquisitis vndique contumeliosissimis & spurcissimis dictis, vt suos aduersarios exagitent, & à scribendo deterreant: qua in re imitantur parentes suos Lutherum & Caluinum. Lutherus in opusculo cui titulus, Contra sicarium Dresdæ, inter cetera sic scribit: *Nihil curo quòd queruntur in libro meo ferè non nisi maledicta & diabolos nominari. hoc debet esse mea gloriatio, meusque honor. Sic & haberi volo, vt deinceps dicatur de me quod plenus sim maledicentia, criminationibusque & execrationibus in Papistas. Volo & de cetero me aduersus nebulones istos exercitare execrationibus ac maledictis, vsque ad sepulturam meam; nec vllum verbum bonum ex me amplius audient. Ego meis tonitruis ac fulminationibus sic eos ad sepulturam compulsabo*, &c. Non minùs contumeliosi, mordaces & maledici sunt Caluinus & Beza; nimirum vt spiritum huius noui apostolatus agnoscamus, qui tam acriter in Catholicos, quia antiquam

doctrinam non deserunt, & nouitates eorum non admit-
tunt, exardescit. sed malunt Catholici audire ab illis con-
tumelias quam laudes, memores sententiæ Domini: *Beati
cùm maledixerint vobis homines & exprobrauerint, & dixe-
rint omne malum aduersum vos, mentientes propter me: gau-
dete & exultate quoniam merces vestra copiosa est in cæ-
lis.*

Quartò, Cum aliquod caput oppugnandum sumunt,
ordinem disputationis inuertunt; & nunc ex fine, nunc e
medio, nunc ex initio vnum vel alterum resectum frustil-
lum calumniantur; nunc ex vna propositione duas vel tres
peruerso sensu efficiunt, nunc plures in vnam conflant: te-
stimonia & probationes suis locis auulsas ad aliena transfe-
runt; & quæ ad hanc rem confirmandam adducuntur,
tamquam ad aliam producta commemorant. Denique
rem tot in syllogismum insulsissimum contra mentem au-
ctoris colligunt: quo deinde refutato, tamquam parta vi-
ctoria, ineptissime gloriantur, triumphant, insultant: *Hic te
constrictum teneo; quò te nunc vertes? per quam rimam ela-
beris? quibus artibus te nunc eripies?* & alia huiusmodi thra-
sonica: quæ etsi apud doctos sint ridicula; tamen apud im-
peritos, qui rem non penetrant, sunt gloriosa & certa vi-
ctoriæ indicia.

Quintò, Scripturas ad suum commodum, reiectis ve-
terum sententijs, exponunt, easque expositiones à Catho-
licis vt verbi diuini medullam admitti postulant; ingemi-
nant id esse clarissimum; cæcum esse qui id non videat, sto-
lidum, stupidum, asinum qui non intelligat, &c. Obscurio-
ra loca veterum, quæ ipsis aliqua ratione fauere videntur,
studiosissime congerunt, apertissimis dissimulatis, vel im-
pudenter tamquam dictis hominum repudiatis. Denique
quam mala fide in toto hoc negotio cum Catholicis agant,
vel ex eo constare potest, quòd nullum Iudicem præter
Scripturam suo ipsorum iudicio expositam, hoc est præter
seipsos, suamque phantasiam admittant. Itaque totum
negotium Religionis apud eos solis fraudibus & menda-
cijs constat.

Surius, Genebrardus, Sanderus, Guilielmus Reginaldus Philopater, Didymus Veridicus, Ars mētiē di Caluinistica, &c.

De fraudibus, periurijs, & mendacijs eorum in negotijs
politicis plenæ sunt historiæ: & passim satis notum est,
quibus artibus in Gallia, Anglia, Scotia, Belgica, Germa-
nia, Hungaria, Transiluania ad gubernacula rerum adspi-
rauerint. Itaque in hoc capite præclarè Antichristum du-
cem suum referunt.

Nona Comparatio, in persecutione contra Ecclesiam.

35 ANTICHRISTVS grauissimam persecutionem
mouebit aduersus Ecclesiam, & varijs supplicijs ad
suam religionem homines compellet: vt ex multis S. Scri-
pturæ locis constat; Daniel. 7. & 11. Matth. 24. Apocalyp.
13. & 17.

Multiplex Persecutio.

Similia faciunt hæretici huius temporis, Lutheristæ,
Caluinistæ, Anabaptistæ, &c. Nam acerrimè Ecclesiam ha-
1 ctenus sunt persecuti, & etiamnum persequuntur, euersis
& direptis tot Ecclesiarum myriadibus, dirutis & expila-
tis tot monasteriorum millibus, occisis Religiosis & Sa-
cerdotibus, alijsque Catholicis, odio Religionis, innume-
ris. Denique per omnia pæne Europæ regna & prouin-
2 cias sparsæ cernuntur ruinæ, & calamitatum, quas illi intu-
lerunt, vestigia. Vbi verò iam rerum potiuntur, graues mul-
ctas & pœnas in eos constituunt, qui vel sacrificio Missæ
intersunt, vel Sacerdotem hospitio excipiunt, vel imagines
sacras, calculos benedictos, agnos cereos, & similia Ca-
tholicæ religionis symbola retinent. Scribunt leges, qui-
bus illos qui sacris initiantur reos læsæ Maiestatis pera-
gant. Est enim id apud eos præsumptio Iuris, & de iure
(vt Iurisperiti loquuntur) coniurationis initæ cum Sum-
mo Pontifice aduersus salutem regni: quasi hominem An-
3 glum suscipere Ordinem sacrum, & conspirare contra sa-
lutem Angliæ, sint inseparabilia; ita vt nulla in contrarium
admittenda sit probatio.

Hæc fusè persequuntur Alanus Cardin. Resp. ad persec. Anglos, Philopater, Guil. Reginaldus & alij.

4 Simili modo rei læsæ Maiestatis declarantur omnes qui
dissuadent alicui, vel dissuaderi procurant, eam Religio-
nem quæ à Principe in regno est stabilita; si id ea intentio-
ne faciant, vt ille ad Catholicam redeat. Nescio an An-
tichristus maioris odij in Catholicam Ecclesiam & Reli-
gionem argumenta dare poterit. Manifestè enim osten-
dunt, se Ecclesiam Catholicam præ omnibus hæreticorum
conuentibus, & Religionem Catholicam præ omnibus se-
ctis, Lutheranismo, Anabaptismo, Arrianismo, Libertinis-
mo, Turcismo & Atheismo odisse, & quidem in summo
odij & detestationis gradu. Si enim ad quamuis aliam se-
ctam coneris aliquem perducere, nullis id legibus vindi-
catur; nulla pœna tibi pertimescenda. Omnibus enim ibi
conceditur impunitas, Anabaptistis, Familiaris, Libertinis,
Atheistis: omnes tute degunt, & se propagant vel legum
permissu, vel Magistratuum conniuentia. Si autem ad Ca-
tholicam, quæ tot seculis vbique terrarum floruit; statim
est crimen, & quidem maximum, læsæ nimirum Maiesta-
tis, pœna proditoribus constituta mox vindicandum. Si
diabolus huiusmodi leges ferret, nihil esset mirandum; quia
susceptio sacrorum ordinum, & studium conuertendi ho-
mines ad Catholicam fidem directè tendit ad euersionem
ipsius regni & imperij: vnde meritò illa censeret crimina
læsæ Maiestatis, cùm per ea Maiestati & imperio ipsius
damnum comparetur. At qua ratione illa possint censeri
crimina perduellionis in statum politicum, intelligi ne-
quit, nisi status ille in impietate fundatus sit: adeò vt stan-
te impietate, & vigente quauis secta consistere possit; ruen-
te autem illa, & in eius locum pietate antiquæ Religionis
restituta, necesse sit illum ruere. Infelicem plane statum,
qui cum omni secta & nouitate consistere potest, cum an-
tiqua Patrum religione non potest.

Ad persecutionem quoque pertinet, quòd etsi Catholi-
cos, præsertim Sacerdotes, multis modis solius causa Reli- 36
gionis affligant, & acerbissimis supplicijs conficiant; exte- 5
ris tamen persuasum esse velint, neminem causa Religionis
interimi, sed omnes illos, qui hactenus plexi sunt, causa pro-
ditionis plexos esse. Quem in finem interdum acta iudi-
cialia, & edicta principalia mendacissima euulgant: nulla
habita ratione aut conscientiæ suæ apud Deum, aut famæ
apud homines, aut honoris sui Principis, cui misere impo-
nunt: adeò cæcum est illorum hominum in Catholicos
odium. Verùm ea fraus Martyribus obesse non potest;
sed eorum coronam potius illustriorem reddit: vt quæ non
solùm ex corporalium tormentorum tolerantia, sed etiam
ex infamiæ & calumniarum perpessione splendescat. No-
tum enim est Deo & Angelis odio Religionis ista irroga-
ri: notum etiam est prudentioribus quibusque qui morem
hæreticorum norunt; & e vulgo plurimis. Nec Historici
ipsorum id possunt dissimulare, sed interdum aperte fa-
tentur.

Philopater Didymus. Resp. ad Iustit. Britannicam.

Eamdem persecutionem non parum exasperat, quòd
falsi sæpenumerò testes subornentur: quod delatoribus 6
tertia pars deferatur bonorum: quòd adulatoribus fiat po-
testas inquirendi Catholicos, concessis eorum bonis: quòd
Aduocato fiscali tantum temporis ad accusandum & ad
exaggerandum crimen fictitium, reumque exagitandum,
concedatur, quātum ipse desiderat; reo verò ad se purgan-
dum & accusationis vanitatem demonstrandam, breuissi-
mum; sed mox clamoribus, iurgijs, & conuitijs, tamquam
manifeste conuictus interpelletur.

Denique grauibus mulctis vel supplicijs propositis co-
guntur Catholici frequentare preces & conciones hæreti- 7
cas, sumere cœnam Caluinisticam, offerre proles ministris
hæreticis baptizandas, vt Ministrorum opera in contractu
matrimonij, iuramenta doctrinæ Catholicæ repugnantia
suscipere, liberos hæreticis instituendos committere, & alia
multa huiusmodi cōtra conscientiam & suam Religionem
subire. At quid potest esse magis durum & ab omni æqui-
tate alienum? Si compelleretur aliquis ad Religionem an-
tiquam, quæ plurimis sæculis viguit, & sanctitate vitæ,
miraculis plurimis, & eximia multorum eruditione est
confirmata & stabilita (qualis est Religio Catholica) res
esset tolerabilis, & aliqua ratione nixa videretur: & tamen
Ecclesia neminem compellit, nisi qui Religionem Catho-
licam aliquando suscepit. At verò compellere homines
deserere Religionem antiquam, tot sæculorum consensu
& vsu receptam, tam multis modis contestatam; & co-
gere ad capessendam nouam, ab hominibus turbulentis
& infamibus introductam, quam illi numquam accepta-
runt, numquam probarunt; cui nihil debent, nul-
loque modo sunt obstricti; id verò omnem immanita-
tem superare videtur. Quid enim hoc aliud est,
quàm

quàm non solum corpus & bona temporalia subditorum, sed etiam animas, & æternam eorum salutem rapere, pessundare, perdere?

Decima Comparatio, in falsis miraculis.

37 ANTICHRISTVS falsis miraculis & prodigijs homines ad suam Religionem pertrahet; vt constat ex Apostolo 2. ad Thessal. 2. & ex verbis Domini Matth. 24. Tunc enim diabolus erit solutus, & vim suam exercere permittetur ad hominum, qui charitatem veritatis non receperunt, seductionem.

*Nostri hæretici tentarunt quidem aliquando miracula patrare, sed irrito conatu; Deo id minimè permittente, ne totus mundus ante tempus constitutum in hæreseos barathrum præcipitaret. Si enim diabolus illi sua ope, suisque præstigijs ita adesset, sicut aderit Antichristo, vt doctrinam suam miraculis confirmare viderentur, maiorem hominum partem breui ad se pellicerent; essetque ea tentatio multis infirmis insuperabilis. Itaque cùm & veris & falsis miraculis sint destituti, instar omnium miraculorum esse volunt, quòd tanta hominum multitudo ad nouas istas religiones breui tempore confluxerit. Verum huiusmodi miraculum etiam in Arriana religione conspicitur; & quidem multo illustrius. Illa enim breuissimo tempore longè amplius est diffusa & propagata, quàm omnes sectæ hæreticæ huius temporis simul iunctæ. Cernitur etiam in Mahometana, quæ maxima & potentissima Imperia continet. Sed quid miri si ad Lutherismum & Caluinismum multi confluant, cùm quidquid est asperum & molestum carni, è medio tollat, & omnem licentiam cuique iuxta suas cupiditates viuendi tribuat? cùm nihil nisi fidem requirat, & per hanc æternam vitam certissimè promittat? Quis non cupiat tam mollem, tam indulgentem, tam liberalem Religionem, à qua procul abest omnis pœnitentia, omnis vitæ austeritas, omnis ieiunij obligatio, omnis metus damnationis, & in qua est summa securitas & certitudo salutis? in qua quantumuis pecces, & omni te scelere inquines, nihil tamen tibi id potest obesse, si fidem retineas? Itaque quod multi ad istas sectas confluãt, non plus est miraculi, quàm quòd multi ea quæ carni sunt commoda, quærant, & cum summa vitæ licentia certam posteà salutem absque labore experant. Si tamen consideremus paradoxa & absurda quæ istæ Religiones continent, & modum quo sunt introductæ; valde mirum est homines ratione præditos potuisse in animum inducere, vt eas amplecterentur. Et hoc meritò inter miracula, quibus Antichristum præcurrunt, numerari potest. Sicut enim sub Antichristo diabolus etiam exteriùs præstigijs homines seducet, vt amplectantur illum pro Christo: ita nunc interius præstigijs mentes hominum carnalium fascinat, & persuadet vt summos impostores pro Christi Prophetis, & teterrimas hęreses pro Christi doctrina & verbo Dei recipiant. Hic est spiritus quem illi omnes, etsi inter se maxime dissentiant, assiduè iactant & allegant; à quo Scripturarum intelligentiam accipiunt; in cuius instinctum & interpretationem omnem quæstionem & controuersiam terminant: denique qui omnes illas nouas doctrinas, etsi inter se contrarias, reuelat & patefacit.

Hæc breuiter de præcursoribus Antichristi: ex quibus luce meridiana clarius est, Lutheranos, Caluinistas, Anabaptistas, & reliquos sectarios è Luthero prognatos, qui Summum Pontificem Antichristum faciunt, hæreticos esse, & magni Antichristi veros typos, veros præcursores & metatores.

Secundò, Patet quantum mundo mali inferant. Tollunt enim reipsa Christi meritum & satisfactionem: tollunt S. Scripturæ vitam & spiritum, veram nimirum eius intelligentiam, ac pro ea suas substituunt phantasias: tollunt omnia Sacramenta Ecclesiæ, Baptismo excepto, quem tamen suo etiam ornatu & effectu spoliant: tollunt sacrosanctum Missæ sacrificium: tollunt officia diuina, & omnes Ecclesiæ cærimonias, quibus Deo cultus exhibetur, & hominibus deuotio excitatur: tollunt venerationem & inuocationem Sanctorum: tollunt suffragia defunctorum: tollunt omnia Christi consilia, & opera Christianæ perfectionis: tollunt omnia bona opera, cùm ea peccati labe infecta statuunt: tollunt omnem Dei timorem, omnem salutis solicitudinem, per fidem suam specialem & prædestinationem omnibus sceleribus latissimam portam aperientes. Denique ipsum Deum auctorem omnium scelerum statuunt, & multis alijs blasphemijs afficiunt. Itaque sunt iniurij in Ecclesiam vniuersam, in animas defunctorum, in Sãctos omnes cum Christo regnantes, in Christum, & in ipsam Diuinitatem.

Responsio ad rationes, quibus Auctor Catholicum se probare contendit.

SVPERSVNT nunc excutiendę aliquot rationes quibus Auctor hæreseos notam à se auertere, & Catholicum probare contendit: id facit à pag. 35. vsque ad 55. Rationes referam ipsius verbis quantum licebit, superuacaneis omissis. 38 *An Auctor monitionis sit Catholicus.*

Primò, *Ego*, inquit, *sum Catholice Christianus, qui in tria fidei Symbola, Apostolicum, Nicænum, & Athanasij, libens iuro; quibus symbolis, quotquot sunt in Anglia Ministri, subscribunt cùm ordinantur.* Secundò, *Prima quatuor Concilia tamquam Catholica & Orthodoxa veneror atque recipio.* Tertiò, *Patribus*, inquit, *eam venerationem exhibeo: qua nec ipsi maiorem optarent, nec Iesuitæ parem vmquam detulerunt. Quidquid enim quadringentis post Christum annis vnanimi consensu Patres ad æternam salutem necessarium statuerunt, aut eum ijs ita sentiam, aut modesto saltem silentio obmutescam, reprehendere certè non audebo.* Quartò, *Scripturis quidem ipsis, nemo*, inquit, *opinor est, qui non eam à me fidem haberi, quæ illis à Christiano homine debetur, existimet*, &c. Inter apocrypha tamen censet, quæ sunt secundi ordinis, de quibus nimirum aliquando ab aliquibus veterum fuit dubitatum: vt sunt Tobia, Iudith, Ecclesiasticus, Sapientia, Baruch, libri Machabæorum, & quædam fragmenta, vt Hymnus trium puerorum, historia Belis & Susannæ, & posteriora capita libri Esther, eaque non vult ad dogmata stabilienda valere.

Post hæc adfert suas quasdam sententias, ob quas ait se non esse censendum hæreticum.

Prima, *Non esse colendam Sãctorum memoriam, nisi eorum quos Scripturæ auctoritate in album Sanctorum relatos legimus.*

Secunda, *Beatam Virginem non esse inuocandam: quia ipsa se negotijs nostris intermiscet: alioquin à gaudijs cœlestis beatitudinis auocaretur. In cælis*, inquit, *in æterno sanctarum animarum receptaculo, in æternam est felicitatem collocata, numquam à tantis gaudijs vlla terrenarum rerum cura aut solicitudine auocanda.*

Tertia, *Postulare suffragia Sanctorum esse contra illam sententiam Domini, Matthæi 11. v. 28. Venite ad me omnes qui laboratis.* &c. *Esse superstitionem quam reprobendit Apostolus ad Coloss. 2. vbi humilitatem & religionem Angelorum prohibet: esse recursum ad deos penates, siue tutelares.*

Quarta, *Ecclesiam Romanam procudere fidei articulos ante annum Domini quingentesimum inauditos, & iniustos. In his*, inquit, *priuatas Missas numero. In his Sacramenti mutilatio, qua laicis partem illius mediam subtrahere, transubstantiatio, adorandi causa eleuatio, in supplicationibus Sacramenti circumgestatio, supererogationis opera, baptizatio campanarum, & mille prætereà nugæ, & super omnia veneratio illa statuis delata.*

Quinta, *Reliquias Sanctorum tumulis esse inferendas: eas seruare, nihil esse aliud quam illas dedecorare.*

Sexta, *Reliquiarum & imaginum adorationem esse intolerabilem Idololatriam. Idem sentiendum de cruce Dominica, in qua Dominus pependit.*

Septima, *Purgatorium esse commentum, & multa ex eo friuola sequi.*

Octaua, *Petrum non fuisse caput Ecclesiæ & Primatem.*

Ob hęc & similia contendit se non esse hæreticum, cùm Scripturam, tria Symbola, & quatuor priora Concilia Oecumenica recipiat. 39

Verùm hæc non sufficiunt vt se ab hæresi vindicet, vel ipsomet iudice. Nam ipsius iudicio *Hæreticus & non Chri-*

Ethnicus censendus est, quisquis adhuc credit Eliam Thesbitem venturum. Ita enim expresse scribit pag 77. addito iureiurando. atqui hoc credunt omnes Catholici seu Papistæ (vt ipsi nos vocant) & omnibus sæculis crediderunt; quos tamen constat recipere omnes Scripturas, & Symbola tria fidei, & quatuor illa Concilia Oecumenica: ergo Auctoris iudicio, vt quis sit Christianus habendus, non satis est, si recipiat sacram Scripturam, tria Symbola, & quatuor Concilia; sed ampliùs requiritur, nimirum vt alios errores non teneat. Potest ergo Auctor esse hæreticus ob alios errores, sicut ipsius iudicio omnes Papistæ sunt hæretici & Antichristi cultores, & Idololatræ; & tamen Scripturas, tria Symbola, & quatuor Concilia Oecumenica recipiunt.

Secundò, Pelagiani, Monothelitæ, & Græci in articulo de processione Spiritus sancti, sunt hæretici etiam iudicio Protestantium, è quorum numero est Auctor; & tamen Scripturam, Symbola, & quatuor Concilia recipiunt. Ratio est clarissima; quia multæ sunt hæreses perniciosissimæ (vt; *Non solo permissu, sed impulsu Dei omnia opera mala fieri: hominem non esse liberi arbitrij*, &c.) quæ non ita clarè damnantur in illis Symbolis, Concilijs, vel Scripturis, quin possit quis illarum damnationem negare: & ita poterit illas pertinaciter tenere, & illa simul admittere. Itaque cùm Auctor plurimos errores alios teneat, potest esse hæreticus, etiamsi prædictas fidei regulas admittat.

Quomodo S. Scriptura, symbola & concilia debeant recipi, & ex quo fundamento.

40 Præterea vt quis sit Christianus, non satis est quouis modo Symbolum fidei, sacram Scripturam, &c. recipere, sed oportet certo modo, & ex solido & infallibili fundamento recipere. Si enim recipias innixus fundamento fallaci, iam non fide certa & diuina (qualis ad Christianismum est necessaria, & sine speciali auxilio Dei nequit obtineri) recipies, sed humana, quæ errori obnoxia. At facile est ostendere Auctorem cum suis Protestantibus ea quæ recipit, non recipere ex infallibili fundamento, sed ex planè fallaci & erratico: quod perinde est, ac si nô reciperent. Quæro enim qua ratione nixus credas hoc esse Symbolũ Apostolorum? aut nihil falsi in eo contineri? An quia aliqui veteres Auctores id ab Apostolis confectum scribunt? At hoc fundamentum etiam ipsius iudicio est fallax: quia alia plurima veteres scribunt, quæ ipse non solùm non credit, sed falsa esse non dubitat. An quia consentit cum Scripturis? At vnde id nouit, præsertim cùm in Scripturis expressim non habeatur? Deinde quæram, vnde nouit Scripturas? &c. An quia consentit cum iudicio spiritus interno? At hoc fundamentum est occultum, & a quouis hæretico proferri potest: vnde est inutile ad suam fidem alteri probandam, seque ab hæresi vindicandum: præsertim cùm omnes hæretici, etiam dum maxime dissentiunt, hoc fundamentum allegent. Itaque seposita Ecclesiæ auctoritate, qua nobis hoc Symbolum traditur vt Apostolicum & verissimum, nulla est ratio firma & infallibilis, qua illud recipiatur & credatur. Simili modo semota hac auctoritate, nulla est ratio solida, cur Symbolum Nicænum & Athanasij sit recipiendum. Vnde cùm Auctores cum suis hanc auctoritatem infallibilem repudient; nullo solido fundamento, sed fallaci & erratico, illa recipiunt, solisque humanis coniecturis nituntur.

De côcilijs. Idem dixerim de quatuor illis Concilijs. Qua enim ratione conuicti credunt illa quatuor Concilia esse recipienda, vt à Spiritu sancto directa; cetera minime? Quid in illis fuit quod ea faceret esse legitima, quod posterioribus defuerit? In omnibus enim præsedit Summus Pontifex per se vel Legatos suos: in omnibus soli Præsules Ecclesiarum, & viri Ecclesiastica dignitate illustres, non autê laici, vel simplices presbyteri, sedere Iudices: omnibus tamen doctis ad examen & discussionem rerum patuit aditus; omnia a Summis Pontificibus confirmata. Itaque qui solida ratione motus recipit illa quatuor priora; ob eadem rationem necessariò debet recipere etiam posteriora. Eadem enim est ratio vel omnia recipiendi, vel omnia repudiandi.

De Scripturis. Idem constat de Scripturis. Vnde enim norunt hunc librum esse Scripturam sacram, & verbum Dei; nô illum? Vnde sciunt illum ab hæreticis vel librarijs non esse adulteratum, nihil detractum vel additum quod sententiam mutet? Cur Tobiam, Iudith, & alios supra nominatos non recipiunt, ceteros autem recipiunt? An quia de illis aliquando ab aliquibus dubitatum, de his minimè? Cur ergo Apocalypsin recipiunt, & Epistolam ad Hebræos? Nam & de his aliquando a Catholicis dubitatum esse constat. Sic enim scribit Hieronym. Epist. 129. quæ est ad Dardanum: *Quod si eam* (Epistolam ad Hebræos) *Latinorum consuetudo non recipit inter Scripturas canonicas: nec Græcorum quidem Ecclesia Apocalypsin Ioannis eadem libertate suscipiunt: & tamen nos vtraque suscipimus*, &c. Cur recipiunt Epistolam Iacobi, Iudæ, secundam Petri, secundam & tertiam Ioannis? cùm etiam de his olim aliqui dubitarint, an essent vere Apostolicæ: vt testatur Hieronymus lib. De viris illustribus, agens de his Apostolis; & Eusebius lib. 3. Histor. cap. 23. An quia Tobias, Iudith, &c. non reperiuntur in textu Hebræo? At vnde constat nihil veteris Testamenti esse Scripturam diuinã, nisi quod extat Hebraicè? Cur aliqua non potuerunt Græce scribi, præsertim ad Historiam vel mores pertinentia, vt a pluribus possent legi; vel ex Hebræo in Græcum transferri, Hebræis posteà intercidentibus? aliqua enim Hebræa perijsse (vt visionem Ahiæ Silonitis, Addo Videntis, verba dierum Regum Israel, & multa Salomonis) ex ipsis Scripturis satis constat. Nulla igitur ex istis rationibus est solida, nulla secura & erroris expers. Quod cùm ipsos minime lateat, recurrunt ad testimonium internum priuati spiritus. Sed hoc testimonium est omnium fallacissimum; vt ostensum est. Quæ enim spiritus Caluinistis testatur esse canonica; eadẽ Lutheranis testatur esse ambigua, apocrypha, straminea.

Ex quibus perspicuum est, eos nullum habere solidum *κριτήριον*, quo verum à falso, canonicum ab apocrypho discernant: nullum infallibile fundamentum, quo nixi Scripturas, vel Symbola, vel Concilia, vel aliud quid pertinens ad fidẽ, recipiant: ac proinde non posse hinc ostendere se Christianos & non hæreticos esse. At fundamentum quo Catholici nixi illa recipiunt, solidissimum est & falli nescium; nimirum testimonium Ecclesiæ, hoc est, magni Parlamenti (vt sic dicam) Regni Christi, quod à Spiritu sancto regi ex ipsis Scripturis cognoscimus. quod autem priuatus quisque spiritu Dei in iudicando de rebus fidei ducatur, ex Scripturis non habemus, sed contrarium: nimirum venturos nouissimis temporibus multos pseudoprophetas, multos qui attendant spiritibus erroris, qui agantur spiritu vertiginis; multos errantes, & in errorem mittentes, & seducentes plurimos. Et sane quis non videat longe credibilius esse magnum illud regni Christi comitium spiritu Dei regi, & errare non posse, quam priuatum quemlibet?

Matth. 24. 1. ad Tim. 4 2. ad Tim. 3

Rursus, vt quis sit Christianus non hæreticus, non satis est verba Scripturæ, &c. recipere; sed oportet in primis legitimum sensum recipere. Non enim in externo verborum cortice, sed in sensu legitimo, sita est Scripturæ & Symboli ratio, & Conciliorum definitio, ac decreta. At certum est Protestantes non recipere illa secundùm legitimum sensum, quo Ecclesia Catholica, & tota antiquitas illa recipit. Scripturas enim non explicant, nec admittunt iuxta communem Patrum intelligentiam, & Ecclesiæ sensum; sed iuxta sensum proprium, quem illis priuatus spiritus suggerit, qui nulli vnquam veterum in mentem venit, sed omnibus aduersatur. Addo, si quis attentè plurimas eorum expositiones perpendat, illi meritò visum iri, eos non solum Scripturas ex animo non recipere, sed etiam contemnere & ludibrio habere. Nam quidquid odium vel ira in Summum Pontificem, & Ecclesiæ ministros, suggerit; quidquid ad calumniandum vel maledicendum videtur opportunum, quidquid commodum ad doctrinam Catholicam traducendam, vel ad phantasias eorum defendendas, mox genuinam verbi Dei mentem, & ipsam Scripturæ sacræ medullam faciunt. At quod potest summæ in Scripturas sacras irreuerentiæ & ludibrij clarius esse signum? Sed de hoc plura diximus supra num. 14. 41

Sensus Scripturæ recipiendus.

Hæretici ludibrio Scripturas habent.

Pari modo se habent in Symbolis. In Symbolo Apostolico quatuor articulos sensu Ecclesiæ & omnium veterum non admittunt, sed suo dumtaxat & nouo. Primus est, *Descendit ad inferos*. hunc non intelligunt de descensu animæ Christi post mortem ad loca inferiora terræ receptacula animarum; sicut Ecclesia & omnes Patres semper intellexerunt; sed de perpessione tormentorum inferni, idque ante mortem in ipsa cruce, vt sensus sit: 42

Descen-

Descendit ad inferos: hoc est, perpessus est inferorum, & hominis damnati tormenta: & hæc tormenta volunt consistere in anxietate quadam orta ex eo quòd apprehendit Patrem sibi iratum; & dubitauerit de sua salute. Qua de re supra nu. 24. aliquid diximus.

Secundus est, *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam*. Quo significatur nos credere non solum in genere esse aliquam Christi Ecclesiam, sed etiam in particulari, hanc Ecclesiam, eamque esse sanctam, ita vt extra eam nulla sit sanctitas: & Catholicam, vt quæ toto orbe sit diffusa, & omnibus sæculis post Christum extiterit. Maxime enim necessarium est, in particulari nosse quænam sit vera Christi Ecclesia, eamque firma fide tenere. In hac enim notitia & fide fundata est tota instructio & fides ceterorum articulorum, nostri respectu. Qui enim Ecclesiam ignorat, necesse est in omnibus alijs vacillet. Nescit enim quænam sint Scripturæ diuinæ: quæ sit earum mens & interpretatio: quid debeat credere, quid respuere, cui cœtui se adiungere, &c. At nostri Caluinistæ, & alij hæretici hunc articulum non intelligunt de vera Christi Ecclesia; sed singuli de suorum cœtu, qui nullo modo Ecclesia Catholica dici potest; cùm & nouitius sit, vtpote nuper exortus, & angusto orbis angulo concludatur. Denique omnibus hæreticis commune est circa hunc articulum errare. Nisi enim Ecclesiam Catholicam negarent, hæretici esse non possent.

Tertius est *Sanctorum communionem*: quo significatur nobis in hac vita Sanctorum cum Christo regnātium preces prodesse, & defunctos viuorum suffragijs iuuari: denique aliorum preces & merita alijs auxilio & solatio esse. At Caluinistæ & alij passim hæretici negant Sanctos vllam nostri curam gerere, aut rebus nostris vllo modo consulere, aut preces nostras percipere: negant suffragia nostra defunctis prodesse. Tollunt itaque illam supernaturalem Sanctorum communionem, & nullam ferè nisi politicam viuorum concedunt.

Quartus est, *Remissio peccatorum*. non enim agnoscunt cum tota antiquitate veram peccatorum remissionem, quę in abstersione sordium peccati, & mundatione cordis, interiorisque hominis renouatione consistit: sed solam dissimulationem, qua non imputet peccata ad vindictam, propter fidem specialem. Quod figmentum planè nouum est, & toti antiquitati inauditum.

43 Quod ad Symbolum Nicænum seu Constantinopolitanum attinet; Caluinus illud, *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero*, vult dici impropriè: ac proinde propriè non erit verum: propriè *Filius non erit Deus de Deo, lumen de lumine*. Deinde Caluinistæ ita faciunt Filium Patri consubstantialem, vt illum etiam secundùm Diuinitatem statuant mediatorem, & sacerdotem, & Patri subiectum. Quod quidnam est aliud quàm tollere consubstantialitatem? Præterea non agnoscunt *vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam*: vt ostensum est. Denique *non confitentur vnum baptismu in remissionem peccatorum*: nam baptismo nullam vim gratiæ conferendæ & peccati delendi tribuunt, sed solùm obsignandi cōscientijs nostris diuinas promissiones: deinde quia adultos docent iustificari per fidem specialem; paruulos verò ex vi diuinæ promissionis factæ Abrahæ. Baptismus ergo illis non operatur peccatorum remissionem.

44 In Symbolo Athanasij, præter ea quæ de Christi & Patris æqualitate, & descensu ad inferos notata sunt; quomodo credunt *omnes homines de factis proprijs rationem reddituros*, cùm doceant solius fidei specialis in iustificatione rationem haberi: & omnes qui fidem illam habuerint, saluos fore; qui non habuerint, certissime damnandos? Quid opus est factorum discussione, si bona opera nihil ad salutem conferant, & mala fidem habenti non obsint? Superflua est itaque illa factorum discussio, cùm satis sit inspicere, an fidem habeant. Rursus, quomodo credunt eos qui bona egerunt, ituros in vitam æternam, cùm opera bona nihil illis mereantur, nihil ad salutem prosint, & omnia ex fide sint æstimanda? Quomodo qui bona opera egerunt, salutem consequentur, cùm iuxta illos nulla sint opera bona, sed omnia peccati labe sint inquinata, ita vt nullum à Sanctis exeat opus, quod non iustam opprobrij mercedem mereatur? Rursus, quomodo *qui mala egerunt ibūt in ignem æternum*, si fidem habuerint? An fortè cū sua fide speciali propter opera mala damnari poterunt? Denique, quomodo *ibunt in ignem æternum*, cùm iuxta vestrum Prophetam, nullus ibi sit verus ignis; sed solùm anxietas & terror ex apprehensione Numinis irati; qualem ignem etiam Christus in cruce sustinuerit.

Caluinus l. 3. Instit. c. 11. §. 53. c. 15. & c. 19

Caluinus lib. 3. c. 12. §. 4. & cap. 14. §. 9. 11.

Quòd etiam multa, quæ prioribus illis quatuor Concilijs continentur, non recipiant; neque ea a Spiritu Sancto directa putent; multis rationibus ostendi posset. Et vt cetera omittam; omnibus illis præsedit Summus Pontifex per suos Legatos: at iuxta nostrum Auctorem & Protestantes, Imperator vt caput Ecclesiæ per totum Imperium præsidere debebat. In illis soli Præsules Ecclesiarum sedere Iudices, & ius definiendi habuere: at Protestantes volunt omnes eruditos etiam laicos esse Iudices, & ius suffragij decisiui habere. 45

In Nicæna Synodo hæresis Arrij damnata, & Filius Patri *ὁμοούσιος* definitus, non ex nudis Scripturis, cùm plurimæ & in speciem pugnantes vtrimque adducerentur, sed ex traditione & doctrina non scripta; vt testatur Theodoretus lib. primo. Historiar. cap. 8. At illi traditionem repudiant, & omnia ex nudis Scripturis decidi postulant.

De alijs, quæ Auctor nouitia dogmata, & post annum Domini quadringentesimum vel quingentesimum introducta putat, & ideircò ait se non recipere; qualia dicit esse cultum & inuocationem Sanctorum, eorumque intercessionem, Missę sacrificium, Communionem sub vna specie, Transsubstantiationem, adorationem Eucharistiæ, opera supererogationis, Imaginum & Reliquiarum venerationem, Purgatorium, & Petri primatum; nimis longum esset singula persequi, neque ad præsens institutum necessarium. Abunde præter alios respondit doctissimus Cardinalis Bellarminus, tum in sua Apologia cap. 8 tum in opere Controuersiarum, ostendens ea esse antiquissima Ecclesiæ dogmata. Porrò ex ijs quæ diximus satis constat, etiamsi ob illa hæreticus non esset (quorum tamen singula ad hæreseos labem abundè sufficiunt) tamen ob alia multa quæ adduximus, ab hæresi excusari non posse: imò totius orbis & omnium sæculorum iudicio, ipsius doctrinam, & sectam cui mordicus inhæret, hæreseos esse damnatam. Item constat omnes hæreticos, & præsertim propagatores & defensores hæresum, verè & propriè iuxta mentem Scripturarum, magni Antichristi, qui suo tempore exurget, præcursores ac ministros esse.

Appendix de Caluino.

EMisi ab hinc biennium breuem formulam, qua dirigi & iuuari possint qui de fide & Religione consultant, vel dubitant quænam ex tanta multitudine & varietate, quantam hoc sæculo videmus, sit amplectenda: quam idcircò hoc titulo inscripsi: *Quæ Fides & Religio capessenda sit, Consultatio*. Huic quidam Ministri Caluinistæ apud simpliciores detrahere conati sunt, eo nomine quòd dicerent Auctorem duplici manifesta calumnia in Caluinum vti. Altera, cùm ait *Caluinum statuere Deum esse auctorem omnium scelerum*. id enim Caluinum nunquam docuisse. Altera, cùm refert *illum incurrisse infamiam Iuris, ratione sententiæ, qua Nouioduni criminis nefandi damnatus fuerit, & ferro candenti vstulatus*. Sed absit à me, vt alicui etiam hæretico aliquid falsò sciens imponam, siue de doctrina agatur, siue de moribus. Ita mihi Christus inspector cordis mei, qui me iudicaturus est secundùm opera mea, propitius sit. Scio huiusmodi mendacium perniciosum esse, & de eo scriptum: *Os quod mentitur, occidit animam*. Non opus habent Catholici mendacij & calumniæ præsidio, vt hæreticorum doctrinam oppugnent. Hæc illorum arma sunt, quibus hactenus nisi, & in quibus spem suam omnem posuere, iuxta illud: *Posuimus mendacium spem nostram: mendacio protecti sumus*. 46

Sap. 1.

Isaia 28.

Verùm priorem accusationem de doctrina falsò impositam suprà satis retudimus: vbi ex verbis Caluini ostendimus, ipsum clarè docuisse, omnia scelera & opera nefaria omnium hominum & dæmonum, tam interna quàm externa, fuisse ab æterno à Deo prædestinata, decreta, ordinata, disposita; & in tempore dæmones & homines ad illa à 47

Doctrina Caluini.

Deo

Deo excitari, moueri, cogi, impelli; ita vt ipsi se habeant in modum instrumenti, Deus in modum causæ principalis. Idem antè ostensum à multis Doctoribus Catholicis, & Lutheranis, vt laxeæ frontis sit, qui ausit negare. Et vt alios multos omittam, fusè & clarissimè id demonstrarunt ex Catholicis Cardinalis Bellarm. lib. 2. De Amiss. gratiæ, & statu peccati, cap. 3. & 4. Guilielmus Reginaldus lib. 3. Caluino-turcismi, cap. 23. & Martinus Becanus in opusculo De auctore peccati. Ex Lutheranis, Conradus Schlusselburgius in sua Theologia Caluinistica; & Sebastianus Castalio De prædestinatione ad Caluinum. Neque solius Caluini, sed etiam Lutheri, Melanchthonis, Zvvinglij, Bezæ, & aliorum noui Euangelij Apostolorum hæc doctrina fuit; vt supra ostensum est. Sed ministros pudet hæc apud plebem fateri, & dicunt per calumniam imponi: quia verentur ne tam tetra doctrina semel detecta, simpliciores, quorum animi non sunt planè corrupti, & aliquem adhuc pietatis sensum retinent, Magistrum & Apostolum detestentur.

48 Ad alteram accusationem, de libidine præpostera falsò imposita, modo respondere est animus. Non ex aere illa scripsi, nec ex meo cerebro, sed ex bonis auctoribus, & fama communi, quæ 40. & ampliùs annis viguit, non solùm apud Catholicos, sed etiam apud Lutheranos. Plurimi scriptores huius rei tamquam certæ & notoriæ mentionem fecere; ex quibus paucos adferam.

De impuritate Caluini.

Primus sit Hieronymus Bolsecus medicus, conscius secretorum Caluini, vt ex Præfatio apparet. Hinc in eius vita, quam ante annos 34. descripsit, & dedicauit Primati Franciæ Archiepiscopo Lugdunensi, cap. 5. ita scribit: *Nihil iam de natiuitate dicam, quæ in annum 1509. incidit, quo Nouioduni Picardiæ in lucem editus est. Neque etiam commemorabo de patre eius Gerardo Caluino aliud, nisi impium hominem fuisse, & in Deum maximè blasphemum: quod de illo testimonium præcipui aliquot ciues Nouiodunenses interrogati perhibuerunt, Notariusque legalis in publicas tabulas retulit; quarum exemplum eidem Bertelier Domini Senatusque Geneuensis Secretario, Nouiodunum huiusce rei gratia, vt in vitam atque mores Caluini inquireret, & qualis adolescens fuisset exploraret, & præcipuè misso, est impertitus. Quod ego testimonium publicum apud hunc vidi, & in ipsiusmet manibus inspexi: & idcircò vt rem verissimam commemorare possum. In quo quidem testimonio hoc quoque erat adiectum: Caluinum, cùm Curatum illic beneficium & aliud sacelli cuiusdam sacerdotium obtineret, sodomitici sceleris conuictum in vitæ discrimen venisse, vt igni, quæ huiusmodi sceleris ordinaria & legitima pœna est, cremaretur. Ceterùm Episcopi vrbis commiseratione pœnam moderatam, vt cauterio tandem eius humero lilium inureretur, quo probro confusus atque talem ignominiam ferens, vtrumque Ecclesiasticum beneficium in Pastorem Nouiodunensem transtulit; & ab eo certa pecuniæ summa accepta, in Germaniam, deinde in Italiam profectus est, fortunæ, si quam sibi propitiam inuenire posset, se permittens. Ceterùm silentio præterire nolo, Nouioduno discedentem cognomine immutato Caluinum se pro Cauuino vocitasse, siue impudentem siue consultò, quòd hoc nomen moribus eius conuenire, quibus malignum illum & vindictæ cupidissimum Caluinum expressit, eius Iuuenalis, cùm ad eum Satyram 13. scriberet, hunc versum attribuit:*

Ad vindicta bonum quo non felicius vllum.

Sed fuit etiam cùm se Carolum de Happe oppidò appellaret, & in omnibus litteris subscriberet. Hæc ille.

49 Si illa de crimine sodomitico & stigmate vera non erant, cur discipuli Caluini ea non refutarunt? Cur inspectionem actorum publicorum, & Magistratuum testimonia non petierunt? facile enim, si falsa erant, refutari tunc temporis potuissent. Primò, testimonio Magistratus Geneuensis, qui publico instrumento declarare potuisset, tale scriptum numquam ad se perlatum: se nihil vmquam de huiusmodi Caluini crimine inaudisse. Non enim dubitandum quin eo tempore, nimirum anno 1577. fuerint multi superstites, qui huius rei possent meminisse; & fortasse ipse Bartelier, in cuius manibus se hoc testimonium vidisse affirmat Bolsecus, adhuc supererat. Secundò, Testimonio Magistratus Nouiodunensis. Non enim est dubium quin ex actis Iudiciarijs, quæ asseruari diligenter solent, veritas cognosci posset: verum neutrum fecerunt fratres Euangelici. Quis credat, si solida aliqua ratione tanti sceleris infamiam à suo Apostolo amoliri potuissent, & aduersarium suæ Religionis Hieronymum Bolsecum calumniæ conuincere, & apud omnes hoc modo infamem reddere, eos id fuisse prætermissuros? Sic enim effecissent, vt nec in ceteris, quæ Bolsecus de Caluini varijs criminibus, & pessimis artibus, ac machinationibus scribit, ei fides adhiberetur. Itaq; cũ nihil fecerint eo tempore quo maximè oportebat (nimirum cùm libellum suum Bolsecus euulgauit) vt illa solidè confutarent; nemini prudenter rem expendenti dubium esse potest, quin rationis inopia, & criminis conscientia id omiserint. alioquin iniurij in suum Apostolum, & sacrilegi in suam Religionem extitissent. Accedit, quòd Bolsecus non solùm dicit se in manibus illius Secretarij hoc testimonium vidisse & inspexisse; sed etiam iureiurando affirmat: ita enim scribit in Epistola dedicatoria ad Archiepiscopum Lugdunensem: *Iam hoc quoque eumdem testor Deum, nihil me hoc tractatu complexum, quod contra meam conscientiam scriptum esse mihi conscius sim: sed quæ scribo omnia veritate niti, & vel ex tabulis & testimonijs manu ipsius Caluini descriptis ea me desumpsisse, vel referentibus maximæ auctoritatis viris cognouisse, vel meis oculis conspexisse, manuque palpasse*, &cæt. Omitto signa & peristases varias quæ concurrunt: vt quòd nomen aliquoties mutarit, quòd beneficia sua per simoniam vendiderit, quòd patriam deseruerit, quod in Germaniam se contulerit: quòd alia multa impuritatis indicia in eius vita apparuerint; vt Bolsecus, & alij scribunt.

50 Secundus sit Iulius Brigerus. Hic in Floribus Caluinistarum ita scribit: *Caluinus cùm Nouioduni Curatum beneficium, & aliud sacelli cuiusdam sacerdotium obtineret, sodomitici sceleris conuictus in vitæ discrimen venit, vt igni cremaretur. Ceterùm Episcopi vrbis commiseratione pœna moderata, cauterio candenti eius humero lilium est inustum. Quam ignominiam haud ferens, vendidit beneficia sua, & in Germaniam se contulit, mutato priùs nomine. Nam pro Cauuino Caluinum se vocitabat, & aliquando Carolum de Heppe, aut Happe.* Hæc ille ex Bolseco & alijs. Non sine numinis prouidentia videtur ea nominis mutatio facta. *Caluinus* enim per anagramma est *Lucianus*: nimirum vt Luciani in eo notetur impietas.

51 Tertius sit Thomas Stapletonus, qui in Promptuario Catholico, Sabbato hebd. 3. Quadrag. ita scribit: *Inspiciantur etiam adhuc hodie ciuitatis Nouiodunensis in Picardia seruata, & rerum gestarum monumenta: in illis adhuc hodie legitur Ioannem hunc Caluinum sodomia conuictum, ex Episcopi & Magistratus indulgentia solo stigmate tergo notatum, vrbe excessisse. Nec eius familiæ honestissimi viri adhuc superstites impetrare hactenus potuerunt, vt huius facti memoria, quæ toti familiæ notam aliquam inurit, è communibus illis monumentis ac scriniis eraderetur.* Hæc ille ante annos circiter 23. quia conscripsit illa aliquot annis ante euulgationem. Itaque tunc extabant adhuc acta publica, quibus id continebatur; quę tamen iam dicuntur renouata & mutata, omissa infami illa de scelere & stigmate Caluini narratione. Facile id potuit Stapletonus cognoscere per Anglos qui assiduè illac transibant Duaco Rhemos, vel Rhemis Duacum commeantes.

52 Quartus sit præclarus Martyr Edmundus Campianus: quintus, Ioannes Duræus Scotus. Campianus enim ante annos 30. in sua fidei demonstratione Ratione 3. Caluinum *stigmaticum perfugam vocat*. Ad quod VVittakerus in sua Resp. pag. 50. hoc tantùm respondet: *Si stigmaticus fuit Caluinus, fuit etiam Paulus, fuerunt alij.* Vbi non obscurè VVittaKerus videtur fateri, sed aliorum exemplo excusare. Ioannes Duræus hanc VVittakeri responsionem refutat his verbis: *Quòd Caluini stigma humeris inustum, cum Pauli stigmatibus conferre non dubitas; facis id quidem pro tua modestia & summo in præceptorem amore humaniter: atsi quid meminisse debueras Christi stigmata in corpore suo Paulum portasse; Caluinum verò stigmata liliorum, quibus non nisi nefarij homines ob immania crimina ad perpetuam inuri memoriam solent.* Ad hæc VVittKerus nihil ampliùs quod responderet habuit. Vnde etsi in sua Responsione contra Duræum ad cetera, quæ hoc loco Duræus adfert, respondere conetur; vt patet pag. 280. hoc tamen de stigmate prorsus dissimulat. Hæc ex libro Anglico

glico cui titul. *Apologia Protestantium pro Romana Ecclesia.* Quæ causæ fuisse putabimus homini alioquin loquacissimo, & importunissimo, huius silentij; nisi quòd fama publica, & conscientia propria conuictus, nullo colore rem tegere & honestare potuerit?

Sextus, Surius ad annum Domini 1538. ita de Caluino scribit: *Huic* (Argentoratensi nouæ Ecclesiæ) *aliquamdiu præfectus fuit Ioannes Caluinus ex Gallia profugus, qui postea Geneuensem in Allobrogibus Ecclesiam occupauit. Hunc Caluinum à patria sua ob vitæ improbitatem exulasse quidam scribit eundemq; alius dicit inter dissolutos sua vrbis viros dissolutissimum, inter inconstantes & fœdifrages inconstantissimum.* Hæc & alia Surius de Caluino ex publica fama: & libellus editus est ante annos 47.

Septimus fit Guilielmus Reginaldus in hæreticorum scriptis versatissimus, & tandem ab hæresi ad fidem Catholicam traductus. Hic lib. 2. Caluino-turcismi cap. 11. id probat ex scriptis Lutheranorum sub persona Micheæ ita scribens: *Taceo Theodorum Bezam & Ioannem Caluinum* (*quales & quantos Apostolos!*) *non polygamiæ, non fornicationum, non adulteriorum, non stuprorum, sed sceleris longè horribilioris reos: qui tamen in Ecclesiis vestris tamquam clarissima sidera longè lateque resplendent. Mitto quæ Lutherani fratres obijciunt* [*de Caluini* ἀσελγείᾳ, *varijs flagitijs & sodomiticis libidinibus, ob quas stigma Caluini dorso impressum fuit à Magistratu sub quo vixit.*] *Et quamquam Theodorus Beza aliter de vita morbisque Caluini scribat, tamen contra Theodorum Bezam illi arguunt hæc esse verissima,* [*nec vnquam luculenter & solidè à Caluinistis refutata.*] *Nam quod ad Bezæ testimonium attinet,* [*cùm Theodorus Beza, inquiunt, eadem hæresi & eodem fermè peccato nobilitatus sit, vt historia de Candida meretricula & Audeberto testatur, nemo ipsi hac in parte fidem habere potest*].

Conradus Schlusselburgius Caluinistica Theol. l. 2. fol. 72.

Conradus ibidem.

En septem testes, omnes ἀξιόπιστοι, omnes omni exceptione maiores: quibus accedat octauus Conradus ipse Schlusselburgius Lutheranus, cuius verba iã ex Reginaldo retulimus. Longè plures adferre possem; sed hi abundè sufficiunt, non solùm ad me vindicandum à nota calumniæ, sed etiam ad faciendam fidem cuilibet æquo lectori. Quis enim in re historica plura & grauiora testimonia requirat?

54 His accedunt multæ rationes, & indicia, quæ rem ostendunt esse valde credibilem. Primum, Quia historia de crimine illo consentanea est alijs Caluini gestis, quæ de ipso commemorantur. Scribit enim Bolsecus in vita Caluini cap. 11. *Cum puer Caluini minister quatuor Francorum millibus hero subtractis se in fugam dedisset, & amici vellent illum persequi, numquam Caluinum permittere voluisse: ne videlicet comprehensus puer arcana patefaceret. Quæ res ingentem suspicionem mouit, ipsum puero abusum esse.*

Varijs rationibus probatur.

Aliud factum narrat Florimondus Præses Burdegalensis lib. 7. de ortu hæresis, cap. 9. *Fertur*, inquit, *& complures scriptis vulgarunt Rectorem Collegij de Boncourt accusasse Caluinum nefandi criminis; & ex puerorum depositionibus, cùm non comparuisset, absentem fuisse condemnatum.* Omitto alia impuritatis illius documenta, quæ a Scriptoribus referuntur.

55 Secundum, Quia historia illa est conformis vitæ & moribus discipulorum Caluini, qui se omni genere libidinis inquinarunt. Notæ sunt libidines Bezæ successoris Caluini, de quo scribit Conradus lib. 1. fol. 92. *Certò constat Theodorum Bezam à pueritia imbibisse Venerem impudicitiam & impudentiam, totamque ætatem exploadis suis libidinibus & cupiditatibus, ac describendis suis amoribus, & vlciscendis suis riualibus exercuisse: atque in meretricem, lenam, & cinædum transformatum esse. De quo etiam constat & hoc quod obscœnissimis verbis scripsit ad Germanum Audebertum Aurelia, & eundem tamquam Adonidem à Theodoro Beza factum esse.* Plurima in hanc sententiam referunt Bolsecus, Iulius Brigerus, Stapletonus, & alij. Nota est in Scotia impuritas Ioannis Knoxi Scotiæ Apostoli, & aliorum multorum quos memorat Iulius Brigerus in Floribus, & Guilielmus Reginaldus suprà, & Villagagnon aduersus articulos Richeri, & alij.

Est conformis moribus discipulorũ.

Tertium, Quia est consentanea sex primarijs capitibus doctrinæ Caluini, quorum primum est de prouidentia. Secundum, de electione. Tertium, de libero arbitrio. Quartum, de fide iustificante. Quintum, de bonis operibus. Sextum, de præceptorum diuinorum impossibilitate.

Primùm sic ostenditur. Caluini doctrina est, Deum ab æterno omnia opera scelerata hominum & dæmonum decreto suo statuisse ac præordinasse; & suis temporibus ad ea excitare, mouere, impellere: vt supra ostensum est. Si ita est, cur homo nitatur resistere? cur cùm se ad huiusmodi nefanda sentit impelli, detrectet & renitatur? cur non sequatur impulsum diuinum? cur non obsecundet eius voluntati & decretis? Impium enim est Deo velle resistere, eiusque impulsum conari cassum & irritum reddere. 56

Est conforme doctrinæ.

Doctrina Caluini de prouidentia.

Secundum ostenditur. Caluini doctrina est, *Omnes Caluinistas esse electos ante omnem operum præuisionem: neque solum esse electos, sed etiam hoc ipsum debere firmissimè credere; adeò, vt si quis eadem re aliquo modo dubitet, horrendè sit sacrilegus, miserrimè cæcus, Spiritui sancto iniurias, & primæ pietatis tirocinia ignoret.* Ita docet lib. 3. Instit. cap. 2. §. 38. *Abundè liquet fidei nihil esse magis aduersum, quàm vel coniecturam, vel aliud quippiam dubitationi affine.* Loquitur de fide electionis, & futuræ salutis. Et infra: *An igitur sani sunt isti, qui nullam esse gratiam Dei certitudinem colligunt?* Per *gratiam*, intelligit fauorem quo prosequitur electos. Et §. 39. *Quid aliud quàm Christi promissiones in dubium reuocamus, dum filij Dei sine ipsius spiritu haberi volumus, quem super suos omnes effusurum se denunciauit? Quid, quòd Spiritui sancto iniurij sumus, qui fidem opus eius peculiare ab ipso speramus? hæc cùm prima sint pietatis tirocinia, miserrima est cæcitatis, arrogantiæ notari Christianos, qui Spiritus sancti præsentia gloriari ausint, sine qua gloriatione Christianismus ipse non constat.* Idem docet §. 40. item c. 24. eiusdem libri ca. 6. 7. 8. Cùm ergo omnes Caluinistæ firmissimè credant se habere Spiritum sanctum, qui testatur ipsos esse filios & electos Dei, quid mirum si liberè ausint quiduis patrare? Quidquid enim egerint, non possunt à salute excidere, nec Spiritum sanctum, vel internum electionis testimonium amittere. 57

Doctrina Caluini de electione seu prædestinatione.

Tertium ostenditur. Quia Caluini doctrina est, *Hominem nec in actionibus bonis, nec in malis, nec in indifferentibus esse liberi arbitrij*: eò quòd vis diuinæ prouidentiæ in omnibus actionibus dominatur, & ad omnes inflectit, & impellit. Ita docet lib. 1. cap. 18. & lib. 2. cap. 2. §. 4. *Nimis philosophicè hac de re* (de libero arbitrio) *locuti sunt, qui se Christi iactabant esse discipulos. Nam quasi adhuc integer staret homo, semper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit. Græcos verò non puduit multò arrogantiùs vsurpare vocabulum: siquidem* αὐτεξούσιον *dixerunt, ac si potestas sui ipsius penes hominem esset.* Vbi sugillat omnes Patres Latinos & Græcos libertatem arbitrij statuentes. Idem prosequitur cap. 3. 4. & 5. Si Caluinistæ non sunt liberi arbitrij, & vi prouidentiæ ad omnia quæ agunt impelluntur; cur non liceat illis patrare quidlibet? cur illis culpæ vertatur, quod non libera electione, sed vi prouidentiæ insuperabili admittunt? 58

De libero arbitrio.

Quartum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, *fidem Caluinistarum non posse amitti; eamque efficere, vt nullum peccatum Caluinistis imputetur.* Priorem partem tradit lib. 3. Instit. cap. 2. §. 11. & 12. cap. 21. §. 6. Alteram docet lib. 3. cap. 4. §. 28. Vbi cum reiecisset distinctionem peccati venialis & mortiferi, & docuisset omnia peccata secundùm se esse morte digna, subdit: *Cæterùm fidelium peccata venialia esse: non quia non mortem mereantur; sed quia Dei misericordia nulla est condemnatio ijs, qui sunt in Christo Iesu: quia non imputantur, quia venia delentur.* Idem docet lib. 2. cap. 8. §. vltimo. Si nullum peccatum, quantumuis in se graue & enorme, fideli Caluinistæ imputatur; cur, qualecumque tandem sit, timeat illud admittere? cur sibi vim faciat, vt suis cupiditatibus resistat? cur voluptatibus, ad quas affectus inclinat, se priuet? Nihil enim inde incommodi ipsi proueniet: sicut nihil commodi accipiet, si restiterit. 59

De fide.

Quintum ostenditur. Quia doctrina Caluini est omnia illa quæ vocantur opera bona, etiam in fidelibus esse *sordes & inquinamenta, & iustam opprobrij mercedem mereri.* Ita docet lib. 3. Instit. cap. 12. §. 4. *Omnia hominum opera, nihil sunt nisi inquinamenta & sordes: & quæ iustitia vulgò habetur, ea apud Deum mera est iniquitas.* Et cap. 13. §. 9. *Habemus ne vnum à sanctis exire opus, quod si in se censeatur,* 60

De bonis operibus.

non

non mereatur iustam opprobrij mercedem. §. 11. *Dubiis his fortiter insistendum, nullum vnquam extitisse pij hominis opus, quod si seuero Dei iudicio examinetur, non esset damnabile. Ad hæc, si tale aliquod detur (quod possibile homini non est) peccatis tamen, quibus laborare auctorem ipsum certum est, vitiatum ac inquinatum gratiam perdere.* Idem docet cap. 15. §. 3. Si Caluinistæ firmiter credunt omnia quæ vocantur bona opera, esse *sordes & inquinamenta, & omnem operum iustitiam* esse apud Deum *meram inquinitem.* cur de bonis operibus sint solliciti? cur illa omni studio non detestentur & vitent? Omnes enim tenentur detestari & fugere omne id, quod nihil est nisi mera iniquitas, meræ sordes & inquinamenta. Cur potiùs se dedant operibus bonis quàm prauis, eleemosynæ quàm rapinis, fidelitati quàm perfidiæ, veritati quam mendacio, castitati quàm libidini; cùm omnia sint coram Deo praua, inquinata, iniqua, & mortem æternam mereantur? Quis non videat hoc vno articulo non solùm omnem Religionem & pietatis cultum, sed etiam omnem honestatem & virtutem moralem funditus euerti?

61 *De præceptis diuinis.* Sextum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, *Præcepta diuina esse homini impossibilia.* lib. 2. Instit. cap. 7. §. 5. *Quod autem impossibilem legis obseruationem diximus, id est paucis verbis explicandum simul & confirmandum. Solet enim vulgò absurdissima sententia videri, vt Hieronymus non dubitet anathema illi denuntiare. Quid visum sit Hieronymo, nihil moror,* &c. Deinde id fusè confirmat. Si Caluinistæ credunt legem diuinam esse impossibilem, non est quòd eam conentur seruare, aut tentationibus carnis resistere. Cur enim conentur ad impossibilia? Fides illis est instar omnis obseruationis, & impletæ legis; vt idem docet cap. illo 7. §. 4.

Ex his perspicuum est, historiam illam, & alias huiusmodi quantumuis exoticas, doctrinæ Caluini sex modis esse consentaneam; nihilque in genere libidinum & scelerum esse adeo mirabile, quod spectata tali doctrina non reddatur credibile. Retuli verba Caluini, ne dicatur me illi falsò imponere.

62 *Est conformis scripturæ. Ad Ro. 1.* Postremo hæc historia congruit Sacræ Scripturæ. Ex Scriptura enim habemus, Philosophos traditos in reprobum sensum, ita vt contumelijs nefandarum libidinum afficerent corpora sua, eò quòd veritatem Dei in iniustitia detinerent; hoc est, iuxta notitiam quam de Deo habebant, non viuerent: cùm enim Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, inquit Apostolus. Si Philosophi, quia iuxta veritatem cognitam non vixerunt, meritò in reprobum sensum sunt traditi: quanto iustiùs id accidit nostris hæresiarchis, & noui Euangelij Apostolis, qui non solùm veritatem Dei in iniustitia detinent, sed eam planè peruertunt, & in mendacium ac blasphemiam commutant? Qui non solùm volunt dici sapientes, sed *Apostoli & Prophetæ,* & Θεόπνευστοι, & *Ecclesiæ Reformatores, & Instauratores.* Iusto itaque Dei iudicio traduntur in reprobum sensum; & permittitur diabolo, vt & mentem eorum excæcet, & carnem libidinum facibus accendat, & ad omnem impuritatem, immunditiam, ac libidinum contumeliam eos impellat: vt appareat mundo quam sint viles & abominabiles; & nulla excusatio supersit ijs, qui tam fœdis carnis mancipijs fidem adhibent.

Testatur de se ipse Lutherus, quòd sub initium sui Euangelij (antequam professam monialem sibi copulasset) *propter libidinis vehementiam, & amorem mulierum, ad insaniam penè redactus fuerit.* Idem in cap. 31. Prouerb. hoc glossema apponit: *Nihil amabilius vel suauius est in terra, quàm amor mulierum, si cui id potest contingere.* Et alibi testatur *se non magis à muliere potuisse abstinere quàm à cibo & potu;* & opus coniugale esse opus diuinum, cæleste, spirituale. Quis vmquam leno vel adulter adeo fuit impurus, vt ita loqueretur? *In colloquijs mensalibus fol. 415. De vita coniugali. Colloq. mensal. fol. 400. & 526.*

63 Vlricus Zvvinglius in litteris suo & aliorum Euangelicæ doctrinæ Ministrorum nomine scriptis; *Apud Paulum non aliam matrimoniorum causam, quàm carnis ad libidinem æstum, reperire licet; quem in nobis feruere, negare non possumus, cùm huius opera nos coram Ecclesijs infames reddiderit.* Ecce fatentur illi sua dedecora, & suam infamiam. Sequitur: *Æstum verò libidinis eas carnis cupiditates & affectus intelligimus, quibus homo tantum non accensus, extate libidinosa studia animo suo versat, in hæc solis omnes cogitationes suas insumit, hæc meditatur, totusque in hoc est, vt carnis furori satisfaciat.* Idem habet alia supplicatione, quam nomine quorumdam Tiguri Euāgelistarum mittit ad Episcopum Constantiensem; cui præter Zvvinglium subscripsere Leo Iudæ, Erasmus Fabricius, & Balthasar Tracselius: vbi fatentur illi Apostoli, *se tam valde arsisse, vt multa indecorè gesserint homines quadragenarij.* *Habetur to. 1. f. 115.*

De Caluino, Beza, iam dictum. De Anabaptistarum Apostolis nihil dicam, quia res notissima. Ex quibus perspicuum est, nouarum istarum religionum auctores, dum volunt videri Apostoli & Reformatores Ecclesiæ, fuisse miserrima carnis suæ mancipia: & iustissime hoc probrum à Domino in illos permissum, vt omnibus scintillam prudentiæ habentibus sint contemptui; & nemo, nisi qui sponte se a veritate auertit, ab illis decipiatur. Contraria planè fuit Apostolorum Christi, & eorum qui veram Religionem initio in varijs Prouincijs plantarum, vita, mores, disciplina.

DOMINE MISERERE.

HYGIASTICON
SEV VERA RATIO
VALETVDINIS BONÆ, ET VITÆ
VNA CVM SENSVVM, IVDICII, ET MEMORIÆ
integritate ad extremam senectutem conseruandæ:

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate Iesu Theologo, & S. Theologiæ Professore.

Cui subiunctus est Tractatus LVDOVICI CORNARI Veneti, eodem pertinens, ex Italico in Latinum sermonem ab ipso LESSIO translatus.

Ex quibus vtrisque Opusculis cuiuslibet status, & sexus personæ ad vitam longius producendam, & in optima valetudine conseruandam saluberrima documenta haurire, & ad cotidianum vsum sibi mira facilitate, ac vtilitate adaptare poterunt.

In Germania paucis ab hinc annis aliquoties impressum, sed instanti temporis progressu in Italia iterum in gratiam eorum, quibus longitudo Vitæ, & prosperæ valetudinis studium cura est, prælo elaboratum, ab innumeris erroribus Vindicatum, & publico Vsui, necnon cuiuslibet commoditati exhibitum.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, MDCXVII.

APVD ANDREAM BABA.

IN R. ADM. P.

LEONARDI LESSII

TRACTATVM DE SOBRIETATE.

VItam quòd faciat beatiorem;
Affectusq; animæ quietiores
Victus parcior, & sine arte mensa,
Isto LESSIVS astruit libello,
Tam viuis rationibus, modisq;,
Parum vt sobrius integraue mētis
Credi debeat, & gulæ minister,
Quisquis negligit hunc modum fugandi
Morborum genus omne, & impotentis
Compescendi animæ vagos furores.
Annon Siluicolæ prioris æui
Hoc victu tenui lenique, sani
Degerunt placidissimam senectam?
Quin & LESSIVS ipse per tot annos
Afflictus grauiter, nihil parumue,
Sic viuendo, molestiora sentit
Accidentia, nec remittit vmquam
Ad commune bonum impiger labores:
Tantum cura potest & ars dietæ.

Franciscus Sassenus

Med. Doctor.

AD R. P.

LEONARDVM LESSIVM

DE SVO HOC LIBRO.

CEntum Decembres senibus indulsit Deus
Vixisse multis; rara quæ nunc gratia est?
Sed copioso tot senum è numero tamen,
Vix numerus est, mihi crede LESSI, tantulus,
Quantus fuisse fertur in Nili ostijs,
Centum nitentes qui sine nebulis dies
Centum per annos integros, aspexerit.
Quæ causa? Sicne Solem & æstiuum frequens
Aquæ volantis horror obnubit diem?
Non illa, LESSI, causa tam grandis mali est:
Sed venter extra sobriæ vitæ orbitam
Effusus, appetentia immodici cibi,
Plerumq; Solem mentibus suum eripit,
Rationis ipsum crapula obtundens iubar.
O misera vitæ tam bonæ dispendia!
Vt præstat ad laudandam amussim viuere,
Quam pauculis doctisque, LESSI, chartulisve
Ex arte scriptis explicas Machaonis.
Tum nempe veram pura mens lucem adspicit,
Et absq; fece, limpido fruitur die:
Et, seu quietam se libris velit abdere,
Seu magna cæli permeare mœnia,
Et se beatis applicare mentibus,
Nullo tenetur illigata compede.
O grata longi temporis compendia!
Sic viuere, dies mauelim centum aut minus;
Quàm lustra centum tota alia vel ampliùs.

Hermannus Hugo

Societ. Iesu.

INDEX
OMNIVM RERVM,
AC VERBORVM
MEMORABILIVM,

QVÆ IN VTROQVE OPVSCVLO DE VERA conseruandæ valetudinis ratione continentur, locupletissimus, & secundum ordinem Alphabeticum taliter dispositus,

Vt numerus paginam, & litera A. primam, B. autem secundam folij columnam designet, qui studiosi Lectoris memoriæ plurimum inseruire, & in quærendo omnem molestiam eximere poterit.

S. Epi-

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

FINIS.

PRÆFATIO
AD STVDIOSVM
LECTOREM.

ETSI varia & multa in vniuerſo huius mundi theatro homini ſeſe offerant bona, quorum incredibili deſiderio ſingulis fere momentis fatigatur, ingentique ad illa comparanda ſolicitudine accingitur: attamen inter omnia primarium locum obtinet commodus corporis ſtatus actiones ſuas probe obeuntis, & ſanitas in plurimos annos prolonganda. Nullus enim ſapiētiam exoptat, qui illam alijs communicandi adminiculo deſtituitur. Diuitias nemo ſanæ mentis expeteret, ſi fruendi licentia denegaretur. Virtutis poſſeſſio ad quid prodeſſet, facultate illam in communi hominum ſocietate ac conſortio exercendi adempta. Denique vix quempiam reperiri poſſe pro certo ſtatuendum eſt, qui honorem ambiret, & ad rerumpublicarum gubernacula ſedendi poteſtatem appeteret, ſi Prætorio non intereſſe, neque roſtra aſcendere, neque officium ſuum cum laude, & omnium bonorum admiratione exercere valeret. Sed iſta omnia debito & legitimo modo obeundi vis, & potentia omnis dependet à ſalubri, & innoxia valetudine, cuius præſtantiam intelligimus, quamdiu à morborum violentia alieni, nec non ab illorum iniurijs liberati ſumus. Quamobrem qui huius amore tangitur, media ad finem iſtum ducentia apprehendat neceſſe eſt, nec conſilia prudentum virorum ſpernat, aut in hac palæſtra diutius exercitatorum veſtigia ſequi detrectet. Longa enim experientia edocti deprehenderunt, ſanitati nihil ſobrietate gratius, iucundius, delectabiliuſue accidere poſſe, quoniam ex diuturna temperantiæ conſuetudine talem habitum adepti fuerunt, vt vltra hominum fidem, & memoriam, annos vitæ ſuæ producerent. Celebre eſt, vt Solinus cap. 21. ſcribit, idque quam plurimorum calculo approbatur, in faſtigio mentis Athi fuiſſe oppidum Achorum nomine, in quo dimidio longior, quam in alijs regionibus incolentium vita prorogaretur, & vſque ad extremam ſenectutem ſine quorumlibet morborum faſtidio, moleſtiaue tranſigeretur. Verum id illius populi ſobrietati, & frugalitati potius quam loci qualitati, aeris conſtitutioni, & temperamenti accidentibus, naturæue aſcribi debuit, quæ vtinam apud omnes, prout deceret, ſtudioſe coleretur, & crapula, nimius luxus, & comeſſationes cane peius & angue fugiendæ deteſtarentur, nullum dubium foret, quin ſicut Achori incolæ dimidio vitæ ſpacio alios antecelluerunt, ita hos viciſſim illos duplo exuperaturos firmiter ſtatuendum. Igitur vt hac in parte conſuleretur publico bono, & vnuſquiſque ad temperantiæ ſtudium accenderetur, præclaros hos

duos

duos Tractatulos de bona vitæ conſeruandæ & elongandæ ratione conſcriptos in lucem vna cum alijs annexis emittere cenſui, & ſi ſecundum meam intentionem hoc meum, quicquid eſt, ſtudium profuiſſe animaduertero, ad alia longe vtiliora & pulchriora, propediem me multo alacriorem accingam. Venetijs ex noſtra Typographia xvij. Kal. Iunij Anno partus Virginei. M. D C. X V I I.

Andreas Baba

Typographus Venetus.

HYGIASTICON
SEV VERA RATIO
VALETVDINIS
CONSERVANDÆ.

1 MVLTI Auctores eruditè & copiosè de conseruanda bona valetudine scripserunt: sed tot præceptis onerant homines, tot obseruationes & cautiones requirunt circa cibi potusque qualitatem & quantitatem; circa aerem, somnum, exercitia, tempus anni, purgationes, sectiones venæ, tot condita, opiata, & alia remediorum exquisitorum genera præscribunt, vt assidua solicitudo ad ea seruanda debeat adhiberi, & misera seruitus sit, illa conari præstare. Accedit quod effectus sit exiguus & sæpe nullus, dum id quod præcipuam vim habet, non obseruatur. Volunt enim homines liberè omnibus vesci quæ palato grata, & quantum appetitus desiderat: volunt se communi vsui accommodare, & sensualitati ac orexi indulgere. quo fit vt illarum præceptionum & obseruationum custodia parum illis prosit. Quam ob causam plerique neglectis Medicorum præceptis, omnia, naturæ & euentui committunt. Miserum putant, ex Medicorum præscripto viuere, iuxta dictum vulgare, *Qui medicè viuit, miserè viuit*; miserum non posse quibuslibet cibis qui apponuntur, copiosè vesci, non posse vnquam appetitui satisfacere, & ventrem satiare. Itaque comedunt bis terve per diem abundè, quantum appetitus postulat, ex quolibet ciborum genere. Deinde sumpto cibo, functionibus mentis ad aliquot horas incumbunt: nec vnquam in animum inducunt vt purgationes statis temporibus sumant, nisi morbi sensus vrgeat, putantes omnia salua, cùm nihil sentiunt aduersi. hinc fit vt sensim crudis, & noxijs repleàtur succis, & humoribus, qui diuturnitate non solum augentur, sed etiam putrescunt, & malignioreș redduntur; adeò vt oblata leui occasione, vel ab æstu & frigore, vel à profectione, aliove labore, vel à ventris, vel ab alio aliquo excessu, & incommodo, accendantur, & in letales morbos facessant.

2 Vidi ego multos viros præstantes in florenti ætate hac solâ causâ abreptos; qui si curandæ valetudinis rationem tenuissent, in plurimos annos ætatem prorogare, & sua doctrina, vel præclaris factis magna commoda mundo adferre, & sibi longe maiorem coronam in cęlo promereri potuissent. Multi etiam sunt tam in Religionibus quam in sæculo, qui huius rei imperitia sæpe male valent, nec ita possunt studijs, alijsque mentis functionibus vacare, sicut & ipsi optarent, & eorum vocatio postulat.

3 Quæ cùm multis iam annis in varijs locis considerassem, cogitaui operæ pretium me facturum; si eam rationem conseruandæ bonæ valetudinis proponerem, qua & ipse me plurimis annis in multis corporis incômodis (post iudicia præstantium Medicorum, qui solùm biennium vitæ tribuebant) sanum, & ad omnia mentis officia expeditum præstiti, & alij tum in nostra Societate, tum extra, se diutissime incolumes & alacres tuentur, & superioribus sęculis sancti viri & philosophi plurimum vsi sunt. Ea potissimum sita est in recto victus ordine, & cibi potusque certa moderatione; non molesta, quæ affligat & debilitet, sed naturæ accômoda, quæ recreet, & vires corroboret.

Hęc cogitâti exhibitus est à viro illustri libellus quidam de Vita sobria, Italico sermonę conscriptus, auctore D. Ludouico Cornaro Veneto, magni ingenij viro, honorato, opulêto, & coniugij vinculis adstricto, in quo mirificè hęc ratio commendatur omnibus, & multa certaque experientia comprobatur. Valde recreatus fui libelli huius lectione, planeque dignum iudicaui, quem in Latinum sermonem translatum omnibus facerem communem: præmisso hoc meo Tractatu exegetico.

Neq; hæc tractatio aliena videri debet ab instituto meo, qui Theologiam, non artem Medicam profiteor. Nam præterquam quòd Medices theoriam olim non leuiter attigi; res hæc à Theologi instituto non est aliena. Agitur enim de virtute pulcherrima Temperantiæ: in quo ministerium ipsa consistat, quod sit eius medium, quæ mensura obiecti: quomodo hæc mensura inuestiganda: denique qui fructus ex ea nascantur. Itaque hæc consideratio non ita est medica, quin etiam suo modo ad Theologiam, & moralem Philosophiam pertineat. Accedit quod finis & scopus, quem hac in re potissimum specto, Theologo sit dignissimus. hic est, vt plurimis viris religiosis, & alijs pietati addictis suppetat commoda ratio, qua Deo Domino nostro longo tempore faciliùs, lætiùs, & feruentiùs seruiant, cũ magna sua spirituali voluptate, & ingenti merito æternæ gloriæ. Incredibile enim dictu est, quanta facilitate & interna consolatione vacetur orationi, recitentur preces canonicæ, peragatur Missæ sacrificium, incumbatur meditationi rerum diuinarum, legatur sacra Scriptura ab ijs, qui vel cum mediocri talium rerum scientia, sobriæ vitæ sunt addicti. Hic meus præcipuus scopus in hoc Tractatu: hoc meum summum votum. Omitto quantum momenti adferat etiam alijs omnibus ad studiorum progressus, & ad omnia negotia, quæ mente & ingenio peraguntur, faciliùs & felicius peragenda. Verum de his & alijs commodis infra ex professo dicemus. Itaque siue materiam spectes, siue scopũ, non debet hæc tractatio aliena à Theologi instituto videri. Habes, Lector, rationẽ mei in hoc opusculo instituti. — 4 *Argumentũ hoc non esse alienum à Theologi instituto.*

Itaque vt rem ipsam aggrediamur, Primùm dicemus, Quid intelligatur nomine *Vita sobria*. Secundo, Qua via & ratione possit iusta mensura in eius obiecto constitui. Tertiò, Qui sint eius fructus & commoda.

Quod ad primum attinet: *Vitam sobriam* hic vocamus, non solum quæ modum statuit in potu, sed etiam in cibo: ita vt non amplius cibi vel potus assumatur, quam corporis côstitutio in ordine ad functiones animi postulet. Eamdem vocamus *Vitam ordinatam, regulatam, temperatam*. his enim nominibus idem significamus. Itaque materia circa quam potissimum versatur hæc vita, seu Temperantia, est cibus, & potus; in quibus debitam mensuram constanter seruat. Secundariò tamen, & posteriore cura cauet etiã ab alijs excessibus, v.g. nimio æstu, frigore, fatigatione, & similibus quæ valetudinẽ lædũt, & functiones animi impediũt. — 5 *Quid vita sobria.*

Mensura illa non est eadem respectu omnium, sed diuersissima, pro diuersa corporis constitutione, robore, ætate. Alia enim conuenit ætati florenti, alia senili; alia robusto, alia debili; alia sano, alia ægro; alia corpori bilioso; alia pituitoso. Diuersa enim in his est facultas ventriculi cui facultati hæc mensura exactè, quantum fieri potest, debet esse æqualis & commensa. Ea enim est *mensura* cuiusque, quam facultas ventriculi ipsius inter occupationes animi & corporis, quibus ille distinetur, perfectè potest concoquere, & alendo corpori satis est. — 6 *Diuersis diuersa mensura cõgruit quæ sit mensura cuiusq;*

Dico *inter occupationes animi & corporis*, &c. Quia maior mensura congruit illi qui corporis exercitijs est deditus, & corpus assiduè exercet, quã ei qui totus est in studijs, meditatione, oratione, alijsq; mentis functionibus. Functiones enim animi valdè impediunt & retardant concoctionem: vel, quia dum totam vim animæ sursum trahunt, actiones virium inferiorum quodammodò suspendunt; vt experimur cum attenti studijs, vel orationi nec horas

..udimus, nec ea quæ ante oculos sunt, aduertimus: vel, ... spiritus non solum animales, sed etiam vitales & naturales auocant. Hinc sæpe fit, vt duplo minus cibi ac potus conueniat ei, qui studijs & mentis functionibus est intentus, quàm ei qui assiduè corpus exercet; etiamsi viribus alioquin & ætate sint pares.

7 Itaque difficultas est in hac mensura inuenienda. Quod etiam notauit S. Augustinus lib. 4. contra Iulianum ca. 14. ita scribens: *Iam verò, cùm ad vsum ventum fuerit necessariæ voluptatis per quam reficimus corpus, quæ verbis explicet quemadmodum nos modum necessitatis sentire non sinat, & ipsum limitem procurandæ salutis (si quæ adsint delectabilia) rapiendo abscondat & transeat, putantibus nobis satis non esse quod satis est, dum libenter eius prouocationibus ducimur. existimantes nos adhuc agere negotiū valetudinis, cum agamus potius voluptatis. Ita nescit cupiditas, vbi finiatur necessitas.* Quibus verbis causam huius difficultatis refert in voluptatem, quæ facit vt non sentiamus quando ad debitam mensuram peruentum fuerit, & abscondit illum limitem, vt eum transiliamus, nobisque persuadet nos agere causam sanitatis, cùm agamus voluptatis. Itaque de hac mensura, quibus obseruationibus sit inuestiganda, nobis secundo loco dicendum: allatis ad eam rem quibusdam regulis, e quibus illa colligi possit.

Quomodo mensura inuestiganda.

8 Sed hic occurrent forte aliqui: Non opus esse, vt in monasterijs quispiam de ea mensura sibi præfigenda sit sollicitus, cùm ipse Ordo, vel Superiores prudenti iudicio hanc mensuram definierint, constituendo vt pro ratione temporis tot portiones apponantur tantum piscium, vel ouorum, vel carnium; tantum leguminum, oryzæ, sorbitionis, fructuum, casei & butyri: tantum cereuisiæ, & vini: omnia certo numero & mensura definita. Possumus ergo omnia ista tuto sumere, nec debitam mẽsuram excedemus. Hi catarrhos, tusses, dolores capitis & stomachi, febres, & alios morbos, quibus sæpe conflictantur, non putant prouenire ab excessu cibi, vel potus, sed assignãt ventis, auræ malignæ, vigilijs, nimio labori, & similibus causis extrinsecis. Sed falluntur manifeste. Vbi enim est tanta diuersitas corporum, & virium ventriculi, non potest eadem mensura omnibus esse accommodata; sed quod huic robusto & iuueni est æquale, illi debili & seni io duplum vel triplum est nimium: vt bene docet D. Thomas 2. 2. q. 141. a. 6. Aristotelem secutus: estque per se satis clarum. Itaque non eo consilio ea portionum quantitas & multitudo a Superioribus est constituta, vt quilibet sibi persuadeat hanc mensuram sibi congruere; sed vt etiam robustissimi satis haberent: ceteri verò ex diuersis sumerent quod placeret (tamen ea mensura, quam ratio dictaret) & in ijs quæ relinquerent, haberent occasionem meriti frænando gulam. Non est difficile dum illecebræ absunt, temperantiam præstare; sed esurire inter epulas, & cohibere ventris ingluuiē irritamentis præsentibus, hoc opus, hic labor est, præsertim iunioribus, & alijs nondum gulam penitus domitam habentibus, ac proinde magni apud Deum meriti. Vnde ne in Religionibus hæc augendæ coronę occasio desit, subinde aliquid amplius & in varietate, & in quantitate conceditur, quam temperantiæ mensura requirat.

Nec obstat quòd illa dicantur dari ad aliquam naturæ recreationem, quia hæc recreatio non consistit in eo, vt consueta temperantiæ mensura tunc notabiliter excedatur, sed vt varietate quadam, vel grato ciborum, qui rarius dantur, sapore delectetur, semper tamen intra mensuram temperantiæ, ita vt appetitus non omnino satietur. Quidquid enim hanc mensuram excedit, in vitio ponendum, siue nuptiæ sint, siue encænia, siue quæuis alia conuiuiorum solennitas. Excedit verò quidquid superat eam quantitatem, quam ventriculus potest perfectè concoquere, nulla cruditate relicta.

Ad hanc mensuram deprehendendam, vti possumus hisce regulis, & obseruationibus.

9 Prima Regula. Si tantum ordinariè sumas, vt postea parùm sis aptus functionibus mentis, orationi, meditationi, studijs litterarum, perspicuum est te mensuram iustam excedere. Natura enim, & ratio postulat, vt pars vegetans ita foueatur, vt facultas animalis & rationalis non offendatur; quia illa his seruire debet, & esse adminiculo ad earum functiones, non impedimento. Cùm ergo tantum ingeritur pro parte vegetante, vt functionibus superiorum facultatum, nempè sensuum, imaginatricis, intellectus, memoriæ, notabile detur impedimentum: signum est congruentem mensuram excedi. Prouenit hoc impedimẽtum ex vaporum, qui potissimum è ventriculo in caput emittuntur, redundantia: qui modicè tantum eò mitterentur, si mensura non excederetur, vt experientia constat. Nam qui sobriam vitæ rationem sectantur, tam sunt ad omnes animi functiones expediti post cibum quàm ante: vt Auctor noster, quem infrà subiunximus, sæpè testatur, & ipse quotidie experior & alij plurimi in nostra Societate experientia docti nouerunt. Imò Sancti Patres, qui solum semel per diem cibum sumebant, ita parcè id faciebant, vt nullo modo in functionibus animi impedirentur; quantò faciliùs id præstare possunt qui illam quantitatem diuidunt, & gemina refectione modicè vtuntur? 10

Dixi fumos illos, qui cerebri serenitatem obnubilant, *potissimum prouenire è ventriculo cibis assumptis*: quia etsi hæc præcipua sit causa, non tamen sola. Non enim solùm è cibo recens assumpto, qui iam efferuescere, & concoqui incipit, proueniunt: sed etiam è copia sanguinis & humorũ qui sunt in hepate, liene, & venis; qui simul incalescunt, & magnam vim huiusmodi fuliginum sursum mandant. Verùm sobria vita sensim hanc plethoram vel cacochymiam castigat, & ad debitum modum tum in quantitate, tum in qualitate reuocat: adeò vt cibo assumpto non ampliùs huiusmodi fuligines in caput emittãt. Quando enim natura perfectè suos humores per facultates vegetantes regit; ita omnia dispensat, vt neque vlli nascantur morbi, neque functionibus superioribus præbeatur impedimentum.

Nec refert quòd multi viri sobrietati dediti à prandio se tradant quieti, & paulisper dormiant: quia id ob eam causam faciunt, vt vires laboribus mentis, vel corporis antea fatigatæ, somno recreentur, & spiritus consumpti reparentur. Ad vtrumque enim seruit somnus. Deinde somnus iste est breuissimus; & nisi cõsuetudine vel fatigatione aliqua tenerentur, facilime possent illum declinare. Nonnulli somnum hunc diutius protrahunt, sed tantundem posteà nocturnæ quieti detrahunt, in duas veluti partes totam corporis quietem partientes. 11

Secunda Regula. Si tantum cibi vel potus assumas, vt posteà sentias torporem quemdam, grauitatem, & lassitudinem corporis, cùm antea esses agilis & excitatus: signũ est mensuram congruentem excedi: nisi fortè ex morbo, vel morbi reliquijs, id proueniat. Cibus enim & potus, naturam & vires corporis recreare debent, & alacriores reddere, non grauare, & opprimere. Qui ergo ita constituti sunt, vt grauamen sentiant, his dimensum diurnũ minuendũ, præuia diligenti consideratione, vtrùm excessu ciborũ hoc incommodum proueniat, an potionis, an vtriusque: eoque deprehenso, sensim corrigẽdus, donec ad eã mensurã redigatur, ex qua non ampliùs sentiatur incommodum.

Multi hic falluntur, qui etsi largè comedant, & bibant, 12
cibisque alimentosis vtantur, tamen semper queruntur se debiles & putant id ex defectu alimenti & spirituum prouenire: vnde cibos maioris alimenti poscunt; & manè ad ientaculum properant, ne videlicet natura deficiat alimenti inopia. Verùm falluntur, vt dixi, & miserum corpus succo nimio grauatum magis grauant. Hæc enim debilitas in huiusmodi non prouenit ex defectu; sed ex humorum copia (vt plerumque etiam habitus ipse corporis ventrisque tumor indicant) qui musculos, & spirituum vias & meatus, neruos inquam, nimium humectant. quo fit vt spiritus animalis (à quo tamquam vniuersali, & proximo animæ instrumento, omnis vigor corporis in sensu & motu) libere commeare, & corpus regere nequeat. hinc illa debilitas & corporis grauitas, sensuumque torpor, spiritu animali per plethoram quodammodo intercepto. Docet id in plurimis plethoricis & cacochymis corporibus quotidiana experientia, quæ cùm tempore matutino sint languida & torpeant ob nimiam humiditatem ex pridiana cœna, & somno nocturno relictam, consumpta per inediam & apophlegmatismos humiditate, sensim fiunt alacriora, & magis magisque vegeta, crescitque ille vigor vsque ad vesperam, etiamsi valdè parum, vel nihil sumatur meridie. Quòd si durante illa humiditate & debilitate rursus comedant, præsertim humida, & notabili quantitate, augetur malum, & manent in suis miserijs. Itaque si quis agilis, & ad omnem motum ac sen-

sum

suum vsum expeditus esse velit, minuendi humores per dietam, vt spiritibus toto corpore sit liber commeatus, & anima illos vbique ad omnem motum, omnesque functiones corporis, paratos habeat.

13 Tertia Regula. Ab inordinata viuendi ratione non est immediatè transeundum ad exactam regulam; sed id sensim faciendum, minuendo modicis subtractionibus consuetam quātitatem, donec ad eam perueniatur mensuram, quæ non ampliùs animi functiones offendit, nec grauat corpus. Est communis Medicorum doctrina. Omnes enim subitæ mutationes, si sint notabiles, offendunt naturam, propter consuetudinem (quę veluti est altera natura) à qua violentè receditur, & inducitur quod illi est contrarium. Sicut ergo id quod est contrarium naturæ, vehemēter sentitur & affligit: ita quod est contrarium consuetudini, quando illa adhuc viget. Vnde sensim & exiguis momentis recedendum. Sic enim insolita consuetudo veluti per exiguas particulas gradatim tollitur, & eneruatur, sicuti gradatim antea creuit: ac proinde modicè sentitur, parùmque molesta est talis mutatio.

14 Quarta Regula. Etsi non possit certa quantitas statui quæ omnibus sit accommodata, propter ætatum viriumque varietatem, ciborumque discrimina: ad senium tamen vergentibus, & debilibus communiter satis esse videntur 12. 13. vel 14. vnciæ cibi per diem, computato pane, carne, ouis, vel alijs obsonijs quibus quisque vescitur; & totidem vel paulò plures vnciæ potus. Ita sentiunt quidam ratione probabili, & experientia ducti. Hoc intellige de ijs qui parùm corpus exercent, & toti studijs, vel alijs mentis officijs sunt addicti. Sanè D. Ludouicus Cornarus, cuius opusculum de vita sobria hic subiecimus, hāc mensuram probat, eamque sibi anno 36. ætatis præscripsit, & vsque ad finem vitæ tenuit. vixit tamen diutissimè, & sanissimè. Sancti quoque Patres in eremo, & si solo pane vescerentur, & aquam biberent, hanc mensuram non excedebant, sed eam passim in monasterijs etiam lege statuebant, vt scribit Cassianus collat. 2. abbatis Moysis cap. 19. vbi abbas Moyses interrogatus quisnā esset optimus temperantiæ modus, ita respondet: *super hac re inter maiores nostros frequenter nonnumquam habitum fuisse tractatum. Nam diiudicantes continentias diuersorum, qui vel solis leguminibus, vel oleribus tantùm, vel pomis vitam iugiter exigebant, præposuere cunctis illis refectionem solius panis; cuius æquissimum modum in duobus paximacijs statuerunt, quos paruulos panes vix libra vnius pondus habere certissimum est.* Itaque in singulos dies circiter 12. vncias panis statuebāt iustam mensuram, quæ omnibus passim satis esse posset libra enim apud veteres est 12. vnciarum, non 15. vt apud nos.

15 Quidam putant singula paximacia fuisse vnius libræ: & ita intelligunt verba abbatis Moysis, *quos paruulos panes*, singulos nimirum. Sed non id de singulis, verùm de duobus iunctim esse intelligendum, videtur manifestum, si res attentè consideretur. Primò, quia voluit exprimere quantum tota mensura, quæ duobus paximacijs constabat, penderet; non quantum singula paximacia. Deinde, quia illa mensura panis censebatur satis exigua, & valde difficilis seruatu; vt idem abbas Moyses docet cap. 21. Atqui si duo paximacia erant duæ libræ panis per diem, non fuisset ea mensura exigua, nec difficilis ad seruandum: maximè senibus. Quis enim tanta quantitate panis assumpta non habeat satis, aut dicatur modicè aut parum sumpsisse? Imò mirum videretur etiam apud nos, quibus regio frigida, si religiosus aliquis vna refectione duas libras panis comederet: nec ille (quod ad quantitatem attinet) abstinens & sobrius censeretur, sed potius multi cibi, & vorax. Præterea duo paximacia adeò non explebant famem, vt quidam mallent biduo ieiunare, quàm quotidie cum alijs refici: nimirum vt duplicatam portionem sumerent, & appetitui satisfacerent: vt refert idem abbas Moyses c. 24. vbi etiam id improbat. At quis exercitijs mētis deditus, comedat vna vice 4. libras, siue 48. vncias sicci panis? Deniq; vt idem abbas Moyses refert ca. 11. abbas Serapion cùm adhuc esset puerulus, postquam tempore refectionis hora diei nona cum alijs sumpsisset duo paximacia, adhuc famebat; & idcircò furabatur tertium, quòd posteà clanculum comederet. At quis puerorum tres libras panis comedat? Itaq; certum videtur singula paximacia fuisse solùm sex vnciarum, & duo simul iuncta pendisse circiter libram.

Quòd si illi Patres per longam experientiam satis esse iudicarunt duodecim vncias panis sicci absque vllo obsonio, & cum hac dieta ad extremam senectutem sani, & sensibus integri peruenerunt: quanto magis satis esse poterunt 6. 7. 8. vnciæ panis cum 6. vel 7. vncijs optimorum obsoniorum, quæ duplo plus alunt quàm siccus panis? His accedit loco aquæ (qua illi vtebantur) quæ per se non alit, cereuisia vel vinum, quæ multum alimenti præbent. denique experientia constat, multos esse quibus longè minus cibi & potus satis sit.

Etsi hic potissimum de debilibus, vel ad senium vergentibus, sermo sit, tamen valde probabile sentio, supradictam mensuram etiam sanis, robustis, & in ætatis flore constitutis ordinariè sufficere, si multum orationi, studijs, alijsve mentis functionibus sint dediti. Probāt hoc infinita exempla Sanctorum virorum, qui etiam ab anno 15. 16. aut 20. hanc mensuram vel etiam minorem sunt complexi: etiamsi solo pane & aqua, vel paucis oleribus aut leguminibus vterentur: & tamen diutissimè, sanissimè in summis laboribus mentis, & maxima corporis afflictatione vixerunt; vt videre est in plurimis, quorum vitæ extant: ex quibus aliquod referemus infra. num. 35. Deinde, quia in plurimis Monasterijs hæc mensura cōmuniter lege sancita erat tamquam ordinariè omnibus tam iunioribus quam senioribus sufficiens. Vnde Patres illi, qui maximam harum rerum experientiam habebant, & optimè norant quantum natura requireret, iudicarunt hanc mensuram ordinariè omni ætati posse sufficere. Idem sentit noster Auctor, & suo exemplo probat: nam ab anno 36. ætatis incœpit.

Quòd verò quidam hic obijciunt de panatella, eam facilè septem, octo, vel nouem vncias continere, ac proinde tunc non nisi tres vel quatuor vncias panis & obsoniorum restare, facilè soluitur. Nam esculenta & potulenta si misceantur (vt in panatella & similibus menestris) seorsim expendenda sunt, & in suum reducenda ordinem, ad constituendam debitam mensuram. Liquor enim potabilis, ad mensuram potus pertinet, panis, ad mensuram eduliorum. Verùm nostri instituti non est, hæc minuta persequi. Satis est ostendisse generatim, illam mensuram a ratione non abhorrere.

Quinta Regula. Quod ad qualitatem attinet, ea non 16
est magnopere curanda, si sano sis corpore, & tale genus cibi vel potus naturam tuam non offendat. Omnes penè cibi communiter vsitati naturę bene cōstitutæ congruunt, si debita in illis mensura seruetur. Vnde etiam solo pane cum lacte, butyro, caseo, & cereuisiā, diutissimè & sanissimè quis viuere potest; præsertim qui à puero ita consueuit. Ab ijs tamen quæ nocent cauendum, etiamsi palato alioquin sint gratissima, ne magna saltem quātitate sumantur. Talia ferè sunt pinguia, quæ & stomachum relaxant; eiusque vires in attractione sitas dissoluunt, concoctionem reliquorum ciborum impediunt, eosq; semiconfectos & semicrudos stomacho excidere faciunt; in caput fumos copiosè emittunt; vnde nebulæ, tusses, asthmata, aliaque pulmonis mala. Deniq; ipsa nisi probè concoquantur (ad quod opus est stomacho bono, & tempore diuturno) vertuntur in prauos humores materiamq; febrilem, dum partim biliosos, partim in phlegmaticos succos facessunt. His igitur studiosis viris vtendum parciùs, adhibita sufficienti panis quantitate. Sic enim eorum noxa magna ex parte impeditur.

Talia item sunt omnia, quæ experientia teste, vel capi- 17
ti suffusiones, nebulas, vertigines, destillationes, aut tusses adferunt; vel ventriculo cruditates, inflationes, tormina, morsus, lancinationes faciunt; vel alia ratione statum corporis, aut animi functiones lædunt. Absurdum enim est tantis incommodis tam vilem, ac breuem nundinari gulæ voluptatem. Nulla re magis profitetur quis se gulæ mancipium, quam si, vt illi satisfaciat, noxia ingerat. Cùm dicitur ab his cauendum, non sic intelligas, quasi ne parcè quidem liceat vti (sicut quidam à brassica, cæpis, caseo, fabis & pisis, metu humoris melancholici, biliosi, viscosi, inflationis, scrupulosè abstinent) sed ne assumantur notabili copia. Exigua enim quantitate, vel rariùs assumpta nocere non possunt, præsertim si grata appetitui. Imò sæpè quę magna quantitate obsunt, modica naturæ prosunt.

Inter omnia ciborum genera, senibus & debilibus nihil conuenientius panatella; qua sola cum vno vel altero ouo

saluberrimè quis & diutissimè viuere potest; vt auctor noster testatur. Panatellam Itali vocant pulniculam, quæ ex pane & aqua, aut carnium iusculo, simul coctis constat. Ratio cur hæc sit maximè conueniens, est, tum quia concoctu facilima, cùm iam sit instar illius chyli quem stomachus ex cibi concoctione efficit: tum quia qualitatibus est temperatissima: tum quia putredini & corruptioni minimè obnoxia, vt multi alij cibi, qui in stomacho putrescũt. Denique copiosus & probus sanguis ex ea conficitur. Facilè etiam aliquid additur, quo vel calidior euadat, vel magis alimentosa. Vnde meritò dixit Sapiens Ecclesiastici 29. *Initium vitæ hominis aqua & panis.* Quibus verbis significat vitam hominis his duobus potissimùm fulciri & constare, eaq; vitæ conseruandæ esse maxime conuenientia; vt frustrà pretiosæ carnes & pisces, aliaque gulæ irritamenta quærantur.

Plutarchus lib. de sanitate tuenda non probat carnes. ita enim scribit: *Maximè cruditates metuendæ sunt ab esu carnium. Nam hæ & initio statim valdè pragrauant, & reliquias post se malignas relinquunt. ac optimum quidem erat ita corpus assuefacere, vt nullum id carnium requireret esum. Non enim ad nutriendum modò sufficientia largiter tellus producit, sed etiam ad delectationem & voluptatem: quibus partim nullum alium apparatum requirentibus vesci possis, partim sexcentis modis miscere & suauia reddere.* Ad cuius sententiam accedunt multi Medici, eamque probat experientia. multæ enim sunt nationes quæ rarò carne vescuntur, sed potissimum viuunt oriza & fructibus, & tamen diutissimè viuunt & sanissimè, vt Iaponij, Chinenses, Africani multis regionibus, & Turcæ. Idem cernitur in plurimis agricolis & mechanicis, qui ordinarie vescuntur pane, butyro, pulticula, legumine, herbis, caseo; carne rariùs; & tamen corpore sunt non solùm sano, sed etiam firmo vitæq; diuturnæ. Omitto Patres qui in eremo vitam egere, & omnia antiqua monasteria.

19 Sexta Regula. Quibus bona valetudo curæ est, ijs maximè cauenda ciborum varietas, & exquisita condiendi ratio. Hinc doctissimus Medicus Disarius apud Macrobium l. 7. Saturnal. c. 4. & Socrates monent, illos cibos potissimumque vitandos, *qui vltra sitim famemque sedandam appetentiam producerent.* Idem est commune Medicorum præceptum. Ratio est, quia illa varietas semper nouo modo gulam prouocat, & appetitum excitat, vt numquam videatur satis sumpsisse. quo fit vt iusta mensura enormiter excedatur, & triplo vel quadruplo amplius sumatur, quàm natura postulet. Deinde quia diuersorum ciborum diuersa est natura, diuersum temperamentum, & sæpe contrarium: quo fit vt alij citius, alij tardiùs concoquantur. Hinc mira in ventriculo cruditas, & totius concoctionis deprauatio; hinc inflationes, tormina, colicę obstructiones, renum dolores & calculi: itaque & ratione quantitatis nimiæ, & ratione varietatis, maxima chyli seu succi, ex quo sanguis conficiendus, cruditas & inquinatio. Vnde Franciscus Valeriola insignis Medicus, locorum cõmunium lib. 3. cap. 6. hac de re disputans, ait: *Ciborum varietate & copia in eadem mensa, & productione in longas moras, nihil nocentius homini ad salutem, omnibus ex æque Medicis visum est.* Vide plura hac de re pulchrè disputata apud Macrobium loco citato. Scribit Xenophon lib. 1. de dictis & factis Socratis, eius dietam fuisse simplicissimam ac tenuissimam, adeò vt nemo sit, qui non possit facili negotio talem sibi parare. minimo enim sumptu opus fuisse. Athenæus lib. 2. refert ex Theophrasto, Phalinum quẽdam nullo alio cibo vel potu totius vitæ decursu vsum, quàm lacte solo, alios multos ibidem commemorat, qui victu simplici vsi. De Zoroastre refert Plinius lib. 11. capit. 42. eum 20. annos in deserto vixisse solo casei esu, qui ita temperatus erat, vt vetustatem non sentiret. Denique & olim omnibus sæculis, & modò apud omnes gentes illi salubriùs & diutiùs viuunt, qui simplici tenui ac vulgari ratione victus vtuntur.

20 Septima Regula. Cùm tota difficultas in constituenda seruandaque iusta mensura, proueniat ex appetitu sensuali, & appetitus ex apprehensione imaginationis, qua cibi concipiuntur vt delectabiles, danda maximè est opera, vt talis imaginatio corrigatur. Ad quod hæc duo inter cetera multum valent. Primum, Subducere se ab epularum conspectu, ne specie & odore suo imaginationem excitent, & gulam alliciant. Præsentia enim obiecti naturaliter mouet potentiam. Multò difficilius est continere appetitum epulis præsentibus, quàm absentes non concupiscere. Idem accidit in alijs omnibus sensuum obiectis & lenocinijs. Secundum, Imaginari res eas ad quas gula incitat, non vt blandas, odoratas, suaues, palato oblectabiles, quales modò videntur, sed vt fœdas, sordidas olidas, detestabiles, quales mox futuræ. Quælibet res dum in sua resoluitur principia, tunc apparet qualis re vera sit, & quidnam sub amabili illa specie latebat. At quidnam putentius aut fœdius illis delicijs, simulatque leuem alterationem in stomacho subierint? Imò quò quid gulæ videtur gratius, eò mox euadit detestabilius, & maiorem fœtorem exhalat. Vnde qui delicijs diffluunt, nisi externis odoribus vtantur, graueolentia corporis sui molesti sunt, instar cadauerum putentes. Similiter excretiones teterrimo sunt odore, & halitus fœtor intolerabilis. Contrà fit in rusticis & mechanicis, qui pane cibario, caseo, & alijs cibis vulgaribus temperate vtuntur. Meritò sic à Deo comparatum est, vt delicias discamus aspernari, & simplici victu esse contenti. Itaque hæc sæpè animo voluenda, & imaginatio in hunc modum assuefacienda.

Verùm occurrunt hic duæ dubitationes. Prima est, 21 *An mensura sit varianda.*
Vtrum mensura cibi & potus, similiter & qualitas non sit varianda secundum tempus anni. Plus enim videtur assumendum hyeme quàm æstate, eò quòd hyeme ventres (teste Hippocrate sect. 1. aphor. 15.) sint calidiores, dum propter frigus ambiens calor a circũferentia concurrit ad centrum, seu ad intima viscera: æstate verò languidiores, ob causam contrariam; nimirum quia calor ab intimis partibus euocatur ad circumferentiam, & dissipatur. Pari modo hyeme vtẽdum siccis & calidis ob copiam pituitæ, quæ tunc redundat, & non dissipatur: æstate potius humidis & refrigerantibus; quia per calorem aeris ambientis magna fit humorum discussio, & corpus arescit.

Respondeo, Iuxta Medicorum placita ita videri faciendum; non tamen anxiè aut minutè, sed prout se offert commoditas. Quòd si non adsit commoditas, non est magnopere curandum. Nam si opus sit dieta sicciore, vt hyeme, & quando diuturnæ pluuiæ, facile est augere quantitatem panis, & minuere quantitatem potus ac obsoniorum humidorum. Copia enim potus & humidorum quæ tempore sicco iuuat, eadé si humida aura & subfrigida per aliquot dies sumatur, nocet, destillationes, raucedines ac tusses procreans. Quando verò opus est dieta humidiore, augeri potest mensura potus, addita vino maiore aquæ quantitate; vel loco vini potest assumi tenuis Cereuisia, quæ satis humectat & refrigerat. Hinc sancti Patres olim non videntur huius discriminis temporum magnam habuisse rationem, vnam eamdemque mensuram, & vnius generis cibum & potum per totum annum constituentes: & tamen diutissimè vixerunt. Nunc tamen in monasterijs hac in re satis valetudini est consultum, vt congruentia tempori edulia præbeantur; ex quibus qui sobrietatem sectari volunt, sibi maximè accommodata possunt seligere.

Altera dubitatio est, Vtrùm illa mensura de qua diximus, vna refectione an pluribus sit sumenda. Respondeo: 22 *Vtrum semel an bis cibus sumendus.*
Etsi veteres omnes qui temperantiam eximie coluere, vna refectione contenti fuerint, idque vel post solis occasum, vel hora diei nona, seu tertia post meridiem: vt refert Cassianus collat. 2. abbatis Moysis cap. 25. & 26. tamen multi conuenientiùs censent vt senes bis reficiantur, distributa in duas partes supradicta mensura. Ratio est; quia cum senes ob imbecillitatem non possint multum vna vice assumere, expedit vt sæpiùs comedant, sed modica quantitate. Sic enim fiet vt non grauentur cibo, & faciliùs concoquant. Itaque in prandio poterunt sumi 7. vel 8. vnciæ, vesperi 3. vel 4. aut contrà, prout cuilibet est commodius. Verùm in istis diuturna consuetudo magnam vim habet: similiter & corporis dispositio. Nam si ventriculus pituita frigida & lenta abundet, magis expediens videtur, vt semel tantùm comedat: quia multum temporis requiritur vt illa concoquatur vel extenuetur: idque ipsa experientia abundè compertum habeo. Si tamen refectio in vesperam differatur, proderit meridie modicum quid sumere, præsertim quod iuuet ad nimiam ventriculi humiditatem exsiccandam. Vel si meridie prandeatur, tale

quid

quid expediet sumere vesperi, v.g. passulas cum pane, vel similia. Maximè enim ijs qui ita affecti curandum, vt humiditas illa stomachi, quantum fieri potest, corrigatur. quia inde stomachus flatibus, & caput nebulis lentoque phlegmate oppletur. *Sapientia* inquit ille, *in sicco residet, non in paludibus, & lacunis,* vnde Heraclitus: *Lux sicca anima sapientissima.*

23 Obijciat aliquis aduersus ea quæ diximus, à præstantibus Medicis improbari, vt quis certam cibi, & potionis sibi præfigat mensuram, præsertim modicam: quia hac ratione stomachus contrahitur, & ita illa quantitate consuescit, vt si contingat eam excedi, notabile grauamen & læsionem sentiat, dum supra consuetum distenditur. Quod incommodum vt euitetur, suadent non seruari eumdem modum, sed aliquando plus, aliquando minus assumi. Quod videtur etiam ab Hippocrate cōfirmari aphorismo 5. sect. 1. vbi sic scribit: *Etiam in sanis periculosus est valde tenuis, & constitutus, & exactus victus; quoniam delicta grauius ferunt. ob hoc igitur tenuis & exactus victus periculosior est magis quam paulo plenior.*

24 Respondeo, Hoc placitum Medicorum locum habere in ijs, qui eumde temperantiæ tenorem præstare nequeunt, propter crebras occasiones conuiuiorum & symposiorum, quas ipsi vel non possunt, vel nolunt vitare: neque ita domitam habent gulam, vt inter epularum affluentiam, solitam moderationem possint seruare, alijs præsertim suo exemplo & sermone ad indulgendum genio excitantibus. Tunc enim si multùm se infarciant, sentiet aliquid incommodi ob causam allatam. Secus de ijs qui sibi ab huiusmodi vel occasionibus, vel excessibus possunt cauere, & eamdem vitæ rationem tenere. His enim congruentissima est certa mensura, præsertim si debiles sint, aut senes; vt experientia & ratio ipsa conuincit. Nec refert quòd interdum occasione aliqua contingat hanc mensuram excedi: quia vnus aut alter excessus parum nocet, modo statim ad solitam sobrietatem redeatur, tantoque minus in sequenti refectione sumatur, vel ea penitus omittatur. Vt si modice prandere, aut cęnare consuetus plusculum sumpseris in prandio, abstineto a cœna: si in cœna excessisti, abstine sequenti die prandio. Itaque hoc incommodum non est tanti, vt propter illud vitandum certa mensura, quę ordinarie seruetur, sit repudianda; cùm excessus aliquis modo rarus sit, etiam senibus, & debilibus parum noceat.

25 Si tamen excessus sit creber, multosque dies duret, graue nocumentum sentient, præsertim debiles & senes, qui anteà certæ mensuræ erant addicti. Narrat Auctor noster, cùm ab anno ætatis 36. vsque ad 75. solùm 12. vncias cibi, & 14. potus sumpsisset, optima semper valetudine; se Medicorum hortatu & amicorum importunitate fuisse inductum, vt duas adhuc vncias tum cibo, tum potui adderet. Hunc verò etsi modicum excessum decimo die grauissimos illi morbos attulisse, dolorem lateris acerrimum, angustias pectoris, & febrem 35. dierum, adeò vt a Medicis iudicaretur depositus, nec potuisse curari nisi restituta priori consuetudine. Noui & ego quemdam, qui cùm multis annis solitus esset tantum cœnare, modica dumtaxat re eaque sicca meridie assumpta, hortatu multorum cępit paulo amplius, eaque humida. meridie comedere. quæ res post decem vel duodecim dies tantos stomachi, & intestinorum dolores per aliquot hebdomadas illi attulit, vt moriturus videretur: in quos dolores, cùm bis multis medicamentis, magnaque doctissimorum Medicorum industria esset curatus, bis relapsus est. Cumq; iam tertiò per aliquot dies affligeretur, venit illi in mentem mutatæ consuetudinis, & re diligenter expensa, sibi persuasit hanc esse causam tanti mali. quare statuit illam repetere. Quo facto, mox primo die cœperunt dolores minui, itaque intra quatriduum decreuere, vt nihil amplius præter magnam corporis debilitatem remaneret. quæ tamen & ipsa paulatim sobriæ illius & siccæ dietæ præsidio sublata. Non enim multitudo ciborum & deliciæ naturam debilem corroborant, sed modica quantitas viribus respondens, & qualitas temperamento conueniens.

26 Neque Hippocratis aphorismus suprà allatus huic nostræ sententiæ aduersatur. quia ille loquitur de victu tenui, id est parui alimenti, eaque mensura quæ viribus & bonæ constitutioni tuendæ non sufficiat. Nos verò quodlibet genus ciborum, quod naturæ sit commodum, admittimus; & eam mensuram, quæ viribus stomachi, & bonæ valetudini sit accommoda.

Dices: Non omnibus integrum est vel commodum exactam dietæ rationem seruare: nullane suppetit ratio qua tales valetudinem suam tueantur, & vitam in longam senectutem producant? Respondeo, Suppetere hanc vnicam, quam multi præstantes Medici præscripserunt. Ea est, vt quotannis bis saltē, nempe in Vere & Autumno corpus bene purgetur, & humoribus noxijs liberetur. Loquor de ijs qui corpus ordinarie non exercent, sed officijs mentis sunt intenti: vt sunt sacerdotes, religiosi, Iurisconsulti, studiosi, & similes. Porrò ea purgatio fieri debet præuia humorum præparatione, idque præscripto periti Medici: neque debet esse valida, & confertim operari, sed sensim per duos vel tres dies assumpto medicamento. Sic enim & facile toleratur, & ampliùs prodest. Nam primo die purgatur prima regio, vt Medici loquuntur hoc est intestina: secundo, hepar: tertio, venæ in quibus maxima prauorum humorū colluuies. Qui enim non sobrie viuunt singulis diebus aliquid crudi humoris addunt, quod ad venas attractum per totum corpus veluti per spongiam distribuitur. 27 *Alia ratio tuendæ valetudinis.*

28 Itaque intra vnum, vel alterum annum tanta sæpè est quantitas praui humoris in corpore, quantum vas ducentarum vnciarum, seu quatuor poculorum vix capiat. Hi humores tandem temporis tractu putrescunt, & lethales morbos inferunt: vnde maxima pars hominum ante tempus extinguitur. Quicumque enim ante extremam ætatem pereunt, ferè hac de causa pereunt: exceptis illis qui vi externa; vt gladio, igne, casu, bestiarum incursu; vel veneno, vt peste, toxico, &c pereunt. Plurimi in suis domibus omnibus commodis affluentes, breui tempore humorum illorum malignitate extinguuntur, qui in triremibus vincti, & nautico pane, & acqua pasti, sani & incolumes in longam ætatem vitam propagassent. Huic periculo occurritur tempestiuis purgationibus, saltem bis quotannis assumptis. Sic enim neque valdè magna potest esse talium humorum copia, neque multum posse iam putrescere, cùm quoque semestri excernantur. Non multos qui hac ratione ad extremam senectutem peruenere, vix vllo notabili morbo per totam vitam tentari.

29 Sequitur nunc tertium eorum quæ proposuimus, nimirum vt explicemus, quanta commoda corpori & animo sobria vita conferat. *Commoda sobriæ vitæ. Liberat à morbis.*

Primum commodum est, quòd hominem ab omnibus penè morbis liberet & defendat. Aufert enim catarrhos, tusses, asthmata, vertigines, capitis & stomachi dolores: arcet apoplexiam, lethargum, epilepsiam, aliosque cerebri affectus: curat podagram, chiragram, dolores ischiadicos, & articulares morbos. Aufert cruditatem, omnium morborum matrem. Denique ita humores temperat, & in debita proportione conseruat, vt neque quantitate neque qualitate peccent. Vbi verò est congrua humorum symmetria, ibi morbus locum non habet, cùm ratio sanitatis in tali proportione consistat. Confirmat id tum experientia, tum ratio. Videmus enim, eos qui sobriam victus rationem sequuntur, raró vel numquam morbis tentari; & quando tentantur, faciliùs ferre quam alios, qui prauis humoribus ex intemperantia gulæ redundant; & breui tempore restitui. Noui plurimos, qui etsi natura sint debiles, & ætate prouecti, & assiduè officijs mentis intenti, tamen beneficio temperantiæ sani viuunt, & ab omni morbo notabili tota penè vita, longaque ætate immunes. Idē declarant exempla sanctorum Patrum, & monachorū, qui in summa victus parsimonia incolumes & alacres diutissime vixerūt.

Ratio est, quia omnes penè morbi, quibus ordinarie homines laborant, nascuntur ex repletione; nimirum quòd plus assumatur quàm natura requirat, & stomachus possit perfectè concoquere. Cuius signum est, quòd omnes pene curentur euacuatione. Detrahitur enim sanguis per sectionem venarum, vel cucurbitulas, vt natura leuetur: subducitur medicamentis maxima humorum colluuies, quæ per viscera & corpus diffusa: imperatur abstinentia, & tenuissima victus ratio præscribitur. Hic modus curandi manifestè indicio est, morbum ex repletione ortum. Cōtraria enim contrarijs curantur. vnde Hippocrates 30

sect. 2. aphor. 22. *Quicumque morbi ex repletione fiunt, eos euacuatio sanat: & quicumque ex euacuatione, repletio.* Rari tamen sunt morbi ex euacuatione, nisi in longa fame tempore obsidionis, vel nauigationis, vel alio simili euentu. quo casu detracto prauis humore adusto, quem calor per inediam procreauit & veluti adussit, corpus sensim (aucta paulatim cibi mensura) alendũ & corroborandum. Quod etiam post multas euacuationes, quibus in magnis morbis corpus & vires exhaustæ, faciendum vt fiat reparatio. Itaque cùm omnes pene morbi nascantur ex eo quòd plus assumatur, quàm natura postulet; consequens est, vt si quis debitam mensuram seruet, ab omni penè morbo fit immunis. Quod etiā insinuatur celebri illo dicto Hipp. lib. 6. epidemion sect. 4. *Ἄοκνος ὑγιείης ἀκορίη τροφῆς, ἀοκνίη πόνων. Studium sanitatis est, edere citra satietatem, & impigrum esse ad labores.* vbi in parsimonia victus, & exercitatione corporis ponit rationem conseruandæ bonæ valetudinis.

31 Idem confirmatur ex eo quòd cruditas à Medicis dicatur omnium morborum (quibus homines ordinarie laborant) seminarium. Vnde Galenus lib. 1. de cibis boni aut mali succi: *Nemo morbo corripietur, qui accuratè cauet ne in cruditatem incidat.* Et ratione cruditatis dici solet, plures occidi crapula quàm gladio. Et Sacra Scriptura Ecclesiastici 37. *Propter crapulam multi obierunt; qui autem abstinens est, adijciet vitam.* Et paulò antè: *Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam; in multis enim escis erit infirmitas.* Atqui sobria victus ratio prohibet cruditatem, ac proinde succidit morborum causam. *Cruditatem* vocant imperfectam ciborum concoctionem. Cùm enim stomachus vel ob nimiam ciborum quantitatem, vel ob eorum qualitatem contumacem, vel ob varietatem simul assumptam, vel ex eo quod desit iustum interuallum ad perfectam ciborum confectionem requisitum, imperfecte cōcoquit, dicitur chylus, seu succus, quem ex cibis confecit, esse crudus, & habere cruditatem, quæ multa affert incommoda. Primò, replet cerebrum & viscera multis pituitosis & biliosis excrementis. Secundo, parit in exiguis viscerum meatibus multas obstructiones. Tertiò, vitiat totum corporis temperamentum. Denique, venas implet humore putrido, ex quo grauissimi morbi.

Cruditas morborum mater.

32 Possent hæc singula fusè ostendi, sed res est satis manifesta, præsertim primum & secundum; solùm itaque exponam tertium & quartũ. Vbi chylus fuerit crudus, seu maligne a stomacho cōfectus, & inquinatus potiùs quàm concoctus (Aristoteles enim *μόλυνσιν* id vocat nō *πέψιν*, inquinationem non concoctionem) ex huiusmodi chylo non potest in hepate sanguinis officina cōfici probus sanguis, sed solùm vitiosus. Secunda enim concoctio, vt aiunt Medici, non potest emendare primam. Ex vitioso sanguine nō potest fieri proba nutritio, sed necesse est vitiosum existere corporis temperamētum, & morbis obnoxium. Nam tertia concoctio (quæ in poris minutissimis toto corpore agitur, vbi sanguis parti cuilibet alendæ assimilatur, & vltimò disponitur ad eius formam suscipiendam) non potest emendare secundam. Hac ratione sensim per cruditatem mutatur & deprauatur totum corporis temperamentum, multisque incommodis subijcitur. Rursus chyli cruditas efficit, vt venæ per totum corpus repleantur sanguine impuro, multisque prauis humoribus permixto, qui tractu temporis sensim putrescunt, & tandem data occasione per laborem, æstum, frigus, ventum, &c. in graues & periculosas febres, quibus innumeri ætate florenti pereunt, accenduntur. Hæc incommoda defendit sobria victus ratio: quia tollit cruditatem, horum omnium causam. Cùm enim non plus ingeritur quàm ventriculus probè possit conficere, & ad hoc sufficiens temporis interuallum conceditur, non potest nasci cruditas, sed chylus existet probus, & naturæ conueniens; ex probo chylo probus quoque fiet sanguis; ex bono sanguine bonā totius corporis nutritio, & bonum temperamentum. Præterea vitatur hoc modo putredo humorum in venis, vitantur obstructiones viscerum, & excrementitiæ superfluitates, quibus & caput, & viscera, & iuncturæ persæpè affliguntur: itaque conseruatur bona corporis constitutio & sanitas. Hæc enim in duobus sita est; in humorum debita proportione & symmetria tam secundùm quantitatem quàm secundùm qualitatem: & in totius corporis spongioso quodam habitu, nullis obstructionibus impedito, vt spiritus & sanguis liberum per omnes partes habeant discursum. Neque solùm cruditatem humorũ, & mala quæ inde sequuntur, impedit sobrietas, sed etiam superuacaneos humores consumit, idque multò securiùs & efficaciùs quam corporis exercitatio, vt erudite ostendit Cl. Doctor Vringus lib. 5. de Ieiunio, cap. 3. 4. & 5. Labor enim confertim corpus agitat, & solùm partes quasdam præ ceteris exercet, idque sæpe cum humorum perturbatione, cum magno æstu, & morborum periculo, præsertim febrium, pleuritidis, & variarum in varias partes destillationum, quæ magnos dolores adferunt. Abstinētia verò magis intrò ad ipsa viscera, & ad omnes iuncturas ac articulos penetrat, omnia blandè & æquabiliter euacuans: crassa enim extenuat, obstructa aperit, superflua consumit, spirituum vias reserat, & ipsos spiritus clariores efficit; idque absque humorum perturbatione, absque defluxionibus & doloribus, absq; æstu corporis, ac morborum periculo, absq; iactura temporis & dispendio functionum meliorum. Negandum tamen non est quin exercitatio, si modum non excedat, sit valdè vtilis, & multis necessaria.

Sanitas in duobus sita.

33 Alterum Commodum est, quòd nō solùm à morbis, qui ex cruditate & interna humorum corruptione nascuntur, nos tuetur; sed etiam aduersus externas causas munit. Nam qui corpus purum, & humores bene temperatos habent, non ita facile læduntur ab æstu, frigore, labore, & similibus incommodis, sicut alij qui prauis humoribus abundant: & si lædantur, faciliùs & citiùs curantur. Idem accidit in vulneribus, contusionibus, luxationibus, & fracturis ossium: quia nullus vel exiguus fit affluxus humorum ad partem affectam; qui affluxus curationem maximè impedit, & dolores & inflammationes efficit. Declarat in luculento exemplo noster Auctor infra nu. 11. Munit & contra pestem: faciliùs enim ibi veneno resistitur si corpus sit purum. Vnde Socrates sua frugalitate & temperantia effecit, vt quamuis Athenas sæpenumero pestis vastaret, ipse tamen numquam ægrotarit, vt scribit Laert. lib. 2. de vitis Philos.

Sobria vita munit aduersus causas externas.

34 Tertium Commodum vitæ sobriæ est, quòd etsi non curet morbos incurabiles, tamen eos ita mitigat, vt facilè tolerētur, nec magnopere functiones animi impediant. Cōstat hoc quotidiana experientia. Multi enim cum vlcere pulmonis, cũ scirrho hepatis vel lienis, cum calculo in renibus aut vesica, cum inueterata impetigine, cum antiqua & insolita intemperie viscerum, cum enterocele, hydrocele, alijsque herniæ generibus, solius dictæ præsidio diu vitam producunt, semper alacres, & ad ingenij labores expediti. Sicut enim illa mala per ingluuiem valde exacerbantur, ita vt naturam grauiter affligant, breuique tempore præcipitent: ita per sobriam victus rationem mirificè mitescunt, adeò vt parum incommodi plerumque ex illis sentiatur, nec multũ de ordinario vitæ stadio accidat.

Mitigat morbos incurabiles.

35 Quartum Commodum est, quòd suis cultoribus non solùm sanitatem, sed etiam longæuitatem conferat, eosq; ad extremam senectutem perducat; adeò vt cùm ex hac vita decedendum, nullos ferè vel exiguos dolores sentiant: quia moriuntur per meram resolutionem. Vtrumque experientia & ratione notum est. Nam quod ad longæuitatem attinet, constat, sanctos viros in eremo & monasterijs fuisse admodum longæuos, etiamsi asperrimam vitam omnibus penè corporis commodis destitutam ducerent. quod potissimùm illorum sobrietati acceptum ferendum. Sic S. Paulus primus Eremita ætatem ad annos ferè 115. produxit: ex quibus circiter 100. egit in eremo; quadraginta quidem primos paucis dactylis & haustu aquæ; reliquos cùm dactyli defecissent, pane dimidio, quem coruus ei quotidie subministrabat: vt scribit Hieronymus in eius vita. S. Antonius ad annos 105. ex quibus 90. egit in eremo solo pane & aqua (quibus aliquid oleris in extrema senectute addebat) corpus sustentans, teste Athanasio. S. Paphnutius excessit annos 90. solo pane vescens: vt colligitur ex Cassiano collat. 3. cap. 1. S. Hilarion etsi naturæ esset teneræ, & semper rebus diuinis intentus vixit annos circiter 84. ex quibus ferè 70. transegit in eremo, mira abstinentia, & cultus victusque asperitate: vt refert Hieronymus. Iacobus Eremita Persa genere, partim in eremo, partim in monasterio transegit annos 104.

Prestat longæuitatem.

victu

victu tenuissimo: vt refert Theodoretus historia religiosa in Iuliano. Et ipse Iulianus, cognomento Saba, id est, senex, semel in hebdomade reficiebatur, pane hordeaceo, sale & aqua contentus: vt ibidem Theodoretus. S. Macarius, cuius Homiliæ extant, excessit annum nonagesimum, ex quibus in eremo, assiduo ieiunio peregit sexaginta. Arsenius præceptor Arcadij Imperatoris annos vixit 120. in sæculo 65. reliquos 55. transegit in deserto abstinentia admirabili. Simeon Stylites vixit annos 109. ex quibus 81. in columna; 10. in monasterio: verùm huius abstinentia & labores naturam humanam superare videntur. S. Romualdus, Italus, annos vixit 120. ex quibus 100. solidos egit in religione summa abstinentia, & cultu asperrimo. Vdalricus Episcopus Patauiensis, vir miræ abstinentiæ, vixit annos 105. teste Paulo Bernriedensi in vita Gregorij VII. quem ante annos aliquot in lucem produxit noster Gretzerus. S. Franciscus de Paula abstinentia admirabili (pane enim & aqua semel in die post solis occasum reficiebatur, vix aliquid obsonij, quo velci in Quadragesima licet adhibens) superauit annum 90. S. Martinus 86. S. Epiphanius ferè 115. S. Hieronymus circiter 80. S. Augustinus 76. S. Remigius exegit annos 74. in episcopatu. Venerabilis Beda ab anno 7. ætatis vsque ad 92. vixit in religione. Nimis longum esset omnes recensere, qui ex historijs & vitis Sanctorum adduci possent. Omitto plurimos nostræ ætatis, qui sobria victus ratione vitam incolumem ad annos 80. 90. 95. &c. extenderunt. Sunt enim etiam feminarum monasteria, in quibus victu tenuissimo viuitur ad annos 80. vel 90. adeò vt sexagenariæ & septuagenariæ vix inter seniores numerentur.

36 Neque dici potest, hos non vi naturæ, sed supernaturali Dei munere tantam ætatem vixisse. Non enim paucorum fuit ista longæuitas, sed plurimorum, & ferè omnium qui exactam illam sobrietatem sunt sectati, & externo aliquo casu non sunt peremptı. Vnde S. Ioannes Euangelista, qui solus inter Apostolos violenta morte ante naturæ terminum non est abreptus, vixit annos 68. post Domini Ascensionem. Itaque credibile est eum ad centesimum peruenisse. Et S. Simeon annos 120. habebat, cùm martyrio afficeretur. S. Dionysius Areopagita centesimum superabat annum: S. Iacobus minor 96. ieiunijs & orationibus assiduè vacans, carne & vino semper abstinens.

37 Deinde non solis Sanctis id concessum, sed etiam alijs. Nam apud Indos diutissimè viuunt Brachmanes ob victus frugalitatem: apud Turcas religiosi Mahometicæ superstitionis, qui abstinentiæ, & austeritati plurimum dediti. Scribit Iosephus lib. 2. de bello Iudaico capit. 7. *Essenos longissima esse vita, ita vt plurimi eorum vsque centenariam perueniant ætatem; propter simplicitatem victus, & vitam benè ordinatam: solam enim panem & vnum pulmentum singulis apponi*. Democritus & Hippocrates vitam produxere ad annos 105. Plato superauit 80.

Cur homicidæ & blasphemi non sint longæui.

Denique quando Scriptura Eccle. 37. ait: *Qui abstinens est: adijciet vitam*, generatim loquitur de omnibus, qui abstinentiam seruant, non de solis Sanctis. Fateor tamen, impios, & maxime homicidas ac blasphemos, plerumque non diù viuere (etiamsi in victu temperati sint) diuina vltione eos persequente. Hi tamen non morbo ex humorum corruptione, sed vi extrinsecus illata pereunt. Similiter qui impensè libidini sunt addicti, non possunt vitæ esse diuturnæ: quia nihil æque spiritus & optimum naturæ succum exhaurit; nihil naturam sic debilitat & frangit.

Libidinosi.

38 Dices, multos ad extremam senectam peruenire, qui non seruant illam sobriam dietam, sed gulæ laxant habenas prout occasio se offert, quotidie pene ad satietatem cibo potuque se farcientes. Respondeo, huiusmodi esse raros, & rari roboris ac temperamenti. Nam plerique qui voraces sunt, ante tempus extinguuntur. Quòd si robusti illi & ἄνθρωποι congruam moderationem adhiberent, multò diutiùs & salubriùs viuerent, & longè plura ingenio suo & doctrina efficerent. Necesse enim est, eos qui non frugaliter viuunt, multis prauis humoribus impleri, & sæpè morbis tentari; nec posse sine detrimento valetudinis arduis mentis functionibus diu intendere; tum quia in illis tota vis naturæ & spirituum concoctioni & digestioni ciborum mancipata est, à qua si violentè per speculationem abstrahatur, necessariò maligna erit cococtio, & multæ nascentur cruditates: tum quia caput impletur vaporibus, qui mentem obnubilant, & dolorem, si acrius ingenio contendas, adferunt. Denique opus illis est crebra corporis exercitatione, vel medicametis quibus corpus vacuetur: itaque etiamsi diu videantur viuere corpore; tamen animo & ingenio parum viuunt, cùm exiguo tempore ad functiones animi sint idonei, & maior pars temporis debeat impendi obsequio corporis. Quod quid aliud est, quā animum suæ carnis, hoc est sui mancipij, facere mācipium? Talis vita non decet hominem, præsertim Christianum, cuius omne bonum spiritale est, & functionibus mentis ac corporis, sensuumque mortificatione comparatur.

His adde, eos qui debilioris sunt naturæ, si temperate viuant, multò esse securiores de sua valetudine & vitæ productione, quam sint robustissimi quique inordinatè viuentes. 39 Illi enim sciunt se non habere noxios succos in corpore, vel non ea copia vt morbum possint creare: illi verò necessariò plurimis huiusmodi succis aliquot annorum tractu replentur; qui sensim magis ac magis putrescentes, leui occasione in morbum grauem, & sæpè lethalem euadunt. Testatur Aristoteles in problematibus, fuisse suo tempore quemdam Philosophum. Herodicum nomine, qui etsi omnium iudicio debilissimæ esset naturæ, & tabe laboraret, tamen arte τῆς διαιτητικῆς (quæ victus rationem præscribit) ad centesimum annum peruenerit. meminit eiusdem Plato lib. 3. de Republ. Galenus lib. de marasmo, & lib. de tuenda sanitate refert, extitisse suo tempore quemdam Philosophum, qui librum ediderat, quo docebat qua ratione posset quis penitus expers senij cōseruari. Meritò quidem id tamquam vanum reprehendit Galenus; tamen artem non fuisse omnino vanam, & valuisse ad vitam producendam, ipse Philosophus suo exemplo ostendit. Cum enim ad octogesimum annum peruenisset, & adeò esset exhaustus, vt nihil ei præter ossa & cutem restare videretur, arte tamen & moderatione victus singulari effecit, vt non nisi lentissima tabe confectus tandem occumberet. Idem Galenus lib. 5. de tuenda sanitate ait: *Arte illa quæ dietam præscribit, eos qui ab ipso ortu imbecillum corpus non sunt sortiti, sensibus illæsis, & ab omni morbo & dolore alienos, ad summam senectutem peruenire*. Deinde addit de seipso. *Ego vero tametsi nec salubrem corporis statum ab ipso ortu sim nactus, nec vitam planè liberā egerim, hac tamen ipsa arte vsus, post 28. ætatis annum, ne minimo quidem laboraui morbo, nisi fortè diaria febri ob lassitudinem aliquando contracta*.

40 Neque solum ad extremam senectutem morborum & dolorū expertes perueniunt sobrietatis cultores, sed etiam in ipsa morte doloribus non affliguntur: quia non vi illata naturæ, sed simplici resolutione, humidique radicali consumptione vinculum animæ & corporis dissoluitur: sicut lampas sponte sua absque strepitu extinguitur oleo consumpto. Sicut enim lampas ardens tribus modis potest extingui, 1. vi extrinsecus illata, vt cùm flatu vehementi extinguitur; 2. affusa multa aqua, qua olei bonus liquor opprimitur vel corrumpitur; 3. solius olei consumptione: ita etiam vita humana (quæ instar lampadis ardentis) tribus modis extingui solet. 1. vi externa, v.g. gladio, igne suffocatione; 2. humorum noxiorum abundantia, vel qualitate maligna, qua humidum radicale opprimitur, vel destruitur; 3. cùm ipsum humidum à calore naturali longo temporis tractu absumitur, & in auras difflatur, quod eo fit modo quo aqua calida; vel oleum calidum consumitur à calore sibi ab igne impresso. In primo secundo modo magna fit naturæ turbatio, ac proinde necesse est magnos sentiri dolores, si ea res duret: quia temperamentum vi contraria euertitur, & vinculum naturæ violente dissoluitur. At in tertio nullus vel exiguus est dolor, quia ab intrinseco temperamentum sensim dissoluitur, & humidum primigenium (in quo maxime vita consistebat) vna cum calore innato consumitur. Dum enim humidum illud minuitur, simul minuitur calor illi insertus; & consumpto humido, simul extinguitur calor: sicut in lucernis accidit. Hoc modo moriuntur plerique, qui exactam dietæ regulam seruarunt, nisi forte vi extrinsecus illata pereant. Cùm enim per dietam noxios humores euitent, nihil in se habent quod temperamentum violentè possit destruere, aut calorem naturalem opprimere: ac proinde necesse est vt viuant, donec humidum primogenium

Absque doloribus mori.

vnà cum calore insito sit ita consumptum, vt non sufficiat ad animam in corpore diutius retinendam. Simili modo moreretur homo, si calor naturalis (etiam humido saluo) desineret à Deo conseruari: vel si ipsum humidũ diuina virtute subito consumeretur.

41 Quintum Commodum sobriæ dietæ est; quod corpus reddat leue, agile, vegetum, & ad omnes suos motus expeditum. Grauamen enim, naturæ oppressio, & tarditas prouenit ex humorum redundantia; qui vias spirituum obstruunt, & iuncturas obsident, nimiumque humectant. Itaque sublata humorum copia per dietam, tollitur causa illius grauaminis, & tarditatis, & laxantur viæ spirituum. Deinde per eamdem dietam fit, vt concoctio sit bona, & probus conficiatur sanguis, ex quo deinde puri, & copiosi suppeditantur spiritus, à quibus omnis vigor, & agilitas.

Corpus reddit agile.

Attulimus commoda quinque, quæ sobrietas adfert corpori. Videamus nunc quæ præstet animo. Ea similiter ad quinque reuocari possunt.

42 *Commoda animi ex sobrietate.*

Primum sit, quod incolumitatem, & vigorem præstet sensibus externis. Sensus enim videndi in senibus potissimum hebetatur, eò quòd nerui optici humoribus superfluis, aut vaporibus obsideantur, quo fit vt spiritus animalis qui visioni deseruit, vel obscuretur, vel non possit ea copia subministrari, quæ ad acutè cernendum est necessaria. Hoc impedimentum tollitur, vel multum minuitur sobrietate victus, & potus, & abstinentia ab ijs rebus, quæ caput fumis implent; qualia sunt pinguia omnia, & maximè butyrum copiosè assumptum, vina potentia, cereuisia crassa, vel herbis caput tentantibus medicata.

Vigorē præstat sensibus.

Sensus audiendi impeditur humoris superuacanei, &
43 crudi ex cerebro defluxu in organum auditus, vel in neruum qui ei deseruit. hac enim ratione fit, vt homo ex ea parte, in quam defluxio incumbit, fit surdus, vel grauiter audiat. Talis defluxio facilè arcetur & præuenitur sobrietate victus. Et postquam accidit, sicut medicamentis potest (nisi forte sit inueterata, & tandem fixerit) ita etiam per dietam; præsertim si topica quædam simul adhibeantur.

Sensus gustandi potissimum vitiatur prauis humoribus
44 organum ipsius imbuentibus; vt si biliosi humores, vel acidi, vel salsi linguam faucesque occupent (siue illi veniant ex capite, siue ex stomacho, cuius interior tunica cum illis organis continuatur) omnia videbuntur amara, acida, vel salsa. Hoc vitium tollitur congruenti dieta, qua etiam fit, vt communes cibi & panis siccus melius sapiant homini moderato, & plus ei voluptatis afferãt, quam gulæ dedito pretiosi & exquisitè conditi. Sublatis enim vitiosis succis, qui stomachum & organũ gustus inficiebant, & ἀνορεξίαν vel fastidium inducebant, redit appetitus, & sincerus ciborum sensus, ac naturalis voluptas. Simili modo conseruat sensum odorandi, & tangendi.

45 Fateor tamen, longa tandem senectute vigorem sensuum, præsertim oculorum, & aurium, multum hebetari, ac ferè extingui, quia temperamentum organorum, vel & reliquarum partium, paulatim dissoluitur, consumpto sensim humore radicali, & calore innato: quo fit vt, & temperamentum euadat siccius quàm conueniat sensuum operationi, & omnes meatus ac pori pituita frigida repleantur, quæ omnibus animæ functionibus maximè aduersatur. Sicut enim senes interno corporis temperamento fiunt siccissimi & frigidissimi: ita excrementitijs succis humidissimi, adeò vt senium nihil sit aliud quàm frigus & siccitas temperamenti, ex consumptione humidi radicalis, & caloris innati proueniens, quibus necessariò pituitę frigidæ copia toto corpore est coniuncta.

46 Alterum Commodum, quod dieta sobria confert animæ, est, quod valde minuat ac mitiget effectus seu passiones præsertim iræ & melancholiæ, tollens in his excessum & inordinatum impetum. Idem facit circa affectum delectabilium gustus & tactus: vt meritò etiam ob hunc effectum ista ratio vitæ sit magni æstimanda. Turpe enim est esse iræ impotentem, esse subiectum melancholiæ, & tristissimis phantasiæ curis: esse mancipium gulæ & ventris, cæcoque impetu in esculenta & venerea effundi. Neque solum turpe, & virtuti aduersum, sed etiam valetudini noxium, & apud honestos probrosum. Hisce malis sobrietas facili negotio medetur, partim subtractis, partim correctis humoribus, qui illorum causa. Quòd enim humores sint causa talium passionum, apud Medicos, & Philosophos est notissimum, & constat experientia.

Mitigat passiones.

Videmus enim, eos qui biliosis humoribus abundant, esse iracundos & præcipites: qui melancholicis; continuo mœrore ac metu cõfici: si humores illi in cerebro inflammentur, phrenitidem, & maniam procreare; si acidus humor stomachi tunicis sit impactus, assiduam famem & voracitatem: si feruidi sanguinis in corpore sit copia, incitare ad libidinem, præsertim si materia aliqua flatulenta sit coniuncta. Ratio est, quia affectus animi sequuntur apprehensionem phãtasiæ, vt ex philosophia notum est: phãtasiæ aũt apprehensio est conformis dispositioni corporis, & humoribus qui in corpore dominãtur. Hinc biliosi somniant ignes, incendia, bella, cædes: melancholici, tenebras, funera, sepulchra, spectra, fugas, foueas, & tristia omnia: pituitosi pluuias, lacus, flumina, inundationes, submersiones, naufragia: sanguinei, volatus, cursus, conuiuia, cantus, amores. Somnia verò nihil aliud sunt quàm phantasiæ apprehẽsiones ceteris sẽsibus sopitis. Vnde sicut in somnijs, ita etiam in vigilia phantasia pleraque apprehendit consentanea humori, & qualitati præualenti, præsertim primo obiecti appulsu, priusquam à ratione corrigatur & dirigatur. Itaque excessus istorum humorum peruertit naturalem phantasiæ statum, & apprehensionem. Bilis enim, quia amarissima, & naturæ maximè aduersa, facit vt phantasia dictum factùmve alterius, vel quidlibet aliud, quod displicet, apprehendat vt sibi aduersum, inimicum, iniuriosum; & quia humor ardens est, & impetuosus, facit vt apprehensio sit velox & vehemens, incitetque ad celerem mali repulsionem, & vindictam. Humor melancholicus est grauis, frigidus, siccus, torpidus, acidus, atro colore, & cordi valdè infestus. Itaque facit vt phantasia apprehendat omnia tamquam infesta, inimica, tristia, tenebrosa. Ratione autem frigoris, & grauitatis fit vt non incitet ad mali repulsionem, sicut bilis quæ leuis est; sed inijcit metum, fugam, cunctationem. Pituita frigida est & humida: vnde fit vt apprehensio ad omnia sit tarda, languida, absque vigore, acrimonia, alacritate. Itaque bilis facit vt homo sit iracundus, præceps, velox, audax, vehemens, rixosus, morosus: ad quodlibet indignetur, iuret, maledicat, clamet, vociferetur. Hinc tot iniuriæ, pugnæ, vulnera, cædes in genere humano. Nam etiam ea quæ in ebrietate patrantur, ex furore bilis plerumque proueniunt, vino bilem augente, & accedente. Melancholia facit tristes, pusillanimes, meticulosos solitarios; cogitabundos, desperabundos. Et sicut bilis ad breue tempus, dum feruet, rectum mentis iudicium peruertit: ita melancholia ferè assiduè, maximè ea quæ cerebrum occupat, vel tetros vapores sursum ad cor, & caput ex hypochondrijs emittit. Pituita efficit lentos, languidos, somniculosos, meticulosos, obliuiosos; denique ad omnia præclara inutiles. Etsi enim humor iste non ita sit corpori infestus, sicut bilis, & melancholia; est tamen maximè aduersus functionibus animæ: quia frigore suo vigorem spirituum hebetat, & humiditate cerebrum, & meatus spirituum nimiùm humectat. 47

Omnibus hisce malis magna ex parte medicinam facit sobria dieta. Hac enim adhibita, sensim minuuntur praui humores, natura eos consumente vel expellente, adhibitis præsertim quibusdam adminiculis à medicamentis purgantibus. Deinde corrigitur corporis intemperies, dum purus & temperatus sanguis subministratur, qui nullis cruditatibus sit permixtus, nullis humoribus superfluis viciatus, nulla qualitate noxia excedens. Hinc eos, qui sobrietate vti consueuerunt, videmus placidos, affabiles, benignos, lætos, tractabiles, & in omnibus moderatos. Benignus enim succus naturæ, affectus, & mores facit benignos: & malignus succus (qualis est bilis & melancholia, si quantitate vel qualitate excedat) facit affectus, & mores malignos, & efferatos. Vbi id quoque dignum consideratione, prauos humores non solum excitare passiones, iisque dare initium, sed vicissim per quandam sympathiam ab ipsis passionibus accendi, & roborari, & accensos roboratosq; efficere vt ipsa quoque passio augeatur, & confirmetur. Patet hoc in humore bilioso, qui cũ abũdat, mediante apprehensione phantasiæ quam vitiauit, excitat passionem iræ: iræ commotio per quamdam sympathiam accendit spiritus, & humorem biliosum: humor biliosus 48

iam

iam accensus efficit vt phantasia fortiùs, & vehementiùs rem apprehendat, & maior videatur iniuria quàm anteà: & sic ipsa quoque iræ commotio augetur, & roboratur. Hinc fit vt interdum ex ira transeatur in furorem, si phantasia multo tempore in imaginatione iniuriæ persistat. vnde saluberrimum consilium est, cogitationem ab iniurijs acceptis auertere: quia earum consideratio non solùm animo, sed etiam corpori est noxia. Simili modo humor melancholicus, mediante phantasia, excitat mœrorem, nulla alia causa mœroris suppetente: mœror per quamdã sympathiam concludit cor, & impedit liberam eius diastolem: quo fit vt humor melancholicus aduratur, fiatque malignior, eò quod terræ fuligines non possint dissipari: factus malignior, auget mœroris affectum, & sæpè adigit ad desperationem, funestaque consilia.

49 *Memoriam conseruat.* Tertium Commodum animæ ex dieta sobria proueniens, est incolumitas memoriæ. Hæc enim maximè lædi solet ab humore frigido cerebrum occupante, qui potissimùm intemperantibus, & senibus est infestus. Hic enim humor, & vias spirituum angustiores obstruit, & spiritus ipsos refrigerat, & torpidos reddit: quo fit vt apprehensiones sint lentæ, languidæ, & fluxæ; & sæpè in media narratione hominem ita deficiant, vt nesciat quid dixerit, aut qua de re locutus fuerit, rogetque socios; Quid tractabamus? Potest autem id fieri tripliciter: Primò, ex eo quòd spiritus animalis, quo phantasia in recordando, & in omni actu suo vtitur, ab humore pituitoso in transcursu raptim intercipiatur: quo intercepto cessat rei apprehensio, & consequenter omnis recordatio. Secundò, ex eo quòd apprehensio fuit languida, & absque reflexione, idque ob spirituum inopiam vel ineptitudinem: apprehensio autem rei tacta absque reflexione, non potest relinquere sui vestigium, quod ad recordationem sit sufficiens. Omnis enim recordatio immediatè versatur circa actus nostros, & solùm mediatè circa actuum illorum obiecta. Non enim recordor propriè Petrum esse mortuum, sed me vidisse, vel audiuisse, vel legisse, &c. esse mortuum. Itaque vbi nulla est reflexio super actus nostros, nullum potest relinqui vestigium ad memoriam sufficiens. Tertiò, ex sola spirituum ineptitudine, quia etsi vestigium sit aliquo modo sufficiens ex parte sua, tamen si pituitosi sit, vt inopia, vel impuritate, vel torpore, vel nimio feruore spirituum non possimus eo vestigio congruenter ad recordationem vti. Hac ratione interdum accidit, vt quis omnem penè memoriam perdat, & omnium disciplinarum obliuiscatur; vt cùm pituitæ frigidæ copia meatus angustiores cerebri obstruit, & spiritus torpidos reddit, totamque cerebri substantiam nimium humectat, & refrigerat.

50 Totum hoc malum mirifice vel arcetur, vel curatur sobria, & congruenti victus ratione: nimirum abstinendo à potu calido, & fumoso, nisi forte exigua sit quantitas. Etsi enim vinum sit calidum, tamen crebrò, & magna copia haustum, frigidos morbos parit: nimirum destillationes, tusses, coryzas, apoplexiam, paralysim. Ratio est, quia caput vaporibus implet, qui ibidem refrigerati, in frigidam pituitam, quæ illorum malorum causa est, densantur. Neque tantùm à potu calido, & fumoso, sed etiam à copia omnis humidi abstinendum, & quantum fieri potest, sicca dieta vtendum. Hac enim fit vt superflua humiditas vel non gignatur, vel genita consumatur; & consequenter vt obstructiones, quæ ab ea proueniebant, tollantur, & viæ spirituum laxentur, & ipsi spiritus extenuentur, debitumque statum consequantur, & cerebro natiuum redeat temperamentum, fiatque vnà cum spiritu idoneum, vt phantasiæ, & memoriæ deseruiat.

51 *Vigorē ingenij tuetur.* Quartum Commodum est vigor ingenij in excogitando, ratiocinando, inueniendo, iudicando; & aptitudo ad diuinas illustrationes suscipiendas. Hinc fit vt homines abstinentiæ dediti sint vigilantes, circumspecti, prouidi, boni consilij, recti iudicij. Si de disciplinis agatur, facile excellunt in ijs, quibus animum applicuerint. Si de oratione, meditatione, contemplatione; magna facilitate, voluptate, & gustu spirituali ea obeunt. Ostendunt id suo exemplo antiqui Patres, & Eremitæ, qui cùm essent abstinentissimi, semper mente vigebant, & totas noctes in oratione, rerumque diuinarum commentatione traducebant, tanto animi solatio, vt in paradiso versari sibi viderentur, & temporis fluxum non perciperent. Hac ratione ad summam sanctitatem, & familiaritatem Dei peruenerunt, & dono prophetiæ ac miraculorum ornati sunt, & toti mundo admirabiles extitere. Cùm enim perpetuò mentem sursum erectam, Deoque intentam tenerent, digni habiti fuere, ad quos Deus vicissim se inclinaret, eos eximiè illustrando, (iuxta illud Psal. 33. *Accedite ad eum, & illuminamini*) suorumque secretorum faciendo participes, & operum mirabilium administros: nimirum vt mundus hinc intelligeret, quantopere vita illorum Deo placeret & ad eorum imitationem ac venerationem excitarentur.

Sunt etiam hoc tempore plurimi, qui eadem abstinentiæ via ad sapientiæ, & virtutum Christianarum culmen nituntur: è quibus aliqui scriptorum suorum multitudine & eximia eruditione omnibus sunt admirationi. Nemo absque sobrietatis præsidio simile quid præstare poterit: quòd si obstinatè conetur, se ipse ante tempus conficiet. nemo sine huius virtutis ope passiones suas frænare, animi tranquillitatem obtinere, mentis functiones circa res diuinas facili modo, & cum voluptate obire, ad insignem sanctitatis gradũ pertingere potent. Horũ omnium veluti basis, & fundamentum est sobrietas, vt docet Cassianus lib. 5. qui est de Gastrimargia, cap. 14. & 17. Vnde Sancti omnes, qui celsam perfectionis Euangelicæ turrim ædificare voluerunt, ab hac, tanquam fundamento totius ædificij spiritalis, incœperunt. 52

Nec obstat, quod fides ceterarum omnium virtutum, & consequenter totius structuræ spiritalis, dicatur fundamentum: quia fides est quidem intrinsecum & primarium fundamentum, cui directè ceteræ virtutes innituntur; sed abstinentia est fundamentum extrinsecum, secundarium, & subseruiens: quatenus nimirum remouet ea quæ vsum fidei, & functionem potentiæ intellectiuæ vel impediunt, vel difficilem, inamœnam, & laboriosam reddunt; & simul ea suppeditat adminicula, quibus functiones illius potentiæ reddantur illustres, faciles, & delectabiles. Omnis enim profectus spiritualis pendet ex vsu intellectus, & fidei quæ in intellectu residet. Non enim possumus amare aliquod bonum, aut in eius amore proficere; nec odisse malum, aut in eius odio crescere, nisi illud ab intellectu ad mouendum affectum nobis proponatur. Vnde qui ita diuino munere comparatus est, vt cœlestia & diuina semper eius menti obuersentur, (sicut accidit Apostolis, & multis Apostolicis viris) is facili negotio terrena omnia contemnet, & ad sublimem sanctitatis, & meritorum gradum conscendet; ac proinde in cælo illustrem gloriæ coronam obtinebit. Voluntas enim facilè se conformat iudicio intellectus, quando res ei non raptim, sed continuè, & acriter ab intellectu proponitur. Ex quibus patet, ea quæ mentis functiones impediunt, obscurant, vel difficiles, & laboriosas reddunt, plerumque in causa esse, cur neque in disciplinis, neque in pietatis officijs, neque in sanctitate vitæ, ad insignem perfectionis gradum perueniatur: quæ verò functiones intellectus reddunt faciles, expeditos, illustres, delectabiles, præstare hominem idoneum, qui facili negotio, & cum voluptate rebus spiritualibus intendat, & ad excellentem sapientiæ sanctitatisque mensuram pertingat. 53

Itaque cùm sobrietas hanc vim habeat, vt tollat ea quæ mentis considerationem vel impediunt, vel difficilem, & inamœnam reddant; & suppeditet ea quæ facilem, & iucundam efficiunt, meritò fundamentum secundarium sapientiæ, & profectus spiritualis dicenda est. Qua autem ratione id faciat, patet ex dictis suprà. Quæ enim speculationem impediunt ac difficilem reddunt, sunt ista: nimia cerebri humiditas, vaporum, & fuliginum abundantia, meatuum cerebri obstructio, nimia sanguinis copia; spirituum feruor à sanguine vel bile proueniens, vapores biliosi vel melancholiæ adustæ caput petentes, humor biliosus vel melancholicus cerebrum occupans. Hæc omnia impedimenta si nondum adsint, ea præcauentur sobria dieta, vt non irrepant: si autem adsint, sensim vincuntur, & emendantur, adhibita simul, si necesse sit, quorundam pharmacorum ope, maximè initio; nisi forte malum sit inueteratum, & incurabile: vt interdum in melancholia, & pituita cerebrum per protopathiam occupante, per quam amentia stabilis inducitur, accidit. Neque solum tollit impedimenta speculationis, sed etiam suggerit adminicula speculandi, nimirum probum sanguinem, & 54

conse-

consequenter puros, & benè temperatos spiritus, & congruum cerebro temperamentum. Nam & ipsum temperamentum cerebri, quod per intemperantiam factum est nimis vel humidum, vel frigidum, vel siccum, vel calidum, per dietam sensim emendatur, & ad mediocritatem reducitur.

55 *Quanti hic fructus sit momenti.* Fructus hic sobietatis maximi æstimandus est. Quid enim optabilius homini Christiano, & præsertim religioso, quàm in longa senectute vti mente sana, alacri, expedita, & vegeta ad omnes suas functiones? Nam præterquam quòd hoc per se valdè iucundum sit, maximum nobis bonum spiritale, si velimus, adducit. Tunc enim post longam experientiam præcedentis ætatis, mundi vanitas clariùs cognoscitur, & animo vilescit: tunc cælestia à nobis magis sapere, & terrena contemni incipiunt; tunc futura quę impendent assidue versantur ob oculos, vt dignè ad ea nos comparemus: tunc omnis ea notitia & experientia, quam ab ineunte ætate vsq; ad illud tempus comparauimus, nobis est adminiculo, eiusque suaues fructus carpimus. Tunc sedatis animi affectibus & turbellis, cum magna voluptate & facilitate incumbere possumus orationi, meditationi rerum diuinarum, lectioni sacræ Scripturæ, & sanctorum Patrum, & assiduè aliquid pij animo voluere, aliquam diuini eloquij sententiam (more sanctorum Patrum) ruminare; preces canonicas insigni attentione persoluere, sacrificium Missæ magna reuerentia & deuotione offerre. Mirum dictu est, quanta in omnibus istis orientis officijs sobriæ senectuti sit facilitas, quanta voluptas, quanta animi consolatio, & cõsequenter, quantum meriti & præmij possint hoc sibi comparare.

56 Hæc potissimùm causa me impulit ad hunc tractatum scribendum, nimirum vt hominibus pijs, & præsertim religiosis, tantum bonum commendarem, quò & ipsi diu sani viuere, & Deo cum magna facilitate & gaudio seruire, & animum suum diuinis inspirationibus & illustrationibus suscipiẽdis aptare, & maximos bonorum operum thesauros sibi congregare possint. Parui quidem facienda, parumq; vtilis est longa vita, si sæculo potiùs quàm Deo seruit, si auaritiæ vel ambitioni, vel voluptati dedita: verùm si Deo tota est mancipata, virtutisq; officijs addicta, maximi est pendenda, & vtilissima. Itaque etsi sobrietas eam vim habeat vt omnibus, non solùm qui pietati, sed etiam sæculo deditis, corpus sanum & mentem vegetam præstet; tamen illis potissimùm est sectanda, qui pietatem colunt, & Deo quàm maximè placere student: quia his maximam voluptatem etiam in hac vita, & posteà copiosissimum in æternitate fructum adfert.

57 *Stimulos carnis mitigat.* Quintum Commodum est, quòd libidinis impetum extinguat, & tentationes carnis mirificè sedet, & magnam carni ac spiritui tranquillitatem conciliet. Rectè dixit quidam: *Sine Cerere & Baccho friget Venus*. Hoc remedio aduersus istud malum vsi sunt omnes quotquot sanctitate illustres fuere. Et sane, post gratiam diuinam nullum est efficacius: quia sobrietas & materiam, & causam impulsiuam, & causam excitantem subtrahit. *Materiam* voco copiam spermatis: *causam impulsiuam*, copiam spiritus animalis, quo sperma expellitur: *causam excitantem*, imaginationem rerum venerearum. Hæc imaginatio excitat primùm concupiscentiæ passionem; hæc statim commouet spiritus ad expulsionem; hi commoti vrgent, & nisi voluntas cohibeat, perficiunt. Vincere hunc impetum, præcipuum certamen hominis Christiani, præsertim florenti ætate, & natura adhuc robusta.

58 Sobrietas materiam & causam impellentem subtrahit: quia si adsit copia spermatis, facit vt sensim minuatur tum quantitate, tum calore. Similiter minuit copiam & feruorem spirituum, abstinendo à calidis & flatulentis cibis; à vini & cereuisiæ potentis vsu, saltem quamdiu opus est, vt ad mediocritatem deueniatur. Imminuto autem & temperato spermate ac spiritibus, sponte cessant libidinosæ imaginationes; vel si occurrant, facilè excutiuntur (nisi fortè Dei permissu à diabolo suggerantur:) quia oriuntur per quamdam sympathiam ex dispositione corporis, nimirum ex copia seminis & spirituum, sicut imaginationes aliæ, quæ humoris dominantis conditionem sequuntur, vt suprà ostensum. Cuius signum est, quòd sobrietatis cultores ab huiusmodi imaginationibus, & tentationibus plerumque sint liberi, & rarò admodum illis vexentur. Quòd si causarum illarum copia non adsit, facilè sobrietas præcauet ne nascatur: dum facit vt non comedas aut inbibas ampliùs quàm sustentatio corporis postulat. Nõ enim quantitatem eorum quæ assumit, metitur appetitu, qui maximè fallax; sed ratione, quæ spectat quid, & quantum corpori conseruando, & functionibus animi congruat.

Cur verò appetitus fallax sit causa est duplex. Prima est, quia nõ solùm appetit quantum necessarium conseruando corpori, sed etiam quantum seruire potest procreationi. Ad vtrumq; enim finem insitus homini, & ceteris animantibus esculenti, & potulenti appetitus; nimirum ad conseruationem indiuidui, & ad propagationem speciei. Itaq; ratio dictat ijs qui caste viuere, & incitamẽtis libidinis carere volunt, non esse obsequendum appetitui, sed dimidia solùm ex parte ei satisfaciendum: nimirum quatenus appetit necessaria corporis sustentationi. quod si fiat, nulla erit seminis copia, nulli vel exigui libidinis stimuli. semen enim est superfluum alimẽti; nimirum quod corpori alendo non erat necessarium. Vbi ergo non plus alimenti sumitur quàm alendo corpori sit opus, ibi vel nihil, vel parum est superflui, quod in semen dispensetur. 59 *Cur appetitus fallax.*

Altera causa cur appetitus sit fallax, est, quia sæpè longè plus appetit quàm vtrique fini (nempe sustentationi proprij corporis, & propagationi naturæ) conueniat; idque vel ob stomachi prauam dispositionem, vt fit in fame canina, boulimia, & cùm humor melancholicus tunicis stomachi impactus: vel ob ciborum mangonia, & cõdimenta, qui sua varietate, & nouo sapore assiduè orexin & gulam prouocant. Quam ob causam talis varietas & exquisita epularum instructio omnibus sobrietatis, & castitatis cultoribus, imò omnibus qui suæ valetudinis curam habent maximè vitanda, vt passim Medici tradunt. Qua de re suprà diximus. 60

Ex quibus perspicuum est, in sobrietate, & abstinentia ad libidinem domandã longè maiorem esse vim, quàm in alijs corporis afflictationibus, cilicijs, disciplinis, chameunia, labore manuum. Hæc enim exteriùs tantùm corpus affligunt, & cutem perstringunt; causam verò mali, quæ interiùs latet, non attingunt. Abstinentia verò causam ipsam ex fibris, & venis intimis subducit, & naturæ temperamentum ad mediocritatem reuocat. Itaque hæc omnibus, qui isto malo vexantur, consulenda.

Hactenus de sobrietatis commodis, & fructibus: quæ omnia possent sanctorum Patrum testimonijs confirmari, sed ea breuitatis causa prætermitto, vnius D. Chrysostomi sententia contentus. Is Homil. 1. de ieiunio ita scribit: *Ieiunium, Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precum, alimonia animæ, frænum oris, mitigatio concupiscentiæ, vt probè norunt qui ieiunant: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram reddit mentem, alleuiat carnem, fugat nocturnas fœditates, capitis dolores tollit, claros adfert & colores, & aspectus. Ieiunus gestus compositi, expedita lingua, recta cogitatio*, &c. Vide eumdem Homil. 2. in Genesim. Similia multa legere est apud Basilium oratione de ieiunio; Ambrosium lib. de Elia & ieiunio; Cyprianum orat. de ieiunio, & alios. 61

Dicet aliquis molestam esse istam dietæ parsimoniam, vt quæ hominem perpetua fame torqueat; ac proinde satiùs esse cito mori, quàm adeo duro remedio miseram vitam trahere, iuxta dictum cuiusdam, cui cùm crus esset secandum, recusauit inquiens: 62 *An sit molesta.*

Non est tanto digna dolore salus.

Respondeo Primò, Initio quidem esse nonnihil molestam, ob contrariam consuetudinem, & stomachi distentionem; verùm sensim ea molestia tollitur. Non enim repente à magna quantitate ad exiguam transeundum, sed sensim singulis diebus aliquid detrahẽdo, donec ad iustam mensuram sit deuentum: vt sæpè Hippocrates docet. Sic enim sensim absque molestia stomachus contrahitur, & auiditas, quæ antè sentiebatur, tollitur. Stomacho autem ad iustum & debitum modum contracto, nulla ampliùs est molestia in sobria dieta: quia exigua illa quantitas eius capacitati & viribus aptè respondet. Cuius signum est, quod initio Quadragesimæ abstinere à ientaculo, plerisq; qui aliter consueuere, sit graue; sed sensim ipso vsu difficultas illa tollitur: & tantũ commodi ex abstinentia multi sentiunt, vt perpetuò abstinere ientaculo cupiant. Idem multi experiuntur in carenda cęna. Simili modo cùm quis

non-

nonnihil aſſueuit, non eſt moleſtum abſtinere à quibuſdam cibis minùs ſalubribus, etiamſi gula priùs eos valdè affectaret. Itaque falſum eſt quod obijcitur, ſobriam diætam perpetua fame hominem torquere.

Reſpondeo Secundò: Eſto, aliquid moleſtiæ in tali dieta multo tempore ſentiatur (quod tamen non eſt ita) ſed cogitandum eſt, exiguam illam moleſtiam maximis commodis & fructibus compenſari. Sobria enim dieta morbos pellit, corpus agile, ſanum, purum, à fœtore ac fœditate alienum præſtat longæuitatem adducit, ſomnos quietos & placidos inducit: epulas communes ſuaues & iucundas efficit; ſenſibus incolumitatem, memoriæ vigorem, ingenio perſpicaciam, claritatem, & ad diuinas illuſtrationes excipiendas aptitudinem confert; paſſiones ſedat, iracundiam & mœrorem pellit, libidinis impetum frangit. Denique corpus & animam maximis bonis replet: vt merito mater ſanitatis, hilaritatis, ſapientiæ, & omnium virtutum dici poſſit.

Incōmoda vitæ intemperatæ. E contrario vita inordinata exiguam illam & breuem voluptatem quam gulæ adfert, innumeris compenſat incommodis. Nam & ventrem ſuo pondere grauat, ſanitatem perdit, morbos plurimos introducit, corpus fœdum, olidum, ſordidum, muco & excremētis plenum reddit, libidinem accendit, paſſionibus animam ſubijcit, ſenſus obtundit, memoriam debilitat, ingenium & iudicium obſcurat; denique mentem ad omnes ſuas functiones, ad diſciplinas, ad orationem & meditationem, ad ſublimia & ſalutaria omnia hebetat & ineptiorem reddit. quo fit vt & in pulcherrimarum rerum ſcientia, & in vitæ ſanctitate, & in meritis bonorum operum minor ſit profectus. At quale & quantum bonum eſt, cuius cauſa hæc omnia mala ſuſtinentur? Breuis & momentanea gulæ voluptas; quæ tunc ſolùm ſentitur, cùm cibus manditur, & in ventrem traijcitur; quæque & per ſe vilis eſt, vtpote nobis cum beſtijs communis, & exiguam corporis partem afficit, nempe linguam, palatum & fauces. Huius cauſa omnia iſta ſuſtinentur, tantaque mala tolerantur. Huius appetitio eſt ratio totius difficultatis, quæ in ſobrietate ſentitur. Si enim nulla eſſet in ſumendo cibo & potu voluptas, nulla eſſet in abſtinendo difficultas. Nihil aliud boni habet intemperantia præter vilem illam, & momentaneam gulæ oblectationem. Quàm miſerum eſt & homine indignum, ſe reddere huius mancipium, eiuſque cauſa tanta incommoda & diſpendia ſuſtinere? Quantum abſinthij & fellis pro illa modica dulcedine refunditur?

Hæc diligenter conſideranda & perpendenda viris pru- 65
dentibus, maximè eccleſiaſticis, & Deo dicatis, quorum profeſſio eſt functionibus mentis vacare, & rebus diuinis intendere. Si enim iſta accurate expendamus, fieri nequit, quin ſobrietas nobis ſit placitura, & facilis ac iucunda futura; intemperantia verò horrori & deteſtationi. Pudebit nos noſtræ mollitiei, pudebit tantæ vilitatis, & imbecillitatis animi, quòd gulæ obſequijs ita ſimus ſubiecti, quod duro eius imperio adeò ſeruiliter pareamus, quòd viliſſimis & momentaneis eius illecebris non poſſimus reſiſtere. Quid turpius aut magis dedecoroſum, quam eſſe mancipium gulæ & ventris? Quid ſtultius, quàm propter modicam gulæ voluptatem renunciare omnibus animi & corporis bonis quæ nobis adfert ſancta ſobrietas; & exponere ſe omnibus incommodis & malis quæ corpori & animo irrogat intemperantia? Miſeram mortalium ſortem, quæ tantæ vanitati ſubiecta eſt, tantis tenebris occęcata, tantis erroribus obnoxia? cuius mens in iudicando & eligendo, inani ſpecie boni delectabilis quaſi per ſomnium deluditur.

Hæc de ſobrietate, quatenus medium eſt & Inſtrumen-
tum optimum ſanitatis corporis, & vigoris mentis in 66
longam ſenectutem conſeruandi, & maxima bona vtrique parti, tam temporalia quàm ſpiritualia conſequendi, dicta ſufficiant: quæ vt multis ſalutaria ſint Deum enixè rogo. Finem itaque faciam verbis B. Petri omnes ad ſobrietatem hortando: *Fratres, ſobrij eſtote & vigilate; quia aduerſarius*
veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem de- 1. Pet. 5.
uoret; cui reſiſtite fortes in fide. Non enim ſolùm ad carnis tentationes, quibus maxima pars mundi ſuccumbit, vincendas valet ſobrietas, ſed ſimpliciter ad omnes: ſicut etiam ad omnes iuuat virtutes, vt ex ijs, quæ ſuprà deduximus, eſt perſpicuum.

LVDOVICI CORNARI VENETI

33

TRACTATVS DE VITÆ SOBRIÆ commodis.

1 *Vis consuetudinis.*

CERTVM est, vsum in hominibus successu temporis verti in naturam: ita vt illos quodammodo cogat ad ea vsurpanda, quibus consueuerunt, siue bona ea sint, siue mala. Pari modo in multis rebus videmus vsum consuetum habere plus virium quàm rationem. Neque id negari potest. Imò crebrò cernimus, eum qui probus est, consuetudine improbi ex probo fieri improbum. Et sicut bona consuetudo facilè conuertitur in prauam; ita e contrario praua subinde reducitur ad bonam. Nam is qui ex probo consuetudine praui factus est prauus; is consuetudine viri probi rursus redit ad probitatem pristinam. Et hoc totum procedit ex vi vsus & consuetudinis, quæ re vera est magna.

2 *Tria mala consuetudine inuecta.*

Quæ cum mecum ipse perpenderem, animaduerti ex vi vsus in nostram Italiam non ita pridem, imò æuo meo, tres malos mores inuectos. Primus est, adulatio, & aulicæ cærimoniæ. Secundus, viuere iuxta sensum & doctrinam Lutheranam: quæ ratio viuendi ab aliquibus immeritò defenditur consuetudine. Tertius, crapula. Hæc tria vitia, vel potiùs crudelia vitæ humanæ monstra, nostris temporibus sustulerunt e vita ciuili sinceritatem, ab animo religionem, & à corpore sanitatem. Quamobrem statui tractare de vltimo, & ostendere esse abusum; vt, si fieri possit, tollatur. Quod ad opinionem Lutheranam, & adulationem attinet, breui præclarum aliquod ingenium laborem sumet ea refutandi, sicque spero ante mortem me visurum hos tres abusus extinctos, & nostram Italiam antiquis & sanctis moribus suis restitutam.

3 *Crapulam vocat omnem intemperantiã & excessũ non solum in potu, sed etiã in cibo.*

Vt ergo veniam ad id de quo statui tractare: Dico *crapulam* esse rem perniciosam, quia vitam sobriam extinxit, & plurimùm sibi subiecit. Et quamuis omnes norint, *crapulam* procedere e vitio gulæ, & vitam sobriam à virtute temperantiæ: nihilominus *crapula* habetur res liberalis & honorabilis; vita sobria res sordida & contemptu digna. Hoc totum procedit ex vi consuetudinis, quam sensus & appetitus sensualis introduxerunt, qui ita inescarunt & inebriarunt homines, vt relicta bona via, se conuerterint ad sectandam prauam, quæ illos latenter conducit ad peregrinas & lethiferas infirmitates, & præmaturam senectutem, cùm priùsquam quadragesimum ætatis annum attingant, pene sint decrepiti. Oppositum vita sobria, priusquã esset hinc abacta præstabat, conseruando homines in prospera valetudine, etiam anno ætatis octuagesimo.

4 *Luxus con[...]m.*

O miseram & infelicem Italiam? non aduertis *crapulam* quotannis tibi plures eripere personas, quam posset e medio tollere vel tempus grauissimæ pestis, vel multi annorum conflictus? Quid dicam de tuis conuiuijs verè inhonestis, quæ iam passim in vsu; quæ adeò sunt grandia & intolerabilia, vt mensæ satis capaces fieri nequeant, propter infinitam ciborum multitudinem, qui imponuntur; ita vt opus sit lances alias alijs in cumulum imponere? Quis posset viuere in tantis excessibus, & vitæ humanæ infestis venenis? Per amorem Dei ponatur in istis modus: quia certus sum, Maiestati diuinæ ea maximè displicere. Abigatur ista noua mors: illa nostris maioribus inaudita pestis, ne tanta damna animis corporibusque inferat. sicut publica auctoritate fiunt prouisiones annonæ salubris: ita & in vsu moderatio præscribatur, quæ valetudini ciuium sit consentanea.

5 Nec desunt crapulæ exterminandæ etiam priuata remedia quibus quilibet apud se vti poterit; nimirum si viuat secundùm naturæ simplicitatem, quæ paucis est contenta, teneatque medium sanctæ temperantiæ ex rationis præscripto, & assuescat non comedere amplius quàm vitæ necessitas postulet, certò sibi persuadens, illud amplius infirmitatem esse & mortem. Cogitet voluptatem palati momentaneam, sed noxam quam infert corpori, & molestiam diuturnam, denique tandem ipsum corpus vnà cum anima perimere. Vidi ego multos ex meis amicis præstantissimi ingenij, & nobilis naturæ, florenti ætate abreptos ista peste intemperantiæ, qui si viuerent, essent, & mundo ornamento, & multis mortalibus solatio. Itaque vt tantis dãnis occurram in posterũ, statui hoc breui discursu patefacere, *Intemperantiam* esse abusum, qui facilè possit tolli vita sobria in eius locum introducta. Quòd eò libentiùs faciam quod multi iuuenes ingenio præstantes me ad hoc obstrinxerunt. Cùm enim viderint parentes suos ætate florenti extinctos, & me in ætate 81. annorum adeò sanum, & valentem, incessit illis desiderium eodem perueniẽdi: meque rogarunt, vt modum, quẽ ea in re tenui, aperirẽ. Itaque vt illorum honesto desiderio faciam satis, & simul alios multos, qui hoc expendere volent, iuuem: declarabo causas quæ me compulerunt intemperantiam deserere, & vitam sobriam capessere, narrando modum, quem ea in re secutus sum, & quidnam bonus iste vsus in me sit operatus. Hinc clare cognoscetur, quàm facile sit, vitium intemperantiæ superare. Adiungam in fine, quantos fructus ex vita sobria capiamus.

6 *Causa cur auctor vitã sobriam sit amplexus.*

Dico ergo, infirmitates, quæ non solùm initia in me dederant, sed etiam magnos progressus fecerant, causam mihi præbuisse relinquendæ intemperantię, cui multùm eram addictus. Per hanc enim & prauitatem mei temperamẽti (cum stomachus mihi esset frigidissimus, & humidissimus) incideram in varios morbos, nempe in dolorem stomachi, & sæpè lateris, initiaque podagræ, cum vna febricula fere continua, & siti perpetua. Ex hac pessima dispositione nõ aliud mihi restabat expectandum, quam vt post multas vitæ molestias ac dolores finem acciperem per mortem: cùm tamen vita mea tantum per naturam adhuc abesset à termino, quantum per intemperantiam ei erat propinqua. Cùm igitur hisce modis affectus essem ab anno 35. vsque ad 40. ætatis meæ, adhibitis, & tentatis omnibus remedijs absque fructu, dixerunt Medici, vnam adhuc meis malis superesse medicinam, si vellem ea constanter vti, & patienter continuare: nempe *vitam sobriam*, & ordinatam: hanc habere maximam vim ad sanitatem recuperandam, & cõseruandam, sicut ei contraria maximam vim habet ad eam labefactandam, & extinguẽdam, vt ego item experientia didiceram. Illa enim homines prauæ complexionis, & ætate decrepitos conseruat sanos: hæc etiam ætate florentes, & perfectissimæ complexionis prosternit, & longissimo tempore in morbis detinet. Quod etiam ipsa ratio conuincit. Nam contrariæ causæ contrarias habent operationes, & effectus: vitia naturæ sæpe arte emendantur; terrasq; steriles, & malignas mangonio agriculturæ reddit fertiles, & fructiferas. Addebant, nisi tali remedio tunc vterer, intra paucos menses me eò redactum iri, vt amplius iuuari nequirem, & postea intra paucos alios moriturum. Auditis his rationibus, cùm abhorrerem à morte adeo præmatura, & premerer assiduè morborum doloribus, persuasus fui, ex temperantia, & intemperantia necessariò supradictos contrarios effectus nasci debere; & spe

bona

bona vitâ dæ mortis, & emergendi è doloribus, animatus, statui me dedere vitæ ordinatæ.

7 Itaque accepto ab illis modo quem deberem tenere, intellexi me non posse comedere aut bibere nisi è cibis, & vino, qui vocantur infirmorum, idque in modica quantitate. Idem mihi anteà mandarunt: sed ego tunc temporis cùm modò meo viuere vellem, & tales cibos fastidirem, non acquiescebam, sed vescebar cibis palato gratis; & cùm sentirem internos ardores, bibebam vina gustui amica, idque magna copia: nec tamen ea de re quidquam Medicis diceba, vt passim moris est infirmorum. Sed postquam statui sectari temperantiam, & rationis ductum, & viderem nô esse rem difficilem, sed proprium, & debitum hominis officium, ita me addixi huic viuendi rationi, vt numquam a recto tramite deflecterem. Quod cùm facerem, paucos intra dies cępi cognoscere, tali modo me plurimùm iuuari, eumq; continuando, intra spacium temporis minùs anno (etsi videri queat alicui incredibile) fui ab omnibus meis infirmitatibus prorsus immunis, & liber.

8 Sanus effectus, cœpi considerare vim temperantiæ, & ita mecum reputare: Si temperantia tantas habuit vires, vt tanta mea mala profligaret, & sanitatem adduceret; multò magis vim habebit, vt mihi sanitatem conseruet & prauam meam complexionem iuuet, & debilem stomachum corroboret. Quapropter diligentissimè cœpi inuestigare, qui cibi proposito meo congruerent, qui aduersarentur: & statui experiri, si illi qui gustui placent, mihi commodum an noxam adferrent, & an prouerbium illud, quo homines gulæ dediti, se tueri solent, *Quod sapit, nutrit, & iuuat*, sit veritati consentaneum. Hoc cùm facerem, deprehendi esse falsum: nam vina fortia, & frigidissima optimè mihi sapiebant; similiter melones, & alij fructus, lactuca cruda, pisces, caro porcina, tortulæ, legumina, cibi ex pasta farinæ, & similes; tamen ex his omnibus nocumentum sentiebam. Itaque experientia fretus, ciborum illa genera, & vina fortia, & portionem frigidam reliqui, assumpto vino quod stomacho meo esset commodum, eaque mensura, quæ facilè posset concoqui. Idem feci in cibis quod ad qualitatem, & quantitatem attinet; simul ita assuescens, vt numquã appetitu cibi potùs ve saturo è mẽsa discederem, sed possem ampliùs comedere, & bibere; secutus ea in re dictum commune: *Se non satiare cibis, studium est sanitatis.*

9 Hac ratione submota intemperantia, me addixi vitæ sobriæ, & regulatæ: quæ primo in me operata est id quod dixi, nimirum vt interuallo minore quam vnius anni liberatus fuerim omnibus malis, quæ tanto tempore me obsederant, & reddita erant quasi incurabilia: deinde vt in posterum non ampliùs quotannis in morbum inciderem, sicut antea solitus eram, cum sensibus & appetitui obsecundarem. Ab eo itaque tempore liberatus fui, & sanissimus effectus, idque mihi in hanc horam continuauit: ò quòd à suscepta sobriæ vitæ ratione numquam discesserim. quæ sua vi admirabili efficit, vt cibus, & potus congrua mensura assumptus, vim suam corpori relinquat, & superflua sine difficultate exeant, nullo prauo humore in corpore generato.

10 Cum hac dieta, ab alijs quibusdam nocumentis mihi caui, nimirum à nimio calore, frigore, fatigatione, vigilijs, & ab excessu in opere coniugali: itemque ab habitatione noxij aeris, à ventis. & solis ardore. Etsi enim in mensura cibi, & potus ratio valetudinis potissimum consistat; tamen illa quoque quæ iam commemorata, suam vim habent. Seruaui me quoque quantum potui immunem ab odio, & melancholia, alijsque animi perturbationibus, quæ magnam in corpora nostra vim obtinent. Non tamen ita potui me ab omnibus istis seruare liberum, quin subinde in quædam inciderem: sed ea res mihi ad hoc adminiculo fuit, vt cognoscerem per experientiam illa non magnam vim habere, nec magna posse damna inferre in corpora, quæ moderatione cibi, & potus benè sunt disposita: ita vt verè possim dicere eos. qui in duobus istis, quæ per os intrant, congruam mensuram seruauerint, ab alijs excessibus parum nocumenti passuros. Confirmat id Galenus, cùm ait, omnes alios excessus, v. g. solis ardorem, frigora, ventos, labores, &c. parum ei nocuisse, eò quòd in duobus illis, quæ per os intrant, nimirum in cibo, & potu, debitam moderationem seruaret; ac proinde ab illis incommodis numquam ægrotasse, nisi per vnum diem. Id ita se habere, per experientiam cognoui, sicut testari possunt multi qui me nouerunt. Sæpe enim passus frigora, calores, & alia huiusmodi corporis incommoda; animi non modicas vexationes: sed parum hæc mihi nocuerunt, cùm tamen alijs qui temperatè non viuebant, nocuerint plurimùm. Cùm enim frater meus, & alij quidam de mea familia viderent motam mihi à viris potentibus litem maximi momenti, & metuerent ne causa caderem, correpti sunt humore melancholico, qui in corporibus vitæ inordinatæ solet abundare, qui malignitate contracta ita increuit, vt eis mortem præmaturam attulerit. Ego vero, cui res maximè debebat esse cordi, nihil passus sum incommodi; eò quòd talis humor in me non esset superfluus: quinimmò vt mihi ipse animũ adderem, conabar credere, diuina prouidentia hanc litem mihi excitatam, vt cognoscerẽ quantam vim sobria vita in corporibus animisque nostris habeat, ac tandem me fore victorem; sicut paulò post euenit. Nam in fine victoriam retuli magno meo honore, & fructu rei familiaris. Vnde percepi maximum tum gaudium; quod tamen corpori nocumentum inferre non potuit. Ex quibus perspicuum est neque melancholiam, neque alium animi affectum nocere posse corporibus vitæ temperatæ.

Ampliùs dico, etiam contusiones, & lapsus, qui alijs periculum mortis adferre solẽt, & grauissimè afficere, non posse nisi modicum nocumentum, & modicum dolorem talibus corporibus adferre. Hoc ita esse, experientia probaui cùm essem septuagenarius. Cùm enim rheda celeriter procederem, accidit eam euerti, & sic euersam per aliquod spacium impetu equorum raptari. Hinc grauiter mihi læsum caput, & corpus vniuersum, & insuper alterum brachium, & altera tibia suis iuncturis diuulsa. Domum relatus, cũ à Medicis viderer adeò malè mulctatus, concluserunt me intra triduum esse moriturum. Nihilominùs posse in omnem euentum adhiberi duo remedia, sectionem venæ & medicamentum euacuans; vt humorum affluxus, & inflãmatio, & febris (quæ certissimè mox putabatur secutura) impediatur. Ego contra, cùm scirem vitam meam ordinatam tot annis continuatam, humores corporis mei ita temperasse, & dispensasse, vt non possent multùm conturbari, aut confluxum grauem efficere, recusaui vtrumque remedium, & solùm iussi vt tibiam, & brachium suis iuncturis restituerent, & singulas partes congruis oleis vngerent: sicque absq; alio remedio conualui, nullo alio incommodo, nulla alteratione affectus: quę Medicis instar miraculi visa. Vnde concludo, eos qui vitam temperatam colunt, parum mali ab alijs incommodis sensuros. 11

Sed & hoc quoq; per experientiam cognoui; ordinatæ vitæ regulam diu obseruatam, non sine grauissimo incommodo violari. Quatuor iam anni sunt (accedit enim cùm 78. essem annorum) cùm Medicorum consilio, & meorum importunitate assidua inductus sum, vt aliquid mensuræ consuetæ adijcerem. Varias rationes adferebant: senilem ætatẽm non posse tam modico cibo, & potu sustentari; neq; solùm dandam operam vt natura vtcumque sustentetur, sed etiam robur, & vigorem habeat: idque nisi per cibum, & potum fieri non posse. Ego contra naturam paucis esse contentam: me tot annis modica illa mensura sanum perseuerasse: hanc consuetudinem mihi versam in naturam: rationi consonum esse, vt crescentibus annis & viribus sensim decrescentibus, cibi potusque mensura minuatur potiùs quàm augeatur; vt patiens sit proportionatum agenti: stomachi vim sensim fieri imbecilliorem. Huc pertinere duo prouerbia apud Italos vsitata. Alterum. *Qui multum vult comedere, comedat parum*: nimirum, quia parum comedendo protrahit vitam. Alterum: *Plus iuuat cibus qui superest comedenti, quàm qui ab illo comestus.* Vbi insinuatur, nocumentum immoderati cibi assumpti maius esse, quàm sit commodum ex moderato. Verùm hæc omnia, illis assiduè vrgentibus, me tueri non poterunt. Itaque ne viderer obstinatior, & vt amicis gratificarer, cessi tandem, & permisi mensuram cibi augeri, sed duabus dumtaxat vncijs. Cùm enim antea mensura cibi diurni totius, nimirum panis, vitelli, oui, carnis, & minestræ esset vnciarum 12. exactè pensata, auxi adiectis 2. vncijs ad 14. mensuram potus, quæ vnciarum erat 14. auxi ad 16. duabus similiter 12

Ordinata vita regula periculose violatur.

militer vncijs adiectis. hoc augmentum post decem dies ita in me cœpit operari, vt ex læto, & alacri factus sim melancholicus, & cholericus, adeò, vt omnia mihi essent molesta, nec scirem quid dicerem aut facerem. Duodecimo die inuasit me dolor lateris, qui 22. horis durauit: deinde superuenit febris grauissima, quæ 35. dies & totidem noctes continuauit: etsi post quintumdecimum diem semper minor euaserit. Accedebat, quòd intereà temporis non possem capere somnum, vel ad vnius horæ quadrantem: vnde omnes iudicabant me moriturum. Nihilominùs ego (Dei gratia) me curaui sola regula illa viuendi, etsi iam essem annorum 78. & hyems esset auraque frigidissima, & corpus extrema macie confectum. Mihique certum est, nihil aliud post Deum me à morte liberasse, quam exactam illam vitæ regulam, tot annis à me continuatam: quo tempore vniuerso nihil mali sensi, nisi subinde aliquam indispositionem vnius aut alterius diei. tot enim annorum temperantia, consumptis prauis humoribus, non permiserat alios malignos subnasci; neque probos corrumpi, aut malignam qualitatem contrahere, sicut in senum corporibus, qui absque huiusmodi regula viuunt, euenire solet. Nulla in humoribus corporis mei senilis malignitas, quæ mortales occidere solet. Noua autem illa ex noua inordinatione, de qua dixi, introducta, vim non habuit (etsi malum esset grauissimum) ad me occidendum.

13 Ex his clare perspici potest, quanta sit vis recti ordinis, & inordinationis, temperantiæ inquam, & intemperantiæ: quarum illa tot annos me sanum præstitit; hæc etsi exiguus fuerit excessus, paucis diebus ita prostrauit. Si mundus ordine constat, si vita nostra corporalis pendet ab harmonia, & proportione humorum ac elementorum: mirum non est, si ordine certa regula debeat conseruari; & inordinatione lædi ac destrui. Ordo disciplinas reddit faciliores: exercitum efficit victorem; regna, ciuitates & familias in pace retinet, & confirmat. Vnde concludo, vitam ordinatam esse certissimam rationem, & fundamentum vitæ sanæ, & longæuæ; ac veram, & solam medicinam morborum plurimorum. Neque id quispiam negare potest, qui rem attentiùs inspexerit. Hinc Medicus cùm infirmū visitat, hanc ei primam medicinam præscribit, vt certa mensura cibum potumque sumat: eamdem commendat iam curato, si sanitatem retinere desiderat. Neque dubitandum est, quin à morbis in posterum liber foret, si talem vitæ rationem teneret: quia omnes illa morborum causas resecaret, & ita nec Medicis nec medicamentis ei opus foret. Imò si animum ad ea quæ oportet, attendere velit, se ipse Medicum efficiet, & quidem perfectissimum. Nam re vera homo non potest esse alijs perfectus Medicus, sed tantùm sibi soli. Cuius rei hæc est ratio. Quiuis enim diuersis experientijs potest cognoscere naturæ suæ conditionem, suasque occultas proprietates: qualis cibus & potus, & quæ mensura naturæ suæ congruat. Hæc tamen non ita possunt cognosci in alijs: quia opus longa experientia, & obseruatione exactissima, quam circa alios non facile habere possumus; præsertim cùm maior sit diuersitas temperamentorum quàm vultuum. Quis credat, vinum vetus nocere meo stomacho, & nouum iuuare? Me pipere minùs incalescere quàm cinnamomo? Quis Medicorum has duas occultas proprietates mihi indicare potuisset, si ego longa experientia vix tandem eas deprehendere potui? Itaque alter alteri non potest esse perfectus Medicus. Vnde cum homo non habeat meliorem seipso Medicum, nec melius medicamentum quàm sobriam vitam, perspicuum est hanc omnino amplectendam.

Vita sobria optima medicina morborum.

14 Non tamen negauerim quin Medici sint necessarij, & magni pendendi ad cognoscendos & curandos morbos, in quos sæpe incurrunt qui vitam ordinatam nō sectantur. Si enim amicus, qui te visitat in morbo, & solùm verbis solatur, & compatitur, rem tibi gratam præstat: quantò tibi charior debet esse Medicus, qui instar amici te inuisit vt iuuet, remedia adhibet, & salutem tibi promittit? Verùm vt quis sanum se conseruet, sentio deberi amplecti loco Medici vitam regulam, quæ, vt experientia constat, est medicina naturalis, & nobis propria: quia etiam maligni temperamenti corpora conseruat sana, & efficit vt ad longum æuum etiam 100. annorum & amplius, vitam proferant, & tandem absque doloribus, & humorum perturbatione vitam finiant, ac per puram humoris radicalis consumptionem, instar lampadis extinguantur. Multi putarunt id posse fieri auro potabili, & lapide philosophico (quem Elixir vocant) à multis quæsito, à paucis inuento: sed frustrà sunt, si vita temperata absit.

Medici necessarij.

Verùm homines sensuales, & intemperantes (quales plerique sunt) volentes suos appetitus satiare, & gulæ indulgere, etsi videant ab intemperantia se male subinde tractari: nihilominus vitam sobriam refugiunt. quia, inquiunt, *Melius est obsequi appetitui, & decem annos minus viuere, quàm naturam suam assiduè frænare.* sed non considerant quanti momenti sint homini decem anni vitæ, & sanæ vitæ in ætate matura, qua maximè perficitur, & viget prudentia, & sapientia, & omne virtutum genus, quæ nisi in illa ætate perfectè esse nequeunt. Et vt de ceteris taceā, nōne omnes penè eruditissimi libri quos habemus, à suis auctoribus ætate matura, & illo decennio, quod illi præ gulæ suæ voluptate nihili æstimant, conscripti sunt? 15

Cur sensibus dediti refugiāt vitam sobriā. Decem anni vitæ in ætate matura magni pendendi.

Prætereà dicunt illi sensuum serui, vitam ordinatam rem esse adeò difficilem, vt seruari nequeat. Ad hoc respondeo, Galenum illam seruasse, & loco optimæ medicinæ habuisse: Platonem quoque & Isocratem & Ciceronē, aliosque plurimos veterum: & nostra ætate Paulum tertium, & Cardinalem Bembum, qui idcircò tamdiu vixerunt: & è nostris Ducibus Landum, & Donatum; aliosque plurimos inferioris conditionis, non solùm in vrbe, sed etiā in vicis ac pagis. Itaque cùm multi olim illam tenuerint, & modò adhuc teneant, non est res quæ non à quolibet præstari queat: præsertim cum hic non sit opus multis aut exquisitis rebus, sed tantum vt quis incipiat, & sensim adsuescat. 16

Non esse rē difficilem.

Nec obstat quòd Plato dicat, eos qui in Repub. versantur, non posse vitam ordinatam tenere, quia sæpe opus est calores, & frigora, & ventos, & imbres, & niues ac varios labores perpeti, quæ non conueniunt vitæ ordinatæ. Respondeo enim huiusmodi incommoda non esse magni momenti (vt supra ostensum est) si vitam sobriam agas in cibo & potu: quod facile est ijs, qui in Rep. versantur, & maximè conueniens: tum vt à morbis, qui functiones publicas impediunt, se præstent immunes: tum vt mente in omnibus, quæ occurrunt, negotijs magis vigeant.

Obijciunt aliqui: Qui vitam agit regulatam comedendo semper infirmorum cibos, & exigua quantitate, quid faciet in morbis? qualem dietam capesset, cùm eam anticiparit sanus? 17

Respondeo Primò: Natura, quæ hominem nititur conseruare quantum potest, nos docet quomodo in morbis debeamus nos gubernare: nam subitò tollit appetitum, vt non comedat nisi parum: ipsa enim paruo est contenta. Vnde infirmus siue anteà vitam regulatam tenuerit, siue non cùm infirmus est, non debet vesci nisi cibis morbo congruentibus, idque multò minore mensura, quàm cùm esset sanus. Si enim priorem mensuram seruare vellet; naturam, quæ iam morbo grauata est ac debilitata, opprimeret.

Secundò respondeo, & meliùs: Eum qui vitam sobriam sectatur, non posse in morbum incidere, imò rarò, & exiguo tempore se sentiet indispositum: quia ratio illa viuendi sustulit mali causam. Causa sublata, tollitur quoque effectus, nempe morbus.

Quare cùm vita ordinata adeò sit vtilis, adeò virtuosa, pulchra & sancta; digna est quam omnes amplectantur: præsertim cùm facilis sit & hominis naturæ maxime consentanea. Nemo qui illam sectatur, astringitur vt tam parū comedat aut bibat quam ego: nemo vetatur vesci fructibus, pisce, & alijs, quibus ego non vescor. Ego parum comedo, quia tantillum satis est paruo, & debili meo stomacho. Abstineo fructibus, pisce & similibus cibis, quia mihi nocent: qui verò talibus iuuantur, possunt, imo debent illis vti; tantum abest vt sint vetandi. Cuilibet tamen cauendum, ne maiorem quantitatem etiam commodissimi cibi, vel potus assumat, quam ventriculus ipsius facile possit concoquere. Vnde qui nullo cibi vel potus genere offenditur, ei sola quantitatis regula, non qualitatis est seruanda, quæ res factu est facilima. 18

Vitā sobriā amplectendam.

Nemo hic mihi obijciat, multos reperiri qui etsi inordinatissimè viuant, sani tamen ad vltimos vitæ terminos perueniunt; quia cùm hæc res sit incerta, periculosa, & rarissima accidat; non debet eius fiducia nos inducere ad vitam inordinatam. Non est prudentis, 19

Quidā inordinate viuentes diu sani viuunt sed hi rarissimi.

tantis

tantis se exponere morborum & mortis periculis ac incõmodis, spe euentus felicis, qui rarissimis obtingit. Magis securus est vitæ, senex prauæ complexionis, tenens vitæ regulam: quam iuuenis robustissimus absque regula viuens. qui tamen probi est temperamenti, potest cum recto vitæ ordine longiùs producere vitam, quam qui est praui. Et potest interdum fieri, vt homo sit tam boni & firmi tẽperamenti, vt etiam absque tanta regula possit viuere sanus annos plurimos, & mori in extrema senectute per puram resolutionem: sicut Venetijs accidit procuratori Thomæ Contareno, & Paduæ viro nobili Antonio Capo di vacca. Sed talem vix vnum inuenias inter centum millia. Vnde quod ad alios attinet, si quis ex illis diu sanus viuere exoptat, & absque dolore & molestia mori per resolutionem; necesse est vt ordinatam vitæ rationem teneat. Hoc enim modo, non aliter, potest frui fructibus talis vitæ, qui sanè sunt plurimi, & singuli eorum maximi æstimandi.

20 *Effectus vitæ sobriæ.* Primò, quia efficit vt humores in corpore fiut puri & benigni: quo fit vt non permittat fumos, è ventriculo ad caput efferri. Vnde vlteriùs sequitur, vt tali homini cerebrum sit purum instar speculi, & mente vbique vigeat. Itaque facile ex infimis istis & terrenis ad diuinarum rerum sublimes ascendit considerationes, cum summa animi voluptate & consolatione; eaque cognoscit, quæ aliàs numquam potuisset cogitare: nimirum quanta sit Dei potentia, sapientia, & bonitas. Hinc descendit ad naturam corporalem eamque cognoscit esse opus diuinum. Videt & manu tangit ea quæ in alia ætate, & cerebro minùs purgato non potuisset vmquam videre vel tangere. Tunc videt turpitudinem vitij, in quod cadit is, qui affectus humanos nequit domare. Tunc cognoscit triplicem illam cupiditatem, quæ nos ab ineunte ætate comitatur, carnalis voluptatis, honoris, & diuitiarum; quæ in senibus vitæ intemperatæ crescere solet. Hanc is, qui non sensum & appetitum, sed rationis ductum longo vsu consueuit sectari, facilè temperat, & cohibet: ita vt ab ea non magnopere infestetur. Deinde cùm se videt ad terminum tendere, & resolutioni propinquum, non concipit inde animo mœrorem; quia cùm sciat Dei beneficio, relicto vitio, sectatum virtutem, sperat per Christi Redemptoris nostri merita mori in eius gratia, & æterna frui beatitudine. Accedit quod videat se iam ad id ætatis peruenisse, ad quod paucissimi perueniunt: & mortem propinquare non cum impetu & ex improuiso cum acerbis doloribus, sed leni & benigno passu, solius humidi radicalis, qui instar olei lucernæ sensim minuitur, consumptione: quo fit vt ipse suauiter sine dolore, ab hac vita terrena, & mortali, ad cęlestem & æternam transeat.

21 *Laus vitæ sobriæ.* O sanctam & verè felicem vitam ordinatam, meritoque ab omnibus colendam. O infelicem & detestandam vitam inordinatam, quæ tantis malis genus replet humanũ. Pulchra vox & amabilis, *Vita ordinata, sobrietas, temperantia*: sicut e contrario fœditatem sonat, *Vita inordinata, crapula, intemperantia*. Et tale discrimen inter hæc cernitur, quale inter voces *Angelus, & Diabolus*.

Hactenus explicui causas, per quas me ab intemperantia vindicaui, & vitæ sobriæ addixi, & modum quem in ea te tenui, & quid inde mihi acciderit: & commoda quæ illa suis affeclis præstat.

Sed quidam sensibus dediti, & parum rationi obsequentes obijciunt, non esse optandam longam vitam, eò quòd post sexagesimum quintum ætatis annum, non possit dici. *Vita viua*, sed *Vita mortua*. Verùm hi errant grauiter, vt nunc ostendam ex meipso, narrando mea oblectamenta, & voluptates, quas in hac mea ætate 83 annorum capio, quæ tales sunt, vt passim me homines felicem indicent. *Aetas senilis multa habet oblectamenta.* Prospera vtor continuò valetudine, & ita sum agilis, vt ex plano facile equum conscendam; & altos gradus, & colles sublimes pedibus subeam. Deinde semper sum alacris, iucũdus, & bene cõtentus, liber ab animi turbelis, & omni molesta cogitatione: quorum loco gaudium & pax in corde meo suam fixere stationem. Non me tædet vitæ, quam ego magna mea voluptate transigo. Sæpè offertur occasio colloquendi cum viris præstantibus, qui ingenio, moribus, literis, alijsq; virtutibus excellunt. Cùm taliũ deest copia, trado me lectioni alicuius libri eruditi, & posteà scriptioni, id in omnibus inquirens, quo possim iuuare alios quantum vires meæ permittunt. Hæc omnia facio pro meo cõmodo, & congruis temporibus, & in proprijs ædibus, quæ præterquam quod sint in pulcherrima huius eruditæ ciuitatis (Paduæ inquam) regione, sunt valde pulchræ, & commodæ, quales paucæ hac ætate, secundùm rationẽ architecturæ ita à me fabricatæ, vt non minus aduersus æstum, quam frigus seruiant. Fruor simul meis hortis, ijsque diuersis, aquarum currentium riuis ad latus deriuatis: in quibus magna sanè oblectatio. Fruor aliquot mensibus per annũ oblectatione collis in montibus istis Euganeis, vbi & fontes habeo & hortos, & domum commodissimam. Fruor alia villa mea in plano sita, quæ est pulcherrima: quia plurimæ viæ ita dispositæ, vt in mediam quamdam aream benè amplam concurrant: in huius areæ medio Ecclesia satis honorata pro loci conditione. Interluitur hæc area fluuio Brenta, vtrinque magnis campis adiacentibus, qui fertiles, & benè culti, multisque habitaculis ornati. Anteà non sic erat; quia locus erat paludosus, & male sanus bestijs quã hominibus aptior: sed ego aquas deduxi, terram siccaui, & aerem bonum effeci, vnde homines eò concurrerunt, & ædibus ædificatis habitare cœperunt, felici successu. Hoc modo locus ad eum statum, multiplicatis plurimum incolis perductus est quem hodie videmus: vt possim verè dicere, me Deo dedisse templum & altare, & animas quæ ipsum adorent: cuius rei recordatio maximum mihi adfert gaudium. Excurro etiam quotannis ad aliquam e ciuitatibus vicinis, vt amicorum fruar aspectu & colloquio, & præterea artificum præstantium in architectura, pictoria, sculptoria, musica, & agricultura, qualium hoc æuo magna copia. Inspicio eorum opera, confero ea cum antiquis, & semper disco aliquid, quod gratum nosse. Lustro palatia, hortos & antiquitates, loca publica, templa & munitiones, nec quidquam omitto, vnde possim discere, & voluptatẽ capere. Oblector quoque plurimùm cùm proficiscor, in itu & reditu considerando pulchritudinem locorum, & eorum situm: quorum alij in plano, alij in colle, vicini fluminibus vel fontibus, multis structuris, & hortis exornati. Neque hæc oblectatio mihi sensuum obtusione redditur minor; quia omnes mihi sensus perfectè vigent, præsertim gustus, ita vt simplex cibus quouis loco magis mihi sapiat, quam olim, cùm sensibus & vitæ inordinatæ deditus, omnes deliciæ. Lectorum mutatio non mihi molesta: quouis loco benè & quietè somnum capio: somnia pulchra & iucunda. Sed hoc inprimis oblectat, quòd videam felicem exitum sortiri conatum illum, huic Reipub. vtilissimum, quo tanta locorum incultorum spatia reducuntur ad culturam, meo suggestu, & consilio inchoatum. Fui ego vnus ex deputatis ad illius operis directionem, & mansi in locis illis palustribus duos menses continuos in feruore æstatis: nec tamen inde sensi aliquid noxæ, aut incommodi. tanta vitæ sobriæ, quæ semper & vbique me comitatur, est vis & efficacitas. Præterea certò speramus videre inchoatam & finitam aliam multitudinem non minoris momenti, qua conseruetur nostrum æstuarium, maximum & admirabile munimen charæ patriæ: cuius conseruationis ratio, & modus a me (absit verbo iactantia) est excogitatus, & sæpius huic Reipub. suggestus, tum viua voce, tum scriptorum meorum lucubrationibus. Hæ sunt oblectationes, & solatia meæ senectutis: qualis planè senectus multùm præferenda est alterius iuuentuti & senio; eò quod per vitam sobriam, Dei gratia, ab animi perturbationibus, & morbis corporis sanata, non sentiat ea incommoda, quibus infiniti iuuenes, & totidem languidi senes miserè conflictantur. Sed & ex hoc, quomodo corpore & animo sim dispositus, cognosci queat, quod hac ætate nempe annorum 83. composuerim lepidissimam comœdiam, plenam honestis iocis, & verborum salibus; quod genus poematis solet esse partus iuuentutis, cui ob varietatem & iucunditatẽ maximè congruit: sicut tragœdia senectutis; cui ratione grauitatis & tristium euentuũ quos proponit, est accõmodata. Nunc si Gręcus poeta laudetur, quòd anno 73. ætatis tragędiã conscripsit, & idcircò sanæ mentis & prudẽs iudicatus est; cur ego minùs videar felix aut sani iuditij, cùm 10. annis illo senior confecerim comœdiam? Ne qua verò desit meæ senectuti oblectatio, intueor assiduè speciem quãdam immortalitatis in successione meorum posterorum. Cum enim domum redeo; inuenio vndecim nepotes, omnes vnius patris & matris filios, omnes sanissimos: omnes, quantum conijcere licet literis pariter ac bonis moribus aptissimos,

ſimos, & valdè deditus. Recreor illorum cantu & bonis moribus: & ipſe canto ſæpenumero, quia clarior mihi nûc magiſque ſonora vox, quàm vnquam antea.

Ex quibus perſpicuum eſt, vitam, quam ego viuo in hac ætate, non eſſe vitam mortuam, triſtem, moroſam; ſed viuidam, lætam, iucundam. Neque ſi mihi optio detur, velim mutare ætatem, & corporis mei ſtatum cum iuuenili eorum qui ſectantur ſuos appetitus, etſi optimi ſint temperamenti, & naturæ robuſtiſſimæ: quia tales quotidie ſunt expoſiti mille morbis, & mortibus; ſicut quotidiana experientia docet, & ipſe in me ſum expertus, cùm iuuenis eſſem. Scio quam illa ætas ſit inconſiderata, & propter caloris abundantiam animoſa, & ſibi vbiq; præſidens ſpe bona in omni re: tum propter defectum experientiæ, tum quia ſe putant ad omnia ſatis firmos & validos. Vnde audacter ſe periculis quibuſuis exponunt, & ab acta ratione, traditoque rationis imperio in manibus concupiſcentiæ, quærunt vbiq; ſatisfacere ſuis deſiderijs: nec aduertunt miſeri, ſe hac ratione multos morbos; ac ſæpè mortem præmaturam ſibi accerſere. quorum malorum alterum eſt toleratu acerbum; alterum intolerabile, & tremendum. Mors enim apparet intolerabilis omnibus ſenſuum, & carnis mancipijs, & potiſſimum iuuenibus, quibus ſummum malum videtur, mori ante tempus. Eadem tremenda illis, qui peccata ſua, quibus vita illa mortalis eſt plena, & vindictam diuinæ iuſtitiæ, in pœnarum æternitate conſiderant.

24 Ego vero contrà ab vtroque hoc malo ſum immunis: à morborum metu; quia certus ſum non facilè me poſſe in morbum incidere, morborum cauſis per ſanctam medicinam ſobrietatis exciſis. A mortis anxio metu; quia tot annorum vſu didici locum dare rationi. Vnde nō ſolùm turpe mihi videtur, timere, id quod vitari nequit: ſed etiam ſpero cum ad illud punctum venero, non modicam, gratia Ieſu Chriſti, ſenure conſolationē. Præterea finis iſte adhuc procul abeſt. Scio enim me (fortuitis euentibus ſepoſitis) non moriturum, niſi per puram reſolutionem: eò quod per vitæ meæ regulam omnes alios aditus morti occluſerim. Pulchra, & deſiderabilis mors, quā natura nobis affert via reſolutionis. Cùm enim natura vinculum vitæ noſtræ effecerit, faciliùs inuenit modum illius ſoluendi, & dat maiores inducias, vt leniſſime ſoluat. Talis mors non obuenit niſi poſt longiſſima ętatum ſpacia, & vi ſummę debilitatis; quia ſenſim lōgo temporis tractu eò rediguntur homines, vt non poſſint ampliùs ambulare, nec etiam, niſi difficulter, ratiocinari. fiuntq; cæci, ſurdi, curui; à quibus malis per gratiam Dei video me adhuc procul abeſſe: & credo animam meam, quæ in huius mei corporis ſtatione nihil inuenit niſi pacem & concordiam, tum inter humores, tum inter ſenſum & rationem, non facilè ab ea receſſuram, & multis annis opus fore, vt ab ea expellatur. Vnde videor mihi certò poſſe concludere, me multos adhuc annos victurum proſpera valetudine, fruēdo huius mundi aſpectu & pulchritudine, & ſperando idem me facturum per gratiam Dei in altero: idq; totum adminiculo virtutis, & ſanctæ ſobrietatis; cui me addixi, amicum me conſtituens rationi, & inimicum ſēſus, & appetitus. Quòd omnino cuilibet facilè eſt factu, qui vult viuere prout decet hominem.

Vixit poſt eà multos annos, nam anno xcv. ætatis totus ſanus & alacris aliū tractatum edidit.

25 Supereſt ergo, cùm vita ſobria res ſit adeò felix, & nomē delectabile, poſſeſſio adeò facilis, conſeruatio ita certa, & firma, vt omnes, qui ingenio præditi, ex animo moneam, horter, & deprecer, vt hunc opulentiſſimum vitæ theſaurum obuijs vlnis amplectantur. Qui theſaurus ſicut omnes alias opes huius mundi ſuperat (adfert enim nobis vitam longam, & ſanam) ita digniſſimus eſt quem omnes ament, inquirant, & poſſideant ſemper.

Exhortatio ad vitam ſobriam.

Hic theſaurus eſt ſancta illa *ſobrietas*, grata Deo, amica naturæ, filia rationis, ſoror virtutis, ſocia vitæ temperatæ, modeſta, nobilis, elegans, paucis contenta, ordinata, & ſuis functionibus diſtincta.

Ex ipſa tamquam radice naſcitur vita, ſanitas, alacritas, induſtria, rerum honeſtarum ſtudia, & omnes actiones dignæ animo benè morato & compoſito. Ei fauent leges diuinæ & humanæ. Procul ab illa tamquam nebulæ à ſole, fugiunt repletio, ſaturitas, crapula, humores ſuperuacanei, vapores noxij, intemperies, febres, dolores, mœrores, & mortis pericula. Sua pulchritudine allicit, animos generoſos, ſua ſecuritate promittit omnibus amicam & longam vitæ conſeruationem: ſua facilitate inuitat quemlibet cum exigua moleſtia ad obtinendas eius victorias. Denique promittit ſe fore benignam cuſtodem vitæ tam diuitis quàm pauperis, tam maris quàm feminæ, tam ſenis quàm iuuenis. Diuitem docet modeſtiam, pauperem parſimoniam, virum continentiam, feminam pudicitiam, ſenem qua ratione mortem à ſe defendat, iuuenē, vt firmiorem ſpem vitæ habeat. Sobrietas ſenſus reddit purgatos, corpus agile, intellectum viuacem, animum alacrem, memoriam tenacem, motos expeditos, actiones promptas & faciles. Per illam anima veluti terreno pondere exonerata, experitur magna ex parte ſuam libertatem: ſpiritus ſuauiter per arterias diſcurrunt, ſanguis blande per venas diffunditur, & calor temperatus ac blandus facit temperatos & blandos effectus. Denique noſtræ potentiæ pulcherrimo ordine ſeruant gratiſſimam harmoniam.

O ſanctiſſima & innocentiſſima ſobrietas, vnicum naturæ refrigerium, benigna mater humanæ vitæ, vera tam animi quàm corporis medicina. quantum te mortales laudare, quanto affectu, & promptitudine amplecti deberent. quia præbes illis modum, quo maximum huius vitę bonū, vitam inquam, & ſanitatem tueantur. Vtinam ipſis tua bona perſpecta forent præſertim ijs qui vitæ ſanctæ, & ſpirituali dediti, in monaſterijs contemplationi, & orationi vacant. Quantò, & ipſi, & eorum actiones ſummo Deo gratiores forent, ſi totos ſe ad te colendam conferrent. Quantum hunc mundum & Eccleſiam Chriſti exornarēt. Nam in terris æſtimarentur vt verè Patres Sancti, ſicut olim habiti fuere antiqui Eremitæ, Religioſi, & Epiſcopi: qui prę ter vitam ſpiritualem etiam hanc ſobriam ſeruabant. Sicut hi viuendo hoc modo vltra 100. annos ſæpenumerò ętatem extenderunt, & multa miracula patrarunt: ita, & illi facerent, eandem ducem ſecuti. Eſſent præterea ſani, contenti, alacres, vbi modo magna ex parte ſunt morbidi, melancholici, inquieti, ſua ſorte non contenti. Et quia aliqui dicunt illa illis a Deo immitti, vt exerceat illorū patientiam, & ipſi pro peccatis ſuis penitentiam agant: ego puto illos decipi: quia nō poſſū credere* Deo placere vt homo opus, & imago ipſius, quem tantopere amat, viuat infirmus, melancholicus male contentus: quin potiùs illi placet, vt viuat ſanus, alacris, bene contentus. Sic enim viuebant Sācti Patres, & ita meliùs ſeruiebant diuinæ Maieſtati, orationibus, & ſanctis operibus vacando. O quam pulcher eſſet hic mundus, ſi tales eſſent religioſi huius temporis; quia nunc ſunt plures religiones, & plura monaſteria quam olim erāt: in quibus ſi regula ſobriæ vitæ ſeruaretur, magnus eſſet venerandorum ſenum doctrina & ſanctitate eminētium numerus, quos orbis ſuſpiceret. Neque idcircò deeſſent vitæ, ordini, & regulæ viuendi, quam religio, vel monaſterium ſtatuit, ſed potiùs hanc redderent perfectionem. Nam in omni religione conceſſum veſci pane, & bibere vinum, & interdum veſci ouis, & in quibuſdam permiſſa etiam caro: præterea variæ ſorbitiones, acetaria, fructus, & ouorum tortulæ; qui cibi ſæpè illis nocent, & aliquibus vitam adimunt: ſed quia ab Ordine conceſſi, illis vtuntur, cogitātes forſitan ſe peccaturos, ſi aliquid ex illis relinquerēt. Verùm non peccarent, imò magnum bonum præſtarent, ſi vbi trigeſimum ætatis annum exceſſere, illos relinquerent, & inciperent viuere pane & vino, cum panatella ex pane & ouis cum pane. Hæc eſt vera ratio conſeruandi hominem à prauis ſuccis, & humoribus, malaq; complexione: eſto; multò laxior quam illa ſanctorum Patrum antiquorum in deſertis, qui ſolū fructibus ſilueſtribus & herbarum radicibus veſcebantur, & aquam bibebant: & nihilominùs diutiſſimè ſani, alacres, & benè contenti viuebant. Idem eueniret religioſis huius ætatis, quibus etiam hac ratione facilior eſſet aſcenſus in cælum, quod omni fideli Chriſtiano ſemper patet; poſtquam Dominus noſter, ſparſo pro noſtra redemptione ſuo pretioſo ſanguine, illud ſemel nobis aperuit.

Ex alio tractatu paulò quem ſcripſit anno ætatis xci. ad Religioſos.

** Puta eſſe contrarium.*

Poſſem hic plura alia in commendationem vitæ ſobriæ in medium adferre: ſed quia non eſt mihi propoſitum conſcribere panegyricum, finem facio, vt & ipſe ſim ſobrius in hac cauſa; reliquis in aliam occaſionem dilatis.

FINIS.